

भगवानुं छोड़ ।
 श्री ज्ञ. का. श्रव. स्थानकेवासी
 जैन शास्त्रोद्धार समिति,
 ६ जरेडिया हुवा रोड,
 राजकोट, (सौराष्ट्र)

Published by
 Shri Akhil Bharat S. S.
 Jain Shastroddhara Samiti,
 Garedia huva Road RAJKOT
 (Saurashtra) W Ry India.

ये नाम केचिदिह नः प्रययन्त्यवहा,
 जानन्ति ते किमपि तान् प्रति नैव यस्तः ।
 तत्प्रत्यतेऽस्ति मम कोऽपि समानपत्नी,
 काष्ठोद्यमं निरवधिर्विपुला च पृथ्वी ॥ १ ॥

हरिगीतचण्ड

करते अवज्ञा जो हमारी यत्न ना उनके लिये ।
 जो जानते हैं तत्त्व पुत्र फिर यत्न ना उनके लिये ॥
 मनमेगा मुससा व्यक्ति कोई तत्त्व इससे पायगा ।
 है काल निरवधि विपुलपृथ्वी ध्यान में यह लायगा ॥ १ ॥

मूल्या ३ ५ ००

प्रथम आवृत्ति अग १२००
 वीर सप्त २४६२
 द्वितीय सप्त २०२२
 तृतीय सप्त १६१५

१ मुद्रा ।
 भक्तिप्राप्त छजनप्राप्त शास्त्र
 नवप्रमाण प्रि. प्रि. प्रि. प्रि.,
 धीमान् शास्त्र, अभिप्राय

भगवतीसूत्र भा. अ

अनुक्रमाङ्क

वि

नववे शतकका व

- १ वत्तीमवे' अध्ययनका वि
- २ गांगेय अतगारका वक्तव्य
- ३ उद्धर्तनाका निरूपण
- ४ भवान्तरमें प्रवेशनका नि
- ५ नैरयिक प्रवेशनके अल्प :
- ६ तिर्यच योनिक प्रवेशका वि
- ७ मनुष्यों के प्रवेशनका
- ८ देवोंके भवान्तरमें प्रवेशन
- ९ नैरयिक वगैरहके भवान्तर

ખા. ધ્ર શ્રી વિનોદમુનિનું સંક્ષિપ્ત જીવનચરિત્ર

આ પરમ વૈરાગી અને દવાના પુત્ર જેના આ પુરુષનો જ મ વિક્રમ સર્વત્ર
૧૯૨૨ પોન્સુધાન (આફ્રિકા) માં કે જે જ્યાં વીરાણી કુટુંબનો આપાર આજ
રિવસ સુધી આજ છે, ત્યાં સધો હતો

શ્રી વિનોદમુનિના પુરુષના પિતાશ્રીનું નામ ચેકશી દુલભજી ચામજી
વીરાણી અને મહાલખ માતૃશ્રીનું નામ બેન મલ્લિકેન વીરાણી જન્મેનું
જન્મલ વતન રાજકોટ (સૌરાષ્ટ્ર) છે બેન મલ્લિકેન ધર્મિક કિર્તીમાં પહેલેથી જ
રુચિવાળા હતા, પરંતુ શ્રી વિનોદમુનિના જન્મ માં જન્મ પછી બધાં દેહધર્મી
અને પ્રિયધર્મી જન્મ હતા

પૂર્વજવના સંસ્કારથી શ્રી વિનોદમુનિનું લક્ષ ધાર્મિક જન્મસ અને
ત્યાજ ભાવ તરફ વધારે હોવા છતાં તેઓશ્રીએ મોતમેનીક સુધી જન્મસ
કરી અવધારિક કેળવણી લીધેલી અને આપારની પેઢીમાં કુશળતા બતાવેલી

તેઓશ્રીએ મુનાઈટ કિરકમ કા સ બેલુપમ હોલે ૬, જમની, સ્વી
બેલે ૬, તેમ જ ઈટાલી, ઈલસ વગેરે દેશમાં પ્રવાસ કરેલ સાં ૨૦૦૬ના
વૈશાખ માસ, અને ૧૯૫૭માં લંડનમાં રાણી જોલીઆમેયના રાજ્યારોહણ
પ્રસંગે તેઓશ્રી લંડન ગયા હતા કારમીરનો પ્રવાસ પણ તેમણે કરેલ, દેશ
પરદેશે ફરવા છતાં પણ તેમણે કોઈ વખતે પણ કંઈમૂળનો આદાર વાપરેલ નહીં,

કર્મની આવડી મુશાનીમાં તેઓશ્રીએ દુનિયાના સમગ્ર સ્થળો
જેમાં કે કારમીર, ઈલસ અને મુશાપનાં સુદર સ્થળોની મુલાકાત લીધી હોવા
છતાં તેઓને સમગ્ર સ્થળો કે સમગ્ર મુશાપની આકર્ષણ શક્તિ નહીં
એ બેન પૂર્વજવના ધાર્મિક સંસ્કારનો જ રજ હતા અને એ રહે જ તેમને
તે જમુ ન ગમ્ય અને તુરત પાછા ફર્યા અને સધુ-શાધીલતા
દશન કરવાને ઠેકઠોણે ગયા અને તેમના ઉપદેશનો લાભ લીધો અને
વૈશાખમાં જ મન લામ્યુ દુઝકાલ અપસર્પિણિયા આ દુષમ ન મના
પૂર્વમા આરાતુ વિચિત્ર વાતાવરણ એક તેમને કંઈક ક્ષેત્ર થયો કે તુરત જ
તેમના મુલાકાતે મેળવી લેતા અને ત્યાજ ભાવમાં રિવર રહેતા. દેશ પરદેશમાં પણ
સામાયિક પ્રતિક્રમણ, શાંતિદાર આદિ પચ્ચજાણ તેઓ જૂના નહીં, બીજી કોટિની
શેવાનો ત્યાજ કરી તેઓ સુવા માટે માત્ર એક ચેતરજી, એક જોસીક અને
જોડવા એક આદર રૂઢ વાપરતા અને પદ્મન ઉપર નહીં પણ ભૂમિ પર જ

“ असंख्यं जीविय :

શયન કરતા. અને પહેરવા માટે એક બાંધીને લેવા અને ઝખ્ખો વાપરતા, કેઈ વખતે કબજે પહેરના બહુ ઠંડી હોય તો વખતે સાદો ગરમ કોટ પહેરી લેતા અને મુકપત્તિ, પાથરણું, રત્નોહરણ અને બે ચાર ધાર્મિક પુસ્તકની ઝોળી સાથે રાખતા સડાસમાં નહીં પણ જગલમાં એકાંત જગ્યામાં ઘણું ભાગે શરીરની અશુચિ દૂર કરવા જતા, હાલતાં ચાલતાં, સડાસ અને પેશાબ સંબંધીમાં જીવહયાની ખરાબર જતના કરતા,

દેશમાં કે પરદેશમાં જ્યારે તેમને કોઈની સાથે મળવાનું થતું ત્યારે તેમની સાથે અહિં સામય જૈનધર્મનું સ્વરૂપ પ્રકટ કર્યા વગર રહેતા નહીં.

દીક્ષાથીઓને દીક્ષા લેવની પ્રેરણા કરતા અને એમ જ કહેતા કે જીવગીનો કોઈ ભરોસો નથી “અસંલગ્ન જીવિયં મા પમાંચણ” આયુષ્ય તૂટતા વાર લાગતી નથી, જીવન તૂટ્યું સંધાતું નથી માટે ધર્મકરણીમાં સમયમાત્રનો પ્રમાદ ન કરવો જોઈએ.

ગોડલ સંપ્રદાયના ઘણાખરા પૂ મુનિવરો અને પૂ. મહાસતીજીઓનો તથા જોટાદ સંપ્રદાયના પૂ અચાર્યશ્રી માણેકચંદજી મહારાજ અને દરિયાપુરી સંપ્રદાયના શંત-શાસ્ત્ર પૂ મુનિશ્રી લાયચંદજી મહારાજ શ્રમણ સંઘના મુખ્ય આચાર્યશ્રીજી આત્મારામજી મહારાજ તંપોમય જ્ઞાનનિધિ શાસ્ત્રોદ્ધારક બા. બ પૂ આચાર્ય મહારાજ શ્રી ઘાસીવાલજી મહારાજ વગેરે અનેક સાધુ-સાધ્વીઓના ઉપદેશને તેમણે લોભ લીધેલ મુર્ખમાં સ ૨૦૧૧ સાલમાં શ્રી ધર્મસિંહજી મહારાજના સંપ્રદાયના પડિતરત્ન શ્રી લાલચંદજી મહારાજનો પરિચય થયો લાલચંદજી મહારાજ પોતે, સસરપક્ષના ત્રણ-પુત્રો અને બે પુત્રીઓ એમ કુલ ૬ બદકે આખા કુંદુબે સયમ અગીકાર કરેલ તે જાણી તેમને અફભૂત ત્યાગ લવના પ્રગટ થઈ કે જે કદી ક્ષય પામી નહીં.

આ પહેલાં તેઓ જ્યારે માતા-પિતા સાથે પૂજ્ય આચાર્ય શ્રી માણેકચંદજી મહારાજના દર્શને જોટાદ ગયેલા ત્યારે તેમના ઉપદેશની જે અસર થઈ તે પણ મુખ્ય અસર પહેલી હતી અને બીજી અસર તે પૂજ્ય લાલચંદજી મહારાજના સહકુટુંબની દીક્ષા એ હતી આ બેઉ પ્રસંગોએ પૂર્વભવની બ કી રહેલી આર ધનાને પૂરી કરવાના નિમિત્તરૂપ હોઈને વખતો વખત તેઓ માતા-પિતા પાસે દીક્ષાની આજ્ઞા માગતા હતા અને તેનો જવાબ તેમના પિતાશ્રી તરફથી એક જ હતો ‘જે હજી વાર છે સમય પાકવા દીક્ષા જ્ઞાનાભ્યાસ વેધારો,

આવમુરખીત્રીઓ

(૧) શ્રી દરબચંદ કાસીવાસ વારિઆ
બાલુપદ.

કાઠારી દરબાવિદ જેમ દલામ
રાવકેર.

શ્રી શાનિસાસ મગળામલામ
અમદાવાદ

(૨૨) શ્રી પારશીઆમ ચવડાસામ
આરમી

(૨૩) શ્રી ભગનસાસ શામળાસ વાવસાર
અમદાવાદ

આવ-

મુરખીશ્રીઓ

(સ્વ) શેઠશ્રી શામજીભાઈ વેંકજીભાઈ વીરાણી
રાજકોટ

શેઠશ્રી રામજીભાઈ શામજીભાઈ વીરાણી
રાજકોટ

(સ્વ) વિનાયકુમાર વીરાણી
રાજકોટ
(દીક્ષા લીધા પહેલાં સાંત્રાખ્યાસ કરતા)

શેઠશ્રી મિશ્રીલાલજી લાલચંદજી સા લુણિયા
તથા શેઠશ્રી નેવતરાજ લાલચંદજી સા

આ ચમુરખીશ્રીઓ

સ્વેચ્છા સેવા સંઘ સંસ્થાના સચિવ શ્રી
આર. વી. પાંડે

(સ્વ) શ્રી રા. ગણેશભાઈ મોહનલાલ શાહ
અમદાવાદ

(સ્વ) શ્રી વિશ્વનાથભાઈ કાલિદાસ શાહ
અમદાવાદ

શ્રી હેમચંદ્રભાઈ પાંડેશાહભાઈ
અમદાવાદ

સ્વેચ્છા સેવા સંઘ સંસ્થાના સચિવ શ્રી
અમદાવાદ

આવમુરખીશ્રીઓ

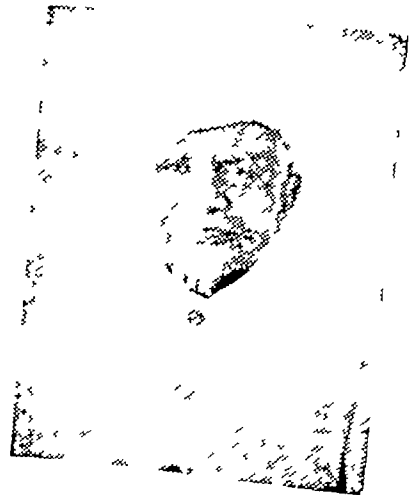
શેઠ સાહેબ શ્રી કીશનચંદ્ર સાહેબ
જોહરી નિહી

શેઠ સાહેબશ્રી તારાચંદ્ર સાહેબ, ગેલડા
મદ્રાસ

૧ વચ્ચે બેઠેલા મોટાભાઈ શ્રીમાન
મૂલચંદ્ર જવાહરલાલજી બરડિયા
૨ બાજુમાં બેઠેલા મીશ્રીલાલજી
બરડીયા
૩ ઉભેલા સૌથી નાના પૂનમચંદ
બરડીયા

શ્રી વૃજલાલ દુર્લાલજી પારેખ
રાજકોટ

श्री. वीतरागाय नमः ॥

श्री जैनाचार्य जैनधर्मदिवाकर-पूज्यश्री घासीनाल-
व्रतिविरचितया अनगारधर्माभूतवर्षिण्याख्यया
व्याख्यया समन्वितं

श्री ज्ञाताधर्मकथाङ्गसूत्रम्

प्रथमो भागः

॥ अथ मङ्गलाचरणम् ॥

(उपजातिभेद बुद्धिच्छन्दः)

श्री सिद्धगजं स्थिरसिद्धिराज्य'—

प्रदं गतं मिद्धिगतिं विशुद्धम् ।

निरञ्जनं शाश्वतसौख्यमध्ये,—

विराजमानं सततं नमामि ॥ १ ॥

ज्ञाताधर्मकथाङ्गसूत्रका हिन्दी अनुवाद

भव्य जीवों को जिनकी सच्चे मनसे आराधना करने से सिद्धि-
रूप अविचल राज्यकी प्राप्ति ध्रुवरूप में हो जाती है। तथा जो स्वयं अ-
ष्टकर्मरूप बहिरंग मन्त्रसे सर्वथा विनिर्मुक्त होने के कारण विशुद्ध बन
चुके हैं। और इसीलिये रागद्वेषरूप अन्तरंग मल जिनका बिलकुल नष्ट
हो गया है तथा अन्तरंग और बहिरंग में विशुद्ध होने की वजह से ही
जिन्होंने सिद्धि गति को पा लिया है और इसी कारण जो शाश्वत धाम
मुक्तिरूप महल में विराज रहे हैं ऐसे सिद्धरूप राजा को मैं सदा
नमस्कार करता हूँ ॥-१॥

ज्ञाताधर्मकथाङ्गसूत्रको गुजराती अनुवाद

જેમની સાથા મનથી આરાધના કરવાથી ભવ્યજીવો ને સિદ્ધિરૂપ અવિચલ
રાજ્યની પ્રાપ્તિ નિશ્ચિતરૂપે થાય છે, અને તેઓ પોતે અષ્ટકર્મરૂપ મલથી બંધી રીતે
વિનિર્મુક્ત થવાને લીધે વિશુદ્ધ બન્યા છે, અને એટલા માટે રાગદ્વેષરૂપ અન્તરંગમલ
જેઓનો સર્વપ્રકારે નાશ પામ્યો છે, તથા અન્તરંગ (અદર) અને બહિરંગ (બહાર)મા
વિશુદ્ધ થવાના કારણથી જ જેઓએ સિદ્ધિગતિ મેળવી છે, અને એટલા માટે જેઓ
શાશ્વતધામ મુક્તિરૂપ મહેલમા બિરાજે છે, અને એવા સિદ્ધરૂપ રાજા (સિદ્ધ ભગવાનને-
ને હું સદા નમસ્કાર કરું છું ॥ ૧ ॥

(ઉપજાતિ મદ કીતિમન્દા)

અધ્યાયિ ગૈર્મધ્યજનામ યાધિઃ

કર્માવતોદાય દદ્ધ વિદ્યાધિઃ ।

અધ્યાયા નવાસ્તીર્થક્રમો મયા તે,

જ્ઞાનાર્થવાધે પ્રદિન્નન્તુ મિદ્ધિમ ॥૭॥

(ઉપજાતિ મદ રામામન્દા)

યો યાયુજાયાદિ ગુરુશનાર્થ,

ધર્મે મતોર્ત મુખ્યરિકાં મમ્ ।

શુર મળમ્ય ક્રિયતે મુષોષા-

અનગારધર્મામૃતાર્પિણીયમ્ ॥૮॥

જિજ્ઞાસે મવની દિવ્યધનિદ્ધારં મળ્ય જીર્ણાં ત્વા મંગારસ્ય સમુદ્ર
સે પાર શોને ક ત્રિય ધોષિ મમ્યરણ પારણ વાન ત્વા ઉપદ્રવ દિગ્ધા,
મ્ય અદ્ર કમોઃકા ગદ્ર વાન ક ત્રિય વિજ્ઞાપિસ્વ ધાગ્ન મદાન દિગ્ધા તેમ
અનગતુર્વિદ્ધિતિ સીર્થકર મદામમુખોં વા મેં અવમે અમ્ભાપણ મેં ધ્યાન
વરતા હુમા ઉદ્ધં વરવદ્ધ દાકર નમન કરતા હું । ૭ શુર કમ જાવા
ધર્મકયાદ્યુપ્ર કી ટીકા કરને મેં અપૂર્વ કાકિસ્વ મિદ્ધિ મદાન કરે ॥૭॥

જો યાયુજાય આદિ જીર્ણોં કી મદુચિત રક્ષા કરને ક ત્રિય શુર
પર મદા સ્તોરકમુખરિકા વાંધે રહેતે હું, પતે અન મદાપુર્ય શુરદેવ
કો મનવપત વાય સે મમસ્કાર કરતા હુમા મેં યદ અનગાર ધર્મામૃત
વર્પિણી માગ કી ટીકા કી જિમ્મગ જીર્ણોં કો રામ્યગ્ જ્ઞાન કી પ્રાપ્તિ
દાતી દે વનાતા હું ॥ ૮ ॥

જગદ્ધે ધિવા ॥ દિવ્યધનિ વટે અવ્યલ્લોને મંગારસ્ય સમુદ્ર ત્વાયા માટે
આદિ અમકલ ધાસ્વ કસ્વાનો ગોધ આપ્તો, અને આકાશીને ના કસ્વા માટે નિગ્રાધિ
૨ । અમ આપ્તુ એવા ધિવીશ્ર લીધેંકર મદામમુખોને શાસ્ત્ર કસ્તો હુ બન્ને દાય
એદીને નગસ્કાર કહું ૧૩ તેએ ગને આ જાવાધર્માર્થ રાત' ધી દીકા કસ્વા માટે
અપૂર્વ અમ્ભિરૂપ સિદ્ધિ આપે ॥૮॥

જે યાયુજાય વધેરે લ્લોદ્ર શાસ્ત્રી રીતે રક્ષણ કરતા માટે કોં ઉપર દરેકજ
શુભવચ્છિકા ગામિ છે એવા ને મદાપુર્ય શુરદેવન મત, વાન અને કાયાથી નમન
કસ્તો હુ એવા વટે લ્લોને અમકલ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ આપે છે એવી આ 'અનગાર
ધર્મામૃતવર્પિણી' દીકા વાચુ ૧૩ ॥૮॥

कथनं कथा, धर्मेस्य कथा धर्मेकथा=श्रीहसादिधर्मग्रन्थापका इह पराशरामनम कर्म
विपाकप्रदर्शनरूपा च कथा धर्मोपदेशकपञ्चास्यसमूहसंविधानरूपेत्यर्थः,
उक्तञ्च-‘दयादानसमायेषु धर्मोक्त्यु प्रतिष्ठिता ।

धर्मोपादेयतागर्भां धर्मैर्धर्मकथाव्यपते ॥१॥”

धर्मकथाया अनुयोग अनु=इत्यस्मादन भगवदुक्त। धर्मकारेण योग कथनमनुयोगा
धर्मकथानुयोग । एकादशाङ्गेषु-(१) ज्ञाताधर्मकथाङ्गम् (२) उपासकदशाङ्गम्
(३) अन्तकृष्टाङ्गम्, (४) अनुत्तरोपपातिकदशाङ्गम् (५) विपाकसूत्रम् इमानि
धर्मस्याप्रतिपादकानि पञ्चानि। अथ ज्ञाताधर्मकथाङ्गे प्राप्नुयेणाऽऽख्यायिकादि वणन
विद्यते । इदं हि धर्मोपममिलपतमलपधियां धर्मस्वरूपमतिपादकतयाऽनल्पमुप,

विपाक क्रिस्ति द्विप तरह से भोगता है। उस अर्थ से निवृत्ति और
शुभ में प्रवृत्ति कराने रूप को धर्म का उपदेश है यह धर्मकथा है यही
उसका निष्कर्षार्थ है। यही बात “दयादान” आदि उस २ श्लोक द्वारा प्रकट
की गई है। दया दान और क्षमा आदि ये धर्म के अंग हैं। उन
अंगों को छकर धर्मकथा चलती है। धर्मकथा में धर्म का ही उपाख्य
रूप से वर्णन किया जाता है। भगवानने जिस अर्थ का जिस रूपसे
कथन किया है, उस अर्थका उसी रूपसे प्रतिपादन करना उसका
नाम अनुयोग है (१) ज्ञाताधर्मकथाङ्ग (२) उपासकदशाङ्ग (३)
अन्तकृष्टाङ्ग (४) अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग (५) विपाकसूत्र ये पाँच
अंग ग्यारह अंगों में से धर्मकथा के प्रतिपादक माने गये हैं। उक्त
ज्ञाताधर्मकथाङ्ग में आख्यायिका आदिका वणन अधिक रूप में किया
गया है। जो मन्द बुद्धिराले हैं-और-धर्म स्वरूपका जाननेकी इच्छाराजे
हैं उनके लिये यह सूत्र धर्म के स्वरूप का प्रतिपादन करने वाला होने

कवी शीते खोजवे छ तेमच अशुभशी निवृत्ति अने शुभमां प्रवृत्ति करववा रूप
ने धर्मोपदेश छ जे धर्मकथा छ जेव तेने सार छ जेव बात बयादान आदि
श्लोकवटे स्पष्ट करवामां जावी छ दया दान अने क्षमा वगैरे धर्मनां जेजे छ आ
जोना आधारे धर्मकथा आते छ धर्मकथाभा धर्मने व उपादेयधर्म व वर्णन कर
वामा जावे छ भगवाने ने जेधने ने शीते वर्णन्यो छ ते जेधते तेन प्रभुछे
प्रतिपादन करु ते अनुयोग कहवाम छ (१) ज्ञाताधर्म कथाङ्ग (२) उपासकदशाङ्ग
(३) अन्तकृष्टाङ्ग (४) अनुत्तरोपपातिकदशाङ्ग (५) विपाकसूत्र आ पाय जेजोने
अजिहार अजोभाधी धर्मकथाना प्रतिपादक मानवामां जाव्या छ ज्ञाताधर्मकथाजभां
आख्यायिका वगैरेत वर्णन बधारेभां बधारे करवामां जाव्यु छ ने मन्द बुद्धिवाणा
छ अने धर्मना स्वरूपनी निश्चया राजे छ तेमना भाजे आ सूत्र धर्मस्वरूपत

करोति, अत एव स्वाध्यायामिरेतस्मृत्रानुगमनेनात्मन अणुशोषकारं. तदनु त
नुनममतीनामागमभावावबोधविधुराणा सौलभ्य चोद्दिश्य तदेतस्मिन् वृत्त्यापरिष्कर्तुं
भवत्ते । तत्रेदमादिमं सूत्रम्—‘तेणं कालेणं’ इत्यादि ।

मूलम्—तेणं कालेणं तेणं समएणं चंपा नामं नयरी होत्था
वण्णओ । तीसे णं चंपाए नयरीए बहिया उत्तरपुरत्थिमे दिसीभाए
पुण्णभद्दे नामं चेइए होत्था । वण्णओ० । तत्थ चंपाए नयरीए
कोणिए नामं राया होत्था वण्णओ ॥ सू० १ ॥

टीका—अत्र सप्तम्यर्थे तृतीया प्राकृतत्वात् तस्मिन्काले तस्मिन् समये चम्पा
नाम नगरी असीत् । ननु काल-समययोरत्र को भेदः ? उच्यते—कालइति सामान्य

से महान् उपकारी है । अतः स्वाध्याय आदिद्वारा उस सूत्र का अनुशोचन
कर उसके अनुसार चलनेवाली आत्माओं का अपार उपकार होता है
तथा जो अल्पबुद्धि वाले हैं, और उमी से आगम के भाव को समझने
के लिये जो असमर्थ बने हुए हैं उनको भी गति उस सूत्र में हो सकती
है इस सब बातों का खयालकर मैं इस सूत्र पर टीका रच रहा हूँ ।
इम सूत्र का सर्व प्रथम सूत्र यह हैः—कालेणं तेणं समएणं इत्यादि ।

टीकार्थ—तेणं कालेणं तेणं समएणं—चंपा नामं नयरी होत्था
वण्णओ) उसकाल में और उस समयमें चम्पा नामकी नगरी थी ।
काल शब्द से अवसर्पिणीकाल का चौथा आरा यहां ग्रहीत हुआ
है कारण इसी काल में तीर्थंकर आदि महापुरुषों का जन्म होता

प्रतिपादन करना होवाही अत्यन्त उपकारक छे अटला माटे स्वाध्याय वज्रेश्वरी त
सूत्रनु अनुशीलन करीने तथा तेने अनुसरीने आलनास आत्माओनो अहु उपकार
थाय छे. तेमज्जेओ अल्पबुद्धिवाणा छे, तेमनी अटवे के आगमना आवने जलुनामां
असमर्थ छे तेनी पणु गति ते सूत्रमा थछ शके छे आणधी वानेने ध्यानमा राणीने
हु आ सूत्र उपर टीका लणी रह्यो छु. आ सूत्रनु सौथी पडेछुं सूत्र आ छे—
‘तेणं कालेण तेणं समएण इत्यादि

टीकार्थ—(तेणं कालेणं तेणं समएणं चंपा नामं नयरी होत्था व-
ण्णओ) ते काले अने ते समये चम्पा नामे नगरी छती काल शब्द वडे अव-
सर्पिणी—कालने ओथो आरे अहीं अहुणु कवामा आव्यो छे केमके ओज्ज काले
तीर्थंकर वगेरे महापुरुषोनो जन्म थाय छे ‘समय’ शब्द वडे ते कालने विलाग

काल = भवर्गाण्याभ्युदयार्थरक्षणः समयस्तु यत्र सा नगरी सा राजा सुधर्मास्वामी
चासन्। 'वर्णाश्र' वर्णकः = वर्णनमन्दर्भोऽश्वारमरे वराभ्योऽपि विस्तरमयादिरम्यते,
जिज्ञासुभिरौपगतिकसुप्ते विलोडनीयाः। तस्याः खलु चम्पाया नगर्या वरिष्ठतर
पौरस्त्ये दिग्भागे पूर्णभद्रं नाम चर्यमासीत्। वर्णकः। एष चम्पायां नगर्या कागिभ
नाम राजाऽसीत्। ॥मृ० १॥

६। समय द्वाब्द सा यह कालात्र लिया गया है कि मिस में यह
चम्पानगरी तथा यह राजा एष सुधर्मा स्वामी विद्यमान थे।
मिस प्रजा बहियों में सद् और मिति डाबी जाती है उमी प्रकार
यहां भी काल और समय में कथनकी अपेक्षा निम्नता जाननी चाहिये।
सद् के स्थानान्न काल और मिति के स्थानापन्न समयको कहा गया
है। मिस में जो 'दम्पाओ' यह पद रखा है उसका भाव यह है कि
चम्पानगरी के विषय में अंग साहों में विशेष वर्णन किया गया है।
यह वर्णन उन छात्रों से यहाँ पर भी जान लेना चाहिये। यहा उस
विषय की कथन सुचना ही की गई है वर्णन जो सूत्रकार ने चम्पानगरी
का यहाँ नहीं किया है उसका कारण विस्तार हो जाने का भय है।
जिज्ञासु वर्णक औपपातिक सूत्र से उस बात को समझ सकते हैं।

(मीमेण चवाए नयरीए बहिया उतरपुरतियम दिस्सीमाए-पुण
भरे नाम खेए होत्था वणओ) उस नगरी के बाहर उतर पूर्व की ओर
अर्थात् इक्षानकोणमें पूर्णभद्र नाम का चैत्य या मर्धातु वरतरायमन था।

हेवामा आवे छे जेभां तेव पातथा ते नगरी सभ जने सुधर्मा स्वामीहवात हतां
जे शितेऽप्यप्येभां सवत जने तिथि हवाय छे, ते न प्रभाजे जहाँ पखु कण
जने समयमां करनगी हपिजे निम्नता समल देवी सवत्ता स्थाने कण जने
तिथिना स्थाने समयने निर्देश कस्वामां जाल्ये छे सूत्रमां जे 'वर्णओ' यह
जाल्ये छे, तेने जस छे छे चम्पानगरीनी जालनमां जीन शास्त्रोमां विशेष
वर्णन कस्वामां जाल्ये छे ते शास्त्रोमांभी जहाँ पखु ते प्रभाजेतु वर्णन समजव
ज्येष्ठके जहाँ ते जालनगी हत सूचना न आपवाभां जाली छे सूत्रकरे जे चम्पा
नगरीतु जहाँ वर्णन क्युं नथी विस्तार जस न तेतु कस्वु छे औपपातिक सूत्रमांभी
जिज्ञासुके त वातने जाली शके छे

(मीमेण चवाए नयरीए बहिया उतरपुरतियमे दिस्सीमाए पुण
भरे नाम खेए होत्था वणओ) ते नगरीनी भहार उतर पूर्वनीवश्व अर्थात्
इक्षानकोणमां पूर्णभद्र नामे कील हत जहाँ नमनजयत हत तेतु वर्णन

મૃત્યમ્—તેણં કાલેણં તેણં સમણં સમણસ્સ મગવઓ મહાવીરસ્સ અંતેવાસી અજ્જ સુહમ્મે નામં થેરે જાહસંપન્ને વલરુવવિળયણાણ દંસણ ચરિત્તલાઘવસંપન્ને ઓઘસી જસંમી જિયકોહે જિયમાણે જિયમાણે જિય ઇંદિણે જિયનિદ્ધો જિયપગ્ગિસહે જીવિયાસમરણભયવિપ્પસુકે તવપ્પહાણે, યુગપ્પહાણે, એવં કરણચરણ—નિગ્ગહણિચ્છય—અજ્જવ—મદ્દવ—લાઘવ—સ્વંતિ—મુત્તિ ૧૦ વિજ્ઞામંત—વંભ—વેય—નય—નિયમ—સચ્ચ—સોય—ણા—ણદંસણ ૨૦ ચારિત્ત ઓરાલે ધોરે ધોરવ્વણ ધોરતવસ્સી ધોરવંભચેરવાસી ઉચ્છ્રુદ્ધ—સરીરે સંખિત્તવિટલતેયલેસ્સે તોદ્ધસપુઠ્ઠી ચડણાણો—વગણ પંચહિ અણગારસણહિ સહ્ધિં સંપરિવુડે પુઠ્ઠાણુપુઠ્ઠિવ ચરે માણે ગામાણુગામં દૂઢજ્જમાણે સુહ સુહેણં વિહરમાણે જેણેવ ચપાનયરીજેણેવ પુણ્ણભદ્દે ચેહ્ણે તેણેવ ઉવાગચ્છહ્ણે ઉવાગચ્છિત્તા અહાપહિરુવં ઓગ્ગહં ઓગિઘિહ્તા સંજમેણ તવસા અપ્પાણં ભાવેમાણે વિહરહ્ણે ॥સૂ. ૨॥

ટીકા—‘તેણ કાલેણ’ इत्यादि । तस्मिन् काले तस्मिन् समये श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य अन्तेवामी=निष्यः आर्यसुधर्मा, आर्यः—आरात्=सर्वदेय-

उमरु वर्णन भी अन्य शास्त्रों में (औपपातिक सूत्रों) विशेषरूप से किया गया है, वहां से ज्ञान लेना चाहिये । (नत्थ चंपाण नयरीए कोणिए नामं राया—होत्था वण्णओ) उस चम्पानगरीका कोणिक इस नामका राजा था । उसका वर्णन भी विशेषरूप से अन्य शास्त्रों में किया गया है । ॥सू. १॥

‘તેણ કાલેણ તેણં સમણ સમણસ્સ મગવઓ’ इत्यादि ।

ટીકાર્થ—(તેણ કાલેણ તેણં સમણં મગવઓ મહાવીરસ્સ અંતે વાસી અજ્જ સુહમ્મે નામ થેરે) उस काल और उस समय में श्रमण भगवान महावीरके पक्षु भील शास्त्रमा (औपपातिक सूत्रमा) विशेषरूपमा करवाया आऽयु छे त्याथी ज्ञाणी वेवु (नत्थ चंपाण नयरीए कोणिए नाम राया होत्था वण्णओ) कोणिक नामे ते चम्पा नगरीना राजा हुते तेहु तेहुन पक्षु विशेषरूपथी भील शास्त्रोमा करवाया आऽयु छे ॥ सू. १ ॥

‘તેણં કાલેણ તેણં સમણં સમણં સમણમ્મ મગવઓ’ इत्यादि

ટીકાર્થ—(તેણં કાલેણં તેણ સમણસ્સ મગવઓ મહાવીરસ્સ અંતેવાસી અજ્જસુહમ્મે નામં થેરે) તે કાળે અને તે સમયે શ્રમણ ભગવાન મહા-

ધર્મશ્યા દૂરં યાત = ગતઃ સકમ્પાપાદયગુણમધિગત સ આર્યઃ, ઉક્તશ્ચ

‘મમાદમિથ્યાત્તરુપાપદોષા, - દારાદગત મદગુગરાશિમાત્તઃ ।

પુદ્ગલ પરીણા પ્રતિવોષકો ય, - સ્વમાદુરાયં વિષુષા ગુણનાઃ ॥૧૧॥”

‘સુધર્મા’ ઇતિ નામકઃ સ્થવિર = તપ સપમાદિપુ સીદત સાધુન્ દૃઢલોકપરણો
કાપાપમદર્શનપૂર્વક સારણાવારણાશ્યા સ્થિતીકરોતીતિ સ તથોક્ત, સ્થવિરગુણ
મયનહત્યર્થ ઉક્તશ્ચ—

રત્નત્રયે પર્ત્યગતોડનગારાન્, સ્થિતીકરોતપત્ર વિપીદતશ્ચ ।

મુશાર્થયુક્તા ગજનાયકશ્ચ, સચ્ચત્તિમાન્ સ સ્થવિરો યિમાતિ ॥૧૨॥

શિષ્ય આર્ય સુધર્મા સ્વામી નામક સ્થવિર થે । મમન્થ હેય પર્મોસે દૂર
રહના ધીર મહત્ત્વ ઉપાદેય ગુણો સે મરણ દોના ઉત્તરના નામ આર્ય છે ।
કહા મો છે મમાદ મિથ્યાત્તરુપાપદોષા યે સપ દોષ હૈ—હેયપર્મ હૈ—
તેનસે રહિત હોના તથા મદગુણ રાશિસ યુત્ત હોના સ્વપુદ્ગલ હોનાપર કા
પરિવોષિત કરના—ય પમ આર્ય કે ભવણ હૈ । ય લક્ષ્મણ મુપર્માસ્વામી
મેં થા । ફસનિયે ઉન્હેં આર્ય કહા હૈ । તા તથા સપમાદિ ગુણોસે જા
માધુમન શિષ્ય હા રહે હો ઉન્હેં નમ્મો નયા પરલોક સર્વથી મય
મદર્શનપૂર્વક સારણાવારણાશ્યા તપ સપમા મેં સ્થિર કરમેવામા મો હોના હૈ
ઉત્તરના નામ સ્થવિર હૈ । અય સુધર્માસ્વામી સ્થવિર કે ફન ગુણો સ મમ્પણ
થે ઇસીસિયે મુશાર્થકારને ઉન્હેં સ્થવિર નામ મ કહા હૈ । કહા મો છે—રત્નત્રય
મેં પર્ત્યમાન મો જનગાર ઉત્તર સ્થિત હો રહે હો ઉત્તરમેં દૃઢકરનેશાણ
મુશર આર ઉત્તરમેં અર્થકા વિશયવોષ રચ્ચને ચાલા ગણકા નેતા તથા વિશિષ્ઠ

વીરના શિષ્ય આર્ય સુધર્મા સ્વામી નામ સ્થવિર હતા. બધા હેય ખર્મોથી દૂર રહેવું
અને અપુણ્ય ઉપદેય શુદ્ધોથી યુક્ત થવું તેનું નામ ‘આર્ય’ છે કહ્યું પણ છે કે
પ્રમાદ, મિથ્યાત્વ આદિ તિ, અને ક્યામ આ બધા દોષો છે કોય-સ્વામીના મોખ
બેનથી રહિત થવું સદ્ગુણ-સંશિષી યુક્ત થવું સ્વયં પુદ્ગલ થવું, બીજાને પ્રતિ-
પ્રાધિત કરવો આ ખર્મો આપના લક્ષણો છે સુધર્માસ્વામીના આ તમામ લક્ષણો હતા.
બેથી જ તેઓ આર્ય કહેવામા આવ્યા છે તપ અને સવમ વગેરે શુદ્ધોથી જે
સાધુઓ શિષ્ય હતા રહ્યા છે તેઓને ઇન્દ્રિયો અને પરલોકને અપ બતાવીને
સારણા-વારણા વડે તપ અને સવમમા સ્થિર કરનાર જે હોય છે તેનું નામ
સ્થવિર છે સ્થવિરના આ બધા શુદ્ધોથી આર્ય સુધર્મા સ્વામી સંપન્ન હતા
બેથી જ સૂત્રકારે તેઓને ‘સ્થવિર’ કહ્યા છે કહ્યું પણ છે કે લક્ષ્મણના જે
જનગાર વિશ્વમાન છે તેનાથી શુદ્ધ થયેલ ને તેમા હા કરનાર સૂત્ર અને તેના
અર્થના વિશેષ બોલ રાખનાર જણને નેતા તેમજ જે સવિશેષ શક્તિ સંપન્ન હોય

पुनः स कीदृशः ? इत्याह—‘जाडसंपन्ने’ इति—जातिसंपन्नः=स विशुद्धमातृवंशयुक्तः।
 ‘कुलसंपन्ने’ कुलसंपन्नः=पितृवंशविशुद्धः, मातृवंशो जातिः, पितृवंशः कुलम्। इत्थ-
 नयोर्भेदः। बल-रूप-विनय-ज्ञान-दर्शन-चारित्र-लाघवसंपन्नः तत्र बल=शरीर-
 संहननविशेषजन्यः पराक्रमः, रूप=प्रभूतशरीरसौन्दर्यम् विनयः=भभ्युत्थानादि
 गुरुसेवालक्षणः, ज्ञानं=वस्तुपरिच्छेदलक्षणम्, दर्शनं=जिनवचनाभिरुचिररूपम्, चारित्र
 =विरतिरक्षणम्, लाघवं=द्रव्यतोऽल्पोपधित्वं, भावतो गौरवत्रयत्यागः, तैःसंपन्नः

पृथक् शक्ति वाला जो होता है उसे स्थविर शास्त्रकारोने कहा है। (जाति
 संपन्ने कुल संपन्ने बलरूपविनयणाणदंसणचरित्तलाघवसंपन्ने) इनके मातृपक्ष
 और पितृपक्ष दोनों कुल परम विशुद्ध थे इसलिये इन्हें सूत्रकारने जाति
 संपन्न और कुलसंपन्न प्रकट किया है। माता के वंश को जाति और
 पिता के वंश को कुल कहा जाता है। संहनन विशेष के उदय से उनके
 शरीर में अद्भुत शक्ति का भंडार सा भरा हुआ था इसलिये बलशाली
 थे। प्रभूत सौंदर्य का सरोवर इनमें सदा लहराया करता था इसलिये
 रूपशाली थे। अपने गुरुजनों की सेवाभक्ति उपासना आदि करने में ये
 सर्वदा कटिबद्ध रहा करते थे—इस लिये ये विनयशील थे। जिस वस्तु का
 जैसा स्वरूप होता था उस वस्तु को उसी स्वरूप से ये जानने वाले थे इसलिये
 ये-ज्ञानसंपन्न थे। जिन वचनों में इनकी पूर्ण अभिरुचि थी इसलिये ये
 दर्शन संपन्न थे। हिंसादिक पापों से विरक्तिरूप चारित्र इनमें अपनी पूर्ण
 कलाओं से प्रकाशित होना रहता था इसलिये ये चारित्रसंपन्न थे। अल्प

छे तेने शास्त्रकारोने ‘स्थविर’ कहा छे. जातिसंपन्ने कुलसंपन्ने बलरूप
 विनयणाणदंसणचरित्तलाघवसंपन्ने) येमना मातृपक्ष अनेपितृपक्ष अन्ने कुल
 परम विशुद्ध हुता अटला भाटे सूत्रकारे येमने जाति संपन्न अने कुलसंपन्न कहा छे
 मातानो वंश जाति अने पितानो वंश कुल कहेवाय छे संहनन विशेषना उदयथी
 येमना शरीरमां अद्भुत शक्तिनो लउर लरेल हुतो अथी न बलशाली हुता
 प्रभूत सौंदर्यनो सागर येमनाभा लहेरातो हुतो, अथी न रूपवान हुता पोताना
 गुरुओनी सेवा, लज्जित, उपासना वगेरे करवाभा तेओ सदा तत्पर रहेता हुता, अथी न
 ये विनयशील हुता ये वस्तुनो जेवु स्वइय हुतु, ते वस्तुने ते न स्वइये जाणुनार
 ये हुता, अथी न ये ज्ञान संपन्न हुता जिनलगवानना वचनोभा येमनी संपूर्ण
 पछे अभिरुचि हुती, अथी न ये दर्शन संपन्न हुता. डिमा वगेरे पापेथी विर-
 क्तिइय आरिअ येमनामां पोतानी संपूर्ण कहाअथी प्रकाशमान रहेतुं हुतु, अथी न
 ये आरिअ संपन्न हुता स्वइय उपधि राखवुं, आ द्रव्यनी दृष्टिओ लाघव छे,

मयुक्त । 'ओषसी' ओजस्वी=ओज=तपः प्रभृतिप्रमाणमव्युक्त्य तद्भान ।
 तयमी' तेजस्वी=तज=म-सर्वाहर्षदीप्यमानस्त्व, तमोभेदयादि वा तद्भान ।
 वचमी वर्चस्वी=वच=मन्त्रिप्रत्यप्रमाणः तदस्यास्तीतिवर्चस्वी । 'वयमी' इति पक्ष
 वचस्वीतिग्राह्य, तत्र वचो वचनम्=आदेयवचन सकलप्राणिगणहिताय निरवयव,
 तदस्यास्तीति वचस्वी । 'जससी' यशस्वी=यश=तप संयमाराधनगव्यातिस्वभान ।
 'जियमाइ' 'जितक्रा' उद्यमासक्रोधाधिक्यीमारक । "जियमाए" जितमाय

उपाधि रत्नना यह द्रव्य की अपेक्षा लाघव है तथा गौरवप्रय का त्याग करना
 यह भाव की अपेक्षा लाघव है । ये दोनों प्रकार का लाघव इनमें वर्तमान था
 इसलिये ये लाघवमयन थे । (आयसी तेयसी वचसी जससी जियकोहे
 जियमाणे जियमाणे जियकोइ जियइदिण जियनिरे जियपरिमहे) तपस्या
 आदिके प्रमाण से इनके शरीर पर एक विशेष प्रकार का तेज था
 इसलिये ये ओजस्वी थे । भीतर में तथा बाहिरमें इनमें एक तरह की
 चमक थी इसलिये ये तेजस्वी थे । अथवा ये तेजोलेण्या से विरानित थे
 इसलिये भी ये तेजस्वी थे । मन्त्रिप्रत्यप्रमाण से ये युक्त थे इसलिये वर्चस्वी
 थे । "वयमी" इस प्रकार के पाठ में सकल प्राणिप्राका तिनसे हित
 कामके लिये निरवयव वचन य सोलत थे इसलिये आदेयवचनवाले होने
 से ये वर्चस्वी थे । तप और संयम की आराधना में एकाग्रचित्त होने के
 कारण इनका यश आगे और फैल रहा था-इसलिये ये यशस्वी थे ।
 मोषकपाप के उद्य को इन्होंने सर्वथा बिकल बना दिया था इसलिये ये
 जितमोघ थे । उद्य मास कपटकार्य के विजिता होम के कारण ये जित

अने और प्रयने लक्ष्य आ जावनी दृष्टि लाघव छे आ जन्म जतनी लक्ष्य
 जमनाभा विद्यमान जनी, कोछ भा? आ लाघव मयन दत्त (ओषसी तयंसी
 वचमी जससी जियकोहे जियमाणे जियकोइ जियमाणे जियइदिण जियनिरे जिय
 परिमहे) तप वचरेण प्रभावधी जमना शरीर उपर ओक विशेष जतने प्रभाव
 दत्त जधी छ आ ओजस्वी दत्त जदरे अने जदरे जमनाभा ओक जतनी यमक
 जनी आभा छ आ तजस्वी दत्त अपरा लक्ष्य तजस्वमाधी जुज दत्त कोछ भा?
 पक्ष आ तेजस्वी दत्त लक्ष्य लक्ष्य प्रभावधी आ जुज दत्त, आदर आ जे वचस्वी
 दत्त वयसी' आ पक्ष आ जमना प्रविधनु जमना दित जलये जेना
 निम्न वचन आ दत्त दत्त आ ला भा? आदर वचनवाला दत्तधा जे वयस्वी
 दत्त तप जन्म जमना आदरवाभा लक्ष्य लक्ष्य लक्ष्य जे जमनी प्रिति जे जमना
 प्रतीति दत्त दत्त आदर भा? छ जे वयस्वी दत्त लक्ष्य लक्ष्य लक्ष्य जे जमना
 लक्ष्य लक्ष्य लक्ष्य जे जमना लक्ष्य लक्ष्य लक्ष्य जे जमना लक्ष्य लक्ष्य लक्ष्य

=उदयप्राप्तरूपटकर्मविजेता । 'जियमाणे' जितमानः-दराकृतादङ्कारः । 'जियलोहे' जितलोभः=जिताभिलाषः । 'जियइंदिए' जितेन्द्रियः=जितानि =स्व स्व विषयप्रवृत्तिनिषेधेन वशीकृतानि इन्द्रियाण्येन सः, यद्वा जितानि=स्वरूपोपयोगीकृतानि पौद्गलिकवर्णादिष्वगमनाद् इन्द्रियाणि येन स तथोक्तः । 'जितनिद्रः-जिता=वशीकृता निद्रा येन स तथोक्तः--अल्पनिद्रावान असौ रात्रौ मूत्रमर्थं परिचिन्तयन् निद्रया न बाध्यतेइति भावः । 'जियपरिसहे' जितपरीषदाः=क्षुधादिपरिषदविजेता । 'जीवियासमरणभयविप्पमुक्के' जीविताशामरणभयविप्र-मुक्ताः-जीविताशा=जीवनस्याभिलाषः- 'चिरमहं जीवेयम्' इत्येतद्रूपा, इयं जीवी-ताशा प्राणिनां गुरुतरा निसर्गतो भवति, तथा मरणस्य भय मरणभयम्, एतदपि

माय ये । अपने अपने विषय में इन्द्रियों की प्रवृत्ति पर इन्होंने रोक लगा दी थी इसलिये ये जितेन्द्रिय थे । अथवा पौद्गलिक रूपादि में इन्द्रियों की प्रवृत्ति का निषेध करने से और उन्हें अपने अपने स्वरूप में ही उप-योगी बनाने से भी ये जितेन्द्रिय थे । इनका समय निद्रा में अधिक व्य-तीत न हो कर केवल थोडासा व्यतीत होताथा इसलिये अथवा ये अल्प निद्रा लेते थे कारण रात्रि में भी मूत्र और उसके अर्थ का गहन चिन्तन किया करते थे अतः इन्हें निद्रा बाधित नहीं करती थी इसलिये भी ये जिते-न्द्रिय थे । क्षुधा आदि परीषदों पर इन्होंने विजय कर रक्खा था-उन्हे इन्होंने जीत लिया था-इसलिये ये जित परीषद थे । (जीवियासमरणभय-विप्पमुक्के तवप्पहाणे गुणप्पहाणे) जीवन की आशा से और मरण के भय से ये रहित थे । प्राणियों में "मैं" बहुत दिन तक जीऊँ" इस प्रकारकी जीवन की आशा गुरुतर हुआ करती है तथा मरण का भय भी होता है ।

आर्योना विजेता होवाथी अे जितमाय हता धन्द्रियोनी पोतपोतानी प्रवृत्ति उपर अेमण्णे अकुथ राग्गे होतो, अेथी न अे जितेन्द्रिय होता अथवा पौद्गलिक रूप वगेरेमा धन्द्रियोनी प्रवृत्तिनो निषेध करवाथी अने तेओने पोतपोताना स्वप्नमां न उपयोगी बनाववाथी अे जितेन्द्रिय होता अेमनो वपत निद्रामा वधारे पडतो पसार नहोतो थतो इकत जून पसार थतो होता, अेटला माटे न अे अल्पनिद्रा वाणा होता आरब्ध के रात्रिमां पणु अे मूत्र अने तेना अर्थ उपर गहन चिन्तन करता रहेता होता अेटले अेमने निद्रा बाधित करती न होती, अेटला माटे पणु अे जितेन्द्रिय होता मूत्र वगेरे परीषदो उपर अेमण्णे आणू मेणवेवो होता, तेमने अेमण्णे लती दीधा होता, अेटले अे जित परीषद होता (जीवियासमरणभयविप्पमुक्के तवप्पहाणे गुणप्पहाणे) जीवन की आशाथी अने मृत्युना लयथी अे रहित होता प्राणिओमा "हु चिर लुवी थाउ" आ जतनी लुववानी आशा तीव्र रूपमां थती रहे छे तेमन भरणुनो लय

મયપૂન્યવત્તરમ્ પતદુમયધિમમુક્તઃ=શ્રીશીતાશામરણમયરક્ષિતા । 'તત્ત્વપ્રહાણે'
૨૧ મપાનઃ-તપપણ મપાનં કર્મ યસ્ય સતયા, શોષમુનિજનાપેક્ષયા ભ્રેષ્ઠતપ શાશ્વી
'ગુણપ્રહાણે' ગુણમપાન -ગુણા =સંયમગુણામૈ મપાનઃ । એતેન વિશેષણદ્વયેનાપ
મયોઽન્વિષ્યમ્યતે તપસા પૂર્વે સશ્ચિત્તકર્મણો નિર્ભરણ, સયમન ચ નૂતનકર્મણ પનિરોપો
મવત્યતપ્સ સૌ માણામિલાપીર્ણા મોક્ષસાધનેઽતીવોપાદેયો કથિતો । એવ કરણ-ચરણ-
નિગ્રહ-નિશ્ચયા-ઽઽજય-માર્ગ્ય-લાપય-સાન્તિ-મુક્તિ-મુક્તિ- વિદ્યા-મ-ત્ર-ગ્રન્થ-
વેદ-નય-નિયમ-સત્ય-શ્રોત્ર-જ્ઞાન ધારિત્રમપાનઃ ।

અમ્રમૂત્રે 'એવં' શબ્દેન કરણચરણાદૌ મર્ચેત્ર 'મપાન' શબ્દ-
સંયોનનીયઃ, તથાદિ-કરણમપાન -કરણ=પિષ્ઠવિશુદ્ધિપાશુચરગુણરૂપં, તત્ત્વમપાનઃ

પરન્તુ યે ક્વચિત્ પ્રકાર કી આશા ઓર અય સે સર્વથા રક્ષિત યે । અન્યમુનિ
જનોંકી અપેક્ષા યે તપચરણ કરને મેં વિશેષશુર યે ઇમલિયે યે તપમપાન ય
સંયમગુણોં સે યે પ્રધાન માને જાતે યે । ઇમલિય-મયમમપાન યે । કન
દોનોં વિશેષણો સે મુદ્રકાર કા યદ મકટ કરને કા આશય ઈ કિ સચિત
કર્મોંકી નિર્જરા તપ સે હોતી હૈ ઓર નૂતન કર્મોં કે યંચ કા અભાષ મયમ
સ હોતા હૈ ઇસમિયે જો મોક્ષામિલાપી જન હૈં ઈ હ યે દોનોં હી વાતે
ઉપાદેય હૈં ।-વાળ જન સે હી મુક્તિ કી પ્રાપ્તિ હોતી હૈં । (એવ કરણચરણ
નિગ્રહ-નિશ્ચય મજ્જવ-મર્યપ-લાપય-મ્મતિ શુત્તિ-મુક્તિ ૧૦, ચિજ્જામંત,
યમવેય-નય-નિયમ-સત્ય સોય ણાણદસણ ૨૦ ચારિત્ત ઓરાણે)
યોં જો 'એવં' શબ્દ કા પ્રયોગ આયા હૈં ઠસસે યદ જાના માતા હૈં
કિ-પૂર્વોક્તમપાન શબ્દ કા પ્રયોગ જન કરણ-ચરણ આદિ પદોં
મેં લગાણેના ચાહિયે । પિષ્ઠવિશુદ્ધિ આદિ ઉચ્ચર શુચ રૂપ જો કરણ

પણુ હોય તે પણ જો આ જ્ઞાતના આશા અને ભયથી અપૂર્ણ રીતે રક્ષિત હતા
બીજા મુનિઓ કરતાં જો તપચરણ કરતાંમા વિશેષ થા હતા એટલા માટે જો તપ
પ્રધાન હતા સમમુદ્ધેષી જોજો પ્રધાન માનવામા આવતા હતા. જોથી જ જોજો મયમ
પ્રધાન હતા આ જન્ને વિશેષજોથી મુદ્રકારને જો આશય છે કે તપથી જ સચિત
કર્મોની નિર્જરા થાય છે અને નવીન કર્મોના બંધનો અભાવ મયમથી જ થાય છે
એટલા માટે જ તેઓ મોક્ષામિલાપી છે તેમના માટે આ જન્ને વાતો ઉપાદેય છે કારણ
કે જોમનાથી જ મુક્તિની પ્રાપ્તિ થાય છે. (એવં કરણચરણનિગ્રહનિશ્ચય
મજ્જવ-મર્યપ-માપય-મ્મતિ શુત્તિ મુક્તિ ૧૦, ચિજ્જામંત, યમવેયનયનિયમ
સચસોયણાણ વંસણ, ૨૦, ચરિત્તઓરાણે) અહીં જે 'એવં' શબ્દનો પ્રયોગ આવેલ
છે તેનાથી જો જણાય છે કે પૂર્વોક્ત પ્રધાન શબ્દનો પ્રયોગ આ કરણ ચરણ વગેરે
પદોમા લગા વા જોઈએ. પિષ્ઠવિશુદ્ધિ વગેરે ઉચ્ચર શુચ રૂપ જે કરણ સિતેરી

करणसप्ततિયુક્ત इत्यर्थः । चरणप्रधानः, चरण=महाव्रतादि मूलगुणरूपं, तत्प्रधानः, चरणसप्ततियुक्त इत्यर्थः । निग्रहः=इन्द्रिय नो इन्द्रियनिरोधकरणेन स्वा-
त्मनोऽपूर्ववीर्यपरिस्फोटनं, तत्प्रधानः । निश्चयप्रधानः-निश्चयः=जीवाजीवादि-
तत्त्वानां निर्णयः-गृहीताभिग्रहापूर्त्तौ दाढर्थात्, तत्प्रधानः । आर्जवप्रधानः-

ऋजोर्भाव आर्जवं=मायाराहित्यं, तत्प्रधानः स्फटिकवन्निर्मल
हृदय इत्यर्थः । मार्दवप्रधानः-मृदोर्भावो मार्दवं=निरदङ्कारता, तत्प्रधानः जात्या-
दृष्टविधमदरहित-इत्यर्थः । लाघवप्रधानः=लघोर्भावो लाघवं=द्रव्यतः स्वल्पोपधित्वं

સસતિ શાસ્ત્રો મેં પ્રકટ કી ગઈ है वह इनमें प्रधान थी-अर्थात् करण सप्तति
से ये युक्त थे अता ये करण प्रधान थे महा व्रतादिरूप जो चरणसप्तति है वह
भी इनमें प्रधान थी अतःचरण प्रधान थे। इन्द्रिय और नो इन्द्रिय रूप जो मन
है उनका इन्होंने निरोधकर दिया था इससे बाह्य वियों में इनकी प्रवृत्ति
न हो सकने के कारण इनकी आत्मा में अपूर्व वीर्योलास प्रकट हो चुका
था इससे ये प्रधानरूप से विराजित हो रहे थे अतःनिग्रहप्रधान थे। जीवा
दि तत्त्वों का निर्णय करना-अथवा जो अभिग्रह लेलिया है उसका दृढता
के साथ पालन करना-यह निश्चय शब्दका वाच्यर्थ है। यह निश्चयभी इनमें
प्रधान रूप से रहता था अतः ये निश्चय प्रधान थे। मायाचारी से रहित
होना इसका नाम आर्जव है। ये इस गुण से युक्त थे। अर्थात् जिस प्रकार
स्फटिक निर्मल होता है उसी प्रकार इनका हृदय भी निर्मल था। अतः
आर्जव प्रधान थे। जाति आदिका जो अहंकार भाव होता है वह मद
कहलाता है-ये इस तरह के मद विनिर्मुक्ति थे-इसलिये मार्दव भाव

શાસ્ત્રોમા પ્રકટ કરેલ છે તેના એ ધરનાર હતા અર્થાત્ તે એમનામા પ્રધાન હતી.
અર્થાત્ કરણ સિત્તેરીથી યુક્ત હતા તેથી તેઓ કરણપ્રધાન હતા મહાવ્રતાદિરૂપ જે ચરણ
સપ્તતિ છે તે પણ તેઓ ચોમુખ્યરૂપે હતી માટે ચરણ પ્રધાન હતા એ બન્ને ગુણથી યુક્ત હતા
ઇન્દ્રિય અને નો ઇન્દ્રિયરૂપ જે મન છે, તેનો એમણે નિરોધ કર્યો હતો એથી બાહ્ય-
વિષયોમા એમની પ્રવૃત્તિ નહિ થવાને લીધે એમના આત્મામા અપૂર્વ વિર્યોલ્લાસ પ્રકટ
થયો હતો એવી એ પ્રધાનરૂપથી શોભિત થતા હતા, એટલા માટે એ નિશ્ચય પ્રધાન
હતા જીવ વગેરે તત્ત્વોનો નિર્ણય કરવો અથવા જે અભિગ્રહ લીધો છે, તેનું નિશ્ચિતપણે
પાલન કરવું, આ નિશ્ચય શબ્દનો વાચ્યાર્થ છે, આ નિશ્ચય પણ એમનામા મુખ્ય રૂપે
રહેતો હતો તેથી એ નિશ્ચયપ્રધાન હતા માયાચારીથી રહિત થવું તેનું નામ અર્જવ
છે આ ગુણથી યુક્ત હતા અર્થાત્ જેમ સ્ફટિકે સ્વચ્છ હોય છે, તેમજ એમનું હૃદય
નિર્મળ હતું એટલા માટે એ આર્જવપ્રધાન હતા બતિ વગેરેનો જે અહંકાર ભાવ
હોય છે, તેને મદ કહેવામા આવે છે, એ આ પ્રકારના મદથી રહિત હતા, એટલે કે
બતિમદ કુળમદ વગેરેથી એ રહિત હતા એથી જ માર્દવ પ્રધાન હતા દ્રવ્ય

માત્રતા ગૌરવપરવર્તન, તત્પ્રધાનઃ શાન્તિપ્રધાન -શાન્તિઃ=વરુપમાવળાદિસજ્જનમ્,
 ઉદયાવલ્લિકામણિદ્વિષ્ણોષનિરોષ इत्यर्थः, તત્પ્રધાન । ગુપ્તિપ્રધાનઃ । ગોપને ગુપ્તિ =
 અકુશલમનોરાધાયાનાં નિર્વર્તન, તત્પ્રધાનઃ । મુક્તિપ્રધાનઃ-મુક્તિઃ-નિર્મોમતા
 શાશ્વત્વચરણસ્તુમમત્તરપરિત્યાગ इत्यर्थः, તત્પ્રધાનઃ । વિદ્યાપ્રધાનઃ-વિદ્યાઃ=દેવી
 સમચિદ્વિદ્યાઃ સમાપના ધર્નાનુષ્ઠ્ય =ગૌરી ગાંધારી રાઢિણી-મજ્જાસ્યાદિલક્ષણા-
 મત્પ્રધાનઃ, તપઃ સપમમમાવપરીકૃતગૌર્યાદિવિદ્ય इत्यर्थः । મન્ત્રપ્રધાનઃ-મન્ત્રા-
 દરાપિષ્ઠિતા જવમાત્ર-સિદ્ધા ઋષેષદ્રવ્યમત્તપ્રધાનઃ । વ્રતપ્રધાનઃ-વ્રત્ત=વ્રતધર્મ
 આત્મજ્ઞાનવાદત્પ્રધાનઃ । વેદપ્રધાન -વેદ =વચ્ચે=શાયતેજીવા=ગ્રીવાદિસ્વરૂપને

પ્રધાન થ । આપણ દ્રવ્ય ઔર આપણી અપેક્ષા ઘો પ્રકાર કા કહા
 ગયા હ । અન્ન ઉપધિ રમ્ભના યદ દ્રવ્ય કી અપેક્ષા લાગત હ-તથા ગૌરવપ્ર
 કા ત્યાગ કરના યદ માત્ર કી અપેક્ષા લાગત હ, યદ લાયક ગુણ સી જન મેં
 પ્રધાન રૂપ સ થા । જો કોઈ જન સે કઠોર ચર્ચન કહતા થા, યદ સમ
 ય મહન કર લેતે થ જસલિય યે શાન્તિ પ્રધાન થ । અર્થાત્ ઉદયાવલ્લિકા મેં
 મણિદ્વિષ્ણુ ઉપધિ પ્રોષ કા થ નિરાપ કર ઘસે યે યે ગુપ્તિ પ્રધાન સી થ ।
 કારણ અકુશલ મન ચર્ચન ઔર કાપ કી નિવૃત્તિ જનમેં થી । શાશ્વત્વ ઔર
 આર્થંતર રૂપ મેં કિસી સી ઘસુ કે પ્રાપ્તિ મેં સમત્વ પરિણામ નહી
 થા-અર્થાત્ નિર્મોમતા થી-જસલિય યે મુક્તિ પ્રધાન સી યે । દેવી સમા
 ચિદ્વિદ્યા ગૌરી, ગાંધારી, રોહિણી, મજ્જાસિ આદિ વિદ્યાઈ કહલાતી હ, તપ કે
 પ્રમાણ સે ય વિદ્યાઈ સ્વય જનકે ધરીમૂલ થન ગઈ થી જસલિય યે વિદ્યા
 પ્રધાન સી યો દેવાચિદ્વિદ્યા જો હો યે મત્ર કહે ગયે હ । યે મત્ર સી મુરમો
 સ્વામી કો મિદ યે-અતઃ-જો મત્ર પ્રધાન સી મોના ગયા હ । વ્રતપ્ર

અને આવની દૃષ્ટિએ લાગત છે જાતનુ ગત્યવવામાં આવ્યું છે અન્ન ઉપધિ સખવી
 આ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ લાગત છે તથા ગૌરવપ્ર (અદ્વિત્ય અને શાન્તપ્રોત્થ)ને ત્યાગ
 કરવો આ આવની અપેક્ષાએ લાગત અણુ પણ જોમનામાં મુખ્ય રૂપે દતો. અમે તે
 જોમને કઠોર વચન કરેલું તે અણુ એ મહન કરતા દતો. જોથી જ એ શાન્તિ પ્રધાન
 દતો. અર્થાત્ ઉદયાવલ્લિકામાં પ્રવિષ્ટ થયેલ ક્રોધને એ નિરોધ કરતા દતો એ ગુપ્તિપ્રધાન
 પણ દતો. કેમ કે અકુશલ મન વચન અને કાપની નિવૃત્તિ જોમનામાં દતી બાદ અને
 આર્થંતર રૂપમાં અમે તે પદાર્થ માટે જોમનામાં સમત્વ પરિણામ નહોતું અર્થાત્
 જોમની નિરોધવૃત્તિ દતી એટલા માટે એ મુક્તિપ્રધાન પણ દતો. દેવી સમાચિદ્વિદ્યા
 ઔર ગાંધારી, રોહિણી, મજ્જાસિ આદિ વિદ્યાએ કરેલાય છે તપના પ્રમાણ એ વિદ્યાએ
 પાતે જોમને વધ થયેલ દતી એટલા માટે આ વિદ્યાપ્રધાન પણ દતો જ દેવાચિદ્વિદ્યા
 છે, તે મત્ર કરેલાય છે એ મત્ર પણ મુખમાં સ્વામીને નિદ દતો. એટલે જોમને મત્રપ્રધાન

नेति स तथोक्त आगमः, स्वसमय-परसमय-ज्ञान वा, तत्प्रधानः । नयप्रधानः-
नयाः=नयन्ति=बोधं प्रापयन्ति अनेक धर्मात्मकवस्तुन एकाशमिति ते तथोक्ताः-
अनेकधर्मात्मकवस्त्वेकांशपरिच्छेत्तारः, ते नैगमादयःसप्त, तत्प्रधानः । नियम-
प्रधानः-नियमाः=द्रव्यक्षेत्रकालभावेन विविधाभिग्रहग्रहणं, तत्प्रधानः । सत्य-
प्रधानः-सत्यं=जीवाजीवादिपदार्थानां यथावद्विग्रहतस्वरूप=कथनं, तत्प्रधानः । शौच-
प्रधानः-शुचेर्भात्रः शौचम्=अन्तकरणशुद्धिरूपं, तत्प्रधानः । ज्ञानप्रधानः-ज्ञानं=
जिनोक्ततत्त्वेषु यथार्थबोधरूपं, तत्प्रधानः । दर्शनप्रधानः-दर्शनं=जिनोक्तं तत्त्वा

का अर्थ है ब्रह्मचर्य अथवा आत्मज्ञान। इनमें ये दोनों बातें थी इसलिये
ये ब्रह्म प्रधान भी थे। इन्हें स्वसमय और पर समय का पूर्णज्ञान था-
इस अपेक्षा ये वेद 'प्रधान भी थे। नैगम संग्रह आदि सात नय शास्त्र-
कारोंने कहे हुए हैं। नयका तात्पर्य उस ज्ञान से है जो अनंतधैर्यात्मक
वस्तु के एक धर्म को ग्रहण करता है। ये इस नयात्मकज्ञान से विराजित
ये-इसलिये नय प्रधान भी थे। द्रव्यक्षेत्र काल और भावकी अपेक्षा ये
अनेक प्रकार के नियमों का ग्रहण करते थे। और उनका निर्वाह भी करते
थे इसलिये ये नियम प्रधान भी थे। जीव अजीव आदि पदार्थों के स्वरूप का
ये यथार्थ प्रतिपादन करने वाले थे इसलिये ये सत्यप्रधान भी थे अन्तः-
करण की शुद्धि का नाम शौच है-यह शुद्धि इनमें थी-इसलिये ये शौच
प्रधान भी थे। जिनेन्द्र द्वारा प्रतिपादिततत्त्वों का संशय आदि से रहित जो
यथार्थ बोध होता है उसका नाम ज्ञान है। यह ज्ञान इनमें था इसलिये

पणु मानवामा आव्या छे अह्मशण्ड नुं तात्पर्य अह्मचर्य अथवा आत्मज्ञान छे એમનામા
એ બન્ને વિશેષતાઓ હતી, એટલા માટે એ અહ્મપ્રધાન પણ હતા એમને સ્વસમય
(સ્વશાસ્ત્ર) અને પરસમય (અન્યશાસ્ત્ર)નું સંપૂર્ણપણે જ્ઞાન હતું, એ અપેક્ષાએ એ
વેદપ્રધાન પણ હતા નૈગમ સંગ્રહ વગેરે સાત નય શાસ્ત્રકારોએ કહેલા છે નયનો અર્થ
તે જ્ઞાનથી છે, જે અનંત ધૈર્યાત્મક વસ્તુના એક ધર્મને ગ્રહણ કરે છે એ આ નયા-
ત્મક જ્ઞાનથી શોભિત હતા, એટલા માટે નયપ્રધાન પણ હતા દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને
ભાવની અપેક્ષા એ અનેકવિધ નિયમોનું ગ્રહણ કરતા હતા, અને તેમનો નિર્વાહ પણ કરતા હતા
એટલા માટે એ નિયમપ્રધાન પણ હતા જીવ અજીવ વગેરે પદાર્થોના સ્વરૂપનું એ
યથાર્થ પ્રતિપાદન કરનાર હતા, એટલા માટે એ સત્ય પ્રધાન પણ હતા અન્તઃકરણની
શુદ્ધિનું નામ શૌચ છે, આ શુદ્ધિ એમનામા હતી, એટલા માટે એ શૌચપ્રધાન પણ
હતા જિનેન્દ્ર વડે પ્રતિપાદિત તત્ત્વોનો સંશય વગેરેથી રહિત જે યથાર્થ બોધ થાય
છે, તેમનું નામ જ્ઞાન છે આ જ્ઞાન એમનામા હતું, એટલે તેઓ જ્ઞાનપ્રધાન પણ

मिरुविषयस्य सम्प्रधान - चारित्र्य = सर्वकारप्रयोगपरिहारपूर्वक निरवधानुपानम् ।

अत्रा नित्यानीनां कथात्मगतम्बुडपि तेषां प्राप्तायव्यापनाय पुन कस्य ।

अत्र कथितं गहनं-यन् नित्यक्रापर्याप्त्यै आनन्दवपानम्वादीनां को भद्र ? अत्रा

व्यक्त-नित्यक्रायादिमिथ्यापणैरुद्ग्यावलीप्रविष्टस्य प्राप्ताय विवक्षीकरणं मूर्तं भवति

आनन्दवपानादिमिथ्यापनितोऽप्य उच्यते । अथवा यतएव नित्यक्रायादिरुक्तं एव

आनन्दवपानं, एव कार्यकारणमात्रादितोऽप्य । एवं 'ज्ञानसंपन्नः' इत्यादी ज्ञाना

ज्ञानान्तिवृत्त्यामात्रं वाच्यते, 'ज्ञानवपान' इत्यादीस्तु ज्ञानादिमत्स्य प्राप्ताय

मिति परमव्याप्यप्रीत्यर्थं वाच्यम् । 'भाग्य' उदात्त = नित्यक्रायादिविनाश

य ज्ञान वपानं श्री य । दृष्टान वपानं श्री य । समयमावययोगो का परित्याग कर

न ग्राह्य दान स तथा निरुक्त्य अनुष्ठान करन ग्राह्य होन से चारित्र्य वपानं श्री य

यह इन आनन्द भादि मायों का कल चरण मसारी में अन्य नीय

दान पर मा जो भ्रमण यथन लिया है यह इनकी वपानता स्थापित

कान व भविष्यत् से ही लिया है।

टीका—मृषा में पल्लि 'मिथ्यकीहे जियमाण' आरिषद् मृषाकाम मितो

है भीर फिर आनन्द माय आदि पद मिरा हैं मो जो उनका माय

होता है यही इनका दाना है मो इस तरह इन्में जप कोई अर्थ भेद

नहीं है ना फिर पुनर्गति कल का गया कारण है।

उत्तरा—नित्यक्रायादि पदों द्वारा यह समझना चाहिय कि य मृषावा

कामी मायागत उद्ग्यावी में प्रविष्ट हुए मोष का विषय कर दत्त प-

काय माय का तात्पर्य यही है-कि उद्ग्य में माय हुए मोष का विषय

बनाया। तब आनन्द आदि पदों में यह बात नहीं करी जाती है—

इनमें ना यह बात प्रतिष्ठ होती है कि य मोष व उद्ग्य का भी निरोध कर

वरिष्ठत्वात्सर्वथा श्रेष्ठः । घारे' - घोरः=दुष्करतपश्चरणशीलत्वात् । - 'घोरव्वए'
 घोरव्रतः=घोराणि=कठिनानि अल्पसत्त्वैर्दुरुनुष्ठेयानि व्रतानि=सर्वप्राणातिपातादि
 विरतिलक्षणानि महाव्रतानि यस्य स तथोक्तः । 'घोरतवस्सी' घोरतपस्वी=दुष्कर
 तपश्चरणशीलः, पारणादौ नानाविधाभिग्रहधारकत्वात् । 'घोरवंभचेरवासी' घोर
 ब्रह्मचर्यवासी-ब्रह्म=कामपरिषेवणत्यागस्तत्र चरणं ब्रह्मचर्यं, घोरं च तद् ब्रह्मचर्यं
 च घोरब्रह्मचर्यं तत्र वस्तुं शीलमस्येति तथोक्तः=नववाटिकायुक्तब्रह्मचर्यपालक
 इत्यर्थः । 'उच्छूढसरीरे' उत्क्षिप्तशरीरः-उत्क्षिप्तमिव=परित्यक्तमिव, उत्क्षिप्तसंस्कार-
 परित्यागाच्छरीरं येन स तथोक्तः-सर्वथा शरीरसंस्कारवर्जित इत्यर्थः । 'संखित्त-
 विउलतेउलेस्से' संक्षिप्तःविपुलः तेजोलेश्यः-संक्षिप्ता=सङ्कोचिता विपुला=विशाला-
 अनेकयोजनगतवस्तुसमूह भस्मीकरणसमर्थाऽपि तेजोलेश्या=तेजः शरीरपरिणति-
 रूपा प्रवृत्तपःप्रभावजनितव्यविशेषप्रभवा महाज्वालासदृशा आत्मतेजोलक्षणा
 देते ये । क्रोध आदि कपायों के उदय का निरोध करना ये आर्जवादि भाव हैं ।

अथवा यह बात भी इससे लक्षित होती है कि जिस कारण
 ये जितक्रोध थे इसलिये आर्जवादिभावों से प्रधान थे । इस तरह कार्य
 कारण भाव की अपेक्षा से इनमें अन्तर आजाता है । इसी तरह "ज्ञान
 संपन्न और ज्ञानप्रधान" इन दो विशेषणों में भी अन्तर समझ लेना
 चाहिये कारण ज्ञान प्रधान शब्द केवल ज्ञान युक्तता का वहाँ बोध
 करता है तब कि ज्ञानप्रधान शब्द ज्ञानादिगुण वालों में इन की प्रधा-
 नता कहता है । ओराल शब्द का अर्थ उदार होता है ।-जो इस बात
 को कहता है ये सुधर्मास्वामी जित क्रोध आदि विशेषणों से विशिष्ट
 होने के कारण सर्वथा श्रेष्ठ थे । (घोरे घोरव्वए घोरतवस्सी घोरव-
 भचेरवासी-उच्छूढसरीरे संखित्तविउलतेयलेस्से चोदसपुव्वी चउणाणो

ઉદયનો નિરોધ કરવો એ આર્જવ વગેરે ભાવો છે અથવા આ વાત એનાથી પણ
 સૂચિત થાય છે કે જે કારણથી એ જિતક્રોધ હતા, એટલા માટે આર્જવ વગેરે
 ભાવો વડે એ પ્રધાન હતા આ પ્રમાણે કાર્ય-કારણ ભાવની અપેક્ષાએ એમનામા
 તફાવત આવી જાય છે એ રીતે 'જ્ઞાનસંપન્ન અને જ્ઞાનપ્રધાન' આ બે વિશેષણોનો
 તફાવત પણ જાણવો જોઈએ કારણકે જ્ઞાન સંપન્ન શબ્દથી ફક્ત જ્ઞાન યુક્તતાનો
 બોધ થાય છે, ત્યારે જ્ઞાનપ્રધાન શબ્દ જ્ઞાનાદિ ગુણવર્તમા એમની પ્રધાનતા કહે છે
 ઓરલ શબ્દનો અર્થ ઉદાર થાય છે. જે આ વાત કહે છે એ સુધર્માસ્વામી જિતક્રોધ
 વગેરે વિશેષણોથી યુક્ત હોવાને લીધે સંપૂર્ણ રીતે શ્રેષ્ઠ હતા (ઘોરે ઘોરવ્વએ ઘોરત
 વસ્સી ઘોરવંભચેરવાસી ઉચ્છૂદ-સરીરે સંખિત્ત વિઉલતેયલેસ્સે ચોદસ પુવ્વો

यगण पंचहिं अणगारसण्हिं मदिं सपरिघुडे पुब्बाणुपुब्बिं चरेमाणे
 गामानुगाम दूइजमाणे सुह सुहेणं विहरमाणे) पुष्करतपो को वपने पाते
 होने स ये स्वयं दुष्कर-घोर-यने दुष्क थे। अल्पसप्तर पाछे पाणिजन जिन
 प्राणातिपात आदि विरति रूप व्रतों का अनुष्ठान करने से सूर्यया अक्षय
 (अममर्थ) रहा करते हैं उन व्रतों का पालन ये किया करते ये इसमिय
 य घोरव्रत थे। पारणाआदि में माना प्रकार के अमिग्रहों का य पालनकरते
 थे इसमिये ये घोर वपसी थे। कामभोग के परिसंयम करने का त्याग करना
 इसका नाम व्रत है। इस व्रत का आचरण करना इसका नाम व्रतचर्य है।
 व्रतचर्य का नय चाह से परिपालन करना यह घोर व्रतचर्य है। इस घोर व्रत
 चर्य में निमग्न रहने का भिन्नका स्वभाव होता है यह घोर व्रतचर्यवासी कह
 लाता है। श्री सुषमास्वामी इस व्रतचर्य के आराधक थे व्रतः ये घोर
 व्रतचर्यवासी थे। उन में शरीरिक संस्कार का नामोनिष्ठान तक भी नहीं
 था। इसलिये ये उरिष्ठ शरीर थे। उनमें यद्यपि कई योजन गंत वस्तु को
 मग्न करने की शक्ति भी थी भी यह सन्निरूप यिपुल तेजासेष्टया उन्नि
 ससित करमी थी-सकुचित कर ली थी इसलिये य ससित यिपुलदया

यउ जाणावगण पंचहिं अणगारसण्हिं मदिं सपरिघुडे पुब्बाणुपुब्बिं चरेमाणे
 गामानुगाम दूइजमाणे सुहं सुहेणं विहरमाणे) कहेर तप आचरन्तार त्वाधारी को
 पाते दुष्कर-यनेर अनेक दत्ता. न के प्राणातिपात वनेर विदितिप मतेतु अनुष्ठान
 करवाभा स्वयंशक्तिवाण्य आभिज्जा लधी वीत अक्षय (अममर्थ) वद्यां कहे छि, त
 ते मतेतु को आचरन्तु कत्तु दत्ता, अनेता भाटे को धारयन दत्ता. पारणा वनेरमा
 अनेकविध अभिग्रहोतु को पालन कत्तु दत्ता, अनेता भाटे को घोर तपसी लता.
 छिन्निपमुप (कामभोग)ना मेकनना त्याग कत्ता तेनु नाम व्रत छि आ व्रतानु आच
 रन्तु कत्तु तेनु नाम व्रतस्य छि आ व्रतस्यचर्य नववा. वटे पालन कत्तु आ
 घोर व्रतस्य छि आ कहेर व्रतचर्यमा निवाम करवानी केकोने ७५ पत्र छि त
 घोर व्रतचर्यवासी कहेवाप छि श्री गुप्तमां स्वामी आ गोर व्रतस्यचर्यमा आतापक
 दत्ता, अनेता भाटे तेको घोर व्रतचर्यवासी दत्ता केमनामां आरीरिक संस्कारना
 सुभूयपु अभाव दत्ता अनेता भाटे तेको उरिष्ठ शरीर दत्ता केमनामां को क
 अनेक योजन दूरी नरुने अरम करवानी लक्षण लती, अता पणु आ शक्तिप
 विपुल तेनेवेष्टया केभले ससित (दृष्टि) करी लीधी लती. अनेता भाटे को शक्ति

યસ્ય સ તથોક્તઃ—સંગોપિતવિપુલાત્મતેજાદ્યર્થઃ, અન્યથા પ્રચરમાર્ત્તિષ્ઠમંડલ-
મિવ દુર્દર્શઃ સ્યાદિતિ ભાવઃ । ચૌદસપુન્વી' ચતુર્દશપૂર્વી=ચતુર્દશપૂર્વચરઃ । 'ચઉગા-
ળોવગઈ' ચતુર્જ્ઞાનોપગતઃ કેવલવર્જિતમત્યાદિચતુર્જ્ઞાનવાન્ પશ્ચમિરનગારશતૈઃ સાર્ધં
સંપરિવૃતઃ પૂર્વાનુપૂર્વ્યા=ક્રમેણ તીર્થક્કરપરમ્પરાપરિપાટયા વા ચરન્=પાદવિહારેણ
ચલન્ ગ્રામાનુગ્રામં દ્રવન્=એકગ્રામાદનન્તરમન્યં વિહારક્રમાગતં ગ્રામમનુલ્લઙ્ઘ્ય ત
સંસ્પર્શન યુગ્મસુલ્લેખેન=નિરાવાધસંયમયાત્રાનિર્વહણપૂર્વકં ગ્રામનગરાદિ શોભાનિરી-

વાલે થે। યદ્દ તેજોલેશ્યા શરીર પરિણતિરૂપ હોની હૈ તથા પ્રચરતપ કે
પ્રભાવ સે ઉદ્ભૂત જો લબ્ધિ હોતી હૈ ઉસસે યદ્દ ઉત્પન્ન હોતી હૈ ઓર
મહાજ્વાલા જૈસી હોતી હૈ। એક પ્રકાર સે યદ્દ આત્મા કા હી તેજ હોતા
હૈ જો સંગોપિત રહા કરતા હૈ। યદિ યદ્દ સંગોપિત ન હો તો જિસ પ્રકાર
પ્રચર તેજ સે સૂર્ય દુર્દર્શનીય હોતા હૈ ઉસી પ્રકાર હસકે ફૈલાવ મેં
ચદ વ્યક્તિ ભી દુર્દર્શ હો જાતા હૈ। ચતુર્દશપૂર્વ કે યે પાઠી થે હસલિયે
યે ચતુર્દશપૂર્વી થે। મતિજ્ઞાન શ્રુતજ્ઞાન અવધિજ્ઞાન એવં મનઃપર્યયજ્ઞાન ઇન
ચાર જ્ઞાનોં કે ધારક હોને સે યે ચતુઃ જ્ઞાનોપગત થે। ડનકે ૫૦૦) પાંચસૌ
શિષ્ય પરિવાર થા હસલિયે “પંચભિઃ અનગારશતૈઃ સાર્ધં સંપરિવૃતઃ” પાંચસો
અનગારોસે યુક્ત થે। હસ પ્રકાર ઇન સમસ્તપૂર્વોક્ત વિશેષણોં સેવિશિષ્ટ વે સુધર્મા
સ્વામી અપની ૫૦૦ પાંચસો અનગાર શિષ્ય મંડલી કે સાથ સાથ ક્રમશઃ
અથવા તીર્થકરોં કી પરંપરા સે ચલી આઈ હુઈ પરિપાટી કી પરિપાલનાકે અનુસાર
એક ગ્રામ સે દસરે ગ્રામ મેં નિરાવાધ સયમ યાત્રા કા નિર્વાહ વરતે હુઈ પૈદલ

વિપુલ તેજોલેશ્યાવાળા હતા આ તેજોલેશ્યા શરીર પરિણતિ (પુષ્ટિ) રૂપ હોય છે,
તેમજ કઠોર તપના પ્રભાવથી ઉદ્ભવેલ જે લબ્ધિ (સિદ્ધિ) હોય છે, તેનાથી આ
ઉત્પન્ન થાય છે, અને મહાજ્વાલા જેવી હોય છે. એક રીતે આ આત્માનુ જ તેજ
હોય છે જે સંગોપિત (ગુપ્ત) રહ્યાં કરે છે જે એ સંગોપિત ન હોય તો જેમ
પ્રખર તેજને લીધે સૂર્ય દુર્દર્શનીય થાય છે, તેમજ એના પ્રસારમા તે વ્યક્તિ પણ
દુર્દર્શ થઈ જાય છે ચતુર્દશ પૂર્વના એ પાઠી હતા. એટલા માટે એ ચતુર્દશ પૂર્વી
હતા. મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન અને મન પર્યયજ્ઞાન આ ચાર જ્ઞાનો ને એ
ધારણ કરનાર હતા. એટલા માટે એ ચતુ જ્ઞાનોપગત હતા તેમનો પાંચસો (૫૦૦)
શિષ્યોનો પરિવાર હતો એટલા માટે “પશ્ચભિઃ અનગારશતૈઃ સાર્ધં સંપરિવૃતઃ”
પાંચસો અનગારોથી એ યુક્ત હતા આ રીતે આ બધા પૂર્વોક્ત વિશેષણોથી યુક્ત તે સુધર્માસ્વામી
પોતાની પાંચસો (૫૦૦) અનગાર શિષ્ય મહલીની સાથે સાથે એક પછી એક આમ ક્રમથી
અથવા તીર્થકરોની પરંપરાગત પ્રથાની પરિપાલના મુજબ એક ગામથી બીજા ગામમા

सणाद्योऽस्मृयराहस्यनेत्यय, विहरमाणः सन् यथैव चत्पा नाम नगरी आसीत् यथैव पूर्णमद्र चैत्य तथैवोपागच्छति, उपागत्य यथा प्रतिल्य=मुनिमनोचितम् भव ग्रह=वरातराज्ञान् भवशृङ्खल=दृष्टीत्वा समयमेव तपसा चात्मान भाषयन्=विहरति=भवतिष्ठत। विहार करते करते (जेणेव चंपानगरीजेणेव पुण्णभदे चेइण तेणेव उपागच्छइ) जहाँ वह चम्पानगरी थी और जहाँ वह पूर्णमद्र नामका चैत्य था वहाँ आपे (उपागच्छिस्ता अहापडिरूवं ओगगहं ओगिण्डिहा संजमेणं तवसा अण्णाणं भायेमाणे विहरइ) आकर उन्होंने वहाँ मुनिजनों के अनुरूप वसति की आज्ञा प्राप्त की बाद में संयम और तप से आत्माको धामित करते हुए वे वहाँ ठहर गये।

मावार्थ—उस चंपानगरी में ग्रामानुग्राम विहार करते हुए श्री सुघमास्थामी अपनी ५०० शिष्य अनगर मंडली के साथ साथ जहाँ वह पूर्णमद्र नाम का चैत्य था वहाँ आपे। ये भगवान महावीर के अंतरेासी थे। जाति एवं वंश से विशुद्ध थे। बल एवंरूपादि से संपन्न थे। भोजस्वी तेजस्वी वर्षस्वी तथा यशस्वी थे। चारों वपायों को इन्होंने अपने पञ्च में कर लिया था। इन्द्रियाँ इन की पञ्च में थी। निद्रा इन्हें सदा नहीं सकृती थी परीपहों की यह वृत्ति नहीं थी जो इन्हें अपने ध्येय में विधमित कर सकें। जीवन की आज्ञा

निराबाध समय यात्राना निर्वहन् कत्ता पत्रपाण्य बिदार कत्ता (जेणेव चंपानगरी जेणेव पुण्णभदे चेइण तेणेव उपागच्छइ) कत्ता चंपानगरी लती अने कत्ता पूज भद्र नामे ते चैत्य इत्तु त्या पधायो (उपागच्छिस्ता अहापडिरूवं ओगगहं ओगिण्डिहा संजमेणं तवसा अण्णाणं भाये माणे विहरइ) त्या आवीने तेओओ मुनीओनी ओभ वनपाजनी आत्ता लउने त्यां वस्तीमा शोभाया पत्ती नयम अने तप वटे आत्माने अभित कत्ता यडा ते त्या विवदवा लाआ।

आवाध—ते चंपानगरीमा ५०० आशथी जीले आम पत्रपाण्य बिदार कत्ता कत्ता पाणनी पांथसो (१००) अनगर शिष्य मंडलीनी आये श्री सुघमास्थामी कत्ता ते पूज भद्र नामे चैत्य इत्तु त्या पधायो, ओ भजवान महावीर स्वामीना अतेचामी (१३ व) इत्तु कति अने वशथी ओ विशुद्ध इत्तु, भग अने ३५ वजेशथी ओ नरन्त इत्तु ओ ओजस्वी, तेजस्वी बयस्वी अने यशस्वी इत्तु, आरे आर कपायो न ओभओ पात्तना वशथी करी तीपा इत्तु, इन्द्रियो ओमनी वशकर्ती इती, उंय अमन सत्तपी नहोती शकती अथोत्त अमपनिडा इत्तु इत्तु परीपहोनी ओ ताडान नहोती हे ओ ओभने पात्तना भोगी नियमित करी शके लजबानी आशा अने

सुधर्मस्वामिपरिचयश्चेत्स्थम्-वाणिजकग्रामसमीपे कोलाकसंनिवेशो बभूव । तत्र धम्मिल्लनामको विप्रः, तस्य भार्या भद्रिला, तयोः पुत्रश्चतुर्दशविद्यापारंगतः सुधर्मानामासीत् । वीरनिर्वाणाद् द्वादशवर्षान्ते, जन्मतश्च द्विनवतिवर्षान्तेकेवली जातः । ततोऽष्टौ-वर्षाणि केवलपर्यायं परिपाल्य जम्बूस्वामिनं स्वपदे संस्थाप्य वीरनिर्वाणाद् विंशतिवर्षे शतवर्षपरिमितं पूर्णमायुःसमाप्य मोक्षप्राप्तवान् ॥सू०२॥

और मरण का भय इन्होंने सर्वदा के लिये दूर कर दिया था । तपस्या में ही इनके जीवन के दिन आनन्द के साथ व्यतीत हो रहे थे । करण-चरण सत्तरी आदि सद्गुणोंने इन्हें अपना निवासस्थान बना लिया था । तेजोलेख्या के ये अधिपति थे । चौदहपूर्व के पाठी थे । चार ज्ञान के धारी थे । पूर्णभद्र चैत्य में मुनिजनोचित वनपालसे वसति की आज्ञा प्राप्त कर ये अपने परिवार के साथ ठहर गये ।

श्री सुधर्मास्वामी का परिचय इस प्रकार है-वाणिजक ग्राम के पाम कोलाक नामका संनिवेश-नगर के बाहर रहने का प्रदेश था । वहाँ धम्मिल्ल नाम का ब्राह्मण रहता था । उसकी भार्याका नाम भद्रिला था । पुत्र का नाम सुधर्मा था । यह चौदह विद्याओं का पारंगामि था । जब वीर भगवान मोक्ष पधार चुके थे । तब १२चारह वर्षके बाद जन्मतिथि से ९२ वानवे वर्ष के बाद श्री सुधर्मास्वामी को केवलज्ञान की प्राप्ति हुई । ८ आठ वर्ष तक केवली पर्याय में रहकर बाद जंबूस्वामी को अप ने पाट पर स्थापित कर वीर निर्वाण से २०वें वर्ष में १०० वर्ष की आयु भोगकर ये मोक्ष में चले गये । ॥सू२॥

मृत्युना लयना अभिषेकं धायम ने भाटे त्याग क्यो हुतो तपस्याधीन अभिना लय-नना द्विसो आनन्दमा पसार थर्ह रह्या हुता. यरणसत्तरी वगेरे सारा गुणोअे अभिनामां निवासस्थान भनाव्यु हुतुं तेजोलेख्या सक्षिप्त करवावाणा हुता. चौदहपूर्वना पाठी हुता आर ज्ञानने धारण करनार हुता पूणुलद्र चैत्यमा मुनिजनोचित आज्ञा भेगवीने अे पोताना परिवार साथे त्या रेक्षाय

श्री सुधर्मास्वामीनी ओणणाणु आ प्रभाणु छे-वणिजक ग्रामनी पासै कोलाक नामे अेक संनिवेश-नगरनी भडार रहेवानु स्थान-हुतुं. त्या धम्मिल्ल नामे अेक ब्राह्मणु निवास करता हुता तेनी लाथोनु नाम भद्रिला हुतु पुत्रनु नाम सुधर्मा हुतु अे चौदह विद्याओमा पारंगत हुता न्यारे वीर भगवान मोक्ष पाभ्या, तेना १०० वर्ष पछी अने जन्मतिथिथी आणु (६२) वर्ष पछी श्री सुधर्मास्वामीने देवण ज्ञाननी प्राप्ति थर्ह आठ (८) वर्ष सुधी देवणीपर्यायमा रहीने ते पछी जम्बूस्वामीने पोताना पाट उपर स्थापित करीने वीरनिर्वाणुना वीसमा वर्षे ओ वर्षनु आयुष्य भोगवी ने अे मोक्ष पाभ्या ॥सूत्र २॥

मूढम्—तएण चपाए नयरिप परिसा निग्गया, कोणिओ निग्गओ,
 धम्मो कहिओ, परिसा जामेव दिस पाउब्भया तामेव दिस पडि
 गया । तेण कालेण तेण समएण अज्जसुहम्मस्स अणगारस्स जेहे
 अतेवासी अज्ज जवूणाम अणगारे कासवगोत्तेण सज्जुस्सेहे जाय अज्ज
 सुहम्मस्स थेरस्स अदूरसामत्ते उद्धुजाणू अहोसिरे ज्ञाणकोट्ठोवगए
 सजमेण तवसा अप्पाण भावेमाणे विहरइ । तएण से अज्जजवूणामे
 अणगारे जायसद्धे जायससए जायकोउहहे, सजायसद्धे सजायस
 सए सजायकोउहहे, उप्पन्नसद्धे उप्पन्नसंसए उप्पन्नकोउहहे, समु
 प्पन्नसद्धे, समुप्पन्नससए समुप्पन्नकोउहहे उट्ठाए उट्ठेइ, उट्ठाए
 उट्ठित्ता जेणामेव अज्जसुहम्मं थेरे तेणामेव उवागच्छइ, उवाग
 च्छित्तो अज्जसुहम्मं थेरं तिकखुत्तो आयाहिणपयाहिण करेइ, करित्ता
 वदइ नमंसइ, वदित्ता नमसित्ता अज्जसुहम्मस्स थेरस्स णञ्चासन्ने
 णाइदूरे सुस्सूसमाणे णमसमाणे अभिमुह पजलिउडे विणएण पज्जु
 वासमाणे एव वयासी—जइण भत्ते! समणेण भगवया महावीरेण
 आइगरेण तिस्थगरेण सय सबुद्धेण पुरिसुत्तमेण पुरिससीहेण पुरिसव
 र्पुड्ढरीएण पुरिसवरगंधहत्थिणा लोयुत्तमेण लोगनाहेण लोगहिण
 लोगपईधेण लोगपज्जोयगरेण अभयदएण चक्खुदएण मग्गदएण
 सरणदएण बोहिदएण धम्मदएण धम्मवेसगेण धम्मनायगेण धम्म
 सारहिणा धम्मवरचाउरतचक्खवट्ठिणा दीवो साण सरणगइपइट्ठाण
 अप्पडिहयवरनाणदसणधरेण वियहलउमेण जिणण जावएण तिन्नेण
 तारण्णं बुद्धेणं बोहएणं मुत्तेणं मोयगेणं सव्वण्णुणा सव्वदरिसिणा

सिवमयलमरुयमणंतमक्खयमव्वावाहमपुणरावित्तिं सासयं ठाण-
मुवगएणं पंचमस्स अंगस्स विवाहपण्णत्तीए अयमट्ठे पण्णत्ते, छट्ठ-
स्स णं भंते ! अंगस्स णायाधम्मकहाणं के अट्ठे पण्णत्ते ? । जंबू-त्ति,
तएणं अज्जमुहम्मो थेरे अज्जजंबूणामं अणगारं एवं वयासी-
एवं खलु जम्बू ! समणेणं भगवया महावीरेणं जाव संप-
त्तेणं छट्ठस्स अंगस्स दो सुयक्खंधा पण्णत्ता, तं जहा-णायाणि य
धम्मकहाओ य । जइणं भंते ! समणेणं भगवया महावीरेणं जाव-
संपत्तेणं छट्ठस्स दो सुयक्खंधा पण्णत्ता-तं जहा-णायाणि य धम्म-
कहाओ य । पढमस्स णं भंते ! सुयक्खंधस्स समणेणं जाव संपत्तेणं
णायाणं कइ अज्झयणा पण्णत्ता ? एवं खलु जंबू ! समणेणं जाव
संपत्तेणं णायाणं एगूणवीसं अज्झयणा पण्णत्ता तं जहा-उक्खित्त-
णाए ? संघाडे२ अंडे३ कुम्मे य४ सेलगे५ । तुंवे६ य रोहिणी७ मल्ली८
मायंदी९ चंदिणा इय१० ॥१॥ दावइवे११ उदगणाए१२, मंडुक्के१३
तेयली१४ विय । नंदीफले१५ अवरकंका१६ आइन्ने१७ सुंसुमा१८
इय ॥२॥ अवरे य पुंडरीयणाए१९ एगूणवीसइमे ॥सू० ३॥

टीका—‘तएणं’ इत्यादि । ततः=श्रीसुधर्मास्वामिसमवसरणानन्तरं चम्पाया
नगर्याः परिषद्=पौरजनसमूहस्था सभा निर्गता=श्रीसुधर्मस्वामिवन्दनार्थं निष्पृता ।
कृणिकः=कृणिकराजोऽपि निर्गतः । धर्मः कथितः=श्रीसुधर्मस्वामिना धर्मोपदेशो

‘तएणं चपाए नयरीए’ इत्यादि सूत्र ॥३॥

टीकार्थ—जब की सुधर्मास्वामी चंपानगरी में पधारे तब (चंपाए नयरीए)
चंपानगरी से (परिसा निगया) पौरजन समूहरूप सभा श्री सुधर्मास्वामी
को वन्दन करने के लिये निकले । (कोणिओ निगओ) कोणिक गजा

‘तएणं चंपाए नयरीए’ इत्यादि सूत्र ॥३॥

टीकार्थ—ज्यारे सुधर्मास्वामी चंपानगरीमां पधायो त्यारे (चंपाए नयरीए) चंपानगरीथी
(परिसा निगया) नागरिकजन श्री सुधर्मास्वामीने वन्दन करवा नीकज्या (कोणिओ

દત્તઃ। ધમરુયાં મુત્ત્વા પરિપદ્વ યસ્થા વિશ્વઃ 'પાઠમ્ભૂયા' માદુર્ભૂતા=યસ્માદિગ્નિ
માગાસ્તમાગતા તામેવ દિશ્વ 'પદ્ધિગયા' પ્રતિગતા=પરાત્પ્રત્યગતા। પરિપદો-
શઙ્ખાગમનિર્ગમૌ યયાક્રમે જ્ઞાતવ્યૌ 'તેર્ણ' इत्यादि। તસ્મિન્ કાલે તસ્મિન્
સમયે કૃણિકમૂપાદિગમનાનન્તરકાલે આર્યે સુધર્માજોઽનગારસ્ય 'જેદ્દે અતેવાસી'
ચ્ચેલ્લોઽતેવાસી=પર્યાયવ્યવેલ્લ શિષ્ય આર્યે જમ્બૂનામાઽનગારઃ 'કાસવગોસે'
કાશ્યપગોત્ર જાતઃ 'સપુસ્સેદ્દે' સત્તોત્સેષ=સત્ત્વસ્તોન્નતઃ, કનકપુલ્કનિકપપદ્મ
ગૌરઃ, ઉગ્રતપાઃ, તત્તપાઃ, દીપ્તપાઃ, ઉદારઃ, ધોર, ધોરવ્રતઃ, સક્ષિપ્તિપુલ્ક
તેમ્જોલેશ્ય, અસૌ જમ્બૂસ્વામી આર્યે સુધર્મણઃ સ્યન્નિરસ્ય અદ્રસામ-તે=નાતિદ્રે

મી નિકલો (ધમ્મો કહિઓ) ભગવાન મુધર્માસ્વામીને આઈ હુઈ પરિપદ્
કો ધર્મ કા ઉપદેશ દિયા। ધર્મદેશના મુનકર (પરિસ્તા) સમસ્ત જનતા
(મામેષ દિસ પાઠમ્ભૂયા તામેવ દિસ પદ્ધિગયા) જિસ દિશા કી તરફ સે આઈ
ધી વસી દિશા કી ઓર વાપિસ ચલી गई। (તેર્ણ કાલેણ તેર્ણ સમણ
અજ્ઞ મુદ્દમ્મસ્સ અણગારસ્સ જેદ્દે અતેવાસી અજ્ઞ જમ્બૂનામે અણગારે કાસવ
ગોસેણ સપુસ્સેદ્દે જાવ) તસ કાલ મેં ઓર વસ સમય મેં જવ કી કોમિક
રામા ઓર સમસ્ત પુરવાસી જન મા ચુકે થે આર્યે સુધર્મા સ્વામી કે દીક્ષા
પર્યાય કી અપેક્ષા પ્રધાન શિષ્ય આર્યે જમ્બૂસ્વામી અનગાર જો કાશ્યપ
ગોત્ર કે થે ઓર મિનકા શરીર સાથ હાથ ઊંચા થા (યદ્દાં યાવત્ત શામ્લ
સે "સમનતુરસ્સ સસ્થાનસંસ્થિતઃ વચ્ચર્પમનારાવસજનનઃ કનકપુલ્ક નિકપ

ગિગગઓ) કૌત્વિક શબ્દ પણ આવ્યા (ધમ્મો કહિઓ) ભગવાન મુધર્માસ્વામીએ
પરિપદને ઉપદેશ આપ્યો. ધર્મદેશના સાબળીને (પરિસ્તા) બધા સબાજનો (જામેષ
દિસ પાઠમ્ભૂયા તામેવદિસ પદ્ધિગયા) જે દિશા વરફથી આવેલ હતો તેજ દિશા
તરફ પાછા વળ્યા (તર્ણકાલેણ તેર્ણ સમણ અજ્ઞ મુદ્દમ્મસ્સ અણગારસ્સ જેદ્દ
અતેવામી અજ્ઞ જમ્બૂનામે અણગારે કાસવગોતર્ણ સપુસ્સેદ્દે જાવ) તે માગ અને
તે અમથે ન્યાયે કૌત્વિક શબ્દ અને બધા પુત્રવાસી માણુને જતા રહ્યા ત્યાં
આપ મુધર્માસ્વામીના દીક્ષા અનુક્રમની અપેક્ષાએ પ્રધાનશિષ્ય આર્યે જમ્બૂસ્વામી
અનગાર-જેઓ કાશ્યપ ગોત્રના હતા અને જેમનો દેહ માત્ર બાધ ઊંચા હતો -
(અર્થાં 'યાવત્ત શબ્દ નહે "સમનતુરસ્સસસ્થાનસંસ્થિતઃ વચ્ચર્પમનારાણ
સંજનનઃ કનકપુલ્કનિકપપદ્મગૌરઃ ઉગ્રતપાઃ તત્તપાઃ દીપ્તપાઃ ઉદાર ધોર
ધોરવ્રત સક્ષિપ્તિપુલ્કતેમ્જોલેશ્યઃ જેટલા પાત્ર અત્યુચ્ચ આ બધા શબ્દો

नातिसमीपे उचितदेशे 'उड्डंजाणू' उर्ध्वजानुः-उर्ध्वजानुनी यस्य स तथोक्तः-
उत्कुट्टकासनोपविष्ट इत्यर्थः, 'अहोसिरे' अधःशिरा=नोर्ध्वं न तिर्यक्क्षिप्तदृष्टः किन्तु
नियतभूभागनियमितनयन इति भावः। ज्ञाणकोट्योगए' ध्यानकोष्ठोपगतः-ध्यायते=
चिन्तयते वस्त्वनेनेति ध्यानम्=एकस्मिन् वस्तूनि तदेकाग्रतया चित्तस्यावस्थापनम्,
ध्यानं कोष्ठ इव ध्यानकोष्ठस्तमुपगतः। यथा कोष्ठगतं धान्यं त्रिकीर्णं न भवति
तथैव ध्यानगता इन्द्रियान्तःकरणवृत्तयो-बहिर्न यान्तीति भावः, नियन्त्रितचि-
त्तवृत्तिमानित्यर्थः। संयमेन तपसाऽऽत्मनं भावयन्=वासयन् विहरति। तनं=तद-

पद्मगौरः उग्रतपाः तप्ततपाः दीप्ततपाः उदारः घोरः घोरव्रतः संक्षिप्त त्रिपुल-
तेजोलेख्यः" इतने पाठ का ग्रहण हुआ है इन समस्त शब्दों का अर्थ मेरी
लिखिहुइ औपपातिक सूत्र की पियूषवर्षिणी टीका में लिखा जा चुका है (अज्ज-
सुहमस्स थेरस्स अदूरसामंते उड्डंजाणू अहोसिरे ज्ञाणकोट्योगए संजमेणं तवसा अप्पाणं भावे माणे विहरइ) श्री आर्यसुधर्मास्वामी स्थविर के पास न
अधिक दूर और न अधिक समीप उर्ध्वजानु होकर बैठे हुए थे। उस समय
उनका मस्तक नीचे की ओर झुका हुआ था। सूत्रकार इस पद द्वारा
यह प्रदर्शित कर रहे हैं कि इस स्थिति में उनकी दृष्टि न ऊपर थी और न
तिरछी किन्तु नियत भू भाग में नियमित थी। वे ध्यान रूपी कोष्ठ में ठहरे
हुए थे-इस पद के रखने का यह अभिप्राय है-कि जिस प्रकार कोठे में
रखा हुआ अनाज इधर उधर नहीं फैल (खिर) सकता है उसी प्रकार ध्यानगत
इन्द्रियों और अन्तःकरण की वृत्ति बाहिर की ओर नहीं फैलती है
आत्मस्थ रहती हैं। तात्पर्य यह कि वे उस समय नियन्त्रित चित्तवृत्ति
वाले थे। तप और संयम द्वारा आत्मनिरीक्षण करने की ये सदा भावना

नो अर्थ औपपातिक सूत्रनी टीकाभां लणवाभा आब्बो छे) (अज्जसुहमस्स थेरस्स
अदूरसामंते उड्डंजाणू अहोसिरे ज्ञाणकोट्योगए संजमेणं तवसा अप्पाणं भावे
माणे विहरइ) श्री आर्य सुधर्मास्वामी स्थविरनी पासो न वधारे दूर अने न वधारे
नल्लुके उर्ध्वजानु थडने जेहा डत्ता ते वणने तेमनु भाथु नीयेनी तरइ नमेळुं डत्तुं
सूत्रकार आ पढ वडे जे गतावी रद्धा छे डे आ स्थितिमा जेमनी नजर न उपर
डती अने न नीची डती पणु जे लू लागमा नियतइये डोवी जेइ जे
त्या न नियमित डती तेजो ध्यानइपी कोष्ठमा अवस्थित डत्ता, आ पढथी
जे स्पष्ट थाय छे डे जे प्रमाणे डोहामा भूकेळु अनान् आभतेम विजेराइ
जतु नथी, ते न रीते ध्यानगत इन्द्रियो अने अन्तःकरणुनी वृत्ति गहारनी तरइ
देवाती नथी आत्मस्थ रहे छे तात्पर्य जे छे डे तेजो ते समये नियन्त्रित चित्त
वृत्तिवाणा डत्ता तप अने संयमवडे आत्मनिरीक्षण करवानी भावनाथी तेजो डमेथने

नन्तर ध्यानानन्तर-स आर्य अम्बूनामाऽनगार 'उत्पयासिष्ठती' ति क्रिययाऽ-वति
किम्भूत आर्यअम्बूनामाऽनगार ? इत्याह- 'नायमद्भवे' इत्यादि, जातभद्रः-माता=
प्रवृत्ता सामा-येन तत्त्व-निर्णयरूपा बाठछा यस्मेति स तथोक्तः=वक्ष्यमाणविषयक
तत्त्वपरिज्ञानेच्छावानिर्गम्यः॥ 'जायससए' जातसशयः-जातः=प्रवृत्तसञ्चयः- 'यय
मगवता लोकालोकावलोकिकेषामोकेन इष्टा पञ्चमाङ्गे व्याख्यामङ्गती ये मावाः
प्रकृतितास्तयैवाम पष्ठाङ्गेऽपि कथिता उता-पया वा ?' इत्यर्थरूपः सन्देहो यस्य
स तथोक्त 'जायकोठइल्ले' जातकुतूहलः-माते=प्रवृत्त कुतूहल- 'पञ्चमाङ्गे समस्तवस्तु
जातस्वरूपस्य प्रतिपादितत्वात्कोऽन्याऽपूर्वोऽर्थोऽवशिष्टोऽस्ति यद् भगवता पठ्यो
कवयिष्यते' इत्यर्थ रूपमौत्सुक्यं यस्य स तयाक्तः॥ नाम कुतूहलशब्दः कोतूहलवा

सपन्न घने रहते थे। आय सुभर्मास्वामी के पाम बैठे हुए होने पर भी ये तप
और सयम के आचरण से रहित नहीं थे-(तएण से अज्जजम्बूनामे अणगारे जायसह्वे
जायससए जायकोठइल्ले संजायसह्वे संजायससए, संजायको-
ठइल्ले) जब ये ध्यान से निवृत्त हुए तब उनके चित्त में तत्त्वनिर्णय करने की
इच्छा सामान्यरूप से जगी-कारण इनके मनमें ऐसा संदेहरूप विचार आया
कि जैसे प्रभुने केवलज्ञानरूपी आलोक(प्रकाश)द्वारा लोक और अलोक को
देख कर पञ्चमाङ्ग व्याख्या प्रकृति (भगवती) में जो माव प्रकृति किये
हैं क्या उसी तरह वेमाव उन्होंने छठवें अंग में भी प्रकृति किये हैं या
अन्यरूप से किये हैं ? तथा इस प्रकारका ठन्डे कुतूहल भी हुआ-कि प्रभु
ने पञ्चमाङ्ग में समस्त वस्तुओं का स्वरूप तो कह ही दिया है-अब ऐसा
और कौन सा अपूर्व अर्थ बाकी बच रहा है कि जिसे वे छठे अंग में
कहेगें। यहाँ कुतूहलपद कोतूहल अर्थका पाचक नहीं है किन्तु औत्सुक्य

भाटे सफ्त रहेता हता सुभभस्वामीनी भासे नेठेला होवा छता के तप आने
सभभना आवत्सुधी रहित नछेता. (तएण से अज्जजम्बूनामे अणगारे जायसह्वे
जायससए जायकोठइल्ले संजायसह्वे संजायससए, संजायकोठइल्ले) व्यापरे के ध्यान
निवृत्त तथा त्वादे तेभना चित्तमा तत्त्व निर्णय करनेकी धम्म आधारसु रीते
उपमा बध काश्चुठ केभना भनमा शकारे विचार आव्ने के केम प्रभुके देवता
ज्ञानरूपी आवोक्कपटे होठ आने आवोक्कने केधने पञ्चभाग व्याख्या प्रकृति (भगवती)
मा ? जाय प्रकृति कया छे शु तेच प्रभाजे ते आव तेमके छुम अजमा पय
निर्कृति कया छे अथवा जील रीते कया छे आने आ अतएव केमने कुतूहल
पय यमु के प्रभुके पञ्चभाजमा जपी वस्तुओंका स्वरूप तो कहा छे हवे केवे
कये अपूर्व अर्थ शेष रहो छे के केने तेके छुम अजमा कहेरी अही उपमा

ચક્રઃ, કિન્તુ ઔત્સુક્યવાચકઃ। एवं संजातश्रद्धः, संजातसंशय, संजातकुतूहलः, भव 'सं' शब्दो विशेषार्थद्योतकस्तेन सं विशेषेण भिन्नभिन्नवस्तुस्वरूपनिर्णये च्छारूपेण जाता=प्रवृत्ता श्रद्धा यस्य स तथोक्तः एवमग्रेऽपि। उत्पन्नश्रद्धः-उत्पन्ना उत्कृष्टेन संजाता-श्रद्धा यस्य स तथोक्तः। एवम्-उत्पन्नसंशयः, उत्पन्नकुतूहल इति। समुत्पन्नश्रद्धः-सं=सम्यक् स्फुटतया कालान्तराधि मृतिरूपय।

भाव उत्કંઠા કા વાચક હૈ । “સંજાતશ્રદ્ધઃ સંજાતસંશયઃ સંજાતકુતૂહલઃ”
 इन पदों में जो “सं” शब्द आया हुआ है वह इस बात को प्रकट करता है कि उन्हें जो सामान्यरूप से तत्त्वों को निर्णय करनेकी जो इच्छा उत्पन्न हुई थी वह भिन्न भिन्न वस्तुओंके विशेष स्वरूप के निर्णय के लिये-हुई थी। इसी तरह संजात संशय में भी जान लेना चाहिये-अर्थात् जो उन्हें संशय उत्पन्न हुआ वह यद्यपि एक ही वस्तु विषयक नहीं था अनेक वस्तु विषयक ही था फिरभी पहिले की अपेक्षा विशेष कहनेवाला था। संजात कुतूहल में भी यही बात समझना चाहिये।-इस तरह जात श्रद्धादि पदों द्वारा सामान्यरूप से तत्त्वनिर्णय करनेकी इच्छा आदि उनके चित्तमें उद्भूत हुई यह बात प्रकटकी गई है-तब संजानश्रद्धा आदि द्वारा यह कहा गया है कि जो उन्हें श्रद्धा आदि भाव उद्भूत हुए वे पहिले भावों की अपेक्षा विशेषता लियेहुए थे। (उत्पन्नसङ्घे उत्पन्नसंसर्ग उत्पन्नकोउहल्ले) इसी तरह उत्पन्न श्रद्धा, उत्पन्न संशय और उत्पन्न कुतूहल इन पदों में भी भिन्नता आती है। कारण जो संजात

પહ ‘કૌતૂહલ’ અર્થનો વાચક નથી પણ ઔત્સુક્ય લાવનો વાચક છે. સંજાતશ્રદ્ધઃ સંજાતસંશયઃ સંજાતકુતૂહલઃ’ આ પદોમા જે ‘સં’ ઉપસર્ગ મૂકવામાં આવ્યો છે, તે એ બતાવે છે કે તેઓને જે સામાન્યરૂપમાં તત્ત્વોનો નિર્ણય કરવાની ઇચ્છા ઉદ્ભવી તે બુદ્ધિબુદ્ધિ વસ્તુઓના વિશિષ્ટ સ્વરૂપના નિર્ણય માટે થઈ હતી એજ પ્રમાણે સંજાત સંશયમાં પણ સમજવું જોઈએ, અર્થાત્ જે તેમને શકા ઉત્પન્ન થઈ તે જો કે એક વસ્તુને લઈને જ નહોતી, અનેક વિષયક હતી, છતા તે પહેલાની અપેક્ષાએ વિશેષતા બતાવનારી હતી સંજાત કુતૂહલમા પણ આ પ્રમાણે સમજવું જોઈએ. એ રીતે જાતશ્રદ્ધા વગેરે પદો વડે સામાન્યરૂપથી તત્ત્વ નિર્ણય કરવાની ઇચ્છા વગેરે તેમના ચિત્તમા ઉત્પન્ન થઈ, આ વાત પ્રકટ કરવામા આવી છે ત્યારે સંજાત શ્રદ્ધા વગેરે પદો વડે એમ બતાવવામા આવ્યું છે કે જે તેમનામા શ્રદ્ધા વગેરે લાવ ઉત્પન્ન થયા તે પહેલા લાવોની અપેક્ષાએ વિશેષતા લઈને જનમ્યા (ઉત્પન્નસંગ્હે ઉત્પન્નસંસર્ગ ઉત્પન્નકોઉહલ્લે) આ રીતે ઉત્પન્નશ્રદ્ધા ઉત્પન્ન સંશય અને ઉત્પન્ન કુતૂહલ એ પદોમા પણ ભિન્નતા આવે છે કેમકે જે સંજાત-

તત્પન્ના મદ્વા યસ્ય સ તથોક્તઃ। एवं समुत्पन्नसंघस्य, समुत्पन्नकुतूहल इति।
 ન ધાત્ર જાત મદ્વાદયઃ સમ્પન્નાઃ સમાનાર્થા ઇતિ શાસ્ત્રમ્, તેષામવગ્રહે-દાઽનાય
 પારણામેવમિન્નત્વાત્,તથાદિ-માત્રમદ્વત્વસ્યાવગ્રહરૂપત્વાત્સંજાતમદ્વત્વસ્યેદારૂપત્વાત્

મદ્વા આદિ માત્ર વૃત્તરે નંબર પર હુણ વે વે હી કામપ્રમાણુસાર આગે
 ઓર અધિકરૂપ મેં પુષ્ટ હોતે ગયે । સસ તરફ ડનકે વિસ્ત મેં અવ ડત્કુષ્ટ
 રૂપ સે અમેક તત્વોં કો નિર્ભય કરમે કી મદ્વા રૂપ માવના માદિ માવ આગ્રત
 હુણ । (સમુપ્પન્નસંઘે સમુપ્પલ્લસંસણ સમુપ્પન્નકોડહણે) ઇન સમુત્પન્ન મદ્વા
 માદિ પદોં ઢારા યહ માલ યોષિત હોતા હે કિ યે માલ ડનમેં સસરૂપ મેં જગે
 કિ અલતક ડનકા પૂર્ણ નિર્ભય નહીં કિયા જા સકેગા-તલતક કાલ્પાન્તર
 મેં મી ડન ધાતોં કી વિસ્થિતિ નહીં હો સકેગી । યતઃતીસરે નંબર કે માલોં
 કી અપેસા ઇન માલોં મેં ઓર અધિક સ્થાપિતા કહી ગઈ હૈ । ઇન જાત
 મદ્વા માદિ પદોં મેં સમર્પના હે ઁમી આશાકા નહીં હોની લાહિયે કારણ
 યે જો પદ યહાં લાર જગાહ રલસે ગયે હેં વે અલમહ જ્ઞાન કે રૂપ મેં પ્રયુક્ત
 હુવે હેં કારણ યહાં પર સામાન્યરૂપ સ હી મદ્વા લા ડલ્મલ હુઆ હૈ ।

સમાત મદ્વા યહ પદ હૈદ્વાજ્ઞાન કે રૂપ મેં પ્રયુક્ત હુઆ હૈ-લ્પોં કિ
 પહિલે મદ્વા કી અપેસા સસ મદ્વા મેં કુષ્ટ વિશ્વલતા-આઈ હૈ । તત્પન્ન
 મદ્વા યહ પદ અવાયજ્ઞાન કે રૂપ મેં પ્રયુક્ત હુમા હૈ-કારણ વૃત્તરે નંબર

મદ્વા વગેરે લાલો બીલ ન બરે યમા હલ્લ તેજ કાળકમાણુસાર આગળ કોના કરતા
 વધારે રૂપમા પુષ્ટ લતા ગમા. આ રીતે તેમના ચિન્તમા હલ્લે ઉત્કૃષ્ટરૂપમી બનેક
 તત્વોનો નિષ્ક્રમ કરવાની મદ્વા રૂપ લાલના વગેરે લાલ બલમા (સમુપ્પન્નસંઘે
 સમુપ્પન્નસંસણ સમુપ્પન્નકોડહણે) આ સમુત્પન્ન મદ્વા વગેરે પદો વઢે એ
 લાલ અલભ્ય છે કે એ લાલ તેમનામાં આ રૂપમા ઉત્પન્ન લમા કે લ્યાં લગી
 તલ્લોનો સપૂષ્ણપણે નિષ્ક્રમ કરવામા નહિ આવ ત્મા લગી કાળાન્તરમા પલ્લ તે
 લાલોની વિસ્થિતિ નહિ અઈ ચકે કોટલા માટે ત્રીલ ન બરેના લાલોની અપેલાએ
 આ લાલોમા કોના કરતા વધારે સ્થાલિત્વ લતાલમા આલ્મુ છે આ લત્તમદ્વા
 વગેરે પદોમા લલની અપેલાએ સમાનતા છે આ લતની ચકા ન ચલી કોઈકો.
 કમકે એ પદ મદ્વા ચાર સ્થાને મૂકવામા આલ્મા છે તે અલમહ-પાન્નમા રૂપમા
 પ્રયુક્ત લમેલ છે કારણકે મદ્વા અમાન્યરૂપથી જ મદ્વાનો લાલ ઉલ્લ યાય છે
 અલતમદ્વા આ પદ હૈદ્વાજ્ઞાનમા રૂપમા પ્રયુક્ત લમેલ છે કમકે પહેલાની મદ્વાની
 અપેલાએ આ મદ્વામા કમક વિશેષતા આવી છે. ઉત્પન્ન મદ્વા આ પદ અવાય
 જ્ઞાનમારૂપમા પ્રયુક્ત લમેલ છે કેમકે બીલ ન બરની મદ્વાની અપેલા આ મદ્વામાં

ઉત્પન્નશ્રદ્ધત્વસ્યાવાયરૂપત્વાત્, સમુત્પન્નશ્રદ્ધત્વસ્ય ચ ધારણારૂપત્વાત્, એવમગ્રે-
પીતિ ભાવઃ। અત્રેદમુક્તં ભવતિ—

અવગ્રહઃ—નામં સ્વરૂપાદિવિશેષણકલ્પનારહિતસામાન્યાર્થાવગ્રહણમ્। યથા—
'પશ્ચમાદ્જ્ઞાનન્તરં ષષ્ઠમપ્યદ્વમસ્તીતિ સામાન્યાવબોધઃ।

કી શ્રદ્ધાકી અપેક્ષા હસ શ્રદ્ધા મેં નિશ્ચયરૂપતા હૈ। સમુત્પન્નશ્રદ્ધા યહ પદ ધારણા જ્ઞાન કે સ્થાનાપન્ન રહ્યા ગયા હૈ। કારણ તીસરે નંબર કી શ્રદ્ધા કી અપેક્ષા યહ શ્રદ્ધા કાલાન્તર મે મી વિસ્મરણ નહીં હો સકતી હૈ। હસી તરહ કા ભાવ જાતસંશય સંજાતસંશય ઉત્પન્નસંશયએવં સમુ-
ત્પન્નસંશય આદિ પદોં મે મી જાનના ચાહિયે।

જિસ જ્ઞાન મેં નામ સ્વરૂપ આદિ વિશેષણ વિશિષ્ટ કલ્પના નહીં
હોતી કેવલ પદાર્થકા સામાન્યરૂપ હી બોધ રહતા હૈ—ઉસ જ્ઞાનકા નામ
અવગ્રહજ્ઞાન હૈજેસે એસા બોધ હોના કી પંચમ અંગ કે બાદ છટ્ટા મી અંગ હૈ।

અવગ્રહ દ્વારા જો પદાર્થ સામાન્યરૂપ સે ગૃહીત હુઆ હૈ। ઉસ વિષય
કો વિશેષ નિર્ણય કરને કી ઓર વઢતા હુઆ જો વિચાર હોતા હૈ ઉસકા
નામ ર્હ્યા હૈ। જેસે છટ્ટે અંગકી સત્તારૂપ સામાન્યજ્ઞાન કે બાદ ઉસમેં
રહે હુએ અર્થ વિશેષ કા વિચાર કરના। વહ હસ પ્રકાર સે કિ હસ અંગ
મેં મી નગર ઉદ્યાન સમવસરણ ધર્મકથા, ક્રુદ્ધિ વિશેષ, ભોગપરિત્યાગ,
પ્રવ્રજ્યા, પર્યાય, શ્રુતપરિગ્રહ—તપશ્ચરણ, સંલેખના ભક્તપ્રત્યાખ્યાન પાદપોપ-
ગમન, દેવલોકગમન, સુકુલપ્રત્યાયાત, પુનર્બોધિલાભ અન્તઃ ક્રિયા આદિ

નિશ્ચયાત્મકતા છે સમુત્પન્ન શ્રદ્ધા આ પદ ધારણા જ્ઞાનને સ્થાને મૂકવામાં આવ્યું
છે કારણકે ત્રીજા નંબરની શ્રદ્ધાની અપેક્ષાએ આ શ્રદ્ધા કાલાન્તરમાં પણ ભૂલી
શકાશે નહિ આ પ્રકારનો જ ભાવ જાત સંશય, સંજાત સંશય, ઉત્પન્ન સંશય
અને સમુત્પન્ન સંશય વગેરે પદોમાં પણ જાણવો જોઈએ

જે જ્ઞાનમાં નામ સ્વરૂપ વગેરે વિશેષણ-વિશિષ્ટ કલ્પના નથી થતી, ફક્ત
પદાર્થના સામાન્યરૂપનું જ જ્ઞાન રહે છે, તે જ્ઞાનનું નામ અવગ્રહ જ્ઞાન છે. જેમકે
આત્મજ્ઞાન થકુ કે પાત્રમાં અગ પછી છટું અંગ પણ છે.

અવગ્રહ વડે જે પદાર્થ સામાન્યરૂપથી ગ્રહીત હોય છે. તે વિષયના માટે
વિશેષ નિર્ણય કરવાની તરફ વૃદ્ધિ પામેલો જે વિચાર છે, તેનું નામ છટ્ટા છે જેમકે
છટ્ટા અંગના સત્તારૂપ સામાન્ય જ્ઞાન પછી તેમાં રહેલ અર્થ વિશેષનો વિચાર કરવો.
તે આ પ્રમાણે કે આ અગમાં પણ નગર, ઉદ્યાન, સમવસરણ, ધર્મકથા ક્રુદ્ધિ
વિશેષ, ભોગપરિત્યાગ, પ્રવ્રજ્યા, પર્યાય, શ્રુત પરિગ્રહ તપશ્ચરણ, સંલેખના ભક્ત
પ્રત્યાખ્યાન, પાદપોપગમન, દેવલોક, સુકુલ પ્રત્યાયાત, પુનર્બોધિલાભ

उत्पन्ना भद्रा यस्य स तपोक्त । एवं समुत्पन्नसमष्टयः, समुत्पन्नकुतूहल इति ।
न चात्र जात भद्रादयः श्रद्धाः समानाया इति वाच्यम्, तेषामवग्रहे-इति वाच्यम्
पारणामेवमिन्स्वात्, तपाहि-जातभद्रत्वस्यावग्रहरूपत्वात्संजातभद्रत्वरयं इत्यस्यात्

भद्रा आदि भाव दूसरे नंबर पर हुए ये वे ही कालक्रमानुसार आगे
और अधिकरूप में पुष्ट होते गये । इस तरह उनके वित्त में अथ उत्कृष्ट
रूप से अनेक तरवों को निर्णय करने की भद्रा रूप भावना आदि भाव जाग्रत
हुए । (समुत्पन्नसङ्घे समुत्पन्नसंसृष्ट समुत्पन्नकोटहस्ते) इन समुत्पन्न भद्रा
आदि पदों द्वारा यह भाव घोषित होता है कि ये भाव उनमें इसरूप में जगे
कि भयतक उनका पूर्ण निर्णय नहीं किया जा सकेगा-तपतक कालान्तर
में भी उन बातों की विस्मृति नहीं हो सकेगी । अतः तीसरे नंबर के भावों
की अपेक्षा इन भावों में और अधिक स्थापिता कही गई है । इन जात
भद्रा आदि पदों में समर्पणा है ऐसी आशाका नहीं होनी चाहिये कारण
ये जो पद यहां चार जगह रखे गये हैं वे अवग्रह ज्ञान के रूप में प्रयुक्त
हुये हैं । कारण यहाँ पर सामान्यरूप में ही भद्रा का उद्भव हुआ है ।

संजात भद्रा यह पद ईदृशज्ञान के रूप में प्रयुक्त हुआ है-क्यों कि
पहिले भद्रा की अपेक्षा इस भद्रा में कुछ विशेषता-आई है । उत्पन्न
भद्रा यह पद अथावज्ञान के रूप में प्रयुक्त हुआ है-कारण दूसरे नंबर

भद्रा वजेरे भावे जीव नजरे मया कृत्य तेज हाणकमानुसार आभण जेना करता
वभाहे रूपमा पुन कृत्य जया आ गीते तेमना वित्तमा हवे उदुत्पन्नभी अनेक
तत्त्वोना निर्णय करवाणी भद्रा रूप भावना वजेरे भाव जया (समुत्पन्नसङ्घः
समुत्पन्नसंसृष्ट समुत्पन्नकोटहस्ते) आ समुत्पन्न भद्रा वजेरे पदो वटे जे
भाव नगमय छे छे जे भाव तेमनामा आ रूपमा उत्पत्त मया के जया हाणी
तज्जोना सपूर्वभी निर्णय करवामा नहि भाव तया हाणी हाणान्तरमा पद्य ते
वातोनी विस्मृति नहि मरि शके जेटहा भागे जीव नजरेना भावोनी अपेक्षाजे
आ भावोमा जेना करता वभाहे स्थापित जताववामा आबु छे आ जतभद्रा
वजेरे पदोमा अर्थनी अपेक्षाजे समनता छे आ जतनी शका न यवी जेष्ठजे
कमक जे पर अही मार स्थाने भूकामा आब्या छे ते अवग्रहज्ञानना रूपमा
प्रयुक्त वयेल छे हाणूक जहाँ सामान्यरूपमा न भद्रानो भाव तबय भाव छे
न जतभद्रा आ पर ईदृशज्ञानना रूपमा प्रयुक्त वयेल छे केमक पहिलानी भद्रानी
अपेक्षाजे आ भद्रामा कछे विशेषता आवी छे । उत्पन्न भद्रा आ पर अथाव
ज्ञानना रूपमा प्रयुक्त वयेल छे केमके जीव नजरेनी भद्रानी अपेक्षा आ भद्रामा

ઉત્પન્નશ્રદ્ધત્વસ્યાવાયરૂપત્વાત્, સમુત્પન્નશ્રદ્ધત્વસ્ય ચ ધારણારૂપત્વાત્, એવમગ્રેડ-
પીતિ ભાવઃ। અન્નેદમુક્તં ભવતિ—

અવગ્રહઃ—નામં સ્વરૂપાદિવિશેષણકલ્પનારહિતસામાન્યાર્થાવગ્રહણમ્। યથા-
'પશ્ચમાજ્ઞાનન્તરં પઞ્ચમપ્યજ્ઞમસ્તીતિ સામાન્યાવબોધઃ।

કી શ્રદ્ધાકી અપેક્ષા હસ શ્રદ્ધા મેં નિશ્ચયરૂપતા હૈ। સમુત્પન્નશ્રદ્ધા યહ
પદ ધારણા જ્ઞાન કે સ્થાનાપન્ન રહ્યા ગયા હૈ। કારણ તૌસરે નંબર કી
શ્રદ્ધા કી અપેક્ષા યહ શ્રદ્ધા કાલાન્તર મેં મી વિસ્મરણ નહીં હો સકતી
હૈ। હસી તરહ કા ભાવ જાતસંશય સંજાતસંશય ઉત્પન્નસંશયએં સમુ-
ત્પન્નસંશય આદિ પદોં મેં મી જાનના ચાહિયે।

જિસ જ્ઞાન મેં નામ સ્વરૂપ આદિ વિશેષણ વિશિષ્ટ કલ્પના નહીં
હોતી કેવલ પદાર્થકા સામાન્યરૂપ હી બોધ રહતા હૈ—ઉસ જ્ઞાનકા નામ
અવગ્રહજ્ઞાન હૈ જૈસે એસા બોધ હોના કી પંચમ અંગ કે બાદ છદ્ધા મી અંગ હૈ।

અવગ્રહ દ્વારા જો પદાર્થ સામાન્યરૂપ સે ગૃહીત હુઆ હૈ। ઉસ વિષય
કો વિશેષ નિર્ણય કરને કી ઓર વઢતા હુઆ જો વિચાર હોતા હૈ ઉસકા
નામ ઈહા હૈ। જૈસે છદ્ધે અંગકી સત્તારૂપ સામાન્યજ્ઞાન કે બાદ ઉસમેં
રહે હુએ અર્થ વિશેષ કા વિચાર કરના। વહ હસ પ્રકાર સે કિ હસ અંગ
મેં મી નગર ઉદ્યાન સમવસરણ ધર્મકથા, ઋદ્ધિ વિશેષ, ભોગપરિત્યાગ,
પ્રવ્રજ્યા, પર્યાય, શ્રુતપરિગ્રહ—તપશ્ચરણ, સંલેખના મક્તપ્રત્યાખ્યાન પાદપોષ-
ગમન, દેવલોકગમન, સુકુલપ્રત્યાયાત, પુનર્વોધિલાભ અન્તઃ ક્રિયા આદિ

નિશ્ચયાત્મકતા છે સમુત્પન્ન શ્રદ્ધા આ પદ ધારણા જ્ઞાનને સ્થાને મૂકવામાં આવ્યું
છે કારણકે ત્રીજા નંબરની શ્રદ્ધાની અપેક્ષાએ આ શ્રદ્ધા કાલાન્તરમાં પણ ભૂલી
શકાશે નહિ આ પ્રકારનો જ ભાવ જાત સંશય, સંજાત સંશય, ઉત્પન્ન સંશય
અને સમુત્પન્ન સંશય વગેરે પદોમાં પણ જાણવો જોઈએ

જે જ્ઞાનમાં નામ સ્વરૂપ વગેરે વિશેષણ—વિશિષ્ટ કલ્પના નથી થતી, ફક્ત
પદાર્થના સામાન્યરૂપનું જ જ્ઞાન રહે છે, તે જ્ઞાનનું નામ અવગ્રહ જ્ઞાન છે. જેમકે
આત્મજ્ઞાન થયું કે પાપમાં અગ પછી છઠું અંગ પણ છે

અવગ્રહ વડે જે પદાર્થ સામાન્યરૂપથી ગ્રહીત હોય છે. તે વિષયના માટે
વિશેષ નિર્ણય કરવાની તરફ વૃદ્ધિ પામેલો જે વિચાર છે, તેનું નામ છદ્ધા છે જેમકે
છદ્ધા અગના સત્તારૂપ સામાન્ય જ્ઞાન પછી તેમાં રહેલ અર્થ વિશેષનો વિચાર કરવો
તે આ પ્રમાણે કે આ અગમાં પણ નગર, ઉદ્યાન, સમવસરણ, ધર્મકથા ઋદ્ધિ
વિશેષ, ભોગપરિત્યાગ, પ્રવ્રજ્યા, પર્યાય, શ્રુત પરિગ્રહ તપશ્ચરણ, મલેખના ભક્ત
પ્રત્યાખ્યાન, પાદપોષગમન, દેવલોકગમન, સુકુલ પ્રત્યાયાત, પુનર્વોધિલાભ અન્ત ક્રિયા

ઈહા—અમરુદ્ધીતવિષયનિર્ણયતર્કણા, પૃષ્ઠાદ્વસત્ત્વસ્ય સામાન્યજ્ઞાનનન્તરં તદ્ગત સદ્બુતાર્થવિશેષત્રિચારણેત્યર્થઃ, યથા—‘અપ્રાપિ નગરોદ્યાનસમન્વસરણ—ધર્મકયા—શ્રદ્ધિવિશેષ—મોગપરિત્યાગપ્રવ્રજ્યા—પર્યાય શ્રુતપરિગ્રહ—તપશ્ચરણ—સહેલના મક્કપ ત્યામ્બ્યાનપાદપોષમમ—દેવલોકગમન મુકુલપ્રત્યાયાતપુનર્વૌષિલામાઽન્ત ક્રિયાદયો વિવયાઃ આલ્યાતાઃ સન્તિ? તથાઽપ્ર=ઉદ્દેશનકાલાઃ, સમુદ્દેશનકાલાઃ, પદાનિ, અક્ષરાણિ, ગમાઃ, પર્યાયાઃ, પ્રસાઃ, સ્થાયરાઃ, નિનમશ્ચાઃ માયાઃ, આત્મા, ચરણ કરણમરુપજ્ઞા યા કેર્પા કીદશાઃ કયા રીત્યા પરિજિતાઃ સન્તિ?’’ ઇત્યાદિ વિકલ્પનમ્ ।

અર્થાય —ઈદિતવિષયનિર્ણયાત્મક જ્ઞાનમ્, યથા—‘અમ નગરપ્રમુદીનાં ચરણ કરણમરુપજ્ઞાપર્યવ્તાનાં સર્વેર્પાં સમાવેશોઽવશ્યં વર્તેતે’ ઇતિ નિશ્ચયકરણમ્ ।

પ્રારણા—નિશ્ચિતાર્થસ્ય કાલાન્તરેઽપ્યવિસ્મરણમ્ યથા—‘પૃષ્ઠાદ્વચિન્તિત સર્વ પદાર્થમાતં પરમદ્યાલ ધીસુભર્મસ્વામિદુસ્ત્વાદ્ઘૃત્વા કાલાન્તરેઽરાવિસ્મરણેન ચારયિષ્યામીતિ ।

વિષયોક્તા વર્ણન છે યા નહીં—? તથા ઉદ્દેશનકાલ સમુદ્દેશનકાલ પદ અક્ષર, ગમ, પર્યાય, અસ સ્થાયર જિન પ્રજ્ઞસમાવ, આત્મા, કરણ સત્તરી एवं ચરણસત્તરી જન સત્તરી પ્રરુપણામેં સે કિન કિન કી પ્રરુપણા જુદી છે કિસ રીતિ સે જુદી છે । હસ પ્રકાર સે હસ તરહ કા જો આત્મા મેં વિકલ્પ ઠઠતા છે વહ ઈહા જ્ઞાન છે ।

ઈહા જ્ઞાન કે વિષયમૂલ બને જુદ પદાર્થ કા નિર્ણય રુપ જો ઘોષ હોતા છે ઠસકા નામ અર્થાય જ્ઞાન છે—જેસે વહ નિશ્ચિતરુપ વિચાર હલ હોતા છે—કિ હસ અગ મેં નગર આદિ સમસ્ત પદાર્થોં કા નિર્ણય અવશ્ય ૨ ક્રિયા ગયા છે ।

અર્થાયજ્ઞાન સે નિશ્ચિત્ ક્રિયે ગયે પદાર્થ કો કાલાન્તર મેં મી નહીં મૂલના હસકા નામ પ્રારણા છે જેસે જમ્મુસ્વામી કે હલય મેં વેસા વિચાર

વજેર વિષયેનુ વર્ણન છે ? કે નહીં ? તેમજ ઉદ્દેશનકાળ, સમુદ્દેશનકાળપદ, અક્ષર અમ પર્યાય, પ્રસ, સ્થાયર જિન પ્રજ્ઞસમાવ, આત્મા કરણસત્તરી અને અક્ષર સત્તરી આ બધાની પ્રરુપણા થઈ છે ઠવી થઈ છે કયા પ્રકારે થઈ છે આ પ્રમાણે આત્મામા જે વિકલ્પ ઉદ્ભવે છે તે ઠકા જ્ઞાન છે,

ઠકા જ્ઞાનના વિષયમૂલ અનેક પદાર્થેનુ નિર્ણયરુપ જે જ્ઞાન થાય છે, તેનુ નામ અર્થાય જ્ઞાન છે જેમ નિશ્ચિત પણે આ વિચાર મહત્તમ હોય છે કે આ અર્થમા નમર વજેરે બધા પદાર્થેનિ નિર્ણય યોગ્યમ કસ્વામ આગ્યે છે

અર્થાયજ્ઞાનથી નહીં કરેલા પદાર્થેનિ કાળાન્તરમા પચુ ન જુદી જનુ જોનુ નામ પ્રારણા છે જેમકે જમ્મુ સ્વામીના હલયમાં જેવો વિચાર થયો કે ઠમ્મુ અગમા વર્ણવેલા બધા પદાર્થેનિ શ્રી મુખમી સ્વામી મદ્દાસજના મુખકમલમાંથી થવણ કરીને હુ

एतादृश आर्यजम्बूनामाऽनगरः 'उट्टाए' उत्थया=उत्थानम् उत्था, तथा ऊर्ध्वीभवनेन ऊर्ध्वीभूयेत्यर्थः, 'उट्टेइ' उत्तिष्ठति उत्थितो भवति, उत्थाय यत्रवाऽऽर्यं सुधर्मास्थविरो विराजते तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य आर्यसुधर्मणः स्थविरस्य 'सूत्रे पठ्यर्थे द्वितीया प्राकृतशैलीवशात्, 'तिकखुतो' त्रिःकृत्वः=त्रिवारम् आदक्षिणप्रदक्षिणम्-अञ्जलिपुटं स्वदक्षिणकर्णादारभ्य दक्षिणावर्तगोलाकारेण भ्रामयन् पुनर्दक्षिणकर्णं यावदानीय तस्य ललाटप्रदेशे स्थापनं करोति, कृत्वा 'वंदइ' वन्दते=

उठा कि छट्टे अंग में वर्णित समस्त पदार्थों को श्रीसुधर्मास्वामी महाराज के मुखारविन्द से सुनकर मैं उनका ऐसा अवधारण करूंगा कि जिससे वे पदार्थ कालान्तर में भी नहीं भुलाये जा सकें।

(उट्टाए उट्टेइ) इस तरह श्री सुधर्मास्वामी से कुछ दूर पर बैठे हुए वे जम्बूस्वामी वहाँ से जब उठे तो झुककर के ही उठे। “उट्टाए” इस पद से सूत्रकार उनमें अतिशय विनय संपन्नता प्रकट करते हैं। (उट्टित्ता-जेणामेव अज्जसुहम्मे तेणामेव उवागच्छइ) उठकर वे जहाँ श्री आर्य सुधर्मास्वामी विराजमान थे वहाँ आये। (उवागच्छित्ता अज्जसुहम्मं येरे तिकखुतो आयाहिणपयाहिणं करेइ) आकर उन्होंने आर्य सुधर्मा स्थविर को तीन तार अञ्जलिपुट-बनाकर वंदन किया। “आदक्षिणप्रदक्षिण” का तात्पर्य यह है कि दोनों हाथों को अंजलि रूप में करके अपने दक्षिण कर्ण से लेकर उस अंजलि को गोलाकार घुमाते हुए पुनः दक्षिणकर्ण तक ले जाना और उसे फिर मस्तक पर लगाना। (करित्ता वंदइ नमंसइ)

એમની એવી રીતે અવધારણા કરીશ કે તેથી તે પદાર્થનું કાળાન્તરમાં પણ વિસ્મરણ ન થઈ શકે.

(उट्टाए उट्टेइ) આ પ્રમાણે શ્રી સુધર્માસ્વામીથી થોડે દૂર બેઠેલા તે જમ્બૂ સ્વામી ત્યાંથી જ્યારે ઊભા થયા ત્યારે નમીને જ ઊભા થયા 'उट्टाए' આ પદ વડે સૂત્રકાર તેમનામાં અત્યંત વિનય સંપન્નતા બતાવે છે. (उट्टित्ता जेणामेव अज्ज-सुहम्मे तेणामेव उवागच्छइ) ઊભા થઈને તેઓ શ્રી સુધર્માસ્વામી જ્યાં વિરાજમાન હતા ત્યાં આવ્યા (उवागच्छित्ता अज्ज सुहम्मं येरे तिकखुतो आया-हिणपयाहिणं करेइ) તેઓએ આવીને આર્ય સુધર્મા સ્થવિરને ત્રણ વખત અંજલિ પૂર્વકે પ્રણામ કર્યા - 'आदक्षिण प्रदक्षिणम्'નો અર્થ એ થાય છે કે બન્ને હાથોને અંગ-લિ આકારે બનાવીને પોતાના જમણા કાનથી લઈને તે અંજલિને ગોળાકારે ફેરવતા ફરીથી જમણા કાન સુધી લાવવું અને ફરી તેને માથા ઉપર લગાડવું (करित्ता वंदइ नमंसइ) વંદના કરી તે પછી વાણીથી કૃત-નિ-શ્રી ફરી પાંચે અંગ નમાવીને વંદન કરી

ઈહા—અનમૃતીતવિષયનિર્જયતર્ક્યા, પૃષ્ઠાદૃશ્વરૂપ સામાન્યજ્ઞાનનન્તરતદગ
સદ્ભૂતાર્થવિશેષવિચારણેત્યર્થઃ, યથા—‘અપિ નગરોદ્યાનસમવસરણ-ધર્મકયા-
ઋદિવિશેષ-મોગપરિત્યાગમગ્રગ્યા-પર્યાય ભુતપરિગ્રહ-તપશ્ચરણ-સછેત્વના મક્તપ
ત્યાગ્યાનવાદ્યોપગમ-દેવલોકગમન મુકુલમત્યાયાતપુનર્વૌઘિસામાડન્ત ક્રિયાદયો
વિષયાઃ આરુપાતાઃ સન્તિઃ તથાડપ=ઉદ્દેશનકાલાઃ, સમુદ્દેશનકાલાઃ, પદાનિ
અસરાપિ, ગમાઃ, પયાર્યાઃ, ગ્રસાઃ, સ્થાવરા, જિનમજ્જતાઃ માષા, આત્મા, ચરણ
કરણમરૂપણા વા કેર્પા કીદૃશ્વાઃ કયા રીત્યા પર્ણિતા સન્તિઃ’” ઇત્યાદિ વિકલ્પનમ્ ।

અર્થાતઃ—ઈદિવિષયનિર્જયાત્મક જ્ઞાનમ્, યથા—‘અપિ નગરમમૃતીનાં ચરણ
કરણમરૂપણાપર્યન્તાનાં સર્વેર્પાં સમાવેશોડવશ્ય વર્તેતે’ ઇતિ નિશ્ચયકરણમ્ ।

પારખા—નિશ્ચિતાર્થસ્ય કાલાન્તરેડપ્યવિસ્મરણમ્ યથા—‘પૃષ્ઠાદૃશ્વર્ણિત સર્વ
પદાર્થમાર્ત પરમદ્યાલ્લ ધ્રીસુધર્મસ્વામિમુગ્ધાન્ત્રસ્વા કાલાન્તરાવિસ્મરણેન
પારમિષ્યામીતિ ।

વિષયોક્તા વર્ણન હે યા નહીં-? તથા ઉદ્દેશનકાલ સમુદ્દેશનકાલ
પદ અક્ષર, ગમ, પયાર્ય, ગ્રસ સ્થાવર જિન મજ્જતામાષ, આત્મા, ચરણ
સત્તરી એ ચરણસત્તરી જન સમક્ષી પ્રરૂપણામેં સે કિન કિન કી પ્રરૂપણા
હુઈ હે કિસ રીતિ સે હુઈ હે । હસ પ્રકાર સે હસ ઠરહ કા જો આત્મા
મેં વિકલ્પ ઠઠતા હે ત્હ ઈહા જ્ઞાન હે ।

ઈહા જ્ઞાન કે વિષયમૂલ બને હુણ પદાર્થ કા નિર્જય રૂપ જો બોધ
હોતા હે ઠસકા નામ અર્થાત જ્ઞાન હે-જેસે યહ નિશ્ચિતરૂપ વિચાર રહ હોતા હે-
કિ હસ યગ મેં નગર આદિ સમસ્ત પદાર્થોં કા નિર્જય અવશ્ય ૨ ક્રિયા ગયા હે ।

અર્થાતજ્ઞાન સે નિશ્ચિત્ કિયે ગયે પદાર્થ કો કાલાન્તર મેં મી નહીં
મૂલના હસકા નામ પારણા હે જેસે અમ્મુસ્વામી કે હૃદય મેં પેસા વિચાર

વજેર વિષયેનુ વર્ણન છે ? કે નહિ ? તેમજ ઉદ્દેશનકાળ, સમુદ્દેશનકાળપદ, અક્ષર,
ગમ, પયાર્ય, ગ્રસ સ્થાવર, જિન મજ્જતામાષ, આત્મા ઋણુસત્તરી અને ચરણ સત્તરી
આ બધાની પ્રવૃત્તિ થઈ છે, કેવી થઈ છે કયા પ્રકારે થઈ છે આ પ્રમાણે આત્મામાં
જે વિકલ્પ ઉદ્ભવે છે તે છઠ્ઠા જ્ઞાન છે,

છઠ્ઠા જ્ઞાનના વિષયમૂલ બનેલ પદાર્થેનુ નિર્જયરૂપ જે જ્ઞાન માય છે તેનું
નામ અર્થાત જ્ઞાન છે જેમ નિશ્ચિત પદ્યે આ વિચાર મક્કમ હોય છે કે આ અર્થમા
નગર વજેરે બધા પદ્યાર્થેનિ નિર્જય આશ્રય કરવામા આવ્યો છે

અર્થાતજ્ઞાનથી નહીં કહેલા પદ્યાર્થને કાળાન્તરમા પદ્ય ન મૂલી જ્યુ એનું નામ
પારણા છે જેમકે જમ્મુ સ્વામીના હૃદયમાં એવો વિચાર થયો કે હમ્મુ અર્થમા વર્ણવેલા
બધા પદ્યાર્થેનિ મી મુધમી સ્વામી મહાસજ્જના મુખમલમાંથી અવજ કરીને હું

અનગાર્ધર્મામૃતવર્ષિણી ટીકા. સૂ. ૩ સુધર્મસ્વામિનઃચમ્પાનગર્યો સમવસરણમ્ ૩૩

વતા=સમગ્રૈશ્વર્યવતા મહાવીરેણ, કીદશેન? इत्यत्राह—‘आङ्गरेण’ इत्यादि, ‘आङ्गरेण’ आदिकरेण—आदौ=प्रथमतः स्वशासनापेक्षया श्रुतचारित्रधर्मप्ररूपणं कार्यं करोतीति आदिकरस्तेन। ‘तित्थगरेण’ तीर्थकरेण—तीर्यते=पार्यते संसारमोहमहोदधिर्वेन तत्तीर्थं=चतुर्विधः सङ्घः तत्संस्थापकत्वात्तीर्थकरस्तेन। ‘सयंसंबुद्धेण’ स्वयंसंबुद्धेन—स्वयं=परोपदेशमन्तरेण संबुद्धः=सम्यक् तथा बोधं प्राप्तस्तेन। ‘पुरिसुत्तमेण’ पुरुषोत्तमेन—पुरुषेयूत्तमः= श्रेष्ठः—ज्ञानाद्यनन्तगुणवत्त्वात्, तेन ‘पुरिस-

ધર્મકથાંગકા કયા અર્થ કહા હૈ । હસ પ્રકાર જંવૃસ્વામીને આર્ય સુધર્મા સ્વામી સે પ્રશ્ન ક્રિયા । હનકા સંબન્ધ “ઠાણસુવગણ” યહીં તક હૈ । હનવિશેષણોંકા અર્થ હસ પ્રકાર હૈ—સમગ્ર ઐશ્વર્યસપન્નવ્યક્તિ કો ભગવાન્ કહતે હૈં । મહાવીર હસ તરહ કે—“ભગવાન્” થે । ભગવાન મહાવીરને અપને શાસનકી અપેક્ષા સર્વ પ્રથમ શ્રુત ચારિત્રરૂપ ધર્મ કી પ્રરૂપણાકી હૈ હસલિયે હન્હે સૂત્રકારને “આઙ્ગરેણ” હસ વિશેષણ સે યુક્ત ક્રિયા હૈ । સંસારરૂપ મહોદધિ જિસકે દ્વારા પારક્રિયા જાતા હૈ વહ તીર્થ હૈ—એસા વહ તીર્થ ચતુર્વિધસંઘ હૈ । હસકી સ્થાપના પ્રભુને કી અતઃ વે “તીર્થકર” કહલાયે । પરોપદેશ સે જો બુદ્ધ હોતા હૈ વહ સ્વયં સંબુદ્ધ નહીં હોતા હૈ । પ્રભુ જો બુદ્ધ હુએ વે પર કે ઉપદેશ સે નહીં હુએ કિન્તુ સ્વતઃ હુએ હસીલિયે વે સ્વયં સંબુદ્ધકહલાયે । પ્રભુ મેં જ્ઞાનાદિક અનન્ત ગુણોંને અપના સ્થાન બનાયા થા હસલિયે વે “પુરુષોત્તમ” હસ

કથાંગ”નો શો અર્થ કહ્યો છે આ પ્રમાણે સુધર્મસ્વામીને જ ખૂસ્વામીએ પ્રશ્ન કર્યો આ વિશેષણોનો સબધ ‘ઠાણસુવગણ’ અહીં સુધી છે આ વિશેષણોનો અર્થ આ પ્રમાણે છે—કે સમગ્ર ઐશ્વર્ય સપન્ન વ્યક્તિને ‘ભગવાન’ કહેવામા આવે છે મહાવીર પ્રભુ આ પ્રકારના ‘ભગવાન’ હતા ભગવાન મહાવીરે પોતાના શાસન (આજ્ઞા)ની અપેક્ષાએ સૌથી પહેલા શ્રુત ચારિત્રરૂપ ધર્મનું નિરૂપણ કર્યું, એટલા માટે તેમને સૂત્રકારે ‘આઙ્ગરેણ’ આ વિશેષણથી વિશિષ્ટ બનાવ્યા છે સંસારરૂપ મહાસાગર જેના વડે પાર કરાય છે, તે તીર્થ છે એવું તે તીર્થ ચતુર્વિધ સંઘ છે એની પ્રભુએ સ્થાપના કરી એથી જ તેઓ ‘તીર્થકર’ કહેવાયા પારકાના ઉપદેશથી જે બુદ્ધ (જ્ઞાનસપન્ન) હોય છે, તે સ્વયંસંબુદ્ધ નથી હોતો પ્રભુ જે બુદ્ધ થયા તે પારકાના ઉપદેશથી નહોતા થયા, પણ પોતાની મેળે થયા તેથી જ તેઓને સ્વયંસંબુદ્ધ કહેવામા આવ્યા છે જ્ઞાન વગેરે અનેક ગુણોએ પ્રભુમા પોતાનું સ્થાન બનાવ્યું હતું એથી તેઓ ‘પુરુષોત્તમ’ વિશેષણથી અલક્ષિત થયા ગગદ્વેષ વગેરે અન્તરંગ શત્રુઓને હરાવવામા પ્રભુએ પોતાનું અવનવું પરાક્રમ પ્રકટ કર્યું છે, એટલા માટે જ તેમને ‘પુરુષોત્તમ’

यथा रतीति, नमस इ' नमस्यति=पञ्चाङ्गनमनपूर्वक प्रणमति, चन्द्रवत् नमरियत्वा
 भाय-सुधमण स्यविरस्य नात्यासन्ने नातिदूरे-समुचितदेशे 'सुस्मृतमाणे' शुभ्रप
 माणः=विनयसमाचरणादिकृपां सेवां कुर्वन् 'गमसमाणे' नमस्पन्=नम्रीमन्
 'अमिमुहं' अमिमुहं सम्मुहं 'पञ्जलिउठे' प्राञ्जलिपुटः=कृताञ्जलिः सन् विनयेन=
 विनयमात्रेण 'पञ्जुषासमाणे' पर्युपासीन=सविधिपर्युपासनां कुर्यान्ऽप्य=वक्ष्य
 माणमकारमवादीत् । यदवादीचदाह-'जइ' इत्यादि । यदि मदन्त! भ्रमणेन मग-

वदनकर फिर पचन से स्तुतिकी । पुनः पाँच अगों को हुकाकर बंदना
 की (बंदिचा नर्मसिद्धा अञ्जसुहम्मस्स येरस्स णक्कासन्ने णाइदूरे सुस्मृतमाणे
 गमसमाणे अमिमुहं पंजीलिउठे विणएण पञ्जुषासमाणे एववयासी) वदना
 एव नमस्कार करके वे फिर आर्य सुधर्मास्वामीके पास इसतरह से
 बैठे कि जिमसे वे न उनसे अतिदूर बैठे और न यति समीप
 ही अर्थात् उचित स्थानपर बैठे वहाँ बैठ कर उनकी विनय समाचरणा
 दिरूप सेवा करते हुए नम्रीभूत होकर संमुत्त हाथ जोड़कर बड़े ही
 नम्रभाव से उन्होंने सविधिपर्युपासना कर उनसे इसतरह कहा । (अइय भंते
 समणेण भगवया महावीरेण आइगरेण तित्थगरेण सयं समुदेण पुरिसुत्तमेण
 पुरिसिस्तीहेण पुरिसवरपुडरीएण पुरिसवरगण्डहत्थिणा लोमुत्तमेण लोगनाहेण
 लोगहिण्णं लोगपरिबेण लोगपउजोयगरेण अमयदएण चक्खुदएण मगगदएण
 सरणदएण) इत्यादि भदन्त । यदि भ्रमण भगवान् महावीरने क्याया प्रज्ञति
 नामक पाँचवें भंग का अर्थ इस प्रकार कहा है तो इस छठवें भंग शांता

(बंदिचा नर्मसिद्धा अञ्जसुहम्मस्स येरस्स णक्कासन्ने णाइदूरे सुस्मृतमाणे गमस
 माणे अमिमुहं पंजीलिउठे विणएणं पञ्जुषासमाणे एव वयासी) वदन्त अने
 नमस्कार करीने तेज्जे इरी आर्य सुधर्मास्वामीनी नल्लउ आ प्रभाजे जेसी जया ठे
 जेसी तेज्जे जेमनाथी वधारे इर पयु नही अने वधारे नल्लउ पयु नही अर्थात्
 तेज्जे उचित स्थाने जेसी जया. त्या जेसीने तेमनी विनय मभावराखाहिना इधमा
 सेवा करता तेज्जे अति विनय यजने आभि दाख जेहीने अत्यन्त नम्रभावे तेमजे
 विधिपूर्वक पर्युपासना करता वडा तेमने आ प्रभाजे कहुं-(अइय भंते समणेण
 भगवया महावीरेण आइगरेण तित्थगरेण सयं समुदेण पुरिसुत्तमेण पुरिस
 सिहेण पुरिसवरपुडरीएण पुरिसवरगण्डहत्थिणा लोमुत्तमेण लोगनाहेण
 लोगहिण्णं लोगपरिबेण लोगपउजोयगरेण अमयदएण चक्खुदएण मगगदएण
 सर (दएण इत्यादि) । छे भगवन् भगवन् भगवान् महावीर स्वामीजे व्याख्या प्रज्ञति
 नामका पाँचवा अंगने अर्थ जे आ रीते कहे छे आ छहू अने शांताधर्म

અનગારધર્મામૃતવર્ષિણી ટીકા. સૂ. ૩ સુધર્મસ્વામિનઃચમ્પાનગર્યો સમવસરણમ્ ૩૩

વતા=સમગ્રૈશ્વર્યવતા મહાવીરેણ, કીદૃશેન? इत्यत्राह—‘आङ्गरेण’ इत्यादि, ‘आङ्-
गरेण’ आदिकरेण—आदौ=प्रथमतः स्वशासनापेक्षया श्रुतचारित्रधर्मप्ररूपणं कार्य-
करोतीति आदिकरस्तेन। ‘तित्थगरेण’ तीर्थकरेण—तीर्यते=पार्यते संसारमोहमहो-
दधिर्येन तत्तीर्थं=चतुर्विधः सङ्घः तत्संस्थापकत्वात्तीर्थकरस्तेन। ‘सयंसंबुद्धेण’ स्वयं-
संबुद्धेन—स्वयं=परोपदेशमन्तरेण संबुद्धः=सम्यक् तथा बोधं प्राप्तस्तेन। ‘पुरि-
मुत्तमेण’ पुरुषोत्तमेन—पुरुषेषूत्तमः= श्रेष्ठः—ज्ञानाद्यनन्तगुणवत्त्वात्, तेन ‘पुरिस-

ધર્મકથાંગકા વ્યા અર્થ કહા છે । હસ પ્રકાર જંબૂસ્વામીને આર્ય સુધર્મા
સ્વામી સે પ્રશ્ન ક્રિયા । હનકા સંબંધ “ઠાણસુવગણ” યહીં તક છે ।
હનવિશેષણોંકા અર્થ હસ પ્રકાર છે—સમગ્ર ઐશ્વર્યસપન્નવ્યક્તિ કો ભગવાન
કહતે હેં । મહાવીર હસ તરહ કે—“ભગવાન્” થે । ભગવાન મહાવીરને
અપને શાસનકી અપેક્ષા સર્વ પ્રથમ શ્રુત ચારિત્રરૂપ ધર્મ કી પ્રરૂપણાકી છે
હસલિયે ઉન્હેં સૂત્રકારને “આઙ્ગરેણ” હસ વિશેષણ સે યુક્ત ક્રિયા છે ।
સંસારરૂપ મહોદધિ જિસકે દ્વારા પારક્રિયા જાતા છે વહ તીર્થ છે—એસા
વહ તીર્થ ચતુર્વિધસંઘ છે । હસકી સ્થાપના પ્રભુને કી અતઃ વે “તીર્થકર”
કહલાયે । પરોપદેશ સે જો બુદ્ધ હોતા છે વહ સ્વયં સંબુદ્ધ નહીં હોતા
છે । પ્રભુ જો બુદ્ધ હુએ વે પર કે ઉપદેશ સે નહીં હુએ કિન્તુ સ્વતઃ
હુએ હસીલિયે વે સ્વયં સંબુદ્ધકહલાયે । પ્રભુ મેં જ્ઞાનોદિક
અનન્ત ગુણોંને અપના સ્થાન બનાયા થા હસલિયે વે “પુરુષોત્તમ” હસ

કથાંગ”ના શો અર્થ કહ્યો છે આ પ્રમાણે સુધર્માસ્વામીને જ બૂસ્વામીએ પ્રશ્ન કર્યો
આ વિશેષણોના સંબંધ ‘ઠાણસુવગણ’ અહીં સુધી છે આ વિશેષણોના અર્થ
આ પ્રમાણે છે—કે સમગ્ર ઐશ્વર્ય સપન્ન વ્યક્તિને ‘ભગવાન’ કહેવામા આવે છે મહાવીર
પ્રભુ આ પ્રકારના ‘ભગવાન’ હતા ભગવાન મહાવીરે પોતાના શાસન (આજ્ઞા)ની અપેક્ષાએ
સૌથી પહેલા શ્રુત ચારિત્રરૂપ ધર્મનું નિરૂપણ કર્યું, એટલા માટે તેમને સૂત્રકારે
‘આઙ્ગરેણ’ આ વિશેષણથી વિશિષ્ટ બનાવ્યા છે સંસારરૂપ મહાસાગર જેના વડે
પાર કરાય છે, તે તીર્થ છે એવું તે તીર્થ ચતુર્વિધ સંઘ છે એની પ્રભુએ સ્થાપના
કરી એથી જ તેઓ ‘તીર્થકર’ કહેવાયા પારકાના ઉપદેશથી જે બુદ્ધ (જ્ઞાનસપન્ન)
હોય છે, તે સ્વયંસંબુદ્ધ નથી હોતો પ્રભુ જે બુદ્ધ થયા તે પારકાના ઉપદેશથી
નહોતા થયા, પણ પોતાની મેળે થયા તેથી જ તેઓને સ્વયંસંબુદ્ધ કહેવામા આવ્યા
છે જ્ઞાન વગેરે અનેક ગુણોએ પ્રભુમા પોતાનું સ્થાન બનાવ્યું હતું એથી તેઓ
પુરુષોત્તમ’ વિશેષણથી અલક્ષ્ય થયા રાગદ્વેષ વગેરે અન્તરંગ શત્રુઓને હુગવવામા
પ્રભુએ પોતાનું અવનવું પરાક્રમ પ્રકટ કર્યું છે, એટલા માટે જ તેમને પુરુષોમા

સીદ્ધ્ય' પુરુષસિદ્ધેન પુરુષેષુ સિદ્ધિ રૂપ રાગદ્વેષાદિષ્ટપુરુષરાજયે દૃષ્ટાદ્વૃત્તપરાક્રમસ્થાત્, તેન 'પુરિસવરપુંઢરીપૂર્ણ' પુરુષવરપુન્ઢરીવંશ=પુન્ઢરીય કમલં, વરં ચ તત્પુન્ઢરીક વરપુન્ઢરીકં મધાનકમલં, પુરુષો વરપુન્ઢરીકમિધંયુપમિતસમાસ પુરુષવરપુન્ઢરીકં તેન । મગધતો વરપુન્ઢરીકોપમા ચ ત્રિનિર્ગતાલિલાશુમમસ્ત્રીમસસ્થાત્, સર્વેઃ શુમાનુમાવૈ પરિશુદ્ધત્વાચ । યદ્વા-યયા કમલ પદ્માજ્ઞાતમપિ મસિસે વર્દિતમપિ ચોમયસન્નિપમપદાય નિર્લેપઃસદા જાતોવરિ વર્તતે, નિમાનુપમગુણગણબહેન દુરાસુરનરનિકરશિરોધારણીશૂતયાઽતિમહનીયપરમસુસ્વાસ્પર્શ ચ મવતિ તયા ડ્ય મગવાન્ કર્મપદ્માજ્ઞાતો મોગામ્મોચર્દિતોઽપિ નિર્લેપસ્તદુમયમતિવર્તતે, ગુણ સમ્પદાસ્પદતયા ચ કેવલજ્ઞાનાદિગુણમાવાદલિલમમ્પનનશિરોધારણીયા મવતીતિ ।

બિશેષણ સ યુક્ત હુણે છે । રાગદ્વેષ આદિ અન્તરગ દ્રાવુઓં કો પરાજિત કરને મેં મહુને અપના અદ્વૃત્ત પરાક્રમ પ્રકટ કિયા છે । આલિયે બન્ને પુરુષોં મેં સિદ્ધિ જેસા કહા ગયા છે । મગવાન 'ઉત્તમ પુન્ઢરીક' (કમલ) જેસે પુરુષ વ, કારણ ઉત્તમી આત્મા સં અલિલ અશુમરૂપ મલી નતા સર્વથા નિકમ શુકી થી-તથા સમસ્ત શુમાનુમારૂપ નિર્મલતાપૂર્ણરૂપ સે વડ શુકી થી । અથવા-નિલસ પ્રકાર કમલ પંકસે ઉપન્ન હોતા છે । ઓર પ્રકાર સે વડતા છે ફિર ખી વડે હન દોનોં સે અસંબધિત હોતા હુઆ બિલકુલ નિર્લિસબનકર સદા જલ કે હી કપર રહતા છે-

તથા અપ્ને અનુપમગુણગણ કે વશ સે સુર, અસુર ણ વર નિકરોં દ્વારા શિરોધાર્યે હોકર અતિમાનનીય ગિના જાતા છે ઓર પરમસુન્ન કા સ્થાન માના જાતા છે, ઠસી તરહ મગવાન્ ખી કર્મરૂપ પંક સે ઉત્પન્ન હુણે ઓર 'મોગરૂપ જલ સે વડ-ફિર ખી હન સે નિર્લિસ હોકર વે હનસે સદા દૂર હી રહે । ઓર અન્ત મેં કેવલ જ્ઞાનાદિ ગુણોં કે આધિભાવ સે વ સકલ મમ્પજનોં કે શિરોધાર્યે બન ગયે ।

નિન્ન જેવા કહેવામાં આવ્યા છે ભગવાન 'ઉત્તમ પુન્ઢરીક' ('ઉત્તમ કમલ') જેવા પુરુષ હતા કેમકે તેમના આત્મામાંથી સર્વજ્ઞ અશુભરૂપ માલિન્ય સર્વથા નીકળી ગયું હતું તેમજ સદા શુભાતુલાવરૂપ નિર્મળતા સર્વજ્ઞરૂપમાં વૃદ્ધિ પામી હતી । અથવા જેમ કમલ કાદવમાંથી ઉદ્ભવે છે, જળમાં વધે છે, છતાં તે આ બન્નેથી અસંબધિત થઈને સર્વથા નિર્લિપ બનીને હંમેશાં પાણીની ઉપર જ રહ્યા કરે છે તેમજ પોતાના એક ગુણોના બળવડે સુર, અસુર અને નર અશુભવટે શિશોધાર્ય થઈને બહુજ અમાનનીય ગણવામાં આવે છે, અને અતિ મુખ્ય સ્થાન મનાય છે એ જ રીતે ભગવાન પણ કર્મરૂપ કાદવમાંથી અવતર્યાં અને ભોગરૂપ પાણીથી વૃદ્ધિ પામ્યા, છતાં પણ તેઓ ભોગનાથી નિર્લિપ થઈને ભોગનાથી હંમેશાં દૂર જ રહ્યા અને આ તે કલ્પજ્ઞાન વગેરે ગુણોના આધિભાવથી તેઓ બધા ભવ્ય તોના શિશોધાર્ય બન્યા.

अथवा पुण्डरीकं=श्वेतातपत्रं, पुरुषाणां वरपुण्डरीकमिव=श्रेष्ठश्वेतातपत्रमिव पुरु-
षवरपुण्डरीकं, तेन । यथाहि लोके छत्रमातापमपनयति तथा भगवानपि-अनन्त-
जन्मजरामरणादि दुःखदायकं कर्मजनितसन्ताप निवारयतीति । ‘पुरिसवरगन्ध-
हस्तिणा पुरुषवरगन्धहस्तिना गन्धयुक्तो हस्ती गन्धहस्ती, वरश्चासौ गन्धहस्ती
वरगन्धहस्ती, पुरुषो वरगन्धहस्तीव पुरुषवरगन्धहस्ती, तेन । गन्धहस्तिलक्षण यथा
“यस्य गन्धं समाधाय, पलायन्ते परे गजाः ।

तं गन्धहस्तिनं विद्यान्वृपते विजयावहम् ॥१॥” इति।

अथवा—पुंडरीक शब्द का अर्थ श्वेत छत्र भी होता है । जिस प्रकार
छत्र आतप को दूर करता है उसीतरह भगवान भी भव्यजनों के अनन्त
जन्म जरा एवं मरणादि दुःखदायक कर्म के संताप को दूर कर देते—हैं
इसलिये वे पुरुषों में वरपुंडरीक जैसे कहलाते हैं । गंध हस्ती के गंध
को सूंघकर अन्य हस्ती इस तरहसे भागकर अन्य स्थान में छिप जाते
हैं कि उनका पता तक नहीं पड़ता उसीतरह भगवान का जहां जहां विहार
होता है वहां का वायु मंडल उनके अचिन्त्य अतिशय प्रभाव से वासित
बनकर जहां पहुँच जाता है वहां २ का ईति-डमर उपद्रव-मरकी आदि
का भय शांत हो जाता है गंधहस्ती का लक्षण इस तरह कहा गया
है—कि जिसकी गंध से अन्य हाथी दूर भाग जाते हैं तथा जो
अपने राजा के विजय का कारण बनता है । इसीलिये “भगवान
रूपी पुरुष वरगंध हस्ती” की उपमा से उपमित किये गये हैं । क्योंकि

अथवा—पुंडरीक शब्दનો અર્થ ધોળુ છત્ર એમ પણ થાય છે જેમ છત્ર
તાપને દૂર કરે છે, તેમજ ભગવાન પણ ભવ્યજનોના અનેક જન્મ જરા અને મૃત્યુ
વગેરે દુખ આપનાર કર્મના સતાપને દૂર કરે છે, એથી જ તેઓ પુરુષોમા શ્રેષ્ઠ
પુડરીકની જેમ વખણાય છે ગંધ હસ્તીના ગંધને સૂંઘીને બીજા હાથીઓ નાસીને
કોઈ બીજા સ્થાને સતાઈ જાય છે કે તેમનો પત્તો પણ નથી લાગતો, તેમજ ભગવાનનો
ન્યા ન્યા વિહાર હોય છે, ત્યાંનું વાયુમંડળ તેમના અચિન્ત્ય અને અત્યંત પ્રભાવ-
થી સુવાસિત થઈને ન્યા ન્યા પહોંચે છે ત્યા ત્યાના ‘ઈતિ ડમર મચ્છ’ વગેરે
ઉપદ્રવો એ રીતે શાંત થઈ જાય છે કે તેમનું કોઈ ગ્રિહ પણ નથી રહેતું ગંધ
હસ્તીનું લક્ષણ આ પ્રમાણે કહેવામા આવ્યું છે કે જેના ગંધથી બીજા હાથીઓ દૂર
નાસી જાય, અને જે પોતાના રાજાના વિજયનું કારણ બને છે એટલા માટે
જ ભગવાનને ‘પુરુષવર ગંધ હસ્તી’ની ઉપમા વડે ઉપમિત કરવામા આવ્યા છે કેમકે

अथ एव यथा गन्ध हास्तना गन्धमाघ्रायान्ये गन्ताः क्वापि प्रपलायतं तथा मगवद्वि-
चित्पातिष्ठयमभावपञ्चाक्षद्विरजसमीरणगन्धसम्बन्धगन्धतोऽपि ईति-अमर-मरकत्स्य
उपद्रवास्तत्र न सिष्ठन्तीति, गन्धगन्ताभितराजवद् मगवदाश्रितो मध्यगणः सर्वदा
विजयवान् मचतीति च मवत्पुमयोर्युक्तं सादृश्यम्। 'लोगुत्तमेण' लोकोत्तमेन-
लोकेषु=ऊर्ध्वाधरित्वमेषूपेण उत्तमः=मेष्ठः, यद्वा-लोकस्य=मध्यलोकस्य कस्याण
कारित्वाद्युक्तमस्तेन। 'लोगनादेणं' लोकनाथन-लोकस्य=मध्यसमूहस्य नाथः=योगसम
कारित्वात्प्रसूस्तेन। 'लोगविणं'। 'लोकहितेन-लोकस्य=पट्जीवनिकायरूपस्य हित =
सर्वथा उत्तमप्रकरणेन स्वयं रसणेन हितकरस्तेन। 'लोगपदीप' लोकप्रदीपेन-लोकस्य
=मध्यरूपविशिष्टलोकस्य आन्तरमिध्यात्वरिमिरनिकरनिराकरणपुरस्सरं भीषामीवादि
पदार्थस्वरूपमकाशकत्वात्प्रदीपस्तेन, नहि सामान्यः प्रदीपे सत्यपि वस्तु पश्यति,

गन्ध गजालद्वय नरेण की तरह मगवदाश्रित, "मध्य गण" भी सर्वदा विजयी
होता है। "लोकोत्तम" प्रसू को इसलिये कहा गया है कि उत्तम
भयो एवं मध्यलोक में उन जैसा उत्तम भेद और कोई नहीं है-न हुआ
है-और न होगा। मगवा-लोक शब्द का अर्थ मध्यमन भी होता है-
उनका कस्याण प्रसूद्वारा ही होता है-इसलिये भी उन्हें "लोकात्तम कहा है।

मध्यसमूह के ये योगक्षेमकारी होने से नाथ हैं इसलिय "लोक
नाथ" इ हें कहा गया है। पट्जीवनिकायरूप इसलोक के रक्षण करने के
प्ररूपक होने से ये "लोकहित" इस शब्द के वाच्य हुए हैं। लोक प्रदीप-
मध्यरूप-विशिष्ट लोकों की ये, उनके आंतर मिध्यात्वरूप तिमिर निकर
अन्धकारसमूह के निराकरण करनेवाले होने से और साथ साथ में उन्हें
जीव अजीव आदिपदार्थों के यथार्थ स्वरूप का प्रकाश देने वाले होने से
प्रदीप जैसे कहे गये हैं।

१५ द्वाधी उपर जेमनार राजनी जेम अत्रवशाभित 'अव्यय' पञ्च कावने भाटे
विद्ययी थाय उ प्रभुने लोकोत्तम जेमला भाटे कहेवाभा आख्या उ क विषय, अथि
अन मध्यलोकभा जेमनरा जेये उत्तम अने केउ नीले काउ उ नहि धये नथी
अने धये नहि अथवा-लोक गन्धने अथ अव्यय पञ्च थाय उ-तेभनु अथ प्रभु
प १ थाय उ जेमला भाटे पञ्च तमने लोकोत्तम कथा उ अव्ययमूल्या अ
येभ तम कनाइ देवाधी नाथ उ जेमला भाटे १ जेमने लोकनाथ कथा उ
प २ एवनिधायक आकाशना १ १५ कन्धाना निउपक द्वाधी जेमने लोकोत्तम आ
गन्धनी अव्ययभाभा आख्या उ लोकप्रदीप-अव्ययपणी विशिष्ट लोकाने जे तमना
अन ना मिध्यात्वरूप तिमिर नि १ (अ पडाउ) समूहन इह कन्धाना देवाधी अने
नाथ नाथ तमन एव अलुच कमेइ पराधेना नामाउपने प्रकाश आपनाउ (आख्या
दपने अव्ययनाइ) देवाधी प्रदीपना जेम तमने प्रदीप कथाभा आख्या उ

કિન્તુ તસ્મૈ પ્રદીપોઽપ્રદીપ एव, तथैव भगवानप्यभव्यायेति लोकशब्देन भव्य-
लोकग्रहणम् । ‘लोगपज्जोगरेण’ लोकप्रद्योतकरेण-लोक्यत इति लोकः, इति व्यु-
त्पत्त्या लोकालोकरूपस्य समस्तवस्तुजातस्य भावस्याखण्डमार्त्तण्डमण्डलमिव प्रद्योतं
प्रकाशं करोतीत्येवं शीलो लोकप्रद्योतकरः, तेन । ‘अभयदण्ण’ अभयदयेन-
अभयम्=आत्मनो विशिष्टस्वास्थ्यं दयते=इदातीत्यभयदः=विकटकर्मकोटिसङ्कट-
मोचन-निःश्रेयसमाधनभूतसम्यग्दर्शनादि लक्षणपरमधृति दायक इत्यर्थः, तेन । ‘चक्खु-

यहां जो लोक पद से भव्यरूप विशिष्ट लोकका ग्रहण किया गया है-उसका कारण यह है कि जिस प्रकार दीपक के होने पर भी जन्मान्ध वस्तुका अवलोकन नहीं कर सकता है-उसी तरह भगवान के सद्भाव में भी अभव्यजन यथार्थ वस्तु के स्वरूप अवलोकन से रहित ही बने रहते हैं-उनके द्वारा उसका कुछ भी कल्याण नहीं हो सकता है-जिस प्रकार दीपक जन्मान्ध के लिये अदीपक है-उसी प्रकार अभव्यजन भगवान से लाभ नहीं प्राप्त कर सकते हैं । लोकप्रद्योतकर-जो देखने में आता है उसका नाम लोक है-इस न्युत्पत्ति के अनुसार लोक और अलोकरूप समस्त वस्तु समूह के अखण्ड रविमार्त्तण्डमंडल की तरह ये प्रकाश करने वाले हैं इसलिये लोकप्रद्योतकर हैं । अभयदय-आत्मा के विशिष्ट स्वास्थ्य का नाम अभय है । इस अभय को जो देता है वह अभयदय-कहालाता हैं । ऐसे अभयदय प्रभु ही हैं-कारण उन्होंने भव्य जीवों को विकट कर्मों के कोटिकोटि संकटों से छुड़ाया है और उन्हें निःश्रेयस के साधनभूत ऐसे-सम्यग्दर्शनादिरूप परम धैर्य को प्रदान किया है ।

આહી જે લોક પદ વડે ભવ્યરૂપ વિશિષ્ટ લોકનું ગ્રહણ કરવામા આવ્યું છે તેમનું કારણ આ છે કે જેમ દીપક હોવા છતાં પણ જન્માંધ, વસ્તુને જોઈ શકતો નથી, તેમ ભગવાનના સદ્ભાવમા પણ (ભગવાનની મોજૂદગીમા પણ) અલવ્યજન યથાર્થ વસ્તુના સ્વરૂપને જોવામા અક્ષમ જ બની રહે છે જેમ દીપક જન્માંધ માટે અદીપક છે, તેમ અલવ્ય ભગવાન પાસેથી લાભ મેળવી શકતો નથી ‘લોક-પ્રદ્યોતકર’-જે જોવામા આવે છે તેમનું નામ લોક છે આ વ્યુત્પત્તિ મુજબ લોક અને અલોકરૂપ સંપૂર્ણ-સમૂહના અખંડ સૂર્ય મંડળની જેમ એ પ્રકાશ કરનાર છે, એટલા માટે એ લોક પ્રદ્યોતકર છે અભયદય-આત્માના વિશિષ્ટ સ્વાસ્થ્યનું નામ અભય છે એ અભયને જે આપે છે, તે ‘અભયદય’ કહેવાય છે એવા અભયદય પ્રભુ જ છે કેમકે તેમણે ભવ્યજીવોને (પાતાના) વિકટ (ધાગ) કર્મોના કોટિ કોટિ સંકટોમાથી મુક્ત કરાવ્યા છે, અને તેમને નિશ્રેયસના (કલ્યાણના) સાધનભૂત એવા સમ્યગ્દર્શન વગેરે રૂપ પરમ ધૈર્ય આપ્યું છે

દર્શન' ચક્ષુદયેન પશ્યતીતિ ચક્ષુઃ, દેયોપાદેયવસ્તુષિમાગકારિત્વેન ચક્ષુરિષ ચક્ષુ = ધ્રુવજ્ઞાન તસ્ય દયોદાયકચક્ષુદયસ્તેન । 'મગ્ગદર્શન' માગદયેન-મુગ્યતે=અનિવર્યતે સ્વામીષ્ઠસ્થાનમનેતિમાર્ગ =નિશ્ચયવ્યવહારમ્મણ શિવપુરપયસ્તસ્ય દયેન । 'સરણદર્શન' શરણદયેન-શરણ=સંસારદુઃસ્વસન્તપ્તપ્રાપ્તિગણસ્ય રસાસ્થાન તત્ત્વતો નિર્વાણપદ દયતદ્વિ શરણદયસ્તેન, સંસારકાન્તારે પરિભ્રમતાં રાગપશ્ચાનન-દ્રેષ્યવ્યાધ

ચક્ષુર્દય-"પશ્યતીતિચક્ષુઃ" હસ વ્યુત્પત્તિ કે અનુસાર યહા ચક્ષુ શબ્દ કા અર્થ ધ્રુવજ્ઞાન છે ક્યોંકિ વહી દેય ઓર ઉપાદેય વસ્તુકા વિમાગ કારી માના ગયા છે ।—

હસ ચક્ષુ ફી માતિ મન્યજીવોં કો પ્રભુ સે હી હોતી છે-અતઃ વે ચક્ષુર્દય છે । મગ્ગદય-માર્ગદય-"મુગ્યતે સ્વામીષ્ઠસ્થાન-અનેન ઇતિ માર્ગઃ" હસ વ્યુત્પત્તિ કે અનુસાર માર્ગ કા અર્થ-મોક્ષમુર કા રાસ્તા હોતા છે । ક્યોં કિ માર્ગ સે હી પયિક અપને અમીષ્ઠ સ્થાન કી સ્થોન કરતે હૈં । યદ રાસ્તા નિશ્ચય ઓર વ્યવહારકી અપેક્ષા દો તરફ કા વહા હુઆ છે । મોક્ષરૂપ અમીષ્ઠ-સ્થાનકી પ્રાપ્તિ કરાનેવાલે હસ માર્ગ ફી માતિ મોક્ષા મિલાપીજનોં કો પ્રભુ કે ઉપદેશ સે હી હુઈ છે । અતઃ વગ્હે "માર્ગદય" સૂત્રકારને પ્રકટ કિયા છે । શરણદય- સાંસારિક દુઃખોં સે સન્તપ્ત હુઈ પ્રાપ્તિયોં કે લિયે રસા કા જો સર્વોત્તમ સ્થાન છે ઉસકા નામ શરણ છે । એમા સ્થાન-કેવલ એક મોક્ષ હી છે । હસ પદ કે પ્રદાતા પ્રભુ હૈં અતઃ વે શરણદય છે । યદ સંસાર એક મયકર કાન્તાર છે । હસમેં પરિભ્રમણ કરનેવાલે પ્રાપ્તિ રાગરૂપી પંચાનન (સિંહ)

અહુર્દય-"પશ્યતીતિચક્ષુઃ" આ વ્યુત્પત્તિ મુજબ બહોં અહુ શબ્દનો અર્થ જ્ઞાન છે કેમકે તેજ દેય ઉપદેય (અન્વીકાર કરવા થોઅ અને સ્વીકાર કરવા થોઅ) પદાર્થને વિમલ કરનાર માનવામાં આવ્યો છે અવ્યભવાને આ અહુની પ્રાપ્તિ પ્રભુથી જ થાય છે, બોટલા માટે તેઓ અહુર્દય છે મગ્ગદય-માગદય-"મુગ્યતે અનિવર્યતે સ્વામીષ્ઠસ્થાન અનેન ઇતિ માર્ગ" આ વ્યુત્પત્તિ મુજબ માર્ગના અર્થ મોક્ષપુરનો માર્ગ જે પ્રમાણે થાય છે કેમકે માર્ગથી જ અનાકર પોતાના ધર્મિષ્ઠ સ્થાનની શોધ કરે છે આ માર્ગ નિશ્ચય અને અવહારની અપેક્ષાએ બે બાતનો બતાવવામાં આવ્યો છે મોક્ષરૂપ ધર્મિષ્ઠ માનની પ્રાપ્તિ મોક્ષાનિલાપીઓને પ્રભુના ઉપદેશથી જ થઈ છે બોટલા માટે તેમને 'માર્ગદય' સૂત્રકારે કહ્યા છે

શરણદય જગતના દુઃખોથી સન્તપ્ત થયેલ પ્રાણીઓને માટે ગચ્છાવન જે નોથી માર્ગ મ્યાન છે, તેનું નામ શરણ છે જેવું સ્થાન ક્રૂર બેક મોક્ષ જ છે આ (માર્ગ) પદને આપનાશ પ્રભુ / છે બોટલા માટે તેઓ શરણદય છે આ મન્યાર બેક કમકર કાન્તાર (અન્વી) છે આમા નિવરતાશ પ્રાણીઓ શરણી પશ્ચાનન

क्रोधदावानल-मानमहागिरि-मायापिशाची-लोभमहाजगर-विषयावलीविषवल्ली-
कुगुरुतस्करकर्म प्रकृतिवृक्षाली-मिथ्यात्वमहान्धकारचतुर्गतिदीर्घाध्वतृणामहासरि-
दास्रवजल-कुश्रद्धाप्रवाह कुत्सितप्ररूपणा-तरङ्ग-कुशीलतटे-न्द्रियगणमकर-संयोग-
वियोगकण्टक नरकनिगोद महावर्त्ताभिमुख वह नानाविधदुःखपरम्परासक्लेशसंत्रस्ता-
नां प्राणिनां निरुपद्रवमचलमरुजमव्यावाधमपुनरावृत्तिक सुरक्षास्थानं ददातीति भावः।

अत्र-‘अभयदयेन,-चक्षुर्दयेन,-मार्गदयेन,-शरणदयेन’ इत्येतत्पदचतुष्ट-
स्यायमभिप्रायः—

यथा कोऽपिकारुणिकः पुरुषोऽनेकविधश्चापदादिकीर्णं महारण्ये तस्करनिक-

से, द्वेष रूपी व्याघ्र से क्रोध रूपी दावानल से मानरूपी महागिरि से,
मायारूपी महापिशाची से, लोभ रूपी महा अजगर से, विषयावली रूपी
विषवल्ली से, कुगुरु रूपी तस्कर से कर्मप्रवृत्ति रूपी वृक्ष पंक्ति से, मिथ्यात्व
रूपी महाअन्धकार से चतुर्गति रूपी विकट लम्बे मार्ग से, तृष्णा रूपी
महानदी से आस्रव रूपी जल से त्रस्त कुश्रद्धा रूपी प्रवाह से कुत्सित प्ररूपणा-
तरङ्गो से कुशील रूपी तटसे इन्द्रियगण रूपी मकर से संयोग वियोगरूपी
कंटकों से नरक एवं निगोद रूपी महा आवर्तों में परिभ्रमण जन्य अनेक
विध दुःख परम्परा के संलेशों से हो रहे हैं। उन्हें इस संसार कान्तार-
के दुःखों से छुड़ाकर निरुपद्रव, अचल, अरुज, अव्यावाध एवं अपुन-
रावृत्तिक सिद्धिनाम का सुरक्षित स्थान देने वाले यदि कोई है तो वे
एक भगवान् ही हैं। इसीलिये वे “शरणदय” कहलाये हैं। अभयदय चक्षु
र्दय मार्गदय तथा शरणदय इन चार पदों का यह अभिप्राय है कि-जिस

(सिद्ध)थी, द्वेषरूपी व्याघ्रथी, क्रोधरूपी दावानलथी, मानरूपी महा पर्वतथी, मायारूपी
महापिशाचीथी, लोभरूपी महा अजगरथी विषयावलीरूपी विषनी वेदथी, कुगुरु (अराज
गुप्त) रूपी तस्करथी, कर्मनी प्रवृत्तिरूपी आडनी पातीथी, मिथ्यात्व (मिथ्याचार्य)रूपी
घोर अन्धकारथी, चतुर्गतिरूपी विकट लाया रस्ताथी, तृष्णारूपी महा नदीथी, आस्रव
(कर्मन्तु आत्माभा दागल थपु ते)रूपी पाणीथी, कुश्रद्धारूपी प्रवाहथी, कुत्सित प्र राणा-
रूपी भोजनशोथी, कुशीलरूपी किनाराथी, इन्द्रियोना समूहरूपी मगरथी, संयोग वियोग
रूपी डाटाशोथी तर्क अने निगोदरूपी महा आवर्तों (चकरी अथवा पाणीनी कमरी)
मा परिभ्रमणथी उत्पन्न अनेकविध दुःखनी परपराना मल्लेशोथी त्रस्त थर्क रह्या
छे तेभने आ संसार कान्तार (निर्जन जगल)ना दुःखोथी मुक्त करावीने निरुपद्रव,
अचल, अरुज, अव्यावाध अने अपुनरावृत्तिक-सिद्धिनामन्तु सुरक्षित स्थान आपना
ने कोछ छे तो ते ओक भगवान् न छे ओटला माटे तेओ ‘शरणदय’ कहवाभा आया छे
अभयदय, चक्षुर्दय मार्गदय तथा शरणदय आ चार पदोनो ओ अर्थ छे ई-जेवी रीते कोछ

રાપદ્વસર્વસ્વ મયસ્થાનપતિતં પટ્ટિકાદ્દશદશમૂળપુરુષ નિરીક્ષ્ય સમમયરૂપમધુરાસ
પાદિના સંતોષ્ય પટ્ટિકાપતોદેન ચક્ષુર્વત્વા માર્ગમદર્શનપૂર્વક નિરુપદ્રવ સ્થાનં પ્રાપયતિ
તથૈવ મગધાનપિ નાનાધિષ્ઠાણસન્તાપસંકુલ ત્રિપુષ્ણે મતારણ્ય કર્મતસ્કરાપદ્વતાત્મ
સર્વસ્વ માહાઞ્છાવિત્તેષ મધ્યમનં 'મો મધ્ય ! મા મૈષીઃ, યુષ્યસ્વ નિજાત્મ
સ્વરૂપમ્' इति सम्प्रोषનપુરસ્તર સન્તોષ્ય જ્ઞાનચક્ષુર્દાનેન સમ્યગ્દર્શનાદિલક્ષ
મોક્ષમાર્ગ મદર્શ્ય નિર્વાણરૂપં શ્રવણ દદાતીતિ ।

મકાર કોઈ કારુણિક (દયાલુ) પુરુષ અનેક વિષ વિસ્રજન્તુઓં સે આક્રી
કૃપ મહારણ્ય મેં જોરોં દ્વારા જિસકા સર્વસ્વ હરણ કર લિયા ગયા
ઔર જિસે મયસ્થાન મેં જાલ દિયા ગયા હૈ-તથા દોનોં ઔસે
નિસકી રહ પદી સે ષાંચ કર જકલ્લ લી ગઈ હૈં દેસે પુરુષ કો દેસક
કરુઆમાય સે ઉસે અમયમદ મધુર મધુર સ્નેહોત્પાદક આસ્વાપોં
ધૈર્ય ઘંચાતા હૈ-આંત્વોં સે પદી ત્વોલકર ઉસે ચક્ષુ પ્રદાન કરતા
ઔર અન્ત મેં માર્ગ દિલાકર ઉસે નિરુપદ્રવસ્થાન મેં પહુંચા લેતા હૈ, ઉસ
તરહ મધુ મી નાનાધિષ્ઠાણ ઔર સન્તાપ સે સંકુલ (ધિરે) કૃપ હસ વિસ્તર
મતારણ્ય મેં કર્મ રૂપી છુદેરોં દ્વારા મિસકા આત્મગુણ સર્વસ્વરૂપ છ
લિયા ગયા હૈ તથા જિસકે આન્તર જ્ઞાનરૂપ ચક્ષુઓં પર મોહરૂપી પદ
પાપ લી ગઈ હૈં દેસે મધ્યજન કો હૈ મધ્યો તુમ મત ચરો, મપને આત્
સ્વરૂપ કો સમજો "इन घञ्चनो द्वारा सतोपित कर उसे ज्ञान रूपी वह
प्रदानकर सम्यग्दर्शनादिप मोक्षमार्ग को दिखा कर निर्वाणरूप अमय
स्थान में पहुँचा देते हैं।

કારુણિક (દયાળુ) પુરુષ અનેક જાતના હિમક પશુઓથી આક્રાંત થતા જંગલ
ચોરાએ જેતુ સવસ્વ હરી લીધુ છે અને જેને અયમ્થાનમા હૈ ક્યામા આ મો
તેમજ તેની બન્ને આંખો મજબૂત પડીથી બાંધીને કસવામા આવે છે એવા પુરુષ
કરુણાવાળી તેને નિભય બનાવનાર મીઠા મીઠા વચનોથી ખીરજ આપે છે આંખો
પડી જોડીને તેને દૃષ્ટિ અપે છે અને અતે તેને રસ્તો બતાવીને નિરુપદ્રવ સ્થાન
પહોંચાડે છે તેમજ પ્રભુ પદ્મ અનેક જાતના કલ્પેશ અને અન્તાપથી ધેરબેલા
વિશાલ જવારણ્યમા કમ્પેડી છુટારાઓવડે જેતુ અચમ્વરૂપ આત્મગુણ છુટાડે
છે, તેમજ જેમના આન્તરજ્ઞાનરૂપ ચક્ષુઓ ઉપર મોહ (અજ્ઞાન)રૂપી પડી બાંધવામા
આવી છે એવા અમ્થજનને "हं अ म ये तमे मा ज्ञिणि पाप्माना आत्मस्वरूपं
अमज्जे," આ પ્રકારના વચનો વગેરે અનુપદ કરીને તેમને જ્ઞાનરૂપી ચક્ષુ અર્પી
અમ્થજ્ઞનાદિરૂપ મોક્ષમાર્ગને બતાવીને નિર્વાણરૂપ અઅયમ્થાનમા પહોંચાડે છે

जीवदयेन—जीवेषु दयते इति जीवदयः, यद्वा—जीवन्ति मुनयो येन स जीवः= संयमजीवितं, तं दयत इति जीवदयस्तेन । ‘बोधिदणं’ बोधिदयेन—बोधनं बोधि= जिनधर्मप्राप्तिः, प्रशमसंवेगनिर्वेदानुकम्पाऽऽस्तिक्यानां पश्चानुपूर्व्यां प्रादुर्भावोवा, तं दयते इतिबोधिदयस्तेन । ‘धम्मदणं’ धर्मदयेन—धर्मः=श्रुतचारित्रलक्षणस्तस्य दयेन ‘धम्मदेशणं’ धर्मदेशकेन-धर्मः=अगारानगाररूपस्तस्य देशकः=प्ररूपकस्तेन । ‘धम्मनायगेणं’ धर्मनायकेण धर्मः=क्षायिकज्ञानदर्शनचारित्रात्मकस्तस्य । नायकः= स्वामी—यथावत्परिपालनेन तत्फलपरिभोगात्, यद्वा—धर्मः=श्रुतचारित्रलक्षणस्तस्य नायकः स्वशासनापेक्षया तत्प्ररूपकत्वात्, तेन । ‘धम्मसारहिणा’ धर्मसार-

‘जीवदय’ जीवों पर दया करने वाले होने से अथवा संयमरूप जीवन प्रदान करने वाले होने से प्रभु में जीवदय यह विशेषण सार्थक है । बोधिदय—जिनधर्म की प्राप्ति होने का नाम बोधि है—अथवा पश्चानुपूर्वी से प्रशम संवेग निर्वेद अनुकम्पा तथा अस्तिक्य इन भावों का प्रादुर्भाव होना इसका नाम भी बोधि है, यह बोधि प्रभु द्वारा ही जीवों को प्राप्त होती है। इसलिये उन्हें बोधिदय कहा गया है। श्रुतचारित्ररूप धर्म का उपदेश जीवों को प्रभु से मिलता है—इसलिये उन्हें धर्मदय, तथा अगर श्रावक और अनगारमुनि रूप धर्म की प्ररूपणा प्रभु द्वारा ही हुई है इसलिये उन्हें धर्मदेशक कहा गया है। तथा वे क्षायिक ज्ञान क्षायिक दर्शन, और क्षायिक चारित्र रूप धर्म के स्वामी हैं क्योंकि वे इनका यथावत् पालन करते हैं और उनके सुखों का परिभोग करते हैं इसलिये वे धर्मनायक हैं। अथवा श्रुतचारित्ररूप धर्म की उन्होंने प्ररूपणा अपने शासन की अपेक्षा

‘જીવદય’ જીવો ઉપર દયા કરનાર હોવાથી અથવા સંયમરૂપ જીવન આપનાર હોવાથી પ્રભુ માટે ‘જીવદય’ આ વિશેષણ સાર્થક છે ‘બોધિદય’ જિનધર્મ મેળવવો તેનું નામ બોધિ છે, અથવા પશ્ચાનુપૂર્વો વડે પ્રશમ, સંવેગ, નિર્વેદ, અનુકમ્પા અને આસ્તિક્ય લાવોનો જન્મ થવો એનું નામ પણ બોધિ છે આ બોધિ પ્રભુવડે જ જીવોને મળે છે એટલા માટે તેમને બોધિદય કહેવામાં આવ્યા છે જીવોને શ્રુત ચારિત્ર્યરૂપ ધર્મનો ઉપદેશ પ્રભુથી જ મળે છે, એથી જ તેઓ ધર્મદય નામે પ્રસિદ્ધિ પામ્યા છે તેમજ અગાર શ્રાવક અને અનગાર મુનિરૂપ ધર્મની પ્રરૂપણા પ્રભુવડે જ થઈ છે, એથી જ તેમને ધર્મદેશક કહેલ છે તેમજ તેઓ ક્ષાયિકજ્ઞાન, ક્ષાયિકદર્શન અને ક્ષાયિક ચારિત્ર્યરૂપ ધર્મના સ્વામી છે, કેમકે તેઓ તેને સારી રીતે પોષે છે, અને તેઓના કૃણોને તેઓ સારી રીતે ભોગવે છે, એટલા માટે જ તેઓ ધર્મનાયક છે અથવા પોતાના શાસનની અપેક્ષાથી જ શ્રુતચારિત્ર્યરૂપ ધર્મની તેઓએ પ્રરૂપણા કરી છે, એટલા માટે પણ તે તેના (ધર્મના) નાયક છે ‘ધર્મસારથી’ સારથીની એ ક્રૂરજ

यिना-धर्मस्य सारथिः=सञ्चालक-धर्मसारथिस्तेन । यया सारथिस्त्वमार्गे गच्छन्तं
 रथं सन्मार्गमानयति तथा भगवानपि श्रुतचारिप्रधर्मस्वलितान् तद्रक्षणोपदेशेन
 पुनर्धर्ममार्गे स्थापयतीति । 'धर्मवरचातुरन्तचक्रवर्तिना' धर्मवरचातुरन्तचक्रवर्ति
 ना=दानशीलतपोमायैश्वर्यवृत्ता नरकादिगतीनां चतुर्थी वा कृपापाणामन्तो नाशो
 यस्मात् स चतुरन्तः, चतुरन्त एव चातुरन्तः, चक्रमिवचक्रम्, चातुरन्त एव
 चक्रम्=चातुरन्तचक्रम् जन्ममरामरणोच्छेदकत्वेन चक्रतुल्यत्वात्, वरं च तच्चातुरन्त
 चक्रम्=वरचातुरन्तचक्रम्, वरपदेन राजचक्रापेक्षयाऽऽस्य श्रेष्ठत्वं व्यज्यते लोकत्रय
 साधकत्वात् धर्मएव वरचातुरन्तचक्रं=धर्मवरचातुरन्तचक्रम्, तेन वर्तितुं शीलमस्येति

की है इसलिये भी वे उसके नौकर हैं। धर्मसारथी-मारथी का यह
 कर्तव्य होता है कि वह रथका संचालन ठीकर रूप से करें यदि वह
 उन्मार्ग पर भा रहा है-तो उसे सन्मार्ग पर छे भावे। अतः इस भपने
 कर्तव्य का पालक जैसे सारथी होता है, उसी प्रकार मनुने भी धर्मरूपी
 रथ का अच्छी तरह से संचालन किया है। यदि कोई प्राणी धर्मरूपी रथ
 को उन्मार्ग में छे जाता है-भयात् श्रुतचारिप्ररूप धर्म स्तस्मिन् होता है
 तो प्रभु उसकी रक्षा करने के उपदेश से पुनः उस धर्म में संस्थापित कर
 देते हैं। धर्मवरचातुरन्तचक्रवर्ती दान शील तप एवं भावों द्वारा नरकादि
 पार गतियों का अधना क्रोधादि पार कषायों का यह धर्मनाशक होता
 है इस लिये वह चतुरन्त है। जन्म, मरण एवं मरण का उच्छेदक होने
 से धर्मका चक्र के समान प्रकट किया गया है। पर शब्द का
 अर्थ श्रेष्ठ है इससे यह घोष होता है कि राज चक्र की अपेक्षा
 भी यह धर्मरूपी चक्र श्रेष्ठ है। क्योंकि कि इससे जीव के दोनों लोक

लोका छे के ते सारी पेटि रखने छठि जे ते उन्मार्गे (जोटे स्ते) जेतो छेय तो
 तेने स मार्ग (सास स्तय) तरङ्ग जाये भाटे जेम भा सारथी पोतानी हस्तेने पणनार
 छेय छे ते प्रभावे व प्रभुजे पख धर्म रूपी रखने सारी पेटि छठि जे जे गये ते
 प्राणी धर्मरूपी रखने उन्मार्ग (जोटा स्तय) तरङ्ग छठि जेयने प्रभुन करे भयात् श्रुतचारि-
 प्ररूप धर्मनु रखन छेय जेरीतनु कर्तन करे ते प्रभु तेना रक्षक धाम, कोटहे के धर्मना
 उच्छेदशी तेने हरी धर्मभा स स्थापित करे छे धर्म वस्थातु स्त चक्रवर्ती दान, शील,
 तप जेने जावा वटे नष्ट जेरे सार अतिथेने अजवा कोष जेरे सार कषायेने भा धर्म
 नाश करनार छेय छे, कोटहा भाटे ते चतुरन्त छे जन्म, मर[वृद्धावस्था] जेने मृत्युने
 नाश करनार छेयारी धर्मने अजना आकरे जताये छे वर शब्दने अर्थ छेय छे
 जेनाभी लोग जखन छे के 'राज्याक' करन पख धर्मचक्र अधिकार छे केमक

ધર્મવરચાતુરન્તચક્રવર્તી=લોકોત્તર ધર્મપ્રવર્તકસ્તેન ધર્મવરચાતુરન્તચક્રવર્તિના ।
 ‘દીવો’ દ્વીપઃ સંસારસમુદ્રે નિમજ્જતાં દ્વીપ ‘તુલ્યઃ’, ‘તાણં’ ત્રાણં=કર્મકદર્થિતાના
 મન્યાનાં રક્ષણસક્ષણઃ, અતएव તેષાં ‘સરણગઈ’ શરણગતિઃ=આશ્રયસ્થાનમ્,
 ‘પડ્ઢાણં’ પ્રતિષ્ઠાનં=કાલત્રયેऽપ્યવિનાશિત્વેન સ્થિતઃ, તેન, અત્ર તૃતીયાર્થે પ્રથમા ।
 ‘અપ્પહિહયવરનાણદંસણધરેણ’ અપ્રતિહતવરજ્ઞાનદર્શનધરેણ-પ્રતિહતં-ભિત્યાઘા-
 વગ્ગણસ્થલિતં ન પ્રતિહતમ્અપ્રતિહતં, જ્ઞાનશ્ચદર્શનશ્ચેતિ જ્ઞાનદર્શને, અપ્રતિહતે
 વરજ્ઞાનદર્શને અપ્રતિહતવરજ્ઞાનદર્શને, ધરતીતિધરઃ-અપ્રતિહતવરજ્ઞાનદર્શનયોર્ધરઃ,

સુખાવહ બનતે હૈં। ધર્મરૂપી શ્રેષ્ઠ ચાતુરન્ત ચક્ર સે વર્તન કરને કા પ્રશુ કા
 સ્વભાવ હૈ અતઃ વૈ ધર્મવરચાતુરન્ત ચક્રવર્તી હૈં। હસ કા નિષ્કર્ષાર્થ યહ
 હૈ કિ પ્રશુને જિસ ધર્મ કી પ્રરૂપણા કી હૈ વહ લોકોત્તર હૈ। એસે લોકોત્તર
 ધર્મ કે પ્રવર્તક પ્રશુ કે સિવાય ઓર દૂસરા કોઈ નહીં હો સકતા હૈ।
 પ્રશુ દ્વીપ તુલ્ય હસલિયે પ્રકટ કિયે ગયે હૈં કિ વૈ સસારરૂપી સમુદ્ર મૈં
 ડૂબતે હુએ પ્રાણિયોં કો એક દ્વીપ કે સમાન સહારા પ્રદાન કરને વાલે
 હૈં। “ત્રાણ” પ્રશુ કર્મોં સે કદર્થિત હુએ મન્ય જીવોં કો રક્ષણ કરને મૈં
 સમર્થ હૈં હસલિયે ત્રાણરૂપ હૈં। હસલિયે “શરણગતિઃ” ઉન્હેં આશ્રયસ્થાન
 હૈં । કાલત્રય મૈં મી અવિનાશીરૂપ સે સ્થિત રહને કે કારણ
 પ્રશુ પ્રતિષ્ઠાન સ્વરૂપ હૈં અપ્રતિહત વરજ્ઞાનદર્શન ધર-પ્રશુ કે અનન્તજ્ઞાન
 ઓર અનન્ત દર્શન ત્રિકાલ મૈં મી કિસી મી પદાર્થ દ્વારા પ્રતિહત નહીં
 હો સકતે હૈં-હસલિયે ઉન્હેં અપ્રતિહત કહા ગયા હૈ। અપ્રતિહતજ્ઞાન ઓર
 દર્શન કો ધારણ કરને વાલે કેવલ એક પ્રશુ હૈં હસલિયે વૈ ઉસ વિશે

એનાથી જીવના બન્ને લોક [છઠ્ઠલોક અને પચ્ચલોક] સુખી અને છે ધર્મરૂપી શ્રેષ્ઠ
 ચાતુરન્ત ચક્રવર્તી વર્તવાની પ્રભુની ટેવ છે. એટલા માટે તેઓ ધર્મવર ચાતુરન્ત
 ચક્રવર્તી છે. એનો નિષ્કર્ષરૂપે આ અર્થ છે કે પ્રભુએ જે ધર્મની પ્રરૂપણા
 કરી છે, તે [ધર્મ] લોકોત્તર [અલૌકિક અથવા અસાધારણ] છે એવા લોકોત્તર ધર્મને
 પ્રવર્તનાર પ્રભુ વિના અન્ય બીજો કોઈ પણ ન થઈ શકે પ્રભુને દ્વીપ (બિટ)ના જેવા
 એટલા માટે બતાવવામા આવ્યા છે કે તેઓ સસારરૂપી સમુદ્રમા ડૂબનારા પ્રાણિઓને
 એક દ્વીપની જેમ સહારો આપનાર છે ‘ત્રાણ’ કર્મો વડે કદર્થિત [દુખિત] થયેલ
 જીવોનું રક્ષણ કરવામા પ્રભુ સમર્થ છે, એટલા માટે ત્રાણરૂપ છે એથી જ ‘શરણ-
 ગતિ’ તેઓનું આશ્રય આપનારૂં સ્થાન છે ત્રણે કાળમા પણ અવિનાશીરૂપે [એક-
 રૂપે] સ્થિત રહેવાને લીધે પ્રભુ પ્રતિષ્ઠાન સ્વરૂપ છે ‘અપ્રતિહતવરજ્ઞાનદર્શનધર’
 પ્રભુનું અનન્તજ્ઞાન અને અનન્તદર્શન ત્રણે કાળોમા પણ ગમે તે પદાર્થ વડે પ્રતિહત
 [પ્રતિબધ પામેલું] થઈ શકતું નથી, એથી જ તેમને અપ્રતિહત કહેવામા આવ્યા
 છે કેવલ એક પ્રભુ જ અપ્રતિહતજ્ઞાન અને દર્શનને ધારણ કરનારા છે. એટલા માટે તેઓને આ

તેન આવરણ રહિત કેવલજ્ઞાન કેવલસ્વદેશનધારણા । 'પિપ્પ્લવત્યે' વ્યાવૃત્ત
 વસ્તુના-છાયાતે-આવિયતે કેવલજ્ઞાન કેવલસ્વદેશનાધારમનોડનેનેતિ-છપ=વાતિક
 કર્મવૃત્તં જ્ઞાનાડ્ડવરણીયાદિકરૂં યા કર્મનાતમ્ય વ્યાવૃત્ત-નિવૃત્ત-છપ યસ્માત્ સ
 વ્યાવૃત્તવસ્તુ, તેન વ્યાવૃત્તવસ્તુના । 'જિણેણ' જિનેન-રાગદ્વેષાદિવસ્તુવિમય
 શીલેન । 'માલ્લપણ' માલ્લકેન-રાગદ્વેષરિપું મયન્ત મલ્લગીર્ણમણં પ્રતિધર્મદેશના
 વિના પ્રેરકેણ, 'મિ જયે' ઇતિવાતોર્ણિતિ-'કીલ્લજીનાં મી' રત્યાત્વે પુકિ વ્યુત્ત ।
 'તિણેણ' તીર્ણેન-સ્વયં સંસારોપાદ્ ઠતીર્ણેન । 'તારણ' તારકણ-તારયતિ-
 -તરતોડ્ડવાન્ મલ્લગીર્ણાન્ પ્રેરયતીતિ તારકસ્ત્વેન । 'બુદ્ધેણ' બુદ્ધેન-સ્વયંબોધ

પણ સે કહે ગયે હૈં । તાત્પર્ય આવરણ રહિત કેવલજ્ઞાન ઓર કેવલ
 વજોન કો પ્રભુ ધારણ કરતે હૈં । ફમલિયે વે અપ્રતિહત વરજ્ઞાનદર્શન વાલે
 હૈં । વ્યાવૃત્તછપ-છપ શબ્દ કા અર્થ આવરણ કરના હોતા હૈ-કેવલજ્ઞાન
 કેવલસ્વદેશન આલિરૂપ આત્મા જિન કે દ્વારા આમિત કી પાતી હૈ એસે
 જ્ઞાનાવરણ, વર્ણનાવરણ, મોહનીય તથા અન્તરાય રૂપ ધાતકર્મ યા
 આઠો કર્મ પહો છપ શબ્દ સે કપિત કૃપ હૈ । યહ છપ પ્રભુ કી આત્મા
 સે નિવૃત્ત હો ચુકા હૈ અતઃ વે વ્યાવૃત્ત છપ હૈ । રાગદ્વેષ આદિ શબ્દો
 કે વિજેતા હોને સે પ્રભુ જિન હૈ તથા ફન રાગદ્વેષ રૂપી શબ્દો કો
 જીતમે કી પ્રેરણા મલ્લ ગીર્ણો કો પ્રભુને અપની ધર્મદેશના દ્વારા પ્રદાન
 કી અતઃપ્રભુ જાપક હૈ સ્વયં સંસાર સમુદ્ર સે પ્રભુ પાર તિર ચુક હૈ
 ફસલિયે તીર્ણ હૈ, તથા મલ્લ ગીર્ણો કો તરણ કી ઉન્હોનિ પ્રેરણા કી-અતઃ
 તારક હૈ, સ્વયંબોધ કો પ્રાપ્ત હો જ્ઞાન કે કારણ પ્રભુ બુદ્ધ હૈ તથા અન્ય

વિગ્રેષ્ણોમી મુક્તકહેવામા આવ્યા છે. તાત્પર્ય એ છે કે આવરણ રહિત કેવલજ્ઞાન અને
 કેવલસ્વદેશને પ્રભુ ધારણ કરે છે એવા માટે તેઓ અપ્રતિહતવરજ્ઞાનદર્શનવાળા છે
 'વ્યાવૃત્તછપ' છપ શબ્દનો અર્થ આવરણ કસુ હોય છે કેવલજ્ઞાન કેવલસ્વદેશન વગેરેરૂપ
 આત્મા એઓ વડે આવૃત્ત (આચ્છાદિત) કરવામા આવે છે, એવા જ્ઞાનાવરણ, રશના-
 વરણ, મોહનીય તેમજ વિનશ્ચ યોર ધાતકર્મ અથવા આઠે કર્મ આઠો છપ શબ્દ
 વડે કહેવામા આવ્યા છે આ છપ પ્રભુના આત્માથી નિવૃત્ત અમ્મ જમ્મ છે એવા
 માટે તેઓ વ્યાવૃત્ત : જ છે રાગદ્વેષ વગેરે શત્રુઓ ઉપર વિવેચ મેળવનાર હોવાથી
 પ્રભુ જિન છે તેમજ આ રાગદ્વેષરૂપી શત્રુઓને છતવાની પ્રેરણા મલ્લ છવાને
 પોતાની ધર્મ દેશના વડે પ્રભુએ જ આપી છે એટલા માટે પ્રભુ જાપક છે પ્રભુ
 પાતે આ મન્નારમમુદને પાર તરી ગયા છે એટલા માટે તેઓ તીર્ણ છે તેમજ
 બીજા છવાને તરવાની તેમજ પ્રેરણા આપી એવા માટે તેઓ તારક છે અતઃ
 જોષ (જ્ઞાન) મેળવનાર હોવાને કીધે પ્રભુ બુદ્ધ છે તેમ / બીજા છવાને પ્રભુએ

प्राप्तेन । 'बोधेण' बोधकेन-बुध्यमानात् अन्यान् भव्यजीवान् प्रेरयतीति बोधकस्तेन । 'मुक्तेण' मुक्तेन-अमोचि स्वयंकर्मपञ्जरादिति मुक्तस्तेन । 'मोयगेण' मोचकेन-मुच्यमानान्-भव्यजीवान् प्रेरयतीति मोचकस्तेन । 'सव्वणुणा' सर्वज्ञेन-सर्वसकलद्रव्यगुणपर्यायलक्षणं वस्तुजातं यथातथ्येन जानातीति सर्वज्ञः, तेन । 'सव्वदरिसिणा' सर्वदर्शिना-सर्व-समस्तं पदार्थस्वरूपं सामान्येन द्रष्टुं शीलमस्याऽसौ सर्वदर्शी तेन । 'सिवं' शिवं-निखिलोपद्रवरहितत्वात्, शिव कल्याणमयं, 'स्थानं' इत्यस्य विशेषणमिदम्, शिवादीनां सर्वेषां द्वितीयान्तानामग्रेतनेन 'उपगतेन'-इत्यनेनाऽन्वयः । 'अचलं' अचलं-स्वाभाविक-प्रायोगिक-चलनक्रि

जीवों को प्रभुने बोध प्राप्त करने की प्रेरणा प्रदान की इसलिये वे बोधक हैं, कर्म पंजर से प्रभु स्वयं छूटे इसलिये मुक्त, तथा अन्य भव्य जीवों को कर्म पंजर से छूटने की प्रेरणा की इसलिये मोचक हैं। समस्त द्रव्य और उनके गुण पर्यायों के यथार्थ ज्ञाता होने से प्रभु सर्वज्ञ हैं तथा समस्त पदार्थों का स्वरूप वे सामान्य रूप से जानते हैं इसलिये सर्वदर्शी हैं (सिवमयलमरुयमणंतमक्खयमन्वावाहमपुणरवित्तिं साससंठाणं उवागएणं पंचमस्स अंगस्स विवाहपण्णत्तीय अयमट्ठे पण्णत्ते छट्ठस्स णं भंते अंगस्स णायधम्मकहाणं के अट्ठे पण्णत्ते) शिव अचल अरुज अणंन अक्षय, अव्याबाध एवं अपुनरावृत्तिरूप ऐसे शाश्वत स्थान को प्रभुने प्राप्त किया है। यह स्थान समस्त उपद्रवों से रहित होने के कारण कल्याण मय कहा गया है-इसलिये शिवरूप हैं, इसमें स्वभाविक तथा प्रायोगिक किसी भी तरह की चलन क्रिया नहीं है इसलिये अचलरूप हैं, इसमें

बोध प्राप्त करवाने की प्रेरणा आपी ओटला भाटे तेओ बोधक छे कर्मना पाज्जसामाथी प्रभु जते मुक्त तथा, ओटला भाटे मुक्त तेमज्ज भीज्ज लव्य लुवोने कर्मना पाज्जसामाथी मुक्ति भेजववानी प्रेरणा आपी ओटले तेओ मोचक छे. जधा द्रव्य अने तेमना गुणपर्यायो (पदार्थना गुण अथवा धर्मो)ना माया ज्ञाता होवाथी प्रभु सर्वज्ञ छे तेमज्ज जधा पदार्थोना स्वप्ने तेओ सामान्यरूपमा समजे छे ओटला भाटे सर्वदर्शी छे (सिव मलय मरुय मणत मक्खयमन्वावाहमपुणरावित्तिं साससंठाणं उवागएणं पंचमस्स अंगस्स विवाहपण्णत्तीय अयमट्ठे पण्णत्ते छट्ठस्स-ण भंते अंगस्स णायधम्मकहाणं के अट्ठे पण्णत्ते) शिव, अचल, अरुज, अणुत्त, अक्षय, अव्याबाध अने अपुनरावृत्तिरूप ओवा शाश्वत स्थानने प्रभुओ भेजव्यु छे आ स्थान जधा उपद्रवो वजर होवोने कारणे कल्याणमय जताववामा आव्यु छे ओटला भाटे शिवरूप छे आमा स्वाभाविक तेमज्ज प्रायोगिक कोष्ठ पाज्ज जतनी असवानी किया [चलित थवानी किया] नथी, ओटला भाटे न अचलरूप छे

તેન આવરણ રહિત કેવલજ્ઞાન કેવલદ્વેષદોષધારણા । ત્રિદૃષ્ટમણી' વ્યાવૃત્ત
 વ્યવચના-છાદ્યતૈ-આશ્રિયતૈ કેવલજ્ઞાન કલ્પલદર્શનાધારમનોડનેનેતિ-છદ્ય=વાતિક
 કર્મવૃન્દ પ્રાનાડ્વરણીયાદિરૂપે ધા કર્મજાતમ વ્યાવૃત્ત-નિવૃત્ત-છદ્ય યસ્માત્ સ
 વ્યાવૃત્તવ્યવચ્છ, તેન વ્યાવૃત્તવ્યવચ્છના । ત્રિણેષ' મિનન-રાગદ્વેષાદિશુભિજય
 સ્ત્રીછેન । 'માવણ' માવકેન-રાગદ્વેષરિપું જયન્ત મધ્યજીવગર્ણ પ્રતિધર્મદેશના
 દિના મેરકેણ, 'મિ જયે' રૂપિષાતોર્મિનિ-'કીરૂઝીનાં પો' દૃશ્યાત્વે શુકિ શુદ્ધ ।
 'ત્રિણેણ' સ્ત્રીર્મેન-સ્વયં સસારીયાદ્ રૂપીર્મેન । 'તારણ' તારકેણ-તારયતિ-
 -તરતોડ્વ્યાન્ મધ્યજીવાન્ મેરયતીતિ તારકસ્તન । 'બુદ્ધેણ' બુદ્ધેન-સ્વયંબોધ

વણ સે કહે ગયે હૈં । શાત્વર્ય આવરણ રહિત કલ્પલજ્ઞાન ઔર કેવલ
 દશેન કો પ્રમુ ધારણ કરતે હૈં । હમલિય લે અપ્રતિહત વરજ્ઞાનદર્શન થાહે
 હૈં । વ્યાવૃત્તવ્યવ-છદ્ય શબ્દ કા અર્થ આવરણ કરના હોતા હૈ-કેવલજ્ઞાન
 કલ્પલદર્શન આદિરૂપ આત્મા જિન કે દ્વારા આશ્રિત કી જાતી હૈ એમે
 જ્ઞાનાવરણ, દશનાવરણ, મોહનીય તથા અન્તરાય રૂપ ધાતકકર્મ યા
 આઠોં કર્મ પહોં છદ્ય શબ્દ સે કથિત હૂય હૈં । યહ છદ્ય પ્રમુ કી આત્મા
 સે નિવૃત્ત હો ચુકા હૈ અતઃ લે વ્યાવૃત્ત છદ્ય હૈં । રાગદ્વેષ આદિ શાશ્વતોં
 કે બિજેતા હોને સે પ્રમુ જિન હૈ તથા જન રાગદ્વેષ રૂપી શાશ્વતોં કો
 જીતમે કી પ્રેરણા મધ્ય જીવોં કોં પ્રમુને અપની ધર્મદેશના દ્વારા મદાન
 કી અત પ્રમુ જાપક હૈં સ્વય સંસાર સમુદ્ર સે પ્રમુ પાર તિર ચુક હૈં
 હસમિયે તીર્ય હૈં, તથા મધ્ય જીવોં કો તરને કી ઉન્હોને પ્રેરણા કી-અત
 તારક હૈં, સ્વયંબોધ કો પ્રાપ્ત હો જાન કે કારણ પ્રમુ બુદ્ધ હૈં તથા અન્ય

વિશેષજ્ઞાથી મુક્ત કહેવામાં આવ્યા છે તારવ્ય એ છે કે આવરણ રહિત કેવલજ્ઞાન અને
 કેવલદર્શનને પ્રમુ પારણ કરે છે એટલા માટે તેઓ અપ્રતિહતવરજ્ઞાનદર્શનવાળા છે
 વ્યાવૃત્તવ્યવ છદ્ય શબ્દનો અર્થ આવરણ, કસ્તુ હોય છે કેવલજ્ઞાન કેવલદર્શન વગેરેરૂપ
 આવરણ તેઓ વડે આવૃત્ત (આવૃત્તિરહિત) કરવામાં આવે છે એવા જ્ઞાનાવરણ, દશના-
 વરણ મોહનીય તેમજ વિવિધ યોર ધાતકકર્મ અથવા ખાટે કર્મ આઠોં છદ્ય શબ્દ
 વડે કહેવામાં આવ્યા છે આ છદ્ય પ્રમુના આત્માથી નિવૃત્ત થઈ જમુ છે એટલા
 માટે તેઓ વ્યાવૃત્ત વ્યવ છે તનદ્વેષ વગેરે શત્રુઓ ઉપર વિવિધ મેગવનાર હોવાથી
 પ્રમુ જિન છે તેમજ આ રાગદ્વેષથી શત્રુઓને છતવાની પ્રેરણા અથવા છવાને
 પોતાની ધર્મ દેશના વડે પ્રમુએ જ આપી છે એટલા માટે પ્રમુ અપક છે પ્રમુ
 પાતે આ મનારમસુદને પાર તરી મયા છે એટલા માટે તેઓ તીર્થ છે તેમજ
 બીજા છવાને તત્વાની તેમજ પ્રેરણા આપી એટલા માટે તેઓ તારક છે અતે
 જ્ઞાન (જ્ઞાન) મગવનાર છવાને સીધે પ્રમુ બુદ્ધ છે તેમજ બીજા છવાને પ્રમુએ

अस्य ज्ञाताधर्मकथाङ्गस्य कोऽर्थः प्रज्ञप्तः ? इति प्रश्नवाक्यम् । अथ उत्तरदानाथ शिष्यं सम्बोधयति—हे जम्बूः । इति—इत्थं प्रकारेणाऽऽमन्त्रणवाक्येनाऽऽमन्त्र्य आर्यं सुधर्मा स्थविरः—आर्यजम्बूनामानमनगारमेवमवादीत्—अकथयत्—हे जम्बूः । खलु निश्चयेन—एवम्—अमुना प्रकारेण श्रमणेन भगवता महावीरेण जावत् संपाप्तेन सिद्धिगतिस्थानमुपगतेन षष्ठस्याऽङ्गस्य—ज्ञाताधर्मकथाङ्गस्य द्वौ श्रुतस्कन्धौ प्रज्ञप्तौ, तद्यथाज्ञातानिच धर्मकथाश्च, एतद्रूपौ द्वौ श्रुतस्कन्धौ कथितौ इत्युत्तरम् पुनर्जम्बूनामाऽनगारः षष्ठुं प्रस्तौति ‘जङ्घं भंते’ इत्यादि—हे भगवन् ! यदि श्रमणेन भगवता महावीरेण षष्ठस्याऽङ्गस्य द्वौ श्रुतस्कन्धौ प्रज्ञप्तौ—ज्ञातानि च

कहा है तो ज्ञाता धर्मकथाङ्ग नामक छठे अंग का क्या भाव कहा है ? इस तरह अपने शिष्य जंबूस्वामी के प्रश्न को सुनकर सुधर्मास्वामी इस प्रश्न का उत्तर देते हुए कहते हैं कि—(जंबूत्तितएणं अज्ज मुहम्ममे थेरे भज्ज जंबूणामं अणगारं एवं वयंसी) हे जंबू इस प्रकार सम्बोधन वाक्य द्वारा सम्बोधितकर आर्य सुधर्मा स्वामीने आर्य जंबूनामक अनगार से इस प्रकार कहा—(एवं खलु जंबू समणेणं भगवया महावीरेणं जाव संपत्तेणं छट्ठस्स अंगस्स दो सुयक्खंधा पणत्ता) हे जंबू ! श्रमण भगवान् महावीर ने जो कि पूर्वोक्त आदिकरादि विशेषणों से विशिष्ट हैं एवं शिवरूप आदि विशेषण संपन्न सिद्धिगति नामक स्थान को प्राप्त हो चुके हैं उन्होंने छठे ज्ञाताधर्मकथाङ्ग के दो श्रुतस्कंध प्ररूपित किये हैं (तं जहा णाय्याणिय धम्मकहाओय) वे ये हैं—१ ज्ञाता और दूसरा धर्म कथा । (जङ्घं भंते समणेणं भगवया महावीरेणं जाव संपत्तेणं छट्ठस्स

૩૫ પાત્રમા અંગનો અર્થ કહ્યો છે તો જ્ઞાતાધર્મકથાંગ નામના છઠ્ઠા અંગનો શો અર્થ કહ્યો છે પોતાના પ્રધાન શિષ્ય જમ્બૂસ્વામીના આ પ્રશ્નને સાલણીને સુધર્મા સ્વામી આ પ્રશ્નનો જવાબ આપતા કહે છે (જંબૂત્તિ તણં અજ્જમુહમ્મેથેરે અજ્જ જંબૂણામ અણગાર એવં વયાસી) હે જમ્બૂ ! આ બતના સંબોધન વચ્ચે વડે સંબોધતા આર્ય સુધર્માસ્વામીએ આર્ય જમ્બૂ નામક અણગારને આ પ્રમાણે કહ્યું— (એવં જ્વલુ જંબૂ સમણેણં મગવયા મહાવીરેણં જાવ સંપત્તેણં છટ્ઠસ્સ અંગસ્સ દો સુયક્કંધા પણત્તા) હે જમ્બૂ ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીર વડે—જેઓ પૂર્વે કહેલ આદિકરાદિ વિશેષણોથી યુક્ત છે અને શિવરૂપ વિગેરે વિશેષણ મપન્ન સિદ્ધિગતિ નામના સ્થાનને પ્રાપ્ત થઈ ગયા છે તેમણે—છઠ્ઠા જ્ઞાતાધર્મકથાંગના બે શ્રુતસ્કંધ નિરૂપિત કર્યા છે (તં જહા ણાય્યાણિય ધમ્મકહાઓય) તે આ પ્રમાણે છે પહેલો—જ્ઞાતા [૧] અને બીજો ધર્મકથા [૨] (જઙ્ઘં ભંતે સમણેણં મગવયા મહાવીરેણં જાવ સંપત્તેણ

धारहितम् । 'अस्य' अरुणम्-अविद्यमाना रुना यस्य तत्, अविद्यमानशरीर
मनस्कत्वात्, आधिष्याधिरहितमित्यर्थः । 'अणस' अनन्तम्-अविद्यमानोऽन्तो-
नाशो यस्य तत्, अतएव 'अस्य' अस्य-नास्ति छेदताऽपि स्यो यस्य तत्, अवि-
नाशि-इत्यर्थः, 'अव्याधा' 'अव्याधाधम्-न विद्यते व्याधाधा-पीडा द्रव्यतो
मावतम् यत्र तत् । 'अपुनराविर्त्तित्यं' अपुनरावृत्तिकम्-अविद्यमाना पुनरावृत्ति =
संसारे पुनरावर्तनं यस्मात् तत् यत्र गत्वा न कदाचिदप्यात्मा विनिवर्तते । इत्थ
मुक्तश्चित्त्वादि विशेषमविशिष्ट 'सास्य' आश्रित-नित्यं 'टाणं' स्थानम्-
स्थायित्वं-इति स्थानं लोकाऽप्रसङ्गम्, 'उपगण' उपगतेन-प्राप्तेन अमणेन
मगयता महावीरेण पञ्चमस्यावृत्त्य-व्याख्याप्रसङ्गिकस्य अयमयः-अनन्त
रोदितत्वेन बुद्ध्या सन्निधानानीतत्वात्प्रत्यक्षं प्रज्ञा-कवितः, ततः पटुस्यावृत्त्य-

पहुँचे हुए जीवों को शरीर और मन से रहित होने के कारण आधि-
व्याधिकरूप दुःखों को भोगना नहीं पड़ता इसलिये यह अरुणरूप है। प्रिकाल
में भी इस स्थान का नाश नहीं होता है इसलिये यह अनन्तरूप है
और इसलिये अविनाशी होने से अस्यरूप है। द्रव्यपीडा तथा मावपीडा
का इसमें छेदात् भी सम्बन्ध नहीं है, इसलिये व्याधाधा-पीडा से
रहित होने के कारण यह अव्याधाध रूप है। इस स्थान पर पहुँचे हुए
जीवों का पुनः संसार में कभी भी आगमन नहीं होता है इसलिये यह अपु-
नरावृत्तिकरूप है। आश्रित होने के कारण यह स्थान नित्य है और लोक
के अग्र भाग में यह स्थित है। ऐसे स्थान को भगवान् महावीर ने प्राप्त
किया है। अतामन्वृत्तामीने सुचमांस्वामी से ऐसा पूछा कि ऐसे स्थान
को प्राप्त हुए तथा आदिकर आदि विशेषणों से युक्त हुए भगवन् भग-
वान् महावीर प्रभुने व्याध्याधप्रसङ्गिकरूप पंचम अंग का अर्थ इस प्रकार

अर्थात् पञ्चमिह लोकोने शरीर अने मनभी रहित होवाने कीपि आधि-व्याधिकरूप दुःख
लोकावधानां रहता नही, कोटला भाटे को अरुणरूप छि जखे कायोभा पञ्च आ स्थान
ने नाश यतो नही, कोटला भाटे आ अनन्तरूप छि अने जेथी अविनाशी होबा गइल
अक्षयरूप छि, द्रव्य पीडा अने मावपीडा अने जेनाथी होये पञ्च सब भ नही, कोटला
भाटे व्याधाधा पीडाभी रहित होवाने काले आ अव्याधाध रूप छि आ स्थाने
पञ्चमिह लोकोने शरीर अन्तरभा क्यारेय पञ्च पाध इत्थानु भव नही, कोटला
भाटे को आ अपुनरावृत्तिकरूप छि आश्रित होवाने कीपि आ स्थान नित्य छि, अने
लोकांना अत्रभाजभा आ अवस्थित छि जेना स्थानने भगवान् महावीरे भगवन्नु छि
भाटे अन्वृत्तामीने सुचमांस्वामीने जेवु पूछु छे जेवा स्थानने प्राप्त जयेव तेमन्
आदिकर वजेरे विशेषणोंभी युक्त भगवन् भगवान् महावीर प्रभुने व्याध्याधप्रसङ्गिक

(૧) ઉત્ક્ષિપ્તજ્ઞાતમ્—મેઘકુમારજીવેન યથા હસ્તિભવે દાવદહ્યમાનશશક જીવરક્ષાયૈ પાદ ઉત્ક્ષિપ્તઃ=ઝંઘીકૃત એવં ધૃત ઇતિ તદુપલક્ષિતમિદં પ્રથમસાધ્યયન-મુક્ષિપ્તજ્ઞાતમ્ । જ્ઞાતમિત્યુદાહરમ્—તદેવાધીયમાનત્વાદધ્યયનમ્ । એવમગ્રેઽપિ ।

(૨) સઙ્ઘાટકઃ—ધન્યશ્રેષ્ઠિ—વિજયતસ્કરયોરેકવન્ધન ચઢત્વાર્થાભિધાયકં જ્ઞાતં સઙ્ઘાટકજ્ઞાતમ્ ।

૧૯ એગૂનવીસદ્દમે ॥

જંબૂ કે હસ પ્રશ્નકા ઉત્તર દેતે હુએ શ્રી સુધર્માસ્વામી કહતે હૈ—જંબૂ ? શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને જો કિ આદિકર આદિ વિશેષણોં સે યુક્ત હૈં ઓર શિવ આદિ રૂપ સિદ્ધિગતિ નામક સ્થાન પર વિરાજમાન હો તુકે હૈં ઉન્હોંને જ્ઞાતા નામક પ્રથમ શ્રુતસ્વધ કે હસ પ્રકાર ૧૯ અધ્યયન પ્રરૂપિત વિષે હૈ—વે યે હૈં—ઉત્ક્ષિપ્તજ્ઞાત ૧, સંઘાટક ૨, અંડ ૩, કૂર્મ ૪, શૈલક ૫, તુંબ ૬, રોહિણી ૭, મલ્હિ ૮, માકંદી ૯, ચાન્દ્રિક ૧૦, દાવદ્રવ ૧૧, ઉદકજ્ઞાત ૧૨, મંદૂક ૧૩, તેતલિ ૧૪, નંદિફલ ૧૫, અપરકંકા ૧૬ આકીર્ણ ૧૭ સુંસમા ૧૮, પુઢરીકજ્ઞાત ૧૯। જ્ઞાત શબ્દ કા અર્થ ઉદાહરણ હૈ। ઉત્ક્ષિપ્તજ્ઞાત મેં યહ કહા ગયા હૈ કિ મેઘકુમાર કે જીવને જબ કિ યહ હસ્તી કે ભવ મેં થા દાવાગ્નિ સે દહ્યમાન (જલતા હુઆ) એક શશક કી રક્ષા કરને કે લિયે અપને ચરણ કો ઝંચા કિયા થા—સો વહ ઉસે ઝંચો હી કિયે રહા।

હસ ઉત્ક્ષિપ્ત ઉદાહરણ સે યુક્ત હોને કે કારણ હસ અધ્યયન કા નામ મી ઉત્ક્ષિપ્ત જ્ઞાત પડ ગયા હૈ । સંઘાટકજ્ઞાત મેં ધન્ય શ્રેષ્ઠિ ઓર વિજય

એગૂનવીસદ્દમે ।

જંબૂના આ પ્રશ્નનો જવાબ આપતાં શ્રી સુધર્માસ્વ મીએ કહ્યું કે—જંબૂ ! શ્રમણ ભગવાન મહાવીર—કે જેઓ આદિકર વગેરે વિશેષણોથી વિશિષ્ટ છે, અને શિવ વગેરે ૩૫ સિદ્ધિ ગતિ નામના સ્થાને વિરાજમાન થયા છે. તેઓએ જ્ઞાતા નામના પ્રથમ શ્રુતના આ રીતે ઓગાણીસ [૧૮] અધ્યયનો પ્રરૂપિત કર્યા છે, તે આ પ્રમાણે છે—ઉત્ક્ષિપ્તજ્ઞાત ૧, સંઘાટક ૨, અંડ ૩ કૂર્મ ૪, શૈલક ૫, તુંબ ૬, રોહિણી ૭, મલ્હિ ૮, માકંદી ૯, ચાન્દ્રિક ૧૦, દાવદ્રવ ૧૧, ઉદકજ્ઞાત ૧૨, મંદૂક ૧૩, તેતલિ ૧૪, નંદિફલ ૧૫, અપરકંકા ૧૬, આકીર્ણ ૧૭, સુંસમા ૧૮, પુઢરીકજ્ઞાત ૧૯, જ્ઞાત શબ્દનો અર્થ ઉદાહરણ છે ઉત્ક્ષિપ્તજ્ઞાતમા એ બતાવવ મા અ વ્યુ છે કે મેઘકુમરને છવ ન્યારે તે હાથીના લપ (સ્વરૂપ) મા હતો, ત્યારે દવાગ્નિથી બળતા સસલ ની રક્ષા કરવા માટે પેતાના પગને અદ્ધર કર્યો હતો, તે તેને અદ્ધરજ રાખતા રહ્યા

આ ઉત્ક્ષિપ્ત ઉદાહરણથી યુક્ત હોવાને કારણે આ અધ્યયનનું નામ પણ ઉત્ક્ષિપ્ત જ્ઞાત પડ્યું છે ૧, સંઘાટકજ્ઞાતમા ધન્ય શ્રેષ્ઠી અને વિજય ચોરને લગતી કથા છે,

ધર્મકથાધ, અનેયો મુતસ્કન્ધયોર્મધ્યે પ્રથમસ્ય-જ્ઞાતારૂપસ્ય સ્વલુ મગવન્ ! મુત
સ્કન્ધસ્ય શ્રમણેન યાવત્સમ્પ્રાપ્તન-સાશ્વતસ્થાનમુપગતેન મગવતા મહાવીરેણ
જ્ઞાતાનાં કતિ અધ્યયનાનિ મદ્ગત્તાનિ-રુચિતાનિ, એવ પ્રશ્ને કૃતે સુખમાસ્વામી-
ઉત્તરમાહ-પર્ય સ્વલુ જમ્ ! સ્વલુ-નિધયેન એવમ્-એતદ્ધ્યાયકમયમામુતસ્કન્ધસ્ય
एकोनविंशतिरूपयनानि मद्गतानि तद्यथा तानि सार्द्धं श्लोकद्वयेन दर्शयति-‘उचिस्व
चणाए’ इत्यादि ।

મંગસ્સ દો સુવક્સલ્પા પળ્લણ્ણા તજજ્ઞા ણાયાણીય ધમ્મકહામ્મો ય । પઠમસ્સ ણં
એતે ! સુવક્સલ્પસ્સ સમણેણ જાવ સંપત્તેણ ણાયાણ કહ્ અઙ્ગયણા પળ્ણણ્ણા ?
પુન જમ્ પૂછતે હૈં મવન્ત ? યદિ શ્રમણ મગવાન મહાવીરને કિ જો આદિ
કરાંદિ વિશેષણોવાળે એવ શિષ આદિ વિશેષણ સંપન્ન સિદ્ધિગતિ નામક
સ્થાન પર પહોંચ ચુકે હૈં છઠ્ઠે આગે યે દો મુતસ્કન્ધ મરુપિત કિયે હૈં-
૧ જ્ઞાતા ઓર વૃત્તરા ધર્મકથા-તો મરુત ! પ્રથમ મુતસ્કન્ધ જ્ઞાતા કે ઉત
શ્રમણમગવાન મહાવીરને કિ જો પૂર્વોક્ત વિશેષણ વાળે હૈં એવ શિષ આદિ
વિશેષણ યુક્ત સ્થાન પર વિરાજમાન હો ચુકે હૈં ઉન્હોંનિ કિત્તને અધ્ય
યનમરુપિત કિયે હૈં ? (એ સ્વલુ જમ્ ! સમણેણ જાવ સંપત્તેણ ણાયાણ
પળ્ણણ્ણીસં અઙ્ગયણા પળ્ણણ્ણા તં જજ્ઞા ઉચિસ્વચ્ચણા ૧ સંઘાઢે ૨, અઢે ૩,
કુમ્મે ૪, સલ્લગે ૫, તુલ્લે ૬, યરોહિણી ૭ મલ્લી ૮ માયદી ૯, એવીમાહય ૧૦
॥૧॥ દાવદ્ધે ૧૧, ઉદગણા ૧૨ મહુલ્લકે ૧૩, તેયલી ૧૪, ત્રિય । નંદી ફલે ૧૫,
અવરકંઠા ૧૬, આહ્ને ૧૭, સુસમા ૧૮ હય । અવરે ય પુંહરીય ણાયણ

છઠ્ઠસ્સ મગસ્સ દો સુવક્સલ્પા પળ્ણણ્ણા તં જજ્ઞા ણાયાણીય ધમ્મકહામ્મો ય । પઠ
મસ્સ ણં એતે ! સુવક્સલ્પસ્સ સમણેણ જાવ સંપત્તેણ ણાયાણ કહ્ અઙ્ગયણા
પળ્ણણ્ણા ? ફરી જમ્ પૂછે છે કે હે મવન્ત ? એ અમલુ મગવાન મહાવીર-
એણે આદિકરાંદિ વિશેષણોથી યુક્ત અને શિવ વગેરે વિશેષણોથી સંપન્ન સિદ્ધ અતિ
નામના સ્થાને પહોંચ્યા છે-તેણેએ છઠ્ઠુ અંગના આ બે મુતસ્કન્ધ નિરૂપિત કર્યા છે-[૧] જ્ઞાતા
અને બીજે ધર્મકથા તો હં મરુત ! પ્રથમ મુતસ્કન્ધ જાતાના તે અમલુ મગવાન
મહાવીર-એણે પૂર્વે કહેલામા આવલા બધા વિશેષણોથી યુક્ત છે અને શિવ વગેરે
વિશેષણ યુક્તસ્થાને વિરાજમાન થયેલ છે તેમણે કેટલા અધ્યયનો નિરૂપિત કર્યા છે ?
(જમ્ સ્વલુ જમ્ ! સમણેણ જાવ સંપત્તેણ પળ્ણણ્ણીસં અઙ્ગયણા પળ્ણણ્ણા ત
જજ્ઞા ઉચિસ્વચ્ચણા ૧, સંઘાઢ ૨, અઢે ૩ કુમ્મે ૪ સેમગે ૫, તુલે ૬,
યરોહિણી ૭, મલ્લી ૮, માયદી ૯ એવીમાહય ૧૦ ॥૧॥ દાવદ્ધે ૧૧
ઉદગણા ૧૨, મહુલ્લક ૧૩ તેયલી ૧૪, ત્રિય । નંદી ફલે ૧૫ અવર
કંઠા ૧૬ આહ્ને ૧૭ સુસમા ૧૮, હય । અવરે ય પુંહરીયણાયણ ૧૦

(૧) ઉત્ક્ષિપ્તજ્ઞાતમ્—મેઘકુમારજીવેન ચ હસ્તિભવે દાવદહ્યમાનશશક્ર
જીવરક્ષાયૈ પાદ ઉત્ક્ષિપ્તઃ=ઊર્ધ્વીકૃત એવં ધૃત ઇતિ તદુપલસિતમિદં પ્રથમમધ્યયન-
મુત્ક્ષિપ્તજ્ઞાતમ્ । જ્ઞાતમિત્યુદાહરમ્—તદેવાધીયમાનત્વાદધ્યયનમ્ । એવમગ્રેઽપિ ।

(૨) સઙ્ઘાટકઃ—ધન્યશ્રેષ્ઠિ—વિજયતસ્કરયોરેકવન્ધન વદ્ધત્વાર્થાભિધાયકં
જ્ઞાતં સઙ્ઘાટકજ્ઞાતમ્ ।

૧૯ એગૂળવીસઙ્કમે ॥

જંબૂ કે હસ પ્રશ્નકા ઉત્તર દેતે હુએ શ્રી સુધર્માસ્વામી કહતે હૈ—જંબૂ ?
શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને જો કિ આદિકર આદિ વિશેષણોં સે યુક્ત હૈં ઓર
શિવ આદિ રૂપ સિદ્ધિગતિ નામક સ્થાન પર વિરાજમાન હો ચુકે હૈં ઉન્હોંને
જ્ઞાતા નામક પ્રથમ શ્રુતસ્વધ કે હસ પ્રકાર ૧૦ અધ્યયન પ્રરૂપિત વિષે હૈં—
વે વે હૈં—ઉત્ક્ષિપ્તજ્ઞાત ૧, સંઘાટક ૨, અંડ ૩, કૂર્મ ૪, શૈલક ૫, તુંબ ૬, રોહિણી ૭,
મલ્હિ ૮, માકદી ૯, ચાન્દ્રિક ૧૦, દાવદ્રવ ૧૧, ઉદકજ્ઞાત ૧૨, મંડૂક ૧૩, તેતલિ
૧૪, નંદિફલ ૧૫, અપરકંકા ૧૬ આકીર્ણ ૧૭ સુંસમા ૧૮, પુંડરીકજ્ઞાત ૧૯।
જ્ઞાત શબ્દ કા અર્થ ઉદાહરણ હૈ। ઉત્ક્ષિપ્તજ્ઞાત મેં યહ કહા ગયા હૈ
કિ મેઘકુમાર કે જીવને જબ કિ યહ હસ્તી કે મવ મેં થા દાવાગ્નિ સે
દહ્યમાન (જલતા હુઆ) એક શશક કી રક્ષા કરને કે લિયે અપને ચરણ
કો ઊંચા કિયા થા—સો વહ ઉસે ઊંચો હી કિયે રહા।

હસ ઉત્ક્ષિપ્ત ઉદાહરણ સે યુક્ત હોને કે કારણ હસ અધ્યયન કા નામ
ભી ઉત્ક્ષિપ્ત જ્ઞાત પડ ગયા હૈ । સંઘાટકજ્ઞાત મેં ધન્ય શ્રેષ્ઠિ ઓર વિજય

એગૂળવીસઙ્કમે ।

જંબૂના આ પ્રશ્નનો જવાબ આપતાં શ્રી સુધર્માસ્વ મીએ કહ્યું કે—જંબૂ ! શ્રમણ ભગવાન
મહાવીરે—કે જેઓ આદિકર વગેરે વિશેષણોથી વિશિષ્ટ છે, અને શિવ વગેરે રૂપ સિદ્ધિ ગતિ
નામના સ્થાને વિરાજમાન થયા છે. તેઓએ જ્ઞાતા નામના પ્રથમ શ્રુતના આ રીતે ઓગણીસ
[૧૯] અધ્યયનો પ્રરૂપિત કર્યા છે, તે આ પ્રમાણે છે—ઉત્ક્ષિપ્તજ્ઞાત ૧, સંઘાટક ૨, અંડ
૩ કૂર્મ ૪, શૈલક ૫, તુંબ ૬, રોહિણી ૭, મલ્હિ ૮ માકદી ૯, ચાન્દ્રિક ૧૦, દાવદ્રવ ૧૧,
ઉદકજ્ઞાત ૧૨, મંડૂક ૧૩, તેતલિ ૧૪, નંદિફલ ૧૫, અપરકંકા ૧૬, આકીર્ણ ૧૭,
સુંસમા ૧૮, પુંડરીકજ્ઞાત ૧૯, જ્ઞાત શબ્દનો અર્થ ઉદાહરણ છે ઉત્ક્ષિપ્તજ્ઞાતમાં
એ બતાવવ મા અ વ્યુ છે કે મેઘકુમરનો જીવ જ્યારે તે હાથીના ભવ (સ્વરૂપ) મા હતો,
ત્યારે દાવાગ્નિથી બળતા સસલ ની રક્ષા કરવા માટે પેતાના પગને અદ્ધર કર્યો હતો,
તે તેને અદ્ધર જ રાખતા રહ્યા

આ ઉત્ક્ષિપ્ત ઉદાહરણથી યુક્ત હોવાને કારણે આ અધ્યયનનું નામ પણ
ઉત્ક્ષિપ્ત જ્ઞાત પડ્યું છે ૧, સંઘાટકજ્ઞાતમાં ધન્ય શ્રેષ્ઠી અને વિજય ચોરને લગતી કથા છે,

(૩) અષ્ટમ્-સૂચનાત્સૂત્રમિતિ 'યાયાદમ્-અષ્ટ' મિતિ મયૂરાષ્ટમ્, તદુપલસિતમખ્યયનમ્-અષ્ટકજ્ઞાતમ્ ।

(૪) કૂર્મઃ-કૂર્મ ઇતિ વચ્છપઃ, તદુદાહરણેન ગુપ્ત્યગુપ્તિગુણદોષપ્રતિપાદકત્વાદિદં કૂર્મજ્ઞાતમ્ ।

(૫) શૈલકઃ-શૈલકરાજર્પિવક્તવ્યપતાવિપયકમધ્યયન શૈલકજ્ઞાતમ્ ।

(૬) સુમ્બમ્-મસાન્, તદુદાહરણમતિપાદકત્વેન તન્નામ્ના પ્રસિદ્ધ સુમ્બજ્ઞાતમ્ ।

(૭) રોહિણી-પન્થમાર્યવાદપુષ્પમ્ ઘનરક્ષમતત્પરા માર્યા, તસ્યાઃ શામિક્ષણસૂચનવર્ધનોદાહરણેન સમુપલખિતં રોહિણીજ્ઞાતમ્ ।

(૮) મહિઃ-પતન્નામ્ની કુમ્મકરાજપુત્રી-एकोनविंशतितम-तीर्थकरपदधारिणी તદુદાહરણોપલસિતં મહિજ્ઞાતમ્ ।

(૯) માકન્દી-મત્ર માકન્દી સમ્બદેન માકન્દીદારકા સુદ્યતે, તન્નામ્ના પ્રસિદ્ધં માકન્દીજ્ઞાતમિતિ માકન્દીદારકજ્ઞાતમિત્યર્થઃ ।

(૧૦) ચાન્દ્રિકઃ-ચન્દ્રાદાહરણમતિપાદકસ્વાચ્છાન્દ્રિકજ્ઞાતમ્ ।

(૧૧) દાવદ્રવ-સ્વનામભવાત સમુદ્રતટસ્થો દ્વસન્નિષેષ, તદુપલસિતં દાવદ્રવજ્ઞાતમ્ ।

શોર કે સપન્થ કી કથા હૈ ૨। અષ્ટાધ્યયન મેં મયૂરાષ્ટ કી ૩। કૂર્મો
ધ્યયન મેં કૂર્મ કે ઉદાહરણ કો છકર ગુપ્તિ ઓર અગુપ્તિ કે ગુણ દોષો
કો વર્ણન કિયા ગયા હૈ ૪। શૈલકજ્ઞાત મેં શૈલકરાજર્પિ કે સ્વરૂપ કી
કથા હૈ ૫। સુમ્બજ્ઞાત મેં બ્રહ્મા-તુમહી-કા ઉદાહરણ મતિપાદિત કિયા ગયા હૈ ૬।
રોહિણી જ્ઞાત મેં પન્થ સાર્યશાહ કે પુષ્પમ્ કી કથા હૈ ૭। ઘનરક્ષણ
ઓર ઉસકે વર્ધન કરને મેં વિશેષ સ્વતુર થી ૮। મહીજ્ઞાત મેં ૧૯વે મગધાન
મી મહીનાથ કી કથા કહી ગઈ હૈ ૯। કુમ્મકરાજ કી પુત્રી યી ૮,
માકન્દીજ્ઞાત મેં માકન્દી દારક કી કથા કહી ગઈ હૈ ૧૦। ચાન્દ્રિકજ્ઞાત મેં
ચન્દ્રમા કા ઉદાહરણ દિલ્લખાયા ગયા હૈ ૧૦। દાવદ્રવજ્ઞાત મેં-સમુદ્ર તટ પર
રહે હૂપ દાવદ્રવ વિશેષ કા દેશાન્ત દિયા ગયા હૈ ૧૧। ઉદકજ્ઞાત મેં પરિસ્થા

૨ અપ્રકાશ્યયનમ્ મયૂરાષ્ટની ૩ કૂર્મોધ્યયનમ્ કૂર્મ (કાચગ્રો) નો રાખલો હઈને કુપ્તિ
અને અગુપ્તિના શુદ્ધ દોષોનું વર્ણન કર્યું છે ૪ શૈલકજ્ઞાતમ્ શૈલક સ્વર્ણિના સ્વ
ર્ણની કથા છે ૫, સુમ્બજ્ઞાતમ્ બ્રહ્મા (૧૫)નું ઉદાહરણ આપ્યું છે ૬ રોહિણી-
જ્ઞાતમ્ પન્થસાર્યશાહની પુત્રવપુષ્પોની કથા છે ૭ ઘનનું રક્ષણ અને તેનું વર્ધન
કરવામા બહુ અતુર હતી ૮ મસ્તકાતમા એકમણીસમા (૧૬) ભગવાન શ્રી મસ્તકાતમાની
કથા કહેવામા આવી છે - એ કુલશચ્ચ પુત્રી હતી. આઠવી જ્ઞાતમા આઠવી દાર
કની કથા વર્ણવવામા આવી છે ૯ ચન્દ્રિકાજ્ઞાતમા ચન્દ્રનું ઉદાહરણ આપવામા આપ્યું છે ૧૦
દાવદ્રવજ્ઞાતમા સમુદ્રના કિનારે રહેલ દાવદ્રવ વિશેષનો રાખલો આપવામાં આ ગયો છે

(૧૨) ઉદકજ્ઞાતમ્-ઉદકં=નગરપરિસ્થાજલં, તદુદાહરણેન પુદ્ગલસ્વભાવ
પ્રતિપાદકત્વાદ્જ્ઞાતમ્ ઉદકજ્ઞાતમ્ ।

(૧૩) મણ્ડૂકઃ-મેકઃ-નન્દમણિકાર શ્રેષ્ઠિજીવઃ, તત્ચરિત્રોપલક્ષિતં મણ્ડૂકજ્ઞાતમ્ ।

(૧૪) તેતલિઃ-તેતલિરિતિ તેતલિપુત્રઃ સ્વામાત્રત્વાત્સૂત્રસ્ય, સ કનકસ્થરાજા
માત્યઃ, તદુપલક્ષિતં તેતલિજ્ઞાતં તેતલિપુત્રજ્ઞાતમિત્યર્થઃ ।

(૧૫) નન્દિફલમ્-નન્દિફલાભિધાના આપાતભદ્રાઃ પરિણામદારુણાવૃક્ષાઃ,
તદુદાહરણપ્રતિપાદકમધ્યયનં નન્દિફલજ્ઞાતમ્ ।

(૧૬) અપરકઢ્ઢા-ધાતકીચ્છંડ-ભરતક્ષેત્ર રાજધાની, તત્ર પરિહૃતદ્રૌપદ્યા-
નયનાર્થ કૃષ્ણ વાસુદેવ ગમનરૂપાશ્ચર્યાદિ પ્રરૂપકં જ્ઞાતમ્ અપરકઢ્ઢાજ્ઞાતમ્ ।

(૧૭) આકીર્ણઃ-આકીર્ણાઃ-કાલિકદ્વીપવર્તિનો જાત્યાશ્વાઃ, તદુદાહરણો-
પલક્ષિતમ્ આકીર્ણજ્ઞાતમ્ ।

(૧૮) સુંસુમા-સુંસુમાનામ્ની ધન્યશ્રેષ્ઠિદુહિતા, તત્ચરિત્રવિષયકમધ્યયનં
સુંસુમાજ્ઞાતમ્ ।

(ગ્વાઈ) કે જલ કે દૃષ્ટાન્ત દ્વારા પુદ્ગલ કે સ્વભાવ કા પ્રતિપાદન કિયા ગયા
હે ૧૨, મંડૂકજ્ઞાત મેં નદિમણિકારસેઠ કા જીવ જો મંડૂક હુઆ થાઉસકા
જીવનચરિત્ર કહા ગયા હૈ ૧૩। તેતલિજ્ઞાત મેં કનકસ્થરાજા કે શ્રમાત્ય
તેતલિ કા જીવન ચારિત્ર લિખા ગયા હૈ ૧૪। નદીફલજ્ઞાત મે નન્દિફલ-
જો દેખને મેં તો વડા સુન્દર હોતા હૈ પરન્તુ ઉસકા પરિણામ વડા હી
દારુણ હોતા હૈ- યહ-વાત સ્પષ્ટ કી ગઈ હૈ ૧૫। અપર કઢાજ્ઞાત મેં ધાતકી
ચ્છંડસ્થ ભરત ક્ષેત્ર કી રાજધાની અપરકંકા મેં પરિહૃત દ્રૌપદી કો લાને કે લિયે
ગયે હુઈ કૃષ્ણ વાસુદેવ કા વર્ણન કિયા હૈ ૧૬। આકીર્ણજ્ઞાત મેં કાલિક
દ્વીપ મેં રહે હુઈ જાત્યાશ્વો (જાતિમાન અશ્વો) કા ઉદાહરણ પ્રદર્શિત કિયા
ગયા હૈ ૧૭। સુંસમાજ્ઞાત મેં ધન્ય શ્રેષ્ઠી કી પુત્રી કા ચરિત્ર લિખા ગયા

૧૧, ઉદકજ્ઞાતમા પરિખા (ખાઈ)ના પાણીના ઉદાહરણ વડે પુદ્ગલના સ્વભાવનું નિરૂ-
પણ કરવામા આવ્યું છે ૧૨ મંડૂકજ્ઞાતમા નદિ મણિકાર સેઠનો જીવ જે મંડૂક (દેડકો)
થયો, તેના જીવનની કથા કહેવામા આવી છે ૧૩, તેતલીજ્ઞાતમા કનકસ્થ રાજાના
મંત્રી તેતલીનું જીવન ચરિત્ર લખવામા આવ્યું છે ૧૪, નદીફળજ્ઞાતમાં નદીફળ જે
જોવામા બહુ જ આડે હોય છે, પણ તેનું પરિણામ બહુ જ ખરાબ હોય છે, આ વાત
સ્પષ્ટ કરવામા આવી છે અપરકઢાજ્ઞાતમાં ધાતકી ખડ ક્ષેત્રની રાજધાની અપરકઢામા
પરિહૃત દ્રૌપદીને લાવવા માટે ગયેલ કૃષ્ણ-વાસુદેવનું વર્ણન કરાયું છે ૧૬ આકીર્ણ-
જ્ઞાતમા કલિકદ્વીપમા રહેતા જાત્યાશ્વો (જાતિમાન અશ્વો)નું દર્શાવે બતાવવામા આવ્યું
છે ૧૭ સુંસમાજ્ઞાતમા ધન્ય શ્રેષ્ઠીની પુત્રીનું ચરિત્ર લખાયું છે ૧૮ પુડરીકજ્ઞાતમા

मपरं च अन्यत्—एकोनविंशतितम—

(१९) पुण्डरीकज्ञातम्—पुण्डरीक = पुष्कलावती विजय मध्यम सिं पुण्डरीकिणी नगर्यामंतस्मामको राजा, तद्वत्कल्पता मविषदत्तादिदं पुण्डरीकज्ञातम् ।

इत्य सङ्कलनपा मयमभुतस्फुट्ये ज्ञातानामके एकोनविंशतिसंयक्तानि ज्ञातानि—उत्क्षिप्तादीनि सन्ति ॥सू० ३॥

मूलम्—जडण भते समणेण जाव सपत्तेण एगूणवीसा अज्झ यणा पण्णत्ता त जहा—उत्स्वित्तणाए जाव पुडरीए त्ति य, पढमस्स ण भते अज्झयणस्स के अट्टे पन्तत्ते ? एव खल्ल जवू ! तेण कालेण तेण समणण इहेव जवुदीवे दीवे भारहे वासे दाहिणद्धे भरहे राय गिहे णाम नयरे होत्था वण्णओ, गुणसिलए चेइए वन्नओ । तत्थण रायगिहे नयरे सेणिए नाम राया होत्था, महयाहिमवत्त० वण्णओ । तस्स ण सेणियस्स रन्नो नदा नाम देवी होत्था सुकुमालपाणिपाया वण्णओ ।

तस्स ण सेणियस्स रन्नो पुत्ते नदाए देवीए अत्तए अमए नामं कुमारे होत्था, अहीण जाव सुरूव साम—दह—भेय—उवप्पयाणणीति—सुप्पउत्तणयविहिन्नु ईहा—वूह—मग्गण—गवेसण—अत्थसत्थ—मइविसारए उप्पत्तियाए घेणइयाए कम्मियाए पारिणा मियाए षट्ठविहाए बुद्धिय उववेए सेणियस्स रण्णो बहूसु कज्जेसु य कुह्वेसु य मत्तेसु य गुज्जेसु य रहस्सेसु य निच्छपसु य आपु च्छणिजे पट्ठिपुच्छणिजे मेढीपमाण आहारे आलवण चक्खू मेढी भूए पमाणभूए आहारभूए आलवणभूए चक्खूभूए सव्वक्खेसु

६ १८। पुण्डरीकज्ञात में पुष्कलावती विजय के मध्य म रही हुई पुण्डरी किणी नाम की नगरी में पुण्डरीक राजा की कथा दिव्यलाई गई है १९ ॥३॥

पुष्कलावती विजयता मध्यमा आवेत्ती पुण्डरीकिणी नामनी नगरीया उत्पत्ति राजानी हथा अत्ताववाभा आवी छे १६ ॥३॥

सर्वभूमियासु लक्षपञ्चए विङ्गणवियारे रज्जधुरचिंतए यात्रि होत्था,
सेणियस्स रन्नो रज्जं च रट्ठं च कोसं च कोट्टागारं वलं च वाहनं च
पुरं च अंतेउरं च समयमेव समुवेक्खमाणे समुवेक्खमाणे विहरइासू, ४।

टीका—‘जइणं भंते !’ इत्यादि । जम्बूस्वामी भगवन्तमार्यसुधर्मस्वामिन
पृच्छति—यदि खलु भगवन् ! श्रमणेन यावत्सम्प्राप्तेन ज्ञातानां=ज्ञाताख्य-
स्य प्रथमश्रुतस्कन्धस्यैकोनविंशतिरध्ययनानि—प्रज्ञप्तानि, तद्यथा—उत्क्षिप्तज्ञातादीनि
यावत्=पुण्डरीकज्ञातान्तानि च, एतेषु प्रथमस्य खलु भगवन् ! अध्ययनस्य=
उत्क्षिप्तज्ञाताख्यस्य कोऽर्थः प्रज्ञप्तः ? । इति प्रश्ने कृते सति—आर्यसुधर्मास्वामी प्राह—
एवम्=अमुना प्रकारेण खलु=निश्चयेन हे जम्बू ! तस्मिन् काले तस्मिन्
समये इहैव=निवासाधारतया प्रत्यक्षाऽऽसन्ने न तु जम्बूद्वीपानामसङ्ख्यतयाऽन्य-

❀ जइण भंते ! समणेण जाव इत्यादि ❀

जम्बूस्वामी—आर्य सुधर्मास्वामी से पुनः यह पूछते हैं कि (जाव
संपत्तेणं समणेणं) आदि करआदि विशेषणों से लेकर—सिद्धिगति को प्राप्त ।
हुए विशेषणों वाले श्रमण भगवान्—महावीरने (णायाणं एगूणवीसा अज्झय-
यणा पणत्ता) ज्ञाता नामक—प्रथम श्रुतस्कन्ध के ये १९ उन्नीस अध्ययन कहे
हैं (तं जहा) जैसे (उत्क्षिप्तणाए जाव पुंडरीएत्तिय) उत्क्षिप्तज्ञात से लगाकर-
पुंडरीकज्ञात तक । तो इनमें (पढमस्स णं भंते । अज्झयणस्स के—अट्टे पणत्ते)
प्रथम अध्ययन जो उत्क्षिप्तज्ञात है उसका क्या अर्थ उन्होंने प्रतिपादित
किया है । इसप्रकार जम्बूस्वामी का वक्तव्य सुनकर श्री सुधर्मास्वामी उत्तर
रूप में यह कहते हैं कि—(एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं तेणं समएणं इहैव

“जंबूणं भंते ! समणेणं जाव इत्यादि”

जम्बूस्वामी आर्य सुधर्मास्वामीने इरी आ प्रमाणे पूछे छे के (जाव संपत्तेणं समणेणं)
आदि कर आदि विशेषणोथी लधने सिद्धिगतिने प्राप्त करेव विशेषणोवाणा श्रमण
भगवान् महावीरे (णायाणं एगूणवीसा अज्झयणा पणत्ता) ज्ञाता नामना प्रथम
श्रुतस्कन्धना ये ओगाणीस (१९) अध्ययनो कहा छे (तं जहा) जेभ के
(उत्क्षिप्तणाए जावपुंडरीएत्तिय) उत्क्षिप्तज्ञातथी लधने पुंडरीकज्ञात सुधी तो
जेभनामा (पढमस्स णं भंते ! अज्झयणस्स के अट्टे पणत्ते) प्रथम अध्ययन जे
उत्क्षिप्तज्ञात छे, तेना शेा अर्थ तेओजे अताओ छे ? आ रीते जम्बूस्वामीना
पयनो सालणीने श्री सुधर्मास्वामी उत्तरमा आ प्रमाणे कहे छे के—(एवं खलु
जंबू ! तेणं कालेणं तेणं समएणं जंबू दीवे दीवे भारहे वासे दाहिणड्ढे भंते

अपर च अयत्—एकानविंशतितम—

(१९) पुण्डरीकजातम्—पुण्डरीक = पुष्करावती विजय मध्यवर्तिपुण्डरीकिणी नगरी मत्तनामको राजा, तद्वत्कन्यता पविषदत्यादिद पुण्डरीकजातम्।

इत्य सङ्गमनया मयमधुतस्कन्धे ज्ञातानामके एतेनविंशतिसप्तकानि ज्ञातानि—उत्क्षिप्तादीनि सन्ति ॥सू० ३॥

मृगम्—जइण भते समणेण जाव सपत्तेण एगूणवीसा अज्झ यणा पण्णात्ता त जहो—उक्खित्तणाए जाव पुडरीए त्ति य, पढमस्स ण भते अज्झयणस्स के अट्टे पन्नत्ते ? एव खल्ल जवू । तेण कालेण सेण समणेण इहेव जबुवीवे दीवे भारहे वासे दाहिणइहे भरहे राय गिहे णाम नयरे होत्था वण्णओ, गुणसिलए चेइए वन्नओ । तत्थण रायगिहे नयरे सेणिए नाम राया होत्था, महयाहिमवत० वण्णओ । तस्स ण सेणियस्स रन्नो नदा नाम देवी होत्था सुकुमालपाणिपाया वण्णओ ।

तस्स ण सेणियस्स रन्नो पुत्ते नदाए देवीए अत्तए अभए नामं कुमारे होत्था, अहीण जाव सुरुवे साम—दड—भेय—उवप्पयाणणीति—सुप्पउत्तणयविहिन्नु ईहा—बूह—मग्गण—गवेसण—अत्थसत्थ—महविसारए उप्पत्तियाए वेणइयाए कम्मियाए पारिणा मियाए अउव्विहाए बुद्धिए उषवेए सेणियस्स रण्णो बडुसु कज्जेसु य कडुवेसु य मत्तेसु य गुज्जेसु य रहस्सेसु य निच्छएसु य आपु च्छणिजे पट्टिपुच्छणिजे मेढीपमाण आहारे आलषण चक्खू मेढी भूए पमाणभूए आहारभूए आलषणभूए चक्खूभूए सब्बकज्जेसु

६ १८। पुण्डरीकजात में पुष्करावती विजय के मध्य में रही हुई पुण्डरी किणी नाम की नगरी में पुण्डरीक राजा की कथा विम्बहार्द गई है १९ ॥३॥

पुष्करावती विजयना भोगमा आवेही पुण्डरीकिणी नामनी नगरीमा पुज्जिअ उज्जानी हथा अत्तावपामा आवी छे १६ ॥३॥

सर्वभूमियासु लक्षपञ्चए विहणवियारे रज्जधुरचित्तए यावि होत्था,
सेणियस्स रन्नो रज्जं च रट्ठं च कोसं च कोट्टागारं वलं च वाहणं च
पुरं च अंतेउरं च समयमेव समुवेक्खमाणे समुवेक्खमाणे विहरइ।सू, ४।

टीका—‘जइणं भंते !’ इत्यादि । जम्बूस्वामी भगवन्तमार्यसुधर्मस्वामिनं
पृच्छति—यदि खलु भगवन् ! श्रमणेन यावत्सम्प्राप्तेन ज्ञातानां=ज्ञाताख्य-
स्य प्रथमश्रुतस्कन्धस्यैकोनविंशतिरध्ययनानि-प्रज्ञप्तानि, तद्यथा-उत्क्षिप्तज्ञातादीनि
यावत्=पुण्डरीकज्ञातान्तानि च, एतेषु प्रथमस्य खलु भगवन् ! अध्ययनस्य=
उत्क्षिप्तज्ञाताख्यस्य कोऽर्थः प्रज्ञप्तः ? । इति प्रश्ने कृते सति-आर्यसुधर्मास्वामी प्राह-
एवम्=अमुना प्रकारेण खलु=निश्चयेन हे जम्बू ! तस्मिन् काले तस्मिन्
समये इहैव=निवासाधारतया प्रत्यक्षाऽऽसन्ने न तु जम्बूद्वीपानामसङ्ख्यतयाऽन्य-

❀ जइण भंते ! समणेण जाव इत्यादि ❀

जम्बूस्वामी-आर्य सुधर्मास्वामी से पुनः यह पूछते हैं कि (जाव
संपत्तेणं समणेणं) आदि करआदि विशेषणों से लेकर-सिद्धिगति को प्राप्त ।
हुए विशेषणों वाले श्रमण भगवान्-महावीरने (णाघाणं एगूणवीसा अज्झ-
यणा पणत्ता) ज्ञाता नामक-प्रथम श्रुतस्कंध के ये १९ उन्नीस अध्ययन कहे
हैं (तं जहा) जैसे (उत्तिवत्तणाए जाव पुंडरीएत्तिय) उत्क्षिप्तज्ञात से लगाकर-
पुंडरीकज्ञात तक । तो इनमें (पढमस्स णं भंते । अज्झयणास्स के-अट्ठे पणत्ते)
प्रथम अध्ययन जो उत्क्षिप्तज्ञात है उसका क्या अर्थ उन्होंने प्रतिपादित
किया है । इसप्रकार जम्बूस्वामी का वक्तव्य सुनकर श्री सुधर्मास्वामी उत्तर
रूप में यह कहते हैं कि-(एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं तेणं समएणं इहैव

“जंबूणं भंते ! समणेणं जाव इत्यादि”

॥ जम्बूस्वामी आर्य सुधर्मास्वामीने इरी आ प्रमाणे पूछे छे डे (जाव संपत्तेणं समणेणं)
आदि कर आदि विशेषणोथी लछने सिद्धिगतिने प्राप्त करेव विशेषणोवाणा श्रमण
भगवान् महावीरे (णाघाण एगूणवीसा अज्झयणा पणत्ता) ज्ञाता नामना प्रथम
श्रुतस्कंधना ये ओगणीस (१९) अध्ययनो कहा छे (तं जहा) जेम डे
(उत्तिवत्तणाए जावपुंडरीएत्तिय) उत्क्षिप्तज्ञातथी लछने पुंडरीकज्ञात सुधी तो
जेमनामा (पढमस्स णं भंते ! अज्झयणास्स के अट्ठे पणत्ते) प्रथम अध्ययन जे
उत्क्षिप्तज्ञात छे, तेनो शे अर्थ तेओजे अताओ छे ? आ रीते ॥ जम्बूस्वामीना
वचनो साखणीने श्री सुधर्मास्वामी उत्तरमा आ प्रमाणे कहे छे डे-(एवं खलु
जंबू ! तेणं कालेणं तेणं समएणं जंबू दीवे दीवे भारहे वासे दाहिणड्डे भंते

स्मिन् जम्बूद्वीपे, जम्बूद्वीपनामक द्वीपे भारते=भारतनामके वर्षे=क्षेत्रे दक्षिणा
र्द्धभरत भरतक्षेत्रस्य दक्षिणाद्धे राजगृह नामक नगरमासीत्, 'वर्णाओ' वर्णकः=वर्णन
ग्रन्थोऽत्र वक्ष्य, स च धर्मावर्णनात्मकमौपपातिकसूत्र वर्तते, सोऽत्र नपुंसकलि
ङ्गनिर्देशेन द्रष्टव्यः, व्याख्यातोऽप्यसौ तस्य पीयूषवर्षिण्यां टीकायां मर्यात। गुण
श्लोक चैत्यम् वर्णकः=औपपातिकसूत्रकृतवर्णनप्रदेशाम्नातव्यः। तत्र खलु राजगृहे
नगरे भेषिको नाम राजाऽऽसीत्। स कीदृशः? इत्यत्राह—'महयाहिमवत०' इत्यनेन
'महयाहिमवतमहत्तममयमदरमहिदसारे' इत्यत्र विज्ञेयम् महाहिमवन्महामलय
मदरमहेन्द्रसार=तत्र महाहिमवानिष=एतन्नामकवर्षपरवर्तइव, यथा महाहिमवान

जंबुद्वीपे दीवे-भारते वासे दाहिणर्द्धभरते रायगिरेणामे नगरे होत्या) अयम्।
तुम्हारे प्रधान का उत्तर इस प्रकार है-उसकाल में और उस समय में इसी
जम्बूद्वीप नामके द्वीप में भरत नाम का क्षेत्र है। इस भारत क्षेत्र के दक्षि
णार्द्ध में राजगृह नामका नगर था। यहाँ जो (वर्णाओ) यह पद आया है
उसका तात्पर्य यह है कि औपपातिक सूत्र में धर्मानगरी का जैसा वर्णन
किया गया है वैसा ही वर्णन इस राजगृह नगर का भी जानना चाहिय।

उस वर्णनका अनुवाद औपपातिक सूत्रकी पीयूषवर्षिण्यां नामकी टीका में
कर दिया है। जिज्ञासुओं को वहाँ से यह विषय समझ लेना चाहिय। (गुण
मिल्लण चेइण् वत्तओ) उस नगर में गुण श्लोक नामका-चैत्य था। इसका
वर्णन भी औपपातिक सूत्र में किया गया है वहाँ से जान लेना चाहिय।
(तत्थ ण रायगिहे नगरे सणिण नाम राया होत्या महया हिमवत्त वण्णओ) उस
राजगृह नाम नगर में भेषिक इस नाम का राजा राज्य करता था। यह महा
हिमवान पर्वत-जैसा महामलय पर्वत जैसा, मद्रावल जैसा, और महेन्द्र

रायगिह नाम नगरे दाहारा अयम्। तस्मात् प्रसन्नो ज्ञान आ प्रमाणे छे-ते
आने ते वण्णते जेअ जंबूद्वीप प्रमत्ता द्वीपमा जेतु नामे होत अतु आ
हेतवत्ता इतिपादमा राजगृह नामे नगर इतु अर्द्धे जे (वर्णाओ) आ यह आभ्यु
छे तेने अभिप्राय आ प्रमाण छे हे औपपातिक सूत्रमा धर्मानगरीनु जेतु वण्णन
करवामा आभ्यु छे तेव अ वण्णन आ राजगृह नगरनु पण्ण समज्जु जेअंजिमे।

ते वण्णने अनुवाद पीयूषवर्षिण्यां नामकी टीका करवामा आभ्यु छे जिज्ञा
सुओमे तथापी आ विचने अभिप्राय जे ज्ये। (गुणमिल्लण चेइण् वत्तओ) ते नगरमा
गुणश्लोक नामे चैत्य अतु अतु वण्णन पण्ण औपपातिक सूत्रमा करवामा आभ्यु छे
तथापी अतु जेअंजिमे। (तत्थ ण रायगिह नगरे सणिण नाम राया होत्या महया
हिमवत्त वण्णओ) ते राजगृह नगरमा भेषिक नामे राजा राज्य करवा दत्ता ते
म। जिज्ञासु पत्रतना जेअ मन्त्रमन्त्र पत्रत जेअ मद्रावल जेअ आने महेन्द्रना

पर्वतः क्षुल्लहिमवत्पर्वतापेक्षया—उच्चत्वायामोद्वेध (गाम्भीर्यं) विष्कम्भपरिक्षेपादिना
रत्नमयपद्मवरवेदिका नानामणिरत्नमयकूट=कल्पतरुश्रेणिप्रभृतिना क्षेत्रमर्यादाका-
रित्वेन च महान् तथा श्रेणिकभूषोऽपि शेषराजापेक्षया जातिकुलनीतिन्यायादिना
विपुलधनकनकरत्नमणिसौक्तिकशङ्खशिलाप्रवाल—राज्यराष्ट्रवलवाहनकोशकोष्ठागा-
रादिना जातिकुलधर्ममर्यादाकारित्वेन च महान् वरीवर्त्ति, तथा सर्वजनमनोमोदक-
तया विस्तृतयशः कीर्तिरूपसुगन्धतया च महामलयवत्, औदार्यं धैर्यं-गाम्भी-
र्यादिगुणैर्मन्दरवत्, भूपट्टन्दे दिव्यर्द्धि-दिव्यद्युति-दिव्यप्रभावादिभिर्महेन्द्रवत्

के—जैसा श्रेष्ठ था। जैसे महा हिमवान् पर्वत अन्य छोटे २ पर्वतोंकी
अपेक्षा उच्चता आयाम (दीर्घता) एवं उद्वेध (गाम्भीर्यं) तथा विष्कम्भ
और परिक्षेप आदि द्वारा रत्नमय पद्म की वरवेदिकाद्वारा नानामणि मय
एव रत्नमय कूटों द्वारा तथा कल्पवृक्षोंकी पंक्तियोंद्वारा क्षेत्र की मर्यादा-
कारी होने से महान् माना जाता है उसी प्रकार श्रेणिक राजा भी अन्य
राजाओं की—अपेक्षा, जाति, कुल नीति, न्याय आदिद्वारा विपुल धन,
कनक, रत्न, मणि मौक्तिक, शङ्ख शिला—प्रवाल द्वारा, राज्य, राष्ट्रवल,
वाहन कोश, कोष्ठागार आदि द्वारा, जाति कुल, धर्म की मर्यादा करनेवाला
होने से महा हिमवान् जैसा कहा गया है। समस्तजनता के मन को प्रसन्न
करनेवाला होनेसे तथा विस्तृत यश एवं कीर्तिरूप सुगन्धवाला होनेसे
महामलयकी तरह वह श्रेष्ठ माना गया है।—औदार्यं धैर्यं तथा गाम्भीर्यं
आदि गुणों से युक्त होने के कारण वह—राजामन्दर की तरह उत्तम कहा

जेवा श्रेष्ठ हुता जेम महान् हिमवान् पर्वत भील नाना पर्वतोनी अपेक्षा उच्चता
आयाम (दीर्घता) उद्वेध (गलीरता) तेमज विष्कम्भ अने परिक्षेप वडे रत्नमय पद्मनी
उत्तम वेदिकावडे अनेक मणिमय अने रत्नमय कूटो (शिपरै) वडे, तेमज कल्पवृक्षनी
डारमाण्यो वडे क्षेत्रनी मर्यादा करनार होवाथी महान् मानवामा आवे छे, तेमज
श्रष्टिक राज पद्म भील राज्यो करता नति, कुण, नीति न्याय वगेरे वडे पुण्डण
धन, कनक, रत्न, मणि, मौक्तिक, शङ्ख, शिला प्रवालवडे राज्य, राष्ट्र, गण, वाहन,
कोश, कोष्ठागारवडे नतिकुण अने धर्मनी मर्यादा करनार होवाथी महा हिमवान्
जेवा कडेवामा आव्या छे सपूछा जनसमाजना मनने प्रसन्न करनार होवाथी
तेमज विस्तृत यश अने कीर्तिरूप सुगन्धवाणा होवाथी महा मलयनी जेम तेमने
श्रेष्ठ मानवामा आव्या छे उदारता धीरज, तेमज गलीरता वगेरे गुणोथी सपन्न
होवाने दीधि ने राजने मेरुपर्वतनी जेम उत्तम कडेवामा आव्या छे राज्योना

સ્મિન્ જમ્બૂદ્વીપે, જમ્બૂદ્વીપનામક દ્વીપે ભારતે=મારતનામકે ચર્વે=સેમે દક્ષિણા
ર્દ્ધમરત ભરતપ્રસ્ય દક્ષિણાર્દે રાજગૃહ નામક નગરમાસીત, 'વર્ણઓ' વર્ણકઃ=વર્ણન
પ્રયોડપ્ર વક્તવ્યઃ, સ ચ ચમ્પાવર્ણનાત્મકઔપપાતિકસૂત્ર ચર્ચતે, સોડપ્ર નપુસકસિ
દ્વિનિર્દેશેન દ્રષ્ટવ્ય, ઘ્યાસ્યાતોડમ્પસૌ સસ્ય પીયૂષવર્ષિણ્યાં ટીકાયાં મર્યાતિ। ગુણ
શિલ્પક ચૈત્યમ્ વજ્રકઃ=ઔપપાતિકસૂત્રકવર્ણનવદેવાપ્રજ્ઞાતમ્યઃ। તદ્વ સ્વસ્થ રાજગૃહે
નગરે ધ્રેણિકો નામ રાજાડડસીત। સ કીદશઃ? ઇત્યગ્રાહ-‘મહયાદિમવત ૦’ ઇત્યનેન
‘મહયાદિમવતમહત્તમલયમંદરમહિદસારે’ ઇત્યવ ચિદ્વયમ્ મહાદિમવમહામલ્લ
મન્દરમહેન્દ્રસાર =તદ્વ મહાદિમવાનિવ=પૃથન્નામકવર્ષેષરવર્ષેતદ્વ, યથા મહાદિમવાન

અંબુદીવે દીવે-મારદેવાસે દાહિણર્દ્ધમરદે રાયગિદે ણામ નયરે હોત્થા) અંબુ।
તુમ્હારે પ્રદન કા ઉત્તર ઇસ પ્રકાર ફે-વસકાલ મેં ઓર ઉસ સમય મેં ફસી
જમ્બૂદ્વીપ નામકે દ્વીપ મેં ભરત નામ કા ક્ષેત્ર ફે। ઇસ મારત ક્ષેત્ર કે વસિ
ધાર્દે મેં રાજગૃહ મામકા નગર થા। યહી જો (વર્ણઓ) યહ પદ આયા ફે
ઉસકા તાત્પર્ય યહ ફે કિ ઔપપાતિક સૂત્ર મેં ચમ્પાનગરી કા જૈસા વર્ણન
કિયા ગયા ફે વૈસા હી વર્ણન ઇસ રાજગૃહ નગર કા મી જાનના ચાહિય।
ઉસ વર્ણનકા અનુવાદ ઔપપાતિક સૂત્રકી પીયૂષવર્ષિણી નામકી ટીકા મેં
કર દિયા ફે। મિજાસુમોં કો વહાં સે યહ વિષય સમજ્ઞ લેનાં ચાહિય। (ગુણ
મિલ્લ પ્વેદ્વ વજ્રઓ) ઉસ નગર મેં ગુણ શિલ્પક નામકા-ચૈત્ય થા। ઇમકા
વર્ણન મી ઔપપાતિક સૂત્ર મેં કિયા ગયા ફે વહાં સે જાન લેના ચાહિય।
(તત્ત્વ ય રાયગિદે નયરે સેમિય નામ રાયા હોત્થા મહયા દિમવત વર્ણઓ) ઉસ
રાજગૃહ નામ નગર મેં ધ્રેણિક ઇસ નામ કા રાજા રાજ્ય કરતા થા। યહ મહા
દિમવાન પર્વત-જૈસા મહામલ્લ પર્વત જૈસા, મંદરાવલ જૈસા, ઓર મહેન્દ્ર

રાયગિદે ણામ નયરે હોત્થા) અંબુ। તમારા પ્રમ્તને અવામ આ પ્રમાણે છે-તે
ક્રોધ અને તે વખતે ક્રોધ જમ્બૂદ્વીપ પ્રમ્તના દ્વીપમાં ભરત નામે ક્ષેત્ર હતું આ
ક્ષેત્રના દક્ષિણાર્દમાં રાજગૃહ નામે નાગર હતું અહીં જે (વર્ણઓ) આ પદ આવ્યું
છે તેનો અભિપ્રાય આ પ્રમાણે છે કે ઔપપાતિક સૂત્રમાં અપાનગરીનું જેવું વર્ણન
કરવામાં આવ્યું છે, તેવું જ વર્ણન આ રાજગૃહ નગરનું પણ મમજવું જોઈએ.

તે વર્ણનનો અનુવાદ પીયૂષવર્ષિણી નામની ટીકામાં કરવામાં આવ્યો છે જિજ્ઞા-
સુઓએ ત્યાંથી આ વિષયને સમજવો જોઈએ. (ગુણમિલ્લ પ્વેદ્વ વજ્રઓ) તે નગરમાં
ગુણશિલ્પક નામે અત્યંત હતું આનું વર્ણન પણ ઔપપાતિક સૂત્રમાં કરવામાં આવ્યું છે
ત્યાંથી બાકવું જોઈએ. (તત્ત્વ ય રાયગિદે નયરે સેમિય નામ રાયા હોત્થા મહયા
દિમવત વર્ણઓ) તે રાજગૃહ નગરમાં અત્યંત નામે તત્ત્વ રાજ્ય કરતા હતા તે
મહા દિમાક્ષ પવતના જેવા મહામલ્લ પવત જેવા મહા ભક્ષ જેવા અને મહેન્દ્રના

લક્ષણ-વંજનગુણોચ્ચે, માણુસ્માણપમાણપડિપુણસુજાયસવ્વંગમુદરગે, સસિ
સોમાકારે, કતે, પિયદંસણે મુરુવે' ર્હાતિ સંગ્રહઃ । વ્યાખ્યા-અહીંનપ્રતિપૂર્ણપદ્ધ
ન્દ્રિયશરીરઃ- અહીંનાનિ=લક્ષણતોડન્યૂનાનિ પ્રતિપૂર્ણાનિ=સ્વરૂપતોડવર્ણિતોડ
પદ્ધાપીન્દ્રિયાણિ યસ્મિન્ તત્તથાવિધં શરીરં યસ્ય સ તથોક્તઃ । લક્ષણવ્યજ્ઞનગુણો-
પપેતઃ-લક્ષણાનિ=સ્વસ્તિકચક્રયવમત્સ્યાદીનિ, વ્યજ્ઞનાનિ=મષતિલાદીનિ,
તેવાં ગુણઃ=પ્રશસ્તત્ત્વરૂપાસ્તેઃ ઉપપેતઃ=યુક્તઃ । અત્ર-‘ઉપ’ ‘અપ’ અનયોરુપ-
સર્ગયોઃ શકન્વાદિત્વાત્પરરૂપે ‘ઉપપદ્ધતઃ’ અનયોર્ગુણે ‘ઉપપેતઃ’ ર્હાતિ સિદ્ધમ્ ।
માનોન્માનપ્રમાણપ્રતિપૂર્ણસુજાતસર્વાંગમુદરાદ્ઃ-અત્ર માનં=જલેન પરિપૂર્ણે કુણ્ડે
યસ્મિન્ પુરુષે પ્રવિષ્ટે સતિ યજ્ઞલં કુણ્ડાદ્વહ્નિર્નિસસરતિ તજ્ઞલં યદિ દ્રોણપરિ
માણ ભવતિ તદા તસ્ય શરીરાવગાહના માનમુચ્યતે । તુલાપદ્ધેન સન્તુલિતઃ
પુરુષો યદ્યદ્ધમારપરિમાણો ભવતિ તદા તસ્ય અર્ધમારપરિમાણમ્ ઉન્માનમુચ્યતે ।
સ્વાર્જુલેનાષ્ટોત્તરશત્રોન્નતતા પ્રમાણં કથ્યતે તતઃ-માનં ચ ઉન્માનં ચ પ્રમાણં
ચ માનોન્માનપ્રમાણાનિ, તૈઃ પ્રતિપૂર્ણાનિ સુજાતાનિ સર્વાંગાણિ, તૈઃ
મુદરાદ્ઃ-સર્વથા પ્રમાણપ્રતિપૂર્ણસુજાતતથા સર્વાંગીણ મુદર ર્હાતિ ભાવઃ । ‘સસિ-

તથા સ્વસ્થિ સે પરિપૂર્ણ પાચો હન્દ્રિયો સે યુક્ત થા ।’ લક્ષણો-સ્વસ્તિક-ચક્ર
યવ એવં મત્સ્ય આદિ કે ચિહ્નો-સે-તથા મષા તિલ-આદિરૂપ વ્યજ્ઞનો સે
મરપૂર આદિ માન ઉન્માન, તથા પ્રમાણ સે શરીર કા પ્રત્યેક અવયવ

આવ્યો છે કે એમનું શરીર લક્ષણોથી અન્યૂન (સપૂર્ણ) તેમજ સ્વરૂપ (સૌદર્ય)થી
પરિપૂર્ણ પાચે હન્દ્રિયોથી યુક્ત હતુ લક્ષણો-સ્વસ્તિક ચક્ર, યવ અને મત્સ્ય વગેરે
ચિહ્નોથી તેમજ મષાતિલ વગેરે વ્યજ્ઞનોથી સપૂર્ણ રીતે ભરેલુ હતુ માન, (૧)
ઉન્માન, (૨) તેમજ પ્રમાણવડે (૩) શરીરનો દરેકે દરેક અવયવ પરિપૂર્ણ હતો

(૧) જલ સે પરિપૂર્ણ ભરે હુણ કુણ્ડ મેં મનુષ્ય કો બેઠાને પર ઉસ
કુણ્ડ સે જિતના પાની વાહર-નિકલ આતા હૈ વહ પાની તૌલને પર યદિ
એક દ્રોણ પ્રમાણ હોતા હૈ તો વહ જલ ઉસ પુરુષ કી શરીરાવગાહના કા
માન માના જાતા હૈ । (૨) તરાજૂ પર સન્તુલિત હોને પર પુરુષ કા જો અર્ધ
માર હોગા વહ ઉન્માન માના જાવેગા । (૩) ૧૦૮ અંગુલ કી જો ઊંચાઈ હોતી

વિશેષ — (૧) પાણીથી પૂર્ણ ભરેલ કુડમા માણસને બેસાડ્યા પછી તે કુડમાથી
જેટલુ પાણી બહાર નિકળી આવે છે, તે પાણીને જો તોલવામા આવે, અને તે એક
દ્રોણ પ્રમાણ તોલમા ઉતરે તો તે પાણીને તે પુરુષની શરીરાવગાહનાનુ ‘માન’ માન-
વામા આવે છે

(૨) ત્રાજવા ઉપર તોલવામા પુરુષનુ જે અર્ધું વજન થાય તેને ‘ઉન્માન’ માનવામા આવે છે

(૩) એકસો આઠ (૧૦૮) આંગળની જે બિચાઈ હોય છે તેને ‘પ્રમાણ’ કહેવામા આવે છે

सार=मेष्ट, इत्यादि। 'वर्णयो' वर्णक=भूपवर्णनप्रकरणमौपपातिकमुद्राव
विज्ञेयम्, तस्य स्वच्छ श्रेणिकस्य राज्ञः नन्दानाम्नी देव्यामीत्। सा कीदृशी ?
इत्यत्राह- 'सुकुमारपाणिपाया' सुकुमारपाणिपादा=पाणी च पादौ च पाणिपाद=
करचरण, सुकुमारम्=अतिकोमल पाणिपादं यस्याः सा तयोक्ता=अतिकोमलकर
चरणवतीत्यर्थः, 'वर्णमा' वर्णक=राज्ञीवर्णन औपपातिकमुद्रावचसेयम्।

तस्य स्वच्छ श्रेणिकस्य पुत्र 'नदाए देवीए अथए' नन्दाया देव्या आत्मजः=
तद्गर्भज इत्यर्थः अमयनामा कुमारऽभासीत्। स कीदृश ? इत्याह- अहीन नाथ
सुरूवे' अहीन यावत्स्वरूप, भगवत्ययावच्छब्देन- 'अहीनपतिपुण्यपविंदियसरीरे,

गया है। राजाओं के समूह में दिव्यश्रुति, दिव्यद्युति तथा दिव्यप्रभाव
आदिद्वारा यह महेन्द्रजी तरह उत्तम प्रकट किया गया है। यहाँ पर भी
जो यह "वर्णयो" शब्द आया है यह यह प्रकट करता है कि इस राजा
के विषय में और भी अधिक वर्णन अन्य ग्रन्थों में किया गया है, जो
यह वर्णन औपपातिक सूत्र से जाना जा सकता है।

(नस्स णं सेणियस्स रन्नो नंदा नाम देवी होत्था सुकुमार पाणिपाया
वर्णयो) उस भेषिक राजा की रानी का नाम नन्दा था। इसके हाथ पैर
बहुत ही सुकुमार थे। यह कितनी-भषिक सुन्दर थी-और किस समाप्त
आदि की थी यह सब विषय का वर्णन औपपातिक सूत्र में दिया गया
है। (नस्सण सेणियस्सरन्नो पुत्ते नंदाए अथए अमयनामं कुमारे होत्था)
उस भेषिक राजा के एक पुत्र था जिसका नाम अमयकुमार था।
यह नन्दा देवी की कुक्षि से अवतरित हुआ था। (अहीण जाय सुरूवे) यहाँ
यावत् शब्द से यह पाठ-प्रहीत हुआ है-इसका शरीर लक्षण से भन्यून

समूहमा दिव्यश्रुति दिव्यद्युति तेभव दिव्यप्रभाव वगेदेशी तेने भदेन्द्रनी केम उत्तम
जयपराभा आया छ अही पक्ष ने 'वर्णयो' शब्द आये छ ते आभ जयवे
छ छ आ राजाना विषे आना करता थीतु वहु वहुन जीव्य शास्त्रांमा करतामा आबु
छ आते ते वहुन औपपातिक सारवटे समल शक्य छ

नस्स णं सेणियस्स रन्नो नंदा नाम देवी होत्था सुकुमार पाणिपाया
वर्णयो) ते भेषिक राजानी राजीनु नाम नन्दा इत्त तेना जयपरा बहुत सुका
भग इत्ता ते इत्थी जधी रूपवती इत्ती तेना स्वभाव वगेरे केवो जते आ जयना
जथा विषेनु वहुन औपपातिक सूत्रमा आपराभा आबु छ (नस्स णं सेणिय
स्स रन्नो पुत्ते नंदाए देवीए अथए अमयनामं कुमारे होत्था) ते भेषिक
राजाना केक पुत्र जत्ता तेनु नाम अमयकुमार जत्त ते नन्दादेवीनी दूजभाभी आव
तथा जत्ता (अहीण जाय सुरूवे) अही यावत् शब्दही जे पाठ अ ज करतामा

लक्षण-व्रंजणगुणोपवेष्ट, माणुष्माणप्रमाणपडिपुणसुजायसव्वंगमुदरंगे, ससि
सोमाकारे, कते, पियदसणे सुरुवे' इति संग्रहः। व्याख्या-अहीनप्रतिपूर्णपञ्चे
न्द्रियशरीरः-अहीनानि=लक्षणतोऽन्यूनानि प्रतिपूर्णानि=स्वरूपतोऽखण्डितानि
पञ्चापीन्द्रियाणि यस्मिन् तत्तथाविध शरीरं यस्य स तथोक्तः। लक्षणव्यञ्जनगुणो-
पपेतः-लक्षणानि=स्वस्तिकचक्रयवमत्स्यादीनि, व्यञ्जनानि=मषतिलादीनि,
तेषां गुणः=प्रशस्तत्वरूपास्तैः उपपेतः=युक्तः। अत्र-'उप' 'अप' अनयोरुप-
सर्गयोः शकन्द्वादित्वात्पररूपे 'उपपडतः' अनयोरुपे 'उपपेतः' इति सिद्धम्।
मानोन्मानप्रमाणप्रतिपूर्णसुजातसर्वाङ्गसुन्दराङ्गः-अत्र मानं=जलेन परिपूर्णं कुण्डे
यस्मिन् पुरुषे प्रविष्टे सति यज्जलं कुण्डादवहिर्निस्सरति तज्जलं यदि द्रोणपरि-
माणं भवति तदा तस्य शरीरावगाहना मानमुच्यते। तुलादण्डेन सन्तुलितः
पुरुषो यद्यर्धभारपरिमाणो भवति तदा तस्य अर्धभारपरिमाणम् उन्मानमुच्यते।
स्वामुलेनाष्टोत्तरशतौन्नतता प्रमाणं कथ्यते ततः-मानं च उन्मानं च प्रमाणं
च मानोन्मानप्रमाणानि, तैः प्रतिपूर्णानि सुजातानि सर्वाङ्गानि, तैः
सुन्दराङ्गः-सर्वथा प्रमाणप्रतिपूर्णसुजाततया सर्वाङ्गीण सुन्दर इति भावः। 'ससि-

तथा स्वस्व से परिपूर्ण पाचो इन्द्रियों से युक्त था।' लक्षणों-स्वस्तिक-चक्र
यव एवं मत्स्य आदि के चिह्नो-से-तथा मषा तिल-आदिरूप व्यञ्जनों से
भरपूर था-मान उन्मान, तथा प्रमाण से शरीर का प्रत्येक अवयव

आव्यो छे छे ओभनु शरीर लक्षणोथी अन्यून (संपूर्ण) तेमज स्वस्व (सौह्य)थी
परिपूर्ण पाचो इन्द्रियोंथी युक्त छतु लक्षणो-स्वस्तिक चक्र, यव अने मत्स्य वगेरे
चिह्नो-थी तेमज मषातिल वगेरे व्यञ्जनोंथी संपूर्ण रीते लरेखु छतु मान, (१)
उन्मान, (२) तेमज प्रमाणवडे (३) शरीरने दरेके दरेके अवयव परिपूर्ण छतो

(१) जल से परिपूर्ण भरे हुए कुण्ड में मनुष्य को बैठाने पर उस
कुण्ड से जितना पानी बाहर-निकल आता है वह पानी नौलने पर यदि
एक द्रोण प्रमाण होता है तो वह जल उस पुरुष की शरीरावगाहना का
मान माना जाता है। (२) तराजू पर सन्तुलित होने पर पुरुष का जो अर्ध
भार होगा वह उन्मान माना जावेगा। (३) १०८ अंगुल की जो ऊँचाई होती

विशेष—(१) पाणीथी पूर्ण लरेखु छुडमा भाणुसने जेसाड्या पछी ते छुडमाथी
जेखु पाणी अडार निडणी आवे छे, ते पाणीने जे तोलवामा आवे, अने ते ओके
द्रोण प्रमाण तोलमा उत्तरे तो ते पाणीने ते पुरुषनी शरीरावगाहनातु 'मान' मान-
वामा आवे छे

(२) त्राजवा उपर तोलवामा पुरुषतु जे अर्ध वजन थाय तेने 'उन्मान' मानवामा आवे छे
(३) ओकेसा आठ (१०८) आगणनी जे जे आछिछाय छे तेने 'प्रमाण' छेवामा आवे छे

સોમાગારે' સસિસોમ્યાકારઃ—શશી=ચન્દ્રસ્તદ્વ સોમ્ય=રમણીયઃ, આકારઃ=સ્વરૂપં यस્ય સ તથોક્તઃ । 'કંતે' કાન્તઃ=કમનીયઃ । 'પિયર્વસને' મિયર્વસને—મિયર્વસન=દર્શકજનમનોહ્ર્વાદકં દર્શનમ્=મયસૌકનં यस્ય સ તથોક્તઃ । 'સુરુષે' સુરુષઃ=સર્વાવિશ્વાયિરુપલાભ્યવાન્ । 'સામર્વદમેયઠવપ્પયાણની'સુપ્પઠત્તણ યનિરિણ્ણુ' સામર્વદમેયોપમદાનનીતિ ધુમ્પુકનયપિપિહ્ણઃ—તથા સામ=વયં યુષ્મા કં યુયમસ્માકં કો મેદોડસ્માકમ્' इत्यादि मधुरवाक्यैः धनुषक्षयशीकरणम्, दण्डः दण्डयत्ते—पनाद्यपहरणेन निस्सारी क्रियते जनो येन स तथोक्तः=बलेद्योत्पादेन परिपूर्णं या । चंद्रमाके जैसा इसका सौम्य आकार था । देखने वालों को यह बहुत अधिक मिय लगता था । कमनीय था । रूप लाबन्प इसके मत्स्येक भग से उपकसा रहा था ।

યહીં “અહીંજાવસુરુષે” મેં જો યાવત્ પદ રહ્યા હૈ—અમ્મ સે ઇત પાઠ કા યહી પ્રશ્ન કિયા ગયા હૈ—અહીંજાવસુરુષ—પંચેન્દ્રિયસરીરે લક્ષ્મણવંજનગુણોચવેષ, માણુમ્માણ્યમાપપદિપુણ—સુમાયસમ્પગસુંદરંગે, સસિસોમાગારે, કંતે, પિયર્વસને સુરુષે । (સામર્વદમેયઠવપ્પયાણની તિસુપ્પઠત્તણયનિરિણ્ણુ ઈદા—સુદમાગાજગવેસજમત્યમત્યમહિસામય) હમ આપકે હૈં આપ હમારેહૈં હમ મેં ઓર આપ મેં કોઈ મેદ નહીં હૈં इत्यादिमधुर वचनों द्वाराधनुष को वश में करना यह साम उपाय है, बलेश उत्पन्न करके अथवा काप आदि का अपहरण करके शत्रु को वश में करना—या उसे बिलकुल कम जोर बना देना यह दण्डनीति है, शत्रु पक्ष के स्वामी—तथा सेवक में जो परस्पर में स्नेह होता है उसमें मेद करना—उनके विष में ऐसी बात जमा देना कि जिससे दोनों आपसमें एक दूसरे का विश्वास न कर सकें इसका नाम मेदनीति है । यह मेदनीति ३ तीन प्रकार की कही गई है—

ચન્દ્રના જેવો એમનો સોમ્ય આકાર હતો એનારને એ બહુજ વધારે અમતો હતો એ કમનીય હતો એ અને લાવણ્ય એમના દરેકે દરેક અજમાયી નીવરતુ હતુ

અહીં ‘અહીંજાવ સુરુષે’ આ જે યાવત્ પદ મુકવામા આવ્યુ છે, તેનાથી આ પાઠનુ અર્થો અહીં કરવામા આવ્યો છે—અહીંજાવસુરુષપંચેન્દ્રિયસરીરે લક્ષ્મણવંજનગુણોચવેષ માણુમ્માણ્યમાપપદિપુણસુમાયસમ્પગસુંદરંગે સસિસોમાગારે, કંતે પિયર્વસને સુરુષે ।” સામર્વદમેયઠવપ્પયાણનીતિસુપ્પઠત્તણયનિરિણ્ણુ ઈદા સુદમાગાજગવેસજમત્યમત્યમહિસામય) અમે તમારા છીએ; તમે અમારા છો; આપણામા કોઈ પણ જાતનો મેદ નથી, બન્ને મીઠા વચનોથી શત્રુપક્ષને વશ કરવો આ મામ ઉપાય છે પીઠિત કરીને અથવા તેા ધન-સંપત્તિનુ હસ્તુ કરીને દુશ્મન ઉપર ધનુ મેળવવો અજરતો તેને સાથ નિભાવે બનાવવો આ દૃષ્ટાન્તીતિ છે શત્રુપક્ષના સ્વામી તેમજ સેવકમાં જે એક બીજા તરફ

હૈં વદ પ્રમાણ નહીંગઈ હૈ ।

કોપાદ્યપહરણેન વા. શત્રોરનુશાસનમ્ । ભેદઃ=શત્રુપક્ષે સ્નેહાપનયનપુરસ્સરં સ્વામિ સેવકયોશ્ચિત્તભેદકરણં, સ ત્રિવિધઃ, ।

ઉક્તઞ્ચ—“પરોપ્પરં ણેહભંગો, કલહુપ્પાયણં તદ્દા ।

તજ્જણં સત્તુપક્ખેસુ, મેયણીઈ પકિત્તિયા ॥૧” ઇતિ ।

અસ્ય છાયા-પરસ્પરં સ્નેહભદ્ગઃ, કલહોત્પાદન તથા ।

તર્જનં શત્રુપક્ષેષુ, ભેદનીતિઃ પ્રકીર્તિતા ॥૧॥ ઇતિ ।

ઉપપ્રદાનમ્=પૂર્વગૃહીતવસ્તુપ્રતિપ્રદાનમ્, અભિમતાર્થદાનં વા, એતદ્વૃપા ચતુર્વિધા નીતિઃ—નીયતે=સ્વાનુકૂલ્યં પ્રાપ્યતે રિપુરનયેતિ સા તથોક્તા તયા સામાદિ ચતુર્વિધયા નીત્યા સુ=સુષ્ટુ પ્રયુક્તં=પ્રયોગો વ્યાપારો યત્ર સ સુપ્રયુક્તઃ, એતાદૃશો નયઃ=ન્યાયસ્તસ્ય વિધિઃ=વિધાનં, તં જાનાતીતિ સ તથોક્તઃ—યથાયોગ્યનીતિન્યાય કુશલ ઇત્યર્થઃ । નીતિ પ્રયોગો યથા—‘ઉત્તમં પ્રણિપાતેન, શૂરં ભેદેન યોજયેત્ ।

‘પરોપ્પરં ણેહભંગો, કલહુપ્પાયણં તદ્દા ।’

તજ્જણં સત્તુપક્ખેસુ મેયણીઈ પકિત્તિયા ॥૧॥

શત્રુ પક્ષમેં સ્વામી સેવકમેં સ્નેહ કા ભંગ કરવાના ઉનમેં આપસમેં લડાઈ જ્ઞાગડા કરવા દેના-એવં પરસ્પર મેં તર્જન-ડાટ-ડપટ-આદિ કરવાના । પૂર્વમેં ગૃહીત કી હુઈ વસ્તુ કા દેના અથવા અભિમત અર્થકા દેના હસ કા નામ ઉપપ્રદાન હૈ સામ, દણ્ડ ભેદ એવં ઉપપ્રદાન હસ તરહ ૪ ચાર પ્રકાર કી નીતિ કે પ્રયોગરૂપ ન્યાય કે વિધાનમેં યહ અભય-કુમાર નિષ્ણાત થા-યથા યોગ્યનીતિ ન્યાય મેં કુશલ થા-નીતિ કા પ્રયોગ હસ પ્રકાર કહા ગયા હૈ—(ઉચ્ચમં પ્રણિપાતેન) ઉત્તમ જનકો યદિ

સ્નેહભાવ હોય છે, તેમા કૂટ પાડવી, તેમના મનમા એવી વાત ઠસાવવી કે બેથી બન્ને એક બીજાનો વિશ્વાસ ન કરે, તેનું નામ ભેદ-નીતી છે આ ભેદ નીતિ ત્રણ પ્રકારની બતાવવામાં આવી છે

પરોપ્પરં ણેહભંગો, કલહુપ્પાયણં તદ્દા ।

તજ્જણં સત્તુપક્ખેસુ મેયણીઈ પકિત્તિયા ॥૧॥”

શત્રુપક્ષમા સ્વામી સેવકના સ્નેહમા કૂટ પડાવવી, તેમનામા પરસ્પર કલહ કરાવવો અને પરસ્પર તર્જન (તિરસ્કાર) દમદાટી વગેરે કરાવવાં પૂર્વે કાઈ પાસેથી લીધેલ પદાર્થને આપવો અથવા અભિમત (ઈષ્ટ) અર્થને આપવો તેનું નામ ઉપપ્રદાન છે સામ, દડ, ભેદ અને ઉપપ્રદાન આ પ્રમાણે ચાર પ્રકારની નીતિનો પ્રયોગ કરતા ન્યાય આપવામા અભયકુમાર નિષ્ણાત હતા નીતિના સમુચિત માર્ગને અનુસરતા ન્યાય આપવામા તે કુશળ હતા નીતિનો યથાયોગ્ય વ્યવહાર આ રીતે બતાવવામા આવ્યો છે—‘ઉત્તમં પ્રણિપાતેન, સારા માણસને વશ કરવો હોય તો તેની સામે નમ્ર થઈને વર્તન

નીચમત્પદાનેન, સમ તુલ્યપરાક્રમેઃ॥૧૥” ઇતિ, અન્યથ—“છન્ધમર્થેન શુદ્ધીયાત્, સાધુમઝ્જલિકર્મણા। મૂર્સે છન્દાનુરોધેન તત્ત્વાર્થેન ચ પશ્ચિતમ્ ॥” ઇતિ। ‘ઈદાવોદ મગ્ગણગ્ગેસણમ્મસ્યસત્તયમ્મિસારણ’ ઈદાપોદમાર્ગગગ્ગેપપ્પાર્થશાસ્ત્રમતિવિશારદ — સમ ઈદા=કસ્યાપિધરુદ્ધનોડનાભોષિતવિલોકનજન્યસશ્વયનિરાશાય શુદ્ધિષ્ટેષ્ટા, યથા દૂરત ઉષેસ્ત્વપુક્તસ્ય કસ્યચિદર્થને ‘સ્થાણુ વાં પુરુષો વા ઇતિ વિવેકાય શુદ્ધિષ્ટેષ્ટનમ્।

વશા મેં કરના હાથે તો ઉસકે સાય નમ્રતા કા વ્યવહાર રચના ચાહિયે। (શૂર મેદેન યોનયેત્) કિસી શૂરવીરકો યદિ વશા મેં કરના હે તો ઉસકે સાય મેદનીતિ કા પ્રયોગ કરના ચાહિયે। (નીચમત્પદાનેન) યદિ કિસી નીચજનકો વશા મેં કરના હે, તો ઉસ કુછ ન કુછ ધોઠા વહુત અવશ્ય દે દેના ચાહિયે।

(સમ તુલ્યપરાક્રમેઃ) ઘરાપરી વાછે શાધુ કો યદિ વશ મેં કરના હે તો ઉસકે તો ઉસકે સાય ઘરાપરી કા પરાક્રમ કરના ચાહિયે। યદી યાન ધન્યથ્ર ઇસ પ્રકાર સે ગઈ હે—

‘છન્ધમર્થેન શુદ્ધીયાત્ સાધુમઝ્જલિકર્મણા,
‘મૂર્સે છન્દાનુરોધેન તત્ત્વાર્થેન ચ પશ્ચિતમ્’।

સામાન્ય રૂપ સે વસ્તુ કે વાદ જો ઉસમેં સંવદા હોતા હે ઉસ સંવદ્ય કોં દૂર કરને કી જો એક પ્રકાર કી શુદ્ધિ ષ્ટેષ્ટા હોતી હે ઉસકા નામ ઈદા હે। જૈસે દૂર સે કિસી ઠેંપી વસ્તુ કા જય હમે વર્ણન હોતા હે તથ યહ કુછ હે એસા સામાન્ય વોષ હોતા હે અથ ઇસ સામાન્ય વોષ કે વાદ ફિર એસા જો વિચાર આવતા હે કિ યહ સ્થાણુ હે યા પુરુષ હે

કરવુ બોધબે ‘શૂર મેદેન યોજયેત્’ વીર પુરુષને નશકરવો હોય તો તેની સાથે બેઠનીતિને પ્રયોગ કરવો બોધબે ‘નીચમત્પદાનેન’ નીચ માણસને વશ કરવો હોય તો કઈકને કઈક થોડું થોડુંસ આપવુ બોધબે ‘સમ તુલ્યપરાક્રમેઃ’ સરખી શક્તિવાળા દુશ્મનને નશ કરવો હોય તો તેની સાથે ઘરાપરીનુ શૂરતન બતાવવુ બોધબે બોલ ચાત નીજે સ્થાને આ રીતે બતાવવામા આવી છે—

છન્ધમર્થેન શુદ્ધીયાત્ સાધુમઝ્જલિકર્મણા।

મૂર્સે છન્દાનુરોધેન તત્ત્વાર્થેન ચ પશ્ચિતમ્ ॥૧૥,,

સામાન્ય રૂપમાં વસ્તુના બોધ પછી જે તેમા સ શય ઉદ્ગભવે છે તેને દૂર કરવાની બેઠ પ્રકારની શુદ્ધિનિષ્ક્રિય હોય છે તેનુ નામ ‘છન્દા’ છે થ ત દરખી કોઈ બિ ચી વસ્તુનુ કન્યા હે ક્યાન થાય છે ત્યારે આ કઈક છે એવુ સામાન્ય જ્ઞાન આપવુને થાય છે આ સામાન્ય જ્ઞાન પછી ફરી એમ વિચાર થાય કે આ સ્થાણુ (કુદ્) છે કે પુરુષ છે આનુ નામ સ શય છે આ ન શય પછી આ સ્થાણુ હોવુ બોધબે અથા પુરુષ હોવો બોધબે,

અપોહઃ-અપોહ્યતે=નિવાર્યતે સ્વાકારાદ્વિપરીત આકારોડનેનેતિ સ તથોક્તઃ=નિજા કારનિર્ણયજ્ઞાનં યથા-‘સ્થાણુરેવાય’ મિતિ। માર્ગણં-માર્ગ્યતે=અન્વિષ્યતે વસ્ત્વ-નેનેતિ તત્તથોક્તમ્=અપોહાગ્રે સદ્ભૂતાર્થવિશેષજ્ઞાનાભિમુખમેવ ‘તત્સત્ત્વે તત્સત્ત્વમન્વયઃ’ इत्यन्वयधर्मान्वेषणं, યથા વલ્લીલતાદ્યારોહણં સ્થાણુધર્મં એવાત્ર ઘટતે ઇતિ। સ્થાણુમેવાશ્રિત્ય વલ્લીલતાદ્યારોહણં ભવતિ, અતઃસ્થાણુ ધર્મન્વેન વલ્લીલતાદ્યારોહણં વ્યપદિશ્યતે। ગવેષણં-ગવેષ્યતે=વિશેષતો નિશ્ચીયતે વસ્ત્વનેનેતિ તત્ત-

“इसी का नाम संशय है। इस संशयके होने पर यह स्थाणु होना चाहिये अथवा पुहप होना चाहिये इसतरह किसी एक तरफ झुकती हुई जो बुद्धि की चेष्टा होती है यही ईहा है।

ईहा के बाद जो विशेष ज्ञान होता है उसका नाम अवाय है-अपोह है-। अपने आकार से विपरीत आकार जहाँ दूर किया जाता है वह ‘अपोह’ है ऐसी अपोह शब्द की व्युत्पत्ति है। जैसे जब यह बोध हुआ कि यह स्थाणु होना चाहिये तब ऐसा जो बोध होता है कि यह स्थाणु ही है इसी का नाम अपोह है मार्गण शब्द का अर्थ होता है-अन्वेषण- यह स्थाणु ही है ऐसा जो अपोह नामक बोध हो रहा है वह इस बात को लेकर हो रहा है कि यहाँ पर वल्ली आरोहण आदि जो स्थाणुगत धर्म हैं वे ही घटित हो रहे हैं। इसी का नाम अन्वय है ‘तत्सत्त्वे तत्सत्त्वमन्वयः’ यह अन्वय का लक्षण है। स्थाणु को अश्रित करके ही वल्ली लता आदि का वहाँ आरोहण होता है- इसलिये ये स्थाणु के धर्म तरी के प्रकट किये जाते हैं। मार्गणा में अन्वय धर्म की पर्यालोचना होती है। गवेषणा में व्यतिरेक धर्म का विचार चलता

આ પ્રમાણે કોઈ એક તરફ વળતી બુદ્ધિની ચેષ્ટા થાય છે, તેનું નામ ઇહા છે

ઇહા પછી જે વિશેષજ્ઞાન હોય તેનું નામ અવાય છે-અપોહ-છે પોતાના આકારથી ભિન્ન આકારને બીજા દૂર કરવામાં આવે તેને અપોહ કહે છે એ રીતે અપોહ શબ્દની વ્યુત્પત્તિ છે હા ત બીજાંરે એ જ્ઞાન થયું કે આ સ્થાણુ (કુંડ) હોવું બોધ્યે ત્યારે એવું નિશ્ચયરૂપે જે જ્ઞાન થાય છે કે આ સ્થાણુ (કુંડ) જ છે, આનું જ નામ અપોહ છે માર્ગણુ શબ્દનો અર્થ ‘અન્વેષણુ’ થાય છે આ સ્થાણુ જ છે, આ પ્રકારનું અપોહ નામે જે જ્ઞાન થઈ રહ્યું છે, તે આને લઈને જ થઈ રહ્યું છે કે અહીં વલ્લી (વેલ) આરોહણુ વગેરે જે સ્થાણુમાં રહેનારા ધર્મો છે, તે જ ઘટિત થઈ રહ્યા છે આનું નામ અન્વય છે “તત્સત્ત્વે તત્મત્ત્વમન્વયઃ” આ અન્વયનું લક્ષણ છે ‘સ્થાણુ (કુંડ) ના આધારે જ લતા વગેરેનું આરોહણુ થાય છે માટે જ એ સ્થાણુના ધર્મ બતાવવામાં આવ્યા છે માર્ગણુમાં ‘અન્વય’ ધર્મની પર્યાલોચના થાય છે ગવેષણુમાં કે વ્યતિરેક

યોક્-મર્ગજાદ્યર્થે સદ્ભૂતાર્થવિશેષ નિર્ણયામિદ્વન્ધ્વમેવાન્યધર્મપરિત્યાગેન 'તદસત્ત્વે તદસત્ત્વં વ્યતિરેકઃ' इति व्यतिरेक धर्माध्यास समालोचनं यथा- 'अस्मिन्निश्चिः शरीर कण्डूयनादयः पुरुषधर्मा न दृश्यन्ते' इति । एतेषां समाहारे ईहापोहमागमगमेषणानि, 'तैरर्थेष्वास्त्रे=अर्थोपार्जननिमित्तं शास्त्रमर्थशास्त्र, तत्र या मतिः=मननं तथा विशारदः=निपुणः स तयोक्तः । तथा 'उप्यत्तियाए वेणइयाए कम्मयाए पारिणामियाए चउच्चिहाए बुद्धीए उववेए' औत्पत्तिवया, 'वैनयिवया, કર્મનયા, પારિણામિવયા, ચતુર્વિધયા બુદ્ધયા ઉપવેતઃ, તત્ર-ઔત્પત્તિવયા-ઉત્પત્તિરેષ-શાસ્ત્રાભ્યાસકર્મપરિશીલનાદિક વિહાય પ્રયોજનં યસ્યા સા ઔત્પત્તિકી-પૂર્વમદૃષ્ટાભુતા નનુભૂતવિપયતયાપ્યકસ્માદુદ્ઘનચીલા, તયા, અથ રોહકદૃષ્ટાન્તઃપ્રસિદ્ધ યમ।

हे जैसे ऐसा विचार होना-कि यह स्वाणु ही है- पुरुष नहीं-कारण पुरुषगत ओ शिरः कण्डूयन आदि धर्म हैं वे यहां प्रतीत नहीं हो रहे हैं। 'तदसत्त्वे तदसत्त्वम्' यह व्यतिरेक का लक्षण है। अमयकुमार जिस तरह सामवादि नीमि के प्रयोग करने में विशेष पटु थे उसी प्रकार वे ईहा अपोह मार्गण, गमेषण द्वारा अर्थशास्त्र के विचार करने में भी विशेष विचारद्वयो (उप्यत्तियाए वेणइयाए कम्मयाए पारिणामियाए चउच्चिहाए बुद्धीए उववए) औत्पत्ति की, वैनयिकी कर्म का तथा, परिणामिकी, इस तरह चार प्रकार की बुद्धि से वे अमयकुमार युक्त थे। जो बुद्धि स्वतः इस जीव को बिना किसी शास्त्राभ्यास आदि के उत्पन्न होती है वह औत्पत्तिकी बुद्धि है। यह बुद्धि पूर्व में दृष्ट अद्भुत तथा अननुभूत हुए विषय को अरुस्मात् जान लेती है। इस विषय में रौहक का दृष्टान्त प्रसिद्ध ही

[અણવા] ધર્મ ઉપર વિચાર કરવામાં આવે છે ત્યાં ત્ય જ્યેમ વિચાર થવો કે આ સ્વાણુ જ છે પુત્ર નથી. કણ્ડુ કે પુરુષગત જે શિર કણ્ડૂયન વગેરે ધર્મો છે તેઓની અહીં પ્રતીતિ અહીં નથી. 'તદસત્ત્વે તદસત્ત્વમ્' આ વ્યતિરેકનું લક્ષણ છે જેમ અમયકુમાર સામ વગેરે નીતિનો પ્રયોગ કરવામાં વિશેષ કુશળ હતા, તેમજ ઉદ્ધા, અપોહ. માર્ગજ, ગમેષણ વટે અર્થશાસ્ત્ર ઉપર વિચાર કરવામાં પણ વિશેષ હેતુિયાદ હતા. (ઉપ્યત્તિયાએ વેણઈયાએ કમ્મયાએ પરિણામિયાએ ચતુર્વિહાએ બુદ્ધિએ ઉવવેએ) ઔત્પત્તિકી, વૈનયિકી ધર્મજા અને પરિણામિકી આ રીતે ચાર પ્રકારની બુદ્ધિથી અમયકુમાર સંપન્ન હતા. જીવને પોતાની મેળે કેઈ પણ જાતના શાસ્ત્રાભ્યાસ વગર જે બુદ્ધિ ઉદ્ભવે છે તે ઔત્પત્તિકી બુદ્ધિ છે આ બુદ્ધિ પહેલા કાંઈ પણ વખત જોવામાં નહિ આવતા સામગ્ર્યમાં નહીં આવતા તેમજ અનુભૂતિના વિષયમાં નહિ આવેલા વિષયને જાનાવાસ શક્ય છે તે આ જાણતામાં રોહકનું દૃષ્ટાન્ત પ્રસિદ્ધ થયેલ જ છે

वैनयिक्या—विनयेन जाता वैनयिकी=गुर्वोदिविनयप्राप्तशास्त्रार्थ संस्कारजन्या, तथा, अत्र नैमित्तिकशिष्यद्वयोदाहरणं संक्षेपतः प्रदर्श्यते—

एकस्मिन्नगरे समकक्षत्रयस्कौ द्वौ शिष्यौ निमित्तशास्त्रं पठितुं कस्यापि नैमित्तिकस्य समीपे गतवन्तौ। तयोरेको विनयशीलो यद् यथा गुरुरूपदिशति तत्तथैव बहुमानपुरस्सरं विनयावनतमस्तकोऽधीते, गुरुपाठितं मुहुर्मुहुर्विमृशति, शङ्कास्पदं स्थूलं गुरुसमीपमुपेत्य सविनयं निर्णयति च। अपरस्तु न तथा विनयेन पठति, न पृच्छति, नापि विमृशति च। अधीतशास्त्रावुभौ कालान्तरे जीविकार्थं देशान्तरं गतौ। ववचि-

है। गुरु आदि के विनय से प्राप्त हुए शास्त्री अर्थ के संस्कार से जो बुद्धि प्राप्त होती है वह वैनयिकी बुद्धि है।

इस विषय में दो नैमित्तिक शिष्यों का उदाहरण इस प्रकार है— किसी नगर में समान अवस्था वाले दो शिष्य किसी निमित्तज्ञ के पास निमित्त शास्त्र को पढ़ने के लिये गये। उनमें एक शिष्य विनय शील था। गुरुमहाराज उसे जिस प्रकार जिस बात को पढ़ाते थे वह उस बात को बहुमान पुरस्सर बड़े भारी विनय के साथ पढ़ता था। विद्या गुरु जिस विषय को उसे समझाया करते थे वह उस विषय को बार बार विचार में लाया करता था। जिस विषय में उसे किसी भी तरह का संदेह होता तो वह गुरु के पास जा कर विनय के साथ उसका निर्णय करता। दूसरा शिष्य ऐसा कुछ अविनयी था कि वह न तो कुछ पढ़ता न कुछ लिखता और न गुरु से कुछ पूछता और न कुछ विचार ही करता। अब उन दोनों के लिये ऐसा अवसर आया कि उन्हें आज्ञा

गुरु वगेरेना विनयथी प्राप्त करेन शास्त्रीय अर्थना संस्कार वरे ने बुद्धि प्राप्त थाय छे, तेवैनयिकी बुद्धि छे आ विषयने लगता ये नैमित्तिक शिष्योना दृष्टान्त आ प्रमाण छे—

कोई नगरमा सरणी उभरना ये विद्यार्थिओ कोई निमित्तज्ञनी पासे निमित्त-शास्त्रना अभ्यासार्थे गया तेओमा ओके शिष्य विनय छतो गुरु तेने ने बात प्रीभवता ते ते बातने गुरु मानपूर्वक धरु विनय साथे ते शीभवतो छतो विद्या आपनारा गुरु ने विषय तेने समजवता ते ते विषय उपर बार बार मनन कृतो छतो ते विषयमा तेने कोई पणु जतनी थका छाय तो ते गुरुनी पासे जेने सविनय तेनु समाधान करतो छतो भीजे शिष्य कछक अविनयी छतो न तो ते कछ वाचतो अने न ते कछ दाभवतो तेमज न गुरुने ते कछ पूछतो अने न ते कोईपणु जतना विचार करतो। ओइ विद्याअर्थ यास करी रक्षा पछी आ जन्नेने

સા ગતા ગૃહં, મિલિતો લઘ્વલક્ષ્ણાભઃ પુત્રઃ, હર્ષપ્રકર્ષમુપાગતા । તદ્વત્ સા વહુમ્ભલ્યં પારિતોષિકમાદાય સરસ્તીરમાગત્ય તૌ પૃષ્ઠવતીકથં જ્ઞાતમેતદ્વૃત્તમિતિ । અવિમૃશ્ય-
કારી દ્વૈતે-પ્રશ્નસમયે તવ મરતકાન્નિપત્ય કુમ્ભઃ સ્ફુટિતરતેન મયા જ્ઞાતં-‘મૃતસ્તવ
પુત્રઃ’ ઇતિ । તત્પશ્ચાદ્ વિમૃશ્યકારી પ્રવક્તિ-પ્રશ્નસમકાલમેવ તવ ઘટાઽથો ભૂમૌ
નિપતિતસ્તજ્જલં ચ સરોજલેન સાકં મિલિતં તેન મયા જ્ઞાતં-‘યસ્ય યજ્જલ તત્તેન

તુમ્હારા પુત્ર ઘર પર આ ગયા છે । ઉસકે મુઝાવલોકન સે તુમ પરમ હર્ષ કા
અનુભવ કરો । ઇસ પ્રકાર ઉસ વિનયશીલ વિચારક શિષ્ય કે વચન સુન-
કર ઉસે માનો નર્દ ચેતના સી પ્રાપ્ત હો ગઈ હો ઇસ તરહ વનકર વહ
અપને ઘર પહુંચી । પહુંચતે હી વહા ઉસને એક લાઘ્વ રૂપયોં કો કમા
કર સાથ મેં લાએ હુણ અપને પુત્ર કો દેખ્વા-દેખ્વતે હી ઉસે પરમ આનન્દ
કા અનુભવ હુઆ હર્ષ પ્રકર્ષ સે યુક્ત હો કર વહ વહુમ્ભલ્ય પારિ-
તોષિક લેકર પુનઃ ઉસ તાલાવ્ર કે કિનારે પર વહ આઈ । આતે હી ઉન
દોનોં સે ઉસને પૂછા-માઈ વતલાઓ તુમને યહ સવ કૈસે જાના । સુનકર
અવિમૃશ્યકારી શિષ્યને ઉસસે કહા-મા ! પ્રશ્ન પૂછને કે સાથ હી જવ
તુમ્હારે મસ્તક સે ઘડા ગિર કર ફૂટ ગયા-તો મૈને વિચાર ક્રિયા કિ
જિસ પ્રકાર યહ ઘડા અચાનક ગિરકર ફૂટ ગયા હૈ ઉસી પ્રકાર તુમ્હારા
પુત્ર ભી મર ગયા હૈ । વિમૃશ્યકારીને અપની વાત કે સમર્થન મેં ઉસે કહા
-કિ માતઃ ? પ્રશ્ન કરને કે સમકાલ મેં હી જવ આપ કા ઘડા
જમીન પર ગિર પડા ઓર ઉસમેં કા જલ સરોવર કે સાથ મિલ ગયા

ઘેર આવી ગયો છે તેનુ મો જોધને તમે જૂઝળ આનન્દ અનુભવો આ રીતે વિનયી
અને વિચારક શિષ્યના વચન સાલણીને તેણે બાણે કે નવી ચેતના ન મેળવી હોય, તેમ તે
તરતજ પોતાને ઘેર ગઈ અને ઘેર પહોચતા જ ત્યા તેણે એક લાખ રૂપિયા કમાઈ આવેલ પોતા-
ના પુત્રને જોયો જોતાની સાથે જ તેનુ હૈયુ આનન્દથી તરળોળ થઈ ગયુ પ્રસન્ન થતી
તે બહુ કીમતી ભેટ લઈને તે જ તળાવને કાઢે ફરી આવી આવીને તેઓ બન્નેને
તેણે પૂછયુ ‘ભાઈ તમે આ બધુ કેવી રીતે બાણયુ ?’ એ સાલણીને અવિમૃશ્યકારી
[અવિચારી] શિષ્યે કહ્યુ-‘મા ! પ્રશ્ન કરતાની સાથે જ તમારા માથા ઉપરથી ઘડો
પડીને ફૂટી ગયો, ત્યારે મને થયુ કે જે રીતે આ ઘડો ઓગિતો પડીને ફૂટી
ગયો, તે રીતે તમારો પુત્ર પણ મ.ણ પામ્યો હશે “વિમૃશ્યકારીએ [વિચારકે]
પોતાની વાતના સમર્થનમા કહ્યુ કે ‘મા ! પ્રશ્ન કરતી વખતે તમારો ઘડો જમીન
પર પડ્યો અને તેનુ પાણી સરોવરના પાણીની સાથે મળી ગયુ તે એ
ઉપરથી મે બાણયુ કે જે પ્રમાણે આ ઘડાનુ પાણી આ સરોવરના પાણીની સાથે
મળી ગયુ છે, તે જ પ્રમાણે તમારો પુત્ર પણ તમને જલ્દી મળવો જોઈએ આ

મિલિતમિતિ તતોડસ્યા ડુપ્રેડપ્પનયા સહદુતમંત્ર મિલિપ્યતી' ત્યાદિ । તત્કૃત્વા
તમવિમુદ્ધકારિણ દુર્વચનૈર્નિર્મત્સ્યં ત્રિમુદ્ધકારિણે વદુમૂલ્ય પારિતોપિક સમપ્ત્યા
શ્રીર્વાંદશતાનિ દદૌ । અયાસાવત્રિમુદ્ધકારી સ્વેદલિન્નો મૂલ્યા સ્વવેતસિ ચિન્તયા
માસ-‘મયા ગુરુજન વિનયાભાષેન શાસ્ત્રમભ્યસ્ત તસ્માન્મે વિદ્યા ન ફલવતી જાતે’
ત્યાદિના મન સંતાપં સમાપ । વિનયશીલો વિદ્યશ્યકારી તુ ગુરોરુપકાર મુદુમુદુ
રત્નસ્મરન્ વિદ્યાપ્રધાર કુર્વેન્નાસ્મિન્ સ્તોકે જનરપૂતમિષ પૂજિતઃ-ક્રમસ્ર આત્મ
વિદ્યાં સમ્રાપ્ય કલ્યાણમાર્ગ સાધિતવાન્ । સદાધ્યયને કૃતેડપિ વિનીતે એવ

તો હસ પર સે મૈને જાના કિ જિસ પ્રકાર યહ મસ હસ જલ કે સાથ
મિલ છુલ ગયા હૈ-ઝસી પ્રકાર આપકા પુત્ર મી આપકે સાથ શોધ હી
મિલ જાના જાહિયો । હસ પ્રકાર ડસ વિમુદ્ધકારી કે મૂરિ મૂરિ પ્રશંસા
કરતી હુઈ ડસ વૃદ્ધાને ડસ અવિમુદ્ધકારી વ્યક્તિ કો મુરા ખલા કા કર
તથા ડસ વિચારશીલ વ્યક્તિ કો વદુમૂલ્ય પારિતોપિક પ્રદાન કર જનત
મેં સૈકહને જાઝીર્વાંદ વચનાં સે વખાયા । અપને સાધી કા હસ પ્રકાર વેવ
વુર્લમ સન્માન વેવકર અવિમુદ્ધકારી વદુત અધિક સેવ સિલ્લ જુઆ ।
ડસને અપને ચિત્ત મેં જોષા મૈને વિદ્યાગુરુકે પાસ વિદ્યા કા અધ્યયન તો
ક્રિયા હૈ-પરન્તુ વિનયાભાષ કે કારણ વહ મુક્ત મેં ફલવતી નહીં હુઈ
હૈ । વિનયશીલ વિમુદ્ધકારીમે ‘વિનયાદિ સપન્ન વનકર જો ‘મી વિદ્યા
મૈને વિદ્યા ગુરુ સે પઠી વહ મુક્ત મેં વિશેષ રીતિ સે પ્રસ્ફુટિત હુઈ હૈમત
મેરે ડપર વિદ્યાગુરુ કા વહા ‘મારી ઉપકાર જુઆ હૈ-‘હસ પ્રકાર વાર
વાર વિદ્યા ગુરુ કે ઉપકાર કા સ્મરણ કરસે જુવ વિદ્યા કા પ્રચાર અચ્છી
તરહ સ ક્રિયા હસ પ્રચારસે જોગો મેં ડસકી અમૃત જૈસી માન્યતા વતી ।
પ્રમસ્રઃ જપ વહ આત્મવિદ્યા કી સાધના કરસેર કલ્યાણમાર્ગ કા પધિકર પન

પ્રમાણે વાતજાણી તે ડાશીએ અવિમુદ્ધકારીના જ્ઞાનની ખૂબ બાટકણી ઢાલી અને તે પછી
વિચારશીલને ખૂબ કીમતી સેટ બને સે કટો આશીર્વાચનો આપ્યા પોતાના સાથીતુ આ
રીતે વેવ દુર્લભ સન્માન બોધને અવિમુદ્ધકારી ખૂબ જ દુ ખી થયો અને તેણે
પોતાના મનમાં વિચાર ક્યો કે મે વિદ્યાગુરુ પાસેથી વિદ્યાઆપ્ય તો ક્યો છે પણ
વિનય રહિત હોવાને લીધે વિદ્યા સારી પેઠે મારામા ફળવતી થઈ નથી ” વિનય-
શીલ વિમુદ્ધકારી શિષ્યે વિચાર ક્યો કે ‘વિનયાદિથી જે વિદ્યા ગુરુ પાસેથી મેળવી
છે, તે મારામા અવિશેષ વિકાસ પામી છે ખરેખર મારા ઉપર વિદ્યાગુરુને બહુ બારે
ઉપકાર થયો છે ’ આ રીતે વારવાર વિદ્યાગુરુના ઉપકારનું સ્મરણ કરતાં સારી પેઠે
વિદ્યાપ્રચાર ક્યો આ પ્રચારથી લોકોમા અમૃત જેવી તેની ખ્યાતી વધી. જનુકમે જ્યારે
તે આત્મવિદ્યાની સાધના કરતા કરતાં કલ્યાણપથનો પધિકર બન્યો ત્યારે અનન્ત જનમ

વિદ્યા સકલશાસ્ત્રરહસ્ય પ્રકટયતિ । સુવિનીતસ્તદ્ વિદ્યા પ્રભાવેનાસ્મિન્ લોકે
સ્વ રચનયા શાસ્ત્રાદિરહસ્યં પ્રકટયન્ આત્મવિદ્યા સમવાપ્ય સ્વપર કલ્યાણાય પ્રભવતિ ।
इतिवैनयिकी बुद्धि दृष्टान्तः । अत्रानेकशो दृष्टान्ताः सन्तीति विस्तरभयाद्
विरम्यते ।

કાર્મિકયા=કર્મણઃ=કૃષિવાણિજ્યાદિ વ્યવસાયાત્ જાતા કાર્મિકી=તત્તત્ક
મોન્યાસપ્રકર્પજનિતેત્યર્થઃ તયા । અત્ર તસ્કરકૃષીવલોદાહરણમ્—

કશ્ચિત્તસ્કરો વાણિજગ્રામે કસ્યચિદ્વાણિજો ગૃહે કમલાકાર સ્વાતં સ્વનિતવાન્ ।
પ્રભાતે જના એકત્રીભૂતાસ્તત્સ્વાતં દૃષ્ટ્વા ભૂયો ભૂયઃ પ્રશંસાં કૃતવન્તઃ—અહો ! ચોરસ્ય
ગયા તો અનન્ત સંસાર કા ખી અંત ઉસને કર દિયા । ઇસ દૃષ્ટાન્ત લિખને કા
તાત્પર્ય યહ હૈ કિ સાથર અધ્યયન કરને પર ખી વિનીત જનમેં હી વિદ્યા
ફલવતી બનતી હૈ તથા સકલ શાસ્ત્રોં કા રહસ્ય ખી આત્મા મેં પ્રકટ હોતા હૈ
જો આત્મા વિનીત હોતા હૈ । વિનીત જન હી વિદ્યા કે પ્રભાવ સે ઇસ
લોક મેં અપની રચના ઢારા શાસ્ત્રાદિ કે રહસ્ય કો પ્રકટ કરતે હૈ—ઑર
આત્મવિદ્યા કો પ્રાપ્ત કર અન્ત મેં વે સ્વ ઔર પર કે કલ્યાણ કરને મેં
સમર્થ બન જાતે હૈ । ઇસ બુદ્ધિ કે ડપર ઔર ખી અનેક પ્રકાર દૃષ્ટાન્ત
હૈ જો યદાં ગ્રન્થ વિસ્તૃત હો જાને કે ભય સે નહી લિખે ગયે હૈ । કૃષિ વાણિ
જ્ય આદિ વ્યવસાયરૂપ કર્મ સે જો બુદ્ધિ ઉત્પન્ન હોતી હૈ વહ કાર્મિકી બુદ્ધિ હૈ ।

इसके ऊपर कृषिवल (किसान) और चोर का उदाहरण इस प्रकार है—

एक चोर ने वाणिज गाँव में किसी एक वाणिक् के घर में रात्रि
के समय कमल के आकार जैसा खात-ओँडा किया ।—प्रभातकाल जब
हुआ तो लोगोंने इसे देख कर चोर की बड़ी भारी प्रशंसा की । कहने

મરણુને પણુ તેણે અત કયોં આ દૃષ્ટાન્ત લખવાનુ પ્રયોજન એ છ કે એકી સાથે
અભ્યાસ કરવા છતાં પણુ વિનીત માણુસમા જ વિદ્યા સફળ થાય છે, અને બધા શાસ્ત્રોનુ
રહસ્ય પણુ તે જ આત્મામાં પ્રકટે છે, કે જે આત્મા વિનમ્ર હોય છે નમ્ર માણુસ જ
વિદ્યાના પ્રભાવથી આ લોકમા પોતાની રચના વડે શાસ્ત્ર વગેરેનુ રહસ્ય ખતાવે છે, અને
આત્મવિદ્યાને મેળવીને અ તે સ્વ [પોતાનુ] અને પર [પારકાનુ] કલ્યાણુ સાધવામા સમર્થ
થાય છે આ બુદ્ધિ વિષે બીજાપણુ એનેક દૃષ્ટાન્તો છે જે અહીં ગ્રન્થ વિસ્તારના
ભયથી લખ્યા નથી કૃષિ, વાણિજ્ય વગેરે વ્યવસાયના કર્મોથી જે બુદ્ધિ ઉત્પન્ન થાય
છે તે કાર્મિકી બુદ્ધિ છે

એના માટે કૃષીવલ [ખેડૂત] અને ચોરનુ ઉદાહરણુ આ પ્રમાણુ છે—

વાણિજ ગામમા કોઇ એક વાણિયાના ઘેર રાતના વખતે એક ચોરે કમળના
આકાર જેવુ બાકોડ [ખાતર] પાડ્યુ સવારે લોકોએ એ જોઇને ચોરના બહુ ભારે

હસ્તકૌશલ ? કીદૃષ્ટં મુન્દરં સ્વાત રનિત ? મિતિ । તપાલસિતત્વેન સ્પિસઞ્ચૌરઃ
સ્વપ્રશ્નાં ધુસ્વા પરમમોદમાપ । તપ્ર કચ્ચિત્કર્પકોઽવદત્-નાપ્ર કોઽપિ વિસ્મય ,
યસ્ય યપ્રામ્યાસસ્તસ્ય તપ્ર ન કિમપિ દુષ્કરમ્-અપિ સુ સર્વે મુકરમેવેતિ નિશ્ચમ્ય
તત્કરોઽન્તઃ ક્રોધાપ્માસઃ ક્ષેપ્રે ગત્વા મુત ત કૃપીવલ્લમચાદીત્-રે દુષ્ટ । ત્વાં
મારયિતુમાગતોઽસ્મિ યજ્વયા મમ સ્વાત ન પ્રશસિતમ્ । કર્પકો વદસિ-કિં મયા
ઽનુચિતં કયિતં યમ્ય યપ્રામ્યાસપર્કપસ્તસ્ય તત્કુલમમેષ, પદ્ય તપ્ર કયનાનુ
સારેણ મુદ્ગાન અપીમુલ્લાન્તિર્યક્મુલ્લાન્ત્યર્ધ્વમુલ્લાન્ વા ભૂમૌ પાતયામિ । તત્કરો

છમે-દેલો તો સહી-ચોરને હસમેં કેસી અછી અપની હસ્ત કુશમતા
દિવ્યલઈ ફે કયા થદિયા કમલાકાર સ્વાત સોદા ફે । પ્રશ્નસા કરનેવાલે
લોગોં કે ધીન્ધ મેં ચોર મી છુપા છુઆ યા મો અપની હસ્ત પ્રકાર પ્રશસા
સુનકર થડા સુલ્લ હો રહા યા । હસજનસમૂહ મેં એક કિસાન મી સંમિલિત
યા । જો હસ્ત પ્રકાર કહ રહા યા-હસમેં અચરજ કરને કી કોઈ પાત
નહીં ફે-જિસે જહાં અમ્યાસ હોતા ફે-વહાં ઉસે કુછ મી વુષ્કર નહીં હોતા ફે
સર્વ ઉસે સહજ હોતા ફે । કિશાન કી હસ્ત પ્રકાર પાતચીત કરને કી પદ્ધતિ
લેખકર ચોર કો મીતર ૨ થડા ક્રોધ આયા-વહ રાત્રિ મેં ઉસ કિસ્માન
કં પાંસ લેલ મેં જાકર બોલા રે કુષ્ટ ? મેં તુમે મારને કે લિયે યહાં આયા
ફે-ધારણ તુને મેરે કમલાકાર સ્વાત કી પ્રશસા નહીં કી ફે । ચોર કી
હસ્ત પાત કો સુનકર કિસાન ને કહા-માઈ મેંને કયા અનુચિત કહા-
મેંને તો યહી કહા ફે કિ જિસકા બિમ વિષયમેં અધિક અમ્યાસ હોતા
ફે વહ ઉસે મુલમ હી હોતા ફે-ઉસ કાર્ય કરને મેં ઉસે કોઈ કઠિનાઈ નહીં

વખાણુ ક્યા. તેઓ કહેવા લાગ્યા-‘ભુલ્યો, ચોરે આમા કેવી હાથકારીઝરી બતાવી છે
કમળના આકાર જેવું જેવું સરસ બાકેશ [ખાતર] પાડ્યું છે વખાણુ કરનારાઓની
વચ્ચે ચોર પણ છુપાઈ રહ્યો હતો. પોતાના આ બાતના વખાણુ સાંભળીને તે બહુ
ભારે ખુશ થઈ રહ્યો હતો. આ ટોળામાં કોઈ જેડૂત પણ હતો. જે આ પ્રમાણે કહે ।
લાલ્યો કે-‘આમાં નવધની શી વાત છે જેને આ અમ્યાસ હોય છે ત્યાં તેને
કઈ પણ અધરૂં હોતુ નથી. બહુ તેને માટે સરળ હોય છે જેડૂતની આ પ્રમાણે
વાત સાંભળીને ચોરન હૃદયમાં ભારે શાપ પ્રકટ્યો અને રાત્રે ચોર જેતરમા જેડૂ
તની પાસે જઈને બોલ્યો કે-દુષ્ટ ! આહીં હું તને મારવા આમો છું કેમકે તે મારા
કમળના જેવા આકારવાળા બાકોર ના વખાણુ નથી ક્યા. જેડૂતે ચોરની આ વાત
સાંભળીને કહ્યું-‘બાઈ તને મેં શું જોડું કહ્યું મેં તો તને જોમજ કહ્યું કે જે
વિષયમા જેનો સારો અમ્યાસ હોય તે વિષય તેને માટે સરળ હોય છે તે વિષ-
યની બાબતમા જમે તે કામમાં તેને કઈ પણ બાતની મુશ્કેલી નહતી નથી. ભુલ્યો

वस्त्रमास्तीर्य वदति—अस्योपरिसर्वानधोमुखान् पातय । तेन तथैव पातिताः । चौरः प्रसन्नो जातः । तयोः कर्मजाबुद्धिः । एवं रत्नपरीक्षको रात्रौ घोरान्धकारे रत्नपरीक्षाममर्थो भवति । रजको रात्रावन्धकारेऽपि यानि यस्य वस्त्राणि तानि तस्मै हस्तस्पर्शमात्रे परीक्ष्य ददातीत्यादीनि बहून्युदाहरणानि सन्ति ।

पारिणामिक्या—परि=समन्तान्नमनं परिणामः=वयःपरिणामजनित आत्म-परिणाम जनितो वा धर्मः, स प्रयोजनमस्या इति पारिणामिकी-अभ्युदय-मोक्ष फलवतीत्यर्थः, तथा । अत्र स्थविरोदाहरणम्—

होती है। देखोतुम कहो जैसे ही रूप में मैं इन सुदृग के दानों को ऊँचे उछाल कर गिरा सकता हूँ। कहो किस रूप में मैं इन्हें गिराऊँ इनका मुख ऊँचा रहे इस रूप में अथवा नीचा रहे इस रूप में या निरछा रहे इस रूपमें गिराऊँ? किसान की बात सुनकर चोरने अपना वस्त्र नीचे फैलाकर कहा—इस पर इन मुंग के दानों को इस रूप से गिराओ कि जिससे सबके सब दानें अधोमुख रहे। चोर की इस बात को सुनकर कृषकने वैसा ही किया। चोर इससे बड़ा प्रसन्न हुआ इस तरह दोनों को जो अपने २ कार्य में विशेष सफलता मिली वह कर्म जा बुद्धि का ही प्रभाव है। इसी तरह जो रत्न परीक्षण हुआ करता है वह घोरान्धकार रहने पर भी रात्रि के समय रत्न की परीक्षा कर दिया करता है। धोबी रात्रि भी जिस का जो कपडा होता है वह उसे छूकर जान लेता है कि यह इसका कपडा है और उसे दे देता है। इसी तरह और भी कई उदाहरण इस बुद्धि के ऊपर कहे गये हैं—जैसे जैसे अवस्था बढ़ती जाती

आ भगना दाणुने तमे कहे। ते प्रमाणे हुँ ॐ ये उछाणीने पाडी शकु छु गोबो, येभने हुँ डेवी रीते पाडु येभनु मो ॐ नु रहे येवी रीते अथवा नीनु रहे येवी रीते, अथवा त्रासु रहे येवी रीते पाडु ?” जेइतनी बात सासणीने चारे पोतानु वस्त्र नीचे पाथरीने कहुँ—“आना उपर भगना दाणुने तु येवी रीते पाड १ जेथी जधा दाणुनु मो नीचे रहे” चोरनी आ बात सासणीने जेइते ते ७ प्रमाणे कहुँ आथी चोर लारे पुथ थये जन्नेने पोतपोताना काममा आ प्रमाणे सकृता भणी ते कर्मज बुद्धिना प्रभावथी ७ ये ७ रीते न्या रत्नपरीक्षण थाय छे त्या साव अधा ३ होवा छता रातना समये (रत्नपरीक्षक) रत्ननी परीक्षा करी आपे छे रात होवा छता धोबी जेतु जे लुगडु होय छे, तेने स्पर्शनि ७ नाली नय छे के आ आनु लुगडु छे जने तेने आपी दे छे जे ७ रीते भीन टेटलाक उदाहरणो आ बुद्धि विषे कहेला छे

પરસ્મિન્નગરે કથિન્મણિધરો મુજસ્તરમાલ્ય સ્વર્ગિ વૃક્ષેકદેશ સત્યાપ્ય તત્પ્રકાશપથેન પ્રતિદિન પશિણામણ્યશાત્રકાન્ મસતિ । एकदा पक्षिमिः संमीप्य षष्ठ्य चरणादिना त निहत्य तथास्थित एषापो निपातितो भूत । वृक्षस्थितमणिप्र मया सदृशोवर्णिकूपगत सर्वे जल रक्तीभूतमिषामासत, कृपादाकृष्ट तु तन् श्वेन मेव । सदृष्ट्वा केनचिद्वालेनाविभम्बित स्वरिराय निजजनकाय तत्सर्व निवे

૬-અથવા આત્મપરિણતિ વધતી જાતી છે વૈસે ૨ અમ્યુદય ઓર મોક્ષ કી તરફ જીવ કા જો યુદ્ધિ પૂર્વક મુકાવ હોતા છે ડસ યુદ્ધિ કા નામ પારિ ણામિકી યુદ્ધિ છે.

इस युद्धि के ऊपर स्वधिरका दृष्टान्त इस प्रकार है—

एक नगरमें मणिधर मुजंग रहता था । वह अपने फणास्थमणि को नय वृक्ष पर चढ़ता या तो उसके एक कोने में रख देता या और फिर उस के प्रकाश में वह वृक्ष पर इधर उधर फिर कर प्रतिदिन पक्षियों के अडों को देख कर खाता रहता था । एक दिन की बात है कि पक्षियोंने मिलकर इसका सामना किया । परस्पर में छिड़कर युद्ध हुआ । अन्तमें पक्षियों ने षष्ठ्य और पैरों के आघात से उसे आहत कर वृक्ष से नीचे गिरा दिया । गिरते ही वह मर गया । वृक्ष के नीचे एक कूप था । सो उसका जल उस वृक्ष स्थित मणि की प्रभा से रक्त दिग्गलाई देता था । परन्तु जब वह जल कूप से बाहर निकाला जाता तो सफेद ही प्रतीत होता था । इस बात को देखकर किसी बालकने अपने बुद्ध पिता से यह सब

જેમ જેમ આમુદય વધતુ જાય છે અથવા આત્મપરિણતિ વધતી જાય છે તેમ તેમ અમ્યુદય અને મોક્ષની તરફ જીવની જે યુદ્ધિ પૂર્વક પ્રવૃત્તિ હોય છે તે યુદ્ધિનુ નામ પરિણામિકી યુદ્ધિ છે

આ યુદ્ધિ વિશે સ્વધિરનુ દ્રષ્ટાન્ત આ પ્રમાણે છે

એક નગરમાં મણિધર (આપ) રહેતો હતો. તે જ્યારે જડ ઉપર ચઢતો હતો, ત્યારે પોતાના હસ્તના મણિને ધરતી એક મુણામાં મૂકતો, અને પછી તેના અજવાળામાં જડ ઉપર ચારે બાજુ ફરીને પક્ષીઓના ધ્વજોનુ દરરોજ બહાજ કરતો હતો. એક દિવસ પક્ષીઓએ એ પીને તેના સામનો કર્યો. જન્ને પક્ષમાં ઘમસાણુનુદ જામ્યુ આખરે પક્ષી-ઓએ જાત અને પગના પ્રહારથી તેને હાથલ ફરીને જડ ઉપરથી નીચે પાડ્યો. પડવાની સાથે જ તે મરણ પામ્યો. જડ નીચે એક કૂપે હતો. તેનુ પાણી જડ ઉપર મૂકેલા મણિના પ્રકાશવટે હાલરજવાળુ હાગતુ હતુ. પણ જ્યારે તે પાણી કૂવામાંથી બહાર કાઢવામાં આવતુ ત્યારે તે પોણુ જ હાગતુ હતુ. આ જોઈને કોઈ છોકરાએ પોતાના ધરડા પિતાને આ બધુ કહ્યું. તે ચાંજળીને તરતજ તે ધરડો પિતા ત્યાં આવ્યો અને

दितम् । स तत्रागत्य स्वबुद्ध्या निर्णयं मणिं गृहीत्वा ऐहिकाभ्युदयवान् वभूव ।
स्थविरस्य वयः परिणामजन्या पारिणामिकीबुद्धिः ।

मोक्षफलविषये खड्गिदृष्टान्तमाह—

एकस्मिन् ग्रामे कश्चित् श्रावको धर्मगुरुणा मुहुर्मुहुः — प्रेरितोऽपि
संसारमोहमुग्धो धर्ममकृत्वा मरणानन्तरमरण्ये खड्गी जातः । 'गेडा' इति
भाषायाम् । असौ मार्गमावर्त्य तिष्ठति, पथिकान् शृङ्गेण निहन्ति च ।
अन्यदा तेन पथा समागच्छन्तं सुचारुमुनिवेपं धृतरजोहरणं करधृतपात्रं
कहं दिया । सुनन्ते ही वह वहाँ आया—और अपनी बुद्धि से इसका निर्णय
कर वह इस निष्कर्ष पर पहुँचा कि वृक्ष के किमी एक कोने पर मणि
रखा हुआ है। झट से उमने वह मणि वहाँ से उठा लिया। इस तरह
उसे ऐहिक सम्पत्ति जाली बनते हुए देर नहीं लगी।—

मोक्ष के ऊपर खड्गिदृष्टान्त इस प्रकार हैः—एक ग्राम में कोई एक
श्रावक रहता था। धर्मगुरुने उसे चार २ धर्म करने की और बुझाने का
उपदेश दिया—परन्तु वह इतना मोहमुग्ध बना हुआ था कि
धर्मका नाम सुनकर घबराता था। अन्त में वह मरा और जंगल में गेडा
की पर्याय से उत्पन्न हो गया। उस जंगल में होकर जो कोई पथिक
आ निकलता उसे यह घेर कर सींगों द्वारा मार डालना
सदा यह मार्ग को रोक कर ही अपनी शिकार की तलाश में बैठा रहा
करता था। किसी समय उस जंगली रास्ते से होकर धर्मशर्म नामके
आचार्य अपनी शिष्यमंडली सहित जा रहे थे। रजोहरण उनकी कक्षा में

पोतानी बुद्धि वडे अने। निष्पत्ति करीने ते अने निश्चय उपर आये। डे आ कुवानी नल्लक-
ना प्रदेशमा भणि भूकेल छे तेणे शीघ्र भणि त्याही उपाडी लीये आ रीते पोतानी
बुद्धिना प्रलवथी अडिक वैभवशाली (मालदार) थता तेने वार न लागी

मोक्षक्षणना विषे अउगि दृष्टात आ प्रभाणे छे—

एक गाभमा कोठ अके श्रावक रहितो હતો। धર્મશુરુએ વાર વાર તેને ધર્માચરણ
તરફ વાળવા માટે ઉપદેશ આપ્યો, પણ એટલો તે મોહાધ હતો કે ધર્મનું નામ
સામળીને તેને ગભરાટ થતો હતો। અતે તે મરણ પામ્યો, અને જગલમાં ગેડાના
પર્યાયથી જન્મ પામ્યો। જગલમાં ન્યારે કોઇ પણ મુસાફર પસાર થતો ત્યારે તેને તે
ચારે બાજુથી ઘેરીને શિંગવડે મારી નાખતો હતો, અને શિકારને શોધતો દરરોજ
તે રસ્તો રોકીને જ પોતાના શિકારની ધ્યાનમાં બેસી રહેતો હતો। કોઇ વખતે તે
જગલના રસ્તેથી ધર્મશર્મ નામે આચાર્ય પોતાની શિષ્યમંડળી સાથે પસાર થતા હતા,
તેમની બગલમાં રજોહરણ હતું। પાત્રોની ઓળી હાથમાં હતી સદોરક મુખવાસિકા મો

मुखोपरिवद्धसदोरकमुखनखिकं पट्कायरसक मुनिगणपरिवृत धर्मधर्मनामानमा
चार्य विलास्य तत्तपः प्रमाणास्त तत्रैव स्थित इन्तु न श्रमाक। अनिमेष-
दृष्ट्या सादर भिक्षोकयवस्तस्य जातिस्मरणं प्रादुरभूत्-भगो ! एष एव मम
गुरुः समागत , अमेन मुहूर्तं मेरितोऽप्यहं पूर्वभवे धर्म न कृतवान तेनेदृशीं
दर्शा प्राप्तः। इति विचिन्त्य भक्तप्रत्याख्यानं विधाय कालं कृत्वा देवो आतः॥

दया हुआ था। पात्रों की झोली हाथमें थी। मुख पर सदोरकमुख
धस्त्रि का धंधी हुई थी। पट्काय के भीवों की रक्षा करने में ये सदा तत्पर
थे। जगली रास्ते से आते हुए इन आचार्यवर्य को क्यों ही इस खड़ी
ने देखा कि वह इकदम उनके तप के प्रभाव से वहीं पर स्तम्भित हो गया।
मारने में सर्वथा असमर्थ बन गया। अपनी इस प्रकार की असमर्थता देख
कर वह अनिमेष नयनों से मुनिराज की ओर देखता हुआ वहीं पर
खड़ा रहा। खड़े २ वहीं उसे जातिस्मरण ज्ञान प्रकट हो गया। उसने
विचारा—यही मेरे पूर्वभवे के गुरु हैं। यद्यपि इन्होंने मुझे उस भव
में चार २ धर्म कर्तव्य की ओर प्रेरित किया फिर भी मैं इतना—
अमाणा निकला कि मैंने अपने जीवन में धर्म की शरण नहीं गही।
यही कारण है कि आज मैं इस निकृष्ट पर्याय में उत्पन्न हुआ—हूँ। इस
प्रकार विचार कर अपनी बुद्धिचा सुधारने के निमित्त उसने भक्तप्रत्या
ख्यान नामक सधारा की शरण स्वीकार की। अन्तमें जब वह मरा तो
उस भक्तप्रत्याख्यान रूप तप के प्रभाव से स्वर्ग में वेष हो गया।

उपर आंधेही दुती पटकाय लुपेना रक्षयु भागे तेजो सदा तपार स्तेता दुता
अजीवे (गिहमे) अगदना स्तेथी आवता आचार्यने जेया के तस्त अ तेमना
तपना प्रभावथी ते त्या अ शक्ति अये, अने तेमने आस्वामा असमर्थ अनी गये।
आ प्रभावे पीताय असाभय अने ते जेक नरुने मुनि तद्वे जेतां त्या अ असे
रहो। त्या जेतां जेता अ तेने अति स्मरण ज्ञान यथु तेजे विचार करी—आ आरा
पूर्वभवना गुरु ३ अने अने ते अने आमां चारवार धर्मावरुनी प्रेरणा आपी
हता हु अने जेता अपी अभनसीअ दुता के आरा लुपनागमा हु धर्मनि शरजे यथे
नधी आ आरुने वीपि अ हु आ आ निदृष्ट (अशान) यथोय (यतिनि) आ अने ३
आ हीने विचार करीने पीतानी दुस्वभा सुधारणा भागे तेजे अक्त प्रत्याख्यान अथाश
नु अ ३ अनी आरु अने ते अने आमां त्यारे ते अक्त प्रत्याख्यानअ
तपना प्रभावथी स्वभा देव यथे। त्यांनी स्थिति पूरी करीने ते त्यांही यथीने

ततश्च्युतो मनुष्यभवे तपःसयममाराध्य मोक्षसुखमप्राप्त। तस्यात्मपरिणाम जन्या पारिणामिकी बुद्धिः। अत्राप्यनेकानि सन्त्युदाहरणानि।

एतया पूर्वोक्तया चतुर्विधया बुद्ध्या उपपेतः सोऽभयकुमारः श्रेणिकस्य राज्ञो बहुषु=प्रचुरेषु 'कज्जेसु य' कार्येषु=च सैन्यकोपकोष्ठागारादि सम्बन्धिनाना-विधकर्तव्येषु तथा 'कुडुंबेसुं'=कुटुम्बेषु=स्वपरपरिवारेषु। 'मंतेसु य' मंत्रेषु च=कर्तव्यनिश्चयार्थं गुप्तविचारेषु। 'गुड्ढेसु य' गुह्येषु च=लज्जया गोपनीयव्यवहारेषु, 'रहस्सेसु य' रहस्येषु च=रहसि भवा रहस्यास्तेषु=प्रच्छन्नव्यवहारेषु। 'निच्छ-एसु य' निश्चयेषु च=पूर्णनिश्चयेषु। विषयसप्तम्या 'एतेषु विषये' इत्यर्थः। चकाराः

वहां की स्थिति समाप्त कर जब वहां से चक्कर मनुष्यभव प्राप्त कर तप एवं संयम की आराधना करके उसने मोक्ष सुख को भी प्राप्त कर लिया। इस बुद्धि के ऊपर-अनेक दृष्टान्त और भी प्रसिद्ध हैं।

इन चार प्रकार की बुद्धियों से युक्त हुआ अभयकुमार-(सेणियस्स रण्णो बहुसु कज्जेसु य कुडुंबेसु य मंतेसु य गुड्ढेसु य रहस्सेसु य निच्छएसु य आपुच्छणिज्जे पडिपुच्छणिज्जे मेढीपमाणं-आहारे आलं वणं चक्खुमेढीभूए पमाणभूए आहारभूए आलंवणभूए चक्खुभूए सव्वकज्जेसु सव्वभूमियासु लद्धपच्चए विइणविआरे रज्जधुरावितए यावि होत्था) श्रेणिक राजा को प्रचुरकायों में-सैन्य कोश कोष्ठागार आदि संबंधि नाना विध कर्तव्यों में-कुटुम्बों में-स्व एवं परपरिवारों के विषय में-मंत्रों में कर्तव्य को निश्चय करने के लिये किये गये गुप्त विचारों के विषय में-गुह्यों में-लज्जाद्वारा गोपनीय व्यवहारों में, रहस्यों में-प्रच्छन्न व्यवहारों में निश्चय में-उन कर्तव्यों में-कि जो करने के लिये पूर्णरूप से

मनुष्यजन्म पाभ्यो आ जन्ममा तेषो तप-सयमने आराधीने अते मोक्ष सुभ मेणव्यु आ बुद्धिने लगता अनेक भील दृष्टातो पइ प्रसिद्ध छे

आ प्रकारनी बुद्धिओथी स पन्न थयेल ते अलयकुमार (सेणियस्स रण्णो बहुसु कज्जेसु कुडुंबेसु य मंतेसु य गुड्ढेसु य रहस्सेसु य निच्छएसु य आपुच्छणिज्जे पडिपुच्छणिज्जे मेढीपमाणं आहारे आलंवणं चक्खु मेढी-भूए पमाणभूए आहारभूए आलवणभूए चक्खुभूए सव्वकज्जेसु सव्व भूमियासु लद्धपच्चए विइणविआरे रज्जधुरावितए यावि होत्था) श्रेणिक राजा प्रचुर (पुच्छेण) कार्यमा, सेना, कोष, कोष्ठागार वगेरे स भधी अनेक प्रकारना कर्तव्योमा, कुटुम्बमा स्व (पाताना) अने पर (परिकाना) ना परिवारोनी अ भतमा मंत्रोमा कर्तव्यना निश्चय माटे करेल गुप्तमत्रणाना विषयमा, गुह्योमा, लज्जवडे छपाववा योज्य व्यवहारोमा रहस्ये मा प्रच्छन्न वडेवारोमा, निश्चयेमा, ने करव

સમુચ્ચયાર્થાં । ‘આપુચ્છજિજ્ઞે’ આપચ્છનીયઃ આ=ઈપદ્ એકવાર પ્રવૃત્ત્ય , ‘પરિ પુચ્છજિજ્ઞે’ પરિપ્રચ્છનીય.=પરિ=સર્વતોભાવેન-ચારં વાર પ્રવૃત્ત્ય ।

નચ ‘મંત્રેષુ ‘ગુણેષુ’ રહસ્યેષુ’ इत्येकार्थकाः शब्दा इति वाच्यं, प्रयाणामपि पदानां मिन्नार्थकत्वात् तथाहि-देशहितचिन्तनार्थं राज्यादित्तिचिन्तनार्थं वैकान्तविचारो मन्त्राः, परस्त्रीगमनादिरूपनिकृष्टगृहस्थिद्रमतिकारविन्तनायमेका निमित्तं करलिये गये हैं, भा प्रच्छनीयमें-एक वार पूछने योग्य कार्य में परिप्रच्छनीय में-चार २ पूछने योग्य कार्यमें मेढीस्वरूप था प्रमाणस्वरूप था, आधारस्वरूप था, आलम्ब्यस्वरूप था, यक्षुस्वरूप था, मेढी जैसा था प्रमाण जैसा था, आधार जैसा था, आलम्ब्य जैसा था यक्षु जैसा था। तथा आवश्यक करने योग्य कार्यों में एव समस्त राज्य कार्य के संपादन था सञ्चालकवृत्त आदि से लेकर न्यायाधीश तक के प्रत्येक जनों में इसने अधिक से अधिक विश्वास संपादन कर लिया था। यह बिलकुल विश्वासपात्र बन चुका था। सब ही राज्य के पदाधिकारी इससे अपने २ प्रत्येक विषय में सलाह लिया करते थे अधिक और क्या कहा जाय-यह एक तरह से राज्य का सञ्चालक ही माना जाने लगा था। “मंत्र गुप्त तथा रहस्य” इन पदों में एकार्थता नहीं है मिन्नार्थताही है और यह इस तरह से जाननी चाहिये-जिन विचारों में देश के तथा राज्य आदि के हित की चिन्ता एकान्त में की जाती है वे विचार मंत्र हैं। जिन विचारों में परस्त्रीगमन आदि जैसे निकृष्ट कार्यों का तथा गृहस्थिद्र का

भाटे सारी રીતે નિમિત્ત કરેલ કર્તવ્ય છે તેમા આ પ્રચ્છનીયમા, એકવખત પૂછવા યોગ્ય કામમા, પરિપ્રચ્છનીયમાં, વારં વાર પૂછવા યોગ્ય કામમા (તે) મેદીસ્વરૂપ હતો એટલે કે આધારસ્વરૂપ જેવો હતો પ્રમાણસ્વરૂપ હતો, આધારસ્વરૂપ હતો આલબન સ્વરૂપ હતો, યક્ષુસ્વરૂપ હતો મેદી જેવો હતો, પ્રમાણ જેવો હતો, આધાર જેવો હતો, આલબન જેવો હતો યક્ષુ જેવો હતો તેમજ નિમિત્તપણે કરવા યોગ્ય કામમાં અને સર્વજ્ઞ કાર્યના સંપાદક બનવા સંચાલક અને દ્રવ વગેરેથી માંડીને ન્યાયાધીશ સુધી રહેલ માણસમા એણે વધારેમા વધારે વિશ્વાસ જમાવ્યો હતો. એ સારી રીતે વિશ્વાસુ બની ગયો હતો. શત્રુના બધા વહીવટ કરનારાઓ પોતપોતાના વિષયમાં એની સલાહ લેતા હતા, બીજી વધારે શુ કહી શકાય. તે એક રીતે શત્રુના વહીવટ કરનાર જ માનવામા આવતા હતા. મંત્ર શુષ્ક અને રહસ્ય” આ પદોના અર્થમાં સમાનતા નથી અર્થમા તફાવત છે તે આ પ્રમાણે છે -જે વિચારમાં દેશ અને શત્રુ વગેરેના માટે હિતનું ચિન્તન એકાન્તમાં કરવામાં આવે છે તે વિચાર મંત્ર છે જે વિચારમાં પરસ્ત્રીગમન વગેરે ખરાબ કામો તેમજ ઘરના

ન્તવિચારો ગુહ્યમ્, ધર્મ લોકનીતિવિરુદ્ધનિકૃષ્ટતમવ્યવહારપ્રતીકારચિન્તનાર્થ-
મેકાન્ત-વિચારો રહસ્યમિતિ તેજસ્તિમિરવદેષાં મદદન્તરમસ્તીતિ ।

‘મેઢી’ મેધિ=ત્રીહિ-યવ-ગોધૂમાદિ મર્દનાર્થ સ્વલે નિશ્ચાય સ્થાપિતો
દાર્વાદિમયઃ પશુવન્ધનસ્તસ્મ્મો યત્ર પક્ષિણો વદ્ધા વલીવર્દાદયો ત્રીહ્યાદિમર્દનાય
પરિતો ભ્રામ્યન્તિ તત્સાદૃશ્યાદયમપિ મેધિઃ, અર્થાદેતદસ્વલસ્વેનૈવ સર્વસ્યાપિ
રાજકુટુમ્બસ્યાવસ્થાનમિતિ । ‘પમાણ’ પ્રમાણમ્=પ્રત્યક્ષાદિ પ્રમાણવદ્ હેયોપાદેય-

અકાન્ત સ્થાન મેં પ્રતીકાર ચિન્તવન ક્રિયા જાતા હૈ વે વિચાર ગુહ્ય હૈ ।
ધર્મ, લોક એવં નીતિ સે વિરુદ્ધ જો નિકૃષ્ટતમ વ્યવહાર હૈ ઉસ વ્યવહાર
કે પ્રતિકાર કે લિયે જો વિચારધારા અકાન્ત મેં કી જાતી હૈ ઉસ વિચાર
ધારા કા નામ રહસ્ય હૈ ।

મેઢી-મેધિ કિસાનજન ગોધૂમ આદિ અનાજ કી દાંચ કરને કે લિયે
જવ પ્રવૃત્ત હોતે હૈં તવ વે અનાજ કે ઢેર કે વીચ મેં અક લકડી કા
સ્તસ્મ ગાઢતે હૈં ઓર ઉસમેં પંક્તિ વદ્ધ વૈલોં કો બાંધકર ફિર ઉન્હેં ઉસ
ઢેર પર ચલાતે હૈં ઇસસે ગેંહૂ ઓર ખૂસાદોંતોં મર્દિત હોઠર અલગર
હો જાતે હૈં । તો જિસ પ્રકાર ઉન પશુઓં કે ચલને મેં અવલંબન ભૂત
વહ મેધિ હોતા હૈ—ઈસી તરહ યહ અમ્બકુમાર મી રાજા કે લિયે અપને
રાજકુટુમ્બ કે અવસ્થાન મેં આલંબનરૂપ થા । અર્થાત્ ઇસકે સહારે સમસ્ત
રાજ કુટુમ્બ કા અવસ્થાન થા । પ્રમાણ સ્વરૂપ થા । ઇસકા તાત્પર્ય યહ હૈ
કિ જિસ પ્રકાર પ્રત્યક્ષ આદિ પ્રમાણ ઉપાદેય પદાર્થોં મેં પ્રવૃત્તિ ઓર હેય
પદાર્થોં સે નિવૃત્તિ કરાતે હૈં તથા સંશયાદિ સે રહિત હોકર જૈસે વે પરિ

દોષોને દૂર કરવા માટે એકાત્મા જે ચર્ચા કરવામા આવે છે, તે વિચાર ગુહ્ય છે
ધર્મ, લોક અને નીતિ વિરુદ્ધ જે સૌથી ખરાબ વ્યવહાર છે, તે વ્યવહારની સામે
પ્રતિકારના માટે જે વિચારો એકાત્મા કરાય છે, તે વિચારો ‘રહસ્ય’ કહેવાય છે.

મેઢી-(મેધિ-) ખેડૂતો ઘઉં વગેરે અનાજ ઉપર હાલાણુ કરે છે, ત્યારે તેઓ
અનાજના ઢગલાની વચ્ચે એક લાકડીનો થાલલો રાપે છે અને તેમા હુણાળમા બળદો
બેડીને તે ઢગલા ઉપર ચલાવે છે તેથી ઘઉં અને ‘ભૂસો’ બન્ને ખૂદાઈને બુદ્ધાબુદ્ધ
થઈ જાય છે તો જેમ પશુઓને ફરવામા ખાસ અવલગ તે મેધિ (થાલલો) હોય
છે, તેજ પ્રમાણે આ અભયકુમાર પણ રાજાને માટે પોતાના રાજકુટુમ્બ સ્થાનમા
આલબન (આધાર)રૂપ હતા મતલબ એ છે કે એના આધારેજ આખા રાજકુટુમ્બની
સ્થિતિ હતી એ પ્રમાણુ સ્વરૂપ હતા, એનો અર્થ એ છે કે જેમ પ્રત્યક્ષ વગેરે
પ્રમાણુ ઉપાદેય પદાર્થોમા પ્રવૃત્તિ અને હેય પદાર્થોથી નિવૃત્તિ કરાવે છે, તેમજ સંશય
વગેરેથી મુક્ત થઈને જેમ તે પદાર્થોના પરિચ્છેદક હોય છે, તેજ રીતે અભયકુમાર

મટ્તિનિવૃત્તિરૂપતયા સમયરાહિત્યેન પદાર્થસાર્થપરિચ્છેદક । ‘આહારે’ આધાર = આધારવત્સર્વેપામાશ્રયમૂતઃ । ‘આલમ્બન’ આલમ્બનમ્ = રજુસ્તમ્માદિવદ્ વિપદ્ગર્તપત ઝનોદ્ધારકતયાઽવલમ્બનમ્ । નનુ કોઽનયો મેદઃ? इति चेदाह—यमपिठाय जन उन्नतिं गच्छति, स्वरूपावस्यो वा वर्चते स आधार, यदवलम्बनं च विपदी विनिवर्त्तये तदात्मन्वनमिति । ‘વચ્ચુ’ વચ્ચુઃ = વચ્ચત્યનેનેતિ વચ્ચુ = નેષ, તદ્વત્સર્વેપાં સકલાર્થપ્રદર્શકઃ । યદુક્તમ્—“મેષિઃ, પ્રમાણમ્, આધારઃ, આલમ્બનં, વચ્ચુઃ” इति, तदेव स्पष्टमपिपचये औपम्यवाचि ‘भूत’ शब्द सम्मेलनेन पुनरावर्चयति—‘महीभूय’ इत्यादि, ‘मेढीभूय’ मेढीभूतः = मेढीसदृश, ‘यमायभूय’ प्रमायभूतः = प्रमाणसदृश, ‘आहारभूय’ आधारभूतः = आधारतुल्य, ‘आलम्बभूय’ आलम्बनभूतः = अवलम्बनसमान, ‘वचस्वभूय’ वचस्वभूतः = वचु सदृशः । तथा—‘सव्यकजेषु’ सर्वकार्येषु =

પચ્છેદક હોતે છે उसी तरह यह अमयकुमार भी उपादेय पदार्थों में प्रवृत्ति करता था और हेय पदार्थों से सदा दूर रहता था। तथा राज्य संघर्षी प्रत्येक विषय में यह निःसंविग्ध होकर प्रवृत्त होता था। यह आलम्बन स्वरूप था—इस का भाव यह है कि रज्जुस्तम्भ आदि की तरह यह विपत्तिरूप कृप में पतित हुए जनों का उद्धारक था। यह आधारस्वरूप था इसका तात्पर्य यह है कि यह आधारभूत पदार्थ की तरह समस्त जनों के लिये आश्रयभूत था। आधार और अवलम्बन में भेद इस प्रकार है—मिसका सहारा पाकर मनुष्य अपनी उन्नति कर लेता है अथवा मरु पापस्या बन जाता है वह आधार है तथा जिस के सहारे से मनुष्य विपत्तियों को पार कर देता है वह अवलम्बन है। समस्त मनुष्यों को यह सकलार्थ का प्रदर्शक था इसलिये इसे—वचस्वस्वरूप कहा गया है। इन्हीं पाँच पातों को सूत्रकारने स्पष्ट करने के लिये उपमावाचक मूलपद आगे

પણ ઉપાદેય પદાર્થોમાં પ્રવૃત્તિ કરાવતા હતા અને હેય (ત્યજ્યા યોગ્ય) પદાર્થોથી હંમેશા દૂર રહેતા હતા અને શાસ્ત્ર સંઘર્ષી હૃદય જાળવતમાં તે નિઃશય મથને વર્તતા હતા. એ ‘આલમ્બન સ્વરૂપ હતા. એનો અર્થ એ છે કે દોરી માંબધા વગેરેની જેમ આ આલમ્બન કૃપામાં પડેલા માણસોના ઉદ્ધાર કરનાર હતા. એ આધાર સ્વરૂપ હતા એનો અર્થ એ થાય છે કે એ આધાર બનેલા હતા આધાર અને અવલમ્બન બંનેમાં તફાવત છે જેની મદદથી માણસ પોતાની ઉન્નતિ આપે છે, તથા સ્વરૂપ વચ્ચા મેળવે છે તે આધાર છે અને જેની મદદથી માણસ આહુતીને તરી બાંધે છે તે અવલમ્બન છે બધા માણસોના સંપૂર્ણ વ્યવહારોને બતાવનાર હતા, માટે જ એ વચ્ચુસ્વરૂપે કહેવામાં આવ્યા છે આ પામ બાબતોને સ્પષ્ટ કરવા માટે જ

सर्वेष्ववश्यकर्तव्येषु, 'सर्वभूमियासु' 'सर्वभूमिकासु' दृतादारभ्य यावन्त्यायाधीनादि
सम्बन्धि सर्वस्थानेषु 'लक्षपञ्च' लब्धप्रत्ययः=सम्प्राप्तविश्वामः, विवासरात्रमित्यर्थः,
विडण्णवियारे' वितीर्णविचारः=वितीर्णः-दत्तः विचारः=अभिप्रायो येन स तथोक्तः
सर्वेषां मार्गदर्शक इत्यर्थः, च=पुनः किं बहुना सः 'रज्जधुरार्चितएव' राजगधुरा
चिन्तकोऽपि=राज्यभारनिर्वाहकोऽपि राज्यसञ्चालक इत्यर्थः 'होत्था' आसीत् । तथा
पुनः सोऽभयकुमारः श्रेणिकस्य राज्ञः राज्यं=सप्ताङ्गसमुदायलक्षणं 'ममुत्प्रेक्षमाणः २
विहरती'त्यन्तस्थ-क्रिययाऽन्वयः । सप्ताङ्गमाह-(१) 'रट्ठं' राष्ट्रं=देशं, (२) 'कोसं'
कोपं=लक्ष्मीभण्डारम्, (३) 'कोट्टागारं' कोष्ठागार=धान्यगृहं, (४) 'वलं'
वल=हस्त्यश्वरथपदाति समूहात्मकं सैन्यम् (५) 'वाहनं' वाहन=शिविकादिकं,
भारवाहकवेसरादिकं वा, 'खच्चर' इति भाषायाम्, (६) 'पुरं' पुरं=नगरम्,
उपलक्षणाद् ग्रामखेटकादिकम्, (७) 'अन्तेउरं' अन्तः-पुरं=राजस्त्री निवासस्थानं
च, चकाराः सर्वे प्रकारसूचकाः, एतत्प्रकारकं सप्ताङ्गलक्षणं राज्यं 'सयमेव' 'स्वयमेव'=

के इन्हीं पदों में इसीलिये प्रयुक्त किया है। (सेणियस्स रण्णो रज्जं च
रट्ठं च कोसं च कोट्टागारं वलं च वाहनं च पुरं च अन्तेउरं च सयमेव समवेक्ख-
माणे समवेक्खमाणे विहरइ) यह अभयकुमार श्रेणिकराजा के राष्ट्र, कोश,
कोष्ठागार, वल वाहन पुर, अन्तःपुर, इस तरह सप्ताङ्ग समुदायरूप राज्य का
अच्छी तरह स्वयं निरीक्षण करता हुआ अपने समय को व्यतीत करता था ।
राष्ट्र शब्द का अर्थ देश है। कोश शब्द का अर्थ लक्ष्मी का भण्डार है।
धान्य गृह का नाम कोष्ठागार है। हस्ती, अश्व, रथ, एवं पदातियों के
समुदाय का नाम सैन्य है। शिविका आदि का नाम तथा भार को ढोने
वाले खच्चर-गधा आदि का नाम वाहन है। राजस्त्रीजन जहाँ निवास

सूत्रकारे उपमा वाचक 'भूत' पद दृष्टेऽपदानी आगण भूकथे छे (सेणियस्सरण्णो
रज्जं च रट्ठं च कोसं च कोट्टागारं वलं च वाहनं च पुरं च अन्तेउरं च
सयमेव समवेक्खमाणे २ विहरइ) आ अल्लयकुमार श्रेणिक राजाना राष्ट्र, कोश,
कोष्ठागार, वल (सेना), वाहन, पुर, अन्तःपुर (राष्ट्रीवास) आ प्रमाणे सप्ताङ्ग
समुदायश्च राजानानी सारी पेठे पोतानी जते देवदेव राजता अने पोतानो वधत
पसार करता छता 'राष्ट्र' शब्दको अर्थ देश छे कोश शब्दको अलिप्राय धनको
भण्डार छे अनाजना कोठारोनु नाम 'कोष्ठागार' छे हाथी, घोडा, रथ अने पाय-
दणना समूहोनु नाम 'सैन्य' छे पादपी वगेरेना भारने ठावनारा अन्तर गवेडा
वगेरेनु नाम 'वाहन' छे राजकुटुम्बानी स्त्रीयो-राष्ट्रीयो-न्या रहे छे, ते जय्यानु

આત્મનેવ સમુલ્લેખ્યમાણેર' સમુત્પ્રેક્ષમાણ ૨=પુનઃપુનર્નિરીક્ષમાણઃ સર્વે યથા-સ્થાન
વ્યાપારમશ્નિયર્થઃ વિહરતિ અવતિષ્ઠતે ॥મુ. ૪॥

મૂલ્ક—તસ્સ ણ સેણિયસ્સ રન્નો ધારિણી નામ દેવી હોસ્થા જાવ
સેણિયસ્સ રણ્ણો હટ્ટા જાવ વિહરહ ॥સૂ. ૫॥

ટીકા—‘તસ્સ ણ’ इत्यादि । तस्य स्वल्ल भेणिकस्य राज्ञा धारिणी नाम
देवी=द्वितीया राज्ञी ‘इत्या’ आसीत् । सा कीदृशी ? इत्याह—‘जाव’ यावत्,
यावच्छब्देन—‘सुकुमालपाणिपाया अहीणपंचिदियसरीरा-लक्ष्मणवज्जणगुणोववेया
माणुम्माणपमाणसुजायसव्वगसुदरंगी ससिसोमागारा कंठा पियदंसणा सुसूया
करयलपरिमियतिवलियमम्भा कोमुईरयणियरविमरुपडिपुण्णसोमवयणा कुंड
ल्लुहियगछेहा सिंगारागारचारुवेसा संगयगयइसियमणियविहियभिलास-
सल्लियसल्लावनिठप्पजुषोवपारकुसला पासईया दसणिज्जा अभिरूवा पडिस्सा’
इति पाठस्य सप्रहः । सुकुमारपाणिपादा=सुकोमलकरचरणा, अहीनपञ्चेन्द्रिय-

करती हैं उस स्थान का नाम धन्तपुर है। यहां जो “य” शब्द पड़ा
है वह राण्य के और भी जो मनेक प्रकार होते हैं उन सबका सूचक है ॥मु. ४॥

‘तस्स ણ સેણિયસ્સ રણ્ણો’ इत्यादि—

ટીકાર્થ—(તસ્સ ણ સેણિયસ્સ રન્નો) उस भेणिक राजा के (धारिणीनाम
देवी इत्या) धारिणी नाम की पट्टरानी थी। (जाव सेंणियस्स रण्णो इट्टा
जाव विहरह) यहां जो यह “यावत्” शब्द का प्रयोग हुआ है वह रानी के
स्वरूप वर्णनरूप इस पाठ को सूचित करता है—वह पाठान्तर इस प्रकार
के है “सुकुमालपाणिपाया अहीणपंचिदियसरीरा लक्ष्मणवज्जणगुणोव
वेया माणुम्माणपमाणसुजायसव्वगसुदरंगी ससिसोमागारा कंठा” आदि
“इस का अर्थ इस तरह से है—रानी के दोनों हाथ और पैर विशेष

નામ ધન્તપુર છે. અહીં જે ‘ય’ શબ્દ આવેલ છે, તે શબ્દના બીજા અનેક પ્રકારો
હોય છે તે બધાનો સૂચક છે ॥મુ. ૪॥

‘તસ્સ ણ સેણિયસ્સ રણ્ણો’ इत्यादि—

ટીકાર્થ—(તસ્સ ણ સેણિયસ્સ રન્નો) તે भेणिक राजाने (धारिणी नाम देवी इत्या)
धारिणीनाम पट्टरानी इत्या (जाव सेंणियस्स रण्णो इट्टा जाव विहरह) अर्थात् ‘यावत्’
शब्दने प्रयोग किये हैं । ते शब्दना इपवर्णन इप के आ पाठान्तर हैं तेने सूचये
छ ते पाठान्तर आ प्रमाण छ—सुकुमालपाणिपाया अहीणपंचिदियसरीरा
लक्ष्मणवज्जणगुणोववेया माणुम्माणपमाणसुजायसव्वगसुदरंगी ससि
सोमागारा कंठा ‘आदि’ आने अर्थ आ रीते छ छे शब्दना ह्यो पत्र आने

शरीरा=लक्षणतः स्वरूपतश्च परिपूर्णपञ्चेन्द्रिय शरीरवती, लक्षणव्यञ्जनगुणोपपेता= धनजीवितादि शुभरेखाप्रशस्तमशतिलाद्युपेता 'मानोन्मानप्रमाणसुजातसर्वाङ्गसुन्दराङ्गी =मानोन्मानप्रमाणैः शोभनाङ्गी, शशिसौम्याकारा=चन्द्रवदाहादकस्वरूपा, कान्ता= निर्मलदीप्तिमती, प्रियदर्शना=प्रेमजनक-दर्शनवती, सुरूपा=रमणीयरूपा, करतलपरिमितत्रिवलिवलितमध्या=मुष्टिग्राह्यरेखात्रययुक्तमध्यभागा, कौमुदी रजनीकर- विमलप्रतिपूर्णसौम्यवदना=शारदचन्द्रसमाननिर्मलपरिपूर्णसौम्यानना, कुण्डलोद्धि खितगण्डलेखा=चलत्कुण्डलयुगलसंघर्षणपरिमृष्टकपोलस्थितकस्तूरिकादि रेखा- वती, शृङ्गारागारचारुवेषा=षोडशशृङ्गारसुशोभितसुन्दरवेषवती, संगतगत-

सुकुमार थे । लक्षण और स्वरूप से युक्त थी।—धन की सूचक तथा आयुष्य आदि की सूचक शुभरेखाओं से तथा प्रशस्त मशा तिल आदि चिह्नों से वह संपन्न थी । मान उन्मान तथा प्रमाण युक्त थी । चन्द्रमा के समान वह रानी राजा के मनको सन्तुष्ट करती थी । उसके शरीर की कांति निर्मल थी । उसका दर्शन हृदय में प्रेमोत्पादक था । रूप उसका रमणीय था । मुष्टि गुह्य उसका मध्यभाग तीन रेखा संपन्न था । मुख शरत्कालीन चन्द्रमाके जैसा सौम्य तथा निर्मल था । कपोल मंडल कुंडलोंकी रगड से सदा विराजित था । कपोलपाली पर जो वह कस्तूरिका आदि की रेखा लगाती थी वह इन कुंडलोंकी रगड से पूछ जाती थी इस से कपोलों पर और अधिक लावण्यकी रूपरेखा झलकने लगती थी इस से वह विशेष रूप में आकर्षक बन जाती थी । सदा वह सोलह शृंगारों को धारण किये हुए रहती थी इससे उसका वेष और

सविशेष कामण होता ते जधा लक्षणोथी पूर्णुं अने स्वइयवती हुती धन आयुष्य वगेरेने सूचवनारी शुभरेखाओवडे तेमज उत्तम मशा तल विगेरे चिन्हो वडे ते सपन्न हुती ते मान, उन्मान तेमज प्रमाणु युक्त हुती तेना शरीरनी कति निर्मल हुती तेनुं दर्शन हृदयमा प्रेम प्रकटावनाइ हुतु तेनु इय रमणीय हुतु मुक्रीमां माय तेठवो त्रय रेखावाणो तेना कटि भाग (कंड) हुतो तेनु मुख शरत्कालीन चन्द्र जेवु सौम्य तेमज निर्मल हुतु कपोल मंडल कुंडलोनी अथकामणु वडे हुमेशा शोभता हुता, कपोलो उपर ते कस्तूरी वगेरेनी रेखाओ जनावती ते कुंडलोनी अथकामणुथी लुछाईजती हुती, तेथी कपोल उपर वधारे लावण्यनी इयरेखा प्रकाशती हुती, अथी ते वधु आकर्षनारी थईजती हुती ते हुमेश सोण शृणुगारे (गरेणुओ) पडेरिने रहैती हुती, तेथी तेना वेश (उप) अत्याधिक सुंदर लागतो हुतो सुंदर गतिथी हुसवाथी, जोलयावथी, आओनी

सितमणितत्रितिरितासमुल्लिखितसंलापनिपुणपुष्पोपचारकुशला = प्रशस्तगमनइस
मगनकृतनम्रचंष्टापुक्त सुललितसमापणनिपुणा उचितलोकव्यवहारकुशला च,
सासादीया=विषममादजनिका, वक्षनीया=वसुधाह्लादकारिणी, अभिरूपा=अभि
वतसौन्दर्या, प्रतिरूपा=भसाधारणरूपलावण्यवती, सा श्रेणिकस्य राज्ञः इष्टा=
प्रमिलपणीया मनोऽनुकूलव्यवहारीरिषादल्लभा 'जाव' यावत् 'यावच्छब्देन' 'कंता
पिया मणुणा मणामा नामश्रेष्ठा येमासिया सम्मया बहुमया मणुमया भंड
करंहरासमाणा तेल्लकेलाइव सुसंगोषिया चेल्पेढा इव सुसंपरिगृहीया रयण
परहगात्रिव सुसारविया मा ण सीय मा ण ठरं मा ण दसा मा ण मसगा मा ण
वाला मा ण चोरा मा ण वाइयपिचिय सिमियममिवाइय विविहरोगायंका कुसंठु'
सि कट्टु, सणिण रन्ना सद्धि विठम्भं भोगमोगाइ भुजमाणा' इति संग्रहः, 'विहरइ'
इत्यग्रेणान्वयः ।

तत्र—'फान्ता=मनोहरा, मिया=प्रीतिमनिका—अस्पृष्टप्रेमविषयत्वात्, मनोहा=
मनाविनोदिनी, मनोऽमा मनोगता मनसि स्मरणीया मनोऽनुकूलेत्पर्यः, नामधेया=
प्रशस्तनामवती, वैश्वासिणी=विश्वासयोग्या, सम्मता=समान्या तत्कृतकार्यस्य सम
अधिक सौन्दर्यशाली यना रहता या सुन्दर गति से हँसी से बोलचाल
स नेत्र चेत्य युक्त सुललित संभाषण से, यह गेसी पुनीत होती
थी कि इसके समान लोक व्यवहार में और फाई विशेष पड़ नहीं है।
दृशनीय थी। प्रतिरूप थी। राजा को यही अधिक प्रिय थी। यहाँ पर भी
जो यह वृमरा यावत् शब्द आया है वह इस पाठ का सूचक है—

कता पिया मणुणा इत्यादि—इन शब्दों का अर्थ इस प्रकार है—मन
को हरण करने वाली होने से राजा के यह फान्त थी, अस्पृष्ट प्रेम की
विषयभूत होने से राजाको यह प्रिय थी, राजा के मन को विनोद करने
वाली होने से यह मनोज्ञ थी, राजा के मनके अनुकूल होने से यह मनो
गत थी, सुन्दर नामवाली होने से सुनाम धेया थी विश्वास योग्य होने
इत्यादि आदि शब्द यथापथ्यी त जेनी पुनीत दती के तेना जेनी होवदेवारभा
वीलु होइ पण पडु नहि एनी ते द्यनीय दती अभिइप दती प्रतिइप दती,
जने राजने ओपी वपु प्रिय दती जेनी पण जे आ वीजे 'यावत् शब्द आये
उ ते आ जाने शब्द है—कता पिया मणुणा इत्यादि'—आ शब्दोने
आय आ प्रभावे उ—मनने आइपके होवापी राजने ते राजा एनी, अभि-प्रेमनी
ते विषयभूत होवापी राजने प्रिय दती, राजना मनने ते भगना कनारी होवापी ते
मनगत एनी राजना मनने त अनुगत होवापी ते मनोगत दती, मुहर नामधेयानी
होवापी ते सुनामधेया दती, विश्वास भुजवा होय होवापी ते वैश्वासिनी एनी।

तत्वात्, बहुमता=बहुजनमान्या सर्वकार्येषु पृष्ठव्यत्वात् अनुमता=अनुमोदिता सर्व-
कार्यानुमतिप्रदत्तात् यद्वा-अनु=पश्चाद् मता=स्व पतिना विप्रियकरणेऽपि पत्यनुकूला,
भण्डकरण्डकसमाना=बहुमूल्यभूषणादि करण्डकतुल्या, तैलकेला इव=सौराष्ट्रदेशप्रसिद्ध
तैलपात्रवत् सुसंगोपिता=सावधानतया रक्षिता, चोलपेटेव=बहुमूल्यवस्त्रमञ्जूपेव,
सुसंपरिगृहीता=मुष्टु परिग्रहत्वेन स्थापिता, रत्नकरण्डकमिव=इन्द्रनीलादिरत्न
संभृतमञ्जूपेव सुसमारचिता=अन्तःपुरे सम्यक् संगोपिता। किमर्थ ?-मित्याह-

से वह वैश्वासिकी थी, उसके द्वारा जो भी कोई कार्य संपादित होता था वह सभी को मान्य होता था इसलिये वह संमान्या थी अनेक जन प्रत्येक कार्य करने के लिये उससे पूछा करते थे इसलिये वह बहुमता थी। उचित कार्यो में वह अनुमति देती थी उससे वह अनुमत थी, अथवा पति के अनुकूल थी-पति कदाचित् उसको अप्रिय भी कर देते थे तौ भी वह उनसे विरुद्ध नहीं होती थी। बहुमूल्य भूषण आदि वाले करण्ड के समान यह मानी जाती थी-कारण इसमें अनेक सद्गुणों की राशि भरी हुई थी। जिस प्रकार तैलपात्र विशेष सावधानी से सुरक्षित रखा जाता है उसी तरह से यह भी सदा राजा से सुरक्षित थी। बहुमूल्य वस्त्रों से भरी हुई मंजूषा जिस तरह अच्छे रूप में परिगृहीत होती है उसी तरह से यह भी सार संभाल पूर्वक राजा से परिगृहीत रहा करती थी। इन्द्रनील आदि रत्नों से भरी हुई मंजूषा जैसे सुरक्षित अच्छे स्थान पर रखी जाती है उसी तरह यह रानी भी अन्तःपुर में अच्छी तरह से देखरेख में रहा करती थी। कारण इसे शीत,

तेना वडे गमे ते काम थतु, ते णधाने मान्य गणुतु ढतु, अेटला भाटे ते स मा-
न्या ढती धणु भाणुसो दरेक काम करवा भाटे तेने पूछता ढता, अेटला भाटे ते
अहुमता ढती थोअ्य अने सारा कामोमा ते अनुमति आपती ढती, तेथी ते अनुमत
ढती, अथवा ते पतिने अनुकूण ढती, कदाच पति तेने नाराज पणु करता ढता,
छता ते तेमना विरुद्ध थती न ढती अहु डिमती धरेणुओ वगेरेना कर डियाना
जेवी ओ गणुाती ढती, डेमके अेनामा अनेक महान सद्गुणुओना ल डार लरेवो ढतो
जेम तेलतु वासणु णधारे सावयेतीथी सुरक्षित राखवामा आवे छे, तेमज ते पणु
राजथी डमेथा रक्षाअेवी रडेती ढती धणु डीमती वस्त्रोथी लराअेवी पेटी जेम
सारी रीते स्वीकारवामा आवे छे तेमज राज वडे ओ पणु सारी रीते स लाणथी
परिगृहित रडेती ढती इन्द्रनील वगेरे रत्नोथी लरेवी पेटी जेम सुरक्षित तेमज
सारा स्थाने मुकाय छे, तेमज आ राणी पणु राणीवासमा सारी रीत देणरेणमा

‘माण’ इत्यादि, ‘अ’=इमां शीतमुष्णं देश मशका व्याघ्राः=सर्पादिविषजन्तवः, तथा-वातिक-पैत्तिक-श्लैष्मिक-सन्निपातिकाः=वात-पित्त-श्लेष्म-सन्निपात विषारसमुद्भवा विविधा=नानामकारा रोगाः=विरघातिन, आतङ्का=सद्यो घातिन, मा स्पृष्ट-सु=मा पीडयन्तु, इति कृत्वा=इति विचिन्त्य सुसंगोषितेत्यादि पूर्वैर्ण सम्प्र-य । ‘ण’ इति सर्वत्र ‘इदम्’ शब्दस्य द्वितीयैकवचनम् । एतन्निपा सा धारिणीदेवी भेषिकेन राज्ञा साद्य विपुलान्=नानाविधान् मञ्जुरान् मोग भोगान्=कामभोगान् भुञ्जाना=सेवमाना ‘विहरति=आस्ते ॥६० ५ ॥

मूमम्—सपण सा धारिणी देवी अन्नया कयाइ तसि तारिस गसि सुसिलिट्ट छक्कट्टग-लट्ट-मट्ट-सठिय-खमुग्गय पवर वर सालभजिय उज्जलमणिकणगरयण धूमियविडकजालद्ध-चदणिज्झहकतर-कणिया लि चदसालिया विभत्तिकलिण सरसच्छधाउवलण्णरइण वाहिरओ दूमियघट्टमट्टे, अब्भितरओ पसत्थसुविलिहियचित्तकम्मे णाणाविह पचवण्णमणिरयणकुट्टिमतले पउमलया फुल्लवल्लिवरपुप्फजाइउल्लो यचित्तियतले वदणवरकणगकलससुविणिम्मिय - पडिपुजियसरस-पउमसोहसदारभाण पयरगालवतमणिमुत्तदामसुविरइयदारसोहे सुगधवरकुसुममउयपम्हलसयणोवयारे मणहिययनिव्वुइयरे कप्पूरलवगमलयचदणकालागुरुपवरकुवुल्लकुल्लव्वडज्जससुरभिमघ

उष्ण भादि अन्य पाघा न हो जावे दंश, मशक, व्याल सर्प आदि विपैले जन्तु इसे कष्ट न पहुँचा सके, वातिक, पैत्तिक श्लैष्मिक तथा सन्निपातिक जनेक विष रोग और आतंक इसे पीडित न कर सके इस ख्याल से रामा से अन्तापुर में रक्षित थी। इस तरह के विशेषणों से युक्त यह धारिणी देवी भेषिक राजा के साथ आनन्द के साथ समय व्यतीत करती थी। ॥सू. ५॥

श्लेष्मी हृत्वी कश्चिदे को ठही, जरभी वजेरेशी बाधित न था जाय. कोने इश, मशक साथ वजेर उरीवा जन्तुको छ न जाये वातिक, पैत्तिक श्लैष्मिक तेमज्ज सान्निपातिक वजेर अनेक जातना रोग अने आतंक (इह वजेर) कोने पीडित न करे आ विचारथी को सज्ज वडे राजीवासभा रक्षाकोही हृत्वी आ जातना विशेषज्ञथी स पत्त ते धारिणी देवी भेषिक राजाकी साथ प्रसन्न रहने समग्र पसार करती हृत्वी. ॥सू. ५॥

मधंतगंधुर्ध्याभिरामे सुगंधवरगधिषु गंधवद्विभूषे मणिकिरण-
पणासियंधयारे किंवहुणा ? जुइगुणेहिं सुरवरविमाणवेलंविषु वर-
घरषु तंसि तारिसगंसि सयणिजंसि साँलंगणवद्विषु उभओ विव्वो-
यणे दुहओ उन्नए मज्जेण य गंभीरे गंगापुलिणवाल्लुआउदालसालि-
सए उयचिय खोम दुगुल्लपट्टपडिच्छणणे अच्छरयमलयनयतय कुस-
त्तलिवसीहकेसग्गपच्चुत्थए सुविरइय रयत्ताणे रत्तंसुयसंबुए सुरस्मे आई
णगरूयवूरणवणीयतुल्लफासे पुच्चरत्तावरत्तकालसमयंसि सुत्त जागरा
ओहीरमाणी ओहीरमाणी एगं महं सत्तुस्सेहं रययकूडसन्निहं सोमा
गारं लीलायंतं जंभायमाणं गगणयलाओ ओयरंतं मुहमतिगयं
गयं पासित्ता णं पडिबुद्धा ॥ सू० ६ ॥

टीका—‘तएण’ इत्यादि । ततः=तदनन्तरं सा पूर्वोक्ता धारिणी नाम्नी
देवी=राज्ञी अन्यदा कदाचित्=कस्मिंश्चिदन्यस्मिन् काले तस्मिन्-तादृशे=यत्पूर्व-
भवोपाजितपुण्यपुञ्जानां प्राणिनां योग्यं तस्मिन् ‘वरगृहे’ इत्यनेन विशेष्येण
सम्बन्धः । कीदृशे वरगृहे ? इत्याह—सुसिलिद्धलङ्ककट्ठगल्लमट्टसंठियखंभुगयपवर-
वरसालभंजियउज्जलमणिकणगरयणथूभियविडंक्कजालद्धचंदणिज्जूहकतरकणियालि-
चंद सालियाविभत्तिकलिण’ सुश्लिष्टपट्काष्ठक-लट्ट-मट्ट-संस्थितस्तम्भोद्गत-

तएणं सा धारिणी देवी इत्यादि ॥

टीकार्थ—(तएणं) इसके बाद (सा धारिणी देवी) उस धारिणी देवीने (अन्नया
कयाइं) किसी समय (वरघरए) श्रेष्ठ महल में (तंसि तारिसगंसि) जो
पुण्यवान् के सोने लायक शय्या में सोई हुई रानी ने गज (हाथी) का
स्वप्ना देखा । वे महल (सुसिलिद्ध-लङ्ककट्ठग-लट्ट-मट्ट-संठिय संभुगय-
पवरवरसालभंजियउज्जलमणिकणगरयणथूभियविडंक्कजालद्धचंदणिज्जूहकतर कणि-

तएण सा धारिणी देवी इत्यादि

टीकार्थ—(तएणं) त्पारभाट (सा धारिणी देवी) ते धारिणी देवीये (अन्नया कयाइं)
देख वणते (वर घरए) उत्तम भंडेलमा (तंसि तारिसगंसि) ने शय्या पुण्यशाली
पुरुषोने सूवा थोअ्य होय छे, तेमा सूतेदी राणीये गज [हाथी]नु स्वप्न
नेथु ते भंडेल (सुसिलिद्धलङ्ककट्ठगल्लमट्टसंठियखंभुगयपवरवरसाल-
भंजिय उज्जलमणिकणगरयणथूभियविडंक्कजालद्धचंदणिज्जूहकतरकणियालि-
चंदसालियाविभत्तिकलिण) भण्णूती अने स्थूलता माटे श्लेष पदाथ

इति भाषायाम्, अन्तराणि=जलनिर्गमद्वाराणि 'नालि' इति भाषायाम्, यद्वा-‘निर्यूहकान्तराणि’ इत्येकपदं, तत्र-सिंहादि मुखपुच्छाद्याकारवन्ति जल निर्गम द्वाराणीत्यर्थः, तथा कणिकालिः=कणिकाः=मीनमकरा जलजन्तु विशेषास्ते पाम् आलयः=पङ्क्तयः=तदाकाररचना विशेषा यत्र स कणिकालिः=मीन मकराकार- विवित्रचित्रचित्रितभवनान्तरालभाग इत्यर्थः, चन्द्रशालिका=भवनोपरिभवनं च, एतेषा भवनविभागानां विभक्तिः=विभागशो रचना, तथा कलिते=युक्ते । ‘सरस-च्छधाऊवलवण्णरइए’ सरसाच्छधातूपलवर्णरचिते-सरसैः=अतिशयरङ्गयुक्तैः, अच्छैः =स्वच्छैः, धातूपलैः धातवः=गैरिक सेटिका हरितालादयः उपलः=दग्धपाषाणः ‘चूना-कली’ इति भाषायाम्, वर्णः=पीतमृत्तिकाविशेषः, तैः रचितं=विचित्र रचनाविशेषेण युक्तं-नानारङ्गरञ्जितम्-इत्यर्थस्तस्मिन्, ‘वाहिरओ दूमियघट्टमट्टे’ बाह्यतो धवलितघृष्टमृष्टे बाह्यतः=वह्निभागे सर्वतः धवलितं=स्वच्छसेटिकादि-मृदुलेपेन-श्वेतीकृतम्, ततो घृष्टं=चकणपाषाणादिना घर्षितम्, अत एव मृष्ट=दर्पणवत्सुनिर्मलीकृतं, तस्मिन् । ‘अर्धितरओ पसत्थ सुविलिहियचित्तकम्मे’ अभ्य

हैं जिन के मुख रत्न जड़ित हैं। इसमें जो पानी निकालने के लिये नाली बनी हुई है वह सिंह आदि के मुख एवं पुच्छों के आकार जैसी है। जगहर पर यहाँ मीन मकर आदि की रचना करने में आई हुई है। अर्थात् शयनागार के भीतर मीन मकराकार वाले विचित्र चित्र अंकित किये हुए हैं। इसके ऊपर चन्द्रशाला बनी हुई है। (सरसच्छधाऊवलवण्ण-रइए) शयनागार की पुताई सरस-अत्यंत रंग सम्पन्न-एवं स्वच्छ गैरी-कादि धातुओं से, उपल से-दग्धपाषाण चूने से वर्ण पीली मिट्टी-से हो रही है (वाहिरओ दूमियघट्टमट्टे) बाहर से यह शयनागार स्वच्छ से टिका (खडि) आदि के मृदलेप से सफेद हो रहा है। चिकने पत्थर आदि के द्वारा घर्षित किया हुआ होने के कारण बहुत अधिक दर्पण के जैसा

અર્થાત્ દરવાજાની ડાબી અને જમણી બાજુ બહાર નીકળેલા દ્વાર ઘોડલા છે, જેમના મુખ રત્નજડિત છે આમા પાણી બહાર કાઢવા માટે જે નાલી (મોરી) છે, તે સિંહ વગેરેના મો અને પૂછના આકાર જેવી છે દરેક જગ્યાએ અહીં માછલી મગર વગેરે ચીત-સ્વામા આવેલા છે અર્થાત્ આ શયનકક્ષમા માછલી અને મગરના આકારવાળા વિચિત્ર ચિત્રો દોરેલા છે તેના ઉપર ચન્દ્રશાળા છે (સરસચ્છધાઉવલવણ્ણરइए) શયના-ગારની ઘોળાઈ સરસ, જાતજાતના રંગ યુક્ત અને સ્વચ્છ ગૈરિક વગેરે ધાતુઓ, ઉપલ, દગ્ધપાષાણ અને પીળી માટીથી થઈ રહી છે (વાહિરઓ દૂમિયઘટ્ટમટ્ટે) બહારથી આ શયનાગાર સાફ સફેદ માટી વગેરેના મૃદલેપ વડે શ્વેત થઈ રહ્યો છે લીસા પથ્થર વગેરેથી ઘસાએલું હોવાથી એ ખૂબ જ ચમકતા અરીસા જેવું બનેલું છે

नन्तरत प्रशस्त सुविलिखितचित्रकर्माणि—आभ्यन्तरतः=मासादस्याभ्यन्तरभागे सर्वत्र प्रशस्तानि=दर्शकमनमनो नेप्राङ्मादकानि सु=नानाविधस्वक्यापार परत्वेन सुष्ठु विलिखितानि=विशेषरूपेण चित्रितानि चित्रकर्माणि=पशुपक्षिमानवा घाफाराणि यस्मिन् तत्तस्मिन् । 'नानाविधयंचवर्णमणिरयणकोट्टिमतले' नाना विधपञ्चवर्णमणिरत्नकुट्टिमतले—नानाविधानि=अनेकप्रकाराणि पञ्चदशानि=कृष्णनीलपीतरक्तश्वेतरूपाणि मणिरत्नानि, मणयः=चन्द्रकान्तसूर्यकान्तादयः, रत्नानि=इन्द्रनील-मरकत-पद्म-वैडूर्यादीनि, तेषां, कुट्टनं कुट्टः, तेन निर्वृत कुट्टिम तलम्=भङ्गणं यस्य तच्चरिम्—नानामणि-चित्रिपरत्नलघ्वितभूमितले स्पर्धः । 'पउमसया कुल्लवल्ली धर पुष्पजाइ उल्लोयचिचियतले' पद्मलता पुष्पवल्ली धरपुष्प जात्युल्लोचचित्रिततले—पद्मलताः=पद्माभारा लताः, पुष्पवल्लीयः=पुष्पप्रधाना लताः, धरा=भग्नाः, पुष्पमाता याः=मासती प्रमृतयो लताः, तामि तदाकारै रित्यर्थः, चित्रितम्=आलेखितम् उल्लोचतल=चित्रानतल 'चदखा' इति मापा मसिद्धम् यस्य तत्तस्मिन्, राजवृद्धादिस्थात् परनिपातः । 'बद्धधरकणगकमस

चमकीला बना हुआ है (अग्निमतरणो पस्तस्थमुषिलिहियचिस्तकम्मे) । इस के भीतर माग में सर्वत्र दर्शकजनों के मन और नेत्रों को अश्मादका रक चित्रपथ पक्षि तथा मनुष्य आदि के आकार बने हुए हैं (नाणा विह पंचषण्मणिरयणकोद्धिमतले) । इस शयनागार की ओ अगण भूमि है वह अनेक प्रकार के कृष्ण, नील, पीत, रक्त तथा श्वेत रूप पंचवर्ण वाले चन्द्रकान्त सूर्यकान्त आदि मणियों की एव इन्द्रनील मरकत, वज्र वैडूर्य आदि रत्नों की बनी हुई है। (पउमलयाकुस्सबस्तीपरपुष्फनाइ वस्सोयचिणियतले) इसमें ओ चंद्ररा तना हुआ है यह पद्माक्षर सताओं से पुष्प प्रधानवस्त्ररियो से (मताओं से) एव उत्तमर मालती आदि की बेसी से चिभित हो रहा है। (वदमवरकणगकलससुविणिम्मियपडिपुमिय

(મર્મિતરમ્બો પસત્પસુવિલિહિયષિતકમ્મે) આ મહેલમાં બપો ત્રેલકાના મન
અને આખોને બમે એવા ચિત્ર-પદ્મપદ્મી તેમજ માણસ વગેરેની આકૃતિઓ બનેલી છે
(નાનાવિહંપવપણામણિરયણકોદિમતલે) આ શક્તિગારુ આગલ અનેક જાતના
કૃષ્ણ, નીલ, પીત, રક્ત તેમજ શ્વેતરંગના મન્દ્રકાંત સૂર્યકાંત વગેરે મણિઓ
અને ઈન્દ્રનીલ મરકત વજ્ર વૈશ્ણવ વગેરે રત્નોનું બનેલું છે (પરમલયા પુરલ
ચલ્લી પરપુષ્પનાંદવલ્મોયચિત્તિયતલે) આમાં જે તાલેલો બદરવો છે તે
કમળના જેવા આકારવાળી હતાઓ પુષ્પ પ્રધાન વસ્ત્રીઓ અને ઉત્તમોત્તમ અંગેલી
વગેરેની હતાઓથી અત્રિત સ્થ રહ્યો છે (વંશ-વર-જળાગ્રમસ-સુવિગિમિય

सुविणिम्वियपडिपुजिय सरसपउम सोहंतदारभाए' वन्दनवरकनककलशसुविनि-
र्मितप्रतिपुञ्जितसरसपद्मशोभमानद्वारभागे-वन्धन्त इतिवन्दनाः=मङ्गलजनकाः,
एतादृशा ये वरकनकस्य=श्रेष्ठसुवर्णस्य कलशाः, तेषु सुविनिर्मितानि=सुष्ठुतया
स्थापितानि, प्रतिपुञ्जितानि=उपर्युपरि रचितानि, सरसानि=विकसितानि पद्मानि=
कलशमुखस्थगनकमलानि, तैः शोभमानो द्वारभागो यस्य तत्तस्मिन्-विकसित-
कमलपुञ्जस्थगितमञ्जुलमङ्गलजनककनक-कलशकृतशोभासम्पन्नद्वारभागे-इत्यर्थः।
'पयरगालवंतमणिमुत्तदामसुविरड्यदारसोहे' प्रतरकालम्बमानमणिमुक्तादामसु-
विरचितद्वारशोभे-प्रतरकाणि-प्रतलसुवर्णसूत्राणि तेषु पलम्बमानानि मणिमुक्ता-
नां दामानि=मालाः तैः सुष्ठु विरचिता द्वारशोभा यस्य तत्तथा तस्मिन्-सुवर्ण-
सूत्रग्रथितलम्बमानमणिमुक्तामाला शोभितद्वारे-इत्यर्थः। 'सुगंधवरकुसुममउय-
पम्हलसयणोवयारे' सुगन्धवरकुसुममृदुकपक्ष्मलशयनोपचारे-सुगन्धैः=सुरभिगन्ध-
युक्तैः, वरकुसुमैः=विविधवर्णश्रेष्ठ पुष्पैः, तथा मृदुकैः=सुकुमलैः पक्ष्मलैः=पक्ष्म-
वद्भिरर्कतूलादिभिः शयनीयस्य=शय्यायाः, उपचारः=रचनाविशेषो यत्र तत्तस्मिन्।
यद्वा-सुगन्धवरकुसुमानां मृदुकपक्ष्मलानां=कुमलार्कतूलादीनां च शयनं=शय्या,
तस्योपचारो यत्र तस्मिन्, 'मणहिययनिव्वुइयरे' मनोहितदनिर्वृतिकरे-हितं ददा-
तीति हितदं, मनसो हितदं मनोहितदं, तच्च निर्वृतिकरं=सुखकरं चेति तथा-

सरस पउमसोहंतदारभाए) इसके द्वारभाग में जो मांगलिक कलश
स्थापित किये गये हैं वे श्रेष्ठ सुवर्ण के बने हुए हैं तथा उन के मुख
पर अच्छीतरह से विकसित करके ऊपर कमल रखे हुए हैं। (पयरगा
लवंतमणिमुत्तदाम सुविरड्यदारसोहे) इसके द्वार की शोभा अत्यन्तपतले
सुवर्ण सूत्रों में लटकते हुए मणिमुक्ताओं की मालाओं से करने में आई
है। (सुगंधवर कुसुममउयपम्हलसयणोवयारे) इसमें शय्या की रचना सुर-
भिगन्ध युक्त विविधवर्ण वाले पुष्पों द्वारा तथा सुकुमल अर्कतूल आदि
द्वारा की हुई है। (मणहिययनिव्वुइयरे) यह शयनागार इनना अधिक

पडिपुजियसरसपउमसोहंतदारभाए) येना द्वारभागमा भूडेला मांगलिक
कलशो उत्तम सुवर्णना अनेला छे, तेमज तेमना मो उपर सारी रीते विकसित
करेला कमलो भूडेवामा आव्या छे (पयरगालवंतमणिमुत्तदामसुविरड्यदारसोहे)
येनी द्वारशोभा भूणज्ज जीष्वा सोनाना सूत्रमा भूलेली भण्डि मुक्तायेनी मालायेवडे
करवामा आवी छे (सुगंधवरकुसुममउयपम्हलसयणोवयारे) येमा शय्यानी
रचना सुवासित अनेक प्रकारना रगवाणा भूले वडे तेमज सुकुमल अर्कतूल (आड्डानु
३) वगेरेथी करवामा आवी छे (मणहियय निव्वुइयरे) आ शयनघर अटलु अधु

तस्मिन् । 'कपूरलवंगमलयचंदनकालागुरुप्रवरकुन्दुरुक' पुरंदरमतसुरमि
मघमघतगंधुर्दूयामिरामे' कपूरलवंगमलयचंदनकालागुरुप्रवरकुन्दुरुक
पुपदक्षमानसुरमिप्रसरद्गात्रोर्दूयामिरामे=कपूरध-लवंगानि च, मलयचंदन=
भ्रोस्त्रं च, कालागुरुः=कृष्णागुरुश्च, प्रवरकुन्दुरुक=गंधद्रव्यविशेष,
तुरुक=सिद्धकः 'लोवान' इति मापायाम्, पुप=गंधद्रव्य सयोगजन्यः पदार्थः,
एतेषामितरेतरयोगद्वन्द्वे-कपूरलवंगमलयचंदनकालागुरुप्रवरकुन्दुरुकतुरुकपुपाः,
ते च दक्षमाना=अग्नौ प्रसिप्यमाणाः, तेषां सुरमि=मनोहराः, स च प्रसरन्-
परितः प्रसरन् गंधः उद्भूत=उपरिगतः, तेन अभिराम=मनोहरं तस्मिन् 'सुगंध
परागंधिप' सुगन्ध परगंधिपते-नानाविधगुण्य सम्पादितगंधद्रव्यैः सुवासिते । 'गंध
वद्विभूष' गंधवर्तिभूते गंधद्रव्यगुणिकासदृशे=सौरभ्यातिशयात् गंधद्रव्यनिर्मितवद्
भासमाने । मणिकिरणपणासिष्यपार' मणिकिरणपणाशितान्धकारे भास्कर
मणिप्रमया दूरीकृततिमिरे, 'किं बहुणा' किंबहुना=अधिकवर्णनन किम्? 'जुगुणहि'

आनन्द का घाम बना हुआ है कि जहाँ पर बैठ कर चिल फो एका
न्तःमुख हो मुख मिलाता है (कपूरलवंगमलयचंदनकालागुरुप्रवरकुन्दुरुक
तुरुकतुरपकपुषदक्षमानसुरमिमघमघतगंधुर्दूयामिरामे) पहाँ का समग्र धातु
मंडल सदा अग्नि में जलाये गये कपूर, लवंग, मलय चंदन, कालागुरु
प्रवरकुन्दुरुक-गंध द्रव्य विशेष, तुरुक-लोवान तथा पुप, इनसे तर
रहा परता है। (सुगंधपरगंधिप) अत एव यह शयनागार ऐसा प्रतीत
होता है कि मानों नानाविध गुणों से संपादित किये गये गंध द्रव्यों
से ही सुवासित हो रहा है। और इसलिये यह (गंधवद्विभूष) गंध द्रव्य
की गोली जैसा बना हुआ जान पड़ता है। (मणिकिरणपणासिष्यपारे)
अंधकार वहाँ बिलकुल नहीं है-कारण वह नाना विध मणियों की किरणों
से सदा प्रकाशित बना हुआ है (किं बहुणा) इसका विषय में अधिक

आनन्द स्थानमध्यागतं इति है, जहाँ निश्चयाधी भनने परम सुखनी व प्राप्त
याव है (कपूरलवंगमलयचंदनकालागुरुप्रवरकुन्दुरुकतुरुक कपूरलवंगमतसुरमि
मघमघतगंधुर्दूयामिरामे) अर्थात् वायुमध्य द्रव्यैः आनन्दार्थ आयेत कपूर
लवंग, मलय चंदन कालागुरु, प्रवर कुन्दुरुक (लोक गंध द्रव्य विशेष) तुरुक
लोवान अने पुपभी सुगंधित रहते इति (सुगंधपरगंधिप) आधी आ शयना
गार अनेक स्वतन्त्र गुणों अने सुवासित द्रव्यों वदे सुगंधित वयेतु वद्विभूष
इति अने कोषी व आ शयनगृह सुगंधित पदार्थनी आनीना वेपु आगत
इति (मणिकिरणपणासिष्यपारे) त्वां तदन अधात्र नथी, मरच्छके ते अनेक
आतन्य भविष्योन्म प्रकाशवदे द्रव्यैः प्रकाशमान व अनेक है (किं बहुणा) कोना

દ્યુતિગુણેઃ-દ્યુતિભિઃ=સ્વસ્ય સર્વદિક્ પ્રસરચ્ચાકચિક્યપ્રકાશપુંજરૂપાભિઃ કાન્તા
ભિઃ, ગુણેઃ=સૌન્દર્યાદિભિઃ 'સુરવરવિમાનવેલંવિ' સુરવરવિમાનવિહમ્બકે-
સુરવરવિમાનસ્ય=મહદ્દિક્દેવવિમાનસ્યાપિ વિહમ્બકં=વિહમ્બનાજનકં તિર-
સ્કારકર-મિત્યર્થઃ, તસ્મિન્, સ્વકોયપરમશોભયા વિમાનતોડ્યુત્કર્ષતયા વર્ત-
માને-इतिभाव', एतादृशे 'वरघरे' वरगृहे=रम्यप्रासादे । अथ शयनावर्णनमाह-
'तंसि' इत्यादि, 'तंसि' तस्मिन्=वक्ष्यमाणगुणयुक्ते 'तारिसर्गसि' तादृशके पूर्वो-
पाजितपरमपुण्यप्रकर्षवताप्राणिनामुचिते 'सयणिज्जंसि' जयनीये-शय्यायाम्, कीदृशे
शयनीये ? इति विशेषणान्याह-'सालिगणवट्टि' इत्यादि, 'सालिगणवट्टि'
सालिङ्गनवर्तिके-आलिङ्गनवर्त्ति='शरीरप्रमाणोपधान, तथा सह वर्त्तते यत्तत्सालि-
ङ्गनवर्त्तिकं, तस्मिन् शरीरप्रमाणायतोपधानसहिते । 'उभओ विव्वोयणे' उभयतो
विव्वोयणे-उभयत=शिरश्चरणस्थापनस्थानद्वये 'विव्वोयणे' इतिदेशीयशब्दः
उपधानार्थकस्तेन विव्वोयणे=उपधाने यत्र तत्तस्मिन् उपर्यधउपधानमण्डिते, अत
एव 'दुहओ उन्नए' द्विधात उन्नते-द्विधात=मस्तकभागे चरणभागे च उन्नते=

और क्या कहें (जुइगुणेहिं सुरवरविमानवेलवि) यह शयनागार
अपने सर्व दिशाओं में फैले हुए चाक चिक्यप्रसारीरूप पुंजद्वारा तथा सौन्दर्य
आदि गुणों द्वारा महद्विक देव विमान की भी तिरस्कार कर रहा था अर्थात्
जो अपनी परम शोभा से देवों के विमान से भी अधिक शोभा वाला
है (ऐसे शयनागार में) (तारिसर्गसि) पुण्यवान के सोनेलायकशय्या में
(तंसि) उस (सयणिज्जंसि) शय्या पर (शय्या का वर्णन इस प्रकार है)
(सालिगणवट्टि) कि जो शरीरकी लंबाई के बराबर लंबे तकिया से युक्त
है (उभओ विव्वोयणे) तथा जिसके दोनों तरफ-शिर और पौरों की
तरफ-दो तकिये और छोटे २ रखे हुए हैं इस लिये जो (दुहओ उन्नए)

માટે વધારે શુ કહીએ (જુઇગુણેહિં સુરવરં વિમાનવેલંવિ) આ શયનાગાર બધી
દિશાઓમા થોભેર પ્રસરેલા અમકતા પ્રકાશ પુજથી તેમજ સૌંદર્ય વગેરે પોતાની વિશેષ-
તાઓથી મહદ્દિક્ [બહુજ કીમતી] દેવ વિમાનની પણ અવગણના કરતુ હતુ અર્થાત્
તે પોતાની પરમ શોભાથી દેવોના વિમાનો કરતા પણ વધારે સુદર શોભતુ હતુ. એવા
શયનાગારમા (તારિસર્ગસિ) પુણ્યશાલીઓને શયન થોગ્ય શય્યામા (તસિ) તે
(સયણિજ્જંસિ) શય્યા ઉપર-સૂઇ રહી હતી (શય્યાતુ વર્ણન આ પ્રમાણે છે)
(સાલિગણવટ્ટિ) કે જે શરીરની લંબાઈના પ્રમાણના ઓશીકાવાળી છે, (ઉભઓ
વિવ્વોયણે) અને જેમની બન્ને બાજુએ-માથા અને પગની તરફ-નાના બે ઓશીકા
મૂકેલા છે, એથી જે (દુહઓ ઉન્નએ) બન્ને બાજુથી કંઈક ઊઠી છે અને (મજ્જે

‘મઝ્જે ણયગમીરે’ મધ્યે નઠગમ્મારે-મધ્ય=મધ્યમાને નઠ=કિશ્ચિન્નસ્રીભૂત ગમ્મીર નિમ્ન ચ તસ્મિન્ । ‘ગંગાપુલિંગવાલુયાઉશાલસામિસપ્’ ગંગાપુલિંગવાલુકાપ દામ્સવૃક્ષકે-ગંગાનદીતટસ્ય યા વાલુકાસ્તાસામ્ અથવાલ=વાલન્યાસેઽપીગમનં, તત્સદૃશકં=તદુપમં, યયા વાલુકાયાં તયા તુલ્યર્થે અયનીયેઽપિ પાવ-યાસે નિમ્નોઽ-તત્ત્વ મપતીત્યાશ્રય । ‘ઉવચિયસ્તોમદુગુલ્લપદ્મપદ્મિચ્છળે’ ઉપચિત્તોમદુગુલ્લપદ્મ પ્રતિચ્છન્ને-ઉપચિત્ત=નાનારાગરઞ્જિતપિત્તિષ્ણાલ્લુકૃત યત્ સ્તોમ=સામ્પતિક જનસ્યૈકકેશેન તન્નુશ્ચત્ર આયતે તાદૃશમુદ્ધમકાર્પાસતન્તુચિનિર્મિત વદ્યમ્, દુકુલમ્=અતસીમય વિશિષ્ટ વસ્ત્રં, તામ્યાં સજ્ઞાત પદ્મ=શિલ્પકલ્પયા સીવનેન યુગભાપેક્ષ ચૈકીકૃત શ્રવ્યાપરિમિત વદ્ય ‘સ્તોમ’ इति भाषायां, तेन प्रतिच्छन्ने=उपर्यप आधुते। ‘अत्तरय-मलय-नवतय-कुसत्त-लिम्बसीहकेसरपञ्चुरथप’ अस्तरजस्क-

દોનોં ઓર સે કુછ ૨ કૈંચી યની હુઈ ૬ । તથા (મઝ્જેયણગમીરે) મધ્ય માગ મેં જો કુછ ૨ ગહરાઈ લિયે હુપ ૬ (ગંગાપુલિંગવાલુયા ઉશાલ સાલસપ્) ગંગા નદી કી વાલુકા કી તરહ પૈર રખતે હી જો નીચે કી ઓર કુછ ઓઢી ૨ ધમ્મ જાતી ૬ (ઉવચિયસ્તોમદુગુલ્લપદ્મપદ્મિચ્છળે) અનેક રંગો સે ધનાયે ગય માના પ્રકાર ક વિષ્ણોં સે અલંકૃત સ્તોમ ઓર દુ કુલ્લ કે પદ્મ સે કપર સે છેકર નીચે તક જો ઢકી હુઈ ૬ । હસ સમય કે મનુષ્ય કે એક બાલ સે ૧૦૦ તન્તુ ધનતે ૬-એસે સુદ્ધ કાર્પાનિક તન્તુ સે ધને હુપ વદ્ય કા નામ-સ્તોમ ૬ । અવસી આદિ સે ધને હુપ વદ્ય કા નામ દુકુલ ૬ । ઇન દોનોં વદ્યોં કો સીકર જો એક વદ્ય ધના લિયા જાતા ૬ હસકા નામ પદ્મ ૬ । હિન્દી મેં ઉસે જ્વોલ જાહેતે ૬ । યદ શ્રવ્યા પર ઉપર સે નીચે તક ભટકતી હુઈ વિહી રહતી ૬ । (અત્પ રય, મલય, નવ તય-કુસત્તિ-લિમ્બસીહ કેસરપન્ચુરથપ) ઘૂલી વિહીન

યણ ગમીર) વમલો જામ થોડો જોડો છે (ગંગાપુલિંગવાલુયા ઉશાલસામસપ્) ગંગા નદીની ફેલીની જેમ પણ મુક્તાની સાથે જ તે થોડી નીચે જમાઈ બાય છે આ પ્રમાણે જોના ઉપર પણ મુક્તાથી જો પણ જમાઈ બાય છે (ઉવચિય સ્તોમ દુગુલ્લ પદ્મપદ્મિચ્છળે) ઉપરથી નીચે યુધી જે બાતબતના : જોથી બનાવવામાં આવેલા અનેક પ્રકારના જિરોથી શબ્દગણે સ્તોમ અને દુકુલના પદ્મ (કપડા)થી ઢાંકેલી છે અત્યાસ્ત્ર માણસના એક વાળથી સો (૧૦૦) તન્તુ બને છે, જોવા ઝીંઝા ડેના તન્તુપડે બનાવવામાં આવેલા વજ્રનુ નામ ‘સ્તોમ’ છે અળાથી વગેરેથી બનાવવામાં આવેલા વજ્રનુ નામ દુકુલ છે, આ બન્ને વસ્ત્રોને માથે સીવીને જે એક બાળનુ વસ્ત્ર દેખાઈ જાય તેમા આવે છે, તેનુ નામ ‘પદ્મ’ છે શુદ્ધતાથી બાધામાં જોને યોગિયુ કહે છે આ (અત્પરય, મલય, નવતય, કુસત્ત, લિમ્બસીહ

मलय=नवतक-कुशक्तलिम्ब-सिंहकेशर प्रत्यवस्तृते अस्तरजस्कैः=अपगतरजःकणैः
निर्मलैः मलय नवतक-कुशक्त लिम्बसिंह केशरैरास्तरणविशेषैः अवस्तृते क्रमेणाच्छा-
दिते, तत्र मलयदेशोत्पन्न सूक्ष्मसूत्रनिर्मित आस्तरणविशेषः, नवतकः=विशिष्टोर्णा
निर्मितः, कुशक्तः=देशविशेषोत्पन्नः, लिम्ब=लघुवयस्कोरभ्रलूनोर्णानिर्मितः,
सिंहकेशरः=सिंहसटासदृशो जटिलः 'गलिचा' इति भाषायाम् एतेषामितरेतर-
द्वन्द्वः । 'सुविरइयरयत्ताणे' सुविरचितरजस्त्राणे-सु=सुष्ठु सम्यग्रूपेण विरचितं=
विस्तारितं रजस्त्राणं=रजोनिवारक उपरितनाच्छादन विशेषो यस्मिन् ते तथा तस्मिन्
'रत्तंसुयसंबुए' रक्तांशुकसंवृते दंशमशकनिवारकरक्तवस्त्रावृते 'मच्छरदानी' इति
भाषायाम्, 'सुरम्मे' सुरम्ये=मनोरमे । 'आइणगसूयवूरणवणीयतुल्लफासे' आ-

मलय से, नवतक से, कुशक्त से, लिम्ब से, एवं सिंह केशर से जो
क्रमशः ढकी हुई है । मलयदेशोत्पन्न सूक्ष्मडोरों से निर्मित वस्त्र
का नाम मलय है । विशिष्टप्रकार की ऊन से बने हुए वस्त्र का नाम नव-
तक है । देश विशेष में बने हुए वस्त्र का नाम कुशक्त है । सिंह सटाके
सदृश जटिल वस्त्र का नाम सिंह केशर है । इसे हिन्दी में गलीचा कहते
हैं । ये सब वस्त्र उसके ऊपर एक २ करके तरा ऊपर बिछे हुए थे ।
(सुविरइयरयत्ताणे) धूली आकार सेज को मलिन न करदे इस ख्याल से
उसके ऊपर एक और धूलिनिवारक वस्त्र बिछा हुआ था । (रत्तंसुय-
संबुए) सोने वाले को दंश मंशक बाधा न पहुँचासके इसलिये उस
शय्या पर लालरंग की एक मच्छरदानी भी तनी हुई थी । (सुरम्मे) यह
शय्या बड़ी सुन्दर होने के कारण मनको हाँपानेवाली थी । (आइण-

केशर पञ्चुत्थए अनुकंमे जे शय्या धूण वगरना मलय नवतक कुशक्त
लिम्ब अने सिंह केशरवडे आवेष्टित थयेली छे मलय देशमा उत्पन्न थयेला जीणु
होशयो वडे अनाववामा आवेला वस्त्रनु नाम 'मलय' छे विशेष प्रकारना तीन वडे
अनाववामा आवेला वस्त्रनु नाम 'नवतक' छे ओके देश विशेषमा अनाववामा आवेला
वस्त्रनु नाम कुशक्त छे सिंह सटाना जेवा जटावाणा [जटिल] वस्त्रनु नाम सिंह
केशर छे ओने झरसीमा 'गलीचा' कहे छे आ मधा वस्त्रो तेना उपर ओके उपर
ओके पाथरवामा आवेला छता (सुविरइयरयत्ताणे) धूणथी सेज मलिन न थय
जय ओना भाटे ओके जीणु रजोनिवारक वस्त्र ढाकवामा आवेलु छतु (रत्तंसुयसंबुए)
सूई जनारने अस-मच्छर आधित न करे ओटला भाटे ते सेज उपर लालरजनी ओके
मच्छरदानी पण ताणेली छती (सुरम्मे) भडुज सरस होवाथी आ शय्या मनने
आकर्षनारी छती (आइणगसूयवूरणवणीय तुल्लफासे) डरणु वजेरेना आभडथी

जिनकस्तूरनगनीततूलस्पर्शे—आजिनकं=मृगादिचर्मनिर्मितवस्त्र, स्तं=परिकर्मित कपासः, तूर=स्पर्शवनस्पतिविशेषः नवनीतं='मक्खन' इति प्रसिद्ध, तूलम्—अर्कश्चात्मस्यादिकृतं, तत्स्पर्शवत्स्पर्शो यस्य तत् तस्मिन्—निरतिशयमार्दवगुणापेते, एतादृशे शयनीयं पुष्करसावरणकालसमयसि' पूर्वरात्रापरप्रकालसमये पूर्वरात्रात्=रात्रेः प्रथमप्रहरात् अपरप्रकालः=अनन्तरकालोपलसितः समयः=अपसरः, तस्मिन् रात्रेः प्रथम—प्रहरादनन्तरं तत्कालमेवेत्यर्थः । यतः रात्रौ प्रथमप्रहरदृष्टः स्वप्नो वर्षेण फलति, द्वितीयप्रहरात्प्रमासाष्टकेनेत्यादि, सप्तसि प्रसपञ्च सादसप्त रात्रिदिवाधिकेषु नवस्तु मासेषु व्यतिक्रांतेषु सप्तायते, इति कृत्वा सूत्रे 'पूर्व रात्रापरप्रकालसमये' इत्युक्तम् उक्तञ्च स्वप्नशास्त्रे—

“रात्रेः प्रथमे यामे, दृष्टः स्वप्नश्च फलति वर्षेण ।

स्वप्नो द्वितीययामे, फलति च मासाष्टकेन नियमेन ॥१॥

आतस्तृतीययामे, पञ्चमासात्तुर्ययाम सहृष्टः ।

पक्षेण फलति प्रातः,—दृष्टः स्वप्नश्च तत्कालम् ॥२॥”

‘सुप्तजागरा’ सुप्तजागरा=किञ्चिन्निद्राणां किञ्चिज्जाग्रतीति न केषम सुप्तावस्थायां जाग्रदवस्थायां वा स्वप्नवर्धनं भवतीति ‘सुप्तजागरे’—स्युक्तम् । ‘ओहीरमाणी’

गल्प्यचूरणवणीयसुष्ठुकासे) मृगादिके चर्म से निर्मित वस्त्र का नाम आ जिनक, परिकर्मित कपास का नामस्त चिकनी विशेष वनस्पतिका नाम तूर मक्खन का नाम नवनीत तथा अर्क (आकरा) आदि की रूई का नाम तूल है । शय्या का स्पर्श इन सब के स्पर्श के समान मृद (कोमल) थी—अर्थात्—यह शय्यानिरतिशय मार्दव गुण से युक्त थी । ऐसी शय्या पर वह चारिणीवेशी सो रही थी । (पुष्करसावरणकालसमयसि) रात्रि के प्रथम प्रहर के बाद क काल में अर्थात् रात्रि के प्रथम प्रहर के व्यतीत होते ही—(सुप्तजागरा) कुछ २ सोती हुई कुछ २ जागती हुई अवस्था में ‘ओहीरमाणी’ चार चार निद्रा के शौकों का अनुभव करती

अनाववाभां आवेत्वा वञ्चनु नाम आजिनक इमी अनाववाभां आवेत्वा वञ्चनु नाम 'इत ज्येष्ठ आतनी विशेष प्रहारी सुवाणी वनस्पतिनु नाम 'तूर भावजुनु न म नवनीत जने अर्क' (आकरा) वगेरेना इनु नाम तूल छ शय्याने स्पर्श आ अथाना ज्येष्ठ भृदु (आमज) इतो अर्थात् आ शय्या अनतिशय मार्दव शुष्कवाणी इती. (पुष्करसावरणकालसमयसि) शत्रिना पडेत्वा पडेत्वा पडी अर्थात् शत्रिने पडेत्वा पडेत्वा पूरा मता च (सुप्तजागरा) अर्क निद्रावस्थाभां (ओहीरमाणी) चारचार

निद्राणां—पुनःपुनरीपन्निद्रामनुभवन्ती सती 'एगं मह' एकं महान्तम्=अति विशालं 'सत्तुस्सेहं' सप्तोत्सेहं=सप्तहस्तोल्लायं 'रययकूडसन्निहं' रजतकूटसन्निभं—रौप्यशिखर सदृशम् अतिश्वेतमित्यर्थः 'सोमं' सौम्यं=प्रशस्तं 'सोमागारं' सौम्याकारं=सर्वाङ्गसुन्दरं लीलायतं लीलायन्तं=क्रीडन्तं 'जंभायमाणं' जृम्भमाणं=कृतजृम्भं 'नहयलाजो ओयरतं' नभस्तलादवतरन्तम्=आकाशादागच्छन्तं 'मुहमङ्गयं' मुखमतिगतं=मुखे प्रविशन्तं 'गयं' गजं=वृष्टितनं धर्मकर्मप्रभावप्रभवं

हुई उस धारिणी देवीने (एगंमहं) एक अति विशाल (सत्तुस्सेहं) सात हाथ ऊँचे (रययकूडसन्निहं) चांदी के पर्वत के शिखर के समान अति श्वेत (सोमं) प्रशस्त (सोमागारं) सर्वाङ्ग सुन्दर (लीलायंत) क्रीडा करते हुए (जंभायमाणं) जंभाते हुए तथा (गगणयलाओ ओयरतं) आकाशतल से उतरने हुए (गयं) हाथीको (मुहमङ्गयं) मुख में प्रवेश करते हुए देखा। सूत्रस्थ "पूर्वरात्रापरकालसमय" पद यह प्रकट करता है। कि रात्रि के प्रथम प्रहर में देखा गया स्वप्न १ वर्ष में फल देता है। द्वितीय प्रहर में देखा गया स्वप्न आठ मास में फल देता है—तथा नव माह और ७। दिन रात जब समाप्त हो जाती—है तब सन्ततिका प्रसव हाता है। स्वप्नशास्त्र में यही बात उक्तं करके कही हुई है:—

रात्रेः प्रथमे यामे इत्यादि—इसका भाव इस प्रकार है—रात्रि के प्रथम प्रहर तथा द्वितीय प्रहर में देखा गया स्वप्न क्रमशः १ वर्ष तथा मास में जैसे फल देता है वैसे ही तीसरे प्रहर में देखा हुआ स्वप्न छ माह में तथा चतुर्थ प्रहर में देखा हुआ स्वप्न १ पक्ष में फलित होता है।—

उधना ओका आती ते धारिणी देवीओ (एगंमहं) ओके भूष विशाल (सत्तुस्सेहं) सात हाथ उँचा (रययकूटसन्निहं) चांदीना दुगरना शिखर जेवा भूष घाणा (सोमं) प्रशस्त (सोमागार) सर्वाङ्ग, सुन्दर (लीलायंतं) क्रीडा करता (जंभायमाण) भगायु आता तेमज (गगणयलाओ ओयरतं) आकाशमाथी उतरता (गयं) हाथीने (मुहमङ्गय) मो भा प्रवेशने जेयो सूत्रमा आवेला "पूर्वरात्रापरत्रकालसमय" आ यह जेम बतावे छे के रातना पड़ेला पड़ारमा जेयेलु स्वप्न ओके वर्षमा इण आपे छे अने भील पड़ारमा जेयेलु स्वप्न आठ मासमा इण आपे छे, तथा नवमास अने साडा सात (७।) दिवस रात न्यारे पूरा थाय छे त्यारे सततिने प्रसव थाय छे स्वप्नशास्त्रमा जेज वात 'उक्तं य' करीने कहेवामा आवे छे—

"रात्रेः प्रथमे यामे इत्यादि" जेना आशय आ प्रमाहे छे—रात्रिना पड़ेला भील पड़ारमा जेयेलु स्वप्न अनुक्रमे ओके वर्ष अने आठ मासमा इण आपे छे, तेमज त्रील पड़ारमा जेयेलु स्वप्न छ मासमा अने चौथा पड़ारमा जेयेलु स्वप्न

सुखमचिष्टेष्वेतगमरूप स्वममितिमात्र' 'पासिषाण' दृष्टा 'पठिबुद्धा' प्रतिबुद्धा=
जागरिता । स्वप्नो नवधा भवति, उक्तम्—“(१) अनुभूतः (२) श्रुतो (३) दृष्ट
(४) प्रकृतेष्व विकारज ' स्वभावतः समुद्भूत, (५) चिन्तासंज्ञातति सम्भव
(६) ॥१॥ देवतापुण्यदेशोत्थो (७) धर्मकर्म प्रभावज । (८) पापोद्वेकसमुत्पन्न
(९) स्वप्न स्थान्नवधावृणाम् ॥२॥ प्रकारैराणिमै परिक्लिप्तं—रथमथ शुभोऽपिवा ।
दृष्टो निरर्थकः स्वप्न, सत्यस्तु त्रिमिरुत्तरै ॥३॥ मानास्वप्नो हि दृष्टश्च, तथा
ऽऽचिन्त्याधिसम्भवः । मलमूत्रादि पीडोत्थ, स्वप्न सर्वो निरर्थकः ॥४॥ धर्मरत
समपाठ, -र्यः स्थिरचित्तो निषेष्टिन्द्रियः सद्यः । प्रायस्तस्य प्रार्थितमर्थं स्वप्नः
प्रसाधयति ॥५॥” इत्यादि ॥सू० ६॥

प्रातःकाल देखा गया स्वप्न तत्काल अपना फल देता है। 'सुप्तजागरा'
पर यह प्रकट करता है कि केवल सोती हुई अवस्था में अथवा जागती
हुई अवस्था में स्वप्न नहीं आता है किन्तु कुछर जागती एव कुछर
सोती हुई अवस्था में ही स्वप्न आया करता है।—

(पासिषाण) स्वप्न देव्यकर (पठिबुद्धा) यह धारिणी देवी तत्ती
समय प्रतिबुद्ध हो गई—जग गई। स्वप्न ९ नव प्रकार के होते हैं—अनुभूत
१ श्रुत २ दृष्ट ३ प्रकृति विकारज ४ स्वभावतः समुद्भूत ५ चिन्ता समुद्भूत
६ देवतादि उपदेशोत्थ ७ धर्म कर्म प्रभावज ८ तथा पापोद्वेक समुत्पन्न ९।
इनमें आदि के ६ प्रकारों को लेकर जो शुभ और अशुभ स्वप्न आते
हैं—वे निरर्थक—निष्फल होते हैं। अतः के तीन प्रकारों को लेकर जो स्वप्न
आते हैं वे सत्य होते हैं। माना का स्वप्न आचिन्त्याधिसम्भव स्वप्न मल
मूत्र आदि की बाधा जन्म स्वप्न ये मय निरर्थक कहे गए हैं। जो

जो पञ्चव्याप्तिमा कृणु आपे छ सवादे ज्येष्ठ स्वप्न तस्तत्र कृणु आपे छ
'सुप्तजागरा' ज्येष्ठ पञ्च ज्येष्ठ ज्येष्ठ छ छ छ छ सुप्त ज्येष्ठ ज्येष्ठ ज्येष्ठ ज्येष्ठ ज्येष्ठ ज्येष्ठ
स्थाना स्वप्न नहीं आया, पञ्च ज्येष्ठ ज्येष्ठ ज्येष्ठ ज्येष्ठ ज्येष्ठ ज्येष्ठ ज्येष्ठ ज्येष्ठ ज्येष्ठ ज्येष्ठ
स्वप्न आये छ

(पासिषाण) स्वप्न ज्येष्ठ (पठिबुद्धा) ते धारिणी देवी तस्तत्र जागी अर्थ स्वप्न
नव प्रकारना ज्येष्ठ छ ज्येष्ठ प्रभावे छ—१ अनुभूत, २ श्रुत, ३ दृष्ट ४ प्रकृति विकारज ५
स्वभावतः समुद्भूत ६ चिन्ता समुद्भूत ७ देवतादि उपदेशोत्थ ८ धर्मकर्म प्रभावज
९ पापोद्वेक समुत्पन्न ज्येष्ठ ज्येष्ठ पदेवा छ प्रभावेने दीपि ज्येष्ठ ज्येष्ठ ज्येष्ठ ज्येष्ठ ज्येष्ठ ज्येष्ठ
स्वप्न आये छ ते निरर्थक—निष्फल ज्येष्ठ छ ज्येष्ठ ज्येष्ठ ज्येष्ठ ज्येष्ठ ज्येष्ठ ज्येष्ठ ज्येष्ठ ज्येष्ठ ज्येष्ठ ज्येष्ठ
आये छ ते ज्येष्ठ सत्य ज्येष्ठ छ ज्येष्ठ स्वप्न, [ज्येष्ठ ज्येष्ठ ज्येष्ठ ज्येष्ठ ज्येष्ठ ज्येष्ठ ज्येष्ठ ज्येष्ठ ज्येष्ठ ज्येष्ठ]
आचिन्त्याधिसम्भव स्वप्न, मलमूत्र ज्येष्ठ ज्येष्ठ ज्येष्ठ ज्येष्ठ ज्येष्ठ ज्येष्ठ ज्येष्ठ ज्येष्ठ ज्येष्ठ ज्येष्ठ

मूलम्—तएणं सा धारिणीदेवी अयमेयारूवं उरालं कल्लाणं सिवं
धन्नं मंगलं सस्सिरीयं महासुमिणं पासित्ताणं पडिवुद्धा समाणी हट्ट-
तुट्ठा चित्तमाणंदिया पीडमणा परमसोमणस्सिया हरिसवसविसप्प-
माणहियया धाराहयकलंवपुप्फग पिव समूससियरोमकूवा तं सुमिणं
ओगिण्हइ, ओगिण्हित्ता सयणिज्जाओ उट्टेइ, उट्टित्ता पायपीढाओ
पच्चोरुहइ, पच्चोरुहित्ता अतुरियमचवलससंभंताए अवलंवियाए राय-
हंससरिसीए गईए जेणामेव सेणिए राया तेणामेव उवागच्छइ,
उवागच्छित्ता सेणियं रायं ताहिं इट्ठाहिं कंताहिं पियाहिं मणुन्नाहिं
मणामाहिं उरालाहिं कल्लाणाहिं सिवाहिं धन्नाहिं संगल्लाहिं सस्सि-
रीयाहिं हिययगमणिज्जाहिं हिययपल्लहायणिज्जाहिं मियमहुररिभिय-
गंभीरसस्सिरीयाहिं गिराहि संलवमाणी २ पडिवोहेइ, पडिवोहित्ता
सेणिणं रन्ता अवभणुन्नाया समाणी णाणामणिकणगरयणभत्ति चित्तंसि

प्राणी धर्म में रत होता है, जिसकी धातु उपधातु सम होती हैं, जो
स्थिरचित्त होता है, जितेन्द्रिय होता है, सद्य होता है, प्रायः उसके द्वारा
देखा गया स्वप्न सफल होता है।

भावार्थ—एक दिन की बात है कि धारिणी देवीने—उत्तम शयन
गृह में विछी शय्या पर सुप्त जागरा अवस्था में रात्रि के पिछले प्रहर
में उत्तरते हुए एक विशाल गजराज को अपने सुख में प्रवेश करते
हुए स्वप्न में देखा। ॥सूत्र ॥६॥

छडेवामा आव्या छे ने प्राणी धर्मरत डोय छे, नेनी धातु उपधातु सम डोय छे, ने
स्थिरचित्त डोय छे, ने जितेन्द्रिय डोय छे, ने द्याणु डोय छे, धलु करीने तेना वडे
नेवायेडु स्वप्न सफल डोय छे.

भावार्थ—एक द्विसती वात छे छे धारिणी देवीके उत्तम शयनागारमा पाथ-
रेडी शय्या उपर सुप्त जाग्रतावस्थामा रात्रिना छेड्वा पडोरमा आकाशमाथी उतरता
एक विशाल गजराजने पोताना भोमा प्रवेशतो स्वप्नमा नेथो ॥सूत्र ६॥

महासणसिनिसीयइ, निसीइत्ता आसत्था विसत्था सुहासणवरगया
करयलपरिगहिय सिरसावत्त मत्थए अजलिं कट्ठु सेणिय राय एव
वयासी-एव खल्ल अह देवाणुप्पिया ! अज्ज तसि तारिसिगसि सयणि
ज्जसि सालिंगणवट्ठिए जाव नियगवयणमइवयत्त गय सुमिणे पासि
त्ताण पडिबुद्धा, त एयस्स ण देवाणुप्पिया ! उरालस्स जाव सुमि
णस्स के मन्ने कट्ठाणे फलवित्तिविसेसे भविस्सइ ॥सू० ७॥

टीका—‘तएण सा’ इत्यादि । ‘तएण’ ततः खल्ल=तदनन्तरं सा चारिणीदेवी
‘अयमेवाकूष’ इममेतद्गुण=पुत्रप्राप्तिप्रसन्नमस्वरूपम्, ‘उरालं’ उदारं=प्रधानं, ‘कल्लण्य’
कल्याण=मुखकरं, ‘सियं’=स्त्रियम्=उपद्रवोपशमकं ‘घन्नं’ घन्य=प्रशंसनीयं ‘मगल’
माङ्गल्य=मङ्गलसूचकं ‘सस्सिरीय’ सस्त्रीक=सुशोभनं ‘महासुमिण’ महास्वप्न=महा
फलसूचकं स्वप्नं पासित्ताणं दृष्ट्वा ‘पडिबुद्धा’ प्रतिबुद्धा=प्रागरिता सती ‘इह
दुद्धा’ इष्टदुष्टा-दृष्टा=इष्टमकर्षमाप्ता दृष्ट्वा=मनास्तोषमापन्ना ‘चित्तमणदिया’
चित्तानन्दिता=मनोसुखं प्राप्ता, मकारः माकृतत्वात्, ‘वीइमणा’ मीतिमनाः-प्रीतिः=
मीणन वृत्तिरित्यर्थः, ममसि यस्या सा तथोक्ता वृत्तमनस्का, ‘परमसोमणस्सिया’

तएण सा चारिणी देवी इत्यादि

टीकार्थ—(तएण) इसके अनन्तर (सा चारिणी देवी) यह चारिणी देवी
(अयमेवाकूष) जय इस तरह के (उरालं) प्रधान (कल्लण्य) सुखकर (सियं)
उपद्रवो का उपशम करने वाला (घन्नं) प्रशंसनीय (मगल) मंगल सूचक
तथा (सस्सिरीय) सुशोभन (महासुमिण को (पासित्ता णं) देखकर (पडिबुद्धा)
जग गई और (इहदुद्धा) जब दृष्ट कं मकर्ष को प्राप्त कर मनस्तोष का
धारण करती (चित्तमणदिया) चित्त में अतिप्रसन्न हुई । और (वीइमणा)
फिर मन में प्रीति को धारण कर जब वह (परमसोमणस्सिया) अति

तएण सा चारिणीदेवी इत्यादि

टीका—(तएण) तत्र ॥७॥ (सा चारिणीदेवी) ते चारिणीदेवी (अयमेवाकूष) अयमे
वाकूष (उरालं) प्रधान (कल्लण्य) सुख (सियं) उपद्रवो ने शान्त कराने (घन्नं)
वन्नायुध भोज्य (मगल) मङ्गलने सुखवन्नाशतेभ्य (सस्सिरीयं) सुशोभन (महा
सुमिणं) महा स्वप्न नेधने जाग्रत धर्म जग करने (इह दुष्टा) अज्ज ७५ सुख
जानीने मनस्तोष प्राप्त करती (चित्तमणदिया) मनमय जाग्रत प्रसन्न भव
जने मनमं तृप्ति भोजवती (परम सोमणस्सिया) अतिशय सुख भोजवती

परमसौमनस्यता=अत्युत्कृष्टशुभमनोभावयुक्ता, हरिसवसविसप्पमाणहियया' हर्षव-
शविमर्षहःया=आनन्दोल्लासप्रफुल्लितहृदया 'धाराहयकलंवपुष्पगं पिव समूससिय-
रोमकूपा'-धाराहतकदम्बपुष्पमिव समुच्छ्वसितरोमकूपा-धारहतं=जलधर-जल-
धाराताडितं कदम्बपुष्पमिव समुच्छ्वसिताः=स्थूलता गता रोमकूपाः=रोमनिर्गम
स्थानानि यस्याः सा तथोक्ता, यथा जलधर-धाराभिराहतं कदम्बकुसुम विक-
सितकेसरव्याप्तं भवति तथा स्वप्नदर्शनेन साऽपि समुद्गतरोमकूपा जाता, एव-
म्भूता सा त स्वप्नम् 'ओगिण्हड' अवगृह्णाति-अवग्रहादिना मनोविषयीकरोति,
अवगृह्य=सस्मृत्य 'सयणिज्जाओ उट्टेइ' शयनीयत उत्तिष्ठति, उत्थाय 'पाय-
पीढाओ पच्चोरुहड' पादपीठान्प्रत्यवरोहति=चरणनिक्षेपपट्टादधस्तादवतरति, प्रत्य-
वरुह्य 'अतुरियमचवलमसंभंताए' अत्वरितमचपलमसम्भ्रान्तया अत्वरितं=शीघ्रता
रहितम्, अचपलं=देहचाञ्चल्यवर्जितं, यथास्यात्तथा अतएव असम्भ्रान्तया=
अत्रस्तया सखलनाहीनया 'अविलवियाए' अविलम्बितया=अनवरुद्धया 'रायहंससरि-

उत्कृष्ट शुभ मनोभाव से युक्त हो (हरिसवसविसप्पमाणहियया)
अन्यन्त हर्ष के उल्लास से प्रफुल्लित हृदय वाली हो कर (धाराहय
कलंवपुष्पगं पिव समूससियरोमकूपा) मेघ की धारा से आहत कदम्ब
पुष्प की तरह अतिस्थूल रोमकूप वाली बन चुकी तब उसने (तं मुमिणं
ओगिण्हड) उस स्वप्न का अवग्रहरूप से विचार किया। फिर ईहा अवाय
आदि रूप से उसका विशेषण और भी चिन्तवन किया। (ओगिण्हत्ता)
चिन्तवन कर पश्चात् वह-(पायपीढाओ सयणिज्जाओ) शय्या से (उट्टेई) उठ
नई। (उट्टित्ता) उठकर फिरवह (पायपीढाओ पच्चोरुहड) पादपीठ से
नीचे उतरी (पच्चोरुहत्ता) नीचे उतर कर बाद में वह (अतुरियमचवल
मसंभंताए-अविलवियाए रायहंससरिसीए गडए) शीघ्रता एवं देह
की चपलता से रहित होकर बिना किसी हिचकिचाट के अनवरुद्ध

थईने भूषण दुर्घोलासथी प्रफुल्लित हृदयवाणी थईने (धाराहयकलंवपुष्पागंपिव-
समूससियरोमकूपा) मेघनी जलधाराओवडे आहत कदम्ब पुष्पनी जेम भूषण
स्थूल रोमकूपवाणी (शेभायित) थईगड त्यारे तेणे (तं मुमिणं ओगिण्हड) ते स्वप्न
उपर अवग्रहइपथी विचार कथी पछी छडा अवाय वगेरे इपथी सविशेष तेनु चित्तन
कथुं (ओगिण्हत्ता) चित्तन कथां पछी ते (सयणिज्जाओ) शय्या उपरथी (उट्टेई)
उडीने जेसी गड (उट्टित्ता) जेसीने ते (पायपीढाओ पच्चोरुहड) पादपीठ उपरथी
नीचे उतरी, (पच्चोरुहत्ता) नीचे उतरीने ते (अतुरियमचवलमसंभंताए-
अविलवियाए रायहंससरिसीए गडए) देहनी अचपलता, रहित थईने धीमेधीमे
संकेत वगर ते अनवरुद्ध राजहुसीनी जेवी आलथी (जेणामेव सेणिए राया-

सीए' राजहसीसदृश्या=सन्मीमपक्षस्तगत्यत्यर्थः यत्रैव श्रेणिको राजा तत्रैवोपा
 गच्छति-भूपसमीपमायाति, उपागत्य श्रेणिकं राजान 'ताहि' तामि'=वक्ष्य
 माणशुणयुक्तामिः, 'इहाहि' इष्टामिः=इष्टार्पामिषायिकामि, कताहि' कान्तामिः
 =अमिसपणोयामि 'पियाहि' प्रियामिः=प्रेमोत्पादिकामिः 'मणुन्नाहि' मनोशामिः
 =हृदयशामामिः 'मणामाहि' मनोऽमामिः=मनोरयसाधिकामिः 'उरान्नाहि' उदा
 रामिः=श्रेष्ठार्थसम्वितामिः 'कल्लाणाहि' कल्याणीमि=हितवहामिः सिराहि'
 शिषामिः=निरुमद्रशामि, 'घन्नाहि' घन्यामि'=प्रशसनीयामिः, 'मंगल्लाहि' माङ्ग-
 ल्यामि'=विघ्नविनाशिकामि, 'सस्सिरियाहि' सस्त्रीकामि =प्रसादमाधुर्यादिभक्त्य
 वाणीशुणयुक्तामिः 'हिययगमणिज्जाहि' हृदयगमनीयामि =सुशोषत्वेन हृदय

रामहसी की सी गति से (श्रेणामेव सेणिए राया तेणामेव उपागच्छा,
 जहाँ श्रेणिक रामा प पहाँ जा पहुँची (उपागच्छिता) पहुँचकर (इहाहि)
 इष्ट अर्थ को सिद्ध करने वाली (कताहि) सुन्दर (पियाहि) प्रेम उत्पन्न
 करने वाली (मणुन्नाहि) हृदय को हरण करने वाली (मणामाहि) मनोरथ
 का सिद्ध करने वाली (उरान्नाहि) श्रेष्ठ अर्थ से युक्त (कल्लाणाहि) हित
 दायक (सिराहि) उपद्रव रहित (घन्नाहि) प्रशसनीय (मंगल्लाहि) विघ्न
 नाशक (सस्सिरियाहि) प्रसादमाधुर्य आदिमहित शुभ (हिययगमणिज्जाहि)
 हृदय प्राप्ति (हिययपल्हायणिज्जाहि) हृदय को प्रमोद उत्पन्न करने वाली
 (मियमहुररिमियगमीरसस्सिरियाहि) मित्र-परिमित, मधुर-कर्म-सुख
 कारी, रिभीत-आलापनमित्र गमीर-मेघ की ध्वनि के समान गमीर
 (सस्सिरियाहि) प्रसाद आदि शुभ विशिष्ट होने से परम शाभा वाली
 (गिराहि) उपरोक्त शुभ विशिष्टवाणी से (सणिय) श्रेणिक राजा को (संलव

सेणामेव उपागच्छा) तथा श्रेणिक राजा द्वारा गच्छ (उपागच्छिता) तथा गच्छने
 (इहाहि) इष्ट अर्थने सिद्ध करने वाली (कताहि) सुन्दर (पियाहि) प्रेम उत्पन्नने
 करने वाली (मणुन्नाहि) हृदयने आकर्षणकारी, (मणामाहि) मनोरथने पूर्ण करने वाली
 (उरान्नाहि) उत्तम अर्थवाणी, (कल्लाणाहि) हित करने वाली (सिराहि) उपद्रव नगरी
 (घन्नाहि) वण्णाश्रय दायक (मंगल्लाहि) विघ्न नाश करने वाली, (सस्सिरियाहि)
 प्रसाद, आधुर्य वगैरे शुद्धवाणी (हिययगमणिज्जाहि) हृदयप्राप्ति (हिययपल्हायणि
 ज्जाहि) हृदयगम अर्थ उत्पन्न करने वाली (मियमहुररिमियगमीरसस्सिरियाहि)
 मित्र, परिमित, गीठी, कर्म सुख-रहित आलाप-अभिव्यक्ति गमीर अर्थ ध्वनि
 के समान गमीर (सस्सिरियाहि) प्रसाद वगैरे शुद्धवाणी युक्त होवाली सरस शोभावाणी
 (गिराहि) (उपर कहेला अथा शुद्धवाणी वाणीधी) (सेणिय राय) श्रेणिक राजा

ग्राहिणीभिः, हिययपल्हायणिज्जाहिं' हृदयप्रह्लादनीयाभिः=हृदयगतकोपशोका-
दिनिवारणेन मनःप्रमोदकारिणीभिः, 'मियमहुररिभियगंभीर सस्सिरियाहिं' मित-
मधुररिमितगम्भीरसश्रीकाभिः=मिता=अल्पशब्दा बहुधा, मधुरा=कर्णसुखकरी,
रिभिता=आलापगर्भितत्वेन सद्गीतरूपा, गम्भीरा=मेघशब्दवदनुच्छस्वरा, सश्रीका
=अनुप्रासाद्यलङ्कारयुक्तत्वात्परमशोभासंपन्ना, ताभिः, मितादिपञ्चपदानां कर्म
धारयः, गिराहिं' गीर्भिः=वाणीभिः संलपन्ती-संलपन्ती=पुनःर्जल्पन्ती, 'पडि-
वोहेइ' प्रतिबोधयति=राजानं जागरयति, 'पडिवोहिता' प्रतिबोध्य श्रेणिकेन
राज्ञा 'अब्भणुन्नाया समाणी' अभ्यनुज्ञाता सती=प्राप्तनिदेशा सती 'णाणामणि
कणगरयणभत्तिचित्ते' नानामणिकरत्न भक्ति चित्रे=विविधस्फटिकादिमणि सुवर्ण-
रत्नाना भक्तिभिः=रचनाभिः, चित्रे=विचित्रे 'भद्दासणंसि' भद्रामने=सुवर्णसिंहा-
सने यस्याधोभागे पीठिकाबन्धो भवति निसीयइ'-निपीदति=उपविशति, निषद्य
'आसत्था' आश्वास्ता=गतिजनितश्रमापनयनेन विश्रामप्राप्ता तथा 'वीसत्था' विश्व-
स्ता=मनःप्रसन्नतया क्षोभवर्जिता 'सुहासणवरगया' सुखासनवरगता=सुखानि=सुख
कराणि च तानि श्रमसनानि च सुखासनानि, तेषु वरं=प्रधान, सर्वश्रेष्ठमित्यर्थः,
तस्मिन्=तदुपरिगता=उपविष्टा 'करयलपरिगहियं' करतलपरिगृहीतं-करतलाभ्यां

माणी २ वार २ संवोधित कर (पडिवोहेइ) जगाया। पडिवोहेत्ता जगाकर
(सेणिएण रन्ना) श्रेणिक राजाने जब उसे (अब्भणुन्नायासमाणी) आज्ञा
प्रदान की तब वह (णाणामणिकणगरयणभत्तिचित्ते) अनेक विध स्फटिक
आदि मणियों, सुवर्ण तथा रत्नों की रचनाओं से विचित्र (भद्दासणंसि)
सुवर्ण के भद्रासन पर (निसीयइ) बैठ गई। (निसीइत्ता) बैठकर
(आसत्था वीसत्थासुहासणवरगया) जब वह आगमन जनित थकावट से
और क्षोभ से रहित हो चुकी तब मनकी प्रसन्नता से उसी सर्व श्रेष्ठ
सुखामन पर बैठी २ उसने (करयलपरिगहियं) दोनों हाथों को संपुटरूप में

(संलवमाणी २) वार वार संवोधित करीने [पडिवोहेइ] जगाया। [पडिवोहेत्ता]
जगाडीने-[सेणिएण रन्ना] श्रेणिक राजाने त्यारे तेने (अब्भणुन्नायासमाणी)
आजा आपी त्यारे ते (णाणामणिकणगरयणभत्तिचित्ते) अनेक प्रकारना स्फटिक
वगेरे भण्डिया, सुवर्ण तेमज रत्नोथी रचित विचित्र (भद्दासणंसि) भद्रासन उपर
(निसीयइ) भेसी गध (निसीइत्ता) भेसीने (आसत्था वीसत्था सुहासणवरगया)
त्यारे ते आलीने आपवाना थाक, अने ह्योल वगरनी थध तेमज प्रसन्न मनवाणी थध त्यारे
तेज सर्वोत्तम सुभासन उपर भेसता भेसता ज तेणे (करयलपरिगहियं) गन्ने डायने

પરિચુકાત=સપુટાકુચ 'સિરસાવત્' શિરમાવત્-શિરાસ આવર્ષો यस્ય સ શિર
 આવર્ષઃ, ત તાદૃશમ્ અઙ્ગલિ=મુકુલિતકરતલપુટં 'મત્પદ્મકદ્દુ' મસ્તક કૃત્વા શ્રેણિક
 રામાનમંથમત્રાદીત્=વસ્ત્રમાનમકારેણાધીકૃયત્-હે દેવાનુપ્રિયા ! એવ લલ્લુ અહમ્
 'અઙ્ગ' અથ તસ્મિન તાદૃશે=તથામકારે ક્ષયનીયે 'સાલિંગણઘટ્ટિ' સાલિંગવર્તિક
 શરીરમમાળાપધાનસંવિત્, ઇત્યાદિ પૂર્વમુદ્ધર્ગિતવિશેષણવિશિષ્ટ 'જાણ યાવત્
 ણિયગચયણમશ્વરયેત્' નિમજ્જનમતિપસન્ત=ગગનતલાદવતરત મમ મુખે પ્રતિ-
 શન્ત ગજ સ્વપ્નેદદ્વા પ્રતિબુદ્ધા=જાગરિતાઽસ્મિ તત્=તસ્માત્કારણાત્ એતસ્ય સહ
 ઉદારસ્ય યાવત્-મહાત્મ્યમસ્ય કઃ 'દ્વિમકારકઃ' 'કલ્પાણે' કરવાણઃ=શ્રુમપરિણામ
 કરક (સિરસાવત્) પશ્ચાત્ ઠહે મસ્તક પર ધુમાતે હુણ (અંજલિ મત્પદ્મ
 કદ્દુ) અપની હસ અઙ્ગલિ કો અપને માથે પર રત્નકર (સેણિય રાય્ એવ
 વયાસી) શ્રેણિક રાજા સે હસ પ્રકાર કહા-(એવં સ્વલ્લુ અહ દેવાનુપ્રિયા !)
 હે દેવાનુપ્રિય ! મેં આપકે સમીપ હસલિય આઈ હૂ-શુનિયે-(અઙ્ગ તસિ તા
 રિસર્ગાસ સયણિઙ્ગસિ સાલિંગણઘટ્ટિ જાણ નિયમચયણમશ્વરય ગય
 શ્રુમિણે પાસિત્તાણ પચિબુદ્ધા) આમ મેં હસ પૂરોપાર્જિત પરમ પુણ્ય ક્ક મકર્પ
 સ પ્રાણિયો કો પ્રાપ્ત હોને યોગ્ય શાગ્યાપર કિ જો શરીર કી હાથાઈ પ્રમાણ
 હવ તકિયે સે યુક્ત આદિ પૂષ્પસુશ્રવર્ણિત વિશેષણો ઘાલી થી હમપર મોઈ
 હુઈ થી । હસ સમય મેં ન અધિક નિદ્રા મેં થી ઓર ન જાગ્રત અવસ્થા મેં હી ।
 એસી સ્થિતિ મેં મૈને રાત્રિ કે પિછલે મહર મેં ગગનતલ સં ઉતરતે હુણ ગજ
 કો અપને મુખ મેં પ્રવશ કરતે હુણ સ્વપ્ન મેં વેસા હૈ । સ્વપ્ન વેસન ક
 અનન્તર હી મેં બિલકુલ જગ ગઈ । (તં પયસ્સ મં દેવાનુપ્રિયા ! વરાહસ્મ
 સપુટાકાર બલાવીને (સિરસાવત્) પછી તેમને મસ્તક ઉપર હેસ્વતા (અંજલિ મત્પદ્મ
 કદ્દુ) પોતાની અઙ્ગલિને પોતાના માથા ઉપર રાખીને (સેણિય રાય એવ વયાસી)
 શ્રેણિક રત્નકરે આ પ્રમાણે કહ્યું-(એવં સ્વલ્લુ અ દેવાનુપ્રિયા ! હે દેવાનુપ્રિય ! સાબળે
 હુ તમારી પાસે બેટલા માટે આવી છુ કે-(અઙ્ગાઈસિચારિસર્ગસિ મયાણિઙ્ગસિ
 સાલિંગણઘટ્ટિ જાણ નિયમચયણમશ્વરયેત્ ગય શ્રુમિણે પાસિત્તાણ પચિબુદ્ધા)
 આજે હુ તે શાખા ઉપર સૂતી હતી કે-જે પૂષ્પાળમાં અત્યન્ત પુષ્પ પ્રજ્વલેજ
 માળ્યેને પ્રાપ્ત થાય છે, અને જે શરીરની લખાઈના બેટલા લાખા બોથીકાવાળી
 ઉન્નજેરે આ સૂતના પૂર્વ સૂત્રમા વજ્રવેલા બધા વિશેષજોથી મુક્ત હતી હુ તે વખતે
 નિદ્રામાન હતી તેમજ બાજવ અવસ્થામા પડુન હતી બેવી સ્થિતિમાં જાગ્રિતા પાછલા
 પછેરમા આકાશમાથી નીચે ઉતરતા હાથી ને સ્વપ્નમાં જે માથ મામાં પ્રવેશ થયો છે
 સ્વપ્ન બેમા પછી તસ્તવ હુ બની ગઈ (તં પયસ્સ)

जनकः 'फलवित्तिविसेसे' फलवृत्तीविशेषः=फलप्रवृत्तीर्भवीष्यति ? इति 'मन्ने'
मन्ये=अहं तर्कयामि । धारीणीदेवी श्रेणीकस्य राज्ञो मुखाद्स्वप्नस्य विशेषफलं
श्रोतुमिच्छति स्मेति भावः ॥सू० ७॥

मूलम्--तएणं सेणिए राया धारिणीए देवीए अंतिए एयमट्ठं
सोच्चा णिसम्म हट्ठ जाव हियए धाराहय नीय सुरभि कुसुम चंचु-
मालइय तणु ऊसवियरोमकूवे तं सुमिणं ओगिण्हिए ओगिण्हित्ता
ईहं पविसइ पविसित्ता अप्पणोसाभाविणं मइपुव्वएणं बुद्धिविण्णा-
णेणं तस्स सुमिणस्स अत्थोग्गहं करेइ करित्ता, धारिणीदेवीं ताहिं
जावहियय पहुँ। एणिज्जाहिं मिउमहुररिभिय गंभीरसस्सिरीयाहिं वग्गूहिं
अणुवूहेमाणे २ एवं वयासी-उराणे णं तुमे देवाणुप्पिए ! सुमिणे
दिट्ठे, कल्लाणेणं तुमे देवाणुप्पिए । सुमिणे दिट्ठे सिवे धन्ने संगल्ले
सस्सिरीए णं तुमे देवाणुप्पिए ! सुमिणे दिट्ठे आरोग्गातुट्ठि दीहा-
उयकल्लाणसंगलकारेणं तुमे देवी ! सुमिणे दिट्ठे, अत्थलाभो
ते देवाणुप्पिए ! पुत्तलाभो ते देवाणुप्पिए ! रज्जलाभो, भोगसोक्ख
लाभो ते देवाणुप्पिए । एवं खलु तुमं देवाणुप्पिए ! नवण्हं मासा गं
बहुपडिपुण्णाणं अद्धट्ठमाण य राइं दियाणं विइकंताणं अम्हं कुल-
केउ कुलदीवं कुलपव्वयं कुलवडंसयं कुलतिलकं कुलकित्तिकरं कुल-
वित्तिकरं कुलणंदिकरं कुलजसकरं कुलाधारं कुलपायवं कुलविवद्ध-
णकरं सुकुमालपाणिपायं जावदारयं पयाहिसि, से वि य णं दारए
उम्मुक्कबालभावे विन्नाय परिणयमेत्ते सूरे वीरे विक्कंते विच्छिन्न

जाव सुमिणस्स के मन्ने कल्लाणे फलवित्तिविसेसे भविस्सइ) हे नाथ ?
इस शुभ महास्वप्न का क्या फल होगा । ॥सूत्र ७॥

सुमिणस्स के मन्ने कल्लाणे फलवित्तिविसेसे भविस्सइ) हे स्वामि ! आ भइ।
शुभ स्वप्ननु शु इण थशे ? ॥सूत्र ७॥

विपुल बलवाहणे रजवती राया भविस्सइ । त उराले ण तुमे देवी
सुमिणे दिहे जाव आरोगगतुट्ठिदीहाउयकल्लाण कारय ण तुमे देवी ।
सुमिणे दिहे त्ति कहुं भुज्जोर अणुबूहेइ ॥सू० ८॥

टीका—‘तएण सेणिए’ इत्यादि । ‘तएण’ उतः=देव्या =स्वहृष्ट स्वम
कथनानन्तरं स्वहृष्ट=अयन भेणिको राजा धारिण्या मूल्याः क्षतिए’ अन्तिके=
समीप त=मुत्सादित्यर्थः, ‘एयमहुं’ एतमर्थे=हृष्टस्वमस्वरूप ‘सोच्चा’ भुत्वा=कर्णपथं
कृत्वा ‘निसम्म’ निश्चम्य=इदिपृत्वा ‘हहहह’ इष्टतुष्टः । ‘जाव’ यावत्-इयैवक्ष्यसि
पदद्वयः ‘धाराहयनीवसुरमिकुसुमचञ्चुमालइयतणुअसवियरोमकूवे’ धाराहयनी
पसुरमिकुसुमचञ्चुमालइयतनूच्छतरोमकूप धारया=वृष्टिधारयाहतानि=आहतानि
यानि नीपरय=कदम्बस्य सूरमिकुसुमानि=सुगन्धिपत्रपुष्पाणि तानीष चञ्चुमालइया=
पुष्पनि तार्थक ‘देवीयोऽयं कम्ब’ पृथक्किता तनु=धारीर, तस्मिन् उच्छि
ताः=यथूच्छां गता रोम्भां कूपा =रोमनिर्गमस्यानानि यस्य स तथोक्तः, तथाह ॥
यथाऽसौ तं स्वम भोगिणइ’ अवग्रहादि=स्वमायमशेषनिरपेक्ष सामा-पकपायी

तएण सेणिए राया इत्यादि

टीका—(तएण) धारिणीवतीने जब अपना हृष्ट महास्वप्न का दिया तब
(सेणिए राया) भेणिक राजा (देवीए अतिए) उसदेवी के मुख से (एयमहुं
सोच्चा) इस महा स्वप्नरूप अर्थका—सुनकर (णिसम्म) तथा हृदय में धारमकर
(हहहह) हृषसे अपार सतुष्ट हुए । यहाँ यावत् पद “चिचमाणिए पीइ
मणे—परमसोमणास्मिये हरिस्वसविसप्पमाणहियये” इस पाठका ग्रहण
हुआ है (धाराहयनीवसुरमिकुसुमचञ्चुमालइयतणुअसविय रोमकूवे)
जिस प्रकार वृष्टि की धारा से कदम्बके पुष्प विकसित होते हैं । उसी
प्रकार रानीके रोम विकसित हो गये । राजान उसी समय (त सुमिणे

तएण सेणिए राया इत्यादि

टीका—(तएण) व्याप धारिणी देवीके पीते जेहेसु महा स्वप्न कसु तारे (सेणिए
राया) भेणिक राजा (देवीए अतिए) ते देवीना मुखी (एयमहुं सोच्चा) आ
महास्वप्नइय अथ आसणीने (णिसम्म) तेमअ हहहभां धारय करीने (हहहह)
हहहही मूलाव सतुष्ट थया जहाँ यावत् पदवडे “चिचमाणिए पीइमणे परम
सोमणास्मिये हरिस्वसविसप्पमाणहियये” आ पाठ स्वीकृत्यामी आन्यो छ
(धाराहयनीव सुरमिकुसुम चञ्चुमालइयतणुअसवियरोमकूवे) जेम यथानी
धारालोभी हहहनां पुष्पो भीहे छ तेवी रीते शब्दीना लयाय विकसित रभां
ते समये न (तसुमिण भोगिणइ) अवग्रह मानवडे आगत-इये ते स्व

અગ્રહેણ જાનાતિ, અવગૃહ્ય=અર્થાવગ્રહતો નિર્ણય 'ઈદં' ઈદા=સદર્થપર્યાલોચનાભિ-
મુખા ગતિચેષ્ટામ્ 'અણુપવિસદ્' અણુપવિશતિ=અન્તોડવતરતિ સ્વાન્તઃ-કરણં
વિચારસરણૌ પ્રવેશયતીત્યર્થઃ, અણુપવિશ્ય 'અપ્પણો' આત્મનઃ=સ્વસ્ય 'સામા-
વિણં' સ્યામાવિકેન=સ્વાભાવસિદ્ધેન 'મદ્દુપુવ્વણં' મતિપૂર્વકેણ-મુક્ષમધર્મા-
લોચનરૂપો માનસો વ્યાપાર, તત્પૂર્વકેણ-મુક્ષમાર્થપર્યાલોચનપૂર્વકેણ બુદ્ધિવિણ્ણા-
ણેણ' બુદ્ધિવિજ્ઞાનેન=ગૃહીતાર્થપરિચ્છેદપૂર્વકવિશિષ્ટક્ષયોપશમજનિતોપયોગવિ-
શેષેણ તસ્ય સ્વપ્નસ્ય 'અત્યોગ્ગહં' અર્થાવગ્રહં=સ્વમાર્થનિર્ણયં કરોતિ, કૃત્વા
ધારિણીદેવીં તાભિઃ=વક્ષ્યમાણરૂપાભિઃ 'જાવ' યાવત્, 'ઈષ્ટાભિઃ' ઇત્યારમ્ય યાવત્
હૃદય પ્રહ્લાદનીયાભિઃ=હૃદયગાનન્દજનનયોગ્યાભિઃ 'મિઝમહુરરિભિયગંભીરસ
સ્સિરિયાહિં' મૃદુમધુરરિભિતગમ્ભીરસશ્રીકાભિ -મૃદુમધુરાભિઃ=સુકોમલવર્ણપદગ-

ઓગિણિહ) ઉસ સ્વપ્ન કા અવગ્રહ જ્ઞાનદ્વારા સામાન્યરૂપ સે વિચાર ક્રિયા
(ઓગિણિહતા) ફિર સામાન્ય વિચારરૂપ અર્થ અવગ્રહજ્ઞાન-જ્ઞાન કરનેકે વાદ
(ઈદં પવિસદ્) વે સદર્થ કે પર્યાલોચનકે અભિમુખ હુણ્ ઈદા જ્ઞાન મેં પ્રવિષ્ટ
હુણ્ અર્થાત્ ઉસ મહાસ્વપ્ન કા ચિન્તવન ફિર ઉન્હોને ઈદાજ્ઞાન સે ક્રિયા
(પવિસિત્તા અપ્પણોસામાવિણં મદ્દુ પુવ્વણંબુદ્ધિવિણ્ણાણે ણં તસ્સ સુમિણસ્સ
અત્યોગ્ગહં કરેહ) ઈદા જ્ઞાન સે જવ વે ઉસ મહારવ્પન કા વિચાર કર ચુકે તવ
ફિર અપને સ્વામાવિક ગતિપૂર્વક બુદ્ધિ વિજ્ઞાનદ્વારા ઉસ મહા સ્વપ્ન કે
અર્થ કા ઉન્હોને નિર્ણય ક્રિયા । મુક્ષમ ધર્મ કે આલોચનરૂપ જો માનસિક
વ્યાપાર હોતા હૈ ઉસકા નામ મતિ હૈ । તથા ગૃહીત અર્થ કે પરિચ્છેદ
પૂર્વક જો વિશિષ્ટ ક્ષયોપશમ હોતા હૈ ઓર ઉસ ક્ષયોપશમ સે જો
ઉપયોગ વિશેષ હોતા હૈ ઉસકા નામ બુદ્ધિ વિજ્ઞાન હૈ । (કરિત્તા) ઇમ
વિચાર કરકે (ધારિણીં દેવી તાહિં જાવ હિયય પલ્હાયણિજ્જાહિં મિઝમહુર-

વિચાર્યું (ઓગિણિહતા) સામાન્ય વિચારથી અર્થાવગ્રહજ્ઞાન મેળવ્યા પછી
(ઈદં પવિસદ્) તે સદર્થના પર્યાલોચન તરફ અભિમુખ થતા ઇદાજ્ઞાનમા પ્રવિષ્ટ થયા,
અર્થાત્ તે મહા સ્વપ્નનું ચિંતન તેઓએ ઇદા જ્ઞાનવડે કર્યું (પવિસિત્તા અપ્પણો સામા-
વિણં મદ્દુપુવ્વણ બુદ્ધિવિણ્ણાણે ણં તસ્સ સુમિણસ્સ અત્યોગ્ગહં કરેહ) ઇદાજ્ઞાન-
વડે ન્યારે તેઓએ તે મહાસ્વપ્ન વિષે વિચાર કરી લીધો ત્યારે કરી પોતાની સહજ
મતિપૂર્વક બુદ્ધિ વિજ્ઞાનવડે તે મહાસ્વપ્નના અર્થનો નિર્ણય કર્યો મુક્ષમ ધર્મની
આલોચનારૂપે જે માનસિક વ્યાપાર હોય છે, તે મતિ છે તેમજ અહણુ કરાયેલા
અર્થના પરિચ્છેદપૂર્વક જે વિશિષ્ટ ક્ષયોપશમ થાય છે, અને તે ક્ષયોપશમવડે જે
ઉપયોગ વિશેષ હોય છે તે બુદ્ધિવિજ્ઞાન છે (કરિત્તા) આરીતે વિચારીને (ધારિણીં
દેવીં તાહિં જાવ હિયયપલ્હાયણિજ્જાહિં મિઝમહુરરિભિય ગંભીરસસ્સિરીયાહિં

मित्रत्वन भुविमुत्तदामि, रिमिमाभिः=मधुरम्बरालापमन्त सगीतसदृशमि
गम्भीराभिः अर्थगौरवयतीमि सश्रीकाभिः=शोभासम्पन्नाभि 'वग्गृहि' घागमि
'अणुबृहेमाणे २' अनुबृहयन् २ मुहुर्मुहुः पक्ष्मयन् उत्स्मरयन्ति-पर्यः पत्र=वक्ष्य
माणमकारण भवानीत्, मधुमाह-इ देवाणुप्रिय ! उदार स्वस्तु त्वया स्वमाहृष्ट,
कल्याण स्वस्तु त्वया इ देवानुप्रिय ! स्वप्नो हृष्टः, एवं शिव =निरुपद्रव सुस्वरूप
इत्यर्थः, घय =प्रसन्ननीयः, माहृष्टय =महलमय, सश्रीकाः=शोभासम्पन्न स्वस्तु

रिमिघगमार सस्मिरीयाहिं वग्गृहि अणुबृहेमाणे २ एव ययासी) राजाने
धारिणी देवी की हृष्ट आदि विशेषणावाली घाणी द्वारा पार २ प्रक्षोभा
की। यहा जो यावत् पद आया है उससे 'इहाहिं कताहिं पियाहिं मणु
नाहिं, मणामाहिं, उरालाहिं, कल्याणाहिंसिवाहिं, घन्नाहिं, मगस्माहिं,
सस्मिरीयाहिं,' इतने और पीछे के पाठका संग्रह हुआ है। इन पदों
का अर्थ उन्हें सुश्री व्याख्या में किया जा चुका है। राजाने जिन घाणी
द्वारा रानी की प्रशंसा की थी वह पूर्वोक्त विशेषणों वाली होत क माय
सुकुमल वर्ण तथा पदों से युक्त होने के कारण भुक्ति सुखद मधुरम्बर और
आलापवामी होने के कारण सगीत सदृश एव अर्थ गौरवयानी होने
के कारण सश्रीक-शोभा संपन्न थी। पार पार प्रशंसा करना अपवा
उत्साहित करना यह अणुबृहेमाणे' पद का अर्थ है। राजाने कहा
(उरालेण तुमे देवाणुप्पिय सुमिणे दिट्ठे) हे देवानु प्रिये ? तुमने बहुत
ही उदार स्वप्न दखा है। (वस्लाणेण तुमे देवाणुप्पिय सुमिणे दिट्ठे सिव

वग्गृहि अणुबृहेमाणे २ एव ययासी) राजाने धारिणीदेवीना हृष्ट वगैरे विशेषण-
वाणी वाली वदे बारबार वच्चावु कथों अच्छी ने 'यावत्' यह आया है, तेनाभी
"इहाहिं, कताहिं, पियाहिं, मणुनाहिं, मणामाहिं, उरालाहिं कल्याणाहिं, सिवा
हिं, घन्नाहिं मगस्माहिं, सस्मिरीयाहिं" आठवें वधाशने पाठणना पाठने
संग्रह यथा है आ पठेना अर्थ सातमा सूत्रनी व्याख्यामा कल्याण आयेना है
त्याभी वाली देवेने नेछेये ने वालीवठे राजाने राजीना वच्चावु कथों दत्ता, ते पूर्व
छेछेला विशेषणवादी भुक्त छेवानी साथेसाथे ते सुकौमल वक्ष तथा परवाणी होवाने
करछे, कथं सुप्रसन्न मधुस्वर जने आलापवाणी होवाने करछे, सगीतनी जेभ जने
अर्थ गौरववती होवा जहा शोभा-संपन्न हवी। बारबार वच्चावु करवा अथवा तो
उत्साहित करवु "अणु बृहे माणे" जेवे आ पठेना अर्थ है राजाने बहुत-
(उरालेण तुमे देवाणुप्पिय सुमिणे दिट्ठे) हे देवानु प्रिये ! ते बहुत आश्चर्यकर
स्वप्न जेभु है (वस्लाणेण तुमे देवाणुप्पिय सुमिणे दिट्ठे सिव पन्ने, मगछे,

ત્વયા હે દેવાનુપ્રિયે । સ્વપ્નોદ્દૃષ્ટઃ, તથા ‘આરોગ્યતુદ્ધિ દીર્ઘાઉયકલ્લાણમંગલકારણ’
 આરોગ્યતુદ્ધિ દીર્ઘાયુષ્ક કલ્યાણમાદ્રલ્યકારકઃ-આરોગ્યં=નૈરુજ્યં, તુદ્ધિઃ=સન્તોષઃ
 દીર્ઘાયુષ્કં=ચિરજીવનકાલઃ, કલ્યાણં=શુભં, માદ્રલ્યં=મદ્રલમયમ્ एतेषાं કારકઃ
 =ઉત્પાદકોડયં સ્મઃ હે દેવિ ! ત્વયા દૃષ્ટઃ, તેન કારણેન વિપુલસંપત્તિલક્ષણ
 અર્થલાભસ્તે=તવ હે દેવાનુપ્રિયે । પુત્રલાભસ્તે દેવાનુપ્રિયે । રાજ્યલાભઃ, ભોગ-
 સૌંદર્યલાભઃ ભોગઃ=શબ્દાદિવિષયઃ, સૌંદર્યમ્=ઇષ્ટ શબ્દાદિમાસિજનિતસુખમ્,
 एतयोर्लाभस्ते ભવિષ્યતિ હે દેવાનુપ્રિયે ! । એવમ્ અમ્ય સ્વપ્નસ્ય પ્રભાવેણ સ્વલુ=
 નિશ્ચયેન ત્વં ‘નવઘ્ન માસાણં વહુષડિપુણાણં’ નવસુ માસેસુ વહુપ્રતિપૂર્ણેષુ=પૂર્ણતયા
 સંપન્નેષુ ‘અદ્વદ્ધમાણં’ અદ્વદ્ધમેષુ=અદ્વદ્ધમષ્ટમં યેષુ તાનિ-અદ્વદ્ધમાનિ તેષુ સાદ્રસસમુ
 ‘રાઙ્ગદિયાણં’ રાત્રિન્દુવેષુ ‘ચિદ્દંતાણં’ વ્યતિક્રાન્તેષુ=વ્યતીતેષુ-સાર્દસસરાત્ર્ય-
 ધિકેષુ નવસુ માસેષુ પરિપૂર્ણે સત્સુ-ઇત્યર્થઃ, અત્ર સપ્તમ્યર્થે પૃષ્ઠી પ્રાકૃતત્વાત, અ-

ધન્ને, મંગલ્લે સસિસરીણં તુમે દેવાણુપિણ સુમિણે દિદ્ધે) હે દેવાનુ
 પ્રિયે ? તુમને વહુત અચ્છા શુભ પરિણામજનક સ્વપ્ન દેસ્તા હૈ । વહુત અચ્છા
 સુખરૂપ, વહુત અધિક પ્રશંસનીય, અત્યન્ત મંગલમય તથા અતિશય
 શોભા સંપન્ન સ્વપ્ન હે દેવાનુપ્રિયે દેવિ ? તુમને દેસ્તા હૈ । (આરોગ્યતુ-
 દ્ધિદીર્ઘાઉયકલ્લાણમંગલકારણં તુમે દેવી સુમિણે દિદ્ધે) દેવી ? જો
 સ્વપ્ન તુમને દેસ્તા હૈ ત્હ આરોગ્ય સૂચક, સન્તોષપ્રદ, દીર્ઘ આયુ કારક,
 શુભદાયક, તથા મંગલ દાતા દેસ્તા હૈ । (અત્થલાભોતે દેવાણુપિણ, પુત્ત-
 લાભોતે દેવાણુપિણ ? રજ્જલાભો. ભોગસોવ્વલાભોતે દેવાણુપિણ) હે
 દેવાનુપ્રિયે ? ત્હ દેસ્તા હુઆ સ્વપ્ન વિપુલ સંપત્તિરૂપ અર્થલાભ, પુત્રલાભ
 રાજ્યલાભ, ભોગ તથા સૌંદર્યલાભ તુમ્હેં હોગા ઇસકા સૂચક હૈ । (એવ સ્વલુ
 તુમં દેવાણુપિણ નવઘ્નં માસાણં વહુષડિપુણાણં અદ્વદ્ધમાણં ય રાઙ્ગ દિયાણં

સસિસરીણં તુમે દેવાણુપિણ સુમિણે દિદ્ધે) તે અતિશય શુભ પરિણામ આપનાર
 બહુ જ સારું સુખરૂપ, અત્યંત વખાણવા યોગ્ય, ખૂબજ મગળમય તેમજ ખૂબજ
 શોભાયુક્ત હે દેવાનુ પ્રિયે । આ સ્વપ્ન જોયું છે (આરોગ્યતુદ્ધિદીર્ઘાઉય કલ્લાણ-
 મંગલકારણ તુમે દેવી સુમિણે દિદ્ધે) હે દેવિ । તમે જે સ્વપ્ન જોયું છે તે
 આરોગ્યને સૂચવનાર, સંતોષ આપનાર, આયુષ્ય વધારનાર, શુભદાયક તેમજ મગલ-
 કારી છે (અત્થલાભોતે દેવાણુપિણ, પુત્તલાભોતે દેવાણુપિણ ! રજ્જલાભો,
 ભોગસોવ્વલાભોતે દેવાણુપિણ) હે દેવાનુપ્રિયે ! તે જોયેલા આ સ્વપ્નથી
 પુષ્કળ સંપત્તિરૂપ અર્થ લાભ, પુત્રલાભ, રાજ્યલાભ, ભોગ તથા સૌંદર્ય લાભ તમને
 થશે-આ બધાનુ સૂચક આ સ્વપ્ન છે (એવં સ્વલુ તુમં દેવાણુપિણ નવઘ્નં મસાણં વહુ

स्माक 'कुलकेट' कुलकटु=कुलस्य केतुरिष केतुस्त कुलधन-यश्च कीर्त्यादिना केतुवद्वरताऽपि प्रसिद्धत्वात् अद्भुतकायकारित्वाच्च वरापताकावदुत्सन्तम्, 'कुल दीप' कुलदीपं=कुलस्य दीप इव दीप 'कुलक्रमागत महत्त्वप्रकाशकत्वात्, त कुलो धोतकम्, अस्य 'कुलदीप' इत्यपि छाया, तत्र कुलस्य दीप इव दीपः आपारकत्वात्, 'कुलपञ्चय' कुलपर्वतं=कुलस्य स्थिराथयत्वात्, परैरपरिभयनीयत्वाच्च पर्वत इव पर्वतस्तम्, कुलवर्धिसय' कुलवत्सकं=कुलपुङ्गवरूपं सर्वभेष्टत्वात्, 'कुलतिलक' कुलतिलक=कुलस्य शोभाऽऽघायकत्वात्तिलकरूपम्, कुलकिर्तिकर' कुलकीर्ति करं=कुलस्य कीर्तिः=प्रख्यातिस्तस्याः करः, यस्य जन्मना कुलस्य स्यात्किर्तिर्भवति तम्, 'कुलविचिकर' कुलवृत्तिकरं=कुलस्य वृत्तिः=मर्यादा तस्याः करस्तम्, 'कुल णंदिकर' कुलनन्दिकर=कुलस्य नन्दि =धनघायादि वृद्धि, तस्याः करस्तम्, 'कुलजसकर' कुलजसकर=कुलस्य यश्च=सर्वशिक्षप्रसिद्धिस्तस्य करस्तम्, 'कुला पार' कुलापार=सकलकुलजनस्यापारभूतम्, 'कुलपायय' कुलपादयम्=आश्रय णीयमाणिगणोपकारित्वेन वृत्ततुर्यम् 'कुलविषदणकर' कुलविषदणकर=कुलोन्न

विश्वकर्ताणं) इस तरह हे देवानुमिये देधि? इस देखे हुए स्वप्न के प्रभाव से नियन्तः सावेसात रात्रि अधिक नव मास व्यतीत होने पर (अम्हंकुलकेट) हमारे कुलका केतुस्य (कुलदीप) कुलका दीपक स्वरूप, (कुलपञ्चय) कुल का पर्वत स्वरूप, (कुलवर्धिसय) कुल का आमूषण स्वरूप (कुलतिलक) कुल का तिलक स्वरूप, (कुलकिर्तिकर) कुल की कीर्ति कारक, (कुलविचिकर) कुल की मर्यादा कारक (कुलणंदिकर) कुल में धन पापादि की वृद्धिकारक (कुलजसकर) कुल की सर्व दिशाओं प्रसिद्धिकारक (कुलापार) कुलका अपारभूत (कुलपायय) कुल का पादप (वृक्ष) स्वरूप (कुलविषदण कर) कुल की उन्नति कारक, (सुकुलमात्र पाणि पाय पाय दारय पयादिसि) ऐसा कोमल कर और धरणवाले पुत्र को तुम

पहिपुण्यां भद्रदृमाण य राहदियाणं विश्वकर्ताणं) जेवी रीते ६ देवानुमिये । जेथेला आ स्वानना प्रभावशी निवभपूव ६ नव मास उपर साज सात रात्रि पसार वता (अम्हंकुलकेट) आमास कुण्डी धव्वाय (कुलदीप) कुण्डीयक स्वरूप, (कुलपञ्चय) कुण्डी पर्वत स्वरूप (कुलवर्धिसय) कुण्डी आमूषण स्वरूप (कुलतिलक) कुण्डी तिलक स्वरूप (कुलकीर्तिकर) कुण्डीने प्रसिद्धि प्रभाअनार, (कुलविचिकर) कुल मर्यादा कारक, (कुलजसकर) कुलमा धनधान्य वजरेनी वृद्धि करनार (कुलजसकर) सब दिशाओमा कुण्डीने यश आपनार (कुलापार) कुण्डी अपारवृष, (कुलपायय) कुण्डीने भाटे उत्तम वृक्ष स्वरूप (कुलविषदणकर) कुण्डीने प्रगतिना पयि वेरनार (सुकुलमात्रपाणिपाय जाय दारय पयादिसि) जेव दायपमवाण पुत्रने

તિકારકમ્, સુકુમાલપાણિપાયં' સુકુમારપાણિપાદં=કોમલકરચરણમ્ 'જાવ' યાવત્-યાવચ્છન્દેન 'અહીનપદ્મેન્દ્રિયશરીરં, લક્ષણવ્યજ્જનગુણોપપેતં, માનોન્માન-પ્રમાણપ્રતિપૂર્ણસુજાતસર્વાંગસુન્દરાન્ન શશિસૌમ્યાકારં, કાન્તં, પ્રિયદર્શનં, સુરૂપમ્' એતાદશં 'દારગં' દારકં=પુત્ર 'પયાદિસિ' ત્વં પ્રજનિવ્યસિ, ઇદમેવ સ્વપ્નસ્યાસ્ય ફલમવેદીતિ ભાવઃ । પુનઃ કિમ્ ? ઇત્યાહ-'સે વિ ય' ઇત્યાદિ, સોઽપિ ચ સ્વલુ

જન્મ દો ગી । પુત્ર કો જો કુલકેતુરૂપ કઠા ગયા હૈ ઉસકા તાત્પર્ય /યહ હૈ કિ જિસ પ્રકાર ધ્વજા દૂર તક દિશ્વલાઈ દેતી હૈ ઉસી પ્રકાર યહ પુત્ર ભી અપને યશ્ઠા ઓર કીર્તિ દ્વારા દૂર તક જનતા મેં પ્રસિદ્ધ હોગા । અથવા જિસ પ્રકાર વંશપરંપરાગત પતાકા ફહરાતી રહતી હૈ ઉસી પ્રકાર યહ ભી અદ્ભૂત કાર્ય કારી હોને સે અપને કુલ મેં ચમકતા રહેગા । દીપક કી ઉપમા દેને કા યહ પ્રયોજન હૈ કિ જૈસે દીપક ઘટપટાદિક પદાર્થોં કા પ્રકાશક હોતા હૈ ઉસી તરહ યહ ભી કુલક્રમ સે આયે હુએ મહત્ત્વ કા પ્રકાશક હોગા । અથવા 'કુલદીપ' કી છાયા કુલદ્વીપ ભી હો સકતી હૈ । ઇસકા ભાવ યહ હોતા હૈ કિ જિસ પ્રકાર દ્વીપ જનતા કા આધારભૂત હોતા હૈ ઉસી તરહ યહ ભી અપને કુલ કા એક આધાર-ભૂત હોગા । પર્વત કી ઉપમા ઇસમેં ઇસલિયે ઘટિત હોતી હૈ કિ જિસ પ્રકારપર્વત એક સ્થિર આશ્રય માના જાતા હૈ ઓર વહ ચડીર આંધી કે જ્ઞકોરોં સે ભી અપરિભવિનીય હોતા હૈ । ઉસી પ્રકાર યહ પુત્ર ભી અપને કુલ કા એક સ્થિરભૂત ભૂત આશ્રય હોગા ઓર અન્ય વ્યક્તિયોં

જે કુળની ધન (કેતુ) રૂપે કહેવામા આવ્યો છે, તેનું તાત્પર્ય એ છે કે જેમ ધન બહુ દૂર સુધી જોવામાં આવે છે, તેમજ આ પુત્ર પણ તેમના યશ અને કીર્તિ વડે બહુ દૂર સુધી પ્રજામાં પ્રસિદ્ધિ પામશે અથવા જેમ વશ પરંપરાગત પતાકા લહેરાતી રહે છે, તેમજ આ પણ અવનવા કાર્યો કરનાર હોવાથી પોતાના કુળમાં પ્રકાશતો રહેશે' દીપકની ઉપમા આપવાનો આ આશય છે કે જેમ દીપક 'ઘટપટ' વગેરે પદાર્થોનો પ્રકાશક હોય છે, તેમજ આ પણ કુળક્રમે આવેલ 'મહત્ત્વનો પ્રકાશક થશે અથવા 'કુલદીપ'ની છાયા (નીજે અર્થ) કુલદ્વીપ પણ થઈ શકે છે એનો આશય આ પ્રમાણે છે કે જેમ દ્વીપ (ખેટ) સમાજનો આધાર હોય છે, તેમજ આ પણ પોતાના કુળનો એક આધાર થશે પર્વતની ઉપમા એને એટલા માટે આપવામાં આવી છે કે જેમ પર્વત એક સ્થિર (અડગ) આશ્રય (આધાર) મનાય છે અને તે ભયકર વાવા ઝોડાના આઘાતોથી પણ અજોથ હોય છે તેમજ આ

દ્વારા યદ્ અપરિમલનીય હોગા। મુકુટ યા આભૂષણ કી ઉપમા દેને કા માલ યદ્ હૈ કિ જૈસે મુકુટ આભૂષણ સર્વ ઐષ્ઠ માને જાતે હૈ વૈસે હી યદ્ પુત્ર સી અપને કુલમેં સર્વધૈષ્ઠ માના જાવેગા। તિલક કી ઉપમા હસે હસલિયે લી ગઈ હૈ કિ જિસ પ્રકાર મસ્તક કી શોમા તિલક સ હોતી હૈ ઠસી પ્રકાર યદ્ સી અપને કુલ કી શોમા કારક બનેગા। હસકે મન્ય સે કુલ કી કીર્તિ-લ્લાલિ-હોગી હસલિયે હસે મૂલકારને કુલકીર્તિ કર વહા હૈ। કુલ કી મપૌદા કારક હોને સે યદ્ કુલવૃત્તિ પર રૂપ સે પ્રકટ કિયા ગયા હૈ। ધન ધાન્યાદિ કી યદ્ કુલમેં વૃદ્ધિ કરને લાલા હોગા અતઃ હસે કુલ નલિરૂપ કહા ગયા હૈ। સર્વ દિશાઓં મેં અપને કુલ કી પ્રસિદ્ધિ કરને લાલા વમેગા હસલિયે હસકો કુલજસકર કહા હૈ। સમસ્ત કુલજનો કા યદ્ આવાર મૂલ હોગા અતઃ કુમાપાર, તથા આશ્રયનીય માખિજનોં કા સપકારક હોમે સે કુલ પાદપરૂપ કહા ગયા હૈ। ‘યાવત્’ શબ્દ આયા હૈ ઠસસે હસ પાઠ કા સમ્રહ સુમા હૈ—‘મહીનપંચેન્દ્રિયશરીર, લક્ષણ વ્યંજનગુણોપપેત, —માનોન્માન પ્રમાણપ્રતિપૂર્વસુજાતસર્વાઈ શશિસૌમ્યાકારં, કાન્ત, પ્રિયદર્શનં, સુરૂપમ્’ હન સમસ્ત પદોં કા વ્યાસ્યા અમયકુમાર કે વર્ણન કરને લાલે અર્ચ્ય સુખ મેં કી ચુકી હૈ। હસ પ્રકાર રાજામે રાની કો સમજાવે હુપ કહા કિ હૈ દેલિ? યહી હસ હા સ્વપ્ન

પુત્ર પદ્ય પોતાના કુળનો એક સ્થિર આશ્રય બનશે અને બીજા માણસો વડે આ અભય થશે. મુકુટ અથવા આભૂષણની ઉપમા આપવાનો આશય આ પ્રમાણે છે કે જેમ મુકુટ અથવા આભૂષણ સર્વોત્તમ મનાય છે, તેમજ આ પુત્ર પદ્ય પોતાના કુળમાં સર્વોત્તમ મનાશે. તિલકની ઉપમા એને એટલા માટે આપાઈ છે કે જેમ માથાની શોકા તિલકથી થાય છે તેમજ આ પુત્ર પદ્ય પોતાના કુળને શોભાવનાર થશે. એના જ મધી કુળ મશરૂની બનશે એટલા માટે સૂત્રકરે એને ‘કુળકીર્તિ’ કર કહ્યો છે. કુળની એ મહોદ્દા કરનાર હોવાથી એ કુળવૃત્તિરૂપે બતાવવામાં આવ્યો છે. આ પુત્ર કુળમાં ધનધાન્ય વજેરેની વૃદ્ધિ કરનાર થશે. એથી એને કુળ નદીરૂપ કહેવામાં આવ્યો છે. બાધી દિશાઓમાં એ પોતાના કુળને પ્રખ્યાત કરનાર બનશે એથી એને ‘કુળજ સકર’ કહ્યો છે. બધાકુળના માણસોના એ આધાર થશે, એથી એ કુળાધાર તથા અક્ષિત પ્રાણીબળોનો ઉપકારક હોવાથી કુળપાદરૂપે કહેવામાં આવ્યો છે. તેથી આ પદ્યનો સાર છે— ‘અહીનપંચેન્દ્રિયશરીરં લક્ષણવ્યંજનગુણોપપેતં

માનોન્માનપ્રમાણપ્રતિપૂર્વસુજાતસર્વાઈસુન્દરાઈ શશિસૌમ્યાકારં, કાન્ત, પ્રિયદર્શનં સુરૂપમ્”। આ બધા પદોની આખા અન્યકુમારના વર્ણન પ્રસંગે આશા સૂત્રમાં કરનામાં આવી છે. (અંધી બાળી દે—)

दारकः=असौ पुत्रः 'उम्मुक्कवालभावे' उन्मुक्तवालभावः=शैशववयसो बहिर्भूतः
'विण्णायपरिणयमेत्ते' विज्ञातपरिणतमात्रः-विज्ञाता=परिशीलिता परिणतमात्रा=
कलादिषु परिपक्वदशा यस्य स तथोक्तः, 'जोव्वणगमणुप्पत्ते' यौवनकमनुपाप्तः
=अधिगतयौवनः 'सूरे' शूरः=दानशीलत्वात्, प्रतिज्ञापालकत्वात्, शरणागत-
रक्षकत्वाच्च सर्वविजयी, 'वीरे' वीरः=सङ्ग्रामादौ पराक्रमशीलः विक्रंते' विक्रान्तः
=स्वभुजबलेन परबलविजेता, 'वित्थिण्णविउलवलवाहणे' विस्तीर्णविपुलवल-
वाहनः=विस्तीर्ण=विस्तारयुक्ते विपुले=प्रचुरे बलवाहने-बलं च=पदात्यादि सैन्य-
वाहनं च=रथशकटादिकं ते यस्य स तथोक्तः, 'रज्जवई' राज्यपतिः=अनेकराज्या-
धिपतिः राजाभविष्यति 'तं' तत्=तस्मात्कारणात् हे देवि। त्वया उदारः खलु
स्वप्नो दृष्टः, यावत्-कल्याणः, शिवः, धन्यः, माङ्गल्यः, सश्रीकः, आरोग्यतुष्टि-
दीर्घायुष्ककल्याणमाङ्गल्यकारकः खलु त्वया हे देवि। स्वप्नो दृष्टः, 'इतिकट्टु'

का फल तुम समझो। (से वि य णं दारए उम्मुक्कवालभावे विन्नायपरिण-
यमेत्ते) जब तुम्हारा यह पुत्र बाल्यावस्था से बहिर्भूत होगा तो कलादिकां
में परिपक्वदशा का परिशीलन करनेवाला होगा और (जोव्वणगमणुप्पत्ते)
यौवन अवस्थाको प्राप्त कर दानशील, प्रतिज्ञापालक, तथा शरणागतों की
रक्षा करने वाला होने के कारण (सूरे) सर्व विजयी होगा (वीरे) सग्राम
आदि में पराक्रमशील होगा (विक्रंते) स्वभुजबल से परबल का विजेता
होगा। (वित्थिण्णविउलवलवाहणे) विस्तीर्ण विपुलबल-पदाति आदि सैन्य-
वाहन-रथशकट आदि-वाला होगा। (रज्जवई) राया भविस्सइ) तथा अनेक
राज्यों का अधिपति राजा होगा। (तं उरालेणं तुमेदेवी-सुमिणे दिट्ठे
त्तिकट्टुसुज्जो २ अणुवूहेइ) इसलिये हे देवि ? तुमने बहुत उदार आदि

भावता कहु डे डे देवि। आ नेथेला स्वप्ननु क्ख तमारे आ रीते न समञ्जु,
(से वि य णं दारए उम्मुक्कवालभावे विन्नायपरिणयमेत्ते) डे तमारे आ पुत्र
शैशवकाल-टावी वेशे तारे क्खण वगेरेमा परिपक्व थअने तेमनु परिशीलन करना
थशे, अने (जोव्वणगमणुप्पत्ते) युवावस्थामा दान, शील, प्रतिज्ञापालनार, तथा
शरणे आवेलांनी रक्षा करना डोवाथी (सूरे) सर्व विजयी थशे, (वीरे) युद्ध वगे-
रेमा पराक्रमी थशे (विक्रंते) पोताना आहुअण वडे शत्रु मणने विजेता थशे
(वित्थिण्णविउलवलवाहणे) विस्तीर्ण विपुलअण-पायहण वगेरे सैन्य, वाहन-
रथशकट वगेरे-वाणे थशे (रज्जवई) राया भविस्सइ) तथा अधिपतिअणे ते अनेक
राज्याणो राजा थशे (तं उरालेणं तुमे देवी सुमिणे दिट्ठे त्तिकट्टुसुज्जो २

इति कृत्वा=इत्युक्त्वा 'सृज्यो सृज्यो अणुबूदेइ' भूयो भूयोऽनुवृत्त्यति=स्वमफल
वर्णनपूर्वकं पुनः पुनः प्रशंसयति ॥सू० ८॥

मूखम्—तएण सा धारिणी देवी सेणिण्ण रन्ना एववुत्ता
समाणी इट्ठुत्तु जाव हियया करयलपरिग्गहिय जाव अजलिं कट्ठ
एव वयासी—एवमेव देवाणुप्पिया । तहमेव देवाणुप्पिया । अवित
हमेव देवाणुप्पिया !, असदिद्धमेव देवाणुप्पिया ! इच्छियमेव देवा
णुप्पिया । पडिच्छियमेव देवाणुप्पिया । सञ्चेण एसमट्ठे ज ण तुब्भे
वदह त्ति कट्ठे त सुमिण सम्म पडिच्छइ, पडिच्छित्ता सेणिण्णरन्ना
अब्भणुण्णाया समाणी णाणामणिकणगरयणभत्तिचित्ताओ भद्दास
णाओ अब्भुट्ठेइ, अब्भुट्ठित्ता जेणेव सएसयणिज्जे तेणेव उवागच्छइ,
उवागच्छित्ता सयसि सयणिज्जसि निसीयइ, निसीइत्ता एव वयासी
मा मे से उत्तमे पहाणे मगळेसुमिणे अन्नेहिं पावसुमिणेहिं पडिह
मिहित्ति कट्ठे देवयगुरुजणसघद्धाहिं पसत्थाहिं धम्मियाहिं कद्दाहिं
सुमिणजागरिय पडिजागरमाणी विहरइ ॥सू० ९॥

टीका—‘तएण सा’ इत्यादि । ‘तएण’ सत स्वल=तदनु सा धारिणीदेवी=
राक्षी मेधिकेन राज्ञा एवम्=पूर्वोक्तरीत्या उक्ता=रयिता सती ‘इट्ठुत्ता’ इष्ट

विशेषणों वाला यह स्वप्न देसा इ । ऐसा कहकर राजाने स्वप्नफल
वर्णनपूर्वक रानी की बार २ प्रशंसा की । ॥सूत्र ८॥

तएण सा धारिणी देवी इत्यादि

टीकार्य—(तएण) इसके बाद (सा धारिणीदेवी) उस धारिणीदेवीने—
(सेणिण्ण रन्ना एव वुत्ता समाणी) अब भेणिक रामान उससे पूर्वोक्तरूप से

अणुबूदेइ) भाटे के देवि ! तमे ‘इद्वर वगेरे विशेष्येयी युक्त स्वम लेखु
७ आभ कहुनि सभके स्वप्न कहुन पछु न करत सखीना बारबार वधावु क्यो ॥सूत्र ८॥

तएण सा धारिणी देवी इत्यादि

टीका—(तएण) त्वात्मा (वा धारिणी देवी) धारिणी देवीके—(सेणिण्ण रन्ना
एव वुत्ता समाणी)—आदि भेणिक सभके तेने पूर्वोक्त रूप आ प्रभावे कहुं त्वादे—

તુપ્તા યાવત્-હર્ષવશવિસર્પદ્હદયા 'કરગલપરિગ્ગહિયં' કરતલપરિગૃહોત્તં=કરત-
લાભ્યાં સંપુટીકૃતં 'જાવ' યાવત્-શિર આવર્તે મસ્તકે અંજલિ=હસ્તસંયોજનં
કૃત્વા એવમવાદીત્=ઇત્યમુક્તવતી-હે દેવાનુપ્રિયાઃ ! 'એવમેયં' એવમેતત્-એતત્=
સ્વપ્નફલં એવમેવ=યથાભવતોક્તં તત્તથૈવ, 'તહમેયં' તથ્યમેતત્=સત્યમેતત્સ્વપ્ન-
ફલમ્, 'અવિતહમેય' અવિતથમેતત્=નાનૃતમેતત્ સર્વથા સત્યમિત્યર્થઃ 'અસંદિદ્ધ-
મેયં' અસન્દિગ્ધમેતત્=સન્દેહરહિતમેતત્-અત્ર સ્વપ્નફલે ન સંશયલેશોઽપીતિ ભાવઃ,
'હચ્ચિદ્ધમેયં' હૃદિષિતમેતત્=વાઙ્મનીયમેતત્ 'પહિચ્ચિદ્ધમેય' પ્રતીષ્ઠિતમેતત્=

એસા કહા તવ (હૃદ્વતુટ્ટાજાવહિયયા) હર્ષિત-હૃદયવાલી હોકર (પરિગ્ગહિયં
જાવ અંજલિ કદુ) દોનોં દાથોં કી અંજલિ વનાકર ઓર ડન્હેં મસ્તક પર
રખકર-અર્થાત્ નમસ્કાર કર (એવં વયાસી) એસા કહા । (હૃદ્વતુટ્ટા) જાવ
હિયયા) યહા જો યહ "યાવત્" પદ આયા હૈ વહ્ હસ "ચિત્તામાણદિયા
પીડમણ પરમસોમણસ્સિયા હરિસવસવિસપ્પમાણહિયયા" પાઠકા સંગ્રાહક
હૈ । ઇન પદોંકા અર્થ ઇસી અગ્ગયન કે ૭વેં સૂત્રકી વ્યાસ્યા મેં લિખા જા ચુકા
હૈ । ઇસી તરહ "કરતલપરિગ્ગહિય જાવ" યહાં જો યહ યાવત્ પદ આયા હૈ
સિરસાવત્તં મત્થણ" ઇન દો પદોંકા આમર્પક હૈ । (એવમેયં દેવાનુપ્પિયા
હે દેવાનુપ્રિય ! આપને જૈસા સ્વપ્ન કા-ફલ કહા હૈ વહ વૈસા હી હૈ ।
(તહમેયં દેવાનુપ્પિયા અવિતહમેયં દેવાનુપ્પિયા) હે દેવાનુપ્રિય-આપકે દ્વારા
પ્રકાશિત-કિયા ગયા સ્વપ્નકા ફલ વિલકુલ સત્ય હૈ ઇસ મેં કિસી સી
પ્રકારકી વિતથતા-અસત્યતા-નહીં હૈ । [અસંદિદ્ધમેય દેવાનુપ્પિયા] હે
દેવાનુપ્રિય ! આપને જો સ્વપ્નકા ફલ કહા હૈ ડસમેં હે દેવાનુપ્રિય

(હૃદ્વતુટ્ટા જાવ હિયયા) પ્રસન્ન હૃદયવાળી થઇને (કરગલપરિગ્ગહિયં જાવ
અંજલિ ક.) બન્ને હાથોની અંજલિ બનાવીને અને તેને મસ્તક ઉપર લગાડીને-
અર્થાત્ નમન કરીને-[એવં વયામી] આ પ્રમાણે કહ્યું. [હૃદ્વતુટ્ટા જાવ હિયયા
અહીં જે 'યાવત્' પદ આવ્યું છે, તે "ચિત્તામાણદિયા પીડમણપરમસોમણ-
સ્સિયા હરિસવસવિસપ્પમાણ હિયયા ।" આ પાઠને સંગ્રાહક છે આ પદોને
અર્થ ઉમા સૂત્રની વ્યાખ્યામા લખાયો છે આ રીતે જ "કરતલપરિગ્ગહિયં જાવ"
અહીં જે યાવત્ પદ આવ્યું છે તે "સિરસાવત્તં મત્થણ" આ બે પદોને આમ-
ર્પક છે (એવમેયં દેવાનુપ્પિયા) દેવાનુપ્રિય ! તમે જે સ્વપ્નરૂપ કહ્યું છે, તે તેમજ છે
(તહમેય દેવાનુપ્પિયા અવિતહમેય દેવાનુપ્પિયા) હે દેવાનુપ્રિય ! બતાવેલા સ્વ-
પ્નનુ રૂપ એકદમ સાચું છે, એમા હૈદયપિણુ બતાવી વિતથતા-અસત્યતા-નથી
(અસંદિદ્ધમેય દેવાનુપ્પિયા) હે દેવાનુપ્રિય ! તમે જે સ્વપ્નનુ રૂપ લખ્યું છે
તેમા હે દેવાનુપ્રિય ! સશયનો લગીરે છાટો નથી (હચ્ચિદ્ધમેયં દેવાનુપ્પિયા)

વિશેષતો વાઠઠીયમેતત્ 'ઈચ્છિયપટિચ્છયમેવ' ઈતિવ-વતીસિતમેતત્=સર્વપા
 વાઠઠનીયમેતત્ 'જળતુમેવદદ' યસ્ત્વલ્લ યુય વદય, 'ઈતિ કદુ' ઈતિક્ત્વા=ઈત્યુ
 વક્ત્વા સા ત સ્વપ્નં 'સમ્મ' પટિચ્છઈ' સમ્યક્ મતીચ્છતિ=ઈસિતતયા સ્વીકરોતિ
 મતિવ્ય=સ્વીકૃત્ય ઐણિકેન રાજા 'અમ્મણનાયા સમાણી' અમ્યનુદ્ધાતા સતી=
 આજ્ઞાસતી પતિનિદેશમાદાયેત્યર્થઃ, 'નાનામણિકણગરયણમત્તિચિત્તાઓ મહાસ
 ણાઓ' નાનામણિકનકરત્નમત્તિચિત્તાદ્=નાનાવિષમણિકનકરત્નરચનાચિત્તિ
 તાદ્ મદ્રાસનાત્ 'અમ્મુદ્દેઈ' અમ્યુત્તિષ્ઠતિ, અમ્યુત્થાય યપ્રેષ સ્વીય જ્ઞયનીય=નિષ્ઠા
 જ્ઞય્યા તપ્રેવોપાગચ્છતિ, ઉપાગત્ય સ્વકીય જ્ઞયનીયે 'નિસીયઈ' નિપીદતિ=
 ઉપવિશતિ, નિપચ્છ=ઉપવિશ્ય એવમવાદીત=વક્તૃમાણમકારેભ મ્મનસ્પુકતવતી-

સજ્જકા છેલ્લે 'મી નહીં' છે. (ઈચ્છિયમેય દેવાણુપ્પિયા) છે દેવાણુપ્પિય !
 યહ સ્વપ્ન ફલ વાઠઠનીય છે. [પટિચ્છિયમેયં દેવાણુપ્પિયા] છે દેવાણુ
 પ્પિય ! યહ વિશેષરૂપ સે વાઠઠનીય છે. (સચ્ચેયં ઇસમદ્દે જં જં તુમે વદદ
 ણિકદુ તં સુમિણ સમ્મ પટિચ્છઈ) નાથ-ઓ વાત આપ વહ રહે છે
 વહ સર્વેયા સત્ય છે પેસા કઠકર વહ રાની મુક્કે સર્વોક્કમ એમ આપા છે
 ઇસ વાત કો સ્વીકાર કરતી છે (પટિચ્છિત્તા સણિણં રન્ના અમ્મણુગ્ગાયા
 સમાણી) સ્વીકાર કરકે ફિર વહ ઐણિક રાજા સે આજ્ઞાપિત્ત હોકર
 (નાનામણિકગરયણમત્તિચિત્તાઓ મહાસણાઓ) ઉસ અનેક વિષમણિ,
 કનક ઇષરત્તોક્તી રચના સે વિષમ વને હુપ મદ્રાસન સે (અમ્મુદ્દેઈ)
 ઠઠી-મૌર (અમ્મુદ્દિત્તા) ઠઠકર (એણેવ સપ્પ સયણિજ્જે સેણેવ ઉવાગચ્છઈ)
 ઠઠકર જહાં અપનો જાગ્યા થી વહાં પર ગઈ. (ઉવાગચ્છિત્તા સયસિ સપ્પ
 ણિજ્જંસિ નિસીયઈ) જાકર વહ અપની ઉસ જ્ઞય્યા પર વેઠ ગઈ. [નિસી

હે દેવાણુપ્પિય ! આ સ્વપ્ન જળ ઇચ્છનીય છે (પટિચ્છિયમેય દેવાણુપ્પિયા)
 હે દેવાણુપ્પિય ! આ સંવિશેષરૂપે ઇચ્છનીય છે (સચ્ચેયં ઇસમદ્દે જં જં તુમે
 વદદત્તિ કદુ તં સુમિણ સમ્મ પટિચ્છઈ) હે નાથ ! જે વાત તમે કહી રહ્યા છે
 તે બ્રહ્મ સાચી છે આમ કહીને શબ્દોએ પોતે બ્રહ્મેણ સ્વપ્ન સાચુ છે, બ્રહ્મ વાત
 સ્વીકારે છે (પટિચ્છિત્તા સેણિણં રન્ના અમ્મણુગ્ગાયા સમાણી) સ્વીકાર
 કરીને તે બ્રહ્મિક શબ્દ થાસે આશ્રય લઈને (નાનામણિકગરયણ મત્તિ ચિત્તાઓ
 મહાસણાઓ) અનેક પ્રકારના મંત્રો સુવર્ણ અને રત્નની રચનાથી વિચિત્ર લાગતા
 • પ્રાસન ઉપરથી (અમ્મુદ્દેઈ) ઊભી થઈ, અને (અમ્મુદ્દિત્તા) ઊભી થઈને (એણેવ
 સપ્પ સયણિજ્જે સેણેવ ઉવાગચ્છઈ) જ્યાં પોતાની શબ્દા લવી ત્યાં ગઈ. (ઉવાગચ્છિત્તા
 સયસિ સયણિજ્જંસિ નિસીયઈ) જઈને તે પોતાની શબ્દા ઉપર બેસી અથ (નિસી

મે=મમ સઃ=અસૌ ઉત્તમઃ=શ્રેષ્ઠઃ, પ્રધાનઃ=પ્રવરઃ, માઙ્ગલ્યઃ=મઙ્ગલમયઃ સ્વપ્નઃ
'અણ્નેહિં' અન્યૈઃ=એતત્સ્વપ્નભિન્નૈઃ પાવસુમિણેહિં' પાપસ્વપ્નૈઃ=અશુભફલજનકૈઃ
સ્વપ્નૈઃ 'મા પઢિહમિહિ' મા પ્રતિહન્યેત=પ્રતિહતો ન ભવેત્, પરસ્વપ્નેન પૂર્વસ્વપ્નો
વિફલો ભવતીતિ સ્વપ્નશાસ્ત્રમ્, ઉક્તञ્ચ—

‘ડપ્ઠંદૃષ્ટ્વા સ્વપ્નં, ન સુપ્યતે પ્રાપ્યતે ફલં તસ્ય।

નેયા નિશા સુધીભિ-રર્હદ્ગુરુધર્મે સંસ્તવતઃ ॥૧॥ ઇતિ।

‘ઇતિકદ્દુ’ ઇતિ કૃત્વા=ઇતિ સ્વમનસિ વિચાર્ય ‘દેવયગુરુજનસંવદ્ધાર્હિં’ દૈવતગુરુ-
જન સંવદ્ધામિઃ=દેવસમ્બન્ધિનીભિઃ, ગુરુજનસમ્બન્ધિનીભિશ્ચ ‘પસત્થાર્હિં’ પ્રશસ્તા-
મિઃ=ઉત્તમામિઃ, ‘ધસ્મિયાર્હિં’ ધાર્મિકામિઃ=ધર્મયુક્તામિઃ ‘કહાર્હિં’ કથામિઃ=
તન્નામોચ્ચારણ-તદ્ગુણોત્કર્ષીર્ચન-તત્ચરિત્ર વર્ણનાદિરૂપ વચનપદ્ધતિમિઃ, તથાર્હિ-

ઇત્તા એવ વચાસી) વૈઠકર ઉસને અપને મનમેં એસા કહા-(મા મે સે
ઉત્તમે પઢાણે મંગલ્લે સુમિણે અન્નેહિં યાવ સુમિણેહિં પઢિહમિહિત્તિ
કદ્દુ) મેરા યહ ઉત્તમ પ્રધાન મંગલમય સ્વપ્ન અન્ય કિન્નિં પાપ સ્વપ્નો
સે-અશુભફલજનક સ્વપ્નોં સે-પ્રતિહત ન હો જાવે એસા ચિત્તા મેં ચિન્ત-
વનકર (દેવયગુરુજનસંવદ્ધાર્હિં પસત્થાર્હિં ધસ્મિયાર્હિં-કહાર્હિં) વહ દેવ-
સંવન્ધિ ગુરુજન સંવન્ધિ કથાઓં તથા પ્રશસ્ત ધર્મ યુક્ત કથાઓંદ્વારા
(સુમિણં જાગરિય પઢિજાગરમાણીવિહરહ) સ્વપ્ન સંરક્ષણ કે નિમિત્તા નિદ્રા
કો નિવારણ કરતી હુઈ જાગતી રહી। વહ ફિર નહીં સોઈ એસા જો
કહા હૈ—ઉસકા કારણ યહ હૈ કિ પૂર્વદૃષ્ટ શુભ સ્વપ્ન સોજાને પર
યદિ અશુભ સ્વપ્ન આ જાતા હૈ તો વિફલ હોજાતા હૈ। સ્વપ્ન શાસ્ત્રમેં એસા
હી કહા હૈ—ઇષ્ટ સ્વપ્ન કો દેવકર યદિ પ્રાણી નહીં સોતા હૈ તો વહ

ઇત્તા એવ વચાસી) બેસીને તેણે પોતાના મનમા આમ કહ્યું—(મા મે સે ઉત્તમે
પઢાણે મંગલ્લે સુમિણે અન્નેહિં જાવ સુમિણેહિં પઢિહમિહિત્તિ કદ્દુ) મારૂ આ
ઉત્તમ, પ્રધાન, મગણકારી સ્વપ્ન બીજા કોઈ પાપ સ્વપ્નોવડે-અશુભ ફળ આપનાર
સ્વપ્નોવડે-પ્રતિહત ન થઈ જાય મનમા આમ ચિંતન કરીને (દેવયગુરુજનસંવ-
દ્ધાર્હિં પસત્થાર્હિં ધસ્મિયાર્હિં કહાર્હિં) તે દેવતા સબધી, ગુરુજન સબધી કથાઓ
તેમજ પ્રશસ્ત ધર્મવાળી કથાઓ વડે (સુમિણં જાગરિય પઢિજાગરમાણી વિહરહ)
સ્વપ્ન સંરક્ષણને માટે નિદ્રાનુ નિવારણ કરતા જાગતી રહી તે પછી નિદ્રાવશ થઈ
નહોતી” આમ જે કહેવામા આવ્યું છે, તેનું કારણ એ છે કે,—પૂર્વે સારૂ સ્વપ્ન બોધા
પછી નિદ્રાવશ થતા અશુભ સ્વપ્ન આવે તો શુભ સ્વપ્નનું ફળ નિષ્ફળ નીવડે છે સ્વપ્ન
શાસ્ત્રમા એમ જ કહ્યું છે. કે જે ઇચ્છિત સ્વપ્ન બોવા પછી સામાન્ય નિદ્રાવશ

દેવકથા—

“દાણાઃશ્વતરાયા, પંચ ણ જસસત્થિ હાસરહમરર્હ ।

મય તદેવ ય સોગો, તમહ સરણ પવજ્ઞામિ ॥૧॥

જસસ ન હોઈ દુગુચ્છા કામો મિચ્છયમેવ મન્નાણં ।

ધમ્મસસ સત્થવાહ, તમહ સરણ પવજ્ઞામિ ॥૨॥

અચિરહ નિદ્રા રાગો, દોસો ઇપ્પહિ પિપ્પમુક્કો ઓ ।

અહિદેવ અરિહંસં, તમહ સરણ પવજ્ઞામિ ॥૩॥ ઇત્યાદિ ।

હમકા ફલ પ્રાપ્ત કર છેતા હૈ । અતઃઅવશિષ્ટ રાખિ કો વ્યતીત કરમે કે લિયે બુદ્ધિમાનોં કા કર્તવ્ય હૈ કિ વે અર્હત દેવ શુરુઓર ધર્મ કો કથા કરતે રહેં ।

દેવાદિકથા વિષયક ઓ યે ગાપારેં સિલ્પી હૈ ઉનકા આશય્ હસ પ્રકાર હૈ— જો પાંચ દાનાદિક અન્તરાયોં સે રહિત હૈ હાસ્ય રતિ અરતિ પપ્પ અય તથા શોક મિનસે સદા કે સિયે દૂર હો ગયે હૈ એસે દેવ કી મૈ શરણ છેતા હૈ । ॥૧॥

જિસે કિસી સી સાંસારિક પદાર્થ કે પ્રતિ દુગુચ્છા નહીં હોતી હૈ કામ તથા મિધ્યાસ્થ જિનકે વિમીન હો ગયા હૈ જો ધર્મ કા સાર્યવાદ પાર કરાને ઘાબા હૈ એસે દેવકી મૈશરણ છેતા હૈ । ॥૨॥

અચિરતિ નિદ્રા, રાગ તથા દ્રેપ સે જો વિપ્રમુક્ત હૈ—તથા ચાર ઘાતિયા કર્મ જિન્હોંને નષ્ટ કર દિયે હૈ એસે દેવ કી મૈ શરણ છેતા હૈ ।—॥૩॥ ઇત્યાદિ

યતો નથી તો તેનુ ફળ તે મેળવે છે આ? અમબુ માખુસોએ અહંત શુરુ અને ધર્મની કથા કરના સ્તહેવુ નેપથ્યે.

દેવ વએરેની કથા વિષે જે ગાથાઓ લખી છે તેના બાવાય આ પ્રમાણે છે કે હે દાન વગેરે પાંચ અન્તરાયોથી રહિત છે હાસ્ય, રતિ અરતિ અને અય તેમજ શોક જેનાથી હમિયાને માટે ભુણ થઇ ગયા છે, એવા દેવને હું શરણે લઉં છું ॥૧॥

જેને કાપિલ આધારિક પદાર્થ તરફ દુઃખ છે (ધૃણુ) થતી નથી. કામ અને મિધ્યાત્મ જેનાં નાશ પામ્યા છે જે ધર્મના સાધનાદ-પર ઉત્પન્ન-છે, એવા દેવને હું શરણે લઉં છું ॥૨॥

જે અચિરતિ, નિદ્રા રાગ, તથા દ્રેપથી મુક્ત છે અને ચાર ઘાતિ અથવા કર્મ જેમણે નાશ કર્યો છે એવા દેવને હું શરણે લઉં છું ॥૩॥ ઇત્યાદિ.

ગુરુકથા—

જો ગરહ મોક્ષમગ્ન, હવડ સમિદ્ગુત્તિ ધારઓ સંતો ।

સ્વંતો દંતો ચાઈ, સરણં મે મો ગુરુ હોડ ॥૧॥

જયણટં મુહપત્તિ, સદોરગં વંધણ મુહે નિચ્ચં ।

જો મુકરાગદોસો, સરણં મે સો ગુરુ હોડ ॥૨॥

પજ્ઞસિયતકમિસ્સિય, ચણાઈ અન્નં ય મોયગં જો ડ ।

સમભાવેણં શુંજડ, સરણં મે સો ગુરુ હોડ ॥૩॥

મિયમાણજીવરવ્હો,—વણસગો ધમ્મકમલમત્તંડો ।

હવડય પાયવિહારી, સરણં મે સો ગુરુ હોડ ॥૪॥

જો દસરે પ્રાણિયોં કો મોક્ષ કે માર્ગ કા ઉપદેશ દેતે હૈ । પાંચ સમિતિ એવં ત્રીન ગુણિયોં કો ધારણ કરતે હૈ પ્રતિકૂલતા હોને પર મી જો સદા શાંત ભાવ રખતે હૈ । અપરાધી જીવોં પર મી જિસકે હૃદય સે સદા ક્ષમા ભાવ વહતા રહતા હૈ જો દાંત ઓર પરિગ્રહ કે ત્યાગી હોતે હૈ એસે ગુરુજનોં કી મૈ શરણ સ્વીકારતા હું ॥૧॥

જીવોં કી જતના કે લિયે જો સદા અપને મુખ પર સદોરક મુખવસ્ત્રિકો વાંધે રહતે હૈં તથા કિસી મી જીવ પર જિનકે અન્તરંગ મેં રાગ ઓર દ્વેષ કા ઉદય નહીં હોતા હૈ વહી મેરે પરમ ગુરુ હૈં ઓર અન્હોં કી મૈ શરણ સ્વીકાર કરતા હું । ॥૨॥

જો પર્યુષિત, તથા તક્રમિશ્રિત ચના આદિ અન્ન કો તથા મોદક કો વિના કિસી ભેદ કે સમભાવ સે ખાતે હૈ વે હી મેરે ગુરુ હૈ ઓર અન્હોં કી મૈ શરણ લેતા હું । ॥૩॥

જે બીજા પ્રાણીઓને મોક્ષમાર્ગનો ઉપદેશ આપે છે, પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુણિઓને જે ધારણ કરે છે, પ્રતિકૂળતા હોવા છતાં જે હુમેશા શાંત ભાવ રાખે છે, અપરાધ કરનાર જીવો પ્રત્યે પણ જેના હૃદયથી દરરોજ ક્ષમાભાવ વહેતો રહે છે, જે દાંત અને પરિગ્રહના ત્યાગી હોય છે, એવા ગુરુજનોની હું શરણ સ્વીકાર છું ॥૧॥

જીવોના રક્ષણ માટે જે દરરોજ પોતાના મો ઉપર સદોરક મુખવાસ્ત્રકા બાધીને રાખે છે, તથા કોઈપણ જીવ ઉપર જેના હૃદયમાં રાગ અને દ્વેષ ઉત્પન્ન થતા નથી, તે જ મારા ગુરુ છે અને હું તેમને શરણે જાઉં છું ॥૨॥

જે પર્યુષિત, અને છાશ મિશ્રિત ચણા વગેરે અનાજ તથા મોદકને કોઈપણ જાતના લેહભાવ વગર સમભાવવડે ખાય છે, તે જ મારા ગુરુ છે, હું તેમને શરણે જાઉં છું ॥૩॥

ધર્મકથા—

વિસ્થયરેણુવદ્ધો, શુદ્ધદયામયપવિત્રો જો ।

ઈવૈ ય શુદ્ધપરિણામો, સો ધર્મો અસ્થિ અમ્હાય ॥૧॥

સમગ્રપ્રણાલય-પુગ્ધાદણ કુમિયા ય જો નિષ્કં ।

ધોદીવીજનિયાનં, સો ધર્મો અસ્થિ અમ્હાય ॥૨॥

કિંચિદુપ્પા જ જં જો, ઇચ્છઈ તસ્માલિસસ સપુષો ।

જેણ ઈવૈ સમતા, સો ધર્મો અસ્થિ અમ્હાય”

इत्यादि रूपाभिर्देवगुरुधर्मसम्बन्धिकाभिः स्वप्न जागरिकां=स्वप्न सरसणाय जागरिका=निद्रा निवारणं स्वप्न जागरिका तां प्रतिमाप्रती=कूर्परी कामप्रदवस्यामनुभवन्तीत्यर्थः विहरति=भ्रमतिष्ठते ॥सू० ९॥

જો મરતે હુણ જીવોં કી રસા કરને કા સદા જીવોં કો ઉપદેશ દેવે રહતે હૈ તથા ધર્મરૂપી કમલ કો મફુલિત કરને કે લિયે જો સૂર્ય કે ઝેસે હૈ, જો સદા પૈદ્ધ-પાંવોં સે વિહાર કરતે હૈ વે હી મરે લિયે શરણ સ્વરૂપ હૈ । ॥૪॥

ધર્મકથા—જો તીર્યકરોં દ્વારા ઉપદિષ્ટ હૈ, શુદ્ધ દયા રૂપ અમૃત કી પ્રવૃત્તિરૂપ હૈ—જિસક સેવન કરને સે જીવોં મેં શુભ પરિણામોં કા ઉદય હોતા હૈ—વહી હમારો ધર્મ હૈ । ॥૧॥

સ્વર્ગ ઓર અવર્ગ મોક્ષ કી અગલા કો ઉદ્ધાટિત કરને ક લિયે જો કુઝિંકા સ્વરૂપ હૈ યોચિરૂપ યીજ કા જો નિવાન (કારણ) હ—રી હમારો ધર્મ હૈ । ॥૨॥

અધિક કયા કહા જાવે—જીવ જિસર વસ્તુકી પાહના કરતે હૈ

જે મસ્તા હુવેની રક્ષા કરવાનો બીજા હુવેને હરહ મેશ ઉપદેશ આપતા રહે છે, તથા ધર્મરૂપી કમળને ખિલવવા માટે જે સૂર્ય જેવા છે, જે હરશેષ પદ્મપ્રણા વિહાર કરે છે તે જ મારા ગુરુ છે અને તે જ માસ માટે શત્તુરૂપ છે ॥૪॥

ધર્મકથા—જે તીર્યકરો વડે ઉપદિષ્ટ છે શુદ્ધદયારૂપ અમૃતની પ્રવૃત્તિરૂપ છે જેને સેવવાથી પ્રાવીઝ્યામા શુભ પરિણામો ઉદય પામે છે—તે જ અમારો ધર્મ છે ॥૧॥

સ્વર્ગ અને અવર્ગ (મોક્ષ)ની અગલા (અજળીયા)ને ખોલવા માટે જે કુઝિંકા સ્વરૂપ છે, યોચિરૂપ બીજત જે નિવાન (મૂળ કારણ) છે તેજ અમારો ધર્મ છે ॥૨॥

વધાઈ શુ કહીએ. હવે જે જે વસ્તુની ઇચ્છા કરે છે તે બધી વસ્તુઓ જેના પ્રભાવથી તેમને આરે બાંધી મળે છે, તે જ અમારો ધર્મ છે ॥૪॥

मूलम्—तएणं सेणिए राया पद्दूसकालसमयसि कोडुवियपुरिसे
सद्धवेइ सदावित्ता एवं वयासी—खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया ! ब्राहि-
रियं उवट्ठाणसालं अज्ज सविसेसं परमरम्मं गंधोदगसित्तसुइयसंमज्जि
ओवलित्तं पंचवन्नसरसजुरभिमुक्कपुप्फपुंजोवयारकलियं कालागरु-
पवरकुंदरुक्कतुरुक्कधूवडज्जंतमघसघंत गंधुद्धुयाभिरासंसुगंधवर गंधियं
गंधवट्ठिभूयं करेह य कारवेह य करित्ता कारवित्ता य ऐयमाणत्तियं
पच्चप्पिणह । तएणं ते कोडुंवियपुरिसा सेणिएणं रन्ना एवं वुत्ता
समाणा हट्ठुट्ठा जाव पच्चप्पिणंति । तएणं सेणिए राया कल्लं पाउ-
प्पभायाए रयणीए फुल्लप्पलकमलकोमलुम्मिलियंमि अहापंडुरे
पभाए रत्तासोगपगासकिंसुयसुयमुह गुंजद्धरागवंधुजीवगपारावयचलण-
नयणपरहुय सुरत्तलणजासुयण कुसुम जलिय जलण तवणिज्जकलस-
हिंणुलयनिगर रूवाइरंगरेहन्तसस्सिरीए दिवागरे अहकमेण उदिए
तस्स दिणकरपरंपरावयारपारद्धंमि अंधयारे बालातवकुंकुमेण खइयव्व
जीवलोए लोयणविसआणु आसविगसंतविसददंसियंमि लोए कम-
मा-~~कार~~संडबोहए उट्ठियंसूरे सहस्सरस्सिमि दिणयरे तेयसा जलंते
सयणिज्जाओ उट्ठेइ उट्ठित्ता जेणेव अट्ठणसाला तेणेव उवागच्छइ
उवागच्छित्ता अट्ठणसालं अणुपविसइ अणुपविसित्ता अणेगवायाम-
जोगवग्गणवामदणमल्लजुच्चकरणेहिं संते परिस्संते सयपागेहिं सह-
स्सपागेहिं सुगंधवरतेल्लमादिएहि पीणणिज्जेहिं दीवणिज्जेहिं दप्पणिज्जेहिं
मदणिज्जेहिं विंहणिज्जेहिं सव्विदियगायपल्हायणिज्जेहिं अब्भं-

समस्त वह २ वस्तु जिसके प्रभाव से उन्हें सब तरफ से प्राप्त हो जाती
है वही हमारा धर्म है। ॥९॥

गेहिं अच्चगिण समाणे तेह्मचम्मसि पढिपुण्णपाणिपायसुकुमाल को
 मल तलेहिं पुरिसेहिं छेपहिं दक्खेहिं पेह्वहिं कुसलेहिं मेहावीहिं निउणे
 निउणसिप्पोवगतेहिं जियपरिस्समेहिं अच्चगणपरिमहणुव्वलणंकरण
 गुणनिम्मापहिं अट्टिसुहाए मससुहाए तथासुहाए रोमसुहाए चउ
 व्विहाए सवाहणाए सवाहिए समाणे अवगयपरिस्समे नरिंदे अट्ट
 णसालाओ पढिनिक्खमह पढिनिक्खमित्ता जेणेव मज्जणघरे तेणेव
 उवागच्छह उवागच्छित्ता मज्जणघर अणुपविसइ अणुपविसित्ता समुत्त
 जालाभिरामे विचित्तमणिरयणकोट्टिमतले रमणिजे ण्हाणमढवसि
 णाणामणिरयणभत्तिचित्तसि ण्हाणपीढसि सुहनिसन्ने सुहोदएहिं
 पुप्फोदएहिं गधोदएहिं सुद्धोदएहिं य पुणो पुणो कट्ठाणगपवरमज्जण
 विहीए मज्जिए तत्थ कोउयसएहिं बट्ठविहेहिं कल्लोणगपवरमज्जणा
 वसाणे पम्हल्सुकुमालगधकासाईयद्धहियगे अहतसुमहग्घदूसरयण
 सुसवुए सरससुरभिगोसीसच्चदणाणुलित्तगत्ते सुहमालावन्नगविले
 षणे आविद्धमणिसुवन्ने कप्पियहारउहारतिसरयपालवपलवमाण
 कढिसुत्तसुकयसोहे पिण्हगेवज्जगुलेज्जगललियकयाभरणे णाणामणि
 कढगतुडियथभियभुए अहियरूवसस्सिरिए कुडलुज्जोइयाणणे मउड
 दित्तसिरए हारोत्थयसुकयरइयवच्छे पालवपलवमाण सुकयपढउत्तरेजे
 मुहियापिगलंगुलीए णाणामणिकणगरयणधिमलमहरिहनिउणोवि य
 मित्तिमित्ततविरइयसुसिलिट्ठविसिट्ठलट्ठसठियपसत्थआविद्धवीरवलए,
 किंघट्टणा ?, कप्परुक्खएचेय सुअलकियविभूसिए नरिंदे सकोरटमहडा
 मेण छत्तेण धरिजमाणेण उभओ चउच्चाभरवालवीइयगे मगलजयसरकय

लोए मज्जणघराओ पडिनिक्खमइ, पडिनिक्खमित्ता अणेगगणनायगदंड-
 णायगराईसरतलवरमाडंबियकोडुवियमंतिमहामंतिगणदोवारियअम-
 च्चेडपीढमहनगरणिगमइब्भ सेट्ठिसेणावइसत्थवाहदूयसंधिवाल-
 सद्धि संपरिवुडे धवलमहामेहनिग्गए विव गहगणादिप्पंतरिक्खतारा
 गणाणमज्जे ससिब्ब पिअदंसणे नरवई जेणेव बाहिरिया उवट्ठाण-
 साला तेणेव उवागच्छइ उवागच्छित्ता सीहासणवरगए पुरत्थाभि-
 मुहे सनिसण्णे ॥सू० १०॥

टीका—‘तएणं सेणिए राया’ इत्यादि। ‘पच्चूसकालसमयंसि’ प्रत्युषकाल-
 समये—प्रभातलक्षणे ‘समये’ अवसरे कौटुम्बिकपुरुषान् शब्दयति=आह्वयति, शब्द
 यित्वा एवमवदत् भो देवानुप्रियाः ! ‘बाहिरियं उवट्ठाणसाला’ बाह्यां बर्द्धिभूतां
 जनानामुपवेशनाय उपस्थान शालाम् आस्थानमण्डपं इत्यर्थः ‘अज्ज’ अथ सविशेषां=
 वक्ष्यमाणविशेषणविशिष्टां परमरम्याम्, उत्कृष्टशोभासहितां ‘गंधोदगसित्त-
 मुइयसंमज्जिओवलित्तं’ गन्धोदकसिक्तशुचिकसंमार्जितोपलिप्तां, तत्र गन्धोदकेन

तएणं सेणिए राया इत्यादि सूत्र ॥१०॥

टीकार्थ—(तएणं) इसके बाद [सेणिए राया) श्रेणिक राजाने (पच्चूसकाल
 समयंसि) प्रातःकाल के समय (कोडुंबियपुरिसे) कौटुम्बिक पुरुषों को
 (सदावेइ) बुलाया। (सदावित्ता) बुलाकर उनसे (एवं वयासी) ऐसा कहा—
 भो देवानुप्पिया) हैं देवानुप्रिय! आप लोग (खिप्पामेव) शीघ्र ही (बाहि-
 रियं) नगर के बाहर—(अज्ज)(उवट्ठाणसालं) आस्थान मंडप को (सविसेसां)
 विशेष रूप से (परमरम्मं) अत्यंत रमणीय—उत्कृष्ट शोभा सहित सजाओ
 (गंधोदगसित्तमुइयं संमज्जिओवलित्तं) तथा उसे गंधोदक से सिक्त

तएण सेणिए राया इत्यादि ॥सूत्र १०॥

टीकार्थ—(तएणं) त्पारभाट (सेणिए राया) श्रेष्ठिक राजाने (पच्चूसकाल
 समयंसे) सवा न्ना वभते (कोडुवियपुरिसे) कुटुम्बना भाणुसोने (सदावेइ)
 ओलाव्या (सदावित्ता) ओलावीने तेभने (एवं वयासी) आ प्रभाणु डेलु—(भो
 देवानुप्पिया) हे देवानुप्रिय! तमे (खिप्पामेव) जल्दी (बाहिरियं) नगरनी णडाए
 (अज्ज) आणे (उवट्ठाणसाल) आस्थान—मंडपने (सविसेसां) विशेषरूपमा
 (परमरम्मं) पूणज भनोडुर—अतीव शोभा युक्त शणुगारे (गंधोदगसित्तमुइय
 संमज्जिओवलित्तं) तथा गंधोदकवडे तेनु सिथन करे अने पवित्र बनावे।

સુગન્ધિમદ્યેન્ સિસ્તા, શુચિકા પવિત્રા અપવિત્રવસ્તુ નિસારણેન, સમાર્પિતા
 કચવરાદિ પરિશોધનેન, ઉપસ્થિતા ગોમયાદિના યા, તાં તથોક્તાં 'પંચવન્ન
 સરસસુરમિમુક્કપુષ્કપુમોવયારકભિય' પંચવર્ણસરસસુરમિમુક્કપુષ્પપુષ્પોપચાર
 કલિતાં તપ્ર-પંચવર્ણાનિ સરસાનિ=આર્દ્રાણિ, સુરમીણિ=સુગંધીનિ, મુક્તાનિ=
 સ્વયંચ્યુતાનિ યાનિ પુષ્પાણિ તેષાં પુષ્પ =સમૂહઃ, તેન ઉપચાર =વિવિધ વિશ્વકક્ષા
 રચના તેન કલિતાં યુક્તાં, કાલાગુરુપવરકુંદુરુક્કતુરુક્કધૂપદઘ્નતમઘમઘત ગંધુ
 ડેયામિરામં' કાલાગુરુપવરકુંદુરુક્ક તુરુક્ક ધૂપદઘ્નમાનમસરદ્ ગંધોદેયામિરામા,
 તપ્ર-'કાલાગુરુ' કૃષ્ણાગુરુઃ તથા પવર=મધાનઃ કુંદુરુક્કઃ તુરુક્કઃ એવંતન્નામા
 ધૂપઃ, તેન 'દઘ્નત' દઘ્નમાનેન મસરન યા ગંધ, તેન ઉદ્ઘ્વા=મસ્ટતા યુક્તા, અત
 એવ અમિરામા, ધ્રાણેન્દ્રિયસુસ્વા તાં તથોક્તાં, 'સુગંધવરગંધિય' સુગંધવરગન્ધિ
 તાં શ્રેષ્ઠગંધયુક્તાં 'ગંધવદિભૂયં' ગંધવર્તિભૂતામ્ અગરાદિવર્તિયુક્તામ્ કરેદ ય'

સિંચન કરો ઓર શુષ્કિ કરાઓ-અપવિત્ર વસ્તુ કી સફાઈ સે ઠસે પવિત્ર
 કરો ઓર કરાઓ કૂચા કરકટ સે સાફ ઓર ગોમય (ગોવર) આદિ
 સે છીપપોતકર ઠસે પિલકુલ સાફ બનાઓ ઓર યનવાઓ।
 (પંચવર્ણસરસસુરમિમુક્કપુષ્કપુમોવયારકભિયં) પંચવર્ણ કે તાજે,
 સુર્ગપિત તથા સ્થય ગિરે હૂપ પુષ્પોં કી વિવિધ પ્રકાર કી રચના સે ઠસે
 છૂવ સનો ઓર સજાઓ। (કાલાગુરુપવરકુંદુરુક્કતુરુક્કધૂપદઘ્નતમ
 ઘમઘત ગંધુદેયામિરામં) વહાં કૃષ્ણાગુરુ ધૂપ, ઉત્તમ કુંદુરુક્ક ધૂપ
 તથા તુરુક્ક ધૂપ જલાંકર ડનકી ગંધ સે ઠસે ધ્રાણેન્દ્રિય સુસ્વાકર બનાઓ
 તથા યનવાઓ। (સુગંધવરગંધિય) ઠસમેં સબ સે શ્રેષ્ઠ ગંધ જસાકર ઠસ
 સર્વોત્તમ ગંધ સે યુક્ત કરો ઓર કરાઓ કિ જિસસે વહ (ગન્ધવદિભૂ
 ય) ગંધ કી વધી મૂત યન નાવે। ઇસ ઠરઠ કી સમાવટ ઠસમેં તુમ

અપવિત્ર વસ્તુની સાફસુદી કરીને તેને પવિત્ર કરો અને (પવિત્ર) કરાવડાવો. મેલા-
 કચલ-ને સાફસુદી વડે સાફ કરાવો અને છાવુ વજેશી હીપનિ તેને બેકદમ સ્વચ્છ
 બનાવો અને બનાવડાવો. (પંચવર્ણસરસસુરમિમુક્કપુષ્કપુમોવયારકભિયં)
 પંચવર્ણના તાજા મુલાસિત અને પોતાની મેલે ખરી પડેલાં ફૂલોની બાતબાતની
 ત્વનાવડે તેને ખૂબ શણગારો અને શણગારાવડાવો. (કાલાગુરુપવરકુંદુરુક્ક તુરુક્ક
 ધૂપદઘ્નતમઘમઘનગંધુદેયામિરામં) ત્યાં કૃષ્ણાગુરુ ધૂપ, ઉત્તમ કુંદુરુક્ક અને
 તુરુક્કના ધૂપ કરાવો અને તેની મુલાસિત ધ્રાણેન્દ્રિય (નાક)ને મુખ આપો અને અપાવો.
 (સુગંધવરગંધિય) ત્યાં સૌથી શ્રેષ્ઠ સુગંધી સ્થાનો ધૂપ કરીને તે સ્થાનને બેવુ
 મવોત્તમ મુલાસિત બનાવો અને બનાવડાવો કે જેથી તે (ગંધવદિ ભૂય) સુગંધ

कुरुत 'कारवेह य' कारयत च, कृत्वा कौरयित्वा च एताम्=उपवेशनशाला सज्जीकरणरूपाम् 'आणित्तियं' आञ्जप्तिकाम्=आज्ञां 'पच्चप्पिणह' प्रत्यर्पयत=उपस्थानशाला सुसज्जीकृत्य सूचयत । 'तएणं' तदनु 'ते कौडुम्बियपुरिसा' ते कौडुम्बिकपुरुषाः=राजाज्ञाकारिणः, 'सेणिएणं रन्ना' श्रेणिकेन राज्ञा 'एवमुत्तासमाणा' एवम्=पूर्वाभिहित प्रकारेण उक्ताः-आज्ञप्ताः सन्तः 'हट्टतुट्ठा' हृष्टतृष्ठाः=आनन्दितसंतुष्टा 'जाव' यावत्-आदेशानुसारं कार्यम्=आस्थानशालाया सुसज्जितकरणरूप विधाय तस्य राज्ञा आदेशं समर्पयन्ति । 'तएणं सेणिए राया' तदनु=तत्पश्चात् श्रेणिको राजा 'कल्लं' कल्ले-प्रभातकाले 'पाउप्पभायाए' पादुःप्रभातायां 'रयणीए' रजन्यां रात्रौ 'फुल्लुप्पलकमलकोमलुम्मिलियमि' फुल्लोत्पलकमललोग स्वयं (करेहय) करो तथा (कारवेहय) दूसरो से करवाओ । (करित्ता कारवित्ताय) जब इस प्रकार की उसकी सजावट पूर्ण रूप से तुम कर चुको और करा चुको तब (एयमाणत्तियं पच्चप्पिणह) हमने आपकी आज्ञानुसार आस्थान मंडप सुसज्जित कर दिया है इस बात की सूचना हमें दो (तएणं ते कौडुम्बिय पुरिसा सेणिएणं रन्ना एवं उता समाणा) इस तरह श्रेणिक राजा द्वारा आज्ञापित किये गये वे कौडुम्बिक पुरुष (हट्टतुट्ठा जाव पच्चप्पिणंति) बहुत अधिक आनन्दित एवं परम संतुष्ट हुए । और राजा के आदेशानुसार आस्थान शाला को सुसज्जित करने रूप कार्य को अच्छी तरह करके पीछे नाथ, आपकी आज्ञानुसार सब कार्य हो चुका है 'ऐमी सूचना राजा को आकर दि । (तएणं सेणिए राया कल्ल पाउप्पभायाए रयणीए) इसके बाद जब कि रजनी प्रभात प्राय हो चुकी थी और

वाणी धूपसणीनी जेम थं जय तेम जते आ रीते तेनी सज्जवट (करेहय) करो अने (कारवेहय) जीन भाणुसे पासेथी करावडावे (करित्ता कारवित्ताय) न्यारे तमे ते स्थणनी आ प्रभाणु सज्जवट संपूर्ण रीते पतावी हो, अने पतावडावी हो त्यारे (एयमाणत्तियं पच्चप्पिणह) "अमे आपनी आज्ञा प्रभाणु आस्थानम उप सुहर रीते सज्जवी दीधा छे, ओ वातनी सूचना मने आपो (त एणं ते कौडुम्बियपुरिसा सेणिएण रन्ना एवमुत्तासमाणा) आ प्रभाणु श्रेणिक राजनी आजा पाभेला ते कौटुम्बिक पुरुषो अथात्-राजना आज्ञाकारी पुरुषो (हट्टतुट्ठा जाव पच्चप्पिणंति) अत्यंत प्रसन्न अने संतुष्ट थया अने राजनी आज्ञानुसार-आस्थानम उपने सुहर रीते शशुगार्यो पछी "छि स्वाभि । आपनी आज्ञा प्रभाणु भधुळ काम संपूर्ण थं गथु छे" ऐवी भणर तेओओ राजने आपी (त एण सेणिए राया कल्ल पाउप्पभायाए रयणीए) त्यारभाद न्यारे रात्री पूरी थं अने पसेठ थयु, त्यारे

कोमलोन्मीलने, फुल्लव तत् उत्पल-पद्मं, फुल्लोत्पलं, कमलम् हरिणविशेष, तथा
ईडे फुल्लोत्पलकमलौ, तयोः कोमल मुकुमारं उन्मीलनं दल-नयन बिकाशो
यस्मिन् तस्मिन्, कमलपत्र हरिणेनप्रयोर्विकाशे जाते-इत्यर्थः 'महा' अथ
रात्रि गमनानन्तरं 'पंडुरे' पंडुरे शुक्लीयुते 'पमाए' प्रमाते, मातृकाळे 'रत्ना
सोमपगासकिंसुयसुयमुद्गुजदराग' धुनीचगपारावयचलणनयनपरहृय सुरत्त लोयण
आसुयण कुसुमजलियजलणतवणिज्जलसहिंदुलयनिगरस्वाहरेगरेइन्तसस्तिरीए'
रक्ताशोकमकाशकिंशुकशुक्रमुल्लगुआर्दराग' धुनीचकपारावतचरणनयनपरमृतसु
रक्तलोचन-अपाकुसुम-व्यलितवज्रलनतपनीयकलशहिंदुलकनिकररूपातिरेकरेइत
रानितस्वभीके=रक्ताशोकस्य प्रकाश कान्तिः, किंशुकं=पलाशपुष्प
च, शुकस्य मुखं च, गुआर्दरागं च धुनीचवं च पारावतस्य=
कपोतस्य चरणनयने च, परमृतस्य=कोकिलस्य सुरत्त लोचनं च,
नपाकुसुमं च, व्यलितवज्रलनः अदीप्ताग्निश्च, तपनीयकलशः=सौवर्णघटम्,
हिंदुलको वज्रविशेषः, तस्य निकरश्च=समूह, एतेषां अपातिरेकेभ्य रूपसादृश्येन
राजमाना स्वा स्वकीया श्रीवर्षा लक्ष्मीर्यस्य स तथा तस्मिन्, रक्तमण्डल

(फुल्लुत्पलकमलकोमलुम्मिलियंमि)-हरिण विशेष के-नेत्र अच्छी तरह से
निल चुके थे (महा) रात्रि इतने के बाद (पंडुरे पमाए) मय पीरे पीरे प्रातः
काल पिलकुल पंडुरस (फेवद) स्पष्टरूप से चमकने लगा था और जब (रक्तासोम
पगास किंसुय, सुय मुद्गुजदराग, धुनीचग, पारावयचलणनयण, परइत
सुरत्त लोयण आसुयण कुसुम, जलिय जलण, तवणिज्जलस हिंदुमय
निगर स्वाहरेगरेइत सस्तिरीयए) रक्त अशोक की कान्ति में, पलाश
पुष्प किंशुक के मुख के गुआर्द के राग के धुनीचक के, पारावत
(कपोतर के चरण और नयन के, कोयल के सुरत्त लोचन के, नपाकुसुम
के मलिन अग्नि के सौवर्ण कलश के, तथा हिंदुल के समूह के रूप के
(फुल्लुत्पलकमलकोमलुम्मिलियंमि) तथा कलिय विशेष-नेत्र सुंदर होते आत्मा
हर्षा, (अहा) रात्रि पश्चात् यत्न (पंडुर पमाए) आरे धीमिधीमि स्पष्टरूप प्रकाश
प्रकाशन यत्न अने (रक्तासोमपगाम, किंसुय, सुय मुद्गुजदराग, धुनीचग,
पारावय चमणनयण, परइत-सुरत्त लोयण आसुयण-कुसुम, जलिय-जलण,
तवणिज्ज-कलस-हिंदुमय निगर स्वाहरेगरेइत सस्तिरीयए) आरे रक्त
अशोकी अन्ति नेपु, हेसुय नेपु, शुक्ल रज नेपु लघुल्लवक नेपु
इभूतत्वा वरपु अने आंज नेपु, ठावली पूज वास आंज
नेपु एव पुष्प नेपु, प्रचलित आंज नेपु, सोनाना इव नेपु

मण्डिते इत्यर्थः 'दिवागरे' दिवाकरे-सूर्ये 'अहकमेण' यथाक्रमेण=अतीताया
 रजन्या शनैश्शनैः 'उदिए' उदिते प्रकाशिते सति 'तस्स' तस्य समुदित सूर्य-
 स्य 'दिणकरपरपरावयारपारद्धंमि अन्धयारे' दिवसनिमित्तं यः करः किरण-
 समूहः तस्य परम्परावतारः परम्परया=अविरलगत्या अवतारः अवतरणं प्रसरः
 तेन अभिभवितुं प्रारब्धम् तस्मिन् अन्धकारे सतीत्यर्थः 'वालातवकुंकुमेण-
 खइयव्व जीवलोए' बलातपकुंकुमेन-खचिते इव जीवलोके वालातप एव
 कुंकुमं बालातपकुंकुमम्, अत्र कर्मधारायः, तेन बालातपकुंकुमेन खचित इव शोभि-
 तइव जीवलोके मनुष्यलोके, नायकरूपलोकस्य भाले गोलाकार कुङ्कुमतिलक इव
 रत्नौ प्रतिभासिते सतीत्यर्थः । 'लोयण विसयाणुआसविगसंतविसददंसियंमि'
 लोचनविषयानुकाशविकसद् विशददर्शिते, तथा च लोचनस्य चक्षुषः विषयः,
 तस्य चक्षुः प्रत्यक्षस्य यः अनुकाशः=विकाशः, ते विकसन् विशदः=स्वच्छश्च
 दर्शितश्चेति तथारूपे लोके-लोचनयोः प्रकाशेन प्रत्यक्षं दृश्यमाने लोके ।
 'कमलागरसंडवोहए' कमलाकरखण्डबोधके कमलाकराः सरोवरादयः तेषु
 खण्डानि पद्मिनी खण्डानि पद्मिनीवनानि तेषां बोधकः=विकाशकः, तस्मिन् ।

समान कान्तिवाला (दिवायरे अहकमेण उदिए) दिनको करनेवाला सूर्यमंडल
 क्रमशः उदित हो चुका था (तस्स दिणकरपरपरावयारपारद्धंमि अंधयारे) और
 उस समुदित सूर्य की किरण परपरा के अवतार से अंधकार का निराकरण
 जब हो चुका था (वालातवकुंकुमेण ख यव्व जीवलोए) तथा बालातपरूप
 कुंकुम से जब जीवलोक मनुष्यलोक-अच्छी तरह खचित हो चुका अर्थात्
 दिशारूपी नायिका के भाल पर गोलाकार कुंकुम के तिलक समान
 सूर्य मंडल जब प्रतिभासित हो चुका था (लोयणविसयाणुआस विगसंतविसद
 दसियम्मि) और जब लोचन के प्रकाश से लोक अच्छी तरह स्पष्टरूप
 से नजर पडने लग गया था (कमलागरसंडवोहए) तथा कमलों के
 समूह को अच्छी तरह से सरोवरों में विकसित करनेवाला एवं (सहस्सर-

तेमज्ज डिग्गोना समूहना जेवी कान्तिवाणु (दिवायरे अहकमेण उदिए) सूर्यमंडल
 अनुक्रमे ण्णु ङुं (तस्स दिणकरपरपरावयारपारद्धंमि अंधयारे) अने
 संपूर्ण रीते उदय पावेदा सूर्यना डिग्गोथी अंधकारना न्यारे नाश थये ङुतो
 (वालातव कुंकुमेण खइयव्वजीवलोए) तेमज्ज भालसूर्यना आतपइय कु कुमथी
 न्यारे एवढोड सुहर रीते व्याप्त थय गयु ङुतु अटवे डे दिशारूपी नायिकाना
 कपाण उपर गोणाकार कुकुमना तिलक जेवो सूर्य न्यारे प्रकाशित थये (लोयण
 विसयाणुआस विगसंतविसददंसियम्मि) अने न्यारे नेत्रना प्रकाशथी एव-
 ढोड सुहर रीते अने स्पष्ट हेभावा दागु ङुतु (कमलागरसंडवोहए) वणी

‘સહસ્તરસ્તિમિ’ સહસ્રરશ્મી, સહસ્રકિરણચારિણિ ‘દિણયરે’ દિનકરે=દિવસ કરણશીલે। ‘તેયસા’ તેમસા=દીપ્ત્યા જલતે’ જ્વલતિ-દીપ્યમાને ‘સૂરે’ સૂર્યે ‘ઉદ્દિપ્તિમિ’ ઉત્થિતે ઉદ્યાનન્તરાવસ્યાં પ્રાપ્તે, અસૌ એખિકઃ ‘સયમિજ્ઞામા’ શયનીયતઃ શય્યાત ‘ઉદ્દેશ’ ઉચ્ચિષ્ઠતિ। ઉત્થાય ચ ‘જેજેષ અદ્દણસામા’ યત્રેવ અદ્દનશાલા=ઘ્યાયામશાલા ‘તેજેષ ઉચાગચ્છહ’ તત્રેવ ઉપાગચ્છતિ, ઉપા ગત્ય ચ ‘અદ્દણસાલ અણુપવિસિહ’ અદ્દનશાલાં અણુપવિસિતિ, અણુપવિસ્ય ‘અણેગ ઘાયામમોગવગ્ગણવામદ્દણમલ્લુદ્દકરણેહિ’ - અનેકઘ્યાયામયોગ્યવસાનઘ્યામર્દન મલ્લુદ્દકરણે - અનેકે યે ઘ્યાયામાઃ=શારીરિકપરિધમા, તદ્યોગ્યં=તદનુકૂલ યદ્વસાન ચ=કૂદન ઘ્યામર્દન ચ=પરસ્પરં ઘાઘાઘમોટન મલ્લુદ્દ ચ=મલ્લક્રીડનં કરણાનિ ચ=મુદ્દગરાદિ ચાલનાનિ, તૈઃ સર્વેઃ ‘સતે’ ધાન્તઃ સામાન્યતઃ, ‘પરિ સ્તિમિ’ દ્વાર કિરણોં કા ધારક (દિણયરે) એસા દિન કો કરનેશાસા (સૂરે) સૂર્યે જય (તેયસા જલતે) વીસિ સે જાજ્વલ્યમાન હોતા હુઆ (ઉદ્દિપ્તિમિ) ઉદ્ય કે ઘાદ કી અવસ્થા કો પ્રાપ્ત કર જુકા થા તથ એખિક રાજા (સય ણિજ્ઞામો ઉદ્દેશ) અપની શાપ્યા સે ઠઠે (ઉદ્દિશા) ઓર ઉઠકર વે (જેજેષ અદ્દણ સામા તેજેષ ઉચાગચ્છહ) જહા ઘ્યાયામશાલા ધી ઠસ ઓર ગયા (ઉચાગચ્છિતા અદ્દણસાલ પવિસિહ) વહાં જાકર વે ઠસ ઘ્યાયામશાલા મેં પ્રવિષ્ટ હુપ। (અણુપવિસિશા અણેગઘાયામમોગવગ્ગણવામદ્દણમલ્લુદ્દકરણેહિ) પ્રવિષ્ટ હોકર વહાં ઠન્હોને અનેક ઘ્યાયામ કે યોગ્ય, વચ્ચન-કૂદના, શારીર કા મોહના મલ્લ યુદ્ધ કરના ઓર મુદ્દગર આદિ કા ફેરના પ્રારમ્ભ કિયા।

જય વે દ્વન કિયામોં સે (સતે પરિસ્સતે) ધાન્ત ઓર પરિધાન્ત શે કમળાન્ત સમૂહને સુદર રીતે સરેવરેશા વિક્ષાવનાર અને (મહસ્તરસ્તિમિ) હલશે કિચ્છોને ધારણ કરનાર (દિણયરે) દિનકર (સૂરે) સૂર્યે જ્યારે (તેયસા જલતે) પ્રકાશથી જગ્જગતે (ઉદ્દિપ્તિમિ) ઉદ્ય પછીની અવસ્થાને એજવી વૂક્યો હતો, ત્યારે એવિષ્ક શબ્દ (સયમિજ્ઞામો) પોતાની શબ્દાભાષી ઉચ્ચા (ઉદ્દિશા) અને ઉઠાને તેઓ (જેજેષ અદ્દણસામા તેજેષ ઉચાગચ્છહ) જ્યા ઘ્યાયામશાળા હતી તે તરફ ગયા. (ઉચાગચ્છિતા અદ્દણસાલ પવિસિહ) ત્યા જઈને તેઓએ તે ઘ્યાયામ શાળામાં પ્રવેશ કર્યો. (અણુપવિસિશા અણેગઘાયામમોગવગ્ગણવામદ્દણમલ્લુદ્દકરણેહિ) તે ઘ્યાયામશાળામાં જઈને ત્યા તેમણે ઘણા ઘ્યાયામ ને યોગ્ય વગત (ધ્યાનને બે પગે બેઠાવણ) રૂપ, શરીરને વાળણ મલ્લુદ્ધ કરણ અને મગદળ વગેરેને દેવવાનુ શરૂ કર્યું.

જ્યારે તેઓએ આ ક્રિયાઓથી (સતે પરિસ્સત) ધાન્ત અને પરિધાન્ત થયા

स्संते' परिश्रान्तः=अङ्गप्रत्यङ्गावेक्षया, 'सद्यपागेहिं सहस्सपागेहिं' शतवाराम् पक्वानि औषधिशतसंमिश्रणेन पक्वानि च कार्पाणानां शतैर्वा पक्वानि तैः एवं सहस्रपाकैः। 'सुगंधवरतेलमाहहिं' सुगन्धिवरतैलादिकैः अन्यैरपि लक्षपाकादि सुगन्धिप्रधानतैलैः 'पीणणिज्जेहिं' पीणनीयैः=रसरक्तमांसमेदोऽस्थिमज्जशुक्राणां सप्तधातूनां साम्यजनकैः 'दीवणिज्जेहिं' दीपनीयैः=जठराग्निवर्द्धकैः 'विहणिज्जेहिं' वृहणीयैः बलपुष्टिकारकैः सन्विदियगायपल्लायणिज्जेहिं' सर्वेन्द्रियगात्रपल्लायनीयैः समस्तेन्द्रियसम्पूर्णगात्रसुखजनकैः, 'अवभंगहिं' अभ्यङ्गैः=स्निग्धतैलादिभिः 'अवभंगिए समाणे' अभ्यङ्गितः सन्=उक्ततैलादिभिः लिप्तः 'तेलचम्मसि' तैलचर्मणा, मृत्रे तृतीयार्थे सप्तमी, तैलानुलिप्तशरीरस्य मर्दनसाधनरूपं चर्म 'तैलचर्म' इत्युच्यते तेन 'सवाहिए समाणे' संवाहितः सन्, इत्यग्रेण सम्बन्धः।

कैः संवाहितः ? इत्याह—'पडिपुण्णपाणिपायसुकुमालकोमलतलेहिं' प्रतिपूर्णपाणिपादसुकुमारकोमलतलैः=प्रतिपूर्णम्य पाणिपादस्य सुकुमारकोमलानि=अतिकोमलानि तलानि येषां ते तथा, तैः 'छेएहिं' छेकैः—सकलमर्दनकला निपुणैः, अवसरज्ञैर्वा, 'दक्खेहिं' दक्षैः अविलम्बितकारिभिः शीघ्रकारिभिरि

चुके तत्र (सद्यपागेहिं सहस्सपागेहिं सुगंधवरतेलमाहहिं) फिर शत पाक वाले सहस्रपालकवाले सुगन्धित उत्तमोत्तम तैल आदि से तथा (पीणणिज्जेहिं दीवणिज्जेहिं दप्पणिज्जेहिं, मदणिज्जेहिं विहणिज्जेहिं सन्विदियगाय पल्लायणिज्जेहिं अवभंगहिं अवभंगिए) पीणनीय, रस, रक्तमांस, भेद, अस्थि, मज्जा तथा शुक्र इन सात धातुओं में समता जनक, दीपनीय—जठराग्नि वर्धक, तर्पणीय—बलकारक, मदनीय कामवर्द्धक, वृहणीय—बलपुष्टिकारक, और समस्त इन्द्रियों में तथा समस्त शरीर में सुखजनक ऐसे उबटनों—स्निग्ध तैल आदिकों से लिप्त होते हुए उन्होंने (तेलचम्मसि) तैलानुलिप्त शरीर के मर्दन के साधनरूप तैलचर्म द्वारा (पडिपुण्णपाणिपायसुकुमालतलेहिं) परिपूर्ण पाणिपाद के सुकुमालतवाले (छेएहिं)

(सद्यपागेहिं सहस्सपागेहिं सुगंधवरतेलमाहहिं) त्याग्याह शत अने सकुस्र (हजार पाकवाला सुगन्धित सर्वोत्तम तेल वगेरही तेमज (पीणणिज्जेहिं दीवणिज्जेहिं, दप्पणिज्जेहिं, मदणिज्जेहिं विहणिज्जेहिं, सन्विदियगाय पल्लायणिज्जेहिं अवभंगहिं अवभंगिए) पीणनीय, रस, रक्तमांस, भेद, अस्थि, मज्जा अने शुक्र (वीय) आ सात धातुओंमा समता उत्पन्न करनार उद्दीपक [जठराग्नि ने वधारनार], दर्पणीय, [बलकारक], मदनीय (काम ने जगावनार), वृहणीय, (बल अने पुष्टि करनार) अने गंधी ज इन्द्रियोंमा तेमज आभा शरीरमा मृत्र उत्पन्न करनार उपलब्धे [स्निग्ध तेल] सेणीने तेमले (तेल चम्मसि) तेल सेणोला शरीरमा साधनरूप "तेल चर्म" वडे (पडिपुण्णपाणिपायसुकुमालतलेहिं) स पृथुपले

त्यर्थः 'पठेहि' मठेः मर्दनकार्याग्रेसरै कुरुलेहि कुरुसैः मर्दनाधिधैः 'मेहा विहि' मेहाविमि.=प्रतिमाशालिमिः 'निउणेहि' निपुणै =नियुक्तम्यापारगामि मि 'निउणसिप्पोषगएहि' निपुणसिल्लोपगतै, निपुणानि=सुस्मानि यानि शिल्लानि=अङ्गमदनादीनि तान्युपगतानि=अधिगतानि येस्ते तथा तैः, अङ्गमर्दन क्रियाज्ञानसम्पन्नैरित्यर्थः । 'मियपरिस्समेहि' जितपरिभ्रमे भूयो भूय कृत परिभ्रमऽपि अखेदितै, 'अङ्गमणपरिमणुव्वरणकरणगुणनिम्माएहि' अङ्गमणपरि मदनाङ्गमकरणगुणनिर्मातृमि तत्र-अङ्गमणम् अङ्गम्=शरीरे तैसादिछेपः, परिमर्दन=प्रमाणनोदाय इस्तादिना तत्परिघर्षणम् 'मासिस्स' इति मापायाम्- उद्वेलनम्-उद्धर्षनं पिष्टद्रव्येण शरीरपरिघोषनम्, तेषां वग्णेन ये गुणाः=शरीर स्वास्थ्यकातिवृष्टिपुष्टि स्फूर्त्यादिकयाः तेषां निर्मातृमिः=विधायकैः 'अहिस्सुहाए' अस्थिसुखया=अस्थ्यां सुखोत्पादककारणत्वेन, अथवा अस्थीनि सुखयतीति अस्थिसुखा, तथा अस्थिसुखया 'ममसुहाए' मांससुखजनिकया 'तयासुहाए' त्वह सुखया=चर्मसुखोत्पादिकया 'रोमसुहाए' रोमसुखया=रोमराजिपु इष्यांति रेकाऽऽविष्कारिकया 'वउम्बिहाए' वउम्बिपया वउम्बो विषाः यस्याः तथा=

समस्त मर्दन की कला में निपुण अथवा अवसर के ज्ञाता (इयस्सेहि) धीव्र कारी (पठेहि) मर्दन कार्य में अवसर (कुरुलेहि) मर्दन की विधि के ज्ञाता (मेहाविहि) प्रतिमाशाली (निउणेहि) निपुण (निपुण सिप्पोषगएहि) सुस्म अङ्गमर्दनादिरूप शिल्प क्रिया के ज्ञाता (मियपरिस्समेहि) घकावट नही मानने वाले (अङ्गमणपरिमणुव्वरण करणनिम्माएहि) अङ्गमण, परिमर्दन, उद्वेलन करने के गुणों विधायक ऐसे (पुरिसेहि) पुरुषों से (अहिस्सुहाए मससु हाए, तयासुहाए, रोमसुहाए) अस्थि सुखकारक, मांस सुखकारक, त्वक सुख कारक एवं रोम सुखाकारक, ऐसी (वउम्बिहाए) चार प्रकार की (तया

सुहाभग दास अने पञ्चम तजियावण (छेएहि) आविध करवान्नी जधी न करव । दाशिवार अने भोज्य अवसर ने आवुनार (इयस्सेहि) अति अण, (पठेहि) आसिध करवान्नी अवसर (कुरुलेहि) आसीधनी रीतेन आवुनार, (मेहारि) पुद्धिमान, (निउणेहि) निपुण (निपुण सिप्पोषगएहि) जीवुमा जीवु अमनी आविधनी करवने आवुनार (मियपरिस्समेहि) कथं वणत नहि दाउनार, (अङ्गमणपरिमणुव्वरणकरणगुणनिम्माएहि) अङ्गमण, परिमर्दन उद्वेलन करवान्नी सुजेने आवुनार (पुरिसेहि) आवुसो भवेथी (अहिस्सुहाए ममसुहाए तयासुहाए, रोम सुहाए) दा डा [अस्थि]ने सुख आपनार, आवुनीने सुख आपनार अने तवाजने सुख आपनार (वउम्बिहाए) चार प्रकारनी (संराहणाए) अने भी वानी दिवा

उक्तविधया 'संवाहणाए' संवाहनया अङ्गसंमर्दनक्रियया 'सवाहिए समाणे' सम्ब-
 दितः सन् 'अवगयपरिस्समे' अपगतपरिश्रमः अपगतः परिश्रमो यस्मात् स तथाः
 विनाशितखेदः इत्यर्थः 'नरिंदे' नरेन्द्रः 'अट्टणसालाओ पडिनिक्खमइ' अट्टण-
 शालातः प्रतिनिष्क्रामति=निस्सरति प्रतिनिष्क्रम्य=निःसृत्य 'जेणेव मज्जनघरे
 तेणेव उवागच्छइ' यत्रैव मज्जनगृहं तत्रैव उपागच्छति उपागत्य च 'मज्जनघरं
 अणुपविसइ' मज्जनगृहं अनुप्रविशति, अनुप्रविश्य तत्र स्नानमण्डपे, कथम्भूते
 स्नानमण्डपे ? इत्याह—'समुत्तजालाभिरामे=समुत्तानि=मुक्ता सहितानि जालानि,
 गवाक्षाः, तैः अभिगमः=सुन्दरः, तस्मिन् 'विचित्तमणिरयणकोट्टिमतले' विचित्र
 मणिरत्नकुट्टिमतले, विचित्राणि=पञ्चवर्णाणि मणिरत्नानि मणयः=ईन्द्रनीलादयः
 करकेतनादयश्च, रत्नानि=माणिक्यादीनि, तैः खचितं कुट्टिमतलं=भूभागो यस्य
 स तस्मिन् अतएव 'रमणिज्जे' रमणीये=मनोरमे ण्हाणमडवसि' स्नानमण्डपे=

हणाए) अंग संमर्दनरूप क्रिया पूर्वक (सवाहिए समाणे) अपने शरीर
 की खूब मालिश करवाई। मालिश करवाते- जब वे (नरिंदे) राजा
 [अवगयपरिस्समे] परिश्रम रहित हो चुके—अर्थात् उनका शरीर जब हल्का
 हो गया—तब वे (अट्टणसालाओ) उसव्यायामशाला से [पडिनिक्खमइ]
 बाहिर निकले और [पडिनिक्खमिक्का] बाहर निकलकर [जेणेव मज्जन
 घरे तेणेव उवागच्छइ] जहाँ स्नान घर था वहाँ गये। [उवागच्छिक्का] वहाँ
 जाकर वे (मज्जनघरअणुपविसइ) स्नानघर में प्रविष्ट हुए (अणुपविसिक्का)
 प्रविष्ट होकर [समुत्तजालाभिरामे] मुक्ताओं के गवाक्षों से सुन्दर [विचित्त
 मणिरयणकोट्टिमतले] पञ्चवर्ण के मणि एवं रत्नों से खचित भूमिवाले
 अतएव (रमणिज्जे) [रमणीय ऐसे (ण्हाणमडवसी) स्नानमण्डप में—मालती,—चंपक,
 तथा माधवी की लताओं से परिवेष्टित स्नानस्थान में रखे हुए [णाणामणि-
 वडे तेण्हे (संवाहिए समाणे) पोताना शरीरनी भूण्ण सरस रीते मालिश करावडावी
 मालिश करावता न्यारे ते (नरिंदे) राजा (अवगयपरिस्समे) परिश्रम रहित
 तथा ओटले के न्यारे तेमनु शरीर डण्णु भनी गयु, त्यारे तेण्हे (अट्टणसालाओ)
 व्यायामशालाभायी (पडिनिक्खमइ) भंडार आव्या अने (पडिनिक्खमिक्का) भंडार
 आवीने (जेणेव मज्जनघरे तेणेव उवागच्छइ) तेण्हे न्या स्नानागार डतु
 त्या गया (उवागच्छिक्का) त्या न्छने तेण्हे (मज्जनघरं अणुपविसइ) स्नानागार-
 भा गया (अणुपविसिक्का) अने त्या प्रवेशीने (समुत्त जालाभिरामे) मोती न्छेला
 गवाक्षाथी सुंदर (विचित्तमणिरयणकोट्टिमतले) पाय रगना भण्णि अने रत्नजडित
 भूमिवाणा ओटले के (रमणिज्जे) रमणीय (ण्हाणमडवसि) स्नानमण्डपमा न्या

માલતી ચમ્પકમાળીમિર્વંદીગિઃ પરિવેષિતસ્તાનરથાને 'જાળાગણિરચનગણિ
 વિષસિ' નાનામણિરત્નમત્તિચિત્રે વિવિધમણિરત્નાનાં મન્વત્યા=સિંહગમ્પાદિરૂપયા
 ચિત્રયમ્મિન્ એવમ્બુતે 'જાળાપીઠસિ' સ્નાનપીઠે સ્નાનાર્થે સ્થાપિતાસન 'સુહૃદ્નિસળ્લે
 સુલભિવળ્લેઃ સુલોપવિષ્ટો મુપ 'સુહોદર્શિ' સુહોદર્શકે =નાસિશ્ચીતોષ્ઠેભૈ
 'પુષ્કોદર્શિ' પુષ્કોદર્શકે =પુષ્પરસમવિષ્ટે, 'ગંધોદર્શિ' ગંધોદર્શકે =શ્વલ્પાદિમિ
 મિતજલે, 'શુદ્ધોદર્શિ' શુદ્ધોદર્શકે =નિરવ્યજલે । 'પુણો પુણો' પુનઃપુનઃ=ચાર
 વાર 'કલ્પાણગપવરમઝ્જણપિહી' કલ્પાણગપવરમઝ્જનવિધિના સુલ્લમનકનિપાતિત
 ચારિપારા પરમ્પરામિર્માદૃશિકમઝ્જનવિધિના=સ્નાનપ્રકારેણ 'મજ્જિતઃ=સ્ના
 પિત । 'તત્પ' તત્પ સ્નાનકાળે 'કોઝપસર્પિ' કૌતુકશ્વૈઃકૌતુકાનાં =શ્રુતાનિ
 કૌતુકશ્રુતાનિ શરીરરસાયે દષ્ટિદોષનિવારણાર્થે કઝ્જલવિલકાદીનિ ક્રીડા
 શ્રુતાનિ સૈ, 'વહુવિદેર્શિ' વહુવિદેર્શકે 'કલ્પાણગપવરમઝ્જણપિહી' કલ્પાણ
 રચનમત્તિચિત્રસિ] માત્રમણિ સપારગ્નો વીરચના દ્વારા મિસ્મે સિંહ ગમ્પાદિ
 કે ચિત્ર બને છુપે છે એસ (જાળાપીઠસિ) સ્નાન પીઠ પર સ્નાન કરને કે વિષે
 સ્થાપિત આમન પર-(સુહૃદ્નિસળ્લે) સુમ્પૂર્વક બેઠકર (સુહોદર્શિ) ન
 અધિક ગરમ ન અધિક શીતલ એસે જલ સે, (પુષ્કોદર્શિ) પુષ્પરસમ
 ન્વિત જલ સે, (ગંધોદર્શિ) શ્રીમંદ આદિ મિશ્રિત જલ સે (શુદ્ધોદર્શકે)
 ઓર શુદ્ધ જલ સે ઉત્તરે (પુણોપુણો) ચાર ૨ (કલ્પાણગપવરમઝ્જણપિ
 હી) જારી મેં સુલભતીત દો ઇસ રૂપ સે ઊઠી ગઈ જલ કી
 પારા સ માંગલિક મઝ્જન વિધિ કે અનુસાર (મઝ્જિત) સ્નાન કિયા (તત્પ
 વહુવિદેર્શિ કોઝપસર્પિ) ફિર વહુવિધ કૌતુકશ્રુતો સે યુક્ત છુપે-શરીર રસા
 કે વિષે દષ્ટિ દોષ નિવારણાર્થે કઝ્જલ નિલક આદિ રૂપ સેકઢા કૌતુક
 સે સમન્વિત છુપે ઉત્તર રાજાને (કલ્પાણગપવરમઝ્જણપિહી) તસ માંગ
 માલતી ચપા તેમજ માધવીની વાલ્યોથી પરિવેષિત અને શુભાશુભ ચાને મૂકવા
 (જાળાગણિરચનગણિવિષસિ) અનેક જાતના અગ્નિ રત્નોની રચના વડે જેમાં સિંહ
 માથી વહેરના ચિત્ર જનામ્યા છે એવા (જાળાપીઠસિ) જાવાના બાજક ઉપર
 નવામાં (સુહૃદ્નિસળ્લે) આતમથી બેઠીને (સુહોદર્શિ) કાકરવરણ (પુષ્કોદર્શિ)
 દુલ્લભ ચપા (ગંધોદર્શિ) કીખ (ચદન) વગેરેથી મિશ્રિત, (શુદ્ધોદર્શકે)
 અને નિમળ પદ્મપીઠે તેમજ (પુણો પુણો) ચાર ૨ (કલ્પાણગપવર મઝ્જણ વિધિ)
 શરીરને મુખ આપે એવી વલ્લખા થી મઝ્જનમઝ્જન વિધિ પ્રમાણે (મઝ્જિત) સ્નાન
 મુખ (મઝ્જવહુવિદેર્શિ કોઝપસર્પિ) ત્યારબાદ અનેક જાતના મેકડે કીનુ જેટલ
 કે શરીરની દષ્ટિદોષ નાશ કરે એવી રસા કંદ્યા માટે કાળજી લેવાય મેકડે
 કીનુ મુકન થયે । તે બાદ (કલ્પાણગપવરમઝ્જણપિહી) તે મુખ્ય માંગ

प्रवरमज्जनावसाने=माङ्गलिकप्रधानस्नानानन्तरम्, 'पम्हलसुकुमालगंधकसाइयलूहियंगे' पक्षमलसुकुमारगन्धकपायलूपिताङ्गः। पक्षमला-उत्थितसूक्ष्मतन्तुसमूहयुक्ता सा च सुकुमारा सुकोमला गन्धवर्ती च, एतादृशी या कापायिका कपा-
यरक्तशाटिका=अङ्गप्रोच्छिनिका, 'टुवाल' इति भाषाप्रसिद्धवस्त्रविशेषः तथा,
रुक्षितं=प्रोच्छितं निर्जलीकृतम्, अङ्गं यस्य स तथा। 'अहतसुमहग्धदूसरयण-
सुसंबुए' अहतसुमहार्घदूष्यरत्नसुसंवृतः, अहतम्=अखण्डितं कीटमूपिकादिभि-
रकर्तितं, नूतनमित्यर्थः, सुमहार्घं=बहुमूल्यं यद् दूष्यरत्नं=प्रधानवस्त्रं तेन सुसं-
वृतः सुष्ठु आच्छादितः परिधृतनूतनबहुमूल्यवस्त्र इत्यर्थः। 'सरससुरहि
गोसीसचंदणाणुलित्तगत्ते' सरसा सुरभिगोशीर्षचन्दनानुलिसगात्रः-सरस=
श्रेष्ठ सुगन्धियुक्तं गोशीर्षाख्यं चन्दनं, तेन अनुलिप्तं गात्रं शरीरं यस्य सः
'सुइमालावन्नगविलेवणे' शुचिमालावर्णकविलेपनः शुचिनी पवित्रे माला=
पुष्पमाला च वर्णकः अङ्गरागविशेषः, तस्य विलेपनं=कुङ्कुमादि माङ्गलिकद्रव्य
चर्चनं च, इमे उभे यस्यः सः। आविद्धमणिसुवन्ने' आविद्धमणिसुवर्णः
आविद्धानि=परिधृतानि मणयो=हीरकादयःसुवर्णानि येन सः 'कप्पियहारद्धहारति-
सरयपालंवपलवमाणकडिसुत्तमुकयसोहे' कल्पितहारार्घहारत्रिसरक प्रालम्बप्रलम्ब-
मानकटिसूत्रसुकृतशोभः, -कल्पितः-विरचितः, हारः=अष्टादशसरिकः, अर्घहारः

लिक प्रधान स्नान के बाद (पम्हल सुकुमालगंधकसाइयलूहियंगे) जिनका
शरीर उत्थित सूक्ष्म तन्तु समूह से युक्त तथा कोमल ऐसी सुगंधित
तोलिया-टुवाल से पौछा गया है (अहतसुमहग्धदूसरयणसुसंबुए) अहत-
अखण्डित-कीटमूपिक आदि से अकर्तित-नूतन, तथा बहुमूल्य ऐसा प्रधान
वस्त्र पहिरा पश्चात् (सरससुरभि गोसीस चंदणाणुलित्तगत्ते) श्रेष्ठ सुगंधियुक्त
गोशीर्षचंदन से अनुलिप्तशरीर होकर (सुइमालावन्नगविलेवणे) उन्होंने
पवित्र पुष्प माला पहिरी और वर्णक का अंग राग विशेष का-विलेपन किया।
(आविद्धमणिसुवन्ने, कप्पियहारद्धहारतिसरयपालंवमाणकडिसुत्तमुकयसोहे,

लिङ्ग स्नान, (पम्हलसुकुमालगंधकसाइयलूहियंग) जीष्वा शोभल तन्तु
समूहवाणा सुवासित टुवालथी शरीर छुछीने (अहतसुमहग्धदूसरयणसुसंबुए)
अण्डित-झीट उद्दर वगेरथी अकर्तित-नवु तेमळ अडु डिमती प्रधान वस्त्र धारण
कथुं त्थार पछी (सरससुरभिगोशीर्षचंदणाणुलित्तगत्ते) उत्तम सुगंधवाणा
(गोशेयन) ने शरीर उपर लेग करीने (सुइमाला वन्नग विलेवणे) तेमळे पवित्र
पुष्प भाणा पछेरी अने वर्षुडि [अष्ट अंगराग विशेष] तु विलेपन कथुं (आविद्ध
मणिसुवन्ने, कप्पियहारद्धहारतिसरयपालवपलवमाणकडिसुत्तमुकयसोहे,
पिणद्धगेवज्जंगुलज्जगललियंगललियकयाभरणे) विलेपन कथो पछी उत्तम अथवा डीरा

मालती चम्पकमापीमिर्वल्लीगिः परिवेष्टितस्नानस्थाने 'जाणागणिरयणमणि
चित्सि' नानामणिरत्नमकिचित्रे विविधमणिरत्नानां मक्त्या=सिंहगमादिरूपया
चित्रं यस्मिन् एवम्भूते 'गङ्गापीठसि' स्नानपीठे स्नानार्थे स्थापितासने 'सुहृन्सि' स
सुखलिप्या सुखोपविष्टो भूप 'सुहोदरहि' सुहोदरैः=नातिशीतोष्णैर्जलैः
'पुष्कोदरहि' पुष्कोदरैः=पुष्परससमन्वितैः, 'गङ्गादरहि' गङ्गादरैः श्रीस्वहादिमि
श्रितजलैः, 'शुद्धोदरहि' शुद्धोदरैः=निरवधजलैः। 'पुणो पुणो' पुनःपुनः=वारं
वारं 'कल्याणगणवरमञ्जणविहिण' कल्याणगणवरमञ्जनविधिना सुखजनकनिपातिव-
वारिधारा परम्परामिमांशुलिकमञ्जनविधिना=स्नानप्रकारेण 'मज्जितः=स्ना
पित। 'तस्य' तत्र स्नानकाष्ठे 'कोउयसहि' कौतुकशतैः कौतुकानां श्रुतानि
कौतुकश्रुतानि शरीररसायै दृष्टिदोषनिवारणार्थं कज्जलतिलकादीनि कीडा
श्रुतानि वै, 'बहुविहैहि' बहुविधैर्युक्त 'कल्याणगणवरमञ्जणावसाणे' कल्याण

रयणमणिविचित्र] अनेक मणि तथा रत्नों की रचना द्वारा जिसमें सिंह गरम आदि
के चित्र बने हुए हैं ऐसे (गङ्गापीठसि) स्नान पीठ पर स्नान करने के लिये
स्थापित आमन पर—(सुहृन्सि) सुखपूर्वक बैठकर (सुहोदरहि) न
अधिक गरम न अधिक शीतल ऐसे जल से, (पुष्कोदरहि) पुष्परसमग-
न्वित जल से, (गङ्गादरहि) श्रीस्वहा आदि मिश्रित जल से (शुद्धोदरैः)
और शुद्ध जल से उन्हेंने (पुणोपुणो) बार २ (कल्याणगणवरमञ्जणवि-
हिण) शरीर में सुखप्रतीत हो इस रूप से छोड़ी गई जल की
धारा स मांगलिक मजन विधि के अनुसार (मज्जित) स्नान किया (तस्य
बहुविहैहि कोउयसहि) फिर बहुविध कौतुकशतों से युक्त हुए—शरीर रसा
के लिये दृष्टि दोष निवारणार्थं कज्जल तिलक आदि रूप सैकड़ा कौतुक
से समन्वित हुए उन राजाने (कल्याणगणवरमञ्जणावसाणे) उस मांग

भावती अपि। तेभ्यः भावतीनी सत्त्वोत्थी परिवेष्टित अने सुधसुध स्थाने भूकेषा
(जाणागणिरयणमणिविचित्र) अनेक भवता भवि रत्नानी स्थाना वटे जेभां सिद्ध
दायी वजेरेना चित्रो जनायां छ जेवा (जाणागणिरयणमणि) स्नानाया भावठ उपर
स्नाना भागे (सुहृन्सि) आनामणी जेनीनि (सुहोदरहि) कज्जलरसा (पुष्कोदरहि)
इसना समवाय (गङ्गादरहि) भीष ७ (अन) वजेरेयी मिश्रित, (शुद्धोदरैः)
अने निर्माण पन्नीवटे तेभ्ये (पुणो पुणो) बार २ (कल्याणगणवरमञ्जण विहिण)
शरीरने भुज आपे जेनी जलधारायी मगनमञ्जन विधि प्रभावे (मज्जित) स्नान
कथुं (तस्यबहुविहैहि कोउयसहि) त्पराणां अनेक भवता से कय कौतुक जेटे
के शरीरनी दृष्टिदोष [नगर] वजेरेयी रसा कत्वा भाटे मज्जण तिलकश्च भेकय
कौतुक युक्त यथेष्टा ते राजाजे (कल्याणगणवरमञ्जणावसाणे) ते भुज्य भाग

कुण्डलज्जोड्याणणे' कुण्डलोद्योतिताननः—कुण्डलाभ्याम् उद्योतितम् आननं मुखं यस्य स कुण्डलज्ज्योतिषा प्रकाशितमुख इत्यर्थः, 'मउडदित्तसिरए' मुकुटदीप्तशिरः—मुकुटेन दीप्तं शिरो यस्य सः, मुकुटप्रभादीप्तमस्तक इत्यर्थः, 'हारोत्थयसु-कयरइयवच्छे' हारावस्तृतमुकृतरतिद्वक्षाः=हारेण अवस्तृतम्—अच्छादितं मुकृतं=शोभनीकृतं रतिदं=दृष्टिमुखदं वक्षः=उरो यस्य स तथा अपूर्व चाकविकयशोभा-सम्पन्नवक्षस्थल इत्यर्थः। 'पालंवपलवमाणपडसुकयउत्तरिज्जे' प्रालम्बपलम्ब-मानपटमुकृतोत्तरीयः, प्रालम्बेन=दीर्घेण प्रलम्बमानेन पटेन मुकृतं=सुविन्यस्तं उत्तरीयम्=उत्तरासङ्गच्छं येन स तथा, 'मुद्रियापिंगलंगुलिए' मुद्रिकापिङ्गलाङ्गुलिकः—मुद्रिकाभिः=अङ्गुलीयकैः—पिङ्गला=पीतवर्णा अङ्गुल्यो यस्य स तथा 'णा-णामणिकणगरयणविमलमहरिनिउणोवियमिसिमिसंतविरइयसुसिलिट्टविसिट्टलट्ट-संठियपसत्थआविद्धवीरवलए' नानामणिकनकरत्नविमलमहार्धनिपुणो विय मिसिमिसंतविरचितसुश्लिष्टविशिष्टलट्टसंस्थितप्रशस्ताविद्धवीरवलयः—तत्र —ना-नामणिकनकरत्नैः, तैः कथम्भूतैः? विमलैः, महार्हैः=महतां योग्यैः, निपुणेन=शिल्पिना 'उविय' इति परिकर्मतः=प्राप्तसंस्कारः, उज्ज्वलीकृतः, अत-

भूषण संपत्ति से उनकी शोभा अपूर्व बन गई थी। मुख भी उनका पहिरे हुए कुंडलों की आभा—(कान्ति) से चमक रहा था, मस्तक मुकुट की प्रभा से प्रकाशित हो रहा था—वक्षस्थल पर जो हार पहिरा था उससे वह विशेष शोभास्पद एवं दृष्टि सुखद बन गया था। दीर्घ लंबे पट को उन्होंने उत्तरा संगवस्त्ररूप से धारण कर रखा था। अंगुलियों में जो उन्होंने मुद्रिकाएं पहिन रक्खीं थी उनसे उनकी वे अंगुलियां पीतवर्ण से लिस जैसी मालूम पड़ती थी (णाणा मणिकणगरयणविमलमहरिय—निउणो विय मिसिमि-संत विरइयसुसिलिट्ट—विसिट्टलट्ट संठिय पसत्थ आविद्धवीरवलए) उन्होंने जो वीरवलय धारण कर रक्खा था वह विमल तथा महार्ह ऐसे नाना मणिओं से और कनकरत्नों से चतुर कारीगर द्वारा बनाया गया था,

आलम्पल्लोथी तेमनी शोला अपूर्व थर्ध गळ पडेरेला कुडणोनी यमकथी तेमनु मो दीपी रछु डतु, तथा मुकुटनी प्रभाथी तेमनु भस्तक प्रकाशतु डतु वक्षस्थल उपर पडेरेला हारथी तेज्यो सविशेष शोला संपन्न तेमन् दृष्टि सुपह भन्त्या डता दाणा वस्त्रने तेज्यो 'उत्तरासंगवस्त्र'ना इयमा धारणु कथुं डतु, आगणीज्योभा पडेरेली वीटीज्योथी तेमनी आगणीथो पीणा र गथी र गी डोय तेनी देभाती डती (णाणामणिकणगरयण—विमल—महरियनिउणोवियमिमिमिसंत—विरइय—सुसिलिट्ट—विसिट्टलट्ट—संठिय—पसत्थआविद्धवीरवलए) तेमणु पडेरेलो वीरवलय [कुडु] निर्माण अने गड्डु डि भती भल्लियो तेमन् सुवर्ण रत्नोथी भनावेल डार डोशियार डारीगरोज्ये भनावेलो डतो तेने

नवसरिका, मिसरिका = प्रमिद प्रालम्भ = सुम्बनकम्, एतत्सर्वं प्रलम्भमान कटि
 सूत्रं चेति द्वन्द्व, 'कन्दौरा' इति माषामसिद्ध, वै सुकृता = शो मनतया कृता =
 रचिता शोभा यस्य सः तथाभूतः - हारादि धारणेन परमशोभासम्पन्नः,
 'पिण्डगेवज्जंगुलज्जगलमिर्यगलसियकयामरणे' पिनद्ध प्रैवेयकार्मुलीपकम्
 सिवाङ्गलसितकृतामरणः, पिनद्धानि प्रैवेयकार्मुलीपकानि येन स तथा, तत्र प्रैवे
 यकं 'कण्ठीति' माषायाम्, लसिताङ्गके = हृन्दरक्षरीरे लसित यथास्यात्तथा,
 कृतानि = विन्यस्तानि आभरणानि = भूषणानि येन स तथा, ततस्तयोः कर्मधारयः,
 'णानामधिकद्वगवुडिययमियसुए' नानामणिकटकमुटिकस्तम्भितसूत्रः, नाना
 मणिभिः = अनेकविधमणिभिः, रचितैः कटकैः = इस्तामरणैः, मुटिकैर्भुजसरसकभूषणैः
 स्वम्भितौ = निबद्धौ भूषितौ सुजौ यस्य स तथा, अत एव 'अहियरूपसस्ति
 रीए' अधिकरूपसश्रीकः शरीरसम्पत्पामूषणसम्पत्पया च परम शोभासम्पन्नः,
 पिण्डगेवज्जंगुलज्जगलमिर्यगलसियकयामरणे) हीरकादिमणि और सुवर्ण के
 आभूषणों को पहिन कर फिर उन्होंने १८ अङ्गारह लरका, हार, नीलरका अर्ध
 हार, तीनसर का हार तथा सुम्बनक-सूत्रका पहिरे तथा कमर में लटकता हुआ
 कंदोरा भी पहिरा। इन सब से उनका सुहावना शरीर और अधिक शोभा
 संपन्न बन गया। गळे में कंठी पहिरी भगुलियों मुद्रिकाए पहिरी और
 सुन्दर शरीर पर अच्छी तरह से आभरणों को भी पहिरा (णानामणि
 कद्वगवुडिययमियसुए अहियरूपसस्तिरीए, कुडुलुज्जोइयाणणे, मउडदिस
 मिरए, हारोत्थयसुक्करइययच्छे पालयपल्लमाणसुकपपठउत्तरिज्जे, मुद्रि
 यार्पिगलंगुलीए)। नानामणियों के बने हुए कटकों को-कडों को पहना तथा
 भुजसरसक भूषणों को हाथों में पहना। इस तरह शरीरसंपत्ति और

वगेरे भज्जिओ अने सोलानां अरेणुओ पडेहीने अक्षर (१८) वहीने क्षर, नव
 (६) वहीने अर्धक्षर, ७५ [३] वहीने क्षर तेमअ सुम्भनक कोटवे के सुम्भनओ
 पडेयां, तथा ४ भा लटकते कंदोरा पञ्च पडेये आ अथां अरेणुओभी तेमनु
 सुद्ध शरीर वधार शोभा उडु गणामां कडी, आजणीओभा वीटीओ अने सुद्ध
 शरीर उपर तेवे आरी रीते अअरवे पञ्च पडेयां (णानामाणि कद्वगवुडिय
 यमियसुए अहिय रूपसस्तिरीए, कुडुलुज्जोइयाणण मउडदिसमिरए शरो
 स्थयसुक्करइययच्छे पालयपल्लमाणसुकपपठउत्तरिज्जे, मुद्रियार्पिगलंगुलीए)
 अनेके जतना भज्जिओना जनावनामा आवेवा कथओ क्षयमां पडेयां तेमअ
 अक्षरएव आभूषणे क्षयमा पडेयां आ रीते सुद्ध शरीर संपत्ति अने

कुण्डलज्जोड्याणणे' कुण्डलोद्योतिताननः—कुण्डलाभ्याम् उद्योतितम् आननं मुखं यस्य स कुण्डलज्ज्योतिषा प्रकाशितमुख इत्यर्थः, 'मउडदित्तसिरए' मुकुटदीप्तशिरस्कः—मुकुटेन दीप्तं शिरो यस्य सः, मुकुटप्रभादीप्तमस्तक इत्यर्थः, 'हारोत्थयसुकयरइयवच्छे' हारावस्तृतमुकतरतिदवक्षाः=हारेण अवस्तृतम्—अच्छादित मुकृतं=शोभनीकृतं रतिदं=दृष्टिसुखदं वक्षः=उरो यस्य स तथा अपूर्व चाकचिक्यशोभासम्पन्नवक्षस्थल इत्यर्थः। 'पालवपलंवमाणपडसुकयउत्तरिज्जे' प्रालम्बप्रलम्बमानपटमुकृतोत्तरीयः, प्रालम्बेन=दीर्घेण प्रलम्बमानेन पटेन मुकृतं=सुविन्यस्तं उत्तरीयम्=उत्तरासङ्गवस्त्रं येन स तथा, 'मुद्रियापिगलंगुलिए' मुद्रिकापिङ्गलाङ्गुलिकः—मुद्रिकाभिः=अङ्गुलीयैः—पिङ्गला=पीतवर्णा अङ्गुल्यो यस्य स तथा 'णाणामणिकणगरयणविमलमहरिनिउणोवियमिसिमिसंतविरइयसुसिलिद्विसिद्वलद्वसंठियपसत्थआविद्धवीरवलए' नानामणिकनकरत्नविमिलमहार्धनिपुणो वियमिसिमिसंतविरचितसुश्लिष्टविशिष्टलष्टसंस्थितप्रशम्ताविद्धवीरवलयः—तत्र—नानामणिकनकरत्नैः, तैः कथम्भूतैः? विमलैः, महार्हैः=महतां योग्यैः, निपुणेन=शिल्पिना 'उविय' इति परिकर्मतः=प्राप्तसंस्कारः, उज्ज्वलीकृतः, अतः

भूषण संपत्ति से उनकी शोभा अपूर्व बन गई थी। मुख भी उनका पहिरे हुए कुंडलों की आभा—(कान्ति) से चमक रहा था, मस्तक मुकुट की प्रभा से प्रकाशित हो रहा था—वक्षस्थल पर जो हार पहिरा था उससे वह विशेष शोभास्पद एवं दृष्टि सुखद बन गया था। दीर्घ लंबे पट को उन्होंने उत्तरासंगवस्त्ररूप से धारण कर रखा था। अंगुलियों में जो उन्होंने मुद्रिकाएं पहिन रखीं थी उनसे उनकी वे अंगुलियां पीतवर्ण से लिप्त जैसी मालूम पड़ती थी (णाणा मणिकणगरयणविमलमहरिय—निउणो वियमिसिमिसंतविरइयसुसिलिद्विसिद्वलद्वसंठिय पसत्थ आविद्धवीरवलए) उन्होंने जो वीरवलय धारण कर रखा था वह विमल तथा महार्ह ऐसे नाना मणिधों से और कनकरत्नों से चतुर कारीगर द्वारा बनाया गया था,

आलूपणोधी तेमनी शोला अपूर्व थछ गछ पड़ेरेला कुउणोनी यमकथी तेमनु भो द्वीपी रह्यु इतु, तथा मुकुटनी प्रभाधी तेमनु मस्तक प्रकाशतु इतु. वक्षस्थल उपर पड़ेरेला हारथी तेओ सविशेष शोला सपन्न तेमन् दृष्टि सुखद भन्या इता दाभा वस्त्रने तेओओ 'उत्तरासंगवस्त्र'ना रूपमा धारण कथु' इतु, आगणीओमां पड़ेरेली वीटीओधी तेमनी आगणीथो पीणा र गथी र गी होय तेवी देणाती इती (णाणामणिकणगरयण—विमल—महरियनिउणोवियमिसिमिसंत—विरइय—सुसिलिद्व—विसिद्व—लद्व—संठिय—पसत्थआविद्धवीरवलए) तेमणे पड़ेरेलो वीरवलय [कुडु] निर्भण अने अहु डि मती मणियो तेमन् सुवर्ण रत्नोथी भनावेल हार होशियार कारीगरओ भनावेलो इतो तेनो

एव 'मिसिमिस' इति वेदीप्यमानः, विरचित=निर्मितः-मुष्मिष्ट=मुस-
चिकः, मिशिष्ट=उत्कृष्ट, लष्टः=मनोहर, सस्यितः=सस्यानयुक्त-मुन्दा
कृत्तिकः, तथा मसस्तः=मससनीय एवाहया माविदः=परिपृक्त वीरवल्लय =
विजयवल्लयो येन स तथा। य वल्लयं धृत्वा विजयते तादृशवल्लयधारक
इत्यर्थः। यद्वा-‘यदि कश्चिदस्ति वीरस्तदाऽसौ मां विजित्य मम इत्यादिहिक
रोतवेत वल्लयम्’ इति स्पर्धयन् य कटकं हस्ते परिचरति सः, ‘वीरवल्लय’
इत्युच्यते। किं बहुना? किं बहुना किमधिकेन वर्णनेन ‘कप्पकवल्लय’ सुभल
क्रियविभूतिषु कल्पवृक्ष इव-स्त्रलकृतविभूषित कल्पवृक्ष इव मयङ्कृतो मणि
रत्नभूषणैः, विभूषितो महाद्विविधपरिधानीयादि धनैः, नरेन्द्र = भेणिको रामा
साक्षत् कल्पवृक्ष इव शोभते इति भावः। सकोरटमल्लशामेयं-छत्रेण परिज्जमा
णेयं’ सकोरटमाद्यदाम्ना छत्रेण ध्रियमाणेन कारटस्य मात्याने=पुण्यानि

उस की सधियां मुष्मिष्ट (अच्छी जुड़ी हुई) थीं-यह धमकोसा या-
बडा उत्तम था, चित्ताकर्षक था, और आकृष्टि से सुन्दर तथा प्रशंस
नीय था। वल्लय (कडा) को धारण करके राजा विजय को प्राप्त करता है
उसका नाम वीरवल्लय है। अथवा इस प्रकार की स्पर्धा के यदि
कोई वीर होता यह वल्लय मेरे हाथ से मुझे जीत कर ले लेवे?
वशावर्ती हो कर जो वल्लय हाथमें पहिरा जाता है उसका
नाम भी वीरवल्लय है। (किं बहुना-कप्पकवल्लय चैव सुभल
क्रिय विभूतिषु नरिन्द्रे) अधिक और क्या कहें मणिरत्ननिर्मित आभू
षणों से भल्लकृत हुए तथा महाई विविध परिधानी आदि वस्त्रों से विभू
षित बने हुए ये रामा उस समय कल्प वृक्ष जैसे शोभित हो रहे थे।
(स सकोरटमल्लशामेयं छत्रेण परिज्जमाणेण) मृष्टजमने-जो इनके ऊपर
अभिभाग्रन्ति) मुष्मिष्ट होते। ते श्वभक्षी होते उत्तम होते, चित्तने आकर्षनाशे होते अने
देजावभा सुन्दर तेमल्ल वल्लयवा भोज्य होते। ने वल्लयने धारण करीने राजा विजय
भोगवे छे तेनु नाम वीरवल्लय छे अथवा तो आ आतनी हरिकृष्ण उत्तरनार
क्षी वीर छे तो अने लयीने भास हाथमाथी आ वल्लय भोगवी ले आ रीते पल्ल
कोने अथ सुभल शक्य वशावर्ती करने ने वल्लय हाथमा पहरेवाभा आवे छे ते
पल्ल वीरवल्लय छे (किं बहुना-कल्पकवल्लयचैव सुभलक्रियविभूतिषु नरिन्द्रे)
बधाइ शु इहेव-अविरत्नोपधी जनाववाभा आवेला पहरेवाकोधी अल्लकृत भवेला तेमल्ल
जुट्टु डिमती २ अनेरगी पहरेला बओधी विभूषित भवेला राजा ते अभये कल्पवृक्षनी
नेम शोभना लाल (सकोरटमल्लशामेयं छत्रेण परिज्जमाणेण) तेमना

तेषां दामानि=मालाः, तैः सहितेन छत्रेण भृत्येन ध्रियमाणेन शोभमानः
 'उभओ' उभयतः=दक्षिणवामपार्श्वयोः 'चउचामरवालवीड्यंगे' चतुश्चामर
 वालवीजिताङ्गः, चतुर्णां चामराणां चालैः=केशैः वीजितान्यङ्गानि यस्य स तथा,
 'मंगलजयसदकयालोए' मंगलजयशब्दकृतालोकः, मंगलजयशब्दः कृतो अनेन
 आलोके=दर्शने यस्य स तथा, मज्जनगृहात्प्रतिनिष्क्रामति, प्रतिनिष्क्रम्य 'अणेग-
 गणनायकदंडणायगराईसरतलवरमाडविच कोडुविच मंति महामंति गणगदोवारिय-
 अमच्चवेडपीढमदनगरणिगमइव्भसेट्टिसेणावडसत्थवाहदूयसंधिवालसद्धि संपरिवुडे'
 अनेक गणनायक दंडनायकराजेश्वरतलवरमाडविककौटुम्बि रुमंत्रिमहामन्त्रिगणक-
 दौवारिकामात्यचेट्टपीठमदनगरणिगमेभ्यश्रेष्ठिसेनापतिसार्थवाहदूतसंधिपालैःसार्धं
 सम्परिवृतः। तत्र गणनायकाः सामन्तभूपाः, दंडनायकाः-अपराधिषु यथायोग्य
 दण्डप्रदानशीलाः कोट्टपाला इत्यर्थः राजानः=माण्डलिकाः नरपतयः,

छत्रतान रखाथा वह कोरण्ट के पुष्पों की माला से युक्त था-(उभओ
 चउचामरवालवीड्यंगे मंगलजयसदकयालोए) दक्षिण और वाम पार्श्व
 में जो इनके ऊपर चमर ढोले जा रहे थे। उनके वालों से इनके अग विजित हो रहे
 थे। इनके देखते ही लोग जय हो इस प्रकार का मंगलकारी शब्द बोलने
 लग जाते थे। (मज्जनघराओपडिनिक्खमइ) जब थे राजा उस रान
 घर से बाहर निकले और (पडिनिक्खमिता) निकल कर-(अणेगगण
 नायक दंडणायगराईसरतलवरमाडविचकोडुविचमंतिमहामंतिगणगदोवारिय
 अमच्च वेडपीढमदनगरनिगम इव्भसेट्टिसेणावड सत्थवाहदूयसंधिवाल
 सद्धि संपरिवुडे) अनेक गण नायकों से-सामंत भूपों से अपराधियों को
 यथा योग्यदंड देने वाले अनेक दंडनाय को से अर्थात् कोट्टवालों से मांड-

उपर नोकरे ताण्हेलु छत्र डोरण्ट (अथ पुष्पविशेष) ना झूलनी भाणाथी शोभतु इतु
 (उभओ चउचामरवालवीड्यंगे मंगलजयसदकयालोए) जभणी अने
 डाणी आबुअे अभेना उपर ढाणवामा आवेला यमरोना पाणथी अभेना अ ग विजित
 थर रखा इता अभेने नेता न दोडे 'नय थाअे, नय थाअे' अेवा मंगल सूयथ
 शब्दे उच्यारवा माडता इता (मज्जनघराओ पडिनिक्खमइ) न्यारे ते रान
 रानागारमाथी अडार आव्या अने [पडिनिक्खमिता] आवीने (अणेगगण
 नायकदंडणायगराईसरतलवरमाडविचकोडुविचमंतिमहामंतिगणगदोवारिय अ-
 मच्चवेडपीढमदनगरनिगमइव्भसेट्टिसेणावडसत्थवाहदूयसंधिवालसद्धि संपरिवुडे)
 अनेक गणनायकोथी, सामंत भूपोथी, अनेक दंडनायकोथी अेटले डे
 डेटवाणोथी, मांडलिक नरपतिश्च अनेक रानओथी, अैश्वर्यवान अनेक पुरुषोथी.

इश्वराः=ऐश्वर्यसम्पन्नाः, तल्लवराः=सतुष्टमृपालश्चपट्टयचभूषिता राजसहस्रा,
मांडविकाः=छिन्नमिन्नजनाश्चविशेरो मडवः, तत्राधिकृताः । 'मांड
विकाः' इति छायापक्षेतु ग्रामपञ्चशतस्वामिनः, यद्वा-सार्धक्रोश्रद्वयपरिमितमा
तैराधिप विच्छद्य स्थितानां ग्रामाणामधिपस्य । कौटुम्बिकाः=कुटुम्बमतिपा-
मका, मन्त्रिणः=प्रधानमन्त्रिणः, गणकाः=ज्योतिर्विद, माण्डागारिका वा, दौषा
रिकाः=द्वारपालाः, अमास्या=सीरनीरविनेकि हंसवत् न्यायायायविद्वक्त्रिनः,
षेटाः=भृत्याः, पीठमदौ=सहायकाः, आगमस्तका इत्यर्थः । नगरः=नगरसम्बन्धेन
नगरनिवासिनो मध्यमे तेन नगरमनसमूह इत्यर्थः । निगमः=व्यापारिणां
ग्रामः अप्रापि निगमसम्बन्धेन तद्ग्रामवासिपुल्लक्षणया 'वणिक्समूह' इति बोध्यते-
इम्या=इस्तिप्रमाणधनस्वामिनः, भ्रेष्टिनः=लक्ष्मीपट्टयचभूषितमस्तकाः, सेना
पटय=चतुरगसेनानायका, सार्धवाहाः=सार्धः=व्यापारिसमूहस्तद्वन्तीति सार्ध
वाहा, व्यापारिभ्यो वेष्टान्तरनीत्वा लामप्रापका इत्यर्थः=द्वताः सदैवहारका, संचिपालाः

लिक नरपतिरूप अनेक राजाओं से ॐ श्रव्य संपन्न अनेक पुठयो से, संतुष्ट
हुए राजा द्वारा प्रदत्त पट्टयच वाले राजा सहस्र अनेक नगर रसकों से
पाँचसौ ग्राम के स्वामी ऐसे अनेक मांडविकों से अथवा कुटु
म्बमतिपालक अनेकजनों से, अनेक प्रधानमन्त्रियों से, अनेक ज्योतिषियों
अथवा मंडारियों से, अनेक द्वारपालों से, सीरनीरका विवेक करने वाले
हंसकी तरह न्याय और अन्याय का निर्णय करनेवाले अनेक अमास्यों
से अनेक सूर्यों से, आत्मरसक अनेक पीठमर्दकों से, नगर निवासी अनेक
मनुष्यों से, अनेक व्यापारी मदल से, इस्तिप्रमाण धन के अधिपति अनेक
इम्यों से, लक्ष्मी के पट्टयच से विभूषितमाल वाले अनेक भ्रेष्टि मनों से,
चतुरग सेना के नायक अनेक सेनापतियों से, व्यापारियों को वेष्टान्तर
छे जा कर उन्हें लामान्वित करनेवाले अनेक सार्धवाहकों से, अनेक सदैव

प्रसन्न बनेवा २५५ वटे व्यापवामा आविष्टा पट्टयच सभ जेवा बल्लु नजर रसकोधी
पाबसे। आभना स्वामि जेवा अनेक मांडविकोधी अथवा कुटु भल्लु नजरपोषण
करनाए अनेक जनोधी, अनेक प्रधान मन्त्रीओधी, अनेक ज्योतिषीओधी अथवा
मंडारीओधी, अनेक द्वाररसकोधी, सीरनीर विवेकी हंसनी जेम न्याय अने अन्या
मने समजनाए अनेक आगमओधी, अनेक गणकोधी आगरसक अनेक पीठमर्दको
(राजना अधिकारी विशेष) अनेक नजरकोधी अनेक व्यापारीओना भउणोधी; इस्ति
प्रमाण धनना अधिपति अने भ्रेष्टोधी लक्ष्मीना पट्टयचधी विभूषित ललटवाणा
अनेक रोकोधी, चतुरजिणी सेनाना नायक अनेक सेनानाबकोधी व्यापारीओने वेष्टान्तरे
कर जेने तेमने लाम व्यापवामा सार्धवाहकोधी, अनेक सदैव

उभयपक्षसंधिरक्षणशीलाः । एतेषां गणनायकादिशब्दानां द्वन्द्वे, पश्चादनेकशब्देन कर्मधारयः, ते तथा तैः, सार्धं सम्परिवृतः=सम्यक् प्रकारेण परिवृतः अत्र 'संधिवाल' इति लुप्ततृतीयान्त पदम्, मज्जनगृहाभिष्क्रान्तो नरेन्द्रः कइव शोभते ? इत्याह—धवल इत्यादि धवलमहाधवलं निर्मलं महः=ज्योति रस्य स तथा इदं 'शशी' त्यस्य विशेषणम्, 'मेघनिग्गए' मेघनिर्गतः=मेघावरणनिर्मुक्तः 'विव' ईव, अस्य 'शशी' त्यत्रान्वयः । यद्वा धवल महामेघनिर्गत इव=शारदश्वेत वर्दल वहिर्निस्सृतइव, 'ग्रहगणदिप्पंतरिक्खतारागणाणमज्जे ससिच्च' ग्रहगणदीप्यमानऋक्षतारागणानां मध्ये शशीव, अत्र 'इव' इति 'मध्ये' इत्यस्यानन्तरं द्रष्टव्यम् । ग्रहगणादीनां मध्ये इव वर्तमानः शशीव—चन्द्र इव, 'पियदंसणे नरवई' पियदर्शनो नरपतिः=यथाश्वेतमेघनिर्मुक्तश्चन्द्रमाग्रहनक्षत्रतारागणेषु शोभते तथैवानेकगणनायकादिपरिवारेषु शोभमानः श्रेणिको राजा यत्रैव बाह्या उपस्थानशाला=वहिर्देशे उपवेशनशाला तत्रैव उपागच्छति उपागत्य 'सीहासणवरगए' सिंहासनवरगतः=श्रेष्ठसिंहासनासीनः 'पुरत्थाभिमुहे' पौरस्त्याभिमुख=पूर्वाभिमुखः 'सनिसन्ने' सन्निषण्णः सम्यग्र उपविष्टः ॥१०॥मृ०॥

बाहकों से और उभय पक्ष से संधि की रक्षा कराने वाले अनेक संधिपालकों से, घीरे हुए वे (नरवई) श्रेणिकराजा (धवल महामेहनग्गए विव ग्रहगणदिप्पतरिक्खतारागणाणमज्जे ससिच्च पियदंसणे) धवल कान्तिवाले तथा मेघों के आवरण से विमुक्त और ग्रहगणों से देदीप्यमान ऋक्ष तथा तारागणों के मध्य में वर्तमान ऐसे चद्रमंडल की तरह शोभित होते हुए जेणेव बाहिरिया उवट्टाणसाला तेणेव उवागच्छइ जहां वह आस्थान मंडप था उस और आये । (उवागच्छित्ता सीहासणवरगए पुरत्थाभिमुहे सनिसण्णे) वहां जाकर वे पूर्व की तरफ मुख करके उत्तम सिंहासन पर बैठ गये । मृ० १०॥

अन्ने पक्षमा संधिनी रक्षा क्रावन्तर अनेक संधिपालकोथी घेर ओलो ते (नरवई) श्रेणिक राजा धवलमहामेहनग्गए विव ग्रहगणदिप्पंतरिक्खतारागणाणमज्जे ससिच्च पियदंसणे) धवल कान्तिवाला तेमज्ज बाह्याओना आवरणुथी विमुक्त अने ओलोथीअणुणता ऋक्ष तेमज्ज तारा गणोथी मध्यमा रहेला चद्रम उगनी जेम शोभता (जेणेव बाहिरिया उवट्टाणसाला तेणे व उवागच्छइ) तेओ आस्थानम उ-पनी तरइ आव्या (उवागच्छित्ता सीहासणवरगए पुरत्थाभिमुहे सनिसज्जे) अने त्या तेओ पूर्वाभिमुख अन्ने उत्तम सिंहासन उपर अिशोभमान थया ॥सू १०॥

मूलम्—तएण से मेणिण राया अप्पणो अदूरसामते उत्तरपुर
 स्थिमे दिसिभाए भट्ट भद्दासणाइ सेयवत्थपच्चुत्थुयाइ सिद्धत्थम
 गलोवयारकयसतिकम्माइ रयावेइ, रयावित्ता णाणामणिरयणमडिय
 अहियपेच्छणिज्जकूव, महग्घवरपट्टणुग्गय सण्हबहुभत्तिसयचित्तट्ठाण,
 ईहा—मिय—उत्तमतुरय—णर—मगर—विहग—घालग—किंनर रुरुसरम
 चमर कुजर वणलय-पउमलय-भत्तिचित्त, सुखचिय धरकणग पवरपेरम
 देसभाग, अब्भितरिय जवणिय अछावेइ, अछावित्ता अत्थरय—मउअ
 मसूरग—उच्छइय धवलवत्थपच्चुत्थुय विसिट्ठ अग सुइफासय सुमउय
 धारिणीए देवीए भद्दासण रयावेइ रयावित्ता कोट्टुवियपुरिसे सद्दावेइ
 सद्दावित्ता एव वयासी—खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया ! अट्ठगमहानि
 मिच्चसुत्तत्थपाठए विविहसत्थकुसले सुमिणपाठए, सद्दावेइ सद्दावित्ता
 एयमाणत्तिय खिप्पामेव पच्चप्पिणह। तएण ते कोट्टुवियपुरिसा
 सेणिणए रन्ना एववुत्ता समाणा हट्ट जाव हियया करयलपरिग्गहिंयं
 दसनह सिरसावत्त मत्थए अजलिं कट्टु 'एव देवो तहत्ति' आणाए
 विणएण पडिसुणेइ, पडिसुणेत्ता सेणियस्स रन्नो अतियाओ पडि
 निक्खमति, पडिनिक्खमित्ता रायगिहस्स नगरस्स मज्झमज्जेण जेणेव
 सुमिणपाठगगिहाणि तेणेव उवागच्छति, उवागच्छित्ता सुमिणपा
 ठए सद्दार्थेति। तएण ते सुमिणपाठगा सेणियस्स रन्नो कोट्टुवि
 यपुरिसेहिं सद्दाविया समाणा हट्ट जाव हियया पहाया कयवलिकम्मा
 जाव पायच्छित्ता अप्पमहग्घाभरणालकियसरीरा हरियालियसिद्धत्थ
 यकयमुद्धाणा सएहिं सएहिं गिहेहिंलो पडि निक्खमति पडिनिक्खमित्ता
 रायगिहस्स मज्झमज्जेण जेणेव सेणियस्स रन्नो भवणवडेंसगदुवारे
 तेणेव उवागच्छति, उवागच्छित्ता एगयओ मिलति, मिलित्ता सेणि
 यस्स रन्नो भवणवडेंसगदुवारेण अणुपविसित्ता जेणेवहवाहिरया

उवट्टाणसाला जेणेव सेणिए राया तेणेव उवागच्छंति, उवागच्छित्ता
 सेणियं रायं जएणं विजएणं वद्धावेंति, सेणिएणं रन्ना अच्चिय
 वंदिय पूइय माणिय सक्कारिय सम्माणिया, समाणा पत्तेयं२ पुव्वन्न-
 त्थेसु भद्दासणेसु निसीयंति। तएणं सेणिए राया जवणियंतरियं
 धारिणीं देवीं ठवेइ ठवित्ता पुप्फफलपडिपुण्णहत्थे परेणं विणएणं
 ते सुमिणपाढए एवं वयासी एवं खलु देवाणुप्पिया। धारिणी देवी
 अज्जतंसि सयणिज्जंसि जाव महासुमिणं पासित्ता णं पडिबुद्धा, तं
 एयस्स णं देवाणुप्पिया! उरालस्स जाव सस्सिसरीयस्स महासुमि-
 णस्स के मन्ने कल्लाणे फलवित्तिविसेसे भविस्सइ?। तएणं ते सुमि-
 णपाढगा सेणियस्स रन्नो अंतिए एयमट्ठं सोच्चा णिसम्महट्ठ जाव
 हियया तं सुमिणं सम्मं ओगिण्हंति, ओगिण्हित्ता ईहं अणुपवि-
 संति, ईहं अणुपविसित्ता अन्नमन्नेण सांछ संचालति, संचालित्ता,
 तस्स सुमिणस्स लद्धट्ठा गहियट्ठा पुच्छियट्ठा विणिच्छियट्ठा अहिगयट्ठा
 सेणियस्स रन्नो पुरओ सुमिणसत्थाइं उच्चारेमाणा२ एवं वयासी-
 एवं खलु अम्हं सामी! सुमिणसत्थंसि वायालीसं सुमिणा तीसं
 महासुमिणा वावत्तरिं सव्व सुमिणा दिट्ठा, तत्थणं सामी! अरहंत
 मायरो वा चक्कवट्ठिमायरो वा अरहंतंसि वा चक्कवट्ठिसि वा गव्वं
 वक्कममाणंसि एएसिं तीसाए महासुमिणाणं इमे चोदस महासुमिणे
 पासित्ताणं पडिबुज्जंति, तंजहा—‘गयं-उसभं-सीहं-अभिसेयं-दामं
 -ससिं-दिणयं-रं-अयं-कुंभं। पउम-सर-सागर-विमाण-भवण-
 रयणुच्चय-सिंहंच ॥१॥

वासुदेवमायरो वा वासुदेवंसि गव्वं वक्कम माणंसि एएसिं चोदसण्हं
 महासुमिणाणं अन्नयरे सत्त महासुमिणे पासित्ता णं पडिबुज्जंति,
 वलदेवमायरो वा वलदेवंसि गव्वं वक्कममाणंसि एएसिं चोदसण्हं
 महासुमिणाणं अण्णत्तरे चत्तारि महासुमिणे पासित्ताणं पडिबुज्जंति,

मूष्म—तएण से सेणिय राया अप्पणो अदूरसामते उत्तरपुर
 स्थिमे दिसिभाए ऋट्ट भदासणाइ सेयवत्थपच्चुत्थुयाइ सिद्धत्थम
 गलोवयारकयसतिकम्माइ रयावेइ, रयावित्ता णाणामणिरयणमडिय
 अहियपेच्छणिज्जकूव, महग्धवरपट्टणुग्गय सण्हवट्टुभत्तिसयचित्तण,
 ईहा—मिय—उसभलुरय—णर—मगर—विहग—वालग—किंनर रुसरम
 चमर कुजर वणलय-पठमलय-भत्तिचित्त, सुखचिय वरकणग-पवरपेरत
 वेसभाग, अज्झितरिय जवणिय अछावेइ, अछावित्ता अत्थरय—मउम
 मसूरग—उच्छइय ववलवत्थपच्चुत्थुय विसिट्ट अग सुहफासय सुमउय
 धारिणीय देवीए भदासण रयावेइ रयावित्ता कोट्टुवियपुरिसे सदावेइ
 सदावित्ता एव वयासी—खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया! अट्टगमहानि
 भित्तसुत्तत्थपाठय विविहसत्थकुसले सुमिणपाठय, सदावेइ सदावित्ता
 एयमाणत्तिय खिप्पामेव पच्चप्पिणहा तएण ते कोट्टुवियपुरिसे
 सेणियण रन्ना एववुत्ता समाणा हट्ट जाव हियया करयलपरिग्गहिय
 दसनह सिरसावत्त मत्थए अजल्लि कट्टु 'एव देवो सहत्ति' आणाए
 विणण्ण पडिसुणेइ, पडिसुणेत्ता सेणियस्स रन्नो अतियाओ पडि
 निक्खममति, पडिनिक्खमिस्सा रायगिहस्स नगरस्स मज्झमज्जेण जेणेव
 सुमिणपादगगिहाणि तेणेव उवागच्छति, उवागच्छित्ता सुमिणपा
 ठय सदावेति तएण ते सुमिणपादगा सेणियस्स रन्नो कोट्टुवि
 यपुरिसेहि सदाविया समाणा हट्ट जाव हियया पहाया कयथलिकम्मा
 जाव पायच्छित्ता अप्पमहग्धाभरणालकियसरीरा हरियाल्लियसिद्धत्थ
 यकयमुद्धाणा सएहि सएहि गिहेहिंते पडिनिक्खममति पडिनिक्खमिस्सा
 रायगिहस्स मज्झमज्जेण जेणेव सेणियस्स रन्नो भवणवडंसगदुवारे
 तेणेव उवागच्छति, उवागच्छित्ता एगयओ मिलति, मिलित्ता सेगि
 यस्स रन्नो भवणवडंसगदुवारेण अणुपविसित्ता जेणेवह्माहिरया

टीका—‘तएणं से सेणिए राया’ इत्यादि । ततः खलु स श्रेणिको राजा ‘अप्पणो’ आत्मनः ‘आदूरसामंते’ नातिदूरे नातिसमीपे समुचितस्थाने ‘उत्तर पुरत्थिमे दिसीमाए’ उत्तर पौरस्त्ये दिग्भागे—ईशानकोणे इत्यर्थः ‘अट्टभद्रास-णाइं’ अट्टभद्रासनानि=अष्टसंख्यकानि मंगलसूचकश्रेष्ठसिंहासनानि ‘रयावेइ’ रचयति इति सम्बन्धः भृत्येन स्थापयति, तानि कीदृशानीत्याह—‘सेयवत्थपच्चुत्थुयाइं’ श्वेतवस्त्रप्रत्यवस्तृतानि, धवलवस्त्रसमाच्छादितानि ‘सिद्धत्थमंगलोवयार-कयसंतिकम्माइं’ सिद्धार्थमङ्गलोपचारकृतशान्तिकर्माणि, सिद्धार्थमङ्गलोप-चारैः कृतानि शान्ति कर्माणि येषु—उपवेशकानां विघ्नोपशमनायावस्थापिताः धवल सर्षपा येषु तानि—तथाविधानीत्यर्थः । रचयति=स्थापयति रचयित्वा ‘जवणियं अंछावेइ’ इत्युत्तरेण सम्बन्धः । जवनिकाम् आच्छादयति, पातयति, जवनिका—‘पर्दा’ इति भाषायाम्, महोराज्यर्थे भृत्यैः बन्धयतीत्यर्थः । कीदृशी जवनिका ? मित्याह—‘णाणामणि—रयण—मंडियं’ नानामणि—रत्न—मंडिता, विवि-धैर्माणिक्यादिभिः, रत्नैश्च सुशोभिताम्, ‘अहिय पेच्छणिज्जरूवां’ अधिक

तएण से सेणिए राया इत्यादि ॥ सूत्र ॥ ११ ॥

टीकार्थ—(तएण) इसके बाद (से सेणिए राया) उस श्रेणिक राजाने (अप्प-णो अदूरसामंते) अपने पास समुचित स्थान में (उत्तरपुरत्थिमे दिसी-माए) ईशान कोण की ओर (अट्टभद्रासणाइं) आठ भद्रासन—मंगल सूचक श्रेष्ठ आसन (रयावेइ) भृत्यों से स्थापित करवाये (सेयवत्थपच्चुत्थुयाइं सिद्धत्थमंगलोवयारकयसंतिकम्माइं) ये आसन श्वेतवस्त्र से ढके हुए थे तथा इन पर बैठनेवालों के विघ्नोपशमनार्थ धवल सर्षप इन के ऊपर रखे गये थे। (रयावित्ता णाणामणिरयणमंडियं, अहियपेच्छणिज्जरूवं मह-ग्गवरपट्टणुग्गयं, सण्हवहुभत्तिसयचित्तद्वाण ईहामियउसभ, तुरयणर,

तएणं से सेणिए राया इत्यादि ॥ सूत्र ११ ॥

टीकार्थ—(तएणं) त्पराभाट (से सेणिए राया) ते श्रेष्ठिक राजाने (अप्पणो-अदूरसमंते) पोटानी पासो थोअ स्थान उपर (उत्तर पुरत्थिमे दिसीमाए) ईशान पुरुषाभा (अट्टभद्रासणाइं) आठ भद्रासनो—मंगल सूचक उत्तम आसनो—(रयावेइं) नोकरो पासो भूषाव्या (सेयवत्थपच्चुत्थुयाइं सिद्धत्थमंगलोवयार कयसंतिकम्माइं) आ आसनो सङ्केदं लुगडाथी ढा ला हुता येभना उपर येसनारा-ओना विघ्नो हर थाय ओटला माटे सङ्केदं सरसव तेभना उपर भूषाव्या आवा हुता (रयावित्ता णाणामणिरयणमंडियं अहियपेच्छणिज्जरूवं महग्गवरपट्ट-णुग्गयं सण्हवहुभत्तिसयचित्तद्वाणं ईहामिय—उसभ—तुरय-णर, मगर, विहग,

महलियमायरो वा महलियसि गग्ध वक्कममाणसि एएसि चोएस
 ण्ह महासुमिणाण अन्नतर एय सहासुमिण पासित्ताण पडिबुज्जति,
 इमे य ण सामि । धारणीए देवीए एगे महासुमिणे दिट्ठे, त उराले
 ण सामी । धारिणीए देवीए सुमिणे दिट्ठे, जाव आरोग्गतुट्ठिदीहाउ
 कल्लाणमगल्लकारए ण सामी । धारिणीए देवीए सुमिणे दिट्ठे, अत्य
 लाभो सामी ! सोक्खलाभो सामी ! भोगलाभो सामी ! पुत्तलाभो,
 रज्जलाभो एव खल्ल सामी । धारिणी देवी नवण्ह मासाण थडुपडि
 पुन्नाण जाव दारग पयाहिइ, सेवि य ण दारए उम्मुक्कवालमावे
 विन्नायपरिणयमित्ते जोव्वणगमणुप्पत्ते सूरु वीरे विक्कते विच्छन्न
 विउलघलवाहणे रज्जवई राया भविस्सइ, अणगारे वा भावियप्पा,
 त उरालेण सामी । धारिणीए देवीए सुमिणे दिट्ठे, जाव आरोग
 तुट्ठि जाव दिट्ठेत्तिकहु मुज्जोअ अणु बूहेति । तएण सेणिए राया तेसि
 सुमिणपाणपाडगाण अतिए एयमट्ट सोच्चा णिसम्म हट्ट जाव हियए
 करयल जाव एवं वयासी—एवमेय देवाणुप्पिया । जाव जल्ल तुद्धे
 वयहत्तिकहु त सुमिण सम्म पडिच्छइ पडिच्छित्ता ते सुमिणपाडए
 विउलेण असणपाणखाइमसाइमेण वत्थगबमल्लालकारेण य सक्का
 रेइ सम्माणेइ सक्कारित्ता सम्माणित्ता विउल जीवियारिह पीइदाणं
 दलयइ, दलइत्ता पडिविसज्जइ । तएण ते सेणिए राया सीहासणाभो
 अरुमुट्ठेइ अरुमुट्ठित्ता जेणेव धारिणी देवी तेणेव उवागच्छइ, उवा
 गच्छित्ता धारिणी देवी एव वयासी—एवं खल्ल देवाणुप्पिए । सुमि
 णसत्थसि वायालीस सुमिणा जाव एग महासुमिण जाव मुज्जोअ
 अणुबूहइ । तएण धारिणी देवी सेणियस्स रन्तो अतिए एयमट्ट
 सोच्चा णिसम्म हट्ट जाव हियया त सुमिण सम्म पडिच्छइ पडि
 छित्ता जेणेव सए वासधरे तेणेव उवागच्छइ, उवापच्छित्ता ण्हाया
 कयवलिकम्मा माव विपुलाइ जाव विहरइ ॥१॥ सु॥

टीका—‘तणं से सेणिए राया’ इत्यादि । ननः ननः म श्रेयिका ११११
 ‘अप्पणो’ आत्मनः ‘आदूरसामंते’ नातिदूरे नातिसमीपे समुच्चिन्त्याने ‘उपर
 पुरत्थिमे दिसीभाए’ उत्तर पौरस्त्ये दिग्भागे-ईशानकोणे इत्यर्थः ‘अट्टमदास-
 णाडं’ अष्टभद्रासनानि=अष्टसंख्यकानि मंगलसूचकश्रेष्ठसिंहासनानि ‘रयावेड’
 रचयति इति सम्बन्धः भृत्येन स्थापयति, तानि कीदृशानीत्याह-‘सेयवन्थपघु-
 त्थुयाडं’ श्वेतवस्त्रप्रत्यवस्तृतानि, धवलवस्त्रसमाच्छादितानि ‘सिद्धत्थमंगलोवयार-
 कयसंतिक्कम्माइ’ सिद्धार्थमङ्गलोपचारकृतशान्तिकर्माणि, सिद्धार्थमङ्गलो-
 चारैः कृतानि शान्ति कर्माणि येषु-उपवेशकाना विघ्नोपशान्तायाः प्रवृत्तिः-
 धवल सर्षपा येषु तानि-वधाविधानीत्यर्थः । रचयति=प्यायति रचयति,
 ‘जवणियं अंछावेड’ इत्युत्तरेण सम्बन्धः । जवनिका इति रचयति, रचयति,
 जवनिका-‘पर्दा’ इति माषायाम्. मङ्गलान्यर्थं दृष्टेः रचयति रचयति । कीदृशी
 जवनिका ?मिन्याह-‘णाणामणि-रया-मंडिहं’ रचयति रचयति-मंडिहा, विवि-
 धैर्माणिक्यानिभिः. रचयति मृशोदिहः रचयति रचयति रचयति

मेसकीयरुपां, मञ्जिक-बहु मकारक यथास्यात्तथा मेसकीयानि=दर्शनीयानि
 रूपाणि=श्वेतपीठादयो पर्णा यस्यां सा तथा ताम्, अधिक मनोहरतया दर्शन
 योग्यामित्यर्थः 'महर्ष-वर-पद्मभूषण' महापद्म-पद्मनोद्गता, वरपद्मे उद्गता
 इति वरपद्मनोद्गता, महापद्म चासौ वरपद्मनोद्गता इति सा तां भेष्ट
 नगरे उत्पन्नां सप्रैव सीधितां बहुमूर्त्त्यामित्यर्थः। 'सण्डबहुमक्तिस्तयविष
 ह्माणं' स्मरण बहुमक्ति श्वविप्रभ्यानां, श्लक्ष्णानि-मनोहराणि-बहुमक्तिशतानि-
 बहुमकाराणि विन्यामश्रययुक्तानि यानि विभ्राणि तेषां स्थानं=स्थितिः सत्ता
 यस्यां सा तथा तां विविधविभ्रविभ्रितामित्यर्थः, 'ईहा-मिय-उसम-तुरय-जर-
 मगर-विहग-मालका-किन्नर-रु-सरम-चमर-कुजर-वणसय-पठमसय मञ्जि
 चिन्त' ईहा-पृग-ऋषम-तुरग-नर-मकर-विहग-म्यालक-किन्नर-रु-सरम-
 चमर-कुजर-वनसय-पठमता मक्तिविभ्रां, तत्र-ईहापृगा=ठका 'मेडिया'
 इति मापायाद्, ऋषमाः=बसीबर्दाः, तुरगाः=अश्वाः, मराः=मनुष्या मकराः=
 वससन्तु-विशेषाः, विहगाः=पक्षिणाः, म्यालकाः=सर्पाः, किन्नराः=व्यन्तर-

मगर, विहग, मालग, किन्नर, रु, सरम, चमर, कुजर, वणसय, पठमसय
 मञ्जिचिन्त) मय श्रुत्यजन (नौकर) इन आसनों को स्थापित कर चुके
 तब राजाने इन पर (जपमिये खेलावे) मयनिका (पर्दा) डलवा दिया।
 यह पर्दा नानामाणिक्य आदि मयियों से और रत्नों से सुशोभित था।
 अधिक मेसकीय रूपवाला था। भेष्ट नगर से घना कर यह मंगाया गया
 था तथा वहीं पर इस सिलाया था। इसमें मनोहर तथा अनेक प्रकार
 की रचना बाध विभ्र यने हुए थे। अर्थात् यह विविध विभ्रों से मञ्जि
 था। ईहापृग-मेडिया-ऋषम-बैल-तुरग-घोडा नर-मनुष्य मकर प्रजन्तु
 विशेष विहग पक्षी म्यालक-सर्प किन्नर-व्यन्तर जाति के वष रु-पृग

मालग, किन्नर, रु, सारम, चमर जर, वणसय, पठमसय, मञ्जिचिन्त)
 व्यापे नोडशेजे आ वधा आसने मेडवी दीधं त्यारे सलजे तेन उपर प दो
 (व्यनिका) न आवी दीधं आ पडये अनेक आतना भावेक, मञ्जिजे अने रत्नोधी
 गोभते होते. ते मेसकीय तेम व मुहर होते उत्तम नगरभाषी ते अनावजवी
 मञ्जिजे होते अने त्यां व तेने शिषयवसन्ते होते. आ पडय उपर चितने अङ्क-
 रनाश तेम व अनेक आतनी रचनावाध विभ्रो हवां जेटवे के ते रजनेर जी विभ्रोधी
 गोभते होते. ते प दो ह्दामुज, वरु, वणस-अ-ह-पेये, नर-मालुम, मकर-जेक
 वण तन्तु विभ्रो।-विहग-पक्षी-म्यालक-आप, किन्नर-व्यन्तर आतिन्यदेव, रु-पृग

विशेषाः, रुखो=मृगविशेषाः, शरभाः=अष्टापदाः, चमराः=आरण्या गावः
कुञ्जराः=हस्तिनः, वनलता=अशोकचम्पकादिलताः, पद्मलताः=शङ्खिन्यः ।
आसा याः भक्तयो रचनाः ताभिश्चित्राणि यस्या सा तथा ताम्, 'मुखचिय-
वर-कणग-पतर-पेरंत-देसभागं' सु-खचित वर-कनक-प्रवर-पर्यन्त-देशभागां
सुष्ठु खचिता, वरकनकैः=श्रेष्ठसुवर्णैः, प्रवरपर्यन्तानां मनोज्ञवस्त्रान्तानां देशभा-
गाः=अवयवा यस्यां सा ताम् स्वर्णखचितपर्यन्तभागयुक्ताम् 'अभिभतरिय'
आभ्यन्तरिकां=सभामण्डपस्य रहस्येकदेशवर्तिनीम् उक्तविशेषणविशिष्टां जव-
निकाम्-‘अंछावेइ’ आच्छादयति धारिणी देव्या उपवेशनस्थाने भृत्यैर्वन्धयतीत्यर्थः ।
तदनन्तर 'अंछावित्ता' आच्छाद्य, अस्य 'धारिणीए देवीए भद्रासणं रयावेइ'
इत्युत्तरेण सम्बन्धः, धारिण्यै देव्यै भद्रासनं रचयति, भृत्येन स्थापयति,
कीदृशं भद्रासनमित्याह 'अन्तरयमउयमसूरगउच्छइयं' अस्तरजस्क-मृदुक
मसूरकोच्छादितम् अस्तरजस्केण=निर्मलेन मृदुना=कोमलेन-मसूरकेण=उप-

विशेष शरभ-अष्टापद-चमर-जंगली गाय कुंजर-हस्तो वनलता अशोक
चम्पक आदिलताएं और पद्मलता-कमललता इन चित्रोंसे चित्रित थीं। (मुख-
चियवरकणगपतरपेरंतदेसभागं) इसके किनारों के अवयव-डोरे-श्रेष्ठ
सुवर्ण के बने हुए थे-अर्थात्-इसमें जो आतान वितानीभूत किनारों पर
डोरे पड़े हुए थे वे सब सुवर्ण के तारों से निष्पन्न हुए थे। तथा यह
(अभिभतरियं) उस आस्थान मंडप के एक तरफ तनवाया गया था। (अच्छा
वित्ता अन्तरयमउय, मसूरग उच्छइयं धवलवत्पच्चुत्थुयं विसिद्ध अंग
सुइफासयं सुमउयं धारिणीए देवीए भद्रासणं रयावेइ) पदां तनवाकर
राजाने एक और अतीव कोमल भद्रासन धारिणी देवीके लिये स्थापित करवाया।
यह भद्रासन निर्मल तथा कोमल मसूरक-उपधान (नकिघा)से उन्नत

विशेष, शरभ-आठ पगवाणु ओके प्राणी, चमर ४ गली गाय, कुंजर-डाथी, वनलता-
अशोक, य पो, पद्मलता, कमललता वगैरे चित्रोवडे चितरेले। (मुखचियवर
कणगपतरपेरंतदेसभागं) आ पडहानी किनारीना होरा उत्तम सोनाथी बनावेला। (अच्छा
वित्ता ओठे के तेमा ने ताणुवाणुना रूपमा किनारीमा होरा यूथायेला। (अभिभतरियं) ते
आस्थान मउयनी ओके आणुये ताणुवामा आये। (अच्छावित्ता अन्तरयमउयमसूरगउच्छइयं-
धवलवत्पच्चुत्थुय अंग सुइफासय सुमउयं धारिणीए देवीए भद्रासणं रयावेइ)
त्या पडहो ताणुनि शक्तये ओके तरक्ष भूषण कोमल भद्रासन धारिणीदेवी माटे
भूषण्य आ भद्रासन निर्मल तेमने कोमल मसूरक-आशीडाथी जियुं हतु संदे

माज्ञासिका=मदीयाऽऽज्ञा क्षिप्रमेव प्रत्यर्पयत। ततस्ते खलु कौटुम्बिक पुरुषाः श्रेणिकेन राज्ञा एवम् उक्ताः सन्तः हृष्ट यावत् हृदयाः करतलपरिगृहीतं दश नखं शिरमावर्तं मस्तकेऽञ्जलिं कृत्वा हे देव ! 'तदह्नि' तथेति=एवमेव करिष्यामः इति 'आणाए' आज्ञायाः=भूपाज्ञायाः वचनं विनयेन प्रतिश्रवन्ति=स्वीकुर्वन्तीत्यर्थः। प्रतिश्रुत्य श्रेणिकस्य राज्ञः अन्तिकात् प्रतिनिष्क्रामन्ति प्रतिनिष्क्रम्य राजगृहस्य नगरस्य मध्यमध्येन यत्रैव स्वप्नपाठकगृहास्तत्रैवोपागच्छन्ति

पीछे शीघ्र दो। (तएणं ते कोडुंवेयपुरिसा सेणियएणं रन्ना एवं बुत्ता समाणा हट्ट जाव हिंयया करयलपरिग्गहिय दसनहं सिरसावत्तं मत्थए अंजलिं कट्ट) इस प्रकार उनकौटुम्बिक पुरुषोंने श्रेणिक राजा को आज्ञा प्राप्त कर अधिक आनन्द माना। आनन्द से युक्त हृदय होकर उन्होंने राजा को दशनख संपन्न अंजलि मस्तक पर घुमाकर शिर पर रखी—अर्थात्—उसी समय उन्हें करबद्ध होकर मस्तक झुकाकर नमस्कार किया—और कहा (एवं देवो तदह्नि आणाए विणएणं वयणं पडिसुणेइ ! जैसी आपकी आज्ञा है हम वैसा ही काम करेंगे इस तरह उन्होंने राजा को आज्ञाका बड़ी विनय के साथ स्वीकार किया। 'हट्टतुट्ट जाव हिंयया' मैं जो यह 'यावत्' पद पडा है वह ७ सात वें सूत्र में कहे गये 'चित्तमाणंदिद्या पीडमणा, परमसोमणस्सिया हरिसवसविसप्पमाण' इन पदों का संग्राहक है। (पडिसुणेत्ता सेणियस्स रन्नो अंतियाओ पडिनिक्खमंति) आज्ञा स्वीकार करके फिर वे श्रेणिक राजाके पास से चले आए (पडिणिक्खमित्ता रायगिहस्स नयरस्स मज्झं मज्झेणं जेणेव सुमिणपाढकगिहाणि तेणेव उवागच्छंति) आकर

(तएणं ते कोडुंवेयपुरिसा सेणियएणं रन्ना एवं बुत्ता समाणा हट्ट जाव हिंयया करयलपरिग्गहिय दसनहं सिरसावत्तं मत्थए अंजलिं कट्ट) आ प्रमाणे श्रेणिक राज्ञानी आज्ञा सेणियेदा ते कुट्टरगणा पुरुषो भूय प्रसन्न तथा हृदयशी प्रसन्न थयेदा तेज्योत्थे राज्ञे दश नख युक्तं अञ्जलिने मस्तकं उपर ईश्वरीने शिर उपर भूडी, ओटले डे ते न समये करणद्ध थछने शिर नभावीने तेज्योत्थे प्रणाम कर्था, अने कहु—(एवं देवो तदह्नि आणाए विणएण वयण पडिसुणेइ) भइराज ! जेवी आपनी आज्ञा, अमे ते न प्रमाणे करीशु आ रीते तेज्योत्थे राज्ञानी आज्ञा गहु न विनयनी साथे स्वीकारी, "हट्ट तुट्ट जाव हिंयया" भा जे आ 'यावत्' पद छि, ते सातमा सूत्रमा डहेदा 'चित्तमाणंदिद्या पीडमणा, परमसोमणस्सिया हरिसवसविसप्पमाण' आ पढेतुं स आहुके छे (पडिसुणेत्ता सेणियस्स रन्नो अंतियाओ पडि निक्खमंति) आज्ञा स्वीकारीने तेज्यो श्रेणिक राजा पासेथी जाता रह्या (पडिणिक्खमित्ता रायगिहस्स नगरस्स मज्झमज्जेणं जेणेव सुमिणपाढकगिहाणि तेणेव उवागच्छंति)

घानेन उच्छ्रायितम् उन्नतम् 'बलवत्स्यपक्षुस्त्युय' धनमवस्रप्रत्यवरतत-शुभे
 यत्रसमाच्छादित, 'विसिद्ध' विसिष्ट=भेष्ट 'अगमुहफासय' अगमुहस्पष्टम्,
 अगस्य=शरीरस्य सुखः सुखयतीति सुख सुखजनकः स्वर्गो यस्य तत् 'सुम
 उप' सुमुदुक्म्=अतीव कोमलं मद्रासनं, पारिष्यै देव्यै रचयति=कारयति, रच
 यित्वा तदनन्तर भेषिको भूपः 'कोबुधियपुरिसे' कौटुम्बिकपुरूपान् 'सहा-
 वेह' अन्वयति=आह्वयति 'सहाविता' अन्वयित्वा=आह्वय 'एव वपासी' एवम
 बोदीत् सिममेव भो देवानुप्रियाः। 'अट्टगमहानिमित्तमुत्सत्यपादय' अष्टा
 महानिमित्तसुभार्यपाठकान्-अष्टौ भूकम्पउत्पातस्वप्नोत्कापातः अस्फुरणस्वर
 व्यञ्जनरक्षणरूपाणि अष्टानि यस्य तादृशं महानिमित्तं तस्य सुभाषा=अन्वयी,
 तयो पाठकास्तान् ज्योति शास्त्रनिपुमान्, 'विविहसत्यकुसले' विविधशास्त्र
 कुसमान्=अनेकशास्त्रामिद्वान् 'सुमिणपादय' स्वमपाठकान्=स्वभार्यमतिबोध
 कान् 'सहावह' अन्वयत=आह्वयत 'सहाविता' आह्वय च 'एवमावृत्ति' एता
 वधलवत् स यह आच्छादित (इका ह्रस्वा वा) ईसका रपरी शरीर को सुलका
 रक था। (रयाविता कौटुम्बियपुरिसे सहावेह) मद्रासनं स्थापित करवा
 देने के बाद रामाने उसी समय कौटुम्बिक पुरुषों को बुलवाया (सहाविता
 एव वपासी) बुलाकर उनसे एसा कहा-(स्वप्नामेव भो देवानुप्रिया अट्ट
 गमहानिमित्तमुत्सत्यपादय विविहसत्यकुसले सुमिणपादय सहावह) भो दे
 वानुप्रिय? आपभोगक्षीम ही भूकम्प उत्पात स्वप्न, उरकापात अस्फुरण,
 स्वर व्यञ्जनरूप आठ अंगवाले महानिमित्त शास्त्र के अर्थ को कहने वाले
 अर्थात्-ज्योति शास्त्र के, ज्ञाता तथा विविधशास्त्रों में कुदास मति संपन्न
 ऐसे स्वप्न के अर्थ को समझान वाले जनों को बुलाआ (सहाविता एव
 माणसियं स्वप्नामेव पञ्चपिणह) और बुलाकर हमें इसपाठ की खया
 वस्तुते ते ब्रूहि इतु तेना स्था शरीरने सुभह इतो. (रयाविता कौटुम्बिय
 पुरिसे सहावेह) अष्टगम स्वप्ना पछी कुटुम्बान् अथ भावसेने राजाभ्ये भ्राताभ्य
 (सहाविता एव वपासी) भ्रातावीने तेभ्येने आ प्रभवे कषु (स्वप्नामेव भो
 देवानुप्रिया अट्टगमहानिमित्तमुत्सत्यपादय विविहसत्यकुसले सुमिण
 पादय सहावह) हे देवानुप्रिय! तमि अतीवही भूकम्प (पक्षी ५) उपात स्वप्न
 उरकापात, अस्फुरण स्वरव्यञ्जनरूप आठ अंगवाला 'महानिमित्तमुत्सत्यपादय' अर्थने
 इहेनार भेटवे के ज्योतिष अभने अनुनास तथा अनेक शास्त्रोभां धारण, अनि
 भयत भेरा स्वप्नान् अर्थने अभवतनार भावसेने भ्रातावे सहाविता एवमा
 ननिय स्वप्नामेव पञ्चपिणह) अने भ्रातावीने अभने आ वानी तत्त अन उश

माज्ञासिका=मदीयाऽऽज्ञा क्षिप्रमेव प्रत्यर्पयत । ततस्ते खलु कौटुम्बिक पुरुषाः
श्रेणिकेन राज्ञा एवम् उक्ताः सन्तः हृष्ट यावत् हृदयाः करतलपरिगृहीतं दश
नखं शिरमावर्तं मस्तकेऽजलिं कृत्वा हे देव ! 'तदन्ति' तथेति=एवमेव करि
ष्यामः इति 'आणाए' आज्ञायाः=भूपाज्ञायाः वचनं विनयेन प्रतिश्रवन्ति=स्वी-
कुर्वन्तीत्यर्थः । प्रतिश्रुत्य श्रेणिकस्य राज्ञः अन्तिकात् पतिनिष्कामन्ति प्रतिनि-
ष्क्रम्य राजगृहस्य नगरस्य मध्यमध्येन यत्रैव स्वप्रपाठकगृहास्तत्रैवोपागच्छन्ति

पीछे शीघ्र दो । (तएण ते कोडुंविषयपुरिसा सेणियएणं रन्ना एवं वुत्ता
समाणा हट्ट जाव दिवया करयलपरिगहिय दसनहं सिरसावत्तं
मत्थए अंजलिं कट्ट) इस प्रकार उनकौटुम्बिक पुरुषोंने श्रेणिक राजा क
आज्ञा प्राप्त कर अधिक आनन्द माना । आनन्द से युक्त हृदय होकर
उन्होंने राजा को दशनख संपन्न अंजलि मस्तक पर घुमाकर शिर पर रखी-
अर्थात्-उसी समय उन्हें करवद्ध होकर मस्तक झुकाकर नमस्कार किया
-और कहा (एवं देवो तदन्ति आणाए विणएणं वयणं पडिसुणेइ ! जैसी
आपकी आज्ञा है हम वैसा ही काम करेंगे इस तरह उन्होंने राजा का
आज्ञाका वडी विनय के साथ स्वीकार किया । 'हट्टतुट्ट जाव दिवया' मैं जो यद्
'यावत्' पद पडा है वह ७ सात वें सूत्र में कहे गये 'चित्तमाणंदिवा पीईमणा,
परमसोमणस्सिया हरिसवसविसप्पमाण' इन पदों का संग्राहक है । (पडि-
सुणेत्ता सेणियस्स रन्नो अतियाओ पडिनिक्खमंति) आज्ञा स्वीकार करके फिर
वे श्रेणिक राजाके पास से चले आए (पडिणिक्खमित्ता रायगिहस्स नयरस्स
मज्झं मज्झेणं जेणेव सुमिणपाढकगिहाणि तेणेव उवागच्छन्ति) आकर

(तएणं ते कोडुविषयपुरिसा सेणियएणं रन्ना एवं वुत्ता समाणा हट्ट जाव
दिवया करयलपरिगहिय दसनहं सिरसावत्तं मत्थए अंजलिं कट्ट) आ प्रभाणु
त्रे णिक्ख रान्दनी आज्ञा मेणवेदा ते कुट्टरग्गना पुरुषो भूण प्रसन्न थया हृदयथी प्रसन्न थयेदा
तेओओ रान्दने दश नय युक्त अ अलिने मस्तक उपर द्वेव्वीने शिर उपर भूझी, ओटवे डे ते अ
सभये डरणद्ध थअने शिर नभावीने तेओओ प्रणाम कर्था, अने कहु -(एवं देवो त-
दन्ति आणाए विणएण वयणं पडिसुणेइ) महाशय ! ओवी आपनी आज्ञा,
अमे ते अ प्रभाणु करीशु. आ रीते तेओओ रान्दनी आज्ञा भहु अ विनयनी साथे
स्वीकरी, "हट्ट तुट्ट जाव दिवया" भा ओ आ 'यावत्' पद छे, ते सातमा सूत्रमा
कडेला 'चित्तमाणंदिवा पीईमणा, परमसोमणस्स या हरिसवसविसप्पमाण'
आ पढेनुं स आडक छे (पडिसुणेत्ता सेणियस्स रन्नो अतियाओ पडि निक्खमंति)
आज्ञा स्वीकरीने तेओओ श्रेणिक रान्द पासथी जाता रह्या (पडिणिक्खमित्ता रायगि-
हस्स नगरस्स मज्झमज्झेणं जेणेव सुमिणपाढकगिहाणि तेणेव उवागच्छन्ति)

धानेन उत्प्रायितम् उन्नतम् 'धन्यवत्स्यपञ्चुत्तयुय' धन्यवत्स्यप्रत्ययवत्त-धुक्त
 वत्सप्रमाणादित, 'विसिद्ध' विसिद्धि=श्रेष्ठ 'अगममुद्रकासय' अगमस्यप्रशंस्य,
 अगम्य=शरीरस्य सुखः सुखयतीति सुखः सुखजनकः स्वर्गो यम्प तत् 'सुम
 उप' सुमदुकम्=अतीव कोमल भद्रासन, धारिण्यै देव्यै रचयति=कारयति, रच
 पित्वा तदनन्तर भेषिको भूय 'कोटुयियपुरिसे' कौटुम्बिकपुरुषान् 'सहा
 वेह' शब्दयति=भाङ्गयति 'सहाविषा' शब्दयित्वा=आहूय 'एवं वयासी' एवम
 वादीति शिप्रमेव भो देवानुप्रियाः। 'मह्यगममहानिमित्तसुखतत्पपाठए' महा
 महानिमित्तसुखप्रार्थपाठकान्-अष्टौ भूक्तमोत्पातम्यमोक्तापाताङ्गस्फुरणस्वर
 व्यञ्जनलक्षणरूपाणि भद्रानि यस्य तादृश महानिमित्त तस्य सुप्रार्थो=शब्दावी,
 तयो पाठनास्तान् ज्योतिःशास्त्रनिपुणान्, 'विविहसत्यकुसले' विविधशस्त्र
 कुसमान्=अनेकशास्त्रामिहान 'सुमिणपाठए' स्वमपाठकान्=स्वमाधमप्रतिबोध
 कान् 'सहावेह' शब्दयत=भाङ्गयत 'सहाविषा' आहूय च 'एवमाप्रचिय' एता
 पञ्चलवक्त्र से यह आच्छादित (इका हुआ था) इसका स्पर्श शरीर का सुखका
 रक था। (रयाविषा कौटुम्बिकपुरिसे सहावेह) मह्यगमने स्पर्शित करवा
 देने के बाद राजाने उसी समय कौटुम्बिक पुरुषों को बुलवाया (सहाविषा
 एव वयासी) बुलाकर उनसे ऐसा कहा-('स्विण्यामेव भो देवानुप्रिया अहं
 गममहानिमित्तसुखतत्पपाठए विविहसत्यकुसले सुमिणपाठए सहावेह) भो दे
 वानुप्रिय! आपसोग सीध ही सूक्ष्म उत्पात स्वप्न, उदकापात, भद्रस्फुरण,
 स्वर व्यञ्जनरूप आठ अंगवाले महानिमित्त शोक के अर्थ को कहने वाले
 भर्षा-ज्योति शास्त्र के, ज्ञाता तथा विविधशास्त्रों में कुशल मति संपन्न
 ऐसे स्वप्न के अर्थ की समझाने वाले जनों को बुलाओ (सहाविषा एव
 माणाविषा स्विण्यामेव पञ्चपिणह) और बुलाकर हमें इसयात की लव
 वत्तवठे से बड़े बड़े तेने स्पर्श शरीरने सुप्न देतो (रयाविषा कौटुम्बिक
 पुरिसे सहावेह) अद्रस्तन स्थाप्या पछी इदु जना अथा भावुसेने शब्दके गेलाव्या
 (सहाविषा एवं वयासी) गेलावीनि तयेने आ प्रभावे कहु (स्विण्यामेव भो
 देवानुप्रिया अहं गममहानिमित्तसुखतत्पपाठए विविहसत्यकुसले सुमिण
 पाठए सहावेह) हे देवानुप्रिय! तमि अहंवीपी भूय (भस्तीक प) उदयात स्वप्न,
 उदकापात, अजस्फुरण, स्वरव्यञ्जनरूप आठ अंगवाला, महानिमित्तशास्त्रना अर्थने
 कहेनार जेठे के ज्योतिष शास्त्रने जानुनार तथा अनेक शास्त्रोभां पारजत, मति
 संपन्न जेवा स्वप्नना अर्थने समझवनार भावुसेने गेलावे, सहाविषा एवमा
 मतिय स्विण्यामेव पञ्चपिणह) अने गेलावीनि अमने आ पातनी तत्त जन्म केश।

धौणि=मूलेन गरिष्ठानि, आमरणानि तैरलङ्कृतशरीराः 'हरियालियसिद्धतथकय-
मुद्राणां' इति तालिकासिद्धार्थकृतमूर्धानः-हरितालिकाः=दूर्वाः, सिद्धार्थाः=भवेत्
सर्पपाः कृता मूर्धसु=मस्तकेषु यैः ते मङ्गलार्थं दूर्वासर्पपधारिणः स्वकेभ्यो स्व-
केभ्यो गृहेभ्यः प्रतिनिष्क्रामन्ति=निस्सरन्ति, प्रतिनिष्क्रम्य=निःसृत्य राजगृ-
हस्य मध्यमध्येन यत्रैव श्रेणिकस्य राज्ञो भवनावतंसकद्वारं=भवनमुपद्वारं तत्रैवो
पागच्छन्ति=समायन्ति, उपागत्य 'एगयथो' एकतः=एकत्र मिलन्ति, मिलित्वा
श्रेणिकस्य राज्ञो भवनावतंसकद्वारे अनुप्रविशन्ति, अनुप्रविश्य यत्रैव चाद्या उप-
स्थानशाला यत्रैव श्रेणिको राजा तत्रैव उपागच्छन्ति, उपागत्य स्वप्नपाठकाः
श्रेणिकं राजानं 'जएणं' जयेन=जयशब्देन 'विजएणं' विजयेन=विजयशब्देन
वर्द्धयन्ति=अभिनन्दयति, तथा-श्रेणिकेन राज्ञा अर्चित-वन्दित-पूजित-मानित

वाद में ये सब के सब अपने-अपने घर से बाहर निकले। (पडिणिक्खमिता
रायगिहस्स मज्झं मज्झेणं-जेणेव सेणियस्स रन्नो भवणवडेंसकद्वारे-
तेणेव उवागच्छन्ति, उवागच्छित्ता एगयथो मिलन्ति, मिलित्ता सेणियस्स
रन्नो भवणवडेंसकद्वारेणं अणुपविसन्ति) निकल कर राजगृह के ठीक
बीचके मार्ग से होकर जहां श्रेणिक राजा के भवन का मुख्यद्वार था उस
ओर गये। वहां पहुँचकर वे सबके सब एकत्रित हो गये और एकत्रित
होकर श्रेणिक राजा के भवन के मुख्यद्वार में प्रविष्ट हुए। (अणुपविसिता
जेणेव बाहिरिया उवट्ठाणसाला जेणेव सेणिए राया तेणेव उवागच्छन्ति,
उवागच्छित्ता सेणियं रायं जएणं विजएणं वड्ढावेति) प्रविष्ट होकर फिर वे
यहाँ गये जहाँ बाहर में वह उपस्थान शाला और श्रेणिक राजा
थे। वहाँ जाकर उन्होंने, श्रेणिक राजा का जय विजय शब्दों द्वारा वधाई
दी। (सेणिएवं रन्ना अच्चियवदिय-पूइय-माणिय-सक्कारियस्सम्माणिया

मज्झेण जेणेव सेणियस्स रन्नो भवणवडेंसकद्वारे तेणेव उवागच्छन्ति,
उवागच्छित्ता एगयथो मिलन्ति, मिलित्ता सेणियस्स रन्नो भवणवडें
सकद्वारेणं अणुपविसन्ति) नीकणीने तेओ राजगृहना मध्यभागे थधनं श्रेणिक
राजाना भडेलना मुण्य द्वार तरङ्ग गया त्या पडायीने तेओ णधा लेगा थधने राज
भडेलना मुण्यद्वारमा प्रविष्ट थथा (अणुपविसित्ता जेणेव बाहिरिया उवट्ठाण-
साला जेणेव सेणिए राया तेणेव उवागच्छन्ति, उवागच्छित्ता सेणियं रायं जएणं
विजएणं वड्ढावेति) प्रविष्ट थधने तेओ णद्वार गया उपस्थानशाला अने श्रेणिक राज
हता त्या गया थथा पडायीने तेओओ श्रेणिक राजाने 'जय विजय' शब्दों द्वारा वधाव्या
(सेणिएणं रन्ना अच्चियवदिय-पूइय-माणिय-सक्कारियस्सम्माणिया, समा-

उपागत्य स्वप्नपाठकान् शब्दयति। तत्र = तदनन्तरं खलु ते स्वप्नपाठका -
 भेणिकस्यराज्ञः कौटुम्बिकपुरोः 'सद्भाविया' सन्दिताः = आहूता सन्तो ह्य-
 सुष्टाः यावद्दृष्ट्याः स्नाताः 'कयवस्त्रिमा' कृतवस्त्रिकर्मणः = कृतपशुपस्या
 घर्षे वस्त्रिकर्म = मन्त्रादिविभागो यैः ते तथा 'जाव पायस्त्रिमा' यावत्पायस्त्रिमा =
 दुग्धस्वप्नादि रोमनिवारणार्थं कृतकौटुम्बिकमन्त्रमायस्त्रिमाः 'अप्यमरगन्धामरणा
 वस्त्रिकसरीरा' अप्यमरगन्धामरणावस्त्रिकसरीरा, अन्त्यानि = मारेण लघुनि महा

यं रान् सुह नगर कं ठीक बीच मार्ग से होकर वहाँ गये जहाँ स्वप्न
 पाठको के घर थे। (उषागच्छिता सुमित्रपादय सरावेति) वहाँ पहुँच
 कर उन्होंने स्वप्न पाठकजनों से बुलाया (अपण ते सुमित्रपादगा सेणियस्स
 रन्नो कोटुविय पुरिसेहिं सद्भाविया समणा इह जाव द्वियया ज्ञाया कयवस्त्रि
 कम्मा जाव पायस्त्रिमा अप्यमरगन्धामरणावस्त्रिकसरीरा हरियाभिय सिद्धत्थ
 पकयमुद्धाणा सएहिं सएहिं गिहेहिं तो पढिणिक्कसमति) भेणिक राजा के
 पुरुषों द्वारा अपने को बुलाया जानकर वे स्वप्न पाठकजन बहुत अधिक
 प्रसन्न हुए और स्नान करके उन्होंने वस्त्रिकर्म किया—पशु पक्षी आदि
 के अन्नादिक का विभाग किया—तथा बु स्वप्न आदि दोषों के निवारणार्थ
 कौटुम्बिक मंगल एवं मायस्त्रिमा आदि कर्म किये। जब ये सब क्रियाएँ उनकी स
 विधि समाप्त हो चुकी तब फिर उन्होंने मार की प्रपेक्षा लघु—और मूल्य की
 अपेक्षा बहुमूल्य ऐसे आमरणों से अपने रक्षकों की यिधुरित किया और
 मन्त्र पर हरिनालिक—शुभ—एव सफेद सरसों की मंगलार्थ धारण किया।

त्याधी नीकं नि तेज्ये द्विकं सज्जगृह नगरान् आगत्या सन्ति 'स्वप्न पाठको'नां अन्त्या
 परं ह्यत्वा त्या पढेत्वा (उषागच्छिता सुमित्रपादय सरावेति) त्यां पढेत्वा
 तेज्येज्ये स्वप्नपाठकेने भूम पाद्वी (स एणं ते सुमित्रपादगा सेणियस्स रन्नो
 कोटुविय पुरिसेहिं सद्भाविया समणा इह जाव द्वियया ज्ञाया कयवस्त्रिमा जाव
 पायस्त्रिमा अप्यमरगन्धामरणावस्त्रिकसरीरा हरियाभिय सिद्धत्थ पकयमुद्धाणा
 सएहिं सएहिं गिहेहिं तो पढिणिक्कसमति) भेणिक राजाना पुत्रपौत्रे पाताने
 ज्ञात्वा अन्त्या ते स्वप्नपाठके भूलक प्रयत्नं कृत्वा नृपति तेज्येज्ये अति कर्म
 कर्तुं कोटवै के पशुपक्षी वज्रे भावे अन्नं वज्रेण विद्यान् कर्तुं—तेभ्यः अराज
 स्वप्नोना होषेने वरं कृत्वा भाटे कौटुम्बिक मन्त्रं अने मायस्त्रिमा वज्रे कर्म कर्म
 अन्त्या तेज्येज्ये अन्त्या अर्धद्विकेज्ये समस्तं कर्म त्वरे तेज्येज्ये अन्त्या अन्त्या नृपति
 त्वया अन्त्या कर्मिणी धरेत्वा अन्त्या अन्त्या अने मन्त्राणां अपेक्षा राजत्वा
 तेज्येज्ये आत्मा उपरं अन्त्या कर्म अने अन्त्या सरसव धारण कर्म त्वरात्वा ते
 अन्त्या पातयेत्ताना वरं अन्त्या नीकं (पढिणिक्कसमति) रापमिन्

धर्माणि=मूलेन गरिष्ठानि, आभरणानि तैरलङ्कृतशरीराः 'हरियालियसिद्धत्थकय-
मुद्गाणा' हरितालिकासिद्धार्थकृतमूर्धानः-हरितालिकाः=दूर्वाः, सिद्धार्थाः=भवेत
सर्पपाः कृता मूर्धसु=मस्तकेषु यैः ते मङ्गलार्थं दूर्वासर्पपधारिणः स्वकेभ्यो स्व-
केभ्यो गृहेभ्यः प्रतिनिष्क्रामन्ति=निस्सरन्ति, प्रतिनिष्क्रम्य=निःसृत्य राजगृ-
हस्य मध्यमध्येन यत्रैव श्रेणिकस्य राज्ञो भवनावतंसकद्वारं=भवनमु चद्वारं तत्रैवो
पागच्छन्ति=समायन्ति, उपागत्य 'एगयओ' एकतः=एकत्र मिलन्ति, मिलित्वा
श्रेणिकस्य राज्ञो भवनावतंसकद्वारे अनुप्रविशन्ति, अनुप्रविश्य यत्रैव बाह्या उप-
स्थानशाला यत्रैव श्रेणिको राजा तत्रैव उपागच्छन्ति, उपागत्य स्वप्नपाठकाः
श्रेणिकं राजानं 'जएणं' जयेन=जयशब्देन 'विजएणं' विजयेन=विजयशब्देन
वर्द्धयन्ति=अभिनन्दयति, तथा-श्रेणिकेन राज्ञा अर्चित-वन्दित-पूजित-मानित

बाद में ये सब के सब अपने-घर से बाहर निकले। (पडिणिक्खमिता
रायगिहस्स मज्झं मज्झेणं-जेणेव सेणियस्स रन्नो भवणवडेंसकद्वारे-
तेणेव उवागच्छन्ति, उवागच्छत्ता एगयओ मिलन्ति, मिलित्ता सेणियस्स
रन्नो भवणवडेंसकद्वारेणं अणुपविसन्ति) निकल कर राजगृह के ठीक
बीचके मार्ग से होकर जहाँ श्रेणिक राजा के भवन का मुख्यद्वार था उस
ओर गये। वहाँ पहुँचकर वे सबके सब एकत्रित हो गये और एकत्रित
होकर श्रेणिक राजा के भवन के मुख्यद्वार में प्रविष्ट हुए। (अणुपविसित्ता
जेणेव बाहिरिया उवट्ठाणसाला जेणेव सेणिए राया तेणेव उवागच्छन्ति,
उवागच्छत्ता सेणियं रायं जएणं विजएणं वट्ठावेत्ति) प्रविष्ट होकर फिर वे
यहाँ गये जहाँ बाहर में वह उपस्थान शाला और श्रेणिक राजा
थे। वहाँ जाकर उन्होंने, श्रेणिक राजा का जय विजय शब्दों द्वारा बधाई
दी। (सेणिएणं रन्ना अच्चियवदिय-पूईय-माणिय-सक्कारियसम्माणिया

मज्झेण जेणेव सेणियस्स रन्नो भवणवडेंसकद्वारे तेणेव उवागच्छन्ति,
उवागच्छत्ता एगयओ मिलन्ति, मिलित्ता सेणियस्स रन्नो भवणवडें
सकद्वारेण अणुपविसन्ति) नीकणीने तेओ राजगृहना मध्यमार्गे थधने श्रेणिक
राजाना भडेलना मुण्य द्वार तरक्क गया त्या पडोचीने तेओ अधा लेगा थधने राज
भडेलना मुण्यद्वारमा प्रविष्ट थया (अणुपविसित्ता जेणेव बाहिरिया उवट्ठाण-
साला जेणेव सेणिए राया तेणेव उवागच्छन्ति, उवागच्छत्ता सेणियं रायं जएणं
विजएण वट्ठावात्त) प्रविष्ट थधने तेओ भडार न्था उपस्थानशाला अने श्रेणिक राज
हुतात्ता गया था पडोचीने तेओअश्रेणिक राजाने 'अय विजय' शब्दों द्वारा बधाई
(सेणिएणं रन्ना अच्चियवदिय-पूईय-माणिय-सक्कारिय सम्माणिया, समा-

सत्कारित-समानिता सन्तः तत्र-अर्पिता-चन्द्रनादिभिः, चन्दिता-नमस्कारेण
पूजिताः, -पञ्चादिभिः मानिताः गुणोत्कीर्तनेन, सत्कारिताः-भासनदिना, समा-
निता-पुरस्कारादिना, 'पथेय' प्रत्येकं एक एक प्रति-प्रतिष्पत्तिक सर्वपा-
मुपवेशनाय पूर्वन्त्यस्तेषु=भागमनात् पूर्वं स्थापितेषु मडासनेषु निपीदन्ति, स्व-
स्वम्यानेषु यथाक्रममुपविशन्ति । तदनु भेषिको राजा जवनिकान्तरितां चारिणीं
दर्शयित्वा-उपवेशनार्थमाह्वानं करोतीत्यर्थः । स्थापयित्वा 'पुष्पफलयष्टिपुष्प-
हृत्पथे' पुष्पफलयष्टिपूर्वहस्तः=पुष्पैः फलैश्च प्रतिपूर्णा इत्यौ यस्य स राजा 'परणं विण-
एण' परणं विनयेन=उत्कृष्टविनयेन तान् रक्षणपाठकान् एव=वक्ष्यमाणप्रकारेण
अवादीत=स्वप्नार्थमपृच्छदित्यर्थः । पृच्छाप्रकारमाह 'एव सख्ये देवानुप्रियाः ।=

समाणा पक्षेयं पुष्पन्नत्पेसु भक्षामणेसु निक्षीयति) भोजिक राजाने आगत
उन स्वप्न पाठकजनों की वदनादि द्वारा अर्वाकी। नमस्कार किया उनकी
वदना की। वस्त्रादिप्रदान द्वारा सत्कार किया और गुणोत्कीर्तन द्वारा
उन्हें समानित किया। आसन आदि देने द्वारा उन्हें सत्कारित किया
तथा पुरस्कार आदि द्वारा उनका अच्छी तरह सम्मान किया। इस तरह
राजा द्वारा-अर्पित, बंदिष, पूजित, सत्कारित और सम्मानित हुए व
प्रत्येक स्वप्न पाठक अपने आने से पूर्व में स्थापित किये हुए मन्त्रासनो
पर आकर बैठ गये। (सृणु सणिए राया जवणियतरिय धारिणीदेवी
ठवेइ, ठविसा पुष्पफलपडिपुण्णहम्मे परेणं चिगएणं ते सुमिणपाइए एम
पपामी) इसके बाद भोजिक राजाने धारिणीदेवी को पदों के भीतर बैठने
की आज्ञा दी। जब धारिणीदेवी पदों के भीतर अच्छी तरह बैठ चुकी
तब भोजिक राजाने पुष्प फल आदि से प्रतिपूर्णा हस्त ठाकर पदे
विनय के साथ उन स्वप्नपाठकों से इस प्रकार कहा-(एवं एतद् देवा

ગા વમેયેશ પુસ્તકનત્થસ્તુ મહાસાગરેનિસીયલિ) મણિક રાજાએ આલેશા તે
 મ્વપ્તપાકકરનોની થઈને વમેયેશી અલ્પના કરી. અર્થના કરીને તેમને વહન કથી
 વશ વમેયે અર્પણ કરીને તેઓને સત્કાર કથી અને સુખ કીર્તન કરીને તેઓને
 સન્માન આપ્યું આ પ્રમાણે રાજાથી અલ્પિત, વહિત, પૂજિત, આનિત, મહાશિવ
 અને મ માન પામેલા તે દરેક સ્વપ્નપાકક પોતાના આલ્પ પહેલા મુકેલા બદ્ધામને
 ઉપર આવીને બેઠા. (જ પર્વ સંગિત શાયા પ્રવચિયાતિય પારિથી ન્ચી ઠપક
 ઝયિકા પુલ્કવવવહિપુણાદ્યે વરણે ષિણવર્ણે તે મુમિગવાણ એવં વયામી)
 ત્યાગ્યાદ્યેલિક રાજાએ ધારિણી રવીને પદ્મમા બેમવાની આગ આપી. ધારિણી
 રવી અપારે મારી રીતે પ દામ્ય બેમી ગયા ત્યાદે મણિક રાજાએ પુષ્પાગ દાધમા
 લાને ખૂજ જ વિનય આપે તે સ્વપ્નપાકકોને આ પ્રમાણે શુ - (અર્થ જાણુ ૫૧ શ્રી) ?

भो स्वप्नपाठकाः ! धारिणी देवी अद्य तस्मिन् तादृशे=पुण्यपुञ्जभाजा शरीरिणां शयितुं योग्ये शयनीये=शय्यायां पूर्वापररात्रे यावन्महास्वप्नं दृष्ट्वा खलु 'पडिबुद्धा' प्रतिबुद्धा-जागरिता तत् एतस्य खलु हे देवानुप्रियाः ! उदारस्य यावत् सश्रीकस्य महास्वप्नस्य कः=कीदृशः, कल्याणः=कल्याणजनकः 'फलवित्तिविसेसे' फलवृत्तिविशेषो=महाफलं भविष्यति ? इति 'तएणं' ततः=राजप्रश्नानन्तरं खलु ते स्वप्नपाठकाः श्रेणिकस्य राज्ञोऽन्तिके एतं=स्वप्नवृत्तान्तरूपमर्थं श्रुत्वा 'णिसम्म' निश्चय्य हृद्यवधार्य, हृद्ययावत् हृदयास्तं स्वप्नं सम्यग्

पुण्यिया ? देवी अज्ज तंसि तारिसयंसि सयणिज्जसि जाव महासुमिणं पासित्ताणं पडिबुद्धा) भो देवानु प्रिय ? आज धारिणी देवी महापुण्यशाली प्राणियों को सोने योग्य शय्या पर सो रही थी, उस समय एक महास्वप्न उन्होंने देखा है। देखते ही वे प्रतिबुद्ध हो गई (जग गई) यहाँ यावत् शब्द से स्वप्न संबन्धी पूर्ववर्ती पाठका संग्रह हुआ है। (तं एयस्स णं देवा पुण्यिया ? उरालस्स जाव सस्सिसरीयस्स महासुमिणस्स णं के मन्ने कल्लाणे फलवित्तिविसेसे भविस्सई) तो हे देवानुप्रियो ? उदार आदिपूर्वोक्त विशेषण से लेकर सश्रीक विशेषणवाले इस महास्वप्न का कल्याण जनक क्या महाफल होगा यह मैं आपसे जानना चाहता हूँ। (तएणं ते सुमिणपाठगा सेणियस्स रन्नो अंतिए एयमट्ठ सोच्चा णिसम्म हट्ट जाव हियया तं सुमिणं सम्मं ओगिण्हति) इस प्रकार श्रेणिक राजा के मुख से स्वप्नवृत्तान्तरूप अर्थ को कानों से सुनकर और मन से उसे धारणकर आनन्द से अतिशय प्रफुल्लित मन वाले हुए और फिर स्वप्नको उन्होंने अव-

देवी अज्जतंसि तारिसयंसि सयणिज्जसि जाव महासुमिणं पासित्ताणं पडिबुद्धा) हे देवानुप्रिय ! भूषण पुण्यवान् प्राणीओने प्राप्त थाय तेवी शय्या उपर आने धारिणी देवी सूता उता तेमणे ते समये ओक महास्वप्न नेथु नेतानी साथे न तेओ नगी गया अहाँ 'यावत्' शब्दही स्वप्न संधी पड़ेला वर्युववाभा आवेला पाठेना सग्रह थाय छे (त एयस्स णं देवानुप्यिया ! उरालस्स जाव सस्सिसरीयस्स महासुमिणस्स णं के मन्ने कल्लाणे फलवित्तिविसेसे भविस्सई) उदार वगेरे पूरे कड़ेला विशेषणुधी भाडीने सश्रीक सुधीना तथा विशेषणु वाणु आ महास्वप्न भगणकारी क्यु महाइण आपसे आपनी पासेथी हु ते नलुनानी धन्धा राणु छु. (त एण ते सुमिणपाठगा सेणियस्स रन्नो अंतिए एयमट्ठ सोच्चा णिसम्म हट्ट जाव हियया तं सुमिणं सम्मं ओगिण्हति, आ रीते श्रेणिक राजाना मुपथी स्वप्नवृत्तान्तरूप अर्थने जानथी सालणी अने मनभा तेने धारण करीने ते स्वप्न-पाठके भूषण आ आनन्दी प्रसन्न भवथी तथा अने त्थार पछी तेओओ सामान्य

‘ओगिण्हति-अवसृष्टति अवग्रहविषयी कुर्वन्ति सामान्यन स्मृतिपथ स्थापयन्तीत्यर्थे, अवसृष्ट ईह ईशाम्, अनुपविशन्ति-विचारयन्तीत्यर्थः, विचाय अन्योन्यैःसर्व-परस्परं गिरित्वा ‘सचालेति’ सचालयन्ति=पर्यालोचयन्ति-स्वप्नार्थ निर्णयन्तीत्यर्थे सचाल्य=निर्णीय, स्वप्न स्वप्नस्य ‘लृद्धा’ लृब्धार्थे =स्वप्न विचारत, गहियद्वा’ गृहीतार्था =वर्कवितर्कत ‘पुच्छियद्वा’ पृष्टार्थाः सशय परामिमायपदगतः ‘विणिच्छियद्वा’ विनिश्चितार्था ययार्थस्वरूपपरिज्ञानतः, ‘अहियद्वा’ अचिगतार्थाः=काकातरधारणारूपत परिज्ञातार्था सन्तः भेणिकस्य गहःपुरतः

प्रदक्षान द्वारा सामान्यरूप से स्मृति पथमें रखमिया। (ओगिण्हिता ईह अनुपविससि ईह अनुपविससिता अन्नमन्नेण सद्धि संचालंति, सचालिता तस्स सुमिणस्स लृद्धा गहियद्वा पुच्छियद्वा विणिच्छियद्वा अहियद्वा सेणियस्सरन्नो पुरआ सुमिणस्सत्थाह लृब्धारमाणार एवसयासी) बाद में ईहाज्ञान से उसका अवग्रहज्ञान की अपेक्षा और अधिक विचार किया। जब वे ईहाज्ञान से उसका पूर्ण विचार कर चुके तब उन्होंने फिर परस्पर मिलकर उस स्वप्न के अर्थ की पर्यालोचना की। जब वे उसका पूर्व निर्णय कर चुके तब इस स्वप्न का अर्थ यह है यह अपने-विचारों के अनुसार उन्होंने जानलिया। इस विषय में उन सयका बहुत दूर तक ऊहापोह हुआ। संशय अवस्थामें परामिमाय लिया गया। अच्छी तरह स्वप्न के अर्थ का ययार्थ स्वरूप परिज्ञान हो चुका-तो फिर उन्होंने उसे धारणारूप ज्ञान से अपने-हृदय में इस तरह जमा लिया कि जिससे कालान्तर में भी उसकी विस्मृतिपथी अवग्रहज्ञान द्वारा स्मृतिपथमा भूयु (ओगिण्हिता ईह अनुपविससि ईह अनुपविससिता अन्नमन्नेण सद्धि संचालंति, संचालिता तस्स सुमिणस्स लृद्धा गहियद्वा पुच्छियद्वा विणिच्छियद्वा अहियद्वा सेणियस्सरन्नो पुरआ सुमिणस्सत्थाह लृब्धारमाणार एवसयासी) त्थार एव तेजोअवे अवग्रहज्ञान करता पञ्च पधारे सरस ‘धंदाज्ञान’थी विचार क्यो। न्यारे धंदाज्ञानथी तेजोअवे ते स्वप्नविशे ल पूर्वपक्षे विचार करी दीया त्थारे तेजोअवे जथा भणीने ते स्वप्नन्ना इण उपर पथोअयन्ना करी। वरारे तेजो आ दीने निज्ज म उपर आन्ना त्थारे ‘आ स्वप्न इण आ छ कोम पातानाविचारणे अनुस वा तेजो समल्ल जया। आ ज्ञानतने छदने मनु वर सुधी तेजोभां छिदापाद-तडवितड-आन्थो सशधनी ज्ञानतमां तेजोअवे जीज्जोना अजिआये पण दीया आ प्रभावे न्यारे सारी दीते स्वप्नन्ना इणनु रायु ज्ञान थयु त्थारे तेजोअवे धा ज्ञाप ज्ञानथी पातपाताना बुद्धमभा ते ज्ञानने ज्योती ति धारु क्युं के नेथी कालान्तरमा पण तेनु विस्मरणं न भूयुं थडे आ

‘सुमिणसत्थाइ’ स्वप्नशास्त्राणि ‘उच्चारेमाणा’ उच्चार्यमाणाः २ पुनः पुनः कथयन्तः
एव वक्ष्यमाणरीत्या ‘वयासी’ अवादिषुः = सम्यग् अकथयन्-एवं खलु हे
स्वामिन् ! अस्माकं स्वप्नशास्त्रे द्विचत्वारिंशत् स्वप्नाः, त्रिंशत् महास्वप्नाः,
द्विसप्ततिः सर्वस्वप्ना दृष्टाः अस्मामि दृष्टिपथमानीताः, तत्र खलु हे स्वामिन् !
अर्हन्मातरो वा चक्रवर्तिमातरो वा अर्हति वा चक्रवर्तिनि वा गर्भं ‘वक्कममा-
णंसि’ व्युत्क्रमति सति एतेषां त्रिंशतो महास्वप्नना मध्ये इमान् चतुर्दशमहा-
स्वप्नान् दृष्ट्वा प्रतिबुध्यन्ते, तद्यथा-गय-१ उसभ-२ सीह-३ अभिसेय-४ दाम-५
ससिदि-६ दिणयर-७ झय-८ कुभं-९ पउमसर-१० सागर विमाण भवण-१२ रयणुच्चय-१३
सिंहि च ॥१॥

ति न होसके । इस तरह जब स्वप्नार्थ अपनी निर्णीत अवस्था की चरम
सीमा पर पहुँच चुका-तब उन्होंने उसे-श्रेणिक महाराजा के समक्ष स्वप्न
शास्त्रों का पुनः पुनः प्रमाण उपस्थित करते हुए इस प्रकार कहा-(एवं
खलु अहं सामी सुमिण मत्थमि वयालीसं सुमिणा तीसं महा सुमिणा
वावत्तरि सव्वसुमिणा दिट्ठा) हे स्वामिन् ! हमने स्वप्नशास्त्र में ४२ वयालीस
स्वप्न ३० तीस महास्वप्न इस्तरह कुल ७२ बहचरसर्व स्वप्न देखे हैं । (तत्थणं
सामी ! अरहन्तायरो वा चक्कवट्टिमायरो वा अरहन्तंसि वा चक्कवट्टिसि वा गव्वं
वक्कममाणंसि एएसि तीसाए महासुमिणाणं इमे चोदसमहासुमिणे पा
सित्ताण पडिबुज्झन्ति) इनमें अर्हत प्रभु की माता तथा चक्रवर्ती की माता
जब अर्हत प्रभु के तथा चक्रवर्ती के गर्भ में आने पर इन ३० तीस महास्वप्नों
में से इन ५४ चोपन महास्वप्नों को देख कर प्रतिबुद्ध (जाग्रत) हो
जाती है । (तं जहा-गय उसभ, सीह-अभिसेय-दाम-ससिदिणयर-झय-
कुभं पउम-सर-सागर-विमाण-भवण-रयणुच्चय सिंहि च ॥१॥-) वे महा

प्रमाण न्याये स्वप्ना ५४ पोताना निरुत्थनी छल्ली दक्षाये पडोय्यो त्थारे तेय्योये
स्वप्नशास्त्रोना वारवार प्रमाण आपता श्रेणिक राजने आ प्रमाणे डहु-(एवं खलु
अहं सामी सुमिणसत्थंसि वयालीसं सुमिणा तीसं महासुमिणा वावत्तरि सव्व
सुमिणा दिट्ठा) हे स्वामिन् ! अस्माकं स्वप्नशास्त्रमा ४२ वे तालीस स्वप्न, ३० तीस महा-
स्वप्न आम् अथाथने ७२ ओतेर स्वप्न विशेषेयु छे तत्थणं सामी ! अरहन्त
मायरो वा चक्कवट्टिमायरो वा अरहन्तंसि वा चक्कवट्टिसि वा गव्वं वक्कम-
माणंसि एसि तीसाए महासुमिणाणं इमे चोदसमहासुमिणे पासित्ताणं
पडिबुज्झन्ति) आम् अर्हत प्रभुनी माता तेमज्ज चक्रवर्तीनी माता अर्हत
प्रभु तथा चक्रवर्तीने गर्भमा आया पछी आ गीम (३०) महास्वप्नोमाथी आ
ओद (५४) महास्वप्नोने ओदने प्रतिबुद्ध थअन्थ छे ओदवेडे नगी अथ छे (तं जहा-
गयउसभसीह, अभिसेय, दाम, ससिदिणयरं झयं, कुभं । पउमसर, सागर,

‘ओगिण्हति-अवगृह्णाति अवग्रहविषयी कृषन्ति सामान्यन स्मृतिपथ म्यापयन्तीत्यर्थः,
अवगृह्णा ईह ईहाय, अनुपविशन्ति-विचारयन्तीत्यर्थः, विचाय अ-योन्यैःसार्व-
परस्पर मिलित्वा ‘सचालेति’ सचालयन्ति=पर्यालोचयन्ति-स्वप्नार्थ निर्णयन्ती
त्यर्थः सचाल्य=निर्णय, तस्य स्वप्नस्य ‘स्मृद्वा’ लब्धाये=स्वप्न विचारतः,
गहियद्वा’ गृहीतार्या =तर्कवितर्कत ‘पुच्छियद्वा’ पृष्टार्याः सक्षय परामिप्रायप्र
गतः ‘विणिच्छियद्वा’ विनिश्चितायां यथार्थस्वरूपपरिज्ञानतः, ‘अहिगयद्वा’
अभिगतायां =कालांतरधारणारूपत परिज्ञातायां स-तः भेगिकस्य गद्गःपुरत

प्रज्ञान माग सामान्यरूप से स्मृति पथमें रस्यलिया। (ओगिण्हिता ईह
अणुपविससि ईह अणुपविसिचा अन्नमन्नेज सद्धि सचालेति, सचालिचा तस्स
सुमिणस्स लद्धा गहियद्वा पुच्छियद्वा विणिच्छियद्वा अहिगयद्वा सेणियस्सरन्नो
पुरओ सुमिणस्सत्थाइ उच्चारमाणार एव सयासी) याइ में ईहाज्ञान से उसका
अवग्रहज्ञान की भवेक्षा और अधिक विचार किया। जब व ईहाज्ञान से
उसका पूर्ण विचार कर चुके तब उन्होंने फिर परस्पर मिलकर उस स्वप्न
के अर्थ की पर्यालोचना की। जब व उसका पूर्ण निर्णय कर चुके तब
इस स्वप्न का अर्थ यह है यह अपने-विचारों के अनुसार उन्होंने
जानलिया। इस विषय में उन सबका बहुत देरतक ऊहापाह हुआ। संशय
अवस्थामें परामिप्राय लिया गया। अच्छी तरह स्वप्न के अर्थ का यथार्थ
स्वरूप परिज्ञान हो चुका-हो फिर उन्होंने उसे धारणारूप ज्ञान से अपने-
हृदय में उस तरह जमा लिया कि जिससे कालान्तर में भी उसकी विस्मृ

इयथी अवग्रहज्ञान द्वारा स्मृतिपथमा भूयु (ओगिण्हिता ईह अणुपविससि ईह
अणुपविसिचा अन्नमन्नेज सद्धि सचालति, सचालिचा तस्स सुमिणस्स
स्मृद्वा गहियद्वा पुच्छियद्वा विणिच्छियद्वा अहिगयद्वा सेणियस्सरन्नो पुरओ सुमिण
सत्थाइ उच्चारमाणार एव सयासी) त्थार वाइ तेज्जेजे अवग्रहज्ञान कत्ता पणु
वधारे सरस उहाज्ञानथी विचार क्थे। न्नाइ उहाज्ञानथी तेज्जेजे ते स्वप्नविशे
स पूरुपत्ते विचार करी वीधे त्थारे तेज्जेजे वधा भणीने ते स्वप्नना हण उपर
परालोचना करी। न्नाइ तेज्जे जा रीते निर्णय उपर आन्या त्थारे आ स्वप्न हण
न। उ ज्जेम पेटानाविचारने अनुसरता तेज्जे समल जमा आ वणतने लहने
जु पार सुधी तेज्जेमा उहापोह-तत्त्वविरा-वात्थे। सरथनी वणतमा तेज्जेजे
वीज्जेज्जेना अभिप्राये पणु वीधा आ प्रभावे न्नाइ सारी रीते स्वप्नना हणतु
आनु ज्ञान यथु त्थारे तेज्जेजे धारणारूप ज्ञानथी पेटपेटाना लद्धमा ते ज्ञानने
जेवी रीते धारणु क्थुं डे जेवी कालान्तरमा पणु तेनु विस्मरणु न क्थुं डे आ

‘सुमिणसत्थाइ’ स्वप्नशास्त्राणि ‘उच्चारमाणा’ उच्चार्यमाणाः पुनः पुनः कथयन्तः
एव वक्ष्यमाणरीत्या ‘वयासी’ अवादिषुः=सम्यग् अकथयन्-एवं खलु हे
स्वामिन् ! अस्माकं स्वप्नशास्त्रे द्विचत्वारिंशत् स्वप्नाः, त्रिंशत् महास्वप्नाः,
द्विसप्ततिः सर्वस्वप्ना दृष्टाः अस्मामि दृष्टिपथमानीताः, तत्र खलु हे स्वामिन् !
अर्हन्मातरो वा चक्रवर्तिमातरो वा अर्हति वा चक्रवर्तिनि वा गर्भं ‘वक्कममा-
णंसि’ व्युत्क्रमति सति एतेवा त्रिंशतो महास्वप्नना मध्ये इमान् चतुर्दशमहा-
स्वप्नान् दृष्ट्वा प्रतिबुध्यन्ते, तद्यथा-गय-१ उसभ-२ सीह-३ अभिसेय-४ दाम-५
ससि-६ दिणयर-७ झय-८ कुंभ-९ पउमसर-१० सागर विमाण भवण-१२ रयणुच्चय-१३
सिंहि च ॥१॥

ति न होसकें। इस तरह जब स्वप्नार्थ अपनी निर्णीत अवस्था की चरम
सीमा पर पहुँच चुका-तब उन्होंने उसे-श्रेणिक महाराजा के समक्ष स्वप्न
शास्त्रों का पुनः पुनः प्रमाण उपस्थित करते हुए इस प्रकार कहा-(एवं
खलु अहं सामी सुमिण सत्थमि वयालीसं सुमिणा तीसं महा सुमिणा
वावत्तरि सव्वसुमिणा दिट्ठा) हे स्वामिन् ? हमने स्वप्नशास्त्र में ४२ वयालीस
स्वप्न ३० तीस महास्वप्न इसतरह कुल ७२ बहनरसर्व स्वप्न देखे हैं। (तत्थणं
सामी! अरहतमायरो वा चक्कवट्टिमायरो वा अरहंतंसि वा चक्कवट्टिसि वा गव्वं
वक्कममाणंसि एएसि तीसाए महासुमिणाणं इमे चोदसमहासुमिणे पा
सित्ताण पडिबुज्झंति) इनमें अर्हत प्रभु की माता तथा चक्रवर्ती की माता
जब अर्हत प्रभु के तथा चक्रवर्ती के गर्भ में आने पर इन ३० तीस महास्वप्नों
में से इन ५४ चोपन महास्वप्नों को देख कर प्रतिबुद्ध (जाग्रत) हो
जाती है। (तं जहा-गय उसभ, सीह-अभिसेय-दाम-ससिदिणयरं-झयं-
कुंभं पउम-सर-सागर-विमाण-भवण-रयणुच्चय सिंहि च ॥१॥-) वे महा

प्रमाण न्याये स्वप्नाय पीताना निष्ठुथनी छेस्ती कक्षाये पडोय्यो त्यारे तेओओ
स्वप्नशास्त्रोना वारवार प्रमाण आपता श्रेणिक राजने आ प्रमाणे कल्लु-(एवं खलु
अहं सामी सुमिणसत्थंसि वयालीसं सुमिणा तीसं महासुमिणा वावत्तरि सव्व
सुमिणा दिट्ठा) हे स्वामिन् ! अमेओ स्वप्नशास्त्रमा ४२ पेतालीस स्वप्न, ३० तीस महा-
स्वप्न आभ जधाथधने ७२ पेतेर स्वप्न विशेषेयु छे तत्थणं सामी ! अरहंत
मायरो वा चक्कवट्टिमायरो वा अरहंतंसि वा चक्कवट्टिसि वा गव्वं वक्कम-
माणंसि एएसि तीसाए महासुमिणाणं इमे चोदसमहासुमिणे पामित्ताणं
पीडिबुज्झंति) आमा अर्हत प्रभुनी माता तेभज्ज चक्रवर्तीनी माता अर्हत
प्रभु तथा चक्रवर्तीने गल्लमा आव्या पछी आ तीस (३०) महास्वप्नोमाथी आ
चोद (५४) महास्वप्नोने नेधने प्रतिबुद्ध थधनय छे अएट्ठे के लगी जय छे (तं जहा-
गयउसभसीह, अभिसेय, दाम, ससिदिणयरं झयं, कुंभं। पउमसर, सागर,

छाया-गज१-वृषभ२ सिंहा३ म्रियेक४-दाम५-शनि६ दिनकर७ ध्वज८ कुम्भ९।

पशु१० सागर११ विमान भवन१२ रत्नोदय१३ शिखिनम्र१४।१।

वासुदेव मातरो वा वासुदेवे गर्भे व्युत्क्रामति सति एतेषां चतुर्दशानां महास्वप्नानाम् अन्यतरान् सप्त महास्वप्नान् दृष्ट्वा त्वष्ट्र प्रतिबुध्यते ।

बलदेवमातरो वा बलदेवे गर्भे व्युत्क्रामति सति एतेषां चतुर्दशानां महास्वप्नानाम् अन्यतरान् चतुरो महास्वप्नान् दृष्ट्वा प्रतिबुध्यते । १ माण्डलिकमातरो वा माण्डलिके गर्भे व्युत्क्रामति सति एतेषां चतुर्दशानां महास्वप्नानाम् अन्यतममक

स्वप्न ये हैं-गज१, वृषभ२ सिंहा३, म्रियेक४, दाम५, शशी (चन्द्र)६ दिनकर (सूर्य)७, ध्वजा८, कुम्भ (कलश)९, पशु१०, विमान तथा भवन१२, रत्नराशि१३, निर्धूमशिखी (अग्नि) (वासुदेवमायरो वा वासुदेवसि गर्भे वक्त्रममाणसि एएसि चोदसम्ब महासुमिणाण अन्नपरे सप्त महासुमिणे पासिणाण पञ्चिबुजसंति) वासुदेव की माता जब उनके-गर्भ में वासुदेव का अवतरण होता है तो इन पूर्वोक्त १४ खौदह महास्वप्नों को देखकर प्रतिबुद्ध हो जाया करती हैं । (बलदेवमायरो वा बलदेवसि गर्भे वक्त्रममाणसि एएसि चोदसम्ब महासुमिणाण अन्नपरे चत्वारि महासुमिणे पासिणाण पञ्चिबुजसंति) इसी तरह बलदेव की माता जब बलदेव गर्भ में आते हैं तब इन महा स्वप्नों में से किन्हीं ४ चार महास्वप्नों को देखकर प्रतिबुद्ध हो जाया करती हैं । (मण्डलियमायरो वा मण्डलियसि गर्भे वक्त्रममाणसि एएसि चोदसम्ब महासुमिणाण अन्नपरे एवं महा

विमान, भवन, रत्नोदयसिंहि च ॥१॥) तेऽबोह स्वप्नोऽप्य प्रभावे छि-दाशी १ गज२, सिंहा३ म्रियेक४ दाम (दाम)५, शशी (चन्द्र)६ दिनकर (सूर्य)७ ध्वज८, कुम्भ (कलश)९ पशु१०, विमान तथा भवन१२ रत्नराशि१३ निर्धूमशिखी (अग्नि) (वासुदेवमायरो वा वासुदेवसि गर्भे वक्त्रममाणसि एएसि चोदसम्ब महासुमिणाण अन्नपरे सप्त महासुमिणे पासिणाण पञ्चिबुजसंति) वासुदेव की माता जब वासुदेव अवतरते हैं तब ये १४ महास्वप्नों में से किन्हीं ४ चार महास्वप्नों को देखकर प्रतिबुद्ध हो जाया करती हैं । (मण्डलियमायरो वा मण्डलियसि गर्भे वक्त्रममाणसि एएसि चोदसम्ब महासुमिणाण अन्नपरे एवं महा

મહાસ્વપ્ન દૃષ્ટા પ્રતિબુદ્ધ્યન્તે અયંચં ચલુ હે સ્વામિન્ ! = હે રાજન્ ધારિણ્યા દેવ્યા એકો મહાસ્વપ્નો દૃષ્ટઃ, ઉદારઃ ચલુ હે સ્વામિન્ ! ધારિણ્યા દેવ્યા સ્વપ્નો દૃષ્ટઃ, યાવત્ આરોગ્ય તુષ્ટિ દીર્ઘાયુઃ કલ્યાણમંગલકારકઃ, તત્ર-આરોગ્યં=નીરોગતા, તુષ્ટિઃ=આનન્દઃ, દીર્ઘાયુઃ=દીર્ઘકાલિકજીવનં, કલ્યાણં=સુખમંગલં=દિતમ્, એતેષાં કારકઃ સ્વપ્નો દૃષ્ટઃ, તેન હે સ્વામિન્ ! અર્થલાભો ભવિષ્યતિ, સૌખ્યલાભઃ હે સ્વામિન્ ! ભોગલાભઃ હે સ્વામિન્ ! પુત્રલાભો રાજ્યલાભો ભવિષ્યતિ। એવં ચલુ હે સ્વામિન્ ! ધારિણી દેવી નવસુ માસેષુ બહુપ્રતિપૂર્ણેષુ યાવત્ શુભલક્ષણસમ્પન્નં નિરોગ-

સુમિણં પાસિત્તાણં પઢિવુજ્જતિ) માંડલિક કી માતા જબ ઉનકે ગર્ભ મેં માંડલિક કી અવતરણ હોતા હૈ તબ ઇન ચતુર્દશ મહાસ્વપ્નોં મેં સે કિસી એક મહાસ્વપ્ન કા અવલોકન કર જાગૃત હો જાયા કરતી હૈં। (इमेय णं सामी धारिणीए देवीए रन्ने महासुमिणे दिट्ठे तं उरालेणं सामी ! धारिणीए देवीए सुमिणे दिट्ठे जाव आरोग्गतुट्ठिदीहाउकल्लाण मंगल्लकारेण णं सामी । धारिणीदेवीए सुमिणे दिट्ठे अत्थलाभो सामी ! सोक्खलाभो सामी ! भोग लाभो सामी ! पुत्तलाभो रज्जलाभो एवं चलु सामी ! धारिणी देवी नवण्हं मासाणं बहुपडिपुष्णाणं जाव दारगं पयाहिह) હે સ્વામિન્ ! ધારિણીદેવીને જો યહ રાત્રિમેં મહા સ્વપ્ન દેસ્વા હૈ વહ નાથ ! વડા ઉદાર હૈ આરોગ્ય તુષ્ટિ દીર્ઘાયુ-મંગલ તથા કલ્યાણકારક હૈ। અતઃ હે સ્વામિન્ ઇસસે યહ પૂર્ણ નિશ્ચય હૈ કિ આપકો અર્થલાભ હોગા-સુખલાભ હોગા ભોગલાભ-પુત્રલાભ હોગા ઓર રાજ્યલાભ હોગા। ધારિણીદેવી અવ જબ નવ માસ પૂર્ણરૂપ સે સમાસ હો જાવેંગે તવ શુભ લક્ષણ સંપન્ન તથા નિરો-

અન્નતરં એવં મહાસુમિણં પાસિત્તા ણ પઢિવુજ્જંતિ) માંડલિકની માતા ત્યારે તેઓના ગર્ભમાં માંડલિકનું અવતરણ થાય છે ત્યારે આ ચોદ મહાસ્વપ્નોમાંથી કોઈ એક મહાસ્વપ્નને બોધને બાદથી થઈ બાધ છે (इमेयणं सामी धारिणीए देवीए रन्ने महासुमिणे दिट्ठे तं उरालेण सामी । धारिणीए देवीए सुमिणे दिट्ठे जाव आरोग्गतुट्ठिदीहाउ कल्लाणमंगल्लकारेण णं सामी ! धारिणीदेवीए सुमिणे दिट्ठे अत्थलाभो सामी ! सोक्खलाभो सामी ! भोगलाभो सामी ! पुत्तलाभो रज्जलाभो एवं चलु सामी ! धारिणीदेवी नवण्हं मासाणं बहुपडिपुष्णा ण जाव दारगं पयाहिह) હે સ્વામિન્ ! ધારિણી દેવીએ જે આ મહાસ્વપ્ન બોધું છે, તે હે નાથ બહુ જ ઉદાર, આરોગ્ય, તુષ્ટિ, દીર્ઘાયુ, મોગળ તેમજ કલ્યાણ કરનાર છે, એટલા માટે હે સ્વામિન્ ! આ નિશ્ચિતપણે કહી શકાય કે આપને અર્થલાભ, સુખલાભ, ભોગલાભ, પુત્રલાભ અને રાજ્યલાભ થશે હવે નવ માસ પૂરા થશે, ત્યારે ધારિણી દેવી શુભ-

તાદિ ગુણયુક્ત દારક=પુત્ર જનયિષ્યતિ, સોઽપિ ચ સ્વલુ દારકઃ 'ઉમ્મુકવાન્
માયે' ઉમ્મુકવાલ્માય =ત્યક્તવાચ્યાત્રસ્યઃ, વિન્નાયપરિણયમિત્તે' વિજ્ઞાતપરિણ
તમાત્ર -પરિણતમેષ પરિણતમાત્ર પરિણતમાત્ર પરિણતસ્વરૂપમિત્યર્થઃ, વિજ્ઞાતમ્=
અયમુદ્ધ પરિણતમાત્ર અવસ્યાન્તર યેન સ તયા, યાચ્યાન્મ્યામતિક્રમ્ય પરિજ્ઞાત
યૌવનારમ્મ ઇત્યર્થઃ । 'જોઽવળગમણુપ્પત્તે' યૌવનકમનુમાત્રઃ=સુન્દરતાકળ્યાણમ્યા
સમ્પન્નઃ સન્ 'સૂરે' શૂર =પરાક્રમી 'વીરે' =સપ્તનિવારક, 'વિક્કતે' વિક્રાન્તઃ=
અપ્રતિહતપરાક્રમ, 'વિત્તિન્નપિટમ્મલલાહને' વિસ્તીર્ણપિપુલક્કમ્મલાહન =વિસ્તીર્ણ
=ચતુર્દિશુ પ્રસૂતં વિપુલમ્=અતિશય ધન=સૈન્ય ચાહનં=અશ્વગનરથાદિકરૂપં યસ્ય સતથા,
પ્રમૂતા તિશય ધનલાહનસમ્પન્નઃ, 'રક્ખવ્હૈ' રાજ્યપતિ =રાજ્યસ્થામી રાજા અનેકરૂપ
સ્થામી-ઈદમ્મતાપી મધિષ્યતિ । અયચા-અણગારે' અનગાર 'માચિયપ્પા' માચિ
તાત્મા=માપિતઃ આત્મા યેન સ વશીકૃતેન્દ્રિયઃ આત્માર્થી મુનિર્શ મધિષ્યતિ । 'ત
ઉરાલેણ-મામી !' તત્=તસ્માદ્ ઉદાર સ્વલુ હે સ્વામિન્ ! ધારિત્થા દેશ્યા

ગતા આદિ ગુણ યુક્ત પુત્ર કો જન્મ દેગી । (સે વિ ય જ દારક ઉમ્મુકવાલ્માય
માયે વિજ્ઞાતપરિણયમિત્તે જોઽવળગમણુપ્પત્તે સૂરે વીરે વિક્રન્તે વિક્કન્ન પિટ
લપલલાહને રક્ખવ્હૈ રાજા અવિસ્સઈ અણગારે ધા માચિયપ્પા) યદ્દ શાન્ક
મી મધ અપની ધારય અવસ્થા સે પરિત્યક્ત હો જાવેગા ઔર અપની મધ
સ્થાન્તર કા પરિજ્ઞાયક હો ખુદગા અયૌત્ત અથ ઉસે યદ્દ માન હો જાવેગા
કિ મરી ધારય અવસ્થા નિકલ્લ ખુદી હૈ ઔર યૌવન અવસ્થા કા પ્રારમ્ભ
હો ગયા હ તથ યદ્દ યૌવન સ્ હરામરા હોફર બઠા મારી પરાક્રમી વીર
હોગા । હસકા પરાક્રમ અપ્રતિહત ગતિવાળા હોગા યદ્દ વિસ્તીર્ણ વિપુલ
ધન લાહન કા અધિપતિ હોગા રાજ્યકા પતિ ઔર અનેક મુસ્થામિયો કા
મો સ્થામી હોગા । અયચર-ઈન્દ્રિયો કો વદા મેં કરકે આત્માર્થી મુનિ હોગા ।

લક્ષણવાળા નીશાંગી વજેરે જુલોવાળા પુત્રને જન્મ આપશે. (સે વિ ય જ દારક ઉમ્મુક
વાલ્માયે વિજ્ઞાતપરિણયમિત્તે જોઽવળગમણુપ્પત્તે સૂરે વીરે વિક્રન્તે વિક્કન્ન
પિટલપલલાહને રક્ખવ્હૈ રાજાના, અસ્મઈ અણગાર ધા માચિયપ્પા) તે જાણ
જ્યારે જાણ અવસ્થાને વટાવી લેશે અને પોતાની અવસ્થાન્તર જોડે લે કે ખુલાવસ્થાને
અમ તો યશે જોડે લે કે જ્યારે તેને જોમ લાગવા માગે કે માફ જાણ
પણ પચાસ થઈ ગયું છે અને હું યૌવનના ઉબરે જાવો છું ત્યારે તે ભર જુલનીમ
આપને બાપે પ્રાપ્ત પરાક્રમી વીર થશે. જોનુ શ્રુતાત્મ અપ્રતિહત અતિવાળુ થશે. તે
વિ જા, વિપુલ ધન અને વાદનનો સ્થામી થશે. તે રાજ્યનો પાત અને ધણા રાજા
નો પણ ધણ થશે. અથવા તે તેન્દ્રિયો ઉપર કાબૂ મેળવીને આત્માર્થી મુનિ થશે.

स्वप्नो दृष्टः, यावत् अरोग्यतुष्टि यावत् दृष्टः, इति कृत्वा=इति स्वप्न विज्ञाय भूयो भूयो=वारम्बारम् 'अणुवृहेति' अनुवृहयन्ति स्वमार्थं शुभम् प्रदर्शनेन श्रेणिकराज भृशं वर्द्धयन्ति-प्रसादयन्तीत्यर्थः। ततःखलु श्रेणिको र तेषां स्वप्नपाठकानामन्तिके एतमर्थं श्रुत्वा निश्चय्य हृष्ट यावद्दृश्यः तलं यावद् एवमवादीत्-एवमेतत् हे देवानुप्रिया ! यावत् यत् खलु यूयं च इति कृत्वा तं स्वप्न सम्यक् प्रतीच्छति=यथार्थरूपेण स्वीकरोति प्रतीप्य, त

(तं उरालेण सामी धारिणीए देवीए सुमिणे दिष्टे जाव आरोग्य तु जाव दिष्टे इतिकहु भुज्जोर अणुवृहेति) इसलिये हे स्वामिन ! धारिणी ने जो यह स्वप्न देखा है वह बड़ा ही उदार देखा है। यह आरोग्य तुष्टि आदिका प्रदाता है। इस प्रकार स्वप्नार्थ को जानकर उनलोगोंने स्वप्न के फल प्रदर्शन से श्रेणिक राजाको वार २ या-उन्हें खूब प्रसन्न किया। (तएणं सेणिए राया) इसके बाद उन श्रेणिक राजाने (सुमि पाढगाणं) उन स्वप्न से अर्थ को यथार्थ रूप में प्रदर्शित करनेवाले स्वप्न पाठकों के (अंतिए) मुख से (एयमद्व सोच्चा) इस स्वप्नार्थ रूप को कानों से सुनकर तथा (णिसम्म) उसको चित्तमें जमा कर (हद्व जाव हियए) हर्षोत्कर्ष से प्रफुल्लित हृदय हो (करयलजाव एवं वयासी) देव हाथों को जोड़कर इस प्रकार कहा—यहाँ यावत् शब्द से पीछे का संग्रहीत हुआ-है। (एवमेयं देवानुप्रिया जाव जन्नं तुवमे वयहत्तिकहु सुमिणं सम्मं पडिच्छइ) हे देवानुप्रियों ! जैसा आपलोग कहते हैं विलकुल ठीक है ऐसा कह कर राजाने उनके द्वारा प्रकाशित उस स्वप्न

(तं उरालेण सामी धारिणीए देवीए सुमिणे दिष्टे जाव आरोग्य तुष्टि तु दिष्टे इति कहु भुज्जोर अणुवृहेति) ओटला भाटे छे स्वामिन ! धारिणी ने देवेनेले आ स्वप्न गहु ज उदार छे ते आरोग्य तुष्टि वगेरेने आपनाइ छे प्रमाणे स्वप्नना झुणने लण्णिने ते दोडोअे ते स्वप्नना झुणने गतावता श्रे रानने वारवार वधाभाणी आपी, अने तेअेने भूय ज प्रसन्न कर्या (तएण सेणिए राया) त्थारभादे श्रेणिक रानअे (सुमिणपाढगेण) ते स्वप्नना अर्थने साथी इयभा वनारा ते स्वप्न पाठो (अंतिए) ना भोढथी (एयमद्व सोच्चा) आ स्वप्नार्थ इय व जानथी साभणीने तेभज (णिसम्म) तेने चित्तभा धारण करीने (हद्वतुद्व जाव हिय गहु लुधथी प्रसन्न हृदय थधने (करयलजाव एवं वयासी) गन्ने हाथ ने आ प्रमाणे कह्ते—अहाँ 'यावत्' शब्दथी पूवे' कहेला पाठने सग्रह थये (एवमेयं देवानुप्रिया जाव जन्नं तुवमे वयहत्तिकहु तं सुमिणं सम्मं पडिच्छइ देवानुप्रियो ! ने तमे कहे छे ते तहन साथी छे, आम कहीने रानअे २

તાદિ ગુણયુક્તં દારકં=પુત્ર જનયિષ્યતિ, સોઽપિ ચ સ્વલ્લ દારકઃ 'ઉત્મુક્તવાલ્-
માવે' ઉત્મુક્તવાલ્માનઃ=ત્યક્તવાસ્વાવસ્થા, વિન્નાયપરિણયમિત્તે' વિજ્ઞાતપરિણ-
તમાત્ર -પરિણતમેષ પરિણતમાત્ર પરિણતમાત્ર પરિણતસ્વરૂપમિત્યર્થઃ, વિજ્ઞાતપ્-
અથબુદ્ધ પરિણતમાત્ર અવસ્થાન્તર વન સ તથા, વાસ્વાવસ્થામતિક્રમ્ય પરિજ્ઞાત
યૌવનારમ્મ ઇત્યર્થઃ । 'જોઞ્વણગમણુપ્પત્તે' યૌવનક્રમનુમાત્તઃ=સુન્દરતારુણ્યાવસ્થા
સમ્પન્નઃ સન્ 'સૂરે' શૂરઃ=પરાક્રમી 'ધીરે' =જ્ઞપ્રુનિવારક, 'વિક્ષતે' રિક્ષાન્તઃ=
અપ્રતિહતપરાક્રમઃ, 'વિત્થિન્નવિઠલ્લલ્લાહણે' વિસ્તીર્ણવિપુલલ્લાહનઃ=વિસ્તીર્ણ
=ધનુર્દિંશુ પ્રસૂત વિપુલમ્=અતિશય વર્સ=સૈ-યં રાહનં=અશ્વગજરથાદિરૂપ યસ્ય સત્તા
પ્રમૂતા વિશય લલ્લાહનસમ્પન્ન, 'રજ્જવર્ધ' રાજ્યપતિઃ=રાજ્યસ્થામી રાજા અનેકપૂ-
સ્થામી-રજ્જવર્ધાપી મધિષ્યતિ । અથવા-'અળગાર' અનગારઃ 'માચિયપ્પા' માચિ
તાત્મા=માચિતઃ આત્મા યેન સ વશીકૃતેન્દ્રિયઃ આત્માર્થી મુનિર્મ મધિષ્યતિ । 'ત
ઠરાછેણ-સામી !' તત્=તસ્માદ્ ઠવારઃ સ્વલ્લ હે સ્વામિન્ ! મારિપ્પા દશ્યા

ગતા આદિ ગુણ યુક્ત પુત્ર કો જન્મ દેગી । (સ પિ ય ણં દારપ ઉત્મુરુપાલ
માવે દિક્ષાપરિણયમિત્તે જોઞ્વણગમણુપ્પત્તે સૂરે ધીરે વિક્ષતે વિક્ષાન્ત વિઠ
લ્લલ્લાહણે રજ્જવર્ધ ગયા મચિસ્સર્ધ અળગારે વા માચિયપ્પા) વહ વાલક
મી મધ અપની વાલ્ય અવસ્થા સે પરિત્યક્ત હો જાવેગા ઔર અપની અવ
સ્થાન્તર કા પરિજ્ઞાયક હો જુવગા અર્થાત્ જન્મ તસે યહ માન હો જાવેગા
ફિ મેરી વાલ્ય અવસ્થા નિકલ જુકી હે ઔર યૌવન અવસ્થા કા પ્રારમ્ભ
હો ગયા હ તવ જહ યૌવન સ હરામરા હોકર વહા મારી પરાક્રમી ધીર
હોગા । હસકા પરાક્રમ અપ્રતિહત ગતિવાળા હોગા યહ વિસ્તીર્ણ વિપુલ
લ્લ લાહન કા અપ્રિપતિ હોગા રાજ્યકા પતિ ઔર અનેક મૂસ્થામિયો કા
મી સ્વામી હોગા । અથવા-ઇન્દ્રિયો કો વશા મેં કરકે આત્માર્થી મુનિ હોગા ।

લક્ષણવાળા નીશાગ્રી વગેરે શુભ્રાવાળા પુત્રને જ મ આપશે. (મે પિ ય ણ દારપ ઉત્મુક્ત
વાલ્ માવે વિન્નાયપરિણયમિત્તે જોઞ્વણગમણુપ્પત્તે સૂરે ધીરે વિક્ષતે વિજ્ઞાત
વિઠલ્લલ્લાહણે રજ્જવર્ધ રાપામાચસ્મર્ધ અળગારે વા મારિયપ્પા) તે જાણ
જ્યારે જાણ અવસ્થાને વટાવી લેશે અને પોતાની અવસ્થાન્તર બેટલે કે મુલાવસ્થાને
અમળતો થશે બેટલે કે જ્યારે તેને એમ લાગવા માંડશે કે માફે જાણ-
પણ પસાર થઈ ગયું છે અને હું યૌવનના ઉભરે લલે છું ત્યારે તે બર જુવાનીમાં
આગીને બારે મોટો પરાક્રમી ધીર થશે એનું મૂલતન અપ્રતિહત ગતિવાળું થશે તે
જિ જા વિપુલ જળ અને વાદનનો સ્વામી થશે તે રાજ્યનો પતિ અને અનેક મુલા
ને પણ રાજ થશે અથવા તે તેન્દ્રિયો ઉપર કબજીબની આત્માર્થી મુનિ થશે

यावत् एवं महास्वप्न दृष्ट्वा त्वं प्रतिबुद्धाऽसि, इति कृत्वा श्रेणिको राजा धारिणीं देवीं भूयो भूयः अनुवृहयति । ततः खलु धारिणी देवी श्रेणिकस्य रात्रोऽन्तिके एतमर्थं श्रुत्वा निशम्य हृष्टः । यावत् हृदया तं स्वप्नं सम्यक् प्रतीच्छति, प्रतीप्य यत्रैव स्वकं वासगृहं तत्रैव उपागच्छति, उपागत्य स्नाता कृतबलिकर्मा यावत् विपुलान् यावत् मानुष्यकान् भोगभोगान् भुञ्जाना विहरति ॥मृ० ११॥

महासुमिण जाव भुज्जो २ अणुवूहेइ) हे देवानुप्रिय ! स्वप्नशास्त्र में ४२ वयालीस स्वप्न और तीस-महास्वप्न कहे गये हैं । इनमें महापुरुषों की माताएँ इतने २ स्वप्नों को देखकर प्रतिबुद्ध होती हैं तुम भी एक महास्वप्न देखकर प्रतिबुद्ध हुई हो ऐसा कहकर राजा श्रेणिक ने उस धारिणीदेवी को बार२ वधाई दी-उसकी बार२ सराहना की । (तएणं धारिणीदेवी सेणियस्स रन्नो अतिण एयमट्ठं सोच्चा णिसम्म हट्ट जाव हियया तं सुमिणं सम्मं पडिच्छइ, पडिच्छित्ता जेणेव सए वासघरे तेणेव उवागच्छइ उवागच्छित्ता ण्हाया कय-वलिकम्मा जाव विपुलाइ जाव विहरइ) बाद में धारिणी देवीने श्रेणिक राजा से अपने इस महास्वप्न का फल सुनकर बड़ा हर्ष मनाया और उस स्वप्न को बड़ा भला मानकर फिर वे जहाँ अपना वासगृह था वहाँ गई । जाकर उन्होंने स्नान किया । बलिकर्म आदि का आचरण कर फिर वे आनन्द के साथ रहने लगी । और मनुष्य भव संबन्धी अनेक विध कामभोगों को भोगती हुई वे अपने समय को बड़ी शान्ति के साथ व्यतीत करने लगीं । सूत्र ॥११॥

भुज्जो २ अणुवूहेइ) हे देवानुप्रिये ! स्वप्नशास्त्रमां भेतालीस (४२) स्वप्न तेमज्ज तीस (३०) महास्वप्न इडेवा छे महापुरुषोनी माताओ ओटला ओटला स्वप्नो जेधने जगे छे तमे पणु ओक महास्वप्न जेधने जग्ग्या छे आम इडीने श्रेणिक राजाओ धारिणीदेवीने बारवार भगण वाड्योथी वधाव्या अने बारवार वण्णाणु क्यो (त-एणं धारिणीदेवी सेणियस्स रन्नो अतिण एयमट्ठं सोच्चा णिसम्म हट्टजाव हियया तं सुमिणं सम्मं पडिच्छइ, पडिच्छित्ता जेणेव सए वासघरे तेणेव उवागच्छइ उवागच्छित्ता ण्हाया कयवलिकम्मा जाव विपुलाइ जाव विहरइ) त्थारपणी धारिणीदेवीओ श्रेणिक राजा पासेथी महास्वप्नतु इण सावणीने षूण ज प्रसन्नता अनुभववी, अने महा स्वप्नने णहुण सारू भान्थु भान्थ करीने तेओ न्था पोतानु निवासगृह इतु त्या गया त्या जधने तेओओ स्नान क्युं अलिकर्म वगेदे (इगडा वगेदेने अन्न लाग आपवो) विधिओ पतावीने ते पणी तेओ प्रसन्न थधने रडेवा लाग्या आ रीते तेओओ मनुष्य सबधी अनेक लोगो लोगवता पोताना वणतने घण्टी शांतिथी पसार क्यो ॥ सूत्र “११” ॥

સ્વપ્નપાઠકાન્ વિપુલેન અશનપાનસાધસ્થાપેન વક્ત્રગંધમાસ્પાસકારેણ
 ચ સન્કરોતિ, સમાનપતિ, સત્કૃત્ય સમ્માન્ય, વિપુલં જીવિતાર્થં પ્રીતિદાનં
 દદાતિ, વત્સા પ્રતિવિસર્મયતિ । તતઃ સ્વલ્પ સ શ્રેણિકો રાના મિદાસનાદુ
 તિષ્ઠતિ, ઉત્પાપ યત્રેવ ધારિણી દેવી તપ્તેષ ઉપાગચ્છતિ, ઉપાગત્ય ધારિણી
 દેવીમેઘમઘાદીત્-અર્ચ સ્વલ્પ હે દેવાનુભિયે । સ્વપ્નશાસ્ત્રે દ્વિચત્વારિંશત સ્વપ્ના
 કો યથાર્થરૂપ સે માન્ય કર ણિયા । (પદ્ધિચ્છિન્તા તે મુમિણપાઠપ વિઙ
 લેણં) માન્ય કર શુક્રતે કે પશ્ચાત્ ડન શ્રેણિક રામાને ફિર સ્વપ્નપાઠ
 કો કા વિસ્મૃત-વિપુલ-(અસનપાનસાધમસાદમેણ ઘત્યગંધમસ્પા-
 સંકારેણ ચ સન્કારેઈ) અશન, પાન, સ્વાધ, કપ સ્વાર પ્રકાર ક આહાર સે
 તથા વક્ત્ર, ગંધ, માલ્ય, અર્ચ અલંકારો સે સ્વૂચર સત્કાર ક્રિયા । (સંમા-
 ણેઈ) સન્માન ક્રિયા । (સન્કારિણા સમાનિષ્ઠા વિઙલ જીવિયારિઈ પીઈદાન
 દપઈ) સત્કાર ઔર સન્માન કરને કે પાદ વહુત અધિક આજીવિકા
 કે યોગ્ય ડન્હે પ્રીતિદાન દિયા । (દલઈતા પદ્ધિવિસગ્જઈ) ઔર દેકર
 વિસર્મિત કર દિયા । (તપ્તેણ સે સેણિય રાયા સીદાસનાધો અમ્મુદ્દેઈ)
 ઈસકે પાદ શ્રેણિક રાજા અપને સિદ્ધાસન સે ડઠ (ડટ્ટિયા) ડઠકર
 (જેણેવ ધારિણીદેવી તેણેવ ડવાગચ્છઈ) જહાં ધારિણીદેવી થી વહાં ગયે ।
 ડવાગચ્છિયા) ઢાકર (ધારિણી દેવિય અથ ડવાસી) ડસ ધારિણીદેવી સે ંસા
 કહા-(અથ સ્વલ્પ દેવાણુપિયપ્પસુમિણસત્યસિ ધાયાલીસ સુમિણા જાય અગ
 પાઠકોએ કહેલા સ્વપ્નજ્ઞને આશ્વા રૂપમા સ્વીક્રમુ" (પદ્ધિચ્છિન્તા તે મુમિણ
 પાઠપ વિઙલેણ) સ્વીક્રમુ પછી તે શ્રવિક રાજાએ સ્વપ્નપાઠકોનો ધણુ પ્રમાણમા (અ તગ
 પાનસાધમસાદમેણ ઘત્યગંધમસ્પાસકારેણ ચ સન્કારેઈ) અશન, પાન, પાધ,
 સ્વાધ, રૂપ સ્વાર પ્રકારમા આહારથી તેમજ વક્ત્ર, ગંધે માલ્ય અને ધરણુંઓથી
 પૂજ સત્કાર થયે, (સંમાણેઈ) સ માનક્રમુ", (સન્કારિણા સમાનિષ્ઠા વિઙલં જી
 વિયારિઈ પીઈદાન દપઈ) સત્કાર અને સન્માન ક્રમો પછી તેમને પુજા આ
 લવિકા યોગ્ય પ્રીતિદાન આપ્યુ । (દલઈતા પદ્ધિવિસગ્જઈ) અને આપીને તેઓને
 નિદ્રા થયે—(તપ્તેણ સે સણિય રાયા સીદાસનાધો અમ્મુદ્દેઈ) ત્યાસ્પાદ શ્રેણિક
 રાજા પોતાના સિદ્ધાસન ઉપરથી ઊભા થયા અને (ડટ્ટિયા) ઊભ થડને (જેણેવ
 ધારિણીદેવી તણેવ ઉપાગ-ચ્છઈ) આ પાસિનીદેવી ત્વી ત્વાં અવાં (ડવાગચ્છિયા)
 ત્વા વડને (ધારિણિ દર્શિય ડવાસી) પાસિનીદેવીને આ પ્રમાણે કમુ-કે (અથ
 સ્વલ્પ દેવાણુપિયપ્પ સુમિણસત્યસિ ધાયાલીસ સુમિણા જાય અગ મદાસુમિણં જાય

યાવત્ એવં મહાસ્વપ્ન દૃષ્ટાત્વં પ્રતિબુદ્ધાસિ, ઇતિ કૃત્વા શ્રેણિકો રાજા ધારિણીં દેવીં ભૂયો ભૂયઃ અનુવૃદ્ધયતિ । તતઃસ્વલુ ધારિણી દેવી શ્રણિકસ્ય રાત્રોઽન્તિકે એતમર્થં શ્રુત્વા નિશમ્ય હૃષ્ટઃ યાવત્ હૃદયા તં સ્વપ્નં સમ્યક્ પ્રતીચ્છતિ, પ્રતોપ્ય યત્રૈવ સ્વકં વાસગૃહ તત્રૈવ ઉપાગચ્છતિ, ઉપાગત્ય સ્નાતા કૃતવલિકર્મા યાવત્ વિપુલાન્ યાવત્ માનુષ્યકાન ભોગભોગાન્ ભુજ્ઞાના વિહરતિ ॥મુ.૦૧૧॥

મહાસુમિણ જાવ ભુજ્ઞોર અણુવૂદ્દેહ) હે દેવાનુપ્રિય ! સ્વપ્નશાસ્ત્ર મેં ૪૨ વચાલીસ સ્વપ્ન ઓર તીમ-મહાસ્વપ્ન કહે ગયે હેં । इनमें महापुरुषों की माताएँ इतने २ स्वप्नों को देखकर प्रतिबुद्ध होती हैं तुम भी एक महास्वप्न देखकर प्रतिबुद्ध हुई हो ऐसा कहकर राजा श्रेणिक ने उस धारिणीदेवी को वार२ वधाई दी-उमकी वार२ सराहना की । (तएणं धारिणीदेवी सेणियस्स रन्नो अतिण एयमट्ठं सोच्चा णिसम्म हट्ट जाव हियया तं सुमिणं सम्मं पडिच्छइ, पडि-च्छित्ता जेणेव सए वासवरे तेणेव उवागच्छइ उवागच्छित्ता ण्हाया कय-वलिकम्मा जाव विपुलाइ जाव विहरइ) वाद में धारिणी देवीने श्रेणिक राजा से अपने इस महास्वप्न का फल सुनकर बड़ी हर्ष मनाया और उस स्वप्न को बड़ा भला मानकर फिर वे जहां अपना वासगृह था वहां गईं । जाकर उन्होंने स्नान किया । बलिकर्म आदि का आचरण कर फिर वे आनन्द के साथ रहने लगीं । और मनुष्य भव संबन्धी अनेक विध कामभोगों को भोगती हुई वे अपने समय को बड़ी शान्ति के साथ व्यतीत करने लगीं । सूत्र ॥११॥

भुज्जो २ अणुवूदद्देह) हे देवानुप्रिये ! स्वप्नशास्त्रमां मेतालीस (४२) स्वप्न तेमज्जीस (३०) महास्वप्न इडेला छे महापुरुषोनी माताओ अटला अटला स्वप्नो नेधने नदगे छे तमे पणु ओक महास्वप्न नेधने नज्या छे आभ इहीने श्रेष्ठिक राजाओ धारिणीदेवीने वारवार भगण वाड्योथी वधाव्या अने वारवार वणाणु क्यो (त-एणं धारिणीदेवी सेणियस्स रन्नो अतिण एयमट्ठं सोच्चा णिसम्म हट्टजाव हियया त सुमिण सम्म पडिच्छइ, पडिच्छित्ता जेणेव सए वासवरे तेणेव उवागच्छइ उवागच्छित्ता ण्हाया कयवलिकम्मा जाव विपुलाइ जाव विहरइ) त्यारपछी धारिणीदेवीओ श्रेष्ठिक राजा पासेथी महास्वप्नतु इण साबणीने ખૂબ જ પ્રસન્નતા અનુભવી, અને મહા સ્વપ્નને બહુજ સારૂ માન્યું માન્ય કરીને તેઓ ન્યા પોતાનું નિવાસગૃહ હતું ત્યા ગયા ત્યા જઈને તેઓએ સ્નાન કર્યું બલિકર્મ વગેરે (કાગડા વગેરેને અન્ન લાગ આપવો) વિધિઓ પતાવીને તે પછી તેઓ પ્રસન્ન થઈને રહેવા લાગ્યા આ રીતે તેઓએ મનુષ્ય સંબધી અનેક ભોગો ભોગવતા પોતાના વખતને ઘણી શાંતિથી પસાર કર્યો ॥ સૂત્ર “૧૧” ॥

मृम्म—तएण तीसे धारिणीए देवीए दोसु मामेसु वीइक्क
तासु तइए मासे वहमाणे तस्स गव्वमस्स दोहलकालसमयसि अय
मेयारुवे अकालमेहेसु दोहले पाउव्वमवित्था—धन्नाओ ण ताओ अम्म
याओ, सपुन्नाओ ण ताओ अम्मयाओ, कयत्थाओ ण ताओ
कयपुन्नाओ कयल्लक्खणाओ कयविह्वाओ, सुलद्धेण तासि माणु
स्सए जम्मजीवियफले जाओ ण महेसु अव्वुगएसु अव्वुज्जुएसु
अव्वुन्नएसु अव्वुट्ठिएसु सगज्जिएसु सविज्जुएसु सफुत्तिएसु सथ
णिएसु धतधोतरुप्पपट्ट—अक—सखचदक्कुदसालिपिटुरासिसमप्प
भेसु चिउरहरियालभेयचपगसणश्वोरटसरिसयपउमरयसमप्पभेसु
लक्खारससरसत्तर्किसुयजासुमणरत्तवधुजीवगजाइहिंयुलयसरसकु
कुमउरव्वमससरुहिरइदगोव्वगसमप्पभेसु वरहिणनीलगुलियसुग—
चासपिच्छभिगपत्तसासगनीलुप्पलनियर—णव सिरीस कुसुमणवस
इलसमप्पभेसु जञ्जणभिगभेयरिट्ठगभमरावलिगवलगुलियक-
ज्वलसमप्पभेसु फुरतविज्जुतसगज्जिएसु वायवसविपुलगगणच
वलपरिसकिरेसु निम्मलवरवारिधारापगलियपयइमारुयसमाहय
समोत्थरतउवरिउवरि तुरियवासपवासिएसु धारापहकरणिवाय
निव्वाविमेइणितले हरियगणकचुए पल्लवियपायवगणेसु वल्लिविया
णेसु पसरिएसु उन्नएसु सोमग्गसुवागएसु नगेसु नयसु वा वेभार
गिरिप्पवायतढकढकविमुक्केसु उज्जरेसु तुरियपहावियपलोट्टफे
णाउलसकल्लस जलं वहतीसु गिरिनीदीसु सज्जज्जुणनीवक्कुडयकदल
सिलिंभकलिएसु उववणेसु, मेहरसिअइट्टुट्टुषिट्ठिएहरिसवसपमुक्कक

ठकेकारवं मुयंतेषु वरहिणेषु उउवसभयजणियतरुणसहयरिपणच्चि-
 एषु नवसुरभिसिलिंघकुडयकंदलकलंबगंधधुणिं मुयंतेषु उववणेषु, पर
 हुयरुरिभितसंकुलेषु उदायंतरत्तइंदगोवयथोवयकारुन्नविलविएसओ
 णयतणसंडिएसु दुरपयंपिएसु संपिडियदरियभमरमहुकरिपहकरपरि-
 लिं तमत्तछप्पयकुसुमासवलोलमहुरगुंजंतदेसभाएसु उववणेषु, परिसा-
 मियचंदसूरगहगणपणट्टनक्खत्ततारगपहे इंदाउहवद्धचिंधपटंसि अंब-
 रतले उड्डीणबलागपंतिसोभंतमेहविंदे कारंडगचक्कवायफलहंस उ-
 सडयकरे संपत्ते पाउसंमि काले ण्हायाओ कयवलिकम्माओ कयको
 उयमंगलपायच्छित्ताओ किंते वरपायपत्तणे उरमणिसेहलहाररइयक-
 डगखुड्डयविचित्तवरवलयथंभियमुयाओ कुंडलउज्जोवियाणणाओ रय-
 णभूसियंगाओ नासानीसासवायवोज्झं चक्खुहरं वण्णफरिससंजुत्तं
 हयलालापेलवाइरेयं धवलकणयखचियंतकम्मं आगासफलिहसरि-
 प्पभं अंसुयंपवरपरिहियाओ दुगुल्लसुकुमालउत्तरिज्जाओ सव्वोउय-
 सुरभिकुसुमपवरमल्लसोभियसिराओ कालागरुधूवधूवियाओ सिरिसमा-
 णवेसाओ सेयणयगंधहत्थिरयणं दूरूढाओ समानीओ सकोरिटम-
 ल्लदामेणं छत्तेणं धरिज्जमाणेणं चंदप्पभवइरवेरुलियविमलदंडसंख-
 कुंददगरयअभयसहियफेणपुंजसन्निगासचउचामरवालवीजियंगाओ
 सेणिएणं रन्ना सद्धिं हत्थिखंधवरगएणं पिट्ठओ समणुगच्छमाणीओ
 चाउरंगिणीए सेणाए-महयाहयाणीएणं, १ गयाणीएणं, २ रहाणीएणं, ३
 पायत्ताणीएणं, ४ सव्विड्ढीए सव्वजुईए जाव निग्घोसणादियरवेणं
 रायगिहं नगरंसिंघाडगतियचउक्कचच्चरचउम्मुहमहापहपहेसु आसि

मृम्—तएण तीसे धारिणीए देवीए दोसु मासेसु वीहक
तासु तइए मासे बट्टमाणे तस्स गवभस्स दोहलकालसमयसि अय
मेयारूवे अकालमेहेसु दोहले पाउब्भवित्था—धन्नाओ ण ताओ अम्म
याओ, सपुन्नाओ ण ताओ अम्मयाओ, कयत्थाओ ण ताओ
कयपुन्नाओ कयह्वक्खणाओ कयविहवाओ, सुलद्धेण तासि माणु
स्सए जम्मजीवियफले जाओ ण मेहेसु अब्भुगएसु अब्भुज्जुएसु
अब्भुन्नएसु अब्भुट्ठिएसु सगज्जिएसु सविज्जुएसु सफुसिएसु सथ
णिएसु धत्तधोतरुप्पपट्ट—अक—सत्त्वचदकुदसालिपिट्ठरासिसमप्प
भेसु चिउरहरियालमेयचपगसणकोरटसरिसयपउमरयसमप्पभेसु
लक्खारससरसत्तकिंसुयनासुमणरत्तवधुजीवगजाइहिंगुलयसरसकु
कुमउरवभससरुहिरइदगोवगसमप्पभेसु वरहिणीलगुलियसुग—
चासपिच्छभिगपत्तसासगनीलुप्पलनियर—णव सिरीस कुसुमणवस
इलसमप्पभेसु जञ्जणभिगमेयरिट्ठगभमरावलिगवलगुलियक
ज्जलसमप्पभेसु फुरतविज्जुतसगज्जिएसु धायवसविपुलगगणव
वलपरिसकिरेसु निम्मलवरवारिधारापगलियपयढमारुयसमाहय
समोत्थरतउवरिउवरि तुरियवासपवासिएसु धारापहकरणिवाय
निव्वाविमेइणितले हरियगणकचुए पल्लवियपायवगणेसु वल्लिविया
णेसु पसरिएसु उन्नएसु सोभग्गसुवागएसु नगेसु नएसु वा वेभार
गिरिप्पवायतढकडकविमुक्केसु उज्जारेसु तुरियपहावियपलोहफे
णाउलसक्कलस जल वहतीसु गिरिनदीसु सज्जज्जुणनीवकुडयकदल
सिलिंधकलियसु उववणेसु, मेहरसि—हट्टुट्ठुचिट्ठियहरिसवसपमुक्कक

ठकेकारवं मुयंतेषु वरहिणेषु उउवसभयजणियतरुणसहयरिपणच्चि-
 एसु नवसुरभिसिलिंघकुडयकंदलकलंवगंधङ्गुणि मुयंतेसु उववणेषु, पर
 हुयरुरिभितसंकुलेसु उद्वायंतरत्तइंदगोवयथोवयकारुन्नविलविएसओ
 णयतणसंडिएसु ददुरपयंपिएसु संपिडियदरियभमरमहुकरिपहकरपरि-
 लिंतमत्तछप्पयकुसुमासवलोलमहुरगुंजंतदेसभाएसु उववणेषु, परिसा-
 मियचंदसूरगहगणपणट्टनक्खत्ततारगपहे इंदाउहवच्चिंधपटंसि अंव-
 रतले उड्डीणवलागपंतिसोभंतमेहविंदे कारंडगचक्कवायकलहंस उ-
 सउयकरे संपत्ते पाउसंसि काले ण्हायाओ कयवलिकम्माओ कयको
 उयमंगलपायच्छित्ताओ किंते वरपायपत्तणे उरमणिसेहलहाररइयक-
 डगखुड्डयविचित्तवरवलयथंभियभुयाओ कुंडलउज्जोवियाणणाओ रय-
 णभूसियंगाओ नासानीसासवायवोज्झं चक्खुहरं वण्णफरिससंजुत्तं
 हयलालापेलवाइरेयं धवलकणयखचियंतकम्मं आगासफलिहसरि-
 प्पभं अंसुयपवरपरिहियाओ दुगुल्लसुकुमालउत्तरिज्जाओ सव्वोउय-
 सुरभिकुसुमपवरमल्लसोभियसिराओ कालागरुधूवधूवियाओ सिरिसमा-
 णवेसाओ सेयणयगंधहत्थिरयणं दूरूढाओ समाणीओ सकोरिंटम-
 ल्लदामेणं छत्तेणं धरिज्जमाणेणं चंदप्पभवइरवेरुलियविमलदंडसंख-
 कुंददगरयअभयमहियफेणपुंजसन्निगासचउचामरवालवीजियंगाओ
 सेणिएणं रन्ना सद्धिं हत्थिखंधवरगएणं पिट्टओ समणुगच्छमाणीओ
 चाउरंगिणीए सेणाए-महयाहयाणीएणं, १ गयाणीएणं, २ रहाणीएणं, ३
 पायत्ताणीएणं, ४ सव्विह्माए सव्वजुईए जाव निग्घोसणादियरवेणं
 रायगिहं नगरंसिंघाडगतियचउक्कचच्चरचउम्मुहमहापहपहेसु आसि

તત્સિત્તષ્ઠચિયસમજિઓવલિત્ત જાવ સુગધવરગધિય ગધધટ્ટીભૂય અથ
 લોપમાળીઓ નાગરજણેણઅભિણદિજ્ઞમાળીઓ ગુચ્છલયારુક્સ્વગુમ્મ
 વલ્લિગુચ્છઓચ્છાદ્ય સુરમ્મ વેભારગિરિકઢગપાયમૂલ સવ્વઓ સમતા
 આર્હિઢેમાળીઓર દોહલ વિણિયતિ ત જહણ અહમયિ મેહેસુ અવ્વુ
 વગણ્ણુ જાવ દોહલવિણિજ્ઞામિ ॥૧૨ાસૂ૦॥

ટીકા—‘તણ્ણ ઠીસે’ इत्यादि। ततः खलु=तदनन्तर गर्भधारणान्तरं तस्या भारिण्या देव्या द्वयोर्मासयोर्व्यतिष्ठान्तयोः वृत्तीये मासे वर्तमाने, तस्य गर्भस्य दोहदकालसमये, ‘अयमेपाकवे’ अयमेवद्वयः वक्ष्यमाणस्तथाः ‘दोहळे’ दोहदः ‘पाउग्मपित्था’ मादुरमुत, दोहदस्वरूपमाह—‘घन्नाओ णं’ इत्यादि, ‘घन्नाओ णं ताओ अम्मयाओ’ घन्ना खलु ता अम्मा, ता =वक्ष्यमाणस्वरूपाः अम्माः=मातरः घन्नाः=घन्यवादयोग्याः ‘स पुन्नाओ ण ताओ अम्मयाओ’ सपुण्याः खलु ता अम्मा, खलु इति निश्चयेन ता अम्मा=मातरः स पुण्याः=पुण्येन युक्ताः, ‘कयत्था णं ता’ कृतार्थाः खलु ताः, कृतः सर्वः=

तण્ણ ઠીસે ધારિણીય દેવીય इत्यादि ॥सूत्र॥१२॥

ટીકાર્ય (તણ્ણ) ગર્ભ ધારણ કરને કે પાદ જવ (ઠીસે ધારિણીયદેવીય) ડસ ધારિણીદેવી કે ઘોસુ માસેસુ) દો માસ (જરૂરકતેસુ) બગતીત હો જુકે ઔર (તણ્ણ માસે જટમાણે) ઠીસરા માસ જગ જુકા—તય (તસ્સ ગર્ભસ્સ દોહ મકાલ સમયસિ) ડસ ગર્ભ કે દોહદ કાલ કે સમય મેં (અયમેપાકવે) વક્ષ્ય માણસ્સ સે ડસે હમ મકાર કા (દોહલે) દોહલા (પાઉગ્મપિત્થા) ઉત્પન્ન જુઠા—(ઘન્નાઓ ણં તાઓ) વે માતાઈ ઘન્ય હૈ ધન્યવાદ કી પાત્ર હૈ—(સપુણાઓ ણં તાઓ અમ્મયાઓ) વે માતાઈ કૃત્ત પુણ્ય હૈ—પુણ્ય યુક્ત હૈ—(કયત્થાણંતાઓ) વે કૃત્તાર્થ હૈ—જન્માન્તર મેં અદ્દ સિદ્ધિરૂપ પ્રયોજન ડઠી

તણ્ણ ઠીસે ધારિણીય દેવીય इत्यादि ॥सूत्र “१२” ॥

ટીકા—(તણ્ણ) અર્થ ધારણ પછી બ્યારે (ઠીસે ધારિણીય દેવોય) ધારિણી દેવીને (ઠોમુ માસેય) બે મહીના (ઘોરકકતેસુ) પચાસ થયા અને (તણ્ણ માસે જટમાણે) ત્રીજો મહીનો બીજો ત્યારે (તસ્સ ગર્ભસ્સ દોહલકાલસમયસિ) તે અર્થના દોહદ કાલ વખતે (અયમેપાકવે) વક્ષ્યમાણુ દ્વયમા બોટલે કે ખાગા, ઠીકીય તે સુખ્ય તેને આ બાવણ (દોહલે) દોહલ (પાઉગ્મપિત્થા) થયુ (ઘન્નાઓ ણં તાઓ અમ્મયાઓ) તે માતાબોને ધન્ય છે (સપુણાઓ ણં તાઓ અમ્મયાઓ) તે માતાબો પુણ્યશાળી છે—પુણ્ય યુક્ત છે (કયથાણ તાઓ) કૃત્ત થ છે આ

જન્માન્તરેષ્ટ મિદ્ધિરૂપ પ્રયોજન યામિસ્તાઃ કૃતવાચિત્કાર્યાઃ, 'કયપુન્નાઓ' કૃતપુણ્યાઃ, પૂર્વમેવ કૃતં પુણ્યં=સુખજનકં કર્મ યામિસ્તાઃ, 'કયલક્ષણાઓ' કૃતલક્ષણાઃ=કૃતં=ફલયુક્તં લક્ષણં સુખજીવનરેખાદિરૂપં યામિસ્તાઃ, 'કયવિહવાઓ' કૃતવિભવાઃ કૃતઃ=સફલીકૃતઃ દાનાદિશુભકાર્યયોગેન, વિભવઃ=એશ્વર્યસંપત્તિરૂપો યામિસ્તાઃ, 'સુલદ્દેણં તાસિં માણુસ્સણ જમ્મજીવીયફલે' સુલબ્ધ તાસા માનુષ્યકં જન્મજીવિતફલ-સુલબ્ધં=શોભનપ્રકારેણ પ્રાપ્તં સ્વલુ=નિશ્ચયેન તાસા માતૃણાં માનુષક=મનુષ્ય સમ્બન્ધિ જન્મજીવિતફલ-જન્મનો જીવિતસ્ય ચ ફલં 'જાઓ ણં' યાઃસ્વલુ માતરઃ 'મેહેસુ' મેઘેષુ, કીદૃશેષુ મેઘેષુ? इत्याह--'अभ्युद्गएसु' इत्यादि - 'अभ्युद्गएसु' - 'अभ्युद्गतेषु=उत्पन्नेषु 'अभ्युज्जएसु' अभ्युद्यतेषु=वर्षणाय उद्यतेषु, 'अभ्युन्नएसु' अभ्युन्नतेषु, - उच्चः परिसमागतेषु, 'अभ्युद्विएसु' अभ्युत्थितेषु=वर्षितुं सज्जीभूतेषु 'सगज्जिएसु' सगर्जितेषु=गर्जनारव कुर्वत्सु 'सविज्जएसु' सविद्युत्सु=प्रस्फुरितविद्युल्लतेषु 'सफुसिएसु' सपृषत्सु=प्रवृत्तप्रवर्षणविन्दुषु, 'सथणिएसु' सम्तनितेषु=गम्भीरगर्जना कुर्वत्सु।

ને ક્રિયા હૈ (કયપુન્નાઓ કયલક્ષણાઓ કયવિહવાઓ) પૂર્વભવ મેં ઉન્હીને સુખજનક કર્મ ક્રિયે હૈ-સુખ જીવન રેખાદિરૂપ લક્ષણ ઉન્હીને ફલ યુક્ત ક્રિયે હૈ દાનાદિક શુભ કાર્ય કે યોગ સે ઉન્હીને અપના એશ્વર્ય સંપત્તિરૂપ વિભવ સફલિત ક્રિયા હૈ (સુલદ્દેણં તાસિં માણુસ્સણ જમ્મજીવીયફલે) ઉન્હીને અપની મનુષ્ય પર્યાય કે જન્મ ઓર જીવન કે ફલકો અચ્છી તરહ સે પા લિયા હૈ (જાઓ ણં મેહેસુ અબ્ધુગણસુ અબ્ધુજ્જણસુ અબ્ધુન્નણસુ, અબ્ધુદ્વિણસુ, સગજ્જિણસુ, સવિજ્જણસુ સફુસિણસુ, સથણિણસુ, ધંતઘોતરૂપપટ્ટઅંકસંસ્વચંદકુંદસાલિપિટ્ટરાસિસમપ્પમેસુ) જો અભ્યુદ્ગત-ઉત્પન્ન હુણ અભ્યુદ્ગત-વરસને કે લિયે ઉદ્યત હુણ અભ્યુન્નત-વહુત

સિદ્ધેઓ ૩૫ પ્રયોજન પૂર્વજન્મમા તેમણે જ કયું છે, (કયપુન્નાઓ કય-લક્ષણાઓ કયવિહવાઓ) તેમણે જ પૂર્વભવમા સુખકારી કર્મો કયાં છે, તેમજ સામુદ્રિક શાસ્ત્રમા કહેલા શુભ લક્ષણોને સફળ બનાવ્યાં છે તેમણે જ પોતાના એશ્વર્ય અને સંપત્તિને દાન વગેરે શુભ કર્મોમા ખર્ચીને સફળ બનાવ્યા છે. (સુલદ્દેણ તાસિં માણુસ્સણ જમ્મજીવીયફલે) તેમણે જ પોતાના માણુસ તરીકેના જન્મ અને જીવનના ક્ષણે સારી રીતે મેળવ્યું છે (જાઓ ણ મેહેસુ અબ્ધુગણસુ અબ્ધુજ્જણસુ અબ્ધુન્નણસુ અબ્ધુદ્વિણસુ સગજ્જિણસુ સવિજ્જણસુ, સફુસિણસુ, સથણિણસુ, ધંતઘોતરૂપપટ્ટઅંકસંસ્વચંદકુંદસાલિપિટ્ટરાસિસમપ્પમેસુ) કે જેઓ અભ્યુદ્ગત-ઉત્પન્ન થયેલા, અભ્યુદ્યત-ઉદ્યત થયેલા, સગર્જિત-

अथ मेघानां श्वेतादिषणोपमा प्रदर्शयते-तत्र पूर्वं तेषां श्वेतवर्णोपमा कथ्यते-'धत' इत्यादि-'धतपोतरूपपट्टमकसखर्षदकुदसालिपिटारासिसमपमेसु' ध्मातधौतरूपपट्टाकुशखचन्द्रकुन्दसालिपिटारासिसमपमेसु, तत्र-ध्मातः बहिस्रयोगन प्रतापितः, अथ एष धौतः=शोधितः निमलीकृत, रूपपट्टः=रजतपत्रम्, तथा अङ्गु=स्फटिकरत्न, शखम् चन्द्रम् शंखचन्द्रौ मसिदौ, कुन्द = श्वेतवर्णपुष्पविशेषः सालिपिटाराशि सङ्गुच्छूगपुञ्जः एतेषां समा =सदृशा मन्माः=कान्तयो येषां ते तथा तेषु तथोक्तपु, श्वेतवर्णोप्युत्तर्यः ।

अथ मेघानां पीतवर्णोपमा कथ्यते-'चिचुरहरियालमेघ चपगसणकोरटसरि सपपठमरयसमपमेसु' चिचुरहरितालमेघचपगसनकोरटसरिपपघरजः समपमेसु, चिचुर=पीत रगद्रव्यविशेषः, हरितालमेघ=हरितालसख, चपक=चम्पकपुष्पम्, सन=व्रणपुष्पम्, कोरटपुष्प 'इजारीफूम' इति भाषायाम् सर्पद=सपपुष्प, पघरजः=कमलकेसरः, एतेषां समा मन्मा येषां तेषु पीतवर्णोप्युत्तर्यः ।

वैद्ये रहे हुए अभ्युथित घरसने के लिये सज्जित हुए सगर्जित गर्भ नारय विशिष्ट हुए सविद्युत्-चमकती हुई विजयी युक्त हुए घरसती हुई बल की छोटीर बिन्दुओं से संपन्न हुए एवं सस्तनित-गभीर गर्जना रव युक्त हुए ऐसे मेघों में विचरण करती हुई "अपने दोहद की पूर्ति करती हैं इस प्रकार यहाँ सम्भव लगाकेना चाहिय। अब सूत्रकार इन्हीं मेघों का वर्णन करते हैं इस में सर्व प्रथम इनमें वं श्वेतवर्ण की उपमा 'धत पोत' इत्यादि पद द्वारा इस प्रकार कहते हैं जिनकी मन्मा भूमिसयोग से तापित होने के कारण निर्मलीकृत रजतपट्ट के समान तथा स्फटिक मणि, शंख, चंद्र, कुन्द पुष्प एवं शखल के चूर्ण पुष्प के समान शुभ्र हैं (चिचुर हरियाल मेघचपगसणकोरट सरिसय पघमरय समपमेसु) चिचुर-पीतरगवाले द्रव्य विशेष-हरितालसख, चपकपुष्प सनपुष्प, कोरटपुष्प, सर्पद पुष्प, और कमल केसर के समान जिनकी मन्मा पीतवर्णवामी है,

गर्भ, सविद्युत्-चमकती वीज्यीवाणा, वस्तुनाना नाना पाक्षीना दीपावाण्य अस्त-नित-गभीर ज्वन करता मेघमा विद्यस्ती ते पोताना दोहद (भनोस्थ) नी पूर्ति करे छ हवे सूत्रकार को न मेघानु वचन करे छ आ वचनमा वनीरुतुनी शोभातु वचन करे छ ने 'धतपोत' पदो पडे तेमा सो पदेला अहेद रजना वाहणेनी उपमा आपे छ) न मेघानी अति अजिग्य तथावेला जाने निर्भण बाहीना यह नेवी तेमअ स्फटिक मणि, शख चंद्र, कुन्दपुष्प जाने शोषाना होत नेवी स्वच्छ छ-दिचुरहरियालमेघचपग सणकोरटसरिसयपठमरयसमपमेसु) जाने चिचुर-पीणा रजने द्र व विशेष-हरितालसख व पकपुष्प, सनपुष्प, कोरटपुष्प सखवतु पुष्प जाने

अथ मेघानां रक्तवर्णोपमा प्रदर्श्यते—‘लक्खारससरसत्तकिंसु-
यजामुमणरत्तबंधुजीवगजाइहिं गुलयसरसकुंकुमउरब्भससरुहिरइंदगोवगसमप्पभेसु’
सरसत्तकिंसुकजपाकुसुमरक्तबन्धुजीवकजातिहिंजुलसरसकुंकुमोरभ्रशशरुधिरेंद्र-
गोपकसमप्रभेषु, तत्र—लाक्षारसः ‘लाख’ इति भाषा प्रसिद्धः सरसत्तकिंसुकं-
अत्यन्तलालिम्नायुक्त रक्तपलासपुष्पम्, जपामुमनः=जपाकुसुमं, रक्तबन्धुजीवकं
‘बन्धुजीव’ इति ‘मधुरी फूल’ इति च विहारदेशप्रसिद्धं, जातिहिंजुलः—श्रेष्ठ-
हिंजुलः, सरसकुंकुमः=जलार्द्रकुंकुमः, तथा उरभ्रो=मेषः, शशः=शशकश्च तयो-
रुधिरम्, उरभ्रशशकयोः रुधिरमत्यन्तरक्तं भवतीति तयोर्ग्रहणम्, इन्द्रगोपकः=वर्षर्तौ
समुत्पन्नो रक्तकीटविशेषः, एतैः समा प्रभा येषां ते तथा तेषु रक्तवर्णेष्वित्यर्थः ।

अथ मेघानां नीलवर्णोपमावर्ण्यते—‘वरहिणनीलगुलियसुगचासपि-
च्छभिगपत्तसासगनीलुप्पलनियरणवसिरीसकुसुमणवसइलसमप्पभेसु’ बरहिणनी-
लगुलिकशुकचापिच्छभृद्गपत्तसासकनीलोत्पलनिकरनवशिरीषकुसुमनवशाद्बलसमप्र-
भेषु, तत्र—वरहिणः=मयूरः, नीलं=मणि—नीलम्’ इति प्रसिद्धः, गुलिका=
‘गुली’ इति प्रसिद्धो नीलवर्णकद्रव्यविशेषः, अथवा ‘नीलगुलिके’ त्येकं

(लक्खारससरसत्तकिंसुयजामुमणरत्तबंधुजीवगजाइहिं गुलयं सरसकुंकुम-
उरब्भससरुहिरइंदगोवगसमप्पभेसु) लाक्षारस—लाख, अत्यन्त लालिमा
संपन्न रक्त पलास पुष्प, जपाकुसुम, रक्तबन्धुजीवक पुष्प—विहार देश प्रसिद्ध-
मधुरीफूल—श्रेष्ठ हिंजुल, सरस कुंकुम जल से गीला किया गया कुंकुम
तथा उरभ्र—मेष एवं शशक—खरगोश इनके रुधिर के समान एवं इन्द्र-
गोपक—वर्षाकृतु में समुत्पन्नलाल कीडा इन के समान जिनकी प्रभा लाल
वर्णवाली है (वरहिणनीलगुलियसुगचासपिच्छभिगपत्तसासगनीलुप्पल
नियरणवसिरीसकुसुमणवसइलसमप्पभेसु) बरहिण—मयूर—नील—नीलमणि—
नीलमगुलिका—गुली—नीलवर्ण वाला द्रव्य विशेष अथवा नीलरग की गोली

કમળ કેસરની જેમ જે મેઘોની કાતિ પીળા રંગની છે. (લક્ષ્વારસસરસરત્ત-
કિંસુયજામુમણરત્તबंधुजीवगजाइहिं गुलयसरसकुंकुमउरब्भससरुहिरइंदगोव-
गसमप्पभेसु) લાખ, ખૂબ જ લાલ રંગવાળું ખાખરાનાફૂલ, જા-
પુષ્પ, રક્તખંધુલવકપુષ્પ, બિહાર દેશમાં પ્રસિદ્ધ મધુરીફૂલ, ઉત્તમ હિંજુલ, પાણીમાં
મિશ્રિત કરેલા સરસ કુકુમ ઘેટા અને સસલાના લોડીની જેમ તેમજ ઇન્દ્ર ગોપક
(ચોમાસાનું લાલરંગનું એક છવડું) ની જેમ જે મેઘની પ્રભા લાલરંગની છે
(વરહિણનીલગુલિયસુગચાસપિચ્છભિગપત્તસાસગનીલુપ્પલનિયરનવસિરીસ -
કુસુમણવસइलसमप्पभेसु) મોર, નીલમણિ, શુલિકા જેવી તેમજ (નીલારંગનો
દ્રવ્ય વિશેષ અથવા નીલા રંગની ગોળી) પોપટ, અને નીલકંઠની પાછો

અથ મેઘાનાં શ્વેતાદિવર્ણોપમા પ્રદર્શયતે—તત્ર પૂર્વે તેવાં શ્વેતવર્ણોપમા કથ્યતે—‘પત’ इत्यादि—‘घतघोतरुपपट्टमकसखर्षदकुडसासिपिटरासिसमप्यमसु’
 ધ્માતઘૌતરુપ્પપટ્ટાકુસલચન્દ્રકુન્દશાસિપિટરાસિસમમમપુ, તત્ર—ધ્માતઃ
 ઘટ્ઠિસયોગેન પ્રતાપિતઃ, અથ એવ ધૌતઃ=શોભિતઃ નિમલીકૃતઃ, રુપપટ્ટ=
 રત્નતપપ્રમ્, તથા અક્કુ=સ્ફટિકરસ્તનં, કુલ્લચ ચન્દ્રચ કુલ્લચન્દ્રો પ્રસિદ્ધો, કુન્દઃ=
 શ્વેતવર્ણમુખ્યવિશેષ શાસિપિટરાસિ સમુદયપ્રમુખઃ પતેપાં સમા=સદશઃ
 પ્રમાઃ=કાન્તયો યેપાં તે તથા તપુ તપાકેપુ, શ્વેતવર્ણોપ્વિત્પર્યઃ ।

અથ મેઘાનાં પીતલવર્ણોપમા કથ્યતે—‘ચિત્તરહરિયાલમેષ ષપગસગકોરટસરિ
 સયપડમરયસમપ્યમસુ’ ચિત્તરહરિયાલમેદષમ્પવસનકોરટસર્પપધારજઃ સમમમપુ,
 ચિત્તરઃ=પીત રગદ્રવ્યવિશેષઃ, હરિયાલમેદ=હરિયાલસલ્લ, ષપક=વમ્પકપુષ્પમ્,
 સન=શમપુષ્પમ્, કોરટપુષ્પં ‘હજારીફૂલ’ इति आयायाम् સપ્પ=સપ્પપુષ્પં,
 પધારજઃ=કમલકેસરઃ, પતેપાં સમા પ્રમા યેપાં તેપુ પીતલવર્ણોપ્વિત્પર્યઃ ।

ઠંથે રહે હુપ અમ્યુચિત વરસને કે લિયે સખિમૂલ હુપ તમગિત ગર્મ
 નારવ વિગિણ હુપ સવિપુત-ઘમકતી હુઈ ત્રિજમી યુક્ત હુપ વરસતી હુઈ
 જલ કી છોટી- વિન્દુઓં સે સંપન્ન હુપ એવ સસ્તનિત-ગમીર ગર્જના
 રવ યુક્ત હુપ પેસ મેઘોં મેં વિચરણ કરતી હુઈ “મપને વાહદ કી પૂર્તિ
 કાતી હૈં” હસ પ્રકાર યહાં સમ્યક લગાછેના વાહિયે । અવ સૂમકાર હનીં
 મેઘોં કા વર્ણન કરતે હૈં હસ મં સર્વ મયમ હનમેં વે શ્વેતવર્ણ કી ઉપમા ‘ધંત
 પોત’ इत्यादि पद द्वारा हस प्रकार कहते हैं जिनकी प्रमा अभिसयोग
 સે તાપિત હોને કે કારણ નિર્મલીકૃત રત્નતપટ્ટ કે સમાન તથા સ્ફટિક-
 મણિ, શંત્વ, ચંદ્ર, કુન્દ પુષ્પ ણ વાવલ કે પૂર્ણ પુન કં સમાન શુદ્ધ હૈ
 (ચિત્તર હરિયાલ મેષમ્પવસનકોરટ સરિસય પડમરય સમપ્યમેસુ) ચિત્તર-
 પીતરગવાછે દ્રવ્ય વિશેષ-હરિયાલસલ્લ, ષપકપુષ્પ સનપુષ્પ, કોરટપુષ્પ, સર્પ-
 પુષ્પ, શીર કમલ કેસર કે સમાન જિનકી પ્રમા પીતલવર્ણવાસી હૈ,

ગર્જના, અનિષ્ટ-અમકતી વીજળીવાળા વરસતાનાના નાના પાણીનાં ટીપાવાળા, સસ્ત
 નિત-ગમીર ગર્જન કરતા મેઘોમા વિદ્યસ્તી તે પાવાના ટોલક (મનોરથ) ની પૂર્વે
 કરે છે હવે સૂત્રકાર એ જ મેઘોનું વર્ણન કરે છે આ વર્ણનમા વર્ણોક્તિની શોભાનું
 વર્ણન કરે છે જે ‘ધંતપાત’ પદો વડે તેમા સૌ પડેલા મહેલ રમતા વાહલોની
 ઉપમા આપે છે) જે મેઘાની કાતિ અખિમા વધાવેલા અને નિર્મળ શાદીના પદ
 જેવી તેમજ સ્ફટિક મણિ, શંખ ચન્દ્રકુન્દ અને શોખાનાલોટ જેવી સ્વચ્છ છે
 ચિત્તરહરિયાલમયાનંપગ સગકોરંટસરિસયપડમરયસમપ્યમસુ) અને ચિત્તર-
 પીતલ રંગના ક્ર મ વિશેષ, સ્ફટિકાક્રમ, અમ પકપુષ્પ, સનપુષ્પ, કોરટપુષ્પ મરમવનુ પુષ્પ અને

પરિષ્વષ્કિતેષુ=વાતસ્ય=વાયોર્વશેન વિગુલે ગગને ચપલં યથા સ્યાત્તથા પરિ-
ષ્વષ્કિતાઃ=ચતુર્દિશુ ગમનક્રિયાપરિણતાસ્તેષુ, 'નિમ્મલવરવારિધારાપગલિ-
યપયંડમારુયસમાહયસમોત્થરંતઁઉવરિઉવરિતુરિયવાસંપવાસિણ્ણુ' નિર્મલવરવારિ-
ધારા પ્રગલિતપ્રચંડમારુતસમાહતસમવસ્તૃણદ્ ઉપર્યુપરિત્વરિતવર્પપ્રવૃષ્ટેષુ, નિર્મલા=
ઝલ્લા, વરા=શ્રેષ્ઠા નિરુપદ્રવા, વારિધારા=જલધારાસ્તામિઃપ્રગલિતં=પ્રચલિતં
પ્રચળેન=સવેગેન મારુતેન=વાયુના સમાહતં=પ્રેરિતમ્ અતેવ સમવસ્તૃણત્ પૃથ્વી
આચ્છાદયત્ ઉપર્યુપરિ=સાતત્યેન ત્વરિતં=શીઘ્રં યદ્વર્પે તત્પ્રવૃષ્ટેષુ=વર્ષિતુમાર-
વ્ધેષુ મેઘેષુ, ઇતિ પૂર્વેણ સમ્બન્ધઃ, 'ધારાપહકરણિવાયનિઘ્વાવિય' ધારા પહ-
કર (પ્રકર) નિપાતનિર્વાપિતે, ધારાણા=જલધારાણાં પહકર=સમૂહઃ, તસ્ય
નિપાતેન નિર્વાપિતે=શીતલીકૃતે, 'નિર્વાપિતે' ત્યત્ર પ્રાકૃતત્વાત્સપ્તમ્યેકવચન-
લોપઃ, 'મેઢ્ણિતલે' મેદિનીતલે=ભૂતલે, પુનઃ કીદૃશે મેદિનીતલે ઇત્યાહ-
'હરિયગણકંચુણ' હરિતગણકંચુકે, હરિતાના=તૃણાનાં યો ગણઃ=સમૂહઃસ એવ
કઠ્ચુકો યસ્ય તસ્મિન્, 'પલ્લવિયપાયવગણેષુ' પલ્લવિતપાદપગણેષુ=સપત્રિતવૃક્ષ-

તથા-જિન મેં વિજલી ચમક રહી હૈં ઓર જો ગર્જનારવ [શબ્દ] સે વિશિષ્ટ
હો રહે હૈં (વાયવસવિઝલગગણચલપરિસવિકરેસુ) વાયુ કે વશ સે
જિનકા વિપુલ આકાશ મેં ચારોં દિશાઓં કી ઓર ચપલતા લિયે હુએ
ગમન હો રહા હૈં (નિમ્મલવરવારિધારાપગલિયપયંડમારુયસમાહય-
સમોત્થરંત ઁઉવરિ ઁઉવરિ તુરિયવાસંપવાસિણ્ણુ) નિર્મલ જલ કી ધારા સે
પ્રચલિત તથા પ્રચંડ વાયુ કે વેગસે પ્રેરિત એસી તરાઝપર નિરન્તર ગીરતી
હુઈ વૃષ્ટિ કો કિ જિસ સે સમસ્ત પૃથ્વી મંડલ ઇકદમ આચ્છાદિત
હો જાય જો વરસા રહે હોં એસે મેઘોં મેં વિચરણ કરતી હુઈ જો અપને
દોહદ કી પૂર્તિ કરતી હૈં (ધારાપહકર નિવાયણિઘ્વાવિય મેઢ્ણિતલે) તથા
જલધારા કે સમૂહ કે નિપાત સે શીતલ હુએ ભૂમિતલ પર કિ જો-
(હરિયગણકંચુણ) હરિતાકૈરૂપી વસ્ત્ર વાલા વન રહા હૈં-(પલ્લવિયપાયવ-

(વાયવસવિઝલગગણચલપરિસવિકરેસુ) એ મેઘો પવનદ્વરા વિસ્તૃત
આકાશ અને ચારે દિશાઓમા ગતિશીલ થઇ રહ્યા છે (નિમ્મલવરવારિધારા-
પગલિયપયંડમારુયસમાહય સમોત્થરંત-ઉવરિ-ઉવરિ તુરિયવાસંપવાસિણ્ણુ)
એ મેઘો પ્રચડ વાયુ વેગથી પ્રેરાઈને નિર્મળ જલધારાઓ વરસાવી રહ્યા છે, જેના
ધારા સપૂર્ણ પૃથ્વી એકદમ ઢકાઈ જાય છે, એવા મેઘો દ્વારા પોતાનાં ઉપર પડતી
સતત વર્ષા ધારામા એ (માતા) પોતાના દોહદની પૂર્તિ કરે છે, (ધારાપહકર
નિવાયણિઘ્વાવિયમેઢ્ણિતલે) તેમજ જળધારાઓના વર્ષણથી શીતળ થયેલી
પૃથ્વી ઉપર-કે એ (હરિયગણકંચુણ) લીલા અકુશેના કચુકવાળી થઇ ગઇ છે.

पदं, तत्र नीलगुलिका=नीलरंगगुटिका, शुकचापयो=पसिशेषयोः पित्तं,
भृङ्गपत्रं=भृङ्गः कीटविशेषः 'मिगोही' इति प्रसिद्धः तस्य पत्रं=पत्राः, सासकः=बीयरु
नामा नीलवर्णवृक्षविशेषः, नीलोत्पलनिकरः=नीलकमलसमृद्धः, नवध्रिीप
कुसुमः=नवध्रिीपपुष्पं, नवशाङ्खसं=नूतनहरितपासः, एतैः समा प्रमा येषां
ते तथा तेषु नीलवर्णेष्वित्यर्थः।

अथ मेघानां श्यामवर्णोपमा वर्ण्यते—“नञ्चज्जपमिगमपरिद्विगममरावसि
गवल्लगुल्लियकज्जलसमपपमेसु”, जात्यञ्जनसृष्टमे इति द्वभ्रमरावसिगावगुल्लि-
कज्जलसमपमेसु=तत्र जात्यञ्जन=सौत्रीरदेशोत्पन्नाञ्जनं ‘सुरमा’ इति मायाप्रसिद्धः,
सृष्ट मेदः=भ्रमरविशेषः, यद्वा—विधूर्णिताद्धारः ‘कोसस्ता’ इति प्रसिद्धः, रिक्त=
श्यामरत्नविशेषः, भ्रमरावसिगाः=भ्रमरपंक्तिः, गवल्लगुल्लिकाः=मयि इव
सारमागः, कज्जल=प्रसिद्धः, सृष्ट्यप्रमा येषां ते तथा तेषु कृष्यावर्णेतित्यर्थः,

एष नानाविधवर्णयुक्तेषु मेवंपु, तथा-कुरंतचिकृतसगज्जिएसु' स्फुर
द्विष्टसगर्भितेषु=स्फुरन्त्यो विद्युतायपु ते तथा, ते च सगर्भिताभेति कमपा
रयस्तेषु। 'वायवसचित्सगगणचक्षुपरिसकिरेसु' वातवश्चविद्युत्सगगनचक्षु

शुक-तोता घाप-नीम्फक इन दोनों पक्षियों के पंख मृग-मिंगोही के पांख, सातक-धीपक नामका वृक्ष कि जिसका वर्ण पीला होता है, नीलोत्पल निकर-नीलेकमलों का समूह, नवशिरीष कुसुम नवीन शिरीष वृक्ष का पुष्प नवशार्ङ्गल-नवीनहरीपास इनके समान जिनकी प्रभा नीलवर्ण की है (अप्यनणमिगमेयद्विगममरावभिगवलगुलियकज्जन्ममप्यमेसु) जात्ये जन-सौवीर देश में उत्पन्न हुआ कज्जम-सुरमा मृगमेव भ्रमर विज्ञेय अथवा-धूर २ हुआ अगार कोलसा,-रिष्टक-श्यामरत्न, भ्रमरावलि-भ्रमरों की पंक्ति, गवसगुलिका- भैर-क सींग का सार भाग और कज्जल-काजम-इनके समान जिनकी प्रभा श्यामवर्ण की है, (कुरंत विज्जुनसगमिपसु)

પરિજ્વલિતેષુ=વાતસ્ય=વાયોર્વશેન ત્રિપુલે ગગને ચપલં યથા સ્યાત્તથા પરિ-
જ્વલિતાઃ=ચતુર્દિશુ ગમનક્રિયાપરિણતાસ્તેષુ, 'નિમ્મલવરવારિધારાપગલિ-
યપચંડમારુચસમાહયસમોત્થરંતઉવરિઉવરિતુરિયત્રાસંપવાસિણસુ' નિર્મલવરવારિ-
ધારા પ્રગલિતપ્રચંડમારુતસમાહતસમવસ્ત્રણદ્ ઉપર્યુપરિત્વરિતવર્ષપટ્ટેષુ, નિર્મલા=
ઉજ્વલા, વરા=શ્રેષ્ઠા નિરુપદ્રવા, વારિધારા=જલધારાસ્તામિઃપ્રગલિતં=પ્રચલિતં
પ્રચંડેન=સવેગેન મારુતેન=વાયુના સમાહતં=પ્રેરિતમ્ અતએવ સમવસ્ત્રણત્ પૃથ્વી
આચ્છાદયત્ ઉપર્યુપરિ=સાતત્યેન ત્વરિતં=શીઘ્રં ચદ્વર્ષે તત્પ્રટ્ટેષુ=વર્ષિતુમાર-
વ્ધેષુ મેઘેષુ, ઇતિ પૂર્વેણ સમ્બન્ધઃ, 'ધારાપહકરણિવાયનિઘ્વાવિય' ધારા પહ-
કરં (પ્રકર) નિપાતનિર્વાપિતે, ધારાણાં=જલધારાણાં પહકર=સમૂહઃ, તસ્ય
નિપાતેન નિર્વાપિતે=શીતલીકૃતે, 'નિર્વાપિતે' ત્યત્ર પ્રાકૃતત્વાત્સમસ્યેકવચન-
લોપઃ 'મેઙ્ગિતલે' મેદિનીતલે=ભૂતલે, પુનઃ કીદૃશો મેદિનીતલે ઇત્યાહ-
'હરિયગણકંચુર્' હરિતગણકંચુકે, હરિતાના=તૃણાનાં યો ગણઃ=સમૂહઃસ એવ
કઠ્ચુકો યસ્ય તસ્મિન્, 'પલ્લવિયપાયવગણેષુ' પલ્લવિતપાદપગણેષુ=સપત્રિતવૃક્ષ-

તથા-જિન મેં વિજલી ચમક રહી હૈં ઔર જો ગર્જનારવ [ગન્દ] સે વિશિષ્ટ
હો રહે હૈં (વાયવસવિઉલગગણચવલપરિસક્કિરેસુ) વાયુ કે વશ સે
જિનકા વિપુલ આકાશ મેં ચારોં દિશાઓં કી ઓર ચપલતા લિયે હુએ
ગમન હો રહા હૈં (નિમ્મલવરવારિધારાપગલિયપચંડમારુચસમાહય-
સમોત્થરંત ઉવરિ ઉવરિ તુરિયત્રાસંપવાસિણસુ) નિર્મલ જલ કી ધારા સે
પ્રચલિત તથા પ્રચંડ વાયુ કે વેગસે પ્રેરિત એસી તરાઝુપર નિરન્તર ગીરતી
હુઈ વૃષ્ટિ કો કિ જિસ સે સમસ્ત પૃથ્વી મંડલ્ હકદમ આચ્છાદિત
હો જાય જો વરસા રહે હોં એસે મેઘોં મેં વિચરણ કરતી હુઈ જો અપને
દોહદ કી પૂર્તિ કરતી હૈં। (ધારાપહકર નિવાયણિઘ્વાવિય મેઙ્ગિતલે) તથા
જલધારા કે સમૂહ કે નિપાત સે શીતલ હુએ ભૂમિતલ પર કિ જો-
(હરિયગણકંચુર્) હરિતાકુરૂપી વચ્ચ વાલા વન રહા હૈં-(પલ્લવિયપાયવ-

(વાયવસવિઉલગગણચવલપરિસક્કિરેસુ) જે મેઘો પવનદ્વારા વિસ્તૃત
આકાશ અને આરે દિશાઓમા ગતિશીલ થઈ રહ્યા છે (નિમ્મલવરવારિધારા-
પગલિયપચંડમારુચસમાહય સમોત્થરંત-ઉવરિ-ઉવરિ તુરિયત્રાસં પવાસિણસુ)
જે મેઘો પ્રચંડ વાયુ વેગથી પ્રેરાઈને નિર્મળ જલધારાઓ વરસાવી રહ્યા છે, જેના
દ્વારા સપૂર્ણ પૃથ્વી એકદમ ઢાકાઈ જાય છે, એવા મેઘો દ્વારા પોતાનાં ઉપર પડતી
સતત વર્ષા ધારામા જે (માતા) પોતાના દોહદની પૂર્તિ કરે છે, (ધારાપહકર
નિવાયણિઘ્વાવિયમેઙ્ગિતલે) તેમજ જળધારાઓના વર્ષણથી શીતળ થયેલી
પૃથ્વી ઉપર-જે જે (હરિયગણકંચુર્) લીલા અકુરોના ઝચુકવાળી થઈ ગઈ છે.

समूहेषु, 'बल्लीविषाणेषु' बल्लीविषाणेषु=वृक्षगतस्रवादिषु 'पसरिपसु' पसरिपेषु=मातृ
विस्तारेषु उन्नपसु' उन्नपेषु=उच्छेपु 'सौभाग्यमुवागपसु' सौभाग्यमुवागपेषु=
सतत जलस्वेनाऽकर्दमत्वात्सौन्दर्यं प्राप्तेषु=, नगेषु=पर्वतेषु 'नपसु' नपेषु=जनेक-
नदोसंगमरूपेषु, यद्वा-इदेषु 'वैमारगिरिप्यवायतवकवगविमुक्तेषु' वैमारगिरि-
प्रपाततटकटकविमुक्तेषु=वैमारे' वि नाम्नो गिरेः ये प्रपाततटाः गर्ततटाः,
कटकाः=उत्कृष्टपर्वतस्य एकभागाः, तेभ्यो य विमुक्ताः प्रवृत्तास्तेषु 'उज्जरेषु'
उज्जरेषु=पर्वतपतितजम्भप्रवाहेषु निम्नरेषु इत्ययम्, 'झरना' इति मापायाप,
'सुरियपहावियपलोहफेनाउल' स्वरितमधावितप्रत्यागतफेनाकुलम्, इदं जल
विशेषणम्-स्वरितं=शीघ्रं प्रधावितेन=मघ पतिष्ठेन 'पलोहे' वि प्रत्यागतेन=पापा
णादौ सघटं प्राप्य पुनरुत्पतितेन समुत्पन्नो य फेनस्तेन=आकुलं=व्याकुलम् अत
एव सकलपु=मलिन जल इहन्तीषु, गिरिर्णईषु' गिरिनदीषु=पर्वतनदीषु सज्ज
ज्जुषनीषकुडयकंदलसिलिपकलिपसु' सर्जार्जुननीषकुटमकन्दलसिलि-
पकलिपेषु=सर्जार्जुननोपाकुटमनामकवृक्षाणां य कन्दसाः=भङ्गुराः शिथी
घ्राय=छमका भूमि स्फोटका भूफोडा' इति मापायां तैरेतैः कलिपेषु=मुक्तेषु

गणेषु) पल्लवित पादपों के और (पल्लिविषाणेषु) बल्लीविषाणों के [पसरिपसु]
विस्तृत होने पर (उन्नपसु सौभाग्यमुवागपसु नगेसु नपसु या) तथा
उन्नत पर्वतों एवं नदों के निरन्तर जल की ह्राष्ट की बजड से किचड भारि
रहित होने के कारण घुडावने लगने पर (वैमारगिरिप्यवायतवकवग
विमुक्तेषु) तथा वैमार पर्वत के गर्त तटों एवं उसके किसी एक भाग
प्रवृत्त ऐसे (उज्जरेषु) निर्झरनों के होने पर तथा (सुरियपहावियपलोहफे
नाउलसकलपुसं जल पर्वतोसु गिरिनदीसु) शीघ्र नीचे गिरने से और
पाव में ऊँचे उछलने से उत्पन्न हुए फेनो से आकुलित अत एव सकलपु
ऐसे जलरा बहाती हुई गिरिनदियों के होने पर (सज्जज्जुषनीषकुडय
कंदलसिलिपकलिपसु उवषणेषु) सर्ज अर्जुन, नीप, कुटम नामक वृक्षों
(पल्लवियपाययगणेषु) अथवा पल्लवित वृक्ष अने (पल्लिविषाणेषु) बल्ली
(पसरिपसु) विस्तार पायी (उन्नपसु सौभाग्यमुवागपसु नगेसु नपसु वा)
अथवा अथवा पर्वतो तेमध नद्ये सतत बपाने हीमि जडरा वज्रर धरुने शोभितयथा,
(वैमारगिरिप्यवायतवकवगविमुक्तेषु) अथवा वैमार पर्वतना अर्ततयोभायी
(उज्जरेषु) अथवा अथवा पर्वतो (सुरियपहावियपलोहफेनाउलसकलपुसं
जलं घहतीसु गिरिनदीसु) पर्वतनी नदीसु अथवा नीचे पडीने अथवा उज्जरायी
उज्जरेषु हीमि जडरा आधुवित अने उज्जरायेवा पायीने पडावती यध (सज्जज्जुष
नीषकुडय+धप सिलिपकलिपसु उवषणेषु) अथवा अथवा सर्ज, अर्जुन, नीप, कुटम

‘उववणेसु’ उपवनेषु=उधानेसु।=अत्रोपवनस्य गिरिनदीलघुवृक्षयुक्तत्वं दर्शितम् । ‘मेहरसियद्वतुद्वचिद्वियहरिसवसपमुक्ककठकेकारवं’ मेघरसितहृष्टपृथ्वितहर्षवशप्रमुक्तकठकेकारवं, मेघस्य=जलधरस्य, रसितेन=गर्जितेन, हृष्टः वृष्टाथ वृक्षादिषु स्थिताः, अत एव हर्षवशेन प्रमुक्तः=विकसितः कण्ठो यस्मिन् स तथा, स चासौ केकारवः=मयूरध्वनिः, तं सुयंतेसु’ सुञ्चत्सु=कुर्वत्सु ‘वरहिणेसु’ वरहिणेषु=मयूरेषु, पुनः कीदृशेषु ? इत्याह—‘उवसमयजणियतरुणसहयरिपणच्चिएसु’ ऋतुवशमदजनिततरुणसहचरीप्रवृत्तेषु, ऋतुवशेन=वर्षाकालवशेन यो मदः=उन्मत्तभावस्तेन जनिता=प्रवृत्तं तरुणसहचरीभिः=युवतिममयूरीभिः सह प्रवृत्तं=नर्तनं यैः ते तथा तेषु=वर्षर्तुवशेन मयूरीभिः सह नृत्यमानेषु पुनः ‘णवसुरभिसिलिंधकुडयकंदलकलंवगंधाणि’ नवसुरभिशिली-घ्रंकुटजकंदलकदम्बगन्धघ्राणि, नवसुरभिशिलीन्घ्रंकुटजकंदलकदम्बपुष्पाणां ये गन्धाः, तैः घ्राणि=स्त्वप्तिः, तां ‘सुयंतेसु’ सुञ्चत्सु=धातुनामनेकार्थत्वात् कुर्वत्सु, ‘उववणेसु’ उपवनेषु । अत्रोपवनस्य मयूरसुरभिवृक्षयुक्तत्वं दर्शितम् । तथा ‘परह्युरयारिभियसंकुलेसु’ परभृतरुतरिभितसंकुलेषु=परभृतानां=कोकिलानां रुतेन=मधुरशब्देन, रिभितेन=स्वरघोलनायुक्तेन संकुलेषु=व्याप्तेषु ‘उदायंत

के अंकुरों से तथा छत्रकों भूमिस्फोटकोंसे उपवनों के व्याप्त हो जाने पर (मेहरसियद्वतुद्वचिद्वियहरिसवसपमुक्ककठकेकारवं सुयंतेसु वरहिणेसु) तथा मेघ की गर्जनासे हर्षोत्कर्ष वशावर्ती हुए मयूरों द्वारा केकारव जोर जोर से आवाज करने पर तथा (उवस-मय जणिय तरुण सहयरिपणच्चिएसु) वर्षा काल के वश से उत्पन्न उन्मत्त भाव के कारण तरुण सहचरियों के साथ उन मयूरों के नृत्य करने पर, तथा (नव सुरभिसिलिंध कुडयकंदलकलंवगंधाणि सुयंतेसु उववणेसु) नवीन सुगंधिसमन्वित शिलीघ्र कुटज, कंदल और कदम्ब के पुष्पों की सुगंध द्वारा उपवनों के वृत्ति कारण होने पर (परह्युरयारिभियसंकुलेसु) तथा कोकिलों के स्वरघोलना युक्त मधुर शब्दों से उन उपवनों के व्याप्त होने पर तथा

वृक्षानां अङ्कुरे अने छत्रके-भूमिस्फोटकेथी व्याप्त तथा, (मेहरसिय-द्वतुद्व-चिद्विय हरिसवसपमुक्ककठकेकारवं सुयंतेसु वरहिणेसु) वादणाभ्यानां गर्जनने साध-णीने हर्षधेला थयेला भोर न्नेरथी टड्डकवा भाड्या, (उवसमयजणियतरुणसह-यरिपणच्चिएसु) वर्षाने दीधे उन्मत्त थयेला भोर पोतानी नुवान ठेले साथे नृत्य कस्ता थया, (नवसुरभिसिलिंधकुडयकंदलकलंवगंधाणि सुयंतेसु उववणेसु) भगीयाभ्यो नवी सुगन्धवाणा शिलीघ्र कुटज कंदल अने कदम्बना फूलोनी सुवास द्वारा तृप्त थया, (परह्युरयारिभियसंकुलेसु) भगीयाभ्यो कोकिलोना मधुर स्वरोथी व्याप्त थया, (उदायंत-

સમૂહેયુ 'વહ્નીચિયાણેયુ' વહ્નીચિયાણેયુ=વૃક્ષગતલતાદિયુ 'પસરિયસુ' મધ્યેયુ-જાત
 વિસ્તારેયુ 'ઉન્નયસુ' ઉન્નયેયુ=ઉચ્ચેયુ 'સૌમાગ્ગયુષાગયસુ' સૌમાગ્ગયુષાગયેયુ=
 સતત જલસ્ત્રવેનાડકર્દમત્વાત્મૌન્દર્ય માણેયુ=, નગેયુ=પર્વતેયુ 'નયસુ' નદેયુ=ખનેક-
 નદોસગમરૂપેયુ, યદ્વા-ફલેયુ 'વૈમારગિરિપ્પયાપતલકલ્લગચિમુલકેયુ' વૈમારગિરિ
 પ્રપાતવત્કલ્લકચિમુલકેયુ= 'વૈમારે' તિ નામ્નો ગિરેઃ યે પ્રપાતવટાઃ ગર્ભવટાઃ,
 કલ્લકાઃ=ઉત્કપર્વતસ્ય એકમાગાઃ, તેમ્નો યે ચિમુલ્કાઃ મધ્યચાસ્તેયુ 'ઉઝ્ઝરેયુ'
 ઉઝ્ઝરેયુ=પર્વતપતિતઅમપ્રવાહેયુ નિઝરયુ इत्यर्थ, 'સરના' इति मापायाप,
 'સુરિયપહાચિયપલોદ્દફેનાડલ' સ્વરિતપ્રધાવિતપ્રસ્પાગતફેનાડલમ્, इदं जल-
 विशेषणम्-स्वरित=शीघ्रं प्रधावितेन=अथ पतितेन 'पलोद्रे' ति प्रत्यागतेन=पापा
 गादौ सपटं प्राप्य पुनरुत्पतितेन समुत्पन्नो यः फेनस्तेन-आकुल=व्याप्तम् अत
 एव सकुलप=ममिन जल रहतीयु, 'ગિરિનદીયુ' ગિરિનદીયુ=પર્વતનદીયુ 'સજ્ઞ
 ઝુગનીચકુલ્લકંદલસિલિપકલિયસુ' સર્જાઝુનનીપકુટમકન્દસશિસી
 ન્ધકલિયેયુ-સર્જાઝુનનોપાકુટમનામકલ્લપાણાં યે કન્દલાઃ=મર્દુરાઃ શિસી
 'આથ=ઉપકા ધૂમિ સ્ફોટકા ધૂકોઠા' इति मापायां तैरेतै कलितयु=युक्तेषु

ગણેયુ) પલ્લવિત પાદપોં કે ઔર (વહ્નીચિયાણેયુ) વહ્નીચિયાણોં કે [પસરિયસુ]
 વિસ્તૃત હોને પર (ઉન્નયસુ સૌમાગ્ગયુષાગયસુ નગેયુ નયસુ યા) તથા
 ઉન્નત પર્વતોં એવ નદોં કે નિરન્તર જલ કી દ્રષ્ટિ કી વજહ સે કિંચિદ માદિ
 રહિત હોને કે કારણ સુદાપને લગને પર (વૈમારગિરિપ્પયાપતલકલ્લગ
 ચિમુલકેયુ) તથા વૈમાર પર્વત કે ગર્ભ તટોં એવં ઉસકે કિસી એક માપ
 પ્રવૃત્ત એસે (ઉઝ્ઝરેયુ) નિઝરનોં કે હોને પર તથા (સુરિયપહાચિયપલોદ્દફ
 નાડલસકલ્લમં જલ પર્વતોંયુ ગિરિનદીયુ) શીઘ્ર નીચે ગિમને સે ઔર
 યાદ મેં ઝંચે ઉછલને સે ઉત્પન્ન હુએ ફેનો સે આકુલિત અત એવ સકુલપ
 એસે જલમો વહાતી હુઈ ગિરિનદીયોં કે હોન પર (સજ્ઞઝુગનીચકુલ્લક
 કંદલમિર્ચિપકલિયસુ ઉચ્ચણેયુ) સર્જ અર્જુન, મોષ, કુટમ નામક હકો

(પલ્લવિયપાપયગણેયુ) અર્થાદે પલ્લવિત વૃક્ષ અને (વહ્નીચિયાણેયુ) તથાઓ
 (પસરિયસુ) વિસ્તાર પામી, (ઉન્નયસુ સૌમાગ્ગયુષાગયસુ નગેયુ નયસુ યા)
 અર્થાદે ઉચ્ચ પર્વતોં તેમજ નદોં સતત વપાને હીધે ઠાઠા વજર થઈને શોભિતથય,
 (વૈમારગિરિપ્પયાપતલકલ્લગચિમુલકેયુ) અર્થાદે વૈમાર પર્વતના ગર્ભવટોંમાંથી
 (ઉઝ્ઝરયુ) ઝળખાઓ વહેવા લાગ્યાં, (સુરિયપહાચિયપલોદ્દફેનાડલસકલ્લસં
 જલં વહતીયુ ગિરિનદીયુ) પર્વતની નદીઓ જલદી નીચે પડીને ઊંચે ઉછળવાથી
 ઉદભવેલા હીયુ ઠાસ આકુલિત અને ઝેણાઓવા પાણીને વહાવતી વઈ, (સજ્ઞઝુગ-
 નીચકુલ્લકંદલ સિલિપકલિયસુ ઉચ્ચણેયુ) અગ્નિયાઓ સળ, અર્જુન, નીંચ, કુટમ

तलस्य विशेषणम्, परिश्यामिताः=श्याममेघाच्छादनेन कृष्णवर्णीकृताः चन्द्र सूर्य-
ग्रहगणाः, पुनः प्रणष्टा नक्षत्र तारका प्रभा यत्र तस्मिन्, अतिकृष्णमेघाच्छादनेन
चन्द्रसूर्यग्रहनक्षत्रप्रभारहिते, 'इदाउह वद्धचिह्नपट्टंसि' इन्द्रायुधवद्धचिह्नपटे-इन्द्रा-
युधः=इन्द्रधनुरेववद्धः चिह्नपटो=ध्वजपटो यत्र तस्मिन् इन्द्रधनुर्युक्ते, अंबरतले=
आकाशतले, पुनः कीदृशेऽम्बरतले? इत्याह-उड्डीणबलागपतिसोभंतमेहविंदे'
उड्डीणबलाकापद्धति-शोभमानमेघवृन्दे=उड्डीणाभिः=बलपंक्तिभिः शोभमानं मेघ
वृन्दं यस्मिन् तस्मिन् गगनतले, प्राट्टकालस्य विशेषणमाह-तथा-'कारंडगचक्-
वायकलहंसउस्सुयकरे' कारण्डकचक्रवाककलहंसौत्सुयकरे=कारण्डकाः=भरद्वाजप-
क्षिणः, चक्रवाकाः 'चक्रवा' इति भाषायां, कलहंसाः=राजहंसा तेषां मानससरोवर-
गमनं प्रति औत्सुयकरे 'पाउसंमिकाले' प्राट्टिकाले=वर्षासमये सम्प्राप्ते
सति या मातरः 'ण्हाया' स्नाताः=कृतस्नानाः 'कयवलिकम्मा' कृतवलिकर्माणः,
दुःस्वप्नदोषनिवारणाय कृतकौतुकमंगलप्रायश्चित्ताः 'किं तत्=किमधिकेन

पहिले चन्द्र सूर्य एवं ग्रहगण इयामवर्ण से विशिष्ट जैसे घने और पश्चात्
जिसमें नक्षत्र एवं तारकों की प्रभा प्रणष्ट हो गई-अर्थात् अत्यन्त मेघों
से आवृत होने के कारण चन्द्र, सूर्य, ग्रह-और नक्षत्रों की प्रभा जहां
विलकुल नष्ट दिखलाई पड़ती है-(उड्डीणबलागपतिसोभंतमेहविंदे)
तथा उड़ते हुए बलाका (बगले) पक्षियों की पंक्ति से जिसमें मेघवृन्द
शोभायमान हो रहा है ऐसे (अंबरतले) आकाश प्रदेश के होने पर
(भारंडगचक्रवायकलहंसउस्सुयकरे) तथा जिसमें भारंड पक्षी, चक्रवाक
और राजहंसों में मानस सरोवर में जाने का भाव भर दिया गया है
ऐसे (पाउसंमि काले संपत्ते) वर्षाकाल के आजाने पर (ण्हायाओ कयव-
लिकम्माओ कयकोडयमंगलप्रायश्चित्ताओ) जो माताएँ स्नानकर तथा
दुःस्वप्न दोष के निवारणार्थ कौतुक मंगल एवं प्रायश्चित्त कर्म आचरित

अहो पड़ेला तो श्यामवर्णु विशिष्ट अथा अने त्यारणाह नक्षत्रो अने ताराओनी प्रभा
संपूर्णपणे नाथ पोमी अेटवे के श्याम मेघद्वारा ढकाओला डोवाने तीधे सूर्य, चन्द्र
अने अडेनी प्रभा न्या तदन देणाती नथी [उड्डीय बलागपतिसोभंतमेहविंदे]
उड्डीण बगलाओनी पडितथी घेराओला वाहणाओ वडे शोभतुं [अबरतले] सुंदर
आकाश थयु त्यारे [भारंडगचक्रवायकलहंसउस्सुयकरे] भारंड, चक्रवाक
अने राजहंसोमा मानसरोवर तरङ्ग जवाना लावे उत्पन्न करनार [पाउसंमिका
ले संपत्ते] वर्षाकाल आओ (ण्हायाओ कयवलिकम्माओ कयकोडयमंगल
प्रायश्चित्ताओ) आवा समये ने मानाओ स्नान करीने पुराय स्वप्नथी उत्पन्न
दोषना निवारण भाटे कौतुक मंगल प्रायश्चित्त करे छे. अने तेथी (किते)वधारे शु

रस इदं गोवययोवय कारुन्नविलविषसु' उवायत रक्तेन्द्रगोपक स्तोकक कारुण्य
 विलपितेषु, तत्र 'उवायत' इति शोभमाना ये रक्ता इन्द्र गोपकाः कीटविशेषाः,
 स्तोकका=मृकवाका तेषां कारुण्य=करुणामनकं विलपित यत्र तेषु 'आपण
 तणमंविषसु' अवनतवृणमण्डितेषु=अवनतानि=मृत्युन्ततत्त्वान्मस्त्रीभूतानि यानि
 वृणानि तैःमण्डितेषु=शोमिषेषु रमणीयहरितवृणावलिष्ठाभासम्पन्नेषु 'दु
 रपयपिषसु' दुर्गमजल्पितेषु=दुर्गुराः=मृकाः, तैःशब्दितेषु 'सर्पिडियदरि
 यममर-महुकरि-पहकरःरिलितमत्तछप्पय कुसुमासवलोममहुरगुजतदेसमापसु'
 सर्पिडितदरितभ्रमरमधुकरीप्रकरपरिलीयमानमचपटपदकुसुमासवलोममहुरगुज
 दसमागेषु=सर्पिडिताः=एकश्रीभूताः इसाः=गर्विताः ये भ्रमरा मधुकर्ष-
 तेषां प्रकरो=समूहाः येषु ते तथा परिलीयमाना=संश्लिष्यमाणा मत्ता ये
 पटपदा=भ्रमरास्ते, कुसुमासवलोमाभेति तयोःकर्मधारयाः, तैः मधुर यथा
 स्याद्यथा गुञ्जन्तः=शब्दायमाना देवभागा यम तेषु उपवनेषु। अत्रोपनम्य
 काकिमादि शब्दविशिष्टत्वं प्रदर्शितम्। 'परिसामिषदसुरगगणपण्ड
 मपत्तत्त तारगपहे' परित्यामित चद्रव्ययगणपण्डनसत्तारकममे, इदमम्बर

(उवायतरसइदगोवययोवयकारुन्नविलविषसु) उवायत-सुन्दर-इन्द्रगोप
 नामक कीट विशेष एवं स्तोकको-मृकवाको-के करुणा जनक विष्णो से
 उनके विशिष्ट होने पर, (ओपण तण मण्डितेषु) तथा मतिउन्नत होने
 के कारण नक्षीभूत हुए मृगों से उनके शोभा मँपन्न होने पर (दु
 रपयपिषसु) तथा दुर्गुरी (मृक) के आराधों से-उनके युक्तहोने पर
 (सर्पिडियदरियममरमहुकरिपहकरपरिलितमत्तछप्पयकुसुमासवलोममहुरगुजत
 देसमापसु) तथा मदोन्मत्त भ्रमर और भ्रमरियों के समूह से एवं
 कुसुमामय के पान में चबल पने हुए उन्मत्त भ्रमरों को शंकार सेउन उपरनों
 के प्रदेश शब्दायमान होने पर (परिसामिषदसुरगगणपण्डन-
 मपत्तत्त तारगपहे) तथा श्याम मेघ से अच्छादित होने के कारण जिसमें

तरसइदगोवययोवयकारुन्नविलविषसु) सुन्दर इन्द्रगोप (के कीट विशेष) द्वारा
 तेमत्र करुण विष्णु द्वारा मृकवाको द्वारा मृगों से युक्त यथा, (ओपणतणमण्डितेषु)
 मृगों से युक्त होने की वीध नीचे नमेली तृणों से युक्त शोभित यथा (दुर्गुरपयपिषसु) दुर्गुरों से
 युक्त यथा (सर्पिडियदरियममरमहुकरिपहकरपरिलितमत्तछप्पयकुसु
 मासवलोममहुरगुजतदेसमापसु) मृगों से युक्त भ्रमर और भ्रमरों से
 युक्त तथा उपरमृग पण्डन यथा तेमत्र उन्नत भ्रमरों से युक्त द्वारा
 शब्दायमान यथा, (परिसामिषदसुरगगणपण्डनमपत्तत्त तारगपहे) भ्रमरों से युक्त
 प्रदेश यथा मेघद्वारा अच्छादित होने कारणे श्याम मेघ और

तलस्य विशेषणम्, परिश्यामिताः=श्याममेघाच्छादनेन कृष्णवर्णीकृताः चन्द्र सूर्य-
ग्रहगणाः, पुनः प्रणष्टा नक्षत्र तारका प्रभा यत्र तस्मिन्, अतिकृष्णमेघाच्छादनेन
चन्द्रसूर्यग्रहनक्षत्रप्रभारहिते, 'इदाउह वद्धचिह्नपटंसि' इन्द्रायुधवद्धचिह्नपटे-इन्द्रा-
युधः=इन्द्रधनुरेववद्धः चिह्नपटो=ध्वजपटो यत्र तस्मिन् इन्द्रधनुर्युक्ते, अंवरतले=
आकाशतले, पुनः कीदृशोऽभ्युदयतले? इत्याह-‘उड्डीणबलागपतिसोभंतमेहविंदे’
उड्डीणबलाकापद्धक्ति-शोभमानमेघवृन्दे=उड्डीणाभिः=बलपंक्तिभिः शोभमानं मेघ
वृन्दं यस्मिन् तस्मिन् गगनतले, प्रावृट्कालस्य विशेषणमाह-तथा-‘कारंडगचक्र-
वायकलहंसउस्सुयकरे’कारण्डकचक्रवाककलहंसौत्सुयकरे=कारण्डकाः=भरद्वाजप-
क्षिणः, चक्रवाकाः ‘चक्रवा’ इति भाषायां, कलहंसाः=राजहंसा तेषां मानससरोवर-
गमनं प्रति औत्सुयकरे ‘पाउसंसिकाले’ प्रावृषिकाले=वर्षासमये सम्प्राप्ते
सति या मातरः ‘ण्हाया’ स्नाताः=कृतस्नानाः ‘कयवलिकम्मा’ कृतवलिकर्माणः,
दुःखस्वप्नदोषनिवारणाय कृतकौतुकमंगलप्रायश्चित्ताः ‘किं तत्=किमधिकेन

पहिले चन्द्र सूर्य एवं ग्रहगण श्यामवर्ण से विशिष्ट जैसे घने और पश्चात्
जिसमें नक्षत्र एवं तारकों की प्रभा प्रणष्ट हो गई-अर्थात् अत्यन्त मेघों
से आवृत होने के कारण चन्द्र, सूर्य, ग्रह-और नक्षत्रों की प्रभा जहां
विलकुल नष्ट दिखलाई पड़ती है-(उड्डीणबलागपतिसोभंतमेहविंदे)
तथा उड़ते हुए बलाका (घगले) पक्षियों की पंक्ति से जिसमें मेघवृन्द
शोभायमान हो रहा है ऐसे (अंवरतले) आकाश प्रदेश के होने पर
(भारंडगचक्रवायकलहंसउस्सुयकरे) तथा जिसमें भारड पक्षी, चक्रवाक
और राजहंसों में मानस सरोवर में जाने का भाव भर दिया गया है
ऐसे (पाउसंसि काले संपत्ते) वर्षाकाल के आजाने पर (ण्हायाओ कयव-
लिकम्माओ कयकोडयमंगलपायच्छित्ताओ) जो माताएँ स्नानकर तथा
दुःस्वप्न दोष के निवारणार्थ कौतुक मंगल एवं प्रायश्चित्त कर्म आचरित

अहो पड़ेला तो श्यामवर्णु विशिष्ट तथा अने तारणाह नक्षत्रो अने ताराओंनी प्रभा
संपूर्णपणु नाश पाभी अेटवे के श्याम मेघद्वारा ढकायेला डोवाने लीधे सूर्य, चन्द्र
अने अहोनी प्रभा न्या तदन देणाती नथी [उड्डीय बलागपतिसोभंतमेहविंदे]
उड्डीय भगलाओंनी पक्षितथी घेरायेला वाहणाये वडे शोभतुं [अवरतले] सुंदर
आकाश थयु त्तारे [भारडगचक्रवायकलहंसउस्सुयकरे] भारड, चक्रवाक
अने राजड सोमा मानसरोवर तरङ्ग जवाना लावे उत्पन्न करनार [पाउसंसिका
ले संपत्ते] वर्षाकाल आये (ण्हायाओ कयवलिकम्माओ कयकोडयमंगल
पायच्छित्ताओ) आवा समये वे माताओं स्नान करीने भराय स्वप्नथी उत्पन्न
दोषना निवारणु भाटे कौतुक भगण अने प्रायश्चित्त करे छे अने तेथी (किंते)वधारे शु

બળનેન 'ચરપાયપછળે' ઊરમણિમેહલહારરૂપકઢગલુચુક્યવિચિત્તચરવલયધર્મિય-
મુયામો' ચરપાદપાસ નૂપુરમાણિ મેલ્લલાહાર રચિત કટકવિચિત્ત ચરવલયસ્તમ્મિ
તમુજાઃ=તમ્મ કર્તૃપાદયોઃ પ્રાપ્તો=સ્થિતૌ નૂપુરૌ યાસાં તાઃ, તથા મણિમેલ્લલા-
મણિકાશ્ચી, હારશ્ચ યાસાં તા, તથા રચિતાનિ=ન્યસ્તાનિ કટકાનિ=કકળાનિ,
લુહકાનિ=મૃત્તૈલી મૂષણાનિ, વિચિત્રા=નાનાવિષ્ણોમામ્પન્ના ચરાઃ=ધેષ્ટા ધર્મ-
યાશ્ચ તે સ્વમ્મિતૌ=સ્ત=ઓમૃતૌ સંયુક્તૌ મુનૌ યાસાં તાઃ, અત્ર પદ્મયસ્ય કર્મ
ધારયઃ, 'કુહલ ઊઝો ચિયાળળામો' કુહલો ધોતિતાનનાઃ=કુહલામ્બાં ધો
તિતાનનાઃ=પ્રકાશિતમુલાઃ 'રચળમૂસિયામો' રત્નમૂષિતાશ્ચ=રત્નજટિતમૂષ્ણ
મૂષ્ણશરીરાઃ। અય તાસાં ચલે ચર્વ્યેષે-'નાસાનીસાસવાયવોજ્ઞ' નાસા
નિશ્વાસવાતોષ્ઠ્ય=નાસિકા નિશ્વાસવાયુના તથા=ચાર્ય તદ્ગત્યા-પ્રધાન્યમિત્યર્થઃ
મૃક્મતન્તુમયાત્વાદતિ લઘુઈતિ, 'ચરલુ હરં' ષષ્ઠુહરં શોમનરૂપસમ્પન્ન 'વળ્ણપ-
રિસતજુષ' વળ્ણસ્પર્શ સંયુક્ત=તથ વળ્ણ =સુન્દર મનોહરિસાલ્પીનાદિરૂપ, સ્પર્શ=
સુકોમલાદિરૂપ તામ્યાં સંયુક્ત 'દયલાલા પેલ્લાહરેય, દયલાલા પમ્બાતિરેક તથ

કારતી હૈં (કિંતે) અધિક ધર્મનેસે તો કયા (ચરપાયપછળે ઊરમણિમેહલહાર
રૂપકઢગલુચુક્યવિચિત્તચરવલયધર્મિયમુયામો) અપને દોનો પેરો મેં નુપુર
કટિ પ્રદેશ મેં મણિમેલ્લલા ગણે મેં હાર હાપોં મેં કટક-કકળા પંચ અંદુ
લિયોં મેં મુદ્રિકાઈ ખારણ કરતી હૈં તથા મુજોં મેં મુજબાંચ યાંધની હૈં
(કુહલઊઝોચિયાળળામો) તથા કુહલ કી પ્રમા સે જિનકા મુન્ન મહમ-ઔર
અધિક કાતિયાલા ધન રહ્યા હૈં (રચળમૂસિયામો) ઔર રત્નજટિત મામુ
પળોં સે જિનકા શરીર મૂષિત હો રહ્યા હૈં (નાસાનીસાસવાયવોજ્ઞ) તથા
(અમુય) વત્ત કો કિ બો નાસિકા કે નિશ્વાસ સે મો કપિત હો જાતા હો (ચરલુ
હરં) દંચન મેં પઢા મુઢાવના હો (વળ્ણપરિસતજુષ) સુદર રંગલાલો સ્પશ જિસકા
પઢા કોમલ હો (દયલાલાપેલ્લાહરેય) અપની કોમલતા સે જા પોઢે કી

(ચરપાયપછળે ઊરમણિમેહલહારરૂપકઢગલુચુક્યવિચિત્તચરવલયધર્મિયમુયામો)
જે માત્રાએ જન્ને પગેમા ઝાઝર ઠેડે મલ્લિઓને કહોશ જળમા હાર,
હાથેમા કમ્મ અને આંગળિયેમા વીંટીએ પહેરે અને બાદુમા બાદુબધ બાપે (કુહલ
ઊઝોચિયાળળામો) અને કુહળેની કાંતિદ્વારા જેમનુ મો વધારે રીપી ઊં
(રચળમૂસિયામો) રત્ન જટિલાધરેબાઓથી જેમનુ શરીર શોભાયમાનઉએવા માસાની
માસવાયવોજ્ઞ) તેમજ એવુ (અમુય) વત્ત કે જે નિશ્વાસથી પણ હાલવા માંડે
(ચરલુહર) મનેહ (વળ્ણપરિસતજુષ) સુદર રંગે રંગે અને રમ્યમાં
અત્યંત કોમળ કે જે [દયલાલાપેલ્લાહરેય] કોમળતામા શોભની લાગને પણ

દ્યસ્ય=અશ્વસ્ય લાલા તસ્યા: સકાશાત્ તદપેક્ષયા-પેલવત્ત્વેન=કોમલત્વેન અતિરેક:=
અધિક્યં યત્ર તત્તથા અતિશયકોમલમિત્યર્થઃ, તથા 'ધવલકળયલ્પચિયંતકમ્મં'
ધવલઙ્ગનકલ્પચિતાન્તકર્મ=તત્ર ધવલં ચ તત્ કનકેન=કનકમયમૂત્રેણ 'જરી' ઇતિ
પ્રસિદ્ધેન લ્પચિતમ્=લ્પચિતમ્ અન્તેપુ=પ્રાન્તભાગેષુ કર્મ=તન્તુ યોજનરૂપવાનકર્મ
યસ્ય તત્તથા, સુવર્ણસૂત્રજટિતશ્વેતકોરકયુક્તમ્, 'આગાસફલિહસરિસપ્પમં'
આકાશસ્ફટિકસદૃશપ્રભમ્=આકાશસ્ય સ્ફટિકરત્નસ્ય ચ સદૃશી અતિસ્વચ્છત્વા
ત્પમા યસ્ય તત્તથા સ્વચ્છધવલં તાદૃશં 'અમુયં' અંશુકં=વસ્ત્રં, પવરપરિયાઓ'
પવરપરિધતાઃ, પવરં=પ્રકૃષ્ટં સુશોભનં યથાસ્યાત્તથાધૃતાઃ=પરિધૃતવત્યઃ, આર્પ-
ત્વાત્કર્ત્તરિક્તઃ, 'દુગુલ્લસુકુમાલુત્તરિજ્ઞાઓ' દુકૂલસુકુમારોત્તરીયાઃ, દુકૂલં=
વૃક્ષવિશેષઃ તસ્ય વલ્કલાજ્ઞાત વલ્લ્લવિશેષસ્તસ્ય સુકુમારં સુકોમલમ્ ઉત્તરીયમ્=
ઉત્તરાસંગવસ્ત્રં યાસાં તા ઉત્તમવસ્ત્રશાટિકા સમ્પન્નાઃ, 'સવ્વોડયસુરભિ-
કુસુમપવરમલ્લસોભિયસિરાઓ' સર્વંતુ સુરભિકુસુમ પવરમાલ્યશોભિતશિરસઃ,
સર્વંતુ સુરભિકુસુમૈઃ=સર્વક્રતુસમ્બન્ધિસુગન્ધપુષ્પૈઃ પવરમાલ્યૈઃ=શ્રેષ્ઠગ્રથિતપુ-
ષ્પૈશ્ચ શોભિતં શિરો=મસ્તક યાસાં તાઃ તથા કાલાગુરુ ધૂવધૂવિયાઓ' કાલા-
ગુરુધૂવધૂપિતાઃ=કાલાગુરુઃ=કૃષ્ણાગુરુઃ, તસ્યધપેન ધૂપિતાઃ=સુગન્ધિશરીરાઃ 'સિરી

લાર કો કરતા હો (ધવલકળયલ્પચિયંતકમ્મં) સુવર્ણ કે સૂત્ર સે
જડો હુઈ જિસ કી શ્વેત કોર હો (આગાસફલિહસરિસપ્પમં) પ્રમાર્કાતિ-
જિસકી આકાશ એવ સ્ફટિક મણિ જૈસી અતિ સ્વચ્છ દિલ્લાઈ દે રહી
હો (પવરપરિહિયાઓ) અચ્છી તરહ ધારણ કરતી હૈં-પહિરતી હૈં-(દુગુલ્લ-
સુકુમારુત્તરિજ્ઞાઓ) જિનકા ઉત્તરાસંગવસ્ત્ર-ઓડની-દુકૂલ નામક વૃક્ષ
વિશેષ કી છાલકા અતિ કોમલવના હુઆ હો (સવ્વોડયસુરભિકુસુમપવ-
રમલ્લસોભિયસિરાઓ) મસ્તક જિનકા સમસ્તક્રતુ સંબન્ધિ સુગંધિ સુગંધ-
પુષ્પ વાલી શ્રેષ્ઠમાલાઓં સે વિરાજિત હો રહા હો (કાલાગુરુધૂવધૂવિયાઓ

આખી પાડતુ હોય [ધવલકળયલ્પચિયંતકમ્મં] સોનાના દોરાથી બનેલી સફેદ
કીનારીવાળુ (આગાસફલિહસરિસપ્પમં) જેની પ્રભા આકાશ અને સ્ફટિક
મણિ જેવી ખૂબ જ સ્વચ્છ લાગતી હોય, (પવરપરિહિયાઓ) અને તેને જેઓ
સરસ રીતે પહેરે, (દુગુલ્લસુકુમારુત્તરિજ્ઞાઓ) ઉત્તરાસંગવસ્ત્ર-ઓડણી ખૂબજ
કોમળ અને દુકૂલ નામના વૃક્ષની છાલની હોય (સવ્વોડયસુરભિકુસુમપવરમલ્લ-
સોભિયસિરાઓ) જે માતાઓનુ મસ્તક સુવાસિત બધી ક્રતુઓના ફૂલોની ઉત્તમ
માળાઓથી શોભી રહુ' હોય, (કાલાગુરુ ધૂવધૂવિયાઓ સિરિસમાળવેસાંઓ સેય

समाणवेसभो' श्री समानवेषाः=सासाहस्रीसमानरूपा, 'सेयणगंगदत्तियाप्यं
दुसदाभो समानीभो' सेचनक गणितस्तिरत्न दुस्दाः, सेचनक नामा भूपस्य
पट्टहस्ती स एव रत्नं तदुपरि भास्वः=समुपविष्टाः मत्स्यः 'सकोरंमज्जदामेण
सकोरंमज्जदाम्ना, कोरंमज्जदाम्ना मह वर्तते इति सकोरंमज्जदामेण
दाम तन 'उत्तेण' उत्तेण परिष्णमाणेण' भ्रियमाणेन, युक्ताः 'चदप्पमव
वेरुत्तियविमलदंढसस्वकुददगरयममयफेणपुजसन्निगासपउचामरवावसीजियगीआ'
चन्दममवयवैर्येविमलदंढसस्वकुददकरमाप्पुतमयितफेणपुजसन्निगासपउचामर
वावसीजितायाः, शारदीयचन्द्रवदुज्जलवज्जवैर्येवद् विमलदंढसन्तः, धम
कुन्ददकरजोप्पुतमयितफेणसमूहसदृशाः ये चत्वारभामरास्तेषां वावा
फेसाः तैर्वीजितान्यद्धानि पासां वा स्वया, भेणिकेन राजा मापं
मिरिसमाणवेसाभो सेयणगंगदत्तियरयण दुस्दाभो समानीभो) शरीर
जिनका कात्यागुरुधूप स धूपित होने के कारण सुगणियुक्त बन रहा है
दखने में जो सासात् लक्ष्मी जैसी माकूम दे रही हैं सेचनक नामक गंध
हस्तीरत्न पर जो भास्व हो रही हैं (सकोरं मत्स्यदामेण उत्तय
परिष्णमाणेण चंदप्पमवयवैर्येविमलदंढसस्वकुददगरयममयमहि
यफेणपुजसन्निगासपउचामरवावसीजियगीआभो) और जिनके ऊपर कोर
टकुधूपों की गंधी गई मासा से विराजित छत्र छत्रपारियों द्वारा ताना
गया है-और जिन परगैस चार चमर डोछे जा रहे हैं कि जिनके दंढ
शारदीय चन्द्र के समान उज्ज्वल तथा घम वैश्य के समान विमल हैं
और जो स्वयं, जल, इद्र, द्रव रत्न मल विद् अमृत, तथा मयिकेन
समूह के समान शुभ्र हैं ऐम होर गये चारचमरों के पासों से जिनका अम
वीजित हो रहा हैं ये मातापं पाय हैं इमतरह में भी (सेणियणं गप्पासदिं)

गणगधरन्धियायण दुस्दाभो समानीभो) अने ने भावाजोत शरीर
कात्यागुरु धूपिता धूपित होयने दीये मुवास्ति धूपु दोय देयावभा ते वसी नवी
रोय अने सेचनक नामना अथ दायी उपर ने मचर थयेती रोय, (सकोरं
मज्जदामेण उत्तेण परिष्णमाणेण चंदप्पमवयवैर्येविमलदंढसस्व
कुददगरयमममयमहि यफेणपुजसन्निगासपउचामरवावसीजियगीआभो) अने छत्र
धारिणी भी नयेव छत्र उपर थयेती होरटकु धूपनी भागधी होयने
रोय जइया पन्ड नेवी स्वयं दीय अने वैर्यना नेवी निर्भल थाय, इद्र
द्रव, रत्नना दीया अमृत अने मयायेव हीनना अमृत नेवी येन दायीयना
आर चमरे नमना उपर देय १५५ रोय, अने तेमना चणधी नेमना अमि
दीयना का १५५ रोय ते भावाजो अन्धर पन्थ ७ अथ मयाते ते धारिणी रोवी

‘हत्थिखंधवरगणं’ हस्तिस्कन्धवरगतेन, इदं राज्ञो विशेषणम्, हस्तिरत्न स्कन्धमारूढेन राज्ञेति भावः ‘पिटृओ’ पृष्ठतः=पृष्ठदेशे, ‘समणुगच्छमाणीओ’ समणुगम्यमानाः पृष्ठदेशे समणुगम्यमाननृपसहिता इत्यर्थः, ‘चाउरंगिणीए सेणाए’ चतुरङ्गिण्या सेनया, चतुरङ्गिणीं सेनां वर्णयति-‘महयाहयाणीएणं’ महता हयानीकेन=विशालतुरगबलेन, महच्छब्दः सर्वत्र योजनीयः, तेन ‘गयाणीएणं’ गजानीकेन=विशालगजबलेन ‘रहाणीएणं’ रथानीकेन=विशालरथबलेन, ‘पायत्ताणीएणं’ पदात्यनीकेन=प्रभूतपदातिबलेन, एवं भूतया चतुरङ्गिण्या सेनया समणुगम्यमानाः इति पूर्वेण सम्बन्धः, तथा ‘सव्विङ्कीए’ सर्वकुदया=सकलराजविभवरूपया ‘सव्वज्जुईए’ सर्वधुत्या=वस्त्रालङ्कारादि सकलप्रभया ‘जाव’ यावत् ‘निग्घोसणादियरवेणं’ निर्घोषनादितरवेण, -तत्र-निर्घोषः=शंखवाद्यादीनामव्यक्तो महाशब्दः, नादितः=मनुष्यकृतमंगलशुभशब्दः जयविजयादिरूपः,

श्रेणिक राजा के साथ कि जो (हत्थिखंधवरगणं) हस्तिरत्न पर आरूढ हैं (पिटृओ समणुगच्छमाणिओ) पीछे से अनुगम्यमान हैं-अर्थात् हस्तिरत्न पर आरूढ हुए श्रेणिक के साथ अन्य बैठकर चल रही हों-(महया हयाणीएणं, गयाणीएणं, रहाणीएणं पायत्ताणीएणं चाउरंगिणीए सेणाए) तथा जिनके पीछे घोड़ोंवाली, हाथीयोंवाली, रथोंवाली पदातियोंवाली विशाल चातुरंगिणी चल रहीं हों, तथा (सव्विङ्कीए, सव्वज्जुईए जाव निग्घोसणादियरवेणं रायगिहं नगरं) और जो अपनी सकल राज विभवरूपक्रुद्धि से वस्त्र अलंकार आदिरूप सकल धुति से, निर्घोषरव से शंख, वाद्य आदिकों के अव्यक्त महान् शब्दों से एवं नादितरव से-मनुष्यों द्वारा उच्चरितजय-विजय रूप मांगलिक शुभ शब्दों से राजगृह नगर को देर नहीं हुई कि जो

पोते विचारे छे के आरीते हुं पणु (सेणिण रन्ना सद्धिं) श्रद्धि राजनी साथे-के जेओ (हत्थिखंधवरगणं) उत्तम हाथी उपर सवार होय, (पिटृओ समणुगच्छमाणीओ) अने तेमनी पाछण पाछण भीन सेवके पणु अनुगमन करता होय ओटवे के भीन सेवके पाछण पाछण श्रेष्ठ हाथीओ उपर सवार थधने आवता होय, (महया हयाणीएणं, गयाणीएणं, रहाणीएणं पायत्ताणीएणं चाउरंगिणीए सेणाए) तेमनी पाछण हाथी, घोडा रथ अने पायदणोनी विशाण चतुरंगिणी सेना आलती होय, (सव्विङ्कीए सव्वज्जुईए जाव निग्घोसणादियरवेण रायगिहं नगरं) अने जे पोतानी सपूणु राजवैलवड्ढ क्रुद्धिथी, वस्त्र अने धरेणुओनी प्रलाथी, निधोषथी, शय अने वाण वगेरेना अव्यक्त घोघाटथी, नादितरवथी, मनुष्यो द्वारा उच्चरित यता मांगलिक ‘जय जयकाशेथी’ राजगृहनगने जेती के जे (सिधांडगतिचउक्कचच्चरमहापहपहेसु श्रगाटकभा-

સમાળવેસાઓ' શ્રી સમાનવેષાઃ=સાસાહસ્મીસમાનરૂપાઃ, 'સેયળર્ગપદ્ધતિયર્ણ
 દુરુદાઓ સમાળીઓ' સેવનક ગણિહસ્તિરત્ન દુરુદાઃ, સેવનક નામા મુપસ્ય
 પદ્ધત્તી સ એવ રત્ન તદુપરિ મારુદાઃ=સમુપવિષ્ટાઃ મત્સ્યઃ 'સકોરંટમહદામેષ
 સકોરંટમાન્યદામ્ના, કોરંટકમાન્યદામ્ના મહ વર્તેતે' इति सकोरंटमान्य
 દામ તેન 'છત્તેળ' છત્તેળ પરિચ્છમાણેન' ધ્રિયમાણેન, યુક્તા 'વદ્વપ્પમહર
 વેરુમિયવિમલવંદસત્ત્વકુદદગરયમમયફળપુનસન્નિગાસષડચામરવાસવીજિયંતીઓ'
 વન્દ્રમમયવેદ્યુર્યેવિમલવંદસત્ત્વકુદદકરનોડમૃતમયિતફેનપુષ્પસત્તિકાવચતુઆમર
 વામ્બીજિતાદ્વયઃ, શારદીયવન્દ્રવદ્વચ્છલવજ્રવૈદ્યવદ્ વિમલવંદસત્ત્વઃ, વ્રમ
 કુન્દવકરનોડમૃતમયિતફેનસમૃદ્ધસદ્ધાઃ યે ચત્વારમામરાસ્તેષાં વાચા
 કેદાઃ તેર્થાંજિતાન્યદ્વાનિ યાસાં તા સ્તથા, શ્રેણિકેન રાજા માર્ષ
 મિરિસમાળવેસાઓ સેયળર્ગપદ્ધતિયર્ણ દુરુદાઓ સમાળીઓ) શરીર
 જિનકા કાસાગુરુરૂપ સે ધૂપિત હોને કે કારણ શુભપિયુક્ત બન રહા હો
 વેલ્લને મેં જો સાસાત્ મહ્મી જૈસી માલુમ વે રહી હોં સેવનક નામકે ગંધ
 હસ્તીરત્ન પર જો આસ્થ હો રહી હોં (સકોરંટ મહ્મદામેયં છત્તેળ
 પરિચ્છમાણેષ વદ્વપ્પમહરવેરુમિયવિમલવંદસત્ત્વકુદદગરયમમયમહિ
 વપ્તેજપુનસન્નિગાસષડચામરવાસવીજિયંતીઓ) ઓર જિનકે ઉપર કોર
 ટકુપ્પોંની ગંધી ગઈ માસા સે વિરાજિત છમ રૂપચારિયોં દ્વારા તાના
 ગયા હૈ-ઓર જિન પરપેસ ચાર ચમર હોછે બાર રહે હૈ કિ જિનકે વંદ
 શારદીય વન્દ્ર કે સમાન વજ્રચલ, તથા વ્રમ વૈદ્ય કે સમાન વિમલ હૈ
 ઓર જો સ્વયં, શસ્ત્ર, કુદ, દક રત્ન મલ વિન્દુ અમૃત, તથા મયિતફેન
 સમૃદ્ધ કે સમાન શુભ્ર હૈ એસે હોરે ગયે ચારચમરોં કે વાસોં સે જિનકા અમ
 પીમિત હો રહા હોં વે માતાવે વન્ધ્ય હૈં હસતરહ મેં બી (સેણિર્ણ્ય રાજા સર્વિ)

ગયગચાન્ધિયર્ણ દુરુદાઓ સમાળીઓ) અને જે માતાઓત શરીર
 હાથગુરુ મુપદાસ મુપિત હોવાને લીધે સુવાસિત ઘમુ હોય દેખાવમા તે લક્ષ્મી જેવી
 હોય અને સેવનક નામના ગંધ હાથી ઉપર જે સ્થાન મથેલી હોય, (સેકોરંટ
 મહ્મદામેય છત્તેળ પારિચ્છમાણેષ વદ્વપ્પમહરવેસવિયવિમલવંદસત્ત્વ
 કુદદગરયમમયમહિવપ્તેજપુનસન્નિગામવામરવાસવીજિયંતીઓ) અને છત્ર
 પારીઓથી તાલેલા છત્ર ઉપર ચૂથેલી કોરટક પુષ્પની માળથી શોભતો
 હોય નરદના વન્દ્ર જેવી સ્વચ્છ હીરા અને વૈદ્યના જેવી નિર્મળ, ચંપ, કુદ
 દરજ, પાણીના ટીપા, અમૃત અને મધાએલા હીલુના સમૃદ્ધ જેવી શ્વેત હાથીવાળા
 ચાર વામરો જેમના ઉપર દેખાઈ રહ્યા હોય, અને તેમના વાળથી જેમના અંગ
 વીજ્જ થઈ રહ્યા હોય તે માતાઓ ખરખર બન્ધ છે. આ પ્રમાણે તે ખાલ્હી જેવી

लयारुक्त्वगुम्भवलिगुच्छाओच्छाड्यं' गुच्छलतावृक्षगुल्मवल्लीगुच्छावच्छादितं,
तत्र गुच्छाः=वृन्ताकीप्रभृतीनां लताः=वम्पादिरूपाः, वृक्षा=आम्रादयः,
गुल्माः=चतुर्दिक् प्रसृतशाखादिरूपाः, वल्यः=वृक्षोपरिसमारोहणस्वभावा लताः,
एतेषां गुच्छाः=समूहाः, तैरवच्छादितम्, 'सुरम्भं' सुरम्भं 'वैभारगिरिकडग-
पायमूल' वैभारगिरिकटकपादमूलम्, वैभारगिरेः ये कटकाः=प्रदेशाः, तेषां ये
पादाः=अधोभागाः तेषां यन्मूलं=समीपभागस्तत् 'सव्वओ'=सर्वतः=
सर्वदिक्षु, 'समंता' समन्तात् मनोभिलाषानुसारमितस्तः 'आहिंहेमाणीओ'
'आहिण्डयमानाः=भ्रमन्त्यः २ 'दोहलं विणियति' दोहदं विनयन्ति=पूरयन्ति,
तद् यदि खलु अहमपि 'मेहेसु' मेहेषु=अकालमेघेषु 'अब्भुगएसु' अभ्युद्गतेषु
उक्तरीत्या यावद्दोहदं 'विणिज्जामि' विनयेयं=पूरयेयं तदाश्रेयः इत्यभिप्रायः ॥सृ.१२॥

हुई तथा (नागरजणेण अभिणंदिज्जमाणीओ) नगर निवासि मनुष्यों द्वारा
अभिनन्दित होती हुई-(गुच्छलयारुक्त्वगुम्भवलिगुच्छओच्छाड्यं) गुच्छो
से लताओं से आम्रादिक वृक्षों से दिशाओं में शाखाएँ फैली हुई है ऐसे
गुल्मों से तथा वृक्षों के ऊपर चढ़ने के स्वभाव वाली वेलों से आच्छादित
हुए (सुरम्भ वैभारगिरिकडगपायमूल) रमणीय वैभार पर्वत के प्रदेशो
के अधोभाग के समीप भाग में (सव्वओ समंता आहिंहेमाणीओ २
दोहल विणियति) समस्त दिशाओं की तरफ इधर उधर घूम २ कर अपने
दोहदरूप मनोरथ की पूर्ति करती है। (तं जणं अहमवि मेहेसु अब्भुव-
गएसु जाव दोहल विणिज्जामि) तो यदि मैं भी अभ्युद्गत आदि विशेषणों
वाले मेंघों में विवरण कर अपने दोहद की पूर्ति करूँ तो बहुत अच्छा हो ॥सृ.१२॥

એવા દ્રશ્યોને જોતી તેમજ (નાગરજણેણં અભિણંદિજ્જમાણીઓ) તે ધારિણીદેવી
નાગરિકો દ્વારા અભિનંદિત થતી (ગુચ્છલયારુક્ત્વગુમ્ભવાલિગુચ્છઓચ્છાડ્યં)
અને પછી તે ગુચ્છો, લતાઓ, આખા વગેરે વૃક્ષો, જેમની શાખાઓ ચારે દિશાઓમાં
પ્રસરી રહી છે એવા ગુલ્મો અને વૃક્ષો ઉપર ચઢીને પ્રસરેલી લતાઓ વડે ઢાંકાયેલા
(સુરમ્ભવૈભારગિરિકડગપાયમૂલં) રમણીય વૈભાર પર્વતના નિકટ સ્થાનોમાં
(સવ્વઓસમંતા આહિંહેમાણીઓ ૨ દોહલ વિણીયંતિ) અને બધી દિશાઓમાં ફરી-
ફરીને પોતાના દોહદની પૂર્તિ કરે છે (તં જણં અહમવિ મેહેસુ અબ્ભુવગસુ જાવ
દોહલ વિણિજ્જામિ) તો હું પણ ઉપર વર્ણન કરવામાં આવેલા અભ્યુદ્ગત વગેરે
વિશેષણોવા ૧ મેઘોમાં વિચરણ કરીને મારા દોહદની પૂર્તિ કરું તો બહુ સારું થાય ॥સૃ ૧૨॥

मृक्ष्म—तएण सा धारिणी देवी तसि दोहलसि अविणिज्जमाणसि
 असपन्नदोहला असपुन्नदोहला असमाणियदोहला सुक्का मुक्खा णि
 म्मसा ओलुग्गा ओलुग्गा सरीरा पमइलदुच्चला किलता ओमधिय
 वयणनयणकमला पड्डइयमुहा करयलमलियव्व चपगमाला णित्तेया
 दीणविवणवयणा जहोचियपुप्फगधमल्लालकारहार अणभिलसमाणी
 कीढारमणकिरिय च परिहावेमाणीदीणा दुम्मणानिराणदा भूमिगय
 दिट्ठिया ओइयमणसकप्पा जाव झियायइ । तएण तीसे धारिणीए
 देवीए अगपडियारियाओ अब्भितरियाओ दासचेडियाओ धारिणीं देवीं
 ओलुग्ग जाव झियायणिं पासति पासित्ता एव वयासी—किण्ण तुमे
 देवाणुप्पिण ! ओलुग्गा ओलुग्गसरीरा जाव झियायसि ? तएण
 सा धारिणीदेवी ताहिं अगपडियारियाहिं अब्भितरियाहिं दासचेडि
 याहिं एव वुत्ता समाणी ताओ दासचेडियाओ नो आढाइ णो परि
 याणाइ अणाढायमाणी अपरियाणमाणी तुसिणीया सच्चिट्ठइ । तएण
 ताओ अगपरियारियाओ अब्भितरियाओ दासचेडियाओ धारिणीं
 देवीं दोच्चपि तच्चपि एव वयासी—किन्न तुमे देवाणुप्पिण ! ओलुग्गा
 ओलुग्गसरीरा जाव झियायसि ? तएण सा धारिणी देवी ताहिं
 अगपडियारियाहिं अब्भितरियाहिं दासचेडियाहिं दोच्चपि तच्चपि एव
 वुत्ता समाणी णो अढाइ णो परियाणाइ अणाढायमाणी अपरिजा
 णमाणी तुसिणीया सच्चिट्ठइ । तएण ताओ अगपडियारियाओ दास

चेडियाओ धारिणीए देवीए अणाढइज्जमाणीओ अपरिजाणिज्जमा-
णीओ तहेव संभंताओ समाणीओ धारिणीए देवीए अंतियाओ पडि-
निक्खमंति पडिनिक्खमिन्ता जेणेव सेणिए राया तेणेव उवागच्छंति,
उवागच्छित्ता करयलपरिग्गहियं जाव कट्ठु जएणं विजएणं वद्धावेति,
वद्धावित्ता एवं वयासी—एवं खलु सामी ! किंपि अज्ज धारिणी देवी
ओलुग्गा ओलुग्गसरीरा जाव अट्ठझाणोवगया झियायइ । तएणं
से सेणिए राया तासि अंगपाडियारियाणं अंतिए यमट्ठं सोच्चा
णिसम्म तहेव संभंते समाणेसिग्धं तुरियंचवलं वेइयं जेणेव धारिणी
देवी तेणेव उवागच्छइ उवागच्छित्ता धारिणीं देवीं ओलग्गं ओलु-
ग्गसरीरं जाव अट्ठझाणोवगयं झियायमाणिं पासइ पासित्ता एवं वयासी-
किनं तुमे देवाणुप्पिए । ओलुग्गा ओलुग्गसरीरा जाव अट्ठझाणोवगया
झियायसि ? । तएणं सा धारिणीदेवी सेणिएणं रन्ना एवं वुत्ता
समाणी नो आढाइ जाव तुसिणीया संचिट्ठइ । तएणं से सेणिए
राया धारिणीं देवीं दोच्चंपि तच्चंपि एवं वयासी—किन्नं तुमे देवाणु-
प्पिए । ओलुग्गा जाव झियायसि ? । तएणं सा धारिणीदेवी सेणि-
एणं रन्ना दोच्चंपि तच्चंपि एवं वुत्ता समाणी णो आढाइ णो परिजाणाइ
तुसिणीया संचिट्ठइ । तएणं सेणिए राया धारिणीं देवीं सवहसावियं
कुरेइ, करित्ता एवं वयासी—किण्णं तुमं देवाणुप्पिए । अहमेयस्स अट्ठ-
स्स अणरिहे सवणयाए ताणं तुमं ममं अयमेयारूवं मणोमाणसियं-

मृमम्—तएण सा धारिणी देवी तसि दोहलसि अविणिज्जमाणसि

असपन्नदोहला असपुन्नदोहला असमाणियदोहला सुक्का मुक्खा णि
 म्मसा ओलुग्गा ओलुग्गा सरीरा पमइलदुब्बला किलता ओमथिय
 वयणनयणकमला पट्टइयमुहा करयलमलियव्व चपगमाला णित्तेया
 दीणविवण्णवयणा जहोचियपुप्फगधमल्लालकारहार अणभिलसमाणी
 कीटारमणकिरियं च परिहावेमाणीदीणा दुम्मणा निराणदा भूमिगय
 दिट्ठिया ओइयमणसकप्पा जाव झियायइ । तएण तीसे धारिणीए
 देवीए अगपडियआओ अब्भितरियाओ दासचेडियाओ धारिणीं देवीं
 ओलुग्ग जाव झियायणिं पासति पासित्ता एव वयासी—किण्ण तुमे
 देवाणुप्पिप । ओलुग्गा ओलुग्गसरीरा जाव झियायसि ?, तएण
 सा धारिणीदेवी ताहिं अगपडियारियाहिं अब्भितरियाहिं दासचेडि
 याहिं एव वुत्ता ममाणी ताओ दासचेडियाओ नो आढाइ णो परि
 याणाइ अणाढायमाणी अपरियाणमाणी तुसिणीया सच्चिट्ठइ । तएण
 ताओ अगपरियारियाओ अब्भितरियाओ दासचेडियाओ धारिणीं
 देवीं दोच्चपि तच्चपि एवं वयासी—किन्न तुमे देवाणुप्पिप ! ओलुग्गा
 ओलुग्गसरीरा जाव झियायसि ? । तएण सा धारिणी देवी ताहिं
 अगपडियारियाहिं अब्भितरियाहिं दासचेडियाहिं दोच्चपि तच्चपि एव
 वुत्ता समाणी णो अढाइ णो परियाणाइ अणाढायमाणी अपरिजा
 णमाणी तुसिणीया सच्चिट्ठइ । तएण ताओ अगपडियारियाओ दास

टीका—तएण सा इत्यादि । ततः=दोहदसमुत्पत्त्यनन्तरम्, सा धारिणी राज्ञी 'तसि' तस्मिन् अकालमेघवर्षणरूपे, 'दोहलंसि' दोहदे 'अविणिज्जमाणंसि' अविनीयमाने=अपूर्यमाणे, सा कीदृशी जातेत्याह—'असंपन्नदोहला' असंपन्न दोहदा=अकालमेघवर्षणाभावात् असंप्राप्तदोहदा, 'असंपुन्नदोहला' असंपूर्ण दोहदा=मेघवर्षणाभावेन दोहदस्याऽसंपूर्णत्वात्, 'असंमाणियदोहला' असंमानितदोहदा=अकालमेघवर्षणजनितानन्दसद्भावाभावात् 'सुक्का' शुष्का=मनसः संतापेन शुष्कशोणितत्वात्, 'भुक्खा' बुभुक्षान्वतीवदोहदस्या सम्पूर्णत्वेनार्तं ध्यानतया क्षुधाक्रान्तावदुर्वला, अत एव 'णिम्मंसा' निर्मासा-शुष्कमांसा 'ओलुग्गा' अवरुग्गा=चिन्तारोगग्रसितत्वाज्जीर्णा 'ओलुग्गसरीरा' अवरुग्गशरीरा=चिन्ता तिशयात् जीर्णशरीरा, 'पम्मइलदुब्बला' प्रमलिनदुर्वला प्रकर्षेण मलिना कान्ति

तएणं सा धारिणी देवी इत्यादि ॥

टीकार्थ—(तएणं) दोहला उत्पन्न होने के बाद (सा धारिणी देवी) वह धारिणी देवी जब (तंसि दोहलंसि) अकाल में मेघ वर्षणरूप वह अपना दोहला (अविणिज्जमाणंसि) पूर्ण नहीं हुआ तब (असंपन्नदोहला) असमय में मेघवर्षण के अभाव से दोहद की पूर्ति प्राप्त नहीं कर सकने के कारण (असंपन्नदोहला) दोहद की असंपूर्णता होने के कारण, (असंमाणिय दोहदा) दोहद संमानित (पूर्ण) नहीं होने के कारण, (सुक्का) मन में अतिशय संतापवाली हुई और इस कारण शोणित शुष्क हो जाने से वह सूक गई (भुक्खा) बुभुक्षित व्यक्ति की तरह वह दुर्बल हो गई (णिम्मंसा) मांस भी उसका शुष्क जैसा हो गया। (ओलुग्गा) चिन्ता से रोग से ग्रसित होने के कारण जीर्ण जैसी बन गई। (ओलुग्गसरीरा) चिन्ता की अतिशयता से वह जीर्ण शरीर हो गई (पम्मइल दुब्बला) कान्तिरहित होकर

तएणं सा धारिणीदेवी इत्यादि "सूत्र

टीकार्थ—(त एणं) दोहद उत्पन्न तथा पछी (सा धारिणीदेवी) न्याये धारिणीदेवीतुं (तं सि दोहलंसि) असमये मेघवर्षणु दोहद (अविणिज्जमाणंसि) पूर्ण नहि थयु त्यादे (असंपन्नदोहला) असमये मेघवर्षणुना अलावे पोतातुं दोहदनी पूर्ति नहि थवाथी (असंपुन्नदोहला) दोहद सम्मानित (पूर्ण) नहि होवाने वीधि, (सुक्का) ते मनभा भूण दु भी थध अने शरीरमाथी दोहदी सुकाध नवाथी हूणणी थध गध, (भुक्का) भूणी व्यक्तितनी नेम ते दुर्बल थध गध, (णिम्मंसा) तेनुं भास पण सुकाध गयु (ओलुग्गा) चित्ता अने रोगथी पीडाअदी ते लुण्ठु नेवी जनी गध (ओलुग्गसरीरा) अतिशय चिन्ताना लारथी लुण्ठु शरीरवाणी थध गध (पम्मइलदुब्बला) निन्तेन

दुक्खरहस्सी करेसि ?। तए ग सा धारिणीदेवी सेणिएण रन्ना सवह
 साविया समाणी सेणिय राय एव वयासी—एव खलु सामी ! मम
 तस्स उरालस्स जाव महासुमिणस्स सिण्ह मासाण बट्ठपडिपुन्नाण
 अयमेयारूवे अकालमेहेसु दोहले पाउवभूए—धन्नाओ ण ताओ ।
 अम्मयाओ कयत्थाओ ण ताओ अम्मयाओ, जाव वेभारगिरेपाय
 मूल आहिंढमाणीओ ढोहल विणिति, त जइण अहमविजाव ढोहल
 विणिज्जामि, तएण ह सामी ! अयमेयारूवेसि अकालदोहलंसि अवि
 णिज्जमाणसि ओलुग्गा जाव अट्ठमाणोवगया झियायामि । तएण से
 सेणिए राया धारिणीए देवीए अतिए एयमट्ठ सोएवा णिसम्म धारिणीं
 देवीं एय वयासी—माण तुमं देवाणुप्पिए ! ओलुग्गा जाव झियाहिं,
 अहण तहा करिस्सामि जहाण तुब्भ अयमेयारूवस्स अकालदोह
 लस्स मणोरहसंपत्ती भविस्सइ चिकहु धारिणीं देवीं इट्ठाहिं कताहिं पियाहिं
 मणुन्नाहिं मणामाहिं वग्गूहिं समासासेइ समासासेत्ता जेणेव वाहिं
 रिया उवट्ठाणसाला तेणामेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता सीहासाणवर
 गए पुरत्थामिमुहे सन्निसन्ने धारिणीए देवीए एय अकालदोहल
 घट्टूहिं आपहिं य, उवापहिं य, ठिईहिं य, उप्पत्तीहिं य, वेणइयाहिं
 य, कम्मियाहिं य, पारिणामियाहिं य, चउव्विहाहिं बुद्धीहिं अणु
 चित्तेमाणेर तस्स दोहलस्स आय वा उवायवा ठिइवा उप्पत्ति वा
 अविदमाणेओहयमणसक्खे जाय झियायइ ॥ सू० १३ ॥

टीका—तएण सा इत्यादि । ततः=दोहदसमुत्पत्त्यनन्तरम्, सा धारिणी राज्ञी 'तसि' तस्मिन् अकालमेघवर्षणरूपे, 'दोहलंसि' दोहदे 'अविणिज्जमाणंसि' अविनीयमाने=अपूर्यमाणे, सा कीदृशी जातेत्याह—'असंपन्नदोहला' असंपन्न दोहदा=अकालमेघवर्षणाभावात् असंप्राप्तदोहदा, 'असंपुन्नदोहला' असंपूर्ण दोहदा=मेघवर्षणाभावेन दोहदस्याऽसंपूर्णत्वात्, 'असंमाणियदोहला' असंमानितदोहदा=अकालमेघवर्षणजनितानन्दसद्भावाभावात् 'सुक्का' शुष्का=मनसः संतापेन शुष्कशोणितत्वात्, 'भुक्खा' बुभुक्षान्वतीचदोहदस्या सम्पूर्णत्वेनार्तं ध्यानतया क्षुधाक्रान्तावदुर्वला, अत एव 'णिम्मंसा' निर्मासा-शुष्कमांसा 'ओलुग्गा' अवरुग्गा=चिन्तारोगग्रसितत्वाज्जीर्णा 'ओलुगसरीरा' अवरुग्गशरीरा=चिन्ता तिशयात् जीर्णशरीरा, 'पम्मइलदुब्बला' प्रमलिनदुर्वला प्रकर्षेण मलिना कान्ति

तएणं सा धारिणी देवी इत्यादि ॥

टीकार्थ—(तएणं) दोहला उत्पन्न होने के बाद (सा धारिणी देवी) वह धारिणी देवी जब (तंसि दोहलंसि) अकाल में मेघ वर्षणरूप वह अपना दोहला (अविणिज्जमाणंसि) पूर्ण नहीं हुआ तब (असंपन्नदोहला) असमय में मेघवर्षण के अभाव से दोहद की पूर्ति प्राप्त नहीं कर सकने के कारण (असंपन्नदोहला) दोहद की असंपूर्णता होने के कारण, (असंमाणिय दोहदा) दोहद संमानित (पूर्ण) नहीं होने के कारण, (सुक्का) मन में अतिशय संतापवाली हुई और इस कारण शोणित शुष्क हो जाने से वह सूक गई (भुक्खा) बुभुक्षित व्यक्ति की तरह वह दुर्बल हो गई (णिम्मंसा) मांस भी उसका शुष्क जैसा हो गया। (ओलुग्गा) चिन्ता से रोग से ग्रसित होने के कारण जीर्ण जैसी बन गई। (ओलुगसरीरा) चिन्ता की अतिशयता से वह जीर्ण शरीर हो गई (पम्मइल दुब्बला) कान्तिरहित होकर

तएणं सा धारिणीदेवी इत्यादि "सूत्र

टीकार्थ—(त एणं) दोहद उत्पन्न तथा पक्षी (सा धारिणीदेवी) इत्यादि धारिणीदेवीतु (तं सि दोहलंसि) असमये मेघवर्षणु दोहद (अविणिज्जमाणंसि) पूर्ण नहि थयु त्यादे (असंपन्नदोहला) असमये मेघवर्षणुना अभावे पोत्तानु दोहदनी पूर्ति नहि थवाथी (असंपुन्नदोहला) दोहद सम्मानित (पूर्ण) नहि होवाने वीधि, (सुक्का) ते मनभा भूय दु भी थध अने शरीरमाथी दोहदी सुकाध जवाथी हूणणी थध गध, (भुक्खा) बूणी व्यक्तितनी जेम ते दुर्माण थध गध, (णिम्मंसा) तेनु मास पणु सुकाध गयु (ओलुग्गा) चित्ता अने रोगथी पीडायेदी ते लणु जेवी जनी गध (ओलुगसरीरा) अतिशय चिन्ताना लारथी लणु शरीरवाणी थध गध (पम्मइलदुब्बला) निन्दते

वर्जिता अत एव दुर्बला मोमनादिस्थागात्, क्लृप्ता' वमान्ता=परमग्ल
 संपन्ना, 'ओमधियवयनयनकमला' ओमधियवदननयनकमला, 'ओमधि
 इति अथ कृत=नीचे कृत वदननयनकमल यथा सा, पंडुरियमु
 पाण्डुरितमुन्ना=पीतवर्णवदना, अत एव 'करयलमलियञ्च चपगमाला मिले
 करतलमसिता इव चम्पकम्पमाला निस्तेजा इस्तलमर्दितचम्पक
 मालेन तेजो वर्जिता, तस्मात् 'दीगविषण्णवयणा दीनविषण्ववदना, त
 दीनं=दुःखित, विषण्णं=ओमारहित मुग्ध यस्या सा, तथा- 'महोचियपुष्पगं
 मल्लालकारहार वणमिलसमाणी' यथोचितपुष्पगंधमास्वात्मकारहारं अनि
 म्यन्ती, तत्र यथोचित=यथापात्र्य गङ्गीधारणयोग्य यथास्वास्या पुष्पाणि माला
 मभृतीनां, गंध कोष्ठपुटादीनां, मार्त्यं जात्यादि पुष्पाणां, मन्त्रहारं=रु
 कृष्णमादिरूप, हारम्=अष्टादशसरिकादिलक्षणं तत्सर्वमनमिच्छन्ती=मनि
 च्छन्ती 'कीदारमणिक्रियं च परिहावेमाणी' कीदारमणिक्रियां च परिहा

वह बहुत अधिक दुबल हो गई (क्लृप्ता) स्वानेपोने में भी उसे अर्ध
 आ गई (ओमधियवयनयनकमला) मुख और नेत्र उसके नीचे रहने
 लग गये (पंडुरियमुन्ना) शरीर की कांति फीकी पड़ जान के कारण उसका
 मुख पीला पड़ गया (करयलमलियञ्च चपगमालाजिह्वा) इत तल से
 मर्दित चंपक पुष्प की माला के समान वह तेज रहित हो गई-(दीग
 विषण्णवयणा) इसी समय उसके मुखपर दीनता और-ओमा रहितता स्पष्ट
 प्रतीत होने लग गई। (महोचियपुष्पगंधमल्लालकारहारं वणमिलसमाणी)
 उस गानी के भाग्य करने योग्य माग्नी आदि पुष्पों में पाण्डुर आदि
 के गंध में जात्यादि पुष्पों का मग में कन्ककृष्ण शान्ति रूप अलकार
 में तथा १८ अदाष्ट मन्त्राल हार ३१ में कोरुगिनहीं रहें-(कृष्ण मण
 निरिय च परिहावेमाणी) मन्त्रिया के साथ दाम्प्य विनाद करना आदिरूप
 करने से भूल कमलर २६ १७ (क्लृप्ता) आवापीवानी आगतभा ग्यु ते भवति
 जलपयवाग्नी, (आमाभगवयन नयनकमला) नेना मे अने नेत्र नीचा रहेवा छान्ना
 (पंडुरियमुन्ना) शरीरनी अने हाहा कथ अछ तेथी तेनु मे पीतु पगी यधु दनु
 (करयलमलियञ्च चपगमालाजिह्वा) हरे गीभा शोणव अथेक्षा यथा ना पुष्पानि
 भागनी तम ते ही। यथ अछ (दीगविषण्णवयणा) नेधीरे-अने शोभा रुदितता
 नेना मे उपर स्पष्ट सीने देखाया सत्त। (जहोचियपुष्पगंधम मन्त्राल हारं अण
 दि मणमाणी) अथेदी वगेरे कृष्ण केलपुट वगेरेनी मुवाअ अलादि पुष्पानी भाग्य
 २१ वगेरे नेवा प वाज्ये, अहार (१८) वधीपाण्य दाध वगेरे केलपय भास्य
 कन्ना थोअ उत्तम कन्नुभा तेनीछिछि न रही (कीदारमणिक्रिय च परिहावेमाणि)

यन्ती, तत्र-क्रीडा=सहसास्य विनोदादिरूपा रमणं=सखिभिः सह खेचन, तयो
क्रीडा रमणयोः क्रिया, ता परिहापयन्ती=परित्यजन्ती, 'दीणा दीना=दुःखिता,
'दुम्भणा' दुर्मना=उद्विग्नचित्ता, निराणंदा' निरानन्दा=हर्षसुखवर्जिता, 'भूमि-
गयदिद्विया' भूमिगतदृष्टिका=धराधृतदृष्टिका 'ओहयमणसंकप्पा' अपहतमनः
संकल्पा=तत्र-अपहतो=नष्टो मनसः संकल्पः=कर्तव्याकर्तव्यविवेचनरूपो यस्याः
सा, 'जाव झियायइ' यावत् ध्यायति-यावच्छब्देन-करयलपल्हत्थमुही, अट्टञ्जा-
णोवगया' इति संग्रहः, तेन करतलपर्यस्तमुखी, आर्त-ध्यानोपगता, इतिच्छाया,
तत्र करतले=हस्ततले 'हथेली'ति भाषायां पर्यस्तं=निक्षिप्तं मुखं यथा सा तथा,
अर्तध्यानोपगता=अकालमेघवर्षणं जनितानन्दाननुभवात् शोकक्रान्ता 'झियायइ'
ध्यायति-आर्तध्यानं करोतीत्यर्थः, 'तएणं' ततःखलु 'तीसे' तस्याः धारिण्या

क्रीडा तथा उनके साथ खेलना इन दोनों क्रियाओं को उसने छोड़
दिया और केवल (दीणा दुम्भणा) वह दुःखित एवं दुर्मना रहने लगी
(निराणंदा भूमिगयदिद्विया ओहयमणसंकप्पा जाव झियायइ) इस तरह
हर्षमुख से वर्जित बनी हुई वह सदा नीचे की ओर ही अपनी दृष्टि रखे रहती
और कर्तव्या कर्तव्य विवेचनरूप मानससंकल्प जिसका नष्ट हो चुका है उसे वह
धारिणी देवी रातदिन आर्त ध्यान रूप चिन्ता में मग्न बन गई। यहाँ यावत् पद
से 'करयलपल्हत्थमुही, अट्टञ्जाणोवगया' इन पदोक्त संग्रह हुआ है।
जिम समय घनुर्य अधिक चिन्ता मग्न रहने लगता है उस समय वह
हथेली पर मुख धर कर बैठा हुआ दिखलाई पड़ता है-और रातदिन आर्त-
ध्यान क्रिया करता है। यही स्थिति उस रानीकी भी रहने लगी थी
यही बात इन पदों द्वारा व्यक्त की गई है। (तएण) इसके बाद (तीसे)

सणीओनी साथेना हास-परिहास, विनोद, क्रीडाओ अने रमत गमत आ जधा ओझे
त्यलु दीधा उतां, अने ते इकत (दीणा दुम्भणा) दीन अने अन्यमनस्क थधने
दिनसो पसार करवा लागी (निराणंदा भूमिगयदिद्विया ओहयमणसंकप्पा जाव झियायइ)
आरीते विषादयुक्त थधने ते इमेशा पोतानी नजर नीचे न राखती अने धीमे धीमे
शु करवु अने शु नहि करवु आ जतने विवेक ओटले डे कर्तव्याकर्तव्य रूप
मानस संकल्प न नष्ट थध गयो अने आ रीते ते चितामा इणी गध अडी
यावत्' पदथी "करयलपल्हत्थमुही अट्टञ्जाणोवगया" आ पढने सग्रह थाय
छे माणुस वधारे चिन्तित थाय छे, ते वधते डथेणी उपर मो राखीने जेसी नडे
छे अने रातदिवस आर्तध्यान-चिन्ता-मा न इणी रडे छे धारिणीदेवीनी ओन डालत
थध गध आ पढोथी ओ न वात स्पष्ट करवामा आवी छे (न एण) त्थार पछी

देव्याः अंगपट्टियारियाओ' अंगपरिवारिका' = भास्वरक्षिकाः, 'अग्निमतरियाओ'
अभ्यन्तरिकाः = अन्तःपुरनिवासिन्यः समय २ समुचितविचारदायिका इत्यर्थः।
तथा दासचेष्टियाओ' दासचेष्टिकाः - दास्यवताचेष्टिका इति दासचेष्टिकाः
अस्मिन्प्रकारस्यादिना दासी शब्दस्य पुंवद्भावः, तत्र दास्य = मर्दनादि
कार्यकारिण्य, ता एव चेष्टयश्च रक्ष्यवताकारिण्यः, एता सर्वाः धारिणी देवी
'ओलुमा' अवस्था = उल्लास जात्र सिंघासमार्गि' यावद् ध्यायन्तीम् = मार्तण्ड्या
कुपेन्ती पश्यति, इष्टा एवमवादिषु - किं = किमर्थं = कस्मात् कारणात् तच्छ हे
देवानुमित्रे अवस्था, अवस्थाशरीरा, यावद् ध्यायसि = मार्तण्ड्या करोषि।
ततः तच्छ सा धारिणीदेवी तामिरूपपरिवारिकामिः आम्यन्तरिकामि दासचेष्टि
कामिः एषाका सती ता दासचेष्टय नो आडाइ नो आद्रियते, 'णो परिव्या

उस रानी की जो (अंग पट्टियारियाओ) अंगपरिवारिकाएँ थीं कि जो (अग्नि
तरियाओ) अन्तःपुरमें ही सदा उसके साथ रहती करती थीं और समय
पर उसे उचित सुआव दिया करती थीं तथा (दास चेष्टियाओ) दासीरूप
चेष्टिकाएँ थी कि जो उसके शरीर का मर्दनादिकार्य करनेके लिये नियुक्त थीं
उन्होंने (धारिणीदेवी ओलुमा जात्र सिंघासमार्गि पासति) उस धारिणी
देवी को चिन्ता भग्न एवं दुर्बलशरीर धामी जब देखा तब (पासिचा)
देखकर (एष वयासी) इस प्रकार कहा (किष्ण तुम देवानुमित्र ओलुमा
ओलुमाशरीरा जात्र सिंघासमि) हे देवानुमित्रे ! क्या कारण है जो तुम
रात दिन रुका शरीर हो रही हो और मार्तण्ड्यान किया करती हो ?
(तएव सा धारिणीदेवी तहिं अंगपट्टियारियाहिं - अग्निमतरियाहिं दास
चेष्टियाहिं एवंबुचा समानी लाओ दासचेष्टियाओ ना आडाइ णो परिव्याओ)

(नी से) धारिणी (अंगपट्टियारियाओ) अंग सेविकाओ-केओ (अग्निमतरियाओ)
तेनी साथे सदा वसुधासम ए रहती होती अने अनुग्रह समझे तेने ओओ सदा
आपती होती-(दासचेष्टियाओ) दसीरूप चेष्टिकाओ-केओ तेना शरीर आदि
वजेर आटे नियुक्त है वामा आपी होती-तेओओ(धारिणी देवी ओलुमा जात्र सिंघा
समार्गि पासति) अन्तर धारिणीदेवीने इश शरीर वाली तेमए चित्तानु लक्ष त्या
(वामिना) लक्षने (एष वयासी) कहे है (किष्णे तुमे देवानुमित्र ओलुमा
ओलुमा शरीर जात्र सिंघासमि) हे देवानुमित्रे ! तद्विवक्षित आर्तध्यानकी प्रणय
यना लक्ष्य है ? अने चिन्ताओ भज लो ओ (तएव सा धारिणी देवी तहिं
अंगपट्टियारियाहिं अग्निमतरियाहिं दास चेष्टियाहिं एष वया समानी लाओ दास
& उवाओ नो आडाइ या परिव्याओ) अर्थात् चिन्ताओ दासचेष्टिकाओ आ शीते

णाइ' नो परिजानाति, एताः काः सन्ति मत्पुरतः इत्यपि नावबुध्यते, अनाद्रि-
यमाणा=तासामादरमकुर्वाणा, अपरिजनाना तदुपस्थिति मनवबुध्यमाना तूष्णीका
सन्तिष्ठते=मौनमवलम्ब्य तिष्ठतिस्म। ततः खलु ताः अङ्गपरिचारिका आभ्य-
न्तरिज्ञादासचेदयः धारिणीं देवीं 'दोच्चंपि तच्चंपि' द्वितीयवारमपि तृतीयवा-
रमपि, एवमत्रादिषुः, 'किन्ना' किंखलु-किमर्थं हे देवानुमिये ! त्वम् अवरुणा
अवरुणशरीरा यावद् ध्यायसि=आर्तध्यानं करोपि। ततःखलु सा ताभिरङ्ग-
परिचारिकाभिः आभ्यन्तरिकाभिः दासचेदिकाभिर्द्वितीयवारमपि तृतीयवारमपि

इस तरह उन आभ्यन्तरिक अंगपरिचारिकाओं एवं दासचेदियों द्वारा पूछी
जाने परभी उस धारिणी देवी ने प्रत्युत्तर देकर उनका कुछ भी आदर
नहीं किया और न उसे यह भी भान रहा कि ये मेरे समक्ष कौन
खडोर बोलरही है। इस प्रकार (अणाढायमाणी अपरियाणमाणी तुसिणीया
संचिद्वह) उनका अनादर करती हुई और उनकी उपस्थिति को नहीं जानती
हुई वह धारिणी देवी उस समय केवल चुप ही रही। (तएणं ताओ-
अंगपरियासियाओ अङ्गितरियाओ दासचेडियाओ धारिणीं देवीं दोच्चंपि
तच्चंपि एवं वयासी किन्नं तुमे देवाणुपिए ओलुग्गा ओलुग्गसरीरा झिया-
यसि ?) धारिणी देवी को इस तरह जब उन्होंने मौनाश्रित देखा तो
पुनः अभ्यन्तरिक परिचारिकाओं ने तथा दास चेदिकाओं ने उस धारिणीदेवी
से दुवारा और तिवारा भी ऐसा ही कहा हे देवानुमिये ? तुम कृश शरीर
होकर क्यों आर्तध्यान में मग्न बनी हुई बैठी रहती हो ? तुम्हें क्या
चिन्ता है कहो (तएणं सा धारिणीं देवा ताहिं अंगपडियारियाहिं अङ्गितरि-
रियाहिं दासचेडियाहिं दोच्चंपि तच्चंपि एवं वुत्ता समानी णो अढाइ णो

पूछथु पणु धारिणी देवीओ जवाण आपीने तेओने आवडार आप्थो नडि तेने आटली
पणु सुधपुध रडी नडि डे अमारी सामे डोणु डलु छे अने भने डधड पूछी रह्यु
छे आ नीते (अणाढायमाणी अपरियाणमाणी तुसिणीया संचिद्वह) तेओने
जरापणु आवडार आप्थो वगर अने तेओनी उपस्थितिने पणु नडि जणुती धारिणी-
देवी तेसभये मौन ज सेवती रडी (तएणं ताओ अंगपरिचारियाओ अङ्गितरिया
ओ धारिणीदेवीं दोच्चंपि तच्चंपि एवं वयासी किन्नं तुमे देवाणुपिए ओलु-
ग्गा ओलुग्गसरीरा झियायसि ?) आ प्रभाणु धारिणीदेवीने मौन जेधने रणुवासनी
परियाण्डिओ अने दासचेदिकाओ केरी जे वार तणुवार जेम ज डलु डेडे देवानु
मिये ! दुर्भाग थयेला तमे चितामअ था भाटे रडे छे ? तमने शु चिन्ता छे ?
अभने डडे। [तएणं सा धारिणीदेवी ताहिं अंगपडियारियाहिं अङ्गितरियाहिं

પ્રથમુક્તાસતીનો આદ્રિયસે નો પરિજાનાતિ અનાદ્રિમાણા=અનાદરં કુર્વતી, અપરિ
જાનાના=અનવપ્રુધ્યમાના ધારિણી દેવી તૂષ્ણીકા સંતિષ્ઠતે। તતઃઅપરિવા
રિકા દાસચેટયો ધારિણ્યા દેવ્યા મનાદ્રિયમાણાઃ=અનાદર પ્રાપ્તાઃ અપરિજ્ઞા
યમાના=પરિચયમપ્રાપ્તાઃ 'ધૃજેવ' તથૈવ 'સંમતાઓ' સન્નામ્નાઃ, ધારિણી દેવી
મમસન્નો વિલોભ્ય મયાદ્રિસ્તા સત્યઃ, ધારિણ્યા દેવ્યા મતિકાત્ મતિનિષ્ક્રા
મન્તિ=નિર્ગચ્છન્તિ। પ્રતિનિષ્ક્રમ્ય=નિર્ગમ્ય, યથૈવ ધેજિકો રાજા તથૈવોપાગ
ચ્છન્તિ, ઉપાગમ્ય કરતમ્પરિવૃત્તીતં 'જાવ' યાવત-દશનસ્વ શિર આવર્તે મસ્તકેડ

પરિયાણાઈ) હસ તરહ उन आस्यं परिक अगपरिचारिकाओ तथा दाम
चेटियों द्वारा वा तीन बार पूछने परमी उस धारिणी देवीने उनकी
पात का कोई उधर नहीं दिया और न उनकी मोर कुछ ध्यान दिया
(अनादायमाणी अपरिज्ञाणमाणी तुमिणीया सचिद्वह) केवल अपेक्षा किये
हुए अपरिचित हुए जैसी चुपचाप ही बैठी रही (मरण नाओ अंगपरिचारि
याओ दासचेटियाओ धारिणीए देवीए अनादादृज्यमाणीओ अपरिज्ञाणिज्जमा
णीओ तदेव मममाओ समाणीओ धारिणीए देवीए अनियाओ पडिनि
कममति) इस तरह की उम धारिणीदेवी की स्थिति जब उन अगपरि
चारिकाओं तथा दासचेटियोंने देखी तो वे उसके पास अपनेमें अनादृज
यवती हुई बिना कुछ कहे ही अपरिज्ञात घरस्था में मय से प्रसन्न होकर
बाहर चली आई (पडिनिक्कममिस्सा जेणेय सणिण राया तेणेव उवागच्छ)
और बाहर भाकर य रहा गइ जहां राजा भेजिफ व। (उवागच्छिता
करयमपरिगदिय जाव कहु मरण यिजएण वत्तावेति) भाकर उन्होंने

दास चीटियाई दोट्ठंपि तच्छपि एवमुक्ता समाणी णो भडाइ णो परियाणाइ)
આમ બે ત્રણ વખત પૂછ્યા છતાં પણ તે ધારિણીદેવીએ તેમને કંઈ પણ જવાબ
આપ્યો નહિ અને જ્યાંપણ ગયુંત્યાં નહિ (મનાદ્રિયમાણી અપરિજાણમાણી
તુમિણીયા સચિદ્વહ) અનાદર અને તેઓની ઉપેક્ષા કરતી તે મુપચ્ચાપ બેસી રહી
(મર્ણનાઓ અંગપરિચારિયાઓ દાસચેટિયાઓ ધારિણીદેવીએ અનાદાદ્ર્ય
માણીઓ અપરિજ્ઞાણિજ્જમાણીઓ તદેવ મમતામા સમાણીઓ ધારિણીદેવીએ અતિ
માઓ પટિનિકમમતિ) ધારિણીદેવીની આવી વિચિત્ર રચિતી બોધને અગપરિચા
રિકાઓ અને દાસ ચેટિયાઓ પાતાની બાતને ઉપેક્ષિત ધરતી બાળીને કંઈ પણ કહ્યા
વગર રાણીની દુબળતાના કારણને બાળ્યા બગર અમત્તરત થતી બહાર આવતી રહી.
(પટિનિકમમિસ્સા જેણેય સણિણ રાયા તેણેવ ઉવાગચ્છઈ) બહાર આવીને
તેઓ ધેજિક રાજા પાસે ગઈ (ઉવાગચ્છિતિ કરયમ્પરિગદિયં જાવ કહુ

ञ्जलि 'कटू' कृत्वा, जयेन-जयशब्देन, विजयेन=विजयशब्देन 'वद्धावेति' वर्ध-
यन्ति=श्रेणिकमभिनन्दयन्ति, 'वद्धावित्ता' वर्धयित्वा, एवमवदन्-एवं खलु हे
स्वामिन् ! 'किपि' किमपि अभि यद् 'अज्ज' अद्य=अस्मिन् दिवसे धारिणी
देवी अवरुणा अवरुणशरीरा यावद् आर्तध्यानोपगता ध्यायति=आर्तध्यान
करोति। ततः खलु स श्रेणिको राजा तासामङ्गपरिचारिकाणामन्तिके इममर्थ=
धारिणी देव्या-आर्तध्यानरूपं श्रुत्वा निशम्य=हृद्यवधार्य 'तद्देव' तथैव, संभ्रान्तः
सन 'सिग्घ' शीघ्रं=मनोगतिसहितं, 'तुरियं' त्वरितम्=अधुनैव गम्यते' इति
वा व्यापारयुक्त, 'चवलं' चपलं=हायचेष्टाजनितं 'वेगियं' वेगितं=गत्यवरोध
रहितम्, यत्रैव धारिणीदेवी तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य धारिणीं द्वीमवरुणा-

दोनों हाथों को अंजलिबद्धकर और उन्हें मस्तक पर रखकर राजा को
प्रणाम किया। बाद में जब विजय शब्दों द्वारा उन्हें वधाई दी। (पद्ध-
वित्ता एवं वधायी) वधाई के बाद फिर उन्होंने राजा से ऐसा कहा-(एवं खलु
मामी किं पि अज्ज धारिणीदेवी ओलुग्गा ओलुग्गसरीरा जाव अट्टझाणो-
वगया झियायह) हे स्वामिन्? आज हम आपके पास कुछ कहनेको
आई है-धारिणीदेवी आज अवरुण एवं अवरुण शरीर वाली होकर
अनमनी बैठी हुई है और आर्तध्यान में मग्न हैं आदिर (नएण से सेणिए
राया तामि अगपडियारियाणं अतिए एयमट्ट सोच्चा णिसम्म तद्देव
संभंते समाणे सिग्घ तुरिय चवल वे यं जेणेव धारिणी देवी तेणेव
उवागच्छह) श्रेणिक राजा उन अगपरिचारिकाओं के मुख से उस बात
को सुनकर और अच्छी तरह उसे हृदय में आधारित कर उसी तरह
संभ्रान्त होकर शीघ्र ही अभी जाता है इस तरह वचन कहते हुए
चपलरूप से बिना किसी रुकावट के जहाँ वह धारिणी देवी थी वहाँ

जएणं विजएणं वद्धावेति) अर्धने तेओओ अज्जति मस्तके लगाडीने नमस्कार कर्था.
त्याण्णा अथविअथ शब्दोथी तेभने वधाव्या (वद्धावित्ता एवं वधायी) वधाव्या
आह तेओओ नान्ते क्खु के (एव खलु मामी किं पि अज्ज धारिणीदेवी ओलु-
ग्गा ओलुग्गसरीरा जाव अट्टझाणोवगया झियायह) हे स्वामिन्! असे आपने
कथक निवेदन करवा माटे आओ छीओ धारिणीदेवी अवरुणाय अने कृशशरीरवाणी
थअने अन्यमनस्कनी जेम जेहा छे, अने जेकहमं अितामज्ज थअने आर्तध्यान करे छे
(नएणमे सेणिए राया तामि अगपडियारियाणं अतिए एयमट्ट सोच्चा णिसम्म तद्देव
संभंते समाणे सिग्घं तुरिय चवलंवेहयं जेणेव धारिणी देवी तेणेव उवागच्छह)
अज परिचारिकाओना भेटेथी आ बात साखणता तो अ श्रेष्ठिक सान्ते ते बातने
मनमा सारी पेटे धारण करीने व्याकुणताथी कोअपणु स्थाने शोकाया-वगर धारिणी-

मवरुण्य शरीरां यावद् आर्तध्यानोपगतां ध्यायन्तीं=मार्तध्यानं कुर्वतीं पश्यति।
इहा एव=वर्तमानरीत्या, अवासीत्=भेषिक पृष्ठवान् इत्यर्थः। किं=इस्मात्
कारणात्, स्वप्न हे देवानुमिषे ! अवरुणा अवरुणशरीरा यावद् आर्तध्यानो
पगता ध्यायसि ? ततः स्वप्न सा पारिणीदेवी भेषिकेन राज्ञा एवमुक्ता सती नो
आद्रियत यावत् तूष्णीकां मतिष्ठत। ततः गन्तुं स भेषिको राजा पारिणी-
देवो द्वितीयवारमपि तृतीयवारमपि एवमवदत्-किं स्वप्न त्वं हे देवानुमिषे !
अवरुणा यावद् ध्यायसि। ततः स्वप्न सा पारिणीदेवी भेषिकेन राज्ञा द्विती-
यवारमपि तृतीयवारमपि एवमुक्ता सती नो आद्रियते नो परिजानति, तूष्णीकां
सतिष्ठते। ततः स्वप्न भेषिका राजा पारिणीदेवी 'सर्वहसापियं करो' क्षपयशापितो

गये। (उवागच्छिषा पारिणी देवीं ओलुग्मा ओलुग्गसरीरं जाव अट्टसा
णोवगयं शिवायमारिणं पासइ) आकर उसमे पारिणी देवी को अवरुणा
और अवरुण्य शरीरा तथा आर्तध्यान में लीन हुई बैठी देखा (पासिषा
णं वयासी) देख कर उससे उनने ऐसा कहा (किन्ने तुमे देवानुमिषे ?
ओलुग्मा ओलुग्गसरीरा जाव अट्टसाणावगयां शिवायसि) देवानुमिषे ?
क्यों तुम अवरुणा तथा अवरुण्य शरीरा हो और क्यों आर्तध्यान में
मग्न बन रही हो। (तएण सा पारिणीदेवी सेणिएणं रन्ता एवं वुत्ता समा
णी नो भाइइ जाव तुस्सिणीया मच्चिइइ) इस तरह राजा भेषिक द्वारा पूछी
गई उस पारिणी देवीने उन्हें कुछ भी उत्तर नहीं दिया और न उसे
यही ज्ञात हो सका कि ये पूछने वाले कौन मेरे समक्ष खड़े हुए हैं।
केवल यह पूर्व की भांति चुपचाप ही बैठा रही। (तएण से सेणिए राया
पारिणीं देवीं वाप्पपि तप्पपि एव वयासी) रानीपारिणी दया की ऐसी स्थिति
देखकर भेषिक राजा से नहीं रहा गया और वे पुनः उससे बुधारा निशारा

देवीनी पसे गवा। (उवागच्छिषा पारिणीं देवीं ओलुग्मा ओलुग्गसरीरं जाव
अट्टसाणावगयां शिवायमारिणं पासइ) तथा अन्धने तेज्जोअे धास्सिणीदेवीने रुज्जा अने
रुज्ज शरीरानी जेम जिन्तामअन्नेअे। (पासिषा एवं वयासी) तेअने अन्धने तेअन्ने अ
अभाअुं अन्ध (किन्ने तमे देवानुमिषे ! ओलुग्मा ओलुग्गसरीरा जाव अट्टसाणावगयां
शिवायसि) देवानुमिषे ! आ अन्धने तेअने शरीरानी जेम शरीर मुक्ता शरीरवाअा अन्धने जिन्तामअ
अन्ध अन्ध अन्ध। (मज्जे मा पारिणीदेवी सणिण्णं रन्ता एवं वुत्ताममायी नो मडा
जाव तुमिणीया मच्चिइइ) आ रीते अन्धिअ सन्धे धास्सिणीदेवीने पूअु पअ तेअे
अन्ध अन्ध अन्ध नन्दि अने तेने अन्ध अन्ध अन्ध नन्दि अन्ध अन्ध अन्ध
अन्ध अने तेने अन्ध अन्ध अन्ध अन्ध पारिणीदेवी तेअन्धने पदेअानी जेम जेअी अन्ध
(तएण स सणिण राया पारिणीं देवीं वाप्पपि तप्पपि एव वयासी) सन्धनी अन्धनी

करोति, शपथः=वौगन' इति भाषाया तेन शपिता युक्ता, करोति, कृत्वा शपथं दत्त्वा एवमवादीत्-किं खलु हे देवानुप्रिये ! 'तुमं' तवैतस्यार्थस्य 'सव-
णयाए' श्रवणतायै श्रोतुम् अहम् 'अगरिहे' 'अगरिहे' अनर्हः=अयोग्यः? योग्यो
नास्मि? 'ता' तत्=तस्मात् खलु 'तुमं' त्वम् 'अयमेयारुवं' इदमेतद्रूपं 'मणो-
माणसियं' मनो मानसिकं दुःखं 'ममं, ममाग्रे' 'रहस्सी करेसि' रहस्यी-करोपि=

भी ऐसा ही पूछने लगे (किन्ना तुमे देवानुप्पिए ओलुग्गा जाव झियायसि)
हे देवानु प्रिये ? क्यों तुम अवस्था और अरुणशरीरा बनी हुई आर्तध्यान
कर रही हो ? (तएणं सा धारिणी देवी सेणिएणं रन्ना दोच्चंपि तच्चंपि
एवं वुत्ता समाणी णो आढाढ णो परिजाणाह तुसिणीया सच्चिट्ठह) इस तरह
श्रेणिक राजा द्वारा दो तीन बार पूछने पर भी उस धारिणी देवीने उनके
कहने पर कुछ भी ध्याय नहीं दिया और न उनकी तरफ उसने कुछ
लक्ष्य ही किया-केवल अनमनो बनी हुई चुपचाप ही बैठी रही—
(तएणं सेणिएण राया धारिणी देवीं सवहसावियं करेह-करित्ता एवं वयासी)
जब “धारिणी देवी मेरी बात का कुछ भी उत्तर नहीं दे रही है” ऐसा जब-
श्रेणिक राजा ने देखा तो उन्होंने उसे शपथ (सोगंद) दिलाई और दिला
कर इस प्रकार बोले-(किण्णं तुमं देवानुप्पिए ! अहमेयस्स अट्ठस्स अण-
रिं सवणयाए ताण तुमं ममं अयमेयारुवं मणोमाणसियं दुक्खं रहस्सी
करेसि ?) देवानुप्रिये ? क्या मैं तुम्हारे इस अर्थ को सुनने के लिये
योग्य नहीं हूँ ? जो तुम मुझसे इस अपने मानसिक दुःख को छुपा-

लेधने राजाथी रहेवायु नहि अये तेओ इरी णीए अने त्रीएवार आ प्रभाए
पूछता रह्या (किन्नां तुमे देवानुप्पिए ओलुग्गा जाव झियायसि) देवानुप्रिये !
तमे शा माटे इण्णु अने इण्णु शरीरा थधने चि ताभन्न थधने आर्तध्यान करे छि ?
(तएणं सा धारिणीदेवी सेणिएणं रन्ना दोच्चंपि तच्चंपि एवं वुत्ता समाणी णो आह।
इ णो परिजाणाह तुसिणीया सच्चिट्ठह) धारिणीदेवीने राजेअे बार बार जे त्रयु वणत
पूछथु छता तेणे कथं ध्यान आभ्यु नहि अने ते तरइ लक्ष्य आभ्या वग, इक्षत
अन्यभनस्केनी जेम रुप थधने जेसी न रह्या (तएणं सेणिएण राया धारिणीदेवी
सवहसाविय करेह-करित्ता एव वयासी) गजने न्यारे जेम लायु के धारिणीदेवी
मागी बातने कथं नवाण आपता नथी त्यारे श्रेणिक राजाअे तेने सोगद आपीने
पूछथु के किण्णं तुमं देवानुप्पिए ! अहमेयस्स अट्ठस्स अणरिहं सवणयाए ताणे-
तुम ममं अयमेयारुवं मणोमाणसियं दुक्खं रहस्सी करेसि ?) हे देवानु प्रिये !
तमारा मनोरथने हु सावणवा आयोज्य छु के जे तमे माराथी पथु तमारा मानसिक

मवरुण शरीरों यावद् आर्तप्यानापगमां ध्यायन्तीं=आर्तप्यान कुर्वतीं परवर्ति
 दद्या एव=वक्ष्यमाणरीत्या, भवारीत=भेजिकः पृष्ठवान् इत्यर्थः। किं=किसी
 कारणत्, खलु हे देवानुमिये ! अवरुणा अवरुणशरीरा यावद् आर्तप्याना-
 पगता ध्यायसि ?। तत खलु सा पारिणीदेवी भेजिकेन राजा परमुक्ता सती नो
 आद्रियम यावत् तूष्णिका सतिष्ठते। तत खलु स भेजिको राजा पारिणी-
 देवीं द्वितीयवारमपि तृतीयवारमपि एवमवदत्-किं खलु त्वं हे देवानुमिये !
 अवरुणा यावद् ध्यायसि। तत खलु सा पारिणीदेवी भेजिकेन राजा द्विती-
 यवारमपि तृतीयवारमपि एवमुक्ता सती नो आद्रियते नो परिजानति, तूष्णिका
 सतिष्ठत। तत खलु भेजिको राजा पारिणीदेवीं 'मवहसापिय करो' प्रपञ्चापिता

गये। (उवागच्छिस्ता पारिणी देवीं भोलुगं ओलुगसरीरं जाप अहमा
 णीवगये क्षिगायमाणं पासइ) आकर उसने पारिणी देवी को अवरुणा
 और अवरुण शरीरा तथा आर्तप्यान में लीन हुई बैठी देखा (पासिषा
 ण वयासी) देख कर उससे उनने ऐसा कहा (किन्नं तुमे देवानुमिये ?
 भावुगगा ओलुगसरीरा जाप अहमाणीवगया क्षिगायसि) देवानुमिये ?
 क्यों तुम अवरुणा तथा अवरुण शरीरा हो और क्यों आर्तप्यान में
 मग्न बन रही हो। (तएण सा पारिणीदेवी सणिण्ण रन्ना एव वुणा सम-
 णी ना आशइ नाच तुमिणीया संखिद्धइ) इस तरह राजा भेजिक द्वारा पूछी
 गई उस पारिणी देवीने उन्हें कुछ भी उत्तर नहीं दिया और न उस
 यही ज्ञात हो सका कि ये पूछने वाले कौन मेरे समस्त स्वर्गे हुए हैं।
 केवल यह पूरे की भांति चुपचाप ही बैठी रही। (तएण से सणिण्ण राणा
 पारिणी देवीं दाव्वपि तव्वपि ण वयासी) रानीपारिणी देवी की ऐसी स्थिति
 देखकर भेजिक राजा से नहीं रहा गया और वे पुनः उससे वृत्तान्त

देवीनी पते जग। (उवागाच्छिस्ता पारिणी देवीं भोलुगं ओलुगसरीरं जाप
 अहमाणीवगया क्षिगायमाणं पासइ) तथा उन्होंने तेजोभे धारिणीदेवीने अणु अने
 अणु शरीरानी जेम चिन्तामम जेम। (पासिषा ण वयासी) तेभने अणुने तेभने अणु
 प्रभापे अणु (किन्नं तुमे देवानुमिये ?) ओलुगगा ओलुगसरीरा जाप अहमाणीवगया
 क्षिगायसि) देवानुमिये। या भा? तमे शरीरानी जेम राज मुक्ता शरीरवाण अणुने चिन्तामम
 यइरुवा अ। (तएण सा पारिणीदेवी सणिण्ण रन्ना एव वुणा सममायी नो महा-
 जाय तुमिणीया संखिद्धइ) आ गीत भेजिक शब्दके धारिणीदेवीने पूछा पण तेले
 कथं ज्ञात आये नदि अने तेने आहइ जे जान त्वं नदि के ज्ञेय अने उण
 उ अने तेने कथं पूछी त्वं अ। धारिणीदेवी ते वभते पडेवानी जेम जेयी व रव-
 'तएण स सणिण्ण राणा पारिणी देवीं दाव्वपि तव्वपि ण वयासी) तानी नीज्ये

पूरयेयम्, तदा शोभनम् इति, ततः=तेन कारणेन खलु अहं हे स्वामिन् !
भरिमन्नेतद्रूपे अकालदोहदे=अकालमेघदोहदे 'अविणिज्जमाणसि' अविनीयमाने=
अपूर्यमाणे अवरुणा यावत् आर्तध्यानोपगता ध्यायामि । ततःखलु स श्रेणिको
राजा धारिण्या देव्या अन्तिके एतमर्थं श्रुत्वा निशम्य धारिणीं देवीमेवम-
वादीत्=मा खलु त्वं देवानुप्रिये ! अवरुणा यावद्ध्याय=आर्तध्यानं मा कुरु
इत्यर्थः, अहं खलु तथा करिष्यामि, यथा खलु तव अस्यैतद्रूपस्य अकालदो-
हदस्य मनोरथसंप्राप्तिर्भविष्यति, इति कृत्वा धारिणीं देवीं 'इट्ठाहिं इष्टाभिः=

और अपने दोहद की पूर्ति करती हैं। यदि इसी तरह की अवस्था-विशिष्ट
होकर मैं भी अपने दोहद की पूर्ति करूँ तो उत्तम हो (तएणं हं सामी अयमे-
यारूवंसि अकालदोहलसि अविणिज्जमाणसि ओलुग्गा जाव अट्ठझाणोवगया-
झियायामि) इस तरह हे स्वामिन् ? अकाल मेघों में स्नान करनेरूप मेरा
दोहला अभीतक पूरा नहीं हो रहा है-इसलिये मैं अवरुण शरीरवाली
होकर आर्तध्यान से चिन्तित हो रही हूँ। (तएणं से सेणिएराया धारिणीए
देवीए अतिए एयमट्ठं सोच्चा णिसम्म धारिणीं देवीं एवं वयासी) श्रेणिक राजाने
ज्योंही धारिणी देवी के मुख से इस बात सुना तो उसे हृदय में अवधा-
रणकर उन्होंने धारिणी देवी से इस प्रकार कहा-(माणं तुमं देवाणुप्पिए
ओलुग्गा जाव झियाहि) देवानुप्रिये ? तुम अवरुण एवं अवरुण शरीर
वाली बनकर आर्तध्यान मत करो (अहंण तद्वा करिस्सामि जहाणं तुम्भं
अयमेयारूवस्स अकालदोहलस्स मणोरहसंपत्ती भविस्सइ) तुम निश्चय
रखो मैं ऐसा उपाय करूँगा कि जिससे तुम्हारे इस अकाल दोहले की
मनोरथ सिद्धि हो जावेगी [निकट धारिणी देवीं इट्ठाहिं वियाहिं मणुन्नाहिं

शोभाने नेती विविध कीडाओ करे छ तेमज पोताना दोहद पुइं करे छ. ने आभे
हुं पथु भारा दोहदने पुइं करी थकु तो जइ साइं थाय (त एणं हं सामी अयमे-
यारूवंसि अकालदोहलसि अविणिज्जमाणसि ओलुग्गा जाव अट्ठझाणोवगया
झियायामि) हे स्वामि ! असभये मेघवर्षाभा नडावानुं भाइं दोहद डल पुइं थकु
नथी ओथी ज इच्छा अने इच्छुशरीरा थधने चिन्ताभा पडीछु (त एणं सेणिए
राया धारिणीए देवीए अतिए एयमट्ठं सोच्चा णिसम्म धारिणीं देवीं एवं वयासी)
धारिणीदेवीना मोठेथी दोहदनी वात साभणता ज तेने हृदयभा धारण करीने राअओ
डलु -(माणं तुमं देवाणुप्पिए ओलुग्गा जाव झियाहि) हे देवानुप्रिये ! तमे इच्छा
अने इच्छुशरीरा थधने चिन्ता न करे (एहंण तद्वा करिस्सामि जहाणं तुम्भं
अयमेयारूवस्स अकालदोहलस्स मणोरहसंपत्ती भविस्सइ) तमे विधास राओ
हुं सत्वरे ओ प्रभाओ यत्न करीश के नेथी तभारा आकाण दोहदनी मनोरथ सिद्धि थाय,

गोपयति । तत खलु सा भारिणीदेवी भेणिकेन राज्ञा शपथप्रापिता क्व
 भेणिके राजानमेवमवादीत्-एष खलु हे स्वामिन् ! मम तस्योदारस्व मात-
 रस्य त्रिपु मासेषु बहुपतिपूर्णेपु-माय पूर्णेपु ईपद्वनपु इत्यर्थ , मयमेतदुप-का-
 मेवेपु=मकालमघविषय दोहद प्रादुर्भूत -म कीदृशो दोहद प्रादुर्भूत ! इत्य-
 धन्या खलु ता अम्माः, कृतार्था खलु ता अम्माः, यावद् पूर्वोक्तविशेषपरिनिष्ठ
 वैमारगिरिपादमूले=वैमारगिरिसमीपे आदिष्टमानाः=क्रीडापूर्वकमकालमेव
 जनितशोभाविष्टाकनपूर्वक क्रीडन्त्याः, दोहद विणिंति' विनयन्ति शक्ति-
 हे स्वामिन् तद् यदि खलु अहमपि यावद् दोहद 'विनिज्यामि' निवेस-

रहो हो। (तएव सा भारिणीदेवी सेणिएणं रन्ना सवइमाविषा सवइ
 से णिएण राय एवं वयासी) इस प्रकार भेणिक राजा द्वारा शपथ (संज्ञे)
 युक्त की जाने पर भारिणीदेवीने खनस ऐसा कहा-(एष खलु सासी !
 मम तस्स उरासस्स जाव महासुमिणस्स तिण्हं मासाण बहुपडिपुन्ताणं अ-
 मेयारूवे अकालमेहेसु दोहले पाउम्पूए) स्वामिन् मुझे उस वृक्ष
 आदि विशेषण सपन्न महास्वप्न के ३ मास परिपूर्णमाय होने पर मर्त्य
 तीसरे मास के कुछ कम रहने पर असमय में ग्राह्य काल के योगों
 में स्नान करने रूप ऐसा दोहसा उत्पन्न हुआ है कि (धन्नाओ वताओ
 अम्मयाओ कयत्थाओ व ताओ अम्मयाओ माव वैमारगिरिपादमूलं
 आदिष्टमाणीओ दोहस विणिंति त मइय अहमपि जाव दोहल विनिज्यामि)
 वे मातार्ण धन्य हैं वे मातार्ण कृतार्थ हैं जो पूर्वोक्त विशेषण विनिष्ठ
 होकर वैमार गिरिके समीप में क्रीडा करती हैं-अकाल मेमपर्यन्त से बलि
 शोभा को देखती हुई विविध प्रकार की क्रीडा में निमग्न होती हैं

इ अने छथावी पद्य छे (त एव सा भारिणीदेवी सेणिएणं रन्ना सवइमाविषा
 समाणी सेणिएण राय एवं वियासी) अथ प्रभावे भेणिकेराजने सोअ एतदे एव
 भारिणीदेवीने कइ- (एष खलु मामी ! मम तस्स उरासस्स जाव महासुमिणस्स
 तिण्हं मासाणं बहुपडिपुन्ताणं अयमेयारूवे अकालमेहेसु दोहले पाउम्पूए) हे
 स्वामिन् ! उदार वज्रे विशेषणवाच्य पूर्वोक्तमेव महास्वप्नना लक्षण प्रत्यक्ष मास पूर्य
 ओहले के तीन मासमा अथ द्वितीयांश की कथा ते वज्रते असमये वयास्य दोहसु
 (धन्नाओ वताओ अम्मयाओ कयत्थाओ व ताओ अम्मयाओ माव वैमारगि-
 रिपादमूलं आदिष्टमाणीओ दोहल विणिंति तं जइय अहमपि जाव दोहल विनि-
 ज्यामि) वे मातार्णोत्तु एवम धन्य छे अने कृतार्थ छे हे तेजो (पूर्वोक्त) विशेष
 विशेषण सुकत) वैमारगिरिनी नहल क्रीडा करे छे अने अत्रावे मेमपर्यन्त करे

साधनहेतुककार्यपादुर्भावरूपाभिः, तथा 'उत्पत्तियाहि य' औत्पत्तिकीभिः= वेण्ड्याहि य' वैनायिकीभिः, कार्मिकीभिः, पारिणामिकीभिश्च चतुर्विधाभिः बुद्धिभिः अनुचिन्तयन्=दोहदपूर्तिं वारंवारं प्रिचारयन् तस्य दोहदस्य आयं वा उपायं वा स्थितिं वा, उत्पत्तिं वा अविन्दन्-अप्राप्नुवन् अपहतमनःसंकल्पः= हतोत्साहः यावत् ध्यायति=आर्त्तध्यान करोति ॥सू० १३॥

मूलम्—तयाणंतरं अभयकुमारे ण्हाए कयवलिकम्मे सव्वालं-
कारविभूसिए पायवंदए पहारेत्थ गमणाए, तएणं से अभयकुमारे
जेणेव सेणिए राया तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता सेणियं रायं ओह-
यमणसंकप्पं जाव झियायमाणं पासइ, पासित्ता अयमेयारूवे अज्झत्थिए
चित्तिए कप्पिए पत्थिए मणोगए संकप्पे समुप्पज्जित्था—अन्नया य
ममं मेणिए राया एज्जमाणं पासइ, पासित्ता आढाइ, परिजाणाइ, सक्कारेइ
सम्माणेइ, आलवइ, संलवइ, अच्चासणेणं उवणिमंतेइ, मत्थयंसि अग्धाइ
इयाणिं ममं सेणिए राया णो आढाइ णो परियाणाइ, णो सक्कारेइ, णो
सम्माणेइ, णो इट्ठाहिं कंताहिं पियाहिं मणुन्नाहिं ओरालाहिं वग्गूहिं
आलवेइ, संलवेइ, नो अच्चासणेणं उवणिमंतेइ, णो मत्थयंसि अ-
ग्धाइ य, किंपि ओहयमणसंकप्पे झियायइ, तं भवियव्वं णं एत्थ

कारणो से अनेक उपायो से अनेक कार्य संपादन रूप दिशाओं से अनेक
उत्पत्तिरूप युक्तियों से तथा औत्पत्तिकी वैनायिकी, कार्मिकी, तथा
परिणामिकीरूप चार प्रकार की बुद्धियों से पूर्ति करने का चारों विचार
करने लगे। परन्तु उन्हें इसकी पूर्ति का जब कोई कारण—उपाय स्थिति-
वा युक्ति नहीं सुझी तो वे स्वयं हतोत्साह होकर चिन्तातुर हो गये ॥सू॥ १३॥

अनेक कारणो, उपायो, कार्यसिद्धि थवानी विविध दशाओ, अनेक युक्तियो, औत्प-
त्तिकी, वैनायिकी, कार्मिकी अने पारिणामिकी आभ चार प्रकारनी बुद्धि द्वारा बारबार
विचारवा लाया अन्ते न्यारे तेमने दोहद पुइ करवा भाटे कोइ उपाय अथवा
कोइ युक्ति ध्यानमान आवी त्यारे तेओ हतोत्साह थधने चिन्तातुर भनी गया ॥सू॥ १३॥

इष्टारिणीमि 'कन्वाभि' भमिलपणीयाभि 'पियाहि' मियामि=मोतिकरीभिः,
 'मणुन्नाहि' मनोदामि धयणसुखदामि, 'मणामाहि' मन आमामि=मन
 समाकर्षिणीमि 'वगूहि' वाग्मि=वाणीभिः 'समासासेइ' समाभामपति=
 'सर्वे भविष्यति देवगुरुधर्मप्रसादेन' इति धैर्ये ददाति, इत्याशय 'समासा
 सिचा' समाभास्य यत्रैव याथा उपस्थानशाला तत्रैवापागच्छति, उपागत्प
 सिहासनवरगतः पौरुष्यामिमुवः सन्निगन्ताः पारिण्या देव्या एवम् अकाल
 दोहद बहुभिः भाएहिंय' आयेअ=आगयेअ 'उवाएहिं य' उपायेअ=साधनेअ,
 'ठिईहिय' स्थितिभिः=कायसपादनरूपविश्रामिः, उप्पसीहिय' उत्पत्तिभिः=

मणामाहि वगूहि समासामेइ) ऐसा कह कर उन रानाने धारिणी देवी
 को इष्ट, फांत, मिय, मनोदाम एवं भिक्साकर्षक पचनों से समझाते हुए
 धैर्यवशाया-देव गुरु तथा धर्म के प्रसाद से सब ठीक हो जावेगा इस
 तरह कहकर उसे चित्त में स्मृति बना बसाई। (समासासेचा जेणेव बाहिरिया
 उषट्ठाणमाला तेणामेव उवागच्छइ) संस्थाना बधाकर फिर वे वहाँ से चार
 जहाँ उपस्थानशाला (समा मंडप)यी, वहाँ चले जाये। (उवागच्छिता मीहा
 सणवरगत पुरत्यामिमुवे सन्निसन्ने पारिणीए देवीए एय अकालदोहल
 बहुहिं भाएहिं उवाएहिंय, ठिईहिय उप्पसीहिय, उप्पवियाहिय, वेणइया
 हिं य कम्मयाहिं य पारिणामियाहिय, वउच्चिहाहिं पुट्ठिहिं अणु चित्तेमाणे
 तस्स दोहलस्स आय वा उवाय वा ठिई वा उप्पसिं वा भविदमाणे ओइयमणसंरूपे
 जाव सिंहायइ) वहाँ आकर वे पूर्व की तरफ मुखकर उत्तम सिंहासन पर
 बैठ गये और धारिणी देवी के इस पूर्वोक्त अनास दोहले की अनक

(निरहु धारिणीं देवीं इहाहिं कंताहिं पियाहिं मणुन्नाहिं मणामाहिं वगूहि समासा
 सेइ) आभ कहीने ते अन्तरे धारिणीदेवीने ४८. गांव, ग्राम, मनोदाम अने मनज-
 मवा पचने आदि भीतर श्रवण भाटे कही देव गुरु अने धर्मनी कृपायी बहु वी
 वसे आ रीते तेना मनने आन्धसुन आप्पु (समासामेचा जेणेव बाहिरिया
 उषट्ठाणमाला तेणामेव उवागच्छइ) आन्धसुन आप्पीने तेअ उपस्थानशाला
 अन्ध (उवागच्छिता मीहा सणवरगत पुरत्यामिमुवे सन्निसन्ने पारिणीए
 देवीए एय अकालदोहल बहुहिं उवाएहिं य ठिईहिय, उप्पसीहिय' उप्पसि
 याहिय, वेणइयाहिय कम्मयाहिं य, पारिणामियाहिं य वउच्चिहाहिं, पुट्ठि हिं
 अणुचित्तेमाणे= तस्स दोहलस्स आय वा उवाय वा ठिई वा उप्पसिं वा
 भविदमाणे ओइयमणसंरूपे जाव सिंहायइ) त्यों तेअ पूर्वोक्तमूअ कही उत्तम
 सिंहासन उपर विश्रामान बधा अने धारिणीदेवीना अक्षण दोहद पुइ कथन भा?

साधनहेतुकार्यपादुर्भावरूपाभिः, तथा 'उत्पत्तियाहि य' औत्पत्तिकीभिः=
वेणइयाहि य' वैनयिकीभिः, कार्मिकीभिः, पारिणामिकीभिश्च चतुर्विधाभिः
बुद्धिभिः अनुचिन्तयन्=दोहदपूर्तिं वारवारं विचारयन् तस्य दोहदस्य आयं वा
उपायं वा स्थितिं वा, उत्पत्तिं वा अविन्दन-अप्राप्नुवन् अपहतमनःसंकल्पः=
हतोत्साहः यावत् ध्यायति=आर्त्तध्यान करोति ॥सू० १३॥

मूलम्—तयाणंतरं अभयकुमारे ण्हाए कयबलिकम्मे सव्वालं-
कारविभूसिए पायवंदए पहारेत्थ गमणाए, तएणं से अभयकुमारे
जेणेव सेणिए राया तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता सेणियं रायं ओह-
यमणसंकप्पं जाव झियायमाणं पासइ, पासित्ता अयमेयारूवे अज्झत्थिए
चित्तिए कप्पिए पत्थिए मणोगए संकप्पे समुप्पज्जित्था—अन्नया य
ममं मेणिए राया एज्जमाणं पासइ, पासित्ता आढाइ, परिजाणाइ, सक्कारेइ
सम्माणेइ, आलवइ, संलवइ, अच्चासणेणं उवणिमंतेइ, मत्थयंसि अग्धाइ
इयाणिं ममं सेणिए राया णो आढाइ णो परियाणाइ, णो सक्कारेइ, णो
सम्माणेइ, णो इट्ठाहिं कंताहिं पियाहिं मणुन्नाहिं ओरालाहिं वग्गूहिं
आलवेइ, संलवेइ, नो अच्चासणेणं उवणिमंतेइ, णो मत्थयंसि अ-
ग्धाइ य, किंपि ओहयमणसंकप्पे झियायइ, तं भवियव्वं णं एत्थ

कारणो से अनेक उपायो से अनेक कार्य संपादन रूप दिशाओं से अनेक
उत्पत्तिरूप युक्तियों से तथा औत्पत्तिकी वैनयिकी, कार्मिकी, तथा
पारिणामिकीरूप चार प्रकार की बुद्धियों से पूर्ति करने का वारर विचार
करने लगे। परन्तु उन्हें इसकी पूर्ति का जब कोई कारण-उपाय स्थिति-
वा युक्ति नहीं सुझी तो वे स्वयं हतोत्साह होकर चिन्तातुर हो गये ॥सू ॥१३॥

अनेक कारणो, उपायो, कार्यसिद्धि थवानी विविध दशाओ, अनेक युक्तियो, औत्प-
त्तिकी, वैनायिकी, कार्मिकी अने पारिणामिकी आभ आर प्रकारनी बुद्धि द्वारा वारवार
विचारवा लाया अन्ते त्यारे तेमने दोहद पुइ करवा भाटे दोह उपाय अथवा
दोह युक्ति ध्यानमान आवी त्यारे तेओ हतोत्साह थधने चिन्तातुर भनी गया ॥सू १३॥

कारणेण, त सेय खलु मे सेणिय राय एयमद्व पुच्छित्तए, एव सपे
हेइ सपेहिता जेणामेव सेणिए राया तेणामेव उवागच्छइ, उवाग
च्छित्ता करयलपरिगहिय सिरसावत्त मरथए अजलिं कहुं जएण
विजएण वद्धावेइ वद्धावित्ता एव वयासी तुब्भेण ताओ ! अन्नया ममं
एज्जमाण पासित्ता आढाइ, परिजाणइ, जाव मरथयसि अग्घायइ,
आसणेण उवणिमतेइ, इयाणिं ताओ ! तुब्भे मम नो आढाइ, जाव
नो आसणेण उवणिमतेइ, किंपि ओइयमणसकप्पा जाव स्रियायइ,
त भवियव्व ताओ ! एत्थ कारणेण तओ तुब्भे मम ताओ ! एयं
कारण अगूहेमाणा, असकेमाणा, अनिण्हवेमाणा, अप्पच्छापमाणा
जहा मयमवित्तहमसदिद्धे एयमद्वमाइक्खइ, तएण ह तस्स कार
णस्स अत्तगमण गमिस्सामि। से सेणिए राया अभएण कुमारेण एव
वृत्ते समाणे अभयकुमोरं एव वयासी—एव खलु, पुत्ता ! तव चुल्लमाउ
याए भारिणीए देवीए तस्स गब्भस्स दोसु मासेसु अइक्खतेसु
तइए मासे वट्टमाणे दोहलकालसमयसि अयमेयारूवे दोहले पाउ
ब्भवित्था—धन्नाओ ण ताओ अम्मयाओ तहेव निरवत्तेत भाणि
यव्व जाव विणिंति, तएण अइपुत्ता भारिणीए देवीए तस्स अकाल-
दोहलस्स बहूहिं आपहिं य उवाएहिं जाव उप्पत्तिं अविदमाणे ओइयमण
सकप्पे जाव स्रियामि, तुम आगयपि न जाणामि। तएण से अभ
यकुमारे सेणियस्स रन्नो अतिए एयम सोशा णिसम्म हट्ट जाव
हियए सेणिय राय एव वयासी—माण तुब्भे ताओ ! ओइयमणं
जाव स्रियायइ अहण्ण तहा करिस्सामि जहाण मम चुल्लमायाए

धारिणीए देवीए अयमेयारूवस्स अकालदोहलस्स मणोरहसंपत्ती
भविस्सइ त्तिकट्टु सेणियं रायं ताहिं इट्ठाहिं कंताहिं जाव समासा-
सेइ। तएणं सेणिए रायाअभएणं कुमारणं एवं वुत्ते समाणे हट्ठुट्ठे
जाव अभयकुमारं सक्कारेइ सम्माणेइ सक्कारित्ता सम्माणित्ता पडि-
विसज्जेइ ॥१४॥ सू०॥

टीका—‘तयाणंतरं’ इत्यादि ! तदनन्तरम् अभयकुमारः स्नातः कृतबलिकर्मा
यावत् सर्वालङ्कारविभूषितः ‘पायवदए’ ‘पादवन्दकः=पितृपादलन्दनार्थी’ ‘पहारे-
त्थगमणाए’ प्राधारयद् गमनाय=वृषचरणवन्दनाय मया गन्तव्यमिति निश्चय
कृतवान्। ततःखलु सोऽभयकुमारो यत्रैव श्रेणिको राजा तत्रैवोपागच्छति,
उपागत्य श्रेणिकं राजानम् अपहृतमनःसकल्प यावत् पश्यति। दृष्ट्वा अयमे-
तद्रूपः=वक्ष्यमाणस्वरूपः अद्यात्मिकः=अत्मगतः, चिन्तितः, कल्पितः, प्रार्थितः,
मनोगतः संकल्पः ‘समुपपज्जित्था’ समुदपघत=समुत्पन्नः—कीदृशः संकल्पः

‘तयाणंतरं अभयकुमारे’ इत्यादि

टीकार्थ—(तयाणंतर) इस के बाद (पढाए) स्नान करके (कयबलिकम्मै) जिमन
बलिकर्म कौवे आदि को अन्नादि भाग देने रूप क्रिया कर लिया है
और जो (सन्वालंकारविभूसिए) समस्त अलंकारों से विभूषित हो चुके हैं
ऐसे (अभय कुमारे) अभयकुमारने (पायवदए गमणए पहारेत्थ) उस समय
पिता के चरणों की वंदना करने का निश्चय किया। (तएणं से अभयकुमारे
जेणेव सेणिए राया तेणेव उवागच्छइ) निश्चयानुसार वे जहाँ अपने पिता
श्रेणिक राजा थे) वहाँ आये (उवागच्छित्ता सेणियं रायं ओहयमणसंकप्पं
जाव श्रियायमाणं पासइ) आते ही उन्होंने श्रेणिक राजा को अपहृतमन
संकल्पवाला ओर चिन्तातुर देखा—(पासित्ता अयमेयारूवे अज्झत्थिए चि-

‘तयाणंतर अभयकुमारे इत्यादि’

टीकार्थ—(तयाणंतर) त्यागभाद (पढाए) स्नान करीने (कयबलिकम्मै) कागडा
वगेरेने अन्नलाग अपीने जेभल्ले बलिकर्म पुइ कथुं छे, अने जेओ (सन्वालंकार
विभूसिए) समस्त अलंकारे द्वारा शोली रह्य छे, अने (अभयकुमारे) अभयकुमारे
(पायवदए गमणए पहारेत्थ) पिताना चरणोभा नदन करवाने निश्चय कथे।

(तएणं से अभयकुमारे जेणेव सेणिए राया तेणेव उवागच्छइ)
पिताना निश्चय प्रभासे अभयकुमार त्या श्रेणिकराज उता त्या गया (उवागच्छित्ता
सेणियं रायं ओहयमणसंकप्पं जाव श्रियायमाणं पासइ) त्या जेने तेओओ श्रेणिक
राजने उतोत्साही थछेने अ कथ्य निष्ठपोभा गित्तमज्ज जेओ (पासित्ता अयमेयारूवे

कारणेण, त सेय खलु मे सेणिय राय एयमद्व पुच्छित्तए, एव सपे
हेइ सपेहिता जेणामेव सेणिए राया तेणामेव उवागच्छइ, उवाग-
च्छित्ता करयलपरिगहिय सिरसावत्त मत्थए अजलिं कहुं जएणं
विजएण वद्धावेइ वद्धावित्ता एव वयासी तुब्भेण ताओ ! अन्नया ममं
एज्जमाण पासित्ता आढाइ, परिजाणइ, जाव मत्थयसि अग्घायइ,
आसणेण उवणिमतेइ, इयाणिं ताओ ! तुब्भे ममं नो आढाइ, जाव
नो आसणेण उवणिमतेइ, किंपि ओहयमणसकप्पा जाव झियायइ,
त भवियव्व ताओ ! एत्थ कारणेण तओ तुब्भे मम ताओ ! एयं
कारण अगूहेमाणा, असकेमाणा, अनिणहवेमाणा, अप्पच्छापमाणा
अहा भूयमवितहमसदिद्धे एयमद्वमाइक्खइ, तएण ह तस्स कार-
णस्स अतगमण गमिस्सामि। से सेणिए राया अमएण कुमारेण एव
वृत्ते समाने अमयकुमारं एव वयासी—एव खलु पुत्ता ! तव जुल्लमाउ
याए भारिणीए देवीए तस्स गब्भस्स दोसु मासेसु अइक्कतेसु
तइए मासे वहमाणे दोइलकालसमयसि अयमेयारूवे दोइले पीउ
भवित्था—धन्नाओ ण ताओ अम्मयाओ तहेव निरवत्तेम भाणि-
यव्व जाव विणिंति, तएण अइ पुत्ता भारिणीए देवीए तस्स अकाल-
दोइलस्स वहुहिं आपहिं य उवाएहिं जाव उप्पत्तिं अविदमाणे ओहयमण
सकप्पे जाव झियामि, तुम आगयपि न जाणामि । तएण से अम-
यकुमारे सेणियस्स रन्तो अतिए एयम सोच्चा णितम्म इट्ठ जाव
हियए सेणिय राय एवं वयासी—माण तुब्भे ताओ ! ओहयमण
जाव झियायइ अहण्ण तद्वा करिस्सामि जहाण मम जुल्लमायाए

दाभिः=वात्सल्यपूर्णाभिः, 'वग्गूहि' वाग्भिः=वाणीभिः 'आलवइ' आलपति, एक
वार न पृच्छति, 'संलवइ' सलपति=पुनःपुनर्न पृच्छति, नो अर्धासनेनोपनिमन्त्र-
यति, नो मस्तके आजग्रति=नो मा मस्तके=चुम्बति च किमपि अप० तमनः
संकल्पो ध्यायति=आर्तध्यान कराति तद् भवितव्यं खलु अत्र कारणेन,, 'त'
तत्=तस्मात् श्रेयः खलु श्रेणिकं राजानम् एतमर्थं प्रष्टुम्। एव संप्रेक्षते=
विचारयति, संप्रेक्ष्य=विचार्य यत्रैव श्रेणिको राजा, तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य
करतलपरिगृहीतं शिर आवर्त मस्तके अजलिं कृत्वा जयेन विजयेन वर्धयति,

तथा मन भाविनी उदार वाणी से मुझ से आलाप करते हैं न संलाप
करते हैं और न ऐसा हीं कहते हैं कि आओ आधे आसन पर बैठ जाओ।
(णो मत्थयंसि अग्धाइ य) ओर न मेरा मस्तक ही संप्रते है किन्तु (किपि
ओहयमणसंजकप्पे झियायइ) मनोरथकी पूर्ति से निराश होकर वे किन भावमें
किन विचारों में मान हो रहे हैं-त्रयों चिन्तातुर बने हुए बैठे हैं-(तं भवि
यव्वं णं एत्थ कारणेणं) अतः इस में कोई न कोई कारण अवश्य होना चाहिये।
अतः(तं सेय खलु मे सेणियं राया एयमट्ठं पुच्छिन्नए) तो मुझे अब यही श्रेयस्कर है
कि मैं श्रेणिक राजा से इस विषय को पूछू। (एव सपेहेइ) अमयकुमार
ने ऐसा विचार किया। (संपेहिता जेणामेव सेणिए राया तेणामेव
उवागच्छइ) विचार करके फिर वे श्रेणिक राजा के बिलकुल नजदीक गये
(उवागच्छिता करयलपरिगहियं भिरसावत्तं मत्थए अजलि कट्टु जएणं विज
एण वद्धावेइ) जाकर उन्होंने सर्व प्रथम श्रेणिक राजा को करबद्ध होकर
नमस्कार किया और जय विजय शब्द से उनका अभिनंदन किया।

तेओ धण्ट, कात, प्रिय तेमज मनगमती सरस बाणी द्वारा भारी साथे वातचीत करता नथी
सताप करता नथी अने आव भारी साथे ज अडधा आसन उपर जेस ओम पणु
कडेता नथी. णो मत्थयंसि अग्धाइ य) अने भाइ मस्तक पणु सूधता नथी परतु
(किपि ओहयमणसंजकप्पे झियायइ) दु भी मने तेओ चि ताभज्ज थधने क्या विद्या-
शेमा डूणी रह्या छे (तं भवियव्वं णं) आनु कछक कारणु तो ओककस होवु जेधओ
(तं सेय खलु मे सेणियं राया एयमट्ठं पुच्छिन्नए) तो हुवे भाइ श्रेय श्रेणिकराजने
आ विषे पूछवाभाज छे. पेहेइ) अलयकुमार आ रीने विचार कथी
(संपेहिता जेणामेव सेणिए राया तेणामेव उवागच्छइ) विचार करीने तेओ
श्रेणिक राजनी ओकदम पासे गया (उवागच्छिता करयलपरिगहियसिरसावत्तं
मत्थए अजलि कट्टुजएण विजएणं वद्धावेइ) पासे जधने सौ प्रथम तेओओ
कट्टुजएण थधने श्रिक राजने नमस्कार कथी अने जयविजय शब्दथी तेमने वधाव्या

समुत्पन्नः । इत्याह—‘अन्नयाय’ इत्यादि । अन्यदा अन्यस्मिन् समय च मां
 भेषिको रामा ‘एज्जमाण’ एज्जमाणम्=आगच्छन्तं पश्यति इष्टा आद्रियने परि
 मानानि, सत्करोति, समानयति, आलपति, सलपति, अश्वीसनेन उपनिम
 न्प्रयति, मस्तकं आभिघति च, इदानीं मां भेषिको रामा नो आद्रियते, ‘णो
 परिजाणाइ’ नो परिमानाति=‘को ममाग्रे तिष्ठतीत्यपि नावमुच्यत इत्यर्थः,
 ‘णो सक्कारेइ’ नो सत्करोति मुदुवचनतः ‘णो सम्माणेइ’ न समानयति, आसने
 उपवेशनार्थं नाज्ञापयति, ‘णो’ नन्न च ‘इहार्हि’ इष्टाभिः=इष्टकारिणीभिः,
 कान्ताभिः=अभिलषणीयाभिः, मियाभिः=प्रीतिकरीभिः, मनोमाभिः=प्रवणद्वल

ति ए कपि ए पस्थि ए मणोग ए सकप्ये समुप्पज्झित्या) देखकर उन को इस
 वक्ष्यमाण रूप से आत्मगत, चिन्तित, कल्पित एवं प्रार्थित मनोगत संकल्प
 उत्पन्न हुआ । (अन्नया मम सेणिपराया एज्जमाणं पासइ, पासिचा
 माडाइ, परिजाणाइ, सक्कारेइ सम्माणेइ आसवइ, संसवइ अट्ठासणेण नव
 विमंतेइ) जब भी कभी भेषिक राजा मुझे आते देखते थे तो व मेरा
 आदर करते थे, मुझे जान छेते थे, मेरा सत्कार करते थे सम्मान करते थे मुझ स
 योमते ब्यालते थे और आगे आसन पर बैठा इस प्रकार से कहते थे (मस्तकं
 अभिघाति) तथा मेरे मस्तक को सूंघते थे । (इयार्हि मम सेणिपराया को माडाइ
 णो परिजाणइ णो सक्कारेइ, णो सम्माणेइ, णो इहार्हि, कतार्हि, पियार्हि,, मणु
 न्नाहि ओराळाहि वग्गुहि आलवेइ सलवेइ णो अट्ठासणेण उवविमंतेइ)
 पर अब इस समय वे न मेरा आदर करते हैं और न मुझे पहिचानते हैं,
 न मेरा सत्कार करते हैं, न सम्मान करते हैं, और न इष्ट, कान्त प्रिय

अज्झत्यिए चितिए कपिए पस्थिए मणोगए सकप्ये समुप्पज्झित्या अने जेधने
 तेभने पित्तानी जेजे विवित्त, कल्पित अने प्रार्थित मनोगत आ रीते संकल्प उत्पन्न
 थये के (अन्नयाय मम सेणिपराया एज्जमाणं पासइ पासिचा आडाइ परि
 मानाइ सक्कारेइ, सम्माणेइ, आसवइ, संसवइ, अट्ठासणेण उवविमंतेइ)
 जमे त्थारे छुट सज्ज भने आवतो जेत्य इत्ता त्थारे तेज्जे भादे आदर करेत्ता
 इत्ता अने जेजे अत्ता इत्ता भादे सत्कार करेत्ता इत्ता सम्मान करेत्ता इत्ता भारी साथे
 बातचीत करेत्ता इत्ता अने भने पित्तानी पासि अट्ठा सिद्धासन उपर जेभायिने करेत्ता
 करेत्ता इत्ता (मस्तकं अभिघाति) माइ मस्तक सूंघता इत्ता (इयार्हि मम सेणिप
 राया को आडाइ णो परिजाणइ णो सक्कारेइ, णो सम्माणेइ, णो इहार्हि कतार्हि,
 पियार्हि, मणुन्नाहि ओराळाहि, वग्गुहि आलवेइ सलवेइ, णो अट्ठासणेण
 उवविमंतेइ) एव इवे आत्थारे तेज्जे भादे आदर करेत्ता अने जेजे अने

दाभिः=वात्सल्यपूर्णाभिः, 'वग्गूहि' वाग्भिः=वाणीभिः 'आलवड्' आलपति, एकवार न पृच्छति, 'संलवड्' सलपति=पुनःपुनर्न पृच्छति, नो अर्धासनेनोपनिमन्त्रयति, नो मस्तके आर्जघ्रति=नो मा मस्तके=चुम्बति च किमपि अप० तमनः संकल्पो ध्यायति=आर्तध्यान करोति तद् भवितव्यं खलु अत्र कारणेन,, 'त' तत्=तस्मात् श्रेयः खलु श्रेणिक राजानम् एतमर्थं प्रष्टुम्। एव संप्रेक्षते=विचारयति, संप्रेक्ष्य=विचार्य यत्रैव श्रेणिको राजा, तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य करतलपरिगृहीतं शिर आवर्तं मस्तके अंजलिं कृत्वा जयेन विजयेन वर्धयति,

तथा मन भाविनी उदार वाणी से मुझ से आलाप करते हैं न संलाप करते हैं और न ऐसा ही कहते हैं कि आओ आधे आसन पर बैठ जाओ। (णो मत्थयंसि अग्धाइ य) ओर न मेरा मस्तक ही सूंघते हैं। किन्तु (किंपि ओहयमणसंक्रप्पे झियायइ) मनोरथकी पूर्ति से निराश होकर वे किन भावमें किन विचारों में मग्न हो रहे हैं—यों चिन्तातुर बने हुए बैठे हैं—(तं भवियव्वं एत्थ कारणेणं) अतः इसमें कोई न कोई कारण अवश्य होना चाहिये। अतः (तं सेयं खलु मे सेणियं राया एयमट्ठं पुच्छित्तणं) तो मुझे अवश्यही श्रेयस्कर है कि मैं श्रेणिक राजा से इस विषय को पूछू। (एव सपेहेइ) अभयकुमार ने ऐसा विचार किया। (संपेहिता जेणामेव सेणिए राया तेणामेव उवागच्छइ) विचार करके फिर वे श्रेणिक राजा के बिलकुल नजदीक गये (उवागच्छित्ता करयलपरिगहियं सिरसावत्तं मत्थए अजलि कट्ठु जणं विजएण वद्धावेइ) जाकर उन्होंने सर्व प्रथम श्रेणिक राजा को करबद्ध होकर नमस्कार किया और जय विजय शब्द से उनका अभिनंदन किया।

तेओ छण्ट, कत, प्रिय तेमज मनगमती सरस बाणी द्वारा भारी साथे बातचीत करता नथी सत्ताप करता नथी अने आव भारी साथे ज अडधा आसन उपर जेस ओम पणु छडेता नथी णो मत्थयंसि अग्धाइ य) अने भाइ मस्तक पणु सूधता नथी परतु (किंपि ओहयमणसंक्रप्पे झियायइ) हु भी भने तेओ चि ताभज थधने क्या विचारोमां ठूणी रह्या छे (तं भवियव्वं णं) आनु कछं कारणु तो थोक्कस होवु न्नेधओ (तं सेयं खलु मे सेणियं राया एयमट्ठं पुच्छित्तणं) तो हुवे भाइ श्रेय श्रेणिक राजाने आ विषे पूछवाभाज छे पेहेइ) अलयकुमार आ रीने विचार कथो (संपेहिता जेणामेव सेणिए राया तेणामेव उवागच्छइ) विचार करीने तेओ श्रेणिक राजानी ओकदम पासो गया (उवागच्छित्ता करयलपरिगहियसिरसावत्तं मत्थए अंजलि कट्ठुजण विजएण वद्धावेइ) पासो जधने सो प्रथम तेओ ओ करणद्ध थधने श्रिक राजाने नमस्कार अने जयविजय शब्दथी तेमने वधाव्या

वर्षयित्वा एवमवादीत्—युय स्वल्प इ तात । अथवा माम् एजमान=भाग्यवन्त
 दृष्ट्वा 'अज्ञाह' आद्रियध्वे, परिजाणह' परिजानीय यावद् मस्तके आभिघ्नय,
 आसनेन उपनिमन्त्रयय, इदानीं हे तात ! यूय मां नो आद्रियध्व यावत् नो
 आसनेनोपनिमन्त्रयय, किमपि अपहृत मनः संकस्या यावत् घ्यायय=मार्तव्यान्
 कुरुय । तद् मयितव्यं हे तात ! अत्र कारणेन, तत् =तस्माद् यूयं मम हे
 तात ! एतत् कारणम् 'अगूहेमाणा' मगूहेमानाः=अगोपयन्तः अमकमाम्ना'
 अमकमाना = इदित्थं बहि - रथ वक्तव्य' मितिब्रह्मपनयन्तः 'अनिष्टावेमाणा'
 अनिष्टुमानाः=मनोगतार्थं मकृमे मौनमनामन्त्रमाना इत्यर्थः, 'अप्यच्छाएमाणा'
 अप्यच्छादयन्त =विचित्रमयै प्रच्छन्नमकुर्वाणाः सतः 'जहाभूयम्' ययाभूतम्=
 अविपरीतम्, 'अयितह' अयितय=सद्भूतम्, 'असदिदं' असदिधम्=संदेहवि
 तम्, 'एयमदं' एतमर्थम्, 'आहवत्' आह्वयत=रुधयत, ततः स्वल्प अहं

(चद्धाविता एव वयासी) अभिनन्दन करने के बाद फिर उन्होंने ने छन
 से ऐसा कहा—(अग्राय मम पञ्चमाण पांसिछा अज्ञाह परिजाणाह जाय
 मत्ययंसि अग्रायह आसणेणं उषणिमतेह, किं पि मोहयमगसकप्पा जाय
 झियायह त मयियव्वताओ एय कारणेण) हे तात जब आप मुझे आता
 हुआ देखते थे तो मेरा आदर करते थे, मुझे पहिचान लेते प
 एदुवचनों द्वारा मेरा मत्कार करते, आमन पर बैठ जाओ इस प्रकार
 कहकर मेरा सम्मान करते थे, मस्तक पर हाथ फेरकर उसे सूते थे।
 परन्तु अब तो आप गमा कुछ भी मेरे विषय में नहीं कर रह-हैं-
 कंचल अपहृत मन सत्त्व ग्राहे होकर एक मात्र चिन्तातुर बने हुए हैं।
 इसलिये हे पिताजी ? आपकी इस स्थिति का कोई न कोई कारण अवश्य
 होना चाहिये (तओ तुन्म मम ताओ एय कारणं अगूहेमाणा अमकेमाणा

(चद्धाविता एव वयासी) वधावीने तेओओ आभ ह्यु—(अनया मम पञ्च मा
 ण पांसिछा अग्राह परिजाणाह जाय मत्ययंसि अग्रायह आसणेण
 उषाणिमतेह, किं पि मोहयमगसकप्पा जाय झियायह त मयियव्वताओ
 एयकारणेण) हे तात ! पहले तो मेरे आदर करने आनेवाले थे और
 आदर करता हूँ, मेने ओगधी लेता हूँ भीरी नाथी द्वारा भास सत्कार करता
 हूँ आसन पर लेजे आभ हूँ मेरे अमान करता हूँ मस्तक उपर वहात
 पूरक दाध हेस्तीने सुधत्ता हूँ परन्तु अत्यार भास भाटे आबु ह्यु ह्यु नभी
 होन नभी ह्यु भी मेने चित्ततुर धर्जने ओहा छि दे पिता । तमारी आ दावनत

ॐ (तओ तुन्मे ममताओ एय कारणं अगूहेमाणा अमकेमाणा अनि

तस्य कारणस्य, अन्तगमनं गमिष्यामि=पारं प्राप्स्यामि। ततः खलु स श्रेणिको राजा अभयेन कुमारैवमुक्तः सन् अभयं कुमारमेवमवदत्-एवं खलु हे पुत्र! तव 'चुल्लमाउयाए' लघुमातुः धारिण्या देव्या तस्य गर्भस्य द्वयोर्मासयोरिति कान्तयोस्तृतीये मासे वर्तमाने दोहदकालसमयेऽयमेतद्रूपः= वक्ष्यमाणस्वरूपः,

अनह्वेमाणा, अपच्छाए माणा जहा भूयमचित्तहमसंदिद्धं एयमट्टमाक्खह) इसलिये हे तात? आप सुझसे अपनी इस स्थितिका कारण न छुपाईये, बिना किसी संकोच के आप उसे प्रकट कर दीजिये। मैं "इसे अभय-कुमार से कैसे कहूँ" इस शंका को आप अपने मन से निकाल दीजिये। मनोगतार्थ प्रकट करने में मौन धारण मन कीजिये। चिन्तित अर्थको गुप्त मत रखिये। किन्तु जो कुछ भी इस स्थिति का कारण हो उसे यथार्थ अवितथ रूप से बिना किसी सन्देह के आप स्पष्ट कह दीजिये। (तएणं हं तस्स कारणस्स अंतगमणं गमिस्सामि) तो मैं उस कारण की खोज करूँगा। (तएणं से सेणिए राया अभयएणं कुमारेणं एवं वुत्ते समाणे अभयकुमारं एव वयासी) इस तरह अभयकुमार के द्वारा कहे गये उन श्रेणिक राजाने अभयकुमार से ऐसा कहा-(एवं खलु पुत्ता तव चुल्लमाउयाए धारिणीए देवीए तस्स गब्भस्स दोसु मासेसु अडक्कतेसु तइए मासे वट्टमाणे दोहलकाल समयसि अयमेया रूपे दोहले पाउव्वमित्था) हे पुत्र! मेरे चिन्तातुर होने का कारण इस प्रकार है-तुम्हारी छोटी माता धारिणीदेवी उसके गर्भ के दो मास व्यतीत होने पर अब तीसरा मास चल रहा

अनह्वेमाणा, अपच्छाएमाणा जहा भूयमचित्तहमसंदिद्धं एयमट्टमाक्खह) हे तात! तमे आ स्थितिनु कारणं न छुपावे। नि सङ्कोचपण्णे तमे मारी सामे आ स्थितिनु कारणं प्रकट करे। "हु आ वात अल्लयकुमारने डेवी रीते डहु" आ नत्तना सङ्कोचने तमे मनमा स्थानं न आपो मननी छण्णने प्रकट करवाभा मौन सेववु सारु नहि चित्तित मनोरथने छुपावे नहि परंतु आ स्थितिनु गमे ते कारणं छाय तेने वगर सङ्कोचे साया स्वप्पमा मारी सामे स्पष्ट करे। (तएणं हं तस्स कारणस्स अंतगमणं गमिस्सामि) हु ते कारणं पार करवानो प्रयत्न करीश, (तएणं से सेणिए राया अभयएणं कुमारेणं एवं वुत्ते समाणे अभयकुमारं एव वयासी) आ रीते अल्लयकुमार वडे डहेवायेळा श्रेणिक राज्ञे तेने आ प्रभाण्णे डहु— (एवं खलु पुत्ता तव चुल्लमाउयाए धारिणीए देवीए तस्स गब्भस्स दोसु मासेसु अडक्कतेसु तइए मासे वट्टमाणे दोहलकालसमयसि अयमेयारूपे दोहले पाउव्वमित्था) हे पुत्र! मारी चिन्तातुर कारणं आ प्रभाण्णे छे डे तमारानाना (अपर) माता धारिणीदेवीने गर्भना ये भड्डिना पूरा थया छे अने अत्यारे त्रीन्ने

દોહડઃ માદુરમયત્વ-ધન્યા સ્વલુ તા અમ્યા=માતર, તથેવ નિરવશેષ
 યજિતઘ્ય યાચદ્ ચિનયન્તિ તતઃ સ્વલુ અહં હે પુત્ર ! ધારિણ્યા દેખ્યા
 તાય અકાલદોહડસ્ય યદુમિઃ આયેષ્ઠ ઉપાયે યાવત્ વ્યપ્તિ મનોરથસપાત્તિ
 ષ 'અર્ચિદમાણે' અચિન્દન=અભ્યસમાનાઽહ અપદત્તમનઃસંકલ્પો યાવદ્ ધ્યાયામિ
 તન સ્વામાગતમપિ ન જાનામિ । તત સ્વલુ મોઽમયકુમાર" શ્રેણિસ્સ્ય રાઘોઽ

હે ઠસે હસ માસ મેં દોહલ કાલ ક સમય મેં આ પકાર ના દોહલા
 ઉત્પન્ન હુઆ હૈ—ધન્નાઓ ન અમ્યાઓ તહેવ નિરવસેસ ધામિયઘ્વ જાવ
 ઠિગિતિ) તે માતાઈ ધન્ય હૈં હત્યાદિકરૂપ સે સય દોહલે કા વિષય રામાન
 અમયકુમાર કો "ચિગિતિ" તક ક પાઠ મેં કહા ગયા સુના વિણ
 (તણ પુત્રા ધારિણીય દેવોય તસ્સ અકાલદોહલસ્સ વહુદિ આયદિ ઉપાયદિ
 જાવ ઉપ્પત્તિ અર્ચિદમાણે ઓહયમણસકપ્પે જાવ સિયાયામિ) ઓર કહા કિ
 મેને હસ દોહલે કી પૂર્વિ અમેક કાણોં અનેક ઉપાયોં આદિ સે કરને
 ના વિવાર કિયા થા પરન્તુ મુમે એસા કોઈ મી કારણ નહીં સુઝાઈ દે
 રહા હૈ કિ જિસ સે ઉત્ત દોહલે કિ પૂર્તિ કરને મેં સફલ મયત્ત થો
 રહુ । અત મરા સમસ્ત માનસિક સકલ્પ વ્યય થા રહા હૈ હસ મિય મેં
 ચિન્તાતુર થો રહા હુ ઓર ઉત્ત ચિન્તા કા ઘુષ્ટ પર જ્ઞના પ્રમાથ પકા હૈ
 કિ મેં (તુમ આગયપિ ન જાણામિ) તુમ્હારે આગમન કો મો નહીં જાન
 સકા હુ । (તણ સે અમયકુમારે સંખિયસ્સ રન્ના અતિણ ઇયમદ્ધ સાલ્લા
 પિસમ્મ હદ્ધ જાવ હિયપ સેણિય રાય ઇય વયાસી) અધિક રાજા સે હસ
 સમાચારરૂપ અર્થે કા સુનરર ઓર ઉસે મન મેં અવધારિત કર અમયકુમાર

મહિને આવે છે હમણા તેણેને આ રીતે દોહલ ઉત્પન્ન થયુ છે કે—(ધન્નાઓ
 ને અમ્યાઓ તહેવ નિરવસેસ ધામિયઘ્વ જાવ ઠિગિતિ) તે માતાએ ધન્ય
 છે વગેરે પૂરે કહેલા "ચિગિતિ" સુધિપાઠનું વચ્ચન સંભળે અમયકુમારને કહી
 અજણ થુ (તણ પુત્રા ધારિણીય દેવોય તસ્સ અકાલદોહલસ્સ વહુદિ આયદિ
 ઉપાયદિ જાવ ઉપ્પત્તિ અર્ચિદમાણે ઓહયમણસકપ્પે જાવ સિયાયામિ)
 અને આગળ જણાવતા હજુ કે એ આ દોહલની પૂર્તિ મા? અનેક કારણે અને ઉપકો
 વિચારો છે, પણ આની પૂર્તિ થઈ શકે એવો કોઈ ઉપાય જ્ઞાનમાં આવતો નથી
 એથી મારા બધા મનોમત્ત અકર્યા નકામા થઈ રહ્યા છે, અને હુ ચિન્તામાં રૂબી રહ્યો
 છુ આ ચિન્તાની અસર મારા ઉપર એ લી બધી છે કે (તુમ આગયપિ ન જાણામિ)
 તમારા આવવાની પણ બધું મને થઈ નહિ (તણ સે અમયકુમારે સંખિયસ્સ
 રન્નો અતિણ ઇયમદ્ધ મોષા જિસમ્મ હદ્ધ જાવ હિયપ સેણિય રાય ઇય વયાસી)
 અધિકચલના એટલી આ જાત સાક્ષીને તેને મનમાં સરસ રીતે ખાતરુ કરીને પ્રસન્ન

न्तिके एतमर्थं श्रुत्वा निश्चयं हृष्टः यावत् हृदयः श्रेणिकं राजानमेवमवदत्-
मा खलु यूयं हे तात ! अपहतमनःसंकल्पा यावद् ध्यायत=आर्तध्यानं मा-
कुरुत, अहं खलु तथा करिष्यामि, यथा खलु मम लघुमातुर्धारिण्या देव्या
अस्यैतद्वैष्णव्याकालदोहदस्य मनोरथसंपत्तिर्भविष्यति, इति कृत्वा श्रेणिकं राजानं
ताभिः इष्टाभिः यावत् 'समासासेइ' समाश्वासयति=श्रेणिकनृपस्य विश्वासमु-
त्पादयति । ततःस श्रेणिको राजा अभयेन कुमारेण एवमुक्तःसन् हृष्टतुष्टो
यावद् अभयकुमारं सत्करोति संमानयति, सत्कृत्य संमान्य प्रतिविमर्जयति । १४।म।

ने बहुत अधिक हर्षित हृदय होकर उनसे इस प्रकार कहा—(माणं तुवम
ताओ ? ओहयमणं जाव झियायह अहणं तहा करिस्सामि जइणं मम चुल्ल
माउयाए धारिणीए देवीए अयमेयारुवस्स अकालदोहलस्स मणोरहसंपत्ति
भविस्सइत्तिकट्ठे सेणियं राय ताहिं इट्ठाहिं कंताहिं जाव समासासेइ)ते तात ?
आप अपहत मनः संकल्प आदि वाले मत होओ और न किसी प्रकार
का आर्तध्यान ही करो—मैं ऐसा उपाय करूंगा कि जिस से मेरी छोटी
माता धारिणीदेवी के इस अकालोद्भूत दोहद की मनोरथ संपत्ति
संपन्न हो सके ऐसा कहकर अभयकुमारने श्रेणिकराजा को कांत, इष्ट,
आदि विशेषणों वाले वचनों से आश्वासन बंधाया—उन्हें विश्वास पना
कराया—(तएण सेणिए राया अभएणं कुमारेणं एवं वुत्ते समाणे हइ तुइ
जाव हिए अभयकुमारं सक्कारेइ सम्माणेइ सक्कारित्ता सम्मानित्ता पडि
विसज्जेइ) १४ अभयकुमार के द्वारा इस प्रकार कहे गये वे श्रेणिक राजा
बहुत अधिक हर्षित हृदय आदि हुए और फिर उन्होंने अभयकुमार
का सत्कार और सन्मान किया । सत्कृत और सन्मानित कर वाद में उन्हें

थता अलयकुमारो पिताने कलु—(माणं तुवमताओ ? ओहयमणं जाव झियायह
अहणं तहा करिस्सामि जहणं मम चुल्लमाउयाए धारिणीए देवीए अयमे-
यारुवस्स अकालदोहलस्स मणोरहसंपत्ती भविस्सइत्तिकट्ठे सेणियं राय ताहिं
इट्ठाहिं कंताहिं जाव समासासेइ) हे तात ! तमे दुष्पी—न थाओ अने कोइ पणु
गतनी चिता न करे । हु ओवी रीते प्रयत्न करीश के ओवी भारा (अपर) नाना
माता धारिणीदेवीतु अकाल दोहद—मनोरथ—पुरु थाय, आ प्रमाणे अलयकुमारो कोट-
कत वगेरे विशेषणोवाणा वचनोथी श्रेणिके नने आश्वासन आप्थु अने हृदयमा
विश्वास उत्पन्न कथी (तएणं सेणिए राया अभएणं कुमारेणं एवं वुत्ते समाणे
हइतुइ जाव हिए अभयकुमारं सक्कारेइ सम्माणेइ सक्कारित्ता सम्मानित्ता
पडिविसज्जेइ) आ प्रमाणे अलयकुमार वडे कडेवाभां आवेला राजा अहुं प्रसन्न

દોહદઃ માદુરમયત્-ધન્યા સ્વલ્લુ તા અમ્બા-માતર, તથેવ નિરવશેષ
મણિતવ્ય યાવદ્ ચિનયન્તિ તતઃ સ્વલ્લ મહં છે પુત્ર ! ધારિત્વ્યા વૃન્ના
તસ્ય અકાલદોહદસ્ય ષટ્કુમિઃ આયેષ ઉપાયેઃ યાવત્ ઉત્પત્તિ મનારવસંપાદિ
ચ 'અરિદમાણે' અચિન્દન-અસમમાનોઽહં અપહતમનઃસંકલ્પો યાવત્ ધ્યાયામિ
તેન ત્વામાગતમપિ ન જાનામિ । તત સ્વલ્લ સોઽમયકુમાર' એષિરુપ રાઠોઽ

દે ઉત્તર હસ માસ મેં દોહલ કાલ ક સમય મેં રૂગ વકાર ના દોહલ
ઉત્પન્ન હુઆ છે—ધન્નાઓ ના અમ્મયાઓ તહેવ નિરવશેસ માનિયમ્બ જાવ
જિજિતિ) ને માતાઈ ધન્ય છે હસ્થાત્રિરુપ સે સમ દોહલે ના વિવય રાખને
અમયકુમાર કો “વિજિતિ” તક કે પાટ મેં કહા ગયા સુના દિયા
(તપ્ત પુત્રા ધારિણીપ દેવોપ તસ્મ અકાલદોહલસ્સ ષટ્કિ આયર્દિ ઉવાર્દિ
જાવ ઉત્પત્તિ અરિદમાણે ઓહયમણસકલ્પે જાવ ક્રિયાયામિ) ઓર કહાકિ
મેંને હસ દોહલે કો પૂર્વિ અનેક કાણોં અનેક ઉપાયોં આદિ સ કરને
ના વિવાર ક્રિયા થા પરન્તુ મુમે પેસા કોઈ મી કારણ નહીં સુજાઈ ર
રાહા છે કિ જિસ સે ઉત્તર દોહલે કિ પૂર્તિ કરને મેં સફલ મયતર મો
સક્રા । અત મેરા સમસ્ત માનવિય સકલ્પ ક્યથ હા રહા છે હસ કિમે મેં
ચિન્તાતુર મો રહા હુ ઓર ઉત્તર ચિન્તા ના મુક્ત પર ફતના પ્રમાવ પડા છે
કિ મેં (તુમ આગયપિ ન જાણામિ) તુમ્હારે આગમન કો મો નહીં જાન
સકા હું । (તપ્ત સે અમયકુમારે સેવિયસ્સ રન્નો અતિપ પ્યમદ્દ સોચા
પિસમ્મ દદ્દ માવ દ્વિયપ સેવિય રાય પથ વપાસી) થેષિક રાજા સે હસ
સમાચારુપ અર્થ ના મુનકર ઓર ઉસે મન મેં અવધારિત કર પ્રમવકુમાર

મહિને આલે છે હમણા તેઓને આ રીતે દોહલ ઉત્પન્ન થયું છે કે—(ધન્નાઓ
મેં અમ્મયાઓ તહેવ નિરવશેસ માનિયમ્બ જાવ જિજિતિ) તે માતાઓ ધન્ય
છે વગેરે પૂર્વે કહેલા “વિજિતિ” સુધિ યાવત્ બહુન રાત્રીએ અમયકુમારને બી
સમજા હું (તપ્ત પુત્રા ધારિણીપ દેવોપ તસ્મ અકાલદોહલસ્સ ષટ્કિ આયર્દિ
ઉવાર્દિ જાવ ઉત્પત્તિ અરિદમાણે ઓહયમણસકલ્પે જાવ ક્રિયાયામિ)
અને આજના જણાવતા કહ્યું છે કે આ દોહલની પૂર્તિ માટે અનેક કારણો અને ઉપાયો
વિચાર્યા છે પણ આની પૂર્તિ થઈ શકે એવા કોઈ ઉપાય જાનમાં આવતો નથી.
એથી મારા બધા મનોજાત સહર્યા નકામા થઈ રહ્યા છે, અને હું કિંદામાં ફૂલી રહ્યો
છું આ કિંદાની અસર મારા ઉપર એ લી જાતી છે કે (તુમ આગયપિ ન જાણામિ)
તમાશ આગની પણ બાજુ અને થઈ નહિ (તપ્ત સે અમયકુમારે સેવિયસ્સ
રન્નો અતિપ પ્યમદ્દ સોચા પિસમ્મ દદ્દ માવ દ્વિયપ સેવિય રાય પથ વપાસી)
અધિકરાત્રના મોઢેથી આ નાવ સાકળીને તેને મનમાં સરસ રીતે ધારણ કરીને પ્રસન્ન

परिणममाणे पुव्वसंगइअस्स देवस्स आसणं चलइ। तएणं पुव्व
संगइए सोहम्मकप्पवासी देवे आसणं चलयं पासइ पासित्ता ओहिं
पउंजइ, तएणं तस्स पुव्वसंगइयस्स देवस्स अयमेयारूवे अज्झत्थिण
जीव सम्मुप्पजित्था—एवं खलु मम पुव्वसंगइए जंबूद्वीवे२ भारहे
वासे दाहिणड्ढेभरहेवासे रायगिहे नयरे पोसहत्तालाए पोसहिए
अभए नामं कुमारे अट्टमभत्तं परिगिण्हित्ता ममं मणसि करेमाणे२
चिट्ठइ तं सेयं खलु मम अभययस्स कुमारस्स अंतिए पाउब्भूए तए
एवं संपेहेइ संपेहित्ता उत्तरपुरत्थिमं दिसीभागं अवक्कमइ अवक्क-
मित्ता वेउव्वियसमुग्धाएणं समोहणइ समोहणित्ता संखेज्जाइं जोया-
णाइं दंडं निसिरइ, तं जहा—रयणाणं१, वइराणं२, वेरुलियाणं३, लो
हियक्खाणं४, मसारगल्लाणं५, हंसगब्भाणं६, पुलगाणं७, सोगंधि-
याणं८, जोइरयणाणं९, अंकाणं१०, अंजणाणं११, रयणाणं१२, जाय-
रूवाणं१३, अंजणपुलगाणं१४, फलिहाणं१५, रिट्ठाणं१६, अहावायरे
पोग्गले परिसाडेइ, परिसाडित्ता अहामुहुमे पोग्गणे परिगिण्हइ
परिगिण्हित्ता अभयं कुमारमणुकंपमाणे देवे पुव्वभवजणियनेह-
पीइवहुमाणजायसोगे तओ विमाणवरपुंडरीयाओ रयणुत्तमाओ
धरणियलगमणतुरियसंजणिय गमणप १रे वाघुणिय वसलकणग
पयरगवडिसगमडुक्कड ड वदंसणिजे, अणेगमणिकणगरय
पहकरपरिमंडिय भत्तिचित्तविणिउत्तगमणुणजणिय हरिसे पेखो
लमाणवरललिय कुंडलुंजलियवयणुणजणिय सोम्मरूवे उदि
तोविव कोमुई निस णच्छरंगारउज्जलिय मज्झभागत्थ

મૃગ્ય—તણ સે અભયકુમારે સક્કારિય સમ્માણિય પઢિવિસ
 જિયપ સમાળે સેણિયસ્સ રન્નો અતિયાઓ પઢિનિક્કમઈ પઢિનિ
 ક્કમિત્તા જેનામેવ સપ્પ ભવળે તેનામેવ ઉવાગચ્છઈ ઉવાગચ્છિત્તા
 સીહાસળે નિસન્ને । તણ તસ્સ અભયકુમારસ્સ અયમેયારૂવે અજ્ઞ
 તિયપ્પ જાવ સમ્મુપ્પજિત્થા—નો સ્વલ્લ સક્કા માણુસ્સણ ઉવાણ મમ
 ખુલ્લમાડયાપ્પ ધારિણીપ્પ દેવીપ્પ અકાલઢોહલમળોરહસપત્તિ કરિત્તપ્પ
 ણન્નત્થ દિઠ્ઠ્ઠેણ ઉવાણ, અરિયણ મહ્જ સોહમ્મકપ્પવાસી પુવ્વ
 સગઈપ્પ દેવે મહિઠ્ઠિપ્પ જાવ મહાસોક્કલે, ત સેય સ્વલ્લ મમ પોસહ
 સાલાપ્પ પોસહિયસ્સ વમયારિસ્સ ઉમ્મુક્કમણિસુવન્નસ્સ વવગયમાલા
 વન્નગવિલેવળસ્સ નિક્કિત્તત્તસત્થમુસલસ્સ પગસ્સ અઘીયસ્સ દબ્બ
 સંધારોવગયસ્સ અટ્ટમમત્ત પરિગિણિહત્તા પુવ્વસગઈય દેવ મળાસિ
 કરેમાણસ્સ વિહરિત્તપ્પ, તણ પુવ્વસગઈપ્પ દેવે મમ ખુલ્લમાડયાપ્પ
 ધારિણીપ્પ દેવીપ્પ અયમેયારૂવ અકાલમેહેસુ ઢોહલ થેળેહિઈ । પવ
 સપેહેઈ સપેહિત્તા જેળેવ પોસહસાલા તેનામેવ ઉવાગચ્છઈ ઉવાગ
 ચ્છિત્તા પોસહસાલ પેમઞ્છપ્પ પમજિત્તા ઉચ્ચારપોસવળભૂમિ પઠિલેહેઈ,
 પઠિલેત્તા દબ્બસથારગ દુરુહઈ, દુરુહિત્તા અટ્ટમમત્ત પરિગિણહઈ, પરિ
 ગિણિહત્તા, પોસહમાલાપ્પ પોસહિપ્પ વમયારી જાવ પુવ્વસગઈય દેવ
 મળાસિ કરેમાળેર ચિટ્ટઈ । તણ તસ્સ અભયકુમારસ્સ અટ્ટમમત્તે

વિમર્જિત કર દિયા । મહાં મુખ મેં મહાંર “ગાથત્ પદ યાયા દે વા મહાં
 ર કમ પ્રકાર કા પાઠ કહા ગયા દે વસકા સમ્પાદક દે । ॥મ્ ૧૪॥

યથા અને શબ્દોએ બ્રહ્મચર્યના સદસ મતો અને સ માન કર્યાં સ માન આપ્યા
 પછી ગ્રંથોએ તેમને વિદાય આપી. ૫૫, ૧૪૫

परिणममाणे पुव्वसंगइअस्स देवस्स आसणं चलइ। तएणं पुव्व
संगइए सोहम्मकप्पवासी देवे आसणं चलियं पासइ पासित्ता ओहिं
पउंजइ, तएणं तस्स पुव्वसंगइयस्स देवस्स अयमेयारूवे अज्झत्थिण
जोव सम्मुप्पजित्था—एवं खलु मम पुव्वसंगइए जंबूदीवेर भारहे
वासे दाहिण्डुंभरहेवासे रायगिहे नयरे पोसहत्तालाए पोसहिए
अभए नामं कुमारे अट्टमभत्तं परिगिण्हित्ता ममं मणसि करेमाणे
चिनुइ तं सेयं खलु मम अभययस्स कुमारस्स अंतिए पाउब्भूए तए
एवं संपेहेड संपेहित्ता उत्तरपुरत्थिमं दिसीभागं अवक्कमइ अवक्क-
मित्ता वेउव्वियसमुग्धाएणं समोहणइ समोहणित्ता संखेज्जाइं जोया-
णाइं दंडं निसिरइ, तं जहा—रयणाणं१, वइराणं२, वेरुलियाणं३, लो
हियक्खाणं४, मसारगल्लाणं५, हंसगब्भाणं६, पुलगाणं७, सोगंधि-
याणं८, जोडरयणाणं९, अंकाणं१०, अंजणाणं११, रयणाणं१२, जाय-
रूवाणं१३, अंजणपुलगाणं१४, फलिहाणं१५, रिट्ठाणं१६, अहाबायरे
पोगगले परिसाडेइ, परिसाडित्ता अहामुहुमे पोगगणे परिगिण्हइ
परिगिण्हित्ता अभयं कुमारमणुकंपमाणे देवे पुव्वभवजणियनेह-
पीइवहुमाणजायसोगे तओ विमाणवरपुंडरीयाओ रयणुत्तमाओ
धरणियलगमणतुरियसंजणिय गमणपारे वाघुणिय वसलकणग
पयरगवडिसगमडुक्कड ड वदंसणिजे, अणेगमणिकणगरय
पहकरपारिमंडिया भत्तिचित्तविणिउत्तगमणुगुणजणिय हरिसे पेखो
लमाणवरललिय कुंडलुंजलियवयणगुणजणिय सोम्मरूवे उदि
तोविव कोमुई निस णच्छरंगारउज्जलिय मज्झभागत्थ

णयणाणंदे सरयचदे दिव्योसहि पज्जल्लुज्जलिय दसणाभिरामे उडलच्छा
समत्तजायसोहे पइट्ठगघुद्धुयाभिरामे मेरुलिय नगवरे त्रिगुवियवि
चित्तवेसे दीवसमुहाणं असखपरिमाणनामघेज्जाणं मज्झ कारेणं वीइ
वयमाणे उज्जोयते पभाए विमलाए जीवलोग रायगिह पुरवर च
अभयस्स य तस्स पासं ओवयइ दिव्यरूपधारी ॥१५॥ सू०॥

टीका—‘तएण स’ इत्यादि । ततःस्वस्तु स अमयकुमार सत्कृत समा
नितः प्रतिविसर्जितः सन् श्रेयिकस्य राज्ञोऽविकात् प्रतिनिष्कामति, प्रतिनि-
ष्क्रम्य यत्रैव स्वक मघन तत्रैवोपागच्छति उपागत्य सिंहासने निपठ्यः ।
तत स्वस्तु तस्य अमयकुमारस्य अपमेतद्वपुः = वक्ष्यमाणस्वरूप ‘अज्झस्थिए’
आध्यात्मिकः = आत्मगतो विचारः प्राप्त-समुत्पद्यत—‘नो स्वस्तु सका’ नो स्वस्तु
शक्यं = मानुष्येण उपायन मम लघुमातु पारिण्या देव्या भक्तल दोहद मनो

‘तएण से अमयकुमारे’ इत्यादि ॥

टीकाय—(तएण से अमयकुमारे) जय पिता द्वारा वे अनारुणा
सत्कारित एवं सन्मानित होकर (संनियस्स रन्ना ओतयाम
पडि निवत्तमइ) वे श्रेयिक राजा के पास से चले आए (पडि
नियस्वमिप्ता) और आकर के (जेणामेव एए मघणे तेणामेव उपागच्छइ)
जहाँ अपना मघन था वहाँ आ गये । (उपागच्छिता सींहासणे निसण्णे) आकर
अपने सिंहासन पर बैठ गये (तएण तस्स अमयकुमारस्स अयमेयारुवे
अज्झस्थिए जाव ममुत्पज्जित्या) बैठने के कुछ देर बाद उनके चित्त में
ऐसा विचार उत्पन्न हुआ—(नो स्वस्तु सका माणुस्सएण उपाएणं

‘तएण स अमयकुमारे’ इत्यादि’

टीकाय—(तएण से अमयकुमारे) पिताना पालेधी सत्कार अने स भान प्राप्त करीने
अनयकुमार विहाय मगल (सेणियस्स रन्ना ओतियामो पडिनिवत्तमइ) अने
भिक्षु । अनी पालेधी आवत्ता रह्य, (पडिनिवत्तमिप्ता) आवीने (जेणामेवसए
मगणे तेणामेव उपागच्छइ) पिताना भद्रेतायां पधायी, (उपागच्छिता सींहासणे
निसण्णे) अने सिंहासन उपर विशिष्टान वगल (तएण तस्स अमयकुमारस्स
अयमेयारुवे अज्झस्थिए जाव समुत्पज्जित्या) थोड़ा बधत पछी ओमना मनमा
विचार भुयो के (नो स्वस्तु सका माणुस्सएण उपाएण मम सुखमाउपाए
पारिणीए देवीए भक्तल दोहयमणोरत्तपति करितण) भास नाना (अपर) भक्त

સ્થસંપત્તિં કર્તું, 'ળન્નત્થ' નાન્યત્ર દિવ્યેન ઉપાયેન, દિવ્યોપાયેન વિના મદો-
યલ્લધુમાતુર્ધારિણી દેવ્યા મનોરથસિદ્ધિર્ન સંભવતીત્યર્થઃ। અસ્તિ खलु मम सौध-
र्मकल्पवासी 'पुण्वसंगइए' पूर्वसंगतिकः=पूर्व=पूर्वकाले संगतिः-मित्रत्वं येन
सह स पूर्वसंगतिकः, देवः महर्षिकः=विमानपरिवारादिसंपत्सहितः, जाव-
महासोक्खे' यावत्-महासौख्यः, अत्र यावच्छब्देनेदं द्रष्टव्यम्-महाधुतिकः=
मदतीधुतिर्यस्य सः=शरीराभरणादि दीप्तिमानित्यर्थः, महानुभागः=वैक्रियादि-
करणशक्तियुक्तः, महायशाः=सत्कीर्तियुक्तः, महाबलः=पर्वताद्युत्पाटनसामर्थ्य
वान् महासौख्यः=विशिष्टसुखयुक्तः। 'तं' तत्=तस्मात् 'सेयं' श्रेयः खलु मम

મમ ચુલ્લમાડયાણ ધારિણીય દેવીય અકાલદોહલમળોરહસંપત્તિ કરિ-
ત્તણ) માનનીય ઉપાય સે તો મેરી છોટી માતા ધારિણીદેવી કી અકાલો-
દ્ભૂત મનોરથ સંપત્તિ કી પૂર્તિ હોના અશક્ય છે (ળન્નત્થ દિવ્વેણ) એક
દિવ્ય ઉપાય હી ઇસકી પૂર્તિ કર સકતા છે। જવ એસી વાત છે તો
(અત્થિણ મજ્ઞ સોહમ્મકલ્પવાસી પુવ્વસંગઇએ દેવે મહિઠ્ઠિએ જાવ
મહાસોવ્વે) મેરા પૂર્વભવ કા મિત્ર સૌધર્મ કલ્પવાસી દેવ છે જો વિમાન
પરિવાર આદિ મહાઋદ્ધિ સપત્ર છે। યહાં યાવત્ પદ સે ઇસ પાઠ કા સંગ્રહ
હુઆ છે-મહાધુતિકઃ મહાનુભાગઃમહાયશાઃ મહાબલઃ મહાસૌખ્યઃ-ઇન પદો
કા અર્થ ઇસ પ્રકાર છે-શરીર આભરણ આદિ કી દીપ્તિ જિસકી મહાન
છે, વૈક્રિયાદિ કરને કી શક્તિ સે જો યુક્ત છે, સમીચીન કીર્તિ સે જો
વિશિષ્ટ છે, પર્વત આદિ જૈસે મહાન પદાર્થો કા ભી જો જડસૂલ સે
ઝગાડને કા સામર્થ્ય રખતા છે વિશિષ્ટ મુખ સે જો સદા સુખી રહતા
તા છે। (તં સેયં खलु मम पोसहसालाए पोमहियस्स बंभयारिस्स उग्गु-

ધારિણીદેવીના અકાળ દોહદની પૂર્તિ માનવીય શક્તિ દ્વારા થવી મુશ્કેલ છે (ળન્ન-
ત્થદિવ્વેણ ઉવાણં) ફક્ત દિવ્ય શક્તિ જ તેની પૂર્તિમાં સમર્થ છે તો હવે
(અત્થિણ મજ્ઞસોહમ્મકલ્પવાસી પુવ્વસંગઇએ દેવે મહિઠ્ઠિએ જાવ મહાસોવ્વે)
મારા પૂર્વભવના મિત્ર સૌધર્મ કલ્પવાસી દેવ છે જે વિમાન વગેરેની મહાઋદ્ધિ
સપત્ર છે અહીં 'યાવત્' પદ દ્વારા આ પાઠનો સંગ્રહ થયો છે મહાધુતિક, મહા-
નુભાગ, મહાયશા મહાબલ, મહાસૌખ્ય, અનુક્રમે આ બધાનો અર્થ અહીં સ્પષ્ટ
કરવામા આવે છે-કે જેમની આભૂષણો અને શરીરની કાંતિ ખૂબજ સમુચ્ચલ છે,
વૈક્રિયાદિ કરવાની જે શક્તિ ધરાવે છે, જે સુચશસ્વી છે, પર્વત વગેરે મોટા પદાર્થોને
પથુ જે મૂળથી ઉપાડવામા સમર્થ છે, અને જે અસાધારણ મુખી છે તે ઉપર કહેલા
પાંચે વિશેષણોયુક્ત કહેવાય છે (તં સેયં खलु मम पोसहसालाए पोमहियस्स

संगतियो देवो मम लघुमातुर्धारिण्या देव्या इममेतदूपम् 'अकालमेहेसु'
अकालमेघेषु अकालमेघविषयक दोहद 'विणेहिड' विनेष्यति=पूरयिष्यतीत्यर्थः।
एव सपेक्षते=विचारयति, सं क्ष्य यत्रैव पौषधशाला तत्रैवोपागच्छति, उपा-
गत्य पौषधशाला प्रमार्जयति, प्रमार्ज्य, उच्चारप्रसवणभूमिं प्रतिलेखयति, प्रति-
लेख्य दर्भसंस्तारकं प्रतिलेखयति, प्रतिलेख्य दर्भसंस्तारकं दुरुहड' दूरोहति=
दर्भासनोपरि समुपविशतीत्यर्थः, दुरुह्य=समुविश्य, अष्टमभक्तं प्रतिगृह्णाति, प्रति-
गृह्य पौषधशालायां पौषधिकः ब्रह्मचारी यावत् पूर्वसंगतिकं देवं मनसि कुर्वन् २

मेहेसु दोहलं विणेहिड) इस तरह पूर्व संगतिक देव मेरीछांटी माता धारी-
णीदेवी के इस अकाल मेघों में स्नान करने रूप दोहले की पूर्ति कर देगा।
(एवं सपेहेड) इस प्रकार अभयकुमारने विचार किया—(सपेहिता जेणेव
पोमहसाला तेणामेव उवागच्छड उवागच्छिता पोमहसालं पमज्जड
पमज्जिता उच्चारपासवणभूमिपडिलेहेड) और विचार करके फिर वे
जहां पौषध शाला थी वही गये—जाकर उन्होंने पौषध शाला को साफ
करके फिर उन्होंने उच्चार और पासवणभूमि की प्रतिलेखना की अर्थात्
लघुनीत और बड़ी नीत की भूमि की प्रतिलेखना की (पडिलेहिता दर्भ
मथारग दुरुहड) प्रतिलेखना करके वे दर्भ संयारे पर बैठ गये (दुरुहिता
अष्टमभन पडिगिहड) बैठ कर वहां उन्होंने अष्टमभक्त धारण कर लिया।
(परिगिहिता पोमहसालाए पोमहिण वंभयारी जाव पुव्वसंगइय देव मणसि
करेमाणे २ चिट्ठड) इस तरह अष्टमभक्त धारण कर वे अभयकुमारपौषधव्रती
तथा ब्रह्मचारी आदि होकर उस पूर्व संगतिक देव का चार २ स्मरण

देवे ममचुल्लमाउयाए धारिणीए देवीए अयमेयास्व अकालमेहेसु दोहलं
विणेहिड) आ रीते पूर्व संगतिकदेव (पूर्वसव मित्रदेव) भास नाना (अपर) माता
धारिणीदेवीनु अक्षणे मेघोभा नहावानु दोहद पुरु करणे (एवं सपेहेड) अलखकुमार
आम विचार्यु (ससपेहि जि १०० पोमहसाला तेणामेव उवागच्छड उवाग-
च्छिता पोमहसालं पमज्जड पमज्जिता उच्चारपासवणभूमि पडिलेहेड)
विचार करीने तेओ पौषधशालाभा गया, त्या ज्हांने तेओओ पौषधशालाने स्वच्छ बनावी
स्वच्छ बनावीने पछी तेओओ उच्चार अने पासवणभूमिनी प्रतिलेखना करी ओटले
डे लघुशक अने बडी शकाना; स्थानने जेथु (पडिलेहिता दर्भसंस्तारग दुरुहड)
प्रतिलेखना करीने ओ हल सथारा उपर जेभी गया दुरुहिता अष्टमभक्तं पडि-
गिहड) जेभीने तेओओ अष्टमभक्त धारण कर्यु । (परिगिहिता पोमहसालाए-
वंभयारी जाव पुव्वसंगइय देव मणसि करेमाणे २ चिट्ठड) अष्टमभक्त
धारण करीने अलखकुमार पौषधव्रती अने ब्रह्मचारी वगेरे थंने पूर्वसवना मित्र

बारंबारं सत्स्मरणं कर्षन् विष्ठति । ततः खलु तस्य अमयकुमारस्याष्टममंते
 'परिणममाणे' परिणमति=वस्तिपूर्णमात्रे सति पूर्वसंगतिकस्य देवस्याऽऽसनं चक्षति ।
 ततः खलु पूर्वसंगतिकः सौधर्मकस्त्ववासी देवः चलितः पश्यति, दृष्ट्वा 'ओर्हि'
 अवधिम्=प्रवाचनं 'पठजइ' मयुक्ते । ततः खलु तस्य पूर्वसंगतिकस्य देवस्य,
 अयमेतद्वयः 'अज्झत्थिए' आध्यात्मिकः यावत् समुदपद्यत-एवं खलु मम पूर्व
 संगतिको जम्बू द्वीपे द्वीपे मारते यपे दक्षिणार्धमारते यपे रामएहे नगरे
 पोषधालायां पोषधिकः अमयनामको कुमारः अष्टममंत्तं परिगृह्य खलु मां मनसि
 कर्षन् विष्ठति, तत् भेयः खलु मम अमयस्य कुमारस्यान्तिके प्रादुर्भवितुम् ।

करते हुए उस पोषधाला में रहे । (तर्णं तस्स अमयकुमारस्स अट्टममंते
 परिणममाणे पुब्बसंगइस्स देवस्स आसणं चसइ) इस क बाद उस अमय
 कुमार का अष्टममंत्त जब पूर्णमाय होने को आया तब उस पूर्व संगतिक
 देव का आसन खलायमान हुआ (तर्णं पुब्बसंगइम् सोहम्मकप्पवामी
 देवे आसणं चम्मियं पासइ) आसन को खलायमान होता हुआ जब उस
 पूर्व संगतिक सौधर्मवासी देवने देखा तो (पासिचा ओर्हि पठजइ) देख
 कर उसने अवधिज्ञान को लगाया (तर्णं तस्स पुब्बसंगइस्स देवस्स अय
 मेयाक्खे अज्झत्थिए जाय सम्मुप्पज्झित्था) लगाने के बाद उस पूर्व संगतिक
 देव के मन में (एव सपेहेइ) ऐसा विचार उत्पन्न हुआ कि (एवं खलु मम
 पुब्बसंगइए जंबू द्वीपे मारहे यामे दाहिणं मरहे यासे रायगिहे नगरेपो

सुधमो देवलोकासीभिन्न देवत्वं वारंवारं स्मरन् कर्त्तव्यं पोषधालायां एवम् ।
 (तर्णं तस्स अमयकुमारस्स अट्टममंते परिणममाणे पुब्बसंगइस्स देवस्स
 आसणं चसइ) त्पश्चात् अवधिकुमारो अष्टममंत्तं व्यापरे वज्रमगं पुरुं भवा
 आबु त्पारे पूर्वं सभक्तिकेवन् आसनं खलायमानं भव्यं (तर्णं पुब्बसंगइए
 सोहम्मकप्पवामी देवे आसणं चम्मियं पासइ) व्यापरे पोतानां आसनने चक्षित
 भव्यं भवेत् त्पारे पूर्वसभक्तिके सौधर्मवासी देवे (पासिचा ओर्हि पठजइ) ते भेदने
 तेभ्यो अवधिज्ञानं पठे विचारुं (तर्णं तस्स पुब्बसंगइस्स अयमेयाक्खे अज्झत्थिए
 जाय सम्मुप्पज्झित्था) विचारो व्यापरे पूर्वसंगतिके देवने आध्यात्मिक विचारं शुभो (एव
 सपेहेइ) ते व्यापरे विचारं व्याप्य (एवं खलु मम पुब्बसंगइए जंबू द्वीपे मारहे यामे
 दाहिणं मरहे यासे रायगिहे नगरे पोषधालायां पोषधिकं अमयनामको कुमारो
 अष्टममंत्तं परिगृह्य मां मनसि कर्षन् विष्ठति, तत् भेयः खलु मम अमयस्य कुमारस्यान्तिके प्रादुर्भवितुम् ।

एवं संप्रेक्षते=विचारयति संप्रेक्ष्य उत्तरपौरस्त्यं दिग्भागम् अवक्रामति=निर्गच्छ, ति अवक्रम्य 'वेउन्वियसमुग्धाएणं' वैक्रियसमुद्धातेन, विविधं स्वरूपं विविधां क्रिया च कर्तुं समर्थं यच्छरीरं तद्वैक्रिय, तेनान्यद् वैक्रियशरीरमुत्पादयितुं स्वात्मप्रदेशानां वह्निर्निसारणं समुद्धातः, तेन 'समोहणइ' समवहन्ति=स्वात्मप्रदेशान् प्रसार्य वह्निर्निसारयतीत्यर्थः, समवहत्य संख्यातानि योजनानि

સહસ્રાણ પોસહિએ અમય નામ કુમારે અદ્દમભત્તં પરિગિણિહસા ખં મન મણસિરુરેમાણેર ચિટ્ટઈ) મેરા પૂર્વ સંગતિક અમયકુમાર નામકા કુમાર જંબૂદ્વીપનામકે દ્વીપ મેં સ્થિત દક્ષિણાર્ધ ભરતક્ષેત્ર મેં રહી હુઈ રાજગૃહ નામ કી નગરી મેં વર્તમાન પૌષધશાલા મેં પૌષધવ્રતી વનકર અદ્દમભત્ત લેકર મેરા વારં સ્મરણ કરતા હુઆ વૈઠા હૈ-(તં સેયં સ્વલ્લ મમ અમયસ્મ કુમારસ્સ અંતિએ પાઠવ્વચિત્તએ) તો મુણે અથ યહી યોગ્ય હૈ કિ મૈ અમયકુમાર કે પાસ મેં પ્રકટ હો જાઁ (સંપેહિત્તા ઉત્તરપુરત્થિમં દિસિભાગં અવક્કમઈ) એસા વિચાર કર વહ દેવ ઉત્તરપૌરસ્ત્ય દિગ્વિભાગ કી ઔર અર્થાત્તિશાન કોણ કી તરફ ચલા (અવક્કમિત્તા વેઉન્વિયસ મુગ્ધાણં સમોહણઈ) ચલકર વૈક્રિયિક સમુદ્ધાત સે ઉસને અપને આત્મપ્રદેશો કો ફેલા કર વાહર નિકાલા । જો વિવિધ પ્રકાર કે સ્વરૂપ એવં વિવિધ પ્રકાર કી ક્રિયા કે કરને મેં સમર્થ હોતા હૈ ઉસ શરીર કા નામ વૈક્રિય શરીર હૈ જો અપને આત્મપ્રદેશોં કા વાહિર નિકલના હોતા હૈ ઇસકા નામ વૈક્રિય સમુદ્ધાત હૈ । (સમોહણિત્તા સંખેજ્ઞાં જોણાં દંડં નિસારેઈ) આત્મ પ્રદેશોં કો વાહર નિકાલકર ઉસ દેવને સંખ્યાત યોજન પર્યન્ત ઉન પ્રદેશોં કો

અંતિએ પાઠવ્વચિત્તએ) તો હવે મારે અભયકુમારની સામે પ્રગટ થવું બેઠાએ (સંપેહિત્તા ઉત્તરપુરત્થિમંદિસિ ભાગ અવક્કમઈ) આમ વિચાર કરીને તે દેવ ઉત્તરપૌરસ્ત્યદિશા તરફ એટલે કે ધ્યાનકોણ તરફ ચાલ્યા (અવક્કમિત્તા વેઉન્વિયસ મુગ્ધાણં સમોહણઈ) ચાલીને તેઓએ વૈદિક સમુદ્ધાત દ્વારા પોતાના આત્મ પ્રદેશનો વિસ્તાર કરીને બહાર પ્રગટ કર્યો [જે વિવિધ ભૂતના સ્વરૂપો તેમજ અનેક પ્રકારની ક્રિયાઓ કરવાનું સામર્થ્ય રાખે છે, તે શરીર 'વૈક્રિય' શરીર કહેવાય છે, અને જે પોતાના આત્મ પ્રદેશને બહાર પ્રગટ કરે છે તે વૈક્રિય સમુદ્ધાત છે] (સમોહણિત્તા સંખેજ્ઞાં જોયણાં દંડં નિસારેઈ) આત્મપ્રદેશને બહાર પ્રકટ કરીને દેવે સખ્યાત યોજન સુધી તે પ્રદેશને દડાકા-રૂપે વિસ્તૃત કર્યા આ પ્રમાણે ઉદ્ધૃતની અપેક્ષાએ સખ્યાત યોજન સુધી આત્મ-

दगलान् परित्यजतीत्यर्थः, परिशाट्य=परियज्य 'अहासुहुमे पोगले' यथा-
सूक्ष्मान् सारभूतान् पुद्गलान् तेषामेव षोडशविधानां मध्यत इति भावः,
'परिगिण्ड' परिगृह्णाति, परिगृह्य, अभयकुमारमनुकम्पमानः='अहो! अभय-
कुमारो मृदुशरीरेण दुष्करम् अष्टमभक्तरूपं तपः कुर्वन् मामनुस्मरन् वर्तते तस्माद्
यथासाध्य तस्य कष्ट हरिष्यामी' ति दया कुर्वन् 'देवे' देवः=पूर्वसगतिको
मित्रदेवः, 'पुण्वभवजणियणेहपीड्वहुमाणजायसोगे' पूर्वभवजनितस्नेहप्रीति-
वहुमानजातशोकः, पूर्वस्मिन् जन्मनि सह निवासेन जनितः=समुत्पन्नः यः
स्नेहः तस्माद् दया प्रीतिः=स्वाभावतः परमानुरागरूपान तु कार्यवशात् इत्यर्थः,
वहुमानः=गुणानुरागश्च ताभ्या जातः=समुत्पन्नः शो'तो=मित्रकण्ठजनितदुःख
रूपः, यम्य सः 'तओ विमाणवरपुडरीयाओ रयणुत्तमाओ' तस्मात्
विमानवरपुण्डरीकात् रत्नोत्तमात् तत्र रत्नोत्तमात् वैक्रियशक्त्या श्रेष्ठरत्न
निर्मितत्वात् प्रधानविमानपुण्डरीकात्, धरणितल गमणतुरियसंजणियगमणपयारे'

तों उसने छोड़ दिया और (पडिसाडित्ता अहासुहुमे पोगले परिगिण्डई)
और इन्ही १६ प्रकार के जो सारभूतसूक्ष्म पुद्गल थे उन्हें उसने ग्रहण
कर लिया (पडिगिण्डित्ता अभयं कुमारं अणुकंपमाणे देवे पुण्वभवजणि-
यनेह पीड्वहुमाण जायसोगे तओ विमाणवरपुंडरीयाओ रयणुत्तमाओ)-
बाद में फिर वह देव अभयकुमार के ऊपर ऐसे विचार से कि अहो !
अभयकुमार सुकुमार शरीर से दुष्कर अष्टमभक्तरूप तप कर रहे हैं और
मेरी चार २ याद कर रहे हैं इसलिए मैं यथा साध्य उनके कष्ट को दूर
करूंगा इस तरह की कष्ट निवारणरूप दयालु हुए तथा पूर्वजन्म में साथ
रहने से स्वाभाविक प्रीति एवं बहुमान-गुणानुराग-से अभयकुमार के दुःख
से दुःखित होता हुआ उत्तमरत्ननिर्मित उस प्रधान पुंडरीक से (धा-

तेमणे णडा-प्रक्षिप्त कथां अने (पडिसाडित्ता अहासुहुमे पोगले परिगिण्डई)
सोण (१६) प्रकार के रत्नों का सारभूत के सूक्ष्म पुद्गलों के होते थे अणु कथा
(पडिगिण्डित्ता अभयकुमार अणुकंपमाणे देवे पुण्वभवजणियनेहपीड्व-
वहुमाणजायसोगे तओ विमाणवरपुंडरीयाओ रयणुत्तमाओ) त्याग्याद
देव अलक्ष्यकुमार विषे विचारवा लाया के अहो! सुकोमल देहधारी अलक्ष्यकुमार दुष्कर
अष्टमभक्त तप करी रह्या छे, अने मने बारबार स्मरी रह्या छे ऐथी नेम अने
तेम तेमनु कष्ट दूर करीश आ रीते ते देवना हृदयमा भूषण दया लाव जाये
पूर्वजन्ममा तेयो अने साथे रह्या छता ऐथी पणु ते देवना हृदयमा स्वासाविडिपे
प्रेम अने बहुमान उत्पन्न थया ते अलक्ष्यकुमारना गुणानुरागवश थडिने तेना दुःख
भूषण दुःखी थयो अने उत्तम रत्नो वडे निर्मित ऐवा उत्तम पुंडरीक विमानमा

ધરણીતલગમનસ્થરિતસજનિતગમનમકારઃ ધરણીતલે પૃથ્વીતલે આગમનાય
 ગન્તુ ત્વરિત્=શીઘ્ર સજનિત ગમનમકારો યમ્ય સઃ મિત્રસ્નેહાત્
 ધરણીતલઆગન્તુમના સ કીદશ્ચઃ ! इत्याह-‘वायुण्ययविमल
 कणगपपरगवर्द्धिसगमठहुकडाढोवदसणिज्जे’ व्याघૂર્ણિતવિમલકનકમતરકા
 ઘતસકમુકુટોત્કટાટોપદર્શનીયઃ, व्याघूर्णितौ=आकम्पितौ विमलकनक
 મતરકસ્ય અઘતસકૌ=કર્ણપૂરૌ ધયા મુકુટ ચ, તેપાં ય ઉત્કટ =ઉત્કુષ્ટ
 આટોપ =વિષાકર્પકચ્છટારૂપઃ આઠમ્વરઃ, તેન દર્શનીય -દ્રઢ યોગ્ય,
 ‘અનેગમણિકણગરયણપહકરપરિમહિયમત્તિચિત્ત વિશિષ્ણગમણુગુણજિ
 યહરિસે’ અનેકમણિકનકરસ્તનપ્રકરપરિમણિહતમક્તિચિત્તવિનિયુક્તકાનુગુણ જનિત
 ર્પૈઃ, અનેકેર્વા મણિકનકરસ્તાનાં યઃ પ્રકર =સમૂહઃ, તેન પરિમણિહત =પરિ
 શોમિતો યો મક્તિમિમિશ્રઃ=વિવિધશિલ્પરચનામિમિશ્રઃ આશ્ચર્યકારિશ્લોમા-
 સમ્પન્નઃ, વિનિયુક્તકઃ કટયાં નિવેશિતોઽનુસ્યો ગુણઃ=કટિસૂત્રે તેન જનિતો
 ર્પૌ યસ્ય સ તથા, અનુપમ વિશિષ્ટ શ્લોમાસમ્પન્ન રસ્તનમય શબ્દાપમાન કટિ
 સૂત્ર જનિત ર્પયુક્તઃ इत्यर्थः, ‘પેસોસમાણધરલલિય કુહલુગ્ગલિયવ્યવગુણ

ચિત્તભાગમણસુરિયસંઝખિયગમણપયારે) મિત્ર સ્નેહ કે પદા હો કર પૃથ્વી
 તલ પર શીઘ્રાતિશીઘ્ર આને કે લિયે રૂપરૂપ થન ગયાં। (વાયુણિય
 વિમલકણગપપરગવર્દિમકમુકુટકુહાહોવદસણિજ્જે) હસને જો કાનો
 મેં કર્ણ ફૂલ પહિરે હુપ યે વે નિર્મલ સુવર્ણ પતરોં કે થને હુપ યે ઓર
 રક્ષા-ઉપર દિખતે હુપ વિશ્વભાઈ પડતે વે। મસ્તક પર ઉમને મુકુટ મો લગા
 રક્ષા થા। इन दोनों की विषाकर्पकस्व छटा से यह बहुत अधिक सुहायनात्मक
 રહ્યા થા। (અનેગમણિકણગરયણ પહકરપરિમહિયમત્તિચિત્ત વિશિષ્ણગમણુગુણ
 જગિયહરિસે) તથા इनके जो कटिभाग में कटिसूत्र पहिना हुआ था वह
 અનેક મણિ કનક રસ્તોં કે સમૂહ સે શોમિત વિવિધ રચનાઓં સે
 શોમિત થા। इस से यह विशेष ममन्त्र मुद्रा में मम हो रहा था। (पें रोल

(ધરણીતલગમણસુરિયસંઝખિયગમણપયારે) મિત્રતા સ્નેહને વધ થકને સત્વરે
 પૃથ્વી ઉપર પહોંચવાની ઇચ્છા કરી। (वायुण्ययविमलकणगपपरगवर्द्धिमक मउ
 हुकडाढोवदसणिज्जे) દેવે બનેામાં પહેરેલા મુકુટો નિર્મળ સુવર્ણના અનેલા હતો.
 તે આમ તેમ યેલવાથી મુદર દર્શનીય જણાતા હતો. તેણે મસ્તક ઉપર મુગ્ધ પણ
 પહેર્યો હતો. આ બન્નેના ચિત્તાકર્પકરૂપ સૌંદર્યપટે દેવ ખૂબ જ રમ્ય લાગતો હતો.
 (અનેગમણિકણગરયણપહકરપરિમહિયમત્તિચિત્ત વિશિષ્ણગમણુગુણજગિય
 હરિસે) તેમજ તે દેવે કેટલા વિવિધ મણિઓ અને રત્નો જોડેલા ચોનાના
 કદોશ પહેર્યો હતો તે બંનેક કલામય સ્થિતિઓથી શોભતો હતો. બેથી તે અવિશેષ

जणियसोम्मरुवे' प्रह्वोलमानवरललितकुण्डलोज्ज्वलितवदनगुणजनितसौम्य
रूपः, तत्र प्रह्वोलमाने=दोलायमाने ये वरललितकुण्डले=श्रेष्ठ सुन्दरकुण्डले
ताभ्याम् उज्ज्वलित=प्रकाशमान वदनं=मुखं तस्य यो गुणः=कान्तिविशेषरूपः,
तेन जनितं=सजात सौम्यं=शोभनरूप यस्य सः। पुनरपि स सुरः शरच्चन्द्रेणो-
पमीयते। 'उदिओविव कोमुईनिसाए' उदित इव कौमुदीनिशायां=कार्ति-
कर्षोर्णमास्याम्, सणिच्छरंगारउज्जलियमज्झभागत्थे' शनैश्वराङ्गारो-
ज्जलितमध्यभागस्यः शनैश्वरमङ्गयोः उज्ज्वलितः=दीप्यमानः सन् यो
मध्यभागे तिष्ठतीति सः, शनिमङ्गलयोर्मध्ये प्रकाशमानः, 'णयणाणंदे'
नयनानंदः=नेत्रवृत्तिकारः, 'सरयचंदे' शरच्चन्द्रः=शारदीय चन्द्र इव, तत्र
कुण्डलद्वयमध्यगतं मुखमण्डलं शनैश्वर मङ्गलमध्यगतः कार्तिक पूर्णिमास्या-
मुदितश्चन्द्रश्च नयनाऽऽनन्दकारीत्यर्थः। साम्प्रतं मेरुणोपमीयते-' दिव्वोसट्ठि-

माणवरललियकुण्डलुज्जलियवयणगुणजणियसोम्मरुवे) कानों में जो
इसके कुण्डल थे वे श्रेष्ठ और अधिक सुन्दर थे। तथा हिलाते हुए नजर
आ रहे थे। या दोला जैसे प्रतीत होते थे। इन दोनों से इसका मुखमं-
डल प्रकाशमान था। इसलिये उसकी कान्ति विशेष से इसका रूप विशेष
सौम्य हो गया था। (उदिओ कोमुई निसाए) अतः इसका मुखमण्डल
(कार्तिक की पूर्णिमा में उदित हुए तथा (सणिच्छरंगार उज्जलिय मज्झ-
भागत्थे) शनैश्वर और मंगलग्रह के बीच में प्रकाशमान (णयणाणंदे) नेत्र-
वृत्ति कारक (सरयचंदे इव) शरत्कालीन चन्द्रमा के जैसा आनन्दकारी था।
नास्त्येय इसका यह है कि जिस प्रकार शनैश्वर और मंगल ग्रह के मध्य
में रहा हुआ कार्तिक पूर्णिमासी का चन्द्रमा नयनानन्दकारी होता है उसी
तरीह दोनों कुण्डलों के मध्य में रहा हुआ इसका मुखमण्डल भी नेत्रों को

आनन्दमा भञ्जयति रक्षो इतो पै वोलमाणवरललि। कुण्डलुज्जलियवयण
गुणजणियसोम्मरुवे) कानोमा पड़ेरेला कुण्डलो श्रेष्ठ अने भूषण सरस इता ते
डोलता इता ऐथी ते डीयका जेवा लागता इता तेतु सुभमउण अन्ने कुडोणी
दीपी उठ्यु इतु ऐनाथी विशेष कान्तिवाणा देवतु इय विशेष सौम्य लागतु इतु
(उदिओ कोमुई निसाए) अटला भाटे तेतु सुभमउण कार्तिक पूणिमाना दिवसे
उदय पाभेला (सणिच्छरंगारउज्जलियमज्झभागत्थे) शनि अने भगण ग्रहोनी
मध्ये प्रकाशता (सरयचंदे इव) शरद्वर्षादीन चद्रनी जेम [णयणाणंदे] नेत्रोने तृप्त
आपनार अने आनंद पमाउनार इतु तोत्थर्य ऐ छे के जेम शनि अने भगल
ग्रहोनी वच्चे कार्तिक पूणिमानो चद्रनयनोने आनंद आपनार डोय छे तेभन अन्ने
कुडोणी वच्चे रडेछु तेतु सुभमउण नेत्रोने आनंद आपनार इतु (दिव्वोसट्ठि-

ममलुज्जमलिय दसणाभिराम' दिव्यौषधिमञ्जरीः । अतद्वर्णनाभिरामः, दिव्यौषधयः ।
 ज्योतिर्वर्द्धक सोमलतादयः, तासां प्रज्वलेनेव=प्रकाशेनेव मुकुटादि ज्योतिषा
 उज्ज्वलित=प्रकाशयुक्तं यद् दर्शनेन तेनाभिरामः=सुन्दर, तथा- 'उत्तमच्छीसमस्त
 नायसोहे' ऋतुलक्ष्मी समस्तजातशोभाः=ऋतुषः=वसन्तग्रीष्मवर्षाशरद् शिशिर
 हेमन्ता, एतेषां या लक्ष्मीः=शोभा तथा समस्ता वाता
 घोमादयः सः, 'पद्मगन्धुर्गुणाभिरामः, प्रकष्टगन्धार्द्रताभिरामः
 तत्र प्रकष्टगन्धेन=सुगन्धेन उद्धृतेन=सर्वतः प्रसृतेन, अमि
 रामे=मनोहरः, नगवरः=सकलपर्वतश्रेष्ठः मेरुरिषः=मेरुगिरिरिषः कुम्भल मुकु
 टादि सकलामरभूतजसा दीप्यमान समस्तशोभा-सम्पन्नः परमसुगन्धित
 शरीराभिराम इत्यर्थः । 'विठविषय विविषावेसे' विठुर्विषयविषयवेप=
 वैक्रियशक्त्याऽऽकर्षणनकरूपलाभादिसम्पन्नः, 'दीपमसुराण्य' ग्रीष्म समु

धानन्ददायी या । (दिव्योसहिपञ्चलुज्जमलियदसणाभिरामे-उत्तमच्छी
 समस्त नायसोहे, पद्म गन्धुर्गुणाभिरामे) तथा दिव्य औषधिरूप सोम
 लता आदिकां के प्रकाश के रूप मुकुट आदि की कान्ति से यह विशेष
 प्रकाश युक्त या, अतः देखने में यदा सुन्दर लगता या । वसन्त ग्रीष्म,
 वर्षा शरद, शिशिर एवं हेमन्त इन छह ऋतुओं की समस्त शोभा जिस
 में है तथा सर्वत्र प्रसृत सुगन्ध से जो अभिराम है ऐसे (नगवरे) पर्वतों
 में श्रेष्ठ (मेरुविषय) मेरु पर्वत के समान मो कुम्भल, मुकुट आदि समस्त
 आभरणों के तेज से दीप्यमान, समस्त शोभा सम्पन्न एवं परम सुगन्धित
 शरीर से अभिराम या । ऐसा यह देव (विठविषय विविषावेस) वैक्रियिक
 शक्ति से आकर्षक जनारूपा भावण्य आदि से सम्पन्न बना हुआ (दीपम
 सुराण्य) अमन्वपरिम जनम घेज्जार्ण मज्झं कारणेण दीपयमाणे उज्जोयते पमाप

पञ्चलुज्जमलिय दसणाभिरामे उत्तमच्छी समस्त नायसोहे । पद्म गन्धुर्गुणाभि-
 रामे) अने सोमलता वगैरे दिव्य औषधियेना प्रकाशनी नेम मुकुट वगैरेनी
 प्रकाशी ते विशेष प्रकाशमान होते कोधी देखावमा पञ्च ते अत्यन्त शरम वाजते
 होते । वसन्त, ग्रीष्म वर्षा शरद शिशिर अने हेमन्त आ छके छ ऋतुकोनी
 अभिमान शोभा नेमनामा विद्यमान छ तेमज्झ सबत्र व्याप्त थयेही सुभप्रथी ने
 अभिराम छ कोष (नगवर) पर्वत यत्थ (मेरुगिरिय) मेरुपर्वनी नेम ने कुम्भ
 मुकुट वगैरे अपा आभरणेना प्रकाशनी रीतिमान समस्त शोभा युक्त अने परम
 सुगन्धित शरीरनी ७ सुहरहता कोष ते देव/विठविषय विविषावेसे) पञ्च शक्तिनी
 नवाध पमाप तेना इप भावण्य युक्त थप अथा हता । (दीपमसुराण्य) अत्यन्तपरि
 माणनामघज्जाय मज्झकारेण दीपयमाणे उज्जोयत पमाप विममाप जीव

द्राणाम्, 'असरवपरिमाणनामधेज्जाणं' असंख्यपरिमाणनामधेयानाम्=नामधारिणा मसंख्यातानां द्वीपसमुद्राणां, 'मज्झकारेणं' मध्यकारेण=मध्यभागेन 'विईवयमाणे' व्यतिव्रजनं=समुल्लङ्घयन्-दिव्यगत्या गच्छान्नित्यर्थः, 'उज्जोयते पभाए विमलाए जीवलोगे' उद्योतयन् प्रभयाऽऽविमलया जीवलोकं=विमलया=निर्मलया प्रभया=निजतेजसा जीवलोकं=तिर्यकलोकं उद्योतयन्=प्रकाशयन् 'रायगिह पुरवरं च' राजगृह पुरवरं च=सकलनगरश्रेष्ठ राजगृहनगरं प्रकाशयुक्तं कुर्वन्, 'अभयस्स तस्स पासं ओवयइ दिव्वरूपधारी' तस्य अभयस्य पौषधशालायां कृतपौषधस्य पार्श्वे=समीपे 'ओवयति=अवतरति दिव्यरूपधारी देवः, उपागत इत्यर्थः ॥१५॥सू०॥

मूलम्—तएणं से देवे अंतलिक्खपडिवन्ने दसच्चवन्नाइं सखि-
खिणियाइं पवरवत्थाइं परिहिए एको ताव एसो गमो, अण्णोऽवि-
गमो ताए उक्किट्ठाए तुरियाए चवलाए चंडाए सीहाए उद्धुयाए जइ-
णीए छेयाए दिव्वाए देवगईए जेणामेव जंबूद्वीवेर भारहे वासे जेणां
मेव दोहिणद्धभरहे रायागिहे नयरे पोसहसालाए अभये कुमारे तेणामेव
उवागच्छइ, उवागच्छित्ता अंतलिक्खपडिवन्ने दसच्चवन्नाइं सखिखिणि-
याइं पवरवत्थाइं परिहिए अभयं कुमारं एवं वयासी—अहन्नं देवाणुप्पिया!
पुव्वसंगइए सोहम्मकप्पावसी देवे महड्डिंए नण्णं तुमं पोसहसालाए
अट्टमभत्तं पणिण्हित्ताणं समं मणसि करेमाणे चिट्ठसि तं एसणं

विमलाए जीवलोगं रायगिह पुरवरं च अभयस्सय तस्स पासं ओवयइ दिव्वरूप-
धारी) असंख्यात द्वीप समुद्रो के होता हुआ तथा अपनी निर्मल प्रभा
से तिर्यक लोके को एवं समस्त नगरों में श्रेष्ठ राजगृह नगर को प्रका-
शित करता हुआ उस अभयकुमार के पास पौषधशाला में आया ।म.१५।

लोग रायगिहं पुरवरं च अभयस्सय तस्स पास ओवयई दिव्वरूपधारी)
असंख्यातद्वीप समुद्रानी वर्ये पसार थता अने पोतानी निर्माण डान्तिथी तिर्यक्खोड
अने समस्त नगराभा उत्तम अवेवा राजगृह नगरने प्रकाशित करता ते देव अलभयकु-
मारनी पास पौषधशालाभा आव्या ॥सूत्र ॥१५॥

देवाणुप्पिया ! अह इह इवमागप, सदिसाहिण, देवाणुप्पिया !
 किं करेमि ? किं दलयामि ? किं पयच्छामि ? किं वा ते हियइच्छि
 य ? तएण से अभयकुमारे त पुव्वसगइय देव अतल्लिक्खपडि
 वन्न पासित्ता हट्टुट्टे पोसह पारेइ, पारित्ता करयल संपरिगहिय
 अज्जल्लिकट्टु एववयासी—एव खल्ल देवाणुप्पिया ! मम चुल्लमाउयाए
 धारिणीए देवीए अयमेयारूवे अकालढोहले पाउब्भूए धन्नाओ ण
 ताओ अम्मयाओ तहेव पुव्वगमेण जाव विणिज्जामि । तन्न तुम देवा
 णुप्पिया ! मम चुल्लमाउयाए धारिणीए देवीए अयमेयारूव अकाल-
 ढोहल विणेहि । तएण से देवे अभएण कुमारेण एव बुत्ते समाणे
 हट्टुट्टु० अभयकुमार एव वयासी—तुमणं देवाणुप्पिया ! सुणिव्वुय
 वीसरथे अच्छाहि, अहणं तव चुल्लमाउयाए धारिणीए देवीए अय
 मेयारूव दोहल विणेमि—त्तिकट्टु अभयस्स कुमारस्स अतियाओ प
 ढिणिक्खमइ, पढिणिक्खमित्ता उत्तरपुरत्थिमेण वेभारपव्वए वेउ
 व्विय समुघाएण रुमोहणइ रुमोहणित्ता रुखेज्जाइ जोयणाइ दंढं
 निस्सरंइ । जाव दंढपि वेउव्वियसमुघाएण समोहणइ समोहणित्ता
 खिप्पामेव सर्गाज्जिय सविज्जुय सफुत्तिय तां पव्वन्नमेहणिणाओयसा हिप
 दिव्वपाउससिरी विउव्वेइ, विउचित्ता जेणेव अभए कुमारे तेणामेव
 उवागच्छइ, उवागच्छित्ता अभय कुमार एव वयासी—एव खल्ल देवा
 णुप्पिया ! मए तव पियट्टयाए सगज्जिया सविज्जुया सफुत्तिया दिव्व
 पाउससिरी विउव्विया, त विणेउणं देवाणुप्पिया । तव चुल्लमाउया
 धारिणि देवी अयमेयारूव अकालढोहल । तएणं से अभयकुमारे

तस्स पुव्वसंगइयस्स देवस्स सोहम्मकप्पवासिस्स अंतिए एयमट्ठं सोच्चा-
 णिस्सम्म हट्ठुट्ठे सयाओ भवणाओ पडिनिक्खमइ पडिनिक्खमित्ता जेणा-
 मेव सेणिए राया तेणामेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता करयल० अंजलिं
 कट्ठु एवं वयासी—एवं खलु ताओ। मम पुव्वसंगइएणं सोहम्मकप्प-
 वासिणा देवेणं खिप्पामेव सगजिया सविज्जुया पंचवन्नमेहनिनाओ-
 वसोहिया दिव्वा पाउससिरी विउव्वया, तं विउलेणं मम चुल्लम। उया
 धारिणी देवी अकालदोहलं। तएणं से सेणिए राया अभयस्स कु-
 मारस्स अंतिए एयमट्ठं सोच्चा णिस्सम्म हट्ठुट्ठु कोडुंबियपुरिमे
 सदावेइ, सदावित्ता एवं वयासी—खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया! राय-
 गिहं नयरं सिंघाडगतिय चउक्क चच्चर० आसित्तसित्त जाव सुगंधव-
 रगंधियं गंधवट्ठिभूयं करेह य, कारवेह य, करित्ता य कारवित्ता य
 मम एयमाणत्तियं पच्चप्पिणह। तएणं ते कोडुंबियपुरिस्ता जाव
 पच्चप्पिणंति। तएणं से सेणिए राया दोच्चं पि कोडुंबियपुरिसे सदा-
 वेइ, सदावित्ता एवं वयासी—खिप्पामेव भो देवा प्पिया! हयगय
 रहजोह पवरकलियं चाउरंगिणिसैन्नं सन्नाहेह, सेयणयं च गंध-
 हत्थि परिकप्पेह। तेवि तहेव जाव पच्चप्पिणंति। तएणं से सेणिए
 राया जेणेव धारिणी देवी तेणामेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता
 धारिणी देवी एवं वयासी—एवं खलु देवाणुप्पिए! सगजिया जाव
 पाउससिरि पाउव्वभूया, तुमं देवाणुप्पिए। एये अकाल दोहल
 विणेहि ॥१६॥सू०॥

टीका—‘तएणं इत्यादि। सतःखलु अमयकुमारसमीपे मित्रदेवस्य समागमनानन्तरं ‘स देवे’ असौ मित्रदेवः अतस्मिन्पठिवन्ने’ अन्तरितमिति पन्न आकाशस्थः। ननु कथमसौ गगनस्य एवेति त्वष्टु देवाः स्वभावतो भूमि न स्पृशन्ति भूमितत्त्वतुरन्तमूर्ध्वमेवावतिष्ठन्ते, तथा ते निमग्न रात्रौ मनसैव सर्वकार्यं साधका अम्लानपुष्पमालाधारिणो भवन्ति। मय सुखं वण्यते— ‘दमद्वन्नाइ’ दशाद्वयानि=पञ्चद्वयानि ‘सन्धिनिगियाइ?’ सन्धिनिगियानि=शुद्रपटिकायुक्तानि ‘पवरवत्थाइ’ पवरवत्थाणि=तादृशानि भेद्यवत्थाणि ‘परिदिण’ परिदृष्टः ‘एको ताव एसो गमो’ एकस्तावत् एषागमः=प्रथमा बोध अमय कुमारस्य पूर्वसगतिकदेवदर्शनं जातमित्यर्थः। ‘अण्णोवि गमो’ अन्योऽपि गमः।

‘तएणं से देवे’ इत्यादि ॥

टीकार्थ—(तएण से देव) इसका बाद कि यह देव पौषपञ्चाला में अमयकुमार के पास आया—सो वह वहाँ भूमि पर नहीं उतरा किन्तु (अतस्मिन्पठिवन्ने) भूमि से ४ अंगुल ऊपर आकाश में ही स्थित रहा। कारण देवों का ऐसा स्वभाव होता है कि वे भूमि का स्पर्श नहीं करते। भूमि से ४ अंगुल ऊपर अमर ही रहते हैं। उनकी आँखों के पसक नहीं गिरते—किन्तु वे निर्निमेष होते हैं। तथा अपने भक्तों के कार्य को सिद्धि के मन से ही कर दीया करते हैं (सदा इनके कंठ में अम्लान पुष्पों की माला रहा करती है। (दमद्वन्नाइ सन्धिनिगियाइ पवरवत्थाइ परिदिण) इस देवने जा पञ्चपट्टि हुए थे वे ५ पञ्चद्वयवाले एव शुद्रपट्टिकाओं से युक्त थे। और बहुत ही उत्तम थे। (एको ताव एसो गमो) इसतरह अमय कुमार को पूर्वसगतिगः उस देव के दर्शन हुए (अण्णो वि गम) तथा उनके

म एण से देव’ इत्यादि

टीकार्थ—(म एण से देव) त्पराज्य ते देव पौषपञ्चाला में अमयकुमार की पास आये। त्परा ते भूमि उपर उतथी नहि भव (अतस्मिन्पठिवन्ने) भूमि की धार आगम उपर आकाशमा ए अदर स्थिर रह्यो। केमके देवोना स्वभाव जेवो दोस छे के तेजो भूमिने स्पर्शता नही। भूमि की धार आगम उपर अदर ए रहे छे आगम पञ्चपट्टि यत्ता नही। तेजो निर्निमेष दोस छे पोताना अकतोनी अर्थसिद्धि तेजो मन द्वारा ए करे छे अम्लान पुष्पानी भण्य दमेश जेमना के रोमती रहे छे (दमद्वन्नाइ सन्धिनिगियाइ पवरवत्थाइ परिदिण) आ देवे पट्टेकेला वमो पञ्च एगना तेमए शुभ्र (नानी) मुहर धूपरीजोवाण्य सत्ता ते भू ए उत्तम सत्ता (एको माव एमा गमो) आ रीत पूर्व सगतिग देवना अमयकुमारने इथन मया (अण्णो वि गम) देवना आगमननु पणुन वीछ रीते भव करवायां आण्यु छे।

देवागमनस्य द्वितीयप्रकारोऽपि वर्ण्यते—‘ताए उक्किट्टाए’ तथा उत्कृष्टया= उत्कर्षयुक्तया प्रसिद्धोत्तमगत्येत्यर्थः, ‘तुरियाए’ त्वरितया=‘मम मित्र किमर्थ- मां स्मरति’ इति व्याकुलता युक्तया ‘चवलाए’ चपलया=‘निजमित्रकार्यं द्रुततर करिष्यामी’ ति कायतोऽपि ‘चवलाए’ चंचलया, ‘चंडाए’ चण्डया=पचलया मित्र- विरहस्य दुःसह रूपतया प्रचलया, ‘सीहाए’ सिंहया=सिंहवत् प्रचलचलयुक्तया ‘उड्डियाए’ उड्डेतया=‘घटिति मित्रमिलनं भवेत्’ इत्युद्भावमानया ‘जइणीए’ जयिन्या=मित्र

आगमन का दूसरा प्रकार हस्तरह से भी वर्णित हुआ है—(ताए उक्किट्टाए तुरियाए चवलाए चंडाए सीहाए उड्डियाए जइणीए छेपाए दिव्वाए देवगइए) जब वह देव अभयकुमार के पास आया था—तो उसकी वह दिव्य गति कैसी थी—इसीका वर्णन इस सूत्रांश द्वारा किया गया हैं—सूत्रकार कहते हैं—कि उसकी वह दिव्यगति उत्कृष्ट, त्वरित, चपल, चंड, सिंह, जैसी उड्डेत जयिनी, छेक एवं दिव्य थी। क्योंकि देवके मनमें ऐसी प्रचल भावना उठ रही थी कि मैं कब, जाकर अभयकुमार को देखलू—अतः वह गति उत्कर्ष युक्त थी। मेरा मित्र मुझे क्यों स्मरण कर रहा है—क्या कारण है इस तरह की विचार से उसकी गति में त्वरा आ गई थी मैं अपने मित्र का कार्य बहुत शीघ्र ही कर दूंगा—वहा पहुंच तो पाऊँ—इस तरह की भावना से उस के शरीर में भी चंचलता आजाने के कारण वह गति भी चंचल हो गई थी। अभयकुमार की स्थितिका ख्याल कर उस देव को उसका विरह असह्य हो रहा था। अतः उसकी गति में प्रचलता आगई थी। सिंह की जैसी गति बलविशिष्ट

(नाए उक्किट्टाए तुरियाए चवलाए चंडाए सीहाए उड्डियाए जइणीए छेपाए दिव्वाए देवगइए) अभयकुमारनी साभे प्रकटयती वणते देवनी दिव्यगति डेवी હતી એજ વર્ણન સૂત્રકાર આ સૂત્રાંશદ્વારા કરે છે —તેઓ કહે છે કે—દેવની દિવ્ય-ગતિ ઉત્કૃષ્ટ, ત્વરિત, ચપલ, ચંડ, સિંહ જેવી ઉદ્દૃત જયિની (જયશીલા) છેક અને દિવ્ય હતી દેવના મનમા એવી પ્રબળ ભાવના બાળી હતી કેક્યારે હું અભયકુમારને મળું એટલા માટેજ તે ગતિ ‘ઉત્કૃષ્ટ’ હતી મારો મિત્રમાફ કેમ સ્મરણ કરી રહ્યો છે એવા વિચારોને લીધે તેની ગતિમા ત્વરા (શીઘ્રતા) આવી ગઇ હતી ત્યાં જતાજ હું મારા મિત્રનું કામ ઝડપથી કરી આપીશ આ બાતના વિચારોથી તેની ભાવનામા સ્ફૂર્તિનું સચરણ થયું હતું તેથીજ તેની ગતિ પણ ચચળ થઇ ગઇ હતી અભયકુમારની હાલતને વિચારતાજ દેવને તેનો વિરહ અસહ્ય થઇ પડ્યો હતો, એથીજ તેની ગતિમા પ્રબળતા આવી ગઇ હતી સિંહ જેવી ગતિ બળશાલી હોય છે, તેની ગતિ પણ સિંહ

त्वं पौषधशालायामष्टमभक्तुपरिशृणु खलु मां मनसि कुर्वन् तिष्ठसि, 'तंतस्मात् एष खलु हे देवानुप्रिय ! अहम् इह हव्यमागतः, 'संदिसाहि' सदिश=कथय खलु हे देवानुप्रिय ! किं करोमि ? किं दलयामि' किं वा तुभ्यं ददामि, किं पयच्छामि=किमन्यस्मै भवन्मान्याय ददामि ?, किं वा ते तव 'हियइच्छितं' हृदयेप्सितं=मनोऽभिलषितं वर्तते ?। ततः खलु स अभयकुमारस्तं पूर्वसंगतिकं देवं अन्तरिक्षमतिपन्नं दृष्ट्वा हृष्टतृष्टः पौषधं पारयति, पारयित्वा करतलपरिशृणीतं शिर आवर्तं मस्तकेऽञ्जलिं कृत्वा एवमवादीत् एवं खलु हे देवानुप्रिय ! मम लघुमातुर्धारिण्या देव्या अयमेतद्रूपः=वक्ष्यमाणस्वरूपः अकालदोहदः प्रादु-

मित्र सौधर्मकल्पवासी महर्द्धिक देव हूँ—(जणं तुम पोसहसालाए अड्डम भत्तं परिगिण्हित्ताणं ममं मणसि करेमाणे चिद्धसि) तुम पौषधशालामें मेरा लक्ष्य कर अष्टमभक्त की तपस्या कर रहे हो—इसलिये हे देवानुप्रिय ? मैं यहाँ तुम्हारे पास शोध आया हूँ (संदिसाहि णं देवानुप्पिया ? किं करेमि ? किं दलयामि किं पयच्छामि ? किं वा ते हियइच्छियं ?) तो हे देवानुप्रिये ? तुम कहो मैं तुम्हारा क्या कार्य करू ? किसे क्या दूं ? और विशेष करके क्या अर्पण करू ? अथवा जो आपके लिये वह मान्य व्यक्ति हो—उसके लिये क्या सिद्ध करू ?—अर्थात् तुम्हारा मनोऽभिलषित क्या है ? (तएणं से अभय-कुमारे त पुव्वसंगइयं देवं अंतलिव्वपडिवन्नं पसित्ता हट्ट तुडे पोसहं पारेइ) देवकी इस प्रकार बात सुनकर उस अभयकुमारने उस पूर्वसंगतिक देव को आकाश में स्थित देखकर इर्षित होते हुए अपने पौषध का पालन किया—(पारित्ता करयलसंपरिगहियं अंजलिं कट्ट एवं वयासी) पौषध पालन करके फिर उन्होंने दोनों हाथों को अंजलि बद्ध कर देव से इस

(जणं तुमं पोसहसालाए अड्डमभत्तं परिगिण्हित्ताणं ममं मणसि करेमाणे चिद्धसि भाइ ध्यान करता तमे पौषधशालामें अष्टम भक्तनी तपस्या करी रह्या छै हे देवानुप्रिय ! ओथी न्हु अ थारे तमारी पासो अतरे आओ छु (संदिसाहि णं देवानुप्पिया ? किं करेमि ? किं दलयामि ? किं पयच्छामि किं वा ते हिय इच्छियं ?) तो हे देवानुप्रिय ! ओलो, हु तमाइ शु काम करे ? डोने शु आपु । अथवा कथं विशेष वस्तु तमने अर्पणु करे ? अथवा तमारा सन्मान माटे शु सिद्ध करी आपु ? अथवा तमारे मनोरथ शु छे ? (त एणं से अभयकुमारे तं पुव्वसंगइयं देवं अंतलिव्वपडिवन्नं पसित्ता हट्ट तुडे पोसहं पारेइ) देवनी आवात सालणीने पूर्व-संगतिकदेवने आकाशमा स्थित जेधने प्रसन्न थता तेओओ पौषध पाओथु (परित्ता-करयलसंपरिगहियं अंजलिं कट्ट एवं वयासी) पौषध पाणीने अ न्णि णद्ध

भूतः-धन्याः स्वस्त्युता अम्बा तथैव 'पुत्रगमेण' पूर्वगमेन=पूर्वोक्तपाठेन यावत्
 'विजिज्ञामि' विनयामि=रूपामि । 'तन्न' तत्=रामात् स्वस्त्युत इ देवानुपिया !
 मम लघुमातर्धारिण्या दृष्ट्या इममर्तुपमकालदोहद विणेहि' विनय=पूरय।
 ततः स्वस्त्युत स देवः अमयेन कुमारैषैवमुक्तः सन् हृष्टतुष्टः अमयकुमारमे
 वमवादीत्-तर्षं स्वस्त्युत दे देवानुपिया 'सुनिव्युयवीसत्ये' सुनिवृतविश्वस्तः=सुष्टु
 निवृतः=स्वस्थ विश्वस्तः=विश्वामयुक्त 'अच्छाहि' आस्व=तिष्ठ, तपोऽनुष्ठानादि
 रूपं कष्ट मा कुरु इति भावः, 'अहण्य' मह स्वस्त्युत तव लघुमातु धारिण्या

तरह कहा-(एव स्वस्त्युत देवानुपिया ! मम सुल्लमाउयाए धारिणीए देवीए
 अयमेयारूवे अकालदोहले पाउठ्ठूए) दे देवानुपिया ? आपसे यह नाम
 है कि मेरी छोटी माता को धारिणी देवी है उसे ऐसा स्वका
 दोहला उत्पन्न हुआ है जो इस तरह है (धन्नामो व ताओ अम्माओ
 तदेव पुत्रगमेण नाव विजिज्ञामि) कि वे माताएँ धन्य हैं आदि। यह सब
 पढ़िछे कह दिया गया है। इस प्रकार अमयकुमारने उस देव को अपनी
 छोटी माता धारिणीदेवी के समस्त दोहले को यहाँ बुहरा कर सुना दिया।
 (तन्न तुमं देवानुपिया ? मम सुल्लमाउयाए धारिणीए देवीए अयमेया
 रूवे अकालदोहलं विणेहि) इसमिये दे देवानुपिया ? मेरा मनोमिलपित
 यही है कि तुम मेरी छोटी माता धारिणी देवी के इस अकालोद्भूत दोहले
 की पूर्ति करो। (तएण से देवे अमएण कुमारैण एवं पुरो ममाणे हृदतुद
 अमयकुमार एवं वयासी) इस प्रकार अमयकुमार के द्वारा कहे गये
 उस देवन इति हृदय होकर अमयकुमार से ऐसा कहा-(तुमणं देवा
 नुपिया ? सुनिव्युयवीसत्ये अच्छाहि, अहण्यं तव सुल्लमाउयाए धारिणीए

वयेला अमयकुमार देवने कहु के-(एव स्वस्त्युत देवानुपिया ! मम सुल्लमाउयाए
 धारिणीए देवीए अयमेयारूवे अकालदोहले पाउठ्ठूए) दे देवानुपिया ! भार
 नाना (अपर) माताने केह दोहल उत्पन्न भयु छे (धन्नामो, णं ताओ अम्मा
 याओ तदेव पुत्रगमेण नाव विजिज्ञामि) के ते माताओ धन्य छे आभ पूव
 पणुव्वामां आवेला दोहलनी लधी यात देवने कही सलणवी। (तन्न तुमं देवानु
 पिया ? मम सुल्लमाउयाए धारिणीए देवीए अयमेयारूवे अकालदोहल
 विणेहि) भा के देवानुपिया ! भारी अबिलाया केह छे के तने भार (अपर) माता
 धारिणीदेवीना अमएण दोहलनी पूति कहे। (तएण से देवे अमएण कुमारैण एवं
 पुरो ममाणे हृदतुद अमयकुमार एवं वयासी) आ प्रभावे अमयकुमारनी
 यात आभगीने प्रसन्न वयेला देव तने कहु के-तुमणं देवानुपिया ? सुनिव्युय
 वीसत्ये अच्छाहि, अहण्यं तव सुल्लमाउयाए धारिणीए देवीए अयमेयारूवे

देव्या इममेतद्रूपं दोहद विनयामि पूरयामि । इति कृत्वा अभयस्य कुमारस्या-
न्तिकत्वा प्रतिनिष्क्रामति=गच्छति, प्रतिनिष्कृत्य=गत्वा उत्तरपौरस्त्ये=ईशान-
कोणे खलु वैभारपर्वते 'वेडविव्यसमुग्धाएणं समोहणइ' वैक्रियसमुद्धातेन
समवहन्ति=वैक्रियसमुद्धातं करोति, समवहन्त्य=कृत्वा सख्यातानि योजनानि दण्डं
'निस्सारइ' 'निःसारयति यावद् द्वितीयवारमपि वैक्रियसमुद्धातेन समवहन्ति समवहन्त्य
'सगज्जियं' सगर्जितां=मेघध्वनिसहितां, 'सविज्जुयं' सविद्युत, 'सफुसियं' सप्-

देवीए अयमेयारूढं दोहलं विणेमिति कट्टु अभयस्स कुमारस्स अति-
याओ पडिणिक्खमइ) हे देवानुप्रिय? आप स्वस्थ हों और विश्वासयुक्त
रहे? अर्थात् यह तपोनुष्ठानरूप जो आप कष्ट कर रहे हो अब वह
न करो मैं निश्चयतः तुम्हारी छोटी माता धारिणी देवी के इस कथित
अकाल दोहले की पूर्ति कर दूंगा। इस प्रकार कह कर वह देव अभय-
कुमार के पास से निकला और (पडिणिक्खमिच्छा उत्तरपुरत्थिमेणं वेभार-
पन्वए वेडविव्यसमुग्धाएणं समोहणइ) निकल कर ईशानकोण में वैभार
पर्वत के ऊपर वैक्रियसमुद्धात से उसने अपने आत्मप्रदेशों को फैला-
कर बाहर निकाला (समोहणित्ता संखेज्जाइं जोयणाइं दंडं निस्सारइ जाव
दोच्चंपि वेडविव्यसमुग्धाएण समोहणइ) निकल कर उन आत्म प्रदेशों
के फिर उसने संख्यात योजन तक दंडरूप से रचा-हसी तरह दुवारा
भी उसने इसी तरह से वैक्रिय समुद्धात से आत्मप्रदेशों को फैला कर
बाहर निकाला और उन्हें संख्यात योजन तक दंडाकार से परिणमाया
(समोहणित्ता खिप्पामेव सगज्जियं सफुसियं तं पंचवन्न मेहणिणाओवसो-
हियं दिव्वं पाउससिरिं विउव्वेइ) परिणमाकर फिर उसने शीघ्र ही मनो-

दोहलं विणेमिति कट्टु अभयस्स कुमारस्स अतियाओ पडिणिक्खमइ)
हे देवानुप्रिय! तमे स्वस्थ थाओ अने विश्वास राओ ओटवे डे आ जतनु कळणु
तप करीने शरीने कष्ट आपी रह्या छे तो हुवे आपु न करे थोळसपण्णे हु
तमने आनी आपु छु डेतमार नाना (अपर) माता धारिणी देवीना अकाण दोहदनी
पूर्ति नेम तमे कहु तेमज करी आपीश आम कळीने ते देव अलयकुमारनी
पासेथी विहाय थो अने (पडिणिक्खमिच्छा उत्तरपुरत्थिमेणं वेभारपन्वए
वेडविव्यसमुग्धाएणं समोहणइ) विहाय थधने ईशान कोणुमा वैभार पर्वतना उपर
वैक्रिय समुद्धात द्वारा तेमण्णे पोताना आत्मस्थ प्रदेशोने देवावीने जहार प्रकट कर्या
(समोहणित्ता संखेज्जाइं जोयणाइं दंडं निस्सारइ जाव दोच्चंपि वेडविव्य
समुग्धाएण समोहणइ) जहार प्रकटने करी तेमण्णे आत्मप्रदेशोने करी सख्यात

भूत-धन्याः खलु ता अम्मा तथैव 'पुत्रगमेण' पूर्वगमेन=पूर्वोक्तपाठेन यावत्
 'विणिज्झामि' विनयामि=रूपायामि। 'तन्नं' तत्=तस्मात् खलु त्व हे देवानुप्पिया
 मम लघुमातुर्पारिण्या देव्या इममेतद्गमकालोद्दोहं विणेहि' विनय=रूप।
 तत् खलु स देव अभयेन कुमारेणैवमुक्तः सन् इष्टतुष्टः अभयकुमारमे
 वमवादीद-स्वं खलु हे देवानुप्पिय' 'सुणिब्बुपवीसत्थे' सुनिर्वृतविश्वस्त=सुष्टु
 निर्वृत=स्वस्थ विश्वस्त=विश्वामयुक्तः 'अच्छाहि' आस्व=तिष्ठ, तपोऽनुष्ठानादि
 रूपं कष्ट मा कुर्व इति भावः, 'अण्ण' महं खलु त्व लघुमातु पारिण्या

तरह कहा-(एव खलु देवानुप्पिया ! मम सुखमाउयाए पारिणीए देवीए
 अयमेयारूवे अकालोद्दोहले पाउब्बूप) हे देवानुप्पिय ? आपस यह काम
 है कि मेरा छोटी माता जो पारिणी देवी है उसे ऐसा स्वच्छ
 दोहला उत्पन्न हुआ है जो इस तरह है (पन्नामो ण तामो अम्मयाओ
 तदेव पुत्रगमणं भाव विणिज्झामि) कि वे माताएँ धन्य हैं आदि। यह सब
 पहिले कह दिया गया है। इस प्रकार अभयकुमारने उस देव को अपनी
 छोटी माता पारिणीदेवी के समस्त दोहले को यहाँ बुझा कर सुना दिया।
 (नन्न तुम देवानुप्पिया ? मम सुखमाउयाए पारिणीए देवीए अयमेया
 रूवे अकालोद्दोहले विणेहि) इसलिये हे देवानुप्पिय ? मेरा मनोमिलपित
 यही है कि तुम मेरीछोटी माता पारिणी देवी के इस अकालोद्भूत दोहले
 की पूर्ति करो। (तण्णं से देवे अमण्ण कुमारेण एवं वुरो गमाणे इहमुद्ध
 अभयकुमार एव वयासी) इस प्रकार अभयकुमार के द्वारा कहे गये
 उस देवने इतित हृदय होकर अभयकुमारसे ऐसा कहा-(तुमणं देवा
 नुप्पिया ? सुणिब्बुपवीसत्थे अच्छाहि, महणं त्व सुखमाउयाए पारिणीए

थयेवा अभयकुमार देवने कहु के-(एव खलु देवानुप्पिया ! मम सुखमाउयाए
 पारिणीए देवीए अयमेयारूवे अकालोद्दोहले पाउब्बूप) हे देवानुप्पिय ! भाग
 नाना (अपर) माताने ओह दोहले उत्पन्न यहु छे (पन्नामा, यं तामो अम्म
 याओ तदेव पुत्रगमेण भाव विणिज्झामि) के ते माताओ धन्य छे आभ भूवे
 वज्रवबाभां थयेवा दोहलेनी अधी वात देवने कही सज्जणी। (नन्न तुम देवानु
 प्पिया ? मम सुखमाउयाए पारिणीए देवीए अयमेयारूवे अकालोद्दोहले
 विणेहि) भा? हे देवानुप्पिय ! भवरी अभिजाया ओह छे तमे भास (अपर) माता
 धानि पिदेवीना अमण्ण दोहलेनी पूनि कहे। (तण्णं से देवे अमण्ण कुमारेण एवं
 वुरो गमाणे इहमुद्ध अभयकुमार एव वयासी) आ प्रभावे अभयकुमारनी
 वात भागनीने प्रमन्न थयेवा देव तने कहु के-तुमणं देवानुप्पिया ? सुणिब्बुप
 वीसत्थे अच्छाहि, महणं त्व सुखमाउयाए पारिणीए देवीए अयमेयारूवे

देव्या इममेतद्रूपं दोहद विनयामि पूरयामि । इति कृत्वा अभयस्य कुमारस्या-
न्तिकात् प्रतिनिष्क्रामति=गच्छति, प्रतिनिष्कृत्य=गत्वा उत्तरपौरस्त्ये=ईशान-
कोणे खलु वैभारपर्वते 'वेउन्वियसमुग्धाएणं समोहणइ' वैक्रियसमुद्रातेन
समवहन्ति=वैक्रियसमुद्रातं करोति, समवहन्त्य=कृत्वा संख्यातानि योजनानि दण्डं
'निस्सारइ' 'निःसारयति यावद् द्वितीयवारमपि वैक्रियसमुद्रातेन समवहन्ति समवहत्य
'सगज्जियं' सगर्जितां=मेघध्वनिसहितां, 'सविज्जुयं' सविद्युत, 'सफुसियं' सपृ-

देवीए अयमेयाख्वं दोहलं विणेमिस्ति कट्टु अभयस्स कुमारस्स अंति-
याओ पडिणिक्खमइ) हे देवानुप्रिय ! आप स्वस्थ हों और विश्वासयुक्त
रहे ? अर्थात् यह तपोनुष्ठानरूप जो आप कष्ट कर रहे हो अब वह
न करो मैं निश्चयतः तुम्हारी छोटी माता धारिणी देवी के इस कथित
अकाल दोहले की पूर्ति कर दूंगा । इस प्रकार कह कर वह देव अभय-
कुमार के पास से निकला और (पडिणिक्खमिन्ता उत्तरपुरत्थिमेणं वेभार-
ण्वए वेउन्वियसमुग्धाएणं समोहणइ) निकल कर ईशानकोण में वैभार
पर्वत के ऊपर वैक्रियसमुद्रात से उसने अपने आत्मप्रदेशों को फैला-
कर बाहर निकाला (समोहणित्ता संखेज्जाइं जोयणाइं दंडं निस्सारइ जाव
दोच्चंपि वेउन्वियसमुग्धाएण समोहणइ) निकल कर उन आत्म प्रदेशों
के फिर उसने संख्यात योजन तक दंडरूप से रचा-इसी तरह दुवारा
भी उसने इसी तरह से वैक्रिय समुद्रात से आत्मप्रदेशों को फैला कर
बाहर निकाला और उन्हें संख्यात योजन तक दंडाकार से परिणमाया
(समोहणित्ता खिप्पामेव सगज्जियं सफुसियं तं पंचवन्नं मेहणिणाओवसो-
हियं दिव्वं पाउससिर्णि विउव्वेइ) परिणमाकर फिर उसने शीघ्र ही मनो-

दोहलं विणेमिस्ति कट्टु अभयस्स कुमारस्स अतियाओ पडिणिक्खमइ)
हे देवानुप्रिय ! तमे स्वस्थ थाओ अने विश्वास राओ ओटवे डे आ नतनु कंठे
तप करीने शरीरने कष्ट आपी रह्या छे तो डवे आवु न करे ओअसपणे डु
तमने आत्री आयु छु डेतमार नाना (अपर) माता धारिणी देवीना अश्रान दोहदनी
पूर्ति नेम तमे कहु तेमज करी आपीश आभ कहीने ते देव अलयकुमारनी
पासेथी विहाय थये अने (पडिणिक्खमिन्ता उत्तरपुरत्थिमेणं वेभारण्वए
वेउन्वियसमुग्धाएणं समोहणइ) विहाय थने ईशान ओणुमा वैभार पर्वतना उपर
वैक्रिय समुद्रात द्वारा तेमणे पोताना आत्मस्थ प्रदेशोने देवावीने अडार प्रकट कर्या
(समोहणित्ता संखेज्जाइं जोयणाइं दंडं निस्सारइ जाव दोच्चंपि वेउन्विय
समुग्धाएण समोहणइ) अडार प्रकटने करी तेमणे आत्मप्रदेशोने करी सख्यात

पत=प्रवृत्तवर्णाः सन्दुसहिता, पञ्चवज्रमघनिनादोपशोमिता दिव्या= मनोहरा 'पाठससिरी' प्रादृष्टमिय वर्षाकालसम्बन्धिनी शोभां विकुर्वते=प्रकटी कराति, विकुर्वित्वा=यत्रैवामयकुमारस्तत्रैवोपागच्छति, उपागस्य अमयकुमार मेवमघदद-एव खलु हे देवानुमिय ! मया तव 'पियद्वयाप' ग्रीत्यर्थे सगज्जिता सविष्णु संपूत दिव्या प्रादृष्टाः 'विठविद्या' विकुर्विता=प्रकटीकृता, 'त' तत्=तस्मात् धिनपतु=पूरयतु खलु हे देवानुमिय ! तव लघुमाता पारिणीदेवी इममेतदूपमकालदोहदम् । ततः खलु स अमयकुमारस्तस्य पूर्वसगतिकस्य देवस्य

इर वर्षाकाल सचन्धी शोभाको (क जिस में महान् मेघों की घनता हो रही है और जो पंचवर्णवाले मेघों के निनाद से तथा छोटी-२ बिन्दुओं के वर्षण से शोभित है, प्रकट किया। (विठविद्या जेणेव अमयकुमारे तेजामेव उपागच्छइ उपागच्छिता अमयकुमार एव वयासी) प्रकट करके फिर वह जहां अमयकुमार था वहां पहुँचा-पहुँच कर उसने अमयकुमार से ऐसा कहा (एवं खलु देवानुमिया ! मए तवपियद्वयाप सगज्जिया सविष्णुया सफुमिया दिव्या पाठससिरी विठविद्या) हे देवानुमिय ! मैंने सुन्कारी मोति के लिये सगज्जित, सांघुत एव छोटी-२ बिन्दुओं के वर्षण से युक्त वर्षास्रव की शोभा प्रकट करदा है (त एव विठोउण देवानुमिया ? तव सुल्य माउया पारिणा देवी अयमेयारुख अकालदोहल) तो हे देवानुमिय ! आपकी छोटी माता पारिणीदेवी अपने उम अकाल दोहल को अब पूर्ति

येवम सुधी इउण आकाशे जनाय्वा आ प्रभावे जील वणत तेमखे वैज्जि समुद्धात दारा आत्मप्रदेशेने देवावीने अहार प्रकट क्थां अने सज्ज्यात येवम सुधी इउण आकाशे परिषुत क्थां (समाहाणता स्विप्पामेव सगज्जिय सविज्जुयं मफु सियं त एवममे जिमाओवतो इय दिव्यं पाठससिरी विठविद्या) परिषुत करीने तेमखे स ए महान् मेघानी गज्जनाय्वा वाणी, अने पयवज्जवाण वाइ जिना अवाज्जनी तेमज्ज नाना नाना टीपाय्वाणा वर्षखुधी श्रेयसी भनेअर वधी अगणी येवमने प्रकटायीं (विठविद्या जेण, अमयकुमारे तजामेव उपागच्छइ उपागच्छिता अमयकुमार एव वयासी) आभ येवमने प्रकटायीने देवे अकाल दुआ नी पासे अरि कस-एवं खलु देवानुमिया ! मए मय पियद्वयाप सग ज्जिया सविष्णुया सफुमिया दिव्या पाठससिरी विठविद्या) हे देवानुमिय ! मे तजारी प्रीतिने दीपि अगज्जित सविषुत अने नाना टीपाय्वावाणी वरंजतुनी येवमने प्रकटायीं (त एव विठोउण देवानुमिया ? तव सुलमाउया पारिणी देवी अयमेयारुख अकालदोहल) तो हे देवानुमिय ! तजारी नाना (अपर) माता पारिणी देवी पातना आकाश दाहणी देवे पूति करे आभ (त एवम) से

सौधर्मकल्पवासिनोऽन्तिके इममर्थं श्रुत्वा निशम्य हृष्टतुष्टः स्वकात् भवनात् प्रतिनिष्क्रामति=निःसरति, प्रतिनिष्क्रम्य, यत्रैव श्रेणिको राजा तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य करतलपरिगृहीतं शिर आवर्तं मस्तकेऽञ्जलिं कृत्वा एवमवदत्-एवं खलु हे तात ! मम पूर्वसंगतिकेन सौधर्मकल्पवासिना देवेन क्षिप्रमेव सगर्जिता सविद्युत् पञ्चवर्णमेघनिनादोपशोभिता दिव्या प्रावृष्टश्रीः विक्रुर्विता=वैक्रियशक्त्या प्रकटीकृता। 'तं' तत्=तस्मात् विनयतु=पूरयतु मम लघुमाता धारिणीदेवी अकाल

कर लेवें ! (तएँ से अभयकुमारे तस्स पुव्वसंगइयस्स देवस्स सोहम्म-कप्पवासिस्स अंतिए एयमट्ठं सोच्चा णिसम्म दट्ठतुट्ठे सयाओ भवणाओ पडिनिक्खमइ) इसके बाद उस पूर्वसंगतिक सौधर्मकल्पवासी देव के इस कथन को सुनकर तथा हृदय में धारण कर वह अभयकुमार हर्षित-होता हुआ अपने मकान से निकला (पडिनिक्खमित्ता जेणामेव सेणिए राया तेणामेव उवागच्छइ) और निकलकर जहा श्रणिक महाराज थे वहाँ पहुँचा। (उवागच्छित्ता करयल अंजलिं कट्ठु एवं वयासी) पहुँचकर उसने दोनों हाथों को अंजलिरूप में करके और उसे मरतक पर चढ़ाकरके राजाको नमस्कार किया और इस प्रकार कहा-(एव खलु ताओ ? मम पुव्व सं गइएणं सोहम्मकप्पवासिणा देवेण खिप्पामेव सगर्जिया सविज्जुया पंचवन्न-मेहनिनाओवसोहिया दिव्वा पाउससिरी विउव्विया) हे तात ? मेरे पूर्व-मत्र के मित्र सौधर्मकल्पवासी देवने शीघ्र ही सगर्जित सविद्युत् तथा पंच-वर्णवाले मेघों के निनाद से उपशोभित दिव्य प्रावृष्टश्रीप्रकटकरदी है (तं विणेउण मम चुल्लमाउया धारिणीदेवीअकालदोहल)अतः मेरी छं टी म ता

अभयकुमारे तस्स पुव्वसंगइयस्स देवस्स सोहम्मकप्पवासिस्स अ न ए एयमट्ठं सोच्चा णिसम्म दट्ठ तुट्ठे सयाओ भवणाओ पडिनिक्खमइ) त्थारणाद सौधर्म कल्पवासी देवतु आ कथन सालणीने तेनी वात भरोभर हृदयमा धारणु करीने अलयकुमार हर्षित भने पोताना भडेलथी भडार नीकण्ठ्या (पडिनिक्खमित्ता जेणामेव सेणिए राया तेणामेव उवागच्छइ) अने भडार नीकणीने श्रेणिक ॥७॥ पासो गया (उवागच्छित्ता करयल अंजलिं कट्ठु एवं वयासी) त्था ७४ने अन्ने ७५थनी अ ७६थि अनावीने तेने मस्तक उपर भूडीने नमस्कार कया अने कह्यु— (एवं खलु ताओ ? मम पुव्व संगइएण सोहम्मकप्पवासिणा देवेणं खिप्पामेव सगर्जिया सविज्जुया पंचवन्नमेहनिनाओवसोहिया दिव्वा पाउससिरी विउव्विया) हे तात ! मेरा पूर्वभवना सौधर्मकल्पवासी देवे ७६थी सगर्जित,, सविद्युत तेम ७७ पाथर गवाणा मेघोना ७७८थी सुशोभित दिव्य वर्षाकाणनी शोला प्रकटावी छ

(इदम्) ततः श्वल्लु स भेजिको राजा अभयस्य कुमारस्यातिके एवमर्थं भूत्वा निश्चय्य इष्टदृष्टः सन् कौटुम्बिकपुरुषान् शब्दयति, शब्दयित्वा एवमनन्द-सिम मन् मो देवानुमिय ! राजगृह नगर संग्रामत्रिकचतुष्कचत्वरचतुर्मुखमहापय पयेषु आसित्तमिक्त सुविष्य सम्मार्जितोपश्लिप्त सुगंधधरगन्धित गंधवर्धित्व करेह य' कुरुत कारवेह' कारयत च, कृत्वा च कारयित्वा च एतामाशुक्तिं प्रत्य पयत । ततः श्वल्लु ते कौटुम्बिक पुरुषा यावत् प्रत्यर्पयन्ति=राजाभ्या सर्वकार्यं कृत्वा कारयित्वा च राज्ञः समीपे सर्वं निवर्दयन्ति स्म । ततः श्वल्लु स भेजिको

धारिणीदेवी-अपने अकास दोहले की पूर्ति करछेये । (तएण से सेणिए राया अभयस्स कुमारस्स अनिए एयमहं सोळा णिसम्म इह तुह कौटुम्बिकपुरिसे सरावेह) अभयकुमारद्वारा प्रकाशितइस बात को सुनकर और उसे हृदय में अवधारितकर वे भेजिक राजा बहुत अधिक इर्षोत्फुल्लित हुए । बादमें उन्होंने कौटुम्बिक पुरुषों को बुलाया (सहायिता एवं ब्यासी) बुलाकर उनसे ऐसा कहा-(स्वियामेष भो देवाणुप्पिया रायगिह नयर सिंघादग, तयचउक, चत्तर आसित्तसित्त'ज'च सुगंधधरगंधिय, गंधवर्धित्व करेह य कारवेह य) भो देवानुमिय ! तुमलोग बहुतशीघ्र राजगृहनगर को त्रिकण्य वाले मार्ग में तीन मार्गवाले स्थान में चारमार्गों का जहाँ मिलान होता है ऐसे चत्वर में तथा चार द्वारवाले गोपुर आदि में आसित्त सित्त आदि कर-श्रेष्ठ सुगन्धित द्रव्यों से गंध की वर्धित्व बनाओ अथवा-वनवासी । (करित्ता य कारयित्ता य मम एयमाप्पसियं पचाप्पणह) जब वह इस प्रकार से हो जावे तो मुझे पीछे खबर दो । (तएण ते हावुविषयपुरिस्ता जान पच पिमति) राजा की ऐसी आज्ञा पाकर उन राजपुरुषोंने ऐसा ही किया

(त विणेउम मम पुत्तमाउया धारिणीदेवी अकामदोहलं) तैथी भास नाना (अपर) भावा धात्थिदिवी तेमना अअण दोहदनी पूति करी वे. (त एण से सेणिए राया अभयस्स कुमारस्स अनिए एयमहं सोळा णिसम्म इह तुह कौटुम्बिक पुरिसे सरावेह) अभयकुमारनी बात साजणीने तेने दइवभां धारय करीने केबिउ तव भूव व ६५ पाय्या त्थारणाइ तेमजे कौटुम्बिक पुरुषोंने ऐसाव्या. (सहायिता) एवं ब्यासी) ऐसावणीने कहु के (स्वियामेष भो देवाणुप्पिया रायगिह नयर सिंघादगणिय, चउक, चत्तर, आसित्त, मित्त जाय सुगंधधरगंधिय गंधवर्धित्व करेह य कारवेह य) हे देवानुमिय ! अथ त्वही राजगृह नगरने त्रिकोणवाण स्थानभा चार मार्गवाण स्थानभा, चत्तर रस्तया केग मत्त केव तेवा चत्तर (चउक)भा तेमच चार द्वारवाण ओपुर वजेरेभां आसित्त सित्त वजेरे करीने उताम

राजा द्वितीयवारमपि कौटुम्बिकपुरुषान् शब्दयति, शब्दयित्वा एवमवदत्-
क्षिपमेव भो देवानुप्पिय ! हयगजस्थं घप्रवरकलितां चतुरङ्गिणीं सेना 'मन्ना-
हेह' सज्जयत्=सज्जीकुरुत । सेचनं च गन्धहस्तिनं 'परिकप्पेह' परिकल्पयत्=
सज्जीकुरुत । तेऽपि=कौटुम्बिकपुरुषास्तथैव यावत् प्रत्यर्पयन्ति । ततः खलु म
श्रेणिका राजा यत्रैव धारणी देवी तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य धारिणीं देवी-
मेवमवादीत्-एव खलु हे देवानुप्पिये ! सगर्जिता यावत् प्रावृद्धीः प्रादुर्भूता

और आपकी आज्ञानुसार हम सब काम कर चुके हैं पीछे इसकी खबर
राजा को आकर के दे दी । (तएण से सेणिए राया दोच्चंपि कोडुविय
पुरिसे सदावेइ, सदावित्ता एवं वयासी) इस के बाद-श्रेणिक राजाने दुवारा
भी कौटुम्बिक पुरुषों को बुलाया-और बुलाकर उन से ऐसा कहा-खिप्पा
मेव भो देवानुप्पिया ? हयगजरहजोह पवर कलियं चाउरंगिणिं सेनं मन्नाहेह
सेयणयं च गधहस्तिं परिकप्पेह) ओ देवानुप्पियो ? तुमलोग शीघ्र ही हय-
गजरथ तथा श्रेष्ठ गोधाओं से युक्त चतुरंगिणी सेना को सजाओ और
सेचनक नामकगंधहस्ती को भी सजाओ । (ते वि तहेव जाव पच्चप्पि-
णंति) राजा की इस आज्ञा को सुनकर उन लोगों ने वैसा ही किया
और पीछे राजा को इनकी खबर दी (तएण से सेणिए राया जेणेव
धारिणीदेवी तेणामेव उवागच्छइ उवागच्छित्ता धारिणीं देवीं एव वयासी)
खबर सुनते ही श्रेणिक-राजा जहाँ धारणी देवी थी वहाँ गये-और

सुगधवाणा पद्मार्थो द्वारा सुगधनी सणी (अगरभत्ती) नी जेम भनावो अने भनावडावे
(करित्ताय कारवित्ताय मम हयमाणत्तिये पच्चप्पिणह) न्यारे आ प्रमाणे थाय
त्यारे भने भभर आपो (न एणं ते कोडुवियपुरिमा जाव पच्चप्पिणंति)
गन्तनी आ रीते आज्ञा सालणीने तेभ्योभ्ये राज्ञी आज्ञा प्रमाणे न् ड्युं अने थोडा
वभत पछी आवीने राजने भभर आपी डे अभोभ्ये गधु काम पतावी दीधु छ
(न एण से सेणिए राया दोच्चंपि कोडुवियपुरिसे सदावेइ, सदावित्ता
एव वयासी) त्थार भाइ भील वभत कौटुम्बिक पुरुषोने जोडावीने राजभ्ये ड्यु डे
खिप्पामेव भो देवानुप्पिया ! हयगय रहजोह पवरकलियचाउरंगिणिं सेन
मन्नावेह सेयणयंच गधहस्तिं परिकप्पेह) हे देवानुप्पियो ! तमे सत्तरे बोडा,
डाथी, रथ अने उत्तम थोडाभोवाणी यतुंगी सेना तैथार डरे अने सेयनक नामक
गध हुस्तीने पणु सज्ज करे (ते वि तहेव जाव पच्चप्पिणंति) राजनी आज्ञा
सालणीने तेमणु ते न प्रमाणे ड्युं अने त्थार पछी गन्तने काम पुर थड नयानी
भभर आपी (तएण सेसेणिए राया जेणेव धारिणीदेवी तेणामेव उवागच्छइ
उवागच्छित्ता धारिणीं देवी एवंवयासी) त्थार सालणीने श्रेष्ठिक राज धारणी

‘तष्ठा’ तत्=तस्मात् सल्लु त्प हे देवानुमिये ! एतम् भक्तालोदोहद विणेहि’
 विनय=पूरय ॥१६॥सू०॥

मृच्छ—तएण सा धारिणी देवी सेणिएण रन्ना एव वृत्ता
 समाणी हट्टुट्टा जेणामेव मज्जणघरे तेणेव उवागच्छइ उवागच्छिता
 मज्जणघर अणुपविसइ अणुपविसित्ता अतो अते उरसि पहाया कय
 वलिकन्मा कयकोउयमगलपाएच्छित्ता कि ते वरपोयपत्तणे उर जाव
 आगासफालिय सम्पम्भ, असुय वियत्था सेयणय गधहत्थि दुरूद्धा
 समाणी अमयमहियफेण पुजसण्णिगासाहिं सेयचामरवालीयणीहिं
 कीइज्जमाणीर सपत्तियया तएणं से सेणिए राया पहाए जाव सस्तिरीए
 हत्थिस्वधवरगए सकोरटमल्लदामेणं छत्तेण धरिज्जमाणेण चउचाम
 राहिं वीइज्जमाणाहिं धारिणीं देवीं पिट्ठओ अणुगच्छइ । तएणं सा
 धारिणी देवी सेणिएणं रन्ना हत्थिस्वधवरगएणं पिट्ठओ पिट्ठओ सम
 णुगम्भमाणमग्गा हयगयरहजोहकलियाए चाउरगिणीए सेणाए
 सद्धि सपरिवुप महया भट्ठचट्ठगरविंदपरिक्खित्ता सत्थिव्हूए सव्वज्जइए
 जाव बुद्धिभिनिग्घोसनादियरखेण रागिहे नयरे सिंगाहगतिगचउक्क
 चच्चर जाव महापहेसु नगर जणेणं अभिनदिज्जमाणार जेणामेव वे

भाकर उससे इस प्रकार कहने लगे—(एव सल्लु देवानुप्पिए सगज्जिया जाव
 पाउससिरी पाउम्भुया तष्ठा तुमं देवानुप्पिए ?—एयं अक्कास दोहल विणेहि)
 देवानुमिये ! सगज्जित आदि पूर्वोक्त विशेषज्ञावणी वर्णान्तुनी शोभा प्रकट
 प्रकट हो गई है । सो हे देवानुमिये ! अब तुम अपन भक्तालोदोहद
 दोहले की पूर्ति करो । ‘सूत्र १६’

देवीनी पाले जया जने उहेवा लाज्या हे—(एव सल्लु देवानुप्पिए, सगज्जिया
 जाव पाउससिरी पाउम्भुया, तष्ठा तुमं देवानुप्पिए ! एय अक्कास दोहल विणेहि)
 हे देवानु मिये ! सगज्जित वजेर पूर्वोक्त विशेषज्ञावणी वर्णान्तुनी शोभा प्रकट
 प्रकट हो गई है देवानुमिये ! तमे उवे तभाश आगाहोहदनी पूर्ति करो ॥सूत्र १६॥

भारगिरिपठवए तेणामेव उवागच्छइ, उवागच्छिता वेभारगिरिकडगतड-
पायमूले आरामेसु य उज्जाणेषु य काणणेषु य धणेषु य वणसंडे-
सु य रुक्खेषु य गुच्छेषु य गुम्मेसु य लयासु य वल्लीसु य कंदरासु
य दरीसु य चुण्ढीसु य दहे य जृहेसु य कच्छेषु य नईसु य नईसंगमेसु
य विवरेसु य अच्छमार्गे य पेच्छमाणी य मज्जमाणी य पत्ताणिय
पुफाणिय फलाणी य पल्लवाणि गिण्हमाणी य गिण्हावेमाणी य माणे-
माणी य अग्घायमाणी य परिभुंजमाणी य परिभाएमाणी य वेभारगिरिपाय
मूले दोहलं विणेमाणी सव्वओ समंता अहिंडइ। तएणं धारिणीदेवी
विणीयदोहला सपन्नदोहला संपुन्न दोहला संमाणिय दोहला जाया
यवि होत्था। तएणं से धारिणी देवी सेयणयगंधहत्थिं दूरूढा समाणा
सेणिएणं रन्ना हत्थिखंधवरगएणं पिट्ठओ पिट्ठओ समणुगम्ममाण-
मग्गा हयगय जाव रवेण जेणेव रायगिहे नयरे तेणेव उवागच्छइ
उवागच्छिता रायगिहं नयरं मज्झमज्झेणं जेणामेव सए भवणे तेणा-
मेव उवागच्छइ, उवागच्छिता विउलाइं माणुस्साइं भोगभोगाइं जाव
बिहरइ ॥१७॥सू०॥

टीका—‘तएणं सा’ इत्यादि । ततः खलु सा धारिणी देवी श्रेणिकेन
राज्ञा एवमुक्ता सती हृष्टतुष्टा यत्रैव मज्जनगृहं=स्नानगृह तत्रैवोपागच्छति,

‘तएणं सा धारिणी देवी’ इत्यादि

टीकार्थ—(तएणं सा धारिणी देवी सेणिएण रन्ना एव वृत्ता समाणी) इसके
वाद वह धारिणी देवी श्रेणिक महाराज के इस प्रकार कहे जाने पर बहुत
अधिक प्रमुदित मनवाली होती हुई (जेणामेव मज्जणघरे तेणेव उवागच्छइ)

‘तएणं सा धारिणी देवी’ इत्यादि

टीकार्थ—(त एण सा धारिणी देवी सोणिएणं रन्ना एवं वृत्ता समाणी)
त्यारथी धारिणीदेवी श्रेणिक राज्ञा आ वयने सासणीने अत्यन्त प्रसन्न तथा, अने
जेणामेव मज्जणघरे तेणेव उवागच्छइ) न्या स्नानगृहं इति त्यां पठोम्या (उवागच्छिता)

उपागत्य मज्जनगृह अनुप्रविशति अनुप्रविश्य 'अतोअतेउरसि' अत-अन्त-
पुरे, अन्त पुराभ्यन्तरे इत्यर्थः, स्नाता कृत्यबलिहर्मा कुनकौतुकमंगलपायवि-
'किं ते' किं तत्, किमपि तद् वर्णयामीत्यर्थः, 'वरपायपत्तणेउर जाव' व-
पादपातनूपुरा अथ यावच्छब्देनेदं द्रष्टव्यम्-मणिमल्ला कट्यां धृता, कठे शर-
स्थापिता, अङ्गुलीषु मुद्रिका परिहिता, तथा कुण्डलोद्योतितानना, रत्नविभूषिता
इति । 'आगासफलियसमप्पम' आकाशस्फटिकसममम्=निर्मल अतुल्यमिदं
'अंसुय' अंशुक=रत्न 'णियत्था' देशीशब्दोऽयं, परिधृता=धृतवतीत्यर्थः । तथा
सेचनकं गंधहस्तिनं 'दुसुवा' दूग्ध=समासुवा सती 'अमपमदियके

जहां स्नानगृह या वहां पहुँची-(उपागच्छता) पहुँचकर (मज्जनगृह)
स्नान गृहमें (अनुप्रविशति) प्रविष्ट हुई (अनुप्रविशति) प्रविष्ट होकर (अन्त-
अन्ते उरसि) उसने महाअन्त पुरके भीतर (याया कय बलिकम्मा कय कोउयमंगल-
पायच्छिन्ता) स्नान किगा बलि कर्म किया, तथा कौतुक मंगलपदं प्रायश्चित्त
आदि किया की । (किं ते) अपि और क्या कहें (वरपायपत्तणेउर जाव आगास-
आगासफलियसमप्पम अंसुयं नियत्था) चरणों में उसने सुन्दर नूपुर पहिरे
यावत् शम्भु से वहाँ इतना ओर समझ लेना चाहिये-कि उसने कटि में
मणियों की मेखला पहिनी, कट में शर पहिना अङ्गुलियों में मुद्रिका
पहिनी कानों में कुण्डल पहिने । कुण्डलों के पहिरने से इसके मुख की प्रिय
शोभा हो रही थी । रत्नों की मलमलाहटसे इसका समस्त अंग चमकता
हुआ उस समय विशालाई दे रहा था । आकाश और स्फटिकमणि की
प्रभा के समान इसने वस्त्र पहिररखे थे । "नियत्था" यह देशीय शब्द
है और इसका अर्थ पहिरना होता है । (सेणणयं गंधहस्तिं दुसुवासमाणी)

पदेअनि (मज्जनघरं) स्नानगृहमा (अनुप्रविशति) प्रविष्ट यथा. (अनुप्रविशति)
प्रविष्ट क्त्वेन (अतो अन्ते उरसि) तेभ्यो त्वा स्नुवासमा (याया कय बलिकम्मा
कय कोउयमंगलपायच्छिन्ता) स्नान बलिहर्मा, कौतुकमंगल अने प्रायश्चित्त वरे
अतो अन्ते (किं ते) वधारे शु क्त्वा यथा. (वरपायपत्तणेउर जाव आगास
फलियसमप्पम अंसुयं नियत्था) तेभ्यो पत्रमा सरस अज्ज पदेवी अन्ते
'अवत् पद दाश अक्षुषु कोष्ये ठे तेभ्यो ठेठ भुविशेषता पदेरी, गणमा उर
पदेरी आगणीकोमा वीदीको पदेरी अने कानेमा कुठेण पदेषु अन्ते कुठेणी
शोभाणी तेभ्यो आं तेभ्यो व्यापक अर्थ रत्नं क्तु रत्नेना प्रकाशदाश तेभ्यो अन्ते अन्ते
अन्ते रत्ना क्तु. आकाश अने स्फटिक भुवि अति जेवा तेभ्यो वस्त्रे भास
अन्ते क्तु. "नियत्था" आ देशी शब्द छि अने तेना अर्थ पदे उ' अन्ते छि
(सेणणयं गंधहस्तिं दुसुवा समाणी) अन्ते तेभ्यो अन्ते पुरे यथा त्वा

पुजसणिगानाहिं' अमृतमथितफेनपुञ्जमन्दिनामेः श्वेतचामरचालवीयणीहिं
जनेर्वाज्यमाना २ 'संपत्तिधरा' संपत्तिधरा प्रचलिता । ततः चतु न
श्रेणिको राजा न्तानः (वायमादिभ्यो दत्तात्रमाणादिरूपं कृतवर्तिकर्मा
'जावपम्मिसरीए' यावत् मश्रीक' जत्र यावत्करणादिदं द्रष्टव्यम्-भवाल-
हारविभूषितः कृतगरीरशोभः इति, मश्रीकः=श्रिया=शोभया सम्पन्नः, इन्ति-
स्कन्धवरगतः=इन्तिस्कन्धे समुपविष्टः, मकोरण्टमालदाम्ना=कोरण्टपुष्पमाला
युक्तेन छत्रेण त्रिविधायेन धृत्यधृतेनेत्यर्थः युक्तः, चतुर्भिश्चामरैर्वाज्यमानैर्युक्तः,

जब यह पूर्ण रूप से अपना श्रृंगार कर चुकी-तब राजा की संवारी का
जो पट्टहस्ती था कि जिसका नाम सेचनक था और जिसकी गंधको
संघकर दूसरे हाथी उसके समक्ष ठहर नहीं सकते थे उसपर वह चढ़ी ।
(अमयमद्विधफेनपुजसणिगानाहिं सेयचामरचालवीयणीहिं वीहज्जमाणी २
संपत्तिधरा) उससमय उसके ऊपर जो श्वेतचमरांके चालरूपी पंखेद्वारे
जा रहे थे वे अमृत के मथित हुए फेन पुंज के समान सुन्दर थे ।
तान्त्र्य इसका यही है कि जब यह सेचनक हस्ती पर सवार हुई तब
इसके ऊपर-चमर धारण करने वालोंने आजूबाजू में चमर धारण प्रारम्भ
कर दिया । वे चमर अमृत के फेन पुंज जैसे बिलकुल उज्ज्वल थे । इस
तरह राजसी ठाटबाट से सु सज्जित होकर वह वहाँ से चली । (नएणं
से सेणिए गया 'दाए जाव सस्सिसरीए हत्थि खंधवरगए सकोरंटमल्लदामेणं
छत्तेणं धारिज्जमाणे णं चउचामराहिं वीहज्जमाणाहिं धारिणीं देवीं पिट्ठो
अणुगच्छड) श्रेणिक राजा भी उस समय दूसरे हाथी पर बैठकर इसके
पीछे २ चल रहे थे । वह भी पहिले से ही न्तान आदि क्रियाओं

राजनी सवारीने आस सेचनक नामे हाथी हुतो दे नेनी गंध मूर्धनि भीजत हाथी
तेनी पाये उला रुडी मक्षता न हुता-ते हाथी उपर धारिणी देवी सवार थया,
(अमयमद्विधफेनपुजसणिगानाहिं सेयचामरचालवीयणीहिं वीहज्जमाणी २
संपत्तिधरा) ते वभते तेमना उपर भेद चामरेना य आ दोणाउं रह्या हुता तेओ
मथित थयेवा अमृतना शीखु समूह नेवा सुन्दर हुता छेदेवानो हेतु ओ छे छे न्यारे
धारिणीदेवी हाथी उपर विराजमान थया त्यारे जन्ने आनुथी चमरे दोणावा लाय्या.
ते चमरे अमृतना शीखुना समूह नेवा ओकेदम उल्लसत हुता आ रीते राजसी
हाथी सुशोभित थयने तेओ त्यागी आथ्या (नएणं से सेणिए गया णाए जाव
सस्सिसरीए हत्थि खंधवरगए सकोरंटमल्लदामेणं छत्तेणं धारिज्जमाणेणं
चउचामराहिं वीहज्जमाणाहिं धारिणीं देवीं पिट्ठो अणुगच्छड) श्रेणिक राजा
पहल भीजत हाथी उपर सवार थयने पाछण गच्छ रह्या हुता तेओओ पहलु पहलेवेची न्तान वगेरे

ધારિણી દેવી પૃથ્વીઽનુગચ્છતિ । તથાઃ સ્વત્ત્વ સા ધારિણી દેવી બ્રેજકેન
 રાજા હસ્તિસ્કંધધરગતેન પૃથ્વ પૃથ્વઃ સમનુગમ્યમાનમાર્ગો હયગજરથયોષ
 ફલિતયા સ્વતુરદ્વિષ્યા સનયા સાર્પ સંપરિવૃતા 'મહ્યા'મઠચઢગરવિંદપરિવિમ્ભતા'
 મહામટચઢગરવન્દપરિસિતા, તપ્ર-મહામટાનાં ચઢગરાઃ=સમૂહા, ચૂયા હત્યર્થે,
 સે નિહ્વત્ત્વ હો ગયે થે । વાયસ આદિકો મહાદિમાગ દેને બ્રજ
 જલિ કર્મ આદિ કાર્યે યે સખ કર જુકે થે । યાર્જાં નો વાયત્ શન્દ-માયા
 હે-વહ હસ પાઠ ક્તા સંગ્રાહક હે-કી રાજા જય ધારિણી દેવી કે સાય
 ધસ રહે થે-તથા ઉઠોને મી અપને શરીર પર સમસ્ત આમૂગ્યોં કો
 ધારણ પર રખલા યા ધિદિષ્ટ શોમા સે થે હસ સમય શોમિત હો
 ન્દ થે । (હથિસ્ત્રધરગણ સકોરટમહાદામેજ છત્રેય ધરિજમાણેજ વઠ જામરાદિ
 ધીઃજમાણાદિ ધારિણી દેવીં પિઢમો અણુગચ્છહ) દસરે હાથી પર બેઠે હૂપ
 થે, નોકર ને જનકે કપર રાજધિકરૂપ છુત્ર છત્ર જો કોરણપુર્વો પો
 માલા સે યુક્ત થા તાન રલા યા હોરસે હૂપ ધાર વમરોં સે ય વિરા
 મિત્ત હોસે હૂપ રાની કે પીછ પીછે ચલ રહે થે । (તણ્ણ સા ધારિણી
 દેવી સેણિણ રન્ના હથિસ્ત્રધરગણ પિઢમો પિઢમો સમણુગમ્મમાણમગ્ગા
 હયગપરહજાહકલિયાપ ચાઠરગિણિપ સેનાપસદ્ધિ સંપરિવૃત્ત) હસ તરહ હસ્તિ કે
 સુઢર સ્કંધ પર આસીન હૂપ-એધિક રાજા જિસ કે પીછે માર્ગ પર વઢે જા
 રહે હૈં-પેહી વહ ધારિણી દેવી કિ જો ઘોઢે હાથી, રથ ઓર ધોધામોં
 સે યુક્ત ચતુરગિણી સેના સે ધિરી જુર્ડ હે-સવા (મહ્યા મટચઢગરવિંદ

ધિયા પતાવી હીધી હતી, બહિ કર્મ વગેરે કર્મ પલ્લુ તેઓએ પૂરા કર્યા હતા. અહીં
 કે આવતુ શબ્દ છે, તે સૂચવે છે કે સખ બ્યારે ખાલિદેવીની સાથે જઈ રહ્યા
 હતા ત્યારે તેમણે પલ્લુ પોતાના શરીરે બધા આભૂષણો પહેર્યા હતા. એક બાતની
 સન્નિયેય શેખાથી તેઓ શોભિત થઈ રહ્યા હતા. (હથિસ્ત્રધરગણ સકોરટ
 મસસદામેજ છત્રેય ધરિજમાણેજ વઠ જામરાદિ ધીઃજમાણાદિ ધારિણી
 દેવીં પિઢમો અણુગચ્છહ) તેઓ બીજા હાથી ઉપર બેઠા હતા. કોરટ પુષ્પોની
 આગળથી શેખાવા રાજધિકરૂપ સહેદ છત્ર નેઝરેએ તેમના ઉપર લાધી રાખી હતો.
 હેજાઈ રહેલા શ્વેત બગેશથી તેઓ શેખાવા હતા. આ રીતે તેઓ સહીની પાછળ પાછળ
 જઈ રહ્યા હતા. (તણ્ણ સા ધારિણી દેવી સેણિણ રન્ના હથિસ્ત્રધરગણ
 પિઢમો સમણુગમ્મમાણમગ્ગા હયગપરહજાહકલિયાપ ચાઠરગિણિપ
 સેનાપ સદ્ધિ સંપરિવૃત્ત) આ પ્રમાણે હાથીના સુઢર સ્કંધ ઉપર બેઠેલા એધિક
 રાજા જેની પાછળ જઈ રહ્યા છે હાથી, યોગ્ય રથ અને પદચલ આત્મ જે ચતુર
 બિલી સેનાઓથી ઘેરાયેલી છે.(મહ્યા મટચઢગરવિંદપરિવિત્તતા) આઓહાઓના

‘चण्डगर’ इति देशीयः दृन्दः, तेषां दृन्दैः समूहैः, परिक्षिप्ता=संवेष्टिता, सन्विष्टीए’ सर्वद्वर्था=छत्रादिकया राजचिह्नरूपया, सन्वजुर्दए’ सर्वधुत्या=आभरणादिना दीप्त्या, ‘जाव’ यावत्=अत्र यावत् करणादिदं दृश्यम्—सर्ववलेन सर्वममुदा-
येन=पुरवासिसमूहेन सर्वोदरेण सर्वविभूत्या समस्तशोभया इति । ‘दुन्दु-
भिनिग्घोसनादियरवेण’ दुन्दुभिनिर्घोपनादितरवेण=अत्र दुन्दुभि इत्युप-
लक्षणम् अन्येषामपि वाद्यानाम् निर्घोषः वाद्यवादनप्रयत्नजनितः शब्दः,
नादितं=ध्वनिमात्रं, तद्वृषो रवः=शब्दरतेन सहिता, राजगृहे नगरे
शृङ्गाटकत्रिकचतुष्कचत्वर० यावन्महापथेषु नागरजनेन अभिनन्द्यमानो २
यत्रैव वैभारगिरिपर्वतस्तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य ‘वेभारगिरिकडगतडपायमूले’
वैभारगिरिकटगतडपायमूले=तत्र वैभारगिरेः षट्कतटानि=एकदेशतटानि, पा-
दाश्च=तत्समीपवर्तिनो लघुपर्वताः तेषां यन्मूढं=वृक्षलतादि परिवृतरमणीयप्रदेशाः
तत्रारामेषु=आरमन्ति=क्रीडा कुर्वन्ति जना माभवी वासन्तीलतागृहादिषु यत्र ते

परिविखत्ता) महा मटोकायुथ दृन्द जिसे संवेष्टित किये हुए हैं और जो
अपनी (सन्विष्टीए सन्वजुर्दए जाव दुर्दुभिनिग्घोसनादियरवेण) समस्त राज्य
चिह्नारूप छत्रादिकृद्धि से आभरण आदिकों की दीप्ति से तथा यावत्
शब्द से सूचित किये गये समस्त बल से पुरवासिगनों के समूह से
समस्त प्रकार की शोभा से दुन्दुभि आदिसमस्त प्रकार के निर्घोष से-
निनाद से (रायगिहे नयरे सिंघाडगतिगवउक्कचच्चर जाव महापदेसु नगर
जणेणं अभिनदिज्जमाणां) राजगृह नगर में शृङ्गाटक त्रिक, चतुष्क, चत्वर
आदि महापथों में नगर निवासी मनुष्यों द्वारा वारं वार अभिनन्दित होती
हुई (जेणामेव वैभारगिरिपव्वए तेणामेव उवागच्छइ) जहां वैभार गिरिपर्वत
था वहां पहुँची (उवागच्छिता वैभार गिरिकडगतडपायमूले आरामेसु य,

समूह जेनी याउ तरइ छ अने जे पोतानी (सन्विष्टीए सन्वजुर्दए जाव दुर्दुभि
निग्घोसनादियरवेण) समस्त राजचिह्नरूप छत्र वगेरे कृद्धिथी, आलसणु वगेरेनी
दीप्तिथी तेमज ‘यावत्’ पढ वडे सूयवाओला समस्त अलथी नगरजनोना समूहोथी,
सकणशोलाथी दुन्दुभि वगेरेना अधा निर्घोषथी निदानथी, (रायगिहे नयरे सिंघा
डगतिगवउक्कचच्चर जाव महापदेसु नगरजणेणं अभिनदिज्जमाणां)
राजगृहनगरमां शृङ्गाटक, त्रिक, चतुष्क, चत्वर वगेरे महापथोभा (राजभागीभा)
नागरिके द्वारा वा-वार अभिनन्दित थता धाणिणीवी (जेणामेव वैभारगिरिपव्वए
तेणामेव उवागच्छइ) न्या वैभार पर्वत इतो त्या पडोअ्या उवागच्छिता वैभा-
रगिरिकडगतडपायमूले आरामेसु, य उज्जाणेसु य, काणणेसु य वणेसु य,

आरामा, तत्र 'उज्जाणेषु' उद्यानपुष्पप्रधानवृक्षलतादिस्वपु च तथा
'पाणेषु' काननपुष्पप्रधानवृक्षलतादिस्वपु 'वणेषु' वनपुष्पप्रधानवृक्षलतादिस्वपु
वृक्षस्थरमणीयवृक्षमग्न्युषु च 'वणमंदेषु' वनमंदेषु च=एकजातीयाऽऽम्नादि
वृक्षसमुदाययुक्तेषु तथा 'रुखेषु' वृक्षपुष्पप्रधानवृक्षलतादिस्वपु 'गुच्छेषु' वृक्षाकी
प्रभृतिषु गुच्छाकारपुष्पप्रधानवृक्षलतादिस्वपु 'गुन्मेषु' गुन्मेषु=वसन्तमाली प्रभृतिषु

उज्जाणेषु य, पाणेषु य, वणेषु य, वणसवेषु य, रुखेषु य, गुच्छेषु य,
गुन्मेषु य, लघामु य, वल्लीमु य, कंदरामु य, वरीमु य, चुन्नीमु य,
वहेमु य, जह्वेषु य, कच्छेषु य नर्मसु य, नहसगमेसु य, खिवरसु य अल्लमाणी य,
पेच्छमाणीय, मज्जमाणी य पत्ताणि य पुष्पाणि य, फलाणि य, पल्लवाणि
गिहमाणी य, गिहवाणमाणी य, माणमाणी य, अग्रायमाणी य, परिश्रुत
माणी य, परिभारमाणी य, धमारगिरिणायमूळ दौर्लभ विणेमाणी सख्यो
समता अहिरे) पक्षा पक्षि च बह वैमारगिरि क कच्छक एक और
की मलहरी के मथा पादो क-तत्तामीपर्वतो छोटे पर्वतो क-मूल माग में-
गुपलता आदि से सघन रमणीय प्रदेशों-में आरामों में-जहाँ मनुष्य बने
सुख माधवी-वासन्तीलता वृक्षादि वनों में ब्रीडा करते हैं उन प्रदेशों में,
उद्यानों में जहाँ पुष्प प्रधान वृक्ष पयलता आदि होते हैं उन स्थानों
में- कानना में-वर्ष के समीपवर्ती उन प्रदेशों में कि जो साधारणवृक्षा
वृक्ष से युक्त रहते हैं-वनामें-नगर से दूरस्थ स्थानों में जो रमणीय वृक्ष
वृक्ष से आसीन होते हैं-वृक्षा में-एक जातिक वृक्षा के अनेक पत्तियाँ

वणसवेषु य, रुखेषु य, गुच्छेषु य, गुन्मेषु य, लघामु य, वल्लीमु य,
कंदरामु य, वरीमु य, चुन्नीमु य, वहेमु य, जह्वेषु य, नहसगमेसु य,
नर्मसु य, खिवरसु य, अल्लमाणी य पेच्छमाणीय, मज्जमाणीय, पक्षा
णि य, पुष्पाणि य, फलाणि य, पल्लवाणि य, गिहमाणी य गिहवाणमाणीय,
माणमाणीय, अग्रायमाणी य, परिश्रुतमाणीय, परिभारमाणी य, धमार
गिरिणायमूळ दौर्लभ विणेमाणी सख्यो समता अहिरे) त्या प्रदेशांनी
धातिवरेषु वैमारपर्वत प्रदेशांनी ऐक त हनी लगेरीना तेमच वहेतना तेनी पासेना
नाना पर्वतांना भूभागमा वृक्षना वगेरीनी नधत अने मनोहर प्रदेशांना आसमाणा
(मनीषा-मोमा) के ल्या भागांमा माधवी अने वायव्यी लना प्रदेशांनी ब्रीडणे करे
छे तेच प्रदेशांना, उद्यानांना ल्या पुष्प प्रधान वृक्ष अने लतांना वगेरी शोणे छे-
नवा स्थानांना काननांना (वगैरे) अधो पर्वतानी पासेना ते प्रदेशांनी के ल्या
माधा ल व लवि टोय छे वनांना अधो पर्वतानी के ल्या रमणीय वृक्षांनी
आवृष्टित छे वृक्षांना अधो पर्वतानी के ल्या पत्तियांना अने वहेतना

मंडपाद्याकार परिणतलतागृहेषु 'लयासु' लतासु=चपकादिश्रुतामंडपेषु 'बलीसु'
बलीषु नागबल्ल्यादिषु 'कंदरासु' कंदरासु=महागुहासु='दरीसु' दरीषु=लघुगुहासु
'बुंदीसु' बुंदीषु=अल्पोदवज्जलाश्रेषु 'दरीसु' हृदेषु 'होद' इति शापायाम् 'जूहेसु'
यूथेषु=गजमर्कटादियूथेषु 'कच्छेषु' कच्छेषु=नदी तीरेषु 'नईसु' नदीषु-सरित्सु
'नईसंगमेषु' नदी संगमेषु-मिलितानेकनदीषु 'त्रिवरेषु'-स्वाभाविकनिर्भरा
दिना पूरितगर्तेषु चकारा. सर्वत्र समुच्चये चारामालङ्कारे च उक्तसर्वस्थानेषु
'अच्छमाणीय' तिष्ठन्ती च=चकारात् अमापनोदाय क्षणमुपविशन्ती च 'पेच्छ-
माणीय' प्रेक्षमाणा=पश्यन्ती चारामादि शोभाम् 'मज्जमाणीय' मज्जन्ती च=
नद्यादिजलेषु स्नान्ती पत्राणि पुष्पाणि फलानि च 'पल्लवाणि य' पल्लवान्=
किसलयानि सुकोमलपत्राणि 'गिष्टावेमाणीय' गृह्णन्ती=मनोविनोदाद्यर्थपत्र

में गुच्छाकार पुष्प पत्र एव फल आदि समन्वित गुच्छो में, गुल्मीं में-
मंडपादि आकार में परिणत हुए लतागृहां में,-लताओं में-चंपकआदि-
लताओं के मंडपों में, बलियों में-नागबल्ली आदि बेलों में-कंदराओं
में-बुंदीर गुफाओं में दरियों में-छोटी छोटी गुफाओं में
बुण्डियों में-छोटेर जलाशयों में हृदों में-होदों में, यूथों में-हाथी
आदि के झुंडों में कच्छों में नदी के तीरों में, नदियों में तथा
अनेक नदियों के संगमरूप स्थानों में तथा त्रिवरों में-उन स्थानों में कि
जहां झरनों के पड़ने से खड़े वन जाते हैं जवड़ी रही-क्षणएक अपने अस्म
को दूर करने के लिये वह बैठी थी। आराम आदि इन स्थानों की उसने
शोभा भी देखी। नदी आदिजलाशय प्रदेशों में उसने स्नान भी किया।
पत्रों, पुष्पों, फलों तथा किसलयो-कोमलपत्रों-कुषलों को उगने मनोविनोद

गुच्छाकार पुष्प, पत्र अने क्षणोना समन्वित गुच्छोमा शुद्धोमा, मंडप वगेरेना आका-
रमा परिणत थयेला लतागृहोमा, लताओमा-अथक वगेरे लताओमा मंडपोमा,
बल्लिओमा-नागबल्ली वगेरे बेलोमा, कंदराओमा-मोटी गुफाओमा-दरियोमा-नानी
नानी गुफाओमा, बुण्डियोमा-नाना जलाशयोमा हृदोमा, पाण्डिना जाडा (द्रुहो)
भाडाओमा, यूथोमा,-हाथी वगेरेना टोणाओमा, कण्ठोमा-नदीना तटवर्ती प्रदेशोमा,
तेमज विवरोमा,-अर्थात् ते स्थानोमा के न्या अणुओ पडवाथी जाडा भाडा थय
जय छे-जांला रह्य ओकक्षण पोताना थाकने मटाउवा माटे तेओ त्या ओडा आराम (जगीया)वगेरे
स्थानोनी तेमणे शोभा पणु जेथ नदी वगेरे जलाशयोमा तेमणे स्नान पणु, कर्था, पत्र, पुष्प,
झण, किसलय अने क्षणोने तेमणे मनो विनोद माटे अणुण कर्था अने तेज प्रमाणे
सभीजनोद्वारा पणु अणुण कणवडाव्या लता वगेरेना स्पर्श द्वारा तेमणे स्पर्श पण

पुष्पादि दृष्टन्ती 'गिष्ठाधेमाणी य' ग्राहयन्ती मन्वीद्वारा 'माणेमाणी य' मानयन्ती—एतादि स्पर्शादीनां सुखमनुभवन्ती 'अग्यायमाणी' भिन्नन्ती च पुष्पादिकम् 'परिमुञ्जमाणी' परिमुञ्जाना कलादिकम् सस्त्रीभिः सह 'परिभाषमाणी' परिभाषयन्ती कलादि ग्वाधवस्तूनां यथायोग विभागं कुर्वाणा, पैमार गिरिपादमूले एव दोहदं 'विणेमाणी' विनयती=पूरयती 'सम्पन्ना' सर्वतः सचमकारेण 'समता' समन्तात् सर्वदिक्षु 'आदिदह' 'आदिदहते=दतरतसो गच्छति । ततः खलु सा पारिणी देवी अकालमेघदोहदे पूर्ण सविधिनीतदोहदा=पूरित दोहदा अकालमेघमादुर्भाषात्, सपन्नदोहदा=अकालमेघदर्शनात्, सम्पूर्णदोहदा=अकालमेघवर्षणशोभावसोक्तपूर्वकयथेच्छक्रीडाकरणात्, समानितदोहदा=स्वमनो रयानुक्तसकलवस्तुलाभात् जाताचाप्यमवत् । ततः खलु सा पारिणीदेवीसेष

के निमित्त ग्रहण किया और सखियों द्वारा भी उन्हें ग्रहण कराया । लतादिकों के स्पर्श आदि से उसने सुखका अनुभव भी किया पुष्पों को बहा उसने सूघा भी । सखियों के साथ उसने कलादिकों को स्नाया भी । तथा उनका बर्हा उसने विभाग भी किया । इस तरह विविध क्रीडाओं द्वारा उसने पैमारगिरिके तलहट्टी में अपने दोहद की पूर्ति की । और सब प्रकार से वह वहाँ समस्त दिशाओं में इधर से उधर घूमती । (तण मा पारिणीदेवी विणीय दोहला संपन्न दोहला सपुन्न दोहला समा जिय दोहला जाया यावि होत्या) इस प्रकार वह पारिणी देवी अकाल मेघ दोहद के पूर्ण होने पर अकाल मेघ के प्रादुर्भाष से पूरित दोहदा अकाल मेघके दर्शन से सपन्न दोहदा अकाल मेघ के प्रादुर्भाष से पूरित दोहदा, अकाल मेघके दर्शन से सपन्न दोहदा अकाल मेघ के वर्षण से शोभा का निरीक्षण करती हुई यथेच्छ क्रीडा के करने से सम्पूर्ण दोहदा और अपने मनोरथ के अनुकूल सहस्र वस्तुओं के लाभ से संमानित दोहदा बन गई । (तएव स पारिणी देवी सेयणयगंभवत्सिय

भेगव्यु तेमजे त्या पुपानी मुवाय वीधी अने सपीळने आये तेमजे इण वनेरे नी त्या तेमजे वडेचणी पव ४१ आ प्रभाजे अनेक जतनी वीधळो दास तेमजे पैमार पवतनी तणेटीमा पाताना दोहदनी पूति ४२ ते त्या सब रीते आभतेप हरी (तण मा पारिणी देवी विणीय दोहला सपन्न दोहला सपुन्न दोहला समाजिय दोहलामाया यावि होत्या) आ प्रभाजे पाळी देवी अकाल मेघ दोहद पूज यथा पटी अकाल मेघना प्रादुर्भाषिणी पूरित दोहदा, अकाल मेघदर्शनी सपन्न दोहदा अकाल मेघवर्षणशी-शोभातु निरीक्ष ४ ती पातानी छेछा मुळव वीधळो इत्यादी स पूज दोहदा अने पाताना भोगवने अनुकूल जयी वस्तुळो

नकगन्धहस्तिनं दुरूढा=समारूढासती श्रेणिकेन राज्ञा हस्तिकन्धवरगतेन पृष्ठतः
२ समनुगम्यमानमार्गा, ह्यगज यावद्वेण यत्रैव राजमृहं नगरं तत्रैवोपागच्छति,
उपागत्य राजगृहस्य नगरस्य मध्यमध्येन यत्रैव स्वकं भवनं तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य
विपुलान् मानुष्यकान् भोगभोगान्=शब्दादि विषयान् यावद् विहरति ॥१७सू०॥

दुरूढा समाणी सेणीएणं रन्ना हत्थिखंधवरगएणं पिट्ठओ समणुगम्म-
माणमग्गा ह्यगजयाव रवेणं जेणेव रायगिहे नयरे तेणेव उवाच्छइ) इसके बाद वह धारिणी देवी सेचनकगंधहत्थी पर आरूढ होकर श्रेणिक
राजा से पीछे अनुगम्यमान होती हुई तथा ह्यगज आदि चतुरंगिणी
सेना से युक्त होती हुई राजगृहनगर की ओर वहां से रवाना हुई। जाते
समय जिस प्रकार विविध प्रकार के बाजों की ध्वनि आदि के साथ-
यह प्रस्थित (रवाना) हुई थी-उसी प्रकार वह यहां से वापिस आते
समय भी उसी ठाट से बाजों की ध्वनि के साथ नगर में आई।
(उवागच्छिता रायगिः नगरं मज्झमज्जेणं जेणामेव सए भवणे तेणामेव
उवामच्छइ) आकर के वह राजगृहनगर के बीचो बीचवाले मार्ग से होती
हुई जहां अपना भवन था वहां आई। (उवागच्छिता विउलाइं माणुस्साइं
भोगभोगां जाव विहरइ) वहां आकर वह विपुल मनुष्यभवं संपन्धी
शब्दादि विषयोंको भोगती हुई अपना गर्भ कालका समय सुख पूर्वक
विताने लगी। सूत्र ॥१७॥

अन्मानित दोहडा थध (नएणं सा धारिणी देवी सेयणयगंधहत्थि दुरूढा समाणी
सेणीएणं रन्ना हत्थिखंधवरगएणं पिट्ठओ ? समणुगम्ममाणमग्गा ह्यगज
याव रवेणं जेणेव रायगिहे नयरे तेणेव उवागच्छइ) त्थारणा धारिणी देवी
मेयनके नामना गध दुस्ती उपर सवार थधने श्रेष्ठिक राजा नेनी पाछण पाछण
जध रह्या छ तेमज्ज अतुरगिणी सेनाथी ने आवेण्टित थयेदी छ येवी ते राजगृह
नगर लखी रवाना थध जती वणते नेम ते अनेक जतना वाज्ज येना मंगण ध्वनि
साथे रवाना थध दुती, तेमज्ज त्याथी आवती वणते पण तेज्ज ठाठथी वाज्ज येना
भधुर ध्वनि साथे नगरमा प्रविष्ट थध (उवागच्छिता रायगिहं नगरं मज्झ
मज्झणं जेणामेव सए भवणे तेणामेव उवागच्छइ) प्रविष्ट थधने तेय्जा राजगृह
नगरना मध्यभागं थधने पोताना भडेलमा गध (उवागच्छिता विउला माणु-
स्सा भोगभोगां जाव विहरइ) अने मनुष्य सणधी समस्त शब्दादि काम-
लोगो लोगवती पोताना गलकाणना समथने राणी सुअपूर्वक पसार करवा वाज्या ॥सूत्र १७॥

मृगम्—तएण से अभय कुमारे जेणामेव पोसहसाला तेणामेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता पुव्वसगइय देव सक्कारेइ सम्माणेइ सक्कारित्ता सम्माणित्ता पडिविसज्जइ । तएण से देवे सगज्जिय पंचवन्न मेहनिनाओवसोहिय दिव्व पाउससिंरि पडिसाहरइ, पडिसाहरित्ता जामेव दिसिं पाउव्वभूए तामेव दिमिं पडिगए ॥१८ सु०॥

टीका—‘तएण से इत्यादि । ततः खलु स अभयकुमार, यत्रैव पौषपञ्चाला तत्रैवोपागच्छति, उपागस्य पूर्वसंगतिकं देव सत्करोति नमस्कारादिना, समा नयति=मधुरवचनादिना, सत्कृत्य समान्य, प्रतिषिसर्जयति=अनुगमनादिना । ततः खलु स पूर्वसंगतिको देवः स गर्जितां पञ्चवर्णमेघनिनादोषशोभितां दिव्यां प्रावृट्प्रभिय प्रतिसहरति=अन्वर्तितां करोति, प्रतिसहृत्य यस्या एव दिशः प्रादु भूतस्वामेव दिशः प्रतिगतः ॥सू० १८॥

‘तएण से अभयकुमारे’ इत्यादि

टीकार्थ—(तएण) इसके बाद (से अभयकुमारे) वह अभयकुमार (जेणामेव पोसहसाला तेणामेव उवागच्छइ) अहां पौषपञ्चाला थी वहां आया (उवागच्छित्ता पुव्वसगइय देवं सक्कारेइ सम्माणेइ)—आकर उसने उस पूर्व संगतिक देव का सत्कार और सम्मान किया (सक्कारित्ता सम्माणित्ता पडिविसज्जइ) सत्कार और सम्मान करने के बाद फिर उसने उसे पिदा वी (तएण से देवे सगज्जिय पंचवन्न मेहनिनाओवसोहिय दिव्व पाउससिंरि पडिसाहरइ) इसके बाद उस देवने सगर्जित, पञ्चवर्ण विशिष्ट तथा मेघों कि गर्जना से उपशोभित उस दिव्य प्रावृट्प्रभी पर्वतकाल की शोभा को अन्तर्हित कर दिया । (पडिसाहरित्ता जामेव दिसिं पाउव्वभूए तामेव दिमिं पडिगए)

‘तएण से अभयकुमारे’ इत्यादि

टीका—(तएण) त्थापछी (से अभयकुमारे) अभयकुमार (जेणामेव पोसहसाला तेणामेव उवागच्छइ) तथा पौषपञ्चाला वही त्थां अथा (उवागच्छित्ता पुव्वसगइय देवं सक्कारेइ सम्माणेइ) अतः तेभ्यो पूर्वसंगतिकं देवत सम्मान अने सत्कार कयो (सक्कारित्ता सम्माणित्ता पडिविसज्जइ) सत्कार अने सम्मान कयो पछी तेभ्यो अने तेभने विद्वय कयो (तएण से देवे सगज्जिय पंचवन्न मेहनिना ओवसोहिय दिव्व पाउससिंरि पडिसाहरइ) त्थापछी देवे सगर्जित, पञ्चवन्न तथा तेभ्यो मेघमन्त्रनाथी उपशोभित ते प्रावृट्प्रभीने अन्वर्तित करी दीपी (पडि

मूलम्—तएणं सा धारिणी देवी तंसि अकालदोहलंसि विणी-
यंसि जाव सम्माणिय डोहला तस्स गवभस्स अणुकंपणट्टाए जयं
चिट्ठइ, जयं आसयइ, जयंसुवइ, आहारं पि य णं आहारेमाणी
णाइ तित्तं णाइ कट्ठयं णाइकसायं णाइ अंवलं णाइ महुरं जं तस्स
गवभस्स हियं मियं पत्थयं देसे य काले य आहारं आहारेमाणी
णाइ चित्तं णाइ सोगं णाइ देणं णाइमोहं णाइ भयं णाइ परितासं भोय-
णच्छायणगंधमह्वालंकारेहि तं गवभं सुह सुहेणं परिवहइ॥१९सू०॥

टीका—‘तएणं सा’ इत्यादि । ततः खलु सा धारिणी देवी तस्मिन्
अकालदोहदे=अकालमेघदोहदे ‘विणीयसि’ विनीते=पूरिते सति यावत् सम्मा-
नितदोहदा, तस्य गर्भस्य ‘अणुकंपणट्टाए’ अनुकम्पनार्थम्=अनुकम्पार्थ
‘जयंचिट्ठइ’ यत्=यतनापूर्वकं तिष्ठति यथा गर्भवाधा न भवतीति भावः,
‘जयं आसयइ’ यतमास्ते=यतनापूर्वकमुपविशति, ‘जयं सुवइ’ यत् रवपिति=

अन्तर्हित करने के बाद फिर वह देव जिस दिशा से प्रकट हुआ था उसी
की तरफ चला गया । ॥सूत्र॥१८॥

‘तएणं सा धारिणी देवी’ इत्यादि

टीकार्थ—(तएणं) इसके बाद (साधारिणी देवी) वह धारिणी
देवी (तंसि अकालदोहलंसि विणीयंसि) उस अकाल मेघ
दोहले के पूर्ति हो जाने पर सन्मानित दोहदवाली हुई (तस्स
गवभस्स अणुकंपणट्टाए) उस गर्भ की अनुकंपानिमित्त (जयंचिट्ठइ)
यतना से खड़ी रहने लगी (जयं आसयइ) यतना से बैठने लगी

साहरित्ता जामेव दिसि पाडब्भूए तामेव दिसिं पडिगए) अदृश्य कथा पछी देव
ने दिशाथी प्रकट थयेलो डतो तेज तरङ्ग पाछी गये ॥ सूत्र १८ ॥

‘तएणं सा धारिणी देवी’ इत्यादि

टीकार्थ—(त एण) त्याग्याद (सा धारिणी देवी) धारिणी देवी (तंसि अकाल
दोहलंसि विणीयंसि) ते अक्षाण मेघ दोहदनी पूर्ति यथा पछी सन्मानित दोहदा
थयने (तस्स गवभस्स अणुकंपणट्टाए) ते गर्भनी अनुकम्पा भाटे (जयं चिट्ठइ)
यत्नपूर्वकं खिती थवा लागी (जयं आसयइ) यत्नपूर्वकं भेसवा लागी. (जयं सुवइ)
यत्नपूर्वकं सूवा लागी. (आहारं पि यणं आहिरमाणी णाइ तित्तं णाइ कट्ठं यणाइ

યતનાપૂર્વક નિદ્રાતિ, આહારમપિ ચ સ્વદ્ આહારયન્તી=ચતુર્વિધમહારં કુવેતી, કેન પ્રકારેઆહારં કરોતિ ! इत्याह-‘णाइतिच’ नावितित्क अवितित्क मरिचादिक न भुञ्जते ‘णाइकडुयं’ नाविकडुक कारवट्टादिक ‘णाइकसाय’ नाविकपाय-आमलकादिक ‘णाइ पिलं’ नात्यम्स अम्लिकादिभम् ‘णाइमहुर’ नावि-मधुरं मिष्टान्नशर्करादिकं ‘जं तस्स गग्गमस्स हियं’ यत् तस्य गर्भस्य हितं=हितकरं मधायुरादिद्विदि कारणत्वाद् मवेत् तत् मियं’ मितं=परिमितं-गर्मानुकूलत्वात् ‘पथ्ययं’ पथ्यम्=भारोग्यकरं देशे च=काष्ठेष आहारम् आहारयन्ती देशेच=देशानुसारेण पथ्यापथ्यं वस्तु तथा काष्ठे= कामानुसारेण यस्मिन्काष्ठे च शरदादि ऋतुषट्षिकाष्ठे पथ्यमपथ्यं वा सर्वं निर्वीय गर्भाय हिचकरमाहारं सुञ्जाना ‘णाइवित’ नाति चिन्तं-विशिष्ट चिन्तारहित ‘णाइसोय’ नातिस्त्रोषं=रुदाचिविद्वानिष्टायोगेऽपि अतिस्त्रेइ रति ‘णाइदेन्नं’ नाति दैत्यं ‘णाइमो’ नातिमोह विशिष्ट कामाणि नापरिहां ,णाइमय’ नातिमयम्-अप्रमगं मीतिमात्रं ‘णाइपरित्तास’ नातिपरिभासम्,

(जय सुषड्) यतना पूर्वक सोती थी (आहारपि य ण आहारेमाणी णाह वित्त णाइकट्टयं णाइकसायं णाइअपिलं णाइ महुर नं तस्स गग्गमस्स हियं मिय पथ्यय) आहार भी जो वह करती थी सो ऐसा ही करती थी कि जो अतिवित्त नहीं होता था अति कडुक नहीं होता था-अतिक्सायसा नहीं होता था, एति भम्स (स्वप्न) नहीं होता था और न अति मीठा होता था। किन्तु देश और काल के अनुसार उसका निर्णय करके वह गर्भ के लिय जो हित, मित, एवं पथ्यरूप होता ऐसा आहार को करती। (णाइ वित्त णाइ सोय णाइ देण्ण णाइ मोइ णाइ भयं णाइ परितास ववगयवित्तासोगदेन्नमाह भयपरित्तासा) वह न अति चिन्ता करती, न अति शोक करती, न अति दीनमान करती, न अति मोह करती, न अति भय करती, न अति परिभास-भक्तस्मात् भय करती

ક્ષાપ ણાઈ અપિલં ણાઈ મહુર જ તસ્સ ગગ્ગમસ્સ હિય મિય પથ્યય) ખારિણી દેવી જે આહાર કરતી હતી તે વધારે તીવ્રો પલ્લુ નહિ વધારે ઠેવો પલ્લુ નહિ વધારે ક્ષામેલ નહિ વધારે અગ્ન (ખાટો) પલ્લુ નહિ અને વધારે અગ્નિ પલ્લુ નહિ પલ્લુ દેશકાળને યોગ્ય તેના ઉપર વિચાર કરીને અર્જને માટે જે હિતકરી મિત અને પથ્ય રૂપ અજાતો તેવો જ આહાર તે કરતાં હતા (ણાઈ ચિત્તં ણાઈ મોગ ણાઈ દેણ્ણ ણાઈ મોહ ણાઈ મય ણાઈ પરિતાસ વવગયવિત્તાસાગદન્નમાહ ભયપરિતાસા) તે વધારે ચિન્તા ન કરતા, વધારે શોક ન કરતા, વધારે દીનતાથી ન રહેતા અને વધારે મોહ ન કરતા, વધારે ભયભીત ન થતાં અને વધારે પરિભાસ-એકાગ્ર-

अत्र परित्रासोऽधरमाद्भयम् यथास्यात्तया अतएव 'भोयणच्छायण-
गंधमल्लालंकारेहि' भोजनाच्छादनगन्धमाल्यालङ्कारै तं गर्भं सुखं
सुखेन परिवहति, तत्र भोजनं=चतुर्विधआहारः, आच्छादनं=
वस्त्रं, गन्धः=चन्दनादि, माल्यं=मालापुष्प रचिता माला, अलङ्कारः=कटक
कुण्डलादिकः, तैः=इच्छानुकूल सेवनेनेत्यर्थः, तं गर्भं सुखं सुखेन=सुखपूर्वकं
परिवहति=सां परिपालयतीत्यर्थः ॥१९॥

—तएणं सा धारिणी देवी नवण्हं मासाणं बहुपडिपुन्नाणं
अद्धट्टमाणं राईदियाणं वीड्कंताणं अद्धरत्तकालसमयंसि सुकुमाल-
पाणिपायं जाव सव्वंग सुंदरंगं दारगं पयाया । तएणं ताओ अंगपडि-
यारियाओ धारिणीं देवीं नवण्हं मासाणं जाव दारगं पयायं पासंति,
पासित्ता—सिग्धं तुरियं चवलं वेइयं जेणेव सेणिए राया तेणेव
उवागच्छंति, उवागच्छित्ता सेणियं रायं जएणं विजएणं वद्धावेति वद्धा-
वित्ता करयलपरिगहियं सिरसावत्तं मत्थए अंजलिं कट्टु एवं वयासी—
एवं खल्ल देवाणुप्पिया । धारिणी देवी णवण्हं मासाणं जाव दारगं
पयाया तन्नं अम्हे देवाणुप्पियाणं पियं णिवेदेमो पियं मे भवउ ।
तएणं से सेणिए राया तासिं अंगपडियारियाणं अंतिए एयमट्ठं सोच्चा
णिसम्म हट्टुट्टु० ताओ अंगपडियारियाओ महुरेहिं वयणेहिं विउलेण
य पुप्फगंधमल्लालंकारेणं सक्कारेइ सम्माणेइ, सक्कारित्ता सम्माणित्ता

थी । इसलिये वह चिन्ता, शोक, दैन्य मोह, भय एवं परित्रास रहित होकर
(भोयणच्छायण गंधमल्लालंकारेहिं तं गर्भं सुहं सुहेणं परिवहइ) इच्छानुकूल
भोजन आच्छादन, गंध, माल्य और अलंकार आदिकों के सेवन से उस
गर्भ का सुखपूर्वक परिपालन करने में एक चित्त रहने लगी ॥ सूत्र ॥ १९ ॥

अथलीत—थता नडि ओटला माटे ते चिंता, शोक, दैन्य, मोह, अथ अने परित्रास—वगर थधने
भोयणच्छायण गंध मल्लालंकारेहिं तं गर्भं सुहं सुसेणं पविहइ) धिंछा भुज्ज
लोअन, आच्छादन, (वस्त्र) गंध, माल्य अने अलंकार वगेरेना सेवनथी ते पोताना
गर्भं सुभेथी पोषणु करवाभा तट्ठीन थधने रडेवा लाय्या ॥ सूत्र १९ ॥

मत्थयधोयाओ करेइ, पुत्ताणुपुत्तिय वित्ति कप्पेइ, कप्पित्ता पडिविस
जेइ । तएण से सेणिण राया कोहुधियपुरिसे सदावेइ, सदावित्ता एव
वयासी-रिप्पामेव भो देवाणुप्पिया । रायगिह नयर आसिय जाव
परिगीय करेह, करित्ता चारगपरिसोहण करेह करित्ता माणुम्माणवद्धण
करेह, करित्ता एयमाणत्तिय पच्चप्पिणह जाव पच्चप्पिणत्ति । तएण से
सेणिण राया अट्टारससेणीप्पसेणीओ सदावेइ, सदावित्ता एव वयासी-
गच्छहण तुव्वे देवाणुप्पिया । रायगिहे नयरे अर्द्धिभतरवाहिरिण उस्सुक
उक्कर अभट्ठप्पवेस अदडिमकुदडिम अधरिम आधारणिज्ज अणुद्ध
मुइग अभिलायमह्छदाम गणियावरणाइइज्जकलिय अणेगतालाय
राणुचरिय पमुइयपक्कीलियाभिराम जहारिह ठिईवडिय दसदिवसिय
करेह करित्ता एयमाणत्तिय पणप्पिणह । तेवि करेति, करित्ता तहेव
पच्चप्पिणत्ति । तएण से सेणिण राया वाहिरियाए उवट्टाणसालाए
सीहासणवरगए पुरस्थाभिमुह सन्निसन्ने सइएहि - साहम्मिसएहिय
सयसाहस्सेहि य जाएहिं टाएहिं भाएहिं दलयमाणे २ पडिच्छेमाणे
२ एव च ण विहरइ । तएण तस्स दारगस्स अम्मा पियरो पढमे
दिवसे जायकम्म करति, करित्ता त्रिइयदिवसे जायरिय क ति करित्ता
तइणदिवसे च्चदसूरदसण करेति, एयामेव निव्यत्ते असुइजाय
कम्मकरणे सपत्ते चारसाह दिवसे विउल अमणं पाण खाइम
साइम उअमयडावेति, उवक्खवावित्ता मित्तणाइणियगसयणसयधि
परिजणे वल च ग्रहणे गणणायग दडणायग जाव 'आमराति तओ
पच्छा ०हाया कपवलेकम्मा कय कोउय जाव म'पालकारविभूसया

महंइमहालयंसि भोयणसंडवंसि तं विउलं असणं पाणं खाइमसाइसं
मित्तनाइ गणणायग जाव सद्धिं आसाएमाणा विसाएमाणा परि-
भाएमाणा परिभुंजेमाणा एवं च णं विहरंति । जिमियभुत्तराग
याव थ णं समाणा ओयंतो चोक्खा परमसूइभूया तं मित्तणाइ
नियगसयणसंबंधिपरिजणगणणायग० विउलेणं पुप्फवत्थगंधमल्लालं-
कारेणं सक्कारेंति, सक्कारित्ता सम्माणित्ता एवं वयसी-जम्हा णं
अम्हं इमस्स दारगस्स गवभत्थस्स चैव सम्माणस्स अकालमेहे सुडोहले
पाउब्भूए, तं हो उ णं अम्हं दारए मेहेनामेणं मेहकुसारे, तस्स
दारगस्स अम्मापियरो अयमेयारूवं गोणं गुणानिष्फन्नं नामधेज्जं
करेंति ॥२० सू०॥

टीका--‘तएणं सा’ इत्यादि । ततः खलु सा धारिणी देवी सुख-
पूर्वकं गर्भपरिपालनानन्तरं ‘नवण्हं मसाणं बहुपडिपुण्णाण’ नवसु मासेसु बहु-
प्रतिपूर्णेषु सर्वथा पूर्णेषु इत्यर्थः । ‘अद्धट्टमाणं’ अर्धाष्टमेषु अर्ध अष्टमं येषु तानि
अर्धाष्टमानि तेषु, राइदियाणं’ रात्रिन्दित्रेषु ‘विइक्कंताणं’ व्यतिक्रान्तेषु सार्ध
नवमासोपरिसप्ताहोरात्रेषु व्यतीतेषु इत्यर्थः । अत्र सप्तम्यर्थे षष्ठी प्राकृतत्वात् ।
‘अद्धरत्तकालसमयंसि’ अर्धरात्रिकालसमये मध्यरात्रे ‘जा’ यावत् ‘सुकुमालपाणिपायं
सुकुमारपाणिपादम्, सुकुमारौ पाणिपादौ यस्य तम् अतिकोमलकरचरणवन्तं

‘तएणं सा धारिणी देवी’ इत्यादि

टीकार्थ--(तएण) इसके बाद-अर्थात्-सुखपूर्वक गर्भ परिपालन के बाद (नव-
ण्हंमासाणं) नौ महिने जब (बहुपडिपुण्णाणं) अच्छी तरह पूर्णरूप से व्यतीत हो
चुके तथा इनके ऊपर (अद्धट्टमाणं राइदियाणं) साढ़े सात दिन और निकल
चुके तब उस धारिणी देवीने (अद्धरत्तकालसमयंसि) अर्धरात्रि के समय में

‘तएणं सा धारिणी देवी’ इत्यादि

टीकार्थ--(तएणं) त्यागनाह ओटवे डे सुअपूर्वक गर्भना पोषणु पड्डी (नवण्हं
मासाणं) नव मास व्यापरे (बहुपडिपुण्णाणं) सारी रीते पसार थड गया हुना
तेमळ येना उपर (अद्धट्टमाणं राइदियाणं) साडा सात दिवस भील पसार थया
त्यारे धारिणी देवीये (अद्धरत्तकालसमयंसि) अर्ध रात्रिना वणते (सुकुमाल

‘જાણ’ યાવત્ ‘સમ્ભવગ મુદરંગ’ સર્વાંદ્રસુન્દરાદ્વય-સર્વાણિ=સમસ્તાનિ મદ્વાનિ=
 શ્રીપોદર પૃથ્વીરુદ્રયમ્નજયોરોરુપાણિ ઉપસક્ષ્ણાત્ કર્ણનાસિકા ચમુહંસ્તપાદર્શના
 મસ્તકેશ્વમાસરુપાણ્યુપાદ્વાનિ, તૈઃ સુન્દરમ્ અદ્વ શરીરંયસ્ય ન, યદ્વા-સુન્દરાણિ
 મદ્વાનિ=શરીરાવયવાઃ હસ્તાવયો યસ્ય ત સક્ષ્ણશરીરાવયવસૌર્વ્યસમ્પન્ન
 ‘દારગ’ દારક-દારપતિ=ત્રિદારગતિ પિપાદિ ચિન્તા યઃ સ દારકઃ=પુત્રઃ તં
 ‘પયાયા’ પ્રમાતા=માત્રનયત્ । ‘તપ્ત’ તતઃતલ્લ વાલ્લક જન્માનન્તર, ‘તામ્નો’
 તાઃપારિષ્યાદ્વાકારિણ્યસ્તદમિમાયશ્ચ, ‘ભગપદ્ધિયારિમ્નો’ મદ્વપરિષારિકા=
 સેવિકાઃ પારિણી દેવિ ‘નવશ્વં મસાણં’ નવમ્ માસેષુ ‘જાણ’ યાવત્ ‘દારગં
 પયાયં’ દારકં પ્રનનિતાં=દારકજન્મદાત્રી ‘પાસંતિ’ પશ્યન્તિ ‘પાસિષા’ દૃષ્ટા

મધ્યરાત્રી કે સમય મેં-(મુકુમાલપાણિપાય જાણ સમ્ભવગ મુદરં દારગ પાયાયા)
 મુકુમાર હાથ ઓર પેર ચાલે એસે સર્વાંદ્ર સુન્દર પુત્ર કો જન્મ દિયા ।
 મસ્તક ઉદર છાતો પૃષ્ઠ, દો માંધે, દો શુભા કર્ણ નાસિકા યે આઠ મદ્વ
 હૈં, ચમુહ, હસ્ત, પાદ જવા, નસ, કેશ, ઓર માંસ યે છપાદ્વ હૈં ।
 યે અંગ ધીર વર્ણાંગ દોનોં હી ઉસ વાલક કે અતિ કોમલ યો । યહાં જો
 યાવત્ શબ્દ આયા હૈં વહ પૂર્વ મેં કવિત પાઠ કા સૂચક હો દારક શબ્દ
 કા યહ બ્યુત્પત્તિસમ્પ અર્થ હૈં કિ જો પિતા માતા આદિ કી ચિન્તા કો
 દૂર કરે વહ દારક હો । (તપ્ત તામ્નો અંગપદ્ધિયારિયામ્નો પારિણી દેવી નવશ્વ
 માસાણ જાવદારગ પાસંતિ, પાસિષા સિગ્ધં, તુરિય, જવલ, વેદ્ય જેણે
 સેણિય રાયા જેણે ઉવાગચ્છંતિ) હસકે વાદ નવમાસ પૂર્ણ હોને પર દારક
 (પુત્ર) કો જન્મ દેને ઘાલી ઉસ પારિણીદેવી કો જુષ ઉસકી ભગપરિષા-
 રિકાઓને દેસા તો દેસ કર વે સીધ હી ઉસ પુત્ર જન્મ કે દૃષ્ટ કો

પાણિપાય જાણ સમ્ભવગ મુદરં દારગ પાયાયા) સુકેમલ હાથપગવાળા અને સર્વાંગી
 સુદર એવા પુત્રને જન્મ આપ્યો । માથુ ઉદર, છાતી, પીઠ, બેજ માથે, અને બેજના આ
 આઠ જગો છે કન, નાક જાંઘો, હસ્ત, પાદ જવા નખ, કેશ, અને માંસ આ
 ઉપાંગો છે તે બાળકના આ અંગો અને ઉપાંગો જોને સુદર હતાં । અહીં જે યાવત્
 શબ્દ આપ્યો છે તે પૂર્વ કથિત પાઠનો સૂચક છે । દારક શબ્દની બ્યુત્પત્તિસમ્પ અર્થ
 એ છે કે જે માતા પિતા વગેરેની ચિંતા મટાડે તે દારક છે । (તપ્ત તામ્નો અંગપદ્ધિયા
 રિયામ્નો પારિણી દેવી નવશ્વં માસાણ જાવ દારગ પાયાય પાસંતિ, પાસિષા,
 સિગ્ધં તુરિય, જવલ, વેદ્ય જેણે સેણિય રાયા જેણે ઉવાગચ્છંતિ) ત્યાંથી
 નવ માસ અને સાઠસાત રાત્રિ પૂરી થયા પછી આદે પારિણી દેવીએ દારક (પુત્ર)ને
 જન્મ આપ્યો । ત્યારે તેમની જગ પાસ્યારિકાઓએ તે બેઠને સત્વરે આ પુત્ર

ताः तथाभूता देवीं दृष्ट्वा सिग्धं' शीघ्रं 'पुत्रजन्मवृत्ता इदिति निवेदितव्य'
मित्यभिप्रायात् 'तुरियं' त्वरितां, अत्र विलम्बो न कर्तव्यः' इति निश्चयान्,
'चलं चलं भूप प्रतिद्रुततरं निवेदयिष्यामः' इति चिन्तनात् 'वेगियं' वेगितं=
अतिशीघ्रं प्रियं वृत्तं निवेद्य भूपं तोषयिष्यामः' इति हेतोः कायव्यापार सद्भावात्,
यत्रैव श्रेणिको राजा तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य श्रेणिकं राजानं जयेन विज-
येन वर्द्धयन्ति, वर्द्धयित्वा 'करयलपरिगृह्यं सिरसावत्तं मत्थए अंजलिं कटु'
करतलपरिगृहीतं=वद्ध करतलद्वयं गिर आवर्तं=शिरसि=ललाटप्रदेशे आवर्तनं-

राजा से कहना चाहिये इस विचार (ख्याल) से जल्दी जहां श्रेणिक राजा
थे वहां पहुंची। सूत्रकारने जो यहा त्वरित, आदि शब्दों को क्रिया विशेष
ण परक रक्खा है उनका अभिप्राय ऐसा है कि उन अंगपरिचारिकाओंने
ऐसा विचार किया-हस समाचार के पहुंचाने में जरा भी विलम्ब नहीं
करना चाहिये इसलिये उनकी चालमें त्वरा आ गई थी। चलते समय
उनकी गति बहुत अधिक द्रुततर बन गई थी कारण राजाको इस वृत्तान्त
की खबर हम बहुत जल्दी करे ऐसा निश्चय उनके हृदय में काम कर
रहा था। अतिशीघ्रयह प्रिय बात राजा से कहकर उन्हें हम संतुष्ट करें
इस अभिप्राय से उनका शरीर विशेष चचलनारूप वेग से युक्त हो रहा
था। (उवागच्छित्ता सेणिय रायं जएणं वद्धावेति) ज्यों ही वे राजा के
पास पहुंचीं तो उन्होंने सब से पहिले उन्हें जय विजय शब्दों से
बधाया (वद्धावित्ता करयलपरिगृह्यं सिरसावत्तं मत्थए अंजलिं कटु
एवं वयासी) बधाने के बाद दोनों हाथों को अंजलिरूप में

जन्मना समाचार राजनी पास पड़ायाउवा नेधये आभ विचारीने तेओ जल्दी
श्रेणिक राजनी पास गध सूत्रकारे अर्ही ने 'त्वरित' वगेरे शब्दोने क्रियाविशेषणुना
इपमां प्रयुक्त कयां छे तेना भाव ओ छे के ते-अंगपरिचारिकाओओ विचार्युं
के आ समाचार राजनी पास अविलम्ब पड़ायाउवा नेधये, ओथी न तेमनी खाल
मां 'त्वर' (अउप) आवी गध डती खालती वणते तेमनी गति भूषण 'द्रुततर'
थध गध डती, केमके तेमना मनमा निश्चितपणु आ विचारे उद्बलव्या के आ
समाचारनी नाथु राजने जल्दी करीओ तो साइ अतिशीघ्र आ प्रिय समाचार
राजने आपी तेमने संतुष्ट करीओ आ डेतुथी ते अधी अंगपरिचारिकाओओ
शरीर विशेष यत्नताइय वेगथी युक्त थध रह्यु डतुं (उवागच्छित्ता सेणियं
रायं जएणं विजएणं वद्धावेति) राजनी सामे पड़ायतानी साथे न सौथी पड़ेला
ते अंग परिचारिकाओओ जय' विजय' जेवा शब्दोथी तेमने वधाव्या (वद्धा-
वित्ता करयलपरिगृह्यं सिरसावत्तं मत्थए अंजलिं कटु एवं वयासी) वधाव्या

कुर्षन् मस्तकेऽञ्जलिं कृत्वा, माछे बडाञ्जलिपुटं धृत्वा, 'एव ययासी एवमयदत्-
एवं स्वच्छ इ देवानुप्रिय ! पारिणी देवी नवस्तु मासेषु यावत् दारक प्रमाणा-
पुत्रमजनयत् 'तर्पणं' तत् स्वच्छ वय देवानुप्रियाणां पुष्पाक प्रियं निवेदयामः,
'मे' पुष्पाक प्रिय=कस्याणं-मयो विजयश्च भवतु । तत् स्वच्छ स भेषिको राजा
शासामहपरिवारिकाणामन्तिके एतमर्थ=पुत्रजन्मरूपं, धृत्वा=कर्णगोचरं कृत्वा,
निश्चम्य इषवधार्यं इष्टुष्टः सा भद्रपरिवारिकाः मधुरे=प्रियैर्वचने=शोकयो,
विपुलेन=बहुलेन=, पुष्पगंधमाख्यालकारेण 'सकारेऽं संमाणेऽं' सत्करोति,
सम्मानयति, सत्कृत्य संमान्य, 'मत्पयषोयामो करेऽं' मस्तकभौगाः करोति,

बापकर उन्हें मस्तक पर लगाया-लगाकर फिर इस प्रकार कहा-(एवं
स्वच्छ देवानुप्रिया ! पारिणी देवी नवस्तु मासां जाय दारगं पायाया तन्न
अम्हे देवानुप्रियां प्रियं निवेदेमो प्रिय मे भवतु) हे देवानुप्रिय ! पारिणी
देवीने नवमास पूर्ण होने पर पुत्र रत्न को जन्म दिया है इसलिये हम
देवानुप्रिय आपको प्रिय निवेदित करती हैं। आपका वय विजय रूप
कस्याण हो। (तर्पण से सेणिए राया तासि भगपडियारियां अति एय
मह सोच्चा गिसम्म इहत्तुह ताओ भगपडियारियाओ महुरेई वयजेई
विडलेणं पुष्प गंध मल्लालकारेण सवकारेऽं सम्माणेऽं) इसके बाद
भेषिक राजाने इन आपरिवारिकाओं के पास से पुत्र जन्मरूप इस
अर्थको कर्णगोचर करके और उसे हृदय में अवधारित कर के हविर्त
वित्त होकर उन भगपरिवारिकाओं का मधुर वचनों से तथा विपुल पुष्प,
गंध, माख्य एवं अलंकारों से खूब सत्कार किया-सन्मान किया।

पछी जने दासानी अजति जनावीने पोताना भस्तके भूक्षिने अञ्जु के-एवं स्वच्छ
देवानुप्रिया ! पारिणी देवी नवस्तु मासां जाय दारगं पायाया तन्न अम्हे
देवानुप्रियां प्रियं निवेदेमो प्रिय मे भवतु) हे देवानुप्रिय ! नवमास जने
साध्यात रात्रि पूरी तथा पछी पारिणी देवीके पुत्ररत्नने जन्म आप्ते छे जे
शुभ भवत्याह अम्हे हे देवानुप्रिय तमने निवेदित करी रह्य छीजे तमाशे 'वय'
निश्चम्य इषे कस्याणु योजे (तर्पण से सेणिए राया तासि भगपडियारियां
अति एयमह सोच्चा गिसम्म इहत्तुह ताओ भगपडियारियाओ महुरेई वय
जेई विडलेणं पुष्प गंध मल्लालकारेण सवकारेऽं सम्माणेऽं) तत्काल भेषिक
राजाके ते आपरिवारिकाओ दास पुत्र अ भनी बात सांजणीने तेने हृदयमां जे
अर भाख्य करीने अहंभुक्त यजने आपरिवारिकाओने भीक्ष वचने दास तेम
पुष्प पुष्प अंभमाणाओ जने अलंकार दास पुत्र अ सत्कार जने अ भन करीने

તાસા દામીત્વમપનીતવાન્ इत्यर्थः, तथा 'पुत्ताणुपुत्तियं वित्तिं कप्पेइ' पुत्रानु-
 पुત્રिकां वृत्तिं कल्पयति=पुत्रपौत्रभोगयोग्यां जीविकां ददातीत्यर्थः, कल्पयित्वा=
 कृत्वा 'पडि 'विमज्जेइ' प्रतिविमर्जयति। ततः खलु स श्रेणिको राजा कौटु-
 म्बिक-पुरुषान् शब्दयति=आह्वयति, शब्दयित्वा=आहूय एवमवदत्=वक्ष्यमाण-
 रीत्या पुत्रजन्मोत्सवार्थं कथितवान्-भो देवानुप्रियाः। राजगृहं नगरम् 'आसिय
 जाव परिगीयं' आसिक्तं यावत् परिगीतम् इह यावच्छब्देन 'आसिय संमज्जि-
 ओवल्लिन्' इत्यादि, द्रष्टव्यम्, आसिक्तसंमार्जितोपलिप्तम्-आसिक्तं=जलसे-
 चनेन, संमार्जितं-कचवरापनयनेन, उपलिप्तं-गोमयादिना, इत्यादि तथा

(सक्करित्ता सम्मानित्ता मत्थयधोयाओ करेइ) स्तकार सम्मान करके फिर उसने
 उन्हें मस्तकधौत किया-अर्थात् दासीपने के कृत्य से मुक्त कर दिया और
 (पुत्ताणुपुत्तियं वित्तिं कप्पेइ) पुत्र पौत्र भोग्ययोग्य आजीविका से युक्त
 कर दिया। अर्थात् उन्हें इस तरह की जीविका लगादी कि जिससे उनके
 पुत्र पौत्र तक भी बैठे रह सकें। (कप्पित्ता पडिविसज्जेइ) इस तरह
 की उनकी व्यवस्था करके फिर राजाने उन्हें वहां से विसर्जित कर दिया।
 (तएणं से सेणिए राया कौटुम्बियपुरिसे सदावेइ) पश्चात् उन श्रेणिक
 राजाने कौटुम्बिक पुरुषों को बुलाया (सदावित्ता एवं वयासी) और बुला-
 कर उनसे ऐसा कहा-(खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया ? रायगिहं नयरं आसिय
 जाव परिगीयं करेह) हे देवानुप्रियो ? तुम लोग शीघ्र से शीघ्र राजगृह
 नगर को आसिक्त, संमार्जित तथा उपलिप्त करो-अर्थात् जल सींचकर उसे
 आसिक्त करो कूड़ा करकट हटाकर उसे संमार्जित करो और गोमय

ते અંગપરિચારિકાઓને 'મસ્તક ધૌત કરી' એટલે કે દાસીપણના કામથી મુક્ત કરી અને
 (પુત્તાણુ પુત્તિય વિત્તિં કપ્પેઈ) પુત્ર અને પૌત્ર ભોગ્ય આજીવિકા બનાવી દીધી.
 એટલે કે તેમને એવી આજીવિકા કરી આપી કે તેથી તેમના પુત્ર અને પૌત્ર સુદ્ધાં
 આનંદ પૂર્વક બેઠા બેઠા જીવન પસાર કરી શકે. (કપ્પિત્તા પડિવિસજ્જેઈ)
 આ જાતની વ્યવસ્થા કરીને રાજાએ તેમને વિદાય આપી (તણં સે સેણિયે રાયા
 કૌટુમ્બિયપુરિસે સદાવેઈ) ત્યારબાદ શ્રેણિક રાજાએ કૌટુમ્બિક પુરુષોને બોલાવ્યા.
 (સદાવિત્તા એવ વયાસી) અને બોલાવીને કહ્યું કે (ખિપ્પામેવ ભો દેવાણુ
 પ્પિયા ? રાયગિહં નયર આસિય જાવ પરિગીયં કરેહ) હે દેવાનુપ્રિયો ? તમે
 જલથી રાજગૃહનગરને આસિક્ત સમાર્જિત તેમજ ઉપલિપ્ત કરો એટલે કે પાણી
 છાટીને તેને સિંચિત કરો, કચરો સાફ કરીને તેને સમાર્જિત કરો અને બ્રજ વગેરેથી

नृत्यवाद्यगीतादिसि परिगीत=गीतध्वनियुक्त 'करेह' कुरुत, इदमत्र वाध्यम्-
 धृगाटकत्रिकचतुष्क चतुर्मुख रानमार्गादिषु पञ्चराद्यपनयनेन परिशोधित कुरुत,
 दशकजनोपवसनार्थं भञ्जापरिमञ्चयुक्त गोशीपरस्तचन्दनादिना प्रतिमिति
 चपटाकारयुक्त योग्यस्थले स्थापितमंगलकलशम् मतिद्वारतारणयुक्त पुष्पमाला
 सहित च उपचित्रपुष्पोपचारं नानाविधस्तुगभि धूपैश्च चपित नृत्यगानवाद्यादि
 युक्तांश्च कुरुत, कृत्वा 'चारगपरिसोहण' चारगपरिशोधन 'चार' इति देखीयः
 शब्दः, चार-एव चारक पन्थनस्थानम् तस्य परिशोधनम्-फारागारबद्धानां
 मोघन कुरुतेत्यर्थः, कृत्वा 'माणुम्माणबद्धण' मनोन्गानबर्द्धनं, तत्र-मान-
 पायमानं सेटकादिना तोलनं, उ-मां-कपांविह तयोर्बद्धौ कुरुत-विक्रियवस्तु
 आदि से भीष पोतकर ठसे 'उपलिस करो। तथा गीत-नृत्य एव बाओ
 की सुगुल ध्वनि (तब स्वर) से छेसे परिगीत करो गीतध्वनि से युक्त करो।
 तात्पर्य इसका यह है कि धृगाटक, त्रिक' चतुष्क, चतुर्मुख एव राममार्ग
 आदि में जो कुछ भी पञ्चरा आदि पञ्चा हो ठसे हटाकर बिलकल सफाई
 करो। दशकजनों को बैठने के लिय मञ्चों के ऊपर मञ्चों को सभाओं।
 गोशोर्ष एवं चन्दन आदि से नगर की प्रत्येक मिट्टि को लिप्त कर सुन्दर
 बनाओ योग्य स्थल में मंगल कलश रखो दर एक द्वार में तोरण
 पान्थो मालाएँ लटकानो जगह-र फूलों को बिखेरो तथा भनेक प्रकार की
 सुगंधित धूपो से नगर को सुगंधित करो। (करिस्ता चारगपरिसोहण करेह,
 करिस्ता माणुम्माणबद्धण करेह, करिस्ता एयमाणस्तिय पच्छपिणह जाव
 पच्छपिणति) इस प्रकारके फिर कारागार में जितने जीव वैद में हो उन्हें
 मुक्त करदो और मानवमान का वर्धन करो-विक्रिय वस्तु का मुख्य
 दीप्तिने तेने उपलिस करे गीत नृत्य जने बाओबाओनी तुमुल ध्वनि द्वारा तेने
 परिगीत' करे जसोत गीत ध्वनियुक्त बनावे। ओटवे के धृगाटक, त्रिक,
 चतुष्क चतुर्मुख जने राक्षमार्ग वगेरे स्थानोभा के कर्ष पञ्च कथरे वगेरे छेव
 तेने ठगापीने ओहम सहाय करेवे। इशकिने जेसवा भागे ओह पछी ओह भञ्जोनी
 गोहवण करे। गोशीर्ष जने चन्दन वगेरेभी नगरनी दरेक भीतने दीप्ति जने तेने
 सरस बनावे। ओअ स्थाने भजकजश पधसवे। इरेक द्वार उपर तोरण लधावे,
 माणुओ लटकावे। प्रत्येक स्थान उपर पुष्पो पावरी हो तेभज जतजतना सुगंधित
 धूपो द्वारा नगरने सुचित्रित बनावे। (करिस्ता चारगपरिमार्ण करेह करिस्ता
 माणुम्माणबद्धण करेह, करिस्ता एयमाणस्तिय पच्छपिणह जाव पच्छपिणति)
 त्याग्याह देहभानाभां नेटवा केरीओ उ ते जधाने मुक्त करे जने भान उ भाननी

स्वल्पमूल्येन देयमिति भावः । एता ममाज्ञां प्रत्यर्पयत=उक्तकार्यकृत्वा निवेदयत,
यावत् प्रत्यर्पयन्ति=तेऽपिकौटुम्बिकपुरुषाः सर्वं कार्यं कृत्वा 'सर्वं साधितमस्मा-
भिरिति निवेदयन्ति । ततः स श्रेणिको राजा अष्टादश श्रेणीः प्रश्रेणीः, तत्र-श्रेणयः=
कुम्भकारादि जातयः, प्रश्रेणयः=तज्जातिभेदरूपा, ता सर्वाः शब्दयति=आह्वयति,
आहूय, एवं=वक्ष्यमाणरीत्या अवादीत्-किमवादीत्? इत्याह 'गच्छ
णं इत्यादि-हे देवानुप्रियाः ! गच्छत यूयम् राजगृहे नगरे अन्धितर वाहि-
रिण' अभ्यन्तरे बाह्ये दशदिवसिकास्थितिपतितां=पुत्रजन्मोत्सवसम्बन्धिकुलम-
र्यादाप्राप्तप्रक्रियां कुरुतेति सम्बन्धः । तां प्रक्रियां वर्णयति-'उत्सुकं' इत्यादि।
उच्छुल्कां उन्मुक्तं शुल्कां=विक्रयार्थमानीत वस्तुनि राज्ञे देयं द्रव्यं शुल्कमुच्यते,
'दसदिवस-पर्यन्तं युष्माभिः सर्वैः शुल्कं न दातव्यमिति भावः । 'उत्करं' उत्क-

घटा दो-इस प्रकार हमारी इस आज्ञा के अनुसार सब कार्य करके पीछे
इस की खबर दो। इस प्रकार उन कौटुम्बिक पुरुषों से राजाने कहा-
उन्होंने भी राजाज्ञानुसार सब कार्य करके पीछे राजा को खबर दी
कि हमने आपकी आज्ञानुसार सब कार्य कर दिये हैं। (तएणं से सेणिए
राया अट्टारससेणीप्पसेणीओ सदावेइ सदावित्ता एवं वयासी-गच्छहणं
तुवमे देवानुप्पिया) इसके बाद श्रेणिक राजाने कुम्हार आदि अठारह जाति
रूप श्रेणियों को तथा उन की जाति भेदरूप प्रश्रेणियों को बुलाया बुलाकर उनसे
ऐसा कहा हे देवानुप्रियो ? तुम सब जाओ और (रायगिहे नगरे अन्धि-
तरवाहिरिण दस दिवसियं जहारियं ठिइवडियं करेह) राजगृह नगर में
भीतर बाहर दस दिवस तक धर्मनीति युक्त पुत्र जन्मोत्सव सम्बन्ध
कुल मर्यादा प्राप्त प्रक्रिया को करो अर्थात् पुत्र जन्म के उत्सव से सम्बन्ध

वृद्धि करो, वेयाती वस्तुनी डिभत घटाडो, आ रीते अमारी आज्ञा मुज्ज क्काम
पुरे करीने अमने इरी भणर आपो आ प्रमाणे रान्तये कौटुम्बिक पुरुषोने
क्खुं तेओ पणु रान्तनी आज्ञा मुज्ज क्काम सप्पूरुपण्णे पतावीने श्रेणिक रान्तने
भणर आपी डे तमारी आज्ञा मुज्ज क्काम पुरे थरुगयु छे (तएणं से सेणिए
राया अट्टारस सेणीप्पसेणीओ सदावेइ सदावित्ता एवं वयासी गच्छहणं
तुवमे देवानुप्पिया) तारणाह श्रेणिक रान्तये कुलार वगेरे अट्टार जाति इप श्रेणियोने
तेमज्जे तेमनी पेठाज्जाति इप प्रश्रेणियोने जोलाव्या जोलावीने क्खुं डे डे देवानुप्रियो !
तमे भधा ज्ञयो अने (रायगिहे नगरे अन्धितर वाहिरिण दसदिवसियं जहा-
रियं ठिइवडियं करेह) राजगृह नगरनी अहर अने भट्टार धर्मनीतिने अनुसरता
पुत्रजन्मोत्सवनी धुणभर्यादाथी आसती आवेली विधियो पुरी करे ओटले डे पुत्र
जन्मना उत्सवथी सम ध धरावती नेटली विधियो छे तेमनी अगार

राम ठगान परित्यक्त करा यस्यां तां सर्वगा कररक्षितां कुरुत, एतद्विषय
 पुनर्भागे राजादेय द्रव्य 'कर' इत्युच्यते 'दशदिवसपर्यन्तं युष्माभिः सर्वैः
 करो न देयः' इति ग्राह्य । एवमन्यत्रापि बोध्यम् । 'अमदण्डपवेस' अमदण्ड
 वज्रा-अविद्यमान मगना राजाऽद्या निषेधकानां राजपुरुषाणां प्रवेशः कुडु
 म्यि एहपु यस्यां सा तथोक्ता याम् दशदिवसपर्यन्तं नूतना नृपाणा न मन्त्रिण्य
 तीति भावः । 'अद्विष्टमकुद्विष्टम' अद्विष्टमकुद्विष्टमा, दण्डन निवृत्त लभ्य
 द्रव्य दण्डिम, कुदण्डेन निवृत्त द्रव्य कुदण्डिम तत् नास्ति यस्यां सा, तथा,
 ताम्, तत्र-दण्डोऽपराधानुगारेण राजग्राह्य द्रव्य, कुदण्डस्तु यन् केनापि कारणेन
 जाते महापराये स्वल्पं राजग्राह्य द्रव्यम्, अत्र छु शब्द अस्वार्थवाचक नतु
 रत्नने वाली नितनी चाते हैं उन राफकी व्यवस्था करो जैसे-(उत्सुकं ठक्कर)बेचने
 क मिय जा घरतु पाजार में आवी है उस पर राजा के लिये जो द्रव्य
 दण होता है वह अथ १० दिन तक तक भोग नहीं देना। इसी तरह
 गुह, क्षेत्र आदि रूप उपभोग पस्तु पर जो राज्य की तरफ से देवस
 नियत रहा करता है वह अथ १० दिन तक तुम नथ पर माफ किया जाता
 है। (अमदण्डपवेस) राजा की क्या नवीन आज्ञा जारी हुई है इस बात
 का घरत में पहुँचाने के लिये राज्य की ओर से भट नियुक्त रहा करते
 हैं। सो अब १० दिवस पर्यन्त कोई नवीन आज्ञा राज्य की तरफ से
 नहीं की जावेगा अतः तुम तथ १० दिन तक की छुट्टी मनाओ।
 (अद्विष्टमकुद्विष्टम, अपराधियों के अपराधानुसार जो गुमाना राज्य में
 लिया जाता है उसका नाम दण्ड है तथा जिस किसी कारण से
 जो मनुष्यों द्वारा अराधन पन जाता है उस पर जो राज्य की ओर से
 घोटा सा जुनागा लिया जाता है उसका नाम कुदण्ड है। यद्वा "कु" शब्द
 (उत्सुक ठक्कर) अवस्था में वेधाजु भाटे के वस्तु तभी लावे तो वस्तुना ठपरेने
 कर (ठक्कर) इन दिवस गुपी तभादे छि आयेवे। आ प्रभाजे १० पर, जेतर बजे
 देनी के उपस्थेजमा आवनानी वस्तुजो छे तेभना उपर सल्ल कर नियत करेवे छे
 ते दश दिव । गुधा पधने भाटे भाइ करवाभा आवे छे (अमदण्डपवेस) राजनी
 नवीन आज्ञा या धाय त्यारे तेने दण्ड परमा पढाया या भाटे राज्य तरक्षी केद
 नियुक्त करवाया आवे छे तो हुवे दश दिवस गुपी दण्ड पन नवी आज्ञा राज्य
 तरक्षी अन्तर पञ्च नहि जेथी तभी अथा दश दिवसानी राजको गये। (अद्विष्टम
 कुद्विष्टम) अनुगानानी भोथी जुना भवत के दण्ड राज्यगा लेबाय छे ते दण्ड छे
 तेम / जमे तं हा नु द्वा । भाजसाथी भोथे अपराध यद्विषय छे ते भवत राज्य
 तरक्षी रनी जसेथी कोछि दण्ड वचाय छे तेन नाम कुदण्ड छे अन्तु 'कु' शब्द

कुत्सितार्थकः, कुदण्डकरणस्य राजधर्माभावात्, अग्रिमं' अग्रिमां-अग्रिम
मानं धरिम्=ऋणद्रव्य यस्यां सा ता, उत्सर्गाधमर्णाभ्या परस्पर तद्वण
निवारणार्थं न कृदनीय किन्तु तद् द्रव्यं राज्ञा देयं भविष्यतीति भावः।
अधारणिजं' अधारणीयाप्-अधिग्रहमानो धारणीयोऽधर्मा यस्यां सा, तां-
केनापि पुरुषेण कस्मादपि ऋणं न ग्राह्य, तस्मै ऋणग्राहमाय राज्ञा धनमपुन
ग्रहणाय दारयते इति भावः। 'अणुद्वयमुदङ्गं' अणुद्वयः-अणु=अनुक्रमेण अत्रि
च्छेदेन उद्वृताः=उत्साहपूर्वक वादिताः मुदङ्गा वादकः दर्या सा ता तथोक्ताम्,
'अभिलायमल्लदाम' अल्लानमालयदामां-तोरणादि यथाशीघ्र स्थानेषु विविधधर्म

कुत्सित अर्थ का नाचक नहीं है-किन्तु अल्प अर्थ का वाचक हैं १०
दिवस तक दंड और कुदंड दोनों साथ किये जाते हैं। (अग्रिम) १० दिवस
पर्यन्त राज्य की तरफ से ऐसी व्यवस्था कर दी गई है कि कर्जदार
और कर्ज देने वाले दोनों व्यक्ति परस्पर न लड़ें। कर्जदार के ऊपर
जितना भी कर्ज देने वाले का कर्जा होगा-वह राज्य की तरफ से उसे
अदा कर दिया जावेगा। (अधारणिजं) किसी भी प्रजाजन को
यदि पैसे की जरूरत पड़ती है तो वह किसी भी साहूकार से ऋण न ले।
१० दिवस तक ऐसी व्यवस्था राज्य की ओर से की गई है कि उसे
आवश्यकतानुसार द्रव्य राज्य देगा। और उसे वह पुनः वापिस न लेगा
(अणुद्वयमुदङ्गं) तथा १० दिवस पर्यन्त ऐसी भी व्यवस्था कर दी जावे
कि जिससे उत्साह पूर्वक निरन्तर बाजे बजाने वाले बाजे बजाने रहें।
(अभिलायमल्लदामं) तथा जो तोरणादि बान्धने के स्थान है उनमें विविध

कुत्सित अर्थने सूखवनासे नहीं, પણ અલ્પ (થોડું) અર્થને સૂચવનાર છે આજથી
દસ દિવસ સુધી દડ અને કુદડ બંને માફ કરવામા આવે છે (અગ્રિમ) દશ-
દિવસ સુધી ગજ્ય તરફથી આ બતની વ્યવસ્થા પણ કરવામા આવે છે ઋણ લેનાર
અને ઋણ આપનાર બંને વ્યક્તિ એક બીજાથી લડે નહિ ઋણ લેનાર ઉપર જેટલું
ઋણ આપનારનું હશે તે બધું રાજ્ય તરફથી ચૂકવવામા આવશે (અધારણિજં)
કોઈ પણ પ્રબળ માણસને જો પૈસાની જરૂર જણાય તો તે કોઈ સાહુકાર પાસેથી
ઋણ ન લે, પણ દસ દિવસ સુધી એવી વ્યવસ્થા કરવામા આવી છે કે તેને આવશ્યકતા
સુજબ ધન રાજ્ય તરફથી આપવામા આવશે અને તેફરી પાછું નહિ લેવામા આવે
(અણુદ્વયમુદંગં) તેમજ દસ દિવસ સુધી આ બતની વ્યવસ્થા પણ કરવામા આવે છે કે જેથી
ઉત્સાહપૂર્વક વાજાવાળાઓ સતત વાજાઓ વગાડતા જ રહે (અભિલાયમલ્લદામ) તેમજ
તોરણ વગેરે બાધવાની જગ્યાએ અનેક બતના સુવાસિત પુષ્પોની માળાઓ લટકાવવામા આવે

સરસ સુગન્ધિપૂષ્પમાલાધિવન્તામ્, इति भाष 'गणिपावरणाढइज्जकलियं'
 ગણિકાપર નાટકીયકલિતાં, વેશ્યાપ્રધાનનૃત્યયુક્તામ્, અણેગતાલાપરાણુચરિય'
 અનેક સામ્રાજીઅનુચરિતામ્=અનેકે એ સામ્રાજી=તોમપ્રદાનેન મેલાકારિણ,
 એ: અનુચરિતા આસવિતા યા સા તથોક્તાં, યમ વૃત્પાદી તાસપૂરકતયા યદ્ય
 સહાયકા: મન્તીતિ માયા, યદ્વા-અનેકે એ એ સાલા તપલણનાસ્ સ્વરગ્રામમૂર્છ
 નાદય તેપામાયાર: આશ્વરણ તેનાનુચરિતા=યુક્તાં 'પમુદયપક્ષીલિયામિરામં'
 પ્રમુદિતપ્રમીલિતામિરામં પ્રમોદયુક્તા: ક્રીડાયુક્તામના, હૈરમિરામો=મનોહ
 રામ, 'જહારિં' યયાદી=ધર્મનીતિ યયાયોગ્યાં 'દ્વિવદ્વિય' સ્થિતિપતિતાં,

વર્ણક સરસ સુગન્ધિ પુષ્પોંની માલાએ જાન્વી જાણે. (ગણિકાવરણાદિજ્જકલિયં) ૧૦ દિવસ તક વેશ્યાજનોંનાં મુન્દરર નૃત્યકલા હોતી રહે. (અણેગતાલાપરાણુચરિય) તથાતસ વૃત્ય કલા લેલને મેં એસે વ્યક્તિયોંનાં કા વિશેષ રૂપ સે મમાલેશ રહે જો સાલ લેને મેં પડુ હોં. અયયા-યદ્ય વૃત્ય કલાની વ્યવસ્થા વાલી પ્રક્રિયા એસી હોં કિ જિસમેં સ્વર, ગ્રામ યં મૂર્છનાદિ કોં સદ્ભાવ ક્રિયારૂપ-સ્વૂષ હોં. (પમુદયપક્ષીલિયામિરામં) જો મનુજ્ય હસ ૧૦વસ દિવસીયઉત્સવ મેં સમ્મિલિત હોકર વિવિધ પ્રકારની ક્રીડાઓં સે જનતાનાં મનોરંજન કરે તન પર યદ્ય ઇયાન રક્ષવા જાણે કિ એ કિસીની તરફ સે હવાય ન હોં કિન્તુ સદાપ્રમુદિત હી રહેં. કરિયા યમભાગિયં પદ્યપિણહ) હસ પ્રકાર પુષ્પોત્પત્તિ કે ઉત્સવ મેં ક્રિયમાળ ૧૦દિવસ પર્યન્તની હસ વ્યવસ્થાનો સફલતાનાં રૂપ લેને કે લિયે જો પૂર્વોક્તરૂપ સે આજ્ઞા દી ગઈ હૈ હસે મનોહર બનાવે મેં કિસીની તરફની

(ગણિકાવરણાદિજ્જકલિયં) હસ દિવસ મુખીવેશ્યાઓનાં મુન્દર નૃત્ય કરતાં રહે. (અણેગ સામ્રાજીઅનુચરિય) તેમ જ નૃત્યકલાઓને બોનાશઓમા આવા બહિત વધારે પડતા હોય કે જેઓ નૃત્ય વળતે તાલ આપતામા અતુર હોય અથવા તે નૃત્યકલાની અવસ્થા બેલી હોય કે જેમા સ્વર, ગ્રામ અને મૂર્છના વગેરેના કિંચ હોયે સરસ અણેગ હોય. (પમુદય પક્ષીલિયામિરામ) જે કલાકરે હસ દિવસ મુખી ઉત્સવમાં સમ્મિલિત થઈને અનેક ક્રીડાઓ દ્વાસ પ્રજાનોતુ મનોરંજન કરે તેઓ ઉપર આજ્ઞા મનોરંજન કરે તેઓ ઉપર આજ્ઞા આ રીતે વહેંચી શખવામાં આવે કે તેઓ હોઇ પણ રીતે હોતાત્યાદી ન થઈ જાય તેઓ પ્રમન્ન જ રહે. (કારિયા યમ ભાગિય પદ્યપિણહ) આ પ્રમાણે પુત્રજ મોત્યવમાં હસ દિવસ મુખીના આ અવસ્થાને સફળ બનાવવા માટે જે પદોમાં આજ્ઞા આપાઈ છે તેને સરસ રૂપ આપવામાં હોઈ પણ જાતની કસર ન રહેવી જોઈએ. જ્યારે આ બધી વચરજા પૂરી થાય

स्थितः=कुलनर्यादा 'तत्र पतिता धानूनामने हार्थत्वात् प्रचलिता यो पुत्र जन्मो
त्सवहेतुका क्रिया यस्यां सा तथोक्ता तां, 'दम दिवमियं' दशदिवमिकां—दशा-
हिकीं पुत्रजन्मोत्सवसम्बधिक्रियां कुरुत, कृत्वा इमाम् आज्ञासिका=ममाज्ञां
प्रत्यर्पयत । तेऽपि राजाज्ञाकारिणः कुर्वन्ति=उत्सवक्रियां भूपनिदेशानुसारेण
संपादयन्ति । कृत्वा=सपाद्य 'तदेव पञ्चपिण्ति' तथैव प्रत्यर्पयन्ति=भूपाय
निवेदयन्ति । ततः खलु स श्रेणिको राजा बाह्यायां उपस्थानशालायां सिंहासन-
वरगतः पौरस्त्याभिमुखः सन्निषण्णः=उपविष्टः । तदनु किं करोतीत्याह—
'सइएहिय' शतकैश्च—शतमूल्यकैः शतसंख्यकैश्च, 'साहस्सिएहिय' साहस्रिकैश्च—
सहस्रमूल्यकैः सहस्रसंख्यकैश्च, 'सयसाहस्सेहिय' शतसाहस्रिकैश्च—लक्षमूल्यकै-
लक्षसंख्यकैश्च, 'जाएहि' जातैः=द्रव्यसमूहैरित्यर्थः, 'दाएहि भाएहि' दायैर्मार्गैः=

कमी आप लोग न करे—जब यह सब व्यवस्था ठीक हो जावे तो आप
लोग हमे इसकी सूचना देवें । (जाव पञ्चपिण्ति) इस तरह राजा की आज्ञा को
शिरोधार्य कर उनलोगोने वैसाही किया—और पीछे इस की खबर राजा
को दे दी । (तएणं सेणिए राया बाहिरियाए उवट्ठाणमालाए सीहासणवर-
गए पुरत्याभिमुहे सन्निसन्ने) इसके बाद वे श्रेणिक राजा बाहिरी उपस्थान
शाला में पूर्व दिशा की तरफ मुख करके उत्तम सिंहासन पर जाकर विराजमान
हो गये । (सइएहिय, साहस्सिएहिय, सयसाहस्सेहिय जाएहिं दाएहिं य
भाएहिं य, दलयमाणे पडिच्छेमाणे एवं चणं विहरइ) और वहां उन्होंने
पुत्रजन्म के उत्सव के उपलक्ष्य में शतमूल्य वाले सौ, सहस्र मूल्य वाले
हजार, तथा एकलक्षमूल्य वाले श्लान्द्र द्रव्यों को कि जिनका संविभाग
योग्यतानुसार याचक जनों के लिये किया गया था वितरित किया तथा

त्यारे तमे आनी णणर अभने सत्वर आपो (जाव पञ्चपिण्ति) आ प्रमाणे रान्नी
आज्ञाने भाये चढावीने ते दोडोअे ते प्रमाणे कथुं त्यारणाद रान्ने तेनी णणर आपी
(तएणं से सेणिए राया बाहिरियाए उवट्ठाणमालाए सीहासणवरगए पुर-
त्याभिमुहे सन्निसन्ने) त्यारणाद श्रेष्ठिकरान् णणरानी कयेरीमा उत्तम सिंहासन
उपर पूर्वदिशा तन्द् भो करीने विशजमान थया. (सइएहिय, साहस्सिएहिय,
सयसाहस्सेहिय, जाएहिं य दाएहिं य, दलयमाणे पडिच्छेमाणे एवं चणं
विहरइ) अने त्या श्रेष्ठिक रान्ने पुत्रजन्मोत्सवनी भुथावीमा ओडसोनी डिंमतना
सो, ओड डणरनी डिंमतना डणर, तेमज ओड दाणनी डिंमतना द्रव्यो ने—केलेनुं
विभाजन याचकोनी योग्यता मुज्ज कइवामा आबुं डुतु—वडेअ्या उत्सवमा निम-

दान-याग्यमागे - योग्यतानुसारेण शार्तुं कृतसधिमार्गैरित्यर्थ 'दण्यमाणे दण्यमाणे' ददन् ददत् पुत्रज-मोत्सव याषकादिभ्यो यथायोग्य विमज्ज्य बहुविधानि द्रव्यजातानि वितरान्नित्यर्थ । 'पट्टिच्छेमाणर' प्रतीच्छन् पुत्रजमोत्सवे निमग्नता ये त्रपाग्नैरानीतानि दत्तानि इतिरन्तादीनि द्रव्यजातानि सादरं गृह्णान् 'एव च न विहरइ' एव च स्वच्छ विहरति=सानन्धं तिष्ठति । तत् स्वच्छ तस्य दारकस्य मामापितरौ प्रथमे दिवसे जायकम्मं करेति' जातकर्म=जातकर्मोक्त्यसंस्कार कुरुतः, द्वितीयदिवस जागरिका=रात्रिभागप दुरुतः तृतीयदिवस चन्द्रस्यदर्शनं कारयतः, एवामेव निव्वत्ते असुइजायकम्मकरणे' एवमेव निव्वत्ते अशुचि जातकर्मकरणे, एवमुत्तरीत्या अशुचिजातकर्मकरणे निव्वत्ते=समाप्ते मति 'संपत्ते' संपाप्ते पारसाइदिवसे' द्वादसाइ दिवसे=द्वादश दिवसरूप समय-द्वादशे दिवस इत्यर्थ, अप्र दिवस इन्द्र कायसामान्यपोषकः अन्नरुच्यसामान्यत्वात्, विपुलम् अन्नं पां स्वाद्य स्वाद्य 'उषयस्सहायेति' उप इम उत्सव मं निमग्नित हूप राजाओं द्वारा जो मेड में हाथी घोड़े रत्नादि पदार्थ आये हूप ये उनका अच्छी तरह सादर निरीक्षण किया । (तपण तस्स दारगस्स अम्मापियरो पढेमे दिवस जायकम्म करेति) बाद में राजा और रानीने मिलकर उस दारक का प्रथम दिवस जातकर्म नामका संस्कार किया । (करिणा विइयदिवसे जागरियं करेति करिणा तइए दिवसे चंदसुरदसणिय फारेति, एवामेव निव्वत्ते असुइ जायकम्मकरणे सपमे पागसाहे दिवसे विउल असण पाण स्वाइम साइम उवकम्महायेति) दूसरे दिन रात्रि भागरण किया तीसरे दिन पोसकको चन्द्रमा और सूर्य के दर्शन कराये । इस प्रकार उक्त रीति के अनुसार अशुचिजातकर्म रूप कर्तव्य समाप्त हो जाने पर अब १२ वां दिवस प्रारम्भ हुआ तब उन्होंने विपुल अन्न पान, स्वाद्य एव स्वाद्य इन चार प्रकार के आहार की तैयारी करवाई । त्रित राजाओं द्वारा मेडस्थलों आवेला हाथी घोड़े रत्न वज्रे पदार्थों पर स्रस स भान पूर्व निरीक्षण क्युं (तपण तस्स दारगस्स अम्मापियरो पढेमे दिवसे जायकम्म करेति) त्वागसाहे राजासद्वी अन्ने भण्णि पुत्तने जातकर्म नामका संस्कार क्यो । (करिणा विइयदिवसे जागरियं करेति, करिणा तइए दिवसे चंदसुर दसणिय फारेति), एवामेव निव्वत्ते असुइजाय कम्मकरणे संपत्ते पारसाहे दिवसे विउल असण पाणं स्वाइम साइम उवकम्महायेति) चौथे दिवसे रात्रि अन्नरुच्य क्युं त्रीन दिवसे पाणकने अन्न अने सूर्यना दर्शन करव्यां आ प्रभावे उपर ४ व्यां भुज्ज अशुचि, जातकर्म पूरा थमा पाइ क्योए पारमे दिवस शुरु क्यो त्याहे तेजोये भुज्ज व अशुचि, पान आद्य, अने स्वाद्य आभ चार प्रकारका आहार-

સ્કાગ્યતઃ=નિષ્પાદયઃ, 'ઉવક્ષ્વડાવિત્તા' ઉપસ્કાર્ય-નિષ્પાદ્ય, મિત્રજ્ઞાતિ નિજક
સ્વજનસમ્બન્ધિપરિજનં, તત્ર મિત્રાણિ=હિતકારકાઃ, સુહૃદઃ=હિતોપદેશકારિ-
ણશ્ચ, જ્ઞાતયઃ=માતાપિતૃભ્રાત્રાદયઃ, નિજકાઃ=પુત્રાદયઃ, સ્વજનાઃ=પિતૃભ્રાત્રા-
દયઃ, સમ્બન્ધિનઃ, શ્વશુશ્યાલાદયઃ, પરિજનોદાસીદાસાદિઃ, તાન્ ચ=પુનઃ
વલ=સેનાં 'વહવે' વહૂન્=સર્વાન્ સામન્તભૂપાન, ગણનાયકાન્ દંડનાયકાન્
'આમંતેતિ' આમત્રયતઃ, તતઃપશ્ચાત્ માતાપિતરો સ્નાતૌ કૃતચલિકર્માણૌ કૃત
કૌતુકયાત્સર્વાલંકારવિભૂષિતૌ 'મહદ્મહાલયસિ' મહાતિમહાલયે-અતિમહાલયે

(ઉવક્ષ્વડાવિત્તા મિત્તળાઙ્ગિયગત્તયણસંવધિપરિજણેવલં ચ વહવે ગણ-
નાયગદંડનાયગ જાત્ર આમંતેતિ) જવ ચારોં પ્રકાર કા ભોજન વન કર
તૈયાર હો ચુકા-તવ મિત્રજન, જ્ઞાતિજન નિજકજન સ્વજન, સમ્બન્ધિ
જન પરિજન યે સહ, તથા સેના ઓર સામન્ત ભૂપ, ગણનાયક, દંડનાયક યે
સથ આમંત્રિત ક્રિયે ગયે । જો હિતકારક હોતે હૈ વે મિત્રોં મેં, હિતકા
જો ઉપદેશ દેતે હૈ સુહૃદો મેં, માતાપિતા ભાઈ આપ્તજનજ્ઞાતિ જનોં મેં પુત્રાદિ
નિજજનોં મેં, ચાચા આદિ સ્વજનોં મેં, માસ, સસુર, સાલા આદિ સંવંધિ
જનોં મેં દામી દાસ આદિ પરિજનોં મેં પરિગણિત ક્રિયે ગયે હૈં । (તઓ
પચ્છા પ્હાયા કયવલિકર્મ્મા કયકોડય જાવ સવ્વાલંકારવિભૂસિયા મહદ્-
મહાલયંસિભોયણ મહવંસિ તં વિડલં અસણ પાણં સ્વાહમં સાહમં મિત્તળાઙ્ગણ
નાયગ જાત્ર સદ્દિં અસાપમાણા વિસાપમાણા પરિભાપ માણા પરિમુજેમાણા એવ
ચણ વિહરંતિ) ઇસકે બાદ રાજા ઓર રાની જો કિ પહિલે સે હી સ્નાન
વલિકર્મ કૌતુક આદિ ક્રિયાઓં સે નિવટકર નિશ્ચિત હો ચુકે હૈં તથા

રની તૈયારી કરાવડાવી (ઉવક્ષ્વડાવિત્તા મિત્તળાઙ્ગિયગ ત્તયણ સંવધિ પરિ-
જણેવલં ચ વહવે ગણનાયગ દંડનાયગ જાત્ર આમંતેતિ) ન્યારે વાનગીઓ
તૈયાર થઈ ગઈ ત્યારે, મિત્રજન, જ્ઞાતિજન, નિજકજન, સ્વજન, સંબંધિજન, પરિજન
આ બધા તેમજ સેના, સામન્તભૂપ, ગણનાયક દંડનાયક આ સર્વેને આમત્રણ
આપવામા આવ્યું જે હિત કરનાર હોય છે તે મિત્ર, હિતનો ઉપદેશ આપનાર
હોય છે તે સુહૃદ, માતાપિતા ભાઈ વગેરે આસજન, જ્ઞાતિજન, પુત્ર વગેરે નિજજન
કાકા વગેરે સ્વજન, માસ સસરા સાળા વગેરે સંબંધિજન, દાસદાસી વગેરે પરિજન
કહેવાય છે (તઓ પચ્છા પ્હાયા કયવલિકર્મ્મા કયકોડય જાવ સવ્વાલંકાર
વિભૂસિયા મહદ્મહાલયસિ ભોયણમહવંસિ તં વિડલં અસણં પાણ સ્વાહમં
સાહમં મિત્તળાઙ્ગણનાયગ જાત્ર સદ્દિં આસાપ માણા વિસાપ માણા પરિ-
ભાપ માણા પરિમુજેમાણા એવં ચણં વિહરંતિ) ત્યારબાદ રાજા અને રાણીએ સ્નાન કાગડા
આદિ પક્ષિઓને અન્નાદલાગ આપવારૂપ બલિકર્મ, કૌતુક વગેરે ક્રિયાઓ પહેલેથી જ

અતિવિશાળે મોજનમહપે=મોજનશાલાયાં તત્ત્રિપુલ્લમ્ અન્નં પાનં સ્વાદ્ય સ્વાદ્ય
 ચતુર્વિખાદાર મિત્રજ્ઞાતિગણનાયકૈઃસાર્થ આસાપમાણા' આસ્વાદ્યન્તૌ=મોજ્ય
 પદાર્થો-સ્વસચિપૂર્વકમાદરયન્તૌ, 'મિત્રાપમાણા' મિત્રાદ્યન્તૌ=ચિદોપેનામ્વા
 દ્યન્તૌ સન્તૌ 'પરિમાપમાણા' પરિમાજ્યન્તૌ=ઉદારતાપૂર્વક સર્વેભ્યો યથારુચિ
 મતિપૂર્ણમ્ અન્નનાદિક દદતૌ 'પરિમુખમાણા' પરિમુખની=આદન્તૌ 'અથ ચ ણ
 વિદરતિ' અથ ચ સ્તુ વિદરતઃસ્મ । જિમિયમુત્તુતરાગવાવિય' મિમિત મુક્તોષ
 રાગતૌ અપિચ=પૂર્વે જિમિતૌ પશ્ચાત્ મુક્તૌચરકાસ્મ'ગતૌ, અપિ ચ મિત્રજ્ઞાતિ
 ગણનાયકાદિમિઃ સાર્થ મુત્તયા મોજનમ્યાનાદ્યપાગતૌ, ચ સન્તૌ ઇત્યર્થઃ
 આયતા' આવાતૌ=શુદ્ધાદ્યેન કૃતશુદ્ધકૌ, 'વાતવા' વોતૌ=અપનીતાન
 સ્વેપૌ 'પરમસુદ્યુયા' પરમશુચિમૃત=કરાદિપ્રક્ષાલનન પરમપવિત્રૌ, ય મિત્ર
 મમસ્ત અલકારો સે મિનકા શરીર વિમૂપિત દો રહ્યા હૈ અતિ વિશાલ
 મોજનમહપ મેં ઉસ વિપુલ અન્નન, પાન, સ્વાદ્ય, સ્વાદ્ય, રૂપ ચતુર્વિધ
 આહાર કો મિત્ર, જ્ઞાતિ, ગણનાયક આદિ જનોં કે સાથ જુલુ રુચિ
 પૂર્વક જત્વા, જુલુ ઉસકા આસ્વાદ્ય લિયા ઔર સાધર મેં ઉસે ઉદા
 રતા પૂર્વક ઘડી પીતિ સે ઔર દુમરોં કે લિયે દિયા-પરોસા-ફિર સ્વયં
 જાયા । (જિમિયમુત્તુતરાગ વા વિય ણ સમાણા આયત ચોક્ત્વા પરમ સુદ્યુયા ત
 મિત્રજ્ઞાનિયમસયમસયધિપરિજનગણનાયક વિઠલેણ પુષ્કલતય ગંધ મન્સા
 લ કારણ સવદારેતિ) જોમને કે પાદ ફિર વે દોનોં મિત્ર, જ્ઞાતિ ગણનાયક
 આદિજનોં કે સાથ ઉસ મોજનસ્થાન સ દુસરી જગહ પર આવે ઔર વ્યાં
 પાની સે શુદ્ધા કિયા જોત્વ દુપ મોજન ફ સીત જો કહીં લગે
 દુપ થે ઉદે દુર કિયા પરમ શુચિમૃત-દાથ આદિ ધોકર વિલકુલ સાફ
 પતાવી દીધી છે અને સમસ્ત અલકારીથી જોમનુ શરીર દીધી હુ છે-તે અતિ વિશાળ
 મોજમા આયાં અને તે પુષ્કળ પ્રમાણમા તૈયાર કરવામા આવેલા અન્નન પાન, આદ્ય,
 અને સ્વાદ્ય આ આર પ્રકારના આહારને મિત્ર, જ્ઞાતિ, ગણનાયક વગેરેની સાથે
 બેચીને જુલુ રુચિપૂર્વક આજ્ઞા તેને શરીર પેઠે આસ્વાદ્ય લીધે અને બહુજ ઉદારતાની
 માથે પ્રેમભાવ બતાવતા તેઓએ બીજાઓને પિરસ્તુ અને બાતે પલ્લુ બમ્બા
 (જિમિયમુત્તુતરાગવાવિય ણ સમાણા આયત ચોક્ત્વા પરમ સુદ્યુયા ત
 મિત્રજ્ઞાનિયમસયમસયધિપરિજનગણનાયક વિઠલેણ પુષ્કલતયગ
 મન્સા લ કારણ સવદારેતિ) જમ્યા પછી ત્યાં શાળી બન્ને મિત્ર, જ્ઞાતિ અને
 ગણનાયક વગેરેની માથે તે બેજાન સ્થાનને ઊડીને બીજા સ્થાને પધારી અને ગુદ
 પાડીધા તેઓએ કોમળા કયા કા પલ્લુ બેઠું ન શીખાય બેવી સાથેલીની મોં

ज्ञातिनिजकस्वजनसम्बन्धपरिजनगणनायकादिकं विपुलेन पुष्पवस्त्रगन्धमाल्यालङ्कारेण 'सकारेति सम्माणेति' सत्कुरुतः संमानयतः सत्कृत्य, संमान्य, तौ मातापितरौ एवमवादिष्टाम्—'जम्हाण' यस्मात्कलु अमावस्य अम्य दारकस्य गर्भम्यस्यचैव सतः अकालमेघेषु दोहदः प्रादुर्भूतः 'तं' तत्=तस्मात् भवतु खलु अस्माकं दारकः पुत्रः नाम्ना मेघः मेघकुमार इति, तस्य दारकस्य मातापितरौ उममेतद्रूपं 'गौण' गौण गुणप्राप्त, 'गुणनिष्पन्नं' गुणनिष्पन्नं=गुणै रौदार्यधैर्यादिभिः निष्पन्नं=संजात, 'नामधेज्जं करेति' नामधेयं कुरुतः ॥सू० २०॥

मूलम्—तएणं से मेहकुमारे पंचधाईपरिग्राहिण, तं जहा—
खीरधाईण, मंडणधाईण, मज्जणधाईण, कीलावणधाईण, अंकधाईण,

सुथरे बने-और फिर उन मित्र ज्ञाति, निजकस्वजन, सम्बन्धि परिजन, गणनायक आदिका विपुल पुष्प, वस्त्र, गन्ध माला तथा अलंकारों से सत्कार किया सन्मान किया। (सत्कारित्ता संमानित्ता एवं वयासी) सत्कार सन्मान करके फिर ऐसा कहा—(जम्हाणं अम्ह इमस्स दारगस्स गव्वत्थस्स चैव सम्माणस्स अकाल मेहेसु डोहले पाउव्भूए तं डोउणं अम्हं दारए मेहेनामेणं मेहकुमारे) हमलोगों को यह बालक जब गर्भ में स्थित था तब अकाल मेघ का दोहद उत्पन्न हुआ था इसलिये हमारा यह बालक नाम से मेघकुमार हो। (तस्स दारगस्स अम्मापियरो अयमेवारुव गौणं गुणनिष्पन्नं नामधेज्जं करेति) इस तरह उम दारक का यह नाम जो माना पिताने रखा वह गौण था—गुणप्राप्त था—गुणनिष्पन्न था—औदार्य धैर्य आदि गुणों से युक्त था ॥ सूत्रा २०॥

साधु कथुं आ प्रभाणु तेओ शुद्ध थया डाय वगेरे स्वच्छ करीने ओकदम शुद्ध भन्या त्थारपणी ते मित्र, ज्ञातिनिजक, स्वजन, सभधी परिजन, गणनायक वगेरेनो पुष्प पुष्प, वस्त्र, गन्ध, माणा तेमज्ज अलङ्कारो द्वारा सत्कार अने सन्मान कथी (सत्कारित्ता, संमानित्ता एवं वयासी) सत्कार अने सन्मान करीने कहुं डे जम्हाणं ह इमस्स दारगस्स गव्वत्थस्स चैव सम्माणस्स अकालमेहेसु डोहले पाउव्भूए तं डोउणं अम्ह दारए मेहे नामेणं मेहकुमारे) न्थारे आ भाणक गल्लमा डतो त्थारे ओमने अश्राण मेघनु दोहद उत्पन्न थयु डतु ओटला माटे आ अमारो पुत्र मेघकुमार नामे प्रसिद्ध थाय (तस्स दारगस्स अम्मापियरो अयमेवारुव गौणं गुणनिष्पन्नं नामधेज्जं करेति) आ प्रभाणु मातापिता द्वारा राखवामा आवेलु ते नामगौणु डतु—शुणयुक्त डतु—शुण निष्पन्न डतु—उदास्ता धैर्य वगेरे शुणयुक्त डतु ॥ "सूत्र" २०॥

अन्नाहिय बहूहिं रुज्जाहिं चिलाइयोहिं वामणि-बढभि-बच्चरि-
 बउसि-जोणियपल्लवणि-इसिणियो-धोरुणिणिं-लासिय-लउसिये
 दमिलि-सिंहलि'-आरवि'-पुलिदि'-पक्कणिं-बहल-मुखदि'-सवरि-
 पारसीहिं-णाणादेसोहिं विदेसवेसपरिमडियाहिं इगियचितियपत्तिय
 वियाणियाहि सदेसणेवस्थगहियवेसाहिं निउणकुसलाहिं विणीयाहिं
 चेडियाचक्रवालवरिसघरकचुइमहयरगविंदपरिक्खित्ते, हत्थाओ
 हत्थ सहरिज्जमाणे, अकाओ अक परिमुज्जमाणे परिगिज्जमाणे चालि
 जमाणे उवलालिज्जमाणे रम्मसि मणिकोट्टिमतलसि परिमिज्जमाणे २
 णिव्वायसि णिव्वायसि गिरिकट्टरमल्लीणेव चपगपायवे सुह
 सुहेण ब्रह्म । तएण तस्स मेहस्स कुमारस्स अम्मापियरो अणु
 पुब्बेण नामकरण च पजेमण च एव चकमणग च चोलोवणय च
 महया महया इट्ठीसक्कारसमुदपण कारसु । तएण से मेहकुमार अम्मा
 पियरो साइरेगट्ठासजायगचेव गव्वमट्टमे वासे सोहणसि तिहिक्करण
 दिवस नक्खत्त मुट्ठत्तसि कलायरियस्स उवणत्ति । तएणं से कलायरिए
 महकुमार लेहाइयाओ गणियप्पहाणाओ सउणरुपपजवसाणाओ धाव
 त्ति कलाओ मुत्तओ य अत्थओ य करणओ य सेहावेइ । सिक्खावेइ
 त जहा-लेह १, गणिय २, रुव ३, नट्ट ४, गीय ५, वाइय ६, सरगय ७,
 पोक्खरगय ८, समताल ९, जूय १०, जणवाय ११, पासय १२, अट्टावय १३,
 पोरेकट्टय १४, दगमट्टिय १५, अन्नविहिं १६, पाणविहिं १७, वत्थविहिं
 १८, मिलेवणविहिं १९, आभरणविहिं २०, सयणविहिं २१, अज्ज २२, पहे
 लिय २३, मागहिय २४, गाह २५, गीइय २६, सिलोय २७, हिरण
 जुत्ति २८, सुवन्नजुत्ति २९, पुन्नजुत्ति ३०, तरुणापडिकम्म ३१, इरिय

लक्खणं३२, पुरिसलक्खणं३३, हयलक्खणं३४, गयलक्खणं३५, गोज-
लक्खणं३६, कुक्कुडलक्खणं३७, छत्तलक्खणं३८, दंडलक्खणं३९,
असिलक्खणं४०, मणिलक्खणं४१, कागणिलक्खणं ४२, वत्थुविज्जं
४३, खधावारमाणं४४, नगरमाणं४५, चारं४६, पडिचारं४७, वूहं४८,
पडिवूहं४९, चक्कवूहं५०, गरूलवूहं, ५१, सगडवूहं५२, जुद्धं५३ नियुद्धं
५४, जुद्धाड्जुद्धं५५, अट्टिजुद्धं५६, मुट्टिजुद्धं५७, बाहुजुद्धं५८, लया-
जुद्धं५९, ईसत्थं६०, छरुप्पवाय६१, धणुव्वेयं६२, हिरन्नपागं६३, सुव-
न्नपागं६४, सुत्तखेडं६५, वट्ठखेडं६६, नालियाखेडं६७, पत्तच्छेज्जं६८,
कडच्छेज्जं६९, सज्जीवं७०, निज्जीवं७१, सउणरूयं ॥२१ सू०॥

टीका—‘तएणं’ इत्यादि । ततः=नाम करणानन्तरं खलु स मेघकुमारः
‘पञ्चधाईपरिगहिए’ पञ्चधात्रीपरिगृहीतः=पञ्चचैताधात्र्यः पञ्चधात्र्यः, ताभिः
परिगृहीतः, तत्र धात्र्यो=बालकपालिका मातृसदृश्यः, ताभिः परिगृहीतः,
पञ्चभिर्धात्रीभिः सुरक्षित इत्यर्थः कास्ताः पञ्चधात्र्यः ? इतिदर्शयितुमाह—
‘तंजहा’ इत्यादि—‘खीरधाईए’ क्षीरधात्र्या=स्तन्यदायिन्या १ ‘मंडनधाईए’
मण्डनधात्र्या=अलंकारकारिण्या २ ‘मज्जनधाईए’ मज्जनधात्र्या=स्नापिकया

‘तएण से मेहकुमारे’ इत्यादि ।

टीका—(तएणं) नाम सस्कार होने के बाद (से मेहकुमारे) वहमेघ-
कुमार (पंचधाईपरिगहिए) पांच धायों से सुरक्षित किया गया । (तं जहा) वे
पांच पाये ये हैं (खीरधाईए, मंडनधाईए मज्जनधाईए, कीलावणधाईए, अंक
धाईए) १ क्षीरधात्री, मंडनधात्री, मज्जनधात्री, कीलावणधात्री, अंकधात्री ।

त एणं से मेहकुमारे इत्यादि

टीकार्थ—(त एण) नाम सस्कारणाद (से मेहकुमारे) मेघकुमार पंचधा-
इ परिगहिए) नो शुभ, सगवड अने सुरक्षा माटे पांच धात्रीयो (धाई मातायो)
देखामा आवी (त जहा) ते पांच धात्री आ भ्रमाणे छे—(खीरधाईए, मंड-
नधाईए, मज्जनधाईए, कीलावण धाईए, अंकधाईए) (१) क्षीरधात्री (२) मंडन-
धात्री, (३) मज्जनधात्री, (४) कीलावणधात्री, (५) अंकधात्री आमा ह्म धीवडवनार

‘ક્રીડનધાત્રી’ ક્રીડનધાત્રી-ક્રીડન ચેલન કારયતિ યા, સા ક્રીડનધાત્રી, તયાઃ
 અરુધાર્દન’ મજ્જધાત્રી-મજ્જ =ઉત્સહ: ‘ગોદ’ઈતિ માપાયામ્ તપ દધાતિ=
 સ્થાપયતિ યા મા-મજ્જધાત્રી પશ્ચમી,તયાઃ ‘પરિમ્હિ’ ઇત્યનેન સમ્પદ .
 એ વ એકેકા’ધાત્રીરણકારણમેદેન ટિ પ્રકારા મવતિ તથા-યા સ્વય સ્વ-
 પાયયતિ સા કરણરૂપા પ્રથમા, રોગાદિકારણેસતિ યાઽન્યધાત્રીદ્વારણ સ્ત-ય પાય
 યતિ સા કારણરૂપા દ્વિતીયા, રાગાદિસ્થાયાં દુઃસ્વપાને ચાલકસ્ય શરીરલુપ્તિ પ્રમ
 સીનાં મહતીશનિર્મવતિ, એ મજ્જનધાત્રીયાદિપુ મર્ધપ્ર ચિમાવનીયમ્ । અપા
 મિય વહુમિઃ=અનેકામિઃ, ‘મુજ્જાર્દિ’ મુજ્જામિ , ‘ચિમાર્યાર્દિ’ ત્રિરાતિ

इन में जो दूधपिलानेवाली धाय थी वह क्षीरधात्री, अलंकार पहिराने
 वाली जो धाय थी वह मञ्जन धात्री, स्नान कराने वाली जो धाय थी वह
 मञ्जनधात्री, खेलस्विलान वाली जो धाय थी वह क्रीडनधात्री तथा गोद
 में छेने वाली जो धाय थी वह अरुधात्री थी । ये पाँच धाय मेघकुमार
 की लालन पालन पोषण के लिये भेषिक राजाने नियुक्त की थी । कारण
 और कारण के भेद से ये पाँचों धाय दादा प्रकार की पड़ी गई हैं ।
 जैसे-जो बालक को स्वय अपने स्तनों का दूध पिमाती है वह कारणरूप
 प्रथम धात्री है-तथा रोग आदि अवस्था में जो स्वय का दूध सा पिमाती
 नहीं है किन्तु दूसरी धाय से दूध पिमाती है वह कारणरूप द्वितीय
 क्षीरधाय है । रोग आदि में बालक को दूध पीमाना उसकी बुढ़ी आदि
 की हानि का एक बड़ा भारी कारण माना जाता है । इसलिये वह
 स्वय का उन अव धा में दूध नहीं पिलाती है किन्तु दूसरी धाय से उसके
 भिय दूध पिलवाती हैं । इसी तरह मञ्जनधात्री आदिक भी भेदों का
 विवरण जानना चाहिये । यह मेघकुमार (अर्थात् य वृद्धिं खुज्जार्दि, चिमादयार्दि

ધાત્રી હતી તે ક્ષીરધાત્રી સ્નાન કરાવનાર ધાત્રી મજ્જનધાત્રી રમતો રમાડનારધાત્રી
 ક્રીડનધાત્રી તેમજ જનમા લેનારધાત્રી અરુધાત્રી હતી. એ પાંચ ધાત્રીઓ મેલિક રાજાએ
 મેઘકુમારના પાળવા પોષવા માટે નિયુક્ત કરી હતી. કારણ અને કારણના ભેદ દ્વારા
 આ પાંચ ધાત્રીઓ બળે પ્રકારની કહેવામાં આવી છે જેમ કે-જે વખતે બાળકને
 પોતાના સ્તનોનું દૂધ પીવડાવે છે તે કારણરૂપ પ્રથમ ધાત્રી છે તેમજ બીજાર
 અવસ્થામાં જે પોતાનું દૂધ પીવડાવતી નથી પણ બીજા ધાત્રીથી દૂધ પીવડાવે છે
 તે કારણરૂપ બીજા ક્ષીરધાત્રી છે બીજાર અવસ્થામાં બાળકને દૂધ પીવડાવવું એ
 બાળાન્ની બુદ્ધિ વગેરેના માટે હાનિકારક ગણાય છે તેથી એવા સમયે તે પોતાનું
 દૂધ પીવડાવતી નથી પણ બીજા ધાત્રીથી તેને દૂધ પીવડાવે છે આ પ્રમાણે જ મઝ
 ધાત્રી વગેરેના ભેદ અને ઉપબોધોનું વિવરણ બધુવું બોધ્યું. મેઘકુમાર (મજ્જાર્દિ ય

काभिः=किरानदेशोत्पन्नाभिः१, “वामणी-वडमी१, वन्वरी२, वडसी३, जोनिया४. पल्लविया५. इसिणिया६. धोरुगिणी७, लामिया८, लउसिया९, दमिली१०, सिंहली११, आरवी१२, पुलिदी१३, पक्कणी१४, वहली१५, मुरुडी१६, मवरी१७, पारसीहिं१८” वामनी-वडमी-वन्वरी२, वकुम्मी३, योनिका४, पल्लविका५, ईशिनिका६, धोरुनिका७, लामिका८, लकुसिका९, द्राविडी१० सिंहली११. आरवी१२. पुलिन्दी१३, पक्कणी१४, वहली१५, मुरुण्डी१६, मवरी१७, पारसीभिः१८, ‘वामणी’ वामनीभिः=हस्त्वशरीराभिः, ‘वडमी’ वडमीभिः=एकपार्श्वहीनाभिः एतादृशीभिः ‘वन्वरी’ वन्वरीभिः=वर्षर देशसभवाभिः२, ‘वडसी’ वकुशिकाभिः३ ‘जोनिया’ योनिकाभिः=योन-देशोद्भववाभिः४. पल्लविया’ पल्लविकाभिः५ इसिणिया’ ईशिनिकाभिः६, ‘धोरुगिणी’ धोरुनिकाभिः ७, ‘लामिया’ लामिकाभिः८, ‘लउसिया’ लकु-

वामणि-वडभि-वन्वरि वडमि-जोनिय-पल्लविण-इसिणिया-धोरुगणि-लामिय-वडसिय-उमिय-दमिलि-सिंहलि-आरवि-पुलिदि-पक्कणि-वहलि-मुरुडि-सवरि-पारसीहिं णाणादेसीहिं विदेसवेमपरिमंडियाहिं इगियणचितिय पन्थिय चियाणियाहिं सदेसणेवत्थगहियवेसाहिं निउणकुमलाहिं विणीयाहिं चेडिया चक्कवालवारसधरकंचुड महयरगविंदपरिक्खित्ते) अन्य अनेरु कुञ्जक गीर वाली किरात देश की जिन्यों से (यौना) वामन गीर वाली तथा एकपार्श्व से विहीन ऐसी वर्वर देश की दामियों से वकुश देश की दानियों से योनदेश की दामियों से पल्लवियाओं से ईशिनिकाओं से-ईशान देशकी दानियों से धोरुनिकाओं से धोरुनकदेश की दामियों से, लामिकाओं से-लामकदेश की दामियों से-लकुशदेश की

वहहिं खुज्जाहिं, चिलाहिं वा वणि वर्णडनि-वन्वरि-वडमि-जोनिय-पल्लवि-इमिणिया-धोरुगिणि-लामिय-लउमिय-उसिय-दमिलि-सिंहली-आरवि-पुलिदि-पक्कणि-वहलि-मुसडि-सवरि पारसीहिं णाणादेसीहिं विदेसवेम परिमंडियाहिं इंगिय चितिय पन्थिय चियाणियाहिं सदेसणेवत्थगहिय वेसाहिं निउणकुमलाहिं विणीयाहिं चेडियाचक्कवालवरिसधरकंचुड महयरगविंदपरिक्खित्ते अने णील धण्णी कुप्पञ्ज शरी-नी किरात देशनी स्त्रीओथी, डीगण्ण शरीरनी तेमञ्ज ओड तरङ्गना पार्श्वनी णणर देशनी दासीओथी, कुशदेशनी दासीओथी, योनदेशनी दासीओथी, पल्लविकाओथी-पल्लवदेशनी दासीओथी, धशिभि-काओथी-धथानदेशनी दासीओथी, धोरुनिकाओथी-धोरुनकदेशनी दासीओथी लकुशाओथी-लकुशदेशनी दासीओथी, द्राविडीओथी-द्राविडदेशनी दासीओथी, सिहलीओथी-सिहल-

चिन्तितप्रार्थितविज्ञाताभिः तत्र इङ्गितम्=अभिप्रायानुरूपचेष्टा ईषद्भूशिरः कम्पनादिका, चिन्तितं=भोजनादि समये मनसि विचारितं, प्रार्थितं=अभिलषितं अङ्गमोटनादिना, तानि विज्ञातानि याभिस्तास्तथा, ताभिः, इङ्गितादीना विज्ञायिकाभिरित्यर्थः । 'सदेसणेवत्थगहियवेसाहिं' स्वदेशनेपथ्यगृहीतवेषाभिः स्वदेशस्य-आर्यदेशस्य यानि नेपथ्यानि वस्त्रभूषणधारणरीतयः, ताभिः गृहिता वेषाः याभिस्तास्तथोक्ताः, ताभिः स्वदेशवेषसम्पन्नाभिः, निउणकुसलाहिं' निपुणकुशलाभिः तत्र निपुणाः=कार्यं सम्पादनचतुराः, कुशलाः=कार्यकारणरीति-

में बहुत चतुर थी। कुशल थीं-कार्यकरने की पति को बड़ी अच्छी तरह जानती थी। विनीत थीं-अपने स्वामी के मन के अनुकूल कार्य किया करती थीं। जिस तरह वह मेघकुमार पूर्वोक्त इन भिन्न २ देश की स्त्रियों से सदा सुरक्षित बना रहता था-उसी तरह वह चेटिका चक्रवाल-दासियों के समूह से वर्षधरों-नपुंसक मनुष्यों-से जो अंतःपुर की रक्षा करने में नियुक्त होते हैं, कंचुकियों से-अतःपुर में रहे हुए वृद्ध मनुष्यों से तथा महत्तरों से-अंतःपुर के कार्य चिन्तकों से भी सदा वेष्टित रहता था। इसका तात्पर्य यह है कि राजाने जो अनार्य देशोत्पन्न किरानी आदि स्त्रियों को उसकी लालन पालन करने में नियुक्त कर रक्खा था वह इसलिये था कि प्रारंभ से उनके सहवास से तब तब देश की भाषाओं आदि का ज्ञान हो जावे और विदेश के वृत्तान्त से वह परिचित होता रहे कि जिससे वह अपने देशकी रक्षा करने में समर्थ बने। इसी तरह जो यह कहा गया है कि वह स्वदेशोत्पन्न

के वाभा व्युत्तु डती कुशण डती, काम करवानी रीत सारी पेठे न्णुत्ती डती तेओ नम्प डती,-पोताना स्वामीना मनने अनुकूण काम करती डती मेघकुमार नेम पूर्वोक्त नुदा नुदा देशोनी स्त्रीओथी सुरक्षित रहेतो डतो तेम चेटिका चक्रवाल-दासीओना समूडथी वर्षधरो-नपुसक भाणुसोथी डे नेओ अतःपुरनी रक्षा भाटे नियुक्त करायेला डता, कंचुकीओथी-रणवासमा न्हेनारा वृद्ध भाणुसोथी तेम न मडत्तरोथी रणवासना कार्यचिन्तकोथी डमेशा वेरायेलो रहेतो डतो डहेवानो डेतु ओ छे डे रान्थी तेना पालन-पोषण भाटे अनार्य देशनी किराती वगेरे स्त्रीओ नियुक्त करवामा आवी डती ते ओटला भाटे डे शरुआतथी न तेमना सहवास द्वारा नुदा नुदा देशोनी भाषाओ वगेरेतु ज्ञान थड न्णय अने विदेशोना डिलयालथी पणु ते परिचित थतो रहे डे नेथी लविन्धमां ते पोताना देशनी रक्षा करवातु सामर्थ्य धरावी शके ओ रीते ने ओम डहेवामा आव्यु छे डे ते स्वदेशोत्पन्न स्त्री-वीटणाओ रहेतो डतो, तेतु प्रयो-

જ્ઞાનસંપન્નાઃ, તામિ 'વિનીતામિ' વિનીતામિઃ=સ્વામિમનોડનુકૂલકાર્યકરણ
 શીલામિઃ, 'ચેદિયાવક્રલાલચરિસધરકષુદ્રમદ્યરગર્વિદ્વપરિક્ષિત્વે' ચેટિકાવ
 ક્રલાલવર્પધરકંચુક્ષિમદ્વરકવૃન્દપરિક્ષિતઃ તદ્વ ચેટિકાઃ વાસ્યઃ, તાસાં વક્ત્ર-
 ચાલ=સમૂહઃ, વર્પધરાઃ નપુસકીકૃતાઃ અન્તઃપુરરક્ષકાઃ, કષુક્ષિન =અત્થપુર
 પારિમોહદાઃ, ઉક્તં ચ—

“અન્તઃપુરચરોદ્વદો, વિમો'ગુણગણાન્વિતઃ ।

સર્વકાર્યાર્થ કુચ્છલ, કષુકીત્પમિષીવતે ॥૧૧॥”

મદ્વરકાઃ—અન્ત.પુરપાવચિન્તકા, તેપાં વૃન્દ—સમૂહઃતેન પરિક્ષિતઃ યુક્તાઃ।
 અપાય વિવેકઃ અનાયત્વોત્પન્નાનાં કિરાતી પ્રભૃતીનાં પ્રહ્ણ તત્ત્વદેશીયમાપા
 પરિજ્ઞાનેન વિદેસદૃષ્ટાન્તપરિજ્ઞાનેન ચ સ્વદેશરક્ષાવિધોતનમ્, સ્વદેશપ્રહ્ણાત
 સ્વમાપા—સ્વ સદાધાર—પરિરક્ષણેન હૃદ પરમકાર્ય મિદ્વિર્જાયતે । ‘હૃત્યાઓ હૃત્ય
 સંહરિજ્ઞમાણે’ હૃત્વાત્ હૃત્વં સમ્પ્રિપમાણઃ એકસ્મા'હૃત્વાદપરમ્યા'હૃત્વે સમ્પ્રિપ
 માણાઃ, ‘અકાઓ ઐન્દ્ર પરિમુજ્જમાણે’ અજ્ઞાદજ્ઞ પરિમુજ્જમાણઃ=એકસ્મા ક્રોઢત
 અપરક્રોઢે પરિપાલ્યમાણઃ, સુમ્નાનુભવ કુર્વાણ પરિગિજ્ઞમાણે’ પરિગીયમાણઃ=
 શિ રૂપસાદાર્ય દયાદાક્ષિણ્યચોર્વાર્થે ગીત વિશ્વપૈર્ગીયમાણ, ‘અવસાનિજ્ઞમાણે’

ત્રિયોં સે ધિરા રક્ષતા થા ઝમકા કારણ યદ્દૈ કિ ઠસે ઝનકે ઘરા
 અપની માપા તપા અપને દ્વેશકા આચાર ચિન્ચાર જ્ઞાત હોતા રહે તાકિ
 ષદ્ અપને દેશ મેં ઔર પરદેશ મેં મી કાર્ય કી સિદ્ધિ કરને મેં સ્વાર્થ
 પના રહે । (હૃત્યાઓ હૃત્ય સંહરિજ્ઞમાણે) યદ્દ મેઘકુમાર એક સ્ત્રી ક
 હાથ સે દૂમરી સ્ત્રી કે હાથ મેં મદ્વી રક્ષતા થા (અકાઓ અરુ પરિમુજ્જમાણે)
 એક કી ગોદી સે દૂમરી કી ગોદી મેં સુસ્વાનુભવ કરતા યા । (પરિગિ
 જ્ઞમાણે) ઈસે પ્રસન્ન રાખન ક ભિય દામિયા એસઁ ગીત ગાતી રહતી થી—
 કિ નિન મમા મેં દયા વ્રાક્ષણ વચ ગાય આદિપણય મરપૂર રહતે મે
 (વાનિજ્ઞમાણ) યદ્દ પાત્રી આત્મરા કી કરાશુભી પકડ કર અન્ત થા

અન અ ઇ કે તેમના દ્વારા પોતાની બાપા તેમજ પોતાના આચાર-વિચાર સ્વધી-
 કર્મની બાબુ ધતી રહે, તેથી તે હૃદય વિરેશમાં પોતાના કષ્ટની સિદ્ધિ સહેલાઈથી કરી શકે
 (હૃત્યા યો હૃત્ય સંહરિજ્ઞમાણે) મેઘકુમાર એક સ્ત્રીના હાથથી બીજી સ્ત્રીના હાથમાં
 હમિયા હતો । (અકાઓ ઐન્દ્ર પરિમુજ્જમાણે) એકના યોગમાંથી બીજાના યોગમાં
 સુખાનુભવ મેળવતો હતો । (પરિગિજ્ઞમાણે) મેઘકુમારને પ્રસન્ન રાખવા માટે ઘણીબી
 હયા, હસિબી અને બીજી સમી પરિપૂર્ણ ગીતો ગાતી હતી । (વાનિજ્ઞમાણે) મેઘકુમાર
 ખાજખાજ વગેરે ની હાથની આંગળી પકડીને આશ્વતો હતો । (અવસાનિજ્ઞમાણે)

उपलब्धमानः=क्रीडनकवस्तुभिः क्रीडायमानः. 'चाल्यमानः=चाल्यमानः=
धाव्यादिभिः कराङ्गुलिभ्युत्वा गम्यमानः. 'रम्मंसि' रम्ये=सुन्दरे 'मणिकोटि-
मतलंसि' मणिवद्धभवनारूपे 'परिमिज्जमाणे' परीक्षीयमानः धातूनामनेका-
र्थत्वात् क्रीडायमानः, 'णिञ्वायसि' निर्वातिके=वायुवर्जिते, 'णिञ्वाघायंसि'
निञ्वाघानके=शीतोष्णागुद्रवरहिते, गिरिकंदरमल्लीणेव' गिरिकन्दरे=गिरिग-
ङ्गेरे आग्नीनद्व, 'चंपगपायवे'-चम्पकपादयः-चम्पकवृक्षश्च, 'सुहं सुहेणं वड्डुइ'
सुखं सुखेन वर्द्धते=मेघकुमारः सर्वथा सुखपूर्वकं वृद्धिं प्राप्नोतीत्यर्थः । 'तएणं
तस्स मेहकुमारस्स अम्मापियरो' ततःखलु तस्य मेघस्य कुमारस्य मातापितरौ
आणुपुब्बेण' आनुपूर्व्येण क्रमेण, नामकरणं च 'पजेमणं' 'प्रजेमनम्' प्रजेमनम्=
अन्नप्राशनं च एवं 'चंक्रमणं च' चंक्रमणकम्-इतस्ततश्चलन 'चोलोवणयं च'
चौलोपनयं=शिखाधारणं, मुण्डनावयसस्कारविशेष, 'महया इड्ढी' सकारसमुदरणं

(उवलालिज्जमाणे) इसके समस्त नाना प्रकार के खिलौने मनोविनोद
के लिये रखे रहते थे । (रम्मंसि मणिकोटिमतलंसि परिमिज्जमाणे) सुरम्य
मणि निर्मित भवन की भूमि-मे-प्रांगण में-यह क्रीडा किया करता था ।
(णिञ्वायंसि णिञ्वाघायंसि गिरि कंदरमल्लीणेव चंपगपायवे सुहं सुहेणं वड्डुइ)
जिस प्रकार वायु वर्जित तथा शीत उष्ण आदि के उपद्रव से रहित पर्वत
शुष्का में उत्पन्न चंपक का वृक्ष निर्विघ्नरूप से बढ़ता है उसी प्रकार यह
मेघकुमार भी सुखचैन से वृद्धि को प्राप्त होने लगा । (तएणं तस्स मेहस्स
कुमारस्स अम्मापियरो अनुपुब्बेणं नामकरणं च पजेमणं च चंक्रमणं च
चौलोवणयं च महया इड्ढी सक्कारस्समुदरणं करिंसु) इसके बाद उस
मेघकुमार के माता पिताने उसका संस्कार किया । अन्नप्राशन क्रिया करवाई ।
चक्रमणविधि एवं मुंडनसंस्कार करवाया । ये सब संस्कार जो करवाये

येनी आमे जतजतना रमडडोओ मनोविनोद माटे भूक्षमा आवता डता (रम्मं-
न्निमणिकोटिमतलंसि परिमिज्जमाणे) मनोहर मणिमय भवननी भूमिमां, प्रांग-
णमा, मेघकुमार रमतो डतो (णिञ्वायंसि णिञ्वाघायंसि गिरिकंदरमल्लीणेव
चंपगपायवे सुहं सुहेणं वड्डुइ) जेम वायु रहित तेमज डडी, गरमीना उपद्रव
वगरनी पर्वतनी शुक्ष्माभा उत्पन्न च पक्षनिर्विघ्न इमे वृद्धि पावे छे, तेमज आ
मेघकुमार पणु सुजेथी मोटो थवा डोओ (त एणं तस्स मेहस्स अम्मापियरो
अनुपुब्बेणं नामकरणं च पजेमणं च चंक्रमणं च महया इड्ढी सक्कारस्समुद-
रणं करिंसु) त्थारणाड मेघकुमारो मातापिताओ नामकरणं संस्कार कर्यो अने अन्न
प्राशन विधि सपन्न करी त्या आड चक्रमणविधि तेमज मुंडन संस्कार कर्तव्यो

इदं विस्कारममुद्येन = मइत्या ऋद्ध्या यः सत्काराणां समुदयस्तेन, जनानां
 नाविषसत्कारैरित्यर्थः, 'करिस्तु' कुरुत । ततः सल्लु तं मेघकुमारं मातापितरौ
 मादरेगद्व्यासजावगधेष' सातिरेकाऽष्टवर्षमासक वैष-सातिरेकाणि = किंचि
 भिकसविवानि भट्टौवर्षाणि जातानि यस्य तं गर्भकालगादाय किंचिदधि
 षष्टवर्षपरिमितवयस्कमित्यर्थः, तन जन्मकालतः मासत्रयाधिक सप्तवर्ष वयस्क मित्ती
 गीत भवती, तदेव स्पष्टो कुर्वन्नाह 'गम्भट्टमे वास' गम्भाष्टमे वर्षे गर्भतः = गर्भे दाममाश
 षष्टमे वर्षे पूर्णे सती स्तोत्रकालानन्तरमीत्यर्थः । सोऽहंसी' शोभने तीहीकरण
 यम नयनं हुषांसी' तीयोऽकाण दिवमनसप्र मुहूर्ते = शुभवीथ्यौ शुभकरणे
 'भमुहूर्तं' कलापरियस्त उपणति, कलाचार्यस्य उपनयतः - कलाचार्य इत्यस्य समी
 पमा अध्यस्तु प्राप यत इत्ययम् । ततः सल्लु स कलाचार्य मेघकुमारं दामसतिं पत्न्या स
 ह तिस्त्वावेह' इति सम्पन्नः । भटावह' मधयति = प्रापयति, उपदिशतीत्यर्थः
 ये वे साधारण स्थिति स नदीं करवाय गय किंतु इनक करते समा
 न लोभोंन मादमीजनो का अपनी पत्नी भारो ऋद्धि के छारा नाना
 प्रकार आदर सत्कार दिया । (तत्पुत्र से मेघकुमार अम्मापितरौ सादरे
 द्रवाम जा ग वैष गम्भट्टमे वासे सोऽहंसी निद्रिकणदिवमनसप्रि
 षष्टमि प्लापरियस्त उपणति) धीरेऽ मघकुमार क मध कुछ अधिक आठ वर्ष
 नाल्लु कभ्यात् जन्मकाल से छेहर तीन मास अधिक मास वर्ष जय समाप्त
 ने पुरुगम फल से लगातार जय गीक पाठ वर्ष का वह लोग वा मय शुभमिति,
 शुभस्त्रण शुभद्विपस शुभ नसप्र शुभमहूर्तमें उस उसके मातापिताने कला-
 करने के लिये कलाचार्य के पास बैठा दिया । (तत्पुत्र से कलाचार्य मा
 दनार छेलाइया गो गणियप्पहाणाओ सउणरूपज्जवमाणाओ वासतिं कलाभा
 र मुत्ताओ ग अधओ ग काओ ग सहावह सिस्त्वावेह) कलाचार्य न
 ग्य जया भग्नादेश भाषा लक्ष्मि पू । यथा नदि पञ्च आ सस्त्रादेश क ती वजने ते
 ग लये अधर्मी जनेने पेल्लनी भूत न ऋद्धि द्वारा जनेने रीते सहावह कथे
 तत्पुत्र से मेघकुमार अम्मापितरौ मादरेगद्व्यासजावगधं वैष गम्भट्टमे
 वासे मादहंति निद्रिकणदिवमनसप्रि कलापरियस्त उपणति) धीमे धीमे आग
 ध्यादे मेघकुमार आठ वर्षो पत्नार कथो केटवे के न भडागधी भाटीने सात वय
 जने तल्लु भाग पू । यथा त्वादे शुभमिति शुभक ल जने शुभमुहूर्तभां तेने भाल
 पेत्तवे के क/पल्लोना अभ्यास भादे कलाचार्य पसे जेभा पे (तत्पुत्र से कलाच
 रिय माद दनार छेलाइयाओ गणियप्पहाणाओ सउणरूपज्जवमाणाओ
 वासतिं कलाभाओ मुत्ताओ ग अधओ ग काओ ग सहावह सिस्त्वावेह)

‘सिखावेइ’ शिक्षयति=अभ्यासयित्त्वर्थः। कीदृश्यस्ता कलाः इत्याकाङ्क्षायामाह-‘लेहाइयाओ इत्यादि ‘लेहाइयाओ’ लेखादिकाः-तत्र लेखनं लेखः=अक्षरविन्यासः तद्विषया कला लेख इत्युच्यते, स आदिर्यासां तास्तथा, लेखो लिपिः, सा चाष्टादशधा=हंसलिपिः१, भूतलिपिः२, यक्षलिपि३, राक्षसीलिपिः४, औडौलिपिः५, याविनी६, तुरुष्की७, कीरदेशोत्पन्नलिपिः कीरिः८, द्राविडी=द्रविडदेशोत्पन्नलिपिः९, सिन्धु=सिन्धुदेशोत्पन्नलिपिः१०, मालविनी=अवन्तीदेशोद्भवा११ नाटीलिपि१२, नागरी१३, लाटी१४, पारसी१५, अनिमित्ती१६, चाणकी१७, मूलदेवी१८, इति, ‘गणियप्पहाणाओ’ गणितप्रधानाः=एकद्वित्रयादि संख्याप्रधानाः, ‘सऊणरूपज्जवसाणाओ’ शकुनरूपपर्यवसानाः, शकुनरूपपर्यन्ताः ‘वावत्तरिं कलाओ’ द्विसप्ततिं कलाः, ‘सुत्तओय’ सूत्रतश्च=ग्रथितमूलरूपात्, ‘अत्थओ य’ अर्थतः=व्याख्यानतश्च, ‘करणओय’ करणतः=प्रयो-

भी मेघकुमार को लेखादिकला गणित प्रधानकला और शकुनरूप (शब्द) पर्यन्त तक की समस्त ७२ कलाओं का उपदेश दिया और उन्हें सिखाया। अक्षर लिखने की कला का नाम लेखकला है-अक्षरलिपि १८ अठारह प्रकार की होती है (१) हंसलिपि (२) भूतलिपि, (३) यक्षलिपि (४) राक्षसीलिपि (५) औडौलिपि, (६) याविनीलिपि, (७) तुरुष्कीलिपि, (८) कीरदेश में उत्पन्न हुई कीरिलिपि, (९) द्राविडीलिपि, (१०) सिन्धुदेश की लिपि, (११) अवन्ति देशकीलिपि, मालविनी, (१२) नाटीलिपि (१३) नागरीलिपि, (१४) लाटीलिपि, (१५) पारसीलिपि, (१६) अनिमित्ती, लिपी (१७) चाणकी लिपि, (१८) मूलदेवीलिपि। एक दो, तीन आदि संख्या प्रधान कला का नाम ये सब कलाएं मेघकुमार को मूलरूप से सुनाई गई और सिखलाई गई। अर्थ की अपेक्षा भी ये सब कलाएँ उसे सुनाई गई। तथा कथाप्रयोगरूप व्यापारद्वारा ये सब कलाएँ उसे सुनाई गई और समझाई

कणाशीषन्नारम्भात्पण्ये मेघकुमारने लेखवगेरेनी कणा, गणितप्रधानकणा अने शकुनरूप (शब्द) सुधीनी षधी ओंतरे कणाने उपदेश आये अने शिषवाडी. अक्षरलपवानी कणानु नाम लेखनकणा छे अक्षरलिपि अठार (१८) प्रकारनी होय छे (१) हंसलिपि, (२) भूतलिपि, (३) यक्षलिपि, (४) राक्षसी लिपि, (५) औडौलिपि, (६) याविनीलिपि, (७) रुष्कीलिपि, (८) कीरदेशमा प्रचलित कीरिलिपि, (९) द्राविडीलिपि, (१०) सिन्धुदेशनी लिपि (११) अवान्तिदेशनी लिपि, मालविनी, (१२) नाटीलिपि, (१३) नागरीलिपि, (१४) लाटीलिपि, (१५) पारसीलिपि, (१६) अनिमित्ति लिपि, (१७) चाणुकीलिपि, (१८) मूलदेवी लिपि अक, के, त्रणु वगेरे सभ्या प्रधानकला छे अष षधी कणाओ मेघकुमारने मूल रूपमां सलणावी अने शिषवाडवामा आवी

गतम्, कल्याणपारप्रदर्शनादित्यर्थ, तथा=द्विसप्ततिरूपानामानिदर्शयति-
 'छेह' छेह १, गणिय-गणितम्=एकद्वित्रयादि सख्यालक्षणम् २, एष 'म्ब'
 रूपं=मणिवस्त्रानिषु चित्रकरणलक्षणम् ३, 'नट' नाटय=सामिनयनिरभिनयपूर्वकं
 नर्तनम् ४, 'गीय' गीतं=गार्धर्षकलाज्ञानविज्ञानलक्षणम् ५, 'वाइय' वादिप्र-
 नीणापट्टादिकम् ६, सरगय' स्वरगतं=गीतमूलभूतानां पञ्चजश्रुपभादिस्वराणां
 परिज्ञानं ७, 'पोक्खरगय' पुष्करगतम्=मृदङ्गविषयक विज्ञानम्, बाघान्तर्गतत्वेति
 मृदङ्गदेः पृथक् कथन परम संगीताङ्गत्वबोधनार्थम् ९, समताम्=गीतादिमान
 कालस्तालः, सप्तमः=न्यूनाधिकमाभातो ज्ञायते यस्मात् तत् समतालविज्ञा-
 नम् ९, 'जुय' घृतम्='जुमार'जूवा' इतिमापायाम् १०, जणबाय' जानवाद=
 जनेषु याद प्रतिवाद बादकरणरूपं घृतविशेषरूपं वा ११, 'पाक्षय' पाक्षरु=घृतो

गई और सिखलाई गई (तंजहा) ये ७२ कलाएँ ये हैं-(१ छेह २ गणिय
 ३, स्ख ४, नट ५ गीय, ६ वाइय, ७ पोक्खरगय ८, सरगय, ९ समताल ७२
 मणकरण) छेह कला १ गणितकला २ मणिवस्त्रआदिकों में विप्र काटनारूप
 रूपकला ३, नाटयकला, अभिनय दिसमाकर या नहीं दितमाकर नाचना ४,
 गीतकला-गाते की विशेष निपुणता ५, वादिप्रकला-वीणा पट्टा आदि
 का ढगसर बजाना ६, स्वर गतकला-गीत के मूलकारण पञ्चन श्रुपम
 भादि स्वरों का ज्ञात होना ७, पुष्करगत कलामृदंग के बजाने का विशेष
 जान ८, समतालकला गीतादि के प्रमाण या काल सम हैं न्यूनाधिक
 नहीं है ऐसा जानना ९ घृतकला-जुआ खेलने में विशेष निपुण होना १०,
 जनवादकला-मनुष्यों के साथ वाद-विवाद करने का निपुणता का ज्ञान ११,

अर्धेनी अपेक्षाये पञ्च आ अर्धे कलाये तेने सभगावी अने सभजवी तेभज
 कला प्रयोगरूप कार्यद्वारा आ अर्धे कलाये तेने सभगावी अने शिअवावी (म ज्ञा)
 जे २ कलाये आ प्रभाये छ (१ छेह २ गणिय ३ स्ख ४, नट ५,
 गाय ६ वाइय ७ सरगय ८ पोक्खरगय ९ समताल ७२ मणउय)
 वेणकला (१) गणितकला (२) मणिवस्त्र वनरेमा चित्र केत वाइय, ३ कला (३)
 नाटयकला अभिनय अद्वित अथवा अभिनय वगर नाथय (४) गीतकला (५) वादि-
 प्रकला वगेरेने आरी सीते प्रभाजवा (६) स्वरगतकला-गीताना भूण करण पडव
 करण वगेरे स्वरानु जान थय (७) पुष्कर गतकला-मृदंग जलेवथानु मविशेष
 जान थय (८) समतालकला जीन वगे ने प्रभाजकला मभ छ विप्र नदि अथ
 जान थय (९) घृतकला-जु पार रमवाभा अविशेष निपुण थय (१०) जनवादकला-
 भाजयेनी आये वाद-विवाद के अयोग्य दोशियाय थय (११) पाक्षकला-पक्ष रम

पकरणविशेषः 'पाशा' इति भाषायाम् १२, 'अष्टापदं' अष्टापदं=धूनविशेषं खेल
नम् १३, 'पोरेकव्यं' पुरःकाव्यं, पुरतः पुरतःकाव्यं, काव्यरूपवाणी निस्सारणं
शीघ्र कवित्वमित्यर्थः १४, 'दगमट्टियं' दकमृत्तिकाम्, उदक युक्तमृत्तिकाप्रयोग-
विधिः, उदकमिश्रितमृत्तिकाप्रयोगज्ञानम्, कुंभकार विद्येत्यर्थः, ताम् १५, 'अन्न-
विहि' अन्यविधिम्=अन्ननिष्पादनविज्ञानम्, अन्नविहि' इत्यत्र ममवायाङ्गो-
क्तस्य 'महुसित्थं' इत्यस्य समावेशः १६, 'पाणविहि' पानविधिम् १७, 'वस्थ-
विहि'=वस्त्रनिर्माणधारण विज्ञानम् १८, 'विलेपणविहि' विलेपनविधि=चन्दना
दिचर्चनविधिम् १९, 'आभरणविहि' आभरणविधि=भूषणनिर्माणधारणवि-
धिम् २०, 'शयनविहि' शयनविधि=शय्या पर्यङ्कादिविधिविज्ञानम् २१, 'अज्ज'
आर्या=मात्राछन्दोरूपा-मात्रा सम्मेलन छन्दोनिर्माणविज्ञानम् २२, 'पहेलिका'
प्रहेलिका=गूढाशय गद्यपद्यमयीरचनाम् २३, 'मागधियं' मागधिकां=मगधदेशीय-
भाषाकवित्वम् २४, 'गाथं' गाथा=संस्कृतेतरभाषानिबद्धामार्यामेव कलिङ्गादि-

पाशकला-पाशा खेलने की निपुणता का होना १२, अष्टापदकला विशेष
जूआ का खेलना १३, पुरःकाव्यकला-शीघ्रकवि होना १४, दगमृत्तिका
कला-कुंभकार की विद्या से निपुण होना १५, अन्न विधिकला-अन्न
पैदा करने की रीति का जानना १६ पान विधिकला-पेयपदार्थ के विषय
में जानना १७, वस्त्रविधिकला-वस्त्रके बनाने तथा उसके पहिरने की रीति
का जानना १८, विलेपन विधिकला-चन्दन आदि चर्चने योग्य पदार्थ
की विधि से जानना १९, आभरण विधिकला-भूषणों के बनाने और
धारण करने की विधि का जानना २०. शयन विधिकला-शय्या पर्यङ्क
आदि के विषय की जानकारी होना २१, आर्यकला-आर्याछन्द के बनाने
की रीति का जानना अर्थात् मात्राओं के मिलाप से छन्द बनाने का ज्ञान
होना २२, प्रहेलिका-गूढभाषावाली गद्यपद्य रचना करना २३, मागधिका-
मगधदेश की भाषा में कविता करना २४, गाथा संस्कृत अथवा इतर

भाषा निपुण्यं यत्तु (१२) अष्टापदकला-विशेष प्रकरणे ननुगारनी रमत (१३) पुर
उच्यते-शीघ्र कवि यत्तु (१४) दगमृत्तिका कला-कुंभरनी विद्यामा निपुण्यं यत्तु
(१५) अन्नविधिकला-अनाज उपजावानी रीति ज्ञातुम् (१६) पानविधि कला-पेय-
पदार्थ विशेष ज्ञातुम् (१७) वस्त्रविधिकला-वस्त्र अनाववा तेभ्य तेने पहिरवानी रीति
ज्ञातुम् (१८) विलेपन विधिकला-चन्दन वगैरे लेपन पदार्थोने लगाववानी विधि ज्ञातुम्
(१९) आभरण विधिकला-आभूषणोने अनाववा अने धारण करवानी विधि ज्ञातुम्
(२०) शयनविधि कला शय्या पर्यङ्क वगैरे नीणागततु ज्ञानं यत्तु, (२१) आर्यकला-
आर्या छन्दने अनाववानी रीति ज्ञातुम् अथैके के मात्राओना भेजापथी छन्द अना-
ववानु ज्ञानं यत्तु (२२) प्रहेलिका-गलीर अर्थ धरावती गद्य-पद्यनी रचना करवी
(२३) मागधिका-मगधदेशनी भाषामा कविता करवी (२४) गाथा-संस्कृत अथवा

नम् ३, 'सुखनराग' सुखर्णपाक-सुखैरसायनविज्ञानम् ६४ 'सुखखेद' सूत्र
खेद=सूत्रक्रीडाविशेषम् ६५, 'वदखेद' वदखेद=वृत्ताकारभ्रमणेन क्रीडाविशेषम्,
'वदखेद' इत्यप्यसमसापादोक्तस्य चम्पनखेदे 'इत्यस्य समावेशः- 'चर्महाव' इति
प्रतिपत्तिदम् ६६, 'नालिकाखेद' नालिकाखेदम्=इष्टसिद्धयामात्रे विपरीतपात्रक
पातनम् ६७, पत्रच्छेदः पत्रच्छेदम्=अष्टोत्तरशतपत्राणां शतपत्राणां मध्ये विरक्षित
पत्रच्छेदने इस्तलाघवम् ६८, 'कटच्छेदः' 'कटच्छेदः=कलाविशेषः, ६९, 'सजीव'
सजीव=सज/वकार्णं सूत्रमनुष्यस्य जीवितवृत्तानिर्माणम्, वृत्त सुवर्णादि धातूनां
पूर्वस्वरूपमभ्यादन वा ७० 'निर्जीव' निर्जीव पारदादि धातूनां मारणम् ७१,
'मत्तगुरुमिति' मत्तगुरुम्=शुभाशुभमयचक्रपक्षिगुणज्ञानम् ७२ ॥ सू० २० ॥

का ग्रहण क्रिया गया है। धनुर्वेद-धनुष चक्रान की विधि की सीम्बना ६२,
शिरण्यपाक चांदो स रसायन बनाने की विधि सीम्बना ६३, सुवर्णपाक
सुवर्ण क पाक बनाने की विधि सीम्बना ६४, सूत्र खेल-झोरोस खेलकरना सीखना
६५, वृत्त खेल गालासा भ्रमण करत हुए खेल करना ६६, नालिका खेल-
ईष्ट सिद्ध क अनाथ में शिपरीमरूप से पाशों का डालना ६७, पत्रच्छेद-
१०८ पत्रों के बीच में किसी एक पत्राये हुए पत्रों को छेद देना ६८, कटच्छेद
६० सजाव-भरे हुए मनुष्य को जीवित मनुष्य क समान बतलाने की
विधि में निपुण होना ७ अथवा मारी गई सुवर्ण आदि धातुओं को ठमक
पृथक्पृथक् दिखला देना निर्जीव-पारद आदि धातुओं को मारनेकी
विधि मानना ७१, मत्तगुरु-पक्षियों के शब्दों से शुभ
और अशुभ का ज्ञान करना ७२,। इनमें अन्नविधिनामकी १६ वी कथा
में गनगागाह कथित 'महामित्थ' इसका समावेश किया गया है इस तरह

अनावधानी विधि शीघ्रनी (६३) सुवर्ण पक्षयोनाया पाक अनावधानी कथा शीघ्रनी
(६६) सूत्र खेल झोरोस द्वायगमता शीघ्रनी (६५) वृत्त खेल-ओगाअर अभय
करता अभय (६६) नालिका पत्र-छेद त्रिदिना अनावधानी विपरीत रूपशी पाशाओ
के कथा (६७) पत्रच्छेद ओकसोआह (१०८) पत्राओनी वचने केअच्छे पत्ताने छेदु (६८) कट
च्छेद-(६६) सलून-भरे । भावुअने छपता भावुअनी केअपतावधानी कथामा निपुणयु
(७०) अथवा मारी गय सुवर्ण वजेरे धातुओने तेमना पूर्वइपमा अतायु,
अर्थात् सुवर्ण भरमने इरी सुवर्णतु रूप आपयु निर्जीव-पा ह वजेरे धातुओने
भारवानी विधि अलुपी (७१) मत्तगुरु-पक्षीओना अवयव उपरशी शुभाशुभ
भावु (७२)

आ कथाओमा अन्नविधि नामनी १६ वी कथाभा अभवायात्र अन्न

चूर्ण युक्ति नाम की कला में औपपातिक सूत्रोक्त 'गंधयुक्ति' का हयलक्षण नाम की ३४वीं कलामें समवायाङ्ग कथित 'आमसिक्ख' का गजलक्षण नाम की ३५वीं कला में, समवायाङ्ग कथित 'हत्थिसिक्ख' का कुक्कडलक्षण नाम की ६७वीं कला में, समवायाङ्ग कथित कलामें समावेश किया गया है 'मिढयलक्खण' का असिलक्षण नाम की ४०वीं कला में औपपातिक तथा समवायाङ्ग में कथित 'चम्मलक्खण' का काकणिलक्षण नाम की ४२वीं कला में 'चक्कलक्खण' का वास्तुविद्या नाम की ४३वीं कला में, समवायाङ्ग प्रतिपादित 'खवावारनिवेश' का नगरमान नाम की ४५वीं कला में, समवायाङ्ग में कही हुई नगरनिवेश 'काचार' नाम की ४६वीं कला में, समवायाङ्ग में कही हुई 'चंदलक्खण, सूरचरिय राहचरियं गह्वरियं इन चार कलाओं का प्रतिचार नाम की ४७वीं कला में, समवायाङ्ग कथित 'सोभागकर, दो भागकर, विज्जागय, मंतगय, रहम्मगय सभासचार' इन ६ कलाओं का युद्धनाम की ५३वीं कला में, समवायाङ्ग कथित 'दंडयुद्ध' तथा जंवूद्रीपप्रज्ञप्ति कथित 'दिट्ठिजुद्ध' का तथा वृत्त खेल नाम की ६६वीं कला में, समवायाङ्ग कथित 'चम्मखेड चम्मल' का समावेश किया गया है ॥ सूत्र ॥ २० ॥

"भट्ठमित्थ"नो समावेश करवामा आब्यो छे आ प्रमाणे 'यूथु' युक्ति' नामनी ३० भी कलामा, औपपातिक सूत्रोक्त 'गंध युक्ति'ना डय लक्षण नामनी ३४ भी कलामा, समवायाग कथित "आससिक्ख"नो ग लक्षण नामनी ३५ भी कलामा, समवायाग कथित "हात्थि सिक्ख"नो कुक्कुड लक्षण नामनी ३७ भी कलामा, समवायाग कथित "मिढय लक्खण"नो असि लक्षण नामनी ४० भी कलामा, औपपातिक तेमज समवायागमा कथित "चम्म लक्खण"नो काकणि लक्षण नामनी ४२ भी कलामा "चक्कलक्खण"नो वास्तु विद्या नामनी ४३ भी कलामा, समवायाग प्रतिपादित "खवावार निवेश"नो नगरमान नामनी ४५ भी कलामा, समवायागमा डडेवायेदी 'नगर निवेश'नो चार नामनी ४६ भी कलामा, समवायाग कथित 'चद लक्खण सूर चरिय, राहु चरिय, गड चरिय, चार' कलाओ तो 'प्रतिचार' नामनी ४७ भी कलामा, समवायाग कथित 'सो लाग कर, दो लाग कर विज्जागय, मंत गय, रहस्य गय सभा सचार आ ६ कलाओनो युद्ध नामनी ५३ भी कलामा, समवायाग कथित 'दंड युद्ध'नो तेमज जवूद्रीपप्रज्ञप्ति कथित "दिट्ठिजुद्ध"ना तेमज वृत्तखेल नामनी ६६ भी कलामा, समवायाग कथित 'चम्मखेड' चम्मलनो समावेश करवामा आब्यो छे ॥ सूत्र २० ॥

स्वधाधारमानं=शुभ्र विधेयं कदा क्रियत् परिमित सैन्यमुपनिवेशनीयमिति प्रमाण
 विज्ञानम्, 'स्वधाधारमाण' इत्यत्र समवायाङ्गोक्तस्य 'स्वधाधारनिवस' इत्यस्य
 समावेशः ४४ 'नगरमाण' नगरमानम्=अस्मिन् प्रदेशे कीदृशमायामदैर्घ्योप-
 सिद्धं येन विजयशाली भवेयं। कस्य वर्णस्य कस्मिन् कस्मिन् स्थाने निवेश
 भेष्टा' इति विज्ञानम्, 'नगरमाण' इत्यत्र समवायाङ्गोक्त 'नगरनिवेश' इत्यस्य
 समावेशः ४५, 'धार' धार=ज्योतिषारस्तस्य विज्ञानम्, 'धार' इत्यत्र सम
 वायाङ्गोक्तानां 'चंद्रलक्षण' मृगचरिय' राहुचरिय' राहुचरिय' गहचरिय' इत्येषां
 चतुर्णां समावेश ४६, 'पट्टिचार' पट्टिचारं=पट्टिवर्तितधारं इष्टानिष्टफलजनक
 शांतिकर्मादि क्रियाविशेष-विज्ञानम् 'पट्टिचार' इत्यत्र 'मोभागकर' दो भागकर।
 विज्जागय मतगय' रहस्मगय' समामधार' इत्येतेषां समवायाङ्गोक्तानां पञ्चा
 समावेश ४७ 'बुह' व्यूह-शकटायांकृतिक सैन्यरचनम् ४८, 'पट्टिबुह'
 प्रतिव्यूह-प्रति=प्रतिद्विजिनां व्यूहसङ्ग्राह्य व्यूह स्वरक्षणाय सैन्यरचनम् ४९,
 'चक्रबुह' चक्रव्यूह=चक्राकृतिसैन्यनिवेशपरिज्ञानम् ५०, 'गहबुह' गहबुह=

स्वधाधारमानं-शुभ्र को परास्त करने के लिये किस समय कितना सैन्य स्थापित
 करना चाहिए इस तरह सैन्य का परिमाण का विचार करना ४४
 नगरमान-इस प्रदेश में स्थितता लम्बा चौड़ा नगर बसना चाहिए कि
 णिम्हस में कि जगह ली जाने तथा किमर्थों को किस स्थान में बसाना
 जगह होता है इत्यादि विचार करना ४५, धार ज्योतिषक का विचार
 ४६, पट्टिचार-इष्टानिष्ट फल जनक शांतिकर्म आदि क्रिया विशेष का
 विचार करना ४७, व्यूह-शकट भावि की आकृति में सैन्य का स्थापना
 करना ४८ प्रतिव्यूह शत्रुओं के व्यूहों से संग्र करने के लिये और अपनी
 रक्षा करने के लिये सैन्य की स्थापना करना ४९ चक्रव्यूह चक्र के आकार
 में सैन्य स्थापित करने की विधि का जानना ५० गहबुह की आकृति के अनुसार

भागे धार के ली गेना दो दो आ शीते सेनाना परिभाज्यो विचार करवे। (४४)
 नगर मान आ प्रदेशमा डेटहा प्रभाज्यु नगर भावु जोधके के नेशी टु विजयी
 आड तेमर क्या वजुना भाज्युसेने कथि वज्याजे वज्यावु आड छ वगेरे डपर
 विज्या करवे। (४५) धार ज्योतिष आड विशेष विचार करवे। (४६) प्रति धार-
 छानिष्ट इण आपनारा शांति कर्म वगेरे क्रिया विशेषनो विचार करवे। (४७)
 छ-शकट वगेरेना आकारमा सेनानी स्थापना करवी। (४८) प्रतिव्यूह-शत्रुना
 न ने तोयीने पोतनी रक्षा करवा भागे अमुक शीते सेना गोडववी। (४९) आड
 बुद्धयकना आ १० गेना जोडववानी विधि जानवी। (५०) गहबुह-अनुक्रम

गरुडाकृति सेनानिवेशनपरिज्ञानम् ५, 'सगडव्यूहं' शकटव्यूहं-शकटाकृति सैन्य रचनम् ५२, 'जुद्धं' युद्धं=कुक्कुटादिवद् युद्धकरणम् 'जुद्धं' इत्यत्र समवायाङ्गोक्तस्य 'दंडजुद्धं' इत्यस्य तथा जम्बूद्वीपपञ्चसिकथितस्य 'दिद्विजुद्धं' इत्यस्य च समावेशः ५३, निजुद्धं' नियुद्धं मल्लवत् युद्धकरणम् ५४, 'जुद्धाजुद्धं' युद्धाति युद्धं=खड्गादि प्रहारपूर्वक महायुद्धम् ५५, 'अद्विजुद्धं' अस्थियुद्धं=अस्थियुद्धकरण कलाज्ञानम् ५६, 'मुष्टिजुद्धं' मुष्टिजुद्धं=योधप्रतियोधयोः परस्परं मुष्ट्याहननम् ५७, 'बाहुजुद्धं' बाहुयुद्धं=योधप्रतियोधयोः परस्परं भुजाभ्यामावातकरणम् ५९, 'लताजुद्धं' लतायुद्धं=द्वद्विपति द्वन्द्विनोः परस्परं लताभिः परिताडनम् ५९, 'ईसत्थ' इषुशास्त्रं=नागवाणादि दिव्यशस्त्रमूचकं शास्त्रज्ञानम् ६०, 'त्सरुप्रपातं' त्सरुप्रपातं=त्सरु=खड्गमुष्टिः, यद्यपि त्सरुः खड्गमुष्टिः स्यात् तथापि अवयवग्रहणात् ग्रहणेऽवयविग्रहणात् खड्गग्रहणम्, तस्य प्रपातः प्रहरणं, तमित्यर्थः ६१, 'धनुर्वेयं' धनुर्वेदं=धनुर्विद्या ६२, 'हिरन्नपागं' निरूप्यपाकं=रजत रसायनपरिज्ञा

सार सैन्य का स्थापना करना ५१, शकटव्यूह-गाडी के आकार में सैन्य का स्थापना करना ५२, युद्ध कुक्कुट आदि की तरह युद्ध करना ५३, नियुद्धमल्लों की तरह परस्पर में युद्ध करना ५४, युद्धातियुद्ध-खड्ग आदि द्वारा प्रहार करते हुए महा युद्ध करना ५५, अस्थियुद्ध-अस्थियों से युद्ध करने की तरीका जानना ५६, मुष्टियुद्ध-मुष्टियों से परस्पर में प्रहार करना ५७, बाहु युद्ध-सुभटों और प्रतिसुभटों का आपस में हाथों से युद्ध होना ५८, लतायुद्ध-द्वन्द्वी प्रतिद्वन्द्वियों का परस्पर में लताओं द्वारा युद्ध होना ५९, इषुशास्त्र नागवाण आदि दिव्यशस्त्र मूचकशास्त्रों का ज्ञान होना ६०, त्सरुप्रपात-खड्ग से प्रहार करना, ६१, यद्यपि त्सरु शब्द का अर्थ खड्गमुष्टि होता है फिर भी अवयवके ग्रहण से अवयवी का ग्रहण होता है। इस नियमके अनुसार यहाँ 'त्सरु' से खड्ग

आकार मुख्य सेना गोठवली, (५१), शकट व्यूह-गाडीना आकारमा सेनानी स्थापना करवी, (५२), युद्ध कुक्कुट वगेरेनी जेम युद्ध करवु (५३), नियुद्ध-पडेलवानेनी जेम अेक भीलनी साथे लडवु (५४), युद्धातियुद्ध, भडग वगेरेने धा करता महायुद्ध करवु (५५), अस्थि युद्ध-अस्थियो द्वारा युद्ध करवानी रीत लणुवी (५६), मुष्टि युद्ध मुठीओथी प्रहार करीने लडवु (५७) बाहु युद्ध-सुलटो अने प्रति सुलटोतु अेक भीलनी साथे युद्ध थवु (५८), लतायुद्ध द्वन्द्वी प्रतिद्वन्द्वीओमां परस्पर लताओ द्वारा युद्ध थवु, (५९), इषुशास्त्र-नागवाण वगेरे दिव्यशस्त्र सूचक शास्त्रोतु ज्ञान थवु (६०), त्सरु प्रपात-भडग द्वारा प्रहार करवो, (६१), जे के त्सरु-शण्डनेो अर्थ भडग मुष्टि डोय छे, छता ओ अवयवना अडलुथी अवयवीतु अडलु डोय न छे" आ नियम मुख्य अडी 'त्सरु' द्वारा भडग अडलु करवामा आओ छे धनुर्वेद-धनुष अलाववानी विद्या लणुवी (६२), हिरण्य पाक याही द्वारा रसायनेो

देशमापानियद्गृहित्वविज्ञानम् २५, 'गीर्ण्य, गीर्तिका' पूर्वार्धसदृशोत्पत्तिसम
 रूपां गाधामेव २६, 'सिसोय' श्लोकम्=मनुष्यत्वाद्देवत्वमम् २७, 'हिरण्यमुक्ति'
 हिरण्यमुक्ति=रत्न निर्माणविधिम् २८, 'सुवन्नजुति' सुवर्णमुक्ति=सुवर्णनिर्माणो
 पायम् २९, 'सुवन्नजुति' वर्णमुक्ति, वर्ण=काष्ठादि सुगन्धिद्रव्यं वर्णयितुं, तत्र
 तत्तद्विधित्वस्योपपत्तिम् । अत्र औपपातिकमुक्तस्य 'गयजुति' इत्यस्य समा
 वेष्ट ३०, 'तरुणीपट्टिकम्' तरुणी परिकर्म=पुष्पतीरुपादिपरिवर्धनविधिम् ३१,
 'इत्यलक्षणे' स्त्रीलक्षण=सामुद्रिकशास्त्राक्तस्त्रीलक्षणविज्ञानम् ३२, 'पुरिसम
 कर्तव्यं' पुरुषलक्षण=उत्तममध्यमादि पुरुषाणां सामुद्रिकशास्त्रानुसारलक्षणविज्ञा
 नम् ३३, 'इयलक्षणे' इयलक्षण=दीर्घग्रीवादिसुरगलक्षणम् 'इयलक्षणम्' इत्यत्र
 समवायाद्भोक्तव्य आसमिकत्वं इत्यस्य समावेश ३४, 'गयलक्षणम्' गयलक्ष
 णम्=दीर्घत्वपरिणादादिलक्षणम् 'गयलक्षणम्' इत्यत्र समवायाद्भोक्तव्य 'इत्य
 सिकत्वं' इत्यस्य समावेश ३५, 'गान्तलक्षणम्' गोलक्षण=मृषिका नेमा क्लीबार्थो न

भाषा में निबद्ध हुई आर्यों को ही कम्पि आदि भाषा में रचन रूप क
 वित्त्व का बोध होना २, गीतिका-पूर्वार्ध के सदृश उत्पत्तार्थे लभ्यरूपा
 गाध का निर्माण करना २६, श्लोक-मनुष्यत्वादि छंदो का बनाना २७
 हिरण्यमुक्ति, -चाँदी बनाने की विधि का जानना २८, सुवर्णमुक्ति-मोना
 बनाने की रीती का जानना २९, वर्णमुक्ति सुगन्धित काष्ठ आदि का
 वर्ण बनाकर उम-नन नन उचित द्रव्य का मिलान की विधि जानना ३,
 तरुणी परिकर्म-पुष्पादि पत्रों के व्याधिक पत्रों की विधिरा जानना ३१
 स्त्रीलक्षण-स्त्रियों के सामुद्रिक शास्त्र प्रतिपादित लक्षणों का ज्ञान होना
 ३२, पुरुषलक्षण-सामुद्रिक शास्त्रानुसार उत्तम मध्यम आदि वर्णों का
 लक्षणों का जानना ३३ इयलक्षण-चाँदा के दीर्घ आदि लक्षणों का
 जानना ३४, गयलक्षण-हारा के दीर्घ आदि लक्षणों का जानना ३५,

जील भाषाभा रचित 'आर्यों ने ४ कविज देश वज्रेनी भाषाभा रचना सेवे
 कित्ति भाषा यवे (५) गीतिका, पूर्वार्धनी नेम उत्तरार्ध' लक्षणेय भाषा रचनी
 (२६) श्लोक-मनुष्य वज्रे २७ रचना रचनी, (२७) हिरण्य मुक्ति-चाँदी
 बनावधानी विधि लक्षणी (२८), सुवर्ण मुक्ति मुचसित का २९ वज्रेने भाषा बनावधानी
 तेमा लुच लुच पद्योना मिश्रलुनी रीत लक्षणी (३०) तरुणी परिकर्म पत्रान
 स्त्रीलोना रूप औरत ने वृद्धि पत्रा चानी कथा लक्षणी (३१), स्त्री लक्षण स्त्रीलोना
 भाषुकि शा भा कदेजा लक्षणेपुत जान धनु (३२) पुत्र्य लक्षण-आधुनिक शास्त्र
 मुख्य उत्तम मध्यम वज्रे पुरुषाना लक्षण लक्षणी (३३) इय लक्षण योनी लक्षणी
 , ना रीप व वज्रे लक्षणी लक्षणी (३४) गयलक्षण योनी व वज्रेनी रीत व वज्रे

शुभदः इत्यादि विचारविज्ञानम् ३६, 'कुक्कुडलक्षणं' कुक्कुडलक्षणं=वक्रनखरक्त-
चूडादिलक्षणज्ञानम्, 'कुक्कुडलक्षणं' इत्यत्र समवायाद्भोक्तस्य 'मिहयलक्षणं'
इत्यस्य समावेशः ३७, 'छत्रलक्षणं=छत्रलक्षणं=छत्रस्य शुभाशुभपरिज्ञानम् ३८,
दंडलक्षणं' दंडलक्षणम्='इयदङ्गुलो दण्डः शुभदः' इत्यादि लक्षणविज्ञानम् ३९,
'असिलक्षणं' असिलक्षणम्=अङ्गुलीशतार्थउत्तम खङ्गः' इतिविज्ञानम् औपपातिक-
समवायाद्भोक्तस्य 'चम्मलक्षणं' इत्यस्य 'असिलक्षणं' इत्यत्र समावेशः ४०,
मणिलक्षणं' मणिलक्षणम्=मणीना गुणदोषविज्ञानम् ४१, 'कागाणलक्षणं'
काकणिलक्षणं काकणिः=चक्रवर्तिनोरत्नविशेषः, तस्य लक्षणं=विपापहरणादि
योगपञ्चनैकविज्ञानम् औपपातिकसमवायाद्भोक्तस्य 'चक्रलक्षणं' इत्यस्य 'काग-
णीलक्षणं' इत्यत्र समावेशः ४२, 'वत्थुविज्जं' वास्तुविद्यां=वास्तुशास्त्रविज्ञान,
गोमुविहमुखगृहादि शुभाशुभपरिज्ञानम्, 'वत्थुविज्जं' इत्यत्र समवायाद्भो-
क्तस्य 'वत्थुमाणं' इत्यस्य 'वत्थुनिवेशं' इत्यस्यच समावेशः ४३, 'खंधावारमाणं'

गोलक्षण-मृषिका के नेत्रों जैसा नेत्रवाला बैल शुभ नहीं होता है ऐसे
गोलक्षणों का जानना ३६, कुक्कुड लक्षण-मुर्गे के लक्षणों का जानना-
३७, छत्रलक्षण-ऐसे लक्षणों वाला शुभ और ऐसेलक्षणोंवाला अशुभहोता है इस तरह
छत्र के शुभअशुभ लक्षणों का जानना ३८, दण्डलक्षण-इतने अंगुल का दंड
शुभ होता है इतनेका अशुभ ऐसा जानना ३९ असिलक्षण-तलवार के लक्षणों का
जानना ४०, मणि के लक्षणों का जानना, अर्थात् मणिके गुण दोषों का
विचारना मणिलक्षण ४१, चक्रवर्ती के पास के काकणिरत्न के लक्षणों का
जानना काकणिलक्षण ४२ वास्तुविद्या-घर के शुभाशुभ का विचार करना
४३, (जैसा गोकुं सुख जैसा अथवा मिह के सुख जैसा घर शुभ होता
है या अशुभ होता है इस तरह का विचार वास्तु विद्या में आता है)

लक्षणो न्नाणुवा (३५) गोलक्षणो-उदरडीनीआणो जेवाआणवाणो णणदशुलनथी जेवा गोलक्षणो
न्नाणुवा (३७) छ लक्षण-अमुदणतना लक्षणवाणो छत्र शुल अने अमुद लक्षणोवाणो अशुल
छायछे आमछत्रना शुल अशुल लक्षणोनी न्नाणु थवी (३८), दंड लक्षण-आटला आगलनो दंड
शुल छाय छे अने आटलानो अशुल आम न्नाणु (३९) असि लक्षण-तलवारना
लक्षणो न्नाणुवा (४०), मणि लक्षण-मणिना लक्षणो न्नाणुव अर्थात् मणिना गुणदोषो
समज्जवा (४१), काकणि लक्षण-चक्रवर्तिना काकणि रत्नना लक्षणो न्नाणु । (४२),
वास्तु विद्या-घर वगेरेना सणधमा शुल अशुल विचार कत्तो (४३), (जेम डे गायना
मो जेवु अथवा तो सिद्धना मो जेवु घर शुल छाय छे अथवा अशुल छाय छे
आ नतनो विचार वास्तुविद्यामा करवा पावे छे) खंधावार मान-शत्रुने दणाववा

मूलम्—तपण से कलायरिण मेहकुमार लेहाइयाओ गणित
प्यहाणाओ सउणरुय पज्जवसाणाओ घावतरि कलाओ सुत्तओय अ
त्यओ य करणओ य सिहावति सिक्खावति सिहावेत्ता सिक्खा
वेत्ता अम्मापिउण उवणेति । तपण मेहस्स कुमारस्स अम्मापियरो
कलायरिय महुरेहि महुरेहि वयणेहि, विउलेण वत्थगधमल्लालकरेण
सक्कारेति, सम्माणति, सक्कारित्ता सम्माणित्ता विउल जीवियारिह
पीइदाण दलयति दलइत्ता पडिविसज्जति ॥सु०२१॥

टीका—तपण' इत्यादि । ततः स्वच्छ स कलाचार्यः मेघकुमारं लेखा
दिकाः गणितप्रधानाः शकुनरुतपर्यवसाना = शकुनरुतपर्यन्ता शिक्षति कलाः
सुव्रतभार्यवत् करणतश्च 'सिहावे' सेषयति = प्रापयति, उपदिशति 'सिक्खा
वे' शिक्षयति = अभ्यासयति । 'सिहावेत्ता' सेषयित्वा = उपदिश्य, सिक्खावेत्ता =
शिक्षयित्वा = अभ्यास कारयित्वा, लेखादिशासकिकलानिपुणं कृत्वा,
इत्यर्थः, मातापित्रोरुपनयति, शशिकस्य राज्ञो पारिणी देव्याश्च समीपे

'तपण से कलायरिण' इत्यादि

टीकार्थ—(तपण) इसके बाद (स कलायरिण) वे कलाचार्य (महकु
मार) मधकुमार को (लेहाइयाओ) लेख आदि (गणितप्यहाणाओ) गणित
प्रधानकलाओं से लेकर (सउणरुयपज्जवसाणाओ) शकुनिरुत (पक्षिके राज्य)
पर्यन्त (पावतरि कलाओ) ७२ कलाओं को (सुत्तओय) सूत्र स (अत्यओय)
अर्थ से और (करणओय) करणरूप प्रयोग से (सिहावेति सिक्खावेति)
जय समझा चुके तथा पढ़ा चुक (सिहावेत्ता सिक्खावेत्ता) तब समझा
चुकरन क बाद और पढ़ा चुकरन क बाद (सम्माणित्ता उवणेति) उन्होंने उस

तपण से कलायरिण इत्यादि ॥

टीकार्थ (तपण) त्वा २ आ ६ (से कलायरिण) कलाचार्य (महकुमार) मेघकुमारने
(लेहाइयाओ) लेख पढ़े (गणितप्यहाणाओ) गणित प्रधान कलाओंकी भाँतीने
(सउणरुयपज्जवसाणाओ) शकुनिरुत (पक्षिकोत्तर राज्य) सुधी (पावतरि
कलाओ) जोत्तेर कलाओं (सूत्र ओय) सूत्र द्वारा (अत्य ओय) अर्थ द्वारा जाने
(करणओय) कण ३५ प्रयोग द्वारा (सिहावेति सिक्खावेति) समझली दीपी
जने कलायी दीपी (सिहावेत्ता सिक्खावेत्ता) समझान्या जने कलाय्या ५५
(अम्मापिउण उवणेति) तेमगे मेघकुमारने दावीने भावपित्तने सोधी दीपा.

समानयतीत्यर्थः । ततः खलु मेघस्य कुमारस्य मातापितरौ तं कलावार्यं मधु-
रैवेचनैर्विपुलेन वस्त्रगन्धमाल्यालंकारेण सत्कुरुतः, संमानयतः, सत्कृत्य सम्मान्य
विपुलं 'जीवियारिहं' जीवितार्हं यावज्जीवनयोग्य प्रीतिदानं दत्तः, दत्त्वा
प्रति विमर्जयतः सू. ॥२१॥

मूल—तएणं से मेहे कुमारे बावत्तरिकलापंडिए णवंगसुत्त-
पडिबोहिण अट्टारसाविहिप्पगारदेसीभासाविसारए गीइरइगंधव्वनट्टकु-
सले हयजोही गयजोही रहजोही बाहुजोही बाहुप्पमद्धो अलं भोग-
समत्थे साहसिए वियालचारी जाए यावि होत्था, तएणं तस्स मेह-
कुमारस्स अम्मापियरो मेहं कुमारं बावत्तरिकलापंडियं जाव वियाल-
चारिं जायं पासंति पोसित्ता अट्टपासायवडिंसए कारेंति, अब्भूग्ग-
यमूसियपहसिय विव मणिकणगरयणभत्तिचिने वाउद्धूय विजय वेज-
यंतिपडागच्छत्ताइच्छत्तकलिए तुंगे गगणतलमभिलंघमाणसिहरे जालं-
तरयणपंजरुम्मिलियव्वमणिकणगथूभियाए वियसियसयपत्तपुंडरीए
तिलयरयणद्धयचंदच्चिए नानामणिमयदामालंकिए अंतोबहिं च

मेघकुमार को लाकर उमके मातापिता को सौंप दिया । (तएणं मेहस्स अम्मा
पियरो त कलायारियं) इसके बाद मेघकुमार के मानापेनाने उस कलावार्य
का (महुरेहिं वयणेहिं) मिष्ट वचनों से और (विउलेण वत्थगंधं मल्लालं-
कारेणं) विपुल वस्त्र गंध माला, अलंकार से (सक्कारेंति सम्माणेंति)
सत्कार किया सम्मान किया (सक्कारित्ता सम्माणित्ता विउलं जीवियारिहं
पीइदाणं दलयंति सत्कार सम्मान करके विपुल प्रीतिदान जीवन पर्यंत निर्वाह
दोसके उतना उन्हें दिया । (दलयित्ता पडिविसज्जंति) देकर फिर विदा
कर दिया । -सूत्र २१।

(तएण मेहस्स कुमारस्स अम्मापियरो तं कलायारियं) त्थार णाह मेघ-
कुमारना मातापिताये. ते कलायार्येनो (महुरेहिं वयणेहिं) भीक्षुवचनो द्वारा अने
(विउलेणं वत्थगंधमल्लालंकारेणं) पुष्पेण प्रमाणुभा वत्थो, गंध भाणा अने
अलंकारे. द्वारा (सक्कारेंति सम्माणेंति) सत्कार कथो अने सम्मान कथुं
(सक्कारित्ता स माणित्ता विउल जीवियारिह पीइदाण दलयति) सत्कार अने
सम्मान आपीने आलवन सुधीनु विपुल प्रमाणुभा प्रीतिदान आधु (दल-
यित्ता पडिविसज्जति) आपीने तेभने विदाय कथा ॥ सूत्र २१ ॥

सण्हे तत्रणिज्जरुद्वलालुयापत्थरे सुहृफासे सस्तिरीयरूवे पासाईए
 जाव पडिरूवे एग च ण मह भवण कारेंति, अणेगखभसपसन्नि
 यिट्ट लीलट्टियसालभजिय अब्भुग्गय सुकयवइरवेइयाओ तोरणवर
 रइयसालभजिया सुसिलिट्ट वसिट्टलट्टसठियपसत्थवेरुलियत्थभना
 णामणिकणगरयणत्थचियउज्जल, बहुसमसुविभत्तनिचियरमणिज
 भूमिभाग ईहामिय जाव भत्तिचित्तखभुग्गवयर वेइया भराम विज्जा
 हर जमलजुयलजुत्तपिव अच्चीसहस्समालणीय रूवगसहस्सकलिय
 भित्तमाणर भित्तिभित्तमाण चक्खुभोयणलेस सुहृफास सस्तिरीयरूव
 कचणमणिरयण भियाग नाणाविह पच्चवन्नघटोपडागपरिमडियग्ग
 सिर धवलमरीडकवय विणिम्मुयत्त लाउलोयमहिय जाव गधवट्टि
 भूय पासाईय दरित्तणिज्ज अभिरूव पडिरूव ॥२२॥ सू०॥

टीका— तण्ण इत्यादि । तताः=तदनन्तर खलु स मघद्धमारः 'पारत्तरि
 क्कयापडिण' दामत्तत्तिकयापडित्त = दामत्तत्तिकयाममग्ग 'वयणत्तुत्तरडिपाडिण'
 नत्ताद्वुत्तमत्तिराधित्त = नत्ताद्वानि द्वे भा ० नत्तन द्वे नासिके, मिहवयैवा रत्तगगा,
 मत्तभेत्तम सुत्तानीर गुत्तानि या-पाट्टयत्तवन्नारत्तितानि, तानि मत्तिरा ५

'तण्ण से मघद्धमार' इत्यादि

टीकार्थ—(तण्ण) इमं पाद (म मघद्धमार) यमघद्धमार जा हि
 (पारत्तरिक्कया पडिण) ७२ क्कयाभो वा च्छडा तत्तह मोत्त पुत्ता भा मत्त
 (वयणत्तुत्तरडिपाडिण) भत्तन गुत्त नत्त वगो वा मत्तिरोपक्क पत्त गगा-
 अर्थात् या तारत्ता मं शो, जान शो नत्त, एक्कजिद्धा एक्क मत्तज्ज इत्थि

तानि यौवनवयसा जागरितानि व्यक्तं चेतनावन्ति कृतानि येन स तथोक्तः
 'अठारसविहिष्पगारदेसीभासाविसारए' अष्टादशविधिप्रकारदेशीयभाषा-
 विशारदः अष्टादशविधिप्रकाराः=प्रवृत्तिभेदाः यस्याः सा तथा तस्या, देशी-
 यभाषायां देशभेदेन वर्णावलिस्थाणां विगारो निपुणः, 'गीडरडगंधववनट्ट-
 कुमले' गीतिरतिगन्धर्वनाट्यकुशलः गीतिरति गन्धर्वद्वय नाट्ये कुशलः-
 गन्धर्वद्वयगीतनाट्यमर्मज्ञ इत्यर्थः, 'हयजोही' हययोधी=अश्वमारुह्य युद्धशील-
 एवम्-'गयजोही' गजयोधी 'रहजोही' रथयोधी, 'बाहुजोही' बाहुयोधी,
 तथा 'बाहुप्रमदी' बाहुप्रमदी=बाहुभ्यां प्रमदनशीलः, 'अलंभोगसमत्ये' अलं
 भोगममर्थः सकलभोगसामर्थ्यान्, 'साहसिए' साहसिकः=महापराक्रमशाली,
 'विद्यालचारी' विकालचारी-विकालेपि=रात्रावपि चरतीति विकालचारीपरम
 साहसिकत्वात्, 'जाएचावि होत्या' जातश्चाप्यभवत् चकारोऽनुक्तसमुच्चयार्थी-

तथा १ एक मन ये ९ अंग सुप्त जैसे बने रहते हैं- परंतु जब
 यौवन अवस्था आ जाती है तब ये सब जग जाते हैं-इनकी
 चेतना व्यक्त हो जाती हैं-कहने का तात्पर्य यह है कि वह मेघकुमार
 यौवनावस्था संपन्न हो गया-और (अठारसविहिष्पगारदेसीभासाविसा-
 रए) देश भेद से १८ प्रकार का प्रवृत्ति भेदवाली देशी भाषा के जानने
 में विगारद बन गया (गीडरडगंधववनट्टकुमले) गंधर्व की तरह गीत नाट्य
 का मर्मज्ञ हो गया (हयजोही, गयजोही, रहजोही, बाहुजोही, बाहुप्प
 मदी अलंभोगसमत्ये, साहसिए, विद्यालचारी, जाए चावि होत्या) घोड़े पर
 चढ़ कर युद्ध करने में अभ्यस्त हो चुका, गज पर चढ़कर युद्ध करने में
 अभ्यस्त हो चुका, रथ पर चढ़कर युद्ध करने में अभ्यस्त हो चुका, केवल
 बाहुओं से ही युद्ध करने में समर्थ हो चुका, बाहुओं से ही शत्रुओं के
 आवे छे त्वारे आ गधा अगो नअत थध नय छे, अमनी चेतना व्यक्त थध
 नय छे, ९ वानो लाव ओ छे ९ मेघकुमार नुवान थध गयो अने (अठारस
 विहिष्पगारदेसीभासाविसारए) देश भेदथी १८ प्रकारनी व्यवहा भा प्रयुक्त
 थती देशी भाषाओने नानुवाभा निपुण थध गयो (गीडरडगंधववनट्टकुमले)
 गंधर्वनी नेम सगीत अने नाट्यनो मर्मज्ञ थध गयो, (हय जोही, गयजोही,
 रहजोही, बाहुजोही, बाहुप्पमदी, अलंभोगसमत्ये, साहसिए: विद्यालचारी,
 जाए चावि होत्या) घोडा उपर भेसीने नग भेलवानो अभ्यस्त थध गयो,
 हाथी उपर भेसीने युद्ध करवाभा कुशल थध गयो, बुलओ कोन न युद्ध
 करवाभा स-र्थ थध गयो, बाहुओ द्वारा न शत्रुओना भईनमां शक्तिशाली थध

સ્તન ધર્મામીયોદિવાનિતિગમ્યતે, મપિ શ્વદો નિશ્ચયાર્થકા, અર્થૌકિક ગુણ
 ગણસપ્ત આમીદિતિમાત્રા તતઃસ્વલુ તસ્ય મેષકુમારસ્ય માતાપિતરૌ
 મેષકુમાર દાસત્વતિ કલ્પાપદિત યાવત્ વિકાલ ધારિણં જાત પશ્યતઃ,
 દૃષ્ટા 'અદ્ધ મષ્ટ-મષ્ટસહસ્પકાન્ પીસાયવર્હિસપ' મષ્ટપ્રાસાદાષ્ઠસકાન્
 પ્રાસાદપુ મશતંસકાઃ પ્રાસાદાષ્ઠસકા મપ્રાસાદઐઠા તાન્ 'કારેતિ=માતાપિતરૌ
 કારયતઃ, કીદશાન્ કારયતઃ' इत्याकाङ्क्षायामाह-'अभ्युगय' इत्यादि।
 'अभ्युगयमृसिय' अभ्युद्गताच्छूतान्=અતિશયાશ્ચાન્ इत्यर्थे, अत्र द्वितीयावदु
 वननलापः प्रार्थनात्, पहसिए, शिव' प्रहसितान् इय, प्रकृष्टदासयुक्तानिष
 श्वेतप्रमया इतत् इवत्यर्थे। 'मणिकणगरयणमत्तिविचे' मणिकनकरस्तमक्तिवि
 प्रान=अश्ववर्णरत्नानां मक्तिमि=विच्छित्तिविशेषैः विभ्रानि यत्र तान् 'बाठदूय
 મર્દન કરન મેં શક્તિ સપન્ન હો શુકા, સકલ મોર્ગોં કો મોર્ગને કી શક્તિ
 જવ રસમેં પૂર્ણરૂપ સે મષ્ટ હાં શુકી, મહાં પરાક્રમશાલી મશ પદ વન ગયા,
 ઓર અય વદ વિનાશધારી અસમય મેં મી-રાષી મેં મી જશ વહ નિર્ભય
 હોમર શિવરણ કરને લગ ગયા-ઐયે ગાંમોર્ય આદિ તપા ઓર મી અનેક
 મર્થૌકિક ગુણ જશ રસમેં અચ્છી તરહ આ શુકે-(તપમે) તય (તસ્ય મહ
 કુમારસ્ય) ડસ મેષકુમાર કે (અમ્માપિયરો) માતા પિતાને (મેહં કુમાર
 પાત્તરિકલ્પાપદિ જાવ વિપાન્ધધારિં માય પાસતિ) મેષકુમાર ૭૨ કલાઓં મેં
 નિપ્રાવ આદિ વિકાલધારિ યન શુકા હૈ 'સા દેસાવો (પાસિત્તા) દેસ
 કર (અદ્ધ પાસાયવર્હિસપ કારેતિ) ડાહોંને આઠ વહેર મેષ્ટ પ્રાસાદ વનવાયો
 (અભ્યુગયમૃસિય પહસિય શિવ મણિકણગરયણમત્તિવિચે) યે વહુત
 કવે યે। જનકી આમા શ્વત યો રમલિયે યે દેસને પર દેસે પ્રતીત હાતે
 ગયે બધા ભોગે ને બોગવવાની શક્તિ જ્યારે અપૂર્ણ કળાએ તેનામાં ખીલી હતી,
 જ્યારે તે મહા પરાક્ર ૧ મધ ગયે અને જ્યારે તે વિકાલધારી બોટલે કે અશ્વમયમાં
 ધારિમા પણ નિભમ યદ્રને વિચરતુ ક વા લાગ્યે 'ધૈર્ય' આશ્રય વગેરે તેમજ
 બીજા પણ ધણા અદ્ભુત શુભે જ્યારે તેનામાં સારી પેઠે આવી ગયા (ત તર્ણ)
 ત્યારબાદ (મમ્મ મેહકુમારસ્ય) મેષકુમારનાં (અમ્મા પિયરો) માતાપિતાએ (મેહ
 કુમાર ધારધરિકલ્પાપદિયે માય વિપાન્ધધારિં માય પાસતિ) મેષકુમારને
 બોતેર કળાઓમાં નિપ્રાવ અને વિકાલધારી અનેકો બેથે તે (પાસિત્તા) ભોળી
 (અદ્ધપાસાયવર્હિસપ કારેતિ) તેમણે આઠ મોટા મોટામોટા મહેલ બનાવડાવ્યા
 (અભ્યુગયમૃસિય પહસિય શિવ મણિકણગરયણમત્તિવિચે) આ મહેલો જનજ
 ધામા દતા. આ મહેલોની આબા સહેલ હતી. બહેલે કે દસી જ રહ્યા છે એમના
 ઉપર જે ભીંત (ચત્રો બનાવવામાં આવ્યા દતાં ને પાશ રતના રત્નોની સવિશેષ

विजयवेजयंतीपडागच्छत्ताइच्छत्तकलिए' वातोद्धूतविजयवैजयन्तीपताकाछत्राति
छत्रकलितान्, वातोद्धूताः=पवनप्रेरिता या विजयसूचिका वैजयन्ती नाम्न्यः
पताकाः, छत्रातिच्छत्राणि च=छत्रोपरि छत्राणिश्च तैःकलितान्-युक्तान्=तुङ्गान्=
अत्युच्चान् 'गगणतलमभिलङ्घमाणसिहरे' गगतलमभिलङ्घयच्छिखरान्, गगन-
तलम्=आकाशतलम् अभिलङ्घयन्तीव शिखराणि येषां ते तथा तान् गगत्तु
म्बिनइत्यर्थः, 'जालंतररयण' जालान्तररत्नान् जालान्तरेषु गवाक्षाभ्य-
न्तरेषु खचितानि रत्नानि येषु तान् अत्रार्पत्वाद् द्वितीया-बहुवचनलोपः,
'जरुम्मिलियव्व' पञ्जरोन्मीलितान् इव, प्रतिभासतः, प्रतिजाले प्रतिस्थलं
खचितविविधरत्नचतुर्दिक्प्रसूतविचित्रकान्तिभिः प्रासादोपरि संलग्नरत्नपञ्जर-
प्रशोभमानानिवेत्यभिप्रायः। 'मणिकणगथूभियाए' मणिकनकस्तूपिकान् तत्रमणयः
=चन्द्रकान्त सूर्यकान्तादयः, कनकाणि च स्तूपिकासु=उपवेशनस्थानेषु यत्र तान्
'स्तूपिका', 'चवूतराः' इति भाषायाम्, 'वियसियसयपत्तपुंडरीए' विकसितशतपत्रपुण्ड्र-

ये कि मानों हंस रहे हैं। इन पर जो-बेल बुटियां बनाये गये थे वे पंच वर्ण-
वाले रत्नों की विशेष रचना से अंकित थीं। (वाउद्धूय विजय वेज-
यती पडागच्छत्ताइच्छत्तकलिए) इनके ऊपर विजय सूचक वैजयंती नाम
की जो पताकाएँ ध्वजा लगाई गई थीं-वे वायु से फहरा रही थीं-तथा इन पर
जो छत्र लगे हुए थे-वे वेत के ऊपर तने हुए लगे थे (तुंगे) ये सब
ही महलबहुत ही ऊँचे थे। (गगणतलमभिलङ्घमाणसिहरे) इनकी जो
शिखरे थीं वे इतनी अधिक उन्नतथीं कि आकाश कि आकाश तल
को भी मानो उल्लंघन करती थीं। (जालंतररयण पंजरुम्मिलियव्वमाणि-
कणगथूभियाए) इन की खडकियों में रत्न खचित किये गये थे। इनमें
के चवूतरे चंद्रकान्त आदि मणियों के सुवर्ण के बने हुए थे। (विय-
सियपत्त पुंडरीयाए) कमल नीलादि मणियों के तथा पुंडरीक श्वेत कमल-

रत्ननाथी अंकित हुता (वाउद्धूयविजयवेजयंती पडागच्छत्ताइच्छत्तकलिए)
आ मडेलेो उपर विजय सूचक वैजयन्ती नामनी पताकाओ हुती ते पवनथी लडे-
राछ रही हुती तेमज ओमना उपर जे छत्रो हुता ते पणु वेतना उपर ताणुलां हुता
(तुंगे) आ भधा मडेलेो भूण ठिया हुता (गगणतलमभिलङ्घमाणसिहरे)
आ मडेलेोना शिखरे ओटला भधा ठिया हुता जे नणु आकाशतलनु पणु उल्लंघन
करता हुता जालं तररयणपंजरुम्मिलियव्वमणिकणगथूभियाए) आना अउ-
आओमा रत्नो जडेला हुता, अने चोतराओ अद्रकात वगेरे मणियो तेमज सोनाना
भनेला हुता (वियसियपत्तपुंडरीयाए) नील वगेरे मणियोना कभजे अने

रीकान् नीलादिमणिविरचितानि विकसितशतपत्राणि-प्रफुल्लितकमलानि स्फाटक
रत्ननिर्मितानि पुष्परीषाणि श्वेतकमलानि ययुतान्, 'सिलपरयणद्वयचद्विषि
तिलकरस्तार्धकचन्द्रावितान्, तिलकशब्दोऽप्रवृत्तविशेषवाचकः, तेन शोभा
स्वाभ्याविषर्पकवृत्तेण कर्कतनादिमीरने भर्षचद्वै भर्षचन्द्राकारवत्सोपा
विशेषैश्च, अवितान्=युक्तान् 'णाणामणिमयदामालङ्कित' नानामणिमयदामा
कृतान् विविधमणिमिश्रकान्तादिभि रचितदामाभिर्मांसाभिः भक्कृतान् शोभि
तान् चतुर्दिष्टु याग्ययोग्य स्वस्तेषु मांसासमूहेः सुशोभितान् इत्यर्थः, अतोवाहि
च मण्डे' अन्तर्ध्वजिह्वस्थान्= आभ्यन्तरं बाह्ये च चिह्नकान्तियुक्तान्,
'तवगिज्जकल्लवाण्डुपापत्थरे' तपनीय रुचिर(खल्लुका मन्थरान्-तपनीयस्य=मुर
णस्य या रुचिरा=मनोहरा, खल्लुका-पांशु, रेती' इति भाषायां प्रस्तरेषु-
मात्रणेषु यथा ते तथा तान् भगवत् 'सुहफाम' सुवसराणां 'सम्मिरायकूरे'

स्फटिक रत्नों के बने थे। और ये वहाँ प्रफुल्लितरूप में ही अकिन प्रिय
गये थे। (तिलपरयणद्वयचद्विषि) य सय मङ्गल तिलक वृक्ष जो कि शोभा
एव स्वास्थ्य आदि का धर्षक था-तथा कर्कतन आदि रत्नों से एवं भर्ष
चन्द्राकार वत् सोपान पंक्तियों से युक्त थे। (णाणामणिमयदामालङ्कित)
इन महलों की मांसाएँ विविध चन्द्रकान्त आदिमणियों से निर्मित थीं-
अर्थात् इन महलों की चारों दिशाओं में याग्य योग्य स्वर्ण पर चन्द्र
कान्त आदि मणियों से निर्मित मांसाएँ लटक रही थीं इससे इनकी
शोभा में मानो चन्द्रमा लगे हुए थे ऐसे मालूम पड़ते थे। (अन्तर्ध्वजि
ह्व मण्ड) इनकी भीतरी बाह्यरी कांति विशेष चिह्न गूण युक्त थी। (तव
गिज्जकल्ल वाण्डुपापत्थर) इनके प्रांगण में सुवर्ण की मनोहर रेती बिछी
हुई थी। (सुहफामे) इसीलिये इनका स्पर्श विशेषरूप में सुन्दर था।

स्फटिक रत्नोन्ना पुष्परीक (श्वेत कमल) बनेवाँ हवा बने ते जथा विकसित आकारना
ए अकिन थयेवाँ हवा। (तिलपरयणद्वयचद्विषि) आ जथा भट्टेवाँ शोभा बने
स्वाभ्या वगेरेनी पुष्टि कराना तिलकवृक्ष बने कर्कतन वगेरे रत्नोन्ना तथा च
चन्द्राकार सोपानमेविषी शोभता हवा (णाणा मणिमयदामालङ्कित) आ भट्टेवाँनी
भागाओ विविध चन्द्रकान्त वगेरे भज्जिओ दास निर्मित थयेसी हती। भट्टेवाँ के आ
भट्टेवाँनी धामेर थोआ स्थाने उपर चन्द्रकान्त वगेरे भज्जिओ दास बनाववाभा आयेसी
भागाओ लटकती हनी ओधी बज्जे के ओभनी शोभाभा वृद्धि करवा भाटे चन्द्र
लागेवाँ के ओभ लागत चन्द्र (अर्थात् चर्हि व मण्डे) आ भट्टेवाँनी अदर बने
अदामनी शोभा सुविहव हती (मवगिज्जकल्ल वाण्डुपापत्थरे) ओभना धाकभा
सोभनी मुरर देव पाधरेही हनी-(सुहफामे) ओधी व ओभने म्पय विरोध गुणर हते।

सश्रीकरूपान् परमशोभासम्पन्नान् 'पासाईए' प्रसादीयान्=चित्तानन्द जनकान् 'जाव' यावत् शब्देन 'दंसणिज्जे-अभिरूवे' इत्यनयोः संग्रहः 'दंसणिज्जे' दर्शनीयान् पश्यता चक्षुर्न श्राम्पतीति भावः, 'अभिरूवे' अभिरूपान् मनोज्ञ रूपान् दर्शकजन मनोह्रादकानित्यर्थः, 'पडिरूवे' प्रतिरूपान् सुन्दराकृतिकान्, तादृशानप्रसादान् कारयत इति भावः। तेषामष्टमहाप्रासादानां मध्ये एकं महद्भवनं कारयतः, तत्स्वरूपमाह- 'एगं चणं महं भवणं कारेंति, एकं च खल्ल महद् भवनं कारयतः' तत्र-एकम् संख्यया अद्वितीयं च शोभादि गुणतः, चकारोऽत्र समुच्चयार्थः, तेन जयविजयारोग्यतुष्टिपुष्टिकरादि शुभलक्षणोपेतम्, पुनः कोदृशं भवनं? 'महत्'=अतिविशालं प्रधानं पङ्क्तुसम्बन्धि सौख्यसंपन्नं सोत्सवंवा, 'भवनं'=अभय सुपात्रदानादि समुपाजितपुण्यपुञ्जानां पुण्योपभोगाय भवतीति भवनम् 'कारेंति' कारयतः=निर्मापयतः। ननु किं नाम भवनं कश्च प्रासादः? उच्यते-भवनं दैर्घ्यापेक्षया किञ्चिन्न्यूनोच्छ्रायकं, प्रासादस्तु-दैर्घ्यापेक्षया द्विगुणोच्छ्रायक इति। अन्योऽपि विशेषस्तयोः-एकभूमिकं भवनं, द्विभूमिकं त्रिभूमादिः प्रासाद इति। भवनस्य वर्णनमाह-'अणेगखभसयसणिविट्'

(सस्सिरीयरूवे) ये सब महल परम शोभा संपन्न थे। (पासाईए) चित्तानन्दजनक थे। यहाँ यावत् शब्द से 'दंसणिज्जे अभिरूवे' इन पदों का ग्रहण हुआ है-देखने वालों के चक्षु इन्हें देखते-थकते नहीं थे, यह बात दर्शनीय पद से तथा ये दशक जनों के मनको आल्हादित करते थे यह बात अभिरूप पद से प्रकट की गई है। (पडिरूवे) इन की आकृति-रचना बड़ी सुन्दर थी यह प्रतिरूप शब्द से बतलाया गया है। इस प्रकार के जब आठ महल बन चुके-तब उन्होंने (एगं चणं महं भवणं कारेंति) १ और बड़ा भारी महल बनवाया। इसकी शोभा कैसी थी यह बात सूत्रकार अब प्रकट करते हैं-(अणेगखभसयसन्निविट्) यह महल अनेक

(सस्सिरीयरूवे) आ अथा मंडेलो सुश्री सपत्न डता (पासाईए) चित्तने आनन्द आपनारा डता-अडी 'यावत्' शब्दद्वारा 'दंसणिज्जे अभिरूवे' आ पदोत्तुं अडल्लु थयु छे, जेना-गओनी आओ आ मंडेलोने जेता जेता थक अणुलवती न डती आ बात 'दर्शनीय' पद द्वारा तेमज आ मंडेलो दर्शकाना मनने आडलादित करता डता, आ बात 'अलिइय' पद द्वारा प्रकट करवाभा आवी छे (पडिरूवे) ओमनी आकृति-(आधार) अडुअ सुहर डती, आ प्रतिइय पद द्वारा स्पष्ट करवाभा आओ छे ओवा ज्यारे आठ मंडेल जनी गया त्यारे तेमल्ले (एगं चणं महं भवणं कारेंति) ओके विशाल लव्य जिल्ले मंडेल जनावडायो तेनी शोभा सूत्रकार अडी प्रकट करे छे-(अणेगखंभ सयसन्निविट्) आ मंडेल सेकडे थाललाओ उपर जिल्ले करवाभा

अनेकस्तम्भप्रतसनिविष्ट—उद्वहगार्य अनेकानि स्तम्भस्थानि सनिष्ठानि यत्र
 तत् 'लीलाद्विषसालमजिय' लीलास्थितशाखमजिक, लीलास्थिताः=स्तम्भ
 न्त्य इष स्थिताः शालमजिकाः=पुष्पलिका यस्मिन् तत्, 'अभ्युगय मुख्यवहर
 नइया तोरण, वररइयसालमजिया सुमिलिद्विसिद्धमद्वसठियपसत्थवेक
 मियम्भम, पाणामणिकणगरयगखवियउज्जल, अभ्युदगत मुकुतवज्रवेदिकातोरण
 वररवित शालमजिकाभुम्भिल्ल, विशिष्ट लष्ट सस्थित पञ्चस्त वैहय स्तम्भ, नानाम
 णिकनक रत्नखचितोत्तल तत्र-अभ्युदगता=उत्थीभूता मुकुता=मुकुतीत्या
 कता=निर्मापिता वज्रवेदिका=वज्ररत्नस्य वेदिका, द्वारस्य दक्षिणवामभाग, द्वारो
 परि तोरणानि च यत्र तत्, वराः भेष्टा रचिता मनोहरा शालमजिका कृत्रिम
 पुष्पलिकाः सुम्भिल्लः=सुसम्पदा विशिष्टलष्टमस्थिता =विशिष्टा लष्टा सुन्दरा
 सस्थिताः, संस्थानवन्त यद्वा-सस्थिताः=संभगना, प्रशस्ता मनोहरा वैहयरत्नानां
 स्तम्भाःयत्र तत् तथा, नानामणयः=चन्द्रकान्तसूर्यकान्तादयः, वनक भुद
 सुवर्णं तद्वत् देदीप्यमानानिरत्नानि कर्कतनादीनि तैः खचितं=अटिष्ठम् अथवा

सैम्भो खमोपर खडा किया गया था। (लीलाद्विषसालमजिय) इसके ऊपर
 नब पुष्पलिकाएँ ठकेरी गई थीं वे ऐसी मालू पड़नी थीं जैसे मानां
 नाव रहीं हों। (अभ्युगयमुख्यवहरवेद्यातोरणवररइयसालमजिया
 सुमिलिद्विसिद्धमद्वसठिय पसत्थवररलियखमणपाणामणिकणगरयगखविय
 उज्जल) द्वार के वाम भाग में जो वज्र रत्न की वेदिका बनाई गई
 थी वह बहुत ऊँची थी तथा बहुत मनभूत थी साथ में द्वार के ऊपर तोरण
 भी बनाने में आये थे। इसमें जो स्तम्भ सगे थे वे सुन्दर उत्कीर्ण (नोदी
 गई) शालमजिकाओं पुष्पलियों से सुम्भिल्ल थे-सुसंपन्न थे-तथा विशिष्ट
 मनोहर संस्थान वाले थे। और सुन्दर वैहयरत्नों के घने हुए थे। चन्द्रकान्त
 सूर्यकान्त आदिमणियों से तथा शुद्ध सुवर्ण के समान ददीप्यमान कर्कतनादि

आये। (लीलाद्विषसालमजिय) के बाँधवाले ऊपर के पुष्पलियों के
 रहीं हली, जैसे तेजो नाथी रहीं होय जेभ वजरी हली। (अभ्युगय मुख्य
 वहरवइया तोरणवररइयसालमजिया सुमिलिद्विसिद्धमद्वसठिय पसत्थ
 वररलियखमणपाणामणिकणगरयगखवियउज्जल) इत्यादीनी जणी मालुके
 हीरा अने रत्नानी के भेडिआ जनाववाभा आवी हली ते मज्जु वी तेमज्ज अत्यन्त
 भज्जुनी हली। इत्यादि ऊपर तोरण पत्त जनाववाभा आव्या हत्ता जेभां के स्तम्भ
 हत्ता ते सुन्दर रीते डोतरवाभा आवेही शाल भज्जिआथी सुम्भिल्ल हत्ता सुसम्पन्न
 तेमज्ज सुविशेष भनेहरे संस्थानवाभा हत्ता, अने सुन्दर वैहय रत्नाना अनेह्रा हत्ता
 चन्द्रकान्त सूर्यकान्त वनेरे भज्जिआ द्वादा तेमज्ज शुद्ध सोनाना केवा अमज्ज कडे तन

હજ્જલ=નિર્મલં કાન્તિર્મિદેશોપ્યમાન યત્ તત્તથા, તતઃ પદત્રયસ્ય કમેવારયઃ,
 'બહુસમસુવિભક્તનિચિયર ગિજ્ઞભૂમિભાગં' બહુસમસુવિભક્તનિચિતરમણીયભૂમિ-
 ભાગં-બહુસમઃ=અતિશયસમઃ, સુવિભક્તઃ=યથાસ્થાનસ્થિતસર્વાવયવઃ, નિચિતઃ=
 સુમૃતઃ, રમણીયઃ મનોહરઃ ભૂમિભાગો=ભૂપદેશો યસ્ય તત્, 'ઈહામિય જાવ
 ભત્તિચિત્તં' ઈહામૃગ-યાવદ્ ભત્તિચિત્રં-તત્ર-ઈહામૃગાઃવૃકાઃ, યાવચ્છબ્દેન-
 વૃષભતુરગનરમકરપક્ષિસર્પકિન્નરરુરુસરભચમરકુંજરવનલતા પદ્મલતાઃ इत्येतेषां
 સંગ્રહઃ, તેન તેષાં ભક્તયા=શિલ્પિદ્વારાચિત્રરચનયા ચિત્રાણિ યત્ર તત્, 'સ્વંમુગય
 વચરવેદ્યાપરિગયાભિરામં' સ્તમ્ભોદ્ગતવજ્રવેદિકાપરિગતાભિરામં, તત્ર-સ્ત-
 મ્ભોદ્ગતા=સ્તમ્ભોપરિગતા યા વજ્રેણ=વજ્રરત્નેન નિર્મિતા વેદિકાઃ તાભિઃ
 પરિગતં=વ્યાપ્તમ્ અત એવાભિરામં પરમશોભાસમ્પન્નં, 'વિજ્ઞાહરજમલજુય-
 લજંતજુતં પિવ' વિદ્યાધરયમલયુગલયન્ત્રયુક્તમિવ=વિદ્યાધરયોઃસ્ત્રી પુરુષયોઃ
 યદ્ યમલં સમપ્રેણિકં યુગલં=દ્વય તત્ શિલ્પકલા નૈપુણ્યેન યન્ત્ર=યન્ત્રસ્થિતં
 સંચરિણ્યુત્વેન તૈર્યુક્તમિવ વંશમ્યમાણ વિદ્યાધરયુગલવદ્દૃશ્યતે इत्यर्थः 'अच्चि-
 रत्नौ' से जड़े हुए ये इसलिये बड़े उज्ज्वल थे। कान्ति से चमकीले
 ये (बहुसमसुविभक्तनिययरमणिज्ज्ञभूमिभागं) इसका भूमि भाग बहुत
 ही अधिक सम था सुविभक्त था, निचित-भरा हुआ था। और रमणीय
 था। (इहामिय जाव भत्तिचित्तं) इहामृगवृक, वृषभ, तुरग-घोडा, नर,
 मकर, पक्षी, सर्प, किन्नर रुरु, सरभ, चमर, कुंजर, वनलता पद्मलता इन
 सबक उसमें शिल्पिद्वारा चित्र अंकित किये गये थे। (स्वंमुगय वचर
 वेदया परिगयाभिरामं) स्तंभो पर वज्ररत्न से विदिकाएँ बनाई थीं। इससे
 यह परम शोभा बना हुआ था। (विज्ञाह्रजमलजुयलजंतजुतं पिव)
 देखने वालों को यह अत्यन्त चलते हुए विद्याधर युगल (जोड़े) के जैसा
 वगेरे रत्नोत्थी जड़ेला हुआ એથી બહુજ ઉજ્જવલ હતો અને કાન્તિથી ચમકતા હતા
 (બહુસમસુવિભક્તનિચિયરમણિજ્ઞભૂમિભાગ) આનો ભૂમિભાગ બહુ જ
 સમ (એક સરખો) હતો, સુવિભક્ત હતો, નિચિત-ભરેલો અને મનોહર હતો
 (ઈહામિય જાવ ભત્તિચિત્ત) ઈહામૃગ, વરુ, બળદ, ઘોડા, માણસ, મગર, પક્ષી,
 સાપ, કિન્નર, રુરુ, સરભ, (અષ્ટપદ) ચમર, હાથી, વનલતા પદ્મલતા,
 આ બધાના ચિત્રો શિલ્પીઓ દ્વારા તેમાં ચિત્રિત કરેલા હતા (સ્વંમુગય વચર
 વેદ્યા પરિગયાભિરામે) થાલલાઓ ઉપર હીરાં અને રત્નો દ્વારા વેદિકાઓ બના-
 વવામાં આવી હતી એથી તેઓ અત્યંત શોભાસ પન્ન લાગતા હતા. (વિજ્ઞાહર
 જમલજુયલજંતજુતં વિવ) બેનારને તે મહેલ વેગપૂર્વકે ચાલતા વિદ્યાધરના યુગલ

सहस्रमालणीय' अर्थाः सहस्रमालणीय-अर्थाः=विविधरत्नानां सहस्र-
मालणीय-मालणीय' इति देशीयशब्दः शोभितामरपर्यः 'रुच्यगसहस्रकलियं'
रूपकसहस्रकलित-नानाविधविचाकर्षक मन्त्रस्वरूपसहस्रयुक्तम् मिसमाण'मास
मान-रत्नकान्त्या मिश्रिममाण विभासमानं=उत्कृष्ट नानाधनपरमरत्नज्यो
तिषा देदीप्यमानम्, चक्रबुल्लोपगलेस्त' चक्षुर्नोषनछेदये चक्षुर्भा लोकेने=
अधमोक्षने सति छेदये दर्शनीयस्यातिशयत श्लेष्य यत् तद्यथा, यत् पश्यतश्चक्षु
र्देय तत्र श्लिष्यसीव न कदाचिदपि विरमतीति भावः 'सुहृत्कास' सुखस्पर्शे=
अतिविकण्टकात् कोमलस्पर्श, 'सन्मिरीयस्व' सन्मिरीरूप भिवा सह वर्तन्ते इति
सन्मिरीकाणि रूपाणि यत्र तत्सन्मिरीरूप-अतिशयशोभासम्पन्ननानाभिप्रयुक्तम्
इत्यय 'कचनमणिरयणधूमिगाग' काञ्चनमणिरत्नस्तूपिक-काञ्चने=शुद्धसुवर्ण,
मणयः=चन्द्रकान्तसूर्यकान्तादयः, रत्नानि=कर्त्तननादीनि तेषा निर्मितेत्यर्थः ते

दीप्तता था। (अधिसहस्रमालणीय) अनेक प्रकार के रत्नों की हमारी
किरणों से यह शोभित था। (रुच्यगसहस्रकलियं) विचाकर्षक सुन्दर अनेक
विध रूप सहस्र से यह युक्त था। (मिसमाण) रत्नों की कान्ति से प्रकाशित
और (मिश्रिममाण) नाना धन वाले परमोत्कृष्ट रत्नों की धमक से
दीप्यमान ऐसे इस महल को देखने वाले दर्शक मनो के सोचन उसे
देखतेर अधातेनही। क्यों कि उसे देखते ही वे ऐसे बन जाते थे कि
मानों उसमें विषक से गय हैं यही बात सूत्रकारने (चक्रबुल्लोपग
लेस्त) पद द्वारा प्रदर्शित की है। (सुहृत्कास) इस का स्पर्श सुखकारी
(सन्मिरीयस्व) और मनोहर था। रूप शब्द का अर्थविश्र भी होता है।
इसमें मिलने भी विश्र बने थे ये अतिशय शोभा सपन्न थे यह अर्थ भी
मन्त्रीरूप पद का हो सकता है। (कचनमणिरयणधूमिगाग) शुद्धसुवर्ण

(अथ) जेथे-जायते-हते। (अधिसहस्रमालणीय) अनेक प्रकारना रत्नाना-हन्तेश-किन्हे-
दाश आ भहेल शोभते-हते। (रुच्यगसहस्र कलियं) विचाकर्षकसुहर अनेविध
इय सहस्रधी ते सपन्न-हते। (मिसमाण) रत्नानी कान्ति दाश प्रकथते-अने
मिश्रिममाणं) अनेक रत्नना उत्तम रत्नानी प्रभाधी जगज्जगता ते भहेलने-जेतां
जेता जेनाशज्जोनी जांजे त्थ भती न-हती। केभके तेने जेतानी साथे न तेजे
जजे जेटी जभा जेय जेम जायता-हताजेव जात सुवकार (चक्रबुल्लोपगलेस्त) आ प
दाश प्रदर्शित करी छे। (सुहृत्कास) आने स्पर्श सुख, (सन्मिरीयस्व) अने इये
ते भनोहर-हते। इय शब्दने अर्थ विश्र पद्य थाय छे आभां जेटकां भित्री-हतां
ते जधां जत्यन्त शोभा सपन्न-हता आ अर्थ पद्य 'सन्मिरीय' जने जय शके छे।

स्तूपिका=लघुशिखरम् उपरिभागो यस्य तत् तथा, 'णाणाविहपंचवन्नघंटापडा-
गपरिमंडियग्गसिरं' नानाविधपचवर्णघंटापटाकापरिमण्डिताग्रशिरस्कं=नानावि-
धाभिः, पंचवर्णाभिः घटाप्रधानपताकाभिः=ध्वजाभिः परिमण्डितं=शोभितम्
अग्रशिः शिखरोपरिभागो यस्य तत् 'धवल मरीइकवयं' विणिम्भुयंतं' धवलम-
रीचिकवचं विनिर्मुञ्चन्त, खटिकाद्युपलेपनछटाभिः प्रतिस्थलसंलग्नस्फटिकरत्न-
प्रभाभिश्च जनितं श्वेतकिरणरूप कवचं-कङ्कटतत्समूहमित्यर्थः विनिर्मुञ्चत्=चतुर्दिशु
प्रसारयत् 'लाउल्लोयमहियं' अलावृल्लोकितमहित अलावृ शब्दोऽत्रलता सामान्य
वाचकः नेन नानावर्णकुसुमसुगन्ध सम्पन्नरमणीयलताभि उल्लोकितम्=उपरि-
भागे समाच्छादितम् अतएव महितं=सुन्दरं, यावद् गन्धवर्तिभूतं इह याव-
च्छब्देन-कालागुरुमवरकुन्दुरुष्कादि-सुगन्धरगन्धितम् इति बोध्यम्, गन्ध
वर्तिभूतं=सुगन्धद्रव्यवर्तिकारणं सुगन्धातिशयवत्त्वादित्यर्थः। 'पासाइयं' प्रसा-

से चन्द्रकान्त सूर्यकान्त मणियों आदि से और कर्केतन आदि रत्नों
इसकी लघु शिखर-ऊपर का भाग निर्मित था। (णाणाविह पंचवन्न घंटा-
पडागपरिमंडियग्गसिरं) इस के शिरों के ऊपर का भाग अनेक प्रकार
पचवर्ण वाली घटा प्रधान पताकाओं से शोभित किया था (धवलमरीइ-
कवय विणिम्भुयंतं) खडिया मिट्टी के उपलेप की तथा प्रतिस्थल में संलग्न
स्फटिकरत्न की कांति के समूह रूप कवच को यह चारों दिशाओं में फैला
रहा था। (लाउल्लोयमहियं) नाना वर्ण के कुसुमों की सुगंधि से सम-
न्वित अनेक विध बेलाओं से यह उपरितन भाग में आच्छादित हो रहा
था। इसलिये बड़ा सुहावना लगता था। (जाव गंधवट्टिभूयं) ऐसा मालूम
पड़ता था कि मानों गंध की वह वर्तारूप ही है। यहां "यावत्" शब्द
से काला गुरु आदि सुगन्धित द्रव्य का संग्रह किया गया है। (पासाइयं,

(कंवगमणिरयग धूपिग्रामं) शुद्ध सुवर्ण, चन्द्रकान्त सूर्यकान्त मणियों वगैरेशी
अने कर्केतन वगैरे रत्नों द्वारा तेना लघुशिखर-ऊपरी भाग अनेको ढूँटो
(णाणाविह पंचवन्न घंटा पडागपरिमंडियग्गसिरं) शिखरनी उपरने भाग अनेक घंटा
ओवाणी पताकाओथी सुशोभित करवाभा आये। ढूँटो, (धवल मरीइकवयं विणिम्भु-
यतं) षडी अने माटीना उपलेपथी तेमज प्रतिस्थलभा सदन स्फटिकरत्ननी कांति समूह
इथी कवचने ते ओमेर फैलावी रह्यो ढूँटो (लाउल्लोय महियं) अनेक रंगना पुष्पानी
सुवास युक्त अनेक लताओ द्वारा आ भेलेने उपरने भाग ढकायेले ढूँटो ओथी
ते अत्यन्त रमणीय लागतो ढूँटो (जाव गंधवट्टिभूयं) ते भेले गंधनी सलाका
(अगरभत्ती) नी जेम ज लागतो ढूँटो अडी 'यावत्' शब्द द्वारा कालागुरु वगैरे
सुगंध द्रव्यने संग्रह करवाभा अ (पासाइयं, दरिसणिज्ज, अभिरूव

દીપ=ચિત્તાદ્ધાત્મક 'દર્શિમાણમ્' દર્શનીય=દર્શકમનમનોહરમ્ 'અભિરૂપ' અભિરૂપ=મનોહસ્તરૂપ, 'પ્રતિરૂપ' પ્રતિરૂપ દક્ષકનનપ્રતિચિમ્બયુક્તમ્ ૩૨૪ મન માતાપિતરૌ કારિતવન્તૌ ઇતિ માયઃ ॥૬૦ ૨૨॥

સમ્મ—સપ્તમ તસ્સ મેહકુમારસ્સ અમ્માપિયરો મેહકુમારં સોહ
ણસિ તિહિકરણ દિવસ નક્ષત્તમુહુત્તસિ સરિસિયાણ સરિસવ્વયાણ સરિ
સત્તયાણ સરિસલાવણ્ણરૂપજોવ્વણગુણોવ્વેયાણ સરિસેહિતો રાયકુલે
હિતો આણિહિયાણ પસાહ્ણદુગ અવિહવ્વહુઓ વયણમગલમુજ

દર્શિમાણમ્ અભિરૂપ, પદ્ધિસ્યં) यह चित्ताद्धातुक था। दर्शक जनो के मनका मोहक था। मनोहस्तरूप था, और दर्शक मनो के प्रतिचिम्ब से युक्त था। इस प्रकार का यह मदन मेघकुमार के माता पिताने बनवाया यह मदन जय विजय, आरोग्य तृष्टि, पुष्टिकारक आदि शुभ सत्त्यों से युक्त था अतिविशाल था। पट्ट करु सपि विविध सुखों से तथा नाना प्रकार के उत्सवों से समन्वित था। मदन शब्द का व्युत्पत्ति लग्न अर्थ भी यह होता है कि जो ममपदान से अपरा सुपात्र दान करणा दान से समुपार्जित पुण्यवाछे पुरुषो को पुण्योपभोग के लिय प्राप्त होता है वही मदन है। मदन और मासाद में भन्तर यह है कि मदन दीर्घता की अपेक्षा कुछ कम विस्तारवाला होता है। मासाद की अपेक्षा इने विस्तारवाला होता है। मदन एव स्वहवाला तथा मासाद अनेक स्वहवाला होता है। "सुत्र" २२ ॥

પદ્ધિસ્યં) આ મહેલ ચિત્તાદ્ધાત્મક હતો, અને દર્શકના મનને મોહપમાહવાર હતો, મનોહસ્તરૂપ હતો, અને દર્શકમનના પ્રતિચિમ્બથી યુક્ત હતો. આ પ્રમાણે આ મહેલ મેહકુમારનાં માતાપિતાએ બનાવશબ્દો હતો. આ મહેલ જય, વિજય બાણ, તૃષ્ટિ, પુષ્ટિકરણરવરે શુભલક્ષણ સ્વપન્ન હતો અને તે અતિવિશાળ હતો. છ કટુઓ સળખી બધી સુખ સત્તવો તેમજ અનેક ભવના ઉત્સવોથી તે યુક્ત હતો. ભવન (મહેલ) શબ્દનો વ્યુત્પત્તિ લભ્ય ખસે પણ બેજ શામ છે કે જે અભયદાનથી અથવા સુપાત્ર દાન, કરુણા દાનથી ઉપાર્જિત પુણ્યશાળી પુરુષોને પુણ્યોપભોગ માટે મળે છે તે જ ભવન છે. ભવન અને માસાદમાં ખાટલો જ વ્યાખ્ય છે કે દીર્ઘતા (લગાઈ)ની દ્રષ્ટિએ ભવન માસાદ કરતાં થોડા વિસ્તારવાળું હોય છે. માસાદની અપેક્ષાએ અમણા વિસ્તારવાળું હોય છે ભવન બેક મજલાવાળું તેમજ માસાદ અનેક મજલાવાળો હોય છે। સુત્ર ૨૨।

पियाणं अट्ठण्हं रायवरकण्णाणं सद्धि एगदिवसेणं पाणिं गिण्हा-
विंसु। तएणं तस्स मेहस्स अम्मोपियरो इमं एयारूवं पीइदाणं
दलेंति अट्ठ हिरण्णकोडीओ अट्ठ सुवण्णकोडीओ गाहाणुसारेणं
भाणियव्वं, जाव पेसणकारियाओ। अन्नं च विपुलं धणकणगरयण-
माणमोत्तियसंखसिलप्पवाल रत्तरयण संतसारसावतेज्जं अलाहिं जाव
आसत्तमाओ कुलवंसाओ पकामं दाउं पकामं भोत्तुं पकामं परिभा-
एउं। तएणंसे मेहे कुमारे एगमेगाए भारियाए एगमेगं हिरण्ण
कोडिंदलयइ, एगमेगं सुवन्नकोडिं दलयइ, जाव एग मेगं पेसणकारिं
दलयइ, अन्नं च विपुलं धणकणग जाव परिभाएउं दलयइ। तएणं
से मेहे कुमारे उट्ठि पासायवरगये फुट्टमाणेहिं मुइंगमत्थएहिं वरतरुणि
सपउत्तेहिं वत्तीसविहेहिं नाडएहिं उवगिज्जमाणे उवगिज्जमाणे उव-
लालिज्जमाणेः सदफरिसरसरूवगंधे विउले माणुस्सए कामभोगे
पच्चणुभवमाणे विहरइ ॥२३॥ सू०॥

टीका — 'तएणं तस्स' इत्यादि। ततः खलु तस्य मेघकुमारस्य मातापितरौ
मेघं कुमार शोभने=श्रेष्ठे तिथि करण दिवस नक्षत्रमुहूर्ते 'सरिसियाण' सदशानां=
समानाना 'सरिसव्वयाणं' सदशवयस्कानां=समानवयस्काना, 'सरिसत्तयाण'

'तएण तस्स मेहकुमारस्स' इत्यादि

टीका— (तएणं) इसके बाद (तस्स मेहकुमारस्स) उस मेघकुमार के
(अम्मोपियरो) मातापिताने (मेहं कुमारं) उस मेघकुमार का (सोइणंसि
तिहिकरण दिवस नक्षत्र मुहुत्तंसि) शोभन-श्रेष्ठ-तिथिकरण दिवसनक्षत्र एवं
मुहूर्त में (सरसियाण) अपने समान (सरिसव्वयाणं) अपने समान वयवालीं

'तएणं तस्स मेहकुमारस्स' इत्यादि।

टीका—(तएणं) त्याख्याद (तस्स मेह कुमारस्स) मेघकुमारना मातापिताये
(मेहकुमारं) मेघकुमारनु (सोइणंसि तिहिकरणदिवसनकरवत्तमुहुत्तंसि) शोभन
श्रेष्ठ-तिथिकरण दिवसनक्षत्र-अने मुहुत्तमा (सरसियाण) पोटाना जेवी समान धर्म-
वाणी (समानशीला) (सरिसव्वयाण) मेघकुमारना समान आयुष्यवाणी (सरि-

સદૃશ સ્વચ્છા=સમાનત્વવાં સુકુમારશરીરાણામિત્યર્થઃ, 'સરિસમાવન્નરુચ્ચબોધ
શગુણોવધેયાળં' સદૃશલાવણ્યરૂપયૌવનગુણોપપેતાનાં=સદૃશા યે સાવણ્યરૂપયૌ
વનગુણા, તથા લાવણ્ય=મુક્તાફલવત્ દેદોપ્પમાનકાન્તિવિશેષસ્વરૂપં, ઉક્ત ચ-

“મુક્તાફલેષુ પ્છાયાણસ્તરત્ત્વમિથા ઠરા ।

મતિભાતિ યદ્વેષુ, તથાવણ્યમિહોચ્ચતે ॥૨૦॥”

રૂપમ્=આકાર સ્વભાવી વા, યૌવન-સારુમ્યં ગુણાઃ-પરોપકારાદયઃ, ઉક્ત ચ-

“પરોપકારૈકરતિર્દયાલુતા, ધિનીતભાસો ગુરુત્વ મક્કતા ।

મત્યં સમાપેયમ્મદારતા ચ ગુણા ઇમે મસ્થવતાં મયન્તિ ॥૨૧॥”

તૈરૂપપેતાનાં યુક્તાનાં 'સરિસેહિતો' સદૃશોમ્યઃ=સવાચારાદિગુણે સમા
નેમ્ય 'રાયકુલેહિતો' રામકુલેમ્યઃ શુદ્ધમાતૃપિતૃ-પિતામહાદિવંશમ્યઃ, 'આભિ
લ્લિયાળ' આનીતાનાં 'પસાગ્નદ્વગં અરિદ્વચદ્વમોચયમમગલસુજપિયાળ' પ્રસા
પનાટાદ્વાપિચરાવચ્ચપતનમગલસુજલ્પિતાનાં, તથા પ્રસાપનાનિ=મશ્વનાનિ
શુભમલ્પણરૂપાણિ અપ્પાદ્વેષુ=મસ્તકવક્ત્રચ્ચબોદરપૃષ્ઠવાહુદ્વયોરુપ પેષુ યાસાં
તાસ્તથા તા દ્વચ અવિષયાવચ્ચ =સમર્થકાઃશ્લિયઃ, અન્ન-પદ્મદ્વયસ્ય કર્મેષારણ્યઃ,
તામિ અચ્ચપતનં=મોહસનકં પુમ્બળ' ઃતિ આપાયાં, તથા=મગલ વચ્ચલ્પતાદિ
મગલેગીતં ચ, તથા સુજલ્પિતં=શુભમલ્પનં શુભાશીર્વાંતરૂપ યામ્પરતથા ઠાસામ્

ઉપરના (સરિસત્તવાળ) અપને સમાન સુકુમાર સ્વચ્છા-ચારીરવાલી (સરિસ
લાવણ્ય રૂચ્ચમોચ્ચગુણોવધેયાળ) અપને હી સમાન લાવણ્ય રૂપ, યૌવન દ્વચ
ગુણો યામી (સરિસેહિતો રાયકુલેહિતો આણિ અલ્લિયાળ) તથા સવાચાર
આદિ ગુણો યાલે રામકુલો સ સાર્થ ગદ્ (પસાગ્નદ્વગં અરિદ્વચદ્વમોચય
મગલસુજંપિયાળ) ઓર મસ્તક વક્ત્ર-ચ્ચ, ઉદર, પૃષ્ઠ વાહુદ્વય, દ્વચ
ઉચ્ચરૂપ રૂપ આઠ મર્ગો મે શુભ મલ્પણ રૂપ પ્રસાપનોં સે ઝો યુક્ત હેં દેમો
મોંમાગયક્તી શ્લિયોં કે દારા જિનજા પુમ્બળ વધિ, અસતિ આદિ વા ઉત્તારના
રૂપ માંગલિક કર્મે ક્રિયા હ ઓર જિન પર શુભાશીર્વાંત વી વર્ણા હો

સત્તવાળ) ગોત્રના જેવા સુકુમાર શરીરવાળી, (સરિસમાવન્નરુચ્ચબોધગુણો
વધેયાળ) પિતાની તેમજ લાવણ્ય રૂપ યૌવન અને ગુણ અપન્ના (સરિસેહિતો
રાયકુલેહિતો આણિ અલ્લિયાળ) તેમજ અવાચાર વગેરે ગુણઅપન્ના રાવણ
જેવાની અવેશી (પસાગ્નદ્વગં અરિદ્વચદ્વમોચયમમગલસુજપિયાળ) અને આગુ, વક્ત્ર રચના, ઉદર પૃષ્ઠ, બે બાહુ અને બે જ વાઘો રૂપ આઠ જ બોધી
શુભ મલ્પણવાળાં પ્રમાપનોથી જે યુક્ત છે એવી સપવા સ્ત્રીઓ દ્વારા જેમણે પુનઃ
દધિ અપન વગેરેને ઉત્તરીને મામલિક કમ કરવામાં આવ્યું છે અને જેમના

અષ્ટાનાં 'રાયવરકળ્ણાણં' રાજવરકન્યાના 'સંદ્ધિ' સાર્દ્ધ=સહેવ 'એગદિવસેણં' અત્ર સપ્તમ્યર્થે તૃતીયા, તેન એકદિવસે=એકસ્મિન્ દિને 'પાણિ ગિળ્હાવિસુ' પાણિ ગ્રાહ્યતઃ=ત્રિવાહં કારયત ઇત્યર્થ' । તતઃ=નદનન્તરં પાણિગ્રાહણાનન્તરં સ્વહુ તસ્મૈ મેઘાય=મેઘકુમારાય 'અમ્માપિયરો' માતાપિતરો 'મેહસ્સ' ઇત્યત્ર કુમારશબ્દગ્રહણેન અષ્ટાનાં રાજવરકન્યાકાના સ્વકીયો સ્વકીયો માતાપિતરાવિત્યર્થઃ, લભ્યતે, 'હમ એયારુવ' હદમેનદ્રૂપં=વક્ષ્યમાણસ્વરૂપ પ્રીતિદાન, 'દલેતિ'

રહી હૈ એસી (અટ્ટહં રાયવરકળ્ણાણં) આઠ રાજવર કન્યાઓં કે (સંદ્ધિ) સાથ (એગદિવસેણં પાણિ ગિળ્હાવિસુ) એક હી દિન મેં પાણિ ગ્રહણ કરવા દિયા । વિશેષ મુક્તાફલ કી તરહ દેદીપ્યમાન કાન્તિ વિશેષ હોતા હૈ ઉસના નામ લાવળ્ય હૈ । કહા બી હૈ—

‘મુક્તાફલેષુ છાયાયાસ્તરલત્વમિવાન્તરા,

પ્રતિભાતિ યદજ્ઞેષુ તલ્લાવળ્યમિહોચ્યતે ” । રૂપ શબ્દ કા અર્થ આકાર અથવા સ્વભાવ યૌવન શબ્દ કા અર્થ તારુણ્ય, ઔર પરોપકાર આદિ કૃત્યોંકા નામ ગુણ હૈ । — કહા બી હૈ

પરોપકારૈકરતિર્દયાલુતા, વિનીતભાવો ગુરુદેવ ભક્તતા ।

સત્યં ક્ષમા ધૈર્યં મુદારતા ચ ગુણાં હમે સત્ત્વવતાં ભવન્તિ ” ।

પરોપકાર કરને મેં રતિકા હોના, હૃદય મેં દયાભાવ કા હોના, નમ્રતા કા સદ્ભાવ હોના, ગુરુ તથા દેવોં કે પ્રતિ ભક્તિ કા હોના સત્ય, ક્ષમા, ધૈર્ય, ઉદારતા કા હોના એ સવ ગુણ સત્ત્વશાલી પ્રાણિયોં મેં પાચે જાને હૈં । (તણં તસ્સ મેહસ્સ) હસ કે વાદ ઉસ મેઘકુમાર

ઉપર શુભાશીવોદોની વધોં થઈ રહી છે, એવી (અટ્ટહં રાયવરકળ્ણાણં) આઠ રાજકન્યાઓની (સંદ્ધિ) સાથે (એક દિવસેણ પાણિ ગિળ્હાવિસુ) એકેજ દિવસે લગ્ન કરાવ્યા મોતીઓની જેમ કાન્તિ અળહળતી હોય છે, તેનુ નામ લાવ-ણ્ય છે કહ્યુ પાણુ છે કે—

“ મુક્તાફલેષુ છાયાયાસ્તરલત્વમિવાન્તરા ।

પ્રતિભાતિ યદજ્ઞેષુ તલ્લાવળ્યમિહોચ્યતે ॥ ૩૫ શબ્દનો અર્થ આકાર અથવા સ્વભાવ હોય છે યૌવન શબ્દનો અર્થ ‘તારુણ્ય’ અને પરોપકાર વગેરે સારા કામોનુ નામ ‘ગુણ’ છે કહ્યુ છે કે

“પરોપકારૈકરતિર્દયાલુતા. વિનીતભાવો ગુરુદેવભક્તતા ।

સત્યક્ષમાધૈર્યમુદારતા ચ ગુણાં હમે સત્ત્વવતાં ભવન્તિ । ”

પરોપકાર પ્રત્યે સહજ પ્રેમ થવો, હૃદયમા દયાભાવ થવો નમ્રતાનો સદ્ભાવ થવો, ગુરુ તેમજ દેવ પ્રત્યે ભક્તિ થવી, સત્ય, ક્ષમા, ધૈર્ય

वत्ताः, किं किं वत्तस्वप्नाह-‘अद्वहिरिणकोडीभो’ अष्ट हिरण्य कोटीः, अष्टौ= अष्टसंख्याका हिरण्यानां=रूप्यकाणां कोटीः, ‘अद्वसुवर्ण कोडीभो’ अष्टसुवर्ण कोटीः अष्टौ=अष्टसंख्याकाः हेम्नां सुवर्णानां=सुवर्णमुद्राणां ‘मुद्र’ इतिभाषा पसिदानां कोटीः॥

‘गाहाणुसारेण भाणियन्व जाव पेसण कारियाभो’ गाथानुसारेण भणि तव्य यावत् मेवणकारिकाः, अप्र वक्तव्या गाथामन्यघोकाः, ता इमाः—

अद्व हिरण्य सुवन्नय, कोडीभो मउडकुंडला हारा ।

अद्वद्वहार एगावली उ मुत्तावली अद्व ॥१॥

‘अद्व हिरण्य सुवन्नय कोडीभो’ अष्ट हिरण्य सुवर्ण कोटयः=हिरण्यानां-रौप्याणामष्टकोटयः १, सुवर्णानां चाष्टकोटयः २, ‘मउड’ मुकुटानि अष्ट ३ ‘कुंडला’ कुण्डलानि=कुण्डलपुष्पकानि अष्ट ४, ‘हारा’ हारा अष्ट ५, ‘अद्वद्वहार’ अष्टादशहाराः ६, अष्टादशसरिको हार इत्युच्यते, नवसरिकं स्रु अर्धहार इति । ‘एगावली’ एकावलय =नानामणिनिर्मिता माला अष्ट ७, तथा ‘मुत्तावली’ मुक्तावलयः—मौक्तिकमाला अष्ट अष्ट=अष्टसंख्याका ८, ॥१॥

क लिये (अम्मापियरो) उन आठ कथाओं के भातपिताने (इमं पयासं पीत्वाण दलेंति) इस प्रकारका भीति दान (दहेम) दिया—(अद्व हिरण्य कोडीभो अद्व सुवर्णकोडीभो गाहाणुसारेण भाणियन्व) आठ हिरण्य की कोटि, आठ सुवर्ण की कोटि, (आठ करोड सुवर्ण की मुद्रें) वीं । इस विषय की प्रसङ्गिका गाथाए इस प्रकार हैं

‘अद्व हिरण्यसुवन्नय’ इत्यादि

आठ करोड रूपया और आठ करोड सुवर्ण मुद्रिकाएँ तथा मुद्र

उदास्ता मवी आ जधा जुल्ले सत्त्वयाणी प्राप्तीओभा ॥ भणे छ (त एणं तस्स मेहत्स) त्याण्णाह मेधुभाए आटे (अम्मा पियरो) आठ क्माओन्ना भात्ता पिताओन्ने (इमं पयासं पीत्वाण दलेंति) भीतिदानमा (दहेमभा) (अद्वहिरिणकोडीभो अद्व सुवर्णकोडीभो गाहाणुसारेण भाणियन्व) (आठ कोटि हिरण्य (आदी) आठ कोटि सुवर्ण) (आठ करोड सोना भंडोश) आपी आ वातने स्थलं कएन्तरी आवाओ आ प्रभाओ छ—

अद्व हिरण्यसुवन्नय’ इत्यादि

आठ करोड रुपिया, आठ करोड सोना भंडोश मुद्र, कुण्डल, हारा, अर्ध

कणगावलि रयणावलि, कणगजुगा तुडिय जुग खोमजुगा ।

वड जुग पट्टजुगाइ दुक्लजुगलाई अट्ट ॥२॥

‘कणगावलि’ कनकावलयः=स्वर्णमालाः ९, ‘रयणावलि’ रत्नावलयः= रत्नमालाः १०, ‘कडगजुगा’ कटकयुगानि=वल्लययुग्मकानि, वलयं= करभूषणम् ११, ‘तुडियजुगा’ तुदिकयुग्मानि-तुदिकानां चाहुरक्षिकाणा युगलानि, ‘सुजवन्ध’ इति प्रसिद्धः १२, ‘खोमजुगा’ क्षौमयुगानि=क्षौम-कार्पासिकम् अतस्तीमय वा वल्लं तरय युगानि=युगलानि १३, ‘वडजुग’ वटयुगानि=वटं त्रसरीमय वल्लं ‘तसर’ इति भाषाप्रसिद्धं, तस्य युगानि १४, ‘पट्टजुगाइ’ पट्टयुगानि=पट्ट=पट्टसूत्रमयं वसनं ‘रेशमी’ इति प्रसिद्धं तस्य युगानि १५, ‘दुक्लजुगलाई’ दुक्लजुगलानि=सूक्ष्मवस्त्रयुगलानि १६, ‘अट्ट’ अष्टाष्ट=कनकावल्यादय पदार्थाः प्रत्येकमष्टसंख्यका इत्यर्थः ॥२॥

सिहि हिरिरीइ किन्तीउ बुद्धी लच्छीय होति अट्ट ॥

नदा भदा य तला, अयवय नाडाइं आसा य ॥३॥

‘सिरि’ श्रीः १७, ‘हिरि’ ह्रीः १८, ‘वीड’ धृतिः १९, ‘किन्ती उ’ कीर्तिः २०, ‘बुद्धी’ बुद्धिः २१, लच्छीय’ लक्ष्मीश्च २२, ‘होति’ भवन्ति=प्रदत्ता भवन्ति, ‘अट्ट’ अष्टाष्ट-भवन्शोभार्थं श्री प्रभृतीनां पणनां देवीनां पुत्तलिका

कुडल, हार, अर्धहार, एकावली, मुक्तावली ये सब आठ २ दीं । अठारह लरें जिसमें होती है वह हार तथा ९ लरे जिसमें होती है वह अर्ध हार माना जाता है । अनेक मणियों से निर्मित जो माला होती है वह एकावली कहलाती है

कणगावलि-इत्यादि

आठ कनकावली आठ रत्नमालाएँ, आठ वलययुग्म (आठ जोड़ी कडोकी) आठ सुजवन्ध, आठ क्षौम युग्म, आठ टसर वस्त्र के युग्म आठ रेशमी वस्त्र के युग्म, आठ पतले वस्त्रों का युग्म ।

सिरी हिरि घीड इत्यादि

भवन शोभा निमित्त उन कन्याओं के माता पिताने आठ श्री देवी

हार, एकावली, मुक्तावली आ अर्ध आठ आठ आपी अठार सेर जेमा डोय छे ते हार तेमज नव सेर जेमा डोय छे ते अर्धहार डेवाय छे अनेक मणि निर्मित भाणा एकावली डेवाय छे

कणगावलि इत्यादि ।

आठ कनकावली-आठ रत्न-भाणाओ, आठ वलय युग्म (आठ कडाओनी जोड) आठ सुज अथ, आठ क्षौम युग्म, आठ टसर वस्त्रना युग्म, आठ रेशमी वस्त्रना जोडा, आठ जीला वस्त्रोना युग्म

सिरि हिरि इत्यादि ।

भवननी शोभा माटे ते कन्याओना माता पिताओओ आठ श्री (लक्ष्मी) देवीनी पूतणीओ, आठ ह्री देवीनी पूतणीओ, आठ धृति देवीनी पूतणीओ आठ कीर्ति

भाष प्रत्यकमष्टसख्यका भवन्तीत्यर्थ । तथा—नदा २३, महाय' मद्राम २४, तलाः २५ नन्दादया भवनशोमोर्थे मद्रालार्यं च स्वस्तिक विद्रोपाः प्रत्येकमष्टसख्यका भवन्ति । तथा—'सय' ध्वज २६, 'यय' व्रज = गोकुलं, गर्वा दशसहस्ररेफं गोकुल भवति २७, 'नाहाः' नाटकानि—नाटकसाधनानि द्वाविंशत्प्रकाराणि २८, 'आसाय' अन्वाय २९, ध्वजादयोऽपि प्रत्येक मष्टसख्यकाः ॥३॥

इत्थी जाणोजुमा उ, सीयाह तन्सदमाणी गिछीमो ।

यिछी य विपडजाणा, रह गामा दाम दासीमो ॥४॥

'इत्थी' इस्तिन ३०, 'जाणा' घानानि=वृक्षटाद्रीनि ३१, 'जुमाय' युगानि—यानविशेषा तामजाम इति मापायाम् ३२, 'सीया' शिविका ३३, 'तह' तथा—'सदमाणी' स्पन्दमानिकाः शिविका विशेषा, 'पाल्की' इति प्रसिद्धाः ३४, 'गिछीमो' गिछय = इस्तिन उपरि धार्यमाणा मास्तरणविशेषाः सप्त, अम्बायाही' इत्यादय प्रसिद्धा ३५, तथा—'यिछीय' यिछयम् = अन्वयमाणा यानविशेषा 'रमो' इति प्रसिद्धा ३६, विपडजाणा' विपटयानानि = अना

की पुस्तलिकार्ये, आठ १ देवी की पुस्तलिकार्ये आठ पुतिदेवी की पुस्तलिकार्ये आठ कीर्तिदेवी की पुस्तलिकार्ये, आठ बुद्धिदेवी की पुस्तलिकार्ये, आठ लक्ष्मी देवी की पुस्तलिकार्ये उस मेघकुमार को दी । तथा भवन शोभा के निमित्त भयवा भगल के निमित्त आठ आठ स्वस्तिक विशेष नदा मद्रा तलाय तथा आठ २ ध्वजागोकुल, नाटक एव घोड़ा य दिय । दश हजार गाये का ? एक गोकुल होता है तथा नाटक से ३२ वृत्तीस प्रकार के नाटकों के साधन यहाँ ग्रहण किय गये हैं ।

इत्थि जाणा, जुमा इत्यादि

आठ हाथी, आठ शकट आदि आठ आठ ताम जाम आठ आठ शिविका आठ आठ छोटी शिविका—पाल्की—धमियाँ, आठ आठ चिकटगान एत यान कि जिन पर कोई आचरण नहीं होता है । आठ रय-युटोपर

देवीनी पूतणीओ, आठ बुद्धि देवीनी पूतणीओ आठ लक्ष्मी देवीनी पूतणीओ मेघकु ने आधी भवन शोभा अथवा तो भजन यवा भागे आठ आठ स्वस्तिक विशेष नदा मद्रा तलाय तेमज आठ आठ ध्वनी, ओझण, नाटक अने घोड़ा आया दश हजार आयोनु जेक ओझण होत छे तेमज नाटक द्वारा जहाँ जनीय जतना नाटकेना साधने जहाँ अदबु करवाभा आन्ना छे—

इत्थी जाणा जुमा इत्यादि ।

आठ हाथी आठ शकट वजेरे आठ आठ तामजाम (पाल्कीओ) आठ आठ शिविकाओ आठ आठ नानी शिविकाओ जनीओ आठ आठ चिकटगान ओवी जनीओ छे जेनी उपर आवरणु होतु नही आठ रय-युटोमां जाम लागे

દુતયાનાનિ-અચ્છાદન રહિતયાનાનિ ૩૭, 'રહ' રથાઃ દ્વિવિધાઃ-સંગ્રામિકાઃ-
યુદ્ધોપકરણરૂપાઃ, પરિયાનિકાઃ-ઇતસ્તતઃ પર્યટનોપયોગિનિ હૃત્યર્થઃ ૩૮, તથા
'ગામા' ગ્રામાઃ ૩૯, 'દાસ' દામાઃ ૪૦, દાસીઓ' દાસ્યઃ ૪૧, હસ્ત્યાદયઃ
પત્યેકમષ્ટ સરૂપાકા ॥૪૨

કિંકર કંચુઈ મહયર, વરિસધરે તિવિહ દીવ થાલે ય ।

પાયી થાસગ પલ્લંગ, કઙ્ગિય અવણ્ડ અવપકા ॥૫॥

'કિંકર' કિઙ્કરા=પ્રતિકર્મપૃચ્છાકારિણઃ ૪૨, 'કંચુઈ' કઠ્ચુકિનઃ-
અન્તઃપુરપ્રયોજનનિવેદકાઃ ૪૩, 'મહયર' મહત્તરાઃ-અન્તઃપુર કાર્યચિન્તકાઃ
૪૪, 'વરિસધરે' વર્ષધરા-નપુંસકાઃ ૪૫, 'તિવિહદીવ' ત્રિવિધા દીપાઃ-અવ-
લમ્બનદીપા, ઉત્કમ્પનદીપાઃ, પંજરદીપાશ્ચેતિ । તત્ર ચલમ્બનદીપાઃ-શૃङ्खलावद्धा,
ઉત્કમ્પન્નદીપાઃ-ऊर्ध्वदण्डवन्तः, પંજરદીપાઃ-અભ્રપટલાદિ પંજરયુક્તાઃ, ત્રયો-

રણરૂપ રથ, તથા જિન પર વૈઠકર પ્રાણી ડધર ઉધર ઘૂમા કરતે હૈ એસે
પર્યટનોપયોગી રથ આઠ આઠ ગ્રામ આઠ આઠ દાસ આઠ આઠ દાસી
કિંકર કંચુઈ ઇત્યાદિ

આઠ આઠ કિંકર-દર એક કામ કે લિયે જો પૂછા કરતે હૈ એસે
નોકર, આઠ આઠ કંચુકી-અન્તપુરમેં જો વહાં કે પ્રયોજન કો નિવેદન
કરને કે લિયે રહા કરતે હૈ એસે વ્યક્તિ-આઠ આઠ મહત્તર-અન્તઃપુર મેં
વ્યા ૨ કાર્ય હોના ચાહિયે ઇસ વાતકી જો વિચારણા કિયા કરને હૈ વે,
આઠ વર્ષ ઘર નપુંસક, આઠ આઠ ત્રિવિધ દીપ-અવલમ્બન દીપ, ઉત્કમ્પન
દીપ, પંજર દીપ । જો સાંકરો મેં વચ્ચે રહતે હૈ વે અવલમ્બન દીપ હૈ, જિન
કે ઉપર ઢણ્ડ હોતા હૈ વે ઉત્કમ્પન દીપ હૈ-જો અભ્ર પટલ આદિ કે પીંજહે

તેવા રથ, તેમજ જેના ઉપર સવાર થઈને માણસો આમતેમ ફરવા બંધ થકે એવા
પર્યટનોપયોગી રથ, આઠ આઠ ગ્રામ, આઠ આઠ દાસ અને આઠ આઠ દાસીઓ

કિંકર કંચુઈ ઇત્યાદિ ।

આઠ આઠ કિંકર-દરેક કામ માટે જે પૂછતા રહે છે તેવા નોકર આઠ આઠ
કંચુકીબન-રાણીવાસમા કામની પૂછતાજ અને બાણ માટે જે પુરુષો નિયુક્ત હોય
છે-આઠ આઠ મહત્તર-રાણીવાસમા શુ શુ થવુ બેઠએ એ વાતની તાકેદારી રાખ-
નારાઓ-આઠ વર્ષ ઘર-નપુસક, આઠ આઠ ત્રિવિધ દીપ એટલે કે અવલમ્બન દીપ,
ઉત્કમ્પન દીપ, અને પંજર દીપ, જે શ્રખલાઓમાં બંધાય છે તે અવલમ્બન દીપ,

पात्रीढ १ भिसिय कराडियाओ ३ पल्लरु ४ य पडिसिज्जा ५ !

हंसाईहिं विसिद्धा, आसण भेया उ अट्टु ॥६॥

‘पात्रीढ’ पादपीठानि=चरणस्थापनार्थमासनानि ‘भिसिय’ वृषिकाः=धर्म
ध्यानोपकरणरूपा आसनविशेषाः, ‘करोडियाओ’ करोटिकाः=आसनविशेषाः
‘पल्लरु’ पर्यङ्काः ‘पडिसिज्जा’ प्रतिशय्याः लघुशय्याः ‘हंसाईहिं विसिद्धा आसण-
भेया’ हंसादिभिर्विशिष्टा आसनभेदाः=हंसादिचित्रसहिता आसनविशेषाः,
एते पादपीठा दय’ प्रत्येकं त्रिविधाः=स्वर्णमया रूप्यमयास्तदुभयमयाश्चेति ।
एव पादपीठादि-प्रतिशय्यान्तानां पञ्चानां त्रैविध्यात् पञ्चदशसंख्या भवन्ति
(६६-८०), ते सर्वे प्रत्येकमष्टसंख्यका इति ॥६॥

हंसे कुंचे गरुडे, उन्नय पणए य दीह भदे य ।

पक्खे मयरे पउमे, होइ दिसा सोत्थियकारे ॥७॥

‘हसे’ हंसः=हंसाकार आसनविशेषः, ‘कुंचे’ कौञ्चः=कौञ्चपक्षिसमाना-

‘पात्रीढ भिसिय कराडियाओ’ इत्यादि ।

आठ आठ ८ (पात्रीढ) पाद पीठ(भिसिय) ८ आठ आठ वृषिका
धर्मध्यान के उपाकरणभूत आसन विशेष (करोडियाओ) आठ आठ
करोटिका-और दूसरे आसन विशेष, (पल्लरु) आठ आठ पर्यङ्क,
(पडिसिज्जा) आठ आठ लघुशय्या (हंसाईहिं विसिद्धा) हंसादिकों के चित्रों
से युक्त (आसण भेया) आठ आठ आसन विशेष । ये पादपीठ
आदि पदार्थ स्वर्णमय रूप्यमय तथा तदुभयमय के भेद से तीनतीन
प्रकार के होते हैं । - इस प्रकार यहाँ तक सब की संख्या ८० (अस्सी)
हो जाती है । - हंसे कुंचे गरुडे इत्यादि ।

(हसे) हंसाकार आठ आठ आसन विशेष, (कुंचे) कौंच पक्षी के
समान आठ आठ आसन विशेष, (गरुडे) गरुड़ पक्षी के समान आठ

पात्रीढ भिसिय इत्यादि ।

आठ आठ (पात्रीढ) पादपीठ, (भिसिय) आठ आठ वृषिकाओ, अटले के
धर्मध्यान भाटे आसन विशेष, (करोडियाओ) आठ आठ करोटिका-पीठ जतना
आसनो, (पल्लरु) आठ आठ पर्यङ्क, (पडिग) (पडिसिज्जा) आठ आठ नानी शय्याओ;
(हंसाईहिं विसिद्धा) इस वगेरेना चित्रोवाणा (आसण भेया) आठ आठ आसन
विशेष आ अधी पादपीठा वगेरे वस्तुओ सोना चादी अने अनेनी छती तेथी त्रयु
त्रयु प्रकारनी समजवी आ रीते अहाँ सुधी अधानी संख्या ८० थाय छे

हंसे कुंचे इत्यादि ।

(हंसे) हंसाकार आठ आठ आसन विशेष, (कुंचे) कौञ्च पक्षीना आकार

કારક આસનવિશેષ; 'ગરુડ' = ગરુડપાસિસમાનાકારક આસનવિશેષ, 'ઉન્નય' ઉન્નત = ઉન્નતાદારઆસનવિશેષ, 'પણ્ણ' = નદ્મીભૂતાસનવિશેષ; 'વીરે' વીર્યાસનવિશેષ; 'મરે' મદ્ર = મદ્રાસનવિશેષ; 'પક્ષ્ણે, પક્ષા' = પક્ષાસન-મયૂરાદીનાં સ્વભાવત પતિત પક્ષેર્નિર્મિત આસનવિશેષ इत्यर्थः। 'મયરે' મકર = મકરાસન મકરાકાર નિર્મિતાસનવિશેષ, 'પડમે' પદ્મ = પદ્માસન 'હોરે' ભવતિ। 'દિસાસોસ્થિયકારે' દિશા સ્થસ્થિકાકાર = સ્થસ્થિકવિશેષા કૃત્તિકાસનવિશેષ;। હંસાદીન્યેકાદ્ધાસનાનિ સ્વર્ણમયાદિ ભેદેન વિવિધાનિ, તેન હંસાદીનામેકાદ્ધાનાં ત્રૈવિધ્યાત્ત્રયવર્ણિત (૩૩) સંખ્યા અપન્તિ, (૮૧-૧૧૩)। एते सर्वे प्रत्यकमष्टसंख्यकानि प्रदत्तानीति भावः ॥७॥

તેણ્ણકોદ્ધસમુગ્ધા, પક્ષે ચોણ ય તગરણ્ણા ય।

હરિયાણે હિંચમણ, મળોસિણ મરિસક સમુગ્ગે ॥૮॥

આઠ આસન વિશેષ, (ઉન્નય) ઉન્નત આકારવાળે આઠ આઠ આસન વિશેષ, (પણ્ણ) નદ્મીભૂત થને હુણ આઠ આઠ આસન વિશેષ, (વીરે) વીર્યાકારવાળે આઠ આઠ આસન વિશેષ, (મરે) આઠ આઠ મદ્રાસન વિશેષ, (પક્ષ્ણે) સ્વભાવત : પતિત હુણ મયૂરાદિકોં કે પંખોં સે થને હુણ પક્ષાસન વિશેષ, (મયરે) મકરાકાર નિર્મિત આઠ આઠ આસન વિશેષ, (પડમે) આઠ આઠ પદ્માસન વિશેષ, (દિસાસોસ્થિયકારે) આઠ આઠ કૃત્તિકાસન વિશેષ, એ સઘ ૧૧ ગ્યારહ પ્રકાર કે આસન સ્વર્ણમય રૂપ સે ત્રીન ત્રીન પ્રકાર કે હોતે હૈં। इस प्रकार इन की संख्या ३३ होनी है। ८१ में ३३ जोड़ देने पर ११४ संख्या दी गई वस्तुओं की यहाँ तक की आ जाती है।

જેવા આઠ આઠ આસન આસનવિશેષ, (ગરુડે) ગરુડપક્ષી જેવા આઠ આઠ આસન-વિશેષ, (ઉન્નય) ઉન્નત આકારવાળા આઠ આઠ આસનવિશેષ, (વીરે) વીર્યા આસન-વાળા આઠ આઠ આસનવિશેષ, (મરે) આઠ આઠ મદ્રાસન વિશેષ, (પક્ષ્ણે) પાતાની મળે સ્થાનાવિષ્ઠ રીતે ખરી પડેલા મોરના પીંછાઓના બનેલા 'પક્ષાસન વિશેષ, (મયરે) મકરના આકારના આઠ આઠ આસનવિશેષ, (પડમે) આઠ આઠ પદ્માસનવિશેષ, (દિસાસોસ્થિયકારે) આઠ આઠ કૃત્તિકાસન વિશેષ આ બધા ૧૧ પ્રકારના આસનો સુવર્ણ વજેરના લોહથી ત્રણ ત્રણ પ્રકારના થાય છે આ પ્રમાણે ઓમની સંખ્યા ૩૩ થાય છે (૧ બને ૩૩નો સંખ્યાળો ૧૧૪ થાય છે બધી સુધી બધી વસ્તુઓની સંખ્યા ૧૧૪ સમજવી.

‘तेल कोट्टसमुग्गा’ तैल कुण्ठसमुद्गाः—सुगन्धितैलसमुद्गाः, कुण्ठ—सुगन्धिचूर्णं तस्य समुद्गकाः, ‘पत्ते’ पत्राणि=नागत्रयादीनि तेषां संपुटकाः, ‘चोए’ चोआ=गन्धद्रव्यविशेषः, चोए’ इति देशी शब्दः। तगरः प्रसिद्धः, एला=‘इलायचो’ इति प्रसिद्धा। हरियाले’ हरितालः=स्वनामख्यातपीतवर्णकद्रव्यविशेषः, ‘हिंगुलय’ हिङ्गुलकः प्रसिद्धः, ‘मगोसिला’ मनःशिला प्रसिद्ध, ‘सरिसव’ सर्षपः एषां ‘समुग्गे’ समुद्गाः—संपुटकाः, तैलादीनां दशाना संपुटकाः स्वर्णमयादि भेदेन त्रिविधाः, तेन तेषां त्रिंशत् संख्या ३०, भवन्ति (११४-१४३)। आदितः संकलनेन त्रयश्चत्वारिंशदधिकैकगतम्। तैल समुद्गकादयः प्रत्येकमष्टसंख्यकाः प्रदत्ताः ॥८॥

अथाष्टादशदेशोत्पन्ना दास्यः प्रत्येकमष्टसंख्याकाः प्रदत्ता इत्याह—
खुज्जा चिलाइ१ वामणि वडभीओ वड्वरी२ उ वडसिया ३।
जोणिय४ पलवियाओ५ इसिणिया६ धोरुइणिया७ ॥९॥

तेलकोट्ट इत्यादि।

सुगन्धित तैल रखने की आठ आठ कुपियाएँ, सुगन्धित चूर्ण की आठ आठ कुपियाएँ, पान रखने की आठ आठ डिबियाएँ, चोअ—गन्ध द्रव्य विशेष रखने की आठ आठ डिबियाएँ, नगर रखने की आठ आठ डिबियाएँ, इलायची रखने की आठ आठ डिबियाएँ, इसी तरह हरिताल, हिंगुल, मनः शिल और सरसों के रखने की भी आठ आठ डिबियाएँ दीं। ये सब भी स्वर्णादिक के भेद से ३-३ प्रकार होती हैं। इसलिये १४३ तक की संख्या यहां तक हो जाती है। अब सूत्रकार यह कहते हैं कि १८ देशों की जो दासियाँ दी गई—सो वे इस प्रकार हैं।

खुज्जा चिल्ला वामणि—इत्यादि। किरात देश की, कूबडी दासियाँ ८, ८ बर्बरदेश की हूस्व शरीर वाली तथा एक पार्श्व से हीन दासियाँ

‘तेल कोट्ट इत्यादि।’

सुगन्धित तेल भाटे आठ आठ कूपीओ, सुगन्धित चूर्ण (पावडर)नी आठ आठ कूपीओ, पान भूकवान्नी आठ आठ डाभलीओ, (चोअ) गन्धद्रव्य विशेषने भाटे आठ आठ डाभलीओ, तगर भाटेनी आठ आठ डाभलीओ, ऐलची भूकवान्नी आठ आठ डाभलीओ, आ प्रभाए ४ हरिताल, डिगुल, मन शिल अने सरसव भूकवा भाटे आठ आठ डाभलीओ आपी आ णधी पणु सुवणु वगेरेना लेहथी तणु तणु प्रका-रनी थाय छे, ऐटले अही सुधीनी सभ्या १४३ सुधी पछाये छे। हवे सूत्रकार अठार देशोनी दासीओ विशे स्पष्टता करे छे—ते आ प्रभाए छे—

‘खुज्जा चिल्ला वामणी’ वगेरे आठ आठ किरात देशनी कूबडी दासीओ आठ आठ णर्भर देशनी ठीगणु शरीरवाणी तेमज्जे ओके पार्श्वहीन दासीओ योन-

लामिय ८ ऋक्षिय ९ दमियो १० सिंहि ११ तह आस्वी १२ पुर्विदी य १३।
पकणि १४ यहलि १५ मुरुडी १६ मकरीओ य १८। ॥१०॥

‘खुज्जा’ कुज्जा ‘विलाइ’ किरातिका = किरातदेशोत्पन्ना दास्यः १
‘वामणि’ वामना ईस्व शरीराः, ‘वहमीआ’ वहम्यः—एकपाश्वरीनाः एतादृश
‘बर्बरी’ बर्बय = बर्बरदेशोत्पन्नाः २ ‘पउसिया य’ यकुशिकाः = यकुशदेशात्प
न्ना ३ ‘जाणिय’ योनिकाः—यौवनदेशोत्पन्ना ४, ‘पल्लवियाओ’ पल्लविकाः =
पल्लवदेशोत्पन्ना ५ ‘ईसिजिया’ ईसिनिकाः इसिननामकदेशात्पन्ना ६, ‘पोरु-
जिया’ पोरुफिनिका = दक्षविशेषोत्पन्नाः, अस्य देशस्य ‘वासिजिया’ वामि-
निक इति नामांतरम् ७, ‘लासिका’ = मासक देशात्पन्नाः ८, ‘लउसिय’
लकुशिकाः = लकुशदेशोत्पन्ना ९, ‘इमिला’ द्राविडयः—द्रविडदेशोत्पन्ना १०,
‘सिंहलि’ सिंहल्य = सिंहलदेशोत्पन्नाः ११ आरबी—आरवदेशोत्पन्ना १२,
‘पुलिडी’ पुलिन्ध्यः = पुलिन्ददेशात्पन्ना १३, ‘पकणि’ पकण्य = इतिदशीयाश्चन्द्रः—
पकणदेशोत्पन्नाः १४, ‘यहलि’ यहल्यः यहमनामको आरतवर्षस्योत्तरीयोदश

आठ आठ, यकुशदेश की दासिया आठ आठ, योनदेश की दासिया आठ—
आठ पल्लवदेश की दासिया आठ—आठ ईसिन नामके देश की
दासिया आठ आठ, पोरुफिनिक देश की दासिया आठ आठ (इस देशका
दूसरा नाम वामनिक भी है।) मासक देश की दासिया आठ आठ, लकुश
देश की दासिया आठ आठ द्रविडदेश की दासिया आठ आठ, सिंहल
देश की दासिया आठ आठ, अरवदेश की दासिया आठ आठ, पुलिन्द
देश की दासिया आठ आठ, पकणदेश की दासिया आठ आठ, भारत
वर्ष की उत्तर दिशा की और यहल नाम के देश ५ उत्पन्न हुई दासिया
आठ आठ मुरुददेश की दासिया आठ आठ शायरदेश की दासिया
आठ आठ, पारसदेश की दासिया आठ आठ,

देशनी दासीओ आठ आठ पूर्व देशनी दासीओ, छिन्न नामका देशनी आठ
आठ दासीओ, पारिडिनिक देशनी आठ आठ दासीओ (आ देशनु जीनु नाम
वामनिक पणु छे) आठ आठ वासकदेशनी दासीओ आठ आठ लकुशदेशनी दासीओ,
आठ आठ द्रवि देशनी दासीओ, आठ आठ सिंहलदेशनी दासीओ, आठ आठ
आरव देशनी दासीओ आठ आठ पुलिन्द देशनी दासीओ आठ आठ पकणदेशनी
दासीओ भारतवर्षना उत्तर आवेला यहल नामका देशमा उत्पन्न यवेली आठ आठ
दासीओ आठ आठ मुरुददेशनी दासीओ, आठ आठ शायरदेशनी दासीओ, आठ
पा २ देशनी दासीओ,

स्तत्रोत्पन्नाः १५, 'मुखडी' मुखण्डयः=मुखण्डदेशोत्पन्नाः १६, 'मचगीओ' शवर्यः=शवरदेशोत्पन्नाः १७ 'पारसी' पारस्यः- पारसदेशोत्पन्नाः १८, (१४४-१६१) एताः किरातिकादिकाः अनार्यदेशोत्पन्ना अष्टादाशदास्यः प्रत्येकमष्टसंख्यका इति भावः ॥१०॥

छत्तधरी चेडीओ, चामरधर तालियटयधरीओ।

स करोटिया धरीओ, खीराई पच धाईओ ॥११॥

'छत्तधरी' छत्रधारिण्यः 'चेडीओ' चेटयः-दास्यः (१६२), 'चामरधर' चामरधराः-चामरधारिण्यो दास्यः (१६३), 'तालियटयधरीओ' तालवृन्तकधरा = तालपानिर्मितव्यजनधारिण्यः (१६४), 'मकरोडिया धरीओ' सकरोटिकाधरा = करोटिकाः=न्यगिकाः 'गनदानी' इति प्रसिद्धाः तासां धराःधारिकास्ताभिः सह, मकरोटिकाधराः=न्यगिकाधारिण्योऽपि तत्रास्मन्नित्यर्थः (१६५), खीरा-ई 'चधाईओ' क्षीरादि पञ्चध त्रयः-क्षीरधात्र्यः १, मण्डनधात्र्यः २, मज्जनधात्र्यः ३, क्रीडनधात्र्यः ४, अङ्गगन्धः ५ (१६६-१७०) छत्रधरादयः सर्वाः प्रत्येकमष्टसंख्यकाः ॥११॥

छत्तधरी चेडीओ इत्यादि।

छत्र धारण करने वाली दासी आठ आठ, चामर धारण करनेवाली दासी आठ आठ, ताडपत्र निर्मित वोजना होरने वाली दासी आठ आठ, पानी दानी लेने वाली दासियां आठ आठ, क्षीर धात्री आठ आठ, मज्जन धात्रियां आठ आठ, क्रीडनधात्रियां आठ आठ; अंक धात्रिया आठ आठ, मंडनधात्रियां आठ आठ,

अङ्गमदियाओ उम्मदियाउ इत्यादि

सामान्य रूप से अंग का मर्दन करने वाली दासियां आठ आठ,

'छत्तधरी' इत्यादि।

आठ आठ छत्र धारण करने वाली दासीओ, आठ आठ चमर धारण करने वाली दासीओ, आठ आठ ताडपत्रना होनेवाली पञ्चा नाभनार आठ आठ पाण्डी आपनार दासीओ, आठ आठ क्षीरधात्रीओ, आठ आठ मज्जन धात्रीओ, आठ आठ क्रीडन धात्रीओ आठ आठ अंक धात्रीओ,

अङ्गमदियाओ इत्यादि।

आठ आठ सामान्यरूपे अंग मर्दन करने वाली दासीओ, आठ आठ स्नान करावना वाली दासीओ, आठ आठ मंडन करावना वाली दासीओ, वरुण्डे चन्दन घसनारी

अद्वयम द्याधो, उम्मरियाउ उम्मजिम मंडियाधो य ।

वणमय-बुधिय-वीमिय, -कीलाकारी य द्यगारी ॥१२॥

अद्वयमरियाभा भट्टाइनर्दिना = भट्टाइनर्दिका सामा-यतोऽद्वयमर्दन
कारिण्यो दाय्य (१७१) 'उम्मरियाउ' उम्मर्दिकाः विज्ञपतोऽद्वयमर्दनकारिण्य
(१७२) 'उम्मजिम' उम्मजिकाः-नारिकाः (१७३) 'मडिया' मण्डिकाः =
मण्डनकारिण्यः 'वणमय बुधिय वीमिय' वर्णकपूर्णकपेपिका, तत्र वर्णक
पेपिका-चन्दनपेपणकारिण्य (१७५) वर्णकपेपिकाः = वर्णोपचद्रूप तस्य
पेपिकाः (१७६) 'कीलाकारीय' क्रीडाकारिकाः (१७७) 'द्यगारी' द्रवका
रिकाः = दास्यकारिकाः (१७८) अद्वयमर्दिकादय मत्यकमष्टसंस्पर्काः दास्यः ॥१२॥

उत्थाविचाउ तह नाडइल कोडुयिणी महाणसिणी ।

महारि मज्जपारी, पुण्णपरी पाणीयधरी य ॥१३॥

'उत्थाविचा' उत्थापिकाः-उत्थापनं=मागरणं तस्य कारिकाः (१७९)
तथा-नाडइल' नाटकिनी=नाट्यकारिण्यः (१८०) 'कोडुयिणी' कौटुम्बि यः-
कर्मकारिण्यः (१८१) 'महाणसिणी' महानसिन्यः=पाकसंपादिकाः (१८२)
'महारि' माण्डारिण्यः-कोषाध्यक्षाः (१८३) 'मज्जपारी' मज्जपारिकाः =
क्रीडार्थकमपहारिण्यः (१८४) 'पुण्णपरी' पुण्यपारिकाः = क्रीडार्थपुण्यपारिण्यः
(१८५) 'पाणिधरी य' पानीयपारिकाश्च 'धारी' इति मसिद्रस्य जलप्राप्तय
पारिका इत्यर्थ (१८६) उत्थापिकादयः प्रायेकमष्टसंस्पर्काः ॥१३॥

विशेष रूप से अंग का सर्वम करने वाली दासियां आठ आठ स्नान
कराने वाली दासियां आठ आठ मदन कराने वाली दासियां आठ आठ,
वर्णक-चन्दन पित्तने वाली दासियां आठ आठ वर्ण-गंध द्रव्य विशेष-
पीतनेवाली दासियां आठ आठ, और ऐसी मज्जाक करने वाली दासियां
आठ आठे, -उत्थावि-स्रोते से ठठाने वाली दासियां आठ आठ, नाट्य
करने वाली दासियां आठ आठ, घर का काम काज करने वाली दासियां
आठ आठ रसोई का काम करने वाली पाविकार्य आठ आठ क्रीडा के
निमित्त कमस लेकर खड़ी रहने वाली दासियां आठ आठ । क्रीडा के
निमित्त पुण्य लेकर खड़ी रहने वाली दासियां आठ आठ, पानी से मरी

आठ आठ दासियों, बुद्ध-जन्म द्रव्य विशेष धमनारी आठ आठ दासियों आठ
आठ अनेक जातनी क्रीडकों करनेारी दासियों दास्य विनेक करनेारी आठ आठ
दासियों, उत्थावि-आठ आठ सुतेवाने करनेारी दासियों, आठ आठ मरतु काम
करनेारी दासियों रसोई घरमा काम करनेारी आठ आठ पाविकारीको अक्षरमा
काम करनेारी आठ आठ दासियों क्रीडने आठ काम दास्यमा लधने लीली रहेनारी
आठ आठ दासियों क्रीडने आठ पुण्य लधने लीली रहेनारी आठ आठ दासियों,

बलकारिय सेज्जाकारियाओ अब्भंतरीउ वाहिरिया ।

पडिहारी मालारी, पेसणकारीउ अट्ठ ॥१४॥

‘बलकारिय’ बलकारिकाः=व्यायामकारिण्यः (१८७) सेज्जाकारियाओ’ शय्याकारिकाः=पुष्पादिभिः शय्या रचनाकारिण्यः (१८८) ‘अब्भंतरीउ वाहिरिया पडिहारी’ आभ्यन्तरिकाः प्रतिहारिकाः, बाह्याः प्रतिहारिकाः तत्राभ्यन्तरिका प्रतिहारिका आभ्यन्तरे प्राहारिकाः (१८८) बाह्याः प्रतिहारिकाः—बहीप्रदेशे प्राहारिकाः (१९०) ‘मालारी’ मालाकारिकाः—(१९१) ‘पेसण कारीउ’ प्रेषणकारिकाः=कार्यसम्पादनार्थं बाहिर्गन्तु नियोजनं प्रेषणं तस्य कारिकाः (१९२) बलकारिकादयः प्रत्येकमष्टसंख्यकाः ।

एवं तासामष्टानां राजकन्यकानां मध्ये प्रत्येकम्याः मातापितरौ (१९२) द्विनवत्यधिकशतपदार्थान् प्रत्येकमष्टसंख्यकानां संकलनया (१५३६) पट्त्रिंशदधिकपञ्चदशशतात्मकान् मेघकुमाराय यौतुके ‘दहेज’ इति प्रसिद्धे करमोचनसमये दत्तवन्तौ तेषामष्टसंख्यागुणनेन सर्वसंकलनया ते पदार्थाः (१२२८८) द्वादशसहस्राणि अष्टाशीत्यधिकं शतद्वयं च भवन्ति ॥१४॥

हुई झारी को लेकर उपस्थित होने वाली दासियां आठ आठ—बलकारि—व्यायाम करने वाली दामिया आठ आठ, पुष्पादिक द्वारा शय्या की रचना रचने वाली दासियां आठ आठ, भीतर और बाहर पहरा देने वाली दासियां आठ आठ, माला बनाने वाली दासियां आठ आठ, किसी काम के लिये बाहर भेजने के काम में नियुक्त हुई दासियां आठ आठ, इस प्रकार ८ (आठ) कन्याओं के मातापिता ने कुल ये १९२, चीजें प्रीतिदान में मेघकुमार को दीं। ये सब चीजें आठ आठ की संख्या में प्रत्येक कर से मिली—ईस तरह १९२, को ८ से गुणित करने पर १५३६, चीजें उस मेघकुमार को दहेज में उनकी ओर से प्राप्त हुईं। ये

आठ आठ चाणी लहेली अरीओ लधने हाजर रहेनारी दासीओ, भलकाण्यि—व्यायाम करने वाली आठ आठ दासीओ, पुष्पवगेरेथी शय्यानी रचना करने वाली आठ आठ दासीओ, भलार अने अहर थोड़ी करने वाली आठ आठ दासीओ आठ आठ भाणाओ अनानारी दासीओ, कोछ पण कामने माटे भलार भेकलवामा आवनारी आठ आठ दासीओ, आ प्रमाणे आठ कन्याओना माता पिताओ अधी थछने १६२ वस्तुओ मेघकुमारने प्रीतिदान (दहेज) मा आपी आठ आठनी सभ्यामा दरेक वस्तु तेने आपवामा आवी आ रीते १६२ने आठनी साथे शुष्या करीओ तो १५३६ वस्तुओ मेघकुमारने प्रीतिदानमा तेमना तरइथी भली, आ सभ्या ओक न मातापिता द्वारा ओक कन्याने माटे

‘અન્ન ચ’ અન્યથા ત્રિપુલ-પ્રમૂત, ‘ધનકળગરયણમણિમાતિ ય સંસ્થસિ
લ્પગણગણયણ મનસારસાવતજ્જ’ ધન કનકરત્નમણિમૌરિકકશ્ચન્દ્રસચ્ચિલા
પ્રવાલ-સ્તરત્ન-સ્તમારમાપતેય, ધન-ગણિમષરિમમેય પરિવટપરૂપ, કનક=
સુવર્ણ રત્નાનિ ચ= કર્કેતનારીનિ, મણય=ચન્દ્રકાતાદયથ મૌરિકાનિ ચ,
ચંદ્રા=, દક્ષિણાવર્ત્તદયઃ, ચિલાપવાલાનિ=ચિદ્રુમાણિષ ‘મુગા’ इति મોગા,
યદ્વા-કિલા-રામપદ્મા ગથ પેષણદિલા, પ્રવાલાનિ ચ= ચિદ્રુમાણિ, રક્ત રત્નાનિ=
પથરાગપ્રમુતાનિ, સત્ વિદ્યમાન યત્ સાર=પ્રધાનં સ્વાપતેયે=દ્રવ્યં તદપિ
મલાર્દિ’ અલ-પરિપૂર્ણ ‘દલ્લેતિ’ રક્ત રત્યન્યયઃ, દક્ષણ-તા વિત્યયઃ । તત્ત્વ રમા
ગમ્, આસત્તમાઓ’ પ્રામમમાત્ કુલવંસાઓ’ કુલમણિયા —કુલમણિયે વજ્ર નર
કુલવંસઃ આગામિ સત્પુરુષપર્યેત ઇત્યયઃ, તંમ્ય સત્પુરુષેભ્ય ‘પદ્મામં
વત પદ્મામ દાતુમ્=પ્રત્યતં વાતુ સાધર્મિક વાત્સર્યપ્રમાવનાડનાથાદિમ્યો
પદ્મામ કયા કે માતા પિતા દ્વારા પ્રદત્ત વસ્તુઓં કી સહ્યા વા જોડે ।
હસ ૮ સ ધૌર શુભા કરન પર (૧૨૨૮૮) હન સમ કા જોડે આ જાતા હૈ

(અન્ન ચ ત્રિપુલ ધનકળગરયણમણિમૌરિકાય સ્થસિલ્પગણ રત્તરયણ
સનસારસા(તેજ્જ) હન સમ કે સિધાય ધૌર મી ચહુત સા ગણિમણિ
મેય મયા પરિવટેય રૂપ દ્રવ્ય કનક-સુવર્ણ, રત્ન, ચન્દ્રકાતા આદિ મણિ
મમુહુતા મમુહ, દક્ષિણાવર્ત આદિ ક્ષણ ગિણા પ્રવાલ- મુગા, પથરાગ
અદિ રક્તરત્ન, સત્સારમૂત દ્રવ્ય (અલાર્દિ) સ્વય-પરિપૂર્ણ (દલ્લેતિ) દિયા ।
(જાગ) । હનના દિયા કિ (આ મક્તમાઓ કુલવંસાઓ) મેચકુમાર કી માત
પોદી વતુ વઃ સમાન ન દો મર્કે । (પદ્મામ તાડ પદ્મામ મોતુ પરિમાપતે જે
ઉસ સાધર્મિક વાત્સર્ય મેં જૈન ધર્મકા પ્રમાવના મેં ધૌર અનાય આદિ

આપેલી વસ્તુનો સ વાળો છે એને આઠથી ગુણીએ તો ૧૨૨૮૮ આ બધાને સર
વાળો થઇ બાક છે

(અન્ન ચ ત્રિપુલ ધનકળગરયણમણિમૌરિકાય સંસ્થસિલ્પગણ
રત્તરયણમંતવારમા(તેજ્જ)

અન્ના સિવામ બીજા પક્ષે બહુ પ્રમાણમાં ગણિમષરિમ, મેચ તેમજ પરિવટેય
રૂપ દ્રવ્ય કનક (સુવર્ણ) રત્ન, ચન્દ્રકાતા વગેરે અભિસમૂહ દક્ષિણાવર્ત વગેરે શ ખ,
ચિલા પ્રવાલ, -મુગા પથરાગ વગેરે લાઘ રત્નના રત્નો, સત્સારમૂત દ્રવ્ય
(અલાર્દિ) બહુજ-પરિપૂર્ણરૂપે (દલ્લેતિ) આબ્યા (જાગ) આટલું આબ્યા કે (પા
સત્તમાઓ કુલવંસાઓ) મેચકુમારની સાત પેઢીઓ તે સમાપ્ત ન થાય (પદ્મામ
તાડ પદ્મામ માતુ પારિમાપત) તે ધનને તેઓ સાધર્મિક વાત્સર્યમાં જૈન ધર્મની
પ્રમાવનામાં અને અનાય વ્યક્તિઓના પોષણ વગેરેમાં ઉપયોગ ગુણબ ખર્ચ કરી શકે.

दानार्थम् एव 'प्रकामं भातु' प्रकाम भक्तं च सांगायै 'गरेमाउ' परिजायतु=
दायादादौनां भ्रात्रादौना विभागः प्रदानार्थं तत्परिमाणं द्रव्यं दत्तवन्तौ इति
गम्यन्धः । एवं राजकन्यकाः परिणीय ताभिः सह मेघकुमारः स्वकं भवन-मागतः ।

ततः खलु स मेघकुमारः 'एगमेगाए मारियाए' एकैक्यै सांगायै 'एग
मेगं' एकाम् एकां 'हिरणकोडिं' हिरण्यकोटीं 'रौप्यकोटीं' 'दलयइ' ददाति ।
एवम-एकैकां सुवर्णकोटिं यावत् एकैकां प्रेषणकारिणीं ददाति । अन्यच्च विपुलं
धनकनकादिकं परिभाजयितुम् 'यावत्-आमसमात् कुलवश्यात् प्रकामं' दानार्थं
स गार्थं परिभजनाय च ददाति । ततः खलु सः मेघकुमारः 'उप्पि पासायवर
गए' उपरिपासादवरगतः=उत्तमराजभवनोपरिभूमौ स्थितः, 'फुटमाणेहिं

व्यक्तियों के पोषण आदि में, इच्छानुसार खर्च कर सकें। अपने भोगमें
उसे अच्छी तरह व्यय कर सकें और हिस्सेदार अपने भाईयों में उसका
उचित रीति से उसे विभक्त कर सकें। उस तरह दहेज प्राप्त कर वह
मेघकुमार उन नवीन परिणीत वधूओं के साथ अपने भवन पर आ
गया।—(तएणं से मेहेकुमारे एगमेगाए मारियाए एगमेगं हिरण कोडिं
दलयइ जाव एगमेगं पेसणाकारिं दलयइ अण्णं च विपुलं धणकणग
जाव परिमाणं दलयइ) चाद मे उस मेघकुमारने एक एक अपनी पत्नी
के लिये उन समस्त सामग्रीसे से एकर हिरण्य की कोटि दी। इसी
तरह भोजन वाली पर्यन्त अपने उन उनवस्तुओं का उनके लिये विभाग कर
वितरण कर दिया। धन, कनक आदि सबका भी विभाग कर वितरण
कर दिया। कि जिससे वे अच्छी तरह उसे अपनी इच्छानुसार दानादि
में लगाती रहें। (तएणं से मेहे कुमारे उप्पिपासायवरगए फुटमाणेहिं मुईग-

पोताना भाटे सारी रीते भर्था करी शके अने लागीहार पोताना लाभोने पणु
थोअ रीते वडेथी शके आ रीते प्रीतिदान भेगवीने मेघकुमार नवी वधूओनी साथे
पोताना लवनभा आओ (तएणं से मेहेकुमारे एगमेगाए मारियाए एग
मेगं हिरणकोडिं दलयइ जाव एगमेग पेसणकारिं दलयइ अण्णं च विपुल
धणकणग जाव परिमाणं दलयइ) त्यागणा मेघकुमारे पोतानी दरेक पत्नी भाटे
अधी सामग्रीभाथी ओके करोड हिरण्यनी मुद्राओ आपी आ प्रमाणे दहेजभां प्राप्त
थयेली अधी वस्तुओने समभाग करीने उनके धन वगेरे अधी वस्तुओने वडेथी
दीधी नेथी तेओ पणु पोतानी धन्य मुअन दान वगेरेमा आपी शके
(तएणं से मेहेकुमारे उप्पि पासायवरगए फुटमाणेहिं मुईमसत्थएहिं वरत-

सुहृगमत्यर्हि' स्फुटञ्जिरिव मृदङ्गमस्तकः, अतिरमसात् ताड्यमाने मर्दममुल
 पुटे = आवितमृदङ्गमधुरध्वनिमिः, 'वरतरुणिसपउत्तेहि' वरतरुणी सप्रयुक्तेः =
 वर रमणीमि संप्रयुक्ते = कृतेः द्वात्रिंशद्विधेनाटके, 'उषगिज्जमाणे' उ गीय
 मान २ धीर्वादिगुणे पुनःपुनः स्तूयमान 'उषालिज्जमाणे' उपमास्वयमान २
 पुन पुनः प्रसाद्यमानः-ईप्सितार्थसंपादनेन स्तवपूर्वक पाठ्यमान २ इत्यर्थे
 'सहफरिसरस्वरुगधे' शब्दस्पर्शरसपगध्वान् तद्गान् 'विउळे' विपुलान् मान्
 प्यकान्=मनुष्यसम्बन्धिनः कामभोगान् 'पञ्चमुषमाणे' प्रत्यनुभवन्=बुद्धान्
 उद्यानादि क्रीडां कुर्वाणः राजकुमारपद्मीमनुभवन् विहरति=मास्ते सुखेन
 कालं गमयतिस्मत्पर्य ॥ सू० २३॥

अथ—तेण कालेण तेण समये ण समणे भगव महावीरे पुट्ठाण्णुपुत्ति
 चरमाणे गामाणुगाम दूइज्जमाणे सुहसुहेण विहरमाणे जेणामेव राय

मत्यत्यर्हि वरतरुणिसपउत्तेहि यत्तीसविहेहि नाट्यर्हि उषगिज्जमाणे २ उपमा
 लिज्जमाणे सहफरिसरस्वरुगधे विउळे माणुस्सए कामभागे पञ्चणु
 मयमाणे विहरइ) इसके बाद वह मेघकुमार महेन्द्र के ऊपर रहकर बागों
 की मधुर ध्वनियों से तथा उत्तमर उत्तम मणीयों द्वारा किय ३२ प्रकार
 के नाटकों से वे कि मिनमें अपने ही शौर्य आदि गुणों का प्रदर्शन
 किया जाता था स्तूयमान होता हुआ, इप्सित अर्थ के संपादन से पुन पुनः-
 प्रसाद्यमान होता हुआ विपुल शब्दरूप गंध, रस, स्पर्श मनुष्य भव
 सम्बन्धी काम भोगों का भोगने लगा। इस तरह उद्यान आदि की क्रीडा
 का अनुभवन करना हुआ वह मयकुमार राजकुमार पद्मी में रहकर
 सुख पूर्वक अपने समय को व्यतीत करने लगा। ॥ सूत्र ॥ २३॥

रुणि सपउत्तेहि यत्तीसविहेहि नाट्यर्हि उषगिज्जमाणे २ उपमा
 लिज्जमाणे सहफरिसरस्वरुगधे विउळे माणुस्सए कामभागे पञ्चणुमयमाणे विहरइ)

त्यारण्य मेघकुमार महेन्द्रना उपरना आजर्मा रहने वाला जोना मधुर ध्वनियों
 तेमण उत्तम-उत्तम २ मणीयों द्वारा किय ३२ प्रकारना नाट्यो-उत्तम
 शौर्य वगैरे श्रेष्ठ। प्रह ३२ प्रकारना आवे छे स्तूयमान यतो छप्सित अर्थना संपादनधी
 चरचार प्रसाद्यमान यतो, पुष्कल प्रभावभां रूप, गंध, रस, स्पर्श अने मनुष्य
 भव सम्बन्धी कामभोगो योग्यता लाये। आ प्रभावे उद्यान वगैरे की जाने अनु
 भवतो मेघकुमार राजकुमारना रहने शोभायतो सुखेधी चोद्याना समझने पथार
 ३२वा लाये। ॥ सूत्र २३॥

गिहे नयरे गुणसिलए चेइए जाव विहरइ। तएणं से रायगिहे न-
यरे सिघाडग तिग चउक्कचच्चर चउम्मुहमहापहपहेसु बहुजणस-
देइवा जाव वहवे उग्गा जाव रायगिहस्स नयरस्स मज्झंमज्जेणं-
एगदिसि एगाभिमुहा निग्गच्छंति। इमं च णं मेहे कुमारे उप्पि
पासायवग्गए फुट्टमाणेहिं मुयंगमतथएहिं जाव माणुस्सएकामभोगे
सुंजमाणे रायमग्गं च ओलोएमाणे२ एवं च णं विहरइ। तएणं से
मेहे कुमारे ते वहवे उग्गे जाव एगदिसिं एगाभिमुहे निग्गच्छमाणे
पासइ, पासित्ता कंचुइपुरिसे सद्दवेइ, सद्दावेत्ता एवं वयासी—किण्णं
भो देवाणुप्पिया! अज्ज रायगिहे नयरे इंदमहेइ वा खंदमहेइ वा
एवंरुदसिववेसमणनागजक्खभूयनईतलायरक्खवेइ य पव्वय उज्जाण-
गिरिजत्ताइ वा, जओ णं वहवे उग्गा जाव एगदिसिं एगाभिमुहा
णिग्गच्छंति। तएणं से कंचुइपुरिसे समणस्स भगवओ महावीरस्स
गाहियागमणपवत्तिए मेहंकुमारं एवं वयासी—नो खलु देवाणुप्पिया!
अज्ज रायगिहे नयरे इंदमहेइ वा जाव गिरिजत्ताइ वा, जन्नं एए
उग्गा जाव एगदिसिं एगाभिमुहां निग्गच्छन्ति, एवं खलु देवाणु
प्पिया। समणे भगवं महावीरे आइगरे तित्थकरे इहमागए इह
संपत्ते इह समोसढे इह चेव रायगिहे नयरे गुणसिलए चेइए
अहापडिरूवं जाव विहरइ ॥सू० २४॥

टीका—‘तेणं कालेणं’ इत्यादि। तस्मिन् काले तस्मिन् समये श्रमणो

‘तेणं कालेणं तेणं समएणं’ इत्यादि

टीका—(तेणं काले णं तेण समएणं) उस काल में और उस समय में

‘ते णं कालेणं तेण समएणं’ इत्यादि ॥

टीका—(तेणं कालेणं तेणं समएणं) तेक्षणे अने ते समये (समणे भगवं

मगवान् महावीरः पूर्वानुपूर्व्या=तीर्थंकर परम्परया चरमाणे' चरन्, ग्रामा
नुग्रामं दृष्ट्वाजमाणे' द्रवन्-सुखं सुखेन निरायाधसयमयाप्रानिर्वाहपूर्वकं विहरन्
यत्रैव राजगृहं नगरं गुणशिलकं चेत्यम्-उद्यानं तत्र यावद्-यावच्छब्दनेदं
द्रष्टव्यं-तत्र वनपालस्यास्यमात्राय सयमेन तपसाऽऽत्मानं मायन् विहरति=
आस्ते। तत्र स्वल्पं 'से' इवमव्ययपदं प्रस्तुतयम्बुन परामर्शेऽर्थे वर्तते तेन 'से'
इत्यस्य विमिनित्यर्थः, राजगृहे नगरे यत्र मिथाङ्ग० मङ्ग्या बहुमणोर्ये
वा' शृङ्गाटक० महान् बहुजनशब्द =शृङ्गाटकत्रिकचतुष्कचत्वर चतुर्मुख महा
पथ पथेषु महान् बहुजनशब्द परस्पर मापणादिरूप 'ह' इत्यलंकारार्थः वा शब्द
समुच्चयार्थक जाय यावत् अत्र यावत्करणार्थिदं वाच्यम्-? 'मणवृहेइ वा'
जनश्रुतिः-जनसमूह 'मणवृहेइवा जनबोल-जनानां परस्पर कथनरूप

(समणे भगवं महावीरे) भ्रमण भगवान् महावीर (पुण्याणुपुम्बि चरमाणे)
तीर्थंकर की परपरा के अनुसार विचरते हुए तथा (ग्रामाणु ग्रामं दृष्ट्वा
जमाणे) ग्राम से दृष्टरे ग्राम विचरते हुए (सुहृद्वृहेण विहरमाणे) पूर
सुख पूर्व-विना किसी बिधा बाधा के अपनी संयम यात्रा का निर्वाह
करते हुए विहार कर (जेणामेव रायगिहं नयरे) महां राजगृह नगर या और
(गुणशिलकं चेइए) गुण शिलक चैय-उद्यान था उस में (जाव विहरइ) तप
और संयम से अपनी आत्मा का मायित करते हुए वनपालक की आज्ञा
प्राप्त कर उतर गया। (नयण रायगिहं नयरे मिथाङ्गनिगमउक्कचत्वर
चतुर्मुख महापदपदेसु मङ्ग्या बहुजनमहेइ वा इसके बाद उस राजगृह नगर में
धर्मात्मा, त्रिक चत्वर चतुर्मुख महापथ एवं पथ में बहुत बड़ा अनेक
मनुष्यों का परम्पर मापणादिरूप शब्द हुआ। 'जाय' पदसे इस पाठ

महावीरे) यमल भगवान् महावीर (पुण्याणुपुम्बि चरमाणे) तीर्थंकरानी पर पश्यने
अनुगरीने विचरत्यु कर्त्तव्य नेम- (ग्रामाणुग्रामं दृष्ट्वाजमाणे) अथ ग्रामभी
वीजग्राम विचरत्यु कर्त्तव्य (सुहृद्वृहेण विहरमाणे) अने सुपभी ठाण पल्लु अतन्ना
विभ्र बाधाओ पत्रर पोत्तानी अयम जात्रा कर्त्तव्य कर्त्तव्य विहार करीने (जेणामेव
रायगिहं नयरे) अथ राजगृहनगर चतु अने (गुणशिलकं चेइए) सुगुणिक
अथ चतु तेमां (जाव विहरइ) वनपालकानी आज्ञा लधने वस्तीभा कर्त्तव्य अने
ते तप अने अयम जात्रा पोत्ताना आत्माने आवित कर्त्तव्य निचरथा लाभा
(नयण रायगिहं नयरे मिथाङ्गनिगमउक्कचत्वरचतुर्मुखमहापदपदेसु मङ्ग्या
बहुजनमहेइ वा) त्याशब्द राजगृह नगरभा मङ्ग्याटक त्रिक चत्वर चतुर्मुख
महापथ अने पथभा चतुर्मुख भेदा प्रभाजुभा अनेक भाष्यसोना परस्पर चान्त्थीतने
पाठाट यथे 'जाव' शब्दकाश का पाठने अथक यथे छ-(मणवृहेइवा) वल्लु

‘जणकलकलेइवा’ जनकलकलः—जनानामव्यक्तवर्णात्मको ध्वनिः जनोर्मिः—
तरङ्ग इव मनुष्याणां समूहः ‘जणुकलियाइ वा जनोत्कलिका—जनानाम् अल्पः
समूहः ‘जणसन्निवाइवा’ जनसन्निपातो वा अपरापरस्थानेभ्यः समागत्य एकत्र-
मीलनं, तत्र बहुजनोऽन्योन्यं=परस्परम् एवं=वक्ष्यमाणस्वरूपेण ‘अक्खाइ’
आख्याति=आकस्मिकभगवदागमनजनितहर्षातिशयेन सगद्गदकण्ठतया
सामान्यतोवदतीत्यर्थः। ‘भासइ’ भापते=व्यक्तवचनैर्वदतीत्यर्थः। ‘पन्नवेइ’ पज्ञा-
पयति=भगवदागमनरूपमर्थं प्रतिबोधयति। ‘परुवेइ’ परुपयति=भगवन्नामगोत्र
स्वरूपादिकं बोधयन् कथयतीत्यर्थः। किंकश्रयतीत्याह—‘एव खलु’ इत्यादि। एवं

का संग्रह किया गया है—(जणवूहेइवा) अनेक जनों का व्यूह (जणवोलेइवा)
अनेक जनों के बोल (जणकलकलेइवा) अनेक जनों का कलकलरव उस
समय उन पूर्वोक्त शृगाटक आदि मार्गों में प्रकट हुआ। उस समय
(जणुम्मीइवा) मनुष्यों का जमघट उन मार्गों में तरङ्ग की तरह इधर उधर
अवराता हुआ दृष्टि पथ होने लगा। (जणुकलियाइवा) कहीं मनुष्यों का
समूह अधिक भी नहीं था—अल्प था (जणसंनिवाइवा) कहीं से
आकर जनता एकट्ठी हो गई थी। ये सब के सब मनुष्य परस्पर
में पहिले आकस्मिक भगवान् के आगमन से जनित हर्षातिशय के वश से
गद्गद कंड होकर (अक्खाइ) स्पष्ट रूप से एक दूसरे से कहने लगे (भासइ)
वाद में व्यक्त वचनों द्वारा कहने लगे (पन्नवइ) वाद भगवान्
पधारे हैं ऐसा उच्चारण करने लगे। (परुवेइ) भगवान् का अमुक नाम है
अमुक गोत्र है उनका इम प्रकार का स्वरूप आदि है ऐसा समझ कर सबको
समझाने लगे। कहने लगे—हे देवानुमियों? श्रमण भगवान् महावीर जो

भाणुसोना समूह, (जणवोलेइवा) धणा भाणुसोना अवाज, (जणकलकले इवा)
धणा भाणुसोना शोरणकेर ते वणते पूर्वोक्त शृगाटक वगेरे रस्ताओमा शरु थयो. ते समथे
(जणुम्मीइवा) भाणुसो ते मार्गमा हरियाओना भोणओनी जेम आभतेम जता
हेभाता हुता. (जणुकलियाइ वा) कोछ कोछ जग्याओ भाणुसोना समूह ओछा
प्रभाणुमा हुता (जणसन्निवाइवा) कोछ कोछ स्थाने भडार गाभथी जनता ओकडी
थछ गछ हुती आ भधा भाणुसो पडेला तो लगवानना आकस्मिक आगमनथी हर्षा-
तिरेकने वश गणगणा कडे (अक्खाइ) अस्पष्टरूपे ओकभीलने कडेवा लाग्या, (भासइ)
पछी स्पष्ट वचनोथी कडेवा लाग्या, (पन्नवइ) थोडी क्षणो पछी ‘लगवान पधार्थो
छे, जेम कडेवा लाग्या, (परुवेइ) लगवाननु अमुक नाम छे, अमुक गोत्र छे,
तेमहु स्वइय अमुक प्रकारहुं छे, आभ नालीने भधाने समजववा लाग्या तेओ

સ્વલ્પ મો દેશાનુમિયા! અમળો મગચાન્ મહાશીરઃ આદિકરસ્તીયકરો યાચત્
 સિદ્ધિગતિનામધેયસ્થાન સપ્રાપ્તુકામઃ પૂર્વાનુપૂર્વ્યાં ધરન્ પ્રામાનુમાર્મં દ્રષન્
 ઇદાગત, ઇદ-અસ્મિન્ મગચદેશે આગત, ઇદ સપ્રાપ્તઃ ઇદ=અસ્મિન્ રાજગૃહે
 નગરે સંપ્રાપ્તઃ, ઇદ સમવસૃત =અગ્રામમદ્વાગ્યોદયેન સમાગત, ઇદૈવ અસ્મિન્નેષ,
 રામગૃહે નગરે ગુણશિલકે ચૈત્ય યયાપ્રતિરૂપમવગ્રામવગુચ્ય સયમન તપસાડડ
 સ્માન માનયન વિહરતિ, તન્મદાફલ સ્વલ્પ મો દેશાનુમિયા! તયા રૂપાણા
 મર્તાતાં મગચતાં નામગોપસ્યાપિ 'સવળયાપ' મ્રવળતયા=મ્રવળેન આપત્ત્વાત્
 સ્વાર્થે સહ। કિમ્મ ! પુનઃ અભિગમણમ્રવળમંસણપહિપુચ્છણપજ્જુશાસળયાપ'
 અભિગમન=સમ્પ્રાપ્ત ગમ્તાં, ઘન્દા=ગુણમીર્તનમ્, નમસ્પન=પચ્ચાઙ્ગ સપરનનમ
 નપૂર્વકનમસ્કરણ, પ્રતિપચ્છા=શરીરાદિ વાર્તામમ્, પર્યુપાસના=સાવધયાંગ
 પરિહારપૂર્વકનિરચયમાચેન સેવાકરણમ્, પતંપાં સમાહારસ્તતસ્તલ્-મત્પય

માચિકર હૈં તીર્થકર હૈં શીર જો સિદ્ધિ ગતિ નામક સ્થાન કો પ્રાપ્ત કરને
 ગાછે હૈં વે માજ તીર્થકર પરમ્પરા કે અનુમાર વિચરતે હુપ્ જીર એક ગ્રામ
 સંદ્સરે ગ્રામ વિચરતે હુપ્ રાજગૃહનગર મેં ગુણશિલક નામક ઉધાન મેં તપ
 સયમ સે આત્માકો માચિત કરતે હુપ્ વિચરતે હૈં તો હે દેશાનુમિયો ! જા
 તપા રૂપ અર્હત મગચાન કે નામ ગામ ક સ્તુનને સે છુમ પરિણામરૂપ મદા
 ફલ પ્રાપ્ત હોતા હૈ તો ફિર સાપ્તાત્ રૂપમેં (અભિગમણ, ઘદ્વજ, જામંસણ પહિ
 પુચ્છણ, પજ્જુશામળયાપ) ઉનક સન્મુસ્વ જાને સે, ઉનકે ગુણોં કા કીર્તન
 કરને સે પાંચો અર્ગોં કો છુકાકર ઘહે નમસ્કાર કરનેસે, ઉનકે
 શરીરાદિ કી મુલ્લશાતા પૂછને સે, સાવધયોગના પરિહારપૂરક નિરચયોમ
 સે ઉનકી સેવા કરને સે જો મદાફલ પ્રાપ્ત હોતા હૈ ઉસે વર્ણન કરને

કહેજા હામ્યા કે-હે દેવાનુમિયો ! અમલ મગચાન મદાવી -હે માચિકર છે તીર્થકર
 છે અને સિદ્ધિગતિ નામકસ્થાનન મેળવનાર છે, તેણે જાળે તીર્થકર પાપરા અનુ-
 આર વિચરણ કરતા અને એક ગામથી બીજા ગામ વિચરતા રાજગૃહ નગરમા શુભ
 શીલક નામના ઉધાનમા તપ અને સયમ દ્વારા આત્માને માચિત કરતા વિચરણ કરી
 રહ્યા છે તો હે દેવાનુમિયો ! તથા રૂપ અર્હત મગચાન નામ અને યાત્રાના
 અવલુથી તેના શુભ પરિણામમા મદાફળ પ્રાપ્ત હોય છે તો પછી સાપ્તાત્ રૂપે
 (અભિગમણ, ઘદ્વજ, જામંસણ, પહિપુચ્છણપજ્જુશામળયાપ) તેમની સામે
 જવાથી, તેમના શુભકીર્તનથી, પાચઅંગિને નમાવીને તેમને નમસ્કાર કરવાથી, તેમના
 શરીરની સુખચાવી પૂછવાથી, સાવધયોગના પરિહાર પૂરક નિરચયોગથી તેમની
 સેવા કરવાથી જે મદાફળ પ્રાપ્તિ થાય છે તેનું વર્ણન કરવાનું સામચ્ચ હોયુ ખસવી

कृते तृतीयैकवचनम् । भगवतां नामगोत्रश्रवणेनापि शुभारिणामरूप महाफलं भवति, अभिगमनादिभिस्तु यत् फल भवति, तद् वर्णयितुं कः समर्थः ? इति भावः । तथा एकस्यापि 'आरियस्स' आर्यस्य=आर्यप्रणीतस्य धार्मिकस्य=श्रुतचारित्र-लक्षणधर्म-प्रतिबद्धस्य, 'सुवयणस्स' सुवचनस्य=सर्वप्राणिहितकारकवचसः, 'सवणयाए' श्रवणतया=श्रवणेन सम्यग्दर्शनादि-मोक्षमार्गरूपं महाफलं भवति किमङ्ग ! पुनः, 'विउळस्स' विपुलस्य=प्रभूततरस्य 'अट्टस्स' अर्थस्य=भगवद्वचन प्रतिपाद्यविषयस्य श्रुतचारित्रलक्षणस्य, 'गहणयाए' ग्रहणेन यत् फल कर्मणि जैरारूपं तत् कैः वाच्यमिति भावः । 'तं' तत्=तस्माद् गच्छामः खलु हे देवानुमियाः ! श्रमणं भगवन्तं महावीरं 'वन्दामो' वन्दामहे=मनः प्रणिधानपूर्वकं 'वाचा' स्तौमि, 'नमंस्सामो' नमस्यामः=सत्यतनपञ्चाङ्ग नमनपूर्वकं नमस्कुर्मः 'सक्कारेमो' सत्कुर्मः=अभ्युत्थानादि निरवद्यक्रियासंपादनेन आराधयामः 'सम्माणेमो' समानयामः=मनोयोगपूर्वकमर्हदुचितवाक्यप्रयोगादिना समाराधयामः । 'कल्लाणं' कल्लाणं=कलयं-नीरुजत्व भवरोगरहितत्वं सकल-

के लिये कौन समर्थ हो सकता है । तथा एक श्री आर्य प्रणीत धार्मिक श्रुतचारित्ररूप धर्म से युक्त सुवचन का सर्व प्राणी हितकारक वाणी का-श्रवण जब जीव के लिये सम्यग्दर्शन आदि मोक्षमार्ग रूप महाफल का दाता होता है तो फिर भगवान् के द्वारा प्रतिपादित हुए श्रुतचारित्र रूप धर्म के ग्रहण से जो कर्म निर्जरा रूप फल प्राप्त होगा-उसके लिये क्या कहा जा सकता है । इस लिये हे देवानुमियो ? भगवान् श्री महावीर की चलो हम सब मनः प्रणिधानपूर्वक उनकी वन्दना करें-वचन से उनकी स्तुति करें-यतना से पंचाङ्गनमनपूर्वक उन्हें नमस्कार करें "सक्कारेमो"-अभ्युत्थानादिरूप निरवद्य क्रिया के योग्य वचन प्रयोग द्वारा उनकी समाराधना करें । "कल्लाण देवयं चेइयं पज्जुवासामो"

शुके ? तेभञ्ज ऐकञ्ज आर्यप्रणीत धार्मिक (श्रुत चारित्ररूप धर्मयुक्त सुवचननु) सर्व प्राणिहितकारक) वाणीनु श्रमण न्याये लुपने भाटे सम्यग्दर्शन वगेरे मोक्षमार्गरूप महाफल आपनाइ होय छे, तो पछी भगवान् द्वारा प्रतिपादित थयेला श्रुतचारित्ररूप धर्मना ग्रहणथी जे कर्मनिर्जरा रूप फल प्राप्त थये, तेना भाटे शु कही शकय ? ऐथी छे देवानुमियो ! श्री भगवान् महावीरना दर्शन करवा यालो, अये जधा मन प्राणिधानपूर्वक (ऐक चित्त थकने) तेमनी वन्दना करीअे, वचनथी तेमनी स्तुति करीअे, यतनाथी पयागनमन पूर्वक तेमने नमस्कार करीअे 'सक्कारेमो' अभ्युत्थानरूप निरवद्य क्रियाना योग्य वचन प्रयोग द्वारा तेमनी सम्यक् रीते आराधना करीअे. 'कल्लाणं देवयं चेइयं पज्जुवासामो' जे लव्य लुपने भाटे लव-

धर्मक्षयलक्षणं मांसरूपम्, आणयति॥मापयान् मध्यान् इति कल्पमाणस्तं, मङ्गल=
 हितकरं 'देवय' देयत=देवतैव देवत स्यार्येऽन् धर्मदेवमित्यर्थः 'चेदय' चैत्य=
 सर्वथा विशिष्टज्ञानवन्त 'पर्युपासामो' पर्युपासामह=निरवधमावेन आराधयामा,
 'एय' एतत्=पर्युपासामो नो' न=अस्माक, 'पञ्चमवे' पञ्चमवे' परमव 'हियाए'
 हियाए=पञ्चाहा इय, सुहाए' सुहाय, मधममधविरमणजनितशान्तये,
 'खमाए' खमाय=मांसमार्गाराधनक्षमता लभ्ये, 'निस्सेयसाए' नि भेषसाय=
 मोक्षाय, 'अणुगामिसाए' अनुगामिकृत्याय=मन्त्रपरम्परासुखानुबन्धिसुखाय
 भविष्यतीति कृत्वा-इतिब्रह्मः 'उग्गा' उग्गा=ऋषभदेवेन आरक्षकपदे नियुक्ता
 को 'पामा रक्षकवञ्जजाः, नाव यावत्, अत्र यावच्छब्दन इदं द्रष्टव्यम् 'उमापुत्ता'
 उग्रपुत्राः 'मोगा' मोगा=ऋषभदेवावस्थापितगुरुवंशजाः-गुरुस्थानिया इत्यर्थे,
 'मोगपुत्ता' मोगपुत्रा, एवं राइन्ता' राजन्याः-मगवद्वंशजा, 'लत्तिपा'

जो भव्य जीवों के लिये मधुरोग रहितस्वरूप कल्प की कि जो सकल
 कर्म स्वरूप है मोक्षही प्राप्ति कराने में निमित्तबूत होता है ऐसे कल्याण
 रूप तथा सुगमरूप, धर्मदेव की जो चैत्य रूप सर्वथा विशिष्ट ज्ञानशास्त्री
 १ वलो पर्युपासना करें-निरवधमाव से उनकी आराधना करें। 'एयनो
 पेक्षमवे हियाए, सुहाये, खेमाए, निस्सेयसाए, अणुगामिसाए" इस तरह
 की गई पर्युपासना हम लोगों को परमव में हित के लिये मधममण के
 विरमण से जनित शान्ति के लिये, मांसमार्ग के आगमन की समता
 प्राप्ति के लिये मोक्ष के लिये तथा मध परम्परामे सुखानुबंधी सुख के
 लिये होगा हम मानना से (ब्रह्मे) अनेक (उग्गा) रक्षक वंजज पुरुष
 हैं जिन्हें ऋषभदेवने आरक्षक (कोटपाय) पद पर नियुक्त किया था वे
 तथा यावत् शब्द द्वारा (उग्रपुत्रा) मोगा, मोगपुत्रा ज्ञाना स्वत्तिपा,

शास्त्र श्रद्धितवत्त्व इत्यन्ती-के ने सकल धर्मक्षय रूप आसन्ती-प्राप्ति कालवामां निमित्त
 बूत होय छे, तेनु नाम इत्याद्यु छे जेवा इत्याद्यु रूप तेमच मज्जणरूप धर्मदेवनी-
 के ने चैत्यरूप सबथा विशिष्ट ज्ञानशास्त्री छे-आवे आभवे पर्युपासना करीजे निर-
 वध आवे तेमने आराधीजे एवे ना पेक्षमवे हियाए, सुहाए, खमास, अणु
 गामिसाए' आ प्रभावेनी पर्युपासना अभने परलवमां हितना भाटे, लवममणना
 विरमणधी अनित शान्तिना भाटे, आस मार्गना आराधनना सामर्थ्यने भाटे, आसना
 भाटे तेमच लव परपराभां सुखानुबन्धी सुखना भाटे थोरे आ आवना द्वारा (ब्रह्मे)
 धर्म (उग्गा) रक्षकवञ्जज पुरुष-के नेमने ऋषभदेवे आरक्षक (कोटपाय) पदे
 नियुक्त कथा दत्ता तेजे तेमच यावत् शब्द द्वारा (उग्रपुत्रा मोगा, मोगपुत्रा,

क्षत्रियाः=राजवंशजाः, 'माहणा' ब्राह्मणाः, 'भडा' भट्टाः=शूराः, 'जोहा' योधाः, 'मल्लई' मल्लकिनः=गणराजविशेषाः, 'लेच्छई' लेच्छकिनः=गणराजविशेषाः, 'अन्ने य वहवे' अन्ने च वहवः, 'राईसरतलवरमांडविय कोडुंविय इवमसेट्टि-सेणावइसत्थवाहप्पभियओ' राजेश्वरतलवरमांडविकुक्कुम्बिकेभ्य श्रेष्ठि-सेनापतिसार्थवाहप्रभृतयः सन्ति तेषु 'अप्पेगइया' अप्पेककाः=अप्पेके-अन्नेऽपि च, 'वंदणवत्तियं=वन्दन प्रत्यय वन्दन हेतो, 'अप्पेगइया' अप्पेके-केचन, 'पूयणवत्तियं' पूजनप्रत्यय=पूजनहेतोः वाह्मनः कायानां निरवद्य क्रियाभिराराधनं पूजन्म्, 'एवं' सक्कारवत्तियं' एवं सत्कारप्रत्ययं-सत्कारहेतोः, 'सम्माणवत्तियं' संमान

माहणा, भडा, जोहा, मल्लई, लेच्छई, अन्नेय वहवे, राईसर तलवर मांडविय कोडुविय इवमसेट्टियसेणावइसत्थवाहप्पभियओ-अप्पेगइया वंदणवत्तिय अप्पेगइया पूयणवत्तियं एवं सक्कारवत्तियं सम्माणवत्तियं) इत्यादि पाठ से गृहीत उग्रपुत्र, भोगपुरुष कि जिन्हें ऋषभदेवने गुरु-स्थान पर स्थापित किया था, भोगपुत्र, राजन्य भगवान् के वंशज-क्षत्रिय-

राजवंशज माहण-ब्राह्मण-भट्ट शूरवीर योधा, मच्छ-मल्लकी-लेच्छकी गणराज विशेष तथा और भी राजेश्वर, तलवार मांडविक, कौकुम्बिक इभ्यश्रेष्ठि सेनापति सार्थवाह वगैरह भगवान् को वंदना आदि के लिये उद्यत हो गये। इनमे (अप्पे गइया) कितनेक मनुष्य (वंदणवत्तिय वन्दना के लिये (अप्पे गइया) कितनेक (पूयणवत्तियं) भगवान् की पूजा करने के लिये-मन वचन और काय की निरवद्या क्रिया द्वारा प्रभु की

राइन्ना, खत्तिया, माहणा, भडा जोहा, मल्लई, लेच्छई, अन्नेय वहवे, राईसर तलवर मांडविय कोडुंविय इवम सोट्टिय सेनावइ सत्थवाहप्पभिय य ओ-अप्पे गइया वंदणवत्तियं अप्पे गइया पूयणवत्तिय एवं सक्कार वत्तियं सम्माणवत्तिय) उग्रपुत्र, भोगपुत्र के भेभने ऋषभदेवे गुरुआसने भेसो-ड्या डता, भोगपुत्र, राजन्य-भगवान्ना वंशज, क्षत्रिय राजवश, मांडवु प्राह्मणु लट, शूरवीर योद्धा, मच्छमल्लकी, लेच्छकी-गणराज विशेष तेभज्जील पणु राजे-श्वर, तलवर, मांडविक (सीमा प्रान्तने राज) कोट्टु भिक, धल्लियेठ्ठ, सेनापति, सार्थवाह वगैरे भगवान्नी वन्दना करवा माटे तैयार थछ गया आ मा (अप्पेगइया) डेटलाड माणुसो (वंदणवत्तियं) भगवान्ने वन्दन करवा माटे गया, (अप्पेगइया) डेटलाड (पूयण-वत्तियं) भगवान्नी पूजा करवा माटे-मन वचन अने धर्मांनी निरवद्य क्रिया द्वारा प्रभुनी आराधना करावी तेनु नाम पूजा छे-(सक्कार वत्तिय) डेटलाड तेभने सत्कार

प्रत्यय-समानहेतोः, 'कोउहल्ल वसियं' कौतूहल्लप्रत्यय=अपूर्ववस्तु दर्शनार्थं
मिति भावः। केचन 'अमुया' अशुमानि, 'सुणिस्सामो' श्रोण्यामः इति हेतो
इत्यत्र, उद्योध्यम्। 'सुपाइ' सुतानि, निस्सकियाइ' निःशङ्कितानि, 'करिस्सामो'
करिष्या, 'अप्पेगइया' अप्पेक=केचन, मुहा' मुण्डा' 'मविचा' भूत्वा
आगाराओ अगारात्=गृहात् 'अणगारिय' अनगारितां=साधुतां 'पम्बइस्सामो'
प्रमत्तिष्याम=प्राप्त्यामः अप्पेगइया' अप्पेके=केचन 'पचाणुवइयं' पचाणुव
निक, 'सत्तसिषत्तायं' सत्तसिषाप्रतिकम्, एव 'दुवाल्सविह' द्वादशविष
गिहिषम्मं' गृहिषम्मं 'पडिषज्जिस्सामो' प्रतिप्रतिप्याम=स्वीकरीष्यामः इति
हेताः। तथा अप्पेगइया' अप्पेके=केचन 'जिणमत्तिरागेण' जिनमत्तिरागेण=

मागपना करना इसका नाम पूमा है। (अप्पेगइया सक्कारवसियं) कितनेक उनका
सत्कार करने के लिये कितनेक (अप्पेगइया सम्माणवसियं) सन्मान करने के लिये
कितनेक (अप्पेगइया कोउहल्लवसियं) अपूर्व वस्तु के देखने की उत्कण्ठा की निवृत्ति
करने के लिये कितनेक (अमुया) अशुत वस्तुका (सुणिस्सामो)
अवण करना प्रभु के पास प्राप्त होगा इसके लिये कितनेक (सुपाइ
निस्सकियाइ करिस्सामो) मझामाओं के मुखसे पछले सुनी गई बात
प्रभु के निकट दाता रहित हो जायगी इसके लिये (अप्पे गइया)
कितनेक (मुहा मविचा आगाराओ अणगारिय पम्बइस्सामो) इस
भाषना से भरित होकर कि मुडित होकर प्रभु के पास गृहस्थ से अथ
मुनिपद धारण करेंगे इसके लिये (अप्पे गइया पचाणुवइयं सत्त सि
पम्बावइयं दुवाल्सविह गिहिषम्म पडिषज्जिस्सामो) कितनेक पंच अनुव्रतों
को प्राप्त शिक्षाप्रतों को इस तरह १२ प्रकार के गृहस्थ धर्म का प्राप्त
करेंगे इसके लिये, (अप्पे गइया) कितनेक, (जिणमत्ति रागेण) करल

करवा भाटे डेटवाक (सम्माणवसियं) स भान करवा भाटे, डेटवाक (कोउहल्लवसियं)
अमुवस्तुने जेवानी उल्लखना उप्पभन भाटे डेटवाक (अमुया) अमुवस्तुद
(सुणिस्सामो) अवण प्रभु पासे प्राप्त धी अशौत् अपूर्व तत्त्व सांख्यवाभा डेटवाक
(सुपाइ निस्सकियाइ करिस्सामो) धीअ मझामाओं नी पासेधी सांख्यनी
बात प्रभु नी पासे शक रहित जे जे भाटे (अप्पेगइया) डेटवाक (मुहा मविचा)
आगाराओ अणगारिय पम्बइस्सामो) अ भावनाधी प्रेक्षने के मुडित धने
प्रभु नी पासे गृहस्थ मटीने हवे मुनिपद धा वु करीश जे भाटे, (अप्पेगइया
पचाणुवइयं सत्त सिपम्बावइयं दुवाल्सविह गिहिषम्म पडिषज्जिस्सामो)
डेटवाक पाव अनुव्रताने मातसिद्धा मताने आ रीते १२ प्रज्ञाना गृहस्थधर्मानि
धारण करीने भावकधर्म स्वीकरीशु जे भाटे (अप्पेगइया) डेटवाक (जिणमत्ति रागेण)

जिनसेवानुरागेण 'अप्येगइया' अप्येके-जोयमेयंति कट्टु' जोतमेतत्-जीत परम्प-
रागत आचारः, आम्माकमितिकृत्वा 'ण्हाया' इत्यादि, स्नाताः कृत्वालि
कर्माः कृतकौतुममङ्गलप्रायश्चित्ताः शिरसा कण्ठे मालकृताः=कण्ठे परिधृत-
मालाः आविद्धमणिसुवर्णाः कल्पितहागर्द्धहारत्रिसरिकपालाम्ब्रप्रलम्बमान-
कटिप्रत्रकाः मुकृतशोभाभरणाः प्रवरवस्त्रपरिहिताः परिहितप्रवरवस्ताः, चन्दनावलि
भमानशरीराः=चन्दनचर्चितस्वर्गाङ्गः, एतादृशाः मन्तः, तथा अप्येके=केचन
हयगताः, एवं गजरथशिविकाम्यन्दमानीगताः, अप्येके पादविहारचारिणः
पुरुषवृन्दयुक्ताः महता उत्कृष्टसिंहनादचोलकलकलरवेण ममुद्रवभूतमिव=

जिन भक्ति के अनुराग से (अप्ये गईया) और कितनेक (जियमेयति
कट्टु) मनुष्य यह हमारा परपरागत आचार है इसकी परिपालना के
निमित्त प्रभु के पास जानेको कटिबद्ध हुए ! सो उन्होंने "ण्हाया"
स्नान किया। स्नान कर वलिकर्म किया अर्थात् वायस आदि पक्षियोंको
अन्नादि का भाग दिया। कौतुक मगल एवं दुस्वप्न आदि जनित
अशुभ की निवृत्ति के लिये प्रायश्चित्त किया। कंठमे मालाएँ धारण की।
मणि एवं सुवर्णों के हार अर्धहार आदि पहिरे। कानोंमे लंबे लंबे
लटकते हुए कुंडल आदि धारण किये। कटिमें कन्दोरे पहिरे। वेश
कीमती वस्त्र पहिरे। चंदन आदि सुगंध द्रव्यों से शरीर को चीर्चित
किया। इस प्रकार सज धज कर कितनेक मनुष्य तो घोड़ों पर सवार
हुए कितनेक हाथियों पर, कितनेक रथों पर, कितनेक शिविकाओं
(पालखियों) पर, कितनेक स्यन्दनों (तामजानों) पर और कितनेक
पैदल ही मनुष्य समूह से युक्त होकर चल दिये। भिन्न २ प्रकार के

इकत जिन लडितना अनुरागथी (अप्येगइया) अनेकेटलाक (जोयमेयंति कट्टु)
माणुसोअये अये समएहने के आ अमासे परपरागत सहाचार छे अना पावन भाटे
प्रभुनी पासे नवा तैयार थया तेअयेअये 'ण्हाया' स्नान कथुं स्नान कनि णलिकभं
कथुं अेटवे के डाग वगेरेने अन्न वगेरेने लाग आभ्यो कौतुक मगल तेमअ
दुस्वप्न वगेरेथी जनित अशुभनी निवृत्तिने भाटे प्रायश्चिन कथुं कठमा माणाअो
पडेरी कानोमा लाणा लाणा अूलता कुडण वगेरे पडेथी केडे कन्होरा पडेथी किमती
वस्त्रो धा ए कथी चदन वगेरे सुगंधित द्रव्य द्वारा शरीरने सुवासित कथुं आ
प्रमाणे सुसज्ज थधने केटलाक माणुसो घोडा उपर सवार थया, केटलाक हाथी उपर,
केटलाक रथ उपर, केटलाक पालणीअो उपर, केटलाक स्यन्दनो (तामजानो) उपर,
अने केटलाक पैदल न माणुसोना टोणाअोमा भणीनेयाल्या अनेक नतना शण्डो उअ्या-

समुद्रराकुर्लामव राजगृहं कुर्वत' इति। रायगिहस्त नयरस्त' राजगृहस्य
नगरस्य 'मञ्जमञ्जोण' मध्यमभ्यन 'एगदिमि' एकस्यादिशि, 'एगामिमुहा'
एगामिमुहा = एक मगर त अग्नि = अग्निगत सुप्तं पेपा ते तथा = मगवदमिमुहा
इत्यय, निर्गच्छन्ति, 'इम च ण' अस्मिन् समय च खलु मेघकुमारः 'उपि
पासापवरगण' उपरिमासादपरगत मासादघरोपरिभूमिकस्य 'फुहमाणेहि'
स्फुटद्भि = गधमानैः 'सुयगमत्यएहि' सुयगमस्तकैः यावद् मानुष्यकान् भोगान्
सुजान् रायमग्न च' राजमार्गं च 'भोलोएमाणेर' अवलोकमान २ एष च
खलु विहरति = आस्ते। ततः खलु स मेघकुमारस्तान् पशुनान् एकस्यां दिशि

कूट करतें हुए ये सब चल रहे थे। उनके उन सुन्दों से राजगृह नगर
जमा मालूम हो रहा था कि माना यह समुद्र के घनि से ही आकुल
आकुल सा हो रहा है। इस तरह होते हुए वे सब (रायगिहस्त
नगरस्म मञ्जमञ्जोण एगदिसि एगामिमुहा निगच्छन्ति) राजगृह नगरके
ठीक पीछों पीछ से होकर एक ही दिशा की ओर एगामिमुहा होकर
चल दिये। (इमच ण मेहेकुमारे उपि पासापवरगण फुहमाणेहि सुयग
मत्यएहि जाव माणुस्सए कामभोगे सुजमाणे रायमग्न च भोलोए
२ भेष च ण विहरइ) इस समय मेघकुमार अपने महल के उपर बैठा
हुआ था। उसका समय जैसा पहले बताया गया है कि बाजोंकी मधुर
५ नियों के श्रवण से तथा उगम २ ३२ प्रकारके नाटकों के कि जिनमे
अपने ही शौर्य आदि गुणों का प्रदर्शन रहता था मगलोकन से व्यतीत
होता था। इस प्रकार मनुष्य जब तब ही कामभोगों की भोगता
हुआ यह अपना समय जानद के साथ व्यतीत कर रहा था। उस मेघ

स्ता तेजो यथा ७४ २४५ ६५ तेमना घोषाट्ठी शब्दबृहन्नगर आये के समुद्रनी
जेम शब्दित ७४ २४५ ६५ आ शीते ते यथा (रायगिहस्त नयरस्त मञ्जम
एगदिमि एगामिमुहा निगच्छन्ति) शब्दबृह नगरनी वर्ये शब्दने ऐक्य दिशा
तार ऐक्यभिमुज यन्नि ७४ २४५ ६५। (इमे मेहे कुमारे उपि पासापवरगण
फुहमाणहि सुयगमत्यएहि जाव माणुस्सए कामभोगे सुजमाणे रायम
ग्न च भोलोएमाणे? एष च ण विहरइ) ते वणते मेघकुमार पोताना भलेस्त्री
उपर भेडे इतो। तेने वणत जेम पहेला वणन करवायां आव्यु छ तेम-शब्द-
जोनी मधुर श्रवणोना अवलुधी तेमच उत्तमोत्तम प्रकारना नाटकोना-के जेमा
पोताना च शीम वगेरेनु प्रदर्शन रहे छ-अवलोकन करता च पसार बते इतो।
आ प्रमाणे मनुष्यजवना कामभोगे कोजवतो ते पोताने वणत भुजेधी तार करते

एकाभिमुवान् निर्गच्छतः पश्यति, दृष्ट्वा 'कचुइपुरिसं' कञ्चुकिपुरुष= अन्तःपुरमाहरिकं शब्दयति, शब्दयित्वा एवमवादीत्—किं खलु भो देवानु- प्रिय ! अथ राजगृहे नगरे 'इदं महेइ वा' इन्द्रमहः=इन्द्रोत्सवः 'इ' इत्यल- कारार्थः वा शब्दः समुच्चयार्थकः, 'खंदमहे इवा' स्कन्दमहः=स्कन्दः=शिवपुत्रः कार्तिकेयः इ शब्दो वा शब्दश्च पूर्ववद् व्याख्येयः। एव—'रुदसिव वेसमणनागजक्खभूयतलायस्सक्खवेइयपन्वय उज्जाणगिरि जत्ताइवा' रुद्रः=एकाद- शसु रुद्रेषु कश्चिद् रुद्रविशेषः, शिवः—प्रसिद्धः, वैश्रमणः यक्षराजः—कुबेरः नागः= भवनपतिविशेषः, यक्षभूतौ=व्यन्तरविशेषौ, नदी=प्रसिद्धा, तडागः=जलाशयः

કુમારને उस समय राजमार्ग की ओर देखा। (तएणं से मेहेकुमारे ते वहवे उग्गे जाव एगदिसि एगाभिमुहे निगच्छमाणे पासइ) तो उसे ज्ञान हुआ कि ये सब उग्र आदि के वश के मनुष्य आज जो एक ही दिशा की तरफ एक लक्ष्य बांधकर जो जा रहे हैं सो क्या कारण है? इस प्रकार विचार कर आते ही उसने उसी समय (कंचुइपुरि से सदावेइ) कचुकी को बुलाया—और (सदावित्ता) बुलाकर (एव वयासी) उससे ऐसा कहा—(कि णं भो देवाणुप्पिया अज्जरायगिहे नगरे इंदमहेइवा खंदमहेइ वा एवरुदसिववेसमणनागजक्खभूय नइतलाय सक्खवेइय पन्वय उज्जाण गिरिजत्ताइत्ता) भो देवानुप्रिय? क्या आज राजगृह नगर में इन्द्र महोत्सव है अथवा कार्तिकेय का कोई उत्सव है, अथवा ११ रुद्रोंमें से किसी एक रुद्रका उत्सव है अथवा शिव का उत्सव है? या यक्ष राजका उत्सव है? या किसी भवन पति देव विशेष का उत्सव है? या कि किसी यक्ष, का या भूत का उत्सव

હોતો તે સમયે મેઘકુમારે રાજમાર્ગ તરફ જોયું (તણં સે મેહે કુમારે તે વહવે ઉગ્ગે જાવ એગદિસિ એગાભિમુહે નિગચ્છમાણે પાસઈ) કે આજે ઉગ્ર વગેરે વશના બધા માણસો એક લક્ષ્ય રાખીને એક જ તરફ જઈ રહ્યા છે તેનું શું કારણ છે? આમ વિચાર થતા જ તેણે તરત (કંચુઇપુરિસે સદાવેઈ) કચુકીને બોલાવ્યો અને (સદાવિત્તા) બોલાવીને (એવ વયાસી) કિંણં ભો દેવાણુપ્પિયા? અજ્જ રાયગિહે નગરે ઇંદમહેइवा खंदहेइवा एवं रुदसिववेसमणनाग जक्ख भूयनइतलायस्सक्खवेइयपन्वय उज्जाणगिरिजत्ताइत्ता) હે દેવાનુપ્રિય! શું આજે રાજગૃહનગરમાં ઇન્દ્ર મહોત્સવ છે, અથવા કાર્તિકેયનો કોઈ ઉત્સવ છે અથવા જગિયાર રૂદ્રમાંથી કોઈ એક રૂદ્રનો ઉત્સવ છે, અથવા યક્ષ-રાજાનો (કુબેર) ઉત્સવ છે, અથવા કોઈ ભવનપતિ દેવ વિશેષનો ઉત્સવ છે અથવા

‘तालाव’ इति भाषा प्रसिद्ध, ‘कवख’ वृक्षः=पर्वतः, ‘वेइय’ वैश्यः=स्मारक
चिह्नविशेषः समावृत्तो वा, ‘पञ्चय’ पञ्च उज्जान’ उद्यानम्, ‘गिरिजता’
गिरियात्रा, एषा रुद्रादीनामुत्सवः किम् ? ‘जओण’ यतः खलु यद्वय उग्रा
यावद् एकस्मादिशि एकामिमुखा निर्गच्छन्ति । ततः खलु स कञ्चुकिपुरुष
भ्रमणस्य भगवता महावीरस्य ‘गहियागमणपवत्तिप’ सुहीतागमनमवृत्तिक’=
आगमनवृत्तान्तज्ञः, मेघकुमारमेघमन्दत्-नो खलु हे देवानुमिय । अथ राज
सुहे नगरे इन्द्रमहोरा यावद् गिरियात्रा वा, यत् खलु एते उग्रा पावद्
एकस्मां दिशि एकामिमुखा निर्गच्छन्ति, एवं खलु हे देवानुमिय ! भ्रमणो

हे कहा किसका उत्सव है-क्या किसी नदी का, या जलाशय की, या
किसी वैश्य वृक्ष का, या किसी के स्मारक का पर्वत का, उद्यान का,
या किसी गिरिका उत्सव है क्या ? (जओ ण यद्वे उग्रा जाव एगदिसि
एगामिमुहा भिगच्छति) नो ये सब के सब उग्र आदि पञ्च घाछे व्यक्ति
एक ही तरफ एक स्थल बाँधकर बसे जा रहे हैं । (तएण से कञ्चुइ
पुरिसे समणस्स भगवओ महावीरस्स गहियागमणपवत्तिय मेइ कुमार
एव वयासी) इस प्रकार मेघकुमार की बात सुनकर उस कञ्चुकी ने कि
मिसे अथवा भगवान् महावीर के आनेका वृत्तान्त पहिले से ज्ञात हो
चुका था मेघकुमार से ऐसा कहा- (नो खलु देवानुमिया ! अज्ज राय
गिरिजयरे इदमहेइया जाव गिरिजगाइया) ओ देवानुमिय ! ओम
राजगृह नगरमे इन्द्र महोत्सव आदि कुछ नहीं है और न कोई नदी
से छेकर गिरिपर्यन्त कोई उत्सव ही है (जन्नं एएउग्या जाव एगदिसि एग
मिमुहा निगच्छति) फिर ओ जो ये सब उग्र आदि वृक्ष के जन एक

ठोइ यक्ष या भूतने उत्सव छे भूतने ठोने उत्सव छे ? शु ठोइ नदी जलाशय,
ठोइ वैश्य वृक्ष ठोइ स्मारक पर्वत उद्यान अथवा ठोइ गिरिने उत्सव छे ?
(म भा ण यद्वे उग्रा जाव एगदिसि एगामिमुहा भिगच्छति) हे आ भग
उम वगेरेना पशवाया ज्जित्तो ओके न तरइ ओके दस्य सणीने यात्था अथ
छे (त एण से कञ्चु पुरिसे समणस्स भगवओ महावीरस्स गहियागमण
पवत्ति मेइकुमार एव वयासी) आ हीते मेघकुमारनी बात सावणीने ते कञ्चु
दीजे-हे नेने भगव भगवान् महावीरना पञ्चवत्तना सभात्थार पहेलेथी न दत्ता-
तेवे मेणसने कञ्चु हे- (नो खलु देवानुमिया ! अज्ज रायगिरिजयरे इद
मह ग जाव गिरिजगाइ वा) हे देवानुमिय ! राजगृह नगरमा आगे ईन्द्र
महोत्सव वजेरे कथ नदी अथवा नदीथी भादीने गिरि सुधीने ठोइ उत्सव पञ्च नदी
(जन्नं ए ए उग्रा जाव एगदिसि एगामिमुहा निगच्छति) उत्तां पञ्च ने

भगवान् महावीर आदिकरस्तीर्थकरः 'इह-अस्मिन् मगधदेशे आगतः=ग्रामा
नुग्रामं विहरन् समागतः इत्यर्थः, इह सपत्ते' इह अस्मिन् राजगृहे नगरे
समाप्तः 'इह समोसढे' इह-अत्र समवसृतः-अस्मद्भाग्योदयेन समागतः नि भावः।
इहैव राजगृहे नगरे गुणशिलके चै-ये=उद्याने यथा प्रतिरूप यावद्-अग्रद-
मवग्रह्य समेन तपसाऽऽत्मानं भावयन् विहरति=विराजते ॥सू० २४॥

मूलम्-तएणं से मेहे कंचुइज्जपुरिस्स अंतिए एयमट्ठं सोच्चा
णिसम्महट्ठुट्ठे कोडुंविय पुरिसे सदावेइ सदावित्ता एवं वयासी-खि-
प्पामेव भो देवाणुप्पिया ! चाउग्घटं आसरहं जुत्तामेव उवट्ठवेह, तहत्ति
उवणत्ति । तएणं से मेहे णहाए जाव सव्वालंकारविभूसिए चाउग्घटं
आसरहं दूरूढे समाणे सकोरंटमह्ददामेणं छत्तेणं धारिज्जमाणेणं
सह्या भडचडगरविंदपरियालसंपरिबुडे रायगिहस्स नगरस्स

दिशा की ओर एक ही लक्ष्य बांध कर जा रहे हैं (एवं खलु देवाणुप्पिया)
उसका कारण है देवानुप्रिय ? या है कि (समणे भगव महावीरे आइकरे
तित्थकरे इहमागए इह सपत्ते, इह समोसढे इह चेव रायगिहे नगरे गुण-
मिलए चेइए अहापडिरूवे जाव विहरइ) अमण भगवान् महावीर जो
आदिकर, एव तीर्थकर हैं यहां पधारे हुए हैं और ग्रामानुग्राम विहार
करते हुए वे आज इस राजगृहनगर में हमलोगों के भाग्योदय से आ
पहुँचे हैं। यहां के गुणशिलक नामक उद्यान - यथा प्रतिरूपक यावत् अवग्रह
ग्रहण कर तप और संयम से आत्मा को भावित करते हुए विराजे हैं ॥सू. २४॥

आ णधा उअ वगेरेना वशब्बेना ओअ दिशा तरइ ओअ व लक्ष्य राणीने वड रह्हा छे
(एव खलु देवाणुप्पिया) छे देवानुप्रिय ! तेनु कारणु ओ छे उ (समणे भगवं
महावीरे आइकरे तित्थकरे इहमागए इह संपत्ते, इह समोसढे इह चेव
रायगिहे नगरे गुणशिलके चेइए अहा पडिरूवे जाव विहरइ) अमण भगवान् महावीर-डेअओ आदिकर (स्वशासननी अपेक्षाओ धर्मनी आदि
करनारा) अने तीर्थकर छे-अही पधार्या छे ओअ गामथी नीले गाम विहार
करता तेओ आने राजगृह नगरमा अमारा सौलाअना उदयथी आव्या छे अहीना
गुणशिलक नामना उद्यानमा यथा प्रतिरूपक यावत् अवग्रह ग्रहण करीने तप
अने संयम, द्वारा आत्माने भावित करता तेओ विराजे छे ॥ सू० २४ ॥

मउअ मज्जेण निग्गच्छइ, निग्गच्छत्ता जेणामेव गुणसिलए चेइए
 तेणामेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता समणस्स भगवओ महागारस्स
 छत्ताइछत्त पढागाइपढाग विज्जाहरचारणे जमएय देवे ओधयमाणे
 उप्पयमाणे पासइ पासित्ता चाउग्घटाओ आसरहाओ पच्चोल्हइ,
 पच्चोरुहित्तासमण भगवमहावीर पचविहेण अभिगमेणं अभिगच्छइ,
 तजहा—सचित्ताण, दव्वाण विउसरण याए१, अचित्ताण दव्वाण अविउ
 सरणयाए२, एगसोडिए उत्तरा सग करणेण३, चक्कुप्फासे अजलिप
 गहेण४, मणसो एगत्ती करणेण५, जेणामेव समणेभगव महावीरे
 तेणामेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता समण भगव महावीर तिक्खुत्तो
 आयाहिण पयाहिण करेइ करित्ता वदइ णमसइ, वदित्ता णमसित्ता
 समणस्स भगवओ महावीरस्स नञ्चासन्नेनाइदूरे सुम्भुसमाणे नम
 समाणे अजलिउडे अभिमुहे विणएण पञ्चुवासइ, तएण समणे
 भगव महावीरे मेघकुमारस्स तीसे य महइ महालियाए परिताए
 मज्झगए विचित्त धम्ममाइकक्खवइ जहा जीवा वज्झति मुञ्चति जह य
 सकिलिस्सति धम्मकहा भाणियव्वा जाव परिता पढिगया ॥ सु० २५ ॥

टीका—‘तएणं से मेहे’ इत्यादि, ततः खलु स मेघकुमार कञ्चुअ
 पुरिसस्स’ कञ्चुकीय पुरुषस्य=भन्तः। पुरप्रयोजननिषेधकज्ञापणस्य ‘अतिप’
 अन्तिक समीपे तस्मादित्यर्थः ‘एयमह’ एतमर्थ=‘भीमहावीर स्वामी समा

‘तएण से मेहेकुमारे’ इत्यादि

टीका—(तएण) इसका बाद (से मेहे) उस मेघकुमारन कञ्चुअ
 रिसस्य कञ्चुकी पुरुष क (अतिप) पास से (एयमह साक्षा) इस बात

त एण से मेहेकुमार’ इत्यादि ।

टीका—(तएण) त्वात्मा (स मेहेकुमार) मेघकुमार (कञ्चुअ पुरिसम्म) कञ्चु
 पुरुषनी (अतिप) १। सेथी (एयमह सोक्षा) आ बात साक्षणीनी (गिसम्म)

गतः' एतद्रूपं श्रुत्वा निश्चय्य हृष्टतुष्टः कौटुम्बिक पुरुषान्=राजसेवकान् शब्द-
यति, शब्दयित्वा एवमवदत्=एवमाज्ञापयत्-क्षिप्रमेव भो देवानुप्रियाः 'चाउ-
ग्यं' चातुर्घण्टं=चतस्रो घंटा लंघ्यमाना यस्मिन् तं 'आसरह' अश्वरथं=अश्वशान्तो
रथस्तं 'जुत्तामेव' युक्तमेव=अश्वरूपेण, उवट्टवेह' उपस्थापयत सज्जीभूतं कृत्वा-
ऽत्र स्नानयन् ते च 'तहत्ति उवणेंति' तथेति=भवदाज्ञानुसारेण कार्यं सम्पाद-
यिष्यामः इत्युक्त्वा तथैव उपनयन्ति रथमानयन्तीत्यर्थः। ततः खलु स मेघ-
कुमारः स्नोतः यावत्सर्वालंकारविभूषितः चानुर्घण्टम्, अश्वरथं 'दुरूढे समाणे'
दुरूढः=आरूढः सन् सकोरंमाल्यदाम्ना छत्रेण ध्रियमाणेन=भृत्यघृतेन
'महया भडचडगरविंदपरियालरूपरिवुडे' महाभटकरट्टन्दपरिवारसंपरिवृत -

को सुनकर (णिसम्म) और उसका अच्छी तरह विचार कर (हट्टतुट्टे)
बहुत अधिक हर्षित होता हुआ संतुष्ट हुआ। पश्चात् उसने (कोटुंवि-
पुरिसे सदावेइ) राज सेवकों को बुलवाया (सदावित्ता एवं वयासी) बुलाकर
उनसे ऐसा कहा (खिप्पामेव भो देवानुप्पिया) हे देवानुप्रियों? तुम शीघ्र
ही (चाउग्यं आसरह जुत्तामेव उवट्टवेह) चारघंटे वाले रथ को-घोड़े
जोत कर ले आओ (तहत्ति उवणेंति) वे भी 'तथेति' आप की आज्ञानुसार
हर कार्य संपादित करेंगे' कहकर रथ को तैयार कर ले आओ। (तएणं
मेहे ण्हाए जाव सन्वालंकारविभूसिए चाउग्यं आसरह दुरूढे समाणे)
जब सज्जी भूत होकर रथ आकर उपस्थित हो गया-तब मेघकुमार
चार घंटों से सुशोभित उस रथ पर स्नानादि से निवृत्त कर और समस्त
अलंकारों से सुसज्जित हो कर रथमें बैठ गये (कोरंम मल्लदामेणं छत्तेणं धरि-

अने तेनो मारी पेठे विचार करीने (हट्टतुट्टे) बहुत प्रसन्न थो, संतुष्ट थो
त्यार पाह तेणे (कोटुंवि पुरिसे सदावेइ) राजसेवकोंने बोलाव्या (सदा-
वित्ता एवं वयासी) बोलावीने तेमने कहु छे (खिप्पामेव भो देवानुप्पिया)
हे देवानुप्रिय! तमे सत्तरे चाउग्यं आसरहं जुत्तामेव उवट्टवेह) चार घं-
टावाणा रथने घोडा नेतरी लावो (तहत्ति उवणेंति) तेणे पणु तथेति-कहीने
रथ सज्जीने लछ आव्या (त एण से मेहे ण्हाए जाव सन्वालंकारविभू-
सिए चाउग्यं आसरहं दुरूढे समाणे) त्यारे सज्ज थयेलो रथ आवी
गयो त्यारे मेघकुमार चार घंटावाणी सुशोभित रथ उपर स्नान वगेरे कार्यथी
निवृत्त थाने अने समस्त अलंकारथी सुसज्जित थाने भेसी गया. सकोरंमल्ल-
दामणं छत्तेणं धरिज्जमाणेण) भेसतानी साथे नेकरे तेमना उपर डारट
पुण्णोनी माणावाणे छत्र ताण्णी दीधो (महया भडचडगरविंदपरियालसंपरि

महामदानां=महापोधानां चरन्तु- विस्तीर्ण समूह, नद्विपोय परिवार
 तेन सपरिष्ठृत=संयुक्त राजपुत्रस्य नगरस्य मध्यमध्येन निर्गच्छति निर्गत्य
 यत्रैव गुणशिल्पक चैत्य तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य धमणस्य भगवतो-
 महावीरस्यातिश्रयमहिम्ना 'छात्राश्छत्र छात्रातिछत्र-छात्रापरिछत्र' पडागाइपडाग'
 पताकातिपताकां छत्रमतिक्रम्य स्थितमित्यतिछत्र छत्रं चातिछत्र चेति छात्रातिछत्र
 छत्रोपरिच्छत्रमित्यर्थ एव पताकापरिपताकाम्, 'विज्जाहरचारणे विद्याधरधारणान्
 तत्र धरन्तोतिधरा, विद्यया धरा विद्याधरा =वैताइयपुरापिपक्षय, चारणा -
 चरणम्=आकाशे गमनागमनं तद्विषये येषां ते चारणाः=विद्याधारणा अंघ्रा
 चारणामुनिविशेषास्तान्, जमपयदेव' जम्भकाक्ष देवान्=व्यतरविशेषान्
 'औवयमाणे' अवपततो=गमनाद्वतरत 'उप्पयमाणे' उत्पतत =भूतलादुत्पतत'
 'पासइ' पश्यति 'पासिषा' दृष्टुं त्यागिना चीनरागस्य मर्यादामधगम्य चातु

ज्जमाणेण) मन्त्रा बोले हीभृत्यने उनके ऊपर कोर्ट पुण्यो की माला से युक्त
 छत्रतान लिपा। (महारा मन्त्रवद्वगारपिदपरियालमपरिष्ठुडे) इस तरह
 महामटों (पोधाओं) के विस्तीर्ण समूह रूप परिवार स संयुक्त होकर वे
 मेघकुमार (रायगिहस्स नयरस्स मज्झ मज्जेण निगच्छइ) राजपुत्र नगर
 के ठीक बीचो बीच से होकर निकले। (निगच्छिचा जेणामेव गुण
 सिलए चेइए तेणामेव उवागच्छइ) निकल कर जहाँ गुण शिल्पक चैत्य था
 वहाँ गये। (उवागच्छिता समणस्स भगवओ महावीरस्स छात्राश्छत्र पडा
 गाइपडागं विज्जाहरचारणे जमपयदेवे औवयमाणे उप्पयमाणे पासइ)
 जाकर उन्होंने भगवान् महावीर के अनिश्चय कि महिमा से छत्र के ऊपर
 छत्रको ध्वजा के ऊपर ध्वजा को विद्याधरों को तथा चारण क्रदि के धारक
 मुनियों को एव जम्भक देवों को आकाश से नीचे उतरते हुए तथा भूमि

पुडे) आ प्रभावे महाभटो (पोधाओ) न विद्याध समूह रूप परिवार युक्त
 मेघकुमार (रायगिहस्स नयरस्स मज्झ मज्जेण निगच्छइ) राजपुत्र नगी
 वध्वे धरने नीकआ (निगच्छिता जेणामेव गुणसिलए चेइए तेणामेव उवा
 गच्छइ) नीकण्ठिने जहाँ उपुशीलक चैत्य હતુ था गया। (उवागच्छिता सम
 णस्स भगवओ महावीरस्स छात्राश्छत्रपडागाइपडागं विज्जाहरचारणे
 जमपय देवे औवयमाणे उप्पयमाणे पासइ) धरने तेमछे भगवान् महावीरनी
 अनिश्चय भक्तिभाषी छत्रनी उपर छत्र ने ध्वजानी उपर ध्वज ने विद्याधरने,
 तेमव धारण क्रदिने धारण करनास मुनिजोने जाने उलक देवोने आकाशभांषी
 नीधे उतस्ता तेमव भूमिधी उपर जाता जेथा। (पासिषा चाउरघंटाओ भासर

घण्टकात् अश्वरथात् 'पञ्चोरुहड्' प्रत्यवरोहति=अवतरति 'पञ्चोरुहत्ता' प्रत्य
वरुह=अवतीर्य श्रमणं भगवंत महावीरं पञ्चविधेन अभिगमेन अभिगच्छति,
तत्राभिगमः=सावधादिव्यापार परिहारपूर्वकसंनिधयं त्यागिनः समीपे गमन,
तेन 'तजहा' तद्यथा-तेऽभिगमा यथा-'सन्निताण दव्वाण विउसरणयाए'
सचित्तानां द्रव्याणां=सचित्तापुष्पताम्बूलादीनां द्रव्याणां=वस्तूनां 'विउसरणयाए'
व्युत्सर्जनया=परिहरणेन १ 'अचित्ताण दव्वाणं अविउसरणयाए' अचित्तानां
द्रव्याणां=खालकारादीनां अव्युत्सर्जनया=अपरित्यागेन, तत्रापि छत्र, खड्ग-
वाहन-मुकुट-चामर-लक्षणानि राजचिह्नानि तु परिहर्तव्यान्वेवेति नियमः २,
'एगमाडिय उत्तरासंगकरणेणं' एकशाटिहोत्तरासंगकरणेन, तत्र एका=स्यूत
रत्नैकपङ्क्तिका 'माडिया' शाटिका=वस्त्र तथा उत्तरासंगकरणं यतनाथ मुखो
परिधारणं तेन ३, 'चक्खुप्फासे अंजलिपग्गहेणं' चक्षुःस्पर्श=दर्शने सति 'अंज-
लिपग्गहेणं' अञ्जलि प्रग्रहेण करद्वय संयोजनेन ४, 'मणसो एगत्ती करणेणं'

से जाते हुए देखा। (पाचित्ता चाउग्घंटाओ आसरहाओ पञ्चोरुहड्)
देखते ही मेघकुमार अपने चातुर्घट रथ से वीतरागप्रभु की विनय की
भावना से नीचे उतरे (पञ्चो रुहत्ता समणं भगवं महावीरं पञ्चविहेणं अभिगमेणं
अभिगच्छ) नीचे उतर कर वे श्रमण भगवान् महावीर के सम्मुखसा पांच प्रकार
के अभिगमनसे निरवद्य व्यापार परिहार पूर्वक बड़ी विनय के साथ गये। सावधव्या
पार परिहारपूर्वक विनय के साथ त्यागी के पास जाना रूप जो अभिगम है
वह पांच प्रकार का है- (तं जहा) वे पांच प्रकार इस तरह से हैं-(सचि-
त्ताणं दव्वाण विउसरणयाए १, अचित्ताणं दव्वाणं अविउसरणयाए २, एग
साडिय उत्तरासंगकरणेणं ३, चक्खुप्फासे अंजलिपग्गहेणं ४, मणसो एगत्ती
करणेणं ५) सचित्ता पुष्प ताम्बूल आदि पदार्थों का परिहार करना १, वस्त्र

हाओ पञ्चोरुहड्) नेता ७ मेघकुमार पोताना चातुर्घट रथ उपरथी वीतराग
प्रभुनी सामे विनयनी लावनाथी नीचे उतरी पड्या (पञ्चोरुहत्ता समणं भगवं
महावीरं पञ्चविहेणं अभिगमेणं अभिगच्छ) नीचे उतरीने तेओ श्रमण
भगवान् महावीरनी सामे सावध व्यापार परिहार पूर्वक णहु ७ विनयनी साथे
गया सावध व्यापार परिहार पूर्वक विनय सहित थधने त्यागीनी पासे ७पु ३प
७ 'अभिगम' छे, ते पाय प्रकारने छे-(त जहा) ते आ प्रमाणे छे-(सचि-
त्ताणं दव्वाण विउसरणयाए १, अचित्ताणं दव्वाणं अविउसरणयाए २,
एग साडिय उत्तरासंगकरणेणं ३, चक्खु फासे अंजलि पग्गहेणं ४,
मणसो एगत्ती करणेणं ५,) सचित्त पुष्प ताम्बूल वगेरे पदार्थोने त्यज्वा १,
वस्त्र अलंकार वगेरे ७ अचित्त द्रव्य छे तेभनो त्याग करवो नहि, आ अध्यामा

મનસા એકત્રીકરણેન=વિષ્ણુકામત્વવિષાનેન મમિગચ્છતીત્યનેન સમ્બન્ધ, યથૈવ
અમણો મગવાન્ મહાવીરસ્તૈરોપાગ-છતિ ઉપાગત્ય અમણૈઃ પ્રિકૃત્વ આદ
શિણ પ્રદક્ષિણ કરાતિ કૃત્વા વન્દતે નમસ્યતિ, વન્દિત્વા નમસ્વિત્વા અમણસ્ય૩
નાત્યાસન્ને નાતિદૂરે શુભ્રમાણ નમસ્યન્ અશ્વમિપુટે કૃત્વા ચિનયેન પર્યુપાન્તા
તતઃસ્વલ્લ અમણો મગવાન્ મહાવીર મધકુમારસ્ય તસ્યામ્ મહૈમહાકૃપાપૃ

અલંકાર આદિ જો અધિષ્ઠા દ્રવ્ય હૈં ઉત્તમકા પરિત્યાગ નહીં કરના,
ઇનમેં સ્ત્રી જો છત્ર સ્વર્ગ પાડન મુકુટ વામર, આલિરૂપ જો રાજ્ય સ્મૃતિ હ
ઉત્તમકા તો ત્યાગ હી કરના કહા ગયા હૈ। વિના સીંહ હુડૈં એક શાટિંગા
સે ઉપરાસંગ કરના મગવાન કો દેસલે હી દાનોં હાય બોડના ઓર
ધિષ્ઠા કી એકાગ્રતા કરના। (જેનામેવસમણે મગવ મહાવીરે તેણામેવ
ઉપાગચ્છહ) ઉત્તર ઉપાગ જોકર જહાં મગવાન્ મહાવીર વિરામમાન થે વહાં
પહુંચે। (ઉપાગચ્છિણ્ણા સમણ મગવ મહાવીર તિવસુસો આયાહિણં પયાહિણં કરહ)
પહુંચ કર ઉન્હોને ધમણ મગવાન્ મહાવીર કો ત્રીન વાર આલિણ પ્રદક્ષિણ
પૂર્વક નમસ્કાર કિયા। (કરિણ્ણા વદહ, ણમસહ) નમસ્કાર કરકે ઉન્હી
વન્દના કી પુન નમસ્કાર કિયા। (વદિણ્ણા ણમસિણ્ણા) વદના નમસ્કાર કરકે
(સમણસ્સ મગવઓ મહાવીરસ્સ નાહદુરે નપ્પાસન્ને મુસ્સવસમાણે નમં
મમાણે અંમમિત્થે અમિમ્મહૈ વિણ્ણણ પજ્જુવાસહ) ફિરથે મગવાન મહાવીર
ક ન અધિક પાસ ઓર ન અધિક દૂર થલે ચિનય કે સાથ દોનોં હાય
જોડ કર સનમુસ્ય પેઠ ગય। (તણ્ણ સમણે મગવ મહાવીરે મેપકુમારસ્સ

પણ જે છત્ર, ખડ્ગ વાહન મુકુટ, આમર વગેરે જે રાજ્ય નિભૂતિ છે, તેમના તે
ત્યાગ કરવો જ કહેવામાં આવ્યો છે વગર સીવેલી એક શાટિંગાથી ઉત્તરાસંગ કરીને
ભગવાનને ભેટને બને હાય બોડવા, બને ચિત્ત એકાગ્ર કરવું (જેનામેવ સમણે
મગવ મહાવીરે તેણામેવ ઉપાગચ્છર) ત્યાં બંધને જ્યાં ભગવાન મહાવીર
વીરાજ્યા હતા ત્યાં પહોંચ્યા। (ઉપાગચ્છિણ્ણા સમણ મગવ મહાવીર તિવસુસો
આયાહિણં પયાહિણં કરહ) પહોંચીને તેમણે અમણ ભગવાન મહાવીરને ત્રણવાર આ
લિણ્ણા પ્રદક્ષિણ પૂર્વક વાર વાર નમસ્કાર ક્યાં। (કરિણ્ણા વદહ, ણમસહ) નમસ્કાર કરીને
તેમની વદના કરી બને હી નમસ્કાર ક્યાં। (વદિણ્ણા ણમસિણ્ણા) વદન બને
નમસ્કાર કરીને (સમણસ્સ મગવઓ મહાવીરસ્સ નાહદુરે નપ્પાસન્ને મુસ્સ
વસમાણે ણમસમાણે અંમમિત્થે અમિમ્મહૈ વિણ્ણણ પજ્જુવાસહ) પછી
તેણે ભગવાન મહાવીરની વધારે નહીં પણ નહિ બને વધારે દૂર પણ નહિ વળી
બધુ જ નહીં ભાવે બને હાય બોડને સાથે ભેટી ગયા। (તણ્ણ સમણે મગવ

अतिमहत्याः परिपदः विवित्रं धर्मं श्रुतचारित्रलक्षणम् 'आइक्खइ' आख्याति= कथयति—'यथा जीवा वध्यन्ते मुच्यन्ते यथा च संकिश्यन्ते दुःखमनुभवन्ति' धर्मकथा भणितव्या यावत् परिपत् परिगता विस्तरव्याख्यानं तु मत्क्रतोपासकदशाङ्गसूत्रस्यागारधर्मसञ्जीवन्यां टीकायां विलोकनीयम् ॥सू० २५॥

सुलभ—तएणं से मेहे कुमारे समणस्स भगवओ महावीरस्स अंतिए धम्मं सोच्चा णिसम्म हट्ठुट्ठे समणं भगवं महावीरं तिक्खुत्तो आयाहिणं पयाहिणं करेइ, करित्ता वंदइ, नमंसइ, वंदित्ता नमंसित्ता एवं वयासी—सद्दहामिणं भंते! निग्गंथं पावयणं, एवं पत्तियामि णं भंते! रोयामि णं भंते! अब्भुट्ठेमि णं भंते! निग्गंथं पावयणं, एवमेयं भंते! तहमेयं भंते!, अवितहमेयं भंते! इच्छियमेयं भंते! पडिच्छियमेयं भंते! इच्छियपडिच्छियमेयं भंते! से जहेव तं तुब्भे

तीसे य महइमहालियाए परिसाए मज्झगए विचित्तधम्ममाईक्खइ) इसके बाद श्रमण भगवान महावीरने बड़ी परिपद में श्रुतचारित्ररूप धर्म का उपदेश दिया। (जहा जीवा वज्झंति मुच्चंति जहय संकिलिस्संति धम्म कहा भाणियव्वा जाव परिसा पडिगया) प्रभुने उपदेश बात कहा कि जीव किस प्रकार कर्मों का बंध करते हैं और किस प्रकार मुक्त होते हैं तथा वे किस प्रकार से दुःखों का अनुभव करते हैं। इस प्रकार धर्मकथा की व्याख्या सुन कर वह आई हुई परिपदा अपने २ स्थान पर गई? इस विषय का विस्तृत व्याख्यान मेरे द्वारा कृत उपासकदर्शांग सूत्र की आगार धर्म सजीवनो टीका से जान लेना चाहिये। ॥सू. २५॥'

महावीर मेघकुमारस्स तीसे य महइमहालियाए परिसाए मज्झगए विचित्त धम्ममाईक्खइ) त्थार आह श्रमणु भगवान महावीरे मोटी परिपद्द (सल्ला) मां श्रुत चारित्र्यधर्मनो उपदेश आभ्ये (जहा जीवा वज्झंति मुच्चंति जहय संकिलिस्संति धम्मकहा भाणियव्वा जाव परिसा पडिगया) प्रभुणे उपदेशमा क्खु डे एव डेवी रीते कर्मो नो बंध करे छे अने डेवी रीते मुक्ति भणवे छे, तेमज तेओ डेवी रीते दुष्ण अनुभववे छे, आ रीते धर्मकथानी व्याख्या सालणीने ते परिपद्द पोतपोताना स्थाने जती रही. आनु सविस्तृत व्याख्यान भारी उपासक दशांग सूत्रनी अगार धर्म सल्लवनी टीकाथी नाली देवु नेधये ॥ सूत्र २५ ॥

वदह ज नवरं देवाणुप्पिया ! अम्मापियरो आपुच्छामि, तओप
 मुडे भवित्ता णं पव्वइस्सामि, अहासुह देवाणुप्पिया ! मा प
 षध करेह । तएण से मेहे कुमारे समण भगव महावीर वदइ, नम
 वदित्ता नमसित्ता जेणामेव चाउग्घटे आसरहे तेणामेव उवागच्छ
 उवागच्छित्ता चाउग्घट आसरह दूरुहइ, दूरुहित्ता महया भदचढगरपहक
 रायगिहस्स नगरस्स मज्झ मज्जेण जेणामेव सए भवणे तेणामे
 उवागच्छइ, उवागच्छित्ता चाउग्घटाओ आसरहाओ पच्चोम्हइ, पच्च
 रुहित्ता जेणामेव अम्मापियरो तेणामेव उवागच्छइ, उवागच्छि
 अम्मापिऊण पायवदण करेइ, करित्ता एव वयासी-एव खलु अम्म
 याओ । मए समणस्स भगओ महावीरस्स अतिए धम्मे णिसत्ते, से
 य मे धम्मे इच्छिए पडिच्छिए अभिरुइए) तएण तस्स अम्मापियरं
 एव वयासी-धम्मोसि तुम जाया !, कयत्थोसितुम जाया !, कयल
 कवणोसितुम जाया) जन्न तुमे समणस्स भगवओ महावीरस्स
 अतिए धम्मे णिसत्ते, से वि य ते धम्मे इच्छिए पडिच्छिए अभि
 रुइए ! तएण से मेहेकुमारे अम्मापियरो दोच्चपि तच्चपि एव
 वयासी-एव खलु अम्मयाओ । मए समणस्स भगवओ महावीरस्स
 अतिए धम्मे णिसत्ते से वि य मे धम्मे इच्छियपडिच्छियअभिरुइए त
 इच्छाणि ण अम्मयाओ ! तुब्भेहिं अट्ठमएन्नाए समाणे समणस्स
 भगवओ महावीरस्स अतिए मुडे भवित्ता अगाराओ अणगारिय
 पव्वइत्तए) सू० २६॥

टीका—‘तएणं से’ इत्यादि । ततः खलु स मेघकुमारः श्रमणस्य भगवतो महावीरस्यान्तिके धर्मं श्रुत्वा निश्चयं हृष्टतुष्टः श्रमणं भगवन्तं महावीरं ‘तिक्खुतो अयं देशी शब्दः वारत्रयम् ‘आयाहिणपयाहिणं’ आदक्षिणं प्रदक्षिणम्—आदक्षिणम्—आदक्षिणतः पार्श्वोत्, दक्षिणपार्श्वोदारभ्य प्रदक्षिणं=स्वाङ्गलिपुटस्य परिभ्रमणपूर्वकं ललाटे स्थापनं, ‘करेइ’ करोति, कृत्वा वन्दते, वन्दित्वा नमस्यति, वन्दित्वा नमस्यित्वा एवमवदत्—‘सद्वहामि णं भते ! णिग्गंथं पावयणं’ श्रद्धामि=‘यथा गमिदमस्ती’त्येव विश्वसिमि, खलुहे भगवन् नैर्ग्रन्थं=निर्ग्रन्थ-

‘तएणं से मेहेकुमारे’ इत्यादि

टीका—इसके बाद से मेहेकुमारे वह मेघकुमार (समणस्स) श्रमण (भगवओ) भगवान् के (अतिए) मुखारविंद से (धम्मं सोच्चा) श्रुतचारित्र-रूप धर्म का व्याख्यान सुनकर (णिसम्म) और उसे हृदय में अवधारण कर (हृष्टतुष्टे) बहुत अधिक हर्षित हुआ संतुष्ट हुआ । बाद में (समणं भगवं महावीरं) श्रमण भगवान् महावीर को तीन बार उसने आदक्षिण प्रदक्षिण पूर्वक वंदना की । अर्थात् दक्षिण पार्श्व से आरम्भ कर बाये तरफ ले जाना और फिर अंजलिपुट को घुमाते हुए जो ललाट पर स्थापित किया जाता है इसका नाम आदक्षिण प्रदक्षिण है । इस क्रिया पूर्वक की उसने प्रभु महावीर को (वंदइ) वंदना की (नमंसइ) नमस्कार किया । (वंदित्ता नमंसित्ता) वन्दना नमस्कार करके (एवं वयासी फिर उसने इस प्रकार निवेदन किया । (सद्वहामिणं भंते) हे भदंत ? मैं श्रद्धा करता हूं आपके (णिग्गंथं पावयणं)

‘तएण से मेहे कुमारे’ इत्यादि

टीका—(तएण) त्वां (से मेहेकुमारे) मेघकुमार (समणस्स) श्रमण (भगवओ) भगवान्ना (अंतिए) मुखारविंदशी [धम्मं सोच्चा] श्रुत चारि-त्रयधर्मं व्याख्यानं साक्षणीने (णिसम्म) अने तेने हृदयमा अवधारणं करीने (हृष्ट तुष्टे) बहुञ्च भुष्टं थये अने संतुष्टं थये त्वां पछी (समणं भगवं महावीरं) श्रमणं भगवान् महावीरनी त्रणं वणत्तं तेभण्णे आदक्षिणं प्रदक्षिणं पूर्वकं वंदना करी अेटवे के नभण्णी भाणुथी शइ करीने डाणी भाणु तरइ लछं नवु अने पछी अंजलिपुटने हेरवत्ता ने ललाट उपर स्थापित करवाभा आवे छे तेहु नाम आदक्षिणं प्रदक्षिणं छे आ विधिथी न तेभण्णे प्रभु महावीरनी (वंदइ) वंदना करी, (नमंसइ) नमस्कार करी (वंदित्ता नमंसित्ता) वंदन अने नमस्कार करीने (एवं वयासी) पछी तेभण्णे आ प्रभाण्णे कहुं के (सद्वहामि णं भंते) हे भदंत ! हु श्रद्धा करे छु, तमारा (णिग्गंथं पावयणं) आ निर्ग्रन्थं प्रवचन उपर (एव

સમ્યન્નપ્રવચનમ્, એવ શાસયામિન મેન ! એવપ્રત્યેમિ=સ્વલુ છે મગધાન્'યથા
 માતા પ્રતિષોધ્યસે તથૈષ જીવાદિસ્વરૂપ મસ્તી'તિ પ્રતીતિ કરોમિ । રાયામિ
 ન મંતે ! રોષયામિ સ્વલુ છે મગધન્ પીયૂષપારાવદ્ વાઙ્છામિ । અન્નુદ્દેમ ન
 મતે ? નિગાય પાવયણ' અન્નુષ્ણિષ્ઠામિ=સમારોધનાર્થમુચ્યતો મવામિ, સ્વલુ
 હ મગધાન્ ! નૈર્ગ્રંથ પ્રવચનમ્, 'એવમેય મંતે !' 'એવમેતદ્ મગધન્ ! એતદ્
 પ્રવચનમ્ એવમ્-એકાન્તન સત્યમિત્યર્થે, 'તદ્વમય મતે । તદ્વ=તપમાણમ્,
 એતદ્ પ્રવચન છે મદન્ત' અવિતદ્વમેય મંતે !' અવિત્યર્થ=

કેવલ નિર્ગ્રંથ પ્રવચન પર । (એવે પશિયામિ મતે) પ્રતીતિ કરતા હું આપકે
 રૂપ નિર્ગ્રંથ પ્રવચન પર । મગધાન્ ? આપને મિત્ર પ્રકાર બીજાવિતસ્વ કા
 સ્વરૂપ સમગ્રાયા છે ઠસી તરહ સંઘર્ષ યથાર્થ છે ! સતરહ કી મરે હૃદય મેં
 પ્રગ્ભે અદ્ધા છે ઓર ઇમો તરહ કી મેરે ચિત્ત મેં પૂર્ણ પ્રતીતિ હો પુકી છે ।
 વહ અવયા નહીં હું ઓર ન અન્ય યા હી હો સકતા છે । (રોયામિન મતે)
 મિત્ર પ્રકાર સંતસ પ્રાણો અમૃત પારા કી સાહના કરતા છે ઠસી તરહ
 છે નાય ? મેં સ્ત્રી સસાર તસ આપકે સત નિર્ગ્રંથ પ્રવચન કી સાહના
 કરતા હું । (અન્નુદ્દેમિન મતે નિર્ગ્રંથ પાવયણ) અત છે મદન્ત ? મેં આપકે
 સત નિર્ગ્રંથ પ્રવચન કી સમ્યક્ પ્રકાર સે આરાધના કરમે કે લિયે ઉચ્ચત
 જોતાહ (એવમેય મંતે) કારણ-આપકા યદ્ નિર્ગ્રંથ પ્રવચન એકાન્તતઃ સત્ય છે
 (તદ્વમય મતે) કારણ-આપકા યદ્ નિર્ગ્રંથ પ્રવચન એકાન્તતઃ સત્ય છે ।
 (તદ્વમેય મતે) હ મદન્ત ? કમ નિર્ગ્રંથ પ્રવચન મેં પ્રાન્તતતઃ મર્યતા
 કી પ્રચુચાપક કારી મેરી અદ્ધા આદિ નહીં છે કિન્તુ સમ્યે પ્રમાણો કા
 વલ્લ છે । (અવિતદ્વમેય મંતે) કારણ પ્રત્યક્ષાદિ પ્રમાણો સે કિસી સ્ત્રી પ્રકાર
 પશિયામિન મંતે) તમાશ આ નિર્ગ્રંથ પ્રવચન ઉપર પ્રતીતિ (વિશ્વાસ) મ્હ હ
 હે અવધન્ ! તમે જે રીતે હવ વજેરે તત્ત્વોનુ સ્વરૂપ સમજાવ્યું છે, તેજ પ્રમાણે
 તે સત્ય છે આની મારા હૃદયમા પૂર્ણ શ્રદ્ધા છે અને આ પ્રમાણની મા । ચિત્તમાં
 પૂર્ણપણે પ્રતીતિ પણ થઈ ગઈ છે તે અન્યથા નથી અને તે અન્યથા થઈ શકે
 પણ નહિ । (રાયામિ । મતે) જેમ અતસ પ્રાણી અમૃતધાસની હજ્યા કરે છે, તેમ
 હે નાય ! સસાર તસ હું પણ આપના આ નિર્ગ્રંથ પ્રવચનની હજ્યા કરે છે
 (અન્નુદ્દેમિન મંતે નિગાય પાવયણ) તેથી હે મદન્ત ! તમાશ નિર્ગ્રંથ પ્રવચન
 નની ॥ ૧ પેઠે આરાધના કરવા માટે હું ઉચ્ચત થયો છું (તદ્વમેય મતે) ઠમકે
 આપનુ આ નિર્ગ્રંથ પ્રવચન જોહાન્તતઃ સત્ય છે (તદ્વમેય મંતે) હે મદન્ત !
 આ નિર્ગ્રંથ પ્રવચનમા જોહાન્તતઃ સત્યત્વને કહેનારી ક્ષેત્ર મારી શ્રદ્ધા વજેરે જ
 નથી પણ આમા પ્રમાણોનુ બળ છે (અવિતદ્વમેય મતે) ઠમકે પ્રત્યક્ષ વજેરે

प्रत्यक्षादिप्रमाणैरबाधितं, एतत् प्रवचनमाराधयितुं वाञ्छितमित्यर्थः। 'पडि-
च्छियमेयं भंते' प्रतीष्टमेतद् हे भदन्त ! = हे भगवन् ! एतन्निरतिचारमाराधयितुं
वाञ्छितमित्यर्थः। 'इच्छियपडिच्छियमेयं भंते ! इष्ट प्रतीष्टमेतद् भदन्त ! हे
भगवन् ! चारपरिपहोपसर्गे संप्रप्तेऽपि निरतिचारमाराधयितुं सर्वथावाञ्छितमि-
त्यर्थः। 'से जहेव तं तुम्हे वदह जं' अथ यथैव तदय्युय वदथ यन् हे भग
वन् ! यद् युयं यथैव वदथ तत् तथैव, जीवाः यथा कर्मभिर्वध्यन्ते यथावा-
मुच्यन्ते' इत्यादि यद् वदथ तत् तथैवास्ति। अथ मोक्षोपायभूतां प्रवज्यां
ग्रहीनुमिच्छामि, नवरं=केवल हे देवानुप्रियाः ! मातापितरौ आपृच्छामि,
तओ पन्छा' ततः पश्चात् 'मुढे भवित्ता' मुण्डो भूत्वा खलु प्रव्रजिष्यामि।

की बाधा नहीं आती है। (इच्छियमेयं भंते) अतः मैंने आपके इस
निर्ग्रन्थ प्रवचन की आराधना करने की पूर्ण वाञ्छा करली है। (पडिच्छि-
यमेयं भंते) मेरी इस इच्छा को कोई रोक नहीं सकता है अतः मैंने इस
निर्ग्रन्थ प्रवचन की आराधना अविचार रहित हो कर ही करने की भावना
की है। (इच्छियपडिच्छियमेयं भंते) मैं इसकी आराधना निमित्त चाहे जितने
भी घोर परीषद उपसर्ग आवे तो भी उन्हें सहन करने को तैयार हूँ।
(से जहेव तं तुम्हे वदह जं) जिस प्रकार आप कहते हैं वह उसी प्रकार है-
अर्थात् जीव जिस तरह कर्मों से बन्धते हैं और जिस तरह वे उनसे मुक्त
होते हैं यह व्यवस्था जैसी आपने निर्ग्रन्थ प्रवचन में प्रकट की है वह
ठीक वैसी ही है। इसलिये अब मैं मोक्षोपायभूत प्रवज्या ग्रहण करना
चाहता हूँ। (नवरं) परन्तु (देवाणुप्पिया) हे देवानुप्रिय ? (अम्मापियरो-

प्रमाणेथी आमा केध पणु नतनो बांधा आवतो नथी (इच्छियमेयं भंते)
येथी मे आपना निर्ग्रन्थ प्रवचननी आराधना करवानी छच्छा करी छे। (पडि-
च्छियमेयं भंते) भारी छच्छाने केध रोझी शके येम नथी ऐटला भाटे मे
आ निर्ग्रन्थ प्रवचननी आराधना अविचार रहित थधने न स पूर्णपणु आराधना
करवानी लावना करी छे (इच्छियपडिच्छियमेयं भंते) आ आराधनामा गमे
तेटला घोर परिषद अने उपसर्ग आवे तो पणु हु तेमने सहन करवा भाटे तैयार
छु (से जहेव तं तुम्हे वदह जं) येम तमे कडा छे ते तेन प्रमाणे छे-
ऐटले के एव येम कर्मोथी अधाय छे, अने येम तेयो कर्मोथी मुक्त थाय छे,
आनी व्यवस्था जेवी तमे निर्ग्रन्थ प्रवचनमा बतावी छे, ते ठीक छे ऐटले हुं
मोक्षना उपाय भाटे प्रवज्या ग्रहण करवा आहुं छु (नवरं) पणु (देवाणु-
प्पिया) हे देवानुप्रिय ! (अम्मा पि आपुच्छामि) आ विषे मारा माता

तदनु मघकुमारं प्रति भगवानाह 'महासुहं देवानुपिया' इत्यादि। हे देवानुपिया ! यथासुखं=यथासुखं भवेत् तथा कुरु, प्रतिषर्षं=विमर्षं मा कुरु। येयसि कार्ये प्रसादो न कर्तव्य इति भावः। ततः खलु स मघकुमारः भ्रमं मगवन्तं महावीरं चन्दते नमस्यति। चन्द्रित्वा नमस्यत्वा यथैव चातुर्घटोऽथ रथ स्वप्रसोपागच्छति, उपागस्य चातुर्घटमश्वरथं दूरोहति=आरोहति, दूरुह्य=आरुह्य मरुता मरुघटकरपङ्करेण (परिमित) राजगृहस्य मध्यमध्येन यथैव म्वकं भवति तत्रैवोपागच्छति। उपागस्य चातुर्घटमश्वरथात् प्रत्यवरोहति,

आपुच्छामि) मातापताको इस विषय में पहिले पूछलू। (तत्रो पच्छा) हमके बाद (मुझे) मुझिल (मविषा) होकर (य पञ्चइस्सामि) प्रमजित हो जाऊँगा (अहासुय देवानुपिया ?) मेघकुमार की ऐसी बात सुनकर भगवानने उससे कहा—देवानुपिया ? जिससे तुम्हें सुख हो जैसा करो। (मा पठिषंघं करेह) मिलम्ब मत करो। अच्छे कार्य में प्रमाद नहीं किया जाता है (तएण से मेहेकुमारं समणं भगव महावीरं वंदइ नमसइ) इसक बाद मेघकुमार ने प्रभु को वंदना की और नमस्कार किया। (वंदिता नमसिता जेणामेव पाठ गंधंते आसुरहे तेणामेव उपागच्छइ) वंदना नमस्कार करके फिर वे जहाँ अपना चातुर्घट अश्वरथ रत्ना था उस ओर गये (उपागच्छिता पाठ गंधंते दूरुहइ दूरुहिता महया भट्टघटगरपङ्करेण रायगिहस्स मगरस्स मज्झ मज्जेण जेणामेव सए भवणे तेणामेव उपागच्छइ) वहाँ मा कर व उस पर आरुह्य हृष्ट-और आरुह्य होकर महामर्तों के विस्तीर्णरूप परिवार समूह से युक्त हो कर राज गृह नगर के ठीक मध्यमार्ग से होकर अपने भवन

फिताने पहुँचां पड़ी लड़ (तत्रो पच्छा) त्वात् आह (मुझे) मुझिल (मविषा) मधने (ण पञ्चइस्सामि) निश्चितपक्षे प्रमजित लड़ लड़इ। (महासुहं देवानुपिया) मेघकुमारजी आ बात आँखणीने बजवाने तेने कहु—हे देवानुपिया ! जेभ तमने सुण थाव तेभ कइ। (मा पठिषंघं करेह) भोतु न कइ आइ। भवमा अहवत करी नहि। (त एण से मेह कुमार समणं भगवं महावीरं वंदइ नमसइ) त्वात् आह मेघकुमार प्रभुनी वंदना करी जने नमस्कार करी। (वंदिता नमसिता जेणामेव पाठगंधंते आसुरहे तेणामेव उपागच्छइ) वंदना जने नमस्कार करीने पछी ज्यों तेज्जेजे चातुर्घट आइ घटदीवाने जन्म रथ भूँजे जेतो ते त्यों जन्म। (उपागच्छिता चातुर्घटं दूरुहइ दूरुहिता महया भट्ट घटगरपङ्करेण रायगिहस्स मगरस्स मज्झ मज्जेण जेणामेव सए भवणे तेणामेव उपागच्छइ) त्यों जधने तेज्जे तेन उपर जेहा जने जेहीने महाभट्टेण विगत परिवारधी मुक्त मधने शब्दज्जननरत्ना मध्यमार्गधी राजभार्गधी पञ्चाश मधने

प्रत्यवरूढ यत्रैव मातापितरौ तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य मातापित्रोः पादवन्दनं करोति, कृत्वा एवमवदत्-एवं खलु हे मातापितरौ ! मया श्रमणस्य भगवतो महावीरस्यान्तिके धर्मे 'णिसंते' निशान्तः=श्रुतः, 'से वि य मे धम्मे' सोऽपि च मम धर्मः 'इच्छिण' इष्टः-इष्टसाधकत्वेन मतः 'पडिच्छिण' प्रतीष्टः=आराध्यत्वेन विज्ञातः, 'अभिरुइण' अभिरुचित. =आत्मप्रदेशैरास्वाद्यतामुपगतः। ततः खलु तस्य 'मेहस्स' मेघकुमारस्य मातापितरौ, एवं=वक्ष्यमाणप्रकरणेन अवादिष्टासु=उक्तवन्तौ, 'धन्नोसि णं तुमं जाया !' हे जात ! धन्नोसि=

पर गये। (उवागच्छित्ता चाउगंधंटाओ आसरहाओ पच्चोरुह्ह) आते ही वे उससे नीचे उतरे और (पच्चोरुह्हित्ता) उतरते ही (जेगामेव अम्मापियरो तेणामेव उवागच्छइ) जहाँ अपने मातापिता थे वहाँ पहुँचे (उवागच्छित्ता अम्मापिऊणं पायवंदणं करेइ) पहुँचते ही उन्होंने पहिले मातापिता के चरणों में नमन किया (करित्ता एवंवयासी) नमन करके फिर उनसे ऐसा कहा-(एवं खलु अम्मयाओ मए समणस्स भगवओ महावीरस्स अंतिए धम्मे णिसंते) हे माता पिता ! मैंने श्रमण भगवान् महावीर के मुख से धर्मका श्रवण किया है (से वि य मे धम्मे इच्छिण पडिच्छिण अभिरुइण) सुनकर मुझे वह इष्टका साधक है ऐसा मुझे मान्य हुआ है। आराध्यत्वेन विज्ञात हुआ है और आत्मप्रदेशों द्वारा वह आस्वाद्यता को प्राप्त हुआ है (तएणं तस्स मेहस्स अम्मापियरो एवं वयासी) मेघ कुमार की इस बात को सुनकर उनके मातापिताने उनसे ऐसा कहा-(धन्नोसि तुमं जाया संपुन्नोसि तुमं जाया, कयत्थोसि

पोताना लवन तरक्ष गथा (उवागच्छित्ता चाउगंधंटाओ आसरहाओ पच्चोरुह्ह) त्या पडोय्थीने रथ उपरथी नीचे उतरथी अने (पच्चोरुह्हित्ता) उतरतीने (जेगामेव अम्मापियरो तेणामेव उवागच्छइ) त्या तेमना मातापिता हुता त्या पडोय्था (उवागच्छित्ता अम्मापिऊणं पायवंदणं करेइ) पडोय्थीने तेमण्हे पडेल्ला मातापिताना यत्थेणोभा वारवार नमस्कार कथा. (करित्ता एवं वयासी) नमन करीने पछी तेमण्हे कल्लु (एवं खलु अम्मयाओ मए समणस्स भगवओ महावीरस्स अंतिए धम्मे णिसंते) हे मातापिता ! मे श्रमण भगवान् महावीरना सुभारविद्धी धर्मनु श्रवणु कयु छे (से वि य मे धम्मे इच्छिण पडिच्छिण अभिरुइण) सालणीने भने आभ थयुं छे ते भास छण्टिनो साधक छे आराध्यत्वेन भने विज्ञात थयु छे अने आत्मप्रदेशो द्वारा ते आस्वाद्यताने प्राप्त थयु छे (तएणं तस्स मेहस्स अम्मापियरो एवं वयासी) मेघकुमारना

मागवधानसि स्वस्त्यु, संपुन्नाऽसि' सपूर्णेऽसि समस्तगुणसमृद्धोऽसि धर्मा
 ध्यवसायवस्वेन सत्सगुणगरिष्ठोऽसि, 'कयत्योऽसि' कृतार्थोऽसि=कृतः धर्मः
 स्वात्मकल्याणायो यन स तथाऽसि, 'कयसत्तुणाऽसि तुम-जाया।' हे जात !
 त्व कृत सत्सगुणोऽसि=कृतानि=सफलीकृतानि, सत्सगुणानि=शरीरवर्ति महातिलकादि
 चिह्नानि यन स तथाऽसि, 'जन्ने' यत्=यस्मात् स्वस्त्यु स्वया भ्रमणस्य मगवतो
 महावीरस्यान्तिके धर्मो निश्चिन्त=भ्रुतः, सोऽपि च 'तव धर्मः इष्ट मतीष्टोऽ
 मिरुचितः। तव स्वस्त्यु स मेघकुमारो मातापितरौ 'दोन्वपि' द्वितीयवारमपि
 नन्वपि तृतीयवारमपि एष-वक्ष्यमाणमकारेण अत्रादीत् एष स्वस्त्यु हे माता
 पितरौ मया भ्रमणस्य अन्तिके धर्मो निश्चिन्तः=भ्रुतः, सोऽपि च मम धर्मः

तुम जाया, कयलक्खणोसि तुम जाया) हे पुत्र ! तुम बहुत बड़े भाग्य
 णाली हो तुम समस्त गुणों से भरे हुए हो, तुम कृतार्थ हो, तुमने
 अपने शरीर धर्मों समस्त शुभलक्षणों को सफलित कर लिया है
 (जन्म होने समस्त मगवतो महावीरस अति धर्म निस्तते) जो
 तुमने भगवान महावीर के मुखसे श्रुतचरित्र रूप धर्म का भक्षण किया
 है। (से वि य ते धर्मे इच्छिण पदिच्छिण मभिरुण) और उसे तुमने अपने
 इष्ट का साधक बने भगीकार किया है आराध्यरूप से उसे जाना है
 तथा बहुतने अभिरुचित हुआ है। तएणं से मेहे कुमारो अम्मापियो
 दोन्वपि तन्वपि एष वयासी) मेघ कुमारने अपने मातापिता से दुवारा
 और तिवारा भी ऐसा ही पूर्वोक्त रूप से कहा कि-एवं स्वस्त्यु अम्मायाओ
 मए समणस्स मगवतो महावीरस्स अति धर्मे निस्तते से वि य मे धर्मे

आ वयनी सांभणीनि मातापित्रो ऽह्यु हे—(पनेसि तुम जाया, कयत्योसि
 तुम जाया, कयलक्खणोसि तुम जाया) हे पुत्र ! तमे अह्यु आम्भशाणी छि,
 तमे सत्तण शुष् सपन्न छि तमे कृतार्थ छि, तमे पोत्ताना शरीरवर्ति अथा शुभ
 लक्षणोने सत्तण अन्ना वा छि (जन्म तुम समस्त मगवतो महावीरस
 अति धर्म निस्तते) ठमहे तमे भगवान महावीरस्य श्रुतचरित्र अत आस्तिरुप
 धर्मो मेघकुमारो छि (से वि य ते धर्मे इच्छिण पदिच्छिण मभिरुण
 अने तेने तमे पोत्ताना इष्ट साधकपि स्वीकरो छि, आसम्भरो ते धर्मे अपये
 छि तेभ व ते तमने गभी जये छि (तएणं से मेहे कुमार अम्मापियरो दोन्वपि
 तन्वपि एष वयासी) मेघकुमारो पोत्ताना मातापिताने वील अने वील वजत
 पण आ प्रभावे व ऽह्यु—(एष स्वस्त्यु अम्मायाओ मए समणस्स मगवतो
 महावीरस्स अति धर्मे निस्तते स वि य मे धर्मे इच्छिण, पदिच्छिण

इष्टः प्रतीष्टोऽभिरुचितः, 'तं' तत्=तस्मात् इच्छामि खलु हे मातापितरौ !
 युष्माभिरभ्यनुज्ञातः सन् श्रमणस्य भगवतो महावीरस्यान्तिके मुण्डो भूत्वा
 'अगाराओ' अगाराद्=गृहान्निःसृत्य अनगारितां=साधुता पञ्चदशए'=
 प्रव्रजितुं=स्वीकर्तुम्, प्रव्रज्यां ग्रहीतुमिच्छामीत्यर्थः ॥सू० २६॥

मूलम्—तएणं सा धारिणी देवी तमणिट्ठं अकंसं अप्पियं
 अमणुन्नं अमणां अस्सुयपुव्वं फरुसं गिरं सोच्चाणिसम्म इमेणं एया-
 रूवेणं मणोमाणसिएणं महया पुत्तदुक्खेणं अभिभूया समाणी
 सेयागयरोमकूव पगलंत विलीणगाया, सोयभरपवेवियंगी णित्तेया
 दीणविमणवयणा करयलमलियव्वकमलमाला तदखणओलुग-
 दुब्बलसरीरा लावन्नसुन्ननिच्छायगय सिरीया पसिढिलभूसण पडं-
 तखुम्मियसंचुन्नियधवलवलयपब्भट्टउत्तरिज्जा सूमालविकिन्नकेस-
 हत्था मुच्छवसणट्ठ चेयगरुई परसुनियत्तव्वचंपकलया निव्वत्तम-
 हिमव्व इंदलट्ठी विमुक्कसंधिवंधणा फोट्टिमतलंसि सव्वंगेहिं धसत्ति

इच्छिए, पडिन्निट्ठए, अभिरुइए तं इच्छामि णं अम्मयाओ ? तुव्वेहिं अब्भ-
 णु-નાए સમાણે સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અંતિએ મુંઢે ભવિત્તા
 અગારાઓ અણગારિયં પવ્વહસા) હે માતા પિતા ? મૈને શ્રમણ ભગવાન્
 કે મુન્વસે ધર્મ સુના હૈ—ઔર વહ મુન્ને ઇચ્છિત હુઆ હૈ, પ્રતીચ્છિત હુઆ હૈ
 તથા અભિરુચિત હુઆ હૈ । ઇસ લિયે હે માતા પિતા ? મૈ આપસે આજ્ઞા-
 પિત હોકર અવ શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીર કે પાસ ઘર છોડ કર અનગાર
 અવસ્થા ધારણ કરના ચાહતા હું । “મૂ० ૨૬”

શ્રમિરુइए, तं इच्छामि णं अम्मयाओ ? तुव्वेहिं अब्भणुन्नाए સમાણે
 સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અંતિએ મુંઢે ભવિત્તા અગારઓ અણગા-
 રિયં પવ્વહસા) હે માતાપિતા । મે શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરના મુખેથી ધર્મ
 સાંભળ્યો છે, અને તેને હું આહુ છું, તે મને ઇચ્છિત થયો છે, પ્રતીચ્છિત થયો
 છે તેમજ અભિરુચિત થયો છે એટલા માટે હે માતા પિતા ! હું તમારી આજ્ઞા
 મેળવીને હવે શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરની પાસે ઘર છોડીને અનગાર અવસ્થા ધારણ
 કરવા આહુ છું ॥ સૂત્ર-૨૬ ॥

पडिगया। तएणं सा धारिणी देवी ससंभमोवत्तियाए तुरिय कचण भिगारमुह विणिग्गयसीयलजलविमलधाराए पगिसिंचमाणा निब्बा वियगायलट्ठं उक्खेवणतालविट वीयणगजणियवाएणं सफुसिएणं अत्ते उरपरिजणेणं आसामिया समाणी मुत्तावलि सन्निगासपवडंस असुधारोहि सिंचमाणा पओहरे कट्टणविमण दीणारोयमाणी कुदमाणी तिप्पमाणी सोयमाणी त्रिलवमाणी मेह कुमार एव धयासी। सू० २७॥

टीका—‘तएण सा’ इत्यादि। ततः खलु सा धारिणी देवी तमणिद्रः ताम् अनिष्टाम्=इष्टविरहकारिकाम्, ‘अकतं’ अकान्ताम्=मनाच्छिन्नाम्, ‘अप्पिय’ भविष्यां=दुःखोत्पादिनीम्, ‘अमणुन्नं’ अमनोर्षां=पुत्रवियोगसूचकत्वेन आतप्यानजनिकाम् ‘अमणाम’ अमनोर्मां=मनः प्रतिक्रियाम् ‘अस्तुयपुब्बं’ अभूतपूर्वा=पूर्वकदाचिदपि न भूतां, ‘फरुस’ परुषा वज्रपातवत् कठारां गिरं=बाधभूत्वा निश्चम्य अनेन ‘पयाक्खेण’ एतदुपपन्नं ‘मणोमाप्पसिएण’ मनोमानसिकेन=

‘तएण सा धारिणीदेवी’ इत्यादि

टीका—(तएण) इसके बाद (सा धारिणी देवी) वह धारिणीदेवी (तं अभिष्टं) उस अनिष्ट (अकतं) अकान्छित, (अप्पिय) दुःखोत्पादक, (अमणुन्नं) पुत्र वियोगकी सूचक होन के कारण आतप्यानजनक (अमणाम) मनको अरुणिकारक, (अस्तुयपुब्बं) भूतपूर्व ऐसी (फरुस) वज्रपात के समान फटोर (गिर सोच्चा) मेघ कुमार की चान सुनकर (जिसम्म) और उसे हृदय में अवधारितकर ‘इमेणं पयाक्खेणं’ इस वियोगरूप (महयापुत्त पुक्खेण) बहुत बड़े पुत्र के दुःखसे जो केवल (मणोमाप्पसिएण) मनः

‘तएण सा धारिणी देवी’ इत्यादि

टीका—(तएण) त्थार ज्ञात (सा धारिणी देवी) धारिणी देवी (तं अभिष्टं) अनिष्ट (अकतं) अकान्छित, (अप्पिय) दुःख (अमणुन्नं) पुत्र वियोगने सूचक बनायी होवाधी आतप्यानजनक (अमणाम) मनने अनुभूतिकर (अस्तुयपुब्बं) अभूत पूर्व जैसी (फरुस) वज्रपातनी जैसा कठोर, (गिरं सोच्चा) मेघकुमारनी पात आकण्ठिने (जिसम्म) अने तेने दुःखसे अवधारित करीने (इमेणं पयाक्खेणं) आ वियोगरूप (महया पुत्तपुक्खेण) बहुत और पुत्ररूप दुःखसे (मणोमाप्पसिएण) मन अभ्य हत—स्थानधी तेने ज्ञात प्रकट न करी शक्य तेनु हत—(अभिष्टया समाणि) दुःखी भवी (समागयरोमहृदयगम्य विस्मय

=मनसि-मनस्येव वतमानं यन्मानसिकं तन्मनोमानसिकं तेन, वचनैर्बहिर-
प्रकाशितेन मनोमात्रवर्तिनेत्यर्थः, महता पुत्र दुःखेनाभिभूता=आक्रान्तासती,
'सेयागयरोमकूवपगलंतविलीणगाया' स्वेदागत रोमकूपगलद् विलीनगात्रा=
स्वेदा आगताः संजानाः रोमकूपेभ्यः पगलन्तः=प्रस्रवन्तः, अतएव विली-
नाश्च गात्रेषु यस्याः सा तथा 'सोयभरणपवेवियगी' शोकभर प्रवेपिताद्वी=शोका-
धिक्येन प्रकम्पितशरीरा, 'णित्तेया' निस्तेजाः 'दीणविमणवयणा' दीनविमनो
वदना, दीनस्येव विमनस इव वदनं यस्याः सा 'करयलमलियव्वकमल
माला' करतलमलितेवकमलमाला-करतलमर्दितकमलमाल सदृशी, अतिम्लाने-
त्यर्थः, 'तक्खणओलुगदुब्बलसरीरा' तत्क्षणावरुणदुर्बलशरीरा=तत्क्षणमेव=
'पत्रनिनु'मिच्छामोतिवचनश्रवणक्षण एव, अवसृणं=रोगग्रस्तमिवम्लानं दुर्बलं
च शरीरं यस्याः सा, 'लावन्नसुन्ननिच्छायगयसिरीया' लावण्यशूचनिच्छाय-

गम्य था-वचन से जिसका बाहर प्रकट किया जाना एकतरह से
अशक्य था (अभिभूया समानी) दुःख से व्याप्त होती हुई (सोयागयरो-
मकूवपगलंत विलीणगाया' पसीने से तर हो गई (सोयभरणपवेवियगी)
शोक की अधिकता के कारण उसका समस्त शरीर कपनेलगा। (णि-
त्तेया, दीण विमणवयणा करयलमलियव्व कमलमाला) वह विलकुल तेज
रहित बन गई। दीन दुःखी प्राणी की तरह तथा विमनस्क व्यक्ति की
तरह उसका मुख हो गया करतल से मलित हुई कमल माला की
तरह वह कुमलाई हुई दिखलाई देने लगी। 'तक्खणओलुग दुब्बल सरीरा'
मैं दीक्षा लेना चाहता हूँ ऐसा जब मेघकुमार ने कहा-तब से ही-इसी
क्षण से ही उसका शरीर रोगग्रस्त की तरह-म्लान एवं दुर्बल हो गया
(लावन्न सुन्ननिच्छायगयसिरीया, पसिडिल-भूसण-पउंत-खुम्मिय-संचुन्निय

गाया) परसेवाथी तरयोण थधं गधं (सोयभरणपवेवियंगा) शोका धिक्कथी
तेतु आणु शरीर ऐकहम भूणवा भाड्यु (णित्तेया, दिणविमणवयणा
करयलमलियव्वकमलमाला) ते ऐकहम निस्तेज थधं गधं. दीन दुष्णी
प्राणीनी जेम तेमज विमनस्क व्यक्तिनी जेम तेतुं मेा थधं गधुं दुथेणीथी भदित्त
थऐदी कभणनी भाणानी जेम ते विमणाऐदी देणावा लागी (तक्खण ओलुग
दुब्बलसरीरा) 'भादे दीक्षा लेवी छ' ऐवुं जयादे मेघकुमार के कथुं त्थारथी, तेज
वणतथी-तेमजु शरीर रोग ग्रस्तनी जेम म्लान अने ह्रणुं थधं गधु. (लावन्न)
सुन्न निच्छायगय सिरीया, पसिडिल भूसण पउंत खुम्मियसंचुन्नियधवल

गन आका=लावणपरिहता, निच्छाया=प्रकाशहीना भनएव गनश्रीका-श्रीमाष
जिना, 'पसिद्धिभूषणपद्मसुम्भिय संजुन्निय घवलवल्यपद्म उचरिञ्चो'
प्रशियिभूषणा=श्रीकेन कृप्राज्ञत्वाद् आदौ प्रशियिषानि भूषमानि यस्याः सा,
तत शोभाधिक्येनातिकृशत्वात् कतिपया पतन्त कतिपया सुम्भिया' बक्री
गुठा, 'सुम्भिय' इति देशीय शब्दः, तथा कतिपया-सर्णिताः=मुट्टिता
स्फुटिता इत्यर्थः घवलया यस्याः सा, प्रभ्रष्टं शरीरात् पृथग्भूतम् उचरीय
शरीराच्छादनवत् यस्याः सा, तत कमपारयः। 'मूमावविक्किन्नकसहत्या'
सुकुमार-विक्कीर्णकेशहस्ता सुकुमार=सुकुमल, विक्कीर्णः-मसृतःकेशहस्त=
केशपाशो यस्या सा, केशश्रृङ्गान्ने वर्तमानोऽस्तशब्दः समुदायकः। मुच्छा
यमणद्वयेयगर्ह' मूर्छावशानद्वेषेतोर्गुर्भी=मूर्छावशेन नष्ट चेत्तसि सति गुर्भी-

पवलवल्यपद्मउचरिञ्चो) शरीर का लावण्य न मालूम कहाँ चमा
गया। प्रकाश से बिहीन हुई वह बिलकुल ओमा से बिहीन बन गई।
शोक से वह इतनी अधिक कृदाइ हो गई कि ओ माभूषण उमने अपने
दरोर पर धारण कर रखले थे वे कितनक तो सिधिम हा गये-तथा
शास्त्री और अधिक वृद्धि होने से शरीर पर स-कितनेक गिरने लगे,
किन्तनक बकीभूत हो गए किन्तन नीचे गिर कर शृणित-टूठ-कूट-
गय। उचरीय बक्री जो इसमें धारण कर रखवा था वह भी शरीर पर
से बिसकने लग गया। उस भी समालने की हिम्मत इसमें नहीं रही।
(पूमलविक्किन्नकसहत्या) माघे का सुकुमार केश मसृत इतस्मिन् विपर
गया (मुच्छायमणद्वयेयगर्ह) मूर्छा भी आने लगी इस स चित्रमें ओ
ममय-ममय पर कवि जगतां थी वह भी नष्ट हो चली-अथवा मूर्छा
के वग जवन यह चेतना रहित सी बन जाती थी तब इसका शरीर

धनयपद्मउचरिञ्चो) शरीर का लावण्य ठोपु लखे क्थाव अस्त्व यध भु ?
निस्तं यधने छे जेकरम शोभासहित यध अथ शोभती ते ओटली अपी दुर्जण
यध यध छे के प्रेजाओ तेखे पहेयां छत्ता तेभांथी छेत्ताक तो बीछा यध जया
अने ओकनी वृद्धि यत्ता शरीर उपरथी छेत्ताक नीचे अपनी पड्या छेत्ताक वक
यध जया छेत्ताक नीचे पडीने दुकडे दुकड यध गयां तेत्त उत्तरय वस्त्र-ने तेखे
शरीर उपर धारण कर्तुं छत्त-ते पजु शरीर उपरथी जसया भा भु तेने आसन
पानी पजु ताछात तेमा रदी नद्धि. (मूमावविक्किन्नकसहत्या) माधान सुके
भग वाज अ मतेम अस्त यस्त यध जया. (मुच्छायमणद्वयेयगर्ह) ते
मुम्भिय यवा छगी तेथी वज्जते वज्जत ने तेने छिट वस्तु भेगवानी छत्ता यती
त पजु आव नाश पानी अथवा मूर्छावश यधने ते चेतना बिहीन यध छती

મારસંપ્રતગાત્રા, 'પરમુનિયત્ત્વચંપકલયા' પરમુનિકૃત્તેવ ચમ્પકલતા= પરશુના
છિન્ના ચમ્પકલતેવ 'નિવ્વત્તમહિમન્વડંદલટ્ટી' નિટ્ટરામહેવેન્દ્રયટ્ઠિઃ, નિવૃત્તો
મહ. = વન્સવો ચમ્પા સા ઇન્દ્રયટ્ઠિઃ = ઉત્સવસ્તમ્મ ઇવ, 'વિમુક્કસંધિવંધના'
વિમુક્ક-સન્ધિવન્ધના, વિમુક્કં = શ્લથીભૂત સન્ધિવન્ધન = કરચરણાદ્યવ્યવસંધાનં
ચમ્પાઃ સા તથા, અત્થેવ 'કોટ્ટિમતલંસિ' કુટ્ટિમતલે = મણિરત્નજટિત ભવના-
ઙ્ગણે. 'સવ્વંમેહિં' સર્વાઙ્ગેઃ 'ધસત્તિ' ધમ્મહતિ રૂઢ્ધેન 'પહિયા' પતિતા। તત્તઃ
ચ્છલુ'સા ધારિણી દેવી 'સસંભમોવત્તિયાણ' સસંભ્રમમપવર્તિતયા, અકમ્માત્
'કિં જાત'મિતિ સમ્યયમ્ અપવર્તિતયા = ક્ષિપ્તયા, 'તુરિયં' ત્વરિત શીઘ્રં કંચગમ્ભિ,
ગારમુહવિણિગ્ગયસીયલવિમલધારાણ' કાશ્ચનમૃદ્ધાર મુલ્લવિનિર્ગત શીતલજલવિમલ
ધારયા = કાશ્ચનમૃદ્ધારઃ = સુવર્ણમયમૃદ્ધારઃ 'ઝારી' ઇતિ પ્રસિદ્ધઃ, તન્મુલ્લાદ વિનિ-
ર્ગતા = નિઃસૃતા શીતલજલમ્ય યા નિર્મલધારા અવિઙ્ગિચ્છન્ન ધારાતયા 'પરિસિંચમાણા'

વિશેષ વજનદાર વન જોતા થા। (પરમુનિયત્ત્વચંપકલયા) હસકી
જાગીરિક સ્થિતિ કુછ એસી વન ગઈ કિ જૈમી પરશુ સે કટિ હુઈ ચમ્પક
લતા હો જાતો હૈ। (નિવ્વત્ત મહિમન્વડંદલટ્ટી) જિસ પ્રકાર ઇન્દ્રયટ્ઠિ ઉત્સ
વન્તમ્-ઉત્સવ કે સમાપ્ત હોને પર જોમા સે નિહીન હો જાતા હૈ ઉસી
પ્રકાર યહ બી પ્રતીત દિશ્વલાઈ દેને લગી। (વિમુક્ક સંધિવંધના) સંધિ-
વંધન શરીર માર કે અવયવ ઇસકે ઢીલે પડ ગયે। ઇસ કારણ યહ
કોટ્ટિમતલંસિ સવ્વંમેહિં ધસત્તિ પહિયા) મણિરત્ન જટિત ભવનાઙ્ગણ મેં ઢીલે
હુણ શ્રંગોં સે એક દમ ધ્રુવ સે ગિર પડી। (તણ સા ધારિણી દેવી સ-
સંભમોવત્તિયાણ તુરિય કચગમ્ભિગારમુહવિણિગ્ગયસીયલવિમલજલધારાણ
પરિસિંચમાણા) ઇસકે વાંદ જવ દામી જનોંને ઉસકી યહ યહ
હાલત દેખી-તો વે વહુત જલ્દી સુવર્ણ કી ઝારીમેંશીતલ જલ મરકર
લે આઈ। ઉમ ઝારી-કે મુલ્લ સે વિનિર્ગત વહ શીતલ વિમલ જલ ધારા

ત્યારે તેનુ શરીર વધારે ભારે થઈ જતુ હતુ. (પરમુનિયત્ત્વચંપકલયા)
કુહાડીથી કપાએલી ચમ્પકલતા જેવી તેના શરીરની હાલત થઈ ગઈ હતી. (નિવ્વત્ત
મહિમન્વ ઇંદલટ્ટી) જેમ ઇન્દ્રયટ્ઠિ એટલે કે ઉત્સવ સ્તભ ઉત્સવ પૂરે થતા શોભા
વગર થઈ જાય છે તેવીજ તે પણ દેખાવા લાગી (વિમુક્કસંધિવંધના) આખા
શરીરના બધાં અંગો ઢીલાં થઈ ગયા તેથી ધારિણીદેવી (કોટ્ટિમતલસિ સવ્વં
મેહિં ધસત્તિ પહિયા) મણિરત્નો જેડલા ભવનના આગણુમા ઢીલા થઈને એક-
દમ ધડામ કરી તે પડી ગયા (તણ સા ધારિણીદેવી સસંભમોવત્તિયાણ
તુરિય કચગમ્ભિગારમુહવિણિગ્ગયસીયલવિમલજલધારણપરિસિંચમાણા)
ત્યારબાદ દાસીઓએ તેમની આ હાલત જોઈને જલદીથી સોનાની ઝારીમા
ઠંડુ પાણી ભરીને લાવી અને તે ઝારીની શીતળ જલધારા તેના ઉપર છાંટવામા

परिषिष्यमाना, अतएव 'निर्व्रात्रियगायलट्टी' निर्वापित गात्रयष्टिः—निर्वापिता शीतलीकृता गात्रयष्टिः = शरीर यस्याः सा = तस्या, 'उक्खेवणतालविट वीयणगजणियवाएण' उत्क्षेपणतावद्वन्तरीजनकजनितवातेन = 'उत्क्षेप्यते' इति उत्क्षेपणं, कर्मणि रयुट् वाहुलकत्वात्, बोध्यमानमित्यर्थं यत् तालवन्तं—ताल पत्रनिर्मितं—व्यञ्जनकं तद्वन्निमेन वातेन = पचनेन, 'सफुसिपणं' सस्पृषता = सोदक-विदुना जलप्लावितव्यञ्जनकरीजनजनितपचनेनेति भावः, 'अतेउरपरिजणेण' अन्तःपुर-परिजनेन = सखीवर्गेण, 'आसासिया समाणी' आभासिता = गतमूर्च्छा-मग्धचेतनसंज्ञा सती, 'मुत्तावलि सन्निगासपवडवअमुपाराहि' मुक्तावली संनिकाशपवडवमुपाराभिः, नयन भुक्तिभ्यां मुक्तापङ्क्तय इव प्रपतन्त्यो या अमुपारा = नेत्रजल विदुपरपरा स्ताभिः 'सिंचमाणीपओहरे' सिञ्चन्ती पयो परौ, 'कलुणविमलदीणा' करुणविमनोदीना = करुणा = दुःस्विता, विमना = सोमाकुलविधाः, दीना = सतप्ता, 'रोयमाणी' रुदती = अधुपातां कुर्वती, 'कंद

उस पर छोटी गई उससे (निर्व्रात्रियगायलट्टी) उस के शरीर में शांति आई। (उक्खेवणतालविटवीयणगजणियवाएण) उसी समय पंखा करने वाली दासियोंने उस पर तालपत्र निर्मित पंखा घोरना प्रारम्भ कर दिया—उमड़ी हवा से (सफुसिपण) जो जल की छोटीर बिन्दुओं से युक्त थी तथा (अते उर परिजणेण) अन्तःपुर की सखी वर्ग के (आसासिया समाणी) अनेक विध आभासनों से उस की मूर्च्छा नष्ट हो गई और प्रकृतिस्य होकर—अर्थात् लघु चेतना वाली बन कर (मुत्तावलिसन्निगासपवडवअमुपाराहि) वह मुक्तावली के जैसे निकलते हुए आंशुओं की धारा से (सिंचमाणी पओहरे) अपने स्तनों को सिञ्चित करने लगी—(कलुण विमलदीणा) और दुःस्वित शोकाकुल चित्त एवं तप्त होकर (रोयमाणी)

आती तेथी (निर्व्रात्रियगायलट्टी) तेना शरीर शान्ति पणी. (उक्खेवणताल विरत्रियणगमणियवाएण) पओ करुणारी दासीओओ तालपत्रथी जनेओ पओ करवा भंडओ तन्ना पचन्थी (सफुसिपण) के के पाणीन्ना नाना नाना कलु भुक्ता छे तेम ओ (अतेउरपरिजणेण) रयुवासनी अनेक अभीओन्ना (आसासियासमाणी) अनेक विध आभासनोंथी तेमनी भूछां इर यध अने तेओ प्रकृतिस्य अथा—अर्थात् तेमओ हरी चेतन भेजन्नु अने पछी (मुत्तावलि सन्निगासपवडव अंमुपाराहि) तेओ आतीओन्नी नेम टपडतां आमुओन्नी धाराओ (सिंचमाणी पओहरे) पेटान्ना स्तनोने सिञ्चित करवा लाओ. (कलुण विमल दीणा) अने दुःखी ओओभुद्धित अने सतत रुदने (रोयमाणी) र वा

माणी' क्रन्दन्ती उच्चैःस्वरेण, 'तिप्पमाणी' तेषमाना=स्वेदलालादि निःसारयन्ती 'सोयमाणी' शोचन्ती=हृदयेन शोकं कुर्वती, 'विलवमाणी' विलपन्ती आर्तस्वरेण, मेघं कुमारम् एवं=वक्ष्यमाण प्रकारेण अवादीत=उक्तवती ॥सू. २७॥

मूलम्—(तुमंसि णं जाया ! अम्हं एगे पुत्ते इट्ठ कंते पिए मणुण्णे मणामे धिज्जे वेसासिए सम्मए बहुमए अणुमए भंडकरंडग-समाणे रयणे रयणभूए जीविय उस्सासए, हिययाणंदजणणे उंवर पुप्फंवदुल्लहे सवणयाए किमंगपुण पासणयाए ? णो खल्लु जाया ! अम्हे इच्छामो खणमवि विप्पओगं सहित्तए तं भुंजाहि ताव जाया ! विपुले माणुस्सए कामभोगे जाव ताव वयं जीवामो, तओ पच्छा अम्हेहिं कालगएहिं परिणयवए वाट्ठियकुलवंसतंतुकज्जंमि निरावयवखे समणस्स भगवओ महावीरस्स अंतिए मुंडे भवित्ता अगाराओ अणगारियं पव्वइस्ससि । तएणं से मेहकुमारे अम्मापिउहिं एवं वुत्ते समाणे अम्मापियरो एवं वयासी—तहेव णं तं अम्मयाओ ! जहेव णं तुम्हे ममं एवं वदह—'तुमंसि णं जाया ! अम्हं एगे पुत्ते तं चेव जाव निरावयवखे समणस्स भगवओ महावीरस्स जाव पव्व इस्स

रोने लगी (कंदमाणी) बहुत जोरसे आक्रंदन करने लगी (तिप्पमाणी) उसके शरीर से पसीना निकलने लगा—मुख से इधर—उधर लार बहने लग गई, (सोयमाणी) इस तरह शोक करती और (विलवमाणी) आर्त स्वर से विलाप करती हुई (मेहं कुमार एवं वयासी) मेघकुमार से इस प्रकार कहने लगी ॥सूत्र २७॥

भाउया (कंदमाणी) बहुत मोठेथी आकंद करवा लाउयां (तिप्पमाणी) तेभना शरीरेथी परसेवेा वडेवा लाउयेा, भोभाथी लाण टपकवा लागी (सोयमाणी) आ प्रभाणु दुष्णी थता अने (विलवमाणी) आर्त स्वरें विलाप करता धारिष्णी देवी (मेहंकुमार एवं वयासी) मेघकुमारने आ प्रभाणु कडेवा-लाउयां “सूत्र “२७”

सि' एव खलु अम्मयाओ ! माणुस्सए भवे अद्दुघे अणियए असासए
 वसणसभोवदयाहिभूए विज्जुलया चचले अणिञ्चे जलबुब्बुयसमाणे
 कुसग्गजलविंदुसण्णिभे सङ्गम्भरागसरिसे सुविणदसणोवमे सङ्ग
 पढणविड्डसण धम्मे पच्छापुर च ण अवस्स विप्पजहणिज्जे से केण
 जाणइ अम्मयाओ ! के पुब्बिगमणाए ? के पच्छा गमणाए तं इच्छामिण
 अम्मयाओ ! तुब्भेहि अच्चणुण्णाए समाणे समणस्स भगवओ महावीर
 स्स अतिए सुहे भवित्ता अगाराओ अणगरिय पव्वइत्तए । तएणं त मेह
 कुमार अम्मापियरो एव वयासी-इमाओ ते जाया ! सरिसियाओ सरि
 ससत्तयाओ सरिसव्वयाओ सरिसलावणरूव जोव्वणगुणोववेयाओ
 सरिसेहितो रायकुलेहितो आणियद्धियाओ भारियाओ तं भुजाहि
 णं जाया ! एयाहिं सद्धिं विपुले माणुस्सए कामभोगे तओ पच्छा
 भुत्तभागे समणस्स भगवओ महावीरस्स जाव पव्वइस्सत्ति
 तएणं से मेहेकुमारे अम्मापियर एव वयासी-तहेव णं एम्मयाओ !
 जण्णं तुब्भे मम ऐव वदह-इमाओ ते जाया ! सरिसियाओ जाव
 समणस्स३ पव्वइस्सत्ति' (एव खलु अम्मयाओ ! माणुस्सगा काम
 भोगा असुई असासया वतासवा पित्तासवा खेलासवा सुक्कासवा
 सोणिग्गसवा वुल्लसासा दुरुवमुत्तपुरीसपूयधट्टपडिपुण्णउच्चार
 पामवणखेत्तजल्लसिंघाडगवत्तपित्तमुक्कसोणियसमवा अधुवा अणि
 इया अमासया सङ्गपढणविड्डसणधम्मा किपागफलोवमा पच्छा
 पुरच णं अस्सं विप्पहणिज्जा से केणं अम्मयाओ ! जाणइ के
 पुब्बिगमणाए ? के पच्छा गमणाए ? त इच्छामिणं अम्मयाओ
 जाय पव्वइत्तए ॥ सु० २८॥

टीका—‘तुमंसि णं’ इत्यादि। ‘जाया!’ हे जात! = हे पुत्र! त्वमसि खलु अस्माकमेकः पुत्रः, यथा-इष्टः=इच्छापूर्कः, कान्तः=हृदयाह्लादकः, प्रियः-विनयशीलत्वात्, मनोज्ञः=मनः प्रसादकः, मनोऽमः=मनस्यवस्थितः सकलकुटुम्बहितकरत्वात्, ‘धिज्जे’ धैर्यः-धैर्यगुणवान्, अर्शआदित्वादच्, घोरे-ऽपि कष्टे समुपस्थितेसत्यविकृतचित्तः, यद्वा कठिनकार्यसंपादनेऽपि उद्वेगवर्जित इत्यर्थः, ‘वेसासिए’ वैश्वासिकः कपटरहितत्वात्, ‘सम्मए’ संमतः-अनुकूलकार्यकरणात्, ‘बहुमए’ बहुमतः सर्वथा मनोनुकूलवर्तित्वात् ‘अणुमए’ अनुमतः-शत्रोरपि हितकरत्वात्, ‘भंडकरंडगसमाणे’ भाण्डकरण्डकस-

‘तुमंसि णं जाया’ इत्यादि।

टीकार्थ—(जाया) हे पुत्र (तुमंसि णं अम्हे एगे पुत्ते) तुम हमारे एक ही पुत्र हो तुमही (इष्टे) हमारी इच्छाओं की पूर्ति करने वाले हो (कंते) तुमही हमारे हृदय को आनन्दित बनाने वाले हो (पिए) हमें संसारिक समस्त विभूतियों की अपेक्षा अधिक प्यारे हो (मणुण्णे) तुमही हमारे चित्त को प्रसन्न करने वाले हो, (मणामे) सकल कुटुम्बजनों का हित तुम से होने वाला है इस लिये तुम ही हमारे मन में अवस्थित हो-अना घर कि ये हो-(धिज्जे) घोर कष्ट आदि के उपस्थित होने पर भी तुम उससे विकृत चित्त नहीं बन सकते हो ऐसी हमें तुम से पूर्ण आशा लगी हुई है अतः तुम धैर्य गुणशाली हो (वेसासिए) तुम पर कपट चित्त रहित होने के कारण हमारा पूर्ण विश्वास है (सम्मए) अनुकूल कार्यकर्ता होने से तुम ही हमें संमत हो, (बहुमए) सर्वथा तुम हमारे मन के माफिक चल रहे हो इसलिये हमें बहुत कर संमत हो (अणुमए)

‘तुमंसि जाया’ इत्यादि

टीकार्थ—(जाया) हे पुत्र! (तुमंसीण अम्हे एगे पुत्ते) तमे अभाग ओकना ओक पुत्र छै, तमे ज (इष्टे) अमारी धिछाओनी पूर्ति करनार छै, (कंते) तमेज अमारा हृदयने आनंद पभाउनार छै (पिए) तमे ज अमारा भाटे ससारना समग्र वैभव करता वधु प्रिय छै (मणुण्णे) तमे ज अमारा चित्तने प्रसन्न करनार छै, (मणामे) आ आभाओ कुटुम्ब ललु तमाराथी ज थशे ओटले तमे ज अमारा मनमां अवस्थित छै, (धिज्जे) लयकर कष्टनां वणते पाणु तमे सहेजे विचलित नहि थाओ ओवी तमारी पासैथी अभने आशा छै, तमे धैर्य गुणवाणा छै (वेसासिए) तमे निष्कपट छै ओटले ज तमाग उपर संपूर्ण विश्वास छै (सम्मए) अनुकूल कारभार करनार होवाथी तमे ज अभने संमत लागे छै (बहुमए) तमे ओकदम अमारा मत भाङ्क वर्ती रह्य छै, तेथी अभने तमे णई संमत छै, (अणुमए) तमे तमारा शत्रुतु पाणु हित करे छै।

માન માણ્ડે=રત્નામરણ, તસ્ય કરણક=મઠમૂળા-રક્ષણમાર્ગ તત્સમાન =તત્સ
 દશ-પ્રશસ્તગુણગણધારક इत्यर्थः 'રયણે રત્ન રત્નમિત્ર યેષ્ઠઃ, 'રયણમૂળ'
 રત્નમૂતઃ, ચિન્તામણિરત્નસદૃશઃ સકલજનપાઠણા પૂરકત્વાત્ 'જીવિયત્સાસપ'
 જીવિતોન્મિત્રમક જીવિતી=જીવી તસ્મિન્ ઉચ્છવાસક =પ્રાણવાયુસ્વરૂપઃ જીવ
 નાધારસ્વાત્, 'હિયયાગદમળણે' હૃદયાનનન્દન જનનઃ અન્તઃકરણપરમાર્જ્જુનક,
 'ઉંચરપુષ્કંદુહદે સચળયાપ' કિમંગપુણપાસણયાપ' ? ઉદુમ્બરપુષ્પમિત્ર દુર્લભ
 ભ્રમણતયા કિમદ્ ! "પુનર્દર્શનતયા યથા ઉદુમ્બર વૃક્ષસ્ય પુષ્પે રજ્જ્મિતિ વર્ણન
 કસ્યાપિ શ્રુતં મયા, ઈં પુનસ્તદર્શનં તથા તથ સ્વરૂપ પરેણોચ્યમાનં ધ્રોતુમપિ દુર્લભંકિ
 પુનસ્તદર્શનં, પ્રાક્તનજન્માર્જિતપુણ્યપ્રમાણાદેવ તદર્શનં કમ્પ્યતે મયેતિ ભાશઃ, ફે
 શ્વ ! इति मत्प्रागस्वरूपोऽस्मि, इति मावेन स्नेहपूर्वकं सम्बोधनं कृत्वा जनन्या
 निगदित मित्याश्रयः, नां खलु हे नात । वयमिच्छामः सखमपि तव 'विष्णु

તુમ અપને શાશુકા મિ હિત કર દેતે હો મુક્તે અનુમત હો । (મંઠકરદગ
 સમાણે) પ્રશસ્ત ગુણો કે ધારણ કરને યાહે છોને સે તુમ મુક્તે રત્નામરણ
 યાહે કરંદક કે સમાન હો (રયણે રયણમૂળ) રત્ન કે સમાન અષ્ઠ હો તથા
 સમલ જનો કી ચાઠણા કી પૂર્ણ કરને સે તુમ મુક્તેચિન્તામણિ જેસ હો
 (જીવિયત્સાસપ હિયયાગદ મળણે સચળયાપ ઉંચરપુષ્કંદુહદે) મેર જીવન
 મેં એક પ્રાણવાયુ કે સધારક હો એક તુમ હી મેરે જીવન કે આધાર
 મૂત હો-મેરા અન્તઃકરણતુમસે હી પરમ આર્જ્જુન (જાનન્દ) કો પ્રાપ્ત કરતા હો
 નિત પ્રકાર ઉદુમ્બર વૃક્ષ કા પુષ્પ 'મૈને દેખી' જેસી ચાત કિસી સે
 મૈને નહીં સુની ફે-તપ્પિર ઉમકે દેખ્વને કી ચાત હી વધા હો મરતી હૈ-
 ઉસી પ્રકાર હ પુત્ર ! તુમ્હારા સ્વરૂપ મી મૈન દેખ્વા ફે જેસી ચાત વસરે
 કે દ્વારા કહી ગઈ જલ મુક્તે સુનની દુર્લભ હો રહી ફે તો ફિર (નિર્મંગ

એથી મને અનુમત છે, (મંઠકરદગસમાણે) તમે પ્રશસ્ત શુષ્કને ધારણ કર-
 નાશ છે તેથી રત્નામરણના કરજિયાની જેમ તમે અમારે માટે છે, (રયણે રયણ
 મૂળ) તમે રત્નની જેમ યેષ્ઠ છે અને બધા માણસોના મનોરથ પૂર્ણ કરનાર
 છે, એટલે તમે અમારે માટે ચિન્તામણિ જેવા છે, (જીવિયત્સાસપ હિયયા
 ગદમળણે સચળયાપ ઉંચરપુષ્કંદુહદે) માશા હવનમા માણવાનું
 શ્રવાશક તમે જ છે, તમે જ અમારા હવનના આધાર છે અમારું જીવન
 તમારાથી જ આનંદિત થઈ રહ્યું છે જેમ 'ઉદુમ્બર વૃક્ષતુ પુષ્પ અમે એક છીએ'
 અ જાતની ચાત અમે કેળવ્યાં માથી સાબળી નથી ત્યારે તેને એવાની ચાત જ થી
 મરતી ? ને જ રીતે રે પુત્ર ! 'તમારું સ્વરૂપ અમે એક છીએ એવી ચાત બીજના
 માથી કરવાએવી અમારે માટે સાંભળવામાં દુલભ વર્ષ પડી છે તો પડી (નિર્મંગ

जोगं=वरहं 'सहितए' सोढुम् । 'त' तत्-तस्मात् 'भुंजाहि'भुङ्क्व मातुष्य-
कान् कामभोगान् तावत्=तावत्कालपर्यन्त यावत्=यावत् कालं वयं 'जीवामो'
जीवामः=माणान् धारयामः ततः पश्चात् 'परिणयवए' परिणतवयस्कः=वृद्धः
सन् 'वड्डियकुलवंसतंतुकज्जमि' वर्धितकुलवंशतन्तु कार्ये=वर्धितः-कुलवंश-
तन्तुः=कुलवंशरूपस्तन्तुस्तद्रूपं यत् कार्यं तस्मिन् संपन्ने सति-पुत्रपौत्रादिभिः
कुलवंशरूपं सन्तानं वर्धयित्वेत्यर्थः । अतएव-'निरावयक्खे' निरपेक्षः-कृत-

पुण पासणयाए) तुम्हारे दर्शन—देखने की बात ही क्या हो सकती
है—मतलब देखने की बात तो दूर रही—बेटा तुम्हारा दर्शन भी बड़ा
दुर्लभ है—जिसने पूर्वभव में पुण्य का उपार्जन किया है ऐसे भाग्यशाली
को ही तुम्हारे जैसे बेटे के दर्शन हो सकते हैं तो—फिर क्यों बेटा
मुझे दर्शन देकर अब उससे वचित करना चाहते हो । (जो खलु-
जाया अम्हे इच्छामो खणमवि विपओग सहितए) हमलोग तो एक
क्षण भी तुम्हारा वियोग सहन नहीं कर सकते हैं—(तं भुंजाहि ताव
जाया विपुले माणुस्सए कामभोगे जाव ताव वयं जीवामो) इसलिये
हे पुत्र ! तुम विपुल इन मनुष्य भव संबन्धी कामभोगों की जवतक
हम लोग जीते हैं आनन्द के साथ भोगो (तओ पच्छा अम्हे हिं
कालगएहिं परिणयवए वड्डियकुलवंसतंतुकज्जमि) बाद में जब
तुम्हारी ऊमर ढल जावे और जब कुल वंश तन्तु रूप कार्यं तुम्हारा
संपन्न हो जावे—अर्थात्-पुत्र पौत्र आदि द्वारा जब कुल वंश रूप संतान
परंपरा बढ़ जावे—तब तुम (निरावयक्खे) निरपेक्ष होकर—निश्चित होकर

पुणपासणयाए) तमारा दर्शननी बात न थी थछ शके ? मतलब ये छे छे
जेवु तो हीछे पणु भेटा । तमाइ दर्शन पणु उहुंभरना कूलनी जेम भहु न दुर्लभ
छे जेणे पूर्व नन्ममा पुण्योपाजनं कथुं छे, जेवा लाअशाणीने न तमारा जेवा
पुत्रना दर्शन थछ शके छे तो भेटा । अमने दर्शन दधने था माटे ते लालथी
वचित करवा आछे छे (जो खलु जाया अम्हे इच्छामोखणमवि विप
ओगं सहितए) अमे तो अक क्षण पणु तमारे वियोग भभी शरीअे अम
नथी (तं भुंजाहि ताव जाया विपुले माणुस्सए कामभोगे जाव ताव
वयं जीवामो) अटला माटे छे पुत्र ! अमे न्यासुधी लुवीअे छीअे त्यासुधी
तमे भहु न मनुष्यलवना कामोपयोग लोअवीने आनन्द पाओ (तओ पच्छा अम्हे
हिं कालगएहिं परिणयवए वड्डिय कुलवंसतंतु कज्जमि) पछी तमे
धरअ थाओ अने तमाइ कुण-वश, तन्तु रूप कार्यं न्यारे पुइ थछ नथ अटले
पुत्र-पौत्र वगेरथी तमारे वश वृद्धि पाओ त्याइ तमे (निरावयक्खे) निश्चि

कृत्यत्वात्पदेना रक्षितो भूत्वा भ्रमणस्य भगवतो महाविरस्पान्तिके मुण्डो भूत्वा अगारा, नगरितां प्रव्रजिष्यति। ततः स मेघकुमारो मातापितृभ्या मेघमुक्तं सन् मातापितरामेवमपदत्-तयैष स्वलु हे मातापितरौ। यथैव स्वलु युय मामेवं ददत, - 'त्वमसि स्वलु हे जात। अस्माकमेकः पुत्र त्वेव' तद्वत् जाय यापत् निरपक्ष भ्रमणस्यै यावत् प्रव्रजिष्यति, अयमाश्वः- अस्माकमदण्डपुत्र माणसमस्त्वमसि, त्वद्विरहं सोढुमसमर्थो वयम् तस्माद् मुञ्च्यमानुष्यकान् काममोगान् अस्माकं जीवितावधि, ततः पश्चाद् ब्रह्मत्वे कुप्यसतां पर्वयित्वा कृतकार्यः सन् मुण्डो भूत्वा प्रव्रजिष्यतीति। एव

-(समणस्स भगवभो महावीरस्स अतिए मुढे भविस्सा अगाराओ अण गारियं पञ्चइस्समि) भ्रमण भगवान् महावीर के पास मुञ्चित होकर गृहस्थास्था से मुनि अवस्था धारण कर लेना। तएण से मेरे कुमारे अम्मा पिऊहि एव बुत्ते समाणे अम्मा पियरो एव पयासी) इस प्रकार माता पिता द्वारा इस प्रकार समझाये गये उस मेघकुमारने उन माता पिता से ऐसा कहा—(अहेव ण तुम्ह मम एव वव्ह तद्देव ण त अम्मयाभो) आप जैसा मुझ से करते हैं वह ठीक है कि "तुमसि णं माया अम्ह एगे पुणे त चेव जाय निरावयवत्ते समणस्स भग वभा महावीरस्स जाय पञ्चइस्समि) तुम मेरे एक ही पुत्र हो- प्राणमम हा-इस तुम्हारे विरह को सहन करम के लिय असमर्थ हैं- इसलिय जब तक हम लोग जीवित हैं तब तक मनुष्यमव सम्बन्धी काम भागों को तुम आनंद के साथ भोगो-उस के बाद ब्रह्मचर्या में कुल ब्रह्म स्तान बहाकर अब तुम कृतकार्य हा जाओ तो मुञ्चित होकर

वावे-निश्चित करने- (समणस्स भगवभो महावीरस्स अतिए मुढे भविस्सा अगाराओ अणगारियं पञ्चइस्समि) भ्रमण भगवान् महावीरजी पाससे मुञ्चित करने अहस्य महीने मुनि अवस्था प्राप्त करने. (त एण से मेरे कुमारे अम्मा पिऊहि एव बुत्ते समाणे अम्मा पियरो एव पयासी) माता-पिता द्वारा आ प्रभावे अभिवाञ्छेता मेघकुमार माता-पिताने कहा के- (अहेव ण तुम्ह मम एव वव्ह तद्देव ण त अम्मयाभो) तमे भने के केहे छि ते ठीक छे-के (तुम सि ण जाया अम्ह एगे पुणे त चेव जाय निरावयवत्ते समणस्स भगवभो महावीरस्स जाय पञ्चइस्समि) तमे भारा कोहना कोह न पुत्र छि, मावु अभ छि अमे तभारा विरहने सहन करवाभां तद्विरह असमर्थ छीके कोटि के आमुषी लुविजे छीके तां वगी मनुष्यमवना काममोगोने तमे आनन्दपूक कोजवे, त्याग हा पदपुत्रभां कुणवशनी वृद्धि करीने लवाए तमे ब्रह्मचर्यानी अपूर्ण करव

ખલુ હે માતાપિતરૌ ! 'માણુસ્સ'એ ભવે' અયં માનુષ્યકો ભવઃ—'અધુવે' અધુવઃ=અસ્થિરઃ—યથાપ્રતિનિયત—સમયે સૂર્યોદયોડવશ્યંભાવી ન તથાડયમિતિ ભાવઃ। 'અણિય'એ અનિયતઃ=પરિવર્તનશીલઃ યથા એકસ્મિન્ ક્ષણે રાજા સ એવ દ્વિતીયક્ષણે રહ્યો ભવતીતિ ભાવઃ। 'અસાસ'એ અશાશ્વતઃ=સ્વલ્પ કાલવર્તી, 'વસણસ'એ વદવાભિભૂત' વ્યસનશતોપદ્રવાભિભૂતઃ, વ્યસનાનિ—આધિવ્યાધિ કૃતાનિ દુઃખાનિ તેષાં શતમ્, ઉપદ્રવાશ્ચ રાજતસ્કરાદિકૃતા નાનાવિધાસ્તૈર ભિભૂતઃ=પરાભયં પ્રાપ્તઃ, 'વિજ્જુલયા ચંચલે' વિદ્યુલ્લતા ચંચલઃ=વિદ્યુલ્લતાય

મગવાન મહાવીર કે પાસ મુનિ દીક્ષા ધારણ કર લેના સો (એવ ખલુ અમ્મયાઓ ! માણુસ્સ'એ ભવે અધુવે અણિય'એ અસાસ'એ વસણસ'એ ઉપદ્રવાહિભૂત' વિજ્જુલયાચંચલે અણિચ્ચે જલબુબ્બુયસમાણે કુસગ્ગ-જલવિંદુસણિમે સંજ્ઞભરાગસરિસે સુવિણદંસણોવમે સહણપહણ વિદંસણધમ્મે પચ્છા પુરં ચ ણં અવસ્સ વિપ્પજહણિજ્જે) હે માતા પિતા !

યહ મનુષ્યભવ અધુવ હૈ—સ્થિર નહીં હૈ। જિસ પ્રકાર પ્રતિ નિયત સમય પર સૂર્યોદય અવશ્ય ભાવી હોતા હૈ उसी प्रकार यह नहीं ह॥ अनियत ह॥—परिवर्तन शील ह॥—जैसे एक प्राणी एक क्षण में राजा हो जाता तो वही द्वितीय क्षण में रंक हो जाता है। आशा स्वल्प ह॥—स्वल्प कालवर्ती ह॥—व्यसन शत के उपद्रवों से अभिभूत ह॥—आधि, व्याधि आदि अनेक दुःखों से तथा राजा कृत तस्कर आदि कृत सैकड़ों प्रकार के उपद्रवों से यह भव पराभूत ह॥—विजली के जैसा चंचल ह॥—क्षण

બળવી દો ત્યારે મુડિત થઈને લગવાન મહાવીરની પાસે મુનિદીક્ષા ધારણ કરી લેજો તો (એવ ખલુ અમ્મયાઓ ! માણુસ્સ'એ ભવે અધુવે અણિય'એ અસાસ'એ વસણસ'એ ઉપદ્રવાહિભૂત' વિજ્જુલયા ચંચલે અણિચ્ચે જલબુબ્બુયસમાણે કુસગ્ગજલવિંદુસણિમે સંજ્ઞભરાગસરિસે સુવિણદંસણોવમે સહણ પહણવિદંસણધમ્મે પચ્છા પુરં ચ ણં અવસ્સ વિપ્પજહણિજ્જે) હે માતા પિતા ! આ મનુષ્યજન્મ અધૂવ છે—સ્થિર નથી જેમ દરરોજ નિયત સમયે સૂર્યોદય થાય છે, તેમ આ મનુષ્ય જન્મ નિયત નથી—આ તો અનિયત છે, પરિવર્તનશીલ છે, જેમ કોઈ માણસ એકે ક્ષણમા રાજગાદીએ બેસી બાથ છે, અને તે બીજા ક્ષણે કગાળ થઈ બાથ છે, આશા સ્વલ્પ છે—અલ્પકાલીન છે—સેકડો વ્યસનોના ઉપદ્રવથી સુકત છે, આધિ, વ્યાધિ વગેરે અનેક દુઃખોથી તેમજ રાજા અને ચોર વગેરેના સેકડો ભતની ઉપાધીઓથી આ મનુષ્ય જન્મ દખાએલ છે. વીજળીની જેમ અચાણ

स्वर्णमूर्ति, 'अणिच्चे' अनित्यः=नश्वर, 'अमपुष्पयसमाणे' जलपुद्गुदसमानः=पानीय प्रस्फोटकतुल्यः, 'कुसुमगमयिन्दुसन्निमे' कुशाग्रमसयिन्दुसन्निमः=दर्माग्रभागस्थितनलपिन्दुवत् सतिविवतनशील इत्यर्थः। 'सप्तमरागसरिस' सप्त्याभरागसदृश=सायंकालिका योऽभरागः=माकाशस्य रस्ती वर्णस्तद्वत् दृश्यन् इत्यर्थः। 'सुविजदमणोऽमे' स्वमद्विज्ञानोपमः=स्वमद्वन्द्वतुल्य 'सद्वनपदनविध्वंसनधम' श्रुतनपतनविध्वंसनधमः, तत्र श्रुतं=कुप्टादिनाऽमुंस्यादे विस्मरणं, पतनं=स्वर्गादिना छद्मनेन भ्रमाद् भूमौ पतनं, विध्वंसनं=पतनं पतने धर्माः=स्वभावा यस्य स तथा, पश्चात् पूर्वतश्च अवश्यं विग्रहाणीय=अवश्यं त्याज्य इत्यर्थः। अयं को जानाति? हे मातापितरौ कं पूर्व

मशुर है—। अनित्य है—नश्वर (नाशवान्) है जलके पुद्गुद् समान देखते २ नष्ट हो जाता है। जिस प्रकार कुश के अग्रभाग में रही हुई ओस की बिन्दु के स्थिर रहने का कोई भरोसा नहीं होता है उसी प्रकार इसके स्थिर रहने का कोई भरोसा नहीं है। संध्याकाल का राग जिम्ह तरह देखते २ नष्ट हो जाता है उसी प्रकार यह मनुष्यमव भी है। स्वप्न में देखे गये पदार्थ जैसे स्रग स्थायी होते हैं—वैसे ही पा है। यह श्रुतन पतन एवं विध्वंसन स्वभाव वाला है—। कष्ट मादि रोग द्वारा शरीर के मशुली आदि अवयवों का गिराना उसका नाम श्रुतन तलवार आदि के द्वारा भुजा मादि का कटकर नीचे गिरना इसका नाम पतन है। सय का नाम विध्वंसन है—और वह पर्याय से पर्यायान्तरित रूप होता है। आगे पीछे यह अवश्य परिहरणीय है (स क ण जाणइ भम्मयाओ के पुब्बि गमणाए के पच्छा गमणाए)

ॐ, क्षण मशुर ॐ अनित्य ॐ नश्वर ॐ पाणीना परपोटानी जेम जेतजेवां नष्ट यथं ज्ञावाणे ॐ जेम जलना अजभाजभां रहेवी जलनणी स्थितानी सभा वना नथी तेज प्रभावे ज्ञानी स्थितानो पक्ष विधास नथी सध्यागतो २ ज जेतजेवां यथं यथं जय ॐ तेमज्ज आ मनुष्यमव पक्ष ॐ स्वप्नभां जेतजेवा पक्षोनी जेम आ क्षणमशुर ॐ आ सप्ताश्रुतन, पतन जने विध्वंसन स्व भाव जरावे ॐ कष्ट वगेरे शय द्रास शरीरणी जाजणी वगेरे जेतजेवा जरी पडुं तेत्त नाम 'श्रुतन', तलवार वगेरेना या थी क्षय वगेरे कपाळनि नीचे पडे ॐ तेत्त नाम 'पतन' ॐ क्षयन नाम विध्वंसन ॐ ते पर्यायधी पर्यायान्तरितरूप ज्ञाय ॐ केत्त न केत्त वपते ते धोक्कस परिकल्पित ॐ (से के ण जाणइ भम्म

गमनाय=पित्रोः पुत्रस्य च मध्ये पूर्वमृत्युवशगतः परलोके गमनाय कः प्रवर्तयते, कः पश्चाद् गमनाय, इति को जानाति ? न कोपीति भावः। 'तं' तत्-तस्माद् इच्छामि खलु हे मातापितरौ ! युष्माभिरभ्यनुज्ञातः सन् श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य यावत् प्रव्रजितुम्।

ततः खलु तं मेघकुमारं मातापितरावेवमवदताम् हे जात ! इमास्ते तव सदृश्यः सदृशत्वचः सदृशवयस्काः सदृशलक्षण्यरूपयौवनगुणोपपेताः सदृशे

तथा यह कौन जानता है कि हम तुमसे पहिले कौन परभव जायगें और कौन पीछे। (तं इच्छामि अम्मयाओ तुव्मेहिं अब्भणुण्णाए समाणे समणस्स भगवओ महावीरस्स अंतिए मुंडे भवित्ता अगाराओ अणगारिअं पव्वइत्तए) इसलिये हे माता पिता। मैं आपसे यह आज्ञा चाहता हु कि मैं श्रमण भगवान् श्री महावीर के समीप मुडिन होकर उनसे इस गृहस्थावस्था से अनगार अवस्था धारण करलूं। (तएणं से मेहं कुमारं अम्मापियरो एवं वयासी) मेघकुमार की यह आज्ञा प्राप्त करने की बात सुनकर माता पिताने उससे ऐसा कहा—(इमाओते जाया। सरिसियाओ सरिसत्तयाओ सरिसव्वयाओ सरिसलावणख्वजोच्चण-गुणोववेयाओ सरिसेहिंतो रायकुलेहिंतो अणिल्लियाओ भारियाओ एयाहिं सद्धिं तं भुजहि) हे पुत्र ! ये स्त्रियां जो सदृश राजकुलों से तुम्हारा विवाह करके लाई हुई हैं और जो तुम्हारे सदृश हैं, तुम्हारे अनुरूप जिनका शरीर है, तुम्हारी जैसी जिनकी उमर है—तथा तुम्हारे

याओ के पुत्रिं गमणाए के पच्छा गमणाए) तेમ જે એ ડોણ બંને છે કે અમારા અને તમારામાથી ડોણ પહેલા મરણને ભેટશે, અને ડોણ પછી તં ઇચ્છામિ અમ્મયાઓ તુવ્મેહિં અબ્ભણુણાએ સમાણે સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ અંતિએ મુંડે ભવિત્તા અગારાઓ અણગારિઅં પવ્વહિત્તએ) એટલા માટે હે માતાપિતા ! હું તમારી આજ્ઞા આહું છું કે હું શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની પાસે મુડિત થઈને નેમનાથી આ ગૃહસ્થાવસ્થાથી અનગાર અવસ્થા ધારણ કરી લઉં. (તણં સે મેહં કુમારં અમ્માપિયરો એવં વયાસી) મેઘકુમારની આ આજ્ઞા મેળવવાની વાત સાંભળીને માતાપિતાએ તેમને કહ્યું કે— (ઈમાઓ તે જાયા ! સરિસિયાઓ સરિસત્તયાઓ સરિસવ્વયાઓ સરિસલાવણખ્વજોચ્ચણ-ગુણોવવેયાઓ સરિસેહિંતો રાયકુલેહિંતો આણિલ્લિયાઓ ભારિયાઓ એયાહિં સદ્ધિં તં ભુજહિ) હે પુત્ર ! આ તમારી સ્ત્રીઓ—જે તમારા જેવા રાજ-કુળમાથી લગ્ન કરીને લાવવામા આવી છે, અને જે તમારા જેવી છે, તમારા અનુરૂપ જેમનું શરીર છે, જેમની ઉંમર તમારા જેટલી છે, તમારા થોડા લાવણ્ય,

भयो राजकुलेभ्यः 'आणिपल्लियाओ' आनीता -समानीताः, 'त' तव-तस्माद्
सुहृन् त्वलु हे जात ! 'एयाहिं सद्धि' एताभिः सार्धं विपुलान् मानुषकान्
काभमोगान्, तवः पञ्चात्-भुक्तमोगः अमणस्य भगवतो महावीरस्य
यावत् प्रथमिष्यसि ,

तवः त्वलु स मेघकुमारो मातापितरामेघमवदत्-तयैव त्वलु हे माता
पितरौ ! यत् त्वलु यूय मामेववदथ-इमास्ते-तव हे जात ! सदस्यो यावत्

लायक लावण्य, रूप यौवन एव सद्गुणों से जो युक्त हैं उनके साथ तुम
पढ़ि ले मनुष्यमव, संधंधी विपुल काम मोगों की भोगो (तओ पच्छा
भुक्तमोगे समणस्स भगवओ महावीरस्स जाव पण्हइस्ससि) पञ्चात्
जय तुम भुक्तमोगी बन चुको तब अमण भगवान् महावीर के पास
मुडित होकर इस आगार अवस्था का परित्याग करते हुए मुनि दीक्षा
धारण कर लेना। (तएणं से मेहेकुमारे अम्मापियरं एव वयासी) माता
पिताकी ऐसी बात सुनकर मेघकुमार ने उनसे ऐसा कहा (तदेव ण अम्म-
याओ) हे मातापिताओ ! बात तो यह ठीक है (जण तुम्मे मम एवं
वदइ) जो आप मुझ से कह रहे हैं कि (इमाओ ते जाया ! सरिसियाओ
जाव समणस्स पण्हइस्ससि) हे पुत्र ! ये स्त्रियां जो राजकुलों से विवाह
कर लाई गई हैं और जो तुम्हारे अनुरूपशरीरादिवाली हैं-उनके साथ
पढ़ि ले तुम मनुष्यमा सम्बंधी विपुल काम भागों की भोगों। पञ्चात्
भुक्तमोगी हो कर तुम अमण भगवान् महावीर के पास केशोंका लुंघन
कर क इस गृहस्थ अवस्था को छोड़कर अनगार अवस्था धारण कर लेना

इय, यौवन अने ने सहशुलोधी सपत्त छि तेमनी साथे पढ़ेवां तमे मनुष्यमव
संधंधी जया कामसोअने सोअवे। (तओ पच्छा भुक्तमोगे समणस्स भग
वओ महावीरस्स जाव पण्हइस्ससि) त्थारणाइ ज्जाए तमे ससास्स जया
सोअवे सोअणीवे त्थार जजवान महावीरणी पास मुडित बधने आजार अवस्था
त्थलने मुनि दीक्षा लेवे (तएण से मेहेकुमारे अम्मापियरं एव वयासी)
मातापितानी आ रीते बात सांभलीने मेघकुमार तेमने कहु (तदेव ण अम्म-
याओ) हे मातापिता ! बात तो सारी छि (जण तुम्मे मम एवं वदइ)
ने तमे कही रहा छि हे- (इमाओ ते जाया ! सरिसियाओ जाव समण
स्स पण्हइस्ससि) 'हे पुत्र ! आ स्त्रीओ-हे नेओ अजविधिधी शब्दुओभांधी
अहोइ वाववाभा ज्जावी छि नेओ शरीर इय वगेशधी तम्हारा साथक छि-नी साथे
पढ़ेवा तमे मनुष्यमव जया कामसोअने सोअवे। त्थारणाइ बुद्धसोअनी बधने तमे
जजवान महावीरणी पास केशकुचन करीने गृहस्थ भटीने अनगार अवस्था धारण

અનગારધર્મામૃતવર્ષિણીટીકા અ ૧ સૂ.૨૮ માતાપિતૃભ્યામેષકુમારસ્ય સંવાદ ૩૪૫

શ્રમણસ્ય મગવતો મહાવીરસ્ય મત્રાજેષ્યસિ, એવં સ્વલુ હ માતાપતરૌ!
માનુષ્યકાઃ કામભોગા અશુચયોઽપવિત્રાઃ-ઃદમૌદારિકં શરીર તાવદશુચિ
સ્થાનત્વાદશુચિ રસરુધિરમાંસમેદોઽસ્થિશુક્રમજ્જામયં, શ્લેષ્મમલમૂત્રાદિપૂરિતં
સ્નાયુજાલપરિવેષ્ટિતં, સર્વદા કૃમિરુજાદિ સંકુલં તત્ત્વવુદ્ધયા વિચાર્યમાણં પરમા-
શુચિ. શરીરે દ્વૌ કર્ણૌ, દ્વૌ ચક્ષુષી, દ્વૌ ગ્રાણે, મુખં, પાયુરુપસ્થશ્ચેતિ, નવ-
દ્વારાણિ મલ્લાહકાનિ સન્તિ । અશાશ્વતાઃ=અલ્પકાઞ્ચસ્થાયિનઃ, 'વંતાસવા'

‘સો (એવં સ્વલુ અમ્મયાઓ) હે માતાપિતા ! આ વિષય મેરી પેમી
ધારણા હૈ કિ (માણુસ્સ ગા કામભોગા અસુઈ અમાસયા, વંતાસવા પિત્તાસવા
સ્વેલાસવા, મુક્કાસવા, સોણિયાસવા,) યે મનુષ્ય ભવ સંબન્ધી કામભોગ
અશુચિ હૈ-અપવિત્ર હૈ। ઔદારિક શરીર કે દ્વારા ઇનકા સેવન ક્રિયા જાતા
હૈ। જય યહ ઔદારિક શરીર હી અશુચિ કા સ્થાન હોને કે કારણ
અશુચિ હૈ, રસ૧, રુધિર૨, માંસ૩, મેદ૪, અસ્થિ૫, શુક્ર૬, ઔર
મજ્જા૭, ઇન સપ્થાતુઓ સે બના હુઆ હૈ, શ્લેષ્મ, મલ મૂત્રાદિ સે બ્રા
હુઆ હૈ, સ્નાયુ જાલ સે પરિવેષ્ટિત હૈ, સર્વદા કૃમિ, રોગ આદિ સે
સંકુલ હૈ ઔર ઇન નૌ અંગો સે જો દો કાનો, દો આંખો, દો નામિકા
કે છિદ્રો મુખ, લિંગ્ગ એવં વાયુ દ્વારા સદા મલ વહાતા રહતા હૈ-તો તત્ત્વ-
દષ્ટિ સે વિચાર કરને પર યહો નિશ્ચિત હોતા હૈ કિ ઇસ અપવિત્ર ઔદા-
રિક શરીર સે ભોગે ગયે કામભોગ શુચિ કૈસે હો સકતે હૈ। અશુચિ પદાર્થ
કા હી ભોગના સંભવિત હોતા હૈ। ઇસ લિયે હે માતા પિતા ! આપ યહ

કરી લેજો ” તો (એવં સ્વલુ અમ્મયાઓ) હે માતાપિતા ! આ બાબતમા મારી
એવી માન્યતા છે કે (માણુસ્સગા કામભોગા અસુઈ અસાસયા વંતાસવા
પિત્તામવા સ્વેલાસવા મુક્કાસવા સોણિયામવા) મનુષ્યભવના કામભોગો અશુચિ
છે, અપવિત્ર છે ઔદારિક શરીર વડે તેમનું સેવન કરાય છે બ્યારે તે ઔદારિક
શરીર જ અશુચિનું ઘર હોવાથી અશુચિ છે, રસ ૧, રુધિર ૨, માંસ ૩ મેદ ૪,
અસ્થિ ૫, શુક્ર ૬, અને મજ્જા ૭, આ સાત ધાતુઓથી આ શરીર બનેલું છે
તે શ્લેષ્મ, મલમૂત્ર વગેરેથી યુક્ત છે, સ્નાયુના સમૂહોથી વીંટળાયેલું છે, હમેશાને
માટે કૃમિ, રોગ વગેરેથી બ્યાપ્ત છે, અને બે કાન, બે આંખો, બે નાસિકા છિદ્રો,
મુખ, લિંગ અને પાયુદ્વાર આ નવ અંગોથી સતત મળ વહેતો રહે છે, તો એના
ઉપર તાત્વિક દ્રષ્ટિએ વિચાર કરીએ ત્યારે એ જ નિશ્ચય ઉપર અવાય છે કે
આ અપવિત્ર ઔદારિક શરીર દ્વારા ભોગવવામાં આવેલા કામભોગ શુચિ કેવી રીતે

શાતાસ્રવા -વાન્ત વર્મન તદાસ્રવન્તીતિ શાતાસ્રવા =વમનોદ્ગારિણઃ, પિતા
સવા' પિષાસ્રવા -પિષમાસ્રવન્તીતિ પિષાસ્રવા =પિષોદ્ગારિણઃ, 'શેલાસ્રવા'
શેલ =શ્લેષ્માળમાસ્રવન્તીતિ શેલાસ્રવા =શ્લેષ્મણિ સરણશીલાઃ 'કફ' इति
માપાયાશ્, 'શુક્રાસ્રવા' શુક્રાસ્રવા -શ્રીર્પક્ષરણશીલા, 'સોણિયામવા' સોણિતા
સ્રવા -રક્તક્ષરણશીલા 'દુરુસ્માસનીસાસા' દુરુક્ષવાસનિ શ્વાસા -વાયવાયો
ગ્રેહણમુદ્ગ્રામ, દહાન્ત સંચારિવાયાનિર્ગમન નિ શ્વાસમૃત્તિનિર્વૃત્તિનિધયા
માઘાત્ તયોર્દુ સ્વહેતુત્વમિતિ માઘ । 'દુરુક્ષમુત્તપુરિસપૂયબહુપરિપુન્ના' દુરુપ
મુત્તપુરીપૂયબહુપરિપૂર્ણા -દુરુપાણિ =કુત્તિસરુપાણિ મુત્તપુરીપૂયાણિ, તે સર્વેષા
મતિપૂર્ણા, 'ઉચ્ચારપામવળ શેલજલ્પસિંધાવગચતપિષ્મુકસોણિયસમવા' ઉચ્ચાર
પ્રમવળશેલજલ્પમિધાવગચતપિષ્મુકસોણિયસમવા તથ ઉચ્ચાર =પુરીપ, મસ

ધ્રુવ નિઘ્રય સમક્ષિયે કિં ય મનુષ્ય મષ કં કામભાગ અપવિત્ર હી છે-
અશાશ્વત છે-અવ્યકાલ મ્હાપી છે। વાન્તાસ્રવ છે-વમનોત્પાદક છે। પિતાસ્રવ
છે-પિષોદ્ગારી છે। શેલાસ્રવ છે- કફ ક ઉત્પાદક છે। શુક્રાસ્રવ છે-શુક્ર-
વીર્ય-ઘાતુ કો વહેવડાવવા છે। શાણિતાસ્રવ છે-રક્ત કો સોમન વાહે છે।
(દુરુસ્માસનીસાસા) યુરીતરહ સે ઉચ્ચારાસ ઓર નિઃશ્વાસ કે સવાસક છે।
નથી માગતે સમય જો શ્વાસોદ્ગ્રાસ કી ક્રિયા કી અપિક રૂપ સે મૃત્તિ
ઓર નિર્વૃત્તિ હોતી છે તસકા યદ્દ નિઘ્રય નહી હો સમતા છે કિં કો શ્વાસ
નિવૃત્ત કર બાહર જા રહા છે વદ્દ પુન વાપિસ આવેગા હી। સમય છે
નહી મ્હી આવે। (દુરુક્ષમુત્તપુરિસ પૂયબહુપરિપુન્ના) કુત્તિસ રૂપ
જિન કા છે એસે મુત્ત, પુરીપ પૂય પીપ, સે યે સર્વેષા યુક્ત રહતે ય

ધર્મ શુદ્ધ છે ? અશુચિ પદ્ધતિ વદે અશુચિ પદ્ધતિના લોગ જ શુદ્ધ અને છે એટલે
હે માતાપિતા ! મનુષ્યજવના કામલોગ અપવિત્ર છે આ તમે નિશ્ચિતપણે બાણીલો.
॥ મનુષ્યજવના કામલોગે અશાશ્વત છે-એટલે કે અવ્યકાલીન છે વાન્તાસ્રવ છે-
એટલે કે વમનોત્પાદક છે પિતાસ્રવ છે-પિષોદ્ગારી છે શેલાસ્રવ છે-કફના ઉત્પાદક
છે શુક્રાસ્રવ-શુક્ર-વીર્યઘાતુ વહેવડાવનારા છે-શોણિતે વહેવડાવનારા છે (દુરુસ્મા
સનીસાસા) ઉચ્ચવાન અને નિઃશ્વાસના કારણર રીતે અચાલક છે આ
સશ્વાસના લોગે લોગવતા જે વપારે પડતી શ્વાસોદ્ગ્રાસની ક્રિયા અદર બહાર
આવળા હશે છે તેના માટે આપણે નિશ્ચિતરૂપે લેમ ન હોઈ શકીએ કે જે શ્વાસ
બહાર નીકળી રહ્યા છે તે ફરી પાછા આવશે જ એ પણ શક્ય ધર્મ પડે કે તે
પાછો ન પણ આવે (દુરુક્ષમુત્તપુરિસપૂયબહુપરિપુન્ના) આ સશ્વાસના
કામલો ॥ મુત્ત, પુરીપ પૂય પીપ, જેવા આવ કુત્તિસ પદ્ધતિથી મુક્ત રહે છે
(ઉચ્ચારપામવળશેલજલ્પસિંધાવગચતપિષ્મુકસોણિયસમવા) આમાં ઉચ્ચાર

चणं=मूत्रं, खलः=श्लेष्मा, जलः=शरीरमल, 'जल' इति दंशीयःशब्दः । सिद्ध-
घानक=नासिकाग्रमलं, वान्त=वमनम्, पित्त=प्रतीतम्, शुक्र=वार्ध, शोणितं=
रक्तम्, तेषां संभवः=उत्पत्तिर्येषु ते, तथाः अधुवा=अस्थिराः, अनियताः, अशा-
श्वताः, शटनपटनविध्वंसनधर्माः, तथा किपाकफलोपमाः-यथा किपाकवृक्षस्य-
फलानि मक्षणकालएवमधुराणि, मक्षणानन्तर तु तत्काल एव मरणप्रदानि भवन्ति,
तद्वदिमे कामभोगा भोगकालएव सुखरूपाः परतु तत्परिणामो दुर्गतिप्रद इति
भावः । तथा-पश्चात् पुरतश्च खलु भवश्य विप्रहाणीयाः=परित्याज्याः अथ कः
खलु हे मातापितरौ ! जानाति 'केपुर्वि गमणाए के पच्छा गमणाए' पित्रोः

(उच्चारपासवणखेलजललसिंवाणगवनपित्तसुक्सोणियसंभवा) इन में
उच्चार पेगाव, श्लेष्म-पित्त, जल-शरीर का मैल नाक का मैल वमन,
पित्त, शुक्र और रक्त इनकी ही उत्पत्ति होती है अतः जब (अधुवा)
ये काम भोग-अस्थिर (अणिइया) अनियत (अमासया) अशाश्वत हैं
(सडनपडनविद्धमणधम्मा किपाकफलोपमा) शटन पटन, एव विध्वंसन
धर्मवाले हैं और किपाकफल के समान हैं-जैसे भोगकाल मधुर किपाक
फल मक्षण करने के बाद ही प्राणायहारक होता है- उसी तरह भोगते
समय रुचिकर प्रतीत होने वाले ये काम भोग भी परिणाम में दुर्गति
के ही देने वाले होते हैं। (पच्छा पुर च ण अवस्स विप्पजहिणिज्जा) और
जो अवश्य ही आगे या पीछे छोड़े जायेंगे ऐसे हैं तो (से के ण अम्म-
याओ जाणई के पुर्वि गमणाए के पच्छा गमणाए?) तो फिर हे माता

भूत्र श्लेष्म, पित्त, जल, शरीरનો મેલ, નાકનો મેલ વમન, પિત્ત,
શુક્ર અને રક્ત એમની જ ઉત્પત્તિ શક્ય છે એટલે બ્યારે આ કામભોગો (અધુવા)
અસ્થિર (અણિઇયા) અનિયત અને (અમાસયા) અશાશ્વત છે (સડનપડન
વિદ્ધમણધમ્મા 'કિપાકફલોપમા') શટન, પટન, અને વિધ્વસન ધર્મ-
વાળા છે અને કિપાકફળની જેમ છે જેમકે ઉપભોગના સમયે કિપાકફળ મધુર
સાદવાળું હોય છે, અને એના ઉપભોગ એટલે કે ભક્ષણ કર્યા પછી મૃત્યુ પમા-
ડનાર છે, તેજ પ્રમાણે ઉપભોગના સમયે રુચિકર લાગતા આ કામભોગો અતે
દુર્ગતિ કરનારા જ છે (પચ્છાપુરંચ ણં અવસ્સં વિપ્પજહિણિજ્જા) અને વહેલા
મોડા ગમે ત્યારે આ કામભોગોનો ત્યાગ તો કરવો જ પડશે ત્યારે (સે કે ણં અમ્મ
યાઓ જાણઈ કે પુર્વિ ગમણાએ કે પચ્છા ગમણાએ?) હે માતાપિતા !

पुत्रस्य च मध्ये कः पूर्वं मृत्युवशगतः परलोके गमनाय प्रवर्तिष्यते, क पश्चाद् गमनाय इति को नानाति ! न कोऽपीत्यर्थं 'तं' तद् तस्माद् इच्छामि सद्य हे मातापितरौ यावत् पन्नजितुम् ॥२८॥

मूलम्—तएण त मेहं कुमार अम्मापियरो एव वयासी-इमेण ते जाया ! अज्जयपज्जयपिउपज्जयागए सुवट्ठुहिरण्णे य सुवण्णे य कसे य दूसे य मणिमोत्तियसस्वसियप्पवालरत्तरयणसतसारसावइज्जे य अलाहि जाव आसत्तमाओ कलवसाओ पगाम दाउ पगाम भोत्तु पकाम परिमावउ, त अणुंहति ताव जाव जाया ! विपुल माणुस्सग इहिसिक्कारसमुदय तओ पच्छा अणुभूय कल्लोणे समणस्स भगवओ महावीरस्स अतिए पव्वइस्ससि । तएण से मेहेकुमारे अम्मापियर एव वयासी-तहेवण अम्मयाओ ! जण्ण त वयह-इमे ते जाया ! अज्जग पज्जग पिउपज्ज-यागए जाव तओ पच्छा अणुभूयकल्लोणे पव्वइस्ससि' एव खल्लु अम्मयाओ ! हिरण्णे य सुवण्णे य जाव सावते ए य अग्गिसाहिए चोर साहिए रायसाहिए दाइयसाहिए मच्चु साहिए अग्गिसामन्ने जाव मच्चुसामन्ने सहणपढणविद्ध सणवग्गे पच्छा पुरं च ण अवस्सविप्पजइणिज्जे से केण जाणइ

पिता ! यह कौन मान सकता है कि आप और हममें से पहिल और पीछे कौन परमोक जाने वाले हैं इस लिये जब यह नही जाना जा सकता है (तं इच्छामि अ अम्मयाओ जाव पव्वइए) तो मैं चाहता हूँ कि आप मुझे आज्ञा दें ताकि मैं भक्षण भगवान् महावीर के समीप मुक्ति होकर वनसे मुनिदीक्षा ले सकूँ ॥सूत्र २८॥

कौन कही शके है तमाश करने आभाशमांशी पछेलां परलोके ज्वानी तैयारी कौन करे ? जेटला भाटे ज्वारे आ वात आपछे ज्वारी शकवा नही त्वारे (तं इच्छामि ण अम्मयाओ जाव पव्वइए) हूँ आहु छ है तमे भने मुहित क्खिने अभय भगवान् भिक्षुनीस्सी भो मुनि दीक्षा लेवान आश आपि ॥ सूत्र " २८ " ॥

अम्मयाओ ! के पुव्वं गमणाए के पच्छा गमणाए तं इच्छमिणं जाव पव्वइत्तए ॥ सू० २९ ॥ ॥

टीका—‘तएणं तं इत्यादि । ततः खलु त मेघकुमारं मातापितरां वेवमवादिष्टाम्=उक्तवन्तौ, ‘इमं च ण ते जाया !’ इदं च खलु ते जात ! हे जात ! = हे पुत्र ! इदं च खलु ते-तव ‘अज्जयपज्जय पिउपज्जयागए’ आर्य-यक्रप्रार्यक पितृप्रार्यकागतं=तत्र आर्यकः-पितामहः ‘दादा’ इति भाषायाम् प्रार्यकः-प्रपितामहः, ‘परदादा’ इति भाषायाम्, पितृप्रार्यकः-पितुः प्रपितामहः-तेभ्यः समोगतं, सुवहु=प्रभूत ‘हिरन्नेय’ हिरण्यं=तज्जतं च, ‘सुवण्णे य’ सुवर्णं च, ‘कंसेय’ कांस्यपात्राणि च, ‘दूसे य’ दूस्यं=चीनांशुकादीनि श्रेष्ठवस्त्राणि, ‘मणिमोत्तिय संखसिलप्पवालरत्तरयण संतसारसावतेए’ मणिमौक्तिकशङ्खशिलाप्रवालकरत्नसत्सारस्वापतेयं=तत्र मणयः=चन्द्रकान्तादयः, मौक्तिकानि=मुक्ताफलानि, शङ्खाः=दक्षिणावर्तादयः, शिला स्पर्श मणिः-यस्य स्पर्शमात्रेण लौहः सुवर्णं भवति, प्रवालानि=विद्रुमाः, रत्नरत्नानि=पञ्चरागादीनि, तथा-अन्यच्च यत्-सत्=विद्यमानं, सार=सारभूतं

‘तएणं त मेहं कुमारं’ इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएणं) इसके बाद (त मेहं कुमारं) उस मेघकुमार से (अम्मापियरो) माता पिताने (एवं वयासी) ऐसा कहा (इमेणं ते जाया ! अज्जय पज्जय पिउपज्जयागए) हे पुत्र ! यह दादा, परदादा तथा पिता के प्रपिता मह से चला आ रहा (सुवण्णहिरण्णे य सुवण्णे य कंसेय दूसे य मणिमोत्तिय संखसिलप्पवालरत्तरयण संतसारसावइज्जे य) हिरण्य-चांदी सुवर्ण, कांसा, चीनांशुक आदि श्रेष्ठ वस्त्र, चन्द्रकान्त आदि मणियो, मुक्ता फल (मोती) शंख-(दक्षिणवर्त शंख) जिसके स्पर्श से लोहा सुवर्ण

‘तएण तं मेहकुमारं’ इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएणं) त्पारणाद (तं मेहकुमारं) मेघकुमारने (अम्मा पियरो) मातापिताओ (एवं वयासी) कह्युं के—इमे णं ते जाया ! अज्जय पज्जय पिउपज्जयागए) हे पुत्र ! दादा, परदादा तेभ्यः पिताना परदादाना समर्थी च (सुवहु हिरण्णे य सुवण्णे य कंसेय दूसेय मणिमोत्तिय संख सिलप्पवालरत्तरयण संतसारसावइज्जे य) हिरण्य (चांदी), सुवर्ण, कांस्य, चीनांशुक वगेरे उत्तम वस्त्रो, चन्द्रकान्त वगेरे मणिओ, मोती, शङ्ख (दक्षिणावर्त शङ्ख) नेने स्पर्शवाथी लोहाउ सुवर्णभा परिवर्तित अर्थ अन्य छे-तेवो स्पर्श मणि, भूगो, पचीराण

स्वापत्तेय=द्रव्य-धन, यानासनशय्याभवनाधानादिक तेषां समाहार, तथा,
 'अलाहि' अल=प्रतिपूर्ण यावत् प्राप्तमान् कुलवशात् प्रकाम दातु प्रकाम
 मोक्षं, प्रकामं परिभाजयिषुम् 'त' तदधनम् 'अणुहादि' अनुभव=इह
 स्वैत्यर्थः, तावत् यावत् हे जात। हे पुत्र! विपुलं मानुष्यकम् 'हिं
 सवारसमुदय' ऋद्धिमत्कारममुदयम्-तत्र ऋद्धिः=महापुण्योपाजित संपात्त,
 सत्कार=सकलभनादरः, तासां यः समुदय-माग्योदयः, तम् अनुभव।
 तत्र पश्चात्-'अणुभूयकल्याणे' अनुभूतकल्याण=कृतसत्तारसुखानुभवाः, भव
 यस्य भगवता महावीरस्तान्त्रिक प्रव्रजिष्यसि।

तत्र खलु स मेव कुमारो मातापितरावेवमरातीत् तथैव खलु हे

यन जाता है ऐसा स्पर्शमणि, मुग्धा, पद्मराग आदिमाल रत्न तथा और
 भी मौजूद जो सारभूत द्रव्य यान, आसन शय्या भवन तथा उद्यान आदिक है
 कि जो अपनी [अलाहिं] सात पीढ़ी तक आगे चलता रहेगा और जिसका
 तुम मनमाना दान करो तो भी समाप्त नहीं हो सकता है मनमाना जिसका
 भोग करो मनमाना सगे सबंधियों में भी जिसको दो फिर भी कम न हो
 कि शिवना और रक्षा है-ऐसे इस भक्ष्य द्रव्य का तुम [अणुहोहि] स्वीकार
 कर आनंद के साथ भोग करो। (ताव जाव जाया विपुलं मानुष्यकं हिं
 सवार समुदय) तथा मनुष्य भव संवर्धी काम भोगो को भोगो। एष ऋद्धि
 तथा सत्कार स जो तुम्हारा यह माग्योदय हो रहा है खेता उसे भोगो।
 (तत्रो पच्छा कल्याणे अणुभूय समणस्स भगवओ महावीरस्स अतिए
 पक्खस्ससि) बाद में जब कि तुम सत्तार के सुखों का खूब अनुभव
 कर खुदा-तब-भमण भगवान महावीर के पास दीक्षा लेना। (मएज से
 नजेरे छाव राजन्ना रत्ते। तेमए जीज पख पख। सारभूत द्रव्ये-जेमठे मान,
 आसन, शय्या, भवन तेमए उद्यान वजेरे छे जे (अलाहिं) आपणी सात सात
 पीढ़ी सुधी आगण अयम रह्ये अने तमे धितानी धम्म सुवण दान आपे तो
 पख ते भूट्ये नहि, तमे नोछ्ये नेट्ठु सगावकावनि आपे तो पख ते अणुट
 रह्ये जेवा आ अक्षय द्रव्यने तमे (अणुहोहि) स्वीकार अने आनंदनी साथे
 जेने, उपसोअ थ्ये। (ताव जाव जाया विपुलमानुष्यकं हिंसवारसमुदय)
 तेमए मनुष्यभवना कामसोअ बोअवे। आ रीते ऋद्धि तेमए सत्कार वठे व
 तमासि आभ्योदय कथं रह्यो छे, तेने बोअवे। (तत्रो पच्छा कल्याणे अणुभूय सम
 णस्स भगवओ महावीरस्स अतिए पक्खस्ससि) पछी आरे तमे सत्तार
 सुजेने आरी पठे उपसोअ करी दे। तथे भमण भगवान महावीरनी पछे अने

मातापितरौ ! यत् खलु तद् युय वदथ—‘इदञ्च खलु ते हे जान ! आर्यक
मार्यक पितृमार्यकागतम् इत्यादि यात् अनुभव ऋद्धिसत्कारममुद्यम्,’
ततः पश्चाद् अनुभूतकल्याणः प्रवर्जिष्यसि’ इति एवं खलु=हे मातापितरौ !
हिरण्य च सुवर्णञ्च यावत् स्वापतेयं ‘अग्निमाहिण्’ अग्निस्वाहितम् अग्नेः
स्वाहित=सुष्ठुआहितम्=आयतम् अधीनमित्यर्थः, यथा स्वाग्निस्तथा अग्नेरपि
योग्यमिदं हिरण्यादिकम्. अग्नौ मस्मी भवतीति भावः । ‘चौरसाहिण्’
चौरान्स्वाहितं चौराधीनं चौरैरपहतं भवतीति भावः, ‘रायमाहिण्’ राज-
स्वाहितं राजाऽऽयत्तं राजा करदण्डादिभिर्गृहीतं भवतीति भावः ‘दाइयसा

मेहे कुमारे अम्मापियं एव वयासी) माना पिता के ऐसे वचन सुनकर
मेघकुमारने उनसे ऐसा कहा—(तहेण अम्मयाया जणं तं वयह) जान तो
ठाक है—जैसी आप लोग कह रहे हैं कि (इमे ते जाया अज्जगपज्जग
पिउ पज्जयागए जाव तओ पच्छा अणुभूय कल्लाणे पव्वइस्ससि) हे पुत्र तुम
दादा, परदादा तथा पिता के भी प्रपितामह से चला आ रहा इस हिरण्य—सुवर्ण
आदि द्रव्य का मनमाना भोग करो—खाओ पिओ और मौज करो—ऋद्धि
सत्कार से उदित हुए अपने भाग्योदय को आनन्द क साथ भोगो ॥
फिर दीक्षा धारण कर लेना इत्यादि (एवं खलु अम्मयाओ हिरण्णे य
सुवण्णे य जाव सावते ए य अग्गिसाहिण् चौरसाहिण् रायसाहिण् दाइय
साहिण् मच्चुसाहिण् अग्गिसामण्णे जाव मच्चुसामण्णे सडणपडणविद्धंस-
णधम्मं पच्छापुर चणं अवस्सं विप्पजहणिज्जे से केण जाणइ अम्मयाओ !
केपुव्वं गमणाए के पच्छा गमणाए तं इच्छामि णं जाव पव्वइत्तए) सो इस

दीक्षा लेने (तएणं से मेहेकुमारे अम्मापियं एव वयासी) मातापिताना
आ वयने सावणीने मेघकुमारे तेमने कहुं के (तहेव ण अम्मयाओ जणं तं
वयह) वे बात तमे कही रह्या छी ते भरोभर छी (इमे ते जाया अज्जग
पज्जग पिउ पज्जयागए जाव तओ पच्छा अणुभूयकल्लाणे पव्वइस्ससि)
हे पुत्र ! दादा, परदादा तेमज पिताना पणु परदादाना सभयथी सअह करेहु आ
द्रव्य पोतानी छिछा भुज्जण लोगवे, भूण भाओ पीओ, अने भोजमल करे,
ऋद्धि सत्कार वडे उदय पाभेदा पोताना लाओउदयने सारी पेछे लोगवे त्याग्याह
दीक्षा लेने” (एवं खलु अम्मयाओ ! हिरण्णे य सुवण्णे य जाव सावते
ए य अग्गिसाहिण् चौरसाहिण् रायसाहिण् दाइय साहिण् मच्चु
साहिण् अग्गिसामण्णे जाव मच्चुसामण्णे सडणपडणविद्धंसणधम्मं
पच्छा पुरं च णं अवस्सं विप्पजहणिज्जे सेणं ण जाणइ अम्मयाओ ! के
पुव्वं गमणाए के पच्छा गमणाए तं इच्छामि णं जाव पव्वइत्तए)

દિષ્ટ, શાયાદસ્ત્રાહિતે-દાયાદાઃ=પ્રાપ્તાદયસ્તેષાં સ્વાહિત=સ્વાયત્તૈર્વિમા
જિને મયતીતિ માવઃ, 'મચ્ચુસાદિષ્ઠ મૃત્યુ સ્વાહિત=મૃત્યોરપીનં=નાશાપીન
દુર્લભપુત્રાદિમિનાંશિતં મયતીતિ માવઃ। ઉક્તચ—

—દાયાદાઃ સ્પૃહયન્તિ તસ્કરગણા મુળ્ળન્તિ ભૂમિસુજો શૂદ્રન્તિ સ્વલ્લ
પ્રત્યર્થ દુતસુગ્ મમ્મીકરોતિ ક્ષણાત્। મમ્મઃ ક્ષાયયતે ક્ષિતૌ વિનિહિતં ય
સાદરતે ઇઠાત્, દુર્લભાસ્તનયા નયન્તિ નિઘન ધિગ્ દુઃસત્ત્વદનમ્ ॥ ૧ ॥

પર મેરા આપસે એસા કહના હૈ કિ યે સ્વ હિરણ્ય સુવર્ણ આદિ દ્રવ્ય
જિનક અક્ષય હોને આદિ કે વિષય મેં આપ સુદ્ધા સે કહ રહે હો વ
જૈસ અપને સ્વામી કે આધિન હોને હૈ—એસે હી વે અગ્નિ કે બી આપીન
બન સકતે હૈ। ચોરોં કે આપીન બન સકતે હૈ। દુસરે રાજા લોગ હનૈ
ઠરાદિ દ્વારા અપહરણ કર સકતે હૈ। માર્ક આદિ દાયાદ હૈ અપને આપીન
બના સકતે હૈ। કુશ્વરિત્ર પુત્રોદિ દ્વારા યે વિનષ્ટ કિયે જા સકતે હૈ। યહી
પાત્ કિસી કવિને ઇસ શ્લોક દ્વારા મક્કા કી હૈ—

(દાયાદાઃ સ્પૃહયન્તિ, તસ્કરગણા મુળ્ળન્તિ इत्यादि)—સાત્પર્યે ઇસકા
યદ્ હૈ—કિ ઘનાદિ દ્રવ્ય હૈ માતાપિતાઓ। ઇસ જીવ કો સુખદ શિકાલ
મેં બી નહીં હો સકતા હૈ। યદ્ સો મોહ વશ્યર્ત્તી જીવ કા હી કેવલ
એક માથ કલ્પના હૈ—યદિ એમા હી માના માથે તો અનગાર અવસ્થા કે
ધારી સકલ સંયમી જીવ હૈ વ ઇસકે અમાથ મેં અસ્થિત દુઃખી માન
જાન આદિયે—પરન્તુ એસા નહીં હૈ કારણ વે ઇસકે સમ્પ્રાપ્ત મેં બો નાના
મકારકી ચિન્તાઓ સે કલ્પના હોતી હૈ ઇમસે સર્વથા રહિત હૈ—શાયાદ મોગ

તો મારુ કહેવુ એવુ છે કે જા બધા આંદી સોતુ વગેરે દ્રવ્યો-જેના મારે તમે
અધુત હોવા વિશેની વાત સુઝુ કરી રહ્યા છો—તે જેમ પોતાના સ્વામીની પાસે રહે
છે તેથી પ્રતિબુદ્ધ (તે દ્રવ્યો) અગ્નિને પણ કોઈ છે, ક્ષાયને સ્વાધીન બને છે,
અને બીજા થવા કર વગેરેના રૂપમા એને કાંઈ શકે છે બાકી વગેરે કુટુમ્બીઓ
એને અધિકાર બતાવીને હરી શકે છે કુપુત્રો વગેરેથી એને નાશ થઈ શકે છે
કોઈ કવિએ કહ્યું છે—“દાયાદાઃ સ્પૃહયન્તિ, તસ્કરગણાઃ મુળ્ળન્તિ”

કહેવાનો હેતુ એ છે કે મન વગેરે દ્રવ્યોત્તુ જા છુવને માટે સુખ સ્વરૂપ થવુ
તે ત્રિકાળમાં પણ શક્ય બની શકે તેમ બાધતુ નથી. જા તો કલ્પ મોહનાવશમાં
અપ્રજ્ઞેશા છુવની એક વ્યર્થ કલ્પના છે એ દ્રવ્યથી જ બધા સુખી થતા હોવા
તો અનગાર અવસ્થા ધારી બધા સઘની છુવ જા દ્રવ્યના અભાવે કુ બી હોવા
જોઈએ. પણ એમ કંઈ જણતુ નથી. કેમકે દ્રવ્ય-ધનની ક્ષયાવીમાં અનેક પ્રકા
સ્તી ચિત્તો અને ઉપાધિઓ હોવી થાય છે તેમનાથી તે અનગાર સુનિષ્ઠા અપ્રજ્ઞ

‘અગ્નિસામાન્ને’ અગ્નિસામાન્યમ્ અગ્નિસદૃશં યથાઽગ્નિઃ સર્વં મસ્મીકરોતિ, તથૈવ ધનં સર્વાનાત્મગુણાન્નાશયતિ મદપ્રમાદાદિજનકત્વાત્, ‘જાવ મચ્ચુસામાન્ને’ યાવત્-મૃત્યુસામાન્યમ્ અત્ર યાવચ્છવ્દેન ચોરસામાન્યં, રાજસામાન્યં, દાયાદ-
 ઇસ દ્રવ્ય કો દેવ કરે હસકી ચાહના ક્રિયા કરતે હૈ ચોર હમેશા ચોરાને કો તૈયાર રહતે હૈ, રાજાલોગ અપને ચલકા પ્રદર્શન કરે હસે જવર્દસ્તી હર લિયા કરતે હૈ. એક ક્ષણ મેં મી અગ્નિ ઇસે અપના આહાર બના સકતી હૈ. જમીન મેં ગાઢે ગયે દ્રવ્ય કો પાની અપને પ્રવાહ દ્વારા તહમ નહસ કરે દેતા હૈ. યહ હાલત ઇસ દ્રવ્ય કી હૈ. ફિર સુવિદાયક કૈસે હો સમ્તા હૈ. (અગ્નિસામાન્ને) ઇસ દ્રવ્ય કો જો એસા માનતે હૈં કિ હમકે હોને પર આત્મગુણોં કા વિકાસ હોના હૈં સો વે મૂલ મેં હૈં-કારણ અગ્નિ જિસ પ્રકાર જો મી ઉસમેં ઢાલો જાતા હૈં ઉસે યહ મસ્મ કરે દેતી હૈં ઉસી પ્રકાર યહ દ્રવ્ય મી આત્મા કે સમસ્ત ઉત્તમ ગુણોં કો એવં વિષય કપાય આદિકા જનક હોને સે નષ્ટ કરે દેતા હૈં. (જાવ મચ્ચુસામાન્ને) ઇસી તરહ યહ દ્રવ્ય મૃત્યુ જૈસા હૈં. મૃત્યુ જૈસે પ્રાણોં કી અપહારક હોતી હૈં ઉસી પ્રકાર યહ મી અપને સ્વામી કે પ્રાણોં કા અપહારક હોતા હૈં ઇસી ધનકી વજહ સે કઈ પ્રાણિયોં કે પ્રાણ નષ્ટ હોતે દેખે જાતે હૈં. ઢાકૂ આરુ ધન વાલોં કો માર ઢાલતે હૈં યહ વાત સમી જાનતે હૈં. (યાવત્) પદ સે “ચોર સામાન્ય, રાજસામાન્ય, દાયાદસામાન્ય,” ઇન પદોં કા

પણે મુક્ત છે વારસ તરીકેનો ભાગ લેવાનો હકક ધરાવનારા બધા કુટુંબીઓ આ દ્રવ્યને ભેળવે એને મેળવવાની કામના કરે છે, ચોર એને ચોરી જવાની તક શોધતા રહે છે રાત્રીઓ પોતાની શક્તિનો પ્રયોગ કરીને આ દ્રવ્યને બળબળરીથી ચૂંટવી લે છે અગ્નિ ભેતભેતામા એનું લક્ષણ કરી શકે છે જમીનમા દાટેલા દ્રવ્યને પાણી પોતાના પ્રવાહથી નષ્ટ કરી નાખે છે આ દ્રવ્યની એ જ સાચી હાલત છે પછી તે સુખદ કેવી રીતે થઈ શકે (અગ્નિસામાન્ને) આ દ્રવ્યને જે લોકો આત્મગુણોના વિકસાવનાર માને છે, તે પોતાની ભતને છતરી રહ્યા છે, કેમકે જેમ અગ્નિમા જે કંઈ પણ તેમા નાખાય છે, તેને રાખ બનાવી દે છે, તેમ જ આ દ્રવ્ય પણ આત્માના બધા ઉત્તમ ગુણોનો વિષય કષાય વગેરેને ઉત્પન્ન કરનાર હોવાથી વિનાશ કરે છે (જાવ મચ્ચુસામાન્ને) આ રીતે દ્રવ્ય મૃત્યુ જેવું છે મૃત્યુ જેમ પ્રાણ હરે છે, તેમ જ આપણા પોતાના સ્વામીના પ્રાણ હરણ કરે છે આ દ્રવ્યને કારણે જ કેટલાક માણસોના પ્રાણ નષ્ટ થતા બેવાય છે ધનિક માણસોને ડાકુઓ મારી નાખે છે, આ વાત બધા જાણે છે (યાવત્) પદથી “ચોર સામાન્ય રાજ સામાન્ય દાયાદ સામાન્ય” આ પદોનો સમ્બંધ થયો છે અથવા તો

सामान्यम् इति बोध्यम् । चौरादिस्मृत्तं धनम् आत्मगुणापहारकत्वात् अपि च प्राणान् मृत्युरिवात्मगुणान् धनमपहरतीति भावः । पुनः कीदृशं धनमित्याह—
'सङ्गपङ्गविद्वन्मणधर्मे' अन्तरावनविष्वसनधर्मकं अटन=वृत्ताते
जीर्णित्वं प्राप्तस्य तन्त्वाद्यवयवानां विनाशः पतनं-वर्णादि विनाशः, विष्वसनं-
धनमून्मोक्षेः स धर्मो यस्य तत्तया पश्चात् पुरवक्ष्यन्तु अवश्यविमर्शनीयम्
अवश्यं त्वावश्यम्, अथ कः स्वच्छं जानाति हे माता पितरौ ! को यावद् गमनाप

संग्रहं द्रुमा है। अथवा चौरादि सामान्य इसे इसलिये भी कहा गया है
यह आत्मा के गुणों का विनाशक होता है। यह आत्मा में अनेक अनेक
दुर्गुणों को उत्पन्न कर देता है। ईसा मूठ, घोरी व्यवसन, सभी निन्दित
कार्य इसी धन के बल पर मनुष्य करते हैं। अतः आत्मा के सद्गुणों
का विनाश इनके सङ्काष में अवश्य होता है। (सङ्गपङ्गविद्वन्मणधर्म)
पौद्गलिक पर्याय होने से इस द्रव्य का भी अटन पतन एवं विष्वसन स्वभाव
है। यह तो हर एक कोई जानता है कि पौद्गलिक वस्तुओं में सदा एक
रूपता नहीं रहती है। वे जीर्ण हो जाती हैं—नष्ट हो जाती हैं
वर्णादिक रूप भी उनका परिवर्तित हो जाता है। यद्यपि पौद्गलिक पदार्थों
का दृश्य दृष्टि से मूलतः विनाश नहीं होता है परन्तु पर्याय की अपेक्षा
उनका मूलतः भी विनाश हो जाता है। इसलिये धन को यहाँ अटन,
पतन एवं विष्वसन धर्म वाला प्रकट किया गया है। (पञ्चापुर व गं
अवस्थविष्वज्जिज्ञे से के न जाणइ अम्मयाया! क पुक्खगमणाए के
पञ्छागमणाए इत्यादि) अतः हे माता पिता ! इस द्रव्य का जब एक न एक

आ द्रव्यने चौरादि सामान्य जेट्वा भागे छेवामा आबु उ के, आ आत्मजुलाने
नष्ट करणाइ छे आत्माया आ द्रव्य पञ्चा दुर्गुण उत्पन्न करे छे हि सा, असत्य,
चोरी व्यवसन जे जथा निन्दित कर्मो आ धनना जे व मायुसे करवा छेव छे
जेट्वा द्रव्यनी कथातीमां चोक्कसपत्ते आत्मजुलाने नाश पामे छे, आमां वजीरे
यका नमी. (सङ्गपङ्गविद्वन्मणधर्मे) पौद्गलिक पर्यायता दीपि आ
द्रव्यतु पञ्च अटन, पतन, अने विद्वन्मन स्वभाव छे पौद्गलिक वस्तुजोमां सद्य
जेट्कपत्ता नथी, आ बात तो जथा जेव छे ते लुण्ठि कर्ष जेव छे नष्ट कर्ष
जव छे, इत्यर्थ पञ्च तेमनु जट्वाछे जव छे जे के द्रव्यनी अपेक्षाजे मूलतः
आ पौद्गलिक पदार्थो नाश पामता नथी पञ्च पर्यायनी दृष्टिजे भूण इपे तेमने
(पदार्थोने) विनाश यव छे जेट्वा भागे धनने अदी अटन, पतन अने विष्व
सन धर्मोनायु छेवामां आबु छे (पञ्चा पुरं व गं अवस्थविष्वज्जिज्ञे
से के न जाणइ अम्मयाया! क पुक्ख गमणाए के पञ्छा गमणाए इत्यादि)

मातापित्रोः पुत्रस्य च मध्ये कः पूर्वं परलोकं गमिष्यति कः पश्चाद् गमिष्यतीति न कोऽपि जानातीत्यर्थः । 'तं' तत् तस्माद् इच्छामि खलु यावत् प्रव्रजितुम् ॥ सू० २९ ॥

મૂલમ્—તણં તસસ મેહસસ કુમારસસ અમ્માપિયરો જાહે નો સંચાણ્હ, મેહં કુમારં વહૂહિં વિસયાણુલોમાહિં આઘયણાહિં ય, પન્નવણાહિ ય, સન્નવણાહિ ય, વિન્નવણાહિ ય, આઘવિત્તણ વા પન્નવિત્તણ વા, સન્નવિત્તણ વા, વિન્નવિત્તણ વા, તાહે વિસયપડિકૂલાહિ સંજમભડવેયકારિયાહિં પન્નવણાહિં પન્નવેમાણા એવં વયાસી-એસણં જાયા ! નિગ્ગંથે પાવયણે સચ્ચે અણુત્તરે કેવલિણ પહિપુણે

દિન વિનાશ અવશ્ય છે—તો એસી સ્થિતિ મેં મોક્ષાભિલાષી કા યહ કર્તવ્ય છે કે વહુ ઇસકા અવશ્ય હી પરિત્યાગ કર અપને કલ્યાણ કી સાધના કર લેવે। ઇસે ધ્રુવ માન માન કર જો આત્મકલ્યાણ સે વંચિત રહેતે હૈં—વે અજ્ઞાન હૈ। કૌન ઇમ વાત કો કહ સકતા છે કે ઇનકા મોક્ષા પહિલે નષ્ટ હો જાવેગા ઓર બાદ મેં યે નષ્ટ હોંગે અથવા પહિલે યે નષ્ટ હોંગે ઓર ભોગને વાલા બાદ મેનષ્ટ હોગા। ઇસલિયે મમતા કા પરિત્યાગ કર હમે આપ દીક્ષા લેને કી આજ્ઞા પ્રદાન કી જિયે। યહ મત કહિયે કે હમારે પરલોક જાને પર હી તુમ દીક્ષા લેલેના—કારણ જીવન કા કુછ મરોસા નહીં છે કૌન પહિલે જાવે ઓર કૌન બાદ મેં ઇસકા નિર્ણય કેસે કિયા જા સકતા છે। ॥મૂત્ર ૨૯॥

એથી હે માતાપિતા ! આ દ્રવ્યનો કોઈ દિવસ વિનાશ થોકકસ થશે જ તો એવી સ્થિતિમા મોક્ષાભિલાષી માણુસનું આ કર્તવ્ય છે કે આનો અવશ્ય ત્યાગ કરીને પોતાના કલ્યાણ માટે તૈયાર થઈ જાય આ વાતને નહિ સ્વીકારતા જે માણુસ આત્મ-કલ્યાણથી વચિત રહે છે, તે અજ્ઞાની છે આ વાત કોણ બતાવી શકે છે કે આ દ્રવ્યના ભોક્તા પહેલાં નાશ પામશે, અને ત્યારબાદ આ દ્રવ્યો નષ્ટ થશે, અથવા પહેલા આ નષ્ટ થશે અને ભોક્તા પછી નષ્ટ થશે એટલા માટે મમતા ત્યજીને મને તમે દીક્ષા લેવાની આજ્ઞા આપો તમે એમ ન કહેતા કે અમારા મૃત્યુ પછી તમે દીક્ષા લેજો, કેમકે આ ક્ષણભરુ જીવનનો શો વિશ્વાસ ? અહી કોણ પછી અને કોણ પહેલા જશે એ વાત કોણ બતાવી શકે છે ? ॥ સૂત્ર—“ ૨૯ ” ॥

णेयाउए ससुद्धे महगत्तणे सिद्धिमग्गे मुत्तिमग्गे निज्जाणमग्गे निव्वा
 णमग्गे सव्वदुक्खप्पहीणमग्गे अहीव एगत दिट्ठीए, खुरोइव एगत
 धाराए, लोहमया इव जवा चावेयव्वा, वालुयाकवले इव निर
 स्ताए, गगा इव महानदी पडिसोयगमणाए, महासमुद्धो इव भुयाहिं
 दुत्तरे, तिक्ख चकमियव्व, गरुअ लवेयव्व, अस्तिधारव्व सचरियव्व
 णो य खलु कप्पइ जाया ! समणाणं निग्गथाणं आहाकम्मिएवा
 उइसिए वा कीयगळे वा ठवियए वा, रइयए वा, बुद्धिक्खभत्तेवा
 व तारभत्ते वा वडलियाभत्ते वा गिलाणभत्ते वा मूलभोयणे वा कंद
 भोयणे वा फलभोयणे वा वीथिभोयणे वा हरियभोयणे वा भोत्तएवा
 पायए वा तुम च णं जाया ! सुहसमुच्चिए णो चेव णं दुहसमुच्चिए
 णाल सीय णाल उण्ह णाल खुह णाल पिवास णाल वाइयपिसिय
 सिंभिय सन्निवाइए विविहे रोगायके उच्चावए गामकटए धावीस
 पगीसहोवसग्गे उदिन्ने सम्म अहियासित्तए, मुजाहि ताव जाया !
 माणुम्सए कामभोगे तओ पच्छा भुत्तभोगी समणस्स ३ जाव पव्व
 इस्ससि । तएण से मेहे कुमारे अम्मापिऊहिं एव वृत्ते समाणे अम्मा
 पियर एव वयासी—तहेवण त अम्मयाओ ! जणण तुब्भे मम एव
 वयह—‘एसणं जाया ! निग्गथे पावयणे सच्चे अणुत्तरे ० पुणरपि त
 चेव जाव तओ पच्छा भुत्तभोगी समणस्स ३ जाव पव्वइस्ससि’
 एव खलु अम्मायाओ ! निग्गथे पावयणे कीवाण कायरणां कापु
 रिस्ताण इहलोक पडिघट्ठाणं परलोक निप्पियासाण उरुणुधरे पायय
 जणम्स णो चेवण धीरस्स निप्पियस्स वयसियस्स परथकिं दुक्क
 वरणयाए ! त इच्छामिण अम्मयाओ ! तुब्भेहिं अच्चणुणाए
 समाणे समणस्स भगवओ जाव पव्वइत्तए ॥ सू० ३०॥

ટીકા--‘તણં’ ઇત્યાદિ । તતઃ સ્વલુ તસ્ય મેઘસ્ય કુમારસ્ય માતા પિતરૌ ‘જાહે નો સચાંત’ યદા ન શક્નુતઃ=ન સમર્થૌ ભવતઃ મેઘં કુમારં વશીકર્તુમ્, કૈરુપાયૈઃ ? ઇત્યાહ-‘વહૂર્હિ’ ઇત્યાદિ । વહુભિઃ=અનેકપ્રકારાભિઃ-‘વિસયાણુલોમાર્હિ’ વિપયાનુલોમાભિઃ વિપયાણાં શબ્દા દીનામનુલોમાઃ-તત્ર વિપયેષુ પ્રવર્તકત્વેનાનુકૂલાઃ, તાભિઃ, વિપભોગેવ મનુષ્યલોકે સારાંશ સ્તદર્થમેવ સર્વે જનાઃ પ્રવર્તન્તે, ઉક્તંચ--

“યદિ રામા યદિ ચ રમા, યદિ તનયો વિનયધી ગુણોપેતઃ ।

તનયેતનયોત્પત્તિઃ, સુરવરનગરે કિમાધિક્યમ્ ॥૧॥ ઇતિ, ”

“અર્થાગમો નિત્યમરોગિતા ચ, પ્રિયા ચ, માર્યાપ્રિયવાદિની ચ ।

વશ્યશ્ચ પુત્રોઽર્થકરી ચ વિદ્યા પૃઙ્ગીવલોકસ્ય સુખાનિ રાજન્ । ॥૨॥ ઇતિ ॥

ઇત્યાદિરૂપાભિઃ ‘આઘવણાર્હિ ય’ આરુપાપનામિશ્ચ વહુવિધૈરારુપાનૈઃ=સામાન્યતઃ કથનૈશ્ચ, ‘પન્નવણાર્હિ ય પ્રજ્ઞાપનામિશ્ચ=વિશેષતઃ કથનૈશ્ચ ‘સન્નવણાર્હિ ય’ સજ્ઞાપનામિશ્ચ=સંવોધનાભિઃ ‘હે પુત્ર ! હે જાત ! હે અદ્ભ !’ ઇત્યાદિવાગ્મિઃ સંવોધ્ય કથનૈશ્ચ, ‘વિન્નવણાર્હિ ય વિજ્ઞાપનામિશ્ચ=ત્વમેવાસ્માકમસ્યાં વૃદ્ધાવસ્થાયામાધારોઽસિ અવલમ્બનમસી’ ત્યાદિરૂપેણ સપ્રેમ-

‘તણં તસ્સ મેહસ્સ કુમારસ્સ’ ઇત્યાદિ ।

ટીકાર્થ--(તણં) ઇસ તરહ (તસ્સ મેહસ્સ કુમારસ્સ) ડસ મેઘકુમાર કે (અમ્માપિયરો) માતા પિતા (જાહે) જબ (મેહંકુમાર) મેઘકુમાર કો (વહૂર્હિ વિસયાણુલોમાર્હિ આઘવણાર્હિ ય, પન્નવણાર્હિ ય, સન્નવણાર્હિ ય, વિન્નવણાર્હિ ય, આઘવિત્તણ વા, પન્નવિત્તણ વા સન્નવિત્તણ વા, વિન્નવિત્તણ વા,) શબ્દાદિ વિષયોં મેં પ્રવૃત્તિ કરાને વાલે હોને કે કારણ અનુકૂલ એસે અનેકવિધ સામાન્ય કથનોં સે વિશેષ કથનોં સે તથા સંવોધનપૂર્વક કિયે ગયે કથનોં સે, તુમહી હમારી ડસ વૃદ્ધાવસ્થામેં એકમાત્ર આધારભૂત હો ઇત્યાદિ

‘તણં તસ્સ મેહસ્સ કુમારસ્સ’ ઇત્યાદિ

ટીકાર્થ--(તણં) આ પ્રમાણે (તસ્સ મેહકુમારસ્સ) મેઘકુમારના (અમ્મા પિયરો) માતાપિતા (જાહે) ન્યારે (મેહકુમાર) મેઘકુમારને (વહૂર્હિ વિસયાણુલોમાર્હિ આઘવણાર્હિય, પન્નવણાર્હિ ય, સન્નવણાર્હિય, વિન્નવણાર્હિય, આઘવિત્તણ વા, પન્નવિત્તણ વા સન્નવિત્તણ વા વિન્નવિત્તણ વા) શબ્દ વગેરે સાસારિક વિષયોમા પ્રવૃત્તિ કરાવનાર હોવાથી વિષયોને અનુકૂળ એવા ઘણા સામાન્ય કથનોથી વિશેષ કથનોથી, સંવોધનવાળા કથનોથી, વારંવાર પ્રેમ અને દૈન્ય પ્રકટ કરનારા આવા કથનોથી કહ્યું કે હે મેઘકુમાર ! તમે જ એકની એક અમારી ઘડપણી લાકડી છો.

दीनवचनेन पुन पुनर्विप्रसिपूर्वककृत्यनैव, भव विषयानुकूलामिराख्यानानि
रूपामिदं विधामिर्वाग्मिरिति भावः, 'आघचित्त एवा' भाख्यातुं वा, 'पन्नविषय
वा' प्रज्ञापयितुं वा, 'सन्नविषय वा' सज्ञापयितुं वा, 'चिन्नविषय वा' विज्ञा
पयितुं वा, न शक्यतः' इति पूर्वेषां सम्बन्धः । यदा मातापितरौ=पारिणी देवी
भेणिको राजा च स्वपुत्र विषयानुकूलामिराख्यानानि प्रतिबोधयितुं=प्र-
ज्यातो निवर्तयितुं न शक्यतः स्मृतिसंक्षिप्तार्थः तादे' तदा 'विषयपट्टिकारहि'
विषयपट्टिकूलामिः=विषयभोगविरोधि-तपःसंयमसवधिनीमि 'तपः=
संयमपालनं सुदुष्कर' मित्यादिभिर्वाग्मिरित्यर्थः, 'सजममउत्तवकारियाहि'
संयममयोद्वेगकारिकाभिः=संयमपालने परीपदोपसर्गसहनप्राधान्येन तत्कृत
कृतेसप्तमावितमयोद्वेगप्रदर्शनीमिरित्यर्थः, 'पन्नवणाहि पन्नवेमाणा' प्रज्ञा
पनाभिः प्रज्ञापयन्ती, एव=वक्ष्यमाणप्रकारेण अत्रादिष्टाम्=उक्तवन्तौ-इदं लब्ध

रूप प्रेम पूर्वक किये-पुनःपुनः दीन वचनो से अथवा धार २ विज्ञातिपूर्वक
कयनो से (आघचित्त एवा) कहने के लिये (पन्नविषय वा) प्रज्ञापना
करने के लिये (सन्नविषयवा) भच्छी तरह समझाने के लिये (चिन्न
विषयवा) निवेदन-करने के लिये (ना सचापंति) समर्थ नहीं हुए-मर््याद-
पारिणीदेवी और राजा भेणिक विषयानुकूल करनेवाली आख्यानादिरूप
वाणियोंवा । मेघकुमार को जब प्रवज्याप्रहण करनेकी माधना से विचलित
करने के लिये समर्थ नहीं हो सके (तोह) तब वे (विषयपट्टिकूलारहि)
विषयभोग विरोधी ऐसी (पन्नवणाहि) तप संयम सवधी वाणीयों द्वारा
तपः संयम का आराधन बहुत ही दुष्कर है इत्यादिरूप वचनों द्वारा-
(सजममउत्तवकारियाहि) कि जो उसे संयम में भय तथा उद्वेग उत्पन्न
कराने वाली थी (पन्नवेमाणा) समझाने हुए (एव ययासी) इस प्रकार

तेम ७ बार बार अनेक प्रकारकी विज्ञप्ति पूर्वक कथनकी, (आघचित्त एवा) इडेवाभ
(पन्नविषय वा) प्रज्ञापना इत्याभा (सन्नविषय वा) शरीरी रीते संयम
व्याभा (चिन्नविषय वा) निवेदन इत्याभा (ना सचापंति) तेजो अन्ते
युक्त न ७ यथा, ओट्टे के धारिणीदेवी अने राजा भेणिकनी ससारना सखलपुर
विषयो तरु वाणनारी वाणी मेघकुमारने प्रजन्त्या अरुण इत्यानी भावनाधी अलित
इत्याभा समर्थ न थकी (तादे) त्याहे तेजो (विषयपट्टिकूलारहि)
विषय भोग विरोधी ऐसी (पन्नवणाहि) तप-संयमनी वाणी द्वारा तप अने
संयमनी आराधना अत्यन्त दुष्कर है, वगैरे वचनो द्वारा (सजममउत्तव
कारियाहि)-हे मेघकुमारना संयमभां भय अने उद्वेग उत्पन्न करनेवाली होती-
(पन्नवेमाणा) समझवतां (एव ययासी) एव प्रभावे इडेवा लाया-

हे जात ! = हे पुत्र ! 'निर्गम्ये' नैर्ग्रन्थं = प्रन्याद् वाद्याभ्यन्तररूपाद् निष्क्रान्ताः, निर्ग्रन्थाः तेषामिदं नैर्ग्रन्थं, 'पावयणं' प्रवचनम् आगमः (मूलाठे दीर्घः प्राकृतत्वात्) 'सच्चे' सत्यं यथावस्थितरूपनिरूपकत्वात्, 'अणुत्तरे' अणुत्तरं न विद्यते उत्तर श्रेष्ठं यस्मादित्यनुत्तरं सकलहितकरत्वात् । अन्येषां प्रवचनं न सर्वज्ञप्रणीतमस्तीत्याह - इदं नैर्ग्रन्थं प्रवचनं 'केवलियं' कैवलिकं केवलं = सम्पूर्णज्ञानं तदस्यास्तीति केवली तेन प्रोक्तं कैवलिकं, 'पडिपुन्ने' प्रतिपूर्णं सम्पूर्णं सकल वस्तु निरूपकत्वात्, 'जेयाउए' न्यायोपेतं यथार्थपदार्थ निर्णायकत्वात् 'संसुद्धे' संशुद्धं संशयादि दोषवर्जितत्वात् 'सल्लगतणे' शल्यकर्तनं = मायादिशल्यकर्तनं छेदकमित्यर्थः, 'सिद्धिमग्गे' सिद्धिमार्गः - सेधनं सिद्धि = आत्म कल्याणं, तस्य मार्गः हितार्थप्रापकत्वात्, 'मुत्तिमग्गे' मुक्तिमार्गः कर्मबन्धनमोचनं मुक्तिः, तस्या मार्गः कर्मरहितावस्थाकारकत्वात्, 'निज्जाणमग्गे' निर्याणमार्गः -

कहने वगे - (एस णं जाया) हे पुत्र ! यह (निर्गम्ये पावयणे) निर्ग्रन्थ प्रवचन) (सच्चे अणुत्तरे केवलिए पडिपुन्ने जेयाउए संसुद्धे सल्लगतणे सिद्धिमग्गे मुत्तिमग्गे) यथावस्थित स्वरूपका निरूपक होने से सत्य है जिससे दुनिया में समस्त प्राणियों का हितकरी होने के कारण और दूसरा कोई पदार्थ श्रेष्ठ नहीं हो सकता है ऐसा है, केवली भगवान द्वारा प्ररूपित हुआ है समस्त वस्तुओं का निरूपण करने वाला होने के कारण जो सम्पूर्ण रूप से अपने में पूर्ण है यथार्थपदार्थ का निर्णायक होने से जो न्यायोपेत है, संशय विपर्यय एवं अनध्यवसाय आदि दोषों से वर्जित होने के कारण जो सर्वथा शुद्ध है, माया मिथ्या, एवं निदान इन तीन शल्योको जो विनाशक है, हितार्थकी प्राप्ति कराने वाला होने से जो आत्मकल्याण रूप सिद्धि का मार्गरूप है, कार्य रहित अवस्था जीवोंकी इसीकी आरा-

(एस णं जाया) हे पुत्र ! आ (निर्गम्ये पावयणे) निर्ग्रन्थ प्रवचन (सच्चे अणुत्तरे केवलिए पडिपुन्ने जेयाउए संसुद्धे सल्लगतणे सिद्धिमग्गे मुत्तिमग्गे) यथावस्थित स्वरूपने प्रतिपादित करनार होवाथी सत्य छे, जगतना अधा एवेतु हित करनार होवाथी ऐना करतां भीजे कोउ पदार्थ श्रेष्ठ नहीं, आ केवली भगवान द्वारा प्ररूपित थयेलु छे, सकल वस्तुओंतुं निरूपलु करनार होवाथी आ संपूर्णपणु पोतानी भेजे पूर्ण छे, यथार्थ पदार्थनो निर्णयिक होवाथी आ न्यायोपेत छे, संशय, विपर्यय, अने नध्यवसाय वगेरे दोष वन्त्य होवाथी आ संपूर्ण रूपमा शुद्ध छे माया, मिथ्या अने निदान आ तलु शल्योको आ विनाशक छे हितप्राप्ति करवनाइ होवाथी आ आत्मरूप कल्याणनो सिद्धिनो मार्ग छे, एवेनी कार्य रहित अवस्था ऐनी आराधन शाय छे, अटला माटे ने मुक्तिना

નિર્ધાન=ક્રમતો ઘટિર્ભવને, તસ્યમાગઃ=પુનરાવૃત્ત્યા=ગમનરહિતત્વાત્ યમ્ ગત્તા
 ન કદાચિદપિ પુનઃ સસારે સમાયાતાતિ માષ । નિઘ્વામમગ્ને' નિર્ધાનમાર્ગે -
 નિર્ધાન=નિરાશાધમુલ્લે સમસ્તકર્મે કૃતવિકારરહિતત્વાત્, તસ્ય માગોઃ 'સઘ્વ
 દુક્લપટ્ટીણમગ્ને' સર્વે દુઃસ્વપટ્ટીણમાગે-સર્વાણિ=શારીરિકમાનસિકાનિષ
 ધુ સ્વાનિ હિતિ સર્વદુઃસ્વાનિ, તેમ્ પ્રહીયાઃ=પ્રહીણ પાસૌમાર્ગઃ સફલજલેષ્વસ
 યકારકત્વાત્ તથા, 'અહીવર્ણગંતદિદ્વીપ' અહિરિષ્ એકાન્તદિવિક્ષમ્ આમિષ્ પ્રહર્ષ
 મતિ અહિરિષ્ સર્પે ઇષ ચારિષ્પાલનં પ્રતિ, એકાન્તા એકાગ્રા દષ્ટિ બુદ્ધિ
 યસ્મિન્ પ્રવચને તત્, એકાગ્રતાયાઃ દુષ્કરત્વાત્ તથા સાદૃશ્યમિતિ માષઃ ।
 તથા ચુરો ઇષ વર્ણગંતપારાણ' છુર ઇષ એકાન્તધારકં, છુરમ્ય=અસ્રવિશેષસ્ય
 ચ એકાન્તો અદ્વિતીયા પારામસ્ય તત્ અપવાદ ક્રિયા ધર્મિતૈકપારમિત્યર્થઃ,
 'લોહમયા ઇષ જ્વાલા ચાલ્યમ્બા' લોહમયા ઇષ યથાચર્ચયિતયાઃ લોહમપ

ધના સે હોતી હૈ ईसलिये जो-मुक्ति का मार्ग रूप है, जो (निष्वाण मग्ने)
 मिवके लिये कार्य से अलग होने रूप निर्णय का-मार्ग है (निष्वाणमग्ने)
 निर्वाण का मार्ग है-निराशाध सुख का नाम निर्वाण है क्योंकि यह सुख
 कर्मकृत विकार से रहित होता है-ऐसे (सम्बुद्धस्वपट्टीणमग्ने) सकल
 कर्मजन्य जलेशों का क्षयकारक होने के कारण यह शारीरिक एवं मान
 सिक-बुद्धों से रहित एक अद्वितीय मार्गरूप है । (अहीवर्णगंतद्विद्वीप)
 जिस सर्प की दृष्टि आमिषग्रहणकी तरफ एकाग्ररूपसे होती है उसी तरह
 चारिषपालन के प्रति जिसमें एकाग्ररूप दृष्टि है-निर्ग्रन्थ प्रवचन किसी
 भी अवस्थामें चारिष अंगिकार करनेवाले को यह उपदेश नहीं देता है
 कि तुम उसचारित्र में शिष्यमत्ता प्रदर्शित करो । (चुरोऽय वर्णगंतपाराण)
 जैसा छुरा की पारा एकाग्ररूपसे तीक्ष्ण रहा करती है-उसी तरह

આગ્નિ જેવો છે જે (નિઝાણમગ્ને) લવને માટે કાર્યથી શુદ્ધ થયા હપ
 નિર્જન-આગ્નિ છે (નિઘ્વાણમગ્ને) નિર્વાણને આગ્નિ છે નિરાશાધ મુખનું નામ
 નિર્વાણ છે કેમકે જ્યાં મુખ કર્મજન્ય નિઝારથી રહિત હોય છે એવા અવ્યાશાધ
 મુખનો આગ્નિ નિર્જન પ્રવચન જ છે (સમ્બુદ્ધસ્વપટ્ટીણમગ્ને) સમસ્ત કર્મ
 જન્ય કલેશોત્તર વિનાશક હોવાથી નિર્જન પ્રવચન શારીરિક અને માનસિક દુઃખ
 વિહીન એક અપૂર્વ આગ્નિરૂપ છે (અહિવર્ણગંતદિદ્વીપ) જેમ સાપની નજર
 માત્ર પ્રદણ કરવા તરફ ધોતીને રહે છે તેમ જ ચારિત્ર યજ્ઞન પ્રત્યે એકાન્તરૂપ
 દષ્ટિ જે વ્યક્તિમા છે-નિર્જન પ્રવચન ઠાઉ પણ સભોગેશમા ચારિત્ર સ્વીકારનારાને
 આ ઉપદેશ નથી આપતો કે તમે ચારિત્ર્યમા પ્રવિશ્ય બતાવો. (ચુરો ઇષ વર્ણગ
 પારાણ) જેમ ઇશની ધાર એકાન્તરૂપે તીક્ષ્ણ હોય છે, તે જ પ્રમાણે આમા પણ

યવ ચર્વણમિત્ર ચારિત્રં દુષ્કરમિત્યર્થઃ, મિત્રચક્રદન્તૈઃ 'મેળ-‘મોમ’ ઇતિપ્ર-
પિદ્ધદ્રવ્યનિર્નિતૈર્દન્તૈર્લોહમય ચળક ચર્વણમિત્ર ચારિત્રપાલનં દુષ્કરમિતિ
ભાવઃ 'વાલુયા કવલે ઇવ નિરસ્સાણ' વાલુકા કવલ ઇવ નિઃસારકં=વાલુકા
ગ્રાસ ઇવ નિરાસ્વાદઃ-વિષયાસ્વાદવર્જિતમિત્યર્થઃ। પુનઃ કીદૃશં પ્રવચનમ્ ગંગા
ઃવ મહાનદી પહિસોયગમણાઈ' ગઙ્ગેવ મહાનદી પતિસ્રોતો ગમનેન-પ્રતિસ્રોતસ્મા-
ગમનેન=પ્રવાહાભિમુખગમનેન ગઙ્ગેવ દુસ્તરં પ્રવચનમનુપાઝયિતુમિત્યર્થઃ,
અનુકૂલપતિકૂલપરીષદોપસર્ગસમ્મૃતં ચારિત્રપાલનમતીવ દુષ્કરમિતિભાવઃ,
'મહાસમુદ્રો ઇવ મુયાર્દિ દુત્તરે' મહાસમુદ્ર ઇવ મુજાભ્યા દુસ્તરં, મુજાભ્યાં

ડસમેં મી ક્રિયા આચાર આદિરૂપ ધારે વડી તીક્ષ્ણ છે ।—(લોહમયા ઇવ-
જવા ચાવેયવ્વા) જિસ તરહ મોમ (મેળ) કે જિસ કે દાત બને હાઉં, વહ લોહે કે
ચને નહીં ચવાસકના છે-ઉમી તરહ સકલ સયમ રૂપ ચારિત્ર કા-
પાલન મી વડા કઠિન કાર્ય છે (વાલુયાકવલેઇવ નિરસ્સાણ) વાલુકા કા
ગ્રામ જિસ પ્રકાર નિસ્સાર-સ્વાદ રહિન-હોતા છે-ઉમી તરહ વિષય સુખ
સે વર્જિત હોને કે કારણ નિર્ગ્રન્થ પ્રવચન મી-નિસ્સારૈ (ગંગાઇવ મહાનદી
પહિસોય ગમણાઈ) જિસતરહ પ્રવાહકી પ્રતિકૂલ દિશા તરફ ચલને વાલા-
વ્યક્તિ ગંગા નદી કો પાર નહીં કર સકતા ઉસો-તરહ વિષય કપાયો
સે પ્રતિકૂલ હોકર હસ નિર્ગ્રન્થ-પ્રવચન કા પાલન કરના મી વડા હી
દુષ્કર કાર્ય છે ક્યોંકે હસકે પાલન કરને મેં જીવોંકોં વડી ૨ અનુકૂલ
પ્રતિકૂલ પરિષદે ઓર ઉપસર્ગ-સમય ૨ પર ટકરેં દિયા કરતેં હેં । અતઃ
ચારિત્રકી પરિપાલના એસે સમય વડે દુષ્કર હો જાતી હૈ-મહાસમુદ્રોઇવ
મુયાર્દિ દુત્તરે) મુજાઓં જસે સમુદ્ર કા પાર કરના અશક્ય હોતા હૈ-

ક્રિયા આચારરૂપ ધાર બહુ જ તીક્ષ્ણ હોય છે (લોહમયા ઇવ જવા ચાવેયવ્વા)
જેમકે જેના દાત મીણના બનેલા હોય તે તે લોખંડના ચણા ચાવી શકતો નથી,
તે જ રીતે સકળ સયમરૂપ ચારિત્ર્યનું પાલન બહુ જ કઠણ કામ છે (વાલુયા
કવલે ઇવ નિરસ્સાણ) જેમ રેતીનો કોણિયો ખેસ્વાદ હોય છે, તેમ જ વિષય
સુખ રહિત હોવાથી આ નિર્ગ્રન્થ પ્રવચન પણ નિસ્સાર છે (ગંગાઇવ મહાનદી પહિ
સોયગમણાઈ) જેમ પ્રવાહની પ્રતિકૂલ દિશામાં જનાર માણસ ગંગા નદીને
પાર થઈ શકતો નથી, તેજ રીતે વિષય કપાયોથી પ્રતિકૂળ થઈને આ નિર્ગ્રન્થ પ્રવચ-
નનું પાલન કરવું પણ અતીવ કઠણ કામ છે, જેમકે એનું પાલન કરવામાં જીવોને
ઘણા લય કર અનુકૂળ પ્રતિકૂળ પરિષદો અને ઉપસર્ગો વખતોવખત હાજર થતા જ
રહે છે એટલે ચારિત્ર્યનું પાલન આવા સમયે બહુ જ કપરું થઈ પડે છે (મહા-
સમુદ્ર ઇવ મુયાર્દિ દુત્તરે) માણસને જેમ પોતાના બાહુઓથી તરીને અમુદ્રને

સમુદ્ર તરણમિષદુસ્તર 'તિશ્વ સંકમિયધ્વ' શીઘ્રણ પટ્કમિતથ્વમુન્તીશ્વ કુન્તાશિ
 સ્વં ચટ્કમિમધ્વમ્=આક્રમણીય કુતાપ્રક્રમણમિષ માસમાગમને 'ગરુઝ
 સ્વેયધ્વ' ગુરુકો સ્મર્યિતથ્વઃ, ગુરુગન્દસ્ય સકલપર્વતાપેલયા ગુરુસ્વ
 વિશાલસ્વાદિ ગુણસ્વાત્ મરી લક્ષણયા ગુરુકા=મરુ સ સ્મર્યિતથ્વઃ=મરુલેષ
 નીયા મરુમારોદ્દહનચુર્કે પચ્ચનમિતિમાયઃ, 'અસિપારશ્વસચારિયધ્વ' મસિ
 ધારે ચ સચરિતરુપમ્, યથા સ્વર્ગપારોપરિ સચરણીયમ્, इत्यथ रूपं वसतः । कस्मा
 દેતસ્ય કુપ્કરત્વ ? મિત્યાહ—'જો સ્વલુ કપ્પઈ' इत्यादि हे पुत्र ! ना स्वलु क
 ત્યને શ્રમણાનાં નિર્ગ્રંથાના આઠાકમ્મિય થા' આધાર્મિકશા આપાનમ્—
 આપા, સાધ્યર્થ સંકલ્પઃ, તત્પૂર્વકં=કર્મ=આધાર્મિક, તથ મયં સાધ્યર્થ પટ્કાયોપ

ઠમી તરહ્ હસકા પાર કરના મી કઠિન છે (તિશ્વ સંકમિયધ્વ) મક્ષ માગ
 પર જરના માને માલોં કી અની પર વસના છે (ગરુઝ સ્વેયધ્વ) જેસે
 સુમેરુ પર્વત કા માર વહન કરના મરેયા અશક્ય છે વસી તરહ્ યહ
 નિર્ગ્રંથ પ્રયચન મી પઢા કુચદ્ છે । (આમપારશ્વ સંચારિયધ્વ) તસપાર
 કી ધાર પર જેસં ચલના છે—વસી તરહ્ હસકા પાસના છે માનોં ઠમ
 ધાર કી ધાર પર ચલના છે । કોઈ સાપારણ ઘાષ નહીં છે । (જો સ્વલુ
 કપ્પઈ નાયા સમણાણ નિર્ગંથાણ આઠાકમ્મિય થા ઉરેમિયથા કીય
 ગથે થા ઠચિયથ્ થા રયથ્ થા દુન્નિમલ્લમરે થા કંતારમરે થા વહલિયા મરે થા
 મિલાણમરે થા મૂલમોયણે થા કંદમોયણે થા ફલ્લમોયણે થા વીયમો
 યણે થા હરિયમોયણે થા મોશાપ થા પાયથ્ થા સુમં ચ મં આયા) કારણ
 સાધુ કે નિમિશ જો આઠાગદિક બનાયા માતા છે વહ્ હસ સ્વરસ્થા મેં
 ઠસે કલ્પિત નહીં હોતા છે । વર્ગોકિ ઠસકે છેને મે પટ્કાય કે બીજો

પાર કરવો મુશ્કેલ છે, તેમજ બેલુ પાર ઉતરવું પણ કઠણ છે (તિશ્વ સંકમિયધ્વ)
 મક્ષ માગે' બાલવુ તે બાલે બાલાબોની બાળી ઉપર બાલવુ છે (ગરુઝ સ્વે
 યધ્વ) જેમ સુમેરુ પર્વતને બાર વહન કરવો બેકદમ અશક્ય છે, તેમ જ આ
 નિશ્ચ પ્રવચન પણ સર્વથા કુર્વક છે (અસિપારશ્વ સચારિયધ્વ) તલવારની
 ધાર ઉપર બાલવાની જેમ આ નિશ્ચ પ્રવચનનું પાલન પણ ખૂબ જ કષ્ટક્રમ
 છે આ કદાચ સામાન્ય વાત નથી. (જો સ્વલુ કપ્પઈ નાયા સમણાણ નિર્ગં
 થાણ આઠાકમ્મિય થા ઉરેમિયથા કીયગથે થા ઠચિયથ્ થા રયથ્ થા દુન્નિમલ્લ
 મરે થા કંતારમરે થા વહલિયા મરે થા મિલાણમરે થા મૂલમોયણે થા કંદમોય
 ણે થા ફલ્લમોયણે થા વીયમોયણે થા હરિયમોયણે થા મોશાપ થા પાયથ્ થા સુમં ચ મં
 આયા) કારણ કે સાધુને માટે જે આઠાગ વગેરે બનાવવામાં આવે છે તે સાધુ શ્રદ્ધ
 કરતા નથી—જેમકે તેને શ્રદ્ધ કરવામાં ન દેખાતો તેની વિશબન્ધાને દોષ સાધુને લાગે

मर्दनपूर्वकं निष्पादितमाहारादिकमित्यर्थः, 'उद्देशेण वा' औद्देशिकं वा उद्देशेन उद्देशः तत्र भवम् औद्देशिकं-कमप्येकं साधुमुद्दिश्य कृतं, कीयगडे वा' क्रीत-क्रीत=साधुनिमित्तं मूल्येन गृहीतं, 'ठवियए वा' स्थापितं वा='अमुकस्मै साधवे दास्यामीति संस्थापितं, रह्यए वा' रचितं=मोदकचूर्णादि पुनर्मोदकतया रचितं, 'दुर्भिक्षभक्ते वा' दुर्भिक्षभक्तं वा, यद्दुर्भिक्षे भिक्षुकार्यं निष्पादितं,

के विराधना का दोष साधु को लगता है। आधः का अर्थ साधु के लिये किया गया संकल्प है। इस संकल्प पूर्वक जो आरंभ किया जाता है वह आधः कार्य है। और इस संकल्प में जो होता है वह आधा-कर्मिक--आहारादिक वस्तु है। इसी तरह किसी एक साधु के उद्देश से जो आहार आदिक किया जाता है वह औद्देशिक है। वह भी इस अवस्था में साधु के लिये कल्पित नहीं माना गया है। क्रीत क्रीत दाता यदि पैसा देकर उसे कहीं से खरीद कर ले आता है और साधु को आहार में दे देता है तो वह भी साधु के लिये लेना योग्य नहीं है। स्थापित में यह आहारादिक वस्तु अमुक साधु के लिये दंगा इस भावना से दाता उसे अपने यहां रखकर यदि किसी दूसरे साधु के लिये कि जिस के लिये उसे उसने संकल्पित नहीं किया है, दे देता है तो वह भी साधु को अकल्पित है। रचित--मोदक चूर्ण आदि जब पुनः मोदक रूप से बना दिये जावें तो वे भी साधु के लिये आहार में लेना कल्पित नहीं हैं। दुर्भिक्ष भक्त--अकाल के समय जो अन्न आदि सामग्री साधु के लिये दाताने बनाइ हो, वह भी साधु के लिये

छे 'आध' नेा अर्थ साधुना भाटे करवामा आवेखोसकल्प छे आ सकल्पने लधने ने' काम शुरु करवामा आवे छे, ते आध कार्य छे, अने आ सकल्पमा ने होय छे ते आधाकर्मिक आहारादिक वस्तु छे आ प्रमाणे न कोर्ध पणु जेक साधुने उद्देशीने ने आहार वगेरे जनाववामा आवे छे, ते औद्देशिक छे 'आ स्थितिमा ते पणु साधुने भाटे कल्पित रूपे मानवामा आव्यु नथी-क्रीत-क्रीत-दाता ने पैसा आपीने तेना भाटे कयाकथी जरीह करीने लावे छे, ते पणु साधुने भाटे स्वीकार्य नथी स्थापित--कोर्ध आपनार (दाता) "हु आ आहार वगेरे वस्तु , अमुक साधुने आपीश" आ लावनाथी दाता तेने पोतानी पासे सग्रहीने राखे अने कोर्ध भीज न साधुने-के नेना भाटे तेणु सकल्प सरजोअे कर्यो नथी-आपे , तो ते पणु साधुने अकल्पित छे रचित-लाउवाना गुरा वगेरेने करीथी लाउवाना रूपमा जनाववामा आवे तो ते पणु साधुने भाटे आहाररूपे स्वीकार्य नथी--दुर्भिक्ष लकत-दुर्भागना वज्जते दाताअे लिजारीने भाटे ने अन्न सामग्री तैयार जगती होय

‘कंतामत्तवा’ का तारमत्तं वा, का तार=नेत्रनयनं तत्रागतप्रनार्यं पाचितं
 ‘वह लयामत्त’ वर्द्धिमा=वृद्धिः, तन्निमित्तं याचकार्यं निष्पादितं, निष्पा-
 रणे वा’ ग्लानमत्त ग्लानार्थं निष्पादितं, मूलभोजने वा’ मूलभोजनं वा
 मूत्रानि=सकृदादीनि, तेषां भोजनं वा, ‘कंदभोजने वा’ कन्दभोजनं वा-
 कन्दा=मृणालादयः, तेषां भोजनं, फलभायणे वा’ फलभाजनं वा, फलानि=
 भाव्यादीनि तेषां भोजनं, वीर्यभायणे वा’ वीर्यभोजनं वा=वीर्यानि=शाल्यो-
 दीनि तेषां भोजनं, ‘हरितभायणे वा’ हरितभाजनं वा=हरितानि=इष्टपुष्ट-
 तीनि तेषां भोजनम् एतन्मन्त्रैः सविषं सद्योप ‘भोजनं वा’ भोजनं वा ‘पायण-

अकल्प्य है। कान्तार मत्त-अटवी के लिये जो भक्त किया जाता है वह साधु के लिये आहारार्थ लेना दोषावह है। वर्द्धिका भक्त-वृद्धि का (वर्धात) निमित्त लेकर याचक जनो के लिये बनाया गया आहार साधु को कल्पित नहीं है। ग्लानमत्त-रोगी के लिये बनाया गया आहार साधु के लिये लेना योग्य नहीं है, मूल भोजन कसककादि (कथशिषोष) का भोजन भी साधु को लेना आपमद है। कन्द भोजन मृण आदि सविष वन्दों का भोजन परना साधु के लिये वर्जित है, इसी तरह शाल्य आदि सविष बीजों का आहार, इष्टुरस आदि सविष इरे पदार्थों का आहार तथा आम्र आदि सविष फलों का आहार भी साधु के लिये लेना वर्जित पतलाया गया है। कारण ये सब मूल आदि पदार्थ सविष होते हैं। सविषा वस्तु का आहार साधु अवस्था में लिया नहीं जाता है। इस लिये साधु इन्हें न तो आहार में काम ले सकता है और न उनके रस को भी पी सकता है यही बात “भोजनं पायण” इन पदों

ते लक्ष साधुने भाटे अकल्प्य छे कान्तारमत्त-अटवी (अजल) भा लक्ष लक्ष भाटे तैयार करेले आहार पक्ष साधुना भाटे स्वीकारये तैयारकृत छे वर्द्धिकाभक्त-वर्द्धिका निमित्त याचकेने भाटे जनाववाभा आवेले आहार पक्ष साधुने भाटे कल्पित नही ज्ञानभक्त जीभार भाषुसने भाटे जनाववाभा आवेले आहार पक्ष साधुने भाटे स्वीकार न होवे जेधके भूण बोधन करेले (कथशिषोष) नजेरेने आहार पक्ष साधुने भाटे तैयार पक्षाय छे कन्दभोजन-सूक्ष्म वजेरे सविष कन्दोने आहार पक्ष साधुना भाटे वर्द्धि मन्त्र छे आ प्रभावे न शक्त नजेरे सविष जीनेने आहार शेरवी वजेरे सविष बीजा पक्षोने आहार तेम न आम्र वजेरे सविष इष्टोने आहार स्वीकारये साधुने भाटे निषिद्ध मानवाभा आवेले छे केभके जे मध्य भूण वजेरे पक्षो सविष छे। सविष वस्तुओने आहार साधु अर स्वाभा स्वीकार्य गछाते नही जेले भाटे साधु ज्ञान पक्षोने आहार इष्ट स्वीकारी न शकेने जेमना स्वतु पक्ष पक्ष न करी शके जे न शक्त ‘भोजनं पायण’

वा' पातु चारसादिकं न कल्पते, इत्यनेन सूत्रेण्यः 'तुम च णं जाया ! त्व खलु हे जान ! 'सुहसमुचि' 'सुखसमुचित = सुख योग्यः सुखहेतुकमात्रमेव तव जीवनमि
त्यर्थः 'नो चेव णं दुहसमुचि' नैव खलु दुःख समुचितः = दुःखयोग्यो नैवामि,
कदापि, दुःखं त्वया न दृष्टमिति भावः। खलु = वाक्यालकारे 'नालं सीयं'
नालं शीत, 'अल' शब्दोऽत्र समर्थार्थकः तेन शीतं 'अहियासित्त' अध्यासितु =
सोढुं, इत्यन्तिमपदेन सम्बन्धः, न समर्थः, एवं 'उण्ह' उष्णं 'खुह' क्षुधा
पिपासा 'वाइयपित्तियसिभिय सन्निवाइयविचिहरोगायंके' वातिक
पैतिकश्लेष्मिक सान्निपातिकविविधरोगातकान्, तत्र वातिकाः = वातविकार-
समुद्भवाः आमवातादयः, पैतिकाः = पित्तविकारसमुद्भवाः मूर्छादयः, श्लेष्मिकाः =
कासश्वासादयः, सान्निपातिकाः = वातपित्तकफ संयोजका उन्माद प्रलापादयः,

द्वारा प्रदर्शित की गई है तथा—हे पुत्र ! तुम (सुहसमुचि) इस अवस्था
के लायक नहीं हो—तुम्हारा जीवन तो केवल एक मात्र सुख हेतुक
ही है—सर्व प्रकार के सांसारिक सुख भोगो—इसलिये तुम्हारा यह मनुष्य
जीवन है। (णो चेव णं दुहसमुचि) दुःखों को भोगने के लिये
नहीं है। (णालं सीयं णाल उण्हं णालं खुहं णालं पिवासं णालं वाइय
पित्तिय सिंभियसन्निवाइए विविहे रोगायंके उच्चावए गामकटए वावीस
परिसहोवसंगे उदिने सम्मं अहियासित्त) तुम शीत को सहन
करने में समर्थ नहीं हो, उष्ण को सहन करने में समर्थ नहीं हो क्षुधा
को सहन करने में समर्थ नहीं हो तृषा को सहन करने में समर्थ नहीं
हो, वात से उत्पन्न हुए रोगों को पित्तसे उत्पन्न हुए रोगों को श्लेष्म
से उत्पन्न हुए रोगों को, तथा वात, पित्त-कफ के संयोग से उत्पन्न
हुए अनेक विध रोगों को आतंकों को, तुम सहन करने में समर्थ

आ पढो वडे दर्शावनामा आवी तेग जे छे पुत्र ! तमे (सुहसमुचि) आने योग्य
पणु नथी तमाहु एवन तो इकत ससारना सुख-लोगो भाटे ज छे, असारना
अधा सुणो तमे लोगवी शके अटला भाटे ज आ तमाइं शरीर छे, आ तमाइे
मनुष्य जन्मछे (णो चेव णं दुहसमुचि) हु अ लोगववा भाटे आ मनुष्य जन्म नथी,
(णालं सीयं णालं उण्हं णालं खुहं णालं पिवासं णालं वाइय-पित्तिय-सिंभिय
सन्निवाइए विविहे रोगायंके उच्चावए गामकटए वावीसं परिसहोवसंगे उदिने
सम्मं अहियासित्त) तमे ठडी सहन करी शकशे नछि, गरभी सहन करी शकशे नछि,
तरस सहि शकशे नछि, वातथी उत्पन्न रोगोने, पित्तथी उत्पन्न थयेला रोगोने, श्लेष्मथी
उत्पन्न थयेला रोगोने तेमज वात, पित्त कइना संयोगथी उत्पन्न थयेला अनेक अतना
रोगोने तमे सहन करवा लायक नथी आ प्रमाणे धन्दिथेना प्रतिपुण अनेक

विधिधा-अनङ्गपकारा रोगातङ्काः-तत्र रागा आस्रः कासः खरः १४
 कुसिशूलः ५ भगदः ६ रोगोऽङ्गीर्णः ८ दृष्टिशूलः ९ मस्तकशूलः १० श्लेष्काः १
 भिषेन्नाः १० कर्णवेदनाः १३ कण्ठवेदनोदरः १४ पीडाः १५ कुष्ठादयः १६ प्रति
 क्षणप्रारवेदनाजनका, आतकाः=सद्योपातिनः इदं शूलः १५, तान् मोहं
 न समर्थोऽमान्यर्थः । 'उद्यावप' उद्यावचान्=नानाविधान् 'गामकंष्ट' ग्रामक
 र्गान् इन्द्रियसम्बन्धितकृमान् 'बायीसं पठितहोचमगो' द्वाविंशतिपरीषदोपस
 र्गान्, तत्र परि=समवात् सुमुधुमि सत्यन्त कर्मनिर्जरायै इति परीषदाः=
 शुधादय उपसर्गाः=देवादि कृता उपद्रवास्तान् 'उद्दिष्टे' उदीर्णान् उदपा
 यविना प्रविष्टान् 'मम्म' सम्पत् प्रकारेण अद्विष्टामित्तत्त्वं भव्यासिद्धिः
 माहु नाय=न गमर्था, तस्माद् 'सुमाहि' सुंस्त तारात् इ जातः । मनुष्यकान्
 कामभोगान् तत्र पश्चात्=सुकभोगीसन् भ्रमणस्यश्च यावत् प्रवृत्तिरप्यसि । ततः

नहीं हो। इसी तरह इन्द्रियों के प्रतिकूल होनेके प्रकार क-२ (बायीस)
 परिषद् और उपसर्ग जिन दू गो को उदय में आने पर तुम सहन करने
 में समर्थ नहीं हो। प्रतिक्षण पार वेदनों को उत्पन्न करनेवाले भ्रम
 कास, खरदाह, कुसि, शूल, भगदर, भर्ग, भजीर्ण दृष्टिशूल, मस्तक
 शूल अरुणि अक्षिषदना, कर्णवेदना, कण्ठवेदना, उदरपीडा और कुष्ठ
 आदि ये सब राग हैं, तथा जिनके होने पर जीवन का ही शोच और
 हो जाना है वेम इदं शूल आदि आशंक हैं। कर्मों की निर्जरा
 करने के लिये मातामितापी जन जा सुधा आदि क वर्णों को मान
 करते हैं व परीषद हैं और तयादिह जाग भी उन्हें वर दिए जाते हैं
 व उपसर्ग हैं। (सुंजहि तार जाग माणुस्मण कामभोग) इस विषय
 पुत्र ! हमारी पात्र माना पण्डित तो तुम मन मान मनुष्यमर सब भी

अपना जायीस (२०) परिषदें होने उपसर्गजन्य दु जो उदय गये तब
 नेमने भोली शरीर न हो सो अपर वेदना जन्य भ्रम कास, खर
 कुसिशूल भगदर भर्ग; अपन दृष्टिशूल मस्तकशूल अरुणि अक्षिषदना १७
 पदना १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १०० १०१ १०२ १०३ १०४ १०५ १०६ १०७ १०८ १०९ ११० १११ ११२ ११३ ११४ ११५ ११६ ११७ ११८ ११९ १२० १२१ १२२ १२३ १२४ १२५ १२६ १२७ १२८ १२९ १३० १३१ १३२ १३३ १३४ १३५ १३६ १३७ १३८ १३९ १४० १४१ १४२ १४३ १४४ १४५ १४६ १४७ १४८ १४९ १५० १५१ १५२ १५३ १५४ १५५ १५६ १५७ १५८ १५९ १६० १६१ १६२ १६३ १६४ १६५ १६६ १६७ १६८ १६९ १७० १७१ १७२ १७३ १७४ १७५ १७६ १७७ १७८ १७९ १८० १८१ १८२ १८३ १८४ १८५ १८६ १८७ १८८ १८९ १९० १९१ १९२ १९३ १९४ १९५ १९६ १९७ १९८ १९९ २०० २०१ २०२ २०३ २०४ २०५ २०६ २०७ २०८ २०९ २१० २११ २१२ २१३ २१४ २१५ २१६ २१७ २१८ २१९ २२० २२१ २२२ २२३ २२४ २२५ २२६ २२७ २२८ २२९ २३० २३१ २३२ २३३ २३४ २३५ २३६ २३७ २३८ २३९ २४० २४१ २४२ २४३ २४४ २४५ २४६ २४७ २४८ २४९ २५० २५१ २५२ २५३ २५४ २५५ २५६ २५७ २५८ २५९ २६० २६१ २६२ २६३ २६४ २६५ २६६ २६७ २६८ २६९ २७० २७१ २७२ २७३ २७४ २७५ २७६ २७७ २७८ २७९ २८० २८१ २८२ २८३ २८४ २८५ २८६ २८७ २८८ २८९ २९० २९१ २९२ २९३ २९४ २९५ २९६ २९७ २९८ २९९ ३०० ३०१ ३०२ ३०३ ३०४ ३०५ ३०६ ३०७ ३०८ ३०९ ३१० ३११ ३१२ ३१३ ३१४ ३१५ ३१६ ३१७ ३१८ ३१९ ३२० ३२१ ३२२ ३२३ ३२४ ३२५ ३२६ ३२७ ३२८ ३२९ ३३० ३३१ ३३२ ३३३ ३३४ ३३५ ३३६ ३३७ ३३८ ३३९ ३४० ३४१ ३४२ ३४३ ३४४ ३४५ ३४६ ३४७ ३४८ ३४९ ३५० ३५१ ३५२ ३५३ ३५४ ३५५ ३५६ ३५७ ३५८ ३५९ ३६० ३६१ ३६२ ३६३ ३६४ ३६५ ३६६ ३६७ ३६८ ३६९ ३७० ३७१ ३७२ ३७३ ३७४ ३७५ ३७६ ३७७ ३७८ ३७९ ३८० ३८१ ३८२ ३८३ ३८४ ३८५ ३८६ ३८७ ३८८ ३८९ ३९० ३९१ ३९२ ३९३ ३९४ ३९५ ३९६ ३९७ ३९८ ३९९ ४०० ४०१ ४०२ ४०३ ४०४ ४०५ ४०६ ४०७ ४०८ ४०९ ४१० ४११ ४१२ ४१३ ४१४ ४१५ ४१६ ४१७ ४१८ ४१९ ४२० ४२१ ४२२ ४२३ ४२४ ४२५ ४२६ ४२७ ४२८ ४२९ ४३० ४३१ ४३२ ४३३ ४३४ ४३५ ४३६ ४३७ ४३८ ४३९ ४४० ४४१ ४४२ ४४३ ४४४ ४४५ ४४६ ४४७ ४४८ ४४९ ४५० ४५१ ४५२ ४५३ ४५४ ४५५ ४५६ ४५७ ४५८ ४५९ ४६० ४६१ ४६२ ४६३ ४६४ ४६५ ४६६ ४६७ ४६८ ४६९ ४७० ४७१ ४७२ ४७३ ४७४ ४७५ ४७६ ४७७ ४७८ ४७९ ४८० ४८१ ४८२ ४८३ ४८४ ४८५ ४८६ ४८७ ४८८ ४८९ ४९० ४९१ ४९२ ४९३ ४९४ ४९५ ४९६ ४९७ ४९८ ४९९ ५०० ५०१ ५०२ ५०३ ५०४ ५०५ ५०६ ५०७ ५०८ ५०९ ५१० ५११ ५१२ ५१३ ५१४ ५१५ ५१६ ५१७ ५१८ ५१९ ५२० ५२१ ५२२ ५२३ ५२४ ५२५ ५२६ ५२७ ५२८ ५२९ ५३० ५३१ ५३२ ५३३ ५३४ ५३५ ५३६ ५३७ ५३८ ५३९ ५४० ५४१ ५४२ ५४३ ५४४ ५४५ ५४६ ५४७ ५४८ ५४९ ५५० ५५१ ५५२ ५५३ ५५४ ५५५ ५५६ ५५७ ५५८ ५५९ ५६० ५६१ ५६२ ५६३ ५६४ ५६५ ५६६ ५६७ ५६८ ५६९ ५७० ५७१ ५७२ ५७३ ५७४ ५७५ ५७६ ५७७ ५७८ ५७९ ५८० ५८१ ५८२ ५८३ ५८४ ५८५ ५८६ ५८७ ५८८ ५८९ ५९० ५९१ ५९२ ५९३ ५९४ ५९५ ५९६ ५९७ ५९८ ५९९ ६०० ६०१ ६०२ ६०३ ६०४ ६०५ ६०६ ६०७ ६०८ ६०९ ६१० ६११ ६१२ ६१३ ६१४ ६१५ ६१६ ६१७ ६१८ ६१९ ६२० ६२१ ६२२ ६२३ ६२४ ६२५ ६२६ ६२७ ६२८ ६२९ ६३० ६३१ ६३२ ६३३ ६३४ ६३५ ६३६ ६३७ ६३८ ६३९ ६४० ६४१ ६४२ ६४३ ६४४ ६४५ ६४६ ६४७ ६४८ ६४९ ६५० ६५१ ६५२ ६५३ ६५४ ६५५ ६५६ ६५७ ६५८ ६५९ ६६० ६६१ ६६२ ६६३ ६६४ ६६५ ६६६ ६६७ ६६८ ६६९ ६७० ६७१ ६७२ ६७३ ६७४ ६७५ ६७६ ६७७ ६७८ ६७९ ६८० ६८१ ६८२ ६८३ ६८४ ६८५ ६८६ ६८७ ६८८ ६८९ ६९० ६९१ ६९२ ६९३ ६९४ ६९५ ६९६ ६९७ ६९८ ६९९ ७०० ७०१ ७०२ ७०३ ७०४ ७०५ ७०६ ७०७ ७०८ ७०९ ७१० ७११ ७१२ ७१३ ७१४ ७१५ ७१६ ७१७ ७१८ ७१९ ७२० ७२१ ७२२ ७२३ ७२४ ७२५ ७२६ ७२७ ७२८ ७२९ ७३० ७३१ ७३२ ७३३ ७३४ ७३५ ७३६ ७३७ ७३८ ७३९ ७४० ७४१ ७४२ ७४३ ७४४ ७४५ ७४६ ७४७ ७४८ ७४९ ७५० ७५१ ७५२ ७५३ ७५४ ७५५ ७५६ ७५७ ७५८ ७५९ ७६० ७६१ ७६२ ७६३ ७६४ ७६५ ७६६ ७६७ ७६८ ७६९ ७७० ७७१ ७७२ ७७३ ७७४ ७७५ ७७६ ७७७ ७७८ ७७९ ७८० ७८१ ७८२ ७८३ ७८४ ७८५ ७८६ ७८७ ७८८ ७८९ ७९० ७९१ ७९२ ७९३ ७९४ ७९५ ७९६ ७९७ ७९८ ७९९ ८०० ८०१ ८०२ ८०३ ८०४ ८०५ ८०६ ८०७ ८०८ ८०९ ८१० ८११ ८१२ ८१३ ८१४ ८१५ ८१६ ८१७ ८१८ ८१९ ८२० ८२१ ८२२ ८२३ ८२४ ८२५ ८२६ ८२७ ८२८ ८२९ ८३० ८३१ ८३२ ८३३ ८३४ ८३५ ८३६ ८३७ ८३८ ८३९ ८४० ८४१ ८४२ ८४३ ८४४ ८४५ ८४६ ८४७ ८४८ ८४९ ८५० ८५१ ८५२ ८५३ ८५४ ८५५ ८५६ ८५७ ८५८ ८५९ ८६० ८६१ ८६२ ८६३ ८६४ ८६५ ८६६ ८६७ ८६८ ८६९ ८७० ८७१ ८७२ ८७३ ८७४ ८७५ ८७६ ८७७ ८७८ ८७९ ८८० ८८१ ८८२ ८८३ ८८४ ८८५ ८८६ ८८७ ८८८ ८८९ ८९० ८९१ ८९२ ८९३ ८९४ ८९५ ८९६ ८९७ ८९८ ८९९ ९०० ९०१ ९०२ ९०३ ९०४ ९०५ ९०६ ९०७ ९०८ ९०९ ९१० ९११ ९१२ ९१३ ९१४ ९१५ ९१६ ९१७ ९१८ ९१९ ९२० ९२१ ९२२ ९२३ ९२४ ९२५ ९२६ ९२७ ९२८ ९२९ ९३० ९३१ ९३२ ९३३ ९३४ ९३५ ९३६ ९३७ ९३८ ९३९ ९४० ९४१ ९४२ ९४३ ९४४ ९४५ ९४६ ९४७ ९४८ ९४९ ९५० ९५१ ९५२ ९५३ ९५४ ९५५ ९५६ ९५७ ९५८ ९५९ ९६० ९६१ ९६२ ९६३ ९६४ ९६५ ९६६ ९६७ ९६८ ९६९ ९७० ९७१ ९७२ ९७३ ९७४ ९७५ ९७६ ९७७ ९७८ ९७९ ९८० ९८१ ९८२ ९८३ ९८४ ९८५ ९८६ ९८७ ९८८ ९८९ ९९० ९९१ ९९२ ९९३ ९९४ ९९५ ९९६ ९९७ ९९८ ९९९ १०००

खलु स मेघकुमारो मातापितृभ्यामेवमुक्तः सन् मातापितरौ एवमवदत्—हे माता पितरौ ! तथैव खलु तत् यत् खलु यूयं मामेव वदथ—‘इदं खलु हे जात ! नैर्ग्रन्थं, सत्यम् अनुत्तरम्० पुनरपि तदेव यावत् ततः पश्चाद् भुक्तभोगी श्रमणस्य३ यावत् प्रव्रजिष्यसि’=एवं खलु हे मातापितरौ ! नैर्ग्रन्थं प्रवचन कीवाणं क्लीवानां मदसंह ननवतां पुरुषार्थं हीनानामित्यर्थं ‘कायराणं’ कातराणां=परीषदोपसर्गभीरूणाम्, ‘कापुरिसाणं’ कापुरुषाणाम्=उत्साहवर्जितानाम्, ‘इहलोकपडिबद्धाणं’ इहलोकप्रतिबद्धानां=ऐहिकविषयास्वादनिमग्नचित्तानां, ‘परलोगनिप्पिवासाणं’ परलोकनिःपिपासानां=परलोकपराङ्मुखानां, नास्तिकानां स्वर्गादि श्रद्धारहितानामिति भावः, ‘दुरणुचरं’ दुरनुचरम्=दुष्करम्, आच-

कामभोगी को भोगी (तओ पच्छाभुत्तभोगी समणस्सइ जाव पव्व-इस्ससि) पश्चात् भुक्त भोगी होकर तुम श्रमण भगवान् महावीर के पास मुनि दीक्षा धारण कर लेना। (तए णं से मेहे कुमारे अम्मापिउहि एवं वुत्तो समाणे अम्मापियरं एवं वयासी) इस तरह माता पिता ने जब मेघकुमार से ऐसा कहा तो उसने अपने माता पिता से इस प्रकार कहा (तहेव णं तं अम्मयाओ। जणं तुब्भे मम एव वयह) हे माता पिता ! बात तो वैसी ही है जैसी आप मुझ से यह कह रहे हैं कि (एस ण जाया णिग्गथे पावयणे सच्चे अणुत्तरे पुणरवि त चेव तओ पच्छा भुत्तभोगी समणस्सइ जाव पव्वइस्ससि) यह निर्ग्रन्थ प्रवचन सत्य है अनुत्तर है आदिरे, तथा भुक्तभोग, बनकर तुम श्रमण भगवान् महावीर के पास मुनि दीक्षा धारण कर लेना ! (एवं खलु अम्मयाओ णिग्गथे पावयणे कीवाणं कायराणां कापुरिसाणं इहलोकपडिबद्धाणं

कामभोगी आनदर्थी भोगी) (तओ पच्छा भुत्तभोगी समणस्सइ जाव पव्व-इस्ससि) अनेक लोगो लोगवीने तमे श्रमणु लगवान् महावीरनी पासो मुनि दीक्षा स्वीकारशे। (तएणं से मेहेकुमारे अम्मापिएहि एवं वुत्तो समाणे अम्मापियरं एव वयासी) मेघकुमारने न्यारे तेमना मातापिताये आ प्रभाण्णे कहुं त्थारे न्वाणमा मेघकुमारो कहुं के (तहेव णं तं अम्मयाओ ! जणं तुब्भे मम एवं वयह) हे मातापिता ! ने बात तमे कहे छे ते अशेषर न छे छे (एस णं जाया निग्गथे पावयणे सच्चे अणुत्तरे पुणरवि तं चेव तओ पच्छा भुत्तभोगी समणस्सइ जाव पव्वइस्ससि) आ निर्ग्रन्थ प्रवचन सत्य छे, अनुत्तर छे वगेरे, तेम न सारी पेठे ससारना लोगो लोगवीने तमे मुनि दीक्षा अडणु करशे। (एवं खलु अम्मयाओ णिग्गथे पावयणे कीवाणं कायराणां

રિતુમશયમિત્યર્થે, કસ્યેત્યાહ 'પાપયજ્ઞસ્વ' પાકુ-જનમ્ય=મનોબલસહિતસ્ય નૈવ સ્વલુ ધીરમ્ય=મનોબલસહિતસ્ય પરીપદોપમર્ગપ્રાપ્તાવપિ કપાયર્જિતવિ સ્વપત્યર્થ, 'નિચ્છિયસ્સ' નિશ્ચિતસ્ય=જીવાદિ નપતત્ત્વનિશ્ચયયુક્તસ્ય, 'વર સિયરસ' વ્યવસિત્તરય=ઉદ્યમયુક્તસ્ય 'एतथ किं दुष्कर' અથા કિં દુષ્કર, અથ=

પરલોગનિપિષામળં કુરણુચરે કાપયજ્ઞસ્વ ણો વેવ ણ ધીરસ્સ નિચ્છિયસ્સ વરસીયસ્સ एतथ किं दुष्कर करणयाए) સો યહ તા મે મી માનતા હું કિં યહ નિર્મય પ્રયત્ન જા મદ સદ્ગતિ થાએ હૈ-પુરુષાર્થ સે રહિત હૈ-પરીપદ પરં ઉપસર્ગ કે સદ્ગતિ કરને મેં જો મીક હૈ, ઉત્સાહ જિનકા ચિત્કલ હીમા પર પુકા હ। જિનકા ચિત્ત હલોક સય-ધી-વિચર્યા કે મુખ્ય કે આસ્વાદન કરને મેં હી મદ્દ હૈ ઓર જો પરાભાત્રી પિપાસા સે રુક દમ પરાક્રમસ્ત હૈ એસે દેવલોક આદિ કી શ્રદ્ધા સે રહિત નાસ્તિકોં કે દ્વારા હી દુરનુષ્ઠર હૈ-આચરિત કરને કે લિપે સર્વથા અશક્ય હૈ। તથા જો પ્રકૃત જન હૈ-મનોબલ સે રહિત હૈ-વે મી હસકા આચરણ નહીં કર સક્તં હ-ચિન્તુ જો ધીર હૈ મનોબલ જિનકા વજ્રા હૈ-પરીપદ પર ઉપસર્ગોં કે આને પર મી જો કપાય રહિત યને રહસે હૈ-જીવાદિ નવ તપ્યોં કે રુદ નિશ્ચય સ જો યુક્ત હૈ તથા આત્મસુધાર મેં વ્યવસ્થાપ કરના હી-જિનકા ધ્યેય હૈ ઉત્તર લિપે યહા કપા દુષ્કર હો સમ્પત્તિ હૈ। અર્થાત્ જો વાગિશ્વ ધર્મ કે આરાધના કરને મેં ધીરત્વાદિ ગુણોં સં યુક્ત

કાપુરિભાગ હલ્લોરુપદિષ્ટાણ પરમોગનિપિષાસાણ કુરણુચરે કાપય જ્ઞાન્સ ણો વે વ ધીરસ્સ નિચ્છિયસ્સ વરસિયસ્સ एतथ किं दुष्कर करणयाए) આટલુ તે હુ પણ બહુ હુ કે આ નિર્વૈય પ્રવચન બોલી સદ્ગતિ ધરાવ નાશ છે પુરુષાર્થ સદ્ગતિ છે પરિશ્દ અને ઉપસર્ગનિ સદ્ગતિ કરવા । જે બીજલ છે ઉત્સાહ જેમનો આવ મદ પડી ગયો છે જેમનું મન મનુષ્યભવના વિષય મુખ્ય ભોગવવામાં ધોળી રહ્યું છે, અને જે પરલોકની ઉપેક્ષા કરીને તેનાથી પરાક્રમ્ય છે અને જેઓ દેવલોક વગેરેની બાબતમાં નાસ્તિક બાવ ધરાવે છે તેના નાસ્તિકોં માટે જ તે નિર્વૈય પ્રવચન દુશ્વર છે એટલે કે તેનું આવશ્યક નાસ્તિકોંને માટે અશક્ય છે તેમજ જે પ્રાકૃતજન છે અને જળ સદ્ગતિ છે તે પણ આવું આવશ્યક કરવામાં અસમર્થ છે પણ જે ધીર છે જે રુદ મનોબલવાળા છે પરીશ્દ અને ઉપસર્ગોંની હાવાતીમાં પણ જે કપાય સદ્ગતિ થાને રહે છે-જીવાદિન વત્ત્વોના રુદ નિશ્ચયથી જે યુક્ત છે, તેમજ આત્મસુધાર માટે જ જે પ્રયત્નશીલ છે, તેમના માટે અહીં શ હલ છે એટલે કે જે વાગિશ્વ ધર્મની આરાધના કરવામાં ધીર

નૈર્ગ્રન્થપ્રવચ્ચને ક્ષિં દુષ્કરં 'કરણયા' કરણતાયા=કરણે=ચારિત્રધર્મારાધને,
ધીરત્વાદિગુણયુક્તસ્ય ન કિમપિ દુષ્કરમિત્યર્થઃ, 'તં' તત્=તસ્માદ્ ઇચ્છામિ
સ્વલ્લુ હે માતાપિતરૌ ! યુષ્માભિરભ્યનુજ્ઞાતઃ સન્ શ્રમણસ્ય ભગવતો મહાવી-
રસ્ય યાવત્ પ્રવ્રજિતુમ્ ॥મૂ० ૩૦॥

મૂલમ્—તદ્દર્શનં તં મેહં કુમારં અસ્માપિયરોજાહે નો સંચાઈતિ વહૂર્હિ
વિસયાણુલોમાહિ ય વિસયપડિકૂલાહિ ય આઘવળાહિ ય પન્નવળાહિ
ય સન્નવળાહિ ય વિન્નવળાહિ ય આઘવિત્તણ વા પન્નવિત્તણ વા સન્ન-
વિત્તણ વા વિન્નવિત્તણ વા, તાહે અકામણ ચેવ મેહં કુમારં એવં
વયાસી—ઇચ્છામોત, વજાયા! એગદિવસમવિ તે રાયસિરિં પાસિત્તણ ।
તદ્દર્શનં સે મેહે કુમારે અસ્માપિયરમણુવત્તમાણે તુસિળીણ સંચિટ્ટિ ।

હૈ એસે મનુષ્ય કો ઇસકો આરાધના મેં કયા કઠિનતા આ સકતા હૈં ।
કુછ નહીં । (તં ઇચ્છામિ ણં અમ્મયાઓ તુભેહિં અબ્બણુણ્ણાણ
સમાણે સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ જાવ પવ્વડત્તણ) ઇસલિયે હે માતા
પિતા ! મેં આપમે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર કે પાસ સંયમ લેને કે
લિયે આજ્ઞા ચાહતા હૈં । આપ મુજે આજ્ઞા દીજિયે ।—બાહ્ય ઓર આભ્ય-
ન્તર રૂપ પરિગ્રહ સે જો સર્વથા રહિત હોતે હૈં વે નિર્ગ્રન્થ કહલાતે હૈં—
उन निर्ग्रन्थों द्वारा जिसका उपदेश किया जाता है—अथवा उनका जो अभिमत
होता है वह नैर्ग्रन्थ कहलाता है ।—ટીકા મેં જો “યદિ રામા” “યદિ ચ
રમા” ઇત્યાદિ—શ્લોકદ્વય લિખે હુણે હૈં ઉનકો અર્થ સ્પષ્ટ હૈં ।—॥મુત્ર ૩૦॥

વગેરે શુણેથી યુક્ત છે, એવા માણસને આમા શુ મુશ્કેલી નહીં થકે છે । (તં ઇચ્છામિ
ણં અમ્મયાઓ તુભેહિં અબ્બણુણ્ણાણ સમાણે સમણસ્સ ભગવઓ મહાવીરસ્સ
જાવ પવ્વડત્તણ) એટલા માટે હે માતાપિતા ! હું તમારી પાસેથી શ્રમણ ભગ-
વાન મહાવીર પાસે સયમ લેવાની આજ્ઞા આહુ છું તમે મને આજ્ઞા આપો બાહ્ય
અને અભ્યન્તર રૂપ પરિગ્રહથી જે સંપૂર્ણ રીતે રહિત હોય છે, તે નિર્ગ્રન્થ કહેવાય
છે તે નિર્ગ્રન્થો દ્વારા જેનો ઉપદેશ કરવામા આવે છે અથવા તો તેમને જે ઈષ્ટ
હોય છે, તે નૈર્ગ્રન્થ કહેવાય છે ટીકામાં જે ‘યદિ રામા’ “યદિ ચ રમા”
વગેરે જે શ્લોકો લખેલા છે, તેમનો અર્થ સ્પષ્ટ જ છે ॥ સૂત્ર ૩૦ ॥

तएण से सेणिए राया कोहुवियपुरिसे सदावेइ सदावित्ता एव व
 यासी-खिप्पामेव भोदेवाणुप्पिया! मेहस्स कुमारस्स महत्थ महग्ग
 महरिह विउल रायाभिसेय उवटुवेइ। तएण ते कोहुवियपुरिसा
 जाव तेवि तहेव उवटुवेत्ति। तएण से सेणिए राया बहूहिं गण
 णायग दढणायगेहिं य जाव सपरिवुडे मेह कुमार भट्टसएणं सोव
 न्नियाणं कलसाणं एव रूपमयाण कलसाणं सुवण्णरूपमयाण
 कलसाणं मणिमयाणं कलसाणं सुवण्णमणिमयाणं० रूपमणिम
 याणं० सुवण्णरूपमणिमयाणं० भोमेज्जाणं० सव्वोदएहिं सव्वमट्ठि
 याहिं सव्वपुप्फेहिं सव्वगघेहिं सव्वमल्लेहिं सव्वोसहिहिं य सिद्धत्थ
 ऐहिं य सव्विहं० ए सव्वज्जुहं० सव्वबलेणं जाव दुदुभिणिग्गोस
 नाहयरवेणं महया महया रायाभिसेएणं अभिसिचइ। तएणं ते
 गणणायगपभियओ करयल जाव कहु एव वयासी-जणं जय णंदा।
 ज जयभइ जय नदा जय भइ भइते, अजिय जिणाहि, जिय पालेहि,
 जियमज्जे वसाहि अजियजिणाहि सत्तुपक्ख, जिय च पालेहि मित्तपक्ख,
 जाव भरहो इव मणुयाणं रायगिहस्स नगरस्स अण्णेसिं च
 बहूण गामागर जाव सन्निघेसाण आहेवञ्च जाव विहराहि-
 त्तिकहुं जय जय सइ पउजति ॥सू० ३१॥

टीका—‘तएणं त’ इत्यादि। एतः खलु त मेघकुमारं मातापितरौ न
 ब्रह्मवतः बहुभि विषयाणुलामाभि विषयानुरुलामिष विषयानु मद्रसिञ्जन

‘तएण तं मेह कुमार भम्मापियरो’ इत्यादि

टीकार्थ—(तएणं) इसके बाद (तं मेह कुमार) जय कि मेघकुमार को (भम्मा
 पियरो) माता पिता (बहूहिं विषयाणुलोमादि य विषयपडिहमा

‘त एणं तं मेहकुमारं भम्मा पियरो’ इत्यादि

टीका—(तएणं) त्वारब्धः (तं मेहकुमारं) अथै मेघकुमारने (भम्मा पियरो)
 मातापितर (बहूहिं विषयाणुलोमादि य विषयपडिहमादि य आप

काभिः, तथा विषयप्रतिकूलामिश्च=तपः संयमाराधनं दुष्करमिति बोधनेन-
विषयप्रतिकूल तपः संयमसम्बन्धिनीभिः आख्यापनाभिः प्रज्ञापनाभिः
संज्ञापनाभिर्विज्ञापनाभिश्च=आख्यानादिरूपाभिश्चतुर्विधाभिर्वाग्भिरित्यर्थः, आ
ख्यातुं वा, प्रज्ञापयितुं वा संज्ञापयितुं वा विज्ञापयितुं वा, न शक्नुत इति
पूर्वेण सम्बन्धः। यदा माता पितरौ=वारिणी देवी श्रेणिको राजा च=स्वपुत्र
मेघकुमारं विषयानुकूलामिश्चतुर्विधाभिर्वाग्भिस्तथा विषयप्रतिकूलामिश्चतुर्विधा-
भिर्वाग्भिः प्रतिबोधयितुं=गृहे स्थापयितुं न शक्नुतः, 'ताहे' तदा 'अकामए
चेव' अकामावेव 'भोगान् भुत्वा पश्चाद् वृद्धावस्थायां प्रव्रज्यां गृह्णातु' इति
स्वमनोरथमप्राप्तवन्तौ, मातापितरौ मेघकुमारमेवमवादिष्टाम्-'इच्छामो ताव
जाया!' इच्छामस्तावत् हे जात ! एक दिवसमपि ते=तत्र राजश्रियं द्रष्टुम्,
राज्याभिषेकं प्राप्य राजपदालङ्कृत राजासनवरोपरि समामीन राजचिन्है
र्निभूषित त्वामेकदिवसमपि द्राढुं मनोरथोऽस्माकं वर्तते, एकमपि मातापि-

हि य आधवणाहि य पन्नवणा हि य सन्नवणाहि य विन्नवणाहि य आध
वत्ति ए वा पन्नवत्ति ए वा सन्नवत्ति ए वा विन्नवत्ति ए वा) इन पूर्वोक्त
विषय प्रवृत्तिजनक तथा विषय प्रतिकूल प्रदर्शक बहुविध आख्यापना रूप,
प्रज्ञापना रूप, संज्ञापना रूप, और विज्ञापना रूप चार प्रकार की वाणियोंद्वारा
कहने के लिये प्रज्ञापित करने के लिये, संज्ञापित करने के लिये विज्ञापित
करने के लिये समर्थ नहीं हो सके (ताहे) तत्र (अकामए चेव मेहं कुमार एव
वयासी) नहीं इच्छा होने पर भी इस प्रकार मेघकुमार से कहने लगे-
(इच्छामो ताव जाया एग दिवसमपि ते रायसिरिपासित्ताए) हे पुत्र !
हम यह चाहते हैं कि हम लोग कम से कम एक दिन भी तुम्हारी
राजशोभा देखलें। (तए ण से मेहे कुमारे अम्मापियरवणुवत्तमाणे

वणा हि य पन्नवणा हि य सन्नवणा हि य विन्नवणा हि य आधवत्ति ए वा
पन्नवत्ति ए वा सन्नवत्ति ए वा विन्नवत्ति ए वा) आ नतना पूर्व कहेला
विषयोभा प्रवृत्ति करवनारा तेम न विषयोथी प्रतिक्खण ओवा धण्ण आख्यापना इप,
प्रज्ञापना इप, संज्ञापना इप अने विज्ञापना इप आ आर प्रकारनी वाणीओ द्वारा कहे-
वाभा, प्रज्ञापित करवाभा, संज्ञापित करवाभा अने विज्ञापित करवाभा संक्ख थया नहि
(ताहे) त्थारे (अकामए चेव मेहं कुमार एवं वयासी) इच्छा नहि होवा
छंताओ मेघकुमारने तेओओ कहु (इच्छामो ताव जाया एग दिवसमपि ते राय-
सिरि पासित्ताए) हे पुत्र ! अमारी इच्छा छे के वधारे नहि तो ओक द्विसने
भाटे तो तमारी राजश्रीने ओछे लछे (तएण से मेहे कुमारे अम्मापियर-

मोक्षेयन राज्यामपेक्षस्वोकारम्भश्च अनुसरन् संमानयन् तं मनारय सकलपतिभाष । ततः खलु स मयकुमार मातापितराद्यनुवर्तमानस्तुष्णीकः संनिष्ठत ।

ततः खलु स श्रेष्ठिको राजा कौटुम्बिकपुरुषान् शब्दयति, शब्दयित्वा एवमवादीत्—क्षिप्रमेव मो देवानुमिया ! मयस्य कुमारस्य 'महर्ष' महार्थ—महान राज्यवैभवादिरूपोऽर्थो यत्र त, 'महर्ष' महार्थ=महामूर्त्य 'मह' महर्षि=महर्षि योग्य, 'विउल' विपुल=विस्तीर्ण, 'रायामिसय' रामामिपकं=राजमन्त्रिध्वजममिपकं राज्यामिपेकसामग्रीमहर्षः 'उघट्टवेड' उपस्थापयत, सयट्टयत—सपादयत । ततः खलु ते कौटुम्बिकपुरुषाः यावत्

तुस्तिणीए सचिद्ध) इस प्रकार मेघ कुमार से जय उसके माता पिता के का तो इस पर उसने कुछ भी प्रतिवाद नहीं किया—और उनको इच्छा पूर्ण निमित्त मौन पूर्वक रह गया । अर्थात्—मातापिता की इच्छा का विरोध न करते हुए उसने उनकी एक दिन को राजा बनने की बात स्वीकृत करली (तएव से सेणिएराया कौटुम्बिकपुरिसे महा वेड सराविता एव वयासी) मातापिता ने जब यह देखा तो अजिक राजाने उसी समय कौटुम्बिक पुरुषों को बुलवाया और बुझाकर उनसे एसा कहा—(विष्णामेय मो देवानुमिया ! मेहस्स कुमारस्स महर्ष महर्ष महारह विउल रायामिसय उघट्टवेड) हे देवानुमियो ! तुम लोग जीत ही मेघकुमार के निमित्त विरह रूप मे राज्यामिपेक की सामग्री इकट्ठी करो । जिसमें सागों को राज्य वैभववि रूप अर्थ स्पष्ट रूप से ज्ञात हो, तथा जो महामूर्य वाली हो, एव वडे पुरुषों के

मनुवर्तमाने तुस्तिणीए सचिद्ध) मेघकुमारने न्यारे आ प्रभावे तेमना माता पिताओंके इसु त्थारे तेओ वयापण प्रतिवाद क्यो बिना तेमनी छिज पुदिने भाटे मौन सेवीने जेसी रह्यो । जेटवे डे मातापितांनी छिजनि विरह क छ पण रह्यो वजर तेमनी जेक दिवसनी राज जनावरानी यात स्वीकारी लीथी । (तएव स सजिए राया कौटुम्बिकपुरिसे महाड्ड सराविता एव वयासी) मातापिताओंके न्यारे आ जेसु त्थारे तरेन ज अजिक राजांके कौटुम्बिक पुत्रोने माताओंके जे मातांनी तेमने इसु डे (विष्णामेय मो देवानुमिया ! मेहस्स कुमारस्स महर्ष महर्ष महारिह विउल रायामिसय उघट्टवेड) हे देवाउ प्रियो ! तमे जतरी मेघकुमारना भाटे सज्यामिपेकनी जधी वस्तुओ जेनी ३२५ ७थी बीओने राज्य वजव जेरे इव अर्थ स्पष्ट ह्ये मातम का जव ते वस्तुओ जट्ट विभवानी जने माता भावुओने भाटे तावक देवी जेधजे । (तएव ते वाडुं

तयाऽन्तु इतिकृत्या नदाज्ञा स्वीकृत्य तेऽपि तथैव=श्रिणकनृाज्ञानुमारेण
उपस्थापयन्ति राज्याभिषेकवस्तुजात संघटयन्ति। ततः खलु स श्रिणिको राजा
वह्मिः गणनायकै दण्डनायकैश्च यावत् संपरिवृतः मेघं कुमारं अपृशतेन=
अष्टाधिकशतेन सौवर्णिकानां सुवर्णमयानां, कलशानां, एवं रूप्यमयानां कल
शानां, सुवर्णरूप्यमयाना कलशानां तथा-मणिमयानां कलशानां, सुवर्णमणि
मयाना कलशानां तथा-रूप्यमणिमयाना कलशाना, सुवर्णरूप्यमणिमयानां कल-

जो योग्य हो। (तए णं ते कोडुवियपुरिमा जाव तेवि तहेव उवट्ट
वेति) इस प्रकार राजा के कथन को सुनकर “ महाराज ! आपकी जैसी
आज्ञा है वैसा ही काम हम करेंगे, इसप्रकार राजा की आज्ञा स्वीकार कर
समस्त राज्याभिषेक योग्य सामग्री बहुत अधिक परिमाण में उन लोगोंने
एकत्रित करली (तएणं से सेणिण राया वह्हि गणनायगदण्डनाय-
गेहिं य जाव संपरिवुडे) इस के बाद उस श्रेणिक राजाने दण्डनाय
को एवं गणनायकों के साथ परिवृत होकर (मेहं कुमार) मेघ कुमार
का (अट्टमएणं सौवन्नियाणं कलसाणं एवं रूप्यमयाणं कलसाणं सुवण्ण
रूप्यमयाणं कलसाणं मणिमयाणं कलसाणं सुवण्णमणिमयाणं रूप्यमणिमयाण
सुवण्णरूप्यमियाणं कलसाणं अभिसिंचड) १०८, सुवर्ण के
कलशों से, १०८, चांदी के कलशों से, १०८, सुवर्ण रूप्यमय कलशों
से, तथा १०८, मणिनिर्मित कलशों से, १०८, सुवर्ण मणिमय कलशों
से, १०८, रूप्यमणिमय कलशों से, १०८ सुवर्ण रूप्यमणिमय कलशों
से, १०८ मिट्टी के कलशों से, सर्वोदक से, समस्त मृत्तिका से, समस्त

वियं पुरिमा जाव ते वि तहेव उवट्टवेति) आ रीते राज्ञी आजा सांल-
णीने ‘ भडाराज आपनी लेवी आजा छे, ते न प्रभाणु अमे काम करीशु ” आ
रीते राज्ञी आज्ञा स्वीकारी ने तेआये मोटा प्रभाणुमा राज्याभिषेकने मटेनी
समस्त साम १ लेगी करी लीधी. (तएणं से सेणिण राया वह्हि गणनायग
दण्डनायगेहिय जाव संपरिवुडे) त्थार आठ श्रेणिक राज्ञे दण्डनायके अने
गणनायकेनी साथे भणीने (मेहं कुमारं) मेघकुमारने (अट्टमए णं सौवन्नियाणं
कलसाणं एवं रूप्यमयाणं कलसाणं सुवण्णमणिमयाणं रूप्यमणिमयाणं सुवण्ण
रूप्यमणिमयाणं कलसाणं अभिसिंच ड) अेकसे आठ सोनाना कणशेथी
अेकसे आठ चादीना कणशेथी, अेकसे आठ सुवर्ण अने चादीना कणशेथी, अेकसे
आठ भल्लि निर्मित कणशेथी, अेकसे आठ सुवर्ण भल्लिमय कणशेथी, अेकसे आठ
चादीना अने भल्लिमय कणशेथी, अेकसे आठ सुवर्ण रूप्य भल्लिमय कणशेथी,

धानां, नामज्ज्ञाण' भीमेवानां=पृथग्यानां कञ्चानात् अष्टात्तरुतनति
 पत्येकमभिसङ्गते। 'सञ्चोदएहि' सर्वोदये=जले, 'सम्बमहिषाहि' सर्व,
 मृष्टिकाभिः, सर्वेषुप्लवैः, सर्वगन्धैः, सर्वमास्थैः, 'सञ्चासहिहि य' सर्वोप
 पत्नीमिष 'सिद्धत्थएहि य' सिद्धार्थकैश्च=श्वेतसर्पपैश्च 'सरस्' इति ममिदै
 'सन्विहृीए' सर्वदुर्घां, सञ्चोदए' सर्वेषुत्या=सर्वबलेन यावत् 'दुदुमिनिष्ठास
 गादियरवेण' दुदुमिनिर्घोषनादितरवेण महता महता राज्यामिषेकेण
 'भमिस्तिष्ठा अमिपिञ्चति, राज्यामिषेक करोति 'तए' ततः स्वच्छ तं गण
 नायकमभृतया करतलपरिगृहीत दक्षनस्व शिरभाक्ते मस्तकञ्जामि कृत्वा
 गवमवदन्-‘जयजयणदा’ हे नन्द ! हे समृद्धिमन् ! जय, जय, त्वं जय
 ममस्थ, ‘मय जयमहा मद्रं करपाणमम्यास्तीति भद्रा, तत्सन्तोषने इ भद्रा !
 हे करपाणकारिन् जय जय, ‘जयणदा’ हे जगन्नन्द ! जगदानन्दकारक !

पुष्पो से, समस्त सुगंधिक द्रव्यों से, सर्व माताओं से, सर्व औगंधियों
 से, श्वेत सर्पों से, सर्व ऋद्धि पूर्वक समस्त पुति पूर्वक दुदुमि भादि
 गाजे' भाजों के प्रद्यों से समस्त दिग्विभाग को गुंजाते हुए बड़े उत्सव
 के साथ राज्यामिषेक किया। (तर्पण से गणनायगपमियमो कर
 पल जाव कहू एवं क्यासी—जय जय जदा ! जय जय महा ! जय
 जय जदा जय महा महते) इसक बाद उन गणनायक भादि समस्त
 अनौमे मस्तक पर अजमि रम्भकर उस प्रकार भाषीवाँद रूपमें करा कि
 हे नन्द—समृद्धि शामिन। भाप सदा विजय प्राप्त करें, हे भद्र—करपाण
 कारिन्। आपकी सदा विजय हो। हे जगदन्नन्द—जगदानन्द कारक। आपका

जोसे। आठ माटीना दशोधी सर्व प्रकारना छेक (पाळी) थी, जधी जतनी
 माटीकी, जधी जतना दशोधी जधी जतना सुप्रधित दशोधी जधी जतनी भण्ड
 जोधी, जधी जतनी ओषधीजोधी, सहेद अश्ववधी सर्व ऋद्धि जने समस्त
 पुतिपूर्वक दुदुमि वजेरे नाजजोधी जधी दश्याजोने शम्भभ इस्ता जहु ह्य
 जने उत्सवनी साथे शम्भभजिपेक ह्यो। (तर्पण से गणनायगपमियमो कर
 पल माव कहू एवं क्यासी जय जय जदा ! जय जय महा ! जय जय
 जदा जय जय महा महते) त्थार जद जधा जपुनाबडो वजेरे समस्त उप
 स्थित बाडोने भन्तक उपर जजति मूहीने आशीवाँद ह्ये जा प्रभावे ह्ये हे ठे
 नद !—अमृद्धि शामिन। तमे सदा विजय भेजवे। हे भद्र ! इत्याज्य शामिन !
 तभावी आ विजय शामे। हे जगद ! जगदानन्द भद्र ! तभावे सदा इत्याज्य

‘भदंते’ ते=तव भद्र-कल्याणं भूयात्, ‘अजियं जिणाहि’ अजित जय, अजितं देशादिकं जय स्ववशं कुरु ‘जिय पालयाहि’ जित पालय, जितं देशादिकं पालय, ‘जियमज्जे वसाहि’ जितमध्ये वस, वशीकृतमध्ये वस, जितपक्षे निवासेन सुरक्षितो भवेत्यर्थः ‘अजियं जिणाहि’ अजित जय विजयस्व ‘सत्तुपक्खं’ शत्रुपक्षम्. जित च पालय ‘मित्तपक्खं’ मित्रपक्षं, मित्रं सर्वदा हितोपदेशक हितचिन्तकं च, तस्य, पक्षः=समूहः, तमपि पालय अजितशत्रुजयेन, जित मित्ररक्षणेन च राजशासन सुदृढं भवतीति भावः ‘जाव भरहो इव मणुयाणं’ यावद् भरत इव मनुजानां=मनुष्याणां मध्ये भरतभूष इव, यावच्छब्देन देवानां इन्द्र इव, असुराणां चमर इव, नागानां धरणेन्द्र इव. ताराणां चन्द्र

मदा कल्याण हो, आप (अजियं जिणाहि) अजित को सदा जीतने वाले रहें जिन देशादिकों को अभीतक आपने नहीं जीता हो उन्हें जीत कर अपने आधीन करें (जियं पालयाहि) तथा जिन्हें जीतकर आपने अपने वश में कर लिया हो उनकी आप सदा रक्षा करते रहें (जियमज्जे वसाहि) आप सदा जीतने वालों के ही मध्य में वसे रहें कारण जीतने वालों के पक्ष में रहनेवाला व्यक्ति सदा सुरक्षित बना रहता है। (अजियं जिणाहि) आप अजितों को जीते—उनपर विजय पावें—(सत्तुपक्खं जिय च पाले हि) शत्रु पक्ष की तथा जीत व्यक्ति की आप सदा रक्षा करते रहें। (मित्तपक्खं) इसी तरह आप अपने मित्र पक्ष की भी सदा संभाल करते रहें। अजीत शत्रु के जीतने से और अपने मित्र पक्ष की रक्षा करने से राजा का राजशासन सदा सुदृढ बना रहता है। (जाव भरहो इव मणुयाणं रायगिहस्स नगरस्स अण्णे थाय्यो तमे (अजिय जिणाहि) हमेशा अजित उपर जय भेगवनार थाय्यो ने देशोने तमे इत्थ सुधी एत्था नथी तेमने एत्तीने पोताने स्वाधीन भनावो (जिय पालयाहि) अने ने देशोने तमे एत्था छे, तेमनी हमेशा रक्षा करत रहेले. (जियमज्जे वसाहि) तमे सदा विजयी पुरुषोनी वय्ये न वसो, डेमडे विजयी भाषुसोना पक्षमा रहेनार व्यक्ति हमेशा सुरक्षित अनी रहे छे. (अजिय जिणाहि) तमे अजितोने एतो, तेमना उपर विजय भेगवो (सत्तुपक्खं जियं च पाले हि) शत्रु पक्षनी तेमन विजित व्यक्तिनी तमे सदा रक्षा करत रहे। (मित्त पक्खं) आ रीते तमे पोताना मित्र पक्षनी पणु संभाल राखता रहेले अजित शत्रुने एतवाथी तेमन पोताना मित्र पक्षनी रक्षा करवाथी राजासुं राज्य-शासन-हमेशा सुस्थिर रहे छे, (जाव भरहो इव मणुया णं रायगिहस्स

इव था-दम्, राजगृहस्थ नगरस्य 'अन्नमि च बहुण' अ यथा च वरुणा, गामा
गानगरं जात गान्नवेसाण' ग्रामाकर-नगर-खेट-कर्षट-द्राणमुत्स-महम्म-
पत्तन-सयाधसन्निवसानाम् इति यावच्छब्दन बोध्यते, तत्र-ग्राम=सामान्य
जनसमिति, आकर=स्वर्णादिस्वनि, नगर=ऊरुवर्जित, खेट=घुलीभाकारयुक्त,
कर्षट=कुत्सितनगरं, द्राणमुत्स=जलपथमार्गं युक्तनगरं=जलस्थलमार्गाभ्यां वस्तु
समानीयते यत्र, तद् द्राणमुत्समित्यर्थ, महम्म-ग्रामविशेषः यस्य पर्वतिष्ठ
योजनेकपण्यन्त ग्रामो नास्ति स महम्म, पत्तन=समस्तारुद्रपातिस्थानम्,

मि च बहु ण गामागनगर जाव सन्निवेमाण आहवच्य जाय निह
राहिसि कट्ट जय जय सह पउजति) मनुष्यों के बीच में भरत राजा
की तरह देवों में, इन्द्र की तरह तारों में चन्द्र की तरह असुरों में यमर
की तरह मार्गों में परणेन्द्र की तरह, सुम राजगृह नगर का तथा भय
बहुत से ग्राम आकर, नगर, खेट, कर्षट, द्राण मुत्स महम्म, पत्तन,
भयाय का आधिपत्य पुरोवर्तित्व, स्वामित्व, भर्तृत्व, महानरत्न और
आज्ञास्वर सेनापति च अय नियुक्त पुरुषों द्वारा करवाते हुए तथा प्रमा
जनों की रक्षाय रक्षा करते हुए जययन्ता वर्तों इम, प्रकार उन गवनाय
कादिकाने उस अर्थविजय शब्दों द्वारा यथा की। सामान्य जनोका
निवास स्थान जिसमें होता है वह ग्राम स्वर्ण आदि की खाना का
नाम आकर अठारह प्रकार के टेक्सस स जा रहित होता है वह नगर
जिस में घुली का कोट होता है वह खेट उषह स्वापड जमीन घाया
जो, कुत्सित गांव होता है वह कर्षट, जिसकी चारों दिशाओं में

नगरम् अण्णेमि च बहुणं गामागनगर जाव सन्निवेमाण आहवच्य
जाव विहराहिसि कट्ट जय जय सह पउजति) भाष्येभा अ त सलनी नेम
देवताओभा ध्रुवनी नेम, तासओभा अन्द्रनी नेम अशुशेभा अमस्नी नेम, नाजोभा
अस्तेन्द्रनी नेम तमे राजगृह नगर तेम ए वीव गच्छा अग, आकर नगर, जेर
कमट द्रोणमुत्त, महम्म पत्तन, सयाधने आधिपत्य, पुरोवर्तित्व, स्वामित्व,
भर्तृत्व, महानरत्न अने आज्ञेधर सेनापतित्व वीव भाष्ये द्वा । करवातां तेम
प्रजाजनेनी अते रक्षा कर्ता विजयी याओ, आ रीते ते अणुनायक वजेरे भाष्य
ओओ ए मेवकुमारने एव विजय शब्दो द्वाश यथाभा साधारण भाष्येना निवास
स्थानने आभ सुवज्ज वजेरेनी भाष्येनु नाम आकर अठार जातना कर (टेकसे) वी
रहित ने होय छ ते नगर नेने याए भाष्य भाटीया कोट होय छ ते कोट
अरुणवटी उथी नीची जमीनवाण ने कुत्सित ग्राम होय छ ते कर्षट याए तरह
ओक ओक मेवज सुधी नेनी पासे वीज्ज कोट आभ न होय ते भज्ज कट्टेय

તદ્વિધા—જલપત્તન સ્થલપત્તનં ચ, તત્ર જલપત્તનં—યત્ર જલેન ભાષ્ટાન્યામ-
 ન્છન્તિ, યત્ર તુ સ્થલેન તત્ સ્થલપત્તનમ્, સંવાધઃ—અન્યત્ર સમતલભૂમૌ કૃપી-
 ત્લાઃ કૃપિં કૃત્વા, વણિજો વાણિજ્યં કૃત્વા યત્ર પર્વતાદિ દુર્ગસ્થાનવિશેષે
 રક્ષાર્થે સઘનન્તિ કળાદિક સમુદ્ય કોષ્ટાગારાદૌ ચ પ્રક્ષિપ્ય વસન્તિ સ સંવાધઃ,
 યદ્વા—સંવાધઃ=વહુપ્રકારલોકસંકીર્ણસ્થાનવિશેષઃ—સન્નિવેશઃ—સાર્થાદિસ્થાનમ્,
 તેષામ્—‘આહેવચ્ચં’ અધિપત્યં, જાવ વિહરાહિ’ યાવદ્વિહર, સ્વામિત્વં અત્ર યાવચ્છ-
 વ્દેન ‘પૌરેવચ્ચ’ પુરોવર્તિત્વમ્ અગ્રેસરત્વમિત્યર્થઃ—‘સામિત્ત=સ્વામિત્વં નાયકત્વં
 ‘મદ્દિત્ત’ ભર્તૃત્વ પોષકત્વમ્, ‘મહત્તારગત્ત’ મહત્તારકત્વમ્=ઉત્તમત્વમ્, આણાઈ-
 સરસેનાવચ્ચં’ આજ્ઞેશ્વરસેનાપત્યમ્—આજ્ઞાયા ઈશ્વર આજ્ઞેશ્વરઃ=આજ્ઞાપ્રધાનઃ,
 સેનાયાઃપતિઃ=સેનાપતિઃ=મૈન્યનાયકઃ, આજ્ઞેશ્વરશ્ચાસૌ સેનાપતિશ્ચેતિ આજ્ઞે-
 શ્વરસેનાપતિઃ, તસ્ય કર્મ આજ્ઞેશ્વરસેનાપત્યં, તત્ર, ‘કારેમાણે’ કારયન=
 અન્યૈર્નિયુક્તપુરુષૈઃ ‘પાલેમાણે’ પાલયન=નિયુક્તપુરુષકાર્યનિરીક્ષણેન
 પ્રજારંક્ષન્ વિહર इतिकृत्वा=इत्युक्त्वा ‘જયજય’ इतिशब्द ‘પડંજતિ’
 પ્રયુજ્ઞતે તે ગણનાયકોદયો જયવિઘ્નયશ્ચવ્દેન વર્ધયન્તિ ॥ સૂ. ૩૧ ॥

एक एक योजन पर्यंत कोई ग्राम नहीं होता है वह मडम्य है। जिसमें
 आने जाने के जल मार्ग और स्थल मार्ग ऐसे दोनों मार्ग होते हैं वह
 नगरद्रोण मुख, समस्त वस्तुओं की प्राप्ति जिस नगरमें होती है वह
 पत्तन, जहां समतल भूमि में किमान खेती करके व्यापरी जन व्या-
 पार करके पर्वत आदि दुर्गम स्थान विशेष में अपनी रक्षा के निमित्त
 कणादिकों को कोष्ठागार आदि में रखकर बसते हैं वह संवाध है।
 अथवा अनेक प्रकार के जनों से जो स्थान बसा हुआ होता है वह भी
 संवाध कहलाता है। जिसमें साहूकार आदि जन रहते हैं वह सन्निवेश
 कहा जाता है। जल पत्तन और स्थल पत्तन के भेद से पत्तन दो प्रकार

છ જેમા અવગ જવર માટે જળમાર્ગ અને સ્થળમાર્ગ આ પ્રમાણે બને માર્ગ
 હોય છે, તે નગર દ્રોણમુખ જે નગરમા બધી વસ્તુઓ મળતી હોય તે પત્તન
 જ્યા સમતલ ભૂમિમાં ખેડુતો જમીન ખેડીને, વેપારીઓ વેપાર કરીને, પર્વત વગેરે
 દુર્ગમસ્થાન વિશેષમા પોતાની રક્ષા માટે અનાજ વગેરેને ડોઠાસેમા મૂકીને નિવાસ
 કરે છે, તે ‘સંવાધ’ છે અથવા તો અનેક બંતના માણસો જે સ્થાનમા વસતા
 હોય છે તે પણ ‘સંવાધ’ નામે ઓળખાય છે જેમા સાહુકાર (વાણિયા) વગેરે
 રહે છે, તે સન્નિવેશ કહેવાય છે જગ પત્તન તેમજ સ્થળ પત્તન આ રીતે પત્ત-
 નના બે પ્રકાર હોય છે જ્યા જળમાર્ગ વસ્તુઓ વગેરે પહોચાડવામા આવે છે

મૂલ્મ—અણ સે મેહે રાયા જાણ મહયા જાવ વિહરહ ।

તર્ણ તસ્સ મેહસ્સ રાઓ અમ્માપિયરો એવ વયાસી—ભણ જાયા ।
 કિં દલયાણો કિં પયચ્છામો કિં વાતે હિયઈછિણ સામસથે । તર્ણ
 સે મેહેરાયા અમ્માપિયરો એવ વયાસી—ઈછ્છામિ ણ અમ્માઓ । કુત્તિ
 યાવણાઓ રયહરણ પઢિંગ્ગહ ચ ઉવણેહ કાસવય ચ સદાવેહ । તર્ણ
 સે સેણિયરાયા કોહુવિય પુરિસે સદાવેહ સદાવેત્તા એવ વયાસી—ગછ્છહ
 ણ તુમ્મે દેવાણુપ્પિયા । સિરિધરાઓ તિન્નિસયસહસ્સાઈ ગદાય
 દોહિં સયસહસ્સેઈ કુત્તિયાવણાઓ રયહરણ પઢિંગ્ગહ ચ ઉવ
 ણેહ, યગસયસહસ્સેણ કાસવય સદાવેહ । તર્ણ તે કોહુવિયપુરિસો
 સેણિયણ રન્ના એવ વુત્તા સમાણા હટ્ટુટ્ટા સિરિધરાઓ તિન્નિ સય
 સહસ્સાઈ ગદાય કુત્તિયાવણાઓ દોહિં સયસહસ્સેઈ રયહરણ પઢિ
 ગ્ગહ ચ ઉવર્ણેતિ, યગસહસ્સેણ કાસવય સદાવતિ, તર્ણ સે કાસ
 વય તેહિં કોહુવિયપુરિસેઈ સદોવિય સમાણે હટ્ટુ જાવ હિયય પહાય
 કયવલિકમ્મે કયકોડયમગલપાયછિત્તે સુદ્ધપ્પાવેસાઈ વસ્થાઈ મગ
 લાઈ પવરપરિહિય અપ્પમહગ્ધાભરણાલકિયસરીરે જેણેય સેણય રાયા
 તેણામેય ઉવાગછ્છહ ઉવાગચિત્તા સેણય રાય કરચલઅજલિં કટ્ટે
 એવ વયાસી—સદિસહ ણ દેવાણુપ્પિયા । જ મણ કરણિડ્ઝ । તર્ણ સે
 સેણિય રાયા કાસવય એવ વયાસી—ગછ્છાહિ ણ તુમ દેવાણુપ્પિયા ।

કા હોતા હ । જહાં પ્રવયાગ ન માંદ માદિ વસ્તુને પ્રાપ્તી જાતી હે
 થઈ અવરજાન ઓર જહાં અથવા માર્ગ સ ય વસ્તુને પ્રાપ્તી જાતી હે ત
 અથવા પશન હે । મુત્ર ૩૧ "

તે જગ પશન અને જ્યાં અથવા પ્રાપ્તી આ અપી વસ્તુઓ આદર લઈ જવામા આવ
 તેમ જ બહાર લાવવામા આવે છે તે અથવા પશન છે ॥ મત્ર " ૩૧ ॥

पुरभिणा गंधोदेणं णिकं हत्थपाए पक्खालेहंसेयाए चउप्फालाए
गेत्तीए मुहं बंधेत्ता मेहस्स कुमारस्स चउरगुलवज्जे णिकखमणपाउग्गे
अग्गकेसे कप्पेहि ॥ सू० ३२ ॥

टीका—‘तएण’ से मेहे राया’ इत्यादि । ततः खलु स मेघो राजा जातः ।
महा यावद् विहरति=अवतिष्ठते । ततः खलु तस्य मेघस्य राज्ञो मातापितरौ
एवमवादिष्टाम्-भण-कथय, हे जात ! ‘किं दलयामा’ किं दत्तं=किं तव स्वायत्तं
कुर्मः, किं पयच्छामो’ किं प्रयच्छामः किं तव प्रियतर वितरामः, ‘किं वा ते हिय
इच्छि’ किं वा ते हृदि इष्टं किं तव पुण्यवतो मनोभिलषितं ‘सामत्थे’ सामर्थ्य
मन्त्रणापर्यालोचन विचारं इति यावत् ‘सामत्थे’ इति देशीयः शब्दः यन्मनसि
वर्तते तन्निःशङ्कं ब्रूहि इत्यर्थः । ततः खलु स मेघो राजा मातापितरौ एवमवदत्-
हे मातापितरौ इच्छामि खलु ‘कुत्तियावणाओ’ कुत्रिकापणतः कूना स्वर्ग-

‘तएण से मेहे राया’ इत्यादि

टीकार्थ—(तएण से मेहे राया) राज्याभिषेक होजाने के बाद मेघकु-
मार अब राजा बन गये । (तएणं तस्स मेहस्स रन्नो अम्मापियरो एव
वयासी) तव मेघकुमार राजा के माता पिताने उनसे ऐसा कहा—
(भण जाया किं दलयामो किं पयच्छामो किं वा ते हियइच्छि’ सामत्थे)
हे पुत्र ! कह तुम्हें क्या देवें । तुम्हें ऐसी कौनसी प्रियतर वस्तु है जिसे
हम तुम्हें वितरित करें । कहो तुम्हारे मन में क्या इष्ट है—शंका मत
करो—निःसंकोच होकर हमें कहो (तएणं से मेहे राया अम्मापियरो एव
वयासी) माता पिता की इस बात का सुनकर मेघकुमार राजाने उनसे
ऐसा कहा—(इच्छामिणं अम्मयाओ कुत्तियावणाओ रयहरणं पडिग्गहं

‘तएण से मेहे राया’ इत्यादि

टीकार्थ—(तएण से मेहेराया) राज्याभिषेकना उत्सव पछी न्यारे मेघकुमार राजा
थल गथा (तएण तस्स मेहस्स रन्नो अम्मापियरो एव वयासी) न्यारे मेघ-
कुमार राजाना मातापिताये तेमने कहुं डे (भण जाया किं दलयामो किं पय-
च्छामो किं वा ते हियइच्छि’ सामत्थे) डे पुत्र ! जालो अबे तमने शु
आपीये जेवी कल मौथी प्रिय वस्तु छे डे जे अबे तमने आपीये जालो
तमारा मनमा शु छल छे थका न करे, नि स डोयपछे अबने कहे (तएण
से मेहेराया अम्मापियरो एव वयासी) मातापितानी आ बात सालणीने
मेघकुमार राजाये तेमने कहुं डे (इच्छामि णं अम्मयाओ कुत्तियावणाओ

મર્ત્યપાતાલમૂર્તીના ત્રિક, કુત્રિક 'તાત્સ્પ્યાત્ તદ્વ્યપદ્મઃ' જ્ઞાત કૃત્વા તપ્ત સ્થિત વસ્તુપિ-કુત્રિકપ્રત્યયે । કુત્રિકસ્ય આપણ કુત્રિકાપણઃ । દેવાપિષ્ઠિ તત્ત્વન સ્વર્ગમર્ત્યપાતાલલોકત્રય સમવિધસદુસપાદકદ્વયે 'કુત્રિયાપણ' કૃતિ માપાયાં તમ્માત્ રચહરણં રમોહરણં-દ્રવ્યમાય રમોહરણીતિ રમાહરણ તપ્ત પ્રત્યયતા ધૂમિમશ્વિતિ, માયતઃ કર્મરજાનંત્યે 'પદ્મિગાહ ચ' પ્રતિગ્રહ ચ-મતિશુદ્ધાતિ અજ્ઞનાદિકમસ્મિન્નિતિ પ્રતિગ્રહ-પાપ પાપત્રય, ધતુય મુન્દકવેત્સ્યર્થઃ । અથ 'રચહરણ પદ્મિગાહ ચ' કૃત્યુપસક્તણમ્-મયપામપિ સાધુપકરણાનાં તથા હિ-

ચ ઈયળેઃ કાસચયસ સદાવેદ) જે માતા પિતા ! મેં કુત્રિકાપણ સ રમોહરણ મૌર પાપ્ર આહતા હું માય સાકર લીનિયે " કુત્રિકાપણ કો માયા મેં " કુત્રિયાપણ " કહતે હો । કુત્રિકાપણ કા વ્યુત્પત્તિભ્ય અર્થે કસ પ્રકાર હૈ- કૂનાં-ત્રિકં=કુત્રિક-વ્યલોક મર્ત્યલોક પદ પાતાલલોક યે ત્રીન કુત્રિક કહાતે હો "તાત્સ્પ્યાત્ તદ્વ્યપદ્મઃ" કસ નિયમ કે અનુસાર કન ત્રીનો લોકો મેં રહી હુડ જો વસ્તુ હૈ વ ત્રી કુત્રિક કમ્પ ક વાચ્યાર્થે હો જાતી હૈ । કસ કુત્રિક કી જો દુકાન હોતી હૈ વ કુત્રિકાપણ હૈ । તાત્પર્ય કસકા યદ્ હૈ તિ કસ દુકાન મેં ત્રિલોક સમ્પૂર્ણ સમસ્ત વસ્તુ દ્રાવકજનો કો મિલા કરતી હૈ વ કુત્રિકાપણ જો ધૂલી ઘોરદ્ર ગ્રન્થરજા મૌર કર્મ સપ માય રમ કો દૂર કરતા હૈ વ રમોહરણ કા વાચ્યાર્થ હૈ । કસ મેં અજ્ઞનાદિક વસ્તુ રમ્મી માતી હૈ વે પ્રતિ ગ્રહ હૈ । પ્રતિગ્રહ શબ્દ કા કસ પ્રકાર અર્થે પાપ હોતા હૈ । મુત્ર મેં 'રચહરણ મૌર પદ્મિગાહ' યે દો પદ અન્ય સાધુઓ કે ઉપકરણો ક

રચહરણ પદ્મિગાહ વ ઈયળેઃ કાસચય વ મનાવેદ) જે માતાપિતા ! હું કુત્રિકાપણથી રમોહરણ અને પાપ્ર આહુ છું તમે મગાવી આપો કુત્રિકાપણને આપામાં 'કુત્રિયાપણ' કહે છે. કુત્રિકાપણને વ્યુત્પત્તિ ભવ્ય અર્થે આ પ્રમાણે છે કે- કૂનાં ત્રિકં કુત્રિક' દેવલોક મૃત્યુલોક અને પાતાલલોક આ ત્રણે કુત્રિક કહેવાય છે તાત્સ્પ્યાત્ તદ્ વ્યપદ્મઃ " ના નિશમ મુજબ તમે લોકની જાણી વસ્તુઓ પણ કુત્રિક શબ્દના અર્થમાં અમાવિષ્ટ થઈ જાય છે આ કુત્રિકની જે દુકાન હોય છે તે કુત્રિકાપણ કહેવાય છે મતલબ એ છે કે જે દુકાનમાં તમારું લોકની જાણી વસ્તુઓ આપકોને મળે છે તે કુત્રિકાપણ છે જે માટી વડે કમ્પ વધ અને કર્મથી માય રજાન હું કહે છે તે રમોહરણ છે જેમાં આપણ વડેની વસ્તુઓ મુજબમાં આવે છે તે પ્રતિગ્રહ છે આ લીતે પ્રતિગ્રહ શબ્દના અર્થે પાપ થયે છે સત્રમાં રચહરણ અને પદ્મિગાહ' આ જે શબ્દો સાધુ આનાં જીવન ઉપકરણોને અવગણ્યા છે સાધુઓના આ જીવન વસ્તુ આ પ્રમાણે

(३) शाटकत्रयम्	(१०) पात्राणामञ्चलत्रयम्,
(४) चौलपट्टकः	(११) भिक्षाधानी,
(५) आसनं च, ।	(१२) माण्डलक वस्त्रम्,
(६) सदोरकमुखवस्त्रिका,	(१३) दोरकसहितं रजोहरणदण्डावरकवस्त्र
(७) प्रमार्जिका,	‘निषद्या’ इतिप्रसिद्ध’
	(१४) धावनजलादिगालनवस्त्रम्, इत्यादि ।

एतानि रजोहरणादीन्युपकरणान्येकैकस्य साधोः कल्पन्ते, इति भावः, ‘उवणेह’ उपनयत=समानयत, ‘कासवय च’ काश्यपकं=नापितं च शब्दयत । ततःखलु स श्रेणिको राजा कौटुम्बिकपुरुषान् शब्दयति शब्दयित्वा एवमवादीत् गच्छत खलु यूयं हे देवानुप्रियाः । ‘मिरिघराओ’ श्रीगृहात्=भाण्डागागत उपलक्षक है । साधुओं के वे अन्य उपकरण ये हैं-- शाटकत्रय(३) तीन चदर चौल पट्टक(४) आसन(५) सदोरकमुखवस्त्रिका,(६) प्रमार्जिका(७) तीन पात्रों के तीन अंचल(१०) भिक्षाधानी(११) माण्डलक वस्त्र(१२) दोरक सहि रजोहरण दंडावरक वस्त्र निषद्या(१३) तंडुलादिका जल को छानने का वस्त्र(१४) इत्यादि । ये सब रजोहरणादिक उपकरण एक एक साधु के लिये आवश्यक है । अतः मेघकुमार राजाने अपने माता पिता से कहा कि यदि आपकी भावना हमें कुछ देनेकी है तो आप कुत्रिकापण से इन साधुजनों के उपकरणों को लाकर हमे दीजिये । तथा काश्यपक--नाईको भी बुलवा दीजिये । (तएणं से सेणिए राया कौटुम्बिय पुरिसे सदावेइ सदावेत्ता एवं वयासी) मेघकुमारके इस प्रकार याचना वचन सुनकर राजाने उसी समय कौटुम्बिक पुरुषों को बुलाया-और बुलाकर इस प्रकार कहा--(गच्छह णं तुब्भे देवाणुप्पिया ।

छे-(३) शाटकत्रय, त्रयु आदरे, (४) चौलपट्टक, (५) आसन, (६) सदोरक मुखवस्त्रिका, (७) प्रमार्जिका, (१०) त्रयु पात्राना त्रयु अचल (११) भिक्षाधानी (१२) माण्डलकवस्त्र (१३) दोरक सहित रजोहरण दण्डावरक वस्त्र निषद्या (१४) तंडुल वगेरेना पाणीने (आसामण्णे) गाणवानु वस्त्र वगेरे आ णधा रजोहरण वगेरे उपकरणे आदरे साधुने भाटे आवश्यक छे ओटला भाटे मेघकुमार । नये पोताना मातापिताने कलु डे तमा पी छिञ्चि मने छंछं आपवानी छे तो तमे कुत्रिकापणु (हुकान) माथी आ साधु ननेओचित उपकरणे लावीने मने आपो तेमज काश्यपक-ओटले डे हुल्लमने पणु ओलाने (तएणं से सेणिए राया कौटुम्बियपुरिसे सदावेइ सदावेत्ता एवं वयासी) मेघकुमारनी छिञ्चानी वत्त सोलणीने रज्जये तरतज कौटुम्बिक पुरुषोने ओलान्या अने ओलावीने आ प्रमाणे कलु- गच्छह णं तुब्भे देवाणुप्पिया ! मिरिघराओ

તિણ્ણસયસહસ્સાઈ' પ્રીણશ્વતસહસ્સાણિ લ્હ્વપ્રયદિનારાણિ ચુદાત્થા ઢામ્પાં
શ્વતસહસ્સામ્પાં ભસઢ્યદીનારેણ કુપ્પિકાપણાત્ રજાહરણં પ્રતિગ્રહં ચ ઉપનયત ।
દીક્ષામમય દીક્ષાર્થિના મનાનીતાનિ રજાહરણાદીન્યુપકરણાનિ અન્યસ્યાપિ
સાધાગ્રહીતુ ગમ્યન્તે'તિમાયઃ । એકેન શ્વત્સહસ્સણ કાશ્વપકન્નાપિત્તકચ્ચત
તતઃસ્વછ ભે કીર્દામ્બક પુરુષા અપિષન રાજા ણ્ણમુક્તા મન્ત્સ હુટ્ટ-હુણઃ
ઓગુહાત પ્રીણશ્વતસહસ્સા ચુદીત્વાણ કુપ્પિકાપણાત્ ઢામ્પાં જાતસ્રાહસામ્પાં રજો
હરણ પ્રતિગ્રહં ચ ઉપમ્પણત્વદ્વાનિ સાધુપકરણાનિ ચ ઉપનયતિ એકેન શ્વ
હ્મેણ કાશ્વપક શ્વચ્ચન્તિ તત્ત સ્વછ સ કાશ્વપક તે કૌટુમ્બિકપુરુષે 'સર્દા

સિરિ ખરાઓ તિન્નિસયસહસ્સાઈ ગદાય દોઈ સયસહસ્સેઈ કુતિયાણ
ળામો રયહરણ પહિગ્ગહ ચ ઉવ્વણેહ) હે દેવાનુમિયો ! તુમ જાઓ ઓર
માંદાગાર સે ત્રીન મામ્બ દીનારેં છેકર દો લામ્બ દીનારોં કી રજોહરણ
પ્પ પ્રતિગ્રહ પાત્ર ય ચસ્તુઈ કુપ્પિકાપણ સે છેઆઓ । (એગમયમહસ્સે
ળ કામવચ્ચ મહાચેત્ત) ઓર ૧ લામ્બ દીનાર સે નાઈકો ચુલા માઓ ।
(તળ્ણ સે કૌટુમ્બિકપુરિમા સેણિણ્ણ રન્ના એવ ચુલા મમાળા હ્હુટ્ટા
સિરીખરાઓ તિન્નિસયસહસ્સાઈ ગદાય કુતિયાણળામો દોઈ સયસહસ્સેઈ રયહરણ
પહિગ્ગહ ચ ઉવ્વણેતિ) એપિક રાજો કે દાગ કમ મકાર ઓજ્જાપિત હુપ
યે કૌટુમ્બિક પુરુષ મહુમ અપિક ર્પિત એવ સતોપિત દાતે હુપ માંદા
ગાર સે ત્રીન મામ્બ દીનારેં છેકર દો લામ્બ દીનારોં સે રજોહરણ ઓર
પાત્રમય છે આય । (એગમયમહસ્સેણ કામવચ્ચ મહાચેતિ) તથા ૧ લામ્બ
દીનાર સે કાશ્વપક (નાઈ) કો ચુલાન ક લિય ચ્ચે ગય । (તળ્ણ
સે કામવચ્ચ તેઈ કૌટુમ્બિકપુરિમેઈ મહાચિણ મમાળે હ્હુટ્ટાચ દિય્ણ જ્ઞાપ

તિન્નિ સયમહસ્સાઈ ગદાય દોઈ સય મહસ્સેઈ કુતિયાણળામો રયહરણ
પહિગ્ગહ ચ ઉવ્વણેહ) = હે દેવાનુમિયો ! તમે જાઓ અને માંદાગારમાંથી ત્રણ
લાખ દીનાર લઇને બે લાખ દીનારોની બેઠરણ અને પ્રતિગ્રહપાત્ર કુપ્પિકાપણથી લાવો.
(એગમયમહસ્સેણ કામવચ્ચ મહાચેત્ત) અને એક લાખ દીનારથી દબામને બેલાવો
(તળ્ણ સે કૌટુમ્બિકપુરિમા સેણિણ્ણ રન્ના એવ ચુલા મમાળા હ્હુટ્ટા
સિરીખરાઓ તિન્નિ સયમહસ્સાઈ ગદાય કુતિયાણળામો દોઈ સયમહ
સ્સેઈ રયહરણ પહિગ્ગહ ચ ઉવ્વણેતિ) એપિક રાજા વડે આ રીતે આસ્થપિત થયેલા
કૌટુમ્બિક પુરુષો ખટ્ટુ જ દબિ ત અને ચતુષ્ટ થયા અને ત્યાંથી માંદાગારમાં ગયા
અને ત્રણ લાખ દીનાર લઇને બે લાખ દીનારથી બેઠરણ પાત્રમય લઈ આવ્યા
(એગમયમહસ્સેણ કામવચ્ચ મહાચેતિ) તેમ જ એક લાખ દીનારથી કાશ્વપક
(દબામ) ને બેલાવ્યા ગયા । (તળ્ણ સે કામવચ્ચ તેઈ કૌટુમ્બિકપુરિમેઈ

‘विए समाण’ शब्दितः= अहृतः मन् हृष्ट तुष्टो यावत् ‘हियए’ हृदयः—
चित्तानन्दित=चित्त. हर्षवशावमर्पद् हृदयः, स्नानः कृतबालकर्मा कृतकौतुक-
मङ्गलप्रार्थनः ‘सुद्धप्पावेसाइं शुद्धपावेइयान-शुद्धाति=परिवर्त्राणि पावेइयानि=
राजसमापवेशयोग्यानि ‘वत्थाइं’ वत्थाण मङ्गलानि=शुभानि, ‘पवरपरिहिए’
प्रवरपरिधृतः—प्रवर—सम्यक् प्रकारेण परिधृतः, अप्पमहग्घामरणालक्रिय-
सरीरे’ अल्पमहाधर्माभरणालङ्कृतशरीरः, अल्पानि=स्तोकभारयुक्तानि, महा-
धर्माणि=बहुमूल्यानि आभरणानि तैरलंकृतं शरीर यस्य सः, यत्र श्रेणिको
राजा तत्रैवापागच्छति, उपागत्य श्रेणिक राजन ‘करयल’ करतल=करतल
परिगृहीतं शिर आवर्त मस्तके ‘अंजलि कट्टु’ अञ्जलिं कृत्वा=संयोज्य, एवम-
वदत्—‘संदिमह ण देवाणुप्पिया !’ हे देवानुप्रियाः ! सांत्विशत=निदेशं कुरुत,
‘जं मए करणिज्जं’ यन्मया करणीयं=मया यत् कार्य करणीय भवेत् तत्

कयवलिकम्मे कयकोउयमगलपायच्छित्ते सुद्धप्पावेसाइं वत्थाइं मग-
लाइ पवरपरिहिर अप्पमहग्घाणालंक्रियसरीरे जेणेव सेणिए
राया तेणामेव उवागच्छइं) जब उन कौटुम्बिक पुरुषोने उस नापित को
बुलाया तो वह मनमें बहुत ही अधिक हर्षित एवं संतुष्ट हुआ। उसने
उस समय स्नान किया। बालिकर्म—(काक आदि पक्षियोंको अन्नादि का
भाग) किया। कौतुक मगल तथा दुःस्वप्न आदिका प्रायाश्चित्त किया।
और राजसभा में पहिरने योग्य शुद्ध मांगलिक वस्त्रों को अच्छी तरह
पहिरकर तथा अल्प भार वाले बहू मूल्य आभरणों से अलंकृत शरीर होकर
जहां राजा श्रेणिक थे उस ओर गया (उवागच्छित्ता सेणिय राय करयल
अंजलि कट्टु एवं वयासी) वहा जाकर उसने श्रेणिक राजा को दानों
द्वारा जोड़कर नमस्कार किया और बोला—(संदिमह णं देवाणुप्पिया।

सद्वावेए समाणे हट्ट जाव हियए प्हाए कायवलिकम्मे कयकोउय-
मंगलपायच्छित्ते सुद्धप्पावेसाइं वत्था मगलाइं पवरपरिहिए अप्पमह-
ग्घाममणालंक्रियसरीरे जेणेव संणिए राया तेणामेव उवागच्छइं)
न्यारे कौटुम्बिक पुरुषोन्ने उज्जमने ओलाओ त्यारे ते उज्ज उर्षित अने संतुष्ट
थये तेणे तरत स्नान कथुं अलिकर्म—(कागडा वगेरे पक्षीओने अन्न वगेरेनो
लाग आथये) कथुं कौतुक मगल तेमज्ज दुस्वप्न वगेरेने माटे प्रायश्चित्त कर्म
कथुं राजसभां पड़ेरवा लायक शुद्ध मांगलिक वस्त्रो सारी रीते पड़ेरीने तेमज्ज
ओडा लारवाणा किमती धरेणुओथी अलंकृत थधने न्या श्रष्टिक राज उता त्या गथे
(उवागच्छित्ता सेणिय रायं करयलअंजलि कट्टु एवं वयासी) त्या नधने

कथयत । ततः खलु स भेजिको राजा काश्यपक=नापितम् एवमवदत् गच्छ
खलु त्वं हे देवानुमिय ! 'सुरमिणा गघोदण' सुरमिणा गघोदकन गिके
इत्यपाए पक्वनाछेह' सम्पद् हस्तपादान् प्रक्षामय 'गिके' इति सम्पदार्थ
वाचको दशीयः शब्द 'सयाए चउप्फालाए पोसीए' श्वेतया चतुष्पुण्या
पोषिकया=मुखवस्त्रिकया, 'मुह बांधिणा' मुख बद्ध्या मेघकुमारस्य 'चउ
रगुलवज्जे' चतुरगुलवर्मान् चत्वारि भूमिलानि प्रमाण येषां ते तथा-चतुर
मैत्रप्रमाणाः दीर्घास्ते वर्ज्ये-ते इति चतुरगुलवर्जा, तान 'विषस्वमणपाउग्गे'
निष्क्रमणप्रायोग्यान्, तत्र निष्क्रमण द्रव्यमात्र संगत निष्क्रान्तिरूपा प्रजया
तस्य 'पाउग्गे' प्रायोग्यान् 'अमाकेसे' अग्रवेशान् चतुरगुलप्रमाणतोऽधिक
वर्द्धितान् अभ्युतान् केजान् 'कप्पेहि' कर्तयन्-सौरकर्म कुरु इत्यर्थः ॥ सू ३२ ॥

न मए करणिज्जं) हे देवानुमिय ! आज्ञा दीजिये-जो मेरे मायक-करन
योग्य कार्य हो उसकी । (तएव स सेणिए राया कासवय एव वयासी)
नापित की ऐसी बात सुनकर भेजिक राजाने उससे ऐसा कहा-(गच्छा
हिणं तुम देवानुमिय) हे देवानुमिय ! तुम जाओ और (सुरमिणा
गघोदण गिके इत्यपाए पक्वनाछेह) पहिले सुरमित गघोदक से अपने
हाथ पैरोंको अच्छी तरह साफ करो (सयाए चउप्फालाए पोसीए मुहं
बांधेना मोहस्त कुमारस्त चतुरगुलवज्जे गिक्कमण पाउग्गे भगगकेस
कप्पेह) बाद में श्वेत चार पुटधामी मुहपत्ती से अपना मुह बांधकर मेघ
कुमार के चार अगुल छाड़कर वालों को दीक्षा के योग्य करदो। अर्थात्
मेघकुमार के चाल चार अगुल प्रमाण छोड़कर बाकी के सब बना दो।
अर्थात् हजामत कर दो ॥ सूत्र ॥ ३२ ॥

तेषु अष्टि शब्दने अन्ने दास्ये अग्निने नभस्कार कथा अन्ने कहु (सदिम्वहणं देवानु
मिय ! न मए करणिज्जं) हे देवानुमिय ! आज्ञा जाओ और येअव शु अभ ठ ?
(तएव से सेणिए राया कासवय एव वयासी) दक्षिण की बात सांख्यीने
अष्टि शब्दने तेने कहु ठे-(गच्छाहिणं तुम देवानुमिय) हे देवमिय ! तमे
अन्ने अन्ने (सुरमिणा गघोदण गिके इत्यपाए पक्वनाछेह) पहिलां मुख
सित पाणीपी दास यत्र सारी सीते स्वयं बनावे। (सयाए चउप्फालाए पोसीए
मुह बांधना मोहस्त कुमारस्त चतुरगुलवज्जे गिक्कमण पाउग्गे भगगकेस कप्पेह)
चार चार चार पाणी मुखवस्त्रिआधी पोसात ये आधीने मेघकुमारना
बाण चार आंगण अग्निने दीक्षा येअव बनावी हो, अटवे के मेघकुमारना बाण चार
आंगण नोटता रहेवा अग्नि आधी नाये। अटवे के दक्षिण करी आधीप्रसूत ठवा

मूलम्—तएणं से फासवए सेणिएणं रन्ना एवंवुत्ते समाणे
हट्ट जाव हियए जाव पडिसुणेड पडिसुणित्ता सुरभिणा गंधोदएणं
हत्थपाए पक्खालेइ, पक्खालित्ता सुच्चवत्थेणं मुहं वंधइ वधित्ता
परेण जत्तेणं मेहस्स कुमारस्स चउरंगुलवज्जे णिक्खमणपाउग्गे
अग्गकेसे कप्पेइ। तएणं तस्स मेहस्स माया महरिहेणं हंसलक्ख-
णेणं पडसाडएणं अग्गकेसे पडिच्छइ, पडिच्छित्ता सुरभिणा गंधो-
दएणं पक्खालेइ, पक्खालित्ता गोसीसच्चदणेणं चच्चाओ दलयइ.
दलित्ता सेयाए पोत्तीए वंधेइ. वंधित्ता रयणसमुग्गयंसि पक्खिवइ,
पक्खिवित्ता मज्जूसाए पक्खिवइ, पक्खिवित्ता हारवारिधारसिंदुवार-
छिन्नमुत्तावलिपगासाइं अंसूइं विणिम्मुयमाणी२ रोयमाणी२ कंद-
माणी२ विलवमाणी२ एवं वयासी—एसणं अम्हं मेहस्स कुमारस्स
अब्भुदएसु य उस्सवेसु य पव्वेसु य तिहीसु य छणेसु य जन्नेसु
य पव्वणीसु य अपच्छिमे दरिसणे भविस्सइ' त्तिकट्टु उस्सीसामूले
ठवेइ। तएणं तस्स मेहस्स कुमारस्स अम्मापियरो उत्तरावक्कणं सीहा-
सगं रयाव्वेति,, मेहं कुमारं दोच्चंपि तच्चंपि सेयपी. एहिं कलसेहिं
ण्हाव्वेति ण्हावित्ता पम्हलसुकुमालाए गंवकासाइयाए गायाइं
लूहेति, लूहित्ता सरसेणं गोसीसच्चदणेणं गायाइं अणुलिंपति, अणु-
लिंपित्ता नासानीसासवायवोज्झ जाव हसलक्खणं पडगसाडग नियं-
सेति नियंसित्ता हारं पिण्छंति पिण्छित्ता अच्चहारं पिण्छंति पिण-
द्धित्ता एगावलि मुत्तावलिं कणगावलिं रयणावलिं पालंबं पायावलंबं
कडगाइं तुडियाइं केऊराइं अंग-पाइं दसमुदियाणंतयं कडिसुत्तय कुड-

लाइ चूडामणि रय णुक्कड मउड पिणद्धति, पिणद्धित्ता दिव्व सुमणदाम
पिणद्धति, पिणद्धित्ता दूरमलयसुगविण्णगघे पिणद्धति। तएण त
मेह कुमार गठिमवेदिमपुरिमसघाइमण चउविहेण महेण कप्परु-
क्खगपिव अलकिय विभूंसय करेति ॥सू० ३३॥

टीका—तएण से' इत्यादि। तत्र स्वल् स 'कामवप' कावपक =
नापित धणिक्कन राडा एवमुक्त्वा सन 'हद्व भाव दियए' इणे यावत् इत्यः
पडिसुणेइ' पडिसुणेति = तयाऽस्तु' इति कृत्वाजां स्वीकरोति पडिसुण्य=स्वी
कृत्य सुरमिणा गंधोदकेन हस्तपादौ प्रक्षालयति, मत्साल्य शुद्धयक्षण मुह' मुहं
'यधइ' यज्जानि, यच्छा 'परेण प्रकृष्टन 'मत्तेण' यत्नेन मेघकुमारस्य चतुर

तएण से कामवप' इत्यादि।

टीका—(तएण से कामवप सेणिण्ण रन्ना एव पुत्ते समाणे इहे जाव
दियए जाव पडिसुणेइ) श्रेणिक्क राजाने मय नापित से ऐसा कहा तो
बह बहुत अधिक इर्षित हुआ तथा संतुष्ट हुआ—और बोला—महाराज !
जैसी आपकी आज्ञा है मैं उसी के अनुसार काय करूँगा इस प्रकार
(पडिसुणिशा) राजा की आज्ञा स्वीकार कर उसने (सुरमिणा गंधोदएण
हस्तपाप पफ्फालेइ) सुरमी गंधोदक से अपने दोनों हाथ पैरों का धो लिया
(पक्खालिस्सा शुद्धयत्तएण मुह वपइ यणिसा परेण जत्तेणं मेहस्स कुमा
रस्स चउरगुल्लवज्जे निक्खममणपाठगे अगगकेस कप्पेइ) धोकर फिर
उसने शुद्ध वस्त्र से अपने मुखका धांधलिया। बांधने के बाद फिर
उसने मेघकुमार के चार अंगुल प्रमाण कर्षों को छोड़कर बाकी के सब

'त एण से कामवप' इत्यादि

टीका—तएण से कामवप सेणिण्ण रन्ना एव पुत्ते समाणे इहे जाव
दियए जाव पडिसुणेइ) अधिक राजाने अपने हस्तपदों का प्रभावे कसु तारे
त अहुं व दपित तेम व संतुष्ट भयो, जने तेखे कसु—महाराज ! नेवी आपनी
आज्ञा हुं तमारी आज्ञा मुज्ज कर्म करीश आ प्रभावे (पडिसुणिशा)
गन्धनी आज्ञा स्वीकरीने तेखे (सुरमिणा गंधोदएण हस्तपाप पक्खालिइ)
मुष्णसित पाणीनी पीतान्ना जन्ने दाव पज पीडि वीधा। (पक्खालिस्सा शुद्धयत्त
एण मुहं वपइ यणिसा परेण जत्तेण मेहस्स कुमारस्स चउरगुल्लवज्जे
निक्खममणपाठगे अगगकेस कप्पेइ) धांधने तेखे शुद्ध वस्त्र वडे पीतान्ना
आ आंधु आंध्या पछी हस्तमे मेघकुमारस्य आर आज्ञा प्रभावे नेटका पाण रहेवा

जुलवर्जान् निष्क्रमणमायोग्यान् अग्रकेशान् कर्तयति । ततः खलु तस्य मेघकुमारस्य माता 'महरिहेणं' महार्हेण=बहुमूल्येन 'हंसलक्षणेणं' हंसलक्षणेन=हंसस्य लक्षणं स्वरूपं यस्य, यद्वा-हंसानां लक्षणं चिह्नं यत्र तेन, अत्युज्ज्वलेन 'पडसाडणं' पटशाटकेन उत्तरीयवस्त्रेण अग्रकेशान् 'पडिच्छइ' प्रतीच्छति=तान् कर्तितान् अग्रकेशान् गृह्णातीत्यर्थः । प्रतीप्य सुरभिणा गन्धोदकेन प्रक्षालयति, कर्तितकेशान् गृहीत्वा तान् केशान् सुगन्धिजलेन धावयतीत्यर्थः, प्रक्षालय मरसेन गोशीर्षचन्दनेन 'चच्चाओ दलयइ' चर्चा ददाति=अभिषिञ्चति, चर्चा दत्त्वा 'सेयाए पोत्तीए' श्रेयस्या शुभनरया, श्वेतया वा पोतिकया=वस्त्रचण्डेन 'बवेः' वध्नाति, अथवा 'रयणसमुगयसि' रत्नसमुगदके=रत्नजटित सपुटके 'रत्न-डवूसा' इति भाषायाम्, 'पक्खिवइ' प्रक्षिपति=निदधाति,

केशों का हजामत कर दिया । (तणं तस्स मेहस्स कुमारस्स माया महरिहेणं हंसलक्षणेण पडसाडणं अग्रकेशे पडिच्छइ) कटे हुए मेघकुमार के उन केशों के उनकी माताने बहुमूल्यवाले तथा हंसों के जैसे उज्ज्वल अथवा हंस चिह्नवाले अपने उत्तरीय वस्त्र में ले लिया । अर्थात् उन अग्रकेशों को उसने अपने उत्तरीय वस्त्र के अंचल में रख लिया । (पडिच्छित्ता सुरभिणा गंधोदकं पक्खालेइ) रखलेने के बाद फिर उसने उन्हें सुरभित गंधोदक से साफ किया । (पक्खालित्ता गोसीसचंदणेण चच्चाओ दलयइ, दलि । सेयाए पोत्तीए वंधेइ) साफ करके फिर उसने गोशीर्ष चंदन से उन्हें सिंचित किया । सिंचित करने के बाद उसने उन्हें एक सफेद वस्त्र गाठ में

बध्ने णाडी णधा वाण डापी नाय्या (तणं तस्स मेहस्स कुमारस्स माया महरिहेणं हंसलक्षणेण पडसाडणं अग्रकेशे पडिच्छइ) कपाय्तेला मेघकुमारना वाणाने तेमनी माताये णहु कीमती हु सोना वेवा उज्ज्वल तथा हु सोना चिह्नवाणा पोताना उत्तरीय वस्त्रमा दाध दीधा अट्ठे डे ते अग्रकेशाने तेमणे पोताना उत्तरीय वस्त्रना पादवमा भूडी दीधा (पडिच्छित्ता सुरभिणा गंधोदकं पक्खालेइ) भूडी दीधा पछी तेमणे सुवासित गंधोदक वडे स्वच्छ णनाय्या (पक्खालित्ता गोसीसचंदणेण चच्चाओ दलयइ, दलित्ता सेयाए पोत्तीए वंधेइ) स्वच्छ णनावीने तेमणे गोशीर्ष चन्दन वडे तेमने सिंचित कया सिंचित करीने तेमणे तेमने अक सद्धे वस्त्रनी गासडीमा णधावी दीधा (वधित्ता रयणसमुगयसि पक्खिवइ, पक्खवित्ता मंजूसाए पक्खिवइ) णांधीने पछी तेमने अक रत्नजटित दाण्डाभा भूक्या अने पछी ते दाण्डाने अक भजूषा (चेटी) भा

प्रसिष्य मञ्जुपायां प्रसिष्यति=स्थापयति, प्रसिष्य=संस्थाप्य 'द्वारधारिधार
 सिंदुवारच्छिन्नमुत्तावलिपगमाई' द्वारधारिधारासिंदुवारच्छिन्नमुत्तावली
 प्रकाशानि=तत्र द्वार=स्फटिकद्वार, धारिधारा=जलधारा, सिंधुवारो=श्वेत
 पुष्पा निर्गुण्डी, छिन्नमुत्तावली=प्रति-मौक्तिकमाला तत् सदृशानि, अमृ^१
 अधूणि नयननीराणि 'विणिम्मुयमाणा' रनिमुञ्चन्ती=पुनःपुनः पातयन्ती,
 'रोयमाणी' रुदन्ती आर्तध्यानातिशयादभ्यस्तस्वरण, 'कंदमाणी' कन्दन्ती
 सुपुत्रस्य वियोगं कथं सदिष्ये, इत्यादि वचनैरातस्वरण कन्दन्ती विलप
 माणी विलपन्ती 'अस्मान् विहाय कथं गन्तुमिच्छसि' इत्यादि वचनैर्वि
 लापं कुर्वन्तीत्यर्थ 'एवं वयामो' एवमवदत्-एतत् दर्शनं खलु अस्माकं
 मणिकुमारस्य 'अन्मुदएसुय' अभ्युदयेषु च=राज्यमहस्यादिसामप्रसंगेषु 'उत्स
 वसु य' उत्सवेषु च=प्रियसमागमादिरूपपरमानन्देषु पञ्चसु य' पञ्चेषु च=
 पात्र दिया। (पश्चिष्ठा रयणसमुग्यंसी पश्चिष्वह, पश्चिष्विष्ठा मंजुमा
 पश्चिष्वह) बांधकर फिर उसे एक रत्नमय डब्बेमें रख दिया रत्न के
 पाद फिर उसने उस डब्बे को एक मंजूपा-पेटी में- स्थापित कर दिया
 (पश्चिष्विष्ठा द्वारधारिधारसिन्दुवारच्छिन्नमुत्तावलिपगमाई अमृ
 विणिम्मुयमाणी २ रोयमाणी २ कंदमाणी २ विलपमाणी २ एव वयामो)
 स्थापित करके फिर वह, एक स्फटिकद्वार जलधारा, निर्गुण्डी, और घुटित
 मौक्तिक माला के समान आंसुओं को धार २ बहाती हुई, आर्तध्यान
 के अतिशय से अभ्यस्त घर में धार २ रोती हुई-सुपुत्र के वियोग को
 अब मैं कैसे सहन करूंगी-इत्यादि वचनों का उच्चारण रूप आकन्दन
 करती हुई, हमका छोड़कर वे पुत्र। तुम जान की इच्छा कर रहे हो
 इस तरह धार २ विलाप करती हुई इस प्रकार बोली-(एसण अम्हं
 मेइस्स कुमारस्स अन्मुदएसु य उत्सवसु य पञ्चसु य तिहीसु य छणेसु य
 भूक्षी दीथे. (पश्चिष्विष्ठा द्वार-धारिधार-सिन्दुवार-च्छिन्नमुत्तावलिपगमा-
 साइ अमृं विणिम्मुयमाणी २ रोयमाणी २ कंदमाणी २ विलपमाणी २ एव
 वयामी) भूक्ष्या आह धारिष्विष्वी स्फटिकद्वार जलधारा, निर्गुण्डी तेजः घुटित
 मोतीमाला आकान्ध नेवा सतत आमुञ्जे वहावती तेना च ध्यानमा अभ्यस्त
 स्वरमा सतत ह्वन करती पुत्र विमोचने हु केवी शीते सहन करीश ?' वजे
 वचनो बोलती है पुत्र ! तबे ज्ञानी भिक्षा कम करी कहा छै।' आ वतनो
 विहाय करती आ प्रभाजे रहेवा छागी. (एसण अम्हं मेइस्स कुमारस्स अम्हं

जन्मदिवसादिमहोत्सवलक्षणेषु, पाक्षिकादि पौषधोपवासधारणापारणादिरूपेषु वा 'तिथीसु य' तिथिषु च=अक्षयतृतीयादिषु, 'छणेसु य' क्षणेषु=इन्द्रमहोत्सवादिषु 'जन्नेसु य' यज्ञेषु च=दयारूपेषु, अभयदानादि साधर्मिक वात्सल्यादि लक्षणेषु, प्रश्नव्याकरणमूत्रे दयायाः पण्डिनामसु पञ्चचत्वारिंशत्तमं 'जन्न' इति नाम, यावत् 'पव्वणीसुय' पर्वणीषु च=कार्तिक्यादि कौमुदी महोत्सवेषु एतेषु सर्वेषु हे पुत्र ! तव 'अपच्छिमे दरिमणे' अपश्चिम दर्शनं-न विद्यते पश्चिमो यस्मादिति अपश्चिमम्=अन्तिमं चक्षुषः सक्षात्करणमित्यर्थः 'भविस्सइत्तिकहु भविष्यतीति कृत्वा उक्त्वा धारिणी देवी ता मञ्जूषां 'उस्सीसामूले ठवेइ' उच्छोर्पमूले-उपधानसमीपे स्थापयति । ततः तस्य मेघकुमारस्य मातापितरौ=धारिणी श्रेणिकश्च, मेघकुमारार्थं 'उत्तरावक्रमणं' उत्तरापक्रमण=उत्तरस्यादिशि अपक्रमणम्=अवतरणं यस्मात् तत्, उत्तराभिमुखमित्यर्थः 'सीहा सणं रयावेति' सिंहासन रचयत.=कारयतः, तत्पश्चात् मेघकुमार 'दोचंपि तच्चंपि'

जन्नेसुय पव्वणीसु य अपच्छिमे दरिसणे भविस्सइत्तिकहु उस्सीसामूले ठवेइ) अथ हम लोगों को मेघकुमार का यह दर्शन राज्य लक्ष्मी आदि की प्राप्ति के प्रसंगों में प्रियसमागम आदि रूप उत्सवों में, जन्म दिवसादि के महोत्सव रूप पर्व दिनों में, अथवा पाक्षिक आदि पौषधोपवास धारणापारणा के दिवसों में, अक्षय तृतीया आदि तिथियों में, इन्द्रमहोत्सवादि रूप क्षणों में, अभयदानादि रूप तथा साधर्मिवात्सल्य आदि रूप यज्ञों में एवं कार्तिकी आदि कौमुदी महोत्सवों में 'अपश्चिम होउ' में पुनः होनेवाला नहीं होगा इस प्रकार कहकर उस धारिणीदेवीने उस मंजूषा को अपने शिरहाने-तकिये के पास रख लिया, (तएणं तस्स मेहस्स कुमारस्स अम्मापियरो उत्तरावक्रमणं रयावेति) बाद में

दग्गसु य उस्सवेसु य पव्वेसु य तिथीसु य छणेसु य जन्नेसु य पव्वणीसु य अपच्छिमे दरिसणे भविस्सइत्तिकहु उस्सीसामूले ठवेइ) "मेघकुमारसु दर्शन हुवे राज्य लक्ष्मी वगेरेनी प्राप्तिना समये, प्रियसमागम वगेरे इय उत्सवोभा, जन्मोत्सव वेवा महोत्सवना शुभ दिवसोभा, अथवा पाक्षिक वगेरे पौषधोपवास धारणा पारणाना दिवसोभा, अक्षय तृतीया वगेरे तिथियोभा, इन्द्रमहोत्सवोभा, अलयदान वगेरे तेमज साधर्मि वात्सल्य वगेरे इय यज्ञोभां अने कार्तिकी वगेरे कौमुदी महोत्सवोभा अने आ तमाइ अन्तिम दर्शन छे"—आम कहीने धारिणीदेवीअ मंजूषाने ओशिकानी पासे भूझी छीधी (तएण तस्स मेहस्स कुमारस्स अम्मापियरो उत्तरावक्रमणं सीहासणं रयावेति) त्याख्याद मेघ-

द्वितीयमाप तृतीयमपि द्विवार प्रिवारं 'सेयपीयर्हि कलसेहि' श्वेतपाते -
 श्वेतै = रजतमये पीते = सुवर्णमये कलसैः ण्हावेति' स्तपयतः 'पद्मसुकु
 मालाप' पद्मसुकुमारया-पद्मला पद्मवती अत एव सुकुमारा तयो, ता
 दृष्ट्वा 'गणकामाद्याप' गन्धा काधिकया-गन्धप्रधाना कापापिका=कपायरक्ता
 श्राटिका, तथा गायाइ' गात्राणि लूहेति' रुसयतः-प्रोच्छयतः, लूहिता'-
 रुसयित्वा=प्रोच्छय सत्सगोक्षीर्षचन्दनेन तस्य गात्राणि अनुछेपयत, अनु
 छेप्य वाद ! 'नामानीसासवायवाज्म' नामा निश्वासवातो नामिका
 निश्वासवायुना ठष्य=संवाह्यम् भतियुद्धमस्यात् यावत्=भतिसुन्दर सुवर्ण
 कोमलस्पर्शमयुक्तम्, अश्वसालावत् मृदुकं, चरलरुनकर्मचितान्तभागम्, आका

उस मेघकुमार के माता पिताने उसके मिय उच्चर दिशा में ई मुख
 जिसका ऐसे उत्तरामिमुखवाले सिंहासन की रचना करवाई। (मेघ कुमार
 दोष्वपि तन्वपि सेयपीयर्हि कलसेहि ण्हावेति) उस पर मेघकुमार
 को बैठाकर उन दोनोंने उसका द्वा बार तीनवार श्वेत पीत कमलों
 से-घादी सोने की कलशों से-अभिषेक किया (ण्हाविता पद्मसुकु
 मालाप गणकामाद्याप गायाइ लूहेति) बाद में मघ अच्छी तरह स्नान
 किया हो शुष्की-तप पद्मल, सुकुमार एवं गन्ध प्रधान कपाय रंगवाली
 लौलिया से उसके शरीर का स्त्रेण किया। (लूहिता सरसेण गोसीस
 च्चदणेण गायाइ अणुलिपिति अणुलिपिता, नासानीसासवायवा
 ज्म नाव इंसमश्ववण पद्मगमादग नियसेति) शरीर अच्छी तरह जब छुं
 गया-तप मरस गोक्षीर्ष चन्दन का उसके शरीर पर अनुछेपन किया-
 अनुछेपन करने क पश्चात् नासिका की श्वास से भी कपित हो उठने

कुमारना भ्रातृपिताभ्ये तेभ्यो माटे उत्तर दिशा तरङ्ग मे वाणु सिंहासन जनावयन्त्यु
 (मेघ कुमारदोष्वपि तन्वपि सेयपीयर्हि कलसेहि ण्हावेति) ते सिंहासन
 उपर मेघकुमारने भ्रातृपिताभ्ये जेवार त्रणुवार सहेठ अने पीण्य कण्ठोधी बांही
 अने सोनान्य कण्ठोधी-अभिषेक क्यो। (ण्हाविता पद्मसुकुमालाप गन्ध कासा
 इयाप गायाइ लूहेति) त्वाण्णाह न्यारे अभिषेक कर्म सारी रीते कर्त्त जयु,
 त्वारे पद्मल सुकुमार अने गन्धप्रधान कपाय रजवाण्य दुष्वाद्यी तभन्तु शरीर लूछयु
 (लूहिता सरसेण गोसीसचदणेण गायाइ अणुलिपिति अणुलिपिता, नासा
 नीमासवायवोक्त्र जाव इंस लक्ष्मण्य पद्मगमादग नियसेति) शरीरने
 लूछनि पछी अ स गोक्षीर्ष चन्दन तेना शरीरे अनुछेपन कर्त्त अनुछेपन क्यो
 पछी नासना श्वासधी पय कपित कर्त्त जनाइ जहु क सुन्द, सुवर्णनी जेम केमण
 स्पर्शवाणु बाधनी बाण जेवु सहेठ अने महु, जेनी श्वासी बांही अने सोनान्य

शस्फटिस्मदृशनिर्मेष्टं हंसलक्षणगायक 'नियंसैति' निवास्यतः 'यम आच्छा-
दने णिच्' परिधारयत परिवारणं कारयत इत्यर्थः 'नियमित्ता' निवास्य द्वार
'पिणद्धति' पिनाह्यतः=परिधाययतः पिनाह्य अर्धद्वार पिनाह्यतः=परिधाययतः,
हारोऽष्टादशसरिकः, अर्धहारो नवसरिकः, पिनाह्य=एकावलीम् एकसरिकहारं,
मुक्तावलीं. कनकावली=स्वर्णमालां रत्नावली=रत्नमालां, 'पालव' पालम्ब=
कण्ठाभरण 'पायपलवं' पादप्रलम्बः कण्ठादारभ्य चरणपर्यन्त लम्बमानोऽलंकार-

वाला अग्नि सुन्दर सूर्य के समान कोमल स्पर्शवाला अथवा की लार के
समान मृदु गुणोपेत, चाँदी और सोने के तारों से जिसकी कोर बनाई
गई है तथा आकाश और स्फटिक के समान जो अग्नि निर्मल है तथा
हंस के चिह्नो से जो विराजित है ऐसा अधोवस्त्र उसे पहिराया। (निय-
सित्ता द्वार पिणद्धति, पिणद्धित्ता अर्द्धद्वार पिणद्धति, पिणद्धित्ता एगावलीं
मुक्तावलीं कणगावलीं रयणवलीं पालवं पायपलवं कडगाइ तुंडियाइ केऊ-
गाइ अंगयाइ, सदमुत्तायाणं तय कडिमुत्तय कुंडलाइ चूडामणि, रयणुकड
मउउ पिणद्धति) पहिराने के बाद फिर उन्होंने उसे द्वार पहिराया.
अर्द्धद्वार पहिराया, एगावली, मुक्तावली, कनकावली, रत्नावली पालव
पाद पालव कटक कुटित, केयूर, अंगद, दशमुद्रिकाएँ, कटिपुत्र, कुडल,
चूडामणि रत्नजडित मुकुट, ये सब आभूषण और पहिराये। १८ लरें
जिसमें होती हैं वह द्वार, नवलरें जिसमें होती हैं वह अर्द्धद्वार, एक
ही लर जिसमें होती है वह एकावली है। पालवं कण्ठाभरण का नाम है।

तासे वडे णनाववामा आवी छे तेवु आकाश, अने स्फटिकना जेवुं अतीव निर्मल
तेमज्ज हुसना चिहोथी शोभतु जेवु अधोवस्त्र मेघकुमारने पडेरान्यु (नियंसित्ता
द्वार पिणद्धति, पिणद्धित्ता अर्द्धद्वारं पिणद्धति, पिणद्धित्ता एगावलीं मुक्ता-
वलीं कणगावलीं रयणावलीं पालव, पायपलवं, कडगाइं तुंडियाइ केऊगाइ
अंगयाइ दसमुद्रियाणं तय कडिमुत्तय कुंडलाइं, चूडामणि रयणुकड
मउउ पिणद्धति) वस्त्र पडेरान्या पछी तेमजे मेघकुमारने द्वार पडेरान्यो, अर्ध-
द्वार पडेरान्यो अक्षावली, मुक्तावली, कनकावली, रत्नावली, पालवपाद, पालवकटक,
कुटित, केयूर, अंगद, दश वीटीओ, कडोरो, कुडण, चूडामणि, रत्नजडित मुकुट
आ अथा धरेणुंओ पडेरान्या अक्षर सेरा जेमा होय छे, ते द्वार, नव सेरा
जेमा होय छे, ते अर्धद्वार, कटक अक्षर सेर जेमा होय छे ते अक्षावली कडे-
वाय छे कण्ठाभरणनु नाम पालव छे कठथी भाडीने पण सुधी लटकतो रहे छे

विशेष त, कहगाइ' कटकानि=करभूषणानि रत्नजटितसुवर्णनलयान् 'कंदा'
 इति भाषायां 'तुडियाइ' तुट्टियाः बाहुरस्तिकाः इष्टिदापनिवारक बाहुरस्तक
 भूषणानि, 'केऊराइ' केयूराणि पादभूषणानि 'पाजूषन्द' इति भाषायां,
 अगयाइ' भद्रदानि-'वाजूषन्द' 'केहुटा' इति भाषायां केयूरादभयार्थाहु
 भूषणतया न भद्रस्तयाप्याकारभेदाद्देशा बाध्य, 'दसमुद्रियाणतय' दसमुद्रिका-
 नन्तरं=कराभूषि सम्प्रथि मुद्रिका दशक कहिसुत्तय' कटिसुत्रक=मन्त्राली
 'कंदारा' इति भाषायां, कुडलाइ' कुण्डल, चूडामणि=शिखामुषण, 'रयणुड' इ
 रत्नोत्कट रत्नजटित 'मठई' मुकुट पिनाइयत, पिनाइ दिव्यं=सुन्दरं, 'सुम
 णदाम सुमनादाम=पुष्पमालां पिनाइयत, पिनाइ, दहरमलयसुगधिप
 गधे' इति मलयसुगधीन् गधान् दर्दरा चूष्टोदयश्रवणवती' इति ताय सुड
 गधा यपु तान् गधान=गधद्रव्याणि चष्टचदनानीत्यर्थः पिनाइयत=धार
 यतः। ततः खलु त मेघकुमारं 'गठिमवेडिमपूरिमसपाइमण ग्रन्थिम
 वेडिमपूरिमसपाविमन, नय ग्रन्थिम=वृक्षादिना ग्रन्थितं, वेडिम=पद्म प्रथितं

कण्ठ से लगाकर जो पैरों तक लटकता रहता है वह पाद माला कह
 लाता है। रत्नजटित सुवर्ण के फलकों का नाम जिसे धोलवाल की
 भाषामें कंदा कहत हैं कटक है। इष्टि दाप का दूर करने के लिय
 जा बाहुओं में आभूषण पहिने जाते हैं उनका नाम तुट्टिक है। पान्
 लदी-को संस्कृत में केयूर कहत है। अंगद भी इसी तरह के होते हैं।
 परन्तु केयूर और अंगद के आकार में भेद होता है। शिखरत्न का
 नाम चूडामणि है। (पिण्डिना निव्व सुमणदाम पिण्डति पिण्डित्ता-दहरमलय
 सुगधिप, गधे पिण्डति-तपण त मेहं कुमारं गठिम वेडिमपूरिम, सपाइमेष
 चउविहण मल्लेण कण्ठकस्सगीपिण अलंकियविभूसिय करेति) ये सब
 पूर्वोक्त आभूषण जब पहिराय जा चुके तब बाद में मेघकुमार को उन्हीं
 ते पादमाला कहियाय छे रत्नो कुडला सोनाना नलयने लयामा कु
 कहियामा आवे छे तेनु नाम कटक पणु छे इष्टिदोपथी रक्षा भाटे पाहु
 जोमां ने आभूषण पहिणय छे तेनु नाम तुट्टिक छे आगुणपुने अकृतता के
 कह छे अंगद पणु आ प्रभारनु अ दोय छे पणु जनेना आभारमा तक्षवत रहे
 छे शिखरत्ननु नाम चूडामणि छे (पिण्डित्ता दिव्यं सुमणदामं पिण्डति पिण
 टिना दहरमलय सुगधिप गधे पिण्डति मणय तं मेहं कुमारं गठिम-वेडिम
 पिण-मपाइमेण चउविहण मल्लेण कण्ठकस्सगीपिण अलंकियविभू
 सिय करेति) आ तथा पूर्वोक्त वस्त्राभ्यां पहिणाय्वां पाद मालापित्तान् मेघ

सद् वेष्टयते, पूरिमं=यत्पुष्पादिभिः पूर्यते तत्, संघातिमं=परम्परं ताल-
सयानेन भंथाप्यते संयोज्य ते यत्तत्, ग्रन्थिमादिरूपे^१ एतेन चतुर्भिः
माल्येन 'कल्पवृक्षमिव' कल्पवृक्षमिव 'अलंकियविभूषितं' अलंकृत विभूषितं
सालंकारं विभूषितं च कुरुत ॥ सू० ३३॥

मूलम्—तएणं से सेणिए राया कोडुंवियपुरिसे सदावेइ-
सदावित्ता एवं वयासी—खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया! अणेगखंभस-
यसन्नविट्ठं लीलट्टियसालभंजियागं ईहामिग उसभतुरयनरमगर विहग
वालगकिन्नर—रुरु-सरभ-चमर कुंजर-वणलय-पउमलयभत्तिचित्तं घंटा-
वल्लिमहुरमणहेरसरं सुभकंतदरिसणिज्जं निउणोवचियमिसिमिसित-
मणीरयणघंटियाजालपरिक्खित्तं अब्भुग्गयवइरवेइग्गपरिगयाभिर,मं
विज्जाहरजमलजंतजुत्तं पिव अच्चीसहस्समालणीयं रूवगसहस्स-
कलियं भित्तमाणं भिब्भसमाणं चक्खुल्लोयणलेस्सं सुहफासं
सस्सिसीयरूवं सिग्घं तुरियं चवलं वेइयं पुरिससहस्सवाहिणि
सीयं उवट्टवेह तएणं ते कोडुं वयपुरिसा हट्टुट्टा जाव उवट्टवेत्ति,
तएणं से मेहे कुमारे सीयं दूरूहइ दूरूहत्ता सीहासणवरगए पुर-
त्थाभिमुहे सन्निसन्ने, तएणं तस्स मेहस्स माया णहाया कयवल्लि-
कम्मा जाव अप्पमहग्घोभरणालंकियसरीरा सीयं दूरूहइ दूरूहत्ता मेह-

ने दिव्य पुष्पों की माला पहिराई, इसके पश्चात् धृष्टमलय चंदन की गंध
विशिष्ट द्रव्यों को लगाया बाद में ग्रन्थिम, वेष्टिम, पूरिम और संघातिम
के भेद से चार प्रकार की मालाएँ उसे और पहिरायी। इस प्रकार उसे साक्षात्
कल्पवृक्ष के समान उन्होंने अलंकारों से विभूषित कर दिया। “सूत्र ३३”

कुमारने दिव्य पुष्पानी भाणा पहिरावी त्यारणाह घंसेवाभां आवेला मलय चन्दन
नेवा विशिष्ट सुगन्धि द्रव्यो द्वारा सुवासित करीने ग्रन्थिम, वेष्टिम, पूरिम अने
संघातिम आभार नतनी श्रील भाणाओ पहिरावी आ प्रकाशे मेघकुमारने तेमना
मातापिताओ कल्पवृक्षनी नेम अलंकारो द्वारा सुशोषित बनाव्या ॥ सूत्र “ ३३ ” ॥

स्स कुमारस्स दाहिणे पासे भदासणंस्सि निसीयइ। तएण तस्स मेहस्स
 कुमारस्स अग्रघाई रयहरण च पाढग्गाह च गहाय सीय दूरुहइ दुरू
 हित्ता मेहस्स कुम रस्स वामे पासे भदासणंस्सि निसीय इ। तएण
 तस्स मेहस्स कुमारस्स पिट्ठो एगावरतरुणी सिंगारागारचारुवेसा
 सगयगयहसियभणियचेट्ठियविलाससंलावुल्लाव'नउणजुत्तोवयारकु
 सला आमेलगजमल जुयलवट्ठिय अब्भुन्नयपीणरइयसठितपओहरा
 हिमरययकुदेवुपगासं सकोरटमह्मदामभवल आयवत्त गहाय सलील
 ओहारेमाणीर चिट्ठइ। तएण तस्स मेहस्स कुमारस्स दुवे वरतरु
 णीओ सिंगारागारचारुवसाओ जाव कुसलाओ सीय दूरुह'त दुरूहित्ता
 मेहस्स कुमारस्स उभओ पासिं नाणामणिकणगरयणमहरिदितवर्णा
 जुजलविचित्तदर्होओ चिह्नियाओ सुद्धमवरदीहवालाओ'सखकुददग
 रय-अमयमहियफेणपुजसधिगासाओ चामराओ गहाय सलील
 ओहारेमाणीओर चिट्ठति। तएण तस्स मेहकुमारस्स एगावरतरुणी
 सिंगारा जाव कुसला सीय जाव दूरुहइ दुरूहित्ता मेहस्स कुमारस्स
 पुराओ पुरत्थिमेण चदप्पभवइरवेरुलियविमलदड तालविट गहाय
 चिट्ठइ। तएण तस्स मेहस्स कुमारस्स एगा वरतरुणी जाव सुरूवा'

तएण से सेणिय राया' इत्यादि

टीका—(तएण) इम क बाद (सेणिय राया) भोजिक राजाने
 (कोडुविय पुगिसे सहावेइ) कौटुम्बिक पुरुषों को बुलवाया—(सहाविता
 एवं घयासी) बुलाकर उनसे ऐसा कहा—(स्वियामेष भो देवाणुप्पिया)

'तएण से सेणिय राया' इत्यादि।

टीका—(तएण) त्वरणात् (सेणिय राया) भोजिक राजाने (कोडुविय
 पुगिसे सहावेइ) इदमन्ना पुरुषोने बुलात्वा (सहाविता एवं घयासी) बुला-
 चीने तेभने इत्थं के—(स्वियामेष भो देवाणुप्पिया ! अणेगस्समसपसन्निविट)

सीयं दुरुहइ दुरुहिता मेहस्स कुमारस्स पुव्वदक्खिणेणं सेयं ग्यया-
मयं विमलसलिलपुन्नं मत्तगयमहामुहाकिइसलाणं भिंगारं गहाय
चिट्ठइ ॥सू० ३४॥

अथ शिविकादिकं वर्ण्यते

टीका—‘तएणं से’ इत्यादि । ततः खलु स श्रेणिको राजा कौटुम्बिक
पुरुषान् शब्दयति, शब्दयित्वा एवमवदत्—क्षिमेव भो देवानुप्रियाः ! ‘अणेगखंभ
सयसन्निविट्ठ’ अनेकस्तम्भशनसंनिविष्टाभू=अनेकशतस्तम्भयुक्तां ‘लीलद्वियसाल-
भंजियागं’ लीलास्थितशालभञ्जिकां—लीलास्थित शालभञ्जिकां लोल्यास्थिता=सलीलं
वर्तमाना शालभञ्जिका=पुतलिका यस्यां सा तथोक्ता तां ‘ईहामिग उसमतुरगनरमगर-
विहग वालगकिन्नर—रुरु—सरभचमर—कुंजर—वणलय—पउमलयभत्तिचित्तं । ईहा
मृगकुरमतुरगनरमकर—विहग—व्याजक—किन्नर—रुरुशरभ—चमर—कुंजर—वनलता
पञ्चलता भक्तिचित्रा—तत्र ईहामृगो=वृक्षः, ‘भेडिया इति भाषायां, ऋषभः=

अणेगखसयसन्निविट्ठ) हे देवानुप्रिये ! तुम शीघ्र ही अनेक-सैकड़ों
स्तम्भों से युक्त, (लीलद्वियसालभंजियागं) लीलाकरती हुई पुतलियों
से विराजित (ईहामिगउसमतुरगनरमगरविहगवालगकिन्नर रुरुसरभचमर
कुंजरवणलयपउमलयभक्तिचित्तं) ईहा मृग-भेडिया ऋषभ-वृषभ
तुरग--अश्व मनुष्य, मकर--घाह, विहग--पक्षी, व्यालक--सर्प
किन्नर-व्यन्तर देव विशेष, रुरु-एक जातिका मृग विशेष, शरभ-
अष्टापद, चमर-चमरी गाय, कुंजर हाथी, वनलता-एक शाखावाला वृक्ष

हे देवानु प्रिये ! तमे सत्वरे सेकड़ो थाललाओवाणी, (लीलद्वियसाल-
भंजियागं) ढांडा करती पूतलीओथी सुशोभित, (ईहामिग-उसम-तुरग-नरमगर-
विहग-वालग-किन्नर-रुरु सरभ-चमर-कुंजर-वणलय-पउमलय-भत्ति-
चित्तं) छिडाभृग, वरु, अण्ड, घोडा, भाणुस, भगर, पक्षी, साँप, किन्नर (येक
व्यन्तर देवता विशेष) रुरु (येक नतनो मृग विशेष) शरभ, (येक आठ पंज
वाणु प्राणी विशेष) चमर, (चमरी गाय), कुंजर, (हाथी) वनलता, (येक शाखा

हृषम', हुरगाः= अश्वः, नराः=मनुष्याः, मरुरः=ग्राह, विहगाः=पक्षी, कपालकः= सर्प, किन्नरः=व्यन्तरदेवविशेष, रुहः=युगविशेष श्रमः=अष्टापद, चमर= चमरीगौ, कुञ्जर=इस्ती, घनलता=एक शम्बावान वृक्षः, पद्मलता=पद्माकार- पक्षी, एतेषां ईहायुगातीनां मत्तयः=रचनाः, तामिः=विश्रां=विश्रयुक्ताः। 'घंटावलिमहुरमणहरसर' घंटावलिमहुर मनोहरस्वरा-घंटावलीनां घंटापंक्तीनां महुरः=भक्षणप्रियः मनोहर=विश्राकर्षकः स्वराः=शब्दो यत्र सा तथा ताम सुमकतदरिसणिज्ज' शुभकान्त दर्शनीया-शुभो=मनोहरा, कान्ता=रमणीया अत एव दर्शनीया=द्रष्टुं योग्या, ताम् 'निउणोषचियमिसित्तमणिरयण-घंटिया जालपरिसित्त' निपुणोपचित्तयेदीप्यमानमणिरत्नपटिकाजालपरिसित्ता-तत्र निपुणैः=कुशले, सपचिता=रचिता निर्मिताः अतएव मिसिमिसित्त=वेदीप्यमानाः चावयविकययुक्ताः याः मणिरत्नपटिका, तासां भासं=समूहः तेन परिसित्ता= वष्टिताम्, 'अम्भुगययइयनेइया परिगयाभिरामं' अम्भुदुग्ध बज्रवेदिका परिगता भिरामा, अम्भुदुग्धा=उन्नता या बज्रवेदिका=बज्ररत्नसंचिता या वेदिका= स्तूपिका सिंहासनाधारभूता तया परिगता=युक्ता, अतएव अभिरामा मनोरमा, ताम् विज्जाहरजमलजंतुपुत्तपिब' विद्याधरस्य यमलपुत्रयुक्तामिव मम विद्या धमस्य विद्याधराम इति विद्याधरा, तेषां यममानि=वृन्दानि तेषां यम्मेव

पद्मलता-पद्माकारवामी बल्ली इन सयके चित्रों की रचना से चित्रित (घंटावलीमहुरमणहरसर) घंटावलिओं के भक्षणप्रिय शब्दों से मनाहर, (सुमकतदरिसणिज्ज) शुभ कान्त अतएव दर्शनीय (निउणोषचियमिसिमिसित्तमणिरयणघंटियाजालपरिसित्त) कुशल कारीगरों के द्वारा रचित चावयविकय युक्त मणि रत्न पटिकाओं के समूह से वष्टित (अम्भुगययइयनेइयापरिगयाभिराम) उन्नत बज्र वेदिका से युक्त होने के कारण विश्राकर्षक, (विज्जाहरजमलजंतुपुत्तपिब) विद्या धर और विद्याधरी के युगल की श्रेष्ठाओं से चित्रित (अविमलमम

वायु वक्ष विशेष) पद्मलता, (पद्माकारवामी बल्ली) आ अधाना 'विश्रेष्ठी युक्त, (घंटावलिमहुरमणहरसर) घंटियोंवाला महुर शब्दो युक्त, (सुम कतदरिसणिज्ज) शुभ कान्त श्रेष्ठता भावे दर्शनीय (निउणोषचिय मिसिमिसित्तमणिरयणघंटियाजालपरिसित्त) कुशल कलाकौशल द्वारा रचित अलङ्कणती भवि रत्ननी घंटियोंवाली युक्त, (अम्भुगययइयनेइया परि गयाभिराम) श्रेष्ठी दीप्तानी वरीश्रेष्ठी युक्त दोषा परावनेहर (विज्जा हरमलजंतुपुत्तपिब) विद्याधर अने विद्याधरीना युगलनी श्रेष्ठाओंकी चित्रित

युक्ता=इत्र चेष्टितद्विधाधरयुगलसंयोजितेव ताम्, 'अञ्चिमहस्ममालणीय'
अञ्चिः सहस्रमालनीयाम्-अञ्चिषा=किरणानां सहस्रैः=मुर्याकिरणैरित्यर्थः, माल-
नीया=परिवारणीया सेवनीया विविधरत्नखचितत्वात्सूर्यकिरणाधिक काशयुक्ता,
तामित्यर्थः। 'रुवगसहस्सकलियं' रूपकसहस्रकलितां-रूपकाणि=सुन्दरचित्राणि
तेषां सहस्रः कलिनां=पुक्तां 'भिसमाणं' भाममानां=रत्नादिप्रकाशयुक्तां 'भिम्भिस-
माणं' विभासमानाम्=अतिशयेन दीप्यमाना विविध शिल्पकलारचितत्वात्
'चक्खुलोयणलेस्सं' चक्षुर्लोकनलेश्या-चक्षुः कर्तृक लोकने=विलोकने सति चक्षु
लिङ्गतीव=दिलिप्यतीव यत्र सा चक्षुर्लोकनलेश्या दर्शनीयत्वातिशयात्ता पश्य
चक्षुर्न निवर्ततेइति भावः। 'सुहफासं' सुखस्पर्शा सुखजनकस्पर्शयुक्तां 'सस्मि-
रीयरुवं' सश्रीकरूपाम्=अपूर्वशोभासंपन्ना, सिग्घ' शीघ्रम्=आलस्यरहितं 'तुरिय'
त्वरितं=कार्यान्तरवर्जितं, 'चवलं' चपलं=दुर्गततरं, 'वेगितं'=सहवेगं सर्वथा मनो-
वाक् काय व्यापारयुक्तं यथास्यात्तथा 'पुरिससहस्सवाहिणिं' पुरुषसहस्रवाहिनीं=

मालणीयं) विविध प्रकार के रत्नों से खचित होने के कारण सूर्य किरणों
से भी अधिक प्रकाश युक्त, (रुवगसहस्सकलियं) सहस्र सुन्दर
चित्रों से विराजित, (भिसमाणं) रत्नादिकों के प्रकाश से चमकीली,
(भिम्भिसमाणं) विविध शिल्पकलाओं से अतिशय रूप से देदीप्यमान
(चक्खुलोयणलेस्सं) देखने पर मानो आँखों को खँचती सी हो, ऐसी
(सुहफासं) सुखजनक स्पर्शवाली (सस्मिरीयरुवं) अपूर्व शोभा से
संपन्न, ऐसी (सियं) शिविका को-पालखीको (सिग्घं) शीघ्र आलस्य
रहित होकर (तुरियं) किसी और कार्य को न करते हुए (चवलं)
जल्दी से जल्दी (वेहयं) मन, चचन, काय को एकाग्रता पूर्वक (उवट्ट-
वेह) उपस्थित करो। याद रहे यह पालखी (पुरिससहस्सवाहिणिं)

(अञ्चिसहस्समालणीयं) अनेक प्रकारना रत्नो जडेदी डोवाथी सूर्य किरणोथी
पणु पधु प्रकाश युक्त, (रुवगमहस्सकलियं) डल्लरे सुन्दर चित्रोथी युक्त,
(भिसमाणं) रत्नो वगेरेना प्रकाशथी यमकती, (भिम्भिसमाणं) अनेक नतनी
शिल्पकलाओथी रचित डोवाने वीधे अतीव प्रदीप्त थती, (चक्खुलोयणलेस्सं)
(सुहफासं) वीभट्ट स्पर्शवाणी, (सस्मिरीयरुवं) अदभुत शोभा संपन्न,
ओवी (सियं) शिविका-पालखी-ने (सिग्घं) जल्दी आणस छोडीने, (तुरियं) वीज
छोई पणु काम तरङ्ग ध्यान आभ्या वगर (चवलं) सत्वर (वेहयं) मन, चचन अने
कामथी ओकाग्रता भेजवीने (उवट्टवेह) लावे। पालखी (पुरिससहस्सवाहिणिं)

पुरुषहसैरुद्रहनयोग्यां 'सिय' शिषिकां 'पालम्बी' इति माया पतिव्याप्त,
तए 'उधट्टवेष्ट' उपस्थापयत=समानयतेत्यर्थः। ततः खलु ते कौटुम्बिकपुरुषाः
हृत्पुङ्गवा यान् उपस्थापयति। ततः खलु स मेघकुमारः शिषिकां दूरोदति=
मारोदति, दुरुद्ध=आरुद्ध सिंहासनवरगतः=रत्नसन्निहित वेदिकोपरिस्थापि
तवरसिंहासनसमारुद्ध इत्यर्थः, पूर्वामिषुन्व सन्न संनिपण्णः=उपविष्टः। ततः
खलु तस्य मेघकुमारस्य माता भारिणी देवी स्नाता कृतबलिकर्मा यावत्
अन्यमहर्षीभारणाल्लक्ष्मीरारा शिषिकां दूरोदति=मारोदति दुरुद्ध मेघकुमारस्य
वशिष्णुपार्श्वे भद्रासने निपीदति=उपविशति। ततः खलु तस्य मेघकुमारस्य
हजारं पुरुष मिसे उद्रहन कर सकें एसी हो (तएण ते काहु बियपुरिसा
हृद्द तुद्द जाय उधट्टवेष्टि) इस प्रकार राजा का आदेश प्राप्त करते कौटु-
म्बिक पुरुष बहुत ही भविक इर्ष से संवृष्ट हुए और जिस प्रकार की
पालम्बी उपस्थित करने की बात राजाने कही थी—उसी प्रकार की
पालम्बी लाकर उन्होंने उपस्थित कर दी। (तएण से मेहे कुमारे सायं
दुरुद्ध) पालम्बी के आनेही मेघकुमार उस पर सवार हो गये। (दु-
रुद्धिता स्त्रीहामणवरगण पुरत्यामिषुह मन्निषने) यहां पर जो वज्र-
रत्न सन्निहित वेदिका के उपर उत्तम सिंहासन रखा था उस पर पूर्व
विज्ञा की ओर मुख करके ये मेघकुमार राजा बैठ गये। (तएण तस्स
महत्स कुमारस्स माया ण्हाया कयवल्लिकम्मा भाव अप्पमहर्षभारणाल्ल-
किमसी। सीय दुरुद्ध) इस के बाद मेघकुमार की माता भारिणी
देवी स्नान करके काक आदि को अन्नादिका मांस रूप पतिकर्म आदि
करके व्रजन की अपेक्षा अल्प, मृत्यु की अपेक्षा बहुत कीमती आभरणों
हजार भाषसे उबरी शके जेवी होवी जेष्ठजे (तएण ते काहुयय पुंगसा हृद्द
तुद्द जाय उधट्टवेष्टि) आ रीते राजनी आर्य भोजनीने कौटुम्बिक पुरुषो अतीव
) भयान्न अने संवृष्ट तथा अने राजाजे व आतनी पावणी तैयार करीने लाववा
भाटे दुःख होये होये तेवी व पावणी वही वहीने वरि ण्हाया। (तएण से मेहे
कुमारे सीय दुरुद्ध) पावणी आवतां व मेघकुमार तेमां सवार तथा (दुरुद्धिता
स्त्रीहामणवरगण पुरत्यामिषुहे मन्निषने) तेमां दीश अने रत्नो वेट्ठी
वेदिकेजे पर भूमजेवा उत्तम सिंहासन उपर पूर्वामिषुह वहीने मेघकुमार राजा
जेष्टी भया। (तएण तस्स मेहत्स कुमारस्स माया ण्हाया कयवल्लिकम्मा
जाय अप्पमहर्षभारणाल्लकिमसी सीयं दुरुद्ध) तबसे मेघकु-
मारनी माता भारिणीदेवी स्नान करीने आज वजेरने अन्न वजेरनी जल आपीने

अन्वाधात्री रजोहरणं प्रतिग्रहं=पात्रं सदोरकमुखवस्त्रिकादिकं च सर्वं साधुप-
करणं गृहीत्वा वामपार्श्वे भद्रासने निपीदति उपविशति। ततः खलु तस्य मेघकुमारस्य
पृष्ठतः एकावरतरुणी 'सिंगारागारचारुवेसा' शृङ्गारागारचारुवेसा-शृङ्गारस्य
अगागमिव=गृहमिव चारु=रमणीयो वेपो यस्या सा तथा 'संगयगयहसियभणिय
चेष्टिय विलाससलावुल्लावनिउणजुत्तोवयारकुसला' संगतगतहसितभणित
चेष्टितविलाससलापालापनिपुणयुक्तोपचारकुसला 'तत्र संगतम्=उचितं गत=
गमन राजहंसीगत्या गमनामत्यर्थः, 'हसित' हसनं=हर्षवशेन मुख विकसनं,
से अलकृत शरीर होकर उस पालखी में बैठ गई। (दुरुहित्ता मेहस्स
कुमारस्स दाहिणे पासे भद्रासणंसिं णिसीयइ) वह मेघकुमार के दक्षिण
पार्श्व में भद्रासन पर जाकर बैठ गई। (तएणं तस्स मेहस्स कुमारस्स
अंवघाई रयहरणं पडिग्गह च गहाय सीयं दुरुहइ) इसके बाद मेघकुमार
अंवाधात्री रजोहरण पात्र तथा सदोरकमुखवस्त्रिका आदि समस्त साधु
अवस्था के उपकरणों को लेकर पालखी पर चढ़ी (दुरुहित्ता मेहस्स
कुमारस्स वामे पासे भद्रासणंसि निमीयइ) चढ़कर वह मेघकुमार
के वाम पार्श्व तरफ भद्रासन पर बैठ गई। (तएण तस्स मेहस्स
कुमारस्स पिट्ठो एगावरतरुणीसिंगारागारचारुवेसा संगयगयहसिय
भणियचेष्टियविलाससंलावुल्लावनिउणजुत्तोवयारकुसला) बादमे मेघ-
कुमार के पीछे एक उत्तम तरुणी कि जिसका वेष शृंगार के घर
समान रमणीय था, तथा जिसका गमन राजहंसी की गति जैसा था
ओट्ठे के अलिकभ विधि पतावीने, वज्जननी अपेक्षाओ डलका पणु डिभतनी
द्रष्टिओ अहुं न डिभती आलरखोथी श्रगार सल्लने ते पावणीमा भेसी गया
(दुरुहित्ता मेहस्स कुमारस्स दाहिणे पासे भद्रासणंसिं णिसीयइ) ते मेघ-
कुमारनी नभणी तरक्क भद्रासन उपर भेडा डता (तएण तस्स मेहस्स कुमा-
रस्स अंवघाई रयहरणं पडिग्गह च गहाय सीयं दुरुहइ) त्थारभाह मेघकु-
मारनी अंवाधात्री रजोहरण, पात्र तेमं सदोरकमुखवस्त्रिका वगेरे अधां साधुज्जेना
चित उपकरखो लल्लने पावणीमां यत्थां (दुरुहित्ता मेहस्स कुमारस्स वामे
पासे भद्रासणंसि निमीयइ) यत्थीने ते मेघकुमारनी डणी तरक्क भद्रासन उपर
भेसी गया (तएण तस्स मेहस्स कुमारस्स पिट्ठो एगा वरतरुणी
सिंगारागारचारुवेसा संगयगयहसियभणियचेष्टियविलाससंलावुल्लाव
निउणजुत्तोवयारकुसला) त्थार पछी मेघकुमारनी पाछण ओक उत्तम
तरुणी जेना वेष श्रगारना आकारनी जेम रमणीय, तेम न जेनी गति राजहं-

મણિત=મસ્ત / ચેષ્ટિત=ચેષ્ટા દીક્ષાસમયોચિતકાર્યતત્પરતારૂપા, શિમાસ =
 પરસ્પરં સમાયજા, ઉદ્ધાપ=કાકુલચનમ્, વયુ સર્વેષુ નિપુણાવાસૌ યુક્તોપ
 ચાર કુશ્લ્યા=વયાવસરોચિતલ્પચારચતરા 'આમેલગજમલજુપમ્બદ્વિયમ્મુ
 અપીળરઙ્ગસઠિયપ્પબોદરા' આમલકયમલયુગમ્પર્થિતામ્યુક્તવોનરત્તિ
 દસસ્થિતપયોધરા-તપ્ર મામેલકૌ=માપીઢકૌ સેત્તરી અગ્રમાગૌ તપ્રમાતૌ
 યદ્વા આમ્લકૌ-પરસ્પરમીપન્મિલિતૌ=સમમેગિસ્થિતૌ યુગલૌ=દ્વૌ, 'દ્વિય'
 વર્મિતૌ=વર્તુષૌ ગોલાકારૌ, અમ્યુન્નતૌ=ઉચ્ચૌ, પીનૌ=સ્થૂલૌ, રત્તૌ=મુસ્તદૌ=સસ્થિતૌ
 વિશિષ્ટસંસ્થાનચન્તૌ પયોધરૌ=સ્તનૌ યસ્યા:સા, અપ્ર-તાશ્ચયજનનેમ દીક્ષાસમયો

ઔર જો હસને મેં પામને મેં દીક્ષા સમયોચિત કાર્ય કરને મેં, સ્ફૂર્તિ
 મેં પરસ્પર સમાયજ મેં કાકુલચન થોલને મેં થકી નિપુણ થી ઔર
 મવસર કે અનુસાર વ્યવહાર સાધન મેં થકી ચતુર થી (આમેલગન
 મલજુપમ્બદ્વિયમ્મુ નયપોળરઙ્ગસઠિયપ્પ બોદરા) ઔર જો સુસંસ્થાન સે
 ઉન્નતપયાપરવાસી થી રૂપ્યાદિ પ્રકાર જો ઉસકી જવાની અવસ્થા
 ના યદ્વા વર્ણન કિયા ગયા હે ઉત્તસં યદ્વા ભાવ ર્ચનિત હોતા હે કિ થદ
 ઉપ્ર પારણાદિક અપને કાર્ય કરને મેં વિશેષ રૂપ સે સમર્થ થી। (હિમ
 રપ્પકુદેન્દુવગાસં સકોરેટમલ્લદામપ્પલં આયવજ ગદાય સનીલં
 મોદારે માળી ૨ ચિદ્વા) થદ તુપાર, રૂપ્ય, કુન્દ, પુપ્પ, વપ શરસ્કાલીન
 ચંદ્રકી પ્રમાકં સમાન પ્રમાણાલે તથા કોરપ્ટક પુપ્પ કે તુન્દ્રે સે યુક્ત

શિની જેવી હતી, અને જે કમવામાં બોલવામાં, દીક્ષા સમયોચિત કાર્ય કરવામાં
 સ્ફૂર્તિમાં એક પ્રીતિની સાથે વાતચીત કરવામાં બેચેન વચન બોલવામાં ખુબ
 કુશળ હતી અને જે અવસરને અનુકૂળ વ્યવહાર કરવામાં ખતિ નિપુણ હતી.
 (આમેલગજમલજુપમ્બદ્વિયમ્મુઅપીળરઙ્ગસઠિયપ્પબોદરા) જેના
 જને સ્ત્રોતો શિષ્ટ સમાનાકારવાળા બેળ, ઉન્નત પુષ્ટ, શતિમુખ આપનારા તેમજ
 વિશિષ્ટ યોગ્ય પ્રાવનાશ હતા. (આ રીતે તેની મુલાવવસ્થાન વર્ણન અહીં કરવામાં
 આવ્યું છે તેનાથી અનિત થાય છે કે ઉત્તમાર્ણી પિત્તના કમમાં અવિશેષ સમર્થ હતી.
 (હિમરપ્પકુદેન્દુવગાસં સકોરેટમલ્લદામપ્પલં આયવજ ગદાય સમીલં
 મોદારમાગી ૨ ચિદ્વા) જે તુપાર, રૂપ્ય કુન્દ પુપ્પ અને શરસ્કાલીન ચન્દ્રના
 જેવી પ્રમાણાલે તેમજ કોરપ્ટક પુપ્પના ચુન્દ્રથી ચુક્ત પુપ્પમાળાઓ સદેહ, ઉચ્ચ

चितच्छत्रधारणादिककार्यकारणसामर्थ्यं सपन्नेति सूचितम् । 'हिमरययकुण्डेदुप-
गासं' हिमरजतकुन्देन्दुप्रकाश, तत्र-हिमं=तुषारः 'वर्फ' इति भाषाया,
रजत=रूप्य, कुन्दः=कुन्दनाम्ना प्रसिद्ध श्वेतपुष्पम्, इंदु.=शरच्चन्द्रः, एतेषामिव
प्रकाशः=प्रभा यस्य तत्, 'सकोरेटमल्लदाम' सकोरेट माल्यदाम-कोरेटक
पुष्प गुच्छ युक्तानि माल्यदामानि=पुष्पमालाः, तैः सह वर्तते इति तद्, 'धवल'
धवलं=उज्ज्वल 'आयवत्त' आतपत्रं=छत्र, गृहीत्वा 'सलीलं' लीलया सहितं स
क्रीडमित्यर्थः, 'ओहारेमाणी२' अवधारयन्ती२=हरते धारयन्ती२ 'चिट्टु'
तिष्ठति । ततःखलु तस्य मेघकुमारस्य द्वे वरतरुण्यौ शृङ्गारागारचारुवेषेयात्
कुशले शिविकां 'दुरुहंति' दूरोहतः=आरोहतः, दुस्स मेघकुमारस्य 'उभओ
पासि' उभयोः पार्श्वयोः 'नाणामणिकणगरयणमहरिहतवणिज्जुज्जलविचित्त
दंडाओ' नानामणिकनकरत्नमहार्हतपनीयोज्ज्वलविचित्रदण्डे-तत्र 'नाना-
मणयः=अनेकविधा मणयः पञ्चरागादयः, कनकं=स्वर्णं, रत्नानि=कर्कतना-
दीनि च ययो' तौ, अतएव महार्हौ=बहुमूल्यौ तपनीयोज्ज्वलौ-तपनीयं=

पुष्प माला वाले धवल-उज्ज्वल आतपत्र-छत्र को लेकर बैठी हुई थी ।
(तएणं तस्स मेहस्स कुमारस्स दुवे वरतरुणीओ सिंगारागारचारुवेसाओ जाव
कुसलाओ सीयदुरुहंति) इसके बाद दो और वरतरुणीयां की जिनका
वेष शृंगार के घर जैसा रमणीय था तथा जो अपने कार्य संपादन
करने में कुशल थे मेघकुमार की उम पालखी पर चढ़ी--(दुरुहत्ता
मेहस्स कुमारस्स उभओ पासि नाणामणिकणगरयणमहरिहतवणिज्जु-
ज्जलविचित्तदंडाओ चिल्लियाओ सुहुमवरदीहवालाओ संख-कुंदद गरय
अमयमहियफेणपुजसन्निगामाओ चामराओ गहाय सलीलं ओहारे
माणीओ २ चिट्ठंति) चढ़कर वे मेघकुमार के दोनों तरफ नाना नील
वैडूर्य आदि मणियोंवाले, स्वर्ण एवं कर्कतनादि रत्नोंवाले होने के कारण
जो बहु मूल्यवान है, तथा तपे हुए स्वर्ण के समान जो विशेष

वल छत्रने लधने--बेटी હતી (તણ તસ્સ મેહસ્સ કુમારસ્સ દુવે વરતરુ-
ણીઓ સિંગારાગારચારુવેસાઓ જાવ કુસલાઓ સીયદુરુહંતિ) ત્યા બાદ બે
બીજી ઉત્તમ તરુણીઓ--બેભનો વેષ શ્રંગારના ઘર જેવોજ રમણીય હતો તેમજ
જે પોતાના કામને પુર કરવામા કુશળ હતી--મેઘકુમારની પાલખી ઉપર ચઢી,
(દુરુહત્તા મેહસ્સ કુમારસ્સ ઉભઓ પાસિ નાણામણિકણગરયણમહ-
રિહતવણિજ્જુજ્જલવિચિત્તદંડાઓ ચિલ્લિયાઓ સુહુમવરદીહવાલાઓ
મંચકુદ્દગરયઅમયમહિયફેણપુંજસન્નિગાસાઓ ચામરાઓ ગહાય સલીલં
ઓહારેમાણીઓ ૨ ચિટ્ઠંતિ) ચઢીને મેઘકુમારની બંને બાજુએ-અનેક
નીલ વૈડૂર્ય વગેરે મણિઓવાળા, સુવર્ણ અને કર્કતના વગેરે રત્નોવાળા તપાવેલા

तापितस्वर्ण तद्यत् उज्ज्वली चाक्यचिन्मयपुत्तौ, विवित्रौ=विविधशोभासंपन्नौ
 दण्डी यपो ते नानामणिरत्नस्ववितकनन्दद्वयुक्त इत्यर्थः, अतएव 'विशि-
 याशो' वेदीप्यमाने-रमणीयशोभासम्पन्नत्वात् 'सुहृन्मन्त्रदीर्घमाशो' सूक्ष्म
 दीर्घमाशे-सूक्ष्माः=प्रतला=मेण्डा दीर्घा=आयता 'बालाः' केला=यपारो
 तथा, 'सत्त्वकुन्दगरयममयमहियकेणपुमसन्निगासाशो' सुहृन्मन्त्रदीर्घमशो
 उमृतमयिमकेनपुञ्जवदुच्चले चामरे गुरीत्या, मलीलं 'ओहारेमाणीभो-'
 अवधारयन्तयोर विष्टतः। ततःसल्ल एकावरतरुणी शृंगारागार० यावत्
 कुसला, सिद्धिका यावत् 'दुरुह' दुरोदति=भारोदति, दुरुह=मारुह्य, मेघ
 कुमारस्य 'पुरा' पुरतः=अग्रे 'पुरात्यमण' पौरस्त्ये पूर्वदिग्भागे तस्य 'वदप्य
 मवहरवेरुलियविममदह' चन्द्रप्रमदयवैहृयविममदह-चन्द्रप्रमः चन्द्रप्रमा
 चत् मवहरेहृयैरतैः स्वाचतो निमैलो दण्डो यस्य तत् 'तामरि' तामरि=

उज्ज्वल हैं--श्वमकीले हैं--तथा जिनकी शोभा विविध
 प्रकार की है ऐसे वहाँ से जो मण्डित हैं--युक्त हैं--और इसी कारण
 जो विशेष रूप से रमणीय शोभा संपन्न बने हुए हैं। तथा जिनके बाल
 सूक्ष्म ओष्ठ और दीर्घ-लम्बे हैं--और जो शस्य, कुद पुष्प, जलरज,
 मणित अमृतके केन पुज के समान उज्ज्वल हैं ऐसे चामरों की
 माला मणित लहर बैठ गई। (तएवं तस्मै महस्स एगावरतरुणी
 सिंगारा जाय कुसला भीय माय दुरुह दुरुहिणा मेहस्स कुमारस्य पुरा
 पुरात्यमेणं वदप्यमवहरवेरुलियविममदहं तामरि गहाय चिह्न) इसके
 बाद एक उत्तम तरुणी कि जिसका आकार शृंगार के निकतन जैसा
 विशेष शोभास्पद था और जो अपने कार्य संपादन करने में विशेष
 पटौ भी मेघकुमार की स पालकी पर चढ़ी और चढ़कर वह मेघकु-
 मार के समक्ष पूर्व दिग्भाग की ओर चन्द्रप्रमा के समान बज बैस

- १) उपरान्त नेम विशेष उल्लेख प्रकाशनी अलङ्कृत्य, जेवी अनेकविध शोभाओं
 धरायता इत्येवमुक्त विशेष रमणीय अने शोभा संपन्न, नेमना बाण सीमा
 अष्ट अने बाण छे अनेअने ने शय दुरुह पुष्प पाणीना रत्नके, अमृतना
 मयाअल्ल हीलना नभुना नेवा उल्लेख-अमराने विहास पूर्वक धाव करीने-
 जेही अर्थ (तएवं तस्मै महस्स एगावरतरुणी सिंगारा जाय कुममा
 सीय जाय दुरुह दुरुहिणा मेहस्स कुमारस्य पुरा पुरात्यमण वदप्य-
 मवहरवेरुलियविममदहं तामरि गहाय चिह्न) त्वाशाह के उत्तम
 तरुणी--छे नेनी आहार अहार निकेतननी नेम अविशेष शोभा संपन्न अतो
 अने ने पालना कामने पुत्र कस्यामा विशेष अतुर अटी-मिषकुमारनी पावणी
 उपर चढ़ी अने चढ़ीने मिषकुमारनी आगे पूर दिशा तरह अन्त्र प्रस्थानी नेम हीरा

वयजन गृहोत्वा तिष्ठति, ततः खलु तस्य मेघकुमारस्य एकावरतरुणी यावत्
सुरूपा शिबिकां दरोहति=आरोहति, दूरुह्य=आरुह्य, मेघकुमारस्य 'पुव्वद-
क्खिणेणं' पूर्वदक्षिणे खलु आग्नेयकोणे 'सेयं रययामयं' श्वेतरजतमयं=रूप्य-
निर्मितं, 'विमलसलिलपुन्नं' विमलसलिलपूर्णं=निर्मलजलसंभृतं 'मत्तगयमहामुहा-
किइसमाणं' मत्तगजमहासुवाकृतिसमानम्=उन्मत्तगजविशालमुखाकृति सदृशं
विशालमित्यर्थः 'भिगारं' भृङ्गारं 'झारी' इति प्रसिद्धं गृहीत्वा तिष्ठति। सू. ३४।

मूलम्—तस्स मेहस्स कुमारस्स पिया कोडुंबियपुरिसे सदा-
वेइ सदावित्ता एवं वयासी—खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया! सरिसयाणं
सरिसवयाणं सरिसत्तयाणं एगाभरणवसणगहियनिज्जोयाणं कोडु-
बियवरतरुणाणं सहस्सं सदावेह, जाव सदावेति। तएणं कोडुबिय
वरतरुणपुरिसासेणियस्स रन्नो कोडुंबियपुरिसेहिं सदाविया समाणा
हट्ठा पहाया जाव एगाभरणगहियणिज्जोया जेणामेव सेणिए रायातेणा-

रत्नों से खचित दंडवाले एक पंखे को लेकर बैठ गई। (तएणं तस्स
मेहस्स कुमारस्स एगा वरतरुणी जाव सुरूवा सीयं दुरुहइ दुरुहित्ता पुव्व
दक्खिणेणं सेयं रययामयं विमलसल्लिपुन्नं मत्तगय महा मुहाकिइ-
समाणं भिगारं गहाय चिट्ठइ) उस के बाद उस मेघकुमार की पालखी
पर एक और सुन्दरी की जिसका रूप अंगार के गृह जैसा विशेष
सुन्दर था और जो अपने कार्य करने में विशेष निपुणांथी चढी और
चढकर मेघकुमारके अग्नि कोण में श्वेत रजतमय निर्मल जल से
पूर्ण, तथा मत्त गजराज के विशाल मुख के जैसा एक भृङ्गार (झारी)
को लेकर बैठ गई। सू. "३४"

वैश्वं अने रत्न जडेदी दाडीवाणा पणाने लधने भेसी गछ (तएणतस्स मेहस्स
कुमारस्स एगा वरतरुणी जाव सुरूवा सीयं दुरुहइ दुरुहित्ता पुव्व
दक्खिणेण सेयं रययामयं विमलसलिलपुन्नं मत्तगय महा मुहाकिइ-
समाणं भिगारं गहाय चिट्ठइ) त्थार पछी मेघकुमारनी पालखी उपर ओइ
सुन्दर स्त्री—डे नेनु इप अंगारना धर नेवु विशेष सुन्दर हुतु अने ने पोताना
क्षमभा विशेष शण हुती—अदी, अने अदीने मेघकुमारना अग्निशेणु तरइ उन्नव-
यादीना, तमज निर्मल पाल्खीथी लरेला मद्धमत्त हस्तिगजना भो नेवो ओइ
भृङ्गार (झारी) लधने भेसी गछ ॥ सू. "३४" ॥

मेव उवागच्छति, उवागच्छिता मेणि य राय एव वयासी—सदितह ण
 देवाणुप्पिया ! जण्ण अम्हेहि करणिज्ज । तएण से सेणि ए राया त
 कोट्टुत्रियवरतरुणसहस्स एव वयासी गच्छह ण देवाणुप्पिया !
 मेहस्स कुमारस्स पुरीससहस्सवाहिणिं सीय परिवहेह । तएण त
 कोट्टुत्रियवरतरुणसहस्स सेणि एण रक्षा एव वुत्त सत्त हट्टुत्तुत्त तस्स
 महस्स कुमारस्स पुरिससहस्सवाहिणिं सीय परिवहेह । तएण तस्स
 मेहस्स कुमारस्स पुरिससहस्स वाहिणिं सीय दुरुद्धस्स समाणस्स
 इमे अट्टट्टमगलया तप्पढमया ए पुरओ अहाणुपुव्वीए संपट्टिया,
 त जहा सोवत्थिय^१, सिरिवच्छ^२, णदियावत्त^३, वद्धमाणग^४, म्हा
 सण^५, कलस^६, मच्छ^७, दप्पण^८, तयाणतर च ण पुण्णकलसभि
 गारा दिव्वा य छत्तपढागा सचामरा दंसणरइया आलोइयदरि
 सणिज्जा वाउद्धयविजयवेजयती य ऊसिया गयणतलमणुहि इती
 पुरओ अहाणुपुव्वीए संपट्टिया । तयाणंतर च वेरुलियभिसत्त
 विमलदड पलवकोरेटमहदामोवसोहिय चदमंडलनिम विमल
 आयवत्त, पवर सीहासणं च मणिरयणपापीढ सपाउया जुयस
 समाउत्त वट्ठकिंकर—कम्मकर—पुरिस—पायत्त—परिक्खत्त पुरओ अहाणु
 पुव्वीए संपट्टिय । तयाणतरचणं यहवे लट्ठिग्गाहा कुत्तग्गाहा चाव
 ग्गाहा धणुयग्गाहा चामरग्गाहा तामरग्गाहा पोत्थयग्गाहा फल्लयग्गाहा
 पीढयग्गाहा वृधग्गाहा हट्ठप्फग्गाहा पुरओ अहाणुपुव्वीए संपट्टिया ।
 तयाणंतर च ण यहवे दडिणो मुडिणो सिंहडिणो पिंछिणो हासकरा
 डमरकरा चाट्टकरा कीलत्ता य धायत्ता गायताय य नच्चता य हासताय
 सोहता य सावता य रक्खता य आलोय च करेमाणा जयजयसइ च
 पउजमाणा पुरओ अहाणुपुव्वीए संपट्टिया । तयाणतर च ण जघा
 णत्तग्मदिणयणाणं धासगअट्टिलाणाणं चामरगडपरिमडिय

कडीणं अट्टसयं वरतुरगाणं पुरओ अहाणुपुव्वीए संपट्टियं । तयाणं
तरं च णं ईसिदंताणं ईसिमत्ताणं ईसिउच्छंगविसालप्पवलदं-
ताणं कंचणकोसिपविट्ठदंताणं अट्टसयं गयाणं पुरओ अहा-
णुपुव्वीए संपट्टियं । तयाणंतरं चणं सछत्ताणं सज्झयाणं सघंटाणं
सपडागाणं सतोरणवराणं सनंदिघोसाणं सरिखिणीजालपरिक्खि-
त्ताणं हेममयचित्तिगिसकणगनिज्जुत्तदारुयाणं, कालायससुकय
नेमिजंतकम्माणं सुसिलिट्ठवित्तमंडलधुराणं आइण्णवरतुरगसंप-
उत्ताणं कुसलनरत्तेयसारहिसुसंपरिग्गहियाणं वत्तीसतोणपरिमंडियाणं
सकंकडवडंसकाणं सचावसरणपहरणावरणभरियजुद्धसज्जाणं अट्टसयं
रहाणं पुरओ अहाणुपुव्वीए संपट्टियं । तयाणं च णं असि
सत्तिकंततोमरसूललउडभिंडिमालधणुपाणिसज्जं पायत्ताणीयं पुरओ
अहाणुपुव्वीए संपट्टियं । तएणं से मेहेकुमारे हारोत्थयसुकयरइय-
वच्छे कुंडलुज्जोइयाणणे मउडदित्तसिरए अब्भहिय रायतेयलच्छीए
दिप्पमाणे सकोरेंटमह्लदामेणं छत्तेणं धरिज्जमाणेणं सेयवरचाम-
राहिं उद्धुव्वमाणीहि हयगयपवरजोहकलियाए चाउरंगिणीए सेणाए
समणुगम्ममाणगे जेणेव गुणसिलए चेइए तेणेव पहारेत्थ गमणाए ।
तएणं तस्स मेहस्स कुमारस्स पुरओ महा आसा आसधरा उभओ
पासे नागा नागधरा करिवरा पिट्ठओ रहा रहसंगेल्ली । तएणं से
मेहेकुमारे अब्भुगयभिंगारे पग्गहियतालियंटे ऊसविय सेयच्छत्ते-
पवीजियवालवियणीए सव्विड्ढीए सव्वज्जुईए सव्वबलेणं सव्वस-
मुदएणं सव्वादरेणं सव्वविभूईए सव्वविभूसाए सव्वसंभमेणं सव्व-
गंधपुप्फमह्वालंकारेणं सव्वतुरियसइसन्निनाएणं महया इड्ढीए

महया जुईए महया वलेण महया समुदएणं महया वरुडिय जम
 गसमगपवाएणं सखपणवपढह—भेरिस्तल्लरिखरमुहिदुडुक्कमुखमुइग
 दुदभिनिग्घोमनाइयरवेण रायगिहस्स नगरस्स मज्झमज्झेणं
 णिग्गच्छइ ॥ सू० ३५ ॥

टीका—‘तएणं तस्म’ इत्यादि । ततः तल्ल मेघकुमारस्य पिता भेणिक
 कौटुम्बिक पुरुषान् शब्दयति, काश्चयिस्वा एवमवदत् क्षिपमेव सो देवानुमिया !
 सहस्रपस्कानां सहस्रानां सहस्रवृषारिणां ‘एगामरणयसनगगदियनिज्जो
 याण’ एकामरणयसनगृहीतनिर्पोगानां, तत्र एकानि=सजातीयानि आमरणानि=
 भूषणानि, वसनानि=वस्त्राणि येषां त एकाभरणयसनाः, गृहीता=परिभूता
 निर्पोगाः=समाना उरणीषा ‘पगडी’ ‘इन्दल’ इति मापाया पैस्से गृहीत
 निर्पोगाः, ततः पइइयस्य कर्मधारय, तेषां ‘कोडुबियवरतरुणाण’ कौटु
 म्बिकवरतरुणानां=राजसेवकभेष्टयूनां सहस्र शब्दयति, यावत् तं शब्दयति
 तत तल्ल कौटुम्बिकवरतरुणपुरुषा भेणिकस्य राज्ञः कौटुम्बिकपुरुषे शब्दिता

‘तएणं तस्म महस्स कुमारस्स’ इत्यादि ।

टीकाय—(तएणं) इसके बाद (तस्म महःस कुमारस्स पिता) तस्य मेघकुमार
 के पिता भेणिकने (कोटु पियपुरिस्स मरावेइ) कौटुम्बिक पुरुषों की
 बुझाया—(सहायिता) बुझाकर उनसे ऐसा कहा—(विष्णामेव ओ देवाणु
 पिया सरिसयाण सरिसत्तयाणं सरिसपयाण एगामरणयसनगगदिय
 निज्जयायाण कोटु बियवरतरुणाण महस्स सहावेइ जाय सहावेनि) ओ
 देवानुमियो ! तुम भाग शीघ्र ही समान धर्मवाले समान सुकुमार दारीर
 बाल, समान ठमरवाले, समान आभूषणवाले, समान वस्त्र पहिनेवाले
 तथा समान पगड़ी लगानेवाले ऐसे हजार भेष्ट जवान राजसेवकों को

तएणं तस्म मेहस्स कुमारस्स’ इत्यादि ।

टीकाय—(तएणं) त्वाण्णाह (तस्म मेहस्स कुमारस्स पिता) मेघकुमा
 र्ना पिता भेणिके (कोटु पियपुरिसे मरावेइ) कौटुम्बिक पुरुषोंने बोलाया—
 (सहायिता) ओशरीने तेभने इहु ठे (विष्णामेव मा दगाणुपिया सरिस
 याण सरिसत्तयाण सरिसपयाण एगामरणयसनगगदियनिज्जयायाण कोटु
 बियवरतरुणाण महस्स सहावेइ जाय सहावेनि) हे देवानुमियो ! तमे भवरे
 समान धर्मवाला समान सुकुमार शरीरवाला, समान ठमरवाला, समान आभूषण
 धारण करनेवाला, समान वस्त्र पहिनेवाला तेमण् समान पायड़ी आधनावा मित्र जो
 हजार राजसेवकोंने बोलाया तेमण् सबकी आज्ञा प्रभावे तत्त ए देव जो हजार

सन्तः हृष्टाः स्नाता यावत् एकाभरणवसनगृहीतनिर्योगाः यत्रैव श्रणिको राजा तत्रैवोपागच्छन्ति, उपागत्य श्रेणिकं राजानमेवमवदन्-संदिशन्तु खलु हे देवानु-प्रियाः यत् खलु भग्माभिः करणीयम् । ततः खलु स श्रणिको राजा तत् कौटुम्बिकवर-तरुण सहस्रमेवमवदत् गच्छत खलु हे देवानुप्रियाः यूयं मेघकुमारस्य

बुलाओ : राजा की इस प्रकार आज्ञा पाकर उन लोगोंने शीघ्र हो ऐसे राज पुरुषों को बुलाया (तएणं कौटुम्बिकवरतरुणपुरिसा सेणियस्सरन्नो कौटुम्बिकपुरिसेहिं सदाविया समाणा हट्ठतुट्ठ जाव हियया ण्हाया जाव एगाभरणगहिय णिज्जोय जेणामेव सेणिए राया तेणामेव उवा गच्छंति) इसके बाद वे कौटुम्बिक श्रेष्ठ तरुण पुरुष श्रेणिक राजा के मामने उन कौटुम्बिक पुरुषों के द्वारा बुलाये जाने पर बहुत अधिक हर्षित हुए और संतुष्ट हुए। उसी समय उन्होंने स्नान किया काक आदि पक्षियों के लिये अन्नादि देने रूप बलिर्कर्म आदि क्रियाएँ की। बाद में एक से आभरण एक से वस्त्र पहिन कर और एक जैसी पगड़ी बांधकर जहाँ राजा श्रेणिक थे वहाँ आये। (उवागच्छत्ता सेणियं रायं एवं वयासी) आकर उन्होंने श्रेणिक राजा से इस प्रकार कहा (संदिमह णं देवाणुप्पिया ! जणं अम्हेहिं करणिज्ज) महाराज ! आज्ञा कीजिये- जो कार्य हमारे करने लायक हो उसकी। (तएणं से सेणिए राया त कौटुम्बिकवरतरुणसहस्स एवं वयासी) इस के बाद श्रेणिक राजाने उन हजार युवा कौटुम्बिकपुरुषों से ऐसा कहा (गच्छह ण देवाणु-राजसेवकोने ओलाव्या (तएणं कौटुम्बिकवरतरुणपुरिसा सेणियस्सरन्नो कौटुम्बिकपुरिसेहिं सदाविया समाणा हट्ठतुट्ठ, जाव हियया ण्हाया जाव एगाभरणगहिय णिज्जोय जेणामेव सेणिए राया तेणामेव उवागच्छंति) त्थार भाह ते कौटुम्बिक श्रेष्ठ तरुण पुरुषो श्रेष्ठिक शन्ननी सेवा भाटे कौटुम्बिक पुरुषो द्वारा ओलावाता ण्हायिने ण्हुं न प्रसन्न अने संतुष्ट थया तेज्जोये तरत्त न स्नान क्थुं डागडा वगेरे पक्षीओने अन्न अर्पणुत्थ पबिकर्म्म क्थुं त्थार पक्षी ओके जेवा आभरण ओके जेवा वस्त्र पहिने, अने ओके जेवी पाघडीओ बांधिने श्रेष्ठिक शन्ननी पासो गया। (उवागच्छत्ता सेणियं राय एवं वयासी) त्यां न्धने श्रेष्ठिक रा ने तेमणे क्खुं के-(सदिसह णं देवाणुप्पिया ! जणं अम्हेहिं करणिज्ज) हे महाराज ! हमारे लायक कामनी आज्ञा आपो (तएणं से सेणिए राया तं कौटुम्बिकवरतरुणसहस्स एवं वयासी) त्थार भाह श्रेष्ठिक शन्नओ उन्नर कौटुम्बिक युवान पुरुषोने क्खुं के (गच्छहण देवाणुप्पिया ! मेहस्स कुमा

णग' वर्धमानकः=शरावचिन्हविशेषः, ४, 'भद्रासण' भद्रासनम्=आसनविशेषः, ५, 'कलस' कलशः=कुम्भः, ६, 'मच्छ' मत्स्यः=मीनं युग्मं, ७, 'दप्पण' दर्पण, ८, 'तयाणंतरंच णं' इत्यादि-तदनन्तरं च खलु 'पुण्णकलसभिगारा' पूर्णकलश-भृङ्गारा.-जलपूर्ण कलशाः, तथा जलपूर्णा भृङ्गाराः, दिव्याः छत्रपताकाः च-मरैः सहिताः, तथा 'दमणरइया' दर्शनरतिदा=दृष्टिसुखप्रदा 'आलोइयदरि-सणिज्जा' आलोकदर्शनीया=आलोके=दृष्टि विषये क्षेत्रे स्थिता अत्युच्चत्वाद्दूर-तोऽपि दर्शनीया 'वाउडूयविजय वैजयंती' वातोद्धृतविजयवैजयन्ती च-वायुना प्रचालिता विजयसूचिका वैजयन्ती=पताकाविशेषः, सा वैजयन्ती कीदृशी-इत्याह 'ऊसिया' उच्छ्रिता, ऊर्ध्वीकृता तथा-'गगणतलमणुलिहन्ती'-गगनतलमनुलिहती=गगनतलस्पर्शिनी पुरतः यथानुपूर्व्या=क्रमेण संपट्टिया

दिशा में नौ कोणों वाला स्वस्तिक विशेष (वद्धमाणग) वर्धमानक एक शराव रूप चिह्न विशेष (भद्रासण) भद्रासन-आसन विशेष, (कलस) कलश-कुम्भ (मच्छ) मत्स्य--मीनयुग्म, (दप्पण) दर्पण (तया णतरं) इन के बाद (पुण्णकलसभिगारा) जलपूर्णकुम्भ तथा जल पूर्ण झारा (दिव्यछत्रपडागा सचामरा दमणरइया आलोयदरिसणिज्जा) चामर सहित दिव्य छत्र पताकाएं,--दृष्टि को सुखप्रदान करने वाली तथा दृष्टि के योग्य विषयभूतक्षेत्र में स्थित होने के कारण दूर से दिखलाह पडने वाली (वाउडूयविजयवैजयन्ती) ऐसी वायु से कल्पित हुई विजय सूचक वैजयन्ती, जो (ऊसिया गगणतलमणुलिहन्ती पुरओ अहाणुपुव्वीए संपट्टिया) बहुत उन्नत थी और इसी कारण जो आकाशतल को छू रही थी। इस प्रकार ये ८ मंगलकारी वस्तुएं यथाक्रम से उन मेघकुमार के आगे प्रस्थित हुई। (तयाणंतरंच) इनके बाद

विशेष, (वद्धमाणग) वर्धमानक-एक शराव रूप चिह्न विशेष, (भद्रासण) भद्रासन-आसन विशेष, (कलस) कलश-कुम्भ (मच्छ) मत्स्य चिह्न-मीन युग्म, (दप्पण) अरीसा, (तयाणंतरं) त्थार पछी (पुण्णकलसभिगारा) पाण्णी लरेवो कणश तेमज पाण्णी लरेली अरी, (दिव्याय छत्रपडागा सचामरा दमण रइया आलोयदरिसणिज्जा) अमर सहित दिव्य छत्र अने धण्ण्यो, आओने सुभ पमाउनारी तेमज थोअ स्थाने गोठवाओली होवाथी हरथी पण्ण नजरे पडती (वाउडूय विजयवैजयन्ती) पवनथी लहेरानी विजयन्ती सूअक वैजयन्ती धण्ण डती के ने (ऊसिया गगणतलमणुलिहन्ती पुरओ अहाणुपुव्वीए संपट्टिया) गहुं न जिये अने आकाशने स्पर्श करी रही डती आ प्रमाण्णे आ आठ म गण-कारी वस्तुओ मेघकुमारनी आगण प्रस्थापित करवाभा आवी डती (तयाण-

સંપ્રસ્થિતા=પ્રચલિતા તદનન્તરં ચ 'વેરુચિયમિસતત્રિમલદંદ' વૈદ્યમાસમાન
 વિમલદંદ 'પલ્લવકોરંદમહદામોવસોદિય' પલ્લવકોરંદમાસ્યદામાપ
 શોભિત-પલ્લવમાનકોરંદમાસ્યદામોપશોભિત 'વદમહલનિમ' ચન્દ્ર
 મંડલસદૃશ વિમલ=નિર્મલ 'આયલ્લ' આતપલ=છત્રં, પુનઃ 'પલ્લવ' પલ્લ
 સિદાસનં ચ મળિરત્નપાદપીઠં-મળિરત્નસ્વચિતં પાદપીઠ યસ્ય વિદ્વાન
 નમ્ય તત્તથા સપાઠયા જુવમમાઠર્ષ' સ્વપાદુકાયુગસમાયુક્ત, તમ ધ્વન=
 સ્વકીયન મધકુમારસમ્યપિના પાદુકા-યુગેન સમાયુક્ત=સદિત તથા 'વદુ
 કિંકરકર્મકરપુરિમપાયલ્લપરિવિલ્લ' વદુકિંકરકર્મકરપુરુપવાદાતપરિક્ષિત,
 તત્ર વદ્યઃ કિંકરાઃ=કામીદામાદ્ય કર્મકરપુરુપા=સવૈતનિકમૃત્યા,
 પાદાત=પદાતિસમૂહ શ્રુધારપુરુપા, પૈત મર્વે પરિક્ષિત=યુક્ત, પ્રલ
 વિદ્વામનં પુરતો યથાનુવૃત્ત્યા સંપ્રસ્થિત=પ્રચલિતમ્ । તદનન્તરં ચ વદ્યઃ
 'લલિંગગાઠા લલિંગગાઠાઃ=યલ્પિષારિણઃ 'લાપદાર' ક્ષતિઆપાયા 'કુતંગગાઠા'

(વેરુલપમિમલવિમલદંદ પલ્લવકોરંદમલ્લદામોવસોદિય વદમહલ
 નિમ વિમલં આયલ્લ પલ્લવ સોદામણ ચ મળિરત્નપાયર્ષીઠં સપાઠયાજુવ
 સમાઠર્ષ વદુકિંકરકર્મકરપુરિસપાયલ્લપરિવિલ્લ) વૈદ્યમાસિયો સે
 જિસકા વદ માસમાન છે, પલ્લવ કારણ પુષ્પો કી માલા સે જા શાભિત
 હો રહા છે પણ વન્દ્ર મહમ ક નમાન મિસકો કાંતિ નિમલ છે પણ
 છત્ર મળિરત્ન સ્વચિત પાદ પીઠપાલા પલ્લવ સિદાન, જો મેષકુમાર મલ્લ
 પાદુકા યુગ સે યુક્ત યા ભોર મનક વાસી વાસઆદિ કિંકરો સે
 સવૈતનિક મૃત્યો સે શ્રમધારી પુરુષો સ જો ગ્યાત યા (પુરઆ) મેષ
 કુમાર કે આગે (મહાણુવૃત્તીય સપદિયં) મનુક્રમ સે પાસ્યેત હુપ ।
 (તથાર્ણતરં ચ વદ્યે લલિંગગાઠા કુતંગગાઠા લાવગાઠા પશુયગાઠા

તરં) ત્યાર બાદ (વેરુચિયમિસતત્રિમલદંદ પલ્લવકોરંદમલ્લદામાપ
 સોદિય વદમહલનિમ વિમલં આયલ્લ પલ્લવ સોદામણ ચ મળિરત્નપા
 યર્ષીઠં સપાઠયાજુવસમાઠર્ષ વદુકિંકરકર્મકરપુરિસપાયલ્લપરિ
 વિલ્લ) જેની ઘડી વેશ્ય મળિરત્નપા યર્ષીઠં રહી છે અને વદ્રમળની જેમ
 જેની કાંતિ નિર્મળ છે એવું છત્ર તેમજ મેષકુમારની પાદુકા-યુગથી ચોક્કસ,
 અનેક મળિરત્નોવાળું અનેક ઘડી ઘડો વગેરે કિંકરો, સવૈતનિક સેવકો, શ્રમથી
 સદૃશ થયેલા પુરુષોથી બાંધેલ એવું પાદ પીઠવાળું ઉત્તમ સિદ્ધાસન હોય (પુરમો)
 આ મેષકુમારની સામે (મહાણુવૃત્તીય સંપદિયં) મનુક્રમે ચોક્કસમા બાંધ્યાં
 (તથાર્ણતરં ચ વદ્યે લલિંગગાઠા કુતંગગાઠા લાવગાઠા પશુયગાઠા,
 પામરગાઠા, તોમરગાઠા, પોલ્લયગાઠા, કલયગાઠા પીઠય

कुन्तग्राहाः=भलधारकाः, 'चोवग्गाहा' चापग्राहः=धनुग्राहाः, चामरग्राहाः
'तोमरग्राहा' तोमरग्राहाः=बाणविशेषधारिणः 'पात्थयग्गाहा' पुस्तकग्राहाः=
काण्टपट्टाद्युपरिविधिविचित्रधारिणः 'फलयग्गाहा' फलकग्राहाः फलकधारिणः
पीठयग्गाहा' पीठकग्राहा = 'वाजोट' इति भाषायां तद्धारकाः, वीणाग्राहाः
'कूवग्गाहा' कुप्यग्राहाः=तैलपात्रधारिणः 'ममालवी' इति भाषाया, 'डडप्फग्राहा'
आभरणकरण्डकधारिणः, पुरतः यथानुपूर्व्या=यथाक्रम संपस्थिताः । तदनन्तरं
च वहवो दण्डिनः=दण्डधारिणः, मुण्डिनः=मुण्डिताः, 'सिंहंडिणो' शिखण्डिनः
शिखावत इत्यथ 'पिंछिणो' पिच्छिणः=मयूरपिच्छधारिणः, हासकराः भाड इति

चामरग्राहा, तोमरग्राहा, पात्थयग्गाहा, फलयग्गाहा पीठयग्गाहा,
वीणाग्राहा, कूवग्गाहा, डडप्फग्राहा पुरओ अहाणुपुन्वीए सपट्टिया)
इमके वाद अनेक यष्टिधारी, (चोपदार) भालाधारी, धनुधारी, चामर
धारी, बाण विशेष धारी कालपट्ट पर अनेक प्रकार के चित्रधारी, फलक-
धारी वाजोटधारी, वीणाधारी, तैलपात्रधारी (ममालवी) और आभरणों के
पिंटारों के धारी ये सब जन यथाक्रम से उस मेघकुमार के आगे
चले । (तयाणंतर च णं वहवे, दंडिणो मुण्डिणो सिंहंडिणो पिच्छिणो हास
करा, डमरकरा, चाडुकरा, कीलता य वायता य गायता य नच्चंता य
हासंताय सोहंता य सावता य रक्खंता य आलोयंच करेमाणा जय २
महं च पउजमाणा पुरओ अहाणुपुन्वीए सपट्टिया) इनके बाद अनेक दंड-
धारी पुरुष अनेक मुंडिन व्यक्ति अनेक चोटीवाले जन अनेक मयूर
पिच्छिकावाले मनुष्य अनेक हँसी मजाक करनेवाले भाँडजन, अनेक

ग्गाहा, वीणाग्राहा, कूवग्गाहा, डडप्फग्राहा पुरओ अहाणुपुन्वीए सपट्टिया)
त्यार पछी अनेक यष्टिधारी, (छडीदार), लालावाणा, धनुषवाणा, चमरवाणा, बाण
विशेष धारणु करनारा, काण्ट पट्ट उपर अनेक नतना चित्रो धारणु करनारा, डडक-
वाणा, आळकवाणा, वीणुवाणा, तेलना पात्रने धारणु करनारा ओटवे के भशालचीओ
अने धरेणुओनी पेटीओ लधने उभा रहेनारा अधा भाणुसो यथाक्रमे मेघकुमारनी
आगण आगण आलवा लाय्या. (तयाणतरंच णं वहवे दंडिणो, मुंडिणो सिंहं-
डिणो, पिंछिणो, हासकरा, डमरकरा चाडुकरा, कीलंताय वायंताय गायंताय,
नच्चंताय हासंताय सोहंताय सावंताय रक्खंताय आलोयंच करेमाणा
जय २ सह च पउजमाणा पुरओ अहाणुपुन्वीए सपट्टिया) त्यार भाद अनेक
दंडधारी पुरुषो, अनेक मुंडित पुरुषो, अनेक चोटीवाणा भाणुसो, अनेक मोरनां
पीछावाणा भाणुसो, अनेक हसी मन्क करनारा लाडनो, अनेक कसरतभान् पडे-

प्रसिद्धा, डमरकराः=व्यायामकारिणः 'चाडकरा' चाडकराः=विंशदाः, 'कीडता य' कीडत =कुतूहलकराश्च 'वायता य' वादयन्तश्च वीणादिकं वादयन्त गायन्तश्च नृत्यन्तश्च हास्यन्तश्च 'सोईता य' शोभमानाश्च=शोभां दधाना 'साधता य' आश्रयन्तश्च=मगलरचनानि आश्रयन्तः, 'रक्षलेता य' रक्षन्तश्च=विघ्नतो रक्षां कुर्वन्तः, 'आलोप च करमाणा' अलोकं च कुर्वाणाः, दीक्षोत्सवसम्यपि मष्टिं प्रेक्षमाणाः, जय जय शब्दं च कुर्वाणा पुरतो यथाक्रमं समस्विता = प्रचलिताः । तदनन्तरं च खलु 'महाप' आत्मानां जातिमतां त्रमल्लिहाय पापं' त्रमल्लिहायनानां-तत्र तरो=वेगो बल वा तस्य मल्ली=पारशो=वेगा दिसम्पन्न, हायन = संवत्सरो वर्तत येषां ते तयोक्ता, तेषां वेगादियुक्त यौवनसपत्नानां, 'यासग अहिलाण' स्यासकाहिलानानां, तत्र स्यासकोऽ आभरणविशेषः, अहिलानां सुख यथमं=लगाम इति भाषाप्रसिद्ध येषां च तथा तेषां, 'धामरमंडपरिमडियकडीण' धामरमंडपरिमण्डितकटीनां तत्र

कसरती पहलवान, अनेक प्रिय बोलने वाले चाडकारी मनुष्य अनेक कौतूहल प्रदर्शित करने वाले पुरुष अनेक वीणा आविर्कोषमाने वाले अनंश गान करने वाले अनेक नृत्य करने वाले, अनेक दूसरों को हँसाने वाले, अनेक विविध प्रकार की अपने शरीर की शोभा बनाने वाले, अनेक दूसरों को मुख मार्गमिक लोग मगल बचन सुनाने वाले अनेक विघ्नो से रक्षा करने वाले अनेक दीक्षा उत्सव सन्धी समृद्धि का देखने वाले व्यक्ति मय मय झग्न करते हुए यथाक्रम से उस मधुकुमार के आगे बढ़े । (तयार्णतर जं अरुवार्णतर मल्लिहायणाम धासक पहिलालाणे वामर मंडपरिमडियकडीणं) इसके बाद जातिमान वे गार्हिसंपन्न आयुवाले-मर्णात् पिष्टिष्ट वेग युक्त यौवन अवस्था वाले, आभरण विशेष और

वस्त्राणे अनेक भीडु बोलनाश आपहल भाषणे अनेक कौतूहल प्रदर्शित करनेवाले पुरुषो अनेक वीजा वज्रेने पञ्जान्नाश पुरो अनेक जानाश अनेक नृत्य करनेवाले अनेक जीलजोने हमाकनाश अनेक जतनी पीतानी शरीरनी शोभा जनानाश अनेक जील भाषणेने मात्रलिक प्रवसनो सभणानाश, अनेक विघ्नोधी रक्षा करनेवाले अनेक दीक्षा-उत्सव सन्धी समृद्धिने जेनाश भाषणे, 'वज्र, वज्र शब्द उच्यन्त्या वज्र-कमे येपकुमारनी आगत बालना लाजा (तयार्णतरं वज्र जयार्णतर मल्लिहायणार्ण यासक अहिलामार्ण धामरमंडपरिमडियकडीणं) त्सार बाद जाति, मान वेग वज्रेनी द्रष्टिमे संपन्न आयुध धरावता जेटे के विशेष जतिवर्ण, मुखावस्थावाग्य धरेजुंजोधी सभजेला, लगामबाण, अभरीधी

चामराणि एव मण्डाः मण्डनानि इति चामरमण्डाः तैः परिमण्डिताः क् यः
 येषां तथा तेषाम्, 'अट्टसय' अष्टशतम्-अष्टाधिकशतं 'वरतुरगाणं' प्रशस्ताश्वानां
 पुरतो यथानुपूर्विकेण संप्रस्थितं-प्रचलितम्। तदनन्तरं खलु 'ईसिदंताणं'
 ईषदन्तानां ईषदल्पा लघवो दन्ता येषांते तथा तेषा 'इसिमत्ताणं' इषन्मत्ताना
 स्वल्पनां, 'ईसिउच्छगविसालधवलदंताणं' ईषद्वत्सङ्गविशालधवलदन्तानाम् उत्सङ्गा
 उय उत्सङ्गाः=पृष्ठप्रदेशाईषद्विशालाः, धवला दन्ताश्च येषां ते तथा तेषा
 'कचणकोसपविट्टदंताणं' काञ्चनकोसपविट्टदन्तानां-काञ्चनस्य कोपी कोथली
 इति प्रसिद्धा काञ्चनकोपी तत्र प्रविष्टादन्ता येषां ते तथा तेषां गजानामष्ट-
 शतम् अष्टाधिकशतं पुरतो यथानुपूर्विके संप्रस्थितम्। प्रचलित तदनन्तरं च
 खलु सच्छत्राण=छत्रसहितानां, सध्वजाना=ध्वजासहिताना, सघण्टानां=
 घण्टासहितानां, सपताकानां=पताकासहितानां, सतोरणवराणां=प्रवरतोरण-
 सहिताना सनन्दिघोषाणां=नन्दिघोषसहितानां वादित्रवादयुक्तानां 'सखिखिणी-
 जालपरिक्खित्ताणं' सक्किङ्किणीजालपरिक्खित्तानाम्, किङ्किणीजालसहितानां

लगाम वाले, चामरो से मंडित कटि प्रदेश वाले, ऐसे (वरतुरगाणं अट्टसय)
 सुन्दर घोड़े १०८ की संख्या में (पुरओ अहाणुपुव्वीए संपट्टियं) आगे
 यथाक्रम से चले। (तयाणं तरं च णं ईसि दंताणं ईसिमत्ताणं ईसिउच्छगविसाल-
 धवलदंताणं कचन कोसि पविट्टदंताणं अट्टसयं गयाणं पुरओ अहाणुपुव्वीए
 संपट्टियं) इसके बाद जिनके दांत बहुत छोटे हैं, और जिनकी मत्ता
 वस्थास्वल्परूप में प्रकट हो चुकी है, जिनका पृष्ठ भाग कुछ विशाल
 है और दांत जिनके धवल हैं, तथा सुवर्ण की शैली में जिनके दांत पिरोये
 हुए हैं ऐसे १०८, हाथी आगे यथाक्रम से चले। (तयाणंतरं च णं
 सच्छत्ताणं सज्झयाणं सघंटाणं सपडागाणं सतोरणवराणं सनन्दिघोसाणं
 सखिखिणीजालपरिक्खित्ताणं) इसके बाद छत्र सहित ध्वजा, घंटा
 सहित, पताका सहित, प्रवर तोरण सहित नन्दिघोष सहित अर्थात्

शोभित डेउवाणा (वरतुरगाण अट्टसय) सुन्दर १०८ ओकेसो आठ घोडाओ
 (पुरओ अहाणुपुव्वीए संपट्टियं) आगण यथा-क्रमे आलवा लाय्या (तयाणं-
 तरं च णं ईसिदंताणं इसिमत्ताणं इसिउच्छगविसालधवलदंताणं कंचन
 कोसिपविट्टदंताणं अट्टसय गयाणं पुरओ अहाणुपुव्वीए संपट्टियं) त्यार
 णाद नाना सुन्दर दातवाणा, प्रकट थयेली स्वल्प भत्तावस्थावाणा, थोडा पीठेनो साग
 नेनो विशाल छे ओवा सङ्केद दातवाणा तेभज सुवर्ण भडित दातवाणा १०८ ओके
 सो आठ हाथी अनुक्रमे आगण आलवा लाय्या (तयाणंतरं च णं सच्छत्ताण
 सज्झयाणं स घंटाणं सपडागाणं सतोरणवराणं सनन्दिघोसणाणं सखि

कवचैः अवतंसकैः शिरोभूषणैश्च सह वर्तन्ते इति तेषां 'सचावसरपहरणावरण
भरियजुद्धसज्जाणं' सचापशरप्रहरणावरणभृत्युद्धसज्जानां तत्र सचापा धनुर्युक्ताः
शराः प्रहरणानि=खड्गादीनि लोहमयशिरोवेष्टनानि तैर्भूता युक्ताः युद्धस
ज्जाश्च ये, तेषां रथानाम् अष्टशतम् अष्टोत्तरशत पुरतो यथानुपूर्वि=क्रमेण-
संप्रस्थितम्=पचलितं तदनन्तरं च खलु 'असिसत्तिकोत्ततोमरमृललउडभि-
डिमालधनुपाणिसज्जं' असिगतिकुन्ततोमरमृललकुटभिदिपालधनुःपाणिसज्जं-
तत्र असिः खड्गः, शक्तिः शस्त्रविशेषः, कुन्तः=मल्लः, तोमरः=बाणविशेषः
शूलं लोहमयसुतीक्ष्णकण्टक लकुटः यष्टिः भिदिपालः शस्त्रविशेषः गोफण
इति भाषायां, धनुः चापः एतानि पाणौ हस्ते भज्जानि सज्जीभूतानि यस्य
तत्र, पादातानीकं पदाति समूहसैन्यं पुरतः संप्रस्थितं यथानुपूर्वि प्रच-
लितं=ततः खलु स मेघकुमारः, हारात्थयसुकयरइयवच्छे' हारावस्तुत रतिद
वक्षाः तत्र हारस्य हृदि अवमृतेन धारणेन मुष्टु कृतं सुगचितं अतएव रतिदम्
आनन्दजनकं वक्षः=वक्षःस्थल यस्य सः, तथा 'कुंडलज्जोइयाणणे' कुंडलो धोति-

हुए है-(सकंकडवाडिमकाण) और जो कवचों एवं शिरोभूषणों से भरे
हुए है (सचावसरपहरणावरणभरियजुद्धसज्जाणं) धनुष तलवार
आदि प्रहरण तथा लोह मय शिरोवेष्टन रूप आवरणों से जो युक्त है एवं
जो युद्ध के योग्य हैं ऐसे (रथाणं अट्टसयं पुरओ अहाणुपुन्वीए सपट्टियं)
१०८, रथ उस मेघकुमार के आगे यथा क्रम से चले। (तयाणंतरं च
णं असिसत्तिकोत्ततोमरमृललउडभिडिमालधनुपाणिसज्जं पायत्ताणीय
पुरओ अहाणुपुन्वीए सपट्टियं) इसके बाद तलवार, शक्ति, भाला, तोमर
(बाण विशेष) लोहमय, सुतीक्ष्ण कण्टक रूप शूल, लकुट, (याष्टि) भिदि-
पाल, गोफण) और चाप-धनुष ये सब जिनके हाथों में हैं ऐसा पैदल
सैन्य उस मेघकुमार के आगे यथाक्रम से चले (तएणं से मेहेकुमारे-

(सकंकडवाडिमकाण) अने ने कवचो अने शिरो भूषणुथी लरेला छे
(सचावसरपहरणावरणभरियजुद्धसज्जाणं) धनुष, तलवार वगेरे प्रहरण
तेमज्जोअउना शिरोवेष्टन इय आवरणुथी युक्त अने युद्ध योग्य (रथाण
अट्टसयं पुरओ अहाणुपुन्वीए सपट्टियं) अकसे आठ रथ मेघकुमारनी
आगण यथाक्रमे आल्या (तयाणंतरं च णं असिसत्तिकोत्ततोमरमृल
लउडभिडिमालधनुपाणिसज्जं पायत्ताणीयं पुरओ अहाणु पुन्वीए
सपट्टियं) त्थार आठ तलवार, शक्ति, भाला, तोमर (बाण विशेष) लोहमय आ मधा
सुतीक्ष्ण कण्टक इय शूल, लकुट (लाडली) भिदिपाल (गोफण) अने चाप (धनुष)
शस्त्रोथी सन्न थयेली पायदल सेना यथाक्रमे मेघकुमारनी आगण आलवा - लागी.
(तएणं से मेहेकुमारे हारात्थ य सुकयरइयवच्छे कुंडलज्जोइयाणणे,

ताननः=कुण्डलपरिचारणेन प्रकाशितमुक्त्वा मउडदित्सितिरए' मुकुटदीप्तिरि-
 स्काः=मुकुटशोभितमस्तक, 'अम्भारिपरायतेयलच्छीए' अम्भारिकारामतजो
 मम्भ्या-मम्भधिक साविश्वय राजतन। पूर्वोर्गमितप्राप्ताधिकारस्य तेन प्रमापः
 तस्य लक्ष्मोः शोभा तथा दिप्यमाणे' दीप्यमानःशोभमानःसकारम्भारयदान्ना,
 कोरष्टपुष्पमालायुक्तेन 'परिजम्भमाणेण' प्रियमाणेन भृत्येनेति माप। 'छत्तेन'
 छत्तेन युक्त 'सद्यवरचामराहि' स्वतन्त्रचामराभ्यां 'उद्भूयमाणेहि' उद्भूय
 मानाभ्यां-वोज्यमानाभ्यां युक्त 'हयगजपवरजोहकमियाए' हयगजपवर
 योषकलितया, चतुरङ्गिण्या सेनया 'समणुगम्भमाणमग्ने' समणुगम्भमानमार्गः-
 समम्भ=सम्यक्प्रकारेण अनुपश्चात् गम्यमानो मार्गो यस्य स मेघकुमारः यत्रै
 वगुणश्चिह्नं वैत्यम्=सुद्यते=। उद्यान तत्रैव 'पहारत्यगमनाए' गमनाय प्रधा-

हारोत्थ य मुकपरहयवक्त्रे कुण्डलोज्जोहयाणणे, मउडदित्सितिरए अम्भारिप
 रायतेयलच्छीए दिप्यमाणे सकोरेंटमस्तकामेण छत्तेण परिजम्भमाणेण से
 यवरचामराहि उद्भूयमाणीहि हयगजपवरजोहकमियाए पातरंगिणीए
 सेनाए समणुगम्भमाणमग्ने) इसक बाद वह मेघकुमार कि जिसका वस्त्र
 स्थल धारण किये गये हार से आनन्द पद हो रहा है मुख पहिरे हुए
 कुण्डल से प्रकाशित हो रहा है, मस्तक धारण किये हुए मुकुट से दी-
 प्यमान हो रहा है, और जो स्वयं अमयादिक रामतेज की शोभा से विशेष
 प्रमादशाली बना हुआ है-तथा जिसके ऊपर कोरेंट पुष्प की माला से युक्त
 छत्र नौकर क द्वारा धारण किया गया है, और जिस पर श्वेत उद्यम
 दो चामर धारे जा रहें हैं तथा जो हय-गज एवं बहुत अधिक बलिष्ठ
 योद्धाओं से युक्त चतुरंगिणी सेना से अनुगम्यमान मार्ग वाला है (जेनेव
 गुणसिंसए चेइए तेणेव पहारेत्यगमनाए) जहाँ शुभशिलक उद्यान वा उस और

मउडदित्सितिरए अम्भारिपरायतेयलच्छीए दिप्यमाणे सकोरेंटमस्त
 कामेण छत्तेण परिजम्भमाणेण सेयवरचामराहि उद्भूयमाणीहि हयगज
 पवरजोहकमियाए पातरंगिणीए सेनाए समणुगम्भमाणमग्ने)
 त्वार ग्राह धारण करेला दास्यी शोभित वस्त्र स्थल वाणे पहरेला कुण्डलो ज्योति
 त्तो वाणे धारण करेला मुकुटधी प्रदीप्त मस्तकवाणोअमयादिक तत्त्व तेज नी शोभाधी
 स्वयं अविशेष प्रकाशशील नोकर ताखेला कोरट पुष्पनीमाण्ड मुकुट छत्रवाणे, उत्तम
 सहेद ने अमराधी नीलित यतो अने शोभा दासी, रम वजेरेनी नलवान योद्धाज्योवाणी
 चतुरंगिणी सेना जेनी पाछण पाली रही छ जेणे मेघकुमार (जेनेव गुणसिंसए
 चेइए तेणेव पहारेत्य गमनाए) अत्युत्तम उद्यान तत्रैव ज्यो त्वार यवे।

रितवान् गन्तुमुद्यतः ततः खलु मेघकुमारस्य पुरतः 'महा' महान्तः 'आसा' अश्वाः
'आसधरा' अश्वधराः ये अश्वान् धारयन्ति ते अश्वधराः अश्वारोहा इत्यर्थः, उभयोः
पार्श्वयोः 'नागा' हस्तिनः 'नागधरा' हस्त्यारोहाः 'करिवरा' मत्तगजाः,
पृष्ठतः-पश्चाद्भागे 'रहा' रथाः, रहसंगेल्ली' रथमालाः प्रचलन्ति। ततः खलु
स मेघकुमारो 'निर्गच्छति' इत्यनेन अग्रतः सम्बन्धः, कीदृशः सन् निर्ग-
च्छति-इत्याह-'अभ्युदगतभृङ्गारः' अभि-अभिमुखम् अग्रे
उद्गताः=प्रचलिताः भृङ्गाराः भृङ्गारधारिणो यस्य तथा 'पगहियतालियटे'
प्रगृहीततालवृन्तः प्रगृहीतानि तालवृन्तानि यस्मै स तथा 'उसवियसेयच्छत्ते'
उच्छृतश्वेतच्छत्रः उच्छतं परिधृतं-श्वेत छत्र यस्मै स तथा 'पवीजियवाल-
वियणीए' पवीजितवालव्यजनः पवीजिते बालव्यजने श्वेतचामरे यस्य स

जाने के लिये उद्यत हुआ। (तएणं तस्स मेहस्स कुमारस्स पुरओ महाआसा-
आमधरा उभयो पासे नागा नागधरा करिवरा पिट्ठओ रहा रहसंगेल्ली)
इस के बाद उस मेघकुमार के आगे बड़े-बड़े तथा अश्वारोही, दोनों
तरफ नाग (गज) तथा गजारोही (हाथी सवार) एवं मदोन्मत्तहाथी, और
पीछे रथ और रथों की पंक्ति चली (तएणं से मेहकुमारे अब्भुगयभिगारे
पगहियतालियटे उसविय सेयच्छत्तेपवीजियवालवियणीए) इसके बाद
वह मेघकुमार कि जिसके साथ भृङ्गार को लेकर भृङ्गारधारी लोग चल
रहे हैं, श्वेत छत्र को लेकर श्वेत छत्रधारी लोग चल रहे हैं, श्वेत
चामरो को लेकर श्वेतचामर धारी लोग चल रहे हैं (सन्विट्ठीए सन्व-
जुईए) सर्व ऋद्धि से, सर्व कान्ति से, (सन्ववलेण सन्वसमुदएण

(तएण तस्स मेहस्स कुमारस्स पुरओ महा आसा आमधरा उभयो
पासे नागधरा करिवरा पिट्ठओ रहा रहसंगेल्ली) त्थार आह मेघकुमार
नी आगण भोटा भोटा घोडाओ अने घोडे स्वारे, अन्ने तरङ्ग डाथीओ अने डाथी स्वारे
तेमज्ज भदभत्त डाथीओ आध्या जता हुता अने पाछण रथ अने रथनी डारभाणा
आली जाती हुती (तएणं से मेहकुमारे अब्भुगयभिगारे पगहियतालि-
यटे उसवियसेयच्छत्ते पवीजियवालवियणीए) त्थार आह जेनी साथे
भृङ्गार धारी (पाणीनी आरीओने धारणा करनार) भाणुसो लगार (आरी) ने लथ
ने लथ रह्या छे सङ्केद अमरेने लथने अमरधारी भाणुसो लथ रह्या छे
(सन्विट्ठीए सन्वजुईए) सर्व ऋद्धि अने सर्व कान्तिओथी, (सन्व-
ण सन्वसमुदएणं सन्वादरेण सन्वविभूईए सन्वविभूमाए सन्व-

तथा, सबभ्रद्धया=सर्वसपत्न्या, सबपुण्या=सर्वकान्त्या, सर्वष लेन=सर्वसामर्थ्येन,
 मरसमुदयेन=सर्वभैमयेन सर्वादरेण=सर्वसत्कारसम्मानेन, सर्वविभूत्या-
 उत्कृष्टसपत्न्या, 'सम्बसममेण' सर्वसम्भ्रमेण=सर्व प्रमोदवृत्तीत्सुक्येन सर्व
 पातिशयेन इत्यर्थः सर्वगन्धपुष्पमालाङ्कारेण=सर्वश्रुति-श्रुतसन्निनादेन सर्वराय
 निनादेन सर्वबाध मनोहरमहाश्रुतारम्भेन इत्यर्थः, 'महया इह्नी' महत्या ऋद्ध्या,
 महत्या पुण्या महता यत्नेन महता समुदयेन महता 'वरतुडियजमगसमगप
 वाइएण' वरश्रुतिमगसमगमवावितेन तत्र वर श्रुत श्रुति=नादिष
 'नममसमग' इति युगपद् बाधकमव्ययपद तेन एककालावच्छेदेन जायमान
 'ववाइय' प्रवादित तेन एककालावच्छिन्नसकलजनप्रमादकनकमहाध्वनि
 युक्तेन इत्यर्थः 'सम्बपणवपटहमेरिस्सरिस्वरमुडिहुडुक्कसुरयमुंगदुमुनिग्यो
 सनाइयरवेणं' संबपणवपटहमेरिस्सरिस्वरमुडिहुडुक्कसुरयमुंगदुमुनिग्यो
 निर्घोषनादितरवेण, तत्र संब प्रसिद्धः 'पणव महामेरी 'नगारा' इति
 भाषायां, पटहः 'डोल' इति भाषायां, मेरी=वाद्यविशेषः, स्सरि='झर'

सम्वादरेण सत्त्वविभूति सत्त्वविभूताय सत्त्वसममेण सत्त्व गंधपुष्प
 मञ्जालकारेण सत्त्वतुरियसत्त्वसन्निनापणं) सर्व सामर्थ्ये से, अपने सर्व
 भैम से, सर्व प्रकार के सत्कार सम्मान से उत्कृष्ट सपत्ति, सर्व प्रकार
 के इर्षातिशय से, सब तरह के गंध, पुष्पमाला एवं मलकारोंसे, सब
 तरह के बाजों के निनाद से (महया इह्नी महया छुई महया वलेय
 महया समुदरण महया वरतुडियजमगसमगपावाइएण सत्त्वपव-
 पटहमेरिस्सरिस्वरमुडिहुडुक्कसुलमुंगदुमुनिग्योसनाइयरवेणं रायगिहस्त
 नगरस्त मउत्तमज्जेण जिग्गच्छ) महती ऋद्धि से, महती पुत्ति
 से, महान् यत्न से महान् समुदाय से तथा एक ही साथ पत्रावे
 गये ओष्ठ बाजों के श्रुति से कि जो निनाद सत्त्वमनों की

संभ्रमेण सत्त्वगंधपुष्पमालाकारेण सत्त्वतुरियसत्त्वसन्निनापणं) अभी
 आतन्ना सामर्थ्य थी पोतान्ना समभ्र भैमवशी सब प्रकारना सत्कार अने सम्मानभी
 वत्तम सपत्तिभी सबप्रकारना द्वातिशेभी अभी आतन्ना गंध पुष्प, माला अने
 मलकारे भी अभी आतनां वाअप्पेना अवाअभी (महया इह्नी महया छुई
 महया वलेय महया समुदरण महया वरतुडियमगसमगपावाइएण
 वत्तसगवपटहमेरिस्सरिस्वरमुडिहुडुक्कसुलमुंगदुमुनिग्योसनाइयरवेण राय
 गिहस्तमं मउत्तमज्जेण जिग्गच्छ) समुत्तम ऋद्धिभी अप्प पुत्तिभी
 महान् अण्णी, विद्या अमुदायणी तेमअ ओरि साथे ववाइएणां आवेतां

इति भाषाया, खरमुखी=महाढका चर्मवाद्यविशेषः, हुडुक्क=‘विगुल’ इति भाषायां, मुरज=महामर्दलः लघुमदङ्ग, दुंदुभिः=वाद्यविशेषः, एतेषां निर्घोषः=महाशब्दः तेन नादितः प्रतिध्वनिरूपतां प्राप्तो यो रवः=शब्दः, तेन, एतैः सर्वैः सह, राजगृहस्य नगरस्य मध्य-म-येन सोत्सवं ‘णिगच्छइ’ निर्गच्छति दीक्षार्थं निःसरति ॥ सू० ३५ ॥

मूलम्—तएणं तस्स मेहस्स कुमारस्स रायगिहस्स नगरस्स मज्झं मज्झेणं निगच्छमाणस्स बहवे अत्थत्थिया कामत्थिया लाभत्थिया किब्बिसिया करोडिया कारवाहिया संखिया चक्रिया लंगलिया मुहमंगलिया पूसमाणवा वद्धमाणगा ताहिं इट्ठाहिं कंताहिं पियहिं मणुन्नाहिं मणामाहिं मणाभिरामाहिं हिययगमणिज्जाहिं वग्गूहिं ति, अणवरयं अभिणंदंता य जमिथुणंता य एवं वयासी-जयर णंदा! जयर भदा! भदंते अजियं जिणाहि इदियं जियं च पालेहि समग्गधम्मं जियविग्घोऽवि य । वसाहि तं देव ! सिद्धिमज्जे। निहणाहि रागदोसमल्ले । तवेणं, धित्तिधणिए बद्धकच्छे मदाहिय अट्ठकम्मसत्तू ज्ञाणेणं उत्तमेणं सुक्केणं अप्पमत्तो पावय वित्तिमिरम-णुत्तर केवलं नाणं गच्छ य मोक्खं परमपयं सासयं च अयलं हंता परीसहचमुणं अभीओ परीसहोवसग्गाणं, धम्मो ते अविग्घं भवउ-त्तिकहुं पुणोऽ मंगलं जयर सइं पउंजंति, तएणं से मेहे कुमारे रागिहस्स नगरस्स मज्झंमज्जे णं निगच्छइ निगच्छित्ता जेणेव

प्रभोद जनित महा ध्वनि से, युक्त था, शंखों, नगारों ढोलों भेरियों झालरों, खरघुहियों, विगुलों, तबलों तथा दुंदुभियों के नादित रव से, युक्त होता हुआ राजगृह नगर के बीचोंबीच होकर निकला । “ सूत्र ” ३५ ”

अथा उत्तम वाद्य यत्रोना अवाज्जथी अथा भाषुसोना प्रभोद अन्य महाध्वनि (सारे घोमाट) थी युक्त तेमज्ज शोभा , नगाश ढोलो भेरीओ , आक्षरे , अरमुहीओ , प्युगलो , तण्णाओ अने हुडुलीओना अवाज्जथी युक्त मेघकुमार राजगृह नगर ना मध्य भागे (धारीभागे) यधने नीकल्यो ॥ सूत्र “ ३५ ” ॥

तथा, सर्वसमुद्रया=सर्वसप्तत्या, सर्वपुण्या=सर्वकान्त्या, सर्वव स्तेन=सर्वसामर्थ्येन,
सर्वसमुद्रयेन=सर्वैश्वर्येण सर्वादरेण=सर्वसत्कारसम्मानेन, सर्वादिभूषा-
उत्कृष्टमपत्या, 'सर्वसमये' सर्वसम्भ्रमेण=सर्व प्रमोदबहुतीस्तुषयेन सर्व
पातिशयेन इत्यर्थः सर्वगन्धपुष्पमार्यामङ्कारण=सर्वप्रतिष्ठ-अद्भुतस्निनादेन सर्ववा
निनादेन सर्वबाध मनोहरमहाप्रकाशश्चन्द्रेण इत्यर्थः, 'महता इन्द्रि' महत्या कृत्या
महत्या पुण्या महता पथेन महता समुदयेन महता 'वरवर्द्धियजमगसममप
चाइय' वरपुत्रितपमगसमगपवादितेन तत्र वरं अष्ट पुत्रित=शक्ति
'सममसमग' इति युगपद् बाधकमध्ययपर्यं तेन एककालावच्छेदेन भाषमाण
'पचाइय' प्रसादित तेन एकाकालार्थावच्छेदसकलजनप्रभावजनकमहाजनि
युक्तन इत्यर्थः 'सम्पन्नपट्टमेरिस्रष्टिरिवरमुद्रिहुकुमुयमुंगकुदुमिनिम्यो
सनाइयरवेणं घञपणखपट्टमेरिस्रष्टिरिवरमुद्रिहुकुमुयमुंगकुदुमिनिम्यो
निघोपिनादितरवेण, तत्र शब्द प्रसिद्धः 'पणवः महामेरो नगागा' इति
मापार्या, पट्टः 'डोम' इति आपार्या, मेरी=भाषविशेषः, स्रष्टिरि='शामर'

सम्पादरेण सद्यविभूषेण सम्प्रविभूषाए सन्व्यसमयेण स्वयं गंधपुष्प
मञ्जालकारेण सत्त्वतुरियसासम्भिनाएण) सर्व सामर्थ्ये स, अपने सर्व
देवता से, सर्व प्रकार के सत्कार सम्मान से उत्कृष्ट संपत्ति, सर्व प्रकार
के इर्ष्यानिघाय से, सब तरह के गंध, पुष्पमाला एवं मलकारों से, सब
तरह के पाजों के निनाद से (महया इक्षिण महया शुद्धि महया बलवत्
महया समुदरण महया परतुष्टियजमगसमगपापादपण सत्त्वपवन-
पटवमेरिस्तल्लिख्मरमुद्रिदुर्गमुन्मसुंगमुनिनिग्योसमाइयरवेण रायगिहस्स
नगरस्स मज्झमज्झेण निगगच्छ) महीती क्रुद्धि से, महीती पुत्ति
से, महान् बल से महान् समुदाय से तथा एक ही साथ बलाव
गय ओष्ठ शर्मों के ध्वनि से कि जो निनाद सकलजनों की

समयेणं सवर्गपुष्कमस्मात्कारेणं सख्यदुरियसहसन्निनाएणं) नभी
 नतना सामर्थ्यं यी पीताना सभम वैभवधी त्वं प्रकाशना सत्कारं अने अनुमानधी
 उत्तम सचत्तिधी सर्वप्रकाशना रुपां तिरिक्की नभी नतना अभ, पुत्र, भाषा अने
 अवकाशे यी नभी नतना नान्योन्या नवान्यधी (महया हर्षीए महया हर्ष
 महया वल्लभ महया समुदएण महया वस्तुदियममगसमगपावाएणं
 ईल १णवपट्टहमेरिद्वस्तरिस्वरसुहृदुहकसुहृदुहगवुंभिनिग्यासनाइयरवेष राय
 मिहस्सणं मग्नंमग्नोण निगगच्छा) समुत्थ नद्विधी अपूर्व पुत्तिधी
 भवान् नभधी, निधाय समुदायधी तेभन कोडी साधे वयादवाभां आवेतां

‘संखिया’ शाङ्खिकाः—शङ्खवादनपूर्वकभिक्षाकारिणः ‘चक्रिया’ चाक्रिकाः कुम्भकारतैलिकादयः, चक्र प्रदर्श्य याचना वा, लंगलिया’ लाङ्गलिका=हलिका हल वाहकाः—कृषीवलाः, ‘मुहमंगलिया’ मुखमंगलिकाः मुखे मङ्गलमस्ति येषां ते, आशीर्वाददायका इत्यर्थः। ‘पूसमाणवा’ पुष्पमानवाः=मागधा मंगल पाठकाः, ‘वर्द्धमाणगा’ वर्द्धमानकाः स्कधारोपितपुरुषाः, क्रियाविशेषकारकाः ‘ताहि’ ताभिः इष्टाभिः इष्टार्थ निरूपिकाभिः, कान्ताभिः=हृदयाऽऽह्लादिकाभिः प्रियाभिः=प्रीतिजनकाभिः=मनोज्ञाभिः=मनोहराभिः, मनोऽमाभिः मनसा अम्यन्ते गम्यन्ते इति मनोमाः ताभिः, अन्तःकरण हराभिरित्यर्थः मनोभिः=रामाभिः मनोज्ञाभिः हृदयगमनीयाभिः, परमप्रमोदजनकाभिः, ‘वग्गूहि’ वाग्भिः ‘अणवरय’ अणवरत-विरामरहितं ‘अभिणंदताय’ अभिनन्दन्तश्च जय

ऐसे मनुष्योंने—(संखिया) अनेक शंख बजानेवाले व्यक्तियोंने—शंख बजाकर भिक्षा मागने वाले भिक्षुकोंने (चाक्रिया) कुम्भकार तेली आदिकोंने, अथवा चक्र दिखाकर याचना करने वालोंने (लंगलिया) अनेक किसानोंने, (मुहमंगलिया) अनेक आशीर्वाद देनेवाले मुखमंगलिकोंने, (पूसमाणगा) अनेक मंगल पाठकोंने, (वर्द्धमाणगा) अनेक वर्द्धमानकोंने जिन्होंने अपने कथों पर पुरुषों को चढा रखा है ऐसे क्रियाविशेषकारक पुरुषोंने (ताहि इष्टाहि कंताहि प्रियाहि मणुन्नाहि मणामाहि मणाभि रामाहि हियगमणिज्जाहि वग्गूहिति) उन इष्टार्थ निरूपक, हृदयाह्लादक, प्रीतिजनक, मनोहर अन्तःकरणहारी, परम प्रमोद जनक वाणियो द्वारा (अणवरय अभिणदताय अभियुणंताय एवं वयासी) विराम रहित जय विजयादि शब्दोच्चारण से बधाते हुए इस प्रकार शुभाशीर्वाद दिये

के वे भाणुसोने रात्थमां भरवाने ठेक्स पाडी हुतो थेवा भाणुसोथे (संखिया) धणु शंख वगाउनारा भाणुसोथे अटवे के शंख वगाडीने भिक्षा मागनारा लिण्णा-
थोथे, (चक्रिया) कुंभार तेदी वगेरे भाणुसोथे अथवा तो थक जतावीने लीण्ण-
जनारा लिण्णारीथोथे, (लंगलिया) धणु जेइतोथे, (मुहमंगलिया) धणु
शीर्वाद आपनारा मुभमागलिडेथे, (पूसमाणगा) धणु मंगलपाठडेथे, (वर्द्ध-
माणग) धणु वर्द्धमानडेथे—वेभले पोताना जला उपर गीन्त भाणुसोने जेसाडी
म्या छे—थेवा भाणुसोथे—(ताहि इष्टाहि कंताहि प्रियाहि मणुन्नाहि मणा
हि मणाभिरामाहि हियगमणिज्जाहि वग्गूहिति) मेघकुमारने इष्टार्थ
पक इहयने आहुलाहित करनारा, प्रीति उत्पन्न करनाग, मनोहर, अतःकरणने
वयमा करनारी, अत्यन्त आनंद प्रमाउनारा, वयनो द्वारा (अणवरयं अभिणंद-
ताय अभियुणंताय एवं वयासी) सतत जय विजय वगेरे वयनोथी बधावता

गुणसिलए चेइए तेणामेव उवागच्छइ उवागच्छित्ता पुरिससहस्स
वाहिणिओ सीयाओ पच्चोरुइइ ॥सू० ३६॥

टीका—‘तएण’ इत्यादि। तत् तस्य मेघकुमारस्य राजगृहस्य नगरस्य
मध्यमध्येन निर्गच्छत ‘यहवे अत्यस्थिया’ यद्योऽर्थार्थिन = द्रव्यादिन ‘कामस्थिया’
कामार्थिनः स्वेच्छा पूरणार्थिन यद्वा-शब्दरूपार्थिनः, ‘भोगस्थिया’ भोगार्थिनः-
गंधरमस्पर्शार्थिनः, ‘लामस्थिया’ लामार्थिनः=पारितोषिकादि प्राप्त्यर्थिनः,
‘किम्बिसिया’ किम्बिसिका-किम्बि पापमस्ति यथा त पापघन्त अनायास
पद्मवादयः, ‘करोडिया’ करोटिका = कापालिकाः स्वर्णधारिणः मिथ्या
इत्यर्थे ‘कारवाडिया’ कारवाहिकाः कर- राज्ञ देय द्रव्य वहन्तीति,

‘तएण तस्स मेहस्स कुमारस्स’ इत्यादि।

टीका—(तएण तस्स मेहस्स कुमारस्स) इसके बाद मय व मेघ
कुमार (रायगिहस्स नगरस्स मज्झ मज्झेण) राजगृह नगर के ठीक बीचों
पास होकर (निगच्छमाणस्स) निकल रहे थे उस समय उन्हें (यह वे
अत्यस्थिया) अनेक अर्थमिलापियोंने (कामस्थिया) अनेक कामा
र्थियोंने—स्वेच्छा पूरणार्थियोंने—अथवा शक्य क अर्थियोंने (भोगस्थिया)
अनेक भोगार्थियोंने—गंधरस स्पर्श क अमिलापियोंने—(लामस्थिया)
अनेक लामार्थियोंने—पारितोषिक आदि की प्राप्ति की कामनावालोंने—
(किम्बिसिया) अनेक अनाथ, अंधे और पण आदि व्यक्तियोंने (करोडिया)
अनेक स्वर्णधारियोंने स्वर्ण धारण करने वाले मिथुओंने, (कार
वाडिया) अनेक कारवाहिकोंने—जिन पर राज्य का देवम बनाया था

‘तएण तस्स मेहस्स कुमारस्स’ इत्यादि

टीका—(तएण तस्स मेहस्स कुमारस्स) त्वाग्राह मेघकुमार (राय
गिहस्स नगरस्स मज्झ मज्जेण) राजगृह नगर की ठीक बीचों बीच अर्धे
(निगच्छमाणस्स) पसार कर रहा हुआ ते वज्रते तेमने (यह वे अत्यस्थिया)
यहां अर्थमिलापियोंने (कामस्थिया) यहां कामार्थियोंने योत्तानी ध्वजने पूज
करवानी अमिलापियोंने, (भोगस्थिया) यहां भोगार्थियोंने, जेठवे
के गंधरस अने स्पर्शना अमिलापियोंने, (लामस्थिया) यहां लाम भोग
वानी ध्वज राजपारा भावुसोने—अनाथ वजेने भोगवानी ध्वजावाणोंने,
(किम्बिसिया) यहां अनाथ आध्यात्म, तेम अनाथ वजेने भावुसोने (करा
टिका) यहां अप्परधारी बिआरीओंने, (कारवाडिया) यहां कारवाहिकोंने जेठवे

‘संखिया’ शब्दिकाः—शङ्खवादनपूर्वकभिक्षाकारिणः ‘चक्रिया’ चाक्रिकाः कुम्भकारतैलिकादयः, चक्र प्रदर्श्य याचना वा, लंगलिया’ लाङ्गलिका=हलिका हल वाहकाः—कृषीवलाः. ‘मुहमंगलिया’ मुखमंगलिकाः मुखे मङ्गलमस्ति येषां ते, आशीर्वाददायका इत्यर्थः। ‘पूसमाणवा’ पुष्पमानवाः=मागधा मंगल पाठकाः, ‘वर्द्धमाणगा’ वर्द्धमानकाः स्कधारोपितपुरुषाः, क्रियाविशेषकारकाः ‘ताहिं’ ताभिः इष्टाभिः इष्टार्थं निरूपिकाभिः, कान्ताभिः=हृदयाऽऽह्लादिकाभिः प्रियाभिः=प्रीतिजनकाभिः=मनोज्ञाभिः=मनोहराभिः, मनोऽमाभिः मनसा अम्यन्ते गम्यन्ते इति मनोमाः ताभिः, अन्तःकरणहराभिरित्यर्थ. मनोभिः=रामाभिः मनोज्ञाभिः हृदयगमनीयाभिः, परमप्रमोदजनकाभिः, ‘वग्गूहिं’ वाग्भिः ‘अणवरय’ अणवरत—विरामरहितं ‘अभिणंदंताय’ अभिनंदन्तश्च जय

ऐसे मनुष्योंने—(संखिया) अनेक शंख बजानेवाले व्यक्तियोंने—शंख बजाकर भिक्षा मागने वाले भिक्षुकोणे (चक्रिया) कुम्भकार तेलो आदिकोंने, अथवा चक्र दिखाकर याचना करने वालोंने (लंगलिया) अनेक किसानोंने, (मुहमंगलिया) अनेक आशीर्वाद देनेवाले मुखमंगलिकोंने, (पूसमाणगा) अनेक मंगल पाठकोंने, (वर्द्धमाणगा) अनेक वर्द्धमानकोंने जिन्होंने अपने कंधों पर पुरुषों को चढ़ा रखा है ऐसे क्रियाविशेषकारक पुरुषोंने (ताहिं इट्टाहिं कंताहिं पियाहिं मणुन्नाहिं मणामाहिं मणाभि रामाहिं हिययगमणिज्जाहिं वग्गूहिंति) उन इष्टार्थं निरूपक, हृदयाह्लादक, प्रीतिजनक, मनोहर अन्तःकरणहारी. परम प्रमोद जनक वाणियो द्वारा (अणवरयं अभिणंदंताय अभियुणंताय एवं वयासी) विराम रहित जय विजयादि शब्दोच्चारण से वधाते हुए इस प्रकार शुभाशीर्वाद दिये

के जे भाणुसोने शब्दोंमें बरवानो ठेकस जाडी डतो जेवा भाणुसोये (संखिया)

—भाणु शब्द वगाडनारा भाणुसोये ओटवे के शब्द वगाडीने भिक्षा मागनारा लिभाओये, (चक्रिया) डुलार तेदी वगेरे भाणुसोये अथवा तो थक जातावीने लीजगनारा लिभादीओये, (लंगलिया) धणु जेडूतोये, (मुहमंगलिया) धणु

—शीर्वाद आपनारा सुभभागलिकेओये, (पूसमाणगा) धणु भंगणपाठकेओये, (वर्द्ध-

माणग) धणु वर्द्धमानकेओये—जेभणु पोताना जेला उपर भीज भाणुसोने जेसाडी म्या छे—जेवा भाणुसोये—(ताहिं इट्टाहिं कंताहिं पियाहिं मणुन्नाहिं मणा

हिं मणाभिरामाहिं हिययगमणिज्जाहिं वग्गूहिंति) मेघकुमारने इष्टार्थ पक्ष इष्ट्यने आह्लादित करनेारा, प्रीति उत्पन्न करनेारा, मनोहर, अतः करने

वशमा करनेारी, अत्यन्त आनंद प्रभाडनारा, वयनो द्वारा (अणवरयं अभिणंदंताय अभियुणंताय एवं वयासी) सतत नय विनय वगेरे वयनोथी वधावता

तन्मध्ये । यद्वा-देवसिद्धिमध्ये-कप्रशेषे देवमध्ये, कर्मणः क्षये सिद्धिमध्ये वस' इत्यर्थः । 'निहणाहि रागदोसमल्ले' निजहि=नाशय रागद्वेषमल्लौ, रागद्वेष-रूपौ मल्लौ, 'तवेणं' तपसा 'धितिधणिण' धृतिधनिकः-धृतिरूपधनवान्, 'बद्धकच्छे' बद्धकच्छः-बद्धः-कच्छः-कटिप्रदेशो येन स त्वं सोत्साहः सन् 'महाहि य-अट्टकम्मसत्तू' मर्दय=क्षपय च अष्टकर्मशत्रून् कर्माणि शत्रव इव आत्मगुण-विघातकत्वात्, इति कर्मशत्रवस्तान्, 'झाणेणं उत्तमेणं सुक्केणं अप्पमत्तो' ध्यानेन उत्तमेन शुक्लेन अप्रमत्तः=निद्राविकथादि प्रमादवर्जितः सन् 'पावय' प्राप्नुहि 'वितिमिरमणुत्तर केवल नाण' वितिमिरम्-विगतं तिमिरम्-अज्ञानान्धकारो यस्मात् तत्, 'अनुत्तरं-नास्त्युत्तर-प्रधानं यस्मात् तत्, केवलं-केलारूपं ज्ञान, प्राप्नुहि, इति पूर्वेण सम्बन्धः । 'गच्छ य मोक्खं परमपयं सासयं च अयलं' गच्छ च मोक्ष=परमपदं शाश्वत सकलकर्मक्षयलक्षण, कीदृश मोक्षम् इत्याह- 'परमपयं' इत्यादि । परमपदं-दुःखरहितत्वात् सर्वोत्कृष्टं स्थानं शाश्वतं प्रति-क्षणसत्तावस्थानात् द्रव्यार्थतया नित्यम् । अचलं=स्थिरं ततो निवृत्त्यभावात्,

वसो । (निहणाहिरागदोसमल्ले) तुम रागद्वेष रूपी मल्लौ को हटाओ (तवेणं धितिधणिण बद्धकच्छे महाहि य अट्टकम्मसत्तू) तुम तपस्या के द्वारा धृतिरूप धन को धारण करते हुए बड़े उत्साह के साथ आठ कर्म रूप आत्म शत्रुओं को नष्ट करो । झाणेणं उत्तमेणं सुक्केणं अप्प-मत्ता वितिमिरमणुत्तरकेवलनाण पावय) उत्तम शुक्ल ध्यान के प्रभाव से तुम निद्रा विकथा आदि प्रमाद से वर्जित होते हुए जिस से अज्ञान रूप अन्धकार नष्ट हो जाता है और जो अनुत्तर है--सर्व प्रधान है ऐसे केवल ज्ञान को प्राप्त करो । (अयलं सासयं च परमपयं मोक्खं गच्छह) तथा अचल-स्थिर शाश्वत-द्रव्यार्थिकनय की अपेक्षा से प्रतिक्षण सद्भाव रूप ऐसे दुःखवर्जित सर्वोत्कृष्ट स्थान रूप मुक्तिपद को प्राप्त करो ।

तमे सिद्धनी वच्चे वास करो (नियणाहि रागदोसमल्ले) तमे रागद्वेष इपी भणे ने नष्ट करो (तवेणं धितिधणिण बद्धकच्छे महाहि य अट्टकम्मसत्तू) तमे तप हा-1 धृति इपी धनने धारण करता पहुँच उत्साहनी साथे आठ कर्म इय आत्म शत्रुओंको विनाश करो (झाणेणं उत्तमेणं सुक्केणं अप्पमत्ताविति-मिरमणुत्तरं केवलनाण पावय) उत्तम शुक्लध्यानना प्रभावधी तमे निद्रा-विकथा वगेरे प्रमाद रहित स्थाने अज्ञान इपी अधारने नष्ट करना अनुत्तर सर्व प्रधान केवलज्ञानने भणवे । (अयलं सासयं च परमपयं मोक्खं गच्छह) तेमज्ज अयण (स्थिर) शाश्वत द्रव्यार्थिकनयनी अपेक्षाधी प्रतिक्षण सद्भाव इय

‘एता परीसहचमुणं’ परीपहवसुं-परीपहसेनां गलु ‘एता विनायको विजेता मव। किंभूत सन इत्याह-‘अमीओ परीसहावगगाण’ अमीठः-मयरहित परीपहोपमर्गाणाम्, सप्र परीपहा -भुपादया द्वाविंशतिवसणा, उपसर्गा देश-दिक्कता-उपद्रवा तेषाम्, हे स्वामिन ! ‘घम्म’ घर्मे धुमचारिप्रलयणे, ‘ते’ तेष ‘अविग्ग’ अविघ्न विघ्नोभावा भवतु ‘सिक्क’ इतिकृत्वा एवमुक्त्वा पुनःपुन चारं वार ‘मंगम जय २ सव’ मगलमयजयजयशब्द पठंति’ मयुञ्जते। तत खलु स मेषकुमारः राजगृहस्य नगरस्य मध्यमध्यन निर्गच्छति निर्गत्य यत्रैव गुणसिल्ल चैत्य तत्र उवागच्छति उवागत्य पुरुषसहस्रवह्निवाः शिविकात प्रत्यक्षरोहसि=भवत्तरतीत्यर्थः । सू० ३६॥

(परीसहचमुणं एता, परीसहोपमर्गाण अमीओ, घम्म ते अविग्ग मवउ) तुम परीपहा की सेना, हे विजेता बनो, परीपहों क्षुधा आदि २० परीपहों के और वेषादि कृत उपद्रवरूप उपसर्गों के भय से तुम सदा निमुक्त रहो-धुमचारिप्रलय धर्म म तुम्हें किसी भी प्रकार का विघ्न न आवे (ति कट्टु पुणो २ मगल जय २ सव पठजति) इस प्रकार कहकर उन सबने मगलमय जय २ शब्दों का प्रयोग किया (तएण स मेहेकुमारे रायगिहस्स नगरस्स मज्झं मज्झेण निगच्छइ) इस प्रकार लोगों के आशीर्वादों से मजाया गया वह मेषकुमार राजगृह नगर के ठीक पीछोंपीछ होता हुआ निकला। और (निगच्छिता) निकलकर (जेणेव गुणसिल्ल चैत्य उवागच्छइ) जहाँ गुणसिल्लक चैत्य उद्यान था वहाँ पर पहुँचा। (उवागच्छिता पुरिससहस्सवह्निमीमा

मेवा दु ५५ रक्षित अेठ सुक्षित परने भिजवे। (परिसहचमुणं एता परीसहोपमर्गाण अमीओ घम्म ते अविग्ग मवउ) तमे पीपह इपी सेनाना विजेता आओ, ५५ वगेरे आवीस परीपहा आने देव वगेरेना उपद्रव-उपसर्ग मव मवभी तमे सदा सुक्षित रहे। सुत आश्रित इप धर्ममा तमने केछ पवु नततना विघ्ने न नडे (ति कट्टु पुणो पुणो मंगल जय जय सव पठजंति) आ प्रभावे छेने ते जहाओओ भजवम ५५ ५५ शब्दो उव्याथ। (तएण से मेहेकुमारे रायगिहस्स नगरस्स मज मज्झणं निगच्छइ) आ प्रभावे वेदोना आशीर्वादो भिजवतो मेषकुमार राजगृहनगरनी ठीक वच्चे छेने पसार थये आने (निगच्छिता) पसार थने (जेणेव गुणसिल्ल चैत्य उवागच्छइ) न्यां अविगिह चैत्य वतु त्या पछेओ, (उवागच्छिता पुरिस

मृलम्—तएणं तस्स मेहस्स कुमारस्स अम्मापियरो हेहं
कुमारं पुरओ कट्टु जेणामेव समणे भगवं महावीरे तेणामेव उवाग-
च्छंति उवागच्छित्ता समणे भगवं महावीरं तिक्खुत्तो आयाहिण-
पयाहिणं कंति करित्ता वंदंति नमंसंति वंदेत्ता नमंसित्ता एव
वयासी एसणं देवाणुप्पिया ! मेहे कुमारे अम्हं एगे पुत्ते इहे कंते
जावजीवियोसासिए हिययाणंदजणए उंवरपुप्फंपिव दुल्लहे सवण-
याए किमंग पुण दरिसणयाए ? से जहा नामए उप्पलेति वा पउ-
मेति वा कुमुदेति वा पंके जाए जले संवट्ठिए नोवलिप्पइ पंकर-
एणं णोवलिप्पइ जलरएणं, एवामेव मेहे कुमारे कामेसु जाए भोगेसु
संवुट्ठे नोपलिप्पइ कामरएणं नोवलिप्पइ भोगरएणं, एसणं देवाणु-
प्पिया ! संसारभउव्विग्गे भीए जम्मणजरमरणाणं इच्छइ देवाणु-
प्पियाणं अंतिए मुंडे भवित्ता अगाराओ अणगारियं पव्वइत्तए, अम्हे
णं देवाणुप्पियाणं सिस्सभिक्खं दलयांमो, पडिच्छंतु णं देवाणुप्पिया !
सिस्सभिक्खं, तएणं से समणे भगवं महावीरे मेहस्स कुमारस्स
अम्मापिऊएहि एवंवुत्ते समाणे एयसट्ठं सम्मं पडिसुणेइ, तएणं से
मेहे कुमारे समणस्स भगवओ महावीरस्स अंतियाओ उत्तरपुरत्थिमे
दिसिभागे अवक्कमइ, अवक्कमित्ता सयमेव आभरणमल्लालंकारं ओमु-
यइ, तएणं मे मेहकुमारस्स मायाहंसलक्खणेणं पडसाट्टएणं आभ-

णी-आओ पच्चोरुहई) वहां पहुँच कर वह उस पुरुषसहस्रवाहिनी
पालखी से नीचे तुरत उतरा । सूत्र “ ३६ ”

सहस्रवाहिणीओ सीयाओ पच्चोरुहई) त्या पडोचीने मेघकुमार पुत्र
सहस्र वाहिनी पादपीठोभाथी तरत नीचे उतर्यो ॥ सूत्र “ ३६ ” ॥

एणम जलकार पडिच्छइ पडिच्छित्ता हार वरिधारसिंदुवारछिन्नमुत्ता
 वलिपगासाइ असूणि विणिम्मुयमाणीर रो-माणीर कदमाणीर
 धिलवमाणीर एव वयासी-जइव जाया ! घडियव जाया परिकमि
 यव जाया ! अस्सि च ण अट्टे नो वमाएयव अम्हपि ण एमेव मग्गे
 मवउत्तिकट्ठे मेहस्स कुमारस्स अम्मापियरो समण भगव महावीर
 वदति नमसति वदित्ता नमसित्ता जामेव दिसि पाउब्भूया तामेव
 दिसि पढिगया ॥ सु० ३७ ॥

टीका—‘तएण तस्स मेहकुमारस्स अम्मापियरो’ इत्यादि । ततः सख
 तस्य मेघकुमारस्य मातापितरौ मेघकुमार पुरतः कृत्वा यत्रैव भ्रमणो भगवान्
 महावीरस्तथोपागच्छति, उपागत्य भ्रमण भगवन्तं महावीरं प्रिः कृत्वा—
 आदक्षिणमदक्षिणां कुरुतः, कृत्वा वदेते नमस्यतः वदित्वा नमस्यित्वा एव
 मवदताम् एव सख हे देवानुपिया ! मेघकुमारोऽस्माकः पुत्रः इत्यः कान्तः

‘तएण तस्स मेहस्स कुमारस्स’ इत्यादि

टीकार्थ—(तएण) इसके बाद (मेहस्स कुमारस्स) मेघकुमार के माता
 पिता (मेह कुमार पुरओ कट्ठे) मेघकुमार को आगे करके (जेवामेव
 समणे भगव महावीरे तेणामेव उवागच्छइ) जहां पर भ्रमण भगवान्
 महावीर थे वहां गये (उवागच्छित्ता समण मगव महावीर तिसखुत्तो आयाहिं
 ण पयाहिण करेइ) जाकर उन्होंने भ्रमण भगवान् महावीर के आदक्षिण
 मदक्षिणा पूर्वक सर्षिषि वदणाकि (करित्ता वदति नमसति) उनके वदना नमस्कार
 किया । (वदिता नमसित्ता) वदना नमस्कार करके (एव वयासी) फिर उन्होंने

‘तएण तस्स मेहस्स कुमारस्स’ इत्यादि

टीका—(तएण) त्था ७५६ (मेहस्स कुमारस्स) मेघकुमार आत्मा
 पिता (मेह कुमार पुरओ कट्ठे) मेघकुमारने आज्ञा करीने (जेवामेव समणे
 मगव महावीरे तेणामेव उवागच्छइ) तथा भ्रमण भगवान् महावीर उवा
 त्या अथा (उवागच्छित्ता समण मगव महावीर तिसखुत्तो आयाहिं
 पयाहिण करेइ) अर्थात् तेजो अर्थात् आदक्षिण पूर्वक भ्रमण भगवान्
 महावीरने (कगित्ता वदति नमसति) बारबार वदना अने नमस्कार करीने
 (एव वयासी) तेअथे अथ (एतस्य देवानुपिया ! मेह कुमारे) हे देव

यावद् 'जीविओसासिए' जीवितोच्छ्वासकः=ज वित प्राणधारणं उच्छ्वासयति
वर्धयति इति सः अस्माकं प्राणधारक इत्यर्थः 'ह्रिययाणंदजणए' हृदयानन्द-
जनकः अन्तःकरणप्रमोदकारकः किं बहुना उडुवरपुष्पमिव श्रवणेऽपि
दुर्लभः किं पुनः हे अङ्ग ! दर्शने हे प्रभो ! 'से जहानामए' अथ यथानामकम्-
यथादृष्टान्तम्, 'उप्पलेति वा' उत्पलं-नीलकमलं, 'पउमेतिवा' पद्म-सूर्यवि-
काशिकमलं, 'कुमुदेति वा' कुमुदं चन्द्रविकाशी श्वेतकमलविशेषः, 'पकेजाए'
पक्वे जातं-उत्पन्ना 'जले संवड्ढिए' जले संवर्द्धिता-वृद्धिमुपागत किन्तु 'पंकर-
रणं' पंकरजसा पंकरव रजः पंकरजः तेन कर्दमेन 'नोवलिप्पइ' नोवल्लिप्यते,
एव 'जलरणं' जलरजसा 'नोवलिप्पइ' नोवल्लिप्यते 'एवामेव' एवमेव अनेनैव

एसा कदा-(एन ॥ देवाणुप्पिया । मेहे कुमारे) हे देवानुप्रिय ! यह मेघ-
कुमार (अम्ह एगे पुने) हमारे यहां एक ही पुत्र है--(इहे कंते जाव
जीवियोसासिए) इसलिये यह हमें इष्ट है और कांत है यावत् जीवितो
च्छ्वासभूत है । अर्थात् हमारे प्राणों का आधारभूत है । (ह्रिययाणदज-
णए) हृदय को आनन्द पहुँचानेवाला है । (उवरपुष्पंमिव दुल्लहे सव-
णयाए किमंगपुणदरिस्सणयाए) हे नाथ जिस प्रकार उडुवर के पुष्प
के दर्शन की तो बात दूर रही उसका नामश्रवण भी जैसे दुर्लभ
है उसी तरह प्रभो हमें भी इसका नाम श्रवण दुर्लभ है । (से जहाना
मए उप्पलेइ वा कुमुदेइ वा पके जाए जले संवड्ढिए नोवलिप्पइ पंकरणं
नोवलिप्पइ जलरणं) जिस प्रकार नील कमल, सूर्य पिकाशी पद्म और
चन्द्र विकाशी कुमुद कीचड़में उत्पन्न होते हैं, जलमें बढते हैं किन्तु
पंजरूप रज से तथा जलरूप रज से वे उपलिप्त नहीं होते हैं (एवामेव

प्रिय ! आ मेघकुमार (अम्ह एगे पुने) अमारो ओकनो ओक ७ पुत्र छे (इहे
कंते जाव जीवियोसासिए) ओटला भाटे आ अमने छिट छे अने कात छे
यावत् जीवितोच्छ्वास भूत ओटले आ अमारो प्राणोनो आधार छे (ह्रिययाणद-
जणए) हृदयने आनंद प्रसादनार छे, (उवरपुष्पंमिव दुल्लहे सवणयाए कि-
मंगपुणदरिस्सणयाए) हे नाथ ! जेम् उडुवरना(उमरजाना)पुष्पनी जेवानी बात तो
दूर रही पणु तेनु नाम सालणवु पणु दुर्लभ छे, तेमज छे प्रलो ! अमने पणु
आ मेघकुमार नाम सालणवु पणु दुर्लभ छे (से जहा नामए उप्पलेइ
वा कुमुदेइ वा पकेजाए जले संवड्ढिए नोवलिप्पइ पंकरणं नोवलिप्पइ
जलरणं) जेवी शीते नील कमल, सूर्य विकाशी पद्म, अने चन्द्र विकाशी
कुमुद कावभा उदलवे छे, पाणीमां वधे छे छतां ओ काव ३५ रजथी तेमज पाणी
३५ रजथी तेओ अविष्ट रहै छे (एवामेव मेहे कुमारे कामेस जाए ओगेम

देवानुप्रियाः । शिष्यभिक्षाम्, ततः खलु स श्रमणो भगवान् महावीरः मेघ-
कुमारस्य मातापितृभ्यामेवमुक्तः सन् 'एयम्' सम्मं पडिसुणेः' इमं अर्थं सम्यक्
प्रतिश्रृणोति—सर्वं विरतिलक्षणं प्रवज्या दानरूपं सम्यक् प्रकारेण प्रतिश्रृणोति—
स्वीकरोति । ततः खलु स मेघकुमारः श्रमणस्य भगवतो महावीरस्य अन्तिकाद
उत्तापौरस्त्य दिग्भागम् ईशानकाणम्, अपक्रामति=गच्छति, अपक्रम्य=गत्वा
स्वयमेव आभरणमालयालङ्कारम् 'ओमुयइ' अवमुञ्चति=त्यजति ततः खलु तस्य
मेघकुमारस्य माता हंसलक्षणेन पटशाटकेन आभरणमालयालङ्कारं प्रतीच्छति

पडिच्छंतु ण देवाणुप्पिया मिससभिव्वं) अतः हम आप देवानुप्रिय
को शिष्य को भिक्षा देते हैं । आप इस शिष्य भिक्षा को स्वीकार करें ।
(तएणं से समणं भगव महावीर मेहस्स कुमारस्स अम्मापिऊएहिं एवं
वुत्ते समाणे एयमट्ठं सम्मं पडिसुणेइ) इसके बाद वे श्रवण भगवान्
महावीर मेघकुमार के माता पिता से उस प्रकार कहे जाने पर मेघ
कुमार के लिये इम अर्थ की स्वीकारता प्रदान कर देते हैं—अर्थात्
दे देते हैं—(तएण से मेहे कुमारे समणस्स भगवओ महावीरस्स अंति
याओ उत्तरपुरत्थिमे दिसिभागे अवक्कमइ) इसके बाद वह मेघकुमार
श्रमण भगवान् महावीर के पास से ईशानकोण की ओर गया (अवक्क-
मित्ता समयमेव आभरणमलालंकारं ओमुयइ) वहा जाकर उसने अपने
आप ही आभरण माला तथा अलंकारों को अपने शरीर से उतार दिया
(तएणं से मेहस्स कुमारस्स माया हंसलक्षणेण पडसाडरणं आभरण

पडिच्छंतु णं देवाणुप्पिया मिससभिव्वं) अथी तमने अमे आ शिष्यनी लिक्ष
आपीअे छीअे तमे आ लिक्षानो स्वीकार करो (तएण से समणे भगव महा-
वीरे मेहस्स कुमारस्स अम्मापिऊएहिं एवंवुत्ते समाणे एयमट्ठं सम्मं
पडिसुणेइ) त्थार जाह मेघकुमारना माता पिता द्वारा आ प्रमाणे छडेवामा
आवेला श्रमणु लगवान् महावीर मेघकुमारने स्वीकारे छे अेटवे छे सर्वविरति
इय प्रन्यानु दान अमे अने आपीथु आ प्रमाणे पोतानी अनुमति द्दर्शावे छे
(तएण से मेहेकुमारे समणस्स भगवओ महावीरस्स अंतियाओ उत्तर
पुरत्थिमे दिसिभागे अवक्कमइ) त्थार जाह मेघकुमार श्रमणु लगवान्
महावीर पासैथी धिशनडोणु तरक्ष गया (अवक्कमित्ता समयमेव आभरण
मलालंकार ओमुयइ) त्या जधने मेघकुमार पोतानी मेणेऊ आलशु, भाणा तेमज्ज
अलंकारोने शरीर उपरथी उतारी छीधा. (तएणं से मेहस्स कुमारस्स माया हम

શ્રદ્ધાંત મતીશ્વ દારવારધારમિન્દુવારછિન્નમુક્તાવશિષ્ઠકાશાનિ-ઉપ મિન્દુવાર
 શિતિનિર્મુખી પુષ્પ-શેરં મસિદ્ધમ્ । મૂળિ વિન્નિમુચ્ચન્તીર કદલીર કન્દન્તીર
 વિમ્પન્તીર ઇવમવાદીત-‘જાણ્યવં જાયા !’ હે જાત ! હે પુત્ર ! યમિત્યગ્ન-
 માત્સ્યેષુ સંયમયોગેષુ યત્નઃ કાર્યઃ । ‘ઘડિયવં જાયા’ ઘટિતમ્ ય હે જાત !
 અપ્રાપ્તાનાં સંયમયોગાનાં પ્રાપ્ત્યે ઘટના કાર્યાં ચેષ્ટા કર્મભ્યા ‘પરિક્રમિયમ્
 મહાલંકાર પઢિચ્છહ્ પઢિચ્છિતા દારવારધારમિન્દુવારછિન્નમુક્તાવશિષ્ઠકાશાનિ
 અસૂળી વિળિમ્મુયમાળીર રોયમાળીર કદમાળીર ચિલ્લમાળીર ઇવ ઘયાસી) ઉતારે
 ગયે છે આમરણ માલા ઓર અલંકાર મેઘકુમાર પી માતાને અપની હંસ
 લક્ષણ વાલી પદ્મસાત્તિકા મ રત્ન સિયે ઓર રત્ન છેને કે વાદ દારવાર
 ધારા મિન્દુર છિન્નમુક્તાવશી કે સમાન પ્રકાશ વાળે આંસુઓં કો વારર
 વહાતી હુઈ વારર રોતી હુઈ વારર આક્રમ્બ કરતી હુઈ ઓર વારર વિભાવ
 કરતી હુઈ ઘટ ફિર હસ પ્રકાર ક ને સગી-(જાણ્યવં જાયા ! ઘડિયવં
 જાયા ! પરિક્રમિયમ્ જાયા ! અસ્તિ ચ જ અદ્યે નો પમાણ્યવં અમ્હં પિ જં
 ઇમેવ મ્બવતિ કદુ મેહસ્ત કુમારસ્મ અમ્માપિયરો સમણ મગવં મહાવીરં
 વદતિ નમસતિ વદિસા નમસિસા જામેષ વિસ પાઠમ્બ્યા તામેષ વિસ
 પઢિગ્યા) હે જાત પુત્ર ! તુમ પ્રોત્ત સંયમમાર્ગે મેં યત્ન કરતે રહના હે
 જાત ! અપ્રાપ્ત સંયમયોગોં કી પ્રાપ્તિ કે સદા સચેટ રહના, હે જાત ! તપ
 સંયમ મેં સદા પરાક્રમ કરના હે પુત્ર ! જ્ઞાનાદિ રત્નત્રયરૂપ અર્ચ્ય મેં તુમ
 વક્ત્રવેણ પદ્મસાત્તિકા આમરણમહાલંકાર પઢિચ્છહ્ પઢિચ્છિતા દારવાર
 ધારમિન્દુવારછિન્નમુક્તાવશિષ્ઠકાશાનિ અસૂળી વિળિમ્મુયમાળીર કદ
 માળીર ચિલ્લમાળીર ઇવ ઘયાસી) ઉતારેલા આમરણ માળા અને અલ
 કારોને મેઘકુમારની માતાએ પોતાની હંસના ચિહ્નોવાલી ખટ્વાટિકામાં મૂકી દીધા
 અને ત્યાર બાદ હારવાર ધારિધાર મિન્દુવાર ત્રીજાએલા મોતીઓની માળાની જેમ
 શોભતા આમુએને વારવાર વહેવડાવતી અને વારવાર વિલાપ કરતી રહેવા લાગી-
 (જાણ્યવં જાયા ! ઘડિયવં જાયા પરિક્રમિયમ્ જાયા ! અસ્તિ ચ જ
 અદ્યે નો પમાણ્યવં અમ્હં પિ જં ઇમેવ મ્બવતિ કદુ મેહસ્ત કુમારસ્મ અમ્મા
 પિયરો સમણ મગવં મહાવીરં વદતિ નમસતિ વદિસા નમમિસા જામેવ
 વિસં પાઠમ્બ્યા તામેષ વિસં પઢિગ્યા) હે જાત પુત્ર ! તમે સુધમ માર્ગમાં
 ચલ કરતા રહેજો, હે જાત ! અપ્રાપ્ત સુધમ યોગોની પ્રાપ્તિ માટે હંમેશાં સચેટ
 રહેજો, હે જાત ! તપ અને સુધમમાં હંમેશાં પરક્રમ કરતા રહેજો, હે જાત ! જ્ઞાન
 વમેરે રત્ન ત્રય રૂપ અર્ચ્ય તમે કોઈ દિવસ પ્રમાદને વશ થશે નહિ જામરે

जाया' पराक्रमिनव्यं हे जात । तप. संयमेषु पराक्रमः कर्तव्यः हे पुत्र
'अस्मि च णं अट्टे नो प्रमाप्यच्च अस्मिन् खलु अर्थे ज्ञानादिरत्नत्रये, न
प्रमादयितव्यं, प्रमादो न कर्तव्यः. अहं पि ण एमेव मग्गे भवतु' अस्माकमपि
खलु एवमेव मार्गो भवतु 'एमेव' एवमेव अमुना प्रकारेणैव 'मग्गो' मार्गः
कर्मरजः प्रक्षालनलक्षणो भवतु जायतां 'त्तिकट्ठे' इति कृत्वा एवमुक्त्वा माता-
पितरौ भगवन्तं वंदित्वा नमस्यित्वा स्वस्थानं गतौ ॥सू० ३७॥

मूलम्—एएणं से मेहे कुमारे सयमेव पंचमुट्ठियं लोयं करेइ
करित्ता. जेणामेव समणे भगवं महावीरे तेणामेव उवागच्छइ उवा
गच्छित्ता समणं भगवं महावीरं तिकखुत्तो आयाहिणं पयाहिणं करेइ
करित्ता वंदइ नमंसइ वंदित्ता नमंसित्ता, एवं वयासी-आलित्तेणं भंते ।
लोए पलित्तेणं भंते ! लोए, आलित्तपलित्ते णं 'ते ! लोए, जराए मर-
णेण य, से जहाणामए केई गाहावई अगारंसि झियायमाणंसि जे
तत्थ भंडे भवइ अप्पभारे मोल्लगुरुए तं गहाय आयाए एगंतं अव
क्रमइ, एस मे णित्थारिए समाणे पच्छापुरा हियाए सुहाए खेमाए

कभी प्रमाद के आधीन मत बनना । हमलोगों के लिये भी यही मार्ग
होवे । हमलोग भी इसी प्रकार से कर्मरज प्रक्षालन रूप इस दोनों ही
मार्ग के अनुयायी बनें । ऐसा कहकर माना पिता श्रमण भगवान को वंदना
नमस्कार कर अपने स्थान को चले गये ॥सूत्र ३७॥

भाटे पणु जेण भागं शेष एवम भाटे प्रथस्त थायो ओटवे डे अमे. पणु अ
प्रमाणे ज 'कर्मरजप्रक्षालन' इय आ भागंने अनुसरनारा थधये आभ कहीने मातापिता
अन्ने लखवानने वंदन अने नमस्कार करीने पोताना स्थाने पाछा इया ॥सूत्र ३७॥

गिस्सेयसाए अणुगामियाए भविस्सइ एवामेव मम वि एगे आया
 न्हेइट्टे कते पिए मणुन्ने मणामे एम मे नित्थारिए समाणे ससार
 गोच्छेयकरे भविस्सइ, त इच्छामि ण देवाणुप्पियाहिं सयमेव मुढाविउ
 सेहाविउ सिक्खाविउ सयमेव आयारगोयरविणयवेणइयचरणकरण
 जायामायावत्तिय धम्ममाइक्खिउ तएण समणे भगव महावीरे मेह
 कुमार सयमेव पव्वावेइ सयमेव मुढावेइ सयमेव आयार जाय
 धम्ममाइक्खइ एव देवाणुप्पिया । गतव्व चिट्ठियव्व णिसीइयळां
 तुयद्वियव्व भुजियळां भासियव्व एव उट्टाप उट्टाय पाणेहिं भूतेहिं
 जीवेहिं सत्तेहिं सजमेणं सजमियळां, अस्सि च णं अट्टे णो पमाएयळां,
 तएणं से मेहे कुमारे समणस्स भगवओ महावीरस्स अतिए इम
 एयारूवधम्मिय उवएस णिसम्म सम्म पडिबज्जइ, तमाणाए तहग-
 छइ तहचिट्ठइ जाव उट्टाप उट्टाय पाणेहिं भूतेहिं सत्तेहिं सजमइ । सू ३८

टीका—‘तएण से मयकुमार सयमेव’ इत्यादि । तदनु सर्वाभरणपरि
 माचनानन्तरं परित्यक्तगृहस्थत्वेन परिश्रुतमुनिवेषेण सदोरकमुत्पल्लिकोप

‘तएण स मेहे कुमार’ इत्यादि ।

टीकार्थ—इमकं वाक् (से मेहे कुमारे) उन मेयकुमारने (सयमेव) भवने
 भाए टी (पचमुद्विय लोय करेइ) पचमुद्वी सोच फिया—अर्थात्—जय वे भवने

‘तएण स मेहे कुमार’ इत्यादि ।

टीका—(तएण) त्वाए आइ (स मेहे कुमारे) मेयकुमार (सयमेव)
 चेत्यानी मेणे ४ (पचमुद्विय लोय करेइ) पच मुद्वी सुथन क्खुं ओइये के
 न्नाइ मेयकुमार अथा परेष्वाब्बो नगेरे उत्तरीने मुदस्थना वेवने त्वाअ क्खे अने

शोभितमुखः कक्षावलम्बितरजाहरणः अन्यान्यापि साधूपकरणानि यथाकल्पं पात्रादीनि गृहीत्वा मेघकुमारः स्वयमेव 'पंचमुष्ट्रि' पंचमुष्ट्रिकं लोच-तत्र पञ्चमुष्ट्रयो यस्य स पचमुष्ट्रिकः त लोचं=शिरः केशोत्पाटनं 'करेड' करोति-पञ्चभिर्मुष्ट्रिभिः करणभूताभिः शिरसि पञ्चधा विभक्तानां लुञ्चनोय केशानामुत्पाटनं न तु पञ्चभिर्मुष्ट्रिभिः पञ्चवारैरेव समग्रकेशोत्पाटनसम्भव इति भावः। लाच कृत्वा यत्रैव श्रमणो भगवान् महावीरव्रतत्रैवोपागच्छति, उपागत्य श्रमणं भगवन्तं महावीरं त्रिकृत्वः आदक्षिणप्रदक्षिणां करोति कृत्वा वन्दते नमस्यति, वन्दित्वा नमस्यित्वा एवमवदत्। 'अलित्तेणं भंते ! लोए' हे भदन्त ! हे भगवन् ! आर्दसः=दुःखाग्निना ज्वलितः खलु अयं लोकः बाल्ये आधिग्याधि पर-

सर्वाभरणादि उत्तार कर, गृहस्थवेप का परित्याग कर मुनिवेष अंगीकार कर मुख बस्त्रिका बांधकर कक्षा में रजोहरण अवलम्बित कर तथा और भी साधु का योग्य पात्रादि उपकरण लेकर अच्छी तरह मुनि दीक्षा से युक्त हो गये तब उन्होंने अपने केशों का अपने आप अर्थात् अपने हाथों से पच मुष्ट्रि लोच किया। (करित्ता जेणामेव समणे भगव महावीरे तेणामेव उवागच्छइ) केश लुचन कर फिर वे जहां श्रमण भगवान् महावीर विराजमान थे वहां गये (उवागच्छित्ता समणं भगव महावीरं त्रिकृत्वो आयाहिणं पयाहिणं करेड) वहां जा कर उन्होंने उनकी-श्रमण भगवान् महावीर की-तीन बार आदक्षिण प्रदक्षिणा करके उन्हें सविधि वंदना नमस्कार किया। वंदना नमस्कार करने के बाद फिर वे प्रभु से इस प्रकार कहने लगे (अलित्तेणं भंते लोए) हे भदन्त ! यह लोक दुःखरूपी अग्नि की ज्वाला से जल रहा है-बाल्यावस्था में यहाँ

मुनिवेष स्वीकरीने मो उपर सहोरकमुभवस्त्रिका भाधी क्षण भगवन्मा रणेडरथु धारणु कथुं, तेमन् नील पणु साधुओने भाटे योज्य ओवा पात्र वगेरे उपकरणे लधने सारी रीते मुनि दीक्षाथी युक्त थर्ग गया त्थार भाद तेमणु पोताना केशोनु पोतानी भेणे न पच मुष्ट्रि लुचन कथुं (करित्ता जेणामेव समणे भगवं महावीरे तेणामेव उवागच्छइ) केश लुचन पछी मेघकुमार न्या श्रमणु भगवान् महावीर हुता त्या गया (उवागच्छित्ता समणं भगवं महावीरं त्रिकृत्वो आयाहिणं पयाहिणं करेड) त्या नधने मेघकुमार श्रमणु भगवान् महावीरनी त्रणु वणत आ दक्षिणु प्रदक्षिणु पूर्वक तेमने सविधि वदन अने नमस्कार कथी वदना अने नमस्कार कथी भाद ते श्रमणु भगवान् महावीरने कडेवा लाज्या डे (अलित्तेण लोए) हे भदन्त ! आ ससार दु भ इपी अग्निनी नवाणाओमा सणगी रह्यो छे आत्थ अवस्थाभा अडि नधा आधि, व्याधि, परवशता वगेरे दु जेनो अन्तुलव दरेक प्राणी करे छे (अलित्तेण भंते लोए) नवानीमा आ नगत लोगतण्णा अने प्रियता

વસ્ત્રાદિદુઃસ્વાનુભવાત્ 'પ્રમિષ્ણેન મતે ! છોઈ' એ પ્રવ્રન્ત ! પ્રદીપ્તઃ=મરુપેન
 વીસઃ દુઃસ્વામિના પ્રજ્વલિત સ્વલ્પ મય સ્લોકઃ તારુણ્યે ભોગવૃણ્યા મિય
 વિરહાદિના ચ વારયાદિષ્કદુઃસ્વાનુભવાત્ 'આભિસ્તપલિ' એ મતે ! છોઈ જરાઈ
 મરણેન ય' એ મવ્રન્ત ! આદીસપ્રદીસઃ=અપ્યન્તપ્રદીસઃ દુઃસ્વામિનાઽપ્યન્તપ્રજ્વ
 લિતઃ સ્વલ્પ મય સ્લોકઃ મરયા=વૃદ્ધાવસ્થયા, મરણેન ચ, વૃદ્ધત્વે-ભોગ્યવિપયે
 સમુપસ્થિતેષાં તદ્ભોગકરણાશ્રમસ્ત્વાત્ ત્રીપુષ્પાદિમિરપ્યપમાનિતસ્ત્વાત્ પશુવરસ
 મય કાસશ્વાસાદિપ્રવલરોગપીઢિતત્વાત્ ચિરસચિતપનવિયોગાદિ સંમાધનયા
 ચ કરવરણાદ્યશ્લેષિસ્યેન ચ મરણમયોદ્ગ્રહદયકમ્પેન ચ સતતં દુઃસ્વાનુભ
 વાત્ મરણેતુ દુરન્તવમાણોત્ક્રમણકાલિકાનંતવેદનાજનિત મૂર્છાદ્યાત્ વર્જના
 આધિ વ્યાધિ, પરવશતા આદિ દુઃસ્વાનોં કા અનુભવ હરેક પ્રાણી કરતે
 છા છે ! (પ્રમિષ્ણેન મતે છોઈ) તદ્ભવ અવસ્થામેં યહ લોક ભોગોં કી મૃત્ત્યા
 સ ઓર મિય કે ચિરહ આદિ સે વારયકાસ કે દુઃસ્વાનોં કી અપેક્ષા મી
 મધિક દુઃસ્વાનોં કા અનુભવ કરતા હૈં ઇસમિયે હૈં મવ્રન્ત યહ લોક મરુપેન
 વીસ દુઃસ્વામિ દ્વારા વજ્રલિત હો રહો છે ! (આભિસ્તપલિષ્ણેન મતે છોઈ
 જરાઈ મરણેન ય) હ મવ્રન્ત ! જરા ઓર મરણ સ યહ ભાક આદિસ ઇસ
 મિયે હો રહા છે કિ વૃદ્ધાવસ્થામેં ભોગ્ય વિપયોં ક સમુપસ્થિત હોને
 પર મો યહ પ્રાણી ઝન વિપયોં કો ભોગનેમેં અમમર્ય રહતા હૈં તથા
 સ્ત્રી પુત્ર આદિ મી ઇમ અવસ્થામેં ઇમ અપમાનિત કિયા કરતે હૈં કાસ-
 શ્વાસ, આદિ પ્રવલ રોગ રાત દિન ઇમ અવસ્થામેં ઇસ જીવ કો પીડા
 વેત રહતે હૈં તથા ચિરસચિત પન કે વિયોગ આદિ કી સમાધના સે કર
 વરણ આદિ મંગોં કી સિધિમતા સે, મરણ ક મય સે ઉદ્ભૂત હૃદય કપન સ
 ઇસ અવસ્થામેં સતત-દુઃસ્વાનોં કા અનુભવ હોતા રહતા હૈં તથા મરણ સમય

ભોગ વજેરેથી બાક્ય અવસ્થાના દુઃખો કરતા પણ વધારે પડતા દુઃખોને અનુભવ
 કરે છે એટલા માટે હે બ્રહ્મા ! આ જગત ભજકર સજગત દુઃખાભિમા બળી
 રહ્યું છે (આભિસ્તપલિષ્ણેન મતે છોઈ જરાઈ મરણેન ય) હે બ્રહ્મા ! ય-
 જન અને મૃત્યુથી આ જગત અમમર્ય રૂપમા એટલા માટે ભભૂડી રહ્યું છે કે યદ્યપ્યુમા
 ઉપભોગની વસ્તુઓ આપે હોવા છતાં એ આ જગતના પ્રાણીઓ તે વિપયોને
 ભોગવવામા અસમર્થ હે છે તેમજ મી પુત્ર વજેરે પણ વૃદ્ધાવસ્થામાં તેમને અપ-
 માનિત કરે છે કાસ શ્વાસ વજેરે પ્રબળ રોગો રાત દિવસ આ અવસ્થામાં આ
 જીવને કષ્ટ આપતા રહે છે તેમજ ચિર કાગ સશહેલા પનને નહ મવાની અભા
 વનાથી નાથપત્ર વજેરે અભોના યુધિસથી મૃત્યુભયથી ઉદ્ભવેલા હૃદયના કંપથી
 આ વૃદ્ધાવસ્થામા સતત દુઃખોને અનુભવ થતો જ રહે છે તથા આ જીવને મરણ

तीतदुःखानुभवः प्रत्यक्ष एवेति कस्य हृदयं न भीषयति । 'से जहानामए' तद् यथानामकं यथादृष्टान्तं दृष्टान्तमनुसृत्य वर्ण्यते इत्यर्थः, कोऽपि गाथापतिः—
 धनसमृद्धो गृहस्थः अगारे 'अगारंसि झियायमाणंसि' अगारे गृहे ध्यायति धातू-
 नामनेकार्थत्वात् प्रज्वलिते सतीत्यर्थः 'जे' यत् तत्थ' वत्र 'भंडे' भाण्डो भवति
 'अप्पभारे' अल्पभारः, 'मोल्लगुरुए' मूल्यगुरुकः—बहुमूल्यः, त गृहीत्वा
 'आयाए' आत्मना—स्वयम् 'एगतं' एकान्त निरुपद्रवस्थानं 'अवक्कमइ' अपक्रा-
 मति—गच्छति, एवं च चिन्तयति 'एस मे णित्थारिए समाणे' एषः मूल्यगुरु को
 भाण्डः' मम निस्तारितः सन् 'पच्छा' पश्चात् भविष्यति काले, 'पुरा' विवक्षित
 कालात् पूर्वस्मिन् काले सततिपरम्पराया स्व सत्तायां चेत्यर्थः 'हियाए'
 इतिाय जीवनादि निर्वाहजनकाय 'सुहाए' सुखाय भोगसंपाधानदाय 'खेमाए'
 क्षेमाय समुचितसुखसमर्थाय 'णिस्सेयसाए' निश्चेयसाय भाग्योदयाय

में प्राणोत्क्रमणकालिक दुरन्त अनन्त वेदनाओं से उद्भूत सूच्छा के
 मद्भाव से वर्णनातीत दुःखों का अनुभव इस जीव को प्रत्यक्ष में ही
 होता है—इस लिये यह जरा और मरण से आदीप्त एव प्रदीप्त—हो रहा
 है। अनः इस तरह की इस की यह स्थिति किस समझदार प्राणी के
 हृदयको भयान्वित नहीं करती है। (से जहानामए) इसी बात को दृष्टान्त
 द्वारा समर्थित किया जाता है—(कोई गाहावई अगारंसि झियायमाणसि-
 जे तत्थ भंडे भवइ अप्पभारे मोल्लगुरुए तं गहाय आयाए एगतं अवक्कमइ)
 जैसे कोई धन समृद्ध गृहस्थ घर में आग लग जाने पर उसमें की अल्प-
 भारवाली वस्तुओं को जिनकी कीमत बहुत भारी होती है लेकर स्वयं
 निरुपद्रव स्थान में चला जाता है और ऐसा विचार करता है (एस मे णि-
 त्थारिए समाणे पच्छापुरा हियाए सुहाए खेमाए णिस्सेयसाए अणुगगामियाए-

प्राणोत्क्रमण कालिक दुरन्त अनन्त वेदनाओंकी, भूखोंवस्थाकी, जेभनु वरुण पणु
 अशक्य छे आवा हु भोना अनुभव प्रत्यक्ष रूपे थाय छे ओटला भाटे आ जगत
 वृद्धावस्था अने मृत्युकी आदीप्त अने प्रदीप्त थई रह्यु छे ओथी ओवी आ जगतनी
 लय कर स्थिति क्या समजु भाणुसना हृदयने कपावी न भूई (से जहानामए)
 ओज वातने दृष्टात द्वारा वधारे पुष्ट करवाभा आवे छे (कोई गाहा वई अगा
 रंसि झियायमाणसि जे तत्थ भंडे भवइ अप्पभारे मोल्लगुरुए त गहाय
 आयाए एगतं अवक्कमइ) जेभ डोई पैसापात्र समृद्ध गृहस्थ घर सजगी छे
 त्यारे तेभाथी थोडा वजनवाणी भारी छिंभती वस्तुने लधने पोते निरुपद्रव स्थानमा
 पछोये अने ते विचारै छे—(एस में णित्थारिए समाणे पच्छा पुरा हियाए
 सुहाए खेमाए णिस्सेयसाए अणुगगामियाए भविस्सइ) आ छिंभती वस्तु भारी

પરપરાનુવર્ષિ સુમ્નાય મવિચ્યતિ, 'एवामेष' एवमेव अमुनैव इष्टावन हे भवन्त ! हे-मगवन ! 'मम च' ममापि 'एगे' एकः भट्टितीय अष्ट भाया भंडे आत्ममाण्डः=आत्मरूपोमाण्ड रत्नकरण्डकमिव 'इष्टे' इष्टः आत्म तिदिष्मण सर्वेष्टसिद्धिपूरकत्वात् कते' कान्तः कमनीय आत्मगुणप्रकाश कत्वात् 'पिप्' प्रियः-बल्लभः आत्मनाऽश्रयपद पापकत्वात् 'मणुने' मनाहः= सुन्दर सकलप्राणिगणदुर्षभाक्षयघास्यादि गुणप्रकाशकत्वात्-मनाम'

મવિસ્સઈ) કિં યહ બહુમૂલ્ય વસ્તુ મરે નિવ્તાર કે લિયે હોતી હુઈ મી મવિચ્યત કાલ મેં વિવક્ષિત કામ સે પૂર્વકાલ મેં સતાન પરંપરા મેં તથા મેરી મૌજૂદગી મેં બીજન નિર્વાઈ કે પ્રિય મોગજનિત આનન્દ કે લિયે, સમુચિત મુખ્ય સમ્પાદન ક મિયે, તથા વીઠી વર વીઠી કે લિયે સુખ સાધન કે નિમિષ હા જાવેગી (एवामेष मम च एगे आया भंडे इष्ट कते पिप् मणुने एत मे गित्यारिप् समाणे संसारबोच्छेपकरे भविस्मइ) उसी त इ कीमति मेरी आत्मारूपी यइ वस्तु रत्नकरण्ड की तरह मुझे भी इष्ट है कान्त है, बल्लभ है, मनोज्ञ है, मनोम है-अतः यह आदीप्त मदीप्त हुए इस संसार से पृथक्कृत होती हुई मेर लिये संसार की उच्छेद कारिका जागो। मुझे यह आत्मारूपी वस्तु इष्ट इसलिये है कि यह सन्नस्त इष्ट पदार्थों की सिद्धि की पुरक होती है। प्रांत इसलिये है कि यह आत्मा गुणों की प्रकाशिता होती है। प्रिय इस लिये है कि यह आत्माको अक्षय पद की प्राप्ति करा देती है। मनोज्ञ इस लिये है कि सकल

જાણુ પોષણ માટે તે પશ્યોત યશે જ પણ અવિષ્કમાં વિવક્ષિત કાલથી પૂર્વકાલમા, સતાન પરંપરામા તેમજ આરી હયાતીમા ભુખન નિર્વાઈ માટે ઉપયોગ અને આનંદ માટે સારી રીતે મુખ્ય મેળવવા માટે પેઢી દર પેઢીના મુખ્ય સાધન માટે પશ્યોત યશે (एवामेष मम च एगे आया भंडे इष्ट कते पिप् मणुने मनाम एत मे गित्यारिप् समाणे संसारबोच्छेपकरे भविस्सइ) તેના જેવી કિંમતી આશ આત્મા રૂપી જા વસ્તુ રત્ન કરણડી જેમ અને પણ ઈષ્ટ છે કાન્ત છે બલ્લભ છે મનોજ્ઞ છે મનોમ છે જોટલા માટે જા આત્મારૂપી કિંમતી વસ્તુ આદીપ્ત પ્રદીપ્ત વર્તાં જોટલો કે સમગ્ર રૂપમા સ ગતા આ સસા થી પૃથક અર્ધની આશ માટે સસા રને જઈ મૂળથી ઉપારી નાખનારી થશે અને આત્મારૂપી જા વસ્તુ ઈષ્ટ જોટલા માટે છે કે આ સમગ્રા ઈષ્ટ પદાર્થોની સિદ્ધિ મેળવનારી છે આત્માને અક્ષયપદ પમાજ્ઞારી જોવાથી જા આત્મા રૂપી વસ્તુ 'પ્રિય છે સમગ્રા પ્રાણીઓ ને માટે ફલજ શાશ્વત શાંતિ વગેરે શુભોવાળી છે તેમની આ આત્મારૂપી વસ્તુ પ્રકાશિત કર-

सर्वज्ञैः सिद्धस्वरूपतया प्रतिपादितत्वात् 'एस' एषः प्रत्यक्षः ज्ञानादिगुणरत्न
संभृतो ममात्मभाण्डः 'मे' मया 'नित्यारिण समाणे' निम्तारितः सन् आदी-
मप्रदीप्त संसारात्पृथक् कृतः सन् 'संसारोच्छेदकरे भविस्सह' संसारव्यु-
च्छेदकरो भविष्यति संसारः जन्मजरामरणजनितघोरमहादुःखपरिपूर्णचतु-
र्गतिभ्रमणलक्षणः तस्य विच्छेदकरो विनाशको भविष्यति संसारपरित्यागो
हि अक्षयहिताय अक्षयसुखाय अक्षयसामर्थ्याय अक्षयकल्याणाय साधनन्त
पर्यवसानाय भवति इति भावः । तदिच्छामि तस्मात् कारणादभिलषामि
खलु हेमदन्त, 'देवानुप्पियाहिं' देवानुप्पियैः स्वयमेव=प्रवाजयितु सर्वविरति-
रूपेण दीक्षयितुं मुंडयितुं द्रव्यतो लुब्धितकेशेण भावतो रागद्वेषराहित्येन,
'मेहाविउ' सेवयितुं भाद्धिः सूत्रार्थग्राहयितुं, 'सिक्खाविउं' शिक्षयितुं प्रन्युपे

प्राणि गण को दुर्लभ जां अक्षय शांत्यादि गुण है उनकी यह प्रकाशक
होती है । मनोम इस लिये है कि सर्वज्ञ भगवानने इसका स्वरूप सिद्ध
अवस्थामय कहा है । यह संसार चतुर्गति भ्रमण रूप है ये चा-
गतियों जन्म, जरा, एवं मरण से जनित घोर महा दुःखों से भरी
हई है अर्थात् इस संसार का परित्योग इस जीव को अक्षय हित के
लिये अक्षय सुख के लिये, अक्षय सामर्थ्य के लिये, अक्षय कल्याण के
और आदि अनन्त तथा अपर्यवसान पद के लिये होता है (त इच्छामि
ण देवानुप्पियाहिं सयमेव पव्वविउ सयमेव मुंडाविउ सिक्खाविउ
सयमेव आचारगोयरविणयवेणइय चरणकरणजायामायावत्तियं
धम्ममाइक्खिउ) इस लिये मैं आप देवानुप्पिय से सर्व विरति रूप
दीक्षा प्राप्त करने के लिये द्रव्य और भाव की अपेक्षा मुंडित होने के

नारी होय छे ओटला भाटे आ 'मनोम' छे सर्वज्ञ लगवाने ओतु स्वइप सिद्ध
अवस्थामय कहु छे, ओथी ओ आत्माइपी वस्तु 'मनोम' छे आ संसार चतुर्गति
भ्रमणइप छे ओ चारे चार गतिओ जन्म जरा (धउपणु) अने मृत्युना लय डर
कष्टथी युक्त छे तात्पर्य ओ छे के आ संसारनो परित्याग आ लवने अक्षय
हितने भाटे, अक्षय सुखने भाटे, अक्षय सामर्थ्यने भाटे, अक्षय कल्याणने भाटे
अने आदि अनन्त तेमज अपर्यवसान पदने भाटे होय छे (त इच्छामि णं
देवानुप्पियाहिं सयमेव पव्वविउं सयमेव मुंडाविउं सेहाविउं सिक्खा
विउं सयमेव आचारगोयरविणयवेणइयचरणकरणजायामायावत्तियं
धम्ममाइक्खिउ) ओटला भाटे हु देवानुप्पिय पासेथी सर्व विरतिइप
दीक्षा भेजववा भाटे, द्रव्य अने भावनी अपेक्षाओ मुंडित भाटे, सूत्र अने अर्थ

क्षणादि शिक्षां प्राप्तिरितु स्वयमेव आचारगोचरविनयचरणचरण-
 प्राप्तामावाचयिष्य' आचार गोचरविनयचरणचरणचरणचरणचरणचरण-
 भा-मयादाया, चरणं आचार, शानादिचरणचरण, गोचर गोचर चरण
 गोचर-मिषाटन, विनयः विनयति-अभिवादिनादिना नाशयति सकलरुच
 गकारकमष्ट प्रकारं कर्म सः, चैनयिक विनय मय चैनयिकं सत्कल मर्मसयादि
 निरूपणं चरणं महाव्रतादि, करण पिण्डविशुद्ध्यादि यात्रा-तपानियमसंयमा
 दिषु प्रवृत्तिः यात्रा-सयम यात्रानिर्वाहार्थमाहारादि परिमाणज्ञानम् एतेषां
 आचारादीनां वृत्तिं चतनं यस्मिन्सौ आचारादि वृत्तिकस्त पन्म
 धर्म'आशक्तिवत् आरुपापयितुम् इच्छामीति पूर्वेण सम्बन्धः॥ ततःखलु अमणो भग

मिये सूत्र और अर्थ को आपसे ग्रहण करने के लिये प्रति छेदनादि
 रूप शिक्षा ग्रहण करने के लिये, तथा आचार गोचर, विनय, चैनयिक
 चरण, चरण, यात्रा और यात्रा पाछे धर्म की प्ररूपणा करने के लिये,
 चाह रहा हूँ। मयादा में विश्वरुण करना इस का नाम आचार है।
 यह पाँच प्रकार के जो ज्ञान आदि है उन रूप पड़ता है। गाय के समान
 चरण का नाम गोचर है। गोचर शब्द का अर्थ भिक्षाटन है। अमि
 वादन आदि क्रियाओं द्वारा आत्मा सकल कलेश कारक अष्ट प्रकार के
 कर्मा का जिस से नाश करना है वह विनय है। इस विनय के होने
 पर जो कर्म क्षयादि का निरूपण होता है वह चैनयिक है। महाव्रतादि
 का नाम चरण पिण्डविशुद्ध्यादि का नाम करण तप, नियम सयम
 आदि में प्रवृत्ति का नाम 'यात्रा' तथा सयमयात्रा का निर्वाह के लिये
 जो आहार आदि के प्रमाण का जानना होता है उस का नाम यात्रा

अथ कस्या भाटे, प्रतिवेचना" वगेरे रूप शिक्षां अथ कस्या भाटे तेभ्य आचर
 गोचर विनय चैनयिक चरण, कस्या, यात्रा अने यात्रायाणा धर्मांना निरूपण भाटेनी
 भिक्षा संपादने आये छ भयादाया शब्दें आनु नाम आचार छ आ आचार
 पात्र प्रकस्या ज्ञान वगेरेना रूपमा छ—आचना केवा चरणनु नाम गोचर छ
 गोचर शब्दने अर्थ भिक्षाटन छ अलिवादन वगेरे क्रियाओं वटे आत्मा तथा
 दु प्रकृतिक अठ प्रकस्या क्रोना केवा वटे नाश करे छ ते विनय छ आ विन
 यधी के कर्मक्षय वगेरेनु निरूपण होय छ ते चैनयिक छ महाव्रत वगेरेनु नाम
 चरण पिण्ड विशुद्ध्यानु नाम कस्या, तप नियम अने सयम वगेरेमा प्रवृत्तिनु
 नाम यात्रा, तेभ्य सयम यात्राया निर्वाहने भाटे के आहार वगेरेनु प्रमाण
 जाननामा आवे छ, तेनु नाम यात्रा छ (तर्णं समणे भगव महावीरे मह

वान् महावीरः सयमेव प्रव्रजयति, तत्रादौ पञ्चपरमेष्ठिनमस्कार
श्रावयति, तदनु-‘इच्छाकारेण’ इत्यादि पठित्वा ‘तस्मत्तरीकरणेण’ इत्या-
दिपाठेन क्षेत्रशुद्धयार्थं कायोत्सर्गं कारयति । तत्र मेघकुमारः कायं स्थिरीकृत्य
‘इच्छाकारेणं लोगस्स द्वय च’ समौ मनसि चिन्तयति । तत्पश्चात् ‘नमोअरि-
हंताणं’ इत्यादि पठेनपूर्वकं कायोत्सर्गं पारयति । तदनन्तरं श्री भगवान्
महावीरः स्वामी ‘लोगस्स’ इत्यादिपाठं श्रावयति, ततः-‘करेमि भंते’ इत्यादि
पाठेन-दीक्षां ग्राहयति इति भावः । तदनु पार्श्वे उपवेश्य ‘सयमेव मुण्डावड’
स्वयमेव मुण्डयति-द्रव्यभावतः तदनु-‘नमोऽत्थुणं’ इति पाठं वामजानुध्वीकृत्य

है । (तएणं समणे भगवं महावीरे मेहं कुमार सयमेव पञ्चावेइ, सयमेव
मुंडावेइ, सयमेव आयार जाव धम्ममाइक्खइ) इम प्रकार मेघकुमार
का निवेदन सुनकर श्रमण भगवान् महावीर ने उन मेघकुमार को स्वयं
प्रव्रजित किया इस में सर्व प्रथम उन्होंने पंच परमेष्ठी का नाम उन्हें
सुनाया । बाद में “ इच्छा कारेणं ” इस पाठ को पढ़कर “ तस्स उत्तरी
करणेणं ” इत्यादि पाठ के द्वारा उन्होंने क्षेत्र विशुद्धि के लिये उनसे
कायोत्सर्ग करवाया । मेघकुमारने शरीर को स्थिर करके “ इच्छाकारेणं
लोगस्स द्वयच ” इत्यादि पाठ का मन में चिन्तन किया और बाद
में “ नमो अरिहंताणं ” इत्यादि पढ़ते हुए कायोत्सर्ग की समाप्ति की ।
इस के बाद श्री भगवान् महावीर स्वामीने “ लोगस्स ” इत्यादि पाठ
उन्हें सुनाया । “ करेमिभंते ” इत्यादि पाठ को पढ़कर उन्हें दीक्षित
किया । दीक्षा श्रगीकार कर चुकने के बाद प्रभुने उन्हें अपने पास
बैठाकर स्वयंमुद्रित किया । और “ नमोत्थुणं ” पाठ को वाम जानु

कुमारं सयमेव पञ्चावेइ, सयमेव मुंडावड. सयमेव आयार जाव धम्ममाइक्खइ)
आ प्रभाणु मेघकुमारणी विनती सालणीने श्रमणु लगवान महावीरे
मेघकुमारने जते प्रव्रजित कया प्रव्रजित करता सौ पडेला
तेमणु पञ्चपरमेष्ठीना नामो मेघकुमारने सालणाव्या तयार आह “ इच्छा
कारेणं ” आ पाठने लणुने “ तस्स उत्तरी कारणेणं ” वगेरे पाठ द्वारा तेमणु
क्षेत्र विशुद्धिने भाटे मेघकुमारथी कायोत्सर्गं करावडाव्ये मेघकुमारने शरीरने
स्थिर करीने “ इच्छाकारेण लोगस्स द्वयच ” वगेरे पाठतु मनमा चित्तन कथुं,
अने तयार आह “ नमो अरिहंताणं ” वगेरे जोलता कायोत्सर्गं पूरो कथी तयार
पछी श्री लगवान महावीर स्वामीये “ लोगस्स ” वगेरे पाठ मेघकुमारने संल-
णाव्ये तयार पछी “ करेमि भंते ” वगेरे पाठ द्वारा मेघकुमारने दीक्षित कया
दीक्षा स्वीकार कया आह प्रभुये तेमने पेतानी पासे भेसाडीने जते मुडित कया अने
“ नमोत्थुणं ” पाठने कथी जतु (धूंटणु) जियी कशवडावीने तेमने

ત્રિવાર પાઠયતિ, સ્વયમેવ આચાર યાવદ્ ધર્મમાસ્યાતિ । एवं स्वच्छ इह देवा
 नुमिय ? उपयુक्तमुनिधर्मनिर्वाहार्थे 'गतञ्च' गन्तव्य-युगमात्र-भूमिन्यस्त
 दृष्टिना चक्षितव्य, 'चिद्विषय' स्थातव्य निरवधभूमौ उर्व्वस्यानेन,
 'निसीद्व्य' निपद्य भूम्यादिकं प्रमाज्य उपबोध्य, 'तुयद्विषय' त्वग्वर्तितव्यं
 शयनीय शय्यासथारकशरारयामदक्षिणाभौ च प्रमाज्यं शयि
 तव्य 'सुंजिय' मोक्तव्य क्षુधावेदनीयवैयावृत्येयां सयम प्राणिदयाधर्म-
 वितापदविप्रकारै अगाराग्निोपरहित अभ्यवहर्तव्य 'मासिष्य' भाषितव्य
 हितमिग्निरवधमापया वक्तव्यम् 'एव'अमुना प्रकारेण उद्वाए उद्वाय' उत्थ

કચી કરવા કર ઉનસ દો ધાર પડયાયા । પશ્ચાત્ આચાર આદિ અગોરાએ
 ધર્મ કા ઠન્હે ઉપવેશ દિયા -સ મેં ઠન્હોને ઠન્હે સમજાયા—કિ મુનિ
 ધર્મ ક નિર્વાહ કરને ક લિયે (ગતજ્ઞં ચિદ્વિષય, નિસીદ્વ્યમ્, તુય-
 દ્વિષયં મુનિયમ્, માસિયમ્, એવ ઉદ્વાએ ઉદ્વાય, પાણેહિં મૂર્ણેહિં જીવેહિં
 સત્તેહિં, સજમણ સજમિયમ્) માધુ કા કર્તવ્ય છે કિ જહ યુગમાત્ર આગે
 કો ભૂમિ કા અચ્છી તરફ નિરીક્ષણ કર 'વંછે નિરવધ ભૂમિ પર કેન્ના
 હાકર પેઠતે સમય નહ ભૂમિ કા પ્રમાર્જન અવશ્ય કરે, મોતે સમય
 જહ જહ કરવટ પદચ્છતે તો શય્યા કા નામવાર્થ મૌર દક્ષિણાર્થ પ્રમા
 જિન કર તમી સાવ । તયા સ્તીર ક મો દોનો પાશ્વો કો પ્રમાર્જિ ।
 કરે । ક્ષુધા વેદનીય, વૈયાવૃત્ય, હૃયાં સયમ, પ્રાણિદયા તથા ધર્મ ચિન્તા
 ઠન હિ કારણો કો સેકર સાધુ જો આહાર ગ્રહણ કરતા હે જહ ઉતે
 અગારાદિ દોપો સે રહિત હી કરના જ્યહિયે । હિતમિત મૌર નિરવધ માપા

વખત બાહ્યવચ્ચુ ત્યાર બાદ આચાર વજેરે અગ્રિવાળા ધર્મના તેમને ઉપદેશ
 આપ્યો. ઉપદેશ આપતા તેમણે કહ્યું કે મુનિધર્મના પાલન માટે (ગતજ્ઞં ચિદ્વિ-
 યમ્ નિસીદ્વ્ય, તુયદ્વિષય સુંજિયમ્ માસિયમ્ એવ ઉદ્વાએ ઉદ્વાય પાણેહિં
 મૂર્ણેહિં જીવેહિં સત્તેહિં સજમેષ સંજમિયમ્) સાધુની ફરજ છે કે તે મુગમાત્ર
 આગળના પ્રમાર્જને સારી પેઠે બેઠી આવે, નિરવધ ભૂમિ ઉપર બેસી થઈને બેસે,
 બેસતી વખતે તે ભૂમિનું શ્લેષ્મસપ્તે પ્રમાર્જન કરે સતી વખતે જ્યારે તે પાશુ
 ફરવે ત્યારે શય્યા ન વામ પાશ્વ (ડાબી બાજુ) અને દક્ષિણ પાશ્વ (જમણી
 બાજુ) પ્રમાર્જિત કરીને સૂવે. તેમજ શરીરના પશુ બન્ને પાશ્વોનું પ્રમાર્જન કરે
 ક્ષુધા વેદનીય, વૈયાવૃત્ય, હૃયાંસયમ, પ્રાણિદયા તેમજ ધર્મ ચિન્તા આ છ મારણોને
 થઈને સાધુ જે આહાર ગ્રહણ કરે છે તે તેમને—અગાર વજેરે રોષ સહિત જ
 કરના બેઠજો હિત, મિત અને નિવ્વધ વાણીના જ અવહાર સાધુને ફરવો બેઠજો

आ उत्थाय=निद्रादि प्रमादत्यागपूर्वकम् उत्थानशक्त्या उत्थाय प्राणिषु द्वित्रिचतुरिन्द्रियलक्षणेषु 'भूएहि' भुतेषु वनस्पतिषु 'जीवेहि' पंचेन्द्रिय स्वरूपेषु सत्तेषु' पृथ्व्यप्तेजोवायुषु आपत्वात् तृतीया 'संयमेण' संयमेन मनोवाङ्माय विशुद्ध्या सर्वथा विराधनोपरमेण 'संजमितव्य' सयमितव्यम्, एव रक्षण व्यापारेण प्रवर्तितव्य 'अस्मि च णं अट्टे अस्मिश्च खल्वर्थे मोक्षप्राप्तिरूपेणो यमाएयव्वं' नो प्रमदितव्यम्-प्रमादो न कर्तव्यः सोत्साहं सततमुद्यमः कर्तव्य इत्यर्थः। ततः खलु स मेघकुमारः श्रमणस्य भगतो महावीरस्यान्तिके समीपे इममेतद्रूप धार्मिक श्रुतलक्षणं 'उवएस' उपदेशं णिसम्म' निशम्य=हृद्यधार्य, सम्म पडिवज्जइ' सम्यक् प्रतिव्रजति=स्वीकरोति। 'तमाणाए' तमाज्ञया

का ही साधु को प्रयोग करना चाहिये। इस तरह निद्रादिप्रमादों के परित्याग पूर्वक उत्थानशक्ति से उठ कर द्विन्द्रिय, त्रिन्द्रिय और चतुरिन्द्रिय प्राणियों में वनस्पतिरूप एकेन्द्रिय भूतों में पंचेन्द्रियरूप जीवों में, और पृथिवी, अप, तेज, एवं वायुरूपसत्त्वों में मन, वचन और काय की विशुद्ध से सर्वथा विराधना से उपरमित हो कर साधु को प्रवृत्ति करना चाहिये। (अस्मि च णं अट्टे णो पमाएयव्वं तएणं से मेहे कुमारे समणस्स भगवओ महावीस्स अतिए इमं एयाख्व धम्मियं उवएस णिसम्म सरम्मं पडिवज्जइ) मोक्ष प्राप्तिरूप इस अर्थ में साधु को कभी प्रमाद नहीं करना चाहिये। किन्तु सोत्साह सतत उद्यम ही करते रहना चाहिये। इस के बाद उन मेघकुमार ने श्रमण भगवान्-महावीर के मुखारविन्द से इस प्रकार का यह धार्मिक उपदेश सुनकर-अर्थात् श्रुतचारित्ररूपधर्म का व्याख्यान श्रवण कर और उसे अच्छी तरह से हृदय में अवधारित

आ प्रभाणु निद्रा वगेरे प्रमादोने त्यल्लने उत्थान शक्तिवडे जल्ल थधने जे धन्द्रिये पल्ल धन्द्रिये अने चार धन्द्रियोवाणा, प्राणुओमा वनस्पति जेवा अेक धन्द्रियवाणा भूतोमा पंचेन्द्रिय इय ल्लवेमा अने पृथ्वी अप, (पाणी) तेज अने वायु इय सत्त्वो, मा मन, वचन अने कयानी विशुद्धिथी, सर्वथा विनाधनाथी उपरमित थधने साधुअे प्रवृत्ति करवी जेधेअे (अस्मि च णं अट्टे णो पमाएयव्व, तएणं से मेहेकुमारे समणस्स भगवओ महावीरस्स अतिए इम एयाख्वं धम्मियं उवएस णिसम्म सरम्मं पडिवज्जइ) मोक्ष भेगववानी ज्ञानतमा साधुने डोड पल्ल द्विस प्रमाद (आणस) नडि करवी जेधेअे, पल्ल सतत उत्साह राणीने उद्यम करता ज रहेंतु जेधेअे तयार आद मेघकुमारे श्रमण भगवान् महावीरन्। मुखारविन्दथी आ प्रभाणु धार्मिक उपदेश सालणीने अेटवे डे श्रुतचारित्र इय धर्म देशना सालणीने अने ते देशना सारी पेठे हृदयमा अवधारित करीने स्वीकारी

भगवदाज्ञया 'तद्गच्छ' तथा गच्छति समयमार्गे प्रचलात, तथा तिष्ठति यावद् उत्थाय=प्रमादे विहाय, प्राणेषु मूत्रेषु जीनेषु सखेषु सजमह' संयतते-सम्यक् यतनां करोति ॥सू० ३८॥

मूलम्—ज दिवस च णं मेहे कुमारं मुढे भवित्ता अगाराओ

अणगारिय पव्वइय तस्स ण दिवसस्स पच्छवरण्हकाल समयसि समणार्णं निग्गधाण अहाराइणियाए सेज्जासथारएसु विभज्जमाणेसु मेहकुमारस्स दारभूले सेज्जासथारए जाए यावि होत्था। तएणं समणा निग्गधा पुव्वरत्तावरत्तकालसमयसि धायणाए पुच्छणाए परियट्ठणाए धम्माणुजोगच्छिताए य उच्चारस्स य पासवणस्स य अइगच्छमाणा य निग्गच्छमाणा य अप्पेगइया मेह कुमार हत्थेहिं सघट्ठति, एव पाएहिं, सीसे, पोढे, कायसि, अप्पेइया ओलढति अप्पेगइया पोलढति अप्पेगइया पायरयरेणुगुडिय करेति, एव महा लिय च णं रयणि मेहे कुमार णो सचाएइ खणमवि अच्छि निमीलित्तए। तएणं तस्स मेहस्स कुमारस्स अयमेयारूवे अज्झरिथए जाव समुपज्जित्था—एव खल्ल अह सेणियस्स रन्नो पुत्ते धारिणीय

कर स्वीकार कर लिया (तमाणाए तद् गच्छइ तद् चिट्ठइ, नाव उट्ठाए, उट्ठाए पाणेहिं भूएहिं जीवेहिं, सणेहिं सजमह) अथ वे भगवान की आज्ञा से संयममार्गे में ठमी तरह से चलने लगे—उसी तरह से उठने बैठने लगे यावत् प्रमाद को छोड़कर प्राणियों के ऊपर मृत्तों के ऊपर बीतों के ऊपर और सखों के अच्छी तरह यतनाचार पूर्वक अपनी प्रवृत्ति करने लगे। ॥सू० ३८॥

(तमाणाए तद् गच्छइ तद् चिट्ठइ नाव उट्ठाए, उट्ठाए पाणेहिं भूएहिं जीवेहिं सणेहिं सजमह) त्थार जाइ ते भगवान्नी आज्ञा सुक्ख तेज प्रभाजे सुयम भाग्यमां आहवा आहवा, तेज रीते उठवा बैठवा आहवा प्रमाद (आजस) ने त्यजने प्राणीजाना उपर मृतेजाना उपर, एवेना उपर जाने सत्येना उपर, री ने चत्तथी (आचचीने) तेभन्नी रत्ता करत्ता निवारत्ता आहवा ॥ सूत्र ३८ ॥

देवीए अत्तए सेहे जाव सवणयाए तं जया णं अहं अगारमज्ज
वसामि तयाणं मम समणा णिग्गंथा आढायंति परिजोणंति सक्कारेंति
सम्माणेंति, अट्ठुइं हेऊइं पासिणाइं कारणाइं आइक्खंति, डट्ठुहिं
कंताहिं वग्गूहिं आलवेंति संलवति, जप्पभिडं च णं अहं मुंडे भवित्ता
अगाराओ अणगारियं पव्वइए तप्पभिडं च णं मम समणा नो
आढायंति जाव नो संलवंति. अदुत्तरं च णं मम समणा णिग्गंथा
राओ पुट्ठवरत्तावरत्तकालंसमयंसिवायणाए पुच्छणाए जाव महालियं
च णं रत्ति नो संचाएमि अच्छि णिमिलावेत्तए, सेयं खलु मम कल्लं
पाउपभायाए रयणीए जाव तेयसा जलंते समणं भगवं महावीरं
आपुच्छित्ता पुणर वि अगारमज्जे वसित्तए तिकट्ठु एवं संपेहेइ, सपे-
हित्ता अट्ठदुहट्ठवसट्ठमाणसुगए णिरयपडिरूवियं च णं तं रग्गि
खवेइ खवित्ता कट्ठं पाउपभायाए सुविमलाए रयणीए जाव तेयसा
जलंते जेणेव समणे भगवं महावीरे तेणामेव उवागच्छइ उवाग-
च्छित्ता तिकखुत्तो आयाहिणपयाहिणं करेइ करित्ता वंदइ नमंसइ
वंदित्ता नमंसित्ता जाव पज्जुवासइ ॥सू० ३९॥

टीका—‘ज दिवसं च ण’ इत्यादि । य दिवसं च=यस्मिन् दिवसे खलु मेघकुमारः
मुण्डो भूत्वा अगारात्=गृहात् अनगारितां प्रव्रजितः—प्राप्तः, तस्स णं दिवसस्स’

‘जं दिवसं च ण मेहे कुमारे’ इत्यादि ।

टीकाथे—(जं दिवसं) जिस दिन (मेहे कुमारे मुंडे भवित्ता अगाराओ
अणगारियं पव्वइए) मेघकुमार ने मुंडित होकर आगार अवस्था से अनगार

‘जं दिवसं च णं मेहे कुमारे’ इत्यादि ॥

टीकार्थ—(जं दिवसं) ७ दिवसे (मेहे कुमारे मुंडे भवित्ता अगाराओ अण-
गारियं पव्वइए) मेघकुमारे मुंडित थडने आगार अवस्था त्यछने अनगार अवस्था

तस्य खलु दिवसस्य 'पञ्चावरणकालसमयसि' पश्चादपराह्णकालसमय दिनस्य चतुर्थप्रहरसप्तणे 'ममये' चतुर्थभागे मण्डोपकरणप्रतिष्ठेस्वनानन्तरं परिष्ठापनाय मसविंशतिमण्डलप्रतिष्ठेस्वनावसाने च आषड्वक्त्रकरणसमीपागमात्सुरे सूर्यास्तसमये, भ्रमणानां निर्गम्यानाम् 'आहाराश्चिया' यथा रात्रिः=यथा व्यष्टं, पर्यायज्येष्ठक्रमेण इत्यर्थः । 'सेञ्जासधारणसु' श्रव्या-संस्मारकेषु तत्र श्रव्या=श्रवणं तदर्थे सस्तारकाः श्रवणीयस्थानानि, यथा श्रव्या = शरीर प्रमाणानि, सस्तारकाः साध्विस्तद्व्ययप्रमाणानि आसनानि तेषु 'विमज्जमाणेसु' विमज्जमानेषु पृथक् पृथक् संस्वतपु मेघकुमारस्य द्वारमूले द्वारसमीपे श्रव्या सस्तारको जातश्चाप्यभवत् । ततः खलु भ्रमणानिर्गम्या 'पुञ्चरत्तावरणकालसमयसि' पूर्वरात्रापररात्रकालसमये पूर्वरात्रापररात्रस्य पूर्वरात्रापररात्रौ तद्वत्-काल स एव समयः इति पूर्वरात्रापररात्रकालसमय, तस्मिन् रात्रौ पूर्वभागे पश्चादभागे च विभाज्यः 'अपर' इत्यत्र मूत्रत्वात् रेफस्य षोऽपः 'वायणाए' वाचनायै-वाचनं वाचना गुरुसमीपे सूत्राक्षराणां ग्रहणं तदर्थं

आस्थाधारण की (तस्मिन् दिवसस्म पञ्चावरणकालसमयसि समयाण निगम्याण आहाराश्चियाए सेञ्जासधारणसु विमज्जमाणेसु मेघकुमारस्य द्वारमूले सेञ्जासधारण माए याविहोत्था) उस दिन पश्चात् अपराह्णकाल समय में-दिन के चतुर्थ प्रहर चतुर्थ भाग में-भ्रमण निर्गम्यों का दीक्षा पर्याय के कालक्रमानुसार श्रव्या सधारक पृथक् विष्ट जाने पर मेघकुमारने अपना या पासस्तारक द्वार के समीप में विछाया । (तत्पुर्ण समयाणि निगम्या पुञ्चरत्तावरणकालसमयसि वायणाए पुञ्चणाए परियट्टणाए पम्माणुजाग विमाए य उच्चारस्म य पाम्पणस्म य अङ्गच्छमाणा य विगच्छमाणा य) इसके बाद भ्रमण निर्गम्य पूर्वरात्रि और अपररात्रि के समय में-अर्थात् रात्रि के पूर्वभाग में और पश्चात् भाग में गुरु के समीप स्थावरों के ग्रहण

में-की । (तस्मिन् दिवसस्म पञ्चावरणकालसमयसि समयाण निगम्याण अहाराश्चियाए सज्जामयारणसु विमज्जमाणेसु मेघकुमारस्य द्वारमूले सेञ्जासधारण माए याविहोत्था) ते दिवसे पाछला पहेला पछीला अभयभा अभय निर्गम्या दीक्षा पछीयना आदिभानुसार श्रव्या सस्तारक पृथक् पृथक् पाथयो बाद भेद्यभागे पोताने श्रव्या सस्तारक द्वारनी पासे पाथयो. (तत्पुर्ण समयाणि निगम्या पुञ्चरत्तावरणकालसमयसि वायणाए पुञ्चणाए परियट्टणाए पम्माणुजाग विमाए य उच्चारस्म य पाम्पणस्म य अङ्गच्छमाणा य विगच्छमाणा य) त्पार बाद अभय निर्गम्य पूव रात्रि अने अपर रात्रिना अभये ओटले के शीतना पहेला आभय अने पाछला आभय अरुनी पासे

‘पुच्छणाए’ प्रच्छनायै प्रच्छना=पठितमूत्रादो शङ्काया गुरुस्समीपे प्रश्रः,
तदर्थ ‘परिघट्टणाए’ परिवर्तनायै-परिवर्तना=पूर्वाधीतस्य मूत्रादे कालान्तरेण
अविस्मरणार्थमावृत्तिकरणं तदर्थ, ‘धम्माणुजोगर्चिताएय’ धर्मानुयोगचिन्ता
यैच, तत्र धरति दुर्गतौ पतन्त प्राणिन इति धर्मः=श्रुतचारित्रलक्षणः तस्य
अनुयोगो=व्याख्या तस्य चिन्ता=विचारः तस्यै च पुनः ‘उच्चारस्स’ उच्चारय
मलोत्सर्जनाय ‘पासवणस्स’ प्रस्रवणाय-प्रस्रवण=लघुशङ्कातम्मै‘अङ्गच्छमाणा’
अतिगच्छन्तः=प्रविशन्तः ‘निग्गच्छमाणा’ निर्गच्छन्तः=निःसरन्तः ‘अप्पे-
गइया’ अप्पेके केचन साधव इत्यर्थः ‘अवि’ अपि निश्चयेन मेघकुमार ‘हत्थेहिं’
हस्तैः ‘संघट्टति’ संघट्टयन्ति परस्परं वाचनादि करणावसरे हस्तसंचालनेन
संघट्ट कुर्वन्ति. एवं ‘पाएहिं’ पादैः=चरणैः संघट्टयन्ति ‘मीसे’ शीर्षे=मस्तके

करने के निमित्त पठित मूत्र आदि के विषय में उपस्थित हुई शंका की
निवृत्ति के निमित्त पूर्वाधीत मूत्रादिक की कालान्तर मे विस्मृति न हो जावे
इसलिये उसकी आवृत्ति करने के निमित्त, दुर्गति से पडते हुए जीवों
की रक्षा करने वाले धर्म की व्याख्या का विचार करने के निमित्त,
उच्चार करने के निमित्त, तथा लघुनीत करने के निमित्त आने जाने
लगे। (अप्पेगइया) इन में से कितनेक साधुजन उस मेघकुमार को परस्पर
वाचनादि करने के अवसर पर (हत्थेहिं संघट्टयन्ति) हाथो से छू लेते
(पाएहिं) कितनेक पैरों से छू लेते, कितनेक (मीसे पोटे कायंसि) उसे मस्तक
में कितनेक पेटमें और कितनेक शरीर में छू लेते। अर्थात् जब वहाँ
हो कर वे साधुजन निकलते और आते तो कितनेक साधुओं के हाथों
का उससे संघट्टन हो जाता कितनेक के पैरों का उसके मस्तक में पेट

सत्राक्षरेने अडुषु करवा भाटे, लणुला अत्र वगेरेनी भाषतमा उदुलवेदी शङ्का-
ओनी निवृत्ति भाटे, पडुला लणुला सूत्र वगेरेनी कालान्तरमा पण विस्मृति न
थाय ओटवे तेनी आवृत्ति करवा भाटे, भराण डालतमा मूझा गयेला एवोनी
रक्षा करनार धर्मनी व्याख्याना विचार करवा भाटे, उच्चार करवा भाटे तेमण
लघुनीत करवा भाटे आवण करवा लाय्या. (अप्पेगइया) आभाथी डेटलाड साधुओ
मेघकुमारने वाचन वगेरे क्वाना वणते (हत्थेहिं संघट्टयन्ति) हाथो वडे स्पर्श
करता, (पाएहिं) डेटलाड पण वडे स्पर्श करता, डेटलाड (मीसे पोटे कायंसि)
साधुओ तेने भाथाने डेटलाड पेटना अने डेटलाड शरीरने स्पर्श करता उता
ओटवे डेट्या थधने ते भधा साधुओ भडार नीडणता अने भडारथी अन्हर आवता
ते वणते डेटलाड साधुओना हाथो तेनी साथे अथडाता उता डेटलाड साधुओना
पण तेना भाथानी साथे, पेटनी साथे अने शरीरनी साथे अथडाता उता (अप्पे

‘पोट’ उदरे कार्यसि’ काये=शरीरे एतत्पु सर्वेषु सवदा ३, अप्येके ‘ओल्लंहेति’ उल्लघयति एकवारं, अप्येके ‘पोल्लंहेति’ प्रा- त
 धारवारं अप्येक ‘पायरयरेणुगडिय’ पादरजारेणुगुण्ठि=वर्णध म ज्ञ
 गुण्ठितम् संक्षिप्तं कुर्वन्ति एवं महालियं च णं रयणिं’ एव मरत्तां च मल्लु रजन्तां
 मेघकुमार ‘णो संघाण्ड’ नो श्चकोति ‘खणमाष’ क्षणमपि अचिच्छ’ अक्षि-
 नत्र ‘निमीलितए’ निमीलितु=संयोजयितुम् । ततः खलु तस्य मघकुमारस्य
 ‘अयमेयाकवे’ अयमवर्णप ‘अज्झत्थिए’ आध्यात्मिक =आत्मनि जायमानः ‘माव’
 यावद्वन्द्वेन ‘चित्थिए पत्थिए कप्थिए मनोगए सकप्पे’ इत्येतेषां सग्रहः-
 चिन्तितः मार्थितः कल्पितः, मनोगत संकल्पः, तत्र चिन्तितः=एवं करणरूपेण

भौर शरीर में मघटन हो जाता (अप्येगइया ओल्लंहेति) कितनेक उसने
 ऊपर स होकर निकल जाते (पोल्लंहेति) कितनेक धार धार उसके उपा
 स निकल जाते । (अप्येगइया पायरयरेणुगडिय करेति) कितनेक अपने पैरों
 की घुमि से उस घुमरित कर दते । (एव महालिय चणं रयणिं मेहे कुमार
 णो संघाण्ड स्वणमपि अचिच्छ निमीलितए) इस प्रकार वह कुमार एक क्षण
 भी उस महती रात्रि में निद्राधीन नहीं घन सदा (अणं तस्स मेहस्स
 कुमारस्स अयमेयाकवे अज्झत्थिए जाय समुप्पज्झिया) तब उस मेघ
 कुमारको इस प्रकार का यह आध्यात्मिक, चिन्तित, मार्थित, कल्पित, मनोगत
 संकल्प उत्पन्न हुआ । आध्यात्मिक शब्द का अर्थ आत्मा में हुआ ऐसा
 है । चिन्तित आदि जा ये संकल्प के और अन्य विशेषण यहाँ टीकाकारने
 लिखे व सूत्र में यावत् शब्द से गृहीत किया हुए हैं । मैं इस प्रकार कहूँगा
 इस तरह जो-ऐसा कल्प इस रूप से हृदय में स्थापित किया जाता है यह

गइया ओल्लंहेति) डेटलाक तेने ओणगीने नीकणी जत्ता. (पोल्लंहेति) डेटलाक
 धारवार तेने ओणगीने उपर धधने पमार धध जत्ता दत्ता. (अप्येगइया पाय
 रयरेणुगडिय करेति) डेटलाक साधुओ तेने पोत्ताना पगणी पूण्णी भसिन
 करेत्ता दत्ता. (एवं महालिय च णं रयणिं मेहे कुमार णो संघाण्ड स्वणमपि
 अचिच्छ निमीलितए) आ प्रभावे मेघकुमार ओक क्षण पण ते लांणी शनिभा
 निद्रावश नहि धध शाओ. (तएण तस्स मत्तस्स कुमारस्स अयमेयाकवे अज्झ
 त्थिए जाय समुप्पज्झिया त्थार पात्री मेघकुमारने आ प्रभावे आध्यात्मिक
 चित्तिट मार्थित, कल्पित अने मनोगत संकल्प (विचार) उत्पन्नओ है—(आध्या
 आत्मिक शब्दने अर्थ आत्माभां उत्पन्न वयेवो ओवो याव छे चित्तिट वयेरे के
 आ संकल्पने भाटे जीव विशेषतो आर्टी टीकाकरे टाक्या छे ते सूत्रभां ‘यावत्’
 शब्द द्वारा गृहीत सया छे “हु आ प्रभावे करीया आ रीते के ओम करुना

હૃદિ સ્થાપિતઃ, પ્રાર્થિતઃ=અભિલાપા વિષયીકૃતઃ, કલ્પિતઃ=વિવિધકલ્પરૂપઃ
મનોગતઃ સંકલ્પઃ નિશ્ચયરૂપેણ સ્મૃતિપથે નિર્ધારિતઃ एतादृशो विचारः
'સમુપ્પજિતથા' સમુદપચ્ચન=સમુત્પન્નઃ-एवं खलु अहं श्रेणिकस्य राज्ञः पुत्रः
ધારિણ્યા દેવ્યા આત્મજઃ મેઘ=મેઘકુમાર-નામાસ્મિ યાવદ્ ઉદુમ્બરપુષ્પવત્
'સવળયાણ' શ્રવણેઽપિ દુર્લભઃ કિંપુનર્દર્શને, 'તં' તત્ 'જયા' યદા 'જં' સ્વલુ
અહમ્ અગારમધ્યે=ગૃહમધ્યે વસામિ=ન્યવસ તદા સ્વલુ 'મમ' માં શ્રમણા
નિર્ગ્રન્થાઃ 'આઢાયંતિ' આદ્રિયન્તે 'કૃતપુણ્યાય' મિતિમન્યમાના મામાદતવન્તઃ,
પરિજાનન્તિ=ધર્મપરાયણોઽયમિતિ પરિજ્ઞાતવન્તઃ, 'સક્કારેતિ' સત્કુર્વન્તિ=ચિની

સંકલ્પ ચિન્તિત તથા જો અભિલાપા કા વિષય ભૂત હોતા હૈ વહ સંકલ્પ
પ્રાર્થિત, ઔર જો વિષય કલ્પના રૂપ હોતા હૈ વહ સંકલ્પ કલ્પિત કહલાતા
હૈ નિશ્ચયરૂપ સે સ્મૃતિ પથ મેં નિર્ધારિત ક્રિયા ગયા જો સંકલ્પ હોતા હૈ
વહ મનોગત સંકલ્પ કહલાતા હૈ. (एवं खलु अहं सेणियस्स रत्तो पुत्ते
ધારિણીઁ દેવીઁ અત્તઁ મેહે જાવ સવળાણ) મૈ શ્રેણિક રાજા કા પુત્ર ઇવં ધારિ-
ણીદેવી કા આત્મજ હૂં-મેરા નામ મેઘકુમાર હૈ. મૈ ઁન્હેં નામ સે મી
ઉદુંબર પુષ્પ કે સમાન મુનને કે લિયે જવ દુર્લભ થા-તો ફિર મેરે દશન
કી વાત હી કયા થી. (तं जयाणं अहं अगारमज्झे वसामि तथा णं मम
સમાણા ણિગ્ગથા આઢાયંતિ, પરિજાણંતિ, સક્કારેંતિ સમ્માણેંતિ) મૈ જિસ
સમય ઘર મેં રહ રહા થા ઁસ સમય શ્રમણ નિર્ગ્રન્થ 'યહ વહુત પુણ્યાત્મા હૈ'
ઈસ તરહ સે મેરા આદર કરતે થે. 'यह धर्म सेवन में बहुत परायण है'

રૂપમા હૃદયમા ધારણ કરવામાં આવે છે, તે સકલ્પ ચિત્તિત, તેમજ જે અભિલા-
પાને વિષય હોય છે તે સકલ્પ પ્રાર્થિત અને જે ઘણી કલ્પનાઓના રૂપમા ઉત્પન્ન
હોય છે, તે સકલ્પ કલ્પિત કહેવામાં આવે છે સ્મૃતિમા નિશ્ચિતપણે ધારણ કરેલો
સકલ્પ મનોગત સકલ્પ કહેવાય છે. (एव खलु अहं सेणियस्स रत्तो पुत्ते
ધારિણીઁ દેવીઁ અત્તઁ મેહે જાવ સવળાણ) હું શ્રેણિકરાજાને પુત્ર અને
ધારિણી દેવીને અગત્યત છ માફ નામ મેઘકુમાર છે હું ન્યારે ઉદુમ્બરના પુષ્પની
જેમ તેમના માટે નામથી પણ સાબળવામાં દુર્લભ હોતો-ત્યારે મારા દર્શનની તો
વાત જ શી કરવી ? (तं जयाणं अहं अगारमज्झे वसामि तथा णं मम समणा
ણિગ્ગથા આઢાયંતિ પરિજાણંતિ, સક્કારેંતિ સમ્માણેંતિ) હું ન્યારે ધરમા
રહેતો હતો ત્યારે શ્રમણ નિર્ગ્રન્થ "આ મોટો પુણ્યાત્મા છે" આ રીતે મારે આદર
કરતા હતા "આ ધર્મ સેવામાં બહુ જ પરાયણ છે" આ રીતે મને બાણતા હતા
"આ બહુ જ નમ્ર છે" આમ બાણીને મારે સત્કાર કરતા હતા "આ સદ્ગુણોથી

તેાડયમિતિ સત્કૃતવન્ત, 'સમ્માર્જેતિ' સમ્માનયન્તિ='સદ્ગુણસમ્પન્નાડય'
મિતિમત્સ્યા સમ્માનિતવન્તઃ, 'મ્હાઃ' અર્પાન્=મોક્ષકારણીભૂતાન્ સમ્પદ્ધર્ષ
નાવીન્ 'હેઝઃ' હેતૂન્, તથા હેતવ =પ્રતિજ્ઞાહેતુદ્દષ્ટાતોપનયનિગમનરુપપંચાવયથ
વાચ્યરૂપાઃ તથાહિ—'સયમગ્રહણં સમુચિતમિતિ પ્રતિજ્ઞા, 'સકલ્લક્ષ્મસંલક્ષ્યકારક
હેતુસ્વા'દિતિહેતુઃ, 'તીર્થકરાદિષ્'વિતિ દૃષ્ટાન્ત, યદ્ યન્માસહેતુત્થં તત્સન્મો
ક્ષાર્થિમિરાષરણીય યથા પ્રજ્ઞામસવગાદિક, તથા ચ 'મવતઃ સંયમગ્રહણ
મુચિત' મિત્યુપનયઃ, તસ્માત્ માસહેતુત્સ્યાદ્ મવતઃ સયમગ્રહણમાવશ્યકર્તામાત

રમ પ્રમાર સે સુજ્ઞ જાનતે ય 'યહ ષઢા ચિનીત હૈ' એમા જાન કર મરા
મત્કાર કરતે થે। યહ સદ્ગુણો સે મપન્ન હૈ 'તેસા માન કર મેગ સમાન
કરતે થે(મ્હાઃ હેઝઃ પસિનાઃ કારણાઃ ઘાગરણાઃ આઃ ક્લ્વન્તિ ઇદ્વાહિં કંતાહિં
ચગ્ધિ આલર્થેતિ, સલર્થેતિ) અર્થોર્કોં હતુર્થોંકા, પ્રશ્નોર્કોં, કારણોર્કોં
વ્યાકરણોંકા, સ્પષ્ટ કરત થે ધીર ઇન્, કાર્ત ઘાણિયો સે મુખસ ચાલાપ
કરતે થે સલાપ કરતે થે। માસ કે કારણમૂલ સમ્પદ્ધર્ષાન આદિગુણ
યહાં અર્થપદ સે ગ્રહણ કિય ગયે હૈ। તથા પ્રતિજ્ઞા હેતુ ઉદાહરણ ઉપનય
પ્ચ નિગમન ય અનુમાન ક પંચાવયથહેતુપદ સે। મતલબ હસકા યહ હૈ
કિ મેઘકુમાર અપને મનમેં યહ ધિચાર કર રહે હૈ કિ મેં ગૃહસ્થાવસ્થા મેં
જય ધા તો સાધુજન મુખ સ યહ કહા કરતે ય કિ 'તીર્થકરાદિકો
કીતરહ માપકો સયમકા ગ્રહણ કરના સકલ્લક્ષ્મોં કે ક્ષયકા કારક બોન સે
ઉચિત હૈ। જોર સકલ્લ લક્ષ્મોં કે ક્ષય કરાને મેં હેતુભૂત હોતા હૈ ષઢર
મોક્ષાર્થિયોં ઠારા આવશ્ય માચરણીય હોવા હૈ જૈસ પ્રજ્ઞામસવેગ આદિ માસ

મુક્ત છે' આમ બાણીને માડુ સન્માન કરવા હવા. (મ્હાઃ હેઝઃ પાસિનાઃ
કારણાઃ ઘાગરણાઃ માઢવન્તિ ઇદ્વાહિં કંતાહિં ચગ્ધિ આલર્થેતિ સલર્થેતિ)
નર્થેતુ હેતુર્થેતુ પ્રરેતુ હારથેતુ આરી રીતે સ્પષ્ટીકરણ કરવા હવા. હન્
અને કાત વચનોથી આરી માથે આલાપ કરવા હવા સલાપ કરવા હવા. (મેક્ષના
કારણભૂત સમ્પદ્ધર્ષાન વચેરે ઝુલ્લ બદ્ધોં અથ પદ વટે મ્હલ્લ કરવામાં આવ્યા છે)
તેમજ પ્રતિજ્ઞા, હેતુ, ઉદાહરણ અને નિગમન અનુમાનના આ પચાવયથ હેતુપદ વટે
મતલબ છે છે કે મેઘકુમાર પોતાના મનમા—આ પ્રમાણે વિચાર કરી રહ્યા છે કે
હુ મ્હલ્લ અવસ્થામાં આવ્યો હોતો ત્યારે સાધુજનો અને કહેવા હવા કે સધળા
કર્મોને વિન્યાશ (ક્ષય) કરનાર દેવાથી તીથકર વચેરેની જેમ તમારે સવમ પાળવો
વચિત છે જે સધળા કર્મોને ક્ષય કરવામા કારણભૂત હોય છે તે મોક્ષની અભિ
લાષા રાખનારાઓ દ્વારા ધીકકસ રીતે આવરણ કરવા થોડા હોય છે જેમ પ્રથમ

निगमनम्, तान् 'पासणाइ' प्रश्नान्-तत्त्वाजिज्ञासा पारिज्ञानलक्षणाः प्रश्नाः यथा 'किमाहवधन भगवान् किं ज्ञात्वा त्रौडयेत्' इति तान्, अत्र-अर्थहेतु प्रश्नशब्दानामार्षत्वात् नपुसकत्वं, 'कारणाइ' कारणानि=कार्याऽव्यवहितपूर्वक्षणवृत्तिरूपाणि तानि, चतुदशगुणस्थानवर्त्ययोगिकेवल्लिना मोक्षगमन प्रतिशैलेश्यवस्था स्वरूपादीनि 'वागरणाइ' व्याकरणानि=व्याक्रियन्ते प्रश्नानन्तरमुत्तरतयाभिधीयन्ते निर्णयरूपेण इति व्याकरणानि कृतप्रश्नस्योत्तररूपाणि तानि 'आडकलंति' आख्यान्ति=मा कथयन्तिस्म, दृष्टाभिः कान्ताभिः वाग्भिः 'आलवेति'

उसी तरह सकल संयम भी ऐसा ही है-अतः यह आपको ग्रहण करना उचित है। इस प्रकार के इस कथन में प्रतिज्ञादि पचावयवों का स्पष्टीकरण किया है कारण और प्रश्नों का अच्छी तरह से स्पष्टीकरण करते थे। 'इसका भाव इस प्रकार है-जब भुञ्जे किसी तत्त्व को जानने की इच्छा होती थी-अथवा-यह किस तरह से जानकर करना चाहिये ऐसा उस तत्त्व को जानने का भाव उत्पन्न होता था- 'जैसे भगवान् ने बंध का क्या स्वप्न कहा है, और उसे मोक्षभिलाषी को किस तरह जानकर अपनी आत्मा से हटाना चाहिये' तो इस रूप के प्रश्नों का तथा कार्य के अव्यवहित पूर्वक्षणवर्ती कारणों का-जैसे चौदहवें गुणस्थान में रहे हुए अयोग केवलियों को मोक्षगमन के प्रति शैलेशी अवस्था कारण होती है तथा प्रश्नों के बाद उनके निर्णीतरूप से दिये गये बड़ा समाधान से जो स्पष्टीकरण थे वे बड़े सुन्दर और मधुर भाषा में होते थे।

सवेग वगेरे लाव छे, तेमज सकल संयम पणु ओवेो न छे ओटला माटे तमारे आ संयम स्वीकारवेो उचित छे आ रीते आ कथनमा प्रतिज्ञा वगेरे पचावयवोने स्पष्ट करवामा आव्या छे कारणु अने प्रश्नोना सारी रीते स्पष्टीकरण करता हुता ओनो अर्थ ओ छे के न्यारे मने डोछपणु तत्त्वने नजुवानी छिछा थनी हुती अथवा आ डेवी रीते नजुनीने करु' नेछओ ओवेो ते तत्त्वने नजुवानो लाव उत्पन्न होय छे "दाणला तरीके लगवाने पधनु स्वइप शु भताव्युं छे अने मोक्षनी छिछा राभनास माणुसने डेवी रीते नजुनीने पोताना आत्माथी कर्म हर करवा नेछओ" आ नतना प्रश्नोना, तेमज कार्यना अव्यवहित पूर्वक्षणवर्ती कारणोना नेम के चौदमा गुणस्थानमा रहता अयोग केवलीओने मोक्ष भेगववा माटे शैलेशी अवस्था कारणु होय छे, तेमज प्रश्नो पछी तेमना निर्णीत रूपे आपवामा आवेला समाधान रूपमा व्याकरणोना उत्तरे तेमना तरङ्गी भहु न सरस मधुर भाषामा भल्या हुता न्यारे डोछ वात मने समजती न हुती अथवा समजओला

आमपन्ति सकृत्, 'संल' 'सि' सल ति पुनः पुनः, जप्पमिइ च ण' यत्पमृति
च खल्ल, यदा-यस्मिन् समय अहं सुण्हे भुत्वा अगारादनगारितां मत्रजित
तत्पमृति खल्ल मां भमणा निर्मेन्या नाद्रियते यावन्नो संलपति अनुत्तर
च ण अनंतर च खल्ल भयुना पूर्वरात्रापररात्रकालसमय वाचनापर्यं गच्छतां
निर्गच्छतां अमणनिर्मेन्यानां तावदुःखजनकै' स्वादि सघट्टादिमित्र यावन्न-
जक्कामि नम निमीलपित्तु, 'त सेय खल्ल' तच्छ्रेय खल्ल मम 'पाउप्पमायाण'

जब मैं नहीं समझता था-अथवा समझाये हुए विषय को भूल जाता था
ता वे मुझे बार-बार समझाया करते थे। (जप्पमिइ च ण अहं सुण्हे मविता
अगाराओ अणगारिय पक्खइए तप्पमिइ च णं मम समणा नो आहायति जाव नो
सलपति) परन्तु अब तो यह बात नहीं रही है-मैं जिस दिन स भुजित हो
कर अगार अवस्था से इस अनगार अवस्था में दीक्षित हुआ हूँ उस
दिन से ये समस्त भमण जन न मेरी आदर करते हैं, न वासत हैं-
न संभाष करते हैं (अनुत्तर च ण मम समणा निग्गथा) तथा दूसरी बात
एक और मेरे लिय यह हुई है कि ये भमण जन (राओ पुम्भरसावरस्त
काल समयसि) जब रात्रि के पूर्व भाग में और पश्चाद्भाग में (वायणाए
पुच्छणाए, वाचना पच्छना (जोच महाभिय च ण रत्ति नो सचापमि अरिच्छि
निमोलावेशाए) आदि के क्रिय यहाँ से होकर निकलते हैं और आते हैं
तो उनका तीव्रतर दुःखजनक इस्तादि के संपहन से मरी इतनी बड़ी
यह रात बिना निद्रा के ही निकल जाती है-मैं इस स्थिति में एक
पम्भर के लिय भी आस की पलक नहीं जपा सकता हूँ। (तं सेय

निधने हुं भूवी जेतो हतो त्यारे तेज्जो अने वारवार अभभावता रहेत्य हत्ता
(जप्पमिइ च ण महं सुण्हे मविता अगाराओ अणगारिय पक्खइए तप्प
मिइ च णं मम समणा नो आहायति जाव नो सलपति) परन्तु अब ते बात
क्या रही. हुं ने दिवसधी भुजित यधने अगार अवस्थाधी आ अनगार अवस्थाभा
दीक्षित यथो हुं ते दिवसधी आ जथा अभयजन भासे आदर करता नहीं, भारी
साथे व्यवहार नहीं के न तथा पक्ष करता नहीं (अनुत्तर च णं मम समणा
निग्गथा) तेमअ जीह बात भासे भाटे आ पक्ष यधं छे के अभयजन (राओ
पुम्भरसावरस्तकालसमयसि) त्यारे सत्रिना पूवभाअभा अने सत्रिना पाछवा भाअभा
(वायणाए पुच्छणाए) वाचना अने पृच्छना (जावमहाभिय च ण रत्तिनो सचापमि
अरिच्छि निमोलावेशाए) यजेरने भा? आधी यधने जहार नीकणे छे अने जहा-
रधी अदर आवे छे त्यारे तेमना हाथपगनी कण्ठु मयहन (अधजमय) थी भारी
आटवी जधी भारी सत्रि नि । पत्रअर पम्भर यधं जम छे आवी परिस्थितिमां
ज्येक भिनिट भा? पक्ष हुं निद्रावश यधं शकतो नहीं. (तं सेय खल्ल मम कल्ल

प्रादुष्प्रभातायां=किञ्चित्प्रकाशयुक्ताया रजन्यां यावत्तेजसा ज्वलति=उदिते सूर्ये
इत्यर्थः, श्रमणं भगवन्त महावीरमापृच्छय पुनरपि अगारमध्ये वस्तुमिति-
कृत्वा=इति मनसि अवधार्य एव संप्रेक्षते=पर्यालोचयति विचारयतीत्यर्थः,
संप्रेक्ष्य 'अद्वदुहद्वसट्माणसगए' आर्तं दुःखार्तं-वशार्तमानमगतः, तत्र-आर्तम्=
आर्तध्यानगत दुःखार्तं दुःखपीडितं, वशार्तं नवीनदीक्षितत्वेन साधुहस्तसंघट्टना-
दिरूपेण परीषहान् सोढुमसमर्थत्वात् खेदवशेन आर्तं व्यकुलं मानसं-चित्रां
गतः=प्राप्तः, समयपालने विचलितचित्तवान् इत्यर्थः, अतएव 'निरयपडिरु-
विय' निरयप्रतिरूपिकां=नरकसदृशीं संयमारतिजनितदुःखसाधर्म्यात् तां
'रयणिं' रजनीं=रात्रिं क्षपयति=व्यत्येति क्षपयित्वा 'कल्लं' कल्ले, द्वितीयदिवसे,
'पाउप्पभायाए' प्रादुःप्रभातायां=संजातप्रभाताया सुविमलाया=सुप्रकाशवत्यां
रजन्यां=रात्र्यवसानसमये इत्यर्थः, यावत् तेजसा ज्वलति=उदिते सूर्ये सकल-

खलु सम कल्लं पाउप्पभायाए रयणीए जाव तेयसा जलंते समणं भगव महा-
वीर आपुच्छित्ता पुणरवि अगारमज्झ वसित्तए) अतः मुझे अब इसी में
अच्छा है कि मैं रजनी के प्रभात प्रायः होने पर और सूर्य के उदित
होने पर श्रमण भगवान् महावीर से पूछ कर पुनः अपने घरमें रहूँ। (ति
कट्टु एवं सपेहेइ) इस प्रकार मेघकुमारने अपने मन में विचार किया।
(संपेहिता अद्वदुहद्वसट्माणसगए) विचार करके आर्तध्यान से युक्त
दुःख से पीडित और नवीन दीक्षित होने के कारण साधुओं के हस्तादि
संघट्टन से उत्पन्न परीषहों को सहन करने में असमर्थता की वजह से
खेद व्याकुल मन वाले उस मेघकुमारने (निरयपडिरुवियं च ण त रयणिं
खवेइ) संयम में अरति भाव को उत्पन्न करने के कारण नरक जैसी
उस रात्रि को जिस किसी प्रकार से समाप्त किया। (खवित्ता कल्लं

पाउप्पभायाए रयणीए जाव तेयसा जलंते समणं भगवं महावीर आपुच्छित्ता
पुणरवि अगारमज्झ वसित्तए) ओहवे मारु डित भने आमा न देयाय
छे छे रात्रि पसार थाय अने लगवान सूर्य उदय पाभे त्थारे लगवान महावीरने
पूछीने इरी पोताना घरमा रहु (तिकट्टु एवं सपेहेइ) आ रीते मेघकुमारने
पोताना मनमा विचार क्यो (संपेहिता अद्वदुहद्वसट्माणसगए) विचार
करीने आर्तध्यानथी युक्त, दुःखथी पीडायेलो, नवीन दीक्षित होवाने दीधि साधु-
ओना हथ वगेरेनी अथडाभणुथी उत्पन्न परीषडोने सहन करवाभा असामर्थ्यने
दीधि भेद युक्त तेमन व्याकुल मनवाणा मेघकुमारने (निरयपडिरुविय च णं
तं रयणिं खवेइ) संयममा अरतिभाव उत्पन्न करवा पहल नरक जेवी ते रात्रिने

माष्टा१५करण गृहीत्वाऽऽर्चयन्निर्घ्रैश्च भ्रमणो भगवान् महावीरस्तथैवोपावृच्छति
 भ्रमणनिघ्नन्यहस्तसपट्टादिजनितखेदेन विचलितसयमारोपननिघ्नं पुनरपिशु
 स्याद्यासनिवासाद्वीकारविनाश्च निवदयितुं समायातीत्यर्थः । उपागत्य पि
 कृत्वा भादक्षिणां करोति कृत्वा वन्द्यते=भगवन्तं स्मोति नमस्त्यति=पञ्चाङ्ग
 नमनपूर्वकं प्रणमति, वन्दिष्या नमभ्यिष्या यात पशुपास्मे=सेवते ॥सू० ३९॥

सूत्र—तएण मेहाइ समणे भगव महावीरे मेह कुमार एव
 वयासी से णूणं तुमं मेहा । राओ पुव्वरत्तावरत्तकालसमयसि सम
 णेहि निग्गथेहि वायणाए पुच्छणाए जाव महालिय च ण राइ णो
 सचाएसि मुहुत्तमवि अट्ठि निमिलावेत्तए, तएण तुव्वम महा ।
 इमे एयारुवे अज्झत्थिए समुपज्जित्था—जया ण अज्झत्थिए समु
 पज्जित्था—जया ण अह अगारमज्जे वसामि तया ण मम समणा
 निग्गया आढायत्ति जाव परियाणत्ति, जप्पभिइ च णं मम समणा णो
 आढायत्ति जाव नो परियाणत्ति अदुत्तर च ण मम समणा णा आ
 ढायत्ति जाव परियाणत्ति, पव्वइए, तप्पभिइ चणमुडे भवित्ता अगा
 राओ अणगारिय पव्वइए, तप्पभिइ च ण मम समणा णो आढा

पाउप्पभायाए सुविमलाए जाव तेयसा जल्लते जेणेष समणेभगव
 महावीरे तेणामेव उवागच्छइ) समाप्त कर फिर वे प्रातः कालः होते हैं
 सूर्य के उदित होने पर अर्धा भ्रमण भगवान् महावीर थे बर्हा गये ।
 (उवागच्छित्ता तिवसुत्तो आयाहिणपायाहिण करेइ, करिणा वदइ नमसइ
 वदिता नमसिणा जाव पज्जुषासइ) जाकर उन्होंने तीन बार प्रभु को
 भादक्षिण पदक्षिण पूषक वदना कर नमस्कार किया—वदना नमस्कार करके
 फिर उनकी सेवा करने लगे । ॥सूत्र ३९॥

अट्टु अउठेचीधी पसार करी (स्वयिस्ता वल्ल पाउप्पमायाए सुविमलाए रय
 णीए जाव तेयसा जल्लते जेणेष समणे भगव महावीरे तेणामेव उवा
 गच्छइ) पसार करीने सवार यत्ता व सुमेय यत्ता न्या यमय भजवान् महावीर
 वत्ता त्या यथा. (उवागच्छित्ता तिवसुत्तो आयाहिणपायाहिण करेइ करिणा
 वदइ नमसइ वदिता नमसिणा जाव पज्जुषासइ) त्या वत्तने तेहे वत्त
 वत्त प्रभुनी आदक्षिण पदक्षिण पूषक वदना करी अने नमस्कार क्यो. वदना अने
 नमस्कार करीने पछी तेमनी सेवा कत्ता लाय्ता ॥ सूत्र “ ३९ ” ॥

यंति जाव नो परियाणंति अदुत्तरं च णं समणा निग्गथाराओ अप्पेग-
 इया वायणाए जाव पाययरेणुगुंडियं करेंति, तं सेयं खलु सम कल्लं
 पाउप्पभायाए रयणीए समणं भगवं महावीरं आपुच्छित्ता पुणरवि-
 अगारमज्झे आवसित्तए त्तिकट्ठु एवं संपेहेसि, सपेहित्ता अट्टदुहट्ट-
 वसट्टमाणसे जाव रयणिं खवेसि, खवित्ता जेणामेव अहं तेणामेव
 हव्वमागए । से णूणं मेहा ! एस अट्टे समट्टे !, हंता अट्टे समट्टे, एवं
 खलु मेहा ! तुमं इओ तच्चे अईए भवग्गहणे वेयड्ढगिरिपायमूले
 वणयरेहिं णिठ्वत्तिय णामधेज्जे, सेते संखतलविमलनिम्मलदहि-
 घणगोखीरफेणरयणियरप्पयासे सत्तुस्सेहे णवायए दसपरिणाहे सत्तं-
 गपइट्ठिए, सोमे, सुसुंठिए संमिए सुरूवे पुरओ उदग्गे समूसिय-
 सिरे सुहासणे पिट्ठओ वराहे अइयाकुच्छी, अच्छिइकुच्छी अलंब-
 कुच्छी पलंबलंबोयराहरकरे धणुपट्टागिइ विसिट्ठपुट्ठे अल्लीणपमाण-
 जुत्तवट्टयपीवरगयावरे अल्लीणपमाणजुत्तपुच्छे पडिपुन्न सुचा-
 रुकुम्मचलणे पंडुरसुविसुद्धनिद्धणिरुवहयविसइणहे छदंते सुमेरु-
 प्पभे नामं हत्थिराया होत्था, तत्थ णं तुमं मेहा । बहूहि हत्थीहिय
 हत्थीणियाहि य लोट्टएहि य लोट्टियाहि य कलभेहि य कलभियाहि
 य सद्धिं संपरिवुडे हत्थिसहस्सणायए देसए पागट्ठी पट्टवए जूह-
 वई विंदपरिवुडे अन्नेसिं च बहूणं एकल्लाणं हत्थिकलभाणं आहेवच्चं
 जाव विहरसि, तएणं तुमं मेहा । णिच्चप्पमत्ते सइ पललिए कंदप्परई
 मोहणसीले अवितण्हे कामभोगतिसिए बहूहिं हत्थाहि य जाव संपरि-
 वुडे वेयड्ढगिरिपायमूले गिरीसु य दरीसु य कुहरेसु य कंदरासु य उज्झ-
 रेसु य निज्झरेसु य विवरेसु य गड्ढासु य पल्ललेसु य चिल्ललेसु य
 कडयेसु य, कडयपल्ललेसु य, तडीसु य वियडी सु य टकेसु य कूडेसु

माण्डापकरण घृहीत्याऽस्तोमघमुनिर्यत्रैव भ्रमणो भगवान् महावीरस्तत्रैवोपागच्छति
 अमणनिग्रयहस्तसपट्टादिजनितखेदेन विचलितसयमाराधननिषय पुनरपिष्ट
 म्यायास्तनिवासाद्रीकारविचार च निषदयितुं समायातीत्यर्थः । उपागत्य त्रि
 कृत्यः आदक्षिणा करोति कृत्वा वदते=भगवन्तं स्तौति नमस्त्यति=पञ्चाङ्ग
 नमनपूर्वक प्रणमति, वन्दित्वा नमस्त्यत्वा यावत् पर्युपासने=सेवते ॥सू० ३९॥

मूलम्—तएणं मेहाइ समणे भगव महावीरे मेह कुमार एव
 वयासी से णूण तुम मेहा । राओ पुव्वरत्तावरत्तकालसमयसि सम
 णेहिं निग्गयेहिं वायणाए पुच्छणाए जाव महालिय च ण राइ णो
 सचाएसि मुट्ठुत्तमवि अर्च्छि निमिलावेत्तए, तएण तुब्भ महा ।
 इमे एयारूवे अज्झत्थिए समुपज्जित्था—जया ण अज्झत्थिए समु
 पज्जित्था—जया ण अह भगोरमज्झे वसामि तथा ण मम समणा
 निग्गथा आढायत्ति जाव परियाणांति, जप्पभिइ च ण मम समणा णो
 आढायति जाव नो परियाणांति अदुत्तर च ण मम समणा णो आ
 ढायति जाव परियाणसि, पव्वइए, तप्पभिइ चणमुढे भवित्ता अगा
 राओ अणगारिय पव्वइए, तप्पभिइ च ण मम समणा णो आढा

पाउप्पभायाए सुविमलाए जाव तेयसा जल्लते जेणेव समणेभगव
 महावीरे सेणामेव उवागच्छइ) समाप्त कर फिर ये प्रातः फाला होते हा
 सूर्य के उदित होने पर जहाँ अमण भगवान् महावीर थे वहाँ गये ।
 (उपागच्छित्ता तिवस्तुतो आयादिणपायाहिण करइ, करिणा वदइ नमंसइ
 वदित्ता नमसित्ता जाव पज्जुयामइ) आकर उन्होंने तीन बार प्रभु को
 आदक्षिण प्रदक्षिण पूषक वंदना कर नमस्कार किया—वदना नमस्कार करके
 फिर उनकी सेवा करने लगे ॥सूत्र ३९॥

अट्टु मुरुंछीथी पञ्चाइ करी (स्वयित्ता कस्स पाठप्पमायाण सुविमलाए रय
 णीए आष तेयसा जल्लते जेणेव समणे भगव महावीरे सेणामेव उवा
 गच्छइ) पञ्चाइ करीने सवार यत्ता ८ सुयोदय कत्ता ८था शमसु भजवान् महावीर
 कत्ता ८था ८था (उपागच्छित्ता तिवस्तुतो आयादिणपायाहिणं करेइ करिणा
 वदइ नमंसइ वदित्ता नमसित्ता जाव पज्जुवासइ) ८था ८थीने तेखे त्रसु
 वपत्त प्रभुनी आदक्षिण प्रदक्षिण पूषक वदना करी अने नमस्कार कथो वदना अने
 नमस्कार करीने पछी तेभनी सेवा करवा छात्ता ॥ सूत्र “३९” ॥

मपि अग्नि=नेत्र निमीलयितुम्, भ्रगमात्रमपि निद्रां प्राप्तुमसमर्थो जातोऽसी-
त्यर्थः, ततः खलु तत्र हे मेघ ! अयमेतद्रूपः आध्यात्मिकः यावत् मनोगतः
समत्पः समुद्रपथतः कीदृशः स संकल्प इत्याह-‘जयाणं’ इत्यादि-यदा खलु
अहं अगारमभ्ये=गृहमभ्ये=वसामि, तदा खलु मम श्रमणा निर्ग्रन्था
आढायंति जाव परियाणंति’ आद्रियन्ते यावत् परिजानन्ति, यत् प्रभृति-खलु
मुण्डो भूत्वा अगारतोऽनगारिता प्रव्रजितः, तन्प्रभृति च खलु ‘मम’ मां श्रमणा
निर्ग्रन्थाः ‘णो आढायंति जाव तो परियाणंति’ नो आद्रियन्ते यावत् नो परि-
जानन्ति । ‘अदुत्तरं च णं’-अनन्तरं च खलु ‘अदुत्तरम्’ इति-अव्ययं, देगीयः
शब्द आनन्तर्यार्थकः । श्रमणानिर्ग्रन्था रात्रौ ‘अप्पेगइया’ अप्येकके-केचन,
वाचनार्थं यावत् पादरजोरेणुगुण्डितं=चरणभूलिपुञ्जेन संलिप्तं कुर्वन्ति, ‘तं’ तत्

कर चरण जन्य सघट्टन आदि से एक सुदृढ़ भी आख झपकाने के
लिये समर्थ नहीं हो सके हो । (तएण तुब्भ मेहाः इमेयारूवे अज्झ-
त्थिए समुपज्जित्था) इस लिये तुम्हें इस प्रकार का आत्मगत विचार उत्पन्न
हुआ है (जया णं अहं अगारमज्झे वसामि तया णं मम समणा निगंथा
आढायंति जाव परियाणंति) कि जब मैं घरमें रहता था तब श्रमण
निर्ग्रन्थ मेरा आदर करते थे-सत्कार करते थे-मुझे जानते थे आदि ।
(जप्पभिइं च णं मुंडे भवित्ता आगाराओ अणगारियं पव्वइए) परन्तु जब
से मैं मुण्डित होकर गृहस्थावस्था से माधु अवस्था में दीक्षित हुआ हूँ
(तप्पभिइं च णं मम समणा णो आढायंति जाव नो परियाणंति) तब से ये
श्रमण न तो मेरा आदर करते हैं और न मुझे जानते हैं । (अदुत्तरं च णं
समणा निगंथा राओ अप्पेगइया वायणाए जाव पायरयेणुगुण्डियं करेन्ति)

सघट्टन वजोरेथी ओष्ठ क्षणु पाणु निद्रावशं तथा नथी (तएण तुब्भ मेहा ! इमे
एयारूवे अज्झत्थिए समुपज्जित्था) ओटला भाटे तमने आ नतने विचार
उत्पन्न थयो छे (जायाणं अहं अगारमज्झे वसामि तयाणं मम समणा
निगंथा आढायंति जाव परियाणंति) छे न्यारे हुं धेर रडेतो डतो त्यारे
श्रमणु निर्ग्रन्थ भारो आदर करता डता, भारो सत्कार करता डता, मने नानुता डता
वजोरे (जप्पभिइं च णं मुंडे भवित्ता आगाराओ अणगारियं पव्वइए)
परन्तु न्यारथी हुं मुडित थधने गृहस्थ भटीने साधु अवस्थाभा दीक्षित थयो छु
(तप्पभिइं च णं मम समणा णो आढायंति जाव नो परियाणंति) त्यारथी
आ श्रमणो भारो आदर करता नथी, अने मने नानुता नथी (अदुत्तरं च णं
समणा निगंथा राओ अप्पेगइया वायणाए जाव रयरेणुगुण्डियं करेन्ति)

य, सिहरेसु य पञ्भारेसु य मचेसु य काणणेश य वणेशु वण
 सडसु य वणराईसु य नदीसु नदीकच्छे सु जूहेसु सगमेसु
 य वावीसु य पोक्खरिणीसु य दीहियासु य गुजालियासु य सरेसु
 सरपतियासु य सरसर पतियासु य वणयरएहि दिन्नवियारे वहुहि
 हत्थीहि य जाव सद्धि सपरिवृढे बहुविहतरुपल्लवपउरपाणियतले
 निवमए निरुव्विगगे सुह सुहेण विहरसि ॥सू० ४०॥

टीका—‘तएण मेहाइ’ इत्यादि । तत्तस्तदनन्तर खलु ‘मेहाइ’ हे
 मेय ! इति कोमलसबाधने कृत्वा श्रमणा भगवान् महावीर मेघकुमारस्य एव=
 षड्यमाणकारेण भवादीत्—‘से’ अथ नृत्—निश्चयन एव हे मेघ ! ‘रात्रो’
 रात्रौ पूर्वेरात्रापररात्रकालसमय=रात्रिमध्य भ्रमणेर्निर्गम्यैवौवनार्थे प्रच्छन्नायै
 परिषत्तनार्थे धर्मानुयागचिन्तार्थे यावत् ‘महालियं च ण राइ’ महत्स्यां च
 रात्रौ ‘णो संवाएसि मुहुत्तमपि अञ्छि निमिस्सवेण’ नो शक्नोति मुहूर्तं

‘तएण मेहाइ समणे इत्यादि ।

टीकार्य—(तएण) इस क याद (मेहाइ) हे मेघकुमार ! इस प्रकार
 कोमल आम्रमण करते हुए (समणे मगस महावीरे) श्रमण भगवान् महा
 वीरने (मह कुमार) मेघकुमार से (एव वायामी) इस प्रकार कहा (से णुण
 तुमं मेहा । रात्रो पुब्बरत्तावरत्तकालसमयसि) हे मेघ ! रात्रि का पूर्व
 भाग में और पश्चात्ताग म (समणेहि जिग्गधेहि) श्रमणनिर्गम्यो द्वारा (वाय
 णाण पुच्छणाए जाय महालियं च ण रा णो संवाएसि मुहुत्तमपि अञ्छि
 निमिस्सवेण) याचना पृच्छना आदि के निमित्त माने जाने पर उनके

टीका—(तएण) त्वात् ०॥६ (मेहाइ) ‘हे मेघकुमार !’ आ आत्मना
 भयुर अजोधनधी (समणे मगस महावीरे) श्रमण भगवान् महावीरे (मह
 कुमार) मेघकुमारने (एव वायामी) आ प्रभावे कर्तुं के (से णुण तुमं मेहा !
 रात्रो पुब्बरत्तावरत्तकालसमयसि) हे मेघ ! रात्रि का पूर्व भागभा जाने
 पाछाना आत्रमा (समणेहि जिग्गधेहि) श्रमण निगम्यो द्वारा (वायणाए
 पुच्छणाए जाय महालियं च ण रा णो संवाएसि मुहुत्तमपि अञ्छि नि
 मिस्सवेण) पृच्छना वगेरेना भाटे जाववा एवाथी तेभना वामपत्र वगेरेना

मेघ 'खलु' निश्चयेन 'एवं' वक्ष्यमाणरीत्या त्वम् 'इओ तच्चे अईए भवग्रहणे' इति स्तुतीये अतीते भवग्रहणे इतः अस्माद्वर्तमानभवात् तृतीयेऽतीते=गते भवग्रहणे=गजजन्मनि 'वेयड्डुगिरिपायमूले' वैताढ्यगिरिपादमूले=वैताढ्यगिरिरधोभागस्य समीपे 'वनयरेहिं' वनचरैः=मिल्लप्रमुखैः, 'णिव्वत्तियणामधेज्जे' निर्वर्तितनामधेयः-निर्वर्तित=कृतं 'सुमेरुप्रभ' इति नामधेयं यस्य स तथा, स सुमेरुप्रभनामको हस्ती, कीदृश इत्याह- 'से ते' इत्यादि । श्वेतवर्णकः, 'संखतलउज्जलविमलनिम्मलदहिधण-गोखीरफेणरयणियरप्पगासे' शखतलोज्ज्वलविमलनिर्मलदधिवनगोक्षीरफेनरजनिकरप्रकाशः, तथा पुनः कीदृशः 'सत्तुस्सेहे' मत्तोत्सेधः ससहस्तप्रमाणोच्छ्रितशरीरः

एव खलु मेढा तुमं इओ तच्चे अईए भवग्रहणे वेयड्डुगिरिपायमूले वणयरेहिं णिव्वत्तिय--णामधेज्जे) हे मेघ ! यही बात है न ? तब मेघ कुमारने कहा--हा भगवान् ! यही बात है । अब भगवान् मेघकुमार को संयम में स्थिर करने के लिये उसके पूर्व के तीसरे भव का वर्णन करते हुए कहते हैं हे मेघकुमार ! तुम आज से अतीत तीसरे भवमें हाथों की पर्याय में था । और वैताढ्यगिरि के नोचे भाग के समीप में रहता था । वहाँ वनचरों में तुम्हारा नाम सुमेरुप्रभ था । (सेते संखतल - विमल - निम्मल - दहिधण - गोखीरफेणरयणीयरप्पगासे - सत्तुस्सेहे णवारए दसपरिणाहे सतंगपइट्टिए सोमे सुसंठिए समिए) तुम्हारा वर्ण सफेद था शंखतल के समान, उज्ज्वल, विमल, निर्मल दधी के समान शरत्कालीन मेघ के समान गाय के दूध के फेन के समान, तथा चन्द्रमा की किरणों के समान तुम्हारा प्रकाश था सात हाथ की ऊँचाई का

समझे, एवं खलु मेढा तुमं इओ तच्चे अईए भवग्रहणे वेयड्डुगिरिपायमूले वणयरेहिं णिव्वत्तिय णामधेज्जे) हे मेघ ! ओ ७ बात छे ने ? त्यारे मेघकुमार छे कह्यु "छा लगवन् ! ओ ७ बात छे" त्यार जाह श्रमणु लगवान मडा-वीर मेघकुमारने सयभमा स्थिर करवा भाटे तेना पड़ेलाना त्रीन् लवन् वणुन करता छेलेवा लाय्वा छे हे मेघकुमार ! तमे आगना पूवे त्रीन् लवमा छाथीना पर्यायमा छता, अने तमे वैताढ्यगिरिना नीयला लागनी पासे रहेता छता त्या वनचरोमा तमाइ नाम सुमेरुप्रभ छतु (सेते संखतलविमलनिम्मलदहिधणगोखीरफेणरयणियरप्पगासे सत्तुस्सेहे, णवारए दस परिणाहे सत्तगय पइट्टिए सोमे सुसंठिए समिए) तमारो रग सईह छतो, शयतलनी जेम उज्ज्वल विमल, निर्मल, छडीनी जेम, शयतलना मेघनी जेम गायना दूधना शीथुनी जेम तेमज्ज चन्द्रमा किरणानी जेम तमारो प्रकाश छतो सात छाथनी छियाछना

એવ સ્વલ્પ મમ કલ્પ=દ્વિતીયદિવસે પ્રાત્ન મહાતાપ્યાં રજનીં ભ્રમ્ય મગવન્ત
મહાવીરમ્ આપુષ્ણતા પુનરપિ અગારમઝ્ઞે આવસ્તુમ=નિવાસ કર્તુમ્, इति कृत्वा,
एव संपेक्षसं=विचारयसि समेक्ष्य 'अट्टदुहद्वयसहमाणस' भार्त-दु स्वार्तम्-आत
ध्यानोपगत, दु स्वार्त=दुःस्वपोहित, वभार्त=नवदीक्षितत्वेन साधुहस्तसयष्ट
नादिरूपान् परीपहान् सोढुमममर्थत्वात् खेदवशेन आर्त-कषाकुल मानस
यस्य स, समयमपासने विचलितचित्त इत्यर्थ, यावद् रजनीं सपयसि, सप
यित्वा प्रभाते माते सर्पोदयानन्तरं यथैवाहं तत्रैव इव्य=शीघ्रम् आगत मसि,
अथ नून हे मेघ ! एष अर्थःसमय ? 'इ-त' इति उक्तार्थस्वीकारयोपक्रमव्यम्,
हे भगवन् ! भवमर्थः समय', इत्युत्तरमदायि मत्वेन । अथ मेघमुनि सवमार घने
स्थिरीकर्तुं तस्य पूर्ववृत्तीय भव वणयन् भगवानाह-‘एव स्वल्प महा’ इत्यादि । हे

પ્રત્યુત યે ભ્રમણ નિર્ગ્રન્થ રાત્રિ મેં વાચના આદિ કે નિમિષ જય આવે
જાતે હું તો इनमें से किसनेक साधुजन मुझे अपने चरणां की धूलि
से धूमरित करते हैं (तं सयं स्वल्प मम कल्प पाउप्पमयाए रयणीए
समण भगव महावीर आपुष्णिता पुनरपि अगारमज्झे आवसिच्चए चि
कर्दु एषं संपेहेमि) तो अथ मैं रजनी के प्रभात प्राय होने पर भ्रमण
भगवान् महावीर से पूछकर पुनः प्रगारावस्था सपथ हो जाऊँ-इसी
में मरी मलाह है इस प्रहार तुमने विचार किया है और (संपेक्षिता
अट्टदुहद्वयसहमाणमाणसे जाव रयणिं स्वधेसि—स्वयित्ता जेगामेव अह तेणा
यथ इव्यमागए) ऐसा विचार कर आत दु स्वार्त एव वधार्त मन होकर
तुमने रात्रि को समाप्त किया है और प्रभात होते ही तुम मन्द्री स
मेर पास आये हो—(से नूनं मेघ ! एष भद्रे समद्रे इता भद्र समद्रे,

પ્રત્યુત (ઉભય) આ શ્રમણ નિર્ગ્રન્થ રાત્રિમાં વાચના વગેરેને માટે અવર નવર કરે
છે તો ભ્રમણાભાષી કેટલાક સાધુઓ અને પોતાના પગની ધૂળથી ધૂળ મુકત કરે છે
(ત સયં સ્વલ્પ મમ કલ્પ પાઉપ્પમયાए रयणीए समण भगव महावीर
आपुष्णिता पुनरपि अगारमज्झे आवसिच्चए चिकर्दु एषं संपेहेमि) તો
હવે સવાર પ્રાય ત્યારે શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની આજ્ઞા મેળવીને કરી દુ આ
રાત્ર થા અપન્ન થઈ બહુ આખા જ માત્રુ દિત છે આ રીતે તમે વિચાર કર્યો
છે અને (સપરિક્ષા અટ્ટદુહદ્વયમટ્ટમાણમાણસ પ્રાય રયણિં સ્વધેસિ—સ્વવિષ્ણા
જેગામેવ આજં તેણામર इव्यमागए) આ રીતે વિચાર કરીને આર્ત દુ ખાત
અને વધાર્ત મનઃશાન્ત થાને તમે રાત્રિ પસાર કરી છે અને પરોઢ થતા જ જતી
તમે મારી થામે આજ્ઞા દેહ (સે નૂન મેઘ ! एष भद्रे समद्रे, इता भद्र

कुच्छा' अलम्बकुक्षिः=ह्रस्वोदरःसकुचितत्वात् 'पलबलवोदराहरकरे' प्रलम्ब
लम्बोदराधरकरः. तत्र प्रलम्ब=अधः प्रलम्बितं लम्ब=लम्बितं च उदरम्
अधरः-अधरोष्ठः, करः शुण्डादण्डश्च यस्य सः अधः प्रलम्बेनोदराधरोष्ठ-
शुण्डादण्डवान् इत्यर्थः, 'धनुषट्ठागिड्विसिद्धपुट्टे' धनुषपृष्ठाकृतिविशिष्टपृष्ठः-
धनुषः पृष्ठं धनुः पृष्ठं तस्या कृतिवद् विशिष्टं प्रशस्तं पृष्ठ यस्य सः सुंदर
पृष्ठवान् इत्यर्थः 'अल्लिणपमाणजुत्तवट्टियापीवरगत्तावरे' आलीनप्रमाण-
युक्तवृत्तरूपीवरगात्रापरः, तत्र आलीनानि=सुसंघटितानि प्रमाणयुक्तानि
प्रमाणोपेतानि वृत्तकानि=गोलाकाराणि पीवराणि=पुष्टानि गात्राणि अपराणि
दन्तरूपोलकर्णादीनि यस्य सः तथा, 'अल्लिणपमाणजुत्तपुच्छे' तत्र आलीन-
प्रमाणयुक्तपुच्छः, तत्र आलीनः=सुसंघटितः प्रमाणयुक्तः पुच्छो यस्य स तथा
'पडिपुन्नसुचारुकुम्भचलणे' प्रतिपूर्णसुचारुकर्मचरणः, प्रतिपूर्णाः सुचारवः
=सुदराः कर्मवत् चरणा यस्य सः, सम्पूर्ण सुंदर कर्मपृष्ठवदुन्नतचरण-

अर्थात् मांसल था--पुष्ट था--(अलवकुच्छि) तथा ह्रस्व था। (पलब
लंबोदराहरकरे) नीचे की ओर लंबा लटकता था। इसी तरह के
तुम्हारे अधरोष्ठ और शुण्डा दड थे। (धनुषट्ठागिड्विसिद्धपुट्टे) तुम्हारा
पृष्ठ प्रदेश धनुष के पृष्ठ प्रदेश की आकृति के समान विशिष्ट रूप
से प्रशस्त था। (अल्लिणपमाणजुत्तवट्टियपीवरगत्तावरे) तुम्हारा दंत
कपोल, कर्ण, आदि रूप अपर शरीर सुसंघटित था, प्रमाणोपेत था,
गोल था, और परिपुष्ट था। (अल्लिणपमाणजुत्तपुच्छे) परिपुण्णसुचारु
कुम्भचलणे पडुरसुत्रिसुद्विनिद्विनिरुहयविसंणहे छंदे सुमेरूपभे
हत्थिराया होत्था) तुम्हारी पुच्छ भी प्रमाणोपेत और सुसंघटित थी।
तुम्हारे चारों चरण प्रतिपूर्ण, सुंदर और कच्छप के पृष्ठ भाग के समान

ते छिद्र रक्षित इतु अटवे डे मांसल इतु, पुष्ट इतु (अलवकुच्छि) तेमज्ज इत्य
(वधु) इतु (पलंबलवोदराहरकरे) नीचेनी तरह लायु इतु आवोज्ज तमासे
नीचेनो डोळ अने सूढ इती (धनुषट्ठागिड्विसिद्ध पुट्टे) तमासी पीठनो लाज
धनुषना पीठ प्रदेशनी आकृतिनी जेम सविशेष प्रशस्त इतो (अल्लिणपमाण-
जुत्तवट्टियपीवरगत्तावरे) तमासा दात, डपोल, डान वगेरे तेमज्ज शरीरना
अवयवो सुडोण इता, सप्रभायु इता, अने परिपुष्ट इता (अल्लिणपमाणजुत्त
पुच्छे) परिपुण्णसुचारुकुम्भचलणे पंडु सुत्रिसुद्विनिद्विनिरुहय विसंणहे
छंदे सुमेरूपभे हत्थिराया होत्था) तमाडे पूछडु पणु सप्रभायु अने
सुसंघटित इतु तमासा आरे पण प्रतिपूर्ण, सुंदर अने डायजानी पीठनी जेम

‘નવાય’ નવાયત = નવસ્થપમાણાઽઽયોમઃ ‘દસપરિમાહ’ દશપરિમાહઃ
 દશસ્થપમાણો મધ્યમાને ઇત્યયઃ ‘સત્તગપરિમાહ’ સત્તોદ્ગપરિમાહઃ, તથા
 સત્તાદ્વાનિ-પત્તારખરણા, શુદ્ધાદષ્ટઃ, પુચ્છો, મનનેન્દ્રિયં ચ, પૃથાનિ પ્રતિ
 ષ્ઠિતાનિ શુમાનિ यस્ય સ તથા ‘સોમે’ સૌમ્ય = મધ્યાહ્નિ ‘સુસઠિપ’
 સુસસ્થિત = પ્રશસ્તસંસ્થાનયુક્ત, તથા ‘સમિપ’ સમ્મિત = પ્રમાણોપેશાદ્
 ‘સુરુષે’ સુરૂપ = શોભનશરીરઃ ‘પુરમો’ પુરતઃ અગ્રતઃ અગ્રમાગે ‘ઉદગમે’ ઉદગ્ર
 ઉચ્ચ સમૂસિયસિરે’ સમુચ્છિતશિરસ્ક ઉન્નતમસ્તકઃ ‘સુદાસણે’ શુભાસન
 શુમાનિ માસનાનિ = સ્કન્ધાદીનિ यस્ય સ ‘પિદ્ધમો વરાહે’ પૃષ્ઠતો વરાહઃ પૃષ્ઠ
 પદમાગ્રાગે વરાહ इव = સૂકર इव પૃષ્ઠપદેષે અવનત, અઙ્ગાકુચ્છી અગ્નિ
 કાકુલિ અગ્રણ અગ્નિકા તદ્વત્કુલિરુદરં यस્ય સઃ ઉન્નતોદર ઇત્યર્થઃ,
 ‘અચ્છિદ્ર કુચ્છી’ અચ્છિદ્રકુલિ ાચ્છિદ્રર્મિતોદરઃ માસેન પરિપુષ્ટત્વાત ‘અમંથ

તુમ્હારા શરીર થા, ની હાથ કા તુમ્હારા માયામ (લંબા) થા, દશ હાથ પ્રમાણ
 તુમ મધ્ય માગમેં યે, તુમ્હારે સાતોં હી અંગ સુપ્રતિષ્ઠિત યે—ચારોં ચરણ,
 સૂદ, પૂછ, ત્રણ મનનેન્દ્રિય યે સાતોં અંગ યહે અચ્છે યે—તુમ્હારી આકૃતિ
 મદ્ર થી તુમ્હારા સંસ્થાન—પ્રશસ્ત યા (સુરુષે) પ્રમાણ મેં મિસ અગ
 કી શરીર કે અનુસાર જૈસી રચના હોની ચારિયે પૈસી હી રચના તુમ્હારે
 પ્રત્યક્ષ અગ કી યી। ઇત્થિયે તુમ્હારા શરીર યહુત હી સૂઝોલ યા।
 (પુરમો ઉદગમે) અગ્ર માગ તુમ્હારા ઉન્નત થા, (સમૂસિયસિરે) મસ્તક
 વિશાલ યા, (સુદાસણે) કંપ આદિ ધટને કે સ્થાન તુમ્હાર યહે
 મનોહર યે, (પિદ્ધમો વરાહે) વરાહ કે જૈસા તુમ્હારા પૃષ્ઠ પ્રદેશ કુદા
 હુઆ યા। (અઙ્ગા કુચ્છી) અગ્રા કે ઉદર સમાન તુમ્હારા ઉદર યા—
 અર્થાત્ ઉન્નત યા (અચ્છિદ્રકુચ્છી) અચ્છિદ્ર સે ઈર્મિત થા—

પ્રમાણ જેટલુ વખાડુ શરીર હતુ નવ હાથનો વખારો ખાયામ (વિસ્તાર) હતો.
 તમારા મધ્યમાન દશ હાથ જેટલો હતો. તમારા સાતે અગ સુપ્રતિષ્ઠિત હતો. એટલે
 કે ચારે પગ, સૂદ, પૂછ અને મનનેન્દ્રિય આ સાતે અગે બહુ જ સારા હતા.
 તમારી આકૃતિ મદ્ર હતી. તમારુ સંસ્થાન પ્રશસ્ત હતુ (સુરુષે) પ્રમાણ જે
 અગની રચના શરીર સુખ જેવી હોવી એછાએ, તેવીજ રચના તમારા શરીરે શરીર
 અગની હતી. એટલા માટે તમારુ શરીર બહુજ સુચળ હતુ (પુરમો ઉદગમે)
 તમારો આમળનો આગ ઉન્નત હતો. (સમૂસિયસિરે) માથુ વિશાળ હતુ
 (સુદાસણ) રૂંધે વગેરે બેસવાની જગ્યાઓ બહુ જ સરસ હતી. (પિદ્ધમો વરાહે)
 નાદ (સૂકર) ની જેમ તમારી પીઠનો આગ નમેલો હતો. (અઙ્ગા કુચ્છી)
 બકરીના પેટ જેવુ તમારુ પેટ હતુ—એટલે કે ઉન્નત હતુ (અચ્છિદ્રકુચ્છી)

नियोजकः 'जूहवर्ड' ग्रुथपतिः=हस्तिममृहनायकः 'विंदपरिवर्द्धे' वृन्दपरिवर्धकः=
निजपरिवारवृद्धिकारकः त्वहे मेघ ! अन्येपामनि बहूनाम् 'एकल्लाणं' एकाकिनाम्
'एकविहारीणा' 'हत्थिकलभाण' हस्तिकलमाना=हस्तिशावकानां च 'आहेवच्च'
आधिपत्यं=स्वामित्व यावत् कुर्वन्=पालयन् निहरसिस्म । ततःखलु हे मेघ ! त्वं
'निच्चप्पमत्ते' नित्यप्रसक्तः=विषयादिषु नित्यप्रमादीमन् 'सइपललिए' सदा प्रल-
लितः प्रकीडितः क्रीडारसिकः 'कंदप्परई' कंदर्परतिः=कामक्रीडापरायणः मोह-
णसीले' मोहनशीलः=विषयासक्तः 'अव्वत्तण्हे' अवितृष्णाः=कामभोगेषु
अविरक्तः 'कामभोगतिसिए' कामभोगवृत्तिः, कामभोगाः=पंचेन्द्रिय विषया-
स्तत्र प्रसक्तः बह्वीभिर्हस्तिनीभिर्यावत्सपरिवृतः वैताड्यगिरिपादमूले वैताड्य-

किया करते थे। कारण (ग्रुथपति) तुम हस्ति समूह के नायक कहे
जाते थे। (विंदपरिवर्द्धे) वहां तुम अपने परिवार की वृद्धि करने में
लगे रहते थे। (अन्नेमिं च बहूणं एकल्लाणं हत्थिकलभाण आहेवच्च
जाव विहरसि) समय २ पर अन्य और भी अनेक एकलविहारी हस्ति-
शावकों का तुम आधिपत्य आदि करते रहते थे। (एसण तुमं मेघा :
णिच्चप्पमत्ते) इस के बाद हे मेघ ! तुम विषयादिकों में नित्य मदोन्मत्त
होते हुए (सइपललिए) क्रीडा करने में बड़े रसिक बन गये (कंद-
प्परई) और काम क्रीडा में परायण होकर (मोहणसीले) विषयों में
तुम्हारी अधिक आसक्ति हो गई थी (अव्वत्तण्हे) यहांतक वह आसक्ति
बढ़ी कि कामभोग वृष्णा तुम्हारी कभी शांत ही नहीं होती रही (काम
भोगतिसिए) अतः तुम कामभोगों में वृत्ति होकर (बह्विं हत्थीहि

(पणवए) धृष्टा कामोभा तेमने नियुक्त करता हुआ, डेमडे (ग्रुथपति) तमने छाथी-
ओना टोणाना नायक छडेवामा आवता हुआ (विंदपरिवर्द्धे) त्यां तमे पोताना
परिवारनी वृद्धि करवामा परोवाओला रहेता हुआ (अन्नेमिं च बहूणं एकल्लाणं
हत्थिकलभाणं आहेवच्च जाव विहरमि) वणतो वणत गील्ल पणु धणु ओडला
विचरणु करनारा छाथीना गच्छाओ उपर शासन वगेरे करता रहेता हुआ (तएणं
तुम मेघा णिच्चप्पमत्ते) त्थार आढ डे मेघ ! तमे विषय वगेरे कामभोगोभा
डमेशा भदभत्त थधने (सइपललिए) डीडा करवामा भूणण रसिक थध गया
(कंदप्परई) रति डीडामां कुथण थधने (मोहणसिले) विषयोभाण तमारि वधारे
पडती आसकित (मोड) थध पडी (अव्वत्तण्हे) आ विषयोभा आसकित तमारी
आटली डडे पडोन्थी डे नेथी तमारी कामवृष्णा डोड द्विस शात नडि थध. (काम
भोगतिसिए) ओटला भाटे तमे विषय लोगोनी तीव्र धच्छा धरावता दुषित
तरस्था थधने (बह्विं हत्थीहिय जाव संपरिवुडे वेयडगिरिपायमूले)

वान् इत्यर्थः 'पद्मसुविमुद्धनिद्धनिरुपहयवितरणे' पाद्म-सुविमुद्ध
स्निग्धनिरुपहयवितरितस्व-सप्त पाद्मुराः=मेताः सुविमुद्धा निर्मला
स्निग्धा=चिकणा निरुपहताः=स्फोटकादिरहिता विंशतिनखा यस्य स श्वत
निर्मलचिकणप्फाटकरहितनन्धारीत्यर्थः छन्दो-पट्ट-न =पट्ट-नन्धारी
सुमेरुप्रमनामा इतिराजस्त्वमाभीरिति सम्य-चः॥ 'तस्यण तुमं मेहा' तत्र लङ्
त्व हे मेघ ! पद्मिर्हस्तिर्भिर्हस्तिनीभिश्च 'लोहपट्टि य' लोहकैश्च=कुमारावस्था
पन्न इतिशामकै 'लाटिकाभिश्च य' लाटिकाभिश्च=कुमारावस्थापन्नइति शक्ति
कामिश्च 'कलमेहि य' कलमैश्च=प्रतिपुत्रयस्कइतिशिशुभिश्च 'कलमियाहि य'
कलमिकाभिश्च 'सद्धि' सार्धं सपरिवुडे' सम्परिवृताः इत्यिसहस्रनायण'
इत्यिसहस्रनायक - इतिनां सहस्र इत्यिसहस्र, तस्य नायकः= 'देसण' देसकः=
मार्गादिदर्शकः 'पागट्ठी' प्राकृपी अग्रगामित्वात् 'पट्टयण' प्रस्थापको=विविधकार्येषु

उत्तत ये। तुम्हारे श्वेत, सुविमुद्ध (निर्मल) चिकने, स्फोटक आदि से
रित ऐसे भीत नख ये। छत्र तुम्हारे दांत ये। इस प्रकार तुम यहां
इतिरों के राजा ये। नाम तुम्हारा सुमेरुप्रम था। (तस्यण तुम मेहा)
यहां तुम हे मेघ ! (पद्मिर्हस्तिर्भिर्हस्तिनीभिश्च य लोहपट्टि य लोहिया
हि य कलमेहि य कलमियाहि य सद्धि सपरिवुडे) अनेक इतिरों से अनेक
हथिनियों से, कुमारावस्थापन्न अनेक हस्ति बालकों से कुमारावस्थापन्न
अनेक इति बालिकाओं से अति मधुरयस्क इति शिशुओं से अनेक
हाथियों की छोटी २ पक्षियों से सदा घिरे रहने थे। तुम (इत्यिसह
स्रनायक) एक हजार हाथियों के स्वामी थे। (देसण) उन्हें मार्गादि
के प्रदर्शक थे (पागट्ठी) अग्रगामी होने के कारण तुम उन्हें हर एक
काम में प्रीयते रहते थे। (पट्टयण) अनेक कार्यों में उनको नियामित

ऊनव हत्ता तभारा श्वेत सुविमुद्ध (निर्मल) चिकण्ण, स्फोटक (शेस्ता) वजेश्ठी
रहित ओवा नीम नख हत्ता तभारे छ दांत हत्ता आ रीते तमे त्यां हाथीओना
शाम हत्ता सुमेरुप्रम तभार नाम हत्ता (तस्यण तुमं मेहा) हे मेघ ! त्या तमे
(पद्मिर्हस्तीर्हि य हस्तीजियाहि य लोहपट्टि हि य लोहियाहि य कलमेहि य कलमि
याहि य सद्धि सपरिवुडे) भण्ण हाथीओधी, भण्ण हाथीओधी, कुमार अव-
स्थावाण्ण भण्ण इतिवाओधी कुमारवस्थावाणी भण्ण इतिवाण्णओधी भण्ण नानी
उभरन्ना हाथीना शिशुओधी भण्ण हाथीओनी नानी जम्भीओधी दुभेयां वीटण्ण-
ओत्ता श्वेत्ता हत्ता तमे (इत्यिसहस्रनायक) ओक्क ऊपर हाथीओना स्वामी हत्ता
(देसण) तेभन्ना मार्ग वजेश्ठी प्रदर्शक (जटावन्नार) हत्ता, (पागट्ठी) त मे
भीन्ना आगेवान हत्ता तेथी तमे जीव लधाने काम्यां निमुक्क हत्ता हत्ता

भागेषु च, मंचेषु य' मञ्चेषु=पाणस्तम्भापारोस्यताशलाफलकेषु च 'मालेषु य' मालेषु=वाण्यादि क्षेत्रादौ श्वापदादि जनितविघ्नतः परिरक्षार्थनिर्मितेषु मञ्चविशेषेषु च, 'काणणेषु य' काननेषु नगरादारभ्य वनपर्यन्त सजातीयाद्यादि वृक्षयुक्तप्रदेशेषु च 'वणेषु य' वनेषु=नगरादूरस्थगहनप्रदेशेषु च 'वनसंडेषु' वनपण्डेषु=अनेक जातीयोत्तमवृक्षसमुदायभूमिषु च, 'वनराइसु य' वनराजीषु=वनपंक्तिषु च 'नईसु य' नदीषु=सारत्सु च 'नईकच्छेसु य' नदीकच्छेसु=नदी जल परिवेष्टितवृक्षादिमत्प्रदेशेषु च 'जूहेसु य' यूथेषु=वानरादिसमूहाश्रित प्रदेशेषु च, 'संगमेसु य' सङ्गमेषु च=अनेक नदी मिलितप्रदेशेषु, 'वावीसु य'

य, पम्भारेसु य, मंचेषु य, मालेषु य, काणणेषु य, रणेषु य, वणसंडेषु य, वनराइसु य, नदीसु य, नदीकच्छेसु य,) कभी एक दिशा में कटे हुए पर्वतों के ऊपर कभी उनकी महाशिखरों के पर उनकी चोटियों पर कभी उनके कुछ कुछ झुके हुए भागों पर कभी मंचों पर—पाषाणस्तम्भों के ऊपर स्थित शिला फलों पर कभी मालों में—धान्यादिक के खेतों में जानवरों की रखवाली के लिये निर्मित किये हुए मंच-विशेषों में कभी काननों में—नगर से लगाकर वनतक एक जाति के वृक्षों से समन्वित प्रदेशों में कभी वनपण्डो में—नानी जाति के वृक्ष समुदायवाली भूमियों में वनराजियों में कभी नदियों में कभी कभी नदी कच्छो में—नदी के जल से परिवेष्टित हुए वृक्षादि युक्त प्रदेशों में कभी (जूहेसु) यूथों में वानरादि के समूह से युक्त स्थलों में कभी (संगमेसु य) संगमों में—अनेक नदियों से मिलित स्थानों में, (वावीसु)

(टकेसुय, कूडेसुय, वणेषुय, वणसंडेषुय, वनराइसुय, नदीकच्छेसुय) क्यारेक ओक दिशा तरक्ष कपायेला पर्वतोना ऊपर, क्यारेक पर्वतोना (महा) जंथा शिभरोना ऊपर अने तेमनी ठोय ऊपर, क्यारेक तेमना थोडा नमेला लागो ऊपर क्यारेक भयो ऊपर—पाषाणु स्तब्धोना ऊपर स्थित शिलाओ ऊपर—क्यारेक भाणा-ओमां—ओठले के धड़ वगेरेना जेतरोने पाणीओथी रखवा भाटे भनाववामा आवेला ओक विशेष प्रकारना भयो ऊपर, क्यारेक काननोमा—नगरथी भांडीने वन सुधी ओक विशेष नतिना वृक्षोवाणा प्रदेशोमा, क्यारेक वनपण्डोमा—धळी नतिना वृक्षोना समूहवाणी ज्योओमा, वनना सुहर शोलायुक्त स्थानोमा, क्यारेक नदीओमा, क्यारेक नदीना कच्छोमा—नदीना पाणीथी वीटोमायेला वृक्ष वगेरेथी युक्त प्रदेशोमा, (जूहेसु) ठोणाओमां वानर वगेरेना समूहवाणा स्थानोमा, क्यारेक (संगमेसुय) संगमोमा—धळी नदीओनो न्या संगम थतो होय ओवा स्थानोमा (वावीसु)

नामकपर्वतसमीपे, गिरिगुप्त य' गिरिगुप्त= पर्वतगुप्त दरागुप्त' दरीगुप्त=गुहागुप्त कुहरगुप्त च-
 पर्वता'तरासमागेषु 'कदरागुप्त य' क'दरागुप्त च कन इति जलेन दीप्येत चिदीप्येत
 इति कन्दरा, तामु जलयोगेन स्फुटितभूमिषु इत्यर्थ 'उज्जरेगुप्त य' उज्जरेगुप्त च=
 पर्वततटप्रदेशात् पतितजलषु निज्जरेगुप्त य' निज्जरेगुप्त च=पर्वततटगतु निपत्य
 स्पदमानेषु जलेषु 'विचरेगुप्त' विचरेगुप्त=नदीतटप्रदेशात् स्पदमानेषु 'गह्वरेगुप्त य'
 'तै' सु च 'पल्लेगुप्त य' पल्लेगुप्त च=सम्पन्नस्वपजलाशयेषु 'चिल्लेगुप्त य'
 चिल्लेगुप्त च पर्वममिभित्तजलेषु 'कटकेगुप्त य' कटकेगुप्त=पर्वततटेषु च, 'कटकेगुप्त य'
 पल्लेगुप्त य' कटकेगुप्त=पर्वममिभित्तजलाशयेषु च 'तटीगुप्त य' तटीगुप्त=
 नदीतटेषु च, 'विचरेगुप्त य' चितटीगुप्त-छिन्नमिन्नतटेषु च, 'टकेगुप्त य'
 टकेगुप्त=एकदिशिछिन्नपर्वतेषु 'कटकेगुप्त य' कटकेगुप्त महाशिवरूपे च, 'सिहरेगुप्त
 य' सिहरेगुप्त च, पर्वतमस्तकेषु च 'पद्मारेगुप्त य' पद्मारेगुप्त=पर्वतमस्तकेषु

यत्राव संपरिवृष्टे वेद्यङ्गगिरिपायमूले) ऊनके द्वयनिर्वा के साथ (गिरिगुप्त
 य, दरीगुप्त य, कुहरगुप्त य, कदरागुप्त य, उज्जरेगुप्त य, निज्जरेगुप्त य, विच-
 रेगुप्त य, गह्वरेगुप्त य, पल्लेगुप्त य,) कमी पर्वतों के ऊपर कमी गुफाओं
 के भीतर की पर्वतों के अन्तराव भागों के मन्दर कमी कन्दराओं के
 भीतर—जल के योग से विदारित हुई भूमि के भीतर कमी पर्वत
 के तट प्रदेश से पतित उज्जरा में, कमी निज्जरा में—झरनों में कमी
 कमी विचरों में—नदी के तट प्रदेश से घटते हुए जल में कमी गर्वों
 में, कमी कमल युक्त स्थल (कटकेगुप्त य) सरोवरों में (चिल्लेगुप्त य)
 कमी कर्दममिभित्त जल में, कमी कटके में (कटकेगुप्त य,) कमी
 पर्वत स्थित महाशिवों में, (तटीगुप्त य) कमी नदीयों के तटों पर
 (विचरेगुप्त य) कमी २ छिन्न मिन्न तटों पर (टकेगुप्त य कटकेगुप्त य सिहरेगुप्त

वेत्ताधर्मगिरिनी तणेदीमा धणी क्षाणीक्षीक्षी वीटणाधने (गिरिगुप्त य दरीगुप्त य
 कुहरगुप्त य, कदरागुप्त य, उज्जरेगुप्त य, निज्जरेगुप्त य, विचरेगुप्त य, गह्वरेगुप्त य
 पल्लेगुप्त य) ध्यारेः पर्वत उपर ध्यारेः सुक्ष्मोनी अदरना पर्वताना अ-वशत
 आयेमा ध्यारेः इदसोनी अदर-पाणीथी विरीक्ष धयेक्षी पृथ्वीनी अदर ध्यारेः
 पर्वताना तटप्रदेशथी प ता उज्जरेगुप्तां ध्यारेः निज्जरेगुप्तां (अज्जरेगुप्तां) भा, ध्यारेः
 विचरेगुप्तां ध्यारेः नदीना किनारा पासोना वहेता पाणीमा, ध्यारेः गतोमा, ध्यारेः
 अभगव.मा नाना (कटकेगुप्त य) सरोवरमां, (चिल्लेगुप्त य) ध्यारेः क्षाव पाण
 पाणीमा ध्यारेः कटके (पर्वताना वक्षेनी ज्ञा) भा, (कटकेगुप्त य)
 ध्यारेः पर्वत उपरना ज्ञाथयेमा (तटीगुप्त य) ध्यारेः नदीज्जरेगुप्तां किनारा उपर
 (विचरेगुप्त य) ध्यारेः छिन्न मिन्न (आंती त्ती जयेता) धयेता किनारा उपर

मूलम्—तएणं तुमं मेहा ! अन्नया कयाइ पाउसवरिसारत्त-
सरयहेमंतवसंतेसु कमेण पंचसु उऊसु समइकंतेसु गिम्हकालसम-
यंसि जेट्टामूलमासे पायवधंसससुट्टिएणं सुकतणपत्तकयवरमारुयसं-
जोगदीविणं महाभयंकरेणं हुयवहेणं वणदवजाला संपलित्तेसु वणेसु
धूमाउलासु दिसासु महावायवेगेणं संघट्टिएसु छिन्नजालेसु आवय-
माणेसु पोल्लखखेसु अंतो२ झियायमाणेसु मयकुहियविणट्टकिसिय
कइम नईवियरगखीणपाणीयंतेसु वणंतेसु भिंगारिगदीणकंदियर-
वेसु, खरफरुस अणिट्टरिट्टरूवाय विट्ठुमग्गेसु, दुमेसु तण्हावससुक-
पक्खपयडिय—जिब्भतालुय—असंपुडिय—तुंडपक्खिसंघेसु ससंतेसु-
गिम्हउम्हउण्हावायखरफरुसचंडमारुयसुकतणपत्तकयवरवाउलीभमं-
तदित्तसंभंतसावयाउलमिगतण्हावद्धचिंधपट्टेसु गिरिवरेसु संघट्टि-
एसु तत्थमियपसय सरीसिवेसु अवदालियवयणविवरणिह्वालियग्ग-
जीहे महंततुंबइ य पुन्नकन्ने संकुचियथोरपीवरकरे ऊसिगलंगूले
पीणाइयविरसरडियसद्देणं फोडयंतेव अंवरतलं पायददरेणं कंपयं
तेव मेइणितलं विणिम्मुयमाणे य सीयरं सव्वओ समंता वल्लि-
वियाणाइं छिदमाणे, खखसहस्साइं तत्थ सुवहूणिणोल्लयंते, विण
ट्टरेव्व नरवरिदे, वायाइच्चेव्वपोए, मडलवाएव्व परिब्भमंते अभिक्खणं२
ल्लिङ्गणयरं पमुंचमाणे२ बहूहिं हत्थिणीहिं य जाव सद्धिदिसोदिसिं
विपलाइत्था । तत्थणं तुम मेहा ! जुन्ने जराजजरियदेहे आउरे
झंझिए पिवासिए दुब्बले किलंते नट्टुइए मूढदिसाए सयाओ
जूहाओ विप्पट्टुणे वणदवजालापरच्चे उण्हेणं तण्हाए य लुहाए य

वा १ पु=चतुष्कोणयुक्तासु 'पोक्स्वरिणीसु य' पुष्करिणीपु=कमलपुस्तगोला
 गारासु 'दाहियासु य' दीर्घिकासु च=दीर्घाकारवापीपु, 'गुजालियासु य' गुज्रा
 लिकासु च=वक्राकारवापीपु 'सरेसु य' सरःसु च=तडागेपु, 'सरपतियासु य'
 सरपंक्तिवातेपु च=सर धेणीपु सरसरपतियासु य सरःसर पंक्तिवासु
 च=परस्पर संलग्नेषु घट्टपु तडागेपु-एकस्मात्सरसोऽन्यस्मिन् सरसि जलाग
 मयुक्तासु सर पंक्तिसु वणयरपरि' वनचरै -मिल्लादिभिः दिन्नविषार वृक्षपि
 चारः=वृक्षविवरणमारी सरणमयातिन्यर्थ बहुमिर्द्धितनीमिष यावत् सार्प सपरि
 षठ =व्यपारिषारयुक्त इत्यर्थ 'बहुविष्ट तरुपल्लवपत्ररपाणियतणे' बहुविष्टतरुपल्लव
 पत्रुरपानीयतण, तत्र-बहुविष्टा तरुपल्लवाः=वृक्षपत्राणि पत्रुराणि पानीय
 तणानि यस्य सः भक्षणायपानाय पत्रुरपल्लवतणजम्बम्बन् इत्यर्थ 'निम्बप'
 निर्भयो वीरस्यात् 'निम्बिगमे' निम्बिगन् =उद्वेगवर्जित अनुकूलविषयप्राप्त
 त्यात् सुखं सुखेन विहरसि ॥म० ४०॥

कमी चतुष्कोण युक्त वाक्छिपों मं (पोक्स्वरिणीसु य) कमी कमल युक्त
 गालाकारवाली पुष्करिणीयोंमें, (दाहियासु) कमी दीर्घ आकारवाली वाप
 छिपों में कमी (गुजालियासु य) वक्र आकारवाली वाक्छिपोंमें, (सरसुय)
 कमी तडागामें (सरपतियासु) कमी सरोवरों की धेणियों में (सरसर
 पतियासु) कमी २ परस्पर संलग्न हुए अनेक तालाबों में (वणपरै
 दिन्नविषार बहुहिं इत्यहिं य जाय सद्धि सपरिषुष्टे) वनचरों से
 बिना रोकटोक हुए तुम अनेक इयनियों आत्कों के साथ रहकर (बहुवि
 ष्टतरुपल्लवपत्ररपाणियतले निम्बप निम्बिगमे सुह सुहयं विहरइ)
 अनेक प्रकार के वृक्षों के पत्तों को घास को खाते हुए और पानी
 पीते हुए बिना किसी भय के उद्वेग रहित होकर सुख पूर्वक अपना
 समय व्यतीत कर रहे थे ॥ सूत्र ॥ ४० ॥

व्याशैक चार जूलावाली वावोभा (पोक्स्वरिणीसु य) व्याशैक कमल युक्त गोल
 आकारवाली पुष्करिणीयोंमें (दाहियासु) व्याशैक मोटा आकार वाली वावोभा
 व्याशैक गुजालियासु य) वक्र (वांझ) आकारवाली वावोभा (सरसुय) व्याशैक
 तालावोभा (सरपतियासु) व्याशैक सरोवर धेणियोंमें, (सरसरपतियासु)
 व्याशैक अनेक धेणीयों से संलग्न धेणिया प्रवा तालावोभा (वणपरै दिन्नविषारे
 इत्यहिं इत्याहिं य जाय सद्धि सपरिषुष्टे) अन्य आत्कोंमें निर्भीक यथेन
 तमे वली दाधनीयोंनी साथे स्त्रीने (बहुविष्टतरुपल्लवपत्ररपाणियतले
 निम्बप निम्बिगमे सुह सुहयं विहरइ) अनेक प्रकारના वृक्षોના પાદપત્રો
 અને ધામને ખાનું અને પાણી પીના શુભેથી પોતાને વખત પસાર કરી રહ્યા
 હતા ॥ મુત્ર ॥ ૪ ॥

मूलम्—तएणं तुमं मेहा ! अन्नया कयाइ पाउसवरिसारत्त-
 सरयहेमंतवसंतेसु कमेण पंचसु उऊसु ससइकंतेसु गिम्हकालसम-
 यंसि जेट्टामूलमासे पायवधंसससुट्टिएणं सुकतणपत्तकयवरमारुयसं-
 जोगदीविणं महाभयंकरेणं हुयवहेणं वणदवजाला संपलित्तेसु वणेसु
 धूमाउलासु दिसासु महावायवेगेणं संघट्टिएसु छिन्नजालेसु आवय-
 माणेसु पोल्लख्खेसु अंतो२ झियायमाणेसु मयकुहियविणट्टकिसिय
 कइम नईवियरगखीणपाणीयंतेसु वणंतेसु भिंगारिगदीणकंदियर-
 वेसु, खरफरुस अणिट्टरिट्टरूवाय विदुमग्गेसु, दुमेसु तण्हावससुक-
 पक्खपयडिय—जिब्भतालुय—असंपुडिय—तुंडपक्खिसंधेसु ससंतेसु-
 गिम्हउम्हउण्हावायखरफरुसचंडमारुयसुकतणपत्तकयवरवाउलीभमं-
 तदित्तसंभंतसावयाउलमिगतण्हावद्धचिंधपट्टेसु गिरिवरेसु संवट्टि-
 एसु तत्थमियपसय सरीसिवेसु अवदालियवयणविवरणिह्वालियग्ग-
 जीहे महंततुंबइ य पुन्नकन्ने संकुचियथोरपीवरकरे ऊसिगलंगूले
 पीणाइयविरसरडियसद्देणं फोडयंतेव अंवरतलं पायददरेणं कंपयं
 तेव मेइणितलं विणिम्मुयमाणे य सीयरं सव्वओ समंता वल्लि-
 वियाणाइं छिदमाणे, ख्खसहस्साइं तत्थ सुबहूणिणोल्लयंते, विण
 ट्टरेव्व नरवरिदे, वायाइद्धेव्वपोए, मंडलवाएव्व परिब्भमंते अभिक्खणं२
 लिंडाणेयरं पमुंचमाणे२ बहूहिं हत्थिणीहिं य जाव सद्धिदिसोदिसिं
 विपलाइत्था । तत्थणं तुम मेहा ! जुन्ने जराजजरियदेहे आउरे
 झंझिए पिवासिए दुब्बले किलंते नट्टुखइए मूढदिसाए सयाओ
 जूहाओ विप्पहुंणे वणदवजालापरद्धे उण्हेणं तण्हाए य लुहाए य

वा ॥ पु=चतुष्कोणयुक्तासु 'पोक्खारिणीसु य' पुष्करिणीपु=कमलयुक्तगोला
कारासु 'दीहि्यासु य' दीर्घिकासु च=दीर्घाआकारवापीपु, 'गुजालियासु य' गुञ्जा
विकासु च=वक्राकारवापीपु 'सरेसु य' सरसु च=तडागेपु, 'सरपतियासु य'
सरपत्तिकासेपु च=सर धेणीपु सरसरपतियासु य सरःसरः पत्तिकासु
च=परपर सलग्नेषु बहुषु तडागपु-एकस्मात्सरसोऽन्यस्मिन् सासि जलाग
मयुक्तासु सर पत्तिकासु वणपरदि' वनचरै -मिल्लादिभि 'दि'नविपारे वृक्षवि
चारः=वृक्षविषयमार्ग मरणमयादिन्यर्थ वृक्षभिर्हृत्विनीभिश्च गायत्र्य सार्धं सपरि
वृत =स्वपरिवारयुक्त इत्यर्थः 'बहुविह तरुपल्लवपत्ररपाणियतणे' बहुविधतरुपल्लव
पत्रुरपानीयतण, तत्र-बहुविधा तरुपल्लवाः=वृक्षपत्राणि पशुराणि पानीय
तणानि यस्य सः भक्षणायपानाय प्रचुरपल्लवतणजलसम्पन्न इत्यर्थ 'निम्मए'
निर्मया वीरत्वात् 'निरुम्बिग्गे' निरुम्बिग्न =उद्वेगवर्जितः अनुकूलविषयप्राप्त
त्वात् सुखं सुखेन विहरसि ॥म० ४०॥

कमी चतुष्कोण युक्त वावटियों में (पोक्खारिणीसु य) कमी कमल युक्त
गोलाकारवाली पुष्करिणियोंमें, (दीहि्यासु) कमी दीर्घ आकारवाली वार
टियों में कमी (गुजालियासु य) वक्र आकारवाली वावटियोंमें, (सरेसुय)
कमी तडागमें (सरपतियासु) कमी सरोवरों की धेणियों में (सरसर
पतियासु) कमी २ परस्पर सलग हुए अनेक तालावों में (वणपरेदि
दिनविपारे बहुहिं इत्यहिं य जाव सदिं सपरिवुडे) वनचरों से
पिना रोकनेके हुए तुम अनेक हयनियों आगिकों के साथ रहकर (बहुवि
हतरुपल्लवपत्ररपाणियतले निम्मए निरुम्बिग्गे सुह सुहेण विहरइ)
अनेक प्रकार के वृक्षों के पत्तों को घास को खाते हुए और पानी
पीते हुए पिना किसी भय के उद्वेग रहित होकर सुख पूर्वक अपना
समय व्यतीत कर रहे थे। ॥ सूत्र ॥ ४० ॥

अथैक आर जलवाली वावोभा (पोक्खारिणीसु य) अथैक कमल युक्त गोला
आकारवाली पुष्करिणीज्योभा (दीहि्यासु) अथैक मोटा आकारवाली वावोभा
अथैक गुजालियासु य) वक्र (वांका) आकारवाली वावोभा (सरेसुय) अथैक
जलवावोभा (सरपतियासु) अथैक सरोवर धेज्जिज्योभा (सरसरपतियासुय)
अथैक जेक नीलवर्णी सल्लव धयेवा भज्जा तणवोभा, (वणपरेदिं दिन्नविपारे
बहुहिं इत्यहिं य जाव सदिं सपरिवुडे) अन्य आजीज्योधी निर्भीक धयेवा
तमे वज्जी दाधज्जीज्योनी साथे रहने (बहुविहतरुपल्लवपत्ररपाणियतले
निम्मए निरुम्बिग्गे सुह सुहेण विहरइ) अनेक प्रकारवा वृक्षवा पातलज्यो
अने आभने जावा अने पाव्णी पीतां सुजेधी पोवाने वभत्त पत्तार करी रहवा
हत्ता ॥ सूत्र ' ४ ' ॥

गयकलभिया णवण्ह मासाणं बहुवाडिपुवणाणं वसंतमासमि तुमं पया-
या। तए णंतुमं मेहा ! गवभवासाओ विप्पमुक्के समाणे गयकलभए
यावि होत्था, रत्तुप्पलरत्तसूमालए जासुमणारत्तपारिजत्तयल-
क्खारससरसकुंकुमसंझब्भरागवन्ने इट्ठे नियस्स जूहवइणो गणिया
यारकरेणुंकोत्थहत्थे अणेगहत्थिणिसयसंपारेवुडे रम्मेषु गिरिकाणणेषु
सुहंसुहेणं विहरसि ॥सू० ४१॥

टीका—‘तएणं तुम मेहा !’ इत्यादि ! ततः खलु हे मेघ ? ‘त्वम्’ त्व-
मित्यस्य ‘बहुहिं हत्थिणीहिं य जाव सद्धिं दिमोदिसि विप्पवाइत्था’ इत्य-
ग्रेण सम्बन्धः, ‘अन्नया’ अन्यदा अन्यस्मिन् ‘कयाइं’ कदाचित्=कस्मिन्-
दवसरे ‘पाउस-वरिसारत्त-सरय हेमत वसंतेसु’ प्रावृट्-वर्षा-रात्र शरद् हेमन्त-वसं-
तेषु-प्रावृट्-आषाढ-श्रावणौ वर्षा-रात्रः=भाद्रपदा-श्विनौ, शरत्=कर्तिक-मार्ग-
शीर्षौ, हेमन्तः=पौष-माघौ, वसन्तः=फाल्गुन-चैत्रौ, एतेषु ‘कमेण’ क्रमेण=
अनुक्रमात् ‘पंचसु उज्जसु’ पञ्चसु ऋतुषु ‘समइक्कंतेसु’ समतिक्रान्तेषु ग्रीष्म-
कालसमये=ज्येष्ठामूलमासे ज्येष्ठा. मूलं वा पौर्णमास्या यत्र स ज्येष्ठामूलः,

‘तएणं तुम मेहा’ इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएणं) इस के बाद (मेहा) हे मेघ ! (तुमं) तुम (अन्नया
कयाइं) किसी एक समय (पाउस, वरिसारत्त, सरय हेमत, वसंतेसु-
कमेणं पंचसु उज्जसु समइक्कंतेसु) आषाढ श्रावण रूप प्रावृट् ऋतु के
भाद्रपद श्विन रूप वर्षा रात्र के, कर्तिक मार्गशीर्ष रूप शरदऋतु
के पौष माघ रूप हेमन्त ऋतु के तथा फाल्गुन एवं चैत्र रूप वसन्त
ऋतु के क्रमशः समाप्त हो जाने पर (गिम्हकालसमयंसि) ग्रीष्म काल
के समय में (जेष्ठा मूलमासे) ज्येष्ठामूलमास मे--ज्येष्ठ महिने में--

टीकार्थ—‘तएणं तुम मेहा’ इत्यादि

(तएणं) त्थार भाद (मेहा) हे मेघ ! (तुमं) तमे (अन्नया कयाइं)
कौं अेक वण्ते (पाउसवरिसारत्त, सरय, हेमत, वसंतेसु कमेणं पंचसु
उज्जसु समइक्कंतेसु) अषाढ श्रावण भासोनी प्रावृट्-ऋतु, सादरयो अने अश्विन
भासनी वर्षाऋतु, कर्तिक अने मार्गशीर्ष भासनी शरद ऋतु, पौष-अने माघ
भासनी हेमत ऋतु तेमज्झ कालाणु अने चैत्र भासनी वसन्त ऋतु ल्थारे अत्तुक्केमे
पसार थं गं (गिम्हकालसमयंसि) अने उणाणाणी ऋतु आवी ल्थारे (जेष्ठा

परव्माहण समाने भीण तत्थे तत्तिण उव्विगो सजायभण सव्वओ
 समता आधावमाणे परिधावमाणे एण च ण मह सर अप्पोदय
 पक्कट्टुल अत्तिथेणं पाणियपाणउ ओइन्ने । तत्थ णं तुम मेहा !
 तीरमइणए पाणिय असपत्ते अतराचेर सेयसि विसन्ने । तत्थ ण
 तुम मेहा ! पाणिय पाइस्सामि त्तिक्कु हत्थ पस रेसि, से । वय ते
 हत्थे उदग न पावइ । तएणं तुम मेहा ! पुणर व काय पञ्चुधरिस्सामि
 त्तिक्कु वलियतराय पकसि खुणे । तएणं तुम मेहा । अन्नया कयाइ एगे
 चिरनिज्जुडे गयवरजुवाणए सयाअ जहओ करचरणदतमुसलप्पहा
 रेहि विप्परद्व समाने त चेव महइह पाणीय पाणउ समोचरेइ । तएणं
 से कलभए तुम पासइ पासित्ता त पुव्ववेर समरइ, समरित्ता आद्य
 रुते रुटे कुषिण चडिक्किण भिसिमिसे माणे जेणेव तुम तेणेव उवा
 गच्छइ उवागच्छित्ता तुम तिक्खेहि दतमुसलेहिं तिक्खुत्तो पिट्ठओ उच्छु
 भइ उच्छुभित्ता पुव्ववेर निज्जपइ, निज्जाइत्ता हट्ट तुट्ट पाणिय पियइ
 पिवित्ता जामेय दिसिं पाउव्वभूए तामेय दिसिं पडिगए । तएणं तव
 मेहा ! सरीर सि घेयणा पाउव्वभवित्था उज्जला विउला तिब्बा कक्खवा
 जाव दुरहियास पित्तज्वरपरिगयसरीरे दाहवक्कतिण याधि विहरित्था ।
 तए णं तुम मेहा ! त उज्जल जाव दुरहियास सत्तराइदिय घेएण
 वेणसि, सवीस याससय परमाउ पालइत्ता अट्टदुहट्ठवसट्टे कालमासे
 काल किच्चा इहेय जयुदीवेर भारहेवासे दाहिणइ भरहे गगाए महा
 णडण दाहिणे कूले विंझगिरिपायमूले एगेण मत्तवरगघहत्थिणा
 तगाए गयवग्गरेणूण कृच्छिसि गयकलभए जणिण । तए ण सा

अन्ताऽन्तः=मध्यमः ये 'त्रियायमाणे' ध्यायमानेषु=द्वयमानेषु 'मयकुहियविणट्ट
किमियकदमनईवियरगखीणपाणीयतेसु' मृतकुथिताविनष्टकमिकर्दमनदीविवरक-
खीणपानीयान्तेषु, तत्र मृतैः शशकमृगादिभिः कृथिताः=दुर्गन्धिताः विनष्टाः=
विगतस्वभावाः-मलिनता प्राप्ता इत्यर्थः, कृमिकर्दमाः=कृमियुक्तकर्दमाः
कृमिव्यासपङ्काः, नदीनां तथा विवरकाणां=गर्तानां च 'खीणपाणीयतेसु' खीणपा-
नीयाः शुष्कजलाः अन्ताःपर्यन्तभागाः येषु तादृशेषु 'वणतेसु' वनान्तेषु=
वनप्रदेशेषु 'भिगारिगदीणकदीयरवेसु' भृङ्गारिकादीनक्रन्दितरवेषु=भृङ्गारिकाः=
छिल्लिकाः, खिल्लीनामककीटविशेषाः, तासां दीनाः=दुःखयुक्ताः=क्रन्दितरवाः=
रोदनशब्दा यत्र तेषु तथा- 'खरफरुस अणिट्टरिट्टवाहियविट्टुमग्गेसु' खरपरु-
षा नष्टरिष्टव्याहृतविट्टुमाग्गे-खरपरुपम्=अतिकर्कशम्, अनिष्टमप्रियं रिष्टानां=
=काकानां व्याहृतं=शब्दितं, यत्र ते तथा, विट्टुमाणीव=प्रवालानीव-
रक्तानि अग्नियोगात् अग्राणि अग्रभागाः येषां तादृशेषु 'दुमेसु=द्रुमेसु=वृक्षेषु=
सम्प्रतिगिरिदशा वर्ण्यते- 'तण्हावसमुक्कपक्खपयडियजिन्मतालुयअसंपुडियतु

शान हो जाने पर (मयकुहियविणट्टकिमियकदमनईवियरगखीणपाणीयतेसु
वणतेसु) तथा मृत खरगोश हिरण आदि जानवरों के कलेवर के
पड़े रहने के कारण दुर्गन्धित बने हुए और इसी लिये पहिले से भी
अधिक मलिन हुए नदियों के कर्दमों से तथा पानी के सूक जाने से
कठिन प्रान्तवाले खडों से युक्त वन प्रदेश के होने पर (भिगारिग
दीणकदीयरवेसु) तथा भृङ्गारकों के (छिल्लियों के) दीन आक्रदन के
शब्दों से (खरफरुसअणिट्टरिट्टवाहियविट्टुमग्गेसु) अति कर्कश, अप्रिय
कौवों के काँव काँव शब्दों से, एवं अग्नि की आमा से प्रवाल के समान
लाल हुये पत्तों से युक्त (दुमेसु) वृक्षों के होने पर (तण्हावसमुक्कपक्ख

पृक्षेणी (छिन्नजालेसु) अग्निज्वालाओं शत तथा आठ (मयकुहियविणट्ट
किमियकदमनई वियरगखीणपाणीयतेसु वणतेसु) तेमज्जर भरण पाभेला
ससला, ६-७ वगेरे प्राण्णीओना अर्धं दग्ध शरीरथी दुर्गन्ध युक्त थयेला अने
ओथी पड़ेला करता पणु वधारे मलिन थयेला नदीओना डाढेओथी तेमज्जर पाण्णी
सडाधज्जवाथी ४७ थयेला तटवाणा भाडाओवाणा वन प्रदेशे तथा त्थारे (भिगा
रिगदीणकदीयरवेसु) तेमज्जर लृगारओना (छिल्लियों के) दीन क द न
स्वरोथी (खरफरुसअणिट्टरिट्टवाहियविट्टुमग्गेसु) अतीव कर्कश अप्रिय डाग-
डाओनी डाडाथी अने अग्निनी प्रलाथी प्रवाल जेवा लालरगना पांढडाओवाणा
(दुमेसु) पृक्षो तथा त्थारे (तण्हावसमुक्कपक्खपयडियजिन्मतालुयअसं-

संमिलितेषु केषु एकत्रसमिलितेषु इत्याह—‘तत्प्रमियपमय मरीसिवेसु त्रस्त
मृगप्रसयासरीसृपेषु, तत्र त्रस्ताः=भयाकुलाः ये मृगाः, प्रसयाः=वन्यचतुष्पदाः,
सरीसृपाः=गोधानकुलभुजङ्गमादयः तेषु संवर्तितेषु इति पूर्वणान्वयः। सम्प्रति
हस्त्यधिकारो वर्ण्यते—‘अवदालियवयणविवरणिलालियगजीहे’ अवदारितव-
दनविवरनिर्लालिताग्रजिह्वा, तत्र—अवदारितम्=उद्धाटितं वदनविवर=मुखविल-
येन सः तथा, निर्लालिता प्रसारिता अग्रजिह्वा येन सः, अत्र पदद्वयस्य
कर्मधारयः, तथा, ‘महततुंवडयपुन्नकन्ने’ महातुम्बकितपूर्णकर्णः=महान्तौ
विशालौ तुम्बकितौ अरघटतुम्बाकारौ कृतौ भयव्याकुलत्वात् निश्चलौ पूर्णौ=
सम्पूर्णौ कर्णौ यस्य सः तथा, ‘संकुचियथोरपीवरकरे’ संकुचितस्थूलपीवर-
करः—संकुचितः=संमोदितःस्थूलःपीवरः=पुष्टः करः=शुण्डादण्डो येन सः,
‘ऊसियलगूले’ उच्छ्रितलालः—उच्छ्रितम्=उर्ध्वीकृत लालः=पुच्छ येन सः,
‘पीणाडयविरसरडियसदेणं’ पैनायिकविरसरटितशब्देन, तत्र पीनाया=बला-

महापर्वतो के होने पर (तत्प्रमियपमयसरीसिवेसु संवट्टिएसु) तथा
त्रस्त हुए मृगों के अन्य अपर जगली जानवर प्रसेयों के एव गोधा
नकुल भुजंगम आदि रूप सरीसृपो (सर्पो) के एकत्र संमिलित होने
पर (अवदालियवयणविवरणिलालियगजीहे) तुम मुंह फाड़कर
जीभ निकाल कर (महततंवडय पुन्नकन्ने) अपने दोनों कानों को
अरघट की तुंबड़ी के आकार जैसा कर, अर्थात् भय से व्याकुल होकर
उन्हे निश्चल कर (संकुचिय थोरपीवरकरे) स्थूल और पीवर शुण्डा
दण्ड को संकुचित कर (ऊसियलगूले) पूँछ को ऊँची कर (पीणा-
डय विरसरडियसदेणं) पैनायिक—दावानल के भय से आकुल होने
के कारण अपने समस्त बल को एकत्रित कर किये गये वज्र के निर्घोष

थथा त्यारे (तत्प्रमियपमयसरीसिवेसु संवट्टिएसु) तेमज्ज लयलीत थयेदा भृगो
पीला जगली प्राणीयो प्रसेयो (भृग विशेष) अने घो, नकुल, साप वगेरे सरी
सृपो ज्येष्ठ स्थाने ज्येष्ठता थथा त्यारे (अवदालियवयणविवरणिलालियगजीहे)
तमे (अडीथी भेधकुमार—डाथीना पर्यायभां हुतो तेनुं वधुंन शरु थाय छे)
भो डाडीने, लल भडार डाडीने, (महततंवडयपुन्नकन्ने) पोताना अन्ने
डानने अरघट (रेट) नी तूणीना आडार जेवा जनावीने ज्येष्ठे डे लयथी व्याकुण
थधने डानोने निश्चल करीने (संकुचियथोरपीवरकरे स्थूल अने शुण्डाण सूढने
संकोथी (ऊसियलगूले) पूँछडीने ऊँची करीने (पीणाडय विरसरडियसदेणं)
पैनायिक—वनना अजिथी लय पाभेदा व्याकुण थधने पोताना समूहना भधा डाथी-

न२ वह् सीभिहस्तिनोभिश्च यावत् सार्धं, दिशोदिशि=दिगिविदिशिच 'विप्ला इत्था'
विप्लायन=प्लायनं कृत्वान् । तत्र खलु हे मेघ ! त्वं 'जुन्ने' जोर्णः=कृशः
व्यनीताधिकवयस्कः, 'जरा जज्जरियदेहे' जरा जर्जरितदेहः=वृद्धावस्थया जीर्ण
शरीर. 'आउरे' आतुरो=विविधदुःखाक्रान्तः अस्वस्थमनस्को वा, 'झंझिए'
झंझितः=क्षुधापीडितः, पिवासितः=तृपितः, 'दुब्बले' दुर्बलः=खिन्नः 'किलंते'
क्लान्तो=ग्लानः 'नट्टसुइए' नट्टस्मृतिकः, नष्टा विनष्टा स्मृतिः=स्मरणशक्ति' यस्य
स तथा 'कोऽहं=काहमिति विचारहीनः, अतएव 'मूढदिशाकः=दिशाज्ञान-
शून्यः, 'सयाओ जूहाओ' स्वस्मात् यूथात् 'विप्पहूणे' विप्रहीनः=रहितः, वण-
दव जालापरद्धे' वनदवज्वालापराद्धः=वनवह्निज्वालाति तीव्रताप संतप्तः, 'उण्हेण
उण्णेन, 'तण्हाए य' तृष्णया च 'छुहाए य' क्षुधया च उष्णादिभिः 'पर-

करते हुए (अभिक्षण २ लिङ्गियर पमुचमाणे २) और चार २ लिङ्गे
करते हुए (बह्हिं हथिणीहिं य जाव सद्धिं दिमोदिसि विप्ला इत्था)
अनेक हाथी हथिनियों आदि के साथ एक दिशा से दूसरी दिशा में
भागने फिरने लगे । (तत्थणं तुमं मेहा ! जुन्ने जराजज्जरियदेहे आउरे
झंझिए पिवासिए दुब्बले किलंते, नट्ट सुइए, मूढ दिसाए सयाओ जूहाओ
विप्पहूणे वणदवज्वालापरद्धे उण्हेण तण्हाए य छुहाए परव्भाहए समाणे
भीए तत्थे तसिए उन्विग्गे संजायभए सव्वओ समंता आधावमाणे परिधाव-
माणे एगं च णं महं सरं अप्पोदयं पंकवहुलं अतित्थेणं पाणियं पाउं
ओइन्ने) हे मेघ ! तुम उस समय अधिक अवस्था सपन्न हो चुके थे
इसलिये शरीरमें कृशता आगई थी । वृद्धावस्था से तुम्हारा शरीर

तेम परिभ्रमण करता (अभिक्षणं २ लिङ्गियरं पमुचमाणे २) अने
चारचार लींड़ा करता, (बह्हिं हथिणीहिं य जाव सद्धिं दिमोदिसि विप-
ला इत्था) धण्डा हाथी अने हाथण्डियों वगेरेंनी साथे आभथी तेम नासवा लाग्या
तत्थणं तुमं मेहा ! जुन्ने जराजज्जरियदेहे आउरे झंझिए पिवासिए दुब्बले
किलंते नट्टसुइए मूढ दिसाए सयाओ जूहाओ विप्पहूणे वणदवज्वाला
परद्धे उण्हेण तण्हाए य छुहाएय परव्भाहए समाणे भीए तत्थे तसिए
उन्विग्गे संजायभए सव्वओ समंता आधावमाणे परिधावमाणे एगंच णं
महं सरं अप्पोदयं पंकवहुलं अतित्थेणं पाणियं पाउं ओइन्ने) हे मेघ !
तमे ते वणते वधारे उभरना थछ गया हुता ओटला भाटे तभारा शरीरमा कृशता
आवी गछ हुती. घडपणुथी तमारुं शरीर एणुं थछ रह्युं हुतुं धण्डा शारीरिक्क
तेमन्न मानसिक्क दुःखेथी तमे आकात थछ रह्या हुता तमे आभतेम नासता करता
हुता तेथी तभारा आहारनेने डोछपिणु नलनेने यथेयित्त भ दोणस्त हुतो नहि, तेथी

स्कारः-बलप्रयाग तथा निवृत्ता पैनायिकं-दावानलमयाकुलत्वात्स्वकीयसम
 स्तबलमाभित्य कृत वज्रनिर्घोषवत् महास्यून्मम् अतएव विरसम्=अप्रियं यद्
 रटित=मापित तर्पणं य शब्द, तेन मयकरमहाशब्देन 'फोडयतेव-
 अघरतल' स्फोटयन्निव अम्यरतल=गगनतल विदारयन्निव, 'पायदहरेण वय
 तेष मेदणितलं' पायदहरेण कम्पयन्निव मेदिनीतल, तत्र पायदहरेण=पादप्रहारण
 मेदिनीतल भूमिकल कम्पयन्निव 'विणिम्भयमाणेय सीयर' विनिर्मुञ्चन् शीकरं
 शुष्कादन्वेन जलकणं निःसारयन्, 'सम्भयो समता' सर्वतः सम-तात् सर्वतो
 मायन 'बल्लिवियाणाई छिंदमाणे' बल्लिवितानानि=मत्ताविस्तारान् छिन्दन् रुक्ल
 सहस्माई वृक्षसहस्राणि, तत्र 'सुबहूणि' सुबहूनि णोल्लयेते' नादघन=कम्पयन्,
 'विणद्वरद्वेष्य नरघरिंद' विनष्टराष्ट्र इव नरघरेन्द्र 'विणद्वरद्व' विनष्टराष्ट्र विनष्टं
 रद्व' राष्ट्र दशो यस्य स घोषन् नरघरेन्द्र' भट्टभूप इव पुन 'वाया इद्वे
 पाए' याताविद्वद्व पोतः प्रचण्डपवनमेरित नौरिष 'मडपवाएष्य' मडपल
 वात इव=गोलाकारवायुरिव 'परिभमं ते'=परिभ्रमन् 'अभिभम्भर' अभि
 स्था =पुन पुन 'लिङ्गणियरं पम्भमाणेर' लिङ्गनिकरं ममुञ्चन् र मिष्टानि कुर्व
 के समान महा भयंकर अप्रिय-विचाररूप शब्द से (फोडयतेव अघर
 तल) मानो-आकाशतल को फोडते हुए से (पायदहरेण मेदणितल कप
 यतेव) पाद प्रहार से भूमिकल का कपाते हुए से (सीयर विणिम्भयमाणेय)
 शुष्कादन्व से जलकणों को छोड़ते हुए (सम्भयो समता बल्लि वियाणाई
 छिंदमाणे) सब आर से बल्लिविताना को उखाड़ते हुए (रुक्लसहस्माई
 तल्य सु बहूनि णोल्लयेते) हमारों वृक्षों को कपाते हुए (विणद्वरद्वेष्य नर
 घरिंदे) जिसका नश्व नष्ट हो गया है वैसे श्रेष्ठ रामा की तरह (वाया
 इद्वेष्य पोए) वायुसे आहत नाव की तरह (मडपवाएष्य) गोलाकार रूप
 में बल वायुकी तरह-घण्टे की तरह-(परिभमते) इतस्ततः परिभ्रमण

ज्योने ज्योडा करीने वज्रन्त प्पनिनी जेम मद्धा प्रवड, ठठोर थीसोथी (फोडय
 तेव अघरतल) ज्योडे के आकाशतलने थीस्ता (पायदहरेण मेदणितल कपयतेव
 पगन्ना मद्धाथी पृथ्वीने भुजवत्ता ज्यो तेम (सीयर विणिम्भयमाणेय) सुद्धी
 पाणीत्ता छंटाज्यो उज्जत्ता (सम्भयो समता बल्लिवियाणाई छिंदमाणे)
 थारे आशुन्ना वत्तावित्तनेने उज्जत्ता (रुक्ल सहस्माई तल्य सुबहूनि णोल्लयेते)
 रुक्मरो वृक्षोने भुजवत्ता (विणद्वरद्वेष्य नरघरिंद) जेने देश नाथ पाथ्यो छ,
 ज्योवा उत्तम राजनी जेम (वाया इद्वेष्यपोए) पयनथी आघात पाथेथी छेथीनी
 जेम (मडपवाएष्य) गोलाकारवाया वटीजिथानी जेम (परिभमते) आभ

‘पाणिंयं पाप्म्यामांति कृत्वा=चन्तायत्वा ‘हत्थं’ हस्त=थुण्डे प्रसारयास, अथा-
पिच ‘ते हत्थे’ ते तव हस्तः=थुण्डादण्डः उदकं जलं न प्राप्नोति, ततः खलु
हे मेघ ! त्वं पुनरपि ‘कायं’ स्वशरीरं ‘पञ्चुद्धरिस्सामि’ प्रत्युद्धरिष्यामि=निष्का-
शयिष्यामीति कृत्वा=विचार्य ‘बलियतराय’ बलिकतर गाढतरं—‘पंकसि’ पङ्क्ति=
महाकर्दमे ‘खुत्ते’ निमग्नः, ‘खुत्ते’ इति देशीय शब्दः, त्वं परिवारवियोग
प्राणनाशशंकाशरीरकष्टाद्यसह नानाविधवेदनामनुभवन्नासीरितिभावः। ततः
खलु हे मेघ ! ‘तमे’ त्वया तस्मिन्नेवभवे ‘अन्नया कयइं’ अन्यदाकदाचित्=
अन्यस्मिन् कस्मिंश्चित् समये पूर्वस्मिन् काले इत्यर्थः, कामभोगासक्तया
‘एगे’ एकः कश्चिदेकः कलभः चिरनिज्जुडे’ चिरनिर्यूढः—चिराद्=बहुका-
लात् निर्यूढः=निष्कासितः, ‘गयवरजुवाणए’ गजवरयुवा=तस्मिन् महागजः,

पक्षे अंतरा चेव सेयस्स विसन्ने) तीरसे भिन्न स्थान पर वर्तमान होने
के कारण पानी को नहीं पी सके और बीच में ही उस सरोवर के मंदा-
पंक में तुम निमग्न हो गये। (तत्थ णं तुमं मेहा । पाणिंयं पास्सामि तिकट्टु
हत्थं पप्पारेसि) वहां पर हे मेघ ! तुमने इस विचार से कि मैं पानी
प्राप्त कर पीलूंगा अपने थुण्डादण्ड को फैलाया—(से वि य ते हत्थे उदगंन-
पावह) परन्तु वह थुण्डादण्ड पानी नहीं पी सका—अर्थात् पानी तक नहीं पहुँच
सका। (तएणं तुमं मेहा । पुणरवि कायं पञ्चुद्धरिस्सामित्ति कट्टु बलियत-
राय पंकसि खुत्ते) इसके बाद हे मेघ ! तुमने इस विचार से कि मैं यहां
से फँसे हुए अपने शरीर को निकाल लूंगा ज्यों ही उठने का प्रयत्न
किया कि वैसे ही तुम गाढतर कीचड़में और अधिक फस गये।
(तएणं तुमं मेहा । अन्नया कयइ एगे सयाओ जूहाओ करचरण दंतमुसल-

मटगए पाणीयं अस्संपत्ते अंतरा चेव सेयंसी विसन्ने) किनाशथी जुहा स्थाने
डोवाना क्षारणे तमारे भाटे पाणी पीवु अशक्य थयं गयु डतु. तमे त्या सरोवरना
काववमा, क्षसायं गया डता (तत्थणं तुमं मेहा ! पाणिंयं पास्सामिति कट्टु
हत्थं पप्पारेसि.) हे मेघ ! त्या काववमा, भू पायेला तमे पाणी भेजववाना प्रयत्नमां
सूढने लोणावीने (से वि य ते हत्थे उदगं न पावह) पण तमारी सूढ पाणी
भेजववामां असमर्थ न रही अटके डे पाणी सुधी तमारी सूढ पडेांची शक्ती नडी
(तएण तुमं मेहा ! पुणरवि कायं पञ्चुद्धरिस्सामित्ति कट्टु बलियतराय पंकसि
खुत्ते) त्यार, पछी हे मेघ ! तमे काववमा भूची गयेला पोताना शरी ने णडारे
काववानो विचार करीने त्यारे काववमाथी मुक्त थवा प्रयत्न कर्यो त्यारे तमे काव-
वमा पडेला करवा वधावे भूयायं गया (तएणं तुमं मेहा ! अन्नया कयइं

‘वमाहण समाणे’ पराभ्याहण = राभूतः - गाढतः सन, भीतः, प्रसन्न, भासितः, उद्दिग्धः, सजातभयः, सर्वतः समन्तात् ‘आपावमाणे परिघावमाणे पलायमानः प्रपन्नायमान एक एव स्वच्छ महत् सर=तडाग ‘अश्रादय’ अश्रोदकं स्वल्पजलं ‘पक्वहुल’ पक्वहुल=कदमप्रचुरम् ‘अतिपेय’ अतीर्येण=उन्मार्गेण पाणिर्य पाएठ’ पानीय पातु=पानीयपानार्थं ‘मोहने’ अवतीर्ण = गतवान् । ततः स्वच्छ हे मेघ ! त्वं तीरमङ्गण’ तीरमतिगताः=तटमतिक्रान्त ‘पाणिर्य अमपे’ पानीयमसंप्राप्तः ‘अंतरा चैव’ अन्तरा चैव=मध्य एव ‘सयसि’ तमिन्=सरावरस्य महापङ्क्तु ‘चिसने’ चिघण निमग्नः । तत्र स्वच्छ हे मेघ ! त्वं

जजरित हो रहा था । अनेक प्रकारके शारीरिक या मानसिक दुःस्वों से तुम आक्रान्त हो रहे थे । इधर उधर भागते फिरने से थाने पीने का तुम्हारा कोई यथोचित प्रबंध नहीं था इस लिये तुम सदा क्षुधा से पीड़ित रहा करते थे—प्यास से आकूलित बने रहते थे । बस मी शीण हो गया था—इसलिये अधिक दुर्बल दिखलाई पड़ने लगे थे, नाना चिन्ताओं से सदा तुम व्याप्त बने हुए थे स्मृति शक्ति भी तुम्हारी क्षीण हो गई थी मैं कौन हूँ कहाँ घूम रहा हूँ इसका मान तुम्हें नहीं रहा था । इसलिये दिशाओं का ज्ञान तुम्हारा जाता रहा और अपने युध रहित होकर तुम वन की दबज्जाला के तीव्र ताप से संतप्त होते हुए उष्णवृष्णा क्षुधा पीड़ित होते हुए बहुत मपमीत बन गये, प्रसन्न हो गये, उद्दिग्ध हो गये । अतः मध्य से इधर उधर २ पार दौड़ते हुए तुम एक पड़े मारी तालाब में कि जिस में जल कम था और पक बहुत था उन्मार्ग से होकर पानी पीने के मित्र उतरा । (तस्य नं तुम मेघ ।) वहाँ हे मेघ । तुम (तीरमङ्गण पानीय अस

हमेशां तमे भूजथी पीयमेव आने तरसथी व्याकुल रहेवा हत्ता । तमात्रु जल पत्रु नाथ पात्रु हत्त तेथी तमे वधारे द्रवण्य लाजता हत्ता । वली अतनी चित्त-भोधी तमे हेसन हत्ता । तमारी याद-शक्ति पत्रु नाथ पात्री हत्ती । “हृं केवु छ ? क्या करी रह्यो छ ?” आ अतनी सुध पुध तमासभां रही न हत्ती । केटला भा? तमात्रु दिशाज्ञान नष्ट यथजु आने भूषत्रु यथनि तमे वनना अजिजव्याण्योना तीव्र तापथी सतत यथने जरभीधी तरस्या आने भूजथी पीडित यथनि भूल जयवस्त यथजया जयभीत यथ जया आने उद्दिग्ध यथ जया तेथी भीडथी आभतेभ बारबार नार्मत्त इस्ता तमे व्याधपावलीवाणा आने भूलज कादव मुक्त जेक भिटा तणवभा व्रपि इस्ते (उन्मार्ग) थी पावली पीया भादे इतमा । (तस्य नं तुम मेघ ।) हे मेघ । त्वा तमे (तीर

त्वमासाः तत्रवापागच्छात, उपागत्य त्वा ताव्येः दन्तमुशलेः त्रिकृत्वः= त्रिवारं पिष्टो' पृष्ठतः पृष्ठप्रदेशे 'उच्छुभट्ट' अपक्षिपति प्रहरति=विधयति अपक्षिप्य, प्रहारं कृत्वा पूर्ववै निज्जाएइ' निर्यातयति=समापयति 'निज्जाइत्ता' निर्याय=समाप्य हृष्टतुष्टः 'पाणिय पिवइ' पानीयं पिवति 'पिवित्ता' पीत्वा यस्या एव दिशः प्रादुर्भूतस्तामेवदिशं प्रतिगतः ततः खलु हे मेघ ! तत्र शरीरे वेदना प्रादुर्भूता सा वेदना कीदृशीत्याह 'उज्जला' उज्जला=तीव्रदुःखरूपतया जाज्वल्यमाना, विउला=सकलशरीरव्याप्ता 'तिव्वा' तीव्रा=दुःसहा,

मूढ हो गया रुष्ट हो गया—अपना कुपित भाव उसने प्रकट कर दिया। नदी के प्रवाह की तरह धीरे-धीरे उसका क्रोध बढ़ गया। अपना रौद्रस्वरूप उसने स्पष्ट कर दिया—और मिमिसाता हुआ—क्रोधरूप अग्नि से जाज्वल्यमान होता हुआ—जहाँ तुम पहिले से ही कीचड़ में फसे थे वहाँ आया। (उवागच्छित्ता तुम तिकखेहि दंतमुसलेहि, तिकखुतो पिष्टो उच्छुभट्ट) आकर उसने तुम पर तीन बार तीक्ष्णदंतरूपमुसल के प्रहारों से पीछे के भाग में प्रहार किया (उच्छुभित्ता पुव्ववेरं निज्जाएइ) प्रहार करके उसने अपना पूर्वका वैर लिया (निज्जाइत्ता हृष्टतुष्टे पाणिय पिवइ) इस प्रकार अपने पूर्व के वैर का बदला लेने पर वह विशेष आनन्द मग्न बन गया और फिर उसने शांति के साथ वहाँ पानी पिया (पिवित्ता जामेवदिसि पाउव्वभूए तामेव दिसि पडिगए) पानी पी कर वह जिस दिशा की ओर से आया था उसी तरफ वापिस चला गया। (तएणं तवमेहा ! सरीरगंसी वेयणा पाउव्वभवित्था) वाद में हे मेघ ! तुम्हारे शरीर में बड़ी भारी वेदना

स्मृति यताञ्ज ते जलदी केधाविष्टं अने रुष्टं थं गयुं पोतानो केधावेशे तेले प्रकटं कथं न-नीना प्रवाडनी जेम तेनो केध वधी गयो पोतानु कूर स्वइषं णता-वता वीक्षरीने केधइपी अग्निनी जवाणाओथी सगगतु वया तमे कादवभा भूपाओला डता त्या आंयुं (उवागच्छित्ता तुम तिकखेहि दंतमुसलेहि, तिकखुतो पिष्टो उच्छुभट्ट) आवीने त्रयु वणत तभारा पाछणना भागभा तीक्ष्ण दंतइपी भूसणना प्रहारो कथा (उच्छुभित्ता पुव्ववेरं निज्जाएइ) प्रहार करीने तेले पोतानु पडेलानु वेर वाण्यु (निज्जाइत्ता हृष्टतुष्टे पाणियं पिवइ) आ प्रभाणे वेर वाणीने ते सविशेष आनदित थं गयु, अने त्यार भाद तेले सुजेथी पाणी पीधुं पिवित्ता जामेव दिसि पाउव्वभूए तामेव दिसि पडिगए) पाणी पीधा भाद जे तरइथी ते आंयु डतुं ते ज तरइ पाधुं गयु (तएणं तव मेहा ! सरीरगंसी वेयणा पाउव्वभवित्था) त्यार भाद हे मेघ ! तभारा शरीरभां अत्यन्त वेदना

नद्याः दक्षिणे कूले 'विंध्यगिरिपायमूले' विन्ध्यगिरिपादमूले=विन्ध्यपर्वतसमीपे
'एगेणं' एकेन मत्तवर गन्धहस्तिना एकस्याः गजवरकरेणुकायाः=वरहस्तिन्याः
कुक्षीं=गर्भे गजकलभक 'जणिण'—जनितः=उत्पादितः—त्वं हस्तिनीगर्भे समुत्पन्न
इति भावः। ततःखलु सा 'गयकलभिया' गजकलभिका=वरहस्तिनी पूर्णेणु
नवसु मासेषु वसंतमासे 'तुमं पयाया' त्वा प्राजनयत् । ततःखलु हे मेघ ! त्व
गर्भवासात् 'विप्पमुक्के' विप्पमुक्तः=निस्सृतः सन् गजकलभकभाष्यभवः=त्वं हस्ति
बालकः संजातः। कीदृशस्त्वमासीरित्याह—'रुप्पलरत्तसुमालए' रक्तोत्पल रक्त-
सुकुमारक. तत्र रक्तोत्पलं रक्तकमलं तद्वत् रक्तः=रक्तशरीरः सुकुमारः=सुकुमलः=यः

कालं किञ्चा इहेव जंवूदीवे २ भारहे वासे दाहिणह्णं भरहे गंगाए महानदीए दाहिणे
कूलेविंध्यगिरिपायमूले एगेणं मत्तवरगंधहत्थिणा एगाए गयवरकरेणूए
कुच्छिसि गयकलभए जणिण) पश्चात् १२०, वर्ष की अपनी उत्कृष्ट आयु
को समाप्त कर मन से दुःखित, देह से दुःखित, इन्द्रियों से दुःखित
वने हुए तुम वहीं पर मर गये और मरकर इस मध्य जंबूद्वीप
में भारतवर्ष में, दक्षिणार्ध भरत में, गंगा महा नदी के तट पर
विन्ध्यगिरि के समीप एक मत्तवरगन्धहस्ती के द्वारा गजवरकरेणु का
के गर्भ में गजकलभरूप से उत्पन्न हुए। (तएणं सा गजकलभिया
णवण्हं मासाणं वसंतमासंमि तुम पयाया), जब ठीक नौमास का समय
व्यतीत हो चुका—तब उस गज कलभीकाने वसंत के महिना मे तुम्हें
जन्म दिया। (तए तुमं मेहा। गम्भवासाओ विप्पमुक्के समाणे गयक-
लभए याविहोत्था) इस तरह हे मेघ ! तुम गर्भवास से निकल कर हस्ती

मासे कालंकिञ्चा इहेव जंवूदीवे २ भारहेवासे दाहिणह्णं भरहे गंगाए महा-
नहए दाहिणे कूले विंध्यगिरिपायमूले एगेणं मत्तवरगंधहत्थिणा एगाए
गयवरकरेणूए कुच्छिसि गयकलभए जणिण) त्थार भाइ अेकसेा वीश
(१२०) वर्षं तुं पोतानु दाणु आयुं ध्ये लोअवीने भन, देह अने ध्ण्दियेथी दुणित
थधने तमे त्याज भरणु पाय्या अने त्यार पछी आ मध्यजंभूदीपना दक्षिणाध
भरतक्षेत्रमा भडानदी गगाना कठे विंध्यगिरिनी पासे अेक भडभत्तवर गन्ध हाथी
द्वारा गजवर करेणुका (हाथीणी) ना गर्भमा हाथीना कलेल (अय्या) ना इपे तमे
उत्पन्न थया. (त एणं सा गयकलभिया णवण्हं मासाणं वसंतमासंमि तुमं
पयाया) न्यारे अराअर नवमास पूरा थया त्यारे ते गजवर कलभिका (हाथिणी)
अे वसंत मासमां तभने जन्म आय्थे। (त एणं तुमं मेहा गम्भवासाओ विप्प
मुक्के समाणे गयकलभए याविहोत्था) आ भभाए गम्भवासमांथी मुक्त थधने

કવચ્ચઠા' કવચા=કઠારા શુરપ્રધારાવદ્ અસદ્મા યાવત્-હૃદ યાવન્નુકલ્પનપ્રાગાદા=
મેહતી, ચેષ્ટા=રોદ્રા દુઃસ્વા=દુઃસ્વરૂપા इतिवाच्यम् । 'દુરહિયામા' દુરધ્યાસા=
સોદુમશ્નકયા, 'પિત્તજ્વરપરિગયસરીરે' પિત્તજ્વરપરિગતશરીરે પિત્તજ્વરપેરિ
ક્રાંતવેદ, 'દાહવ્યકર્તિ' યાવિ વિહરિત્યા' દાહવ્યુત્ક્રાન્તિકર્માપિ વ્યવર્ત,
તથા દાહવ્ય માપસ્ય વ્યુત્ક્રાન્તિરુત્પત્તિસ્ય સઃ દાહવ્યુત્ક્રાન્તિક =પાપ્તમશ
લોપ્મક વ્યવર્ત=વ્યવર્ત । તત સ્તુ હે મેષ ! ત્વ તામુરંક્લો યાવત્
દુરધ્યાસાં સત્તરાદિય' સપ્તરાત્રિ દિવં=સપ્તાઽહોરાત્ર યાવત્ વેદનાં 'વેપસિ'
વેદવ્યસિ=અનુમત્તમિ, 'સર્વીસ વાસસય' સર્વિધતિવર્ષશ્વત=વિશ્વત્યુષ્વર્ષત
વર્ષામિ પરમાયુ પામ્પાત્તયા 'અદ્દુરદ્દવસદ્દ' પ્રાર્તે દુઃનાત વશાર્તે, માર્ગે=વન
સાદુઃવિતઃ, દુઃસ્વાર્તો વહેન, વશાર્તે =ઇન્દ્રિયવદ્ધોન પોષિતઃ કાલમાસે કાલં
કૃત્વા હૈવ મધ્યજમ્પૂર્ણપ' માર્તે વાસે' મારત વર્ષે દક્ષિણાર્ધમાર્તે ગદ્દામહા
ઉત્પન્ન હુર્હૈ । (ઉઝ્જલા ચિત્તલતિષ્ઠ્યા કવચ્ચઠાઝા, જાણ દુરહિયાસા વિત્તજ્વરપરિ
ગયસરીરે દાહવ્યકર્તિ' યાવિ વિહરિત્યા) વદ્વેદના તીવ્રદુઃસ્વરૂપ હોનેં સે
સમસ્ત શરીર કો મલા રહી થી, સકલ શરીર મેં તિલમેં તૈલ કો, તુરદ
વ્યાસ થા તીવ્ર થી-દુઃસ્વ થી છુરે કી પાર કે સમાન અસદ્દા રહી
થી । યહુન અધિક રૂપ મેં થી રોદ્ર સ્વરૂપ થી તથા દુઃસ્વરૂપ થી । સહન
કરને કે લિય અણક્ય થી । તુમ ઉત્તમમય પિત્તજ્વર સે આક્રાન્ત શરીર
બન ગયે થે પ્રથમ દાહ તુમ્હારે શરીરમર મેં પદ્ધ રહી થી । (તળેં તુમેં
મેશ । તેં ઉઝ્જલ માપ દુરહિયાસ સત્તરાદિયં વેયણ વેપસિ) હે મેષ !
મુને ઉત્તમ ઉગ્ગદ્ધમ વિપુલ યાવત્ દુરધ્યાસ વેદના કો સાત દિન રાત તક
સહન ક્રિયા (સર્વીસ વાસસયં પરમાઠ પાલ્પશ્ચા અદ્દુરદ્દવસદ્દે કાલમાસે
વવા માપી. (ઉઝ્જલા ચિત્તલતિષ્ઠ્યા કવચ્ચઠાઝા જાણ દુરહિયામા વિત્તજ્વર
પરિગયસરીરે દાહવ્યકર્તિ' યાવિ વિહરિત્યા) તે વેદના અત્યન્ત ક્રુદ્ધાશ
હતી. તેથી તમારા અબેઅજ બેટલે કે આખા શરીરમાં બળતરા થઈ રહી હતી.
જેમ તલમાં તેલ અપૂર્ણપણે વ્યાપ્ત હોય છે તેમજ વેદના પણ તમારા આખા
શરીરમાં વ્યાપ્ત હતી. તીવ્ર વેદના છતાંના ધારની પૈઠે તમારા માટે અસદ્દા થઈ
પડી હતી. તે બળતે તમારું શરીર પિત્તજ્વરથી આક્રાન્ત થઈ ગયું હતું તેથી પ્રબળ
બળતરાથી તમારું અબેઅજ વેદના અનુભવી રહ્યું હતું (તળેં તુમેં મેશ !
તેં ઉઝ્જલ જાણ દુરહિયાસ સત્તરાદિયં વેયણ વેપસિ) હે મેષ ! તે અત્યંત
દુઃ ઉત્પન્ન કરનારી બેવી અસદ્દા વેદના તમે સાત દિવસ અને રાત મુખી સહન
કરતા રહ્યા. (સર્વીસ વાસસયં પરમાઠ પાલ્પશ્ચા અદ્દુરદ્દવસદ્દે કાલ

માસે કાલંકિચા હ્રદેવ જંબૂદીવે ૨ મારહેવાસે દાહિણીઠું મરહે ગંગાઈ મહા-
નહાઈ દાહિણે કલે વિંદ્યગિરિપાદમૂલે એગેણં મત્તવરગંધહત્થિણા એગાઈ
ગયવરકરેણૂઈ કુચ્છિસિ ગયકલમઈ જણિઈ) ત્યાર બાદ એકસો વીશ
(૧૨૦) વર્ષછુ પોતાછુ લાણુ આયુધ્ય ભોગવીને મન, દેહ અને ઇન્દ્રિયોથી દુખિત
થઈને તમે ત્યાજ મરણુ પામ્યા અને ત્યાર પછી આ મધ્યજંબૂદીપના દક્ષિણાધ
ભરતક્ષેત્રમા મહાનદી ગંગાના કાંઠે વિંદ્યગિરિની પાસે એક મદમત્તવર ગન્ધ હાથી
દ્વારા ગજવર કરેણુકા (હાથીણી) ના ગર્ભમા હાથીના કલલ (બચ્ચા) ના રૂપે તમે
ઉત્પન્ન થયા (ત્ત્વ ણં સા ગયકલમિયા ગજવરં માસાણં વસંતમાસંમિ તુમં
પયાયા) બ્યારે બરાબર નવમાસ પૂરા થયા ત્યારે તે ગજવર કલલિકા (હાથીણી)
એ વસંત માસમાં તમને જન્મ આપ્યો (ત્ત્વ ણં તુમ મેહા ગન્મવાસાઓ વિષ્ણ
મુક્કે સમાણે ગયકલમઈ યાવિહોત્યા) આ પ્રમાણે ગર્ભવાસમાથી મુક્ત થઈને

सः, अथपदद्वयस्य कर्मधारयः। 'जामुमगारसपारिमत्तयमकस्वारससरसकुकुमसं
संभ्रमरागवन्ने' जपामुमनोरक्तपारिजातकलासारस सरसकुकुमसंध्याभ्ररागवण',
जपानामक रक्तपुष्पं रक्तपारिजातक च पुष्प, तथा-लासारसम्भ्र, सरसकुकुम
च संध्याभ्ररागमेति द्वे, एषां वर्ण इष घर्णो यस्य स तथा, तथा 'हे'
इष्ट =मियः, 'नियगजूहवणो' निजक यूषपत.=स्वकीय यूषस्यामिनः, "गणि
यायारकरेणुका स्थ हत्ये" 'गणिकाकारकरेणुकोत्थहस्तः, तत्र 'गणियायार'
गणिकाकारा =गणिकास्वरूपा रूपरमणीयत्वात् या करणवा=हस्तिन्य
मासां कोत्थेषु' उदरप्रदेशप्रवृत्त.=पालस्वभावात् शुण्डा यस्य सःअनेक
हस्तिनीशतसपरिवृत 'रम्मेषु' रम्येषु 'गिरिकाणेषु' पर्यतवनेषु सुख सुखेन
विहरति ॥सू० ४१।

के चर्च के रूप में उत्पन्न हुए (रत्नप्यसरस मूमात्रे जामु मगारस पाणि
मत्तयलक्स्वारससरसकुकुमसनभ्रमरागवन्ने) तुम्हारा शरीर उस समय
मालकमल के समान रक्त था, और सुकोमल था। वर्ण मवाकुसुम के
समान, रक्त पारिजातक पुष्प के समान, साधारस के समान सरस
कुकुम के समान, और संध्या राग के समान था। (इष्टे नियस्स जुहव
इणो गणियायारकरेणु कोत्थे अणेगहत्थि गित्तय सपरिवुडे रम्मेसु गिरिकाण
णेषु सुहं सुहेण विहरसि) तुम अपना यूषपति को बहुत प्यारे थे। गणिकारूप
हस्तिनियों के उदर प्रदेश पर पाल स्वभाव से तुम अपना शुण्डावृद्ध रखे
रहते थे सैकड़ों हथिनियों से तुम सदा घिरे रहते थे। और उन्हीं के साथ
अपना समय मनोहर पर्यता में घूमते हुए सुख पूर्वक व्यतीत करते
रहते थे। ॥सूत्र ४१॥

हे भेष ! तबे हाथीना भन्नाना रूपमा उत्पन्न भवा (रत्नप्यसरस मूमात्रे जामु
मगारसपारिजत्त य लक्स्वारमसरसकुकुमसंभ्रमरागवन्ने) तमाहुं शरीर
वाह भमज्जी पेठे वाह रजत्त इत्त अने सुकोमल इत्त तमाहे वरुं वाहुकुसुम
वाह पारिव्वतना पुष्प, वाक्षारस सरस कुकुम अने संध्याभ्रराग रज वेवा इत्ते
इष्टे नियस्स जुहवइणो गणियायारकरेणुकोत्थे अणेगहत्थिगित्तय
सपरिवुडे रम्मेसु गिरिकाणेषु सुह सुहेण विहरसि) तमे तमास यूषपतिना
यूषज वाक्कवावा इत्ता अज्झिक्का इप हायणीओना पेठ उपर सहव भाजकावधी
प्रेरातने तमे पीतानी सुह भुज्झि शाणत्ता इत्ता सेठो हायणीओधी तमे बीटणाओला
रहेत्ता इत्ता अने तेभनी साहे व वनवजःतायां अने भनोद्धर पवतीं उपर निव्वरत्त
पीतानो वजत भुजेथी पथार इत्ता इत्ता प सूत्र '४१' प

मूलम्—तए णं तुमं मेहा ! उम्मुक्कवालभावे जोव्वणगम-
णुपत्ते जूहवइणा कालधम्मुणा संजुत्तेणं तं जूहं सयमेव पडिवज्जसि,
तएणं तुमं मेहा ! वणयरेहिं निव्वत्तियनामधेजे जाव चउदंते-
मेरुप्पभे हत्थिरयणे होत्था । तत्थ णं तुमं मेहा ! सत्तंगपइट्ठिण तहेव
जाव पडिरूवे । तत्थ णं तुमं मेहा सत्तसयस्स आहेवच्चं जाव अभिर
मेज्जा । तए णं तुमं मेहा ! अन्नया कयाइं गिम्हकालसमयंसि जेट्ठा-
मूले वणदवजालापलित्तेसु वणंतेसु धूमाउलासु दिसासु जाव मंडल
वाएव्व परिब्भमंते भीते तत्थे जाव संजायभए बहूहिं हत्थीहि य
जाव कलभियाहिय सद्धिं संपरिनुडे सव्वओ समंता दिसोदिसिं
विपलाइत्था । तए णं तव मेहा ! तं वणदवं पासित्ता अयमेया-
रूवे अज्झत्थिए जाव समुप्पजित्था—कहिण्णं मन्ने मए
अयमेयारूवे अगिसंभवे अणुभूयपुव्वे ? तव मेहा ! लेस्साहिं
विसुज्झमाणीहिं अज्झवसाणेणं सोहणेणं सुभेणं परि-
णामेणं तयावरणिज्जाणं कम्माणं खओवसमेणं ईहावूह
मग्गणगवेसणं करेमाणस्स सन्निपुव्वजाइसरणे समुप्पजित्था
तएणं तुमं मेहा ! एयमट्ठं सम्मं अभिसमेसि—एवं खलु मया अईए
दोच्चे भवग्गहणे इहेव जंबूदीवेर भारहे वासे वेयड्ढिगिरिपायमूले जाव
तत्थणं महया अयमेयारूवे अगिसंभवे समणुभूए । तए णं तुमं
मेहा ! तस्सेव पच्छावरणहकालसमयंसि नियएणं जूहेणं सद्धिं सम-
न्नागए यावि होत्था । तएणं तुमं मेहा अयमेयारूवे अज्झत्थिए जाव
समुप्पजित्था—तं सेयं खलु मम इयाणिं गंगाए महानईए दाहिणि-

हसि कूलसि विंशगिरि पायमूले दवगिसताण कारणट्टा सएण जूहेण
 महइमहालय मडल धाइत्तए त्तिकहुँ एव सपेहेसि सपेहिता सुह
 सुहेणं विहरसि। तएण तुम मेहा ! एत्तया कयाइ पढमपाउसंसि
 महाबुट्टिकायसि सन्निवाइयसि गगा महानईए अदूरसामते बहूहि
 हत्थिणी।इ जाव कलभियाहिय सत्तहिय हत्थिणीमएहिं सापरिवुद्धे एग
 मह जोयणपरिमडल महइमहालय मडल घाएसि, ज तत्थ तणं वा पत्त
 वा कट्ट वा कट्टए वा लया वा बल्ली या खाणू वा ख्वे वा सुखे वा, त सव्व
 त्तिकवुत्तो आहुणियर उट्टवेसि, इत्येणं गिणहसि, गिण्हत्ता एगते
 एहेसि एहिता, तएणं तुम ! मेहा ! तस्सेव मडलस्स अदूरसामंते
 गगाए महानईए दाहिणिछे कूले विंशगिरिपायमूले गिरिसु य जाव
 ि हरसि। तएण तुमं मेहा ! अन्नया कयाइ मज्झिमए वरिसार
 त्तसि महा बुट्टिकायसि सन्निवाइयसि जेणेव से मडले तेणेव उवा
 गच्छसि, उवागच्छिस्ता दोच्चंपि मडल घाएसि, ऐव चारमे वासा
 रत्तसि महाबुट्टिकायसि सन्निवाइयसि जेणेव से मडले तेणे उवा
 गच्छसि, उवागच्छिस्ता तच्चपि मडलघायंकरेसि ज तत्थ तणं वा
 जाव सुहं सुहेणं विहरसि ॥सू० ४२॥

टीका—‘तएणं तुम मेहा’ इत्यादि, हे मेघ ! ततः=इत्तिनो द्वितीय
 मय मुत्तपूर्वक त्रिगुणीदानुभवानन्तर स्वसु ‘उम्मुक्कवाक्काव’ उम्मुक्कवाल्

‘तए ण तुम मेहा’ इत्यादि ।

टीकार्थ—इस प्रकार अपनी इस शायी की दूसरी पर्याय में मुख्य
 पूर्व कीडा सुखों का अनुभव करने के बाद (तुम मेहा ।) हे मेघ !

‘तए ण तुम मेहा ।’ इत्यादि

टीका—(तएण) आ प्रभाते दाधीना सेताना आ नीला पनोभमा मुमेथी
 कीडा मुमे अनुभवता (तुम मेहा !) हे मेघ ! तमे धीमे धीमे उम्मुक्कवाक्काव

भावः=परित्यक्तवान्यावस्थः 'जोव्वणगमणुपत्ते' यौवनकमनुप्राप्तः=संप्राप्त-
तरुणावस्थः 'जूहवदणा' यूथपती 'कालधम्मणा' कालधर्मेण कालो=मरणं तल-
श्चणोधर्मः= पर्यायस्तेन कालधर्मेण मृत्युना 'संजुत्तेणं' संयुक्ते गजपती मृते-
सतीत्यर्थः 'सुत्ते सप्तम्यर्थे तृतीया विज्ञेया, तं यूथं स्वयमेव 'पडिवज्जसि'
प्रतिपद्यसे=स्वीकरोषि, । ततःखलु हे मेघ ! त्व वनचरै. निवृत्तियनामधेज्जे'
निर्वर्तितनामधेयः भिष्टादिभिः निर्वर्तितं=निष्पादितं नामधेयं=नाम यस्य सः,
यावत्-चतुर्दन्तः=चतुर्दन्तधारी मेरुप्रभः=मेरुप्रभ नामको हस्तिरत्न 'होत्था'
आसीः। कीदृशोऽसौ हस्तीत्याह-'सत्तंगपडिट्टिए' इत्यादि। सप्ताङ्गप्रतिष्ठितः=
सप्ताङ्गानि-चत्वारश्चरणा, शुण्डः, पुच्छं, लिङ्गचेति, एतानि प्रतिष्ठितानि=
यस्य स, तथा, 'तदेव जाव पडिरूवे' तथैव यावत् प्रतिरूपः=इह यावत्करणेन

तुमने धीरे २ (उम्मुक्कघालभावे जोव्वणगमणुपत्ते) वाल्यावस्था का परि-
त्याग कर यौवन अवस्था धारण की बाद में (जूहवदणा कालधम्मणा
संजुत्तेणं तं जूह सयमेव पडिवज्जसि) यूथपति के काल कवलित होने पर
तुमने अपने आप उम्र यूथ को स्वीकृत कर लिया-अर्थात् तुम उस यूथ
के मनोनीत मालिक बन गये। (तण्णं तुमं मेहा)। वणयरेहि निवृत्तियनाम-
धेज्जे) इसके बाद हे मेघ ! वनचरों ने वहाँ तुम्हारा नामसंस्कार किया
(जाव चउदंते मेरुपभे हत्थिरयणे होत्था) उसमें तुम चतुर्दन्तधारी मेरुप्रभनाम के
हस्तिरत्नख्यापित किये गये। (तत्थणं तुमं मेहा ! सत्तंगपडिट्टिए तदेव जाव
पडिरूवे) हे मेघ उस पर्याय में तुम्हारे सातों अंग-चारों पैर, शुण्डदण्ड,
पुच्छ और लिङ्ग-प्रशस्त थे। यहा 'यावत्' शब्द से' सुमेरुप्रभ हाथी का
जैसा वर्णन ४० वें सूत्र में किया है वैसा ही वर्णन इसका भी जानना

भावे जोव्वणगमणुपत्ते) जाणपथु वटावीने जुवान तथा अने त्यार पछी (जूह-
वदणा कालधम्मणा संजुत्तेणं तं जूहं सयमेव पडिवज्जसि) यूथपतिना मृत्यु
भाद तमे पोतानी भेणे ७ ते यूथनो स्वीकार कथो अटवे ६ ते यूथना तमे मनोनीत
स्वामी थय गथा (तण्णं तुमं मेहा ! वणयरेहि निवृत्तियनामधेज्जे) त्यार
भाद हे मेघ ! वनप्राणीओअये तभारे नाम संस्कार कथो (जाव चउदंते मेरुपभे
हत्थिरयणे होत्था) तेभले तमने अतुर्दंत धारणु करनारा मेइप्रल न भना हस्ति-
रत्नना इपमां प्रसिद्ध कथी (तत्थणं तुमं मेहा ! सत्तंगपडिट्टिए तदेव जाव पडिरूवे)
हे मेघ ! ते पर्यायमा तभारा साते सात अगो-आर पण, सूँठ पूँछडुं अने लिङ्ग-
प्रशस्त हुता अर्हो "यावत्" शब्दधी आधीसमा (४०) सूत्र प्रभाणु ७ सुमेइप्रल
नामक आधीना ७२ वं वणुन जाणुवु नेधअे इकत अर्हो श्वेत वणुनी ७०५अे

पूर्वोक्तो हास्त-णेक श्वेततावणकवर्जिता द्रष्टव्य, इह रक्तस्य वर्णितत्वात् ।
प्रतिरूप-सुन्दररूपवारी । तत् त्वत्तु इ मेघ ! त्वं 'सप्तसयस्म जूम्स'
सप्तसयसयकस्य यूयस्य=हस्तिनी रुन्दस्य 'आहेबच्च' आभिपत्य यावत्-
कुषन् 'अभिरमेज्जा' अभिरमसे सुखेन क्रीडन्नासी । ततः खलु हे मेघ ! त्वं
अन्यदा कदाचित् ग्रीष्मकालसमये 'जेद्दामूछ' ज्येष्ठामूलं ज्येष्ठा, मूल वा
पौर्णमास्यां यत्र स्यात् स ज्येष्ठामूलो मासः, ज्येष्ठमास इत्यर्थस्तस्मिन् वन
दशवशाखावलिप्तेषु-'वणेसु' वनेषु धूमाकुलासु दिसासु यावत् 'मंडलवाण्य'
मण्डलवातइव=गोमाकार वायुरिव परिभ्रमन्, भीतः, घस्तः यावत् संजात-

बाहिये-सिफ श्वेतता का वर्णन इसमें छोड़ देना चाहिये क्यों कि इसका
वर्ण लाल था, यह बात सूचित की गई है। तुम प्रतिरूप थे-सुन्दररूपवारी
य । (तस्य णं तुम मेहा ! सप्तसहस्मजुहस्स आहेबच्चं जाव अभिरमेज्जा) वहाँ
तुम हे मेघ ! मातसौ इपनियों के, यूय का आभिपत्य भावि करते हुए
सुख पूर्वक क्रीडा किया करते थे। तए, णं तुम मेहा । अन्नया कयाई
गिम्हकालसमयंसि जेद्दामूछे वणइवमामापत्तिरोसु वणंतेसु धूमाउलासु दिसासु
जाव मंडल वाण्य परिभ्रमने भीते तस्ये जाव संजायमए बहहिं हस्यीहिं
जाव कममियाहिं य सदिं सपरिबुडे सन्नओ समंता दिसोदिसि विपमाइत्या)
एक समय की बात है कि हे मेघ ! वहाँ ग्रीष्म कालमें जेठ मासमें
आवागिन् प्रज्वलित हुई । उससे समस्त वन जलने लगा । दिशाएँ
धूम से व्याप्त हो गई । उस समय तुम गोमाकार वायु की तरह इधर
से उधर घूमने फिरने लगे । भीत भ्रष्ट बने हुए तुम भयभीत होकर

वात वज्रं वज्रं नाली वेदं ज्येष्ठे, तमे प्रतिपद्य दत्त, सुहृ इपवाणा दत्त,
(तयणं तुम मेहा ! सप्तसहस्मजुहस्स आहेबच्चं जाव अभिरमेज्जा) हे
मेघ ! त्वं तमे आतसे दायीज्जोना भूधपति यत्ति सुजेधी कीडज्जे इत्ता दत्त,
(अएण तुम मेहा ! अन्नया कयाई गिम्हकालसमयंसि जेद्दामूछे वणइव
मालापत्तिरोसु वणंतेसु धूमाउलासु दिसासु जाव मंडल वाण्य परिभ्रमंते
भीते जाव संजायमए बहहिं हस्यीहिं जाव कममियाहिं य सदिं सपरिबुडे
सन्नओ समंता दिसोदिसि विपमाइत्या) हे मेघ ! ज्येष्ठ वज्रत त्वो उन्नाणाना
जेड भज्जिनामां इवाग्नि प्रजटये। तेधी अप्पुस वन प्रज्वलित यध जसु जधी
दिशाया धूमायथी व्याप्त कथं जध ते समये तमे वटोणिजानी जेन आभतेम इत्था
वा यत्त अन्नस्व जनेत्ता तमे दायीज्जो। अने कलाजिक्कज्जेनी आये दिशादिदिश

મયઃ, ઘઘુભિર્હસ્તિનોભિશ્ચ યાવત્ કલ્મશિકાભિશ્ચ સાર્ધં સપરિવૃતઃ=સર્વતઃસમ-
ન્તાત્ દિસોદિસિં=દિશિવિદિશિ 'વિ પલાઈત્યા' વિપ્લાયત=પ્લાયન કૃતવાન્ ।
તતઃખલુ હે મેઘ ! તં વનદવ=વનાગ્નિ દૃષ્ટ્વા તત 'અયમેયારૂવે' અયમેતદ્રૂપઃ
અજ્ઞત્થિય' આધ્યાત્મિકઃ આત્માન્તર્ગતઃ યાવત્-મનોગતઃ સંકલ્પઃ=વિચારઃ
'સમુપજ્જિત્યા' સમુદપધત । કીદશઃ સ મનોગતઃ સંકલ્પઃ ? इत्याह-‘कहिणं
मन्ने’ इत्यादि । कुत्रापि खलु ‘मन्ने’ मन्ये=जानामि मया अयमेन्द्रूपोऽग्नि
संभवः अनुभूतपूर्वः?=दृष्टपूर्वः? इति । हे मेघ ! तव ‘लेस्साहि’ लेश्याभिः-
तेजः पद्मशुक्लरूपाभिः, ‘विसुज्झमाणीहि’ विशुध्यमानाभिः. तेजः प्रभृतिषु तिसृषु
कयाचिदेकया विशुध्यमानया लेश्ययेत्यर्थः, ‘अज्झवसाणेणं’ अध्यवसानेन-
अध्यवसानं=मानसीपरिणतिः, तेन, कीदृशेनाध्यवसानेन ? इत्याह-‘सोहणेण’
इति शोभनेन=शुद्धिजनकेन, तथा-‘सुभेण’ शुभेन=विशुद्धेन परिणामेन=जीव
परिणत्या, ‘तयावरणिज्जकम्माणं’ तदावरणीयानां कर्मणां=जातिस्मरणा-

अनेक हाथनियों एवं कलमिकाओ के साथ दिशा विदिशा की और इत-
स्ततः परिभ्रमणा करने लगे । इस सूत्रमें जो ३ जगह यावत् पद आया
है वह ४० वे सूत्रमें इस प्रसंग पर किये गये वर्णन का बोधक है ।
(तएणं तव मेहा ! तं वणदव पासित्ता) बादमे हे मेघ ! उस वन दवाग्नि
को देखकर तुम्हें (अयमेयारूवे अज्जत्थि ए जाव समुप्पज्जित्या) इस प्रकार
का यह आध्यात्मिक-मनोगत-विचार उत्पन्न हुआ । (कहिणं मन्ने मए
अयमेयारूवे अग्निसंभवे अणुभूयपुव्वे) मुझे स्मरण आता है कि मैंने
कहीं पर इस प्रकार का यह अग्नि का उपद्रव पूर्वमें देखा है । (तव
मेहा ! लेस्साहि विसुज्झमाणीहि) इस प्रकार के विचार से हे मेघ ! तुम्हारी
विशुद्ध लेश्यासे-(सोहणेणं अज्झवसाणेणं) शुद्धि जनक मानसिक परिणति से
(तयावरणिज्जकम्माणं खओवसमेणं) तदावरणीय कर्मों के क्षयोपशमसे

ઓમાં આમતેમ ફરવા દાખ્યા આ સૂત્રમા જે ત્રણ જગ્યાએ “યાવત્” પદ આવ્યા
છે, તે ચાલીસમા સૂત્રમા આવેલ વર્ણનને સૂચવનારા છે (ત एणं तुमं मेहा !
तं वणदवं पासित्ता) ત્યાર બાદ હે મેઘ ! દાવાગ્નિને બોધને તમને (અયમેયારૂવે
અજ્ઞત્થિય જાવ સમુપ્પજ્જિત્યા) આ પ્રમાણે આધ્યાત્મિક-મનોગત-વિચાર
ઉદ્ભવ્યો (કહિણં મન્ને મए અયમેયારૂવે અગ્નિસંભવે અણુભૂયપુવ્વે !) મને
યાદ આવે છે કે પહેલા કોઈ વખત મેં આવો પ્રયત્ન અશિદ્ધ બોલ્યો છે. (તવ
મેહા ! લેસ્સાહિં વિસુજ્ઞમાણીહિ) આ ખતના વિચારથી હે મેઘ ! તમારી કોઈ
પણ એક વિશુદ્ધ લેશ્યાથી (સોહણેણં અજ્ઞવસાણેણં) વિશુદ્ધિજનક (માનસિક
પરિણતિથી સુમેણં પરિણામેણં) વિશુદ્ધિજનક પરિણતિથી (તયાવરણિજ્ઞ કમ્માણ

વરણીયાનિ યાનિ કર્માણિ=કર્મવલિકાનિ મતિજ્ઞાનાવરણીયમેવરૂપાણિ તેવાં
 'સ્વઓચસમેજ' સયોપશમેન, તથા સયોપશ્ચમઃ, ઉદયાધલીપ્રવિષ્ટાનાં સપા,
 અનુદિતાનામ્ ઉપશ્ચમ=પ્રતિબ્દ્ધોદયસ્વમ્, તેન 'ઈદ્યાવૂહમગ્ગણગવેસર્ણ કરેમા-
 ણસ્સ' ઈદ્યાપોહમાર્ગબગદેષણકુર્ચત, તથા ઈદ્દનમ્-ઈદ્યા=સદર્થામિમુલો વિવર્ક
 ક્વચિ, અપોહઃ=અપોહનં અપોહો=નિશ્ચય સામાન્યજ્ઞાનોત્તરકાસં વિશેષનિશ્ચયાર્ય
 વિચારણારૂપઃ, માર્ગણમ્=અન્વેષણ=યથાવસ્થિત સ્વરૂપાન્વેષણ, 'ગવેષણ' માર્ગ
 જ્ઞાનન્તરમુપસમ્યસ્ય સ્વરૂપમ્ય સર્વતો નિર્ણયામિમુલ્લવિચારપરપરાલસજમ્,
 પૃથક્કુટ્યકુચતઃ, 'સન્નિપુન્વે' સઠિપૂર્વ=સઠિ પૂર્વમયો યમ તત્ સઠિ
 પૂર્વમ્ પૃથક્કુચતઃ 'આદ્યસ્મરણે' નાતિસ્મરણં' સ્વસ્ય સંજ્ઞિનઃ પૂર્વમ્બસમ્યચિ જ્ઞાન
 'સમુપ્પજ્ઞિત્યા' સમુદપચ્ચત=સમુત્પન્નમ્ । સૂત્રે સંજ્ઞીતિ ગ્રહણં સ્વરૂપજ્ઞાપનાય

જાતિસ્મરણ જ્ઞાન કો આવૃત્ત કરને શાહે મતિજ્ઞાનાવરણ કે મેવરૂપ
 કર્મ વલિકોં કે સય તથા ઉપશ્ચમ સે-(ઈદ્યાવૂહમગ્ગણગવેસર્ણ કરેમાણસ્સ
 સન્નિ પુન્વે આદ્યસ્મરણે સમુપ્પજ્ઞિત્યા) ઈદ્યા અપોહ માર્ગણ ઓર ગવેષણ
 કરને શાહે તુમ્હ 'મે પૂર્વમ્બમે સજી થા" સ્સ પ્રકાર કા અપને
 મજ્ઞિ મત્ત કા જાતિ સ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન હો ગયા । સયોપશ્ચમ કા આદ્ય
 સ્સ પ્રકાર હ-ઉદયાધલિમે પ્રવિષ્ટ કુપ કર્મવલિકોં કા સય હોના, તથા
 ઓ અમીતક ઉદયમે નહીં આપે હે એસે કર્મવલિકોં કા ઉપશ્ચમ હોના
 સપામે મોજુદ રહના-ઉદયસ્વ મે નહીં રહના-સદર્થ કી તરફ વિચાર
 ચલતા હે સ્સકા નામ ઈદ્યા જ્ઞાન હે । સામાન્ય જ્ઞાન કે પાદ વિશય
 નિશ્ચયરૂપ જ્ઞાન કે સિય જા વિચારના હોતી હે સ્સકા નામ અપોહ હે ।
 યથાવસ્થિત ચત્તુ સ્વરૂપ કા જા અન્વેષણ હોતા હે સ્સકા નામ માર્ગણ

ગ્વઓચસમેજ) વદ્યપરણીય ક્ષમેના ક્ષયોપશ્ચમથી જ્ઞાનિ સ્મરણ જ્ઞાનને આવૃત્ત
 કરનારા મતિજ્ઞાનાવરણના લેહ રૂપ કર્મવલિકોના સમ તેમજ ઉપશ્ચમથી (ઈદ્યાવૂહ
 મગ્ગણગવેસર્ણ કરેમાણસ્સ સન્નિપુન્વે આદ્યસ્મરણે સમુપ્પજ્ઞિત્યા) ઉદ્યા,
 અપોહ માર્ગણ અને ગવેષણ કરનારાં વામને હું પૂર્વજનમાં સજી હોતા " આ
 જાવતુ સજી મવાતુ જાતિ સ્મરણ ઉત્પન્ન થતુ ક્ષયોપશ્ચમને બાજ આ પ્રમાણે
 છે-ઉદયાધલિમા પ્રવિષ્ટ થયેલા કર્મવલિકોને સય થયો, તેમજ ને જ્ઞાન મુખી
 ઉદયમાં આવેલા નથી થયેલા કર્મવલિકોને ઉપશ્ચમ થયો ચત્તામા હયાત સ્થેતુ-
 ઉદયરૂપમા સ્થેતુ નહિ સર્વને માટે ને વિચાર થાય છે તે ઉદ્યા જ્ઞાન છે સામાન્ય જ્ઞાન
 બાદ વિશેષ નિશ્ચયાર્થક જ્ઞાન માટે ને વિચાર પરપચ્ચે ઉદ્યમે છે તે અપોહ છે
 યથાવસ્થિત ચત્તુના સ્વરૂપને અન્વેષણ થાય છે તે માર્ગણ છે માર્ગણ બાદ ઉપ-

तेन पूर्वसंज्ञि भवस्यैव स्मरणं जायते नत्वसंज्ञिभवस्योति भावः । ततःखलु त्वं हे मेघ ! 'एयमट्टं' एतमर्थं=पूर्वभवसम्बन्धिज्ञानलक्षणं 'सम्म' सम्यक् यथावस्थं 'अभिसमेसि' अभिसमेसि=अभिजानासि- 'एवं' उक्तप्रकारेण खलु मया 'अईए' अतीते=गते 'दोच्चे' द्वितीये 'भवग्गहणे' जन्मोपादाने जन्म-नीत्यर्थः, इहेव=अस्मिन्नेव जम्बूद्वीपे द्वीपे भारते वर्षे वैताढ्यगिरिपादमूले यावत् तत्र खलु महान् अयमेतद्रूपः अग्निसंभवः अग्निजनितोपद्रवः 'सम-णुभूए' समनुभूतः=सम्यग् अनुभवद्विपयीकृतः । ततः खलु हे मेघ ! त्वं तस्यैव दिवसस्य 'पच्छावरण्हकालसमयंसि' पश्चादपराह्णकालसमये-सायंकाले इत्यर्थः, 'नियएणं जूहेणं सद्धिं' निजकेन=स्वकेन यूथेन साथै 'समन्नागए यावि होत्था' समन्वागतश्चाप्यभवत्-एकत्रस्थाने दावानलभयात् हस्तिनी यूथेन

है । मार्गण के बाद उपलभ्य स्वरूप की सर्व प्रकार से निर्णय के अभि-मुख हुई जो विचार परंपरा है उसका नाम गवेषण है । (तएणं तुमं मेहा एयमट्टं सम्मं अभिसमेसि-एवं खलु मया अईए दोच्चे भवग्गहणे इहेव जंबूद्वीवे २ भारदे वासे वेयट्ठिगिरि पायमूले जाव तत्थ णं महया अयमेया रूवे अग्निसंभवे समणुभूए) इसके बाद हे मेघ ! तुम इस विषय को अच्छी तरह जानने लगे के मैने इससे पहिले के अपने द्वितीय भव में (इससे पहिले की हाथी पर्यायमें) इसी जंबूद्वीप के भारत वर्ष में वैताढ्यगिरि के नीचे भाग में यावत् इस प्रकार का यह अग्निसंभव अग्निजनित उपद्रव--अनुभवित किया है । (तएणं तुमं मेहा ! तस्सेव दिवसस्स पच्छावरण्हकालसमयंसि नियएणं जूहेण सद्धिं समन्नागए यावि होत्था) इसके बाद हे मेघ ! तुम उसी दिन सायंकाल के समय अपने हथिनियों के यूथ के साथ दावानल के भय से एक स्थान पर

लक्ष्य स्वशपनी गधी रीते निणुथ तरक्क वणती जे विचार पर परा छे ते गवेषण छे । (तएणं तुमं मेहा ! एयमट्टं सम्मं अभिसमेसि-एवं खलु मया अईए दोच्चे भवग्गहणे इहेव जंबूद्वीवे २ भारदेवासे वेयट्ठिगिरि पायमूले जाव तत्थ णं महया अयमेयारूवे अग्निसंभवे समणुभूए) त्थार पाह डे मेघ ! तमने सारी रीते आ विषयनी जाणु थवा भाडी डे हुं आना पछेदांना जीण लवभां आण ज जूद्वीपना भारत वर्षभा वैताढ्यगिरिनी तणेटीभा रडेतो डतो त्यादे आवो ज हावासि प्रकैप अनुलब्धो डतो (तएणं तुमं मेहा ! तस्सेव दिवसस्स पच्छा वरण्हकालसमयंसि नियएणं जूहेण सद्धिं समन्नागए यावि होत्था) त्थार पछी डे मेघ ! तमे तेज दिवसे साथकाणना वणते पोताना डायणुओना यूथनी साथे

मार्धं संमिलितो भूत्वा स्थितः । ततः खलु हे मेघ ! 'तुज्झ' तव अय
मेतद्रूपं आध्यात्मिको यावत् मनोगत सकल्पः=विचारः 'समुपज्झित्वा'
समुत्पन्नः=समुत्पन्नः- 'त' ततः=तस्मात् भवेत् खलु मम इदानीं गङ्गाया
महानद्या 'दाहिणिद्विंशि कूलसि' दाक्षिणात्ये कूले दक्षिणस्यां त्रिंशे मन्त्रे-तट
विन्ध्यगिरिपादमूले=विन्ध्याचलसमीपे, 'दक्षिणसंतापकारणद्वा' दक्षिण
संतापकारणार्थं=दावाग्नेः=वनान्गितः, संताप=सरक्षणं तद्वच कारणं=
निमित्तं तदर्थं स्वकेन यूथेन मार्धं 'महद्महालयं' महाविमहत्=अत्यन्तं विद्याल,
'महद्' अस्य संस्कृतं- 'महाति' इति, अविमहत् इत्यस्मिन्नर्थे
महालय' इत्यस्य संस्कृतं- 'महत्' इति । मध्यम=गोलाकार निरुपद्रवस्थान
निर्मातुं वृक्षादीन् 'पाइत्तए' उपहन्तु-भोटयितुं घातूनामनेकार्थत्वात्, इति कृत्वा-
मनसि निधाय एव 'संपेहेसि' संप्रसे=विचारयामि, संपेहिता=विचार्य सुख
सुखेन विहरसि । ततः खलु तव हे मेघ ! अन्यदा कदाचित् 'पम्मे पाउससि'
मिलज्जुल कर बैठ गय । (तएणं तुज्झ मेहा ! अयमेयासुवे भज्जत्थिए
जाव समुपज्झित्वा) इसके बाद हे मेघ ! तुम्हें इस प्रकार का यह मनो
गत संकल्प उत्पन्न हुआ (त से यं खलु मम इयाणि गंगाए महानईए
दाहिणिद्विंशि कूलसि विन्ध्यगिरिपादमूले दवागिसंतापकारणद्वा एरणं
यूथेण महद्महालयं महल घाटए स्तिक्कु एव संपेहेसि) कि इस
समय गंगा महा नदी के दक्षिण दिशावर्ती तटपर विन्ध्यगिरि के पास
दावाग्नि सं रक्षा पाने के निमित्त अपने यूथ के साथ महातिमहात एक
गोलाकार निरुपद्रव स्थान बनाने के लिये वृक्ष आदि का उखड़वाना
सुख अचम्बर हैं । (संपेहिता सुई सुहेण विहरसि) इस प्रकार का विचार
कर हम वहाँ आनन्द के साथ रहने लगे । (तएणं तुम मेहा ! अन्नया
कपाह पडमपाउससि) इसके बाद हे मेघ ! तुमने किसी समय जब

दावाग्निना जयथी ओठ जग्गाओ सेना भणीने भेसी जया. (तएणं तुज्झ मेहा ! अय
मेयासुवे भज्जत्थिए जाव समुपज्झित्वा) त्वार भाव हे मेघ ! तबने आ प्रभावे
भनोअत खरूप उद्भूतओ. (त सेय खलु मम इयाणि गंगाए महानईए दाहिणिद्विंशि
कूलसि विन्ध्यगिरिपादमूले दवागिसंतापकारणद्वाएरणं यूथेण महद्महालयं महलं
पाइत्तएस्तिक्कु एव संपेहेसि) के अन्तर्गत जगामहा नदीना दक्षिण दिशा तरङ्ग
जिनास ठपर विन्ध्यागिरिनी पास दावाग्निधी रक्षक पाभवा भाटे पीताना भूषणी
आधे भूष विद्याग ओठ गोण आकारत निरुपद्रवस्थान बनानेवा भाटे वृक्षी बनेरे
उपायु आयु छे. (संपेहिता सुई सुहेण विहरसि) आ प्रभावे विचार करीने
मेघ त्वा अजेथी पीताने अभव पसार करवा लाग्य. (तएणं तुम मेहा ! अमया
पापाह पडमपाउससि) त्वार भाव हे मेघ ! तबे केठ बजते प्रथम बधाजनम

प्रथमप्रावृष=प्रथमावृष वर्षाकाले, 'महावृष्टिकायांसि' महावृष्टिकाये 'सान्नि-
वड्यांसि' संनिपतिते जाते सति गङ्गाया महानद्या अदूरसामन्ते समीपे
बहुभिर्हस्तिनीभि र्यावत् कलभिकाभिश्च सप्तभिश्च हस्तिनीशतैः संपरिवृतः एकं
महत् योजनपरिमण्डलं 'महद्महालयं' महातिमहत् मण्डलं घाएसि' मंडलं-
कर्तुं वृक्षादीन् घातयसि=त्रोटयसि, 'जं' 'तत्थ' तत्र-तस्मिन् स्थाने तणं
वा पत्र वा काण्ठं वा कण्टक वा 'लया वा' लता वा=भूमौ प्रसृताः 'वल्ली वा'
वल्ली वा=वृक्षाधारोद्गणशीला वा, खाणू वा' स्थाणुर्वा=उपरिभागतश्चुटितो वृक्षः,
'रुक्खे वा' वृक्षो वा=आम्र जम्बूपनसादिकः 'खुवे वा' क्षुवो वा=द्रुस्वशिवो
वृक्षः तत् सर्वं 'तिक्खुत्तो' त्रिकृत्वः=त्रिवारम् 'आहुणिय २' आभूय २=कम्प-
यित्वार त्रिचाल्य २ 'पाएण उवट्ठवेसि' पादेन उत्थापयसि-तृणादिक चरण संघ-

प्रथम वर्षा काल में बहुत अधिक वर्षा गिरने लगी तब (गंगाए महा
नईए अदूरसामन्ते बहूहि हत्थिणीहिं जाव कलभियाहिय सत्तहि य
हत्थिणी सएहिं संपरिवुडे एगं महं भोजणपरिमंडलं महद्महालय मडलं
घाएसि) गंगा महा नदी के समीप अनेक हथिनियों आदि से लगाकर
कलभिकाओं और सात सौ अपने यूथ की हथिनियों से युक्त होकर एक
योजन प्रमित विस्तार वाला महर्तिमहत् मंडल बनाने के लिये वृक्षा
दिक उखाड़ना प्रारंभ कर दिया (जं तत्थ) जो भी वहां (तणं वा पत्तं वा
कट्टं वा कंटए वा लयावा वल्लीवा खाणूवा रुक्खे वा खुवे वा) तृण थे
पत्र थे काण्ठ थे, कण्टक थे भूमि में फैली हुई लताएं थी या वृक्षों पर
बढ़ी हुई वेले थी स्थाणु थे आम्र पनस आदि के बड़े २ वृक्ष थे, या
छोटे २ वृक्ष थे (तं सत्त्वं तिक्खुत्तो आहुणिय २ उवट्ठवेसि) वे सब
तुमने तीनबार हिला हिलाकर उखाड़ दिये तथा तृण आदिका को

भूषण वधारे वर्षा पडवा लागी त्यारे (गंगाए महानईए अदूरसामन्ते बहूहि हत्थि
णीहिं जाव कलभियाहिय सत्तहियहत्थिणीसएहिं संपरिवुडे एग महं भोजण
परिम उलंमहद्महालयं मंडलं घाएसि) गंगामहा नदीनी पासो धण्णी हाथण्णीओ
कलभिकाओ अने सातसो पोटाना यूथनी हाथण्णीओनी साथे भणीने ओक योजन प्रमा-
णुना विस्तारवाणु मोटाभा मोट्टु भउण णनाववा मोटे वृक्षो वगेरे उगाडवा लाय्या.
(जं तत्थ)ओ कर्ध पणु त्या (तणं पत्त वा कट्ट वा कंटए वा लया वा वल्लीवा
खाणू वा रुक्खे वा खुवे वा) तृण, पत्र, काण्ठ, कंटक, पृथ्वी उपर प्रसरेली लताओ
अथवा वृक्षो उपर चढेली लताओ, स्थाणुओ आम्रजनस वगेरेना मोटां मोटा
वृक्षो अथवा नाना वृक्षो उता (तं सत्त्वं तिक्खुत्तो आहुणिय २ उवट्ठवेसि)
ते णधाने तमे त्रणु त्रणुवार उदावी उदावीने उपाडी दीधा तेमण तृण वगेरेने

हनसर्पजगदिना प्रध्वसयसि इत्ययः 'इत्येण' इस्तेन=शुभेन 'गिण्हेसि' गृह्णासि लतावृक्षादिकमिति भावः, 'एग त एहेसि' एकांते स्थानसि-मण्डलाद् दूर नीत्वा प्रक्षिपसीति भावः। तस्य खलु हे मेघ ! त्वं तस्यैव मण्डलस्या दूरसामन्ते गङ्गाया महानद्या दाक्षिणात्ये कूले विध्यगिरिपादमूले गिरिषु च पाषाद् विहरसि, अत्र यावच्छब्दन-दरीकुहरादिषु इति बोध्यम्। ततः खलु हे मेघ ! अथवा कदाचित् 'मज्झिमए' मध्यमे 'वरिसारणसि' वर्षां रात्रौ 'महाबुद्धिकायसि' महाबुद्धिकाये-सन्निपतिते सति यत्रैव 'से' तत्, मण्डल तत्रोपागच्छसि 'उपागत्य 'दोषपि' द्वितीयवारमपि 'मण्डलं पापसि' मण्डलं निरुपद्रवस्थानं कर्तुं तृणलतादिकं धातयसि=प्रध्वसयसि। अथ 'न तत्त्व

चरणों से रगड़ दिया बाद में (इत्येणं गिण्हेसि) तुमने उन्हें अपनी मुट्ठी से पकड़ा और (गिण्हेसि एगंते एहेसि) पकड़ कर घुन सब को अपने मण्डल रूप स्थान से दूर छेकाकर खाल दिया। (तएणं तुम मेहा ! तस्सेव मण्डलस्स अदूरसामन्ते गंगाए महानइए दाहिणिस्स विध्यगिरि पायमूले गिरिषु जाव विहरसि) इसके बाद हे मेघ ! तुम उस मण्डल के पास गंगा महा नदी के दक्षिण दिशावर्ती तटपर विध्य पर्वत के नीचे भाग में पर्वतों के ऊपर गुफा आदि के भीतर घूमने लगे। (तएणं तुम मेहा ! अन्नया कयाइ मज्झिम वरिसारणसि महाबुद्धिकायसि सति वाइयमि जेणेव से मण्डले तेणेव उपागच्छसि) जब किसी समय हे मेघ ! मध्यम वर्षां रात्रि में महाबुद्धि होने लगती—तो तुम वहाँ अपना मण्डल या वहाँ आ जाने (उपागच्छता दोषपि मण्डलं पापसि) और आकर वहाँ जो पास तृण लता आदि उत्पन्न हो जाते उन्हें दुबारा भी अपने

पथरी हवाधी दीधा। त्थार पथी (इत्येणं गिण्हेसि) तेमने खूबसा लीधा अने (गिण्हेसि एगंते एहेसि) लथने तेमने पोताना भउणउप स्थानधी दूर लथ लथने हे की दीधा। (तएणं तुम मेहा ! तस्सेव मण्डलस्स अदूरसामन्ते गंगाए महानइए दाहिणिस्स विध्यगिरिपायमूले गिरिषु जाव विहरसि) त्थार आइ हे मेघ ! तमे ते भउणनी पास महा नदी गजाना इधियु दिथा तरुना कडे विध्य पर्वतनी तणे-दीमा पर्वतानी उपर अने शुशार्थी वजेरेनी अइर विचारवा लाआ। (तएण तुम मेहा ! अन्नया कयाइ मज्झिम वरिसारणसि महाबुद्धिकायसि सति वाइयमि जेणेव से मण्डले तेणेव उपागच्छसि) हे मेघ ! त्थारे डेल वभव वराना मध्यमा रात्रिमा अउये भूमअथार वराने त्थारे तमे ज्वा भउण दनु त्वां पडोधी अत्थ (उपागच्छता दोषपि मण्डलं पापसि) अने पडोधीने त्वां ने धाम तणु लत्थ वजेरे उत्पन्न थथ लत्ता तेमने भउणने निरुपद्रव जनाववा आगे जीलवार उपादी देल

तण वा जाव सुह सुहेणं विहरसि' इत्यनेन सम्बन्धः। एवं 'चरिमे' अन्तिमे वर्षारात्रे महावृष्टिकाये 'सन्निवहयंमि'संनिपतिते यत्रैव तन्मण्डलं तत्रैवोपागच्छसि, उपागत्य 'तच्चपि' तृतीयवारमपि 'मंडलघायं' मण्डलघातं=मण्डलार्थं लतावृक्षादि प्रध्वंसन 'करेसि' करोपि 'ज' यत् तत्र 'तणं वा जाव' तणं वा यावत्, तणपत्रकाष्ठकण्टकलताविलयादिकं दूरे प्रक्षिप्य गङ्गाया दक्षिणकूले गिरिदरी कुहरादिषु, सुख सुखेन विहरसि ॥सू. ४२॥

मूलम्—अह मेहा । तुमं गइंदभावंभि वट्टमाणे कमेणं नलिणि-
वणविवहणगरे हेमंते कुंदलोद्धउद्धयतुसार पउरंमि अइकंते अहि-
णवे गिम्हसमयंसि वियट्टमाणे वणेसु वणकरेणु विविहदिण्णकय-
पंसुघाए तुमं उउयकुसुमंकयचामरकन्नपूरपरिमंडियाभिरामे मयवस
विगसंतकडतडकिलिन्नगंधमदवारिणा सुरभिजणियगंधे, करेणुपरि
वारिण उउसमयजणियसोहे काले दिणयंकरपंयडे परिसोसियतरुवर-

उस मंडल को निरुपद्रवीभूत करने के अभिप्राय से उखाड़ दिया करते !
(तणं चरिमे वासारत्तंसि महावृष्टिकायंसि सन्निवहयंसि जेणेव से मंडले
तेणेव उवागच्छसि उवागच्छित्ता तच्चपि मंडलघायं करेसि जतत्थ तणं
वा जाव सुहसुहेणं विहरसि) इसी तरह अन्तिम वर्षा रात्र में जब महा
वृष्टि होने लगती तब भी तुम वहाँ अपना मंडल था वहाँ आ जाते
और आकर तीसरी बार भी उस मंडल को सुरक्षित बनाने के अभि-
प्राय से वहाँ जो भी लतादिक हो जाते उन्हें उखाड़ कर फेंक दिया
करते। इस तरह तुम गंगा महा नदी के दक्षिणकूल पर गिरि, दरी,
कुहरादि को मैं आनन्द के साथ घेमा करते थे। " सूत्र " ४२ "

७८। (तण चरिमे वामारत्तं पि महावृष्टिकायंसि सन्निवहयंसि जेणेव से मंडले
तेणेव उवागच्छसि उवागच्छित्ता तच्च पि मंडलघायं करेसि जं तत्थ तणं वा जाव सुह
सुहेणं विहरसि] आ प्रमाणे ७ वर्षांनी छेव्ही रात्रिमा न्यारे मंडावृष्टि थती
त्यारे पणु तमे न्यां पोतातुं म उण ७८० त्या पडोथी ७८० अने पडोथीने त्रीण
वार पणु म उणने सुरक्षित राखवाना हेतुथी ७८० ७८० पणु ७८० वगेरे उत्पन्न
थई ७८० तेमने उपाडीने हर हेडी हेता ७८० आ प्रमाणे तमे मंडानही गंगाना
दक्षिणु डांडा उपर गिरि, दरी कुहर वगेरेमा सजेथी विद्यता ७८० ॥ ४२ ॥

सिहरभीमतरदसणिजे भिगारखतभेरवरवे णाणाविहपत्तकटुतणकय
वरुद्धयपइमारुयाइऊनहयलवुमगणे वाउलियादारुणयरे तण्हा
वसदोसदूसियभमतविविहसावयसमाउले भीमदरिसणिजे यट्ठे दारु
णमि गिम्हे मारुयवसपसरपसरियवियभिण्ण अम्महियभीमभेर
वरवप्पगारेण महुधारापडियसित्तउच्चायमाणधगधगतसुद्धुएण
दित्तरसफुलिगेण धूममालाउलेण सावयसयत्तकरणेण अम्महिय
वणदवेण जालालोवियनिरुद्धधूमधकारभीओ आयवालोयमहत तुव
इयपुन्नकन्नो आकुचियथोरपीवरकरो भयवसभमंतदित्तनयणो वेगेण
महामेहोव पवणणोहियमहह्रूवो जेणेव कओ ते पुरा दवग्गि
भयभोयहियण अवगयत्तणप्पएसुखस्वो रुख्खाहेसो दवग्गिसत्ताण
कारणट्ठाए जेणेव मडले तेणेव पहारेत्थ गमणाए, एको ताव एसो
गमो ॥सू०४३॥

टीका-गजकीर्णार्पणमाह-‘अह मेहा इत्यादि। ‘अह’ अय=अनन्तरं
वर्षाकालानन्तरं हे मेघ ! त्वं गजेन्द्र माघे वर्तमानः ‘कमेण’ क्रमेण अनु
पूर्वागतेन ‘नलिगिरणविषहणगरे’ नलिनीवनविषयनकरे-नलिनीवन=
कमलिनीवनं तस्य विषयने-विनाशः, तस्य कर, तस्मिन्, कमलिनीवनविना
शक इत्यर्थः ‘इमंते’ शीतकाळे, ‘कुदलोदउदयतुसार-पउरमि’ कुदलोदो
दतत्तुपारप्रचुरे, तत्र-कुन्दाः पुष्पवनस्पतिविशेषाः, मोघा=वृक्षविशेषा
मायः शीतकाळे पुष्पिता भवन्ति । अतएव उद्धता=पुष्पसमूहया सम्पन्ना।

अ मेहा ! तुम गइयमयमि पट्टमाणे’ इत्यादि।

टीकार्थ-(अह) वर्षा काल के बाद (कमेण) क्रम प्राप्त (इमंते) इमंत
पाल जो (नलिनीवन विषयनगरे) नलिनी वन का विषयसक तथा (कुद
लोद-उदय-तसार-पउरमि) कुद वृक्ष और मोघ वृक्षों में पुष्पादि रूप
समृद्धि का कारक होता है और-भित में तुपार की प्रचुरता रहती

‘अह मेहा ! तुम गइयमयमि पट्टमाणे’ इत्यादि

टीका-(अह) वर्षाकाल बाद (कमेण) अनुक्रमे (इमंते) क्रमवत्-अह (नलिनी
वनविषयनगरे) कमलिनीवन विषयसक तेभम् (कुदलोदउदयतुसारपउरमि)
कुद वने वृक्ष वृक्षोपा पुष्प वनेरेना इयम् समृद्धि कस्मात् देय उ अने अभा

यत्र स तथा, तथा, तुषारं हिमं प्रचुर यत्र सः, ततः पदद्वयस्य कर्मधारयः, तस्मिन् 'अहकते' अतिक्रान्ते=एतादृशे शीतकाले व्यतीते 'अहिणवे' अभिनवे=नूतने शीतकालसमाप्त्यनन्तरमुपागते ग्रीष्मसमये 'पत्ते' प्राप्ते समागते इत्यर्थः 'वियदृमाणे' विवर्तमानः इतस्ततो विचरन् वनेषु 'वणकरेणु-विचिहदिणक्यपमुघाओ' वनकरेणु विविधदत्तकृतः पांशुघातः, तत्र-वनकरेणवः वनहस्तिन्यस्ताभिः विविधः अनेकप्रकारः दत्तः अत एव कृतः पांशुघातः=धूली प्रहारः कामलीलावशात् यस्य सः तथा, 'उडयकुसुमक्यचामरकन्नपूरपरिमंडियाभिरामे' ऋतुजकुसुमकृतचामरकर्णपूरपरिमण्डिताभिरामः, तत्र-क्रीडार्थं ग्रीष्मऋतु जायमानपाटलकमल पुण्यादिभिः कृतानि यानि चामरवत् कर्णपूराणि=कर्णभूषणानि तैः परिमण्डितः अलंकृतः अतएव अभिरामः=सुन्दरः यः स तथा, 'मयवसविगसंतकडतडक्विलिन्नगंधमदवारिणा सुरभिजणियगंधे' मदवशविकसत्कटतटक्विलिन्नगन्धमदवारिणा सुरभिजनितगन्धः तत्र-मदवशेन=

है (अहवकते) जब समाप्त हो चुका तथा (अहिणवे गिम्हसमयसि पत्ते) शीत काल की समाप्ति के बाद ही जब अभिनव ग्रीष्म काल लग चुका तब (गड्ढभावंमि वट्टमाणे मेहा तुम) गजेन्द्र की पर्याय में वर्तमान हे मेघ ! तुम (वणेषु वियदृमाणे) वनों में इधर उधर घूमते हुए (वणकरेणुविचिहदिणक्यपंसुघाए) कामलीला से प्रेरित हुए वन की हथानियों द्वारा दिये गये अनेक विष घुलि प्रहारों से युक्त होने लगे । (उडय कुसुमक्यचामरकन्नपूरपरिमंडियाभिरामे) ग्रीष्म ऋतु में उत्पन्न हुए पाटलकमल पुष्पादि द्वारा चामर के समान कृत कर्णाभरणों से परिमंडित होकर तुम विशेष देखने में सुन्दर बन गये । (मयवसविगसंतकडतडक्विलिन्नगंधमदवारिणा सुरभिजणियगंधे) काम

पुष्पण प्रमाणुमा आकण पडेलु डोय छे (अइवकंते) न्यारे पूरे थछ गये। तेभन (अहिणवे गिम्हसमयंसि पत्ते) ठडीनी भोसभ पूरी थया पछी न्यारे उनाणो भेसी गये। त्यारे (गड्ढभावंमि वट्टमाणे मेहा तुम) गजेन्द्रना पर्यायभां विद्यमान छे मेघ ! (वणेषु वियदृमाणे) न गलेभा आभतेभ विचरता (वणकरेणुविचिहदिणक्यपंसुघाए) कामक्रीडांनी लावनाओथी प्रेरित वननी हाथणुओ द्वारा द्वेष्ट-ओला अनेक धूणना प्रहारोथी युक्त थवा लाय्या (उडयकुसुमक्यचामरकन्नपूरपरिमंडियाभिरामे) उनाणाभा भीखेला पाटल कमल पुष्प वगेरेथी यभरनी नेभ कण्ठाभरओथी सुशोभित थछने तमे सविशेष भूषसूत थछ गया (मयवसविगसंत कडतडक्विलिन्नगंधमदवारिणा सुरभिजणियगंधे) तभारी मदगंध कामक्रीडावशथी

कामकीड़ावशेन विक्रमता=प्रफुल्लित कर्मदे=रपोलस्थले क्रिन्ने=भार्गीकृते यन,
 ठलया, तत्र गंधमदवारिष=गन्धयुक्तमदजल चेति कर्मधारया, तेन 'सुरमि
 जणियगधे' सुरमिजनितगंध=शोमनगंधवान् 'करेणुपरिवारिए' करेणु
 परिवारित=स्तिनी परिवारयुक्तः उतसमयजणियसोहो' ऋतुसमयजनित
 शोमः-श्रीष्मकतुक्कीडासुखसम्पन्नः । अथ श्रीष्मकाणो वर्धते-'काले' उष्ण
 समय कीदृशो इत्याह-दिणयरकरपयडे दिनकरकरमचण्डे=प्रचण्डमार्तण्डकिरणै
 रुमे 'परिसोसिपतरुवरसिहरभीमतरदंसणिजे' परिसोसिपतरुवरश्चिस्त्र
 भीमतरदक्षनीय, तत्र परिसोसिपतानि तस्वर शिस्त्राणि येन स तथा, अनप्य
 भीमतरदक्षनीयश्च प्रचण्डतपस्वात् दुःसहापकरत्वाच्च, 'मिगाररवत मेरवरवे'
 मृगाररुषद् मेरवरवे मृगाराणां=मिष्ट्रीनामककीटानां रूपता=शब्द कुर्वता मेरवो=
 मयङ्करोरपःशब्दो यस्मिन् तथा, तत्र, 'णाणाविहपण्डे तत्रययवद्वयपड'
 मारुपाइदनहपलमुमगणे' नानाविधपत्रकाष्ठवृक्षयरोवृषृतपतिमारुतादि

कीड़ा के वृक्ष से प्रफुल्लित कपोल स्थली को मीला करने सोछ
 मद जल से तुम्हारी गंध निरामी बन गई । (करेणु परिवारिए) इति-
 नियों के परिवार से युक्त हाकर तुम (उतसमयजणियसोहो) श्रीष्म
 ऋतु काय संघाधी कीड़ा सुखों का अनुभव करने लगे । (काले दिणयर
 कर पयडे) परन्तु दैव दुर्विपाक से तुम (बहते दारुणमि गिम्ह) उसी
 वर्धमान भयंकर श्रीष्म काल में जो सूर्य की प्रचण्ड किरणों द्वारा अति
 उग्र बना हुआ था (परिसोसिपतरुवरसिहरभीमतरदंसणिजे) जिस
 में हस्तों की शिखरों तक शुष्क हो चुकी थी और इसी से
 जो प्रचण्ड रूप से युक्त होने के कारण दुःसह ताप कर्ता हो रहा था
 (मिगाररवत मेरवरवे) शब्द करते हुए सिस्ली नामके कीड़ों के मय
 पद शब्दों से जो व्याप्त था (णाणाविहपण्डे तत्रययवद्वयपड मारुपाइदनह

प्रकृत मयेका कपोल स्थलने सिञ्चित कर्नाए भरुवपुथी ऋतुत यथ भयं इती-
 (करेणुपरिवारित) क्षयवृष्टिना परिवार साधे तमे (उतसमयजणियसोहो)
 गन्धजनी भोसमने भाटे सुजिह ममकीडयोभां व्यासक्त यथ गण्ड (काले दिणयर
 करपयडे) पञ्च कायनी नितजग्याथी तमे (बहते दारुणमि गिम्ह) ते यथतया
 प्रयत्न स्थाना किरणोभी उग्र यथ गयेता श्रीष्मभगमां (परिसोसिप तरुवरसिहर
 भीमतरदंसणिजे) नेमा वृक्षोना उक् उपरिभय शुभां सुभां यथा दत्त मेभी
 ते अतिशय सतत कर्नाए यथ यथ इने। (मिगाररवत मेरवरवे) तमगयोना
 लयप्रद शब्दो व्याप्त मयेका (णाणाविहपण्डे तत्रययवद्वयपड मारुपाइदनह

गन्धनं भस्मलद्रुमगणे, तत्र-नानाविधाः पत्रकाण्डतृणकचवराः उद्धूता ऊर्ध्वं
मुक्षिप्ताः येन सः, अत एव 'पद्मारुय' प्रतिमारुतः=प्रतिकूलपवनस्तेन
आदिग्ध=व्याप्तं नभस्मलद्रुमगणश्च यस्मिन् नः, प्रचण्डवायौ प्रचलतिसति
पत्रादि कचवरान्तानां पुङ्खः उद्धीयते, तेनैव गगनं द्रुमाश्च व्याप्ता भवन्तीति
भावः, 'वाउलिया दारुणयरे' वातोलिका दारुणतरे, तत्र वातोलिकाः=वात्याः
'भृताल्या' इति भाषायां, ताभिः दारुणतरे=महाभयंकरे, यत्र प्रतिस्थलं
चक्रवातः प्रादुर्भवन्तीत्यभिप्रायः 'तण्हावसदोसदूसियभमंतविविहसावयसमाउले'
तृष्णावशदोषदूषितभ्रमद्विविधश्वापदममाकुले, तत्र तृष्णावशेन=पिपासावशेन
ये दोषाः=वेदनादयः तैः दूषिताः=पीडिताः, अतएव भ्रमन्तः=इतस्ततो
परिभ्रमन्तो ये विविधाः श्वाण्डा=व्याघ्रादयस्तैः समाकुले व्याप्ते 'भीमद-
रिसणिज्जे' भीमदर्शने 'वट्टते' वर्तमाने 'दारुणंमि' दारुणे=भयंकरे 'गिम्हे'
ग्रीमे 'दृशे' ग्रीष्मकाले त्वं वनाग्निना पराभूतः, इति वक्तुं वनदवस्य विशेषणा-
न्याह- 'मारुयवसपसरपसरियवियंभिण्णं' मारुतवशप्रसरप्रसृतविजृम्भितेन,
मारुतवशेन यः प्रसरः=प्रसरणं तेन प्रसृतौ-विजृम्भितः=प्रवलीभूतो यः स तथा

याइद्धनद्वयलद्रुमगणे) जिस में प्रचण्ड वायु के चलने से अनेकविध
पत्र, तृण, काण्ड आदि रूप कूड़ा इधर उधर उड़ता हुआ गगन और
द्रुमों को आच्छादित कर रहा था, (वाउलिया दारुणयरे) जिसने जगह
रें वधुरे उठते हुए दिखलाई दे रहे थे और उसी से जो महाभयप्रद
हो रहा था (तण्हावसदोसदूसियभमंतविविहसावयसमाउले) प्यास से
उत्पन्न वेदनादिदोषों से पीडित हुए व्याघ्रादि जानवर जिसमें इधर
उधर परिभ्रमण कर रहे थे और इसी कारण (भीमदरिसणिज्जे) जो
तीव्र दुःख का हेतु होने से वह जंगल भयजनक दिखलाई दे रहा था
(मारुयवसपसरपसरियवियंभिण्णं) प्रचण्ड हवा के वस से प्रवली

यलद्रुमगणे) जेभा प्रथं पवनने दीधे पुण्डण प्रभाषुमा पत्र, तृण काण्ड वगेरेना
कथराथी आकाशे अने वृक्षो ढकाई गया होता (वाउलियादारुणयरे) जेभां
आभेर वट्टाणियाओ उडी रह्या होता अने तेथी ते वधु लथंकर लागतो होता,
(तण्हावसदोसदूसियभमंतविविहसावयसमाउले) लसथी उत्पन्न वेदना वगे-
रेथी पीडाता वरु वगेरे प्राणीओ जेभां आभतेम विचरी रह्या छे, अने तेने दीधे
(भीमदरिसणिज्जे) अतिशय दुःखतु करुण होवाथी ते जंगल लथेत्पादके
लागतु छु. (मारुयवसपसरपसरियवियंभिण्णं) प्रथं पवनना आपातोथी

तेन, घनद्वेनेति सम्बन्ध, पुनः कीदृशेन अन्महियमीममेरवरूपगारेण' अन्महियमीममेरवरूपप्रकारेण, तत्र-अन्महियः=साविश्रयः मीम-मेरवः अत्यन्तमर्यकरो रश्मिप्रकारः=शब्दप्रकारो यस्य स तथा तेन, 'मधुधारापट्टिय सित्तउद्वायमाणमममगतसद्वृष्ट्वाणं' मधुधारापट्टित सित्तोद्वायमानशब्दो वृष्ट्वाणं, तत्र मधुधाराया यत्पट्टित=पठन तेन सिद्धिः=सिद्धिः अतएव उद्वायमान मवपमानः मगमगायमानः=जाज्वल्यमानः शब्दोद्घुतः=शब्दायमान, तेन, 'दित्ततरसकुल्लिगेण' दीप्ततरसकुल्लिगेण, तत्र दीप्ततर=अत्यन्त प्रकाशमानः स्फुल्लिगेण सहितो यः सः तथा तेन, 'धूममाळाकुलेण=धूमसमूहयुक्तेन, 'सावयसयतकरणेण' स्वापयसयतकरणेण तत्र 'स्वापदा' व्याघ्रादयो वनजतवस्तेषां श्रुतानि, तेषाम् अन्तःकरणं=विनाशक स्तेन एवाह्वयन 'अन्महियवणद्वेण' अन्महियवणद्वेण=प्रचण्डदागमिना अथ हस्तिविशेषणान्याह-'जाळासोवियनिरुद्धधूमप्रकारमीओ' ज्वालासोपितनिरुद्धधूमप्रकारमीओ, तत्र ज्वालासो विनाशोपित=कृताच्छादन निरुद्धो=निवारितो गन्तव्यमार्गगमनन, अतएव धूमप्रकारमीओ=धूमजनितान्प्रकाराद् भयं प्राप्तम् यः स 'आयवालोयमहतवृष्ट्वाणपुनन' आयवालोयमहतवृष्ट्वाणपुनन' आयवालोयमहतवृष्ट्वाणपुनन' तत्र आय

मृत ह्य (अन्महिय मीममेरवरूपगारेण) तथा अत्यधिक मयप्रद कौरव रूप शब्द प्रकारमी (मधुधारापट्टियसित्तउद्वायमाणमममगत सद्वृष्ट्वाणं) मधुधारा के गिरने से सिद्धि होने के कारण प्रवर्धमान, जाज्वल्यमान तथा शब्दायमान (दित्ततरसकुल्लिगेण) दीप्ततर स्फुल्लिगयुक्त (धूममाळाकुलेण) धूममाळा से आकुल (सावयसयतकरणेण) तथा स्वापद श्रुत को विनाशक ऐसी (अन्महियवणद्वेण) प्रचण्ड दवागि से (जाळासोविय निरुद्धधूमप्रकारमीओ) ज्वालासो द्वारा गन्तव्यमार्ग रुक जाने के कारण धूम जनित अपकार से भयभीत बन गये। (आयवालोय

मममग धवेण (अन्महियमीममेरवरूपगारेण) तेषाम् अन्महिय मय प्रवर्धमान शब्द विशेष युक्त (मधुधारापट्टिय सित्तउद्वायमाणमममगत सद्वृष्ट्वाणं) मधुधाराथी सिद्धि होने की प्रवर्धमान जाज्वल्यमान तेषाम् शब्दायमान (दित्ततरसकुल्लिगेण) दीप्ततर तेषाम् शब्दायमान युक्त (धूममाळाकुलेण) धूममाळा आकुल (सावयसयतकरणेण) तेषाम् सेठये स्वापदा (दित्ततरसकुल्लिगेण) तथा विनाश के शब्द (अन्महियवणद्वेण) मममग शब्दायमान (जाळासोविय निरुद्धधूम प्रकारमीओ) ज्वालासोविय शब्दायमान शब्दायमान होने धूममाळा धवेण आधारथी अत्यन्त यत्न गथा (आयवालोयमहतवृष्ट्वाणपुनन) ते अन्महिय

पालोकेन=वह्नितापदर्शनेन महान्तौ=विशालौ तुम्वाकितौ=अरहदृतुम्बसदृशौ
भयव्याकुलत्वात् निश्चलौ, पूर्णौ कर्णौ यस्य सः तथा, वह्नीतापदर्शनजनित
भयेन स्थिरीकृतकर्णयुगलः इत्यर्थः। आकुचियथोरपीवरकरे' आकुञ्चित-
स्थूलपीवरकरः, तत्र आकुञ्चितः समोदितः स्थूलः पीवरः=पुष्टः करः
शुण्डादण्डो यस्य स तथा. भयवसभमतदिन्नयणो ' भयवगभजद् दीप्त-
नयनः, तत्र-भयवशेन भजती=दिशः सेवमाने सर्वदिक्षु घातमाने दीप्ते नयने
यस्य सः तथा, भयवशेन सर्वदिक्षु विलोकयन्नित्यर्थः, 'वेगेन महामेघोव'
वेगेन महामेघइव, 'पवणणोल्लियमहल्लरुवो' पवननोदितमहारूपः=पचण्डपवन
प्रेरितो विशालरूपो महामेघ इव त्वं दवाग्निजनितभयप्रेरितः सन् वेगवान्
इत्यर्थः, 'जेणेव कओ ते पुरा' यत्रैव कृतस्त्वया पुरा=यत्रैव त्वया पुरा=
पूर्वकाले कृतः तृणवृक्षरहितो वनप्रदेश इत्यग्रे वक्ष्यमाणार्थेन सम्बन्धः। कीदृ-
शेन त्वया इत्याह 'दवग्निभयभीतहियएण' इति दवाग्निभयभीतहृदयेन,
वनाग्नितो भयभीतं=भयाक्रान्तं हृदय यस्य सः तेन, 'अवगयतणप्पएस
रुक्खे' अपगततृणप्रदेशवृक्षः=तृणानि च प्रदेशाश्च=तेषामेव तृणानामवयवाः
मूलादयः. एषा द्वन्द्वे, अपगता=अपसारितास्तृणप्रदेशवृक्षा यत्र स तथा,
'रुक्खोद्देशः'-वृक्षोद्देशः=वनप्रदेश इत्यर्थः। किमर्थं वनप्रदेशस्य तृणाद्यपसारणं

महंत तुवइयपुन्नकन्ने) उस समय तुम्हारे अग्निजनित ताप के देखने
से अरहद की घड़ी के समान विशाल दोनों कान पूर्ण रूप से निश्चल
हो गये थे। (आकुचिय थोरपीवरकरे) परिपुष्ट स्थूल शुण्डादण्ड तुम्हारा
सिमट गया था। (भयवसभमतदिन्नयणो) भय के वश से दोनों तुम्हारे
दीप्त नयन घूमने लग गये थे--अर्थात् सर्व दिशाओंकी ओर देखने लग
गये थे--(वेगेन महामेघोव पवणणोल्लियमहल्लरुवो) दवाग्नि जनित
भय से प्रेरित हुए तुम पवन से प्रेरित मेघ की तरह अपने विशाल रूप
को वेग युक्त बना वहां से (जेणेव कओ ते पुरा दवग्नि भयभीय हिय-
एण अवगयतणप्पएसरुक्खो रुक्खोद्देशो दवगिसंताणकारणट्ठाए जेणेव

तभारा रडेट्ठा ठाय्ठा जेवा भोटा वन अग्निनी ज्वालाओने जेवाथी सपूण्णपण्णे
स्थिर थठ गथा उता (आकुंचियथोरपीवरकरे) तभारी पुष्ट सूढ सङ्काय्ठा गध
(भयवसभमतदिन्नयणो) लयने लीधे तभारा जने नेत्रो इरवा लाय्ठा उतां
ओटवे डे तमे ओमेर जेवा लाय्ठा उता (वेगेन महामेघोव पवणणोल्लिय-
महल्लरुवो) दवाग्निना लयथी प्रेराओला तमे पवनथी प्रेराओला वाहणाओनी जेम
पोताना विशाण इपने अडपी जनावीने त्याथी (जेणेव कओ ते पुरा दवग्निभयभिघ
हियएण अवगयतणप्पएसरुक्खो रुक्खोद्देशो दवगिसंताणकारणट्ठाए जेणेव मंडले

तेणेव त्वयाकृतमिति जिज्ञासायामाह—‘दवाग्निसंताणकारणद्वारे’ दवाग्निः संप्र-
 कारणाद्यम्—‘दवाग्निः संप्राणहेतुरिदं मयत्तु’ इत्येवम्, तथा—यत्रैव मण्डल
 विद्यते तत्रैव ‘पहारेथ गमणाप’ माभारयद् गमनाय गत्तु मयत्तु—इत्यर्थः ।
 ‘एको ताव एव गमो’ एकः—प्रथमस्तावत् प्रस्तुत एव भव्य, गमः—आमा-
 पः, गमनमभ्यधी भविकार इत्यर्थः ॥ सू. ४३ ॥

मृच्छम्—तएणं तुम मेहा । अन्नया क्याह कमेणं पचसु उऊसु
 समइकतेसु गिम्हकालसमयसि जेट्टामूले मासे पायवसघससमुट्टिणं
 जाव सवट्टिणसु मियपसु पक्खिसरीसवेसु दिसो दिसिं विप्पलायमाणेसु
 तेहिं वट्टहिं हत्थिणीहिं य सद्धिजेणेव से मडले तेणेव पहारेथ गमणाप,
 तत्थणं अण्णे वहवे सीहा य, वग्धा य वियाय दीवियाय अच्छा य
 तरच्छा य परासरा य सरभा य सियाला विराला सुणहा कोला ससा
 कोक तेया चित्ता चिल्लाला पुव्वप्पविट्ठा अग्गिभयविट्ठुया एगयाओ विल
 धम्मणेणं चिट्ठसि । तएण तुम मेहा ! जेणेव से मडले तेणेव उवागच्छ
 सि उवागच्छित्ता तेहिं वट्टहिं सीहेहिं जाव चिल्ललएहि य एगयाओ
 विलधम्मणेणं चिट्ठसि । तएण तुम मेहा ! पाएणं गत्त कट्टइस्समित्तिकट्ट
 पाए उक्खित्ते, तसि च ण अतस्सि अन्नेहिं बलवसेहिं सत्तहिं पणो
 लिजमाणे ससए अणुप्पविट्ठे । तएणं तुम मेहा ! गाय कट्टइत्ता पुणरवि
 पाय पढिनिक्खमिस्सामिंत्तवट्ट त ससय अणुपविट्ठ पाससि

मण्डल तेणेव पहारेथ गमणाप एको ताव एव गमो) जहां पर तुमने अपना
 पहिले दवाग्नि से मयभीत इवय होकर उससे प्राण रक्षण पाने के लिये
 स्मरणहित प्रवेष्टा प्रहारेथ—वनप्रवेष्टा—मंडल—यताया या उस क्षेत्र बल
 दिय । २६ गमनमभ्यधी प्रथम भविकार है । सूत्र “४३”

पहारेथत्यगमनाप एको ताव एव गमो) जहां पर तुमने अपना पहिले दवाग्नि से मयभीत
 इवय होकर उससे प्राण रक्षण पाने के लिये स्मरणहित प्रवेष्टा प्रहारेथ—वनप्रवेष्टा—मंडल—यताया या उस क्षेत्र बल
 दिय । २६ गमनमभ्यधी प्रथम भविकार है । सूत्र “४३” ॥

पासित्ता पाणाणुकंपयाए भूयाणुकंपयाए जीवाणुकंपयाए सत्ताणुकंपयाए
से पाए अंतराचेव संधारिए, नो चेव णं णिक्खित्ते, तएणं तुमं !
ताए पाणाणुकंपयाए जाव सत्ताणुकंपयाए संसारे परित्तीकए माणु-
स्साउए निवद्धे । तएणं से वणदवे अड्डाइज्जाइं राइंदियाइं तं वणं
झामेइ झामित्ता निट्टिए उवरए उवसंते विज्झाए याविहोत्था । तएणं ते
बहवे सीहा य जाव चिल्लला य तं वणदवं निट्टियं जाव विज्झायं
पासंति पासित्ता अग्गिभयविप्पमुक्का तण्हाए य लुहाए य परव्भाहया
समाणा मंडलाओ पडिनिक्खमंति, पडिनिक्खमित्ता सव्वओ समंता
विप्पसरित्था । तएणं तुमं मेहा ! जुन्ने जराजज्जरियदेहे सिढिल-
बलियया पिणद्धगत्ते दुव्वले किलंते जुंजिए पिवासिए अत्थामे अबले
अपरक्कमे अचंचकमणे वा ठाणुखंडे वेगेण विप्पसरिस्सामित्तिकट्ठु पाए
पसारेमाणे विज्जुहए विव रयय—गिरिपव्वभारे धरणितलंसि सव्वंगे ह्य
सन्निवइए । तएणं तव मेहा ! सरीरगंसि वेयणा पाउब्भूया उज्जला
जाव दाहवक्कंतिए यावि विहरांस । तएणं तुमं मेहा ! तं उज्जलं जाव
दुरहियासं तिन्निराइंदियाइं वेयणं वेएमाणे विहरित्ता एगं वाससयं
परमाउं पालइत्ता इहेव जंबूदीवे दीवे भारहे वासे रायगिहे नयरे सेणि-
यस्स रन्नो धारिणीए देवीए कुच्छिसि कुमारत्ताए पच्चायाए ॥सू०४४॥

टीका—‘तएणं तुमं !’ इत्यादि । ततः खलु हे मेघ ! त्वम् अन्यदा
कदाचित् क्रमेण ‘पंचसु उउसु’ पञ्चसु=प्रावृट्-वर्षारात्रशरद्-हेमन्त-वसन्तेषु

‘तए णं तुम मेहा-इत्यादि’

टीकार्थ—(तए ण) इसके बाद (मेहा) हे मेघ ! (तुम) तुम (अन्नया कयाइं)
किसी समय—अर्थात् उस समय जब कि (कमेणं) क्रमक्रम मे पंचसु-

‘तए ण तुमं मेहा इत्यादि

टीकार्थ—(तए ण) त्थार भाई (मेहा) हे मेघ ! (तुमं) तमे (अन्नया
कयाइं) डोछ वधत ओटवे डे (कमेणं) अनुक्रमे (पंचसु उउसु) प्रावृट्, वर्षा,

ऋतुषु समश्ननेषु' समतिक्रांतेषु=व्यतीतेषु, ग्रीष्मकालसमये=ग्रीष्मऋतुसमये,
जेष्ठ-मूले मासे=उपज्येष्ठमासे, 'पायवसधं समुद्विषण' पायवस धर्षसमुत्पितेन=। श्रा
रण्यादि स धर्षणजनितेन, 'आर स वद्विषसु' यावत् स वद्विषेण अत्र पावच्छ
वदेन-शुष्कऋतुपत्रकचरमारुतस योगदीपितेन मरामयकरेण हृतवदेन वनदक-
ज्जालासप्रतीप्तेषु वनेषु धूमग्यासासु दिशासु महावातवेगेन संघटितेषु
छिन्ननालेषु मापठत्सु, सकोटरवृक्षेषु कोटराभ्यन्तरे दक्षमानेषु० वनप्रदेशेषु,
भृगारिका दीनक्रन्दितरवेषु वृक्षेषु यत्र गिरिवरेषु पतिसपाः पिपासावसेन
शिथिलीकृतप्रसा बहिष्कृतजिह्वातालुका, व्यावृत्तमुत्ता भवन्ति, तत्रैत्यादि

उक्तं) पाव - प्रावृद्ध, वर्षारात्र शरद, हेमन्त, और वसन्त ये
ऋतुर्षु (समश्ननेषु) व्यतीत हो चुकी थीं और (ग्रीष्मकालसम
यसि) ग्रीष्मकाल का समय आ चुका था और जब (जेष्ठामूले मासे)
जेष्ठ के महीनेमें (पायवसधंसमुद्विषणं जाय संवद्विषसु मियपमुपपित्स
सरिसवेसु दिसोदिसि विष्पलायमाणसु) वृक्षादिक के परस्पर सधर्षण से
पैदा हुई अर्थात् पवन स धर्षित हुए वृक्ष आदि का परस्पर धर्षण से
उत्पन्न हुई। यावत् ॥ शब्द से शुष्क पत्र वृण आदि रूप कूड़े में
पवन क संयोग स दीपित हुई, ऐसी महा विकराम जगल की अग्नि
स वन प्रज्वलित हो रहा था तथा दिशाएँ धूम से आच्छादित हो
रही थीं एवं कोटरयुक्त—पोछे वृक्ष घात के वेग से संघटित होकर भाग
भागने स नीचे जमीन पर गिर गये थे तथा उनमें लगी—अग्नि ज्वाला
जब शान्त हो गई थी। तथा वन के वृक्ष भृगारिकों के दीन आक्रन्द
शब्दों स युक्त हो रहे थे। तथा पर्वतों क ऊपर पिपासा के बस से
आकुलित हुआ पक्षी शिथिल पंखवाला मर्काटित तालु जिह्वा वामा तथा

शरद हेमन्त अने वसन्त ऋतुषु (समश्ननेषु) जेष्ठ जेष्ठ करीने पत्तार धर्ष
अध अने (ग्रीष्मकालसमयसि) उन्नाणनी भोजन आवी ते वधते
(जेष्ठामूले मासे) जेष्ठ अद्विषसु (पायवसधंसमुद्विषणं जाय संवद्विषसु
मियपमुपपित्ससरिसवेसु दिसोदिसि विष्पलायमाणसु) पवनधी धर्षित अवेला
वायव वगेरेना परस्पर धधधुथी उद्वेला, यावत्" शब्दधी शुष्क तृप्त वायव वगेरेभा
पवनना अद्वेयजधी प्रज्वलित अवेला वनना महा विकराम अग्निधी न्याये जगल
भजगी उदधु दत्त तेमज आभेश दिशाओ धुमाधधी दक्षार्ध अर्ध दत्ती पिता वृक्षो
पवनना सधर्षणधी सजगीने जमीनहोम्त धध गधां दत्तां अने धीमे धीमे तेमा
अ। ॥ नी अग्निधधधधधध धांत धध अर्ध दत्ती, जगलना वृक्षा धूआदिठाना दीन-
दहनगी शब्द युक्त धध रह्या दत्ता पवनतोना उपर तरस्या अने व्याकुण अवेला

संग्रहः. सवर्तितेषु=एकत्र समिलितेषु, केषु संवर्तितेषु? इत्याह-मियपसुप-
 विखसरीसवेसु' मृगपशुपक्षिसरीसृपेषु, यत्र मृगाः पशवः पक्षिणः सरीसृपाः=
 गोधानकुलभुजङ्गादयो भयवशादेकत्र समागत्य संमिलिता इति भावः। 'दिसो-
 दिसि विष्पलायमाणेषु' दिशिविदिशि विपलायमानेषु यदा दावानलवापार्ताः
 सन्तः सर्वतः समन्तात् सर्वे मृगपशुपक्षिसरीसृपाः पलायितास्तदा, इति भावः.
 ताभिर्वहुभिर्हस्तिनीभिश्च सार्धं यत्रैव तन्मण्डलं तत्रैव प्राधारयद् गमनाय=
 त्वं गन्तुमवृत्तः। 'तत्थण' तत्र खलु तस्मिन् त्वत्कृतनिरुपद्रवमण्डले 'अण्णे'
 अत्ये स्वजातिभिन्नाः 'वह्वे' वहवोऽनेके 'सीहाय' सिंहश्च 'वग्धाय' व्याघ्राश्च
 'विगाय' वृकाश्च 'अध्वेसरा' इति भाषायां 'दीविया य' द्वीपिकाः=द्वीपिनः
 'अच्छा य' रिक्षाः=भल्लुकाः, 'रीछ इति भाषायां 'तरच्छा य' तरक्षाः=

फाडे हुए मुखवाला बना हुआ था और प्रांतिकण श्वास छोड़ रहा था
 तथा मृग पशु पक्षी एवं सरीसृप भय के वश से एकत्रित होकर एक
 जगह आकर बैठ गये थे और दावानल से मंतप्त होकर वे दिशा वि-
 दिशा की ओर पलायमान हो रहे थे--(तेहिं वहुहिं हात्थिणीहिं य
 सद्धिं जेणेव से मंडले तेणेव पहारेत्थ गमणाए) उनके अनेक हथिनियों आदि के
 साथ जहाँ वह मंडल था वहाँ तुम चले जा रहे थे। (तत्थण अण्णे वह्वे
 सीहाय वग्धाय विगाय दिवियाय अच्छा य तरच्छाय परासराय सरमाय सियाला
 विराला सुणहा कोला, ससा कोकंतिया चित्ता चिल्लली, पुव्वपविट्ठा
 अग्गिभयविट्ठया एगयओ चिलधम्मणेण चिट्ठति) वहाँ तुम्हारे आने से
 पहिले ही तुम्हारी जानि से भिन्न जाति के अनेक सिंह, व्याघ्र, वृक,
 द्वीपि. रीछ, तरक्ष, परासर, सरम, मृग विशेष—शृगाल, विडाल--

पक्षीओ शिथिल पाणवाणा गडार देणाता ताहु अने ललवाणा तेमज झटीरडेला
 भों वाणा थछ गया हुता अने दरेक क्षण श्वास गडार काढी रह्या हुता डरल्लो
 पशु, पक्षी, अने साप वगेरे लयत्रस्त थछने ओक स्थाने लेगा भणीने भेसी गया
 हुता, दावाशिथी सत्रस्त थयेला तेओ दिशा अने विदिशाओमा नास लाग करी
 रह्या हुता (तेहिं वहुहिं हात्थिणीहिं य सद्धिं जेणेव से मंडले तेणेव पहारे-
 त्थ गमणाए) ओवा सभये तमे धण्णी हाथणीओनी साथे पोताना भडण तरक्ष
 जछ रह्या हुता तत्थ णं अण्णे वह्वे सीहा य वग्धाय विगा य दीविया य
 अच्छा य तरच्छा य परासरा य सरमा य सियाला विराला सुणहा कोला
 ससा कोकंतिया चित्ता चिल्लला पुव्वपविट्ठा अग्गिभयविट्ठया एगयओ
 विलधम्मणेणचिट्ठति) त्या तमारा पडोयता पडेला न तमाराथी जुही नतना
 सिड, बाघ, वरु, द्वीपी, रीछ, तरक्ष, परासर, सरम (अष्टापद प्राणी

व्याघ्रविशपा 'परामरा य' वन्यजन्तुविशपा, 'सरमा य' सरमा = वृगविशपा, 'मियाला' शृगाला, 'विरामा' विद्याला = वन्यमार्जाराः, 'सुहणा' श्वानः कोण' मूकरा 'ससा' शशका 'कोकतिया' कौकृतिका = कोमटका = लोमड़ी 'ति मापायां' चित्ता' चित्ता = चित्रकाः श्वापदविशेषा चित्ता' इति मापायां, 'चिल्ला' अयं दंष्ट्रीयः शब्द - वन्यप्रासभाः, 'पुष्पविष्टा' पूर्वपविष्टा हे मय ! स्वदागमनात्पूर्वमेव समागता 'अग्निमयविष्टा' अग्निमयविष्टा = शानानल मयात् पद्मायिताः 'एगयओ' एकतः = एकस्मिन् स्थाने तत्र मण्डले चिम घग्मेण चिल्लघग्मेण चित्ताचारण यथा एकस्मिन् विष्टे यावन्तो मर्कटकादयः समान्ति तावन्तिष्ठन्ति एव तेऽपि 'विह्वति' तिष्ठन्ति । तत्र सख्य हे मय ! य एवैव स्वमण्डल तत्रैवोपागच्छसि उपागत्य तेषामुमिः सिंह' यावत् चिल्ल घग्मे एगयओ' एकतः = एकस्मिन् स्थले चिमघग्मेण 'विह्वति' तिष्ठसि । ततः

जंगली माजौर—कुचे, सुअर, शशक, लोमड़ी—चित्रक—चीले और जंगली गधे ये सब प्रविष्ट हो चुके थे। ये सब यहां अग्नि के मय स डरकर ही आये हुए थे। और जिस प्रकार मण्डले एक चिममें मिलने समाते बनते हैं समा जाते हैं उसी प्रकार ये सब भी इसी तरह से उस तुम्हारे द्वारा निर्मित मंडल में समाये हुए बैठे थे। (तएव तुम मंडा ! जेणेव से मण्डले तेणेव उपागच्छसि) इसके बाद हे मय ! तुम चलते हुए जहां अपना मंडल था वहां आये (उपागच्छिता तेहिं बह्विं सीहेहिं जाव चिल्लमण्डिय एगयओ चिमघग्मेण विह्वति) आकर तुम उन अनेक मिह्वदि से छकर जंगली गधे तक कं जानवरों के साथ एक जगह चिमघग्मे से बैठ गये अर्थात् जिस तरह टस में समाए बने

(विशेष) शृगाल, चिल्ला—जंगली मार्जारा—कूतश, मूठ, शसला, कोकरी, चित्ता जने जंगली अपेक्ष आ जथा प्राणीको पेशी जथा इतां आ सवे' अग्निधी कमवस्त अग्नि ज आवेतां इता जेम भोज्य जेक इरमा जेटला जनी शके तेटला पेशी जव छ तेम आ जथा प्राणीको आ प्रभावे ज वभावा भक्षणभां जमे तेम इरीने पेशी जथां इतां (तएव तुम मंडा ! जेणेव स मण्डले तेणेव उपागच्छसि) त्वां जाव हे मय ! आवतां आवता तमे ज्वां पितानु भक्षण इतु त्वां पटोधी जथा (उपागच्छिता तेहिं बह्विं सीहेहिं जाव चिल्लमण्डिय एगयओ चिमघग्मेण विह्वति) पटोधीने तमे जनक सिद्ध बनेश्वरी भायीने ज जली अपेक्ष सुधीना प्राणीकोनी साथे जेक स्थाने जेग भणीने चिल्लघग्मे' थी लेखी जथा जेटले के जमे ते रीते भक्षणभा तमे पिताना भूयनी साथे सभाविष्ट बह्व गथा (तएव तुम मंडा ! पापं गतं बह्व

खलु त्व हे मेघ ! 'पाएणं पादेन चरणेन 'गत्तं' गात्र-शरीरं 'कंडुइस्सामि' कंडूयिष्ये=गात्रविघर्षणं करिष्यामि, त्तिकट्टुं इति कृत्वा=इति मनसि विचिन्त्य त्वया 'पाए' पादः 'उक्खित्ते' उत्क्षिप्तः=उन्नीकृतः उत्थापितः 'तंसि च ण' तस्मिंश्च खलु 'अंतरसि' अन्तराले=मध्ये तस्मिन्नेवावसरे अन्यैर्वलवद्भिः सत्त्वैः 'पणोलिज्जमाणे' प्रणोद्यमानः २ प्रेर्यमाणः २ चारंवारं प्रक्षिप्यमाण इत्यर्थः 'ससए' शशकः 'अणुपविट्ठे' अनुपविष्टः तस्मिन्नेव तत्पदन्यासस्थले समागत्योपविष्टः । तदनन्तरं त्वं हे मेघ ! 'गाय' गात्रं 'कंडुइत्ता' कण्डूयित्वा, पुनरपि पादं 'पडिनिक्खमिस्सामि' प्रतिनिक्षेपयिष्यामि=स्थार्यायिष्यामि त्तिकट्टुं इतिकृत्वा=मनसि विचार्य यावत्पाद निक्षेप्तुमिच्छसि, तावत् तं बलवद्भिरन्यैर्वन्यपशुभिर्निराकृतं शशकम् 'अनुपविट्ठु' 'अनुपविष्टं'=चरणन्यासस्थानस्थितं 'पाससि' त्वं पश्यसि, दृष्ट्वा 'पाणाणुकंपयाए' प्राणानुकम्पया=प्राणानां सकल

समा गये—(तएणं तुमं मेहा ! पाएणं गत्तं कंडुइस्सामिति कट्टु पाए उक्खित्ते) इसके बाद हे मेघ ! वहां सड़ड़ाह के साथ बैठे हुए तुमने "चरणसे शरीर को खुजाऊंगा" इस ख्याल से अपना चरण ऊंचा उठाया (तंसि ण अंतरसि अन्नेहिं बलवत्तेहिं सत्तेहिं पणोलिज्जमाणे २ ससए अणुपविट्ठे) पैर के ऊंचा उठाने पर खाली हुए उस स्थान पर अन्य बलवान प्राणियों द्वारा बार २ इधरसे उधर धकेला गया एक शशक आकर बैठे गया । (तएणं तुमं मेहा ! कंडुइत्ता पुनरपि पायं पडिनिक्खमिस्सामिति कट्टु तं ससय अणुपविट्ठं पाससि) इसके बाद हे मेघ ! तुमने अपने शरीर को खुजला कर ज्यों ही नीचे चरण रखने के लिये इच्छा की त्योंही तुमने अन्य बलिष्ठ जानवरों द्वारा निराकृत उस शशक को अपने पैर रखने के स्थान पर देखा—(पासित्ता पाणा

इस्सामित्ति कट्टुपाए उक्खित्ते) त्थार पछी हे मेघ ! त्था सड़ड़ाशभां जेठेला तमे पगथी शरी ने भंजवाणवा भाटे पोताने पग उपाउथे (तंसि णं अतरसि अन्नेहिं बलवत्तेहिं सनेहिं पणोलिज्जमाणे २ ससए अणुपविट्ठे) पग उथे थवाथी भावी पडेवी ज्ज्या उपर थील भणशावी प्राणीज्जेथी आभतेभ हउसेवायेथु ओक ससलुं आवीने जेसी गथु (तएणं तुमं मेहा कंडुइत्ता पुनरपि पायं पडिनिक्खमिस्सामिति कट्टु तं ससयं अणुपविट्ठं पाससि) त्थार भाद हे मेघ ! शरीरने भंजवाणीने तमे न्थारे पग नीचे टेकववानी तैथारी करी त्थारे थील भणवान प्राणीज्जे द्वारा निराकृत ते ससदाने तमे पोताना पग भूकवाना स्थाने जेथुं (पासित्ता पाणाणुकंपयाए भूयाणुकंपयाए जीवाणुकंपयाए मत्ताणुकंपयाए से अंतराचेव सधारिण)

જીવાનામનુકમ્પા પ્રાણાનુકમ્પા તથા-મનુકમ્પનમનુકમ્પા યથા દુઃસ્વાક્રાન્તાનાં પ્રાણિના તદ્ રક્ષણાનુકૂલચેષ્ટાકરણમિત્યર્થ 'સર્વ જીવાં શિ, ચ્છતિ નીષિડ ન મરિજ્ઞિત' इति वचनात् हे मघ ! त्वयश्च श्रितयसि सर्व जीवा जानितुं बाळ्छन्ति न मर्तुं सर्व जीवाः सुखार्थिना दुःखनाशार्थिनश्च, तस्मात् मया प्रियमाणा प्राणिनो मरणादि मयतो मोक्षनीयाः, नापि न पीडयितव्या' इत्यादि माधनारूपा-अनुकम्पा तथा, 'भूषाणुकंपयाए' भूतानुकम्पा-अभवन्, भवेति, मधिष्यन्तीमि भूतानि सर्वदा भवनात्, तेषामनुकम्पा तथा, 'जीवाणुकपा' जीवा नुकम्पा 'अभीषन् जीयन्ति जीविष्यन्तो' ति जीवाः सदा प्राणधारणात्, तेषा

णुकપયાए भूषाणुकंपयाए जीवाणुकंपयाए रुचाणुकंपयाए स भवरा खेष संधारिए) देखकर तुमने अपना वह पैर प्राणानुकपासे, भूतानुकपासे, जीवानुकपासे और सत्त्वानुकपासे, भावितान्त करण होकर बीच में ही उठाया रखा। (जा खेष ण णिषिस्सुत्ते) नीचे नहीं रखा। सकल जीवों की अनुकंपा का नाम प्राणानुकपा है। अनुकपा शब्द का अर्थ दिया है—दुःखा क्लान्त प्राणियों की रक्षा करने के अनुकूल जो चेष्टा की जाती है उसका नाम दिया है। 'यह सिद्धांत है कि जिसने भी प्राणी है वे सब सदा जीने के ही अभिलाषी हैं—मरने के नहीं। सब प्राणी सुख को ही चाहते हैं दुःख को नहीं—दुःख का नाश जिस तरह से हो उसी तरह के उपाय में वे मग्न रहते हैं—अतः मरते हुए प्राणी मुझे मरनादि मय से छुड़ाना चाहिये—उन्हें पीड़ा नहीं पहुँचानी चाहिये" इस प्रकार का जो है मेघ ! तुमने उस समय विचार किया—वही दिया है। और यही प्राणानुकपा है। जो प्राण धारण से जिये, जीते हैं, और भागे जियेंगे—उनका नाम जीव है उनकी जो अनुकपा है—वह जीवानुकपा

બોધને તમે ખજને પ્રાણાનુક પાથી, ભૂતાનુક પાથી, લુપ્તાનુક પાથી અને સત્ત્વાનુક પાથી બનતાં કરજોથી ભાવિત કરતા બદરજ ઉચ્ચ શાખ્યો. (જાણવ જ ણિષિસ્સુત્ત) નીચે મૂક્યો નહિ મહાન લવો પ્રત્યે અનુક પા બતાવવી તે પ્રાણાનુક પા છે અનુક પા શબ્દનો અર્થ હયા છે દુ ખી પ્રાણીઓની રક્ષા કરવા માટે જે યોગ્ય બાબતજુ કરવામા આવે છે તે હયા છે "આ બેક સિદ્ધાન્ત છે કે જગતમાં જેટલા પ્રાણીઓ છે, તે બધા હમિયાં લુપ્તાની જ અભિલાષા રાખે છે મરવાની નહિ. બધા પ્રાણીઓ મુખ ધન્ય છે દુઃખ નહિ દુઃખને જે રીતે વિનાશ બસવી શકે તેના ઉપાયો તેઓ સતત કરતા જ રહે છે જેટલા માટે હે મેઘ ! મરતા પ્રાણીને મૃત્યુ વગેરેના બધથી મુક્ત કરજુ બોધ્યો ' આ બતને વિચાર તમે તે વખતે ક્યો તેજ 'હયા કરે-વાય છે, અને બેજ બીજ રીતે પ્રાણાનુક પા પણ કહી શકાય જે પ્રાણ ધારજુ કરીને લખ્યા, લવે છે અને લખ્યો તેમજુ નામ લખ છે તેમના પ્રત્યે જે અનુક પા

मनुकम्पा, तथा 'सत्ताणुकंपयाए' कालत्रयऽप सत्तायोगात् सत्त्वाः, तेषा
मनुकम्पा तथा, इति शशकरक्षणनिमित्तेन सकलजीवानां रक्षणबुद्ध्या
'से पाए' स एव उद्धर्तकृतः पादः 'अंतराचेव' मध्यएव 'संधारिए' संधारितः
नो चेव णं णिक्खित्ते' न खलु शशकोपरि निक्षिप्तः ततः खलु हे मेघ ! 'तुमं' त्वया
पाणानुकम्पा यावत् सत्त्वानुकम्पया 'संसारे' संसारश्चतुर्गतिभ्रमणलक्षणः 'परिती
कए' परीतीकृतः—परि=समन्तात् इतः=गतः इति परीतः, अपरीतः परीतः कृतः
इति परीतीकृतः—पश्चात्कृत इत्यर्थः, एकस्य शशकस्य परिरक्षणेन सकल प्राणि
भूत जीवसत्त्वरक्षापरायणत्वात् स्वल्पसंसारी जात इति भावः, 'माणुम्सा-
उए निवद्धे' मानुष्यायुष्कं निवद्धम् । ततः खलु स वनदवः=असौ वनाग्निः
'अट्टाइज्जाइ' अट्टं तृतीयानि—अर्धं तृतीयं तेषां तानि अर्धं तृतीयानि साद्वे-
दयानीत्यर्थः, 'राइं दियाइ' रात्रिं दिवानि वनं 'झामेइ' दहति=प्रज्वालयति,

है । कालत्रय में भी सत्ता का योग जिनमें रहता है वे सत्त्व हैं उनकी अनु-
कंपा सत्त्वानुकंपा है । इस तरह की पवित्र भावना से हे मेघ ! तुमने
ऊपर उठाया हुआ वह अपना चरण नीचे शशक के ऊपर नहीं रखा ।—
(तएणं तुमं मेहा ! ताए पाणानुकंपयाए जाव सत्ताणुकंपयाए संसारे परिती
कए माणुम्साउए निवद्धे) उसके बाद हे मेघ ! तुमने उस पाणानुकंपा—भूतानु-
कंपा से जीवानुकंपासे सत्त्वानुकंपा के प्रभाव से अपना चतुर्गति परिभ्रमण
रूप संसार अल्प बना लिया सख्यात बना लिया—अर्थात् एक शशक के
परिरक्षण से सकल प्राणी, भूत, जीव और सत्त्व की रक्षा में तत्पर होने
के कारण तुम स्वल्प संसारी बन गये—दीर्घ संसारी नहीं—रहे । उसी
समय तुमने मनुष्यायु का बंध कर लिया । (तएणं से वणदवे अट्टाइज्जाइ
राइदियाइं तं वणं झामेइ) वह वनाग्नि उस वन को अट्ठाइ दिन रात तक

छ, ते एवानुकंपा छडेवाय छ जेमा त्रणे काणमां पणु सत्तानो योग रडे छ ते
सत्त्वानुकंपा छ आणतली पवित्र भावनाथी छे मेघ ! तमे उपर उपाडेवो पोतानो पग ससला
उपर भूक्यो नडि (तए णं तुमं मेहा ! ताए पाणानुकंपयाए जाव सत्ताणुकंपयाए
संसारे परितीकए माणुम्साउए निवद्धे) त्थार भाद छे मेघ ! तमे ते प्राणानुकंपा
भूतानुकंपा, एवानुकंपा अने सत्त्वानुकंपाना प्रभावथी पोतानो चतुर्गति परिभ्रमण
रूप संसार अल्प बनावी दीघा सख्यात बनावी दीघा, मतलब ये छ छे ओक
ससलाना रक्षाथी समस्त प्राणी, भूत, एव अने सत्त्वनी रक्षाभां तत्पर होवा
बदल तमे स्वल्प संसारी बनी गया. दीर्घकाण सुधी संसारी रह्या नथी. ते समये ज
तमेओ मनुष्यायुष्यनेो बंध करी दीघा. (तएणं से वणदवे अट्टाइज्जाइ राइं
दियाइं तं वणं झामेइ) वननेो अग्नि जंगलने अदी दिनस सुधी सणगावतो रह्यो

दृष्ट्वा=प्रज्ञात्प 'निष्ठिप' निष्ठित्=क्षयगतः स्वगृहीतकाष्ठवृक्षादीनां मस्म
भूतत्वात्, 'उपरत=निष्ठित मूत्रनकाष्ठकषराद्यमाधात्, 'इवसते' तप
शान्तः पवनानिश्चयामाधात् 'विमृष्टाए' विख्यातः अगाधुराद्यमाधात् सर्वेष
प्रकारेण शान्तः, 'होत्या' ममरत्=जातः 'पापि' चापि, अकरातभूमिगतोप्य
स्तापि शान्ता, अपि=निश्चयेन तद्धनं वद्विधिपन्नरहितं जातम्। ततः स्वस्त्यु ते
यह्यः सिंहा यावत्=स्याद्यादयः विद्वत्साध त वनद्वर्ष=वनानि 'निष्ठिप जात
विमृष्टाय' निष्ठित यावत् विख्यातं=शान्तं पश्यन्ति, इष्ट्वा अतिमप

मलावी रही। (सामिथा निद्रिय, उवरण उपसंसे, विज्ञाए, यावि होन्हा) जलाकर फिर बहू स्व सूहोठ काष्ट वृगादिकों के भस्मीभूत हो जाने के कारण नष्ट हो गई सूतन काष्ट रूप कचरादि का समावेश होने से उपरत हो गई, तथा पचनादिप्रय का सारा न मिलने से उपजात हो गई बाह में फिर विलकुल धुस गई। यहाँ तक कि उस वन में भूमिगत उष्णता भी नहीं रही। इस तरह वह भग्नि के विघ्न से रहित हो गया। (तएव ते बहने सीरा य जाव चिष्टिया य तं एवदसे निद्रिय जाव विस्माये पासति) इस के बाद जब उन सिंह आदि जानवरों से लेकर जंगली गर्दमों तक ने उस वनाग्नि को निश्चित विध्यात आदि रूप में देखा तो (पासिता) देखकर (मग्निमयविष्य मुक्का) व सब के सब अग्नि के मय से विमिश्रित होकर (तन्हाए सुहाए य परम्माइया समाणा मंडलाओ पडिमिक्खमंति) कई दिनों से पिपासा और धुषा से भ्रुकान्त वन जाने के कारण उस मंडल से एकदम

(જામિન્ના નિઠિય ઉપરય ઉપસંતે, વિજ્ઞાણ યાવિહોત્યા) જળીને તેમ જામ
તુલ્ય વગેરે જામ યામ ત્યારે પોતાની મેળે જ તે જોલવામાં જાયે, જીલ જામ
જ્યારે વગેરેના જામવાને લીધે ઉપરય યામ જાયે, તેમજ પવન વગેરેની સહાય વગર
ઉપરયાં યામ જાયે. સપ્તપ્તે જુજામાં જાયે અને ક્યેટે તે જ જાલની જુમિ જાય
કદી યામ જામ (તપ્તે તે જાલે સીદા ય જાલ વિશિષ્ટાય તે ધણવં નિઠિય
જાલ વિજ્ઞાણ પાસતિ) ત્યાર પછી ત્યારે સિદા વગેરે પ્રાણીજોલીમાંડીને જ જાલના
જાયેમાં જુદા જાલોને જ જાલના જામિને નિષ્ઠિત વિધાન વગેરે કપમા જોલુ ત્યારે
(પાસિયા) જોડીને (મમિમુપવિષ્ણુકા) તે જામાં જામિની જીલ્લી મુકિત
મેળવીને (તજાણ સુદાણય પરમાહયા સમાણા સદસાઓ પદિનિવસમતિ)
દેહલામ કિંવસના જામમાં અને તરસ્યાં જામાં પ્રાણીજો તે જ જાલની જાલાર નીજામાં

विप्रमुक्ताः तृणया=पिपासया क्षुभया च 'परम्भाहया' पराभ्याहताः=पीडिताः क्षुधापिपासाक्रान्ताः 'समाणा' सन्तः 'मंडलाओ' मण्डलात्=त्वत्कृतमण्डलप्रदेशात् 'पडिनिक्खमंति' प्रतिनिष्क्रमन्ति=वहिर्निःसरन्ति, प्रतिनिष्क्रम्य सर्वतः समन्तात् 'विप्पसरित्था विपासरन् सर्वदिक्षु गता इत्यर्थः। ततः खलु तवान्यपरिवारोऽपि मंडलात् निःसृत्य दिक्षु चापदिक्षु च गतः। ततः खलु त्वं हे मेघ ! 'जुन्ने' जीर्णः वृद्धवयस्कत्वात् 'जराजज्जरियदेहे' जराजर्जरितदेहः, जरया=वृद्धावस्थया जर्जरितः=शिथिलीभूतो देहः=शरीरं यय सः तथा, 'सिद्धिलवलितया पिणद्धगत्ते' शिथिलवर्लित्वक् पिनद्ध गात्रः, तत्र शिथिलावलिः=वलिप्रधाना 'लीलरी' इति भाषायां या त्वक्-तया पिनद्धं=आच्छादितं गात्रं यस्य सः तथा, 'दुब्बले' दुर्बलः=कृशद्गः 'किलंते' क्लान्तः=वीर्योल्लासरहितः 'जुंजिए' क्षुधितः, अयं देशीयः शब्दः 'पिवासिए' पिपासितः-तृपितः 'अत्थामे' अस्थामा=शारीरिक बलरहितः 'अवले' अवलः=मनोबलवर्जितः 'अपरक्कमे' अपराक्रमः=आत्मोत्साहरहितः अतएव 'अचंक्रमणो वा' अचंक्रमणः=

बाह्य निकले । (पडिनिक्खमित्ता सव्वओ समंता विप्पसरित्था) और निकल कर इधर उधर सर्व दिशाओं में फैल गए । (तएणं तुमं मेहा जुन्ने जराजज्जरियदेहे सिद्धिलवलितया पिणद्धगत्ते) इसके बाद हे मेघ ! क्रमशः तुम जीर्ण शरीर तो हो ही गए थे सो जरावस्था से जर्जरित देह होने के कारण तुम शिथिलीभूत शरीर बन गये । उस समय समस्त तुम्हारा शरीर लीलरीत्वचा से आच्छादित हो गया । (दुब्बले) बलरहित हो गया । (किलंते) वीर्योल्लास से रहित हो गया । (जुंजिए) सदा क्षुधा से युक्त रहने लगा । (पिवासिए) और प्यास से आकुलित । इस तरह तुम (अत्थामे) शारीरिक बल से विहूने बने हुए (अवले) मनोबल से भी विहूने बन गये । (अपरक्कमे) तुम्हें कहीं पर भी उत्साह

(पडिनिक्खमित्ता सव्वओ समंता विप्पसरित्था) અને નીકળીને બધાં પ્રાણીઓ આમતેમ ચોમેર ફેલાઈ ગયા. (તएणं तुमं मेहा जुन्ने जराजज्जरियदेहे सिद्धिलवलितया पिणद्धगत्ते) ત્યાર બાદ હે મેઘ ! ધીમે ધીમે તમે શરીરથી શિથિલ તો થઈ જ ગયા હતા, અને એથીય વધારે ઘડપણને લીધે સાવ શિથિલ શરીરવાળો થઈ ગયા તમણે આખું શરીર કચડીઓથી ઢંકાઈ ગયું હતું. (દુब्બલે) દૂબળું થઈ ગયું હતું (કિલંતે) વીર્યોલ્લાસથી રહિત થઈ ગયું હતું. (જુંજિયે) તે હમેશા ભૂખ્યા રહેવા લાગ્યું, અને તરસથી વ્યાકુળ થવા માડ્યું. આ પ્રમાણે તમે (અત્થામે) શરીરથી નિર્બળ થઈને (અવલે) માનસિક રીતે પણ દુર્બળ થઈ ગયા. (અપરક્કમે) અને તમને કોઈપણ કામમાં ઉત્સાહ રહ્યો નહિ આ પ્રમાણે ઉત્સાહ

चसनक्रियारहितः सकलाइक्रियाशून्यत्वात् 'ठाणुल्लेहे' स्याणुल्लेहः-सार्ध-
 दिनद्वयोर्ध्वावस्थानेन स्तम्भितग्रात्रः सन् त्वमेवं चिन्तितवान्-अश्रुको गतो
 मत्परिवारोऽपि गतस्तद्वद्वमपि 'वेगेण' वेगेन क्षीयगत्या स्वपरिवारैः सह
 समिम्भनाय विप्पसरिस्सामि' विपमसरिप्यामि=गमिप्यामि 'तद्धु' इति कृत्वा
 इति चित्तो निमित्त्य 'पाए' पाए 'पसारैमाणे' पसारयन् 'विज्जुहए' विज
 विजुद्धत इय=विजुत्प्रहारेण इत=इय 'रययगिरिपग्गारे' रजतगिरिमाग्गारः=
 वैताडयगिरेः प्रसभारः=ईपदचनतस्सग्गम् इय धरणीतल्ले=सब्बगेहि' सर्वा
 हेम=सकमावययै 'सन्निवइए' सन्निपतितः खल्ल हे मेघ ! तव शरीरे वेदना
 प्रादुर्भूता प्रकटिता पावत् त्व 'दाइयक्कतिए' दाइयुत्क्रान्तिकः दाहो=ज्वरो
 प्युत्क्रान्तः=उत्पन्नो यस्य स दाहप्युत्क्रान्त स एव दाहप्युत्क्रान्तिकः=दाह
 प्ररयुक्तः सन् विहरसि । ततः त्वं हे मेघ ! ताम् उक्त्वैसां यावत् दुरप्पासां

नहीं रहा । इस प्रकार आत्मोत्साहवर्जित एव तुम (ठाणुल्लेहेवा) स्वाणु
 स्वंड की तरह (अवक्रमणो) इतन चलन क्रिया से भी रहित हो गये ।
 अतः सकलाइ, क्रिया शून्य होने के कारण तुम्हारा शरीर दाह बिम तक
 खड़े रहने से स्तम्भित हो गया । (वेगेण विप्पसरिस्सामिचि कट्टु पाए
 पसारै माणे विज्जुहए विज रययगिरिपग्गारे परमितलसि सब्बगेहि
 सन्निवइए) इस समय तुमने ऐसा विचार किया कि मैं यहाँ से क्षीय
 भागकर अपने परिवार के साथ मिम्भने के लिये चला जाऊँ तो इस
 विचार से ऊँची तुमने अपना कारण पसारा कि उसी समय विजुत्प्रहारेसे
 आहत वैताडयगिरि के स्वंड की तरह तुम धरणीतल पर अपने ममस्त
 अंगों के साथ घड़ाम से गिर पड़े । (त एणं तव मेहा ! सरीरगसि वेयणा
 पाठब्भुया) इस से हे मेघ ! तुम्हारे शरीर में बेहद वेदना प्रकट हुई ।
 (उज्जल्ला आव दाइयक्कतिए पावि विहरसि) वह वेदना तीव्र होने से

वर्धित यथेष्टा तमे (ठाणुल्लेहेवा) दाहयन्ती जेम (अवक्रमणो) दाहया आहयन्ती
 क्रियाशील पञ्च वर्धित यथेष्टा तथी तमारा अथां अतो क्रिया शून्य अथ ने परि-
 प्यामे अदी दिवस ओटहे के १० कला सुधी जेसा रहेयाथी स्तम्भित यथेष्टा अथां
 (वेगेण विप्पसरिस्सामिचि कट्टु पाए पसारै माणे विज्जुहए विज रयय
 गिरिपग्गारे परमितलसि सब्बगेहि सन्निवइए) ते वपते तमने विचार
 उद्भवन्ती के हु सत्तरे अदीथी भास परिवारन्ती तसे लठ अ विचारथी तमे
 पोतानो पम उपदये के तस्त व वीजणीना आवातथी वैताडय पवत्ता अन्ती
 जेम पम हरिनि पूथी वपर पदी अथा (त एणं तव मेहा ! सरीरगसि वेयणा
 पाठब्भुया) हे मेघ ! तेनाथी तमाश शरीरमां अतिथय वेदना कया मदी (उज्जल्ला

त्रीणि रात्रिं दिवानि 'वेयणं' वेदना 'वेएमाणे' वेदयन=अनुभवन विहत्य
'एयं वाससयं' एकं वर्षंशतं परमायुः पालयित्वा इहैव जम्बूद्वीपे द्वीपे भारते
वर्षे राजगृहे नगरे श्रेणिकस्य राज्ञो धारिण्या देव्याः कुक्षौ कुमारतया 'पच्चा-
याए' प्रत्यायातः=हस्तिभवात् समागतः ॥ सू० ४४ ॥

मूलम्—तएणं तुमं मेहा ! आणुपुव्वेणं गव्वभासाओ नि
कखंते समाणे उम्मुक्कवालभावे जोव्वणगमणुपत्ते मम अतिए मुंडे
भवित्ता अगाराओ अणगारियं पव्वइए, जइ जाव तुमं मेहा ! तिरि-
कखजोणियभावमुव्वगएणं अपडिलद्धसंमत्तरयणपडिलंभेणं से पांये
पाणाणुकंपयाए जाव अंतरा चेव संधारिए नो चेव णं निक्खित्ते
किमंग पुण तुमं मेहा ! इयाणि विपुलकुलसमुब्भवे निरुव्वहयसरी-

समस्त शरीर को जला रही थी, सकल शरीर में तिल में तैल की तरह
व्याप्त हो रही थी। तीव्र थी—दुःसह थी। आदि २। इस कारण तुम
दाहज्वर से भी युक्त हो गये। (तएणं तुमं मेहा। तं उज्जलं जाव दुर-
द्वियासं तिन्नि राइंदियाइं वेयणं वेएमाणे विहरित्ता एगं वाससयं परमाउं पा-
लइत्ता इहैव जंबुद्वीपे द्वीपे भारद्वासे रायगिहे नगरे सेणियस्स रण्णो
धारिणीए देवीए कुच्छिसि कुमारत्ताए पच्चायाए) इसके बाद हे मेघ !
तुम उस उज्ज्वल यावत् दूरध्यास वेदना को तीन दिन रात तक
अनुभव करते हुए एक सौ वर्ष की उत्कृष्ट आयु समाप्त कर इसी जंबू-
द्वीप नाम के द्वीप में भारत वर्ष में राजगृहनगर में श्रेणिक राजा और धारिणी
देवीकी कुक्षि में हस्ति की पर्याय से पुत्र रूप से जन्मे ॥ सूत्र "४४"

जाव दाहवक्कंतिए यावि विहरस्सि) वेदना तीव्र होवाथी तदभां तदानी जेम
आभा शरीरभां भणत्ता थवा भाडी હતી. તમે દાહજ્વરથી ખીડાઈ રહ્યા હતા.
(તएणं तुमं मेहा ! तं उज्जलं जाव दुरद्वियासं तिन्नि राइंदियाइं वेयणं
वेएमाणे विहरित्ता एगं वाससयं परमाउं पालइत्ता इहैव जंबुद्वीपे द्वीपे
भारद्वासे रायगिहे नगरे सेणियस्स रण्णो धारिणीए देवीए कुच्छिसि
कुमारत्ताए पच्चायाए) ત્યાર પછી હે મેઘ ! તે દુઃસહ અને દૂરધ્યાસ વેદના
ત્રણ દિવસ અને રાત અનુભવીને એકસો વર્ષનું ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય પૂરું કરીને એજ
જમ્બૂદ્વીપના ભારતવર્ષમાં રાજગૃહનગરમાં શ્રેણિક રાજા અને ધારિણી દેવીના ઉદરમાં
હસ્તિના પર્યાયથી પુત્રરૂપે જન્મ પામ્યા. ॥ સૂત્ર "૪૪" ॥

दंतलङ्घपचिदिष्ट एष उट्टाणकम्म बल धीरिय पुरिसंगारपरक्कमसं
 जुत्ते मम अतिष्ट मुहे भविता अगाराओ अणगारिय पव्वइए समणे
 समणाणं निग्गथाणं राओ पुव्वरत्तावरत्तकोलसमयसि वायणाए
 जाव धम्ममाणओगचिताए तं उच्चारस्स वा पासवणस्स वा अतिग
 ण्ठमाणाण य निग्गच्छम्मणाणं य हत्थसघट्टणाणि य पायंसघट्टणाणि
 य जाव रयरेणुगुट्टणाणि य नो सम्मे सहसि खमसि तित्तिक्खसि
 अहियासेसि। तएणं तस्स मेहस्स अणगारस्स समणस्स भगवओ
 महावीरस्स अतिष्ट एयमट्ट सोच्चा णिसम्म सुभेहि पसस्येहि अज्झ
 वसाणेहि लेस्साहि विसुज्झमाणीहि तयावरणिज्जाणं कम्माणं खओ
 वसमेणं ईद्वावूहमग्गणगवेसेणं करेमाणस्स सन्निपुठ्वे जाइसरणे
 समुप्पन्ने, एयमट्ट सम्म अभिसमेइ। तएणं से मेहे कुमारे समणेणं
 भगवया महावीरेणं सभारियपुठ्वजाइसरणे तुगुणाणीयसंवगे आ
 णंदयसुपुन्नमुहे हरिसंभवेण धाराहयकदबपुप्फ पिब समुस्सियरोम
 कूष समणं भगव महावीर वदइ नमंसइ वदित्ता नमसित्ता एव
 वयासी-अज्जप्पभिइ णं भत्ते। मम दो अच्छीणि मोत्तुणं अवसेसे
 काए समणाणं निग्गथाणं निसिद्धेत्तिकहुं पुणरत्रि समणं भगव महा
 वीर वदइ नमंसइ वदित्ता नमसित्ता एव वयासी-इच्छामि णं भत्ते।
 इयाणि सयमेव दोञ्चपि, सयमेव पव्वाविउ सयमेव मुहाविउ जाव
 सयमेव आयागोयर आयामायावत्तिय धम्ममाइक्खिउं। तएणं
 समणे भगव महावीरे मेहे कुमार सयमेव पव्वावेइ जाव जायामा
 यावत्तिय धम्ममाइक्खइ एव देवाणुप्पिया। गन्तव्व एव चिहियव्व

एवं णिसियव्वं एवं तुयट्ठियव्वं एवं भुंजियव्वं भासियव्वं उट्ठायर
पाणाणं भूयाणं जीवाणं सत्ताणं संजमेणं संजमियव्वं । तएणं से मेहे
समणस्स भगवओ महावीरस्स अयमेयारूवं धम्मियं उवएस सम्मं
पडिच्छइ, पडिच्छित्ता तह चिट्ठइ जाव संजमेणं संजमइ । तएणं से
मेहे अणगारे जाए ईरियासमिए अणगारवन्नओ भाणियव्वो ।
तएणं से मेहे अणगारे समणस्स भगवओ महावीरस्स एयारूवाणं
थेराणं अंतिए सामाइयमाइयाइं एक्कारसअंगाइं अहिज्जइ, अहि-
जित्ता वहुहिं चउत्थ छट्ठुमदसमदुवालसेहिं मासद्धमासखमणेहिं
अप्पाणं भावेमाणेविहरइ । तएणं समणे भगवं महावीरे रायगिहाओ
नगराओ गुणसिल्लाओ चेइयाओ पडिक्खिमइ पडिनिक्खमित्ता वांहया
जणवयविहारं विहरइ ॥सू० ४५॥

टीका—‘तएणं तुमं मेहा । इत्यादि । ततःखलु त्वं हे मेघ ! ‘आणु
पुव्वेणं आनुपूर्व्या क्रमेण गर्भवासात् निष्क्रान्तः सन् धृतजन्मा मन् उन्मुक्तवा-
लभावो यौवनक्रमनुप्राप्तः ममान्तिके मुण्डो भूत्वा अगाराद् अनगारितां प्रव-
जितः’ तं जइ’ तद् यदि यावत् त्वया हे मेघ ! तिर्यग् यौनिकभावमुपागतेन=

‘तएण तुमं मेहा’ इत्यादि

टीकार्थ—(तएणं) इसके बाद (मेहा) हे मेघ ! (तुमं) तुम (आणुपुव्वेणं)
क्रमशः (गर्भवासाओ निक्खंते समाणे) गर्भवास से निकले और
(उन्मुक्कवालभावे) बाल्यावस्था का परित्याग कर (जोव्वणगमणुपत्ते)
यौवन अवस्था को प्राप्त हुए (मम अंतिए मुंडे भवित्ता) फिर मेरे पास
मुंडित होकर (अगाराओ अणगारियं पव्वइए) तुम आगारसे अनगारी

‘तएण तुमं मेहा !’ इत्यादि

टीकार्थ—(तएणं) त्पार बाद (मेहा) हे मेघ ! (तुमं) तमे (आणुपुव्वेणं) अनु-
क्रमे (गर्भवासाओ निक्खंते समाणे) गर्भवासभांती पहार आव्या अने (उन्मु-
क्कवालभावे) अयप्रणु वटावीने (जोव्वणगमणुपत्ते) युवान थया. (मम अंतिए
मुंडे भवित्ता) पछी भारी पास मुंडित थयने (अगाराओ अणगारियं पव्वइए)

मातृगजभवेन 'अपटिलद्धसमत्तरयणपटिलमेण' अपटिलद्धसमत्तरयण
 रत्नप्रतिलम्भेन, तत्र-अपटिलद्धम्=भर्तृकामादसम्पात्त सम्यक्त्वरत्नं,
 तस्य प्रतिलम्भो=वामो यस्य स तेन प्राप्तसम्यक्त्वेनेत्यर्थः 'से पाये' असौ
 पादः=वरण=स्त्वया स्वगायकहृयनार्थमुत्सितः प्राणात्सम्पया यावत् अत
 रायेव भूमेरुर्ध्वमेव त्वया सपारितः=स्थापितः, खलु नैव अश्वकोपरि निसितः
 चकारादन्यभूतानामुपरि च स्वचरणो न सित सकसजीवोपरिपरमकरुणापरा-
 यणत्वात् इति भावः, एवकारो निधयार्थकः, 'ण' वाचपालकारे 'किमग पुन
 तुम मेहा' किमह ! पुनस्त्वं इ मेघ ! अग' इति कोमलाम्रणे, हे मेघ !
 पुनस्त्व 'इयानि' इदानीं=अधुना विपुलकुलममुग्मवे' विपुलकुलममुद्गर=
 विनाशवर्धजगतः निरुहयसरीरदंतमृदुपेविदिप' निरुहयसरीरदान्त
 मध्यपञ्चेन्द्रियः, तत्र-निरुहय=उपद्रवरहितं शरीर यस्य स, तथा दान्तानि=
 उपजम् मीतानि मातृगजभवे, लब्धानि=प्राप्तानि सन्ति पञ्चेन्द्रियाणि येन सः

रूपमें दीक्षित हुए (त जइ जाव तुमं मेहा ! तिरिबन्जोणियमावमुव
 गणण अपटिलद्ध समत्तरयणपटिलमेण से पाये पाणाणुकरपाए जाव भंतरा
 वेव सपारिए) तो यदि इ मेघ ! तुमने जब कि हाथी रूप तिर्यञ्च
 की पर्यायमें वर्तमान थे अन्तकाल से अपटिलद्ध हुए सम्यक्त्वरत्न के
 लाभ से यह पैर जो गाव काहृयन (शरीर तुमलाने) के लिये उठाया
 था प्राणि प्रादि को अनुकंपा से प्रेरित होकर बीचम ही उठाये रखा
 (जो चेषण निविस्तते) उसे ममीन पर नहीं परा और न अश्वक के
 ऊपर ही रखा तथा बड़ा घेटे हुए अन्य प्राणियों के ऊपर भी नहीं रखा
 (किमग पुन तुम मेहा ! इयानि विपुलकुलममुग्मवे निरुहयसरीरदंत
 मृदुपविदिप) तो फिर उस समय हे मेघ ! विनाशकृपमें उत्पन्न हुए

तमे अन्तर भट्टिनि अन्तर भूषे दीक्षित यथा. (त जइ जाव तुमं मेहा !
 तिरिबन्जोणियमावमुवगणणं अपटिलद्ध समत्तरयणपटिलमेण से पाये
 पाणाणुकरपाए जाव भंतरा वेव सपारिए) ओ हे मेघ ! तभीमे हाथीन
 निधयन्ता यथोवर्मा अन्तःस्थायी अपटिलद्ध (अप्रयय) यथेवा सम्भूत रत्नानां
 लाभो यदीरने अन्तःस्थायी भागे उचरेता ते यमने प्राणी नभेरेनी प्रत्ये अन्तः
 स्थायी प्रेसापने अन्तःस्थायी न उचरी सन्त्ये. (जो चेषण निविस्तते), तेने अन्तः
 यर भूषे न नदि तेभ अमहा एव भूषे नदि अने त्वां घेरेता अन्य भूषे
 उपर चण भूषे नदि (किमग पुन तुम मेहा ! इयानि विपुलकुलममुग्मवे
 निरुहयसरीरदंतमृदुपविदिप) धर प्राणी हे मेघ ! अ यमने तमे विक्षिप्त

एवं 'उद्वाणकम्मवलवीरियपुरिसकारपरक्कमसंजुत्ते' एवमुत्थानकर्म
 वलवीर्यपुरुषाकारपराक्रमसंयुक्तः खलु तत्र 'एवं' अमुनैव प्रकरणे उत्थानं=
 चेष्टाविशेषः-उर्ध्वीभवनम्, उत्साहो वा, कर्म=क्रिया-व्यवसायः, वलं=शरीर
 सामर्थ्यं, वीर्यं=जीवसामर्थ्यं 'पुरिसकार' पुरुषाकारः=पौरुषं वलवीर्ययोर्व्या-
 पारणं 'परक्कमं' पराक्रमः=परमवीर्यम्, एतैः संयुक्तः, ममान्तिके मुण्डो भूत्वा
 अगाराद् अनगारितां प्रव्रजितः सन् श्रमणानां 'निर्ग्रन्थानां' पुन्वरत्तावरत्ता-
 कालसमयंसि' पूर्वरात्रापररात्रकाले वाचनायै यावद् धर्मानुयोगचिन्तायै
 च उच्चाराय वा प्रसूत्रणाय वा अतिगच्छतां च निर्गच्छतां च हस्त संघट्टनानि च,
 पादसंघट्टनानि च यावद् 'रयरेणुगुण्डणाणिय' रजोरेणुगुण्डनानि च, तत्र
 रजः=सूक्ष्मा धूलिः, रेणुः=स्थूला धूलिः, तयोः गुण्डनानि=लेपान् 'नो सम्मं
 सहसि' न सम्यक्=शान्तमनसा 'सहसे' सहनं करोषि, 'खमसि' न क्षमसे
 तन्तणाटादि शब्दरहितं क्षमापूर्वकं शान्तभावं न करोषि 'तित्तिक्खसि' न

और गज की पर्याय मे अपनी इन्द्रियो को उपशमित करनेवाले निरुपहत
 शरीर तुम (एवं उद्वाण कम्मवलवीरिय पुरिसकारपरक्कमसंजुत्ते) उत्थान,
 कर्म, वल, वीर्य, पुरुषाकार और पराक्रम से संयुक्त होकर (मम अंतिए
 मुंडे भवित्ता अगाराओ अणगारिय पव्वडए समाणे) मेरे पास मुंडित हुए
 हो और अगार से अनगारी रूप में दीक्षित हुए हो तो इस तरह होते
 हुए तुम (समणाय निग्गथाण राओ पुन्वरत्तावरत्ताकालसमयसि वायणाए
 जाव रयरेणुगुण्डणाणि य नो सम्मं सहसि) पूर्व रात्रि और अपर रात्रि
 के समयमे वाचना आदि के लिये आते जाते श्रमण निर्ग्रन्थ साधुओं के
 हस्त संघट्टनो जो पाद संघट्टनो को यावत् रजरेणु के लेपों को शान्त
 मनसे क्या सहन नहीं कर सकते हो। (खमसि, तित्तिक्खसि, अहिंसा)

कुणभा जन्म पाप्मा अने छाथीना पर्यायभा पोतानी इन्द्रियोने शांत करनेपर
 निरुपहत शरीरवाणा तमे (एवं उद्वाणकम्मवलवीरियपुरिसकारपरक्कमसंजुत्ते)
 उत्थान कर्म, वल, वीर्य, पुरुषाकार अने पराक्रमी बंधने
 (मम अंतिए मुंडे भवित्ता अगाराओ अणगारिय पव्वडए समाणे)
 तमे भारी पास मुंडित थाया छि अने अगारथी अनगार रूपे दीक्षित थाया
 छि आवी स्थितिभा तमे (समणाय निग्गंथाणं राओ पुन्वरत्तावरत्ताकालसम-
 यंसि वायणाए जाव रयरेणुगुण्डणाणि य नो सम्मं सहसि!) पूर्व रात्रि
 अने अपर रात्रिना वण्णते वायना वगेरेने भाटे आवण्ण करता श्रमण निर्ग्रन्थ
 साधुओना छाथ अने पगनी अथडाभण्णे तेमज धूण वगेरेनी मदीनताने शांत
 मनथी सड़ी शकता नथी? (खमसि तित्तिक्खसि अहिंसासेसि?) अउणडाट

વિવિધસે દૈન્યમાણરિતઉપશમદર્શા ન મજમ્મિ 'મરિયાસેમ્મિ' અપ્પાસે
 ન્થુમાપ્યવસાયેન નિમ્મલકાયતયા નાચતિ' ઠસે, હે વત્સ ! સ્વકલ્યાણાર્થે પરી
 'દોષસર્ગોદિક સર્વથા સહનીયમિત્યાશયઃ। તતઃ સ્વછ તસ્ય મેઘસ્ય અવધા
 રમ્ય અમગસ્ય અંગવર્તો મહાસીરસ્યાન્તિકે પતમર્યે મુક્તા નિસમ્ય શુભો
 પરિણામોઃ' પ્રશ્નભૈરવ્યવસાયેલેક્ષ્યામિવિશુદ્ધમાનામિસ્તદાવરણીયાનાં=વિવિ
 જ્ઞાનમેદેરૂપાણાં જાતિસ્મરણાવરણીયાનાં વર્ષણાં 'સ્વમોવસમણ' ક્ષયોપશમન
 ઉદિઠાનાં સય', અનુદિતાના વિજ્ઞમ્મિત્તોદયત્વમ્-ઉપગમ, તેન 'ઈહાવૂ
 મગગણગવેસણ' ઈહાપોદમાર્ગગણગવેપણમ્=ઈહા=સદર્થામિદુલ્લો રિતર્કા, અવોહ=

સસિ) તતનાદિ શબ્દ રહિત હોઈર છુપ ક્ષમા પૂર્વક જ્ઞાન્ત માત્ર પારણ
 મેહોં કર સકતે હો, દૈન્ય નાર રહિત ઉપશમ અવસ્થા વો પ્રાપ્ત નહીં હો
 સકતે હો ? શુભ અપ્યવસાય સે નિમ્મલ દારીર છોઈર નહીં ઠાઈર સકત
 હો ? હે વત્સ ! અપને કવચાણ કે લિયે ભ્રમણ નિર્મય સાધુ વો માય
 કુષ્ણ પરીવહ મોગ ઉપસર્ગ સય સહન કરના ચાહિયે । (તણ્ણ તસ્સ મહસ્સ
 અણગારસ્સ સમણસ્સ અગવજો મહાવીરસ મતિણ પયમહુ સોચ્છા મિ
 મેમ્મ) હમ પ્રમાણે મેઘકુમાર વો અમગ અગવાન મહાવીર કે મુક્તા
 રવિન્દ્ર સે હમ અર્થ વો સુનકર મોર ઉસે હૃદયમેં અવધારિત કર (સુમેહિ
 પરિણામર્મિ પત્તપેહિ અગ્ગવસાણેહિ હેસ્સાહિ તિસુદ્ધમાણીહિ તપાવર
 વિજ્ઞકમ્માણ તમાવસમેણ) શુભ પરિણામોં સ પ્રસસ્ત અપ્યવસાયોં સે
 વિશુદ્ધમાન હવ્યાઓં સ મતિજ્ઞાનધરણ વમ ક મંદકપ જાતિસ્મરણા
 વરણીય કર્મોં કે ક્ષયોપશમ સે (ઈહાવૂહમગગણગવેસણે) ઈહા, પોદ,
 ધેહીને કમ્મચીલ યધને ચાત જાવ ખારણુ કરી શકતા નથી ? અને દૈન્ય સંહિત
 યધને ઉપશમ અવસ્થા પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી ? શુભ અપ્યવસાયથી સ્થિતતા મેઝ
 વીને સ્થિર બની શકતા નથી ? હે વત્સ પોતાના કમ્માણુ માટે અમણુ નિમ્મલ સાધુને
 છબનમાં આવતા પરીવહ અને ઉપસર્ગ બધાને ચઢન કરવા બોધ્યો (સણ તસ્સ
 મેહસ્સ અણગારસ્સ સમણસ્સ અગવજો મહાવીરસ મતિણ પયમહુ સોચ્છા
 મિસમ્મ) આ પ્રમાણે મેઘકુમારે અમણુ અગવાન મહાવીરના મુખકમગ્ગી આ
 વચ્ચેના સાબળા અને તેમને હૃદયમાં સદી પેઠે ખાણુ કરીને (સુમેહિ પરિણા
 મર્મિ પ્રતપેહિ અગ્ગવસાણર્મિ હેસ્સાહિ તિસુદ્ધમાણીર્મિ તપાવરવિજ્ઞકમ્માર્મ
 મ્મોવસમેણ) શુભ પરિણામોથી પ્રશસ્ત અપ્યવસાયોથી વિશુદ્ધમાન દેશવજોથી
 મતિજ્ઞાનધરણ કર્મોના શેઠ હવ આતિ અમરજાવરણીય કર્મોના ક્ષયોપશમથી, (ઈહાવૂહ
 મગગણગવેસર્મિ) ઈહાવૂહ માર્ગગણગવેસણ (વરેમાવસસ) કરતાં (સગિ

नश्चयः सक न नोत्तमाल विशेषनिश्चयायविचारणारूपः, मार्गणम्= अन्वेषणं यथावारयतरचरूपान्वेषणम्, गवेषणम् मार्गणानन्तरमुपलभ्यस्य स्वरूप-
स्य सर्वतो निर्णयाभिमुखविचारपरम्परालक्षणम्, एतच्चतुष्टयं कुर्वतः, 'सन्निपुण्वे
जाइसरणे' संज्ञिपूर्व जातिस्मरणं=स्वस्य स ज्ञिपूर्वभयसम्बन्धिज्ञान 'समुपपन्ने'
समुपपन्नम् तेन-एतत्पर्य=गजभवसम्बन्धिवृत्तान्त 'सम्मं' सम्मं 'अभिसमेड'
अभिसमेति=जानाति । ततः खलु समेघकुमारः श्रमणेन भगवता महावीरेण
'संभारियपुण्वजाइसरणे' संस्मारितपूर्वजातिस्मरणः=संस्मारितं पूर्वजाति-
स्मरणं=पूर्वभयज्ञान यस्य स तथा, 'दुगुणाणीय संवेगे' द्विगुणातीत संवेगः=
द्विगुणः=पूर्वकालापेक्षया - ततः संवेगः=विषयसुखपरिहारेण मोक्षा-
भिलाषलक्षणो यस्य सः तथा, 'आणदयंसुपुण्णमुहे' आनन्दाश्रुपूर्णमुत्तः-
परमकरुणया भगवदेशनाजनितपरमसोदाश्रुसमृत्मुखः 'हरिसवसेणं' हर्षवशेन
'धाराहयकदवपुष्फपिव' धाराहतकदम्बपुष्पमिव जलधरधारया आहतं=सिक्तं

मार्गण और गवेषण (करेमाणस्स) करते हुए (सन्निपुण्वे जाइसरणे समु-
पपन्ने) अपने संज्ञिभव का जातिस्मरण ज्ञान-अर्थात् पूर्वभय संबन्धी
ज्ञान उत्पन्न हो गया। सो उसने एयमट्टं सम्मं अभिसमेड) अपने हस्ति
भव सम्बन्धी वृत्तान्त को अच्छी तरह जान लिया। (तएण से मेहे-
कुमारे समणेणं भगवया महावीरेण संभारियपुण्वजाइसरणे दुगुणाणीय
संवेगे आणदयंसुपुण्णमुहे हरिसवसेणं धाराहयकदवपुष्फपिव समुस्सुय-
रोमकूवे समणं भगवं वदइ नमसइ) इस प्रकार श्रमण भगवान् महावीर
के द्वारा जिसे अपना पूर्वभय सम्बन्धी भय स्मृत कराया गया है एसा
वह मेघकुमार अब पूर्व कालकी अपेक्षा मोक्षाभिलाषरूप संवेग भाव को
द्विगुणित रूपमें प्राप्तकर आनन्दाश्रु से पूर्ण सुख वाला हो गया और हर्ष
के वश से मेघ धाराहत वदवपुष्प की तरह रोमाञ्चित चारी होकर

पुण्वे जाइसरणे समुपपन्ने) पोताना सज्जिभवत्तु ज्ञाति स्मरणे ज्ञान-ओटवे डे
पूर्वभवत्तु ज्ञानं थयु तेथी तेनळे एयमट्टं सम्मं अभिसमेड) पोताना उस्ति
यथायनी अधी वान सारी रीते ज्ञाणी वीधी (तएण से मेहेकुमारे समणेणं भग-
वया महावीरेण संभारियपुण्वजाइसरणे दुगुणाणीयसंवेगे आणदयंसु-
पुण्णमुहे हरिसवसेण धाराहयकदवपुष्फपिव समुस्सुयरोमकूवे - समणं
भगवं वदइ नमसइ) आ प्रभाणु श्रमणु भगवान् महावीरवडे जेमनाथी तेमना
पूर्वजन्मतु ज्ञान स्मरणे कराववाभा आत्थु छे, ओवा ते मेघकुमार डवे पडेवेथी
अभणु इपभा मोक्षाभिलाषइप संवेग भावने मेणवीने आनदना आसुओथी वडिता
मे वाणा मेघकुमार डपित थता डदण पुप्यनी जेम रोमाञ्चित शरीरवाणा थधने

‘કર્દ્વપુષ્પપિથ’ કર્દ્વપુષ્પમિથ ‘સમુસ્તિપરોમકૃષ્ણે’ સમુચ્છિન્નરોમકૃષ્ણ
 સમુચ્છિન્નરોમકૃષ્ણા યસ્ય સ રોમાશ્ચિત્ત ઇત્યર્થઃ, અર્થ મગવન્ત મહાવીર
 વન્દતે નમસ્યતિ વન્દિત્વા એવમવદત્-‘અઙ્ગપ્પમિર્ણમ્’ અદ્યપમૃતિ સ્વલ્લુ ‘મંતે’
 હે મદન્ત ! મમ ‘દો અચ્છીણિ’ દ્વે અસિણી ‘મોતૂળ’ મુતરવા ‘અવસેસ’ અવશેષઃ
 નેત્રાતિરિત્તઃ સર્વકાયો મયા અમણાનાં નિર્મળાનાં ‘નિસિદ્ધે’ નિષ્પટ્ટ = અપીની
 કૃતઃ શિકર્દ્વ’ इति कृत्वा=इत्युक्त्वा पुनरपि धमण भगवत् महावीर वन्दते
 નમસ્યતિ વન્દિત્વા નમસ્યત્વા એવમવાદીત્-इच्छामि स्वल्लु हे मदन्त ! इदानीं
 સ્વયમેવ=આત્મનૈવ ન તુ પરપ્રેરણયા દ્વિતીયથારમપિ સ્વયમેવ=સાક્ષાત્ મન્ત્રિરવ

उत्सन अमण भगवान महावीर को वदना नमस्का किया । (वंदित्वा
 नमसिच्छा एवं वयासी) वदना नमस्कार करके कि वह अमण भगवान
 महावीर से इस प्रकार कहने लगा-(अङ्गपपमिर्णं मंते ! मम दो अचछीणि
 मोतूण अवसेसेकाए समणाण निगघाण निसीद्वेत्ति वट्टु पुनरपि समण भगव
 महावीर वंदइ नमंसइ वंदित्वा नमसिच्छा एव वयासी) हे मदन्त ! आम
 से मैं अपने समस्त शरीर को दो आंखों के सिवाय धमण निर्मल के
 अपीन करता हूँ । ऐसा कहकर मेघकुमारने अमण भगवान् महावीर
 को वदना की नमस्कार किया । वन्दना नमस्कार करके फिर वह इस
 प्रकार कहने लगा-(इच्छामि यं मंते । इयानि सयमेव दोषपि सयमे
 व पञ्चापिट सयमेव मुञ्जाविउ नाव सयमेव आपारगायरजायामाया
 वचिय धम्ममाहविसउ) हे मदन्त ! मैं इस समय अपनी आत्मा की प्रेरणा
 से पर की प्रेरणा से नहीं-द्वितीय थार भी साक्षात् आपसे ही दीक्षित

અમણુ ભગવાન મહાવીરને વદન અને વારવાર નમસ્કાર કર્યો. (વંદિત્વા નમ
 સિચ્છા એવં વયાસી) વદન અને નમસ્કાર કરીને તે અમણુ ભગવાન મહાવીરને
 આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા. (અઙ્ગપ્પમિર્ણ મંતે ! મમ દો અચ્છીણિ મો
 તૂળ અવસેસે કાણ સમણાણ નિગઘાણ નિસીદ્ધેત્તિ વટ્ટુ પુનરપિ સમણ
 ભગવ મહાવીર વંદઈ નમસંઈ વંદિત્વા નમસિચ્છા એવવયાસી) હે ભદ્રત ! આજથી
 હું આત્મ આપ્તા શરીરને ફક્ત બે આંખો સિવાય અમણુ નિર્મલને અર્પણ કરે છું
 આમ કહીને મેઘકુમારે અમણુ ભગવાન મહાવીરને વદન કર્યા અને નમસ્કાર કર્યા.
 વદન અને નમસ્કાર કરીને તે કહેવા લાગ્યા. (ઇચ્છામિ ય મંતે ! ઇયાનિ સય
 મેવ દોષપિ સયમેવ પચ્ચાપિટ સયમેવ મુંજાવિઠ નાવ સયમેવ આપાર
 ગોયરજાયામાયાવાવચિયં ધમ્મમાહવિસઠ) હે ભદ્રત ! આજથી હું બીજા
 અમણુમણી પ્રેરણને નહિ પણ પોતાના આત્માથી જ પ્રેરિત થઈને બીજા થાર પણ

પ્રવાજયિતુ સ્વયમેવ મુહયિતુ યાવત્ સ્વયમેવ આચારગોચરવિનયવૈનયિક-
ચરણકરણયાત્રામાત્રાવૃત્તિકં ધર્મમ્ 'આરુઙ્ગિચ્ચ' આરુઙ્ગિચ્ચિતુમ્ ઇચ્છામીતિ
પૂર્વેણ સમ્બન્ધઃ, તતઃ સ્વલ્પ શ્રમણો મગવાન્ મહાવીરઃ મેઘ કુમારં સ્વયમેવ
પ્રવાજયતિ, યાવત્ યાત્રામાત્રાવૃત્તિકં ધર્મમારુપ્યતિ । હે દેવાનુપ્રિય ! મેઘ ! એવં
ગન્તવ્યમ્, એવં 'ચિદ્વિચ્ચ' રથાતવ્યમ્, ઊર્ધ્વસ્થાનેન શુદ્ધભૂમૌ, એવં નિપત્તવ્યં=
ઉપવેષ્ટવ્યમિત્યર્થઃ, એવં 'તુયદ્વિચ્ચ' ત્વગ્વર્તિતવ્ય=ગયિત્વામ્, એવં મોક્તવ્ય,
માપિતવ્યમ્—યતનયા ગમનાદિક ઈર્તવ્યમિતિ આયઃ । ઉત્થાય, ઉત્થાય પ્રમાદ-

હોને કે લિયે, મુહિત હોનેકે લિયે, યાવત્ આચાર, ગોચર, વિનય, વૈનયિક, ચરણ, કરણ યાત્રા, માત્રા વૃત્તિ ચાલે ધર્મ કી પ્રરૂપણા કરને
કે લિયે ચાહ રહા હૈ । (તણ સમણે મગવ મહાવીરે મેઘ કુમાર સથ
મેઘ પવ્વાવેડ જાવ જાયા માયાવત્તિયં ધમ્મમાડવલ્લ) મેઘકુમાર કી હસ
પ્રાર્થના પર ધ્યાન દેકર શ્રમણ મગવાન્ મહાવીરને હન્હે સ્વય સર્વવિરતિ
રૂપ મુનિ દીક્ષા પ્રદાન કી—યાવત્ યાત્રામાત્રા વૃત્તિચાલે વર્ગ કા ઉપદેશ
દિયા । એવ દેવાનુપ્પિયા ! ગતવ્ચ એવ ચિદ્વિચ્ચ એવ નિસિચ્ચ એવં
તુયદ્વિચ્ચ એવં શુજિચ્ચ એવં આસિચ્ચ એવં ઉદ્દાય ૨ પાણાણં ભૂયાણં જીવાણં
સત્તાણં સજમેણં સંજમિચ્ચ) પ્રભુને હન્હે સમજાયા—હે દેવાનુપ્રિય મેઘ !
તુમ્હેં હસ પ્રકાર ચલના ચાહિયે, હસ પ્રકાર યતના પૂર્વક વૈઠના ચાહિયે
ઉર્ધ્વસ્થાન સે યતના પૂર્વક શુદ્ધ ભૂમિ પર હસ આસન સે વૈઠના ચાહિયે,
હસ પ્રકાર યતના પૂર્વક કરવટ વદલની ચાહિયે—યતના પૂર્વક સોના ચાહિયે

આપંશ્રીથીજ દીક્ષિત થવા માટે, મુહિત થવા માટે, આચાર, ગોચર, વિનય, વૈન-
યિક ચરણ, કરણ યાત્રા, માત્રા, વૃત્તિવાળા ધર્મની પ્રરૂપણા કરવા ચાહુ છુ (તણ
સમણે મગવ મહાવીરે મેઘકુમાર સથમેઘ પવ્વાવેડ જાવ જાયામાયાવત્તિયં
ધમ્મમાડવલ્લ) મેઘકુમારની વિનતિને લક્ષ્યમા રાખીને શ્રમણ લગવાન મહા-
વીરે તેને જાતે સર્વ વિરતિ રૂપ મુનિ દીક્ષા આપી, અને યાત્રા માત્રા વૃત્તિવાળા
ધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો (એવં દેવાનુપ્પિયા ! ગતવ્ચ એવં ચિદ્વિચ્ચ એવ
નિસિચ્ચ એવં તુયદ્વિચ્ચ એવં શુજિચ્ચ એવં આસિચ્ચ એવં ઉદ્દાય ૨ પાણાણં
ભૂયાણં જીવાણં સત્તાણં સજમેણં સંજમિચ્ચ) અને પ્રભુએ તેમને સમજાવતા
કહ્યું—હે દેવાનુપ્રિય ! મેઘ ! આ રીતે તમારે ચાલવું જોઈએ, આ રીતે યતનથી
તમારે ખસવું જોઈએ, ઉર્ધ્વસ્થાનેથી યતન પૂર્વક આ રીતે નિર્મળ ભૂમિ ઉપર આ
જાતના આસનથી તમારે ખસવું જોઈએ, આ રીતે યતનાથી પાસુ ફેરવું જોઈએ,
આ રીતે યતનાથી સુવું જોઈએ અને આ રીતે યતનાપૂર્વક આહાર લેવો જોઈએ
આ રીતે યતનાથી ગમન—હલનચલન—વગેરે ક્રિયાઓ કરવી જોઈએ અને આ

निद्रादिपरिहारण समयमार्गं स्थित्वा, प्राणानां भूतानां जीवानां मत्त्वानां स यमेन स यमो=रक्षा तन, सय-तद्व्यम् सयतितद्व्यमित्यर्थः। ततः स मेघकुमार भ्रमणस्य भगवतो महावीरस्य इममेतद्व्ये धार्मिकमुपदेश सम्यक् पतीच्छति=पृष्ट्वाति-स्वीकरोति, प्रतीप्य तयैव=भगवदुपदेशानुसारेणैव 'चिह्न' तिष्ठति यावत् संप्रमेन स यतते। ततः स्वस्तु स मेघ-अनगारो जातः ईर्याममित अनगारवर्णको भणितव्य, औपपातिकमुद्रात् सविस्त्रो विज्ञेय। ततः स्वस्तु स मेघोऽनगारः भ्रमणस्य भगवतो महावीरस्य तथास्पाणां स्थविराणामन्तिके सामा

इस प्रकार यतना से आहार का सेवन करना चाहिये यतना पूर्व से पोसना चाहिये-इस प्रकार यतना से गमनादिक्रिया करनी चाहिये-और इस प्रकार सचेत हो हो कर प्रमाद निद्रा आदि प्रमादों के परिस्पाण से सयम मार्गमें स्थित होकर प्राणियों, भूतों, जीवों और सत्त्वादी रक्षा करते हुए उसमें प्रवृत्ति करनी चाहिये। (तएव से मेहे समणस्स भगवतो महावीरस्स अयमेया रुवं धम्मिय उषणस सम्म पठिच्छइ) इस प्रकार भ्रमणभगवान् महावीर क मुख से निर्गत इस धार्मिक उपदेश को मघकुमारने अच्छी तरह स्वीकार कर लिया (पडिच्छिता तह चिह्न जाव समेनण सनमइ) और स्वीकार करके उसी के अनुसार अपनी प्रवृत्ति करना प्रारम्भ काही यावत् व सयम पूर्वक अपना प्रत्येक कार्य करने लग गया। (तएव से मेहे भणगारे जाए ईरियाममिण् अणगारवन्नभो भाणियन्तो) इस तरह वे मघकुमार अनगार ईर्याममितिसुपन्न अनगार बन गया। इस तरह अनगार आस्था का सविस्तरवर्णन औपपातिक सूत्र में किया गया है अतः मिज्ञावु के सिध यह यहाँ से जान लेना चाहिये। (तएव से मेहे अणगारे

प्रभावे आनयेन यानि प्रभइ निद्रा वगेरे प्रमादोना त्मात्र करीने सबभ भाअंभा स्थित यानि प्राणीओ भूतो लोको, अने सत्त्वोनी रक्षा करवाभां प्रवृत्त यवु लोको (तएव स मेहे समणस्स भगवतो महावीरस्स अयमेया रुवं धम्मिय उषणस सम्म पडिच्छइ) आ रीते भ्रमण भगवान् महावीरना सुजेधी नीकत्ता धार्मिक उपदेशने मघकुमार आ रीते स्वीकरो। (पडिच्छिता तह चिह्न जाव समेनण सनमइ) अने स्वीकरीने तेअ प्रभावे सबभपूर्वक धम्मानी प्रवृत्ति यवु करी। (तएव मेहे अनगार जाए ईरियाममिण् भगवारवन्नभो भाणियन्ता) आ प्रभावे मघकुमार अनगार धर्माभिमिति सुपन्न अनगार व। तथा अनगार अण यानु विगत वणन औपपातिक सूत्र भां करवाभा आ उ उ चित्तयुमे तमाधी जणुी वयु लोको। (तएव स मेहे अणगारे समणस्स

यिकादीनि एकादशाङ्गानि अधीते, अधीत्य बहुभिश्चतुर्थषष्ठाष्टमदशमद्वादशैः मासार्धमासक्षपणैरात्मानं भावयन् विहरति। ततः खलु श्रमणो भगवान् महावीरो मेघानगरादिमुनिवृन्दैः सार्धं राजगृहान्नगराद् गुणशिलकाच्चैत्यात् प्रणिनिष्क्रामति, प्रतिनिष्क्रम्य बहिर्जनपदविहारं विहरति। सू १४५।

मूलम्—तएणं से मेहे अणगारे अन्नया कयाइं समणं भगवं महावीरं वंदइ नमंसइ वेदित्ता नमंसित्ता एवं वयासी—इच्छामि णं भंते! तुब्भेहिं अव्वणुन्नाए समाणे मांसियं भिक्खुपडिमं उवसं-

समणस्स भगवओ महावीरस्स एयाख्वाणं थेराणं अंतिए सामाइयमाइयाइं इक्कारसअगाइं अहिज्जइ) इसके बाद वे मेघकुमार अनगर श्रमण भगवान् महावीर के तथारूप स्थविरों के पास सामयिक आदि ११, ग्यारह, अंगों का अध्ययन करने लगे (अहिज्जित्ता बहूहिं चउत्थ छट्ठमदसमदुवालसेहिं मासद्धमासखमणेहिं अप्पाणं भावेमाणे विहरइ) अध्ययन करके फिर उन्होंने अनेक चतुर्थ, षष्ठ, अष्टम, दशम, द्वादश, भक्तों से और मासार्ध मास आदित्पस्याओं से आत्मा को भावित किया। (तएणं समणे भगवं महावीरे रायगिहाओ नगराओ गुणसिलाओ चेइयाओ पडिनिक्खमइ) इसके बाद श्रमणभगवान् महावीरने मेघकुमार आदि अनगरों के साथ राजगृह नगर से उस गुणशिलक चैत्य से विहार किया और—(पडिनिक्खमित्ता बहिया जणवयविहारं विहरइ) विहार कर फिर वे बाहर के जनपदों में विचरने लगे। ॥सूत्र ४५॥

भगवओ महावीरस्स एयाख्वाणं थेराणं अंतिए सामाइयमाइयाइं एक्कारसअगाइं अहिज्ज) त्थार आह मेघकुमार अनगर श्रमणु लगवान महावीरना तथा ३५ स्थविरानी पासे सामयिक वगेरे अगित्थार अ गोनो अस्थ्यास शरु कथो (अहिज्जित्ता बहूहिं चउत्थ छट्ठमदसमदुवालसेहिं मासद्धमासखमणेहिं अप्पाण भावेमाणे विहरइ) अध्ययन कथो आह मेघकुमारे धणु चतुर्थ षष्ठ, अष्टम, दशम, द्वादश, लक्षोत्थी अने मास अर्धमास वगेरे तपस्याओथी आत्माने लावित कथो (तएण समणे भगव महावीरे रायगिहाओ नगराओ गुणसिलाओ चेइयाओ पडिनिक्खमइ) त्थार आह श्रमणु लगवान महावीरे मेघकुमार वगेरे अनगराओनी साथे राजगृहनगरना गुणशिलक चैत्यथी विहार कथो अने (पडिनिक्खमित्ता बहिया जणवयविहारं विहरइ) विहार कथो आह अडारना पीण जनपदोभां विचरणु करवा लाओ ॥ सूत्र “ ४५ ” ॥

पज्जित्ताण विहरित्तए। अहामुह देवाणुप्पिया। मा पडिबध करेह
 तएण से मेहे अणगारे समणेण भगवया महावीरेण अम्मणुन्नाए
 समाणे मासिय भिक्खुपडिम उवसपज्जित्ताणं विहरइ। मासिय भि
 क्खुपडिम अहामुत्त अहाकप्प अहामग अहातच्च अहासम्म काएण
 फासेइ पालेइ सोहेइ तीरेइ किट्टेइ सम्म काएणं फासित्ता पालित्ता
 सोहित्ता तीरित्ता किट्टित्ता पुणरवि समण भगव महावीर वदइ नमसइ
 वदित्ता नमसित्ता एव वयासी इच्छामि णं भते। तुव्वमेहि अम्मणु
 न्नाए समाणे दो मासिय भिक्खुपडिम उवसपज्जित्ताणं विहरित्तए। अहा
 मुह देवाणुप्पिया। मा पडिबध करेह। जहा पढमाए-अभिलाषो
 तहा दोच्चाए, तच्चाए, चउत्थाए, पचमाए, छम्मासियाए, सत्तमा
 सियाए, पढमसत्तराइ दियाए, दोच्चसत्तराइ दियाए, तइयसत्तराइ दियाए
 अहोराठदियाए वि, एगराठदियाए वि। तएणं से मेहे अणगारे धारस
 भिक्खुपडिमाओ सम्म काएण फासित्ता पालित्ता सोहित्ता तीरित्ता
 किट्टित्ता पुणरवि समण भगव महावीर वदइ नमसइ, वदित्ता
 नमसित्ता एव वयासी-इच्छामि णं भते। तुव्वमेहि अम्मणुन्नाए
 समाणे गुणरत्तणमवन्तर तवोकम्म उवसपज्जित्ता णं विहरित्तए।
 अहामुह देवाणुप्पिया। मा पडिबध करेह। तएण से मेहे अणगारे
 पढम मास चउत्थेणं अणिवित्तसेणं तवोकम्मेण दिया टाणुक्कुट्टए
 सूराभिमुहे आयाजणभूमीण जाचावेमाणे राइ पीगसणेण अवाउडएणं
 दोच्च मास छट्ठेण० तच्च मास अट्ठम अट्ठमेण० चउत्थ मास
 दसमेणं अणिवित्तसेण तवोकम्मेण दिया टाणुक्कुट्टए सूराभिमुहे

आयावणभूमि ए आयावेमाणे राइं वीरासणेणं अवाउडएणं पंचमं मासं
 दुवालसमं दुवालसमेणं अणिक्खित्तेणं तवोकम्मेणं दिया ठाणुक्कुडुए
 सूरभिमुहे आयावणभूमी ए आयावेमाणे राइं वीरासणेणं अवाउडएणं,
 एवं खलु एएणं अभिलावेणं छट्ठे चोदसमं चोदसमेणं, सत्तमे सोल-
 समं सोलसमेणं, अट्ठमे अट्ठारसमं अट्ठारसमेणं, नवमे वीसइमं विसइ-
 मेणं, दसमे बावीसइमं बावीसइमेणं, एक्कारस मेचउव्वीइमेणं, वारसमे
 छव्वीसइमं छव्वीसइमेणं, तेरसमे अट्ठावीसइमं अट्ठावीसइमेणं,
 चोदसम तीसइमं, तीसइमणं पन्नरसमे वत्तीसइमं वत्तीसइमणं,
 सोलसम चउत्तीसइमं चउत्तीसइमेणं अणिक्खित्तेण तवोकम्मेणं
 दिया ठाणुक्कुडुए सूरभिमुहे आयावणभूमी ए आयावेमाणे राइं वीरा-
 सणेण य अवाउडएण य । तएणं से मेहे अणगारे गुणरयणसंवच्छरं
 तवोकम्मं अहासुत्तं जाव सम्मं काएणं फासेइ पालेइ सोहेड तीरेइ
 किट्ठेइ अहासुत्तं अहाकप्पं जाव किट्ठित्ता समणं भगवं महावीरं
 वंदइ नमंसइ वांदित्ता नमंसित्ता वहुहिं छट्ठमदसमदुवालसेहिं
 मासद्धमासखमणेहि विचित्तेहि तवोकम्मेहिं अप्पाणं भावेमाणे
 विहरइ ॥सू० ४६॥

टीका—‘तएणं से मेहे अणगारे’ इत्यादि । ततः खलु स मेघोऽन-
 गारः अन्यदा कदाचित् श्रमणं भगवन्तं महावीरं वन्दते नमस्यति, वन्दिस्वा

‘तएणं से मेहे अणगारे’ इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएणं) इसके बाद (से मेहे अणगारे) उन मेघकुमार मुनि-
 राजने (अन्नया क्याइं) किसी एक समय (समणं भगव महावीरं वंदइ

‘तएणं से मेहे अणगारे’ इत्यादि ॥

टीकार्थ—(तएणं) त्थार गाढ (से मेहे अनगारे) मुनि-ग मेघकुमारे (अन्नया
 क्याइ) ओष्ठ ओष्ठ वण्ते (समण भगव महावीर वंदइ नमंसइ) श्रमायु लज-

नमस्तस्मात् त्वं=रक्षमाणमन्त्रेण जघादीत इच्छामि त्वच्छ हे म त। युष्मा
मिरभ्यनुज्ञातः सन् मागिनीं मिश्रुप्रतिमां उपमपद्य=मन्त्रीकृत्य विहृतम्।
भगवानाह-इ देवानुप्रिय! यथामुम्ब=यथाऽऽत्मकत्वाण भवत् तथा कुरु मा
प्रतिपद्य कुरु-प्रमाद मा कुरु इत्यर्थ। अथ प्रतिमाभिहारो वर्ण्यते-गच्छ पारण
समर्थ असम्पूर्ण दशपूर्वभक्तधारी जघायतो नवमपूरस्य तृतीयशतधारी
मवेत्, जिनकल्पित परीपहापसर्ग परिपाहु समय, नानाधाराभिप्रदादि दृष्ट,
धृतादिर्वर्जितादारादिमोगी, महागन्धर्वो हृदसंहननधरः, नाविशान्मा यदि

नमसः) भगवन्भगवान् महावीर को यदना की नमस्कार किया (त्रिमा
नमसिस्ता एवं ययामी वदना नमस्कार करके फिर इस प्रकार निबद्ध
क्रिया-(इच्छामि णं ममे) इ मदन! मैं चाहत हूँ कि (तुम्हारे हि अद्यमणुग्नाए
समाणे) आप से आशापित होता हुआ-(मासिय मिश्रुप्रतिमा उवसपज्जि
चाण विहरित्ताए) मासिकी मिश्रुप्रतिमा को धारण करें। (भगवान् देवानु
प्रिया! मा पणियधंकरेह) प्रभुन कहा है देवानुप्रिय! तुम्हारी आत्मा का
कर्याण जैसे हो वैसा करो-इसमें प्रमाद मत करो (मिश्रुप्रतिमा कैला
प्राप्ती पारण कर सकता है।-इसका सुखाता इस प्रकार है-जो गच्छ इ
पारण करने में समर्थ हो असम्पूर्ण दशपूर्वभक्त का धारी हो भगवा जघाय
से नवमें पूर्व की हनीय आहार वस्तु का धारी हो जिन कली की तात्त पापीप
उपसर्ग को सहन करने योग्य हो, नाना प्रकार के अभिप्रदा आदि से युक्त
हो धृतादिवर्जित आहार का मागी हो, विशिष्ट शक्ति सत्तन हो इदं सह

वान् महावीरने वदन् आने नमस्कार करे। (वदित्ता नमसिस्ता त्वं ययासी)
वदन् आने नमस्कार करने का प्रभावे विनती करे। (इच्छामि णं ममे) हे मदन
हूँ आहु छ है (तुम्हारे हि अद्यमणुग्नाए समाणे) आपनी आज्ञा भेजवीने
(मासिय मिश्रुप्रतिमा उवसपज्जिचाण विहरित्ताए) मासिकी मिश्रु प्रति
माने धारण करे। (जहासुप देवानुप्रिया! मा पणियधं करेह) प्रभुने कहा
है देवानुप्रिय! हे शीते तमा! आत्मानु इच्छाणु थाय ते प्रभावे करे। आ म
इच्छाणुना कामभां चरापणु प्रगाह करे। नही मिश्रु प्रतिमा देख पा लु कही रहे
तेतु रूप्यीकरणु न। प्रभावे छ-हे गच्छो धारणु इच्छामा अभय छ अभयपणु
इशपूर्व भुतन् धारी होय अथवा नम यरी नवभा पूव ही आहार वस्तुने धारण
करनार ऐण, [अनउत्पन्नी लेम पी] अने उपमगने अणुन कनार होय अनउ
नानना अभिप्रदा पगेधेभी न न्न ह। विजय-धी वगेधे पद्येभी रहित आह।

अनगारधर्मासृत्तवर्षिणी टीका अ.१सूत्र. ४: मेघमुने' प्रतिमादितप. स्वीकरणम् ५२३

दुष्टहृत्तादयोऽस्मिन् ससागच्छेयुस्तदापि भयान्पदमपि नापसरति, इत्यादि नियमवान् गुरुणानुज्ञातः सन्नेव प्रणिम्या वहति ।

ततः खलु स मेघमुनेः श्रमणेन भगवता महावीरेणाभ्यनुज्ञातः सन् मासिकीं भिक्षुप्रतिमामुपसपद्य विहरति । मासिकीं भिक्षुप्रतिमाम्=अभिग्रहविशेषस्यात्, 'अहामुत्त' यथा-सूत्र सूत्रनिर्दिष्टविध्यनुसार, 'अहारूपं' यथा कल्पं-कल्पः=स्थविरादिकल्पस्तदनतिक्रमण, 'अहामग्नं' यथाभार्ग=ज्ञानदर्शन-चारित्र्यलक्षणमोक्षमार्गानतिक्रमेण, धर्मोपगमिकमावानतिक्रमेण वा अहा-तच्च-यथातत्त्वं=तत्त्वानतिक्रमेण मासिकी भिक्षुप्रतिमेति शब्दार्थानतिलङ्घनेन इत्यर्थः, 'अहामम्म' यथामम्मं=समभावानतिक्रमेण, 'काएणं' कायेन=शरीरेण, पुनरभिलाषमात्रेण 'फासेइ' स्पृशति गमुं धितकाले सविधिग्रहणात् 'पालेइ' पालयति=वारवारमुपयोगेन तत्परत्वात् रक्षति 'सोहेइ' शोधयति-अतिचार

वनका धारी हो, भावित आत्मा हो, यदि वदाचित् दुष्ट हस्ती आदि जैसे जानवर भी सामना करे तो भय से एक डग भी विचलित होने वाला न हो, इत्यादि नियमों का पालन करती व्यक्ति गुरुदेव की आज्ञा से ही प्रतिमा धारण कर सकता है। (तएण से मेहे अगगारे समणेण भगवया महावीरेण अब्भणुन्नाए समाणे मामियं भिक्खुपडिमं उवसंपज्जित्ता ण विहरइ) हमके बाद उन मेघकुमार अनगारने श्रमण भगवान महावीर से आज्ञापित होकर मामिकी भिक्षुप्रतिमा धारण कर लिया। (मासियं भिक्खुपडिमं अहामुत्तं अहारूपं अहामग्नं अहातच्च अहासम्मं काएणं फासेइ, पालेइ, सोहेइ, तीरेइ, निहेइ,) उस मामिकी भिक्षुप्रतिमा का मुनिराज मेघकुमारने सूत्रनिर्दिष्टविधि के अनुसार स्थविर आदि कल्पके अनुसार ज्ञानदर्शन तथा

कनार होय, अविशेष शक्ति सपन्न होय दृढ सङ्गने धारणु करना होय, भावित आत्मा होय, जो कदाचि दुष्ट छाथी वगेरे जेवा प्राणीओ सामे थाय तो लयथी ओके पणु पगलु पाछण न धरनार होय, आ जतना अने पीज पणु डेटवाड निथमोनु पालन करनारी व्यक्ति गुरुदेवनी आज्ञायीज 'प्रतिमा' धारणु करी शके छे. (तएण से मेहे अगगारे समणेण भगवया महावीरेण अब्भणुन्नाए समाणे मामियं भिक्खुपडिम उवसंपज्जित्ता ण विहरइ) तार णाह अनगार मेघकुमार श्रमणु लगवान महावीरनी आज्ञा मेणवीने मासिकी भिक्षु प्रतिमा धारणु करी (मासियं भिक्खुपडिम अहामुत्तं अहारूपं अहामग्नं अहातच्च अहासम्मं काएणं फासेइ, पालेइ, सोहेइ, तीरेइ, निहेइ) मेघमुनिअे मासिकीभिक्षु प्रतिमानु सूत्रभा गतावधामा आवेदीविधि मुज्जण, स्थविर वगेरे कल्प मुज्जण, ज्ञान दर्शन तेमज्ज

पञ्चसालनात्, 'तीरेऽ' तीरयति-पूर्णेऽपि तद्वर्षे स्वल्पकालावस्थानात्, 'तिरेऽ'
कीर्तयति पारणादिने सूत्रानुसारं यत् यत् कर्तव्यं तत्सर्वं मया कृतं'मित्यर्थं
कीर्तनात् एव=उत्तरीत्या कायेन स्पृष्ट्वा, पालयिष्या, आश्रयिष्या, तीरयिष्या,
कीर्तयिष्या पुनरपि भ्रमण भगवन्त महावीरं वदते, नमस्यति, वन्दिष्या
नमसिपत्वा एवमवदत्-इच्छामि तच्छु हे मदन ! युष्माभिरभ्यनुज्ञात सन्

चारित्र्यरूप मोक्षमार्ग के अनुसार, अथवा अयोपशमिक आर के अनुसार
'मासिकी मिश्रप्रतिमा' इस शब्दरूप तत्त्व के अर्थ के अनुसार समता
मात्र के अनुसार केवल अभिलापमात्र से ही नहीं किन्तु काय से आराधन
किया, बारबार उपयोग पूर्वक उसका परिपालन किया सरक्षण किया-
अतिचाररूप पङ्क (कीचड़) का प्रसारण करते हुए उसका संशोधन किया
अबपि समाप्त होने पर भी कुछ काम तब वहाँ घोर स्थिर रहने से उसके
पार को प्राप्त किया उसका चर्तन किया-'पारणा के दिन जो २ कर्तव्य
होते हैं वे सब मैंने किये' इस प्रकार में उसका वर्जन किया। (सम्म
कारण फासिता पालिका, सोद्विषा, तीरिका, विद्विषा पुनरपि समग्रं मगद
महावीरं वदद्, नमसद्) इस प्रकार 'फासिता' कायसे उसका, स्पष्ट कर
पालिका उपयोग पूर्वक उसका पालन कर सोद्विषा अतिचारों का वहाँ
से संशोधन कर 'तीरिका' उसका पार को प्राप्त कर और 'विद्विषा' उसका
स्मृति कर पुन भ्रमण भगवान् की मयकुमार मुनिराजन घटना की नमस्कार
किया (वन्दिषा नमसिषा एव वदामी-इच्छामि मते दृढमहिं भगवणुष्माए

चारित्र्यरूप मोक्षमार्ग मुण्य अथवा तो क्षयोपशमिक मुञ्ज आसिकी मिश्रप्रतिमा
आ शब्दना अर्थरूप तत्त्व प्रभावे नमताभाव मुण्य इत आसिकाधी नहि पञ्च अथवी
आशोधन कर्तुं बारबार उपयोग करता तेनु यवन कर्तुं अरणा कर्तुं अतिचाररूप पङ्क
(कीचड़) का प्रसारण करने तेनु शोधन कर्तुं, आ घिनी अभासि पञ्च पञ्च मोटा पञ्च
वपत त्या म्पिरे रक्षा तेथी तेना पार ते आभी शक्य तेनु कीर्तन कर्तुं पारणात्
दिवसे ने ने कर्तव्यरूप कर्म दास छे ते अथा मे क्योछि आ प्रभावे तेनु पञ्चन कर्तुं
(सम्म कारण फासिता, पालिका, सोद्विषा तीरिका, विद्विषा पुनरपि समग्रं
मगद महावीरं वदद् नमसद्) आ प्रभावे कामाधी तेने फासिता रूपानि उपभोग पूर्वक
तेनु पालन करीने 'साद्विषा' अतिचारोनु त्याधी संशोधन करीने तीरिका' तेने
पार अभीने अने 'विद्विषा' तेनु कीर्तन करीने करी मुनिदास मेपदुभादे भगव
काजवान महावीरने पवन अने नमस्का कर्म (वन्दिषा नमसिषा एव वदामी

દેવાસિતી ભિક્ષુપ્રતિમાસુપસપચ=ચ્વીકૃત્ય ચ્વલુ વિંદર્તુમ્। અગરાન વદતિ-
 હે દેવાનુપ્રિય ! 'અહામુહ' યથામુદં=યથાત્મકલ્યાણ ભવેત્ તથા કુરુ 'મા
 પહિવંધ' પ્રતિવંધં કુરુ=પ્રમાદ મા કુરુ 'જહા પટમાણ અમિલાવો તહા'
 યથા પ્રથમાયાઃ પ્રતિમાયાઃ અમિલાપ.=વર્ણનં તથા દ્વિતીયાયાઃ પ્રતિમાયાઃ,
 તૃતીયાયાઃ, ચતુર્થ્યાઃ પચ્ચમ્યાઃ તથા પાષ્ણાસિક્યાઃ, સપ્તમાસિક્યાઃ, એવં યાસ્ત-
 દ્વાદશ્યા એકરાત્રિન્દિવાયા અપિ પ્રતિમાયા અમિલાપો વિજ્ઞેયઃ। અત્રાઽય
 વિવેક.-પ્રથમા પ્રતિમા એકમાસિકી, દ્વિતીયા એકમાસિકી, એવ તૃતીયાયાઃ
 સપ્તમ્યન્તાઃ પ્રતિમાઃ પ્રત્યેકમેકૈકમાસપ્રમાણા इत्यर्थः। અયાટ્ટમી-નવમી-

સમાણે દો માસિયં ભિક્ષુપહિમં ઉચ્ચંપજ્જિત્તા ણ વિદ્ધગ્ગિણે) વંદના નમરકાર
 કર ફિર ઉન્હોને પ્રભુ તે ઇસ પ્રકાર કહા-મદત : મે આપસે આજ્ઞાપિત
 હોકર દો માસ મી અવધિચાલી ભિક્ષુપ્રતિમા કો ધારણ કરને કી ઇચ્છા
 કરતા હૈ। (અહામુય દેવાનુપ્રિયા ? મા પહિવંધ કરેહ) મેઘકુમાર કો ઇસ
 પ્રાર્થના પર ધ્યાન દેકર પ્રભુને ડનસે કહા-હે દેવાનુપ્રિય ! તુમ્હારા આત્મ
 કલ્યાણ જિસ તરહ હો વૈસા કરો--ઇસમે પ્રમાઃ મત કરો। (જહાપટમાણ-
 અમિલાવો તહા દોચ્ચાણ, તચ્ચાણ, ચડત્થાણ પચમાણ, છમ્માસિયાણ, સત્ત-
 માસિયાણ) જિસ પ્રમાઃ પ્રથમ ભિક્ષુપ્રતિમા કા વર્ણન હૈ ડસી પ્રકાર સે દ્વિતીય,
 તૃતીય, ચતુર્થી પચમી, પાષ્ણાસિકી, સપ્તમાસિકી યાવત્ એક રાતદિવસ કી
 પ્રમાણવાલી ૧૨વીં પ્રતિમા કા મી વર્ણન જાનના ચાહિયે। તાત્પર્ય ડસ પ્રકાર હૈ
 પ્રથમ પ્રતિમા એક માસ કી હૈ, દ્વિતીય પ્રતિમા એક માસ કી હૈ ડસી તરહ
 તૃતીય પ્રતિમા મે લેકર સતતવીં પ્રતિમા તક કી પાચ પ્રતિમાઈ પ્રત્યેક ચચાક્રમ

હન્ધામિ ણં મંતે તુમ્હેદિં અન્નમણુન્નાં સમાણે દોમાસિય ભિક્ષુપહિમં ઉચ્ચં
 સપજ્જિત્તા ણ વિદ્ધગ્ગિણે) વદન અને નમસ્કાર કરીને તેમણે ભગવાન મહાવીર
 સ્વામીને કહ્યું-કે-હે ભદત ! હુ આપની આજ્ઞા મેળવીને એ માસની ભિક્ષુપ્રતિમા
 ધારણ કરવા આહુ છુ (અહામુય દેવાનુપ્રિયા ! મા પહિવંધ કરેહ) મેઘકુમારની
 વિનતી સાભળીને પ્રભુએ તેમને કહ્યું કે-હે દેવાનુપ્રિય ! જે રીતે તમારૂં આત્મકલ્યાણ
 થાય તે પ્રમાણે કરો. આત્મકલ્યાણના કામમા કોઈ પણ દિવસ આજસ નહિ કે વી બેઠએ
 (જહા પટમાણ અમિલાવો તહા દોચ્ચાણ તચ્ચાણ ચડત્થાણ, પંચમાણ, છમ્મા
 સિયાણ, સત્તમાસિયાણ, પટમસત્તરાટ દિયા) જે પ્રમાણે પહેલી ભિક્ષુપ્રતિમાનું
 વર્ણન છે, તે પ્રમાણે જ બીજી ત્રીજી ચોથી, પાંચમી છ મહિનાવાળી, સાત મહિ
 નાવાળી અને એક રાત-દિવસના પ્રમાણ જેટલી બારમી પ્રતિમાનું વર્ણન બાણુ
 બેઠએ આનુ સ્પષ્ટીકરણ આ પ્રમાણે છે-પહેલી પ્રતિમા એક મહિનાની છે

દશમ્ય પ્રપરુ સસાદોરાત્રપ્રમાણા મવન્તીત્યાહ-મધ્યમસપ્તરાત્રિન્દિવા=પ્રથમાનિ
 સપ્તાત્રિન્દિવાનિ પ્રમાણાનિ ચર્યા સા તથા, અષ્ટમીપ્રતિમા સસાદોરાત્રપ્રમા
 ણેત્યર્થ । ટ્રિન્દિવાનસપ્તરાત્રિન્દિવા=ત્રયમી પ્રતિમાડપિ સસાદોરાત્રપ્રમાણા ।
 એવ દશમી પ્રતિમાડપિ સસાદોરાત્રપ્રમાણા । મહારાત્રિન્દિવાપિ=અષ્ટાદશી પ્રતિમા
 મહોરાત્રપ્રમાણા । અત્ર દિવા સ્વર્ગાર્થો ન વિષક્ષિત ઇતિ માત્ર । અકરાત્રિ દિવાડપિ=
 શ્રાદ્ધી પ્રતિમા પરુરાત્રપ્રમાણેતિ । ગણકાઠે અષ્ટમાસપુ ટ્રાદશપ્રતિમા
 સમાગધનીયાઃ સમાપનાયામ્, વર્ષતો પ્રતિમાવહનનિપિઢન્વાન્તિ માત્ર ।
 પાદશાસ્ત્રિદા મયમહામુને પૂજરવામાવડપિ પ્રતિમાનુષ્ઠાન કથિત તત્
 મર્ચજાપદિદેસ્વાપદોષાવહમિત્યમિત્યાય । તત્તઃ સ્વલુ સ મધોડનગારો શ્રાદ્ધમિષ્ટુ

સ ૧-૧-માસનો ૬, અષ્ટમી નવમી, દશમી, ચ ત્રીન પ્રતિમાઈ મત્યેક
 સાત સાત દિન રાત્ર પ્રમાણ શાલી છે । યહી યાત્ર (૧૬મસપ્તરાત્રિદિવાપ
 દોષ્ચમસપ્તરાત્રિ દિવાપ તદ્દેવ સપ્તરાત્રિદિવાપ) દુન મુતપરો કરા પ્રતિપાદિત
 પો ગઈ છે । યહાં દાવ્ચ' ઓર તદ્દેવ પદો સક્રમશ નવમી ઓર દશમી
 પ્રતિમા યર્ણિત છુદ્દે હ । (અદોરાત્રિદિવાપ ત્રિ અગરાત્રિદિવાપ ચિ) ૧૨ દિન
 રાત્ર પ્રમાણવાળી દોન પર મી ધ્યારદર્શી પ્રતિમા ૧૨ અઢારાપ પ્રમાણવાળી
 હ । મમેં દિવા અષ્ટ કા અથ વિષક્ષિત નહીં છે । ૧૨ રાત્રિ ઓર
 ૧૨ દિન પ્રમાણવાળી મી ધ્યારદર્શી પ્રતિમા કલ્પ ૧૬ રાત્ર પ્રમાણવાળી હ ।
 શોષકાલ મં આઠ મહીનાં મેં એ ૧૨ પ્રતિમાઈ મમારાધનોય ઓર સમાપ
 કરને યોગ્ય છે । કારણ ચાતુમાસ મેં ૧૨ પ્રતિમાઓ કા વહન કરના
 નિષિદ્ધ છે । યદપિ મુનિરામ મધકુમાર ૧૬ દશાહ કે રી જ્ઞાતા એ પૂજારી
 નહીં એ ફિર મી ડનક પ્રતિમાનુષ્ઠાન કા કલ્પન મર્ચજાપદિદે દાન સે મોશ

અને બીજી પ્રતિમા પણ એક મહિનાની છે ત્રીજી પ્રતિમાથી માહીને ચાત્રમી પ્રતિમા
 મુખીની પાચ પ્રતિમાઓ દરેકે દરેક ચથાકમે એક એક મહિનાની છે આઠમી નવમી,
 દશમી આ ત્રણે પ્રતિમાઓ ચાત્ર ચાત્ર દિવસ રાત્ર પ્રમાણવાળી છે એ ૧૨ રાત્ર(દોષ્ચ
 મસપ્તરાત્રિદિવાપ તદ્દેવ સપ્તરાત્રિદિવાપ) આ મુત્ર દ્વારા પૂજાર કરવામા આવે છે
 બહોં દોષ્ચ અને તદ્દેવ પદો વટે અનુક્રમે નવમી અને દશમી પ્રતિમાનુ વજુ ન
 કરવામા આવ્યું છે (મહોરાત્રિદિવાપ ત્રિ અગરાત્રિદિવાપ ચિ) અત્રિધારમી પ્રતિમા
 એક દિવસગત તેમજ એક દિવસ પ્રમાણ જેટલી હોવા છતાં એક અઢેશત્ર પ્રમાણ
 વાળી છે આમા દિવ ચળવેનો અર્થ વિવક્ષિત નથી એક રાત્રિ ને એક દિવસ
 પ્રમાણ જેટલી પણ બારમી પ્રતિમા ફક્ત એક રાત્ર પ્રમાણવાળી છે ચેરકાળમા આ
 મહિનામાં આ બાર પ્રતિમાઓ ડમાગધનીય અને અમાસ કન્વા યોગ્ય છે કેમકે
 દ્વામાત્રમા આ પ્રતિમાઓનુ વહન કરવુ નિષિદ્ધ છે ને કે મુનિરામ મધકુમાર
 એર દશામના ૪ જ્ઞાનાદના તેપૂજારી હતા નહિ છતાં એ તેમના પ્રતિમાનુ જાનવુ આ

प्रतिमाः सम्पक् आयेन स्पृष्ट्वा पालयित्वा गोत्रयित्वा, तीरयित्वा, कीर्तयित्वा यत्रैव भगवान् महावीरसन्नैतोपागत्य पुनरपि श्रमणं भगवन्त महावीर वन्दते नमस्यति वन्दित्वा नमस्यित्वा एवमवादीत-इच्छामि खलु हे भदन्त ! युष्माभिरभ्यनुज्ञातः सन् 'गुणरत्न संवत्सरम्' विनयश्रुताचारप्रभूतनिर्जरादि-गुणा एव रत्नानि यत्र स गुणरत्नः संवत्सरो यस्मिन्तपसि, तद् गुण-रत्नमवत्सरं, अथवा 'गुणरयणसवच्छरं' इत्यस्य गुणरत्न संवत्सरं इतिच्छाया, गुणानां-निर्जरा विशेषाणां रत्नं=कारणं संवत्सरेण=सतृत्तयमागवर्षेण यस्मिन्तपसि तत् तथा, तत् 'तत्रो कम्म' तपः कर्म 'उव सपज्जित्ताण' उप

वह नहीं है। (तएणं से मेहे अणगारे वारसभिवक्षु पडिमाओ सम्मं काएणं फासित्ता, पालित्ता, सोदित्ता, तीरित्ता, किट्टित्ता, पुणरवि समण भगवं महावीरं वदड, वदित्ता नमसित्ता एव वयासी) वाद में मेघकुमार मुनिराजने १२ भिक्षु प्रतिमाओं को अच्छी तरह काय से आराधित करके, चार २ उपयोग पूर्वक उनका परिपालन करके, अतिचाररूप कीचड को उनसे दूर करके, उनके पारको प्राप्त करके उनका कीर्तन करके पुनः श्रमण भगवान् महावीर को वदना श्री-नमस्कार किया-वदना नमस्कार करके फिर वे इस प्रकार कहने लगे (इच्छामि णं भंते तुब्भेहिं अब्भणुणाए समाणे गुणरयणसवच्छरं तत्रो कम्मं उवमंपज्जित्ता णं विहरित्तए) हे भदन्त ! मैं आपसे आज्ञा प्राप्त कर गुणरत्नरूप संवत्सर वाले तपः कर्म को करना चाहता हूँ विनयाचार, श्रुताचार प्रभूतनिर्जरा आदि ये गुण गब्द के वाच्यार्थ हैं। ये रत्न जिम तप में हैं वह गुणरत्नतप है। ऐसा तप है भदन्त !

अथ सर्वज्ञोपदिष्टं होवाथी सद्यो नथी (तएणं से मेहे अणगारे वारसभिवक्षु पडिमाओ सम्मं काएणं फासित्ता, पालित्ता, सोदित्ता, तीरित्ता किट्टित्ता पुणरवि समण भगव महावीर वदड नमंमद, वदित्ता, नमसित्ता एव वयासी) त्थारपथी मुनिनाञ्च मेघकुमारे धावाथी सारी पेठे गार भिक्षुप्रतिमाओने आराधित करीने वारवार उपयोग पूर्वक तेमनु पालन करीने, अतिचार रूप कादवने तेमनाथी हर करीने, तेमनो पार पाभीने, तेमनु कीर्तन करीने करी श्रमण भगवान् महावीरने वदन अने नमस्कार कथा वदन अने नमस्कार करीने तेमणे कथु-इच्छामि णं भंते तुब्भेहिं अब्भणुणाए समाणे गुणरयणसवच्छरं तत्रो कम्मं उव संपज्जित्ता णं विहरित्तए) हे भदन्त ! हे आपनी आज्ञा भेजवीने गुणरत्नरूप संवत्सराणा तपदर्शने करवा आहु छु विनयाचार, श्रुताचार, प्रभूतनिर्जरा वगेरे आ 'गुण' शब्दने वाच्यार्थ छे, आ न्तो ने तपमा छे ते 'गुणरत्नतप' छे हे भदन्त !

सपथ तल्लु=स्त्रीकृत्य विहारपथ' निरुत्तम्, वृन्धामीति पूरणे स-व-प ।
 मघमुने वष धुत्वा भगवानाह-'अहामुह' इत्यादि । हे देवानुमिय ! यथा
 सुम्भ, ममाद् माकुरु । ततः-भगवदाज्ञावचनधारणान्तर तल्लु स मेघोऽ
 नगार प्रथम मास=प्रथमे मास, 'चउत्थ' चउत्थेण' चतुर्थचतुर्थेन चतुर्थ चतुर्थी
 नन्तरं चतुर्थ-चतुर्थे तेन, चतुर्थचतुर्थमत्तेन=एकौ तोपरासेनत्यर्थे, 'अणिक्विचत्तेण'
 अनिक्विचत्तेन=अविआत्तन 'सवोक्कम्मण' तप कर्मणा, दिया' दिया=दिवसे
 'ठाणुक्कुट्टण' स्थानीत्तुडुक=उत्तुडुकाऽऽमनन, 'युराभिमुहे' युराभिमुहं,
 आयावणभूमिप' आतापनभूमि, आयावेमाणे' आतापयन्=आतापनां कुर्वन्
 'रा' रात्रौ 'वीरासणेण' वीरासनन=सिंहासनोपविष्टस्य सुविन्यस्तपाइस्सा
 पनीतसिंहासनस्यव यदवस्थानं वद् वीरासन तेन, धीतातापना कुर्वन् रूप

सुनोपमाग सहित एक वर्ष में करना चाहता हूँ भयरा, सक्ता यह भी मत
 मच होता है कि मैं निर्जराधिसेयरूप गुणों के कारण भूत रूप को तृतीय
 माग सहित १ वर्ष में (१६ मास में) करना चाहता हूँ । (अहामुह देवानु-
 मिया । मा विषय करेह) मेघ कुमार की इस बात को सुनकर प्रभुने उन
 स कहा कि हे मेघ ! तुम्हें जिस तरह सुख मिले-वैसा करो-१ सप्ताह भी
 प्रमाद् मत करो । (तएव स मह अणगारे पडम मास चउत्थ चउत्थेण
 अणिक्विचत्तेण सवोक्कम्मण दिया ठाणुक्कुट्टण मूरभिमुहे आयावणभूमिप
 अवाउठण्ण आयावेमाणे राइ वीरासणेण) इसक बाद उन मेघकुमार (मुनि
 राजने प्रथम मास में चतुर्थ चतुर्थमत्त निन्तर क्रिया । दिग् म उत्तुडुका
 सनसे आतापनभूमि पर बैठकर सूर्य की तरफ मुख करके आतापना सेते ।
 रात्रि में मुखवस्त्रिका और चोल्पा के भवितरित पक्षों को छोड़कर

येव तप त्रीज साग सहित एक वर्षमां करना चाहतु छ अथवा आने अथ' आ
 प्रभावे पक्ष यथ यके छ के छ निज र विशेषरूप सुखाना कालभूत तपने त्रीज
 साग सहित एक वर्षमां साग भक्षिनामा क व चाहतु छ अहामुह देवानुमिया ।
 मा पडिपय करेह) मेघकुमारनी आ बात सावर्गिने प्रभुने तेमने कहु के-के
 मेघ ! तमने जे काममा सुख भजे ते करे एक सप्ताह पक्ष प्रमाद् कश नहि
 (तएव स मेहे अणगारे पडम मास चउत्थ चउत्थेण अणिक्विचत्तेण तवा
 कम्मणे दिया ठाणुक्कुट्टण मूरभिमुहे आयावणभूमिप अवाउठण्ण आया
 वेमाणे राइ वीरासणेण) त्थार आइ मेघमुनिने पडेशा भक्षिनामा अतुथ अतुथ सतत
 अतत सतत उथा विवममा उत्तुडुकाभनधी आतापनभूमि उर रेभिने अथ नी तरक् गो करीने
 आतापना सेता हता रात्रिमा सुपवस्त्रिका अने आइ पट भिवाचना वस्त्रोत्थने

स्थितः, कथं भूतोऽमौ व्यवस्थितः!! इति जिज्ञासायामाह—‘अवाउडण’ अपावृतः= ‘ण’ इति वाक्यालंकारे, मुखवक्षिणाच्चोलाट्टातिरिक्त वस्त्ररहितः, ‘दोच्चं मासं छट्ठं छट्ठेण’ द्वितीये मासे पण्ठपण्ठेन=पण्ठभक्तानन्तरं पण्ठभक्तेन ‘अणि-क्खिक्खेण’ अनिक्षिप्तेन=विश्रान्तेन, तपः कर्मणा दिवास्थानोत्कुटुकः—उत्कुटु-कासनः सूर्याभिमुख आतापनां कुर्वन् रात्रौ वीरासनेन शीतातापनां कुर्वन् अपावृतः सन् व्यवस्थितः। द्वितीयमासेऽपि अन्यत् सर्वं प्रथममासवत्, केवलं पण्ठभक्त तपः कर्मेति विशेषः, इति आह। एवं तृतीयमासादारभ्य षोड-शमामपर्यन्तं प्रत्येकमासे षष्टमभक्तादिक्रमेण षोडशमासे चतुर्विंशत्तमभक्तं तपःकर्मेत्येव विशेषः, अन्यत् सर्वं प्रथममासवदिति। षोडशसु मासेषु तपसां दिवसाः सप्ताधिकचतुःशत (४०७) सम्प्रगता भवन्ति। तेषां दिवसानां

वीरासन से स्थित होकर उन्होंने शीत की आतापनाली (दोच्च मासं छट्ठं छट्ठेण० तच्चं मासं अट्ठमं अट्ठमेणं चउत्थ मासं दसमं दसमेणं अनिक्खित्तेण तवो कम्ममेण दिया ठाणुक्कुटुए मराभिमुहे आयावणभूमिए आयावेमाणे राइ वीरासणेण अवाउडण इत्यादि) द्वितीय मास में उन्होंने निरन्तर पण्ठ पण्ठ भक्त किया। दिन में उत्कुटुकासन से स्थित होकर सूर्य की तरफ मुख करके सूर्य की आतापनाली। रात्रि में अपावृत हो कर वीरासन से स्थित हो शीतातापना ली। इसी तरह तृतीयमास से लेकर सोलह महीने तक प्रत्येक मास में षष्टमभक्तादिक्रम के क्रम से सोलहवें महीने में उन्होंने चोतीगवा भक्त किया। बाकी रातदिन समस्त क्रियाएँ प्रथम मास की तरह ही वे करते रहें। इन सोलह महीनों में तपस्या के दिनों का प्रमाण ॥४०७॥ होता है। इन दिनों के १३ महीना और ७ दिन होते हैं। पारग

वीरासनमा भेरीने तेमणु शीतनी आतापना दीधी (दोच्च मासं छट्ठं छट्ठेण तच्च मासं अट्ठमं अट्ठमेणं चउत्थ मासं दसमं दसमेणं अनिक्खित्तेणं तवो कम्ममेण दिया ठाणुक्कुटुए मराभिमुहे आयावणभूमिए आयावेमाणे वीरासणेणं अवाउडण इत्यादि)—भील महीनामा तेमणु सत्तत्त पण्ठ पण्ठ लक्ष्ण कथीं दिवसमा उत्कुटुकासने स्थित यधने अर्थनी तरइ भो रात्रीने सूर्यनी आतापना दीधी रात्रिमा निर्वस्त्र यधने वीरासनमा स्थित यधने शीतातापना दीधी आ रीते ७ त्रील मडिनाथी महीने सोण महीना सुधी दरेइ मडिनामा अष्टम लक्ष्ण वगेरे-ना कभथी सोणमा मडिनामा तेमणु चोतीय लक्ष्ण कथीं भील शेष रातदिवसनी णधी क्रियाओ पडेला मडिनानी जेम ७ तेओ कत्ता रह्या आ सोण मडिनामा तपस्थाना दिवसोत्तुं प्रमाण “४०७” होय छे आ णधा दिवसोनी गणुत्री कुरीओ

अथोदशमासाः सहस्रदिनानि भवन्ति । पारणकदिवसास्तु त्रिसप्तति (७३) सख्यका इति शोभ्यम् । धर्मिनः मासे अष्टमभक्तादितपसोर्थावृत्ति दिना न पूर्यन्ते, तावन्ति दिनाः यथेतेनमासाद् गृहीत्वा परणीयानि, अपिक्ता चाप्रेतन मासे क्षतयानि । उक्तं च—

पण्णरस १५ वीस २० चउवीस २४ चेव, चउवीस २४ पण्णवीसाय
चउवीस २४ एकवीसा, २१, चउवीसा २४ सनवीसा य ॥१॥
वीसा ३० तेवीसा ३३ विष, चउवीस २४ छवीस २६ अहवीसा य २
वीसा ३० वलीसा २२ विष, सालसमाससु वध दिवसा ॥२॥

पोहससु मासेषु प्रथम मासे तपसो दिवसा पञ्चदश १५
भवन्ति, द्वितीये मासे त्रिंशतिदिवसा भवन्ति, तृतीये मासे चत्वारिंशतिदिवसाः
इत्यादि क्रमेणेति शोभ्यम् ।

पण्णरस १५ दम १० दृढ छप्प १५ चउर ४ पञ्चमु य तिप्पि ३ तिप्पि ३ ।

पचसु २ दो दो २ य तद्वा, गोळममासेसु पारणगा ॥३॥

पोहससु मासेषु—प्रथम मासे पारणानां त्रिंशत्—अथ पञ्चदश १५
दशा १ श्राव्यादि क्रमेणेति शोभ्यम् ।

ततः स्वल्पं स मयाऽनगारः गुणरत्न सञ्चमर तप र्मे यथायुत्र सम्पन्न
कायेन स्पृशति पालयति, शोचयति, कीर्तयति, यथायुत्र यथा कर्म यावत्

के दिनों की संख्या ७३ होती है। जिस महीने में अष्टमभक्तादितपस्या
के जितने दिन रहें—वे आगे के महीने से छेहर उठने दिनों की पूर्ति
कर लेनी चाहिये। अधिक होने पर उन्हें आगे के मास में सम्मिलित कर
देना चाहिये। 'पण्णरसवीस'—इत्यादि ये गाथाएँ तपस्या और पारणा के
दिनों की संख्या शोभक हैं (तपण स मह अणगार गुणरपणसरच्छर
तपोकम्म आहामुत्त माव मम्म काएण फासड पाण्ड, सोहद, तीरेद,
फिट्ठेद, अहामुत्त अहाकप्प माव किट्ठिवा समम मगम महावीर, वड्ड, ममे

तो तेर भद्धिना अने आत दिवस होय छ या ज्ञाना दिवसानी अथवा तेतेर होय
छ ने भद्धिनामा अष्टम भक्त वगेरे तपाम्भाना छट्ठा दिवस होय छ, तेमनी
आमणना भद्धिनामी मांछी ते तेठ्ठा दिवसानी पूति हरी लेवी ब्रेथजे, वधादे दिवसे
थर वय तो आमणना भद्धिनामा तेमने सामेत हववा ब्रेथजे 'पण्णरसवीस'
इत्यादि वगेरे गाथाको तपस्या अने पारणाना दिवसानी अथवा वतलनाही छे।
(तपण स मह अणगार गुणरपणसरच्छर तपोकम्म आहामुत्त माव सम्म
काएण फासड, पाण्ड, सोहद तीरेद, किं द, अहामुत्त, अहाकप्प जाव

कीर्तयित्वा श्रमण भगवन्तं महावीरं वन्दते नमस्यति वन्दित्वा नमस्यित्वा
बहुभिः षष्ठाष्टमद्वाद्वाः सासार्धमातक्षपणैः निचित्रैस्तपः कर्मभिरात्मानं
भावयन् विहरति ॥ सूत्र ४६ ॥

मूलम्—तएणं से मेहे अणगारे तेणं उरालेणं चिउलेणं
सस्सिसरीएणं पयत्तेणं पग्गहिएणं कत्थाणेणं सिवेणं धन्नेणं संगहेणं
उदग्गेणं उदारएणं उत्तमेणं महानुभावेणं तवोकम्मेणं सुक्के सुक्खे
लुक्खे निम्मंसे निस्सोणिए किडिकिडियाभूए अट्ठिचस्सावणच्चे किसे धम
णिसंतए जाए याविहोत्था । जीवं जीवेणं गच्छइ, जीवं जीवेणं चिट्ठइ,
भासं भासित्ता गिलायइ, भासं भासमाणे गिलायइ, भासं भासि-
स्सामित्ति गिलायइ । मे जहा नामए, इंगालसगडिया वा कट्टसग-
डिया वा पत्तसगडिया वा तिलसगडिया वा एरंड कट्टसगडिया वा
उण्हे दिन्ना सुक्का समाणां ससइं गच्छइ ससइं चिट्ठइ, एवामेव मेहे

सइ, वदिता नमसित्ता बहूहिं छट्ठमदसमदुवालसेहिं मासद्धमासस्समणेहिं
विचित्तेहिं तवोकम्मेहिं अप्पाण भावेमाणे विहरइ) इम प्रकार अनगार
मेघकुमारने गुणरत्न रूप संवत्सर वाले तप कर्म को अच्छी तरह काय से
स्पर्श किया पाला, जोषित किया, उसके पार को पाया उसका कीर्तन किया ।
यथामुत्र यथाकल्प यावत् कीर्तन करके फिर उन्होंने श्रमण भगवान्
महावीर को वदना की उन्हें नमस्कार किया । वदना नमस्कार करके इन
विचित्र षष्ठाष्ट अष्टम, दश द्वादश, सासार्ध मात क्षपणों से आत्मा को
भावित किया । ॥ सूत्र ४६

किट्ठित्ता समणं भगवं महवीर, वदइ, नमस्सइ, वदिता नमसित्ता बहूहिं
छट्ठमदसमदुवालसेहिं मासद्धमासस्समणेहिं विचित्तेहिं तवोकम्मेहिं
अप्पाणं भावेमाणे विहरइ) आ प्रमाणे अनगार मेघकुमारने गुणरत्नरूप संवत्सर
वाणा तपकर्मने सारी रीते अथाथी स्पर्श्यं कथुं पाण्यु, शोषित कथुं तेनो पार
पाभ्या, तेनु कीर्तन कथुं यथामुत्र यथाकल्प अने कीर्तन करीने तेण्हे भगवान्
महावीर स्वामीने वदन अने नमस्कार करीने आ अट्ठलुत षष्ठाष्ट, अष्टम दशम,
द्वादश सासार्धमास क्षपणोत्थी आत्माने भावित कथी ॥ सूत्र ४६ ॥

अणगारे ससद् गच्छद् ससद् विट्ठद्, उवचिप् तवेणं, अवचिप् मस
 सोणिणं, इयासणे इव भासरासिपरिच्छन्ने तवेणं तेण ण तवतेयसि
 रीए अईव अईव उवसोभेमाणे चिट्ठद्। तेण कालेण तेण सम
 ण समणे भगव महावीरे आइगरे तिस्थगरे जाव पुव्वाणुपुव्वि
 चरमाणे गामाणुगाम दूइज्जमाणे सुह सुहेणं विहरमाणे जेणामेव राय
 गिहे नयरे जेणामेव गुणसिलए चेडए तेणामेव उवागच्छद् उवाग
 च्छित्ता भट्ठापडिक्ख उग्गह उग्गिण्हित्ता सज्जेणं तवसा अप्पाणं
 भावेमाणे विहरद् ॥सू० ४७॥

टीका—तएण स मेह अणगारे तण उराछेण इत्यादि। ततः
 भिक्षुप्रतिभा,—गुणरत्नसमत्सरतपः प्रभृतिस्मात्पुनरुत्तरं स मेघोऽनगरा-
 मशमुनिः, तण' तेन उत्कृष्टरीत्या समाचरणेन भूतएव 'उराछेणं=प्रधानं
 इहलोकाद्यां सावर्जित्यात् चित्तलभ' विपुलं बहुकालसमाचरणात् 'सस्तिरी-
 ण' सभ्रीकेण=सन्नोमेन वाद्याभ्यन्तरगानिर्वर्तितत्वात् 'पयसेणं' मह

'तएणं से मेह अणगारे' इत्यादि।

टीकार्थ—(तएण) इसकें पाद-भयात् भिक्षुप्रतिभा तथा गुणरत्नरूप
 समत्सर पाछे तप आदि की समाप्ति कें अनंतर (से मेह) ये मेघकुमार
 मुनिराज (तेण) उत्कृष्ट रीति स आराधित किय उस (तवोकम्मोसं) तपः
 फल कि जो (उराछेण) इह लोक आदि की आश्रयता से पणित होने के
 कारण उदाररूप था (विपुलं) बहुतकाल तक आचरित होने के कारण
 विपुल था (सस्तिरीएण) बाद्य और आभ्यन्तर की गानि स रचित होने
 के कारण जो सभ्रीक था (पयसेण) शुक्यारा दिया गया होने के कारण

'तएणं से मेह अणगारे' इत्यादि।

टीकार्थ—(तएण) त्वात्पादभ्येष्टैके भिक्षु प्रतिभा तेभ्य गुण रत्नसमत्सर
 बाण्य तप वनेरेनी सम्भाति पथी (से मह) मेघ मुनिजे (तेण) उत्कृष्ट रीते
 आराधयामा आवेक्षा (तवा पम्मण) तप फल ने के ने (उराछेणं) छि वेड
 वनेरेनी आश्रयस्थी वनि'त होवाने कारणे उदार रूत (विपुलेणं) बहु वमत
 सुधी वाच्यारमा मूढायेन होवासी विपुल रूत, (सस्तिरीएणं) बाद्य जने
 अभ्यन्तरनी गानिमी रचित होवाने बीपि ने सभ्रीक (गोवा मुण्य) रूत (पयसेणं)

होन=गुरुणा प्रदत्तत्वात्—‘पग्गहिणं’ प्रगृहीतेन=सचिनयगृहीतेन बहुमानपूर्वकं
गृहीतत्वात् ‘कल्लाणेण’ कल्याणेन=शुभजनकेन—अग्रिमहित प्रापकत्वात् ‘सिवेण’
शिवेन=निरुपद्रवेण शिवहेतुत्वात् ‘धन्नेण’ धन्येन=प्रशंसनीयेन निरतिचार
समापकत्वात् ‘मंगल्लेण’ मंगल्येन=कुशलस्वरूपेण सकलदुरितोपशमकत्वात् उद-
ग्गेण’ उदग्गेण=उत्तरोत्तरं वृद्धिमता पराक्रमशालिसमाराधितत्वात् ‘उदारएण’
उदारेण=प्रबलेन निरुपद्रवबहुल्यात् ‘उत्तमेण’ उत्तमेन= श्रेष्ठेन अकामनि-
र्जरा वर्तित्वत्वात् ‘महाणुभावेण’ महानुभावेन=महाप्रभावेण स्वर्गापवर्गादिहेतुत्वात्
‘तवोकम्मेण’ तपः कर्मणा ‘सुक्के’ शुष्कः नीरसशरीरत्वात् ‘भुक्खे’ बुभुक्षितः
कठिनतपश्चर्यावशात् ‘लुक्खे’ रुक्षः तैलाद्यभ्यङ्गरहितत्वात् ‘निम्मंसे’ निर्ममः
तपसा दौर्बल्येन मांसोपचयरहितत्वात् अतएव ‘निस्सोणिए’ निःशोणितः
तद्वर्धकाहाराद्यभावात् ‘किडिकिडियाभूए’ किटिकिटिकाभूतः मासवर्जित

जो प्रदत्त था (पग्गहिण) बहुमानपूर्वक गृहीत होने के कारण जो प्रगृहीत था
कल्लाणेण) अग्रिमहित का प्रापक होने के कारण जो शुभजनकथा (सिवेण)
शिवका हेतु होने से जो उपद्रव रहित था (धन्नेण) अतिभागों से रहित
होकर समाप्त होने के कारण जो प्रशंसनीय था (मंगल्लेण) सकल पापों
का उपशमक होने के कारण जो कुशल स्वरूप था (उदग्गेण) पराक्रमशाली
मेघकुमार अनंगार द्वारा समाराधित होने के कारण जो उत्तरोत्तर वृद्धि
से युक्त था—(उदारएण) निरुपद्रव की बहुलता विशिष्ट होने के कारण जो
उदार था (उत्तमेन) अकामनिर्जरा से रहित होने के कारण जो—श्रेष्ठ था
(महाणुभावेण) स्वर्गापवर्ग आदि का हेतु होने से जो महाप्रभावशाली था
(सुक्के भुक्खे लुक्खे निम्मंसे निस्सोणिए किडिकिडियाभूए) भूख से युक्त

शुद्धिद्वारा अपायेलु होवा भदल ने प्रदत्त હતુ ((પગ્ગહિણ) બહુ જ સન્માન સ્વી-
કારવામા આવ્યું હોવા બદલ તે પ્રગટિત હતુ, (કલ્લાણેણ) અગ્રિમ હિતનુ
પ્રાપક હોવા બદલ જે શુભ જનક હતુ (સિવેણ) કલ્યાણનો હેતુ હોવા બદલ જે
ઉપદ્રવ વગરનુ હતુ (ધન્નેણ) અતિચાર વગર સમાપ્તિ સુધી પહોચવા બદલ જે
પ્રશંસનીય હતુ (મંગલ્લેણ) બધા પાપોનુ ઉપશમક હોવા બદલ જે કુશળ સ્વરૂપ
હતુ (ઉદગ્ગેણ) મેઘકુમાર જેવા પરાક્રમી અનંગાર દ્વારા સમરાધિત હોવા બદલ
જે દિવસે દિવસે વૃદ્ધિ યુક્ત હતુ ‘ઉદારેણ’ નિરુપદ્રવતાના બાહુલ્યથી યુક્ત
હોવા બદલ જે ઉદાર હતુ, (ઉત્તમેણ) અકામનિર્જરા વગરનુ હોવા બદલ જે ઉત્તમ
હતુ (મહાણુભાવેણ) સ્વર્ગ અને મોક્ષ વગેરેનુ કારણ હોવા બદલ જે મહાપ્ર-
ભાવવાળુ હતુ તેને કરવા લાગ્યા જેનાથી (સુક્કે ભુક્કે લુક્કે નિમ્મંસે નિસ્સો-
ણિએ કિડિકિડિયાભૂએ) મેઘકુમાર બ... થઇ ગયા, શરીરમા રુક્ષતા દેખાવા લાગી.

स्वाद उपवसनाशा असिजनिता या किन्किजिन्सा=उद्दुषिष्य तां भूता=
पाप्माः स तथोक्तः, उपवसनादीं भुष्टान्धिनितकटिगिन्सागद्व्यात् इत्यर्थः।
‘मद्विषममावणध्द अभिचमननद मांसशोणिता भुष्टात् कवमस्थिचर्म-
षान इत्यर्थः। ‘किम’ कृग=दुर्धूल, ‘धमजिमनप’ धमनिनतता=व्यक्त
नाडीयः मातृक्षयग दृश्यमाननाडीकत्वात्, ‘जाए याचि होत्या’ जातयाप्यगवत्
‘जीव जीवेण गच्छइ’ जीव जीयेन गच्छति=आत्मघटन गच्छति न तु शरीर
घटन, एष आत्मबलेन तिष्ठति ‘मांसं मासिता गिलायइ’ भाषां मापित्वा
ग्लायति=भाषणानन्तर ग्लानिमाप्नोति, ‘मांस भासमाण गिलायइ’ भाषा
भाषमाणः सनग्लायति-भाषणममये ग्लानो भवति, तथा-‘मांस मासिस्ता
हो गय, शरीर में रक्ता दिखलाई देने लगी। मांस के उपनय (हृदि) स हीन
हो गये, खूनवर्धक आहार आदि क भभाव स खून से रदित हो गये उन्नत
पैठते उनकी हड्डियों स मांस रदित होने क कारण किन्किटिका छन्द
होने लगा केषस हड्डी और घमडा ही उनके शरीर म अवशिष्ट रहा
कि जिम से वे बहुत अधिक दुर्धूल हो गये, (धमजिसमप जाए याचिहात्या)
नाहिया उनके शरीर में स्पष्ट दिखलाई देने लगी। इग तरह की उनकी
स्थिति हो गई। (जीव जीवेण गच्छइ, जीवजीवेण चिह्नं मास मासिषा
गिलायइ) वे चलते ता शरीर क घस पर नहीं आत्मा क पर पर ही
चलते बैठते तो आत्मा के घस ही बैठत, शारीरिक पर से नहीं। रोखने के
बाद उहे धकावट हात होने लगती। (मांसमासमाणे गिलायइ, मांसं
मासिस्तमिसिगिलायइ) सोलते समय भी वे ग्लान होने लग जाते। मैं
बोल्नुगा इस विचार से भी उन्हें कष्ट का अनुभव होने लगना। मतमर
भासना उपमय (वर्द्धन) थी तेजो रदित यह गया उठता जेसता मास सुकई
ज्याही तेमना डाढकाभाथी ठडठड शब्द यवा लाग्या हस्त डाढका अने आभरी
तेमना शरीरे रद्रीअया अने तेजो आत्मन्त दुबणा यह अया। (धमजि समप
जाए याचि हात्था) तेमना शरीनी नसे स्पष्ट सीते डेजावा हाजी। मेधुभासनी आनी
स्थिति यह गर्ह होती। जीव जीवणं गच्छइ, जीव जीवणं चिह्नं मास मासिषा
गिलायइ) तेजो आहत तो आत्माना भगे न शरीरना भगे नहि। तेजो जेसता
तो आत्माना भगे न शरीरना भगे नहि जे या पछी तेजो याके अनुभवता डता-
(मांसं मासमाणे गिलायइ मांसं मासिस्तमिसि गिलायइ) जेसवाना समये पछ
तेजो आन यवा लागता हु जेहीया आभ न्याए तेमना मनमा जेसता पहेला
विचार उद्भवतो त्याए तेमने कष्ट यवाभासु कहेवानो मतमर जे उ डे मेधुभास

મિત્તમિત્રાય :’ આષા આપિષ્યે ટિતિ ગ્લાયતિ=મયા આપિતવ્યમિતિકૃત્વા
કષ્ટમનુભવતિ, અમૌ સર્વામપિ ક્રિયામાત્મવલેનૈવ કચોતિ, ન તુ શરીરવલે-
નેતિ ભાવઃ। ‘સે જહાનામણ્’ અથ યથા નામકમ્—અથ દૃષ્ટાન્તઃ પ્રદર્શ્યતે इत्यर्थः।
‘इंगालसगडियाइ वा’ અગ્ગારશકટિકા, અગ્ગારાઃ ‘કોયલો’ ઇતિ માપાયાં તૈઃ
સમૃતાઃ શકટિકા=ગન્ઝી ‘ગાડી’ ઇતિ માપાયાં, ‘કટ્ટસગડિયા ડવા’ કાષ્ઠ-
શકટિકા=શુષ્કકાષ્ઠસંમૃતશકટિકા ‘પત્તસગડિયા’ શુષ્કપત્રસંમૃતશકટિકા
તિલગગડિયા’ શુષ્કતિલફલીસમૃતશકટિકા ‘एरंडमट्टसगडिया’ શુષ્કૈરણ્ડ-
કાષ્ઠસમૃતશકટિકા ‘उण्हे दिन्ना’ ઉબ્બે દત્તા પ્રકૃષ્ટાતપે સ્થાપિતા ‘सुका स-
माणी’ શુષ્કાસતી ‘ससदं गच्छइ’ સસદં ગચ્છતિ=ગવ્દં કુર્વાણા પ્રચલતિ
‘ससदं चिट्ठइ’ સસદં તિષ્ઠતિ=સ્થિતિ સમયેऽપિ ગવ્દં કૃત્વા તિષ્ઠતીત્યર્થઃ।
‘एवामेव’ અમુનૈવ પ્રકારેણ મેઘોऽનગારઃ મહામુનિઃ સસદં ગચ્છતિ સસદં

इसका यह है क्रिये जितनी भी क्रियाएँ करते थे वे सब आत्माके बल
से करते थे शरीर-बलसे नहीं। (से जहानामए इंगालसगडिया वा कट्टसगडिया
वा पत्तसगडिया वा तिल सगडिया वा एरंडकट्टसगडिया वा उण्हे दिन्ना
सुक्का समानी ससदं गच्छइ ससदं चिट्ठइ) जिस प्रकार कोयलो से भरी-
हुई गाडी लुष्ककाष्ठ से भरी हुई गाडी, शुष्कपत्रों से भरी हुई गाडी,
सूखी तिलकी फलियों से भरी हुई गाडी सूखी एरण्ड की लकड़ियों से
भरी हुई गाडी प्रकृष्ट आतप में रखी रहने के कारण सूखी होने से
चलते समय ‘चै चै’ इत्यादि गव्द करती हुई चलती है ठहरते समय भी
सगव्द हो कर ठहरती है (एवामेव मेहे अणगारे ससदं गच्छइ ससदं चिट्ठइ,
उवचिए तवेण अवाचिए माससोणिएण) इसी तरह महामुनि मेघकुमार
अनगार भी जब चलते थे तब उस समय उनकी हड्डीयों से चट चट

मुनिगए बेटली क्रियाओ करता હતા તે બધી આત્માના બળે જ કરતા હતા શરીરના
બળે નહિ (સે જહાનામए इंगालसगडिया वा कट्टसगडिया वा पत्तसग
डिया वा तिल सगडिया वा एरंडकट्टसगडिया उण्हे दिन्ना सुक्कासमानी
ससदं गच्छइ ससदं चिट्ठइ) જેમ કોયલાથી ભરેલી ગાડી, સૂકાએલા લાકડાંની
ભરેલી ગાડી, સૂકા પાદડાથી ભરેલી ગાડી, તલની સૂકી ફળીઓથી ભરેલી ગાડી
એરડાના સૂકા લાકડાથી ભરેલી ગાડી પ્રચલધૂળમાં મૂકી રાખવાથી સૂકી હોવા બદલ
ચાલતી વખતે ‘ચૂ’ ‘ચૂ’ વગેરે શબ્દો કરતી ચાલે છે અને થોભતી વખતે પણ અવાજ
કરતી થાલે છે एवामेव मेहे अणगारे ससदं गच्छइ ससदं चिट्ठइ, उवचिए
मांससोणिएण) આ પ્રમાણે જ મહામુનિ મેઘકુમાર પણ ન્યારે ચાલતા હતા
ત્યારે તેમના હાડકાથી ‘ચટ’ ‘ચટ’ શબ્દ થવા માડતો, થોભતી વખતે પણ તેમના

તિષ્ઠતિ ઉપવેશનસમયઽપિ તદસ્થીતિ શબ્દાયમાનાનિ મનન્તિ, 'અરણિ
તત્ત્વે' ઉપચિતસ્તપમા=ઉત્કૃષ્ટતપસા પરિપુષ્ઠઃ 'અરણિ મંસસોભિષ્ણ' અરણિ
માંસશાણિતેન=માંસશોણિતાભ્યાં કૃષ્ણ 'હુયાસણે દ્વ માસરાસિપરિચ્છિને'
મસરાશિમરિચ્છિતો છુતાશ્ન દ્વ-યયા નિર્ધૂમો ચદ્વિરુપરિમાણે મસમા
સમાન્નજાદિત સન્ન-તર્વદીપ્યમાનો મષસિ તયોપરિમાણત શરીરે શુષ્કોચ્છઃ
કાન્તિરહિતાઽપિ મધ્વનામાનગાર 'તવણ તેણ' તપસા તેજસા=તપ-પ્રશ-
વેણ, આત્મનો વીયગુણસમુત્કર્ષેણ 'તવસેયસિરીષ' તપસ્તેજ-ધિયાન્ન
સ્તજાભ્યાં જનિતયા ધિયા=દીપ્ત્યા ઉત્કર્ષતપ આમર્શોપધ્યાદિ સન્ધિ પ્રવ
તજસા 'અર્ધવ અતીવાતીષ=સાતિશય 'તવસોમેમાણેર ચિદ્ધ' ઉપશોમ
માન ૨ તિષ્ઠતિ=શુભધ્યાનતપસાન્તર્વદીપ્યમાનો ધિરાજતે । તસ્મિન્ કાલે
તસ્મિન્ સમયે યમનો મગવાન્ મહાધીરઃ આદિકરસ્તીર્થકરો યાસ્તુ પૂર્વાક

દશ દાન લગતા । ઘેઉલે સમય મી ફસી તરફ સે ડનકી અસ્થિયાં ડગ્યા
યમાન હો જાતી । યદપિ માંસ શોષિત સ ને કૃષ્ણ થે ફિર મી ઉત્કૃષ્ટ
તપને તજ સે પુનઃ યે । (હુયામણે દ્વ માસરાસિપરિચ્છિને તત્ત્વે તસો
યસિરીષ અર્ધવ અર્ધવ ઉયસામમાણેર ચિદ્ધ) જિમ પ્રકાર અગ્નિ રાસ સે
ઉપર સે અન્નજાદિત રહતી ૬ પરન્તુ મીતર હસકે અગ્નિકા તેજ દેરીપ્ય
રહતા હે ડસી તરફ ય મહોમુનિરાત્ર મેષકુમાર અનગાર મી ઉપર સે શરીર
મેં શુદ્ધ કક્ષ કાન્તિ રહિત યે તો મી તપકે તેજ સે-તપ કે પ્રમારસ-પ્રાણા કે
વીય ગુણ કે સમુત્કર્ષ સે તપ ઓર તજ સ જનિત દીપ્તિ સે-ઉત્કર્ષ તપ તપા

હાહામાથી શુદ્ધ થતો હતો મેષકુમાર એ કે માસ, શોષિતની હાલિ દ્રવણ હત
છતાએ તેઓ ઉત્કૃષ્ટ તપના પ્રભાવથી પુનઃ હતા. (હુયાસણે દ્વ
માસરાસિપરિચ્છિને તવણ તેણ તવસેયસિરીષ અર્ધવ અર્ધવ ઉયસોમેમાણેર ચિદ્ધ)
એમ કે અગ્નિ ઉપરથી સપથી હાલિએ રહે છે, પણ અદર અગ્નિનું તે જ પ્રવર્તિત
થવું હાય છે તે પ્રમતે જ મુનિરાત્ર મેષકુમાર અનગાર પણ ઉપર ઉપરથી શુદ્ધ
રૂપ અને કાલિ વગ ના હતા છતાંએ તપના તેજથી તપના પ્રભાવથી આત્માનો
વીયના ચમુકપથી તપ અને તેજની દીપ્તિથી ઉત્કર્ષતપ તેમજ આમશ-ઓષધિઓ
વગેરેથી મેળવવા અને તેનાથી ઉત્પન્ન થયેલા તેજથી અતિશય શોષિત થતા હતા
એટલે કે શુભધ્યાનરૂપ તપથી મેષકુમાર અદર હમેશા પ્રકાશમાન રહેતા હતા
(તેજ જાણ તેજ મમદ્વજ સમણે મગધ મહાધીર આદિગરે તિત્થગર ધાર

पूर्व्या चरन् ग्रामानुग्रामं द्रवन् सुखसुखेन=सुखपूर्वकं सुखं तेन
सयमसमाधिनेत्यर्थः, विहरन् यत्रैव राजगृहं नगरं यत्रैव गुणशिलकं चैत्यं तत्रै-
वोपागच्छति, उपागत्य यथाप्रतिरूपं=यथाकल्पम्, अवग्रहमवग्रह, संयमेन तपसा
आत्मानं भावयन् विहरति ॥सू० ४७॥

मूलम्—तएणं तस्स मेहस्स अणगारस्स राओ पुठवरत्तावरत्तकाल
समयंसि धम्मजागरियं जागरमाणस्स अयमेयारूवे अज्झत्थिए जाव
समुप्पज्जित्था—एवं खलु अहं इमेणं उरालेणं तहेव जाव भासं भासि-
स्सामीति गिलाएमि तं अत्थि तामे उट्ठाणे कम्ममे बले वीरिए पुरि-
सक्कारपरक्कमे सद्धाधिई संवेगे तं जाव तामेअत्थि उट्ठाणे कम्ममे बले-
वीरिए पुरिसक्कारपरक्कमे सद्धाधिई संवेगे जाव इमे मम धम्मायरिए धम्मो

आमर्श-श्रौपथी आदि लब्धियों से उत्पन्न हुए तेज से, अतिशय शोभित
होने थे। अर्थात् शुभध्यानरूप तप से ये भीतर में सदा प्रकाशमान रहते
थे। (तेणं कालेणं तेण समयेणं समणे भगवं महावीरे आइगरे तित्थगरे जाव
पुव्वानुपुत्तिं चरमाणे गामाणुगामं दूहज्जमाणे सुहं सुहेण विहरमाणे जेणामेव
रायगिहे नयरे जेणामेव गुणसिलए चेइए तेणामेव उवागच्छइ) उस काल में उस
समय में श्रमण भगवान् महावीर जो आदिकर थे तीर्थकर थे यावत् पूर्वानु-
पूर्वी का पालन करते हुए एक ग्राम से दूसरे ग्राम में विचरते हुए संयम
का आराधन करते हुए जहाँ राजगृहनगर और जहाँ गुणशिलक नामका
उद्यान था वहा आये। (उवागच्छित्ता अट्ठापडिरुवं उग्गहं उग्गिण्हित्ता संज-
मेणं तवसा अप्पाणं भावेमाणे विहरइ) आ करके यथा कल्प अवग्रह लेकर
संयम और तपसे आत्मा को भावित करते हुए वगीचा में विराजमान हो
गये। ॥सूत्र ४७॥

पुव्वानुपुत्तिं चरमाणे गामाणुगामं दूहज्जमाणे सुहं सुहेण विहरमाणे जेणा
मेव रायगिहे नयरे जेणामेव गुणसिलए चेइए तेणामेव उवागच्छइ)
ते क्षणे अने ते समये श्रमणु लगवान् महावीर के जेओ आदिकर उता, तीर्थकर
उता, पूर्वानुपूर्वीनु पालन करता ओके गामथी भीजे गाम विचरता सयमनी आराधना
करता नया राजगृहनगर अने नया गुण शिलक नामे उद्यान उतु त्या पधार्या (उवा-
गच्छित्ता अट्ठापडिरुवं उग्गहं उग्गिण्हित्ता मज्जेणं तवसा अप्पाण भावेमाणे
विहरइ) पधारीने यथाकल्प अवग्रह लधने सयम अने तपथी पोताना आत्माने
भावित करता उद्यानभा विराजमान थया ॥सू० ४७॥

वदेसए समणे भगव महावीरे जिणे सुहृत्थी विहरइ तावता मेसेय
 कल्ल पाउप्पभायाए रयणीए जाव तेयसा जलते सुरे समणं३ वदिता
 नमसित्ता समणेणं भगवया महावीरेणं अम्मणुन्नायस्स समाणस्स
 सयमेव पच महव्वयाइ आरुहित्ता गोयमाइए समणे निग्गधे निम्मापिओ
 य स्वामित्ता त्थारुवेहिं कढाईहिं धेरेहिं सद्धिं विउल पव्वय सणिय सणिय
 उरुहित्ता सयमेव मेहघणसन्तिगास पुढविसित्तापट्टय पढिलेहेत्तास्से
 हणा झूसणाण झूसियस्स भत्तपाणपडियाइक्खियस्स पाय वोवगयस्स
 काल अणवकखमाणस्स विहरत्तए। एव सपेहेइ, सपेहिता वल्ल
 पाउप्पभायाए रयणीए जाव जलते जेणेव समणे भगव महावीरे तेणेव
 उवागच्छइ उवागच्छित्ता समणं३ निकखुत्तो आयाहिणं पयाहिणं
 करेइ करित्ता वदइ नमसइ वदिता नमसित्ता नञ्चासन्ने नाइदूरे सुस्स
 त्तमाणे नमसमाणे अभिमुहे विणएण पज्जलिवुडे पज्जुवासइ। मेहेत्ति
 समणे भगव महावीरे मेह अणगार एव वयासी से पूर्णं तव महा
 राओ पुव्वरत्तावरत्तक लसमयसि धम्मजागरिय जागरमाणस्स अय
 मेयारुवे अज्झरिथए जाव समुपज्जित्था—एव खल्ल अह इमेणं ओरा
 लेणं जाव जेण्य अह तेण्य हव्वमाणए, से पूर्णं मेहा अट्टेसमट्टे
 हत्ता अरिथा अहासुह देवाणुप्पिया। मा पडिब्रंघ करेह ॥सू ४८॥

टीका—‘तएण तस्स महस्स’ इत्यादि। तत् तल्ल तस्य मयस्मान्ता
 रस्य रात्रौ पूर्वरात्रापररात्रकालसमये ‘धम्मजागरियं जागरमाणम्’ परं

‘तएण तस्स महस्स अजगारस्म’ इत्यादि।

टीकार्थ—(तएण) इसके पार (तस्स महस्स भयगा(स्स) इम मेय
 कुमार बनगार की (राओ) रात्रि में (पुव्वरत्तावरत्तकालसमयसि) पूर्वरात्र

‘तएण तस्स महस्स अणगारस्म’ इत्यादि।

टीकार्थ—(न एण) तथापि (तस्स महस्स अणगारस्स) अणगार मेय (भयगा
 (राओ) रात्रि (पुव्वरत्तावरत्तकालसमयसि) एवं तत्पुनरेव तत्पुनरेव वपते

જાગરિકા જાગ્રનીધર્મધ્યાનરૂપા જાગરિકા=જાગરણાવસ્થા તાં 'સામ્પતં કો યમ કાલઃ કિં મમોચિત? ક્ષણમર્ગુર' શરીરં ભીષણો મૃત્યુઃ કયા રીત્યા સાધિતવ્યં કલ્યાણ મિત્યાદિ રૂપામિત્યર્થઃ જાગ્રતઃ=કુર્વતઃ અયમેતદ્વરૂપઃ 'અજ્ઞાતિય' આધ્યા- સ્મિકઃ=આત્મગતઃ 'પતિય' પ્રાર્થિતઃ=વિશેષરૂપેણ અભિલષિતઃ 'ચિતિય' ચિતિતઃ=સ્ફુટરૂપેણ હૃદયે સ્થાપિતઃ 'મનોગત' મનોગતઃ=મનસિ વ્યવસ્થિતઃ, સંકલ્પઃ=વિચારઃ 'સમુપ્પજ્જિત્યા' સમુદપ્પઘત-સમુત્પન્નઃ-એવં खलु अहं अनेन उदारेण तपसा तथैव यावत् भाषां भाषिष्ये इति ग्लायामि, 'તં અતિથ તા

और अपर रात्रकाल के समय में (धम्मजागरियं जागरमाणस्स) मेरा कौन सा समय है मुझे इस समय क्या करना उचित है। यह शरीर क्षणभंगुर है, मृत्यु को इसके ऊपर जरा भी दया नहीं है, वह महाभयंकर विकराल है। मुझे आत्मकल्याण किस तरह साधनीय है 'इत्यादि धर्मध्यानरूप जागरण अवस्था करते हुए (अयमेयारूवे अज्झत्थिए जाव समुप्पज्जित्था) इस प्रकार आत्मगत, प्रार्थित-विशेषरूप से अभिलषित, चिन्तित-स्फुटरूप से हृदय में स्थापित, मनोगत-मन में व्यवस्थित, संकल्प उत्पन्न हुआ। (एवं खलु अहं इमेण उरालेणं तहेव जाव भासं भासिस्सामीति गिलाएमि तं अत्थितामे उट्ठाणे कम्मे वळे वीरिए पुरिसक्कारपरक्कमे सद्वाधिई संवेगे जाव इमे धम्मा- यरिए धम्मोवदेसए समणे भगव महावीरे जिणे मुहत्थी विहरइ) कि मैं इस उदार आदि विशेषणवाले तपःकर्म से शुष्क शरीर आदि होता हुआ 'यावत्' भाषा को बोलूंगा' इस तरह के विचार पर्यन्त जब ग्लान हो जाता

(धम्मजागरियं जागरमाणस्स) भाસે કયો વખત છે, હમણાં મારે શુ કરવું જોઈએ આ શરીર ક્ષણિક છે મૃત્યુને આ શરીર ઉપર જરા પણ દયા આવતી નથી, મૃત્યુ ભયંકર અને વિકરાળ છે. મારે આત્મકલ્યાણ કેવી રીતે સાધવું જોઈએ વગેરે ધર્મ- ધ્યાન રૂપ જાગરણ અવસ્થામાં (અયમેયારૂવે અજ્ઞાતિય જાવ સમુપ્પજ્જિત્થા આ પ્રમાણે આત્મગત પ્રાર્થિત અને વિશેષરૂપમાં અભિલષિત, ચિન્તિત, સ્ફુટરૂપે હૃદયમાં સ્થાપિત, મનોગત, (મનમાં અવસ્થિત) સંકલ્પ ઉદ્ભવ્યો (એવં खलु अहं इमेण उरालेण तहेव जाव भासं भासिस्सामीति गिलाएमि तं अत्थिता में उट्ठाणे कम्मे वळे वीरिए पुरिसक्कारपरक्कमे सद्वाधिई संवेगे जाव इमे धम्मा- यरिए धम्मोवदेसए समणे भगवं महावीरे जिणे मुहत्थी विहरइ) કે હું ઉદાર વગેરે વિશેષણોવાળી તપસ્યાથી શુષ્ક સ્વદેહ અને કાન્તિ વગરના શરીરવાળો થઈને બ્યારે 'હું કંઈક બોલું' આ બાતના ક્ષેત્ર વિચારથી જ ગ્લાન થઈ જાઉં છું એવી સ્થિતિમાં બ્યા સુધી

જાગરિકા જાગ્રતીર્ધર્મધ્યાનરૂપા જાગરિકા=જાગરણાવસ્થા તા 'નામ્પ્રતં કો યમ કાલઃ કિં મમોચિત? ક્ષણભંગુર શરીરં મીષણો મૃત્યુઃ કયા રીત્યા સાધિતવ્યં કલ્યાણ' મિત્યાદિ રૂપાલિત્યર્થઃ જાગ્રતઃ=કુર્વતઃ અયમેતદ્વસ્તુઃ 'અજ્ઞાતિય' આધ્યાત્મિકઃ=આત્મગતઃ 'પત્થિય' પ્રાર્થિતઃ=વિશેષરૂપેણ અભિલ્લિપિતઃ 'ચિત્તિય' ચિત્તિતઃ=સ્ફુટરૂપેણ હૃદયે સ્થાપિતઃ 'મનોગ' મનોગતઃ=મનસિ વ્યવસ્થિતઃ, સંકલ્પઃ=વિચારઃ 'સમુપ્પજ્જિત્થા' સમુદપ્પઘત-સમુત્પન્નઃ-એવં સ્વલ્લુ અહં યનેન ઉદારેણ તપસા તથૈવ યાત્ત્વં ભાષાં ભાષિણ્યે હિતિ ગ્લાયામિ, 'તં અત્થિ તા

और अपर रात्रकाल के समय में (धम्मजागरियं जागरमाणस्स) मेरा कौन सा समय है मुझे इस समय क्या करना उचित है। यह शरीर क्षणभंगुर है, मृत्यु को इसके ऊपर जरा भी दया नहीं है, वह महाभयंकर विकराल है। मुझे आत्मकल्याण किस तरह साधनीय है 'इत्यादि धर्मध्यानरूप जागरण अवस्था करते हुए (अयमेयारूवे अज्झत्थियं जाव समुप्पज्जित्था) इस प्रकार आत्मगत, प्रार्थित-विशेषरूप से अभिलिपित, चिन्तित-स्फुटरूप से हृदय में स्थापित, मनोगत-मन में व्यवस्थित, संकल्प उत्पन्न हुआ। (एव स्वल्लु अहं इमेण उरालेणं तहेव जाव भासं भासिस्सामीतिगिलाएमि तं अत्थितामे उट्ठाणे कम्मे वळे वीरिए पुरिसक्कारपरक्कमे सद्धाधिई संवेगे जाव इमे धम्मायरिए धम्मोक्कदेसए समणे भगव महावीरे जिणे सुहत्थी विहरइ) कि मैं इस उदार आदि विशेषणवाले तपःकर्म से शुद्ध शरीर आदि होता हुआ 'यावत्' भाषा को बोलूंगा' इस तरह के विचार पर्यन्त जब ग्यान हो जाता

(यस्मिन्जागरियं जागमाणस्स) મારે કયો વખત છે, હમણા મારે શુ કરવું જોઈએ આ શરીર ક્ષણિક છે મૃત્યુને આ શરીર ઉપર જરા પણ દયા આવતી નથી, મૃત્યુ લયકર અને વિકરાળ છે. મારે આત્મકલ્યાણ કેવી રીતે સાધવું જોઈએ વગેરે ધર્મધ્યાન રૂપ જાગરણ અવસ્થામાં (અયમેયારૂવે અજ્ઞાતિયં જાવ સમુપ્પજ્જિત્થા) આ પ્રમાણે આત્મગત પ્રાર્થિત અને વિશેષરૂપમાં અભિલિપિત, ચિત્તિત, સ્ફુટરૂપે હૃદયમાં સ્થાપિત, મનોગત, (મનમાં અવસ્થિત) સંકલ્પ ઉદ્ભવ્યો (એવ સ્વલ્લુ અહંં ઇમેણ ઉરારાલેણ તહેવ જાવ ભાસં ભાસિસ્સામીતિ ગિલાએમિ તં અસ્થિતા મેં ઉટ્ઠાણે કમ્મે વલે વીરિયે પુરિસક્કારપરક્કમે સદ્ધાધિઈ સંવેગે જાવ હમે ધમ્માયરિયે ધમ્મોક્કદેસં સમણે ભગવ મહાવીરે જિણે સુહત્થી વિહરઈ) કે હું ઉદાર વગેરે વિશેષણવાળી તપસ્થાથી શુદ્ધ સ્વચ્છ અને ક્રાન્તિ વગરના શરીરવાળો થઈને બ્યારે 'હું' કંઈક બોલું' આ જાતના ક્ષેપ વિચારથી જ ગ્યાન થઈ જાઉં છું એવી સ્થિતિમાં બ્યા સુધી

મેં ઉઘાળે કમ્મ યછે ધીરિય પુરિસકારપરકમે, સદ્ધાધિ સવમે' તવસિ
 ઠાવમે ઉત્પાન, કર્મ, યલ, ધીર્ય, પુરુષકાર, પરાક્રમ, બદ્ધા, પૂતિ, સવેય:
 તવ અસ્તિ=વિષયે, યાવત્=અધુના અસ્મિન્ કાછે, વક્ષ્યમાનમુત્પાનાદિક
 'મે' મમાસ્તીત્પન્નયઃ। ફિં તદુત્પાનાદિક ? તદાહ-ઉત્પાનમ્=અર્ધીમવનરુપ
 બેદાવિશેષ, કર્મ=ગમનાદિક્રિયા, યલ=શરીરસામર્થ્ય, ધીર્ય=જીવપરિણતિરુપ
 ઇત્સાહ, પુરુષકાર=ધર્મોડારાધને સમર્થોડસ્મી' ત્યાત્મપરિણામ, પરાક્રમ=
 અમીઠસાધનશક્તિરુપ, બદ્ધા=તપ સપમારાધનેડમિક્રિયા, પૂતિ=પરીપો
 પસંગેસહનશક્તિ, યયાર્થસ્મરણશક્તિર્વા, સવેય=વિષયેવરુચિસસય, સકા
 મનિર્જરારુપ હત્યયે। 'ત' તત્-સમાત્, પસ્માત્ કારણાદિદાનોમુત્પાનાદિક
 મમ પસંતે, તસ્માદિત્યયે, 'માવતા, યાવતા યાવતકાછેન યાવત્પર્યંત એ
 મમ અસ્તિ ઉત્પાનાદિકમ્, તયા-યાવદ્ય ધર્માચાર્યો ધર્મોપદેકક' અમળોમમ
 બાન્ મહાવીરો મિન સર્વશઃ 'સુહસ્તી' સુહસ્તી=ગન્ધસ્તિસમાન, નિરવિ,
 તારતા=તાવત્પર્યંતમે=મમ ધ્યેય 'કલ્લ' કલ્લ્યે માતુર્મૂતપ્રમાણાયા રમન્તી

હૈં તો જયતર મુક્ત મેં ઠઠને કી શક્તિ હૈ, કર્મ-ગમનાદિ ક્રિયા કર્મને કી
 શક્તિ હૈ યલ-શરીર સામર્થ્ય હૈ, ધીર્ય-જીવ કી પરિણતિરુપ ઇત્સાહ શક્તિ
 હૈ, પુરુષકાર-ધર્મોપદેક મેં સમર્થ એસા આત્મપરિણામ હૈ, પરાક્રમ અપને
 અમીઠ કો સાધન કરને રુપ શક્તિ હૈ-બદ્ધા-તપ રાયમ કે આરાધન મેં
 અમિક્રિયા હૈ-પૂતિ પરીપહ્ઠ ઓર ઉપસર્ગ કો સહન કરન ક સિય ધેર્ય હૈ-
 ધ્યયવા યયાર્થ સ્મરણશક્તિ હૈ, સવેય-વિષયોં મેં અરુચિરુપ સકામનિર્જરા હૈ-
 ઓર જવ તરુ ગન્ધ હસ્તી કે સમાનધર્મોપદેકક અમલ મગવાન મહાવીર મિન
 સર્વશ-વિષમાન હૈં (તાવતા) તથતક (મેં સેય કરસં પાઉપ્પમાયાપ રયળીય જાવ
 સેયસા જાલેલે ઘરે) મુક્તે યહી ધ્યેયસ્કર હૈ મેં હસ રાત્રિ કે સમાપ્ત હોને પરતવા

માશમા ઉઘાળી તાકાત છે ઠમ્ એટલે કે જમન નજરે કિયાએ કરવાની શક્તિ છે
 બળ-શરીરમા સામર્થ્ય છે ધીર્ય-જીવની પરિણતિરુપ ઇત્સાહ શક્તિ છે પુરુષકાર-
 ધર્મની આરાધનામા સમર્થ છે આવુ આત્મપરિણામ છે, પરાક્રમ-પોતાના અબી-
 ખની સાધના કરવાની શક્તિ છે, બદ્ધા-તપ અને સચેતની આરાધનામા રસ પડે છે,
 પૂતિ-પરીપહ્ઠ અને ઉપસર્ગને સહન કરવા માટે ધેર્ય છે, અથવા તેમ બધાર્થ સ્મરણ
 શક્તિ છે, સવેય-વિષયોમાં અરુચિરુપ સકામ નિષ્કાં છે, અને આ સુધી અધિક-
 સ્તીના જેવા ધર્મની ઉપદેશ આપનારા અમલુ બજવાન મહાવીર મિન સર્વશ-આજુડ છે.
 (તપતા) ત્યા સુધી (મેં સેય કરસં પાઉપ્પમાયાપ રયળીય જાવ સેયસા જાલેલે
 ઘરે) આપા માટે એ જ કમ્મજારી છે કે આ શક્તિ પસાર થતા જ નીકળે

यावत् तेजसा ज्वलति=उदिते, सूर्ये श्रमण भगवन्त महावीर वन्दित्वा नम-
स्यित्वा श्रमणेन भगवता महावीरेणाभ्यनुज्ञातः सन् स्वयमेव पञ्चमहाव्रता-
न्यारुह्य गौतमादिकान् श्रमणान्, निर्ग्रन्थीः=साध्वीश्च 'खामेत्ता' क्षामयित्वा,
तथारूपैः 'कडाईहिं' कृतादिभिः पण्डितभरणोद्यतानां श्रमणानां निर्ग्रन्थानां
पादपोषगमनादौ सहायकैः स्थविरैः। अथमाशयः--ये परीषहोपसर्गजिष्णवो
वैयावृत्यकरणशीलाः पादपोषगमनादौ घोरपरीषहोपसर्गेष्वपि तत्समाप्तिपर्यन्तं
तत्कार्यं सर्वथा सम्पाद्य वैयावृत्यकार्ये त्रिवारं परीक्षोत्तीर्णाः सन्तः, संस्तारक-
सिद्धिपर्यन्तं तत्रैव तिष्ठन्ति ते कृतादय उच्यन्ते। उक्तं च--

‘परीसहाइविजई, वैयावच्चपरायणो।

तिक्खुत्तो य परिक्ष्वाए, उन्निन्नो जो सहायगो ॥१॥

न य सिज्झइ संथारो, ताव तत्थेव चिद्धइ।

तस्स संमत्तिपेरतं, सो कडाइत्ति वुच्चइ ॥२॥’ इति।

छाया--परीषहादिविजयी. वैयावृत्यपरायणः।

त्रिःकृत्वश्च परीक्षायां, उत्तीर्णो यः सहायकः ॥१॥

न च सिध्यति सस्कारः, तावत्तत्रैव तिष्ठति।

तस्य समाप्तिपर्यन्तं, यः कृतादिरित्युच्यते ॥२॥

स्थविरैः सार्धं विउलं=विपुलनामकं राजगृहनिक्षिप्तं 'पव्वयं' पर्वतं

सूर्य के तेज से प्रकाशित होने पर प्रातःकाल ही--(समण ३ वंदित्ता नमसित्ता
समणेणं भगवया महावीरेण' अवभणुन्नायस्स सयमेव पंचमहव्वयाइ आरु-
हित्ता गोयमाइए समणे निग्गथे निग्गंथीओ य खामित्ता तहारुवेहिं कडाईहिं
थेरेहिं सद्धिं) श्रमण भगवान् महावीर को वंदन कर तथा नमस्कार कर उन्हीं
श्रमणभगतान महावीर से आज्ञापित होता हुआ पंचमहाव्रतों पर आरुह
होकर निर्ग्रन्थ गौतमादिक श्रमणों से तथा निर्ग्रन्थी साध्वियों से अपने
अपराधों की खमतखासणा कर कृतादि साधुओं के साथ (विउलं पव्वयं सणि-

उद्यथतानी साथे ७ सवारे (समणं ३ वदित्ता नमसित्ता समणेणं भगवया
महावीरेण अवभणुन्नायस्स समणस्स सयमेव पंचमहव्वयाइ आरुहित्ता गोय-
माइए समणे निग्गथे निग्गंथीओ य खामित्ता तहारुवेहिं कडाईहिं थेरेहिं सद्धिं)
श्रमणु भगवान् महावीरने वंदन करी तेभण नमस्कार करी ते श्रमणु भगवान्नी
आशा भेणवीने पंथमडावतो स्वीकारीने निरर्थं गोतम वगेरे श्रमणुथी तेभण निरर्थं थी
साध्वीओथी पोताना अपशधानी भमत जामणु करीने कृतादि साधुओनी साथे
(विउलं पव्वयं सणियं दुसहित्ता सयमेव मेघघणसंनिगास) राजगृहनगरनी

મે ઉદ્ધાણે કમ્ય યલ્લ ધીરિય પુરિસકારપરકમ સદ્ધાભિહ સવમે' ભવિ
 શાવન્ન ઉત્થાનં, કર્મ, યલ્લ, ધીર્ય, પુરુષકાર, પરાક્રમ, મદ્દા, ધૃતિ, સર્વ
 ત્વ અસ્થિ=વિષમે, યાવત્=અધુના અસ્મિન્ કાલે, વદ્યમાનપુત્રતાતિ
 'મે' સમાસ્તીત્વન્યથા । કિં તદુત્થાનાદિક ? તદાહ-ઉત્થાનત્=ઝડપીમથનક
 લેહાવિશેષ, કર્મ=ગમનાદિક્રિયા, યલ્લ=શરીરસામર્થ્ય, ધીર્ય=જીવપરિણામ
 ઉત્સાહ, પુરુષકાર=ધર્મોડ્ડરાષને સમર્થોડ્ડસ્મી' ત્યાત્મપરિણામ પરાક્રમ
 મ્હામીદમાધનશક્તિષ્વ, મદ્દા=તપ સયમારાષનેડમિક્ષિ, ધૃતિ=પરીણો
 પસર્ગમહનશક્તિ, યથાર્થસ્મરણશક્તિર્ધા, સર્વેગ=વિષયેશ્વરશક્તિભ્યાઃ, ત્તા
 મનિર્મરારુપ હત્યપ' । 'ત' તત્-તસ્માત્, યસ્માત્ કારણાદિદાનોપુત્થાનાદિક
 મમ પર્વત, તસ્માદિત્પર્ય, 'ભાવતા, યાવતા યાવત્કાલેન યાવત્સર્વંત ચે
 મત્-અસ્થિ ઉત્થાનાદિકમ્, તથા-યાવદય ધર્મોપાર્થો ધર્મોપવેદક' અમ્ભો
 માન મહાવીરો મિન =સર્વજ્ઞ: 'સુહસ્તી' સુહસ્તી=ગન્ધસ્તિસમાન, ચિરતિ,
 તાવતા=તાવત્સર્વંતમે=મમ ધેય 'કલ્લ' કર્મ્યે માતુર્મુલમમાતાપા રત્નં

હીં તો જયનત્ સુદ્ધ મેં તઠને કી શક્તિ હૈ, કર્મ-ગમનાદિ ક્રિયા કર્મને કી
 શક્તિ હૈ યલ્લ-શરીર સામર્થ્ય હૈ, ધીર્ય-જીવ કી પરિણતિરૂપ ઉત્સાહ શક્તિ
 હૈ, પુરુષકાર-ધર્મોપાર્થને મેં સમર્થ પેસા આત્મપરિણામ હૈ, પરાક્રમ અપ
 મ્હામીદ્ધ કો સાધન કરને રૂપ શક્તિ હૈ-મદ્દા-તપ સયમ કે આપન મેં
 અમિક્ષિ હૈ-ધૃતિ પરીણામ ઓર ઉપસર્ગ કો સહન કરને કે સિયે પ્રેર્ય હૈ-
 અથવા યથાર્થ સ્મરણશક્તિ હૈ, સર્વેગ-વિષયોં મેં અશ્વિકરૂપ સદ્ધામનિર્જરા
 ઓર જય તરુ ગાંધ હસ્તી કે સમાનધર્મોપવેદક અમલ મગધાન મહાવીર મિન
 સર્વજ્ઞ-વિષમત્ત હૈ (તાવતા) તાવતક (મેં સેય કરલ્લ પાડવ્યમાયાઈ રચનીઈ જાત
 સેયસા કરલ્લે સુરે) સુદ્ધે યહી મેયસ્કર હૈ મેં હસ રાત્રિ કં સમાપ્ત થોને પર તથા
 આશા ઉઠવાની વાકાવ છે કમ્ બોટલે હે અમન બનેરે ક્રિયાઓ કરવાની શક્તિ છે,
 અજ-શરીરમા સામર્થ્ય છે વીર્-હવની પરિણતિરૂપ ઉત્સાહ શક્તિ છે, પુરુષકાર-
 ધર્મની અપરાધનામા અમલ છે આતુ આત્મપરિણામ છે પરાક્રમ-પોતાના અર્થ
 ધની સાધના કરવાની શક્તિ છે, મદ્દા-તપ અને સયમની અપરાધનામા રત્ન પડે છે,
 ધૃતિ-પરીણામ અને ઉપસર્ગને સહન કરવા માટે દૈર્ઘ્ય છે, અથવા તે અર્થ સ્મરણ
 શક્તિ છે સર્વેગ-વિષયોંમાં અશ્વિકરૂપ સદ્ધા મનિર્જરા છે, અને આ સુધી અર્થ
 સ્તીના જેવા ધર્મને ઉપવેદ આપનારા અમલ અજબાન મહાવીર મિન સર્વજ્ઞ-માતુર્મુલ
 (તાવતા) ત્યા સુધી (મેં સેય કરલ્લ પાડવ્યમાયાઈ રચનીઈ જાવ સેયસા કરલ્લે
 સુરે) મજા માટે બેજ અશ્વકારી છે કે આ રાત્રિ પચાસ મતાં જ તપ સધી

आदक्षिणप्रदक्षिणा करोति, कृत्वा वन्दते नमस्यति, वन्दित्वा नमस्यित्वा नात्था सन्ने नात्तिदूरे=समीपे, शुश्रूपमाणो नमस्यन् अभिमुखो विनयेन प्राञ्जलिपुटः सन् पर्युपास्ते । 'मेहेत्ति' 'अयं मेघ आगतः' इति ज्ञात्वा, श्रमणो भगवान् महावीरो मेघसनगारम् एवं=वक्ष्यमाणप्रकारेण अघोदीत्-हे मेघ ! अथ नूनं तव रात्रौ पूर्वरात्रापररात्रकालसमये धर्मजागरिकां जाग्रतोऽयमेतद्रूप आध्यात्मिकः-यावन्मनोगतः संकल्पः समुदपद्यत-एव खलु अ 'अनेनोदारेण यावत्

(उवागच्छित्ता समण ३ तिकवखुत्तो आयाहिणं पयाहिणं करेइ) पहुँच कर उन्होंने श्रमण भगवान् की उचार आदक्षिण प्रदक्षिण पूर्वक (करित्ता वदइ नमंसइ वंदित्ता नमंसित्ता नच्चासन्ने नाइदूरे सुस्सूसमाणे नमंसमाणे अभिमुहे विणएणं पजलिवुडे पज्जुवासइ) उन्हें वंदना किया नमस्कार किया वदना नमस्कार करने के बाद फिर वे न अतिसमीप और न अतिदूर यथोचित स्थान पर भगवान् की शुश्रूषा करने का भाव रखते हुए उन के समक्ष विनयावनत हो दोनों हाथ जोड़ कर बैठ गये । (मेहेत्ति समणे भगवं महावीरे मेह अणगार एव वयासी) मेघकुमार को आया हुआ जानकर श्रमण भगवान् महावीरने उन मेघकुमार अनगार से ऐसा कहा-(से णूणं तव मेहा । राओ पुव्वरत्तावरत्तकालसयसि धम्मज्जागरियं जागरमाणस्स अयमेवाल्लवे अज्झत्थिए जाव समुप्पज्जित्था) हे मेघ ! तुम्हे रात्रि में रात्रि के पूर्वभाग में और पश्चाद्भाग में धर्मजागरण करते हुए इस प्रकार का आध्यात्मिक यावत् मनोगत संकल्प हुआ है। (एवं खलु अहं इमेण ओराळेणं जाव जेणेवअहं हव्वमाणए से णूणं

गच्छित्ता-समण ३ तिकवखुत्तो आयाहिणं पयाहिणं करेइ) त्या पढायेने तेभल्ले श्रमण भगवान् महावीरनी तणु वार आदक्षिण प्रदक्षिणा (करित्ता वदइ नमंसइ वंदित्ता नमंसित्ता नच्चासन्ने नाइदूरे सुस्सूसमाणे नमंसमाणे अभिमुहे विणएणं पजलिवुडे पज्जुवासइ) पूर्वक तमने वदन अने नमस्कार कर्था वंदन अने नमस्कार कर्था पढी सुनिज्ज मेघकुमार वधारे नच्छक पणु नडि अने वधारे हर पणु नडि जेवा स्थाने नअभावे भगवान्नी शुश्रूषा करवानी लावनाथी अने हाथ जेडीने सामे जेसी गया (मेहेत्ति समणे भगवं महावीरे मेहं अणगार एव वयासी) मेघकुमारने आवेला जेणीने श्रमणभगवान् महावीरे मेघकुमार अनगारने कल्लुं-(से णूणं तव मेहा ! राओ पुव्वरत्तावरत्तकालसमयसि धम्मज्जागरियं जागरमाणस्स अयमेवाल्लवे अज्झत्थिए जाव समुप्पज्जित्था) हे मेघ ! तमने रात्रिमा रात्रिमा पूर्वभागमा पश्चाद् भागमा धर्मजागरण क ताया प्रमाणेनो आध्यात्मिक यावत् मनोगत संकल्प यथो छे खलु अहं इमेण ओराळेणं जाव जेणेव अहं

'सजियर' शब्द प्रत्ये 'दुरुहिता' दुरुह्य=भारुह स्वयमत्र 'मैदघणसंक्रियास' न
घनसन्निवृत्त=घनीभूत मेघपरस श्याम 'पुर्वीलिखापट्टय' पृथिवीशिलापट्टय=
पृथिवीशिलारूप पट्टकम् आसनरूपमित्यर्थ =प्रतिष्ठेय 'संछेदनाभूतमात्र' इति
यस्स' संछेदनाभूतमात्राणां श्रुत्य नम्र-संछेदना-संछेदयते' इति
शास्त्रविधिना शरीरकपायादिरनया इति संछेदना=तपाविशय, तस्या
ओषणा=सरा, तथा जुष्टस्य 'भक्तपाणपट्टियाइशित्वयस्स' भक्तपाणप्रपाद्यातस्य
परिवर्तित भक्तपाणस्य 'पायवोचगयस्स' पादपापगतस्य, पादवो=दृक्षस्तत्ता
इयमुपगत =सद्वृत्तिवत् इत्यर्थ सस्य 'कालं भणवत्स्वमाणस्स' कालमनवर
सत =मरणमनिच्छतः सम विद्वे भये, इति संपेक्षत=विचारयति संपेक्ष=विचार
करय प्रवृत्तमभातायां यावत्-ज्वलन्ति=उदिते सूर्ये यत्र भगवो भगवान्
महावीरस्त्वैवोपागच्छति उपागस्य भगव भगवन्तं महावीरं विद्वत्-

य दुरुहिता स्वयमत्र मैदघणसंनिगास) राजगृहमरके पास रहे हुए विपु
नामक पर्वत पर शीरेर वटार के स्थल मेघ के समान श्याम (दुरु-
हिसिखापट्टय) पृथिवी शिलारूप पट्टककी (पट्टिछेदेखा संछेदना भूतमात्रा भूतस्य
प्रतिष्ठेयना कर्त्तुं प्रतिष्ठेयना करक फिर मैं संछेदना को प्रीतिपूर्वक
सेवन करने के लिये (महाभक्तपाणपट्टियाइशित्वयस्स) भक्तपाण का प्रत्याख्यान
करदू। पाद में (पायवोचगयस्स कालं भणवत्स्वमाणस्स विद्वत्तर) में
पादपापगमन सयाराको काल की-मरण की-इच्छा न करता हुआ धारक
कर्त्तुं। (एवं सपेदेह) इस प्रकार मेघकुमार महाभुनिरामने विचार किया
(सपेदिता कल्प पाठ्यमायाए ग्यणीए जाव जलंते जेणेव समणे भगव महा
वीर तेणेव उपागच्छ) विचार करके फिर वे प्रातःकाल होते ही जब
कि सूर्य महाशिव हो चुका था भगव भगवान् महावीर के पास पहुँचे

प्राप्तेना विपुल नामना पर्वत उपर भीमे भीमे बलीने घनीभूत भयेवा भेदनी केम स्थान
(पुर्वीलिखापट्टय) पृथ्वी शिलापट्ट पट्टकनी (पट्टिछेदेखा संछेदना भूत
मात्रा भूतस्य) प्रतिष्ठेयना कर्त्तुं प्रतिष्ठेयना कर्त्तुं जाव संछेदना प्रीतिपूर्वक
सेवन करवा भाटे (भक्तपाणपट्टियाइशित्वयस्स) भक्तपाणत प्रत्याख्यान (निवेद्य)
करी छे त्वाए पछी (पायवोचगयस्स कल्प भणवत्स्वमाणस्स विद्वत्तर)
हु कल्प (भुक्त) नी भविष्य न शयते पाठपाठमन सयाराते धारक कर्त्तुं (एवं सपेदेह)
आ भगव भगवान् महाभुनिरामने विचार कर्त्तुं (सपेदिता कल्प पाठ्यमायाए
ग्यणीए जाव जलंते जेणेव समणे भगव महाराते तेणेव उपागच्छ)
आ भगव विचार करीन त्वाए प्रकाश यत्तु जाने स्थाना क्रिये आभेरे देखा
वांछा त्वाए भुनित भक्तपाठ भगव भगवान् महावीरनी भवे पछीआ (उपा-

आदक्षिणप्रदक्षिणा करोति, कृत्वा चन्दते नमस्यति, वन्दित्वा नमस्यित्वा नात्या
सन्ने नातिदूरे=समीपे, शुश्रूषमाणो नमस्यन् अभिमुखो विनयेन प्राञ्जलिपुटः
सन् पर्युपास्ते । 'मेहेत्ति' 'अयं मेघ आगतः' इति ज्ञात्वा, श्रमणो भगवान्
महावीरो मेघमनगारम् एवं=वक्ष्यमाणप्रकारेण अवादीत-हे मेघ ! अथ नूनं
तव रात्रौ पूर्वरात्रापररात्रकालसमये धर्मजागरिकां जाग्रतोऽयमेतद्रूप आध्या
त्मिकः-यावन्मनोगतः सकल्पः समुदपद्यत-एवं खलु अ. अनेनोदारेण यावत्

(उवागच्छित्ता समण ३ तिकवखुत्तो आयाहिणं पयाहिणं करेइ) पहुँच कर उन्होंने
श्रमण भगवान् की श्रवार आदक्षिण प्रदक्षिण पूर्वक (करित्ता वदइ नमंसइ
वंदित्ता नमंसित्ता नच्चागन्ने नाइदूरे सुस्सूसमाणे नमसमाणे अभिमुहे विणएणं
पंजलिबुडे पज्जुवासइ) उन्हें वंदना किया नमस्कार किया वंदना नमस्कार
करने के बाद फिर वे न अतिसमीप और न अतिदूर यथोचित स्थान
पर भगवान् की शुश्रूषा करने का भाव रखते हुए उन के समक्ष विन-
यावनत हो दोनों हाथ जोड़ कर बैठ गये । (मेहेत्ति समणे भगवं महावीरे
मेह अणगारं एवं वयासी) मेघकुमार को आया हुआ जानकर श्रमण भगवान्
महावीरने उन मेघकुमार अनगार से ऐसा कहा-(से पूर्णं तव मेहा । राओ पुव्व-
रत्तावरत्तकालसयसि धम्मज्जागरियं जागरमाणस्स अयमेवास्वे अज्झत्थिए जाव-
समुप्पज्जित्था) हे मेघ ! तुम्हें रात्रि में रात्रि के पूर्वभाग में और पश्चाद्भाग मे
धर्मजागरण करते हुए इस प्रकार का आध्यात्मिक यावत् मनोगत संकल्प
हुआ है। (एवं खलु अहं इमेण ओरालेणं जाव जेणेवअहं हव्वमाणए से पूर्णं

गच्छित्ता-समण ३ तिकवखुत्तो आयाहिणं पयाहिणं करेइ) त्या पछोन्हीने तेभण्णे
श्रमणु लगवान् महावीरनी तणु वार आदक्षिणु प्रदक्षिणु (करित्ता वंदइ नमंसइ
वंदित्ता नमंसित्ता नच्चासन्ने नाइदूरे सुस्सूसमाणे नमंसमाणे अभिमुहे
विणएणं पंजलिबुडे पज्जुवासइ) पूर्वक तमने वदन अने नमस्कार कर्था वंदन
अने नमस्कार कर्था पछी सुनिराज मेघकुमार वधादे नष्टक पणु नहि अने वधादे
हर पणु नहि जेवा स्थाने नञ्जभावे लगवान्नी शुश्रूषा करवानी भावनाथी अने हाथ
जोडीने सामे जेसी गया (मेहेत्ति समणे भगव महावीरे मेहं अणगार एवं
वयासी) मेघकुमारने आवेला जण्णीने श्रमणुलगवान् महावीरे मेघकुमार अनगारने कहुं-
(से पूर्णं तव मेहा ! राओ पुव्वरत्तावरत्तकालसमयसि धम्मज्जागरियं जागरमा-
णस्स अयमेवास्वे अज्झत्थिए जाव समुप्पज्जित्था) हे मेघ ! तमने रात्रिमा
गत्रिमा पूर्वभागमा पश्चाद् भागमा धर्मजगणु के ताआ प्रमाणेनो आध्यात्मिक यावत्
मनोगत संकल्प थयो छे (एवं खलु अहं इमेण ओरालेणं जाव जेणेव अहं

यशेर अह तपस इत्यमागत, स नून इ मय ! अर्थः समर्थ !, यशोप्र
गारः माह हत । भगवानाह-हे देवानुप्रिय ! ययास्तुतम्, आत्मनः कत्यात्
यशोभवत तथाकुरु, मा प्रतिपद्य कुरु ॥ सू० ४८ ॥

मूलम्—तएण से मेहे अणगारे समणेण भगवया महावी
रेणं अन्भणुन्ताए समाणे हट्ट जाव हियए उट्ठाए उट्ठेइ, उट्ठिता
समणं भगव महावीर तिवखुत्तो आयाहिणपयाहिणं करेइ कस्ति
वदइ नमसइ, वदित्ता नमस्सित्ता सयमेव पचमहव्वयाइ आरुहित्ता
गोयसाइ समणे निग्गथे निग्गथीओ य स्वामेइ, खामित्ता य तहाइ

मेहा । अहे समहे ? इता अस्थि, अहासुइ देवाणुप्पिया । मा पडिर्वपं करेइ)
कि मैं इस उदार आदि विशेषगर्भों घाले तपः कर्म से शुष्कशरीर यदि
हो रहा हूँ तो अब प्रातः-काल होते ही सूर्य के प्रकाशित होने पर भयज
भगवान् महावीर से आज्ञा प्राप्त कर यावत् तथा गौतमादिक मुनिराज से
और यावत् सप्त नीचों से स्वमत स्थापना कर विपुल नामक पर्यंत पर ब्रह्म
और वहाँ के पनीभूत मेघ के समान इमाम पृथिवीखिलापट्टक की प्रतिष्ठा
स्वना कर मत्त पान का त्याग कर पादपोषगमन संयारा धारण करूँ ? ऐसा
विचार कर ही तुम मेरे पास यहाँ शीघ्र आय हुए हो । कहां मय !
यही बात है न ? प्रभुद्वारा अपना अभिप्राय स्पष्ट किया सुनकर मेघकुमारन
उनसे कहा-हां प्रभु यही बात है । तब प्रभुने कहा-हे देवानुप्रिय ! तुम्हें
निम्नमें सुन्न मालूम पड़े-ऐसा करो प्रमाद मत करो । ॥ सूत्र ४८ ॥

लेगे व इत्यमागत से पूर्ण मेहा ! अहे समहे ! इता अस्थि अहासुइ देवाणु
प्पिया ! मा पडिर्वपं करेइ) हे हे आ उदार वजरे विशेषज्ञोवाणी तपस्याधी
शुष्क, नक्ष आने निस्तेज यह अर्थ है तो कवे सवार वतां व सूत्र उक्त पात्रों
तयरे अमल अमलान भद्रावीरणी आज्ञा भगवतीने जीतम वजरे मुनिराजनी आने
वीर्य जहां प्राप्तीजानी अभत आभवा करीने विपुल नामना पचत उपर बर्ध आने
त्वांता धनीभूत मेघना देवा भगवपृथ्वी शिलापट्टकनी प्रतिष्ठापना करी, अहत् प्रत्या
प्यान करीने पादपोषगमन संयारा धारण करूँ आभ विचार करीने तमे तस्त व भारी
पासे आव्या छि. जोखो मेघ ! को व बात है न ? प्रभु द्वारा चेताने अभिप्राय
स्पष्ट कसकेखो सांभलीने मेघकुमार तेमने कहे- 'हा प्रभु को व बात है । तयरे
प्रभुके आह हे देवानुप्रिय ! तमने नेमा सुप्प आभ तेम कहे मभय कथे नहि ॥ सूत्र ४९ ॥

वेहिं कडाईहिं थेरेहिं सद्धिं विउलं पव्वयं सणियं२ दूरुहइ दूरुहिता
सयमेव मेहघणसन्निगासं पुढविसिलापट्टयं पडिलेहेइ, पडिलेहिता
उच्चारपासवणभूमिं पडिलेहेइ पडिलेहिता दब्भसंथारगं संथरइ,
संथरिता दब्भसंथारगं दूरुहइ, दूरुहिता पुरत्थाभिमुहे
संपलियंकनिसन्ने करयलपरिग्गहियं सिरसावत्तं मत्थए अंजलिं
कट्टु एवं वयासी-नमोऽत्थुणं अरिहंताणं भगवंताणं जाव
संपत्ताणं, नमोऽत्थु णं समणस्स भगवओ महावीरस्स जाव संपावि-
उकामस्स मम धम्मायस्सिस्स वंदामि णं भगवंतं तत्थगयं
इहगए, पासउ मं भगवं तत्थगए इहगयं-त्तिकट्टु वंदइ,
नमंसइ, वंदित्ता नमंसित्ता एवं वयासी - पुठ्विपि य
णं मए समणस्स भगवओ महावीरस्स अंतिए सव्वपाणा-
इवाए पच्चक्खाए सुसावाए अदिन्नादाणे मेहुणे परिग्गहे कोहे माणे
माया लोहे पेजे दोसे कलहे अब्भक्खाणे पेसुन्ने परपरिवाए अर-
इरइमाया मोसे मिच्छादंसणसल्ले पच्चक्खाए, इयानिं पि णं अहं तस्सेव
अंतिए सव्वं पाणाइवाय पच्चक्खामि जाव मिच्छादंसणसल्लं पच्च
क्खामि, सव्वं असणपाणखाइमसाइमं चउव्विहं पि आहारं पच्चक्खामि
जावज्जीवाए, जंपि य इमं सरीरं इट्ठं कंतं पियं जाव
विविहा रोगायका परीसहोवसग्गा फुसंतु त्तिकट्टु एयंपि
य णं चरमेहिं ऊसासनिस्सासेहिं वोसिरामितिकट्टु से
मेहे संलेहणा झूसणा झूसिए भत्तपाणपडियाइक्खिए पायवोवगए
कालं अणवकंखमाणे विहरइ । तएणं ते थेरा भगवंतो मेहस्स अण

यथेव महत्तमस्य इत्युक्त्वा, स नूनं दे मय ! अयं समयः । परम
गार माह इत । भगवानाह-हे देवानुप्रिय ! यथासुखम्, आत्मन कृतम्
पथाभवेत् तथाकुरु, मा प्रतिषध कुरु ॥ सू० ४८ ॥

मूलम्—तएण से मेहे अणगारे समणेण भगवयां महा-
रेणं अट्ठभणुन्नाय समाणे हट्ठ जाव हियए उट्ठाए उट्ठेइ, उट्ठि
समण भगव महावीर तिवसुत्तो आयाहिणपयाहिणं करेइ कम्मि
षट्ठइ नमसइ, वटित्ता नमस्सित्ता सयमेव पचमहव्वयाइ आरब्ध
गोयमाइ समणे निग्गये निग्गथीओ य स्वामेइ, स्वामित्ता य त्था

मेहा । महे समहे ? इता अत्थि, अहासुइ देवानुप्रिया । मा पडिबंष करे
कि मैं इस उदार आदि विशेषणों वाले तब कर्म से शुद्धकारी कर
हो रहा हूँ तो अब प्राप्त—काल होते ही मूर्ख के प्रकाशित होने पर स्वयं
भगवान् महावीर से आज्ञा प्राप्त कर यावत् तथा गौतमादिक मुनिराज से
और यावत् स्वयं जीवों से स्वयं स्वामना कर विपुल नामक पर्वत पर गये
और वहाँ के घनीभूत मेघ के समान श्याम पृथिवीमिलापक की प्रतीति
खना कर मत्त पान का त्याग कर पादपोषणमन संघारा धारण करनी पड़
विचार कर ही तुम मेरे पास यहाँ शीघ्र आय हुए हो । कहा व
यही बात है न ? प्रभुदारा अपना भविष्यदष्ट कियो सुनकर मेघकुमार
उनसे कहा-हाँ प्रभु यही बात है । तब प्रभुने कहा-हे देवानुप्रिय ! तुम
मिसमें सुख मालूम पड़े-चेन्ना करो प्रमाद मत करो ॥ सू० ४८ ॥

तेणे व इत्थमागए से णूणं मेहा ! महे समहे ! इता अत्थि अहासुइ देवानु-
प्रिया ! मा पडिबंष करेइ) हे हे आ उदाह वजेरे विशेषणवाणी तत्स
शुभ, सुख अने निस्तेज्य धर्म जये छ तो हवे सवार यथा व सुय उदाह व
त्यारे भगवत् भगवान् महावीरणी आज्ञा भगवतीने गौतम वजेरे मुनिराजनी
णीया जमां प्राप्तीयोनी जमत आभवा करीने विपुल नामका पर्वत उपर अर्ध
त्याना घनीभूत मेघना देवा अण्णापृथ्वी शिलापट्टणी प्रतिक्षेपना करी, अत्र
आन करीने पादपोषणमन संघारा धारण कहु आम विचार करीने तमे तत्त व
पासे आव्या छि ओहो भव ! ओ व बात छि ने ? प्रभु द्वारा पाठने अत्रि
रूप कथ्येवो सांख्यीने भेषकुमार तेमने कहु— 'हा प्रभु ओ व बात छि । त
प्रभुने कहु हे देवानुप्रिय ! तमने जेमां सुख जाय तेम कहे भमाइ कहे नहि ॥ सू० ४८ ॥

‘ठिति, उत्थाय श्रमणं भगवन्तं महावीरं त्रिकृत्वः आदक्षिणप्रदक्षिणा करोति कृत्वा वन्दते नमस्यति, वदित्वा नमस्यित्वा स्वयमेव पञ्चमहाव्रतानि आगेहति= गृह्णाति, आरुह्य गौतमादीन् श्रमणान् निर्ग्रन्थान् निर्ग्रन्थीश्च क्षामयति, क्षामयित्वा तथारूपैः ‘कडाईहिं’ कृतादिभिः स्थविरैः साद्धं विपुलं= विपुलनामकं पर्वतं गनैः शनैः दूरोहति, दूरुह्य स्वयमेव मेघघनसंनिगाग पृथिवी शिलापट्टकं प्रतिलेखयति, प्रतिलेख्य उच्चारणस्रवणभूमिं प्रतिलेखयति, प्रतिलेख्य दर्भसंस्तारकं संस्तारयति संस्तीर्य दर्भसंस्तारकं दूरोहति दूरुह्य पौर-

महावीर से आज्ञापित होते हुए (हट्टजावहियए) बहुत अधिक आनन्द से तथा संतोष से पुलकित हृदय हुए । बाद में (उट्टाए उट्टेइ) उत्थान क्रिया से उठे और (उट्टित्ता समण भगव महावीर तिवखुत्तो आयाहिणं पयाहिणं- करेइ) उठकर उन्होंने श्रमण भगवान् महावीर की तीनवार त्रिपूरुवक वन्दना कर (करित्ता वंदइ नमसइ, वदित्ता नमसित्ता सयमेव पंचमहव्वयाइं आरुहइ आरु- हित्ता गोयमाइसमणे निगगथे, निगगंथीओ य, खामेइ, खमित्ता य तहारुवेहिं कडाईहिं थेरेहिं सद्धिं विउलं पव्वयं सणियं२दुरुहइ) वंदना नमस्कार करके फिर उनसे गौतमादिक निर्ग्रन्थ साधुओं से तथा निर्ग्रन्थी साध्वियों से खमत खामणाक्रिया । फिर तथारूप कृतादि स्थविर साधुओं के साथ विपुल नामके पर्वत पर वे धीरे-२ चढ़ गये । (दुरुहित्ता सयमेव मेघघन- सन्निगासं पुढविसिलापट्टय पडिलेहेइ) चढ़कर के वहा उन्होंनेस्वयं घनीभूत मेघ के समान इयाम पृथिवीरूप शिलापट्टक की प्रतिलेखना की (पडिलेहित्ता

वीरनी आज्ञा भेगवता (हट्ट जाव हियए) बहुत ४ आनंद अने संतोषशी पुलकित थछ गया त्थार पछी (उट्टाए उट्टेइ) उत्थान क्रियाशी उल्ला थथा अने (उट्टित्ता समणं भगव महावीर तिवखुत्तो आयाहिणं पयाहिणं करेइ) उल्ला थछने तेमणु त्रणु श्रमणु लगवान महावीरनी विधिपूर्वक वंदना करी (करित्ता वदइ, नमसइ, वंदित्ता नमसित्ता सयमेव पंचमहव्वयाइं आरुहइ आरुहित्ता गोयमाइ समणे निगगथे निगगंथीओ य खामेइ खमित्ता य तहारुवेहिं कडाईहिं थेरेहिं सद्धिं विउलं पव्वयं सणियं२ दुरुहइ) वंदन अने नमस्कार करीने तेमणु जते पच्चत्तोना स्वीकार करी, स्वीकार करी आइ तेमणु गौतम वगेरे साधुओ अनेनिर्ग्रंथी साध्वीओथी जमत आमणु करी. त्थार पछी तथाइय कृतादि स्थविर साधुओनी साथे धीमे धीमे विपुल नामक पर्वत उपर चढ़ी गया (दुरुहित्ता सयमेव मेघघनसन्निगासं पुढविसिला- पट्टयं पडिलेहेइ) चढ़ीने त्या तेमणु घनीभूत मेघना जेवा श्याम पृथ्वीइय शिला पट्टकनी प्रतिलेखना करी (पडिलेहित्ता - उच्चारणासवणभूमिं पडिलेहेइ, पडि

गारस्स अगिलाए वेयावडिय करेति । तएणं से मेहे अणगारे सम
णस्स तहारूयाण थेराणं अतिए सामाइयमाइयाइ एकारसअगाइ
अहिज्जित्ता बहुपडिपुन्नाइ दुवालसवरिसाइ सामन्तपरियाग पाउ
णिच्चा मासियाए सलेहणाए अप्पाणं झोसित्ता सट्ठिं भत्ताइ अणस-
णाए छेदित्ता आलोइयपडिक्कते उच्चियसल्ले समाहिपत्ते अणुपुब्बेणं
कालगए । तएणं ते थेरा भगवतो मेह अणगार अणुपुब्बेणं काल-
गय पार्सेति, पासित्ता परिनिव्वाणवत्तिय कोउस्सग्ग करेति, करित्ता
मेहस्स आयरभइय गिण्हति गिण्हित्ता विउलाओ पव्वयाओ सणि
यर पच्चोरहति पच्चोरुहित्ता जेणामेव गुणसिलए चेइए जेणामेव समणे
भगव महावीरे तेणामेव उवागच्छति उवागच्छित्ता समणइ धदति नम
सति धदित्ता नमसित्ता एव वयासी एव खल्ल देवाणुप्पियाणं अतेवासी
मेहे णाम अणगारे पगइभइए जावविणीए से णं देवाणुप्पिएहिं अम्मणु-
न्नाए समाणे गोयमाइए समणे निमायेनिगंथीओ य खामेत्ता अम्हेहिं
सद्धिविउल पव्वय सणियर इरुइइ, इरुहित्ता सयमेव मेहघणसन्निगास
पुढविसिलापट्टय पडिलेहेइ, पडिलेहित्ता अत्तपाणपडिया इक्खिय पुब्बेण
कालगए । एस णं देवाणुप्पिया ! मेहस्सअणगारस्स आयरभइय सू ४९॥

टीका—‘तएण से इत्यादि । ततः खलु स मेघ मनगार अमणेन मग
वता महावीरेणाम्यनुज्ञातः सन् इष्ट यावद्वृद्धयः उत्थपान्—उत्थानशक्त्या तत्र

‘तएण से मेहे अणगारे’ इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएण) इसके बाद (से मेहे) वे मेघकुमार (अणगारे)
मनगार (समणेन मगवया महावीरेण अम्मणुन्नाए समाणे) अमण मगवान्

तएणं मेहे अणगारे धत्तादि

टीका—(तएण) त्पारण्य (से मेहे) मेघकुमार (अणगार) मनगार (सम

णेन मगवया महावीरेण अम्मणुन्नाए समाणे) अमण मगवान् भव ।

गतः इदमगतामात कृत्वा वदत नमस्याति वदित्वा नमस्यन्त्वा एवमवदत्
पूर्वमपि च खलु मया श्रमणस्य भगवतो महावीरस्यान्तिके सर्वः प्राणातिपातः
प्रत्याख्यातः, मृषावादः अदत्तादानं, मैथुनं, परिग्रहः, क्रोधो, मानो, माया,
लोभः, राग, द्वेषः, कलहोऽभ्याख्यान, परपरिवादः अरतिरनिर्मायामृषा,
मिथ्यादर्शनशल्यं प्रत्याख्यातम्, इदानीमपि खलु अहं तम्यैरान्तिके सर्वं
प्राणातिपात प्रत्याख्यामि यावत् मिथ्यादर्शनशल्यं प्रत्याख्यामि, सर्वं

हुआ वंदना करता हूँ—वहां विराजमान वे भगवान यहाँ पर स्थित हुए
मुझे देखें इस प्रकार बोलकर उन्होंने उन्हें वंदना किया नमस्कार किया।
(वंदित्ता नमंसित्ता एव वयासी) वंदना नमस्कार कर फिर वे इस प्रकार
कहने लगे—पुनर्वि पि य ण मए समणस्स भगवओ महावीरस्स अतिए सव्वे पाणा-
इवाए पच्चक्खाए,, मुसावाए अदिन्नादाणे मेहुणे परिग्गहे कोहे माणे
माया लोहे पेज्जे दोसे कलहे अब्भक्खाणे पेसुन्ने परिपरिवाए अरइरइ माया
मोसे मिच्छादसणसल्ले पच्चक्खाए) पहिले ही मैं श्रमण भगवान् महावीर
के पास सर्व प्राणातिपात प्रत्याख्यान कर चुका हूँ, मृषावाद,
अदत्तादान मैथुन, परिग्रह, क्रोध, मान, माया, लोभ, राग, द्वेष कलह,
अभ्याख्यान, पैशून्य परपरिवाद, अरतिरति माया, मृषा मिथ्यादर्शन शल्य
इन सबका भी प्रत्याख्यान कर चुका हूँ। (इयानिं पि ण अहं तस्सेव अंतिए
सव्वं पाणाइवायं पच्चक्खामि जाव मिच्छादसणसल्ल पच्चक्खामि, सव्वं
असणपाणखाइमं साइमं चउव्विह पि आहारं पच्चक्खामि) इस समय भी
मैं उन्हीं के पास सर्व प्राणातिपात का यावत् मिथ्यादर्शन शल्य का प्रत्या-

तेभल्ले तेभने वदनं अने नमस्कारं कथं (वदित्ता नमंसित्ता एवं वयासी) वदनं
अने नमस्कारं करीने तेभो आ प्रभाल्ले कडेवा लाग्या—(पुनर्वि पि य णं मए समणस्स
भगवओ महावीरस्स अतिए सव्वे पाणाइवाए पच्चक्खाए मुसावाए अदिन्ना-
दाणे मेहुणे परिग्गहे कोहे माणे माया लोहे पेज्जे दोसे कलहे अब्भक्खाणे पेसुन्ने
परिपरिवाए अरइरइमायामोसे मिच्छादसणसल्ले पच्चक्खाये) में पहले
भगवान् महावीरनी पाससे सर्वप्राणातिपात प्रत्याख्यान कथुं छे. मृषावाद, अदत्तादान,
मैथुन, परिग्रह, क्रोध, मान, माया, लोभ, प्रेम, द्वेष, कलह, अभ्याख्यान, पैशून्य,
परपरिवाद, अरतिरति, माया, मृषा, मिथ्यादर्शन अने शल्य आ अधातु यल्ल मे
प्रत्याख्यान कथुं छे (इयानिं पि णं अहं तस्सेव अंतिए सव्वं पाणाइवायं पच्चक्खामि
जाव मिच्छादसणसल्ल पच्चक्खामि, सव्वं असणपाणखाइमं साइमं चउव्विह
पि आहारं, पच्चक्खामि) अत्यारे यल्ल हु तेभनी पाससे सर्व प्राणातिपातनु यावत्

स्तथाभिमुख सपयङ्गुलिपञ्च = पञ्चासनेनोपाप्य कर्तव्यपरिगृहीत शिर आ
 मस्तकेऽञ्जलिं कृत्वा पञ्चमवदत् 'नमोऽस्त्युग भरिहताणं भगवताण जाव सपत्न्या
 नमोऽस्त्युग समणस्स भगवभो महावीरस्स जाव संपाविउकमस्स' मम पम्माप
 रियस्स" नमोऽस्तु खलु आञ्जयो भगवज्जयः यावद् सप्पातेभ्यः
 नमोस्तु खलु भगवते महावीराय यावद् सप्पासुक्कामाय मम धर्मा
 चार्याय । वंद खलु भगवन्त सप्पगतम् = तत्र गुणशिलके चेत्ये, गत = स्थितम् इह
 गतः इह = अत्र - पृथिवीशिलापट्टकेऽहगत = स्थितोऽस्मि, पश्यतु मां भगवान् तत्र

उच्चारपासवणभूमिं पछिछेइइ, पछिछेइइया दम्भ सधरगं सयरइ संपरिणा दम्भ
 स पारग दुरुइइ) पछिलेखना करके फिर उन्होंने उच्चार और प्रसवण की भूमि
 की पछिलेखना की । इसकी । पछिलेखना करके फिर उन्होंने उस पर दम्भ के
 संचारे को बिछाया । बिछाकर फिर वे उस पर बैठे और (दुरुइइया) बैठकर
 (पुरत्याभिमुखे सपलियकनिसन्ने करयत्तपरिग्गहियं सिरसावर्च मत्थए अञ्जलिं
 कट्टु एवं वयासी) पूर्वदिशा की तरफ मुख करके पञ्चात्मन स बैठ गए
 और दोनों हाथों को जोड़ कर उसे मस्तक पर रखकर इस प्रकार बोले—
 (नमोस्त्युगं भरिहताणं भगवताणं, नमोस्त्युगं समणस्स भगवभो महावीरस्स
 जाव संपाविउकमस्स मम पम्मापरियस्स वदामि) अरिहंत भगवतों को नम
 स्कार हो मेरे धर्माचार्य भगवन् महावीर को नमस्कार हो । इत्यादि
 पाठ की बालकर (वदामिणं भगवत् सत्थगय इइगए पासव मे भगवत्सत्थगए
 इइगएयं चिट्ठु वंदइ नमसइ) फिर उन्होंने ऐसा कहा—गुणशिलक चेत्ये में
 विराजमान उन भगवान् महावीर की मैं इस पृथिवी शिलापट्टक पर रहा

छेइइया दम्भसपारगं सयरइ सधरिणा दम्भसधारगं दुरुइइ) प्रतिवेणना
 करीने तेमजे उच्चार अने प्रसवणभूमिनी प्रतिवेणना करी त्याएपछी तेमजे तेना
 उपर इहाँ समाशे पाधये। पाधरीने तेमजे तेना उपर लेखी गया अने, (दुरुइइया)
 लेखीने (पुरत्याभिमुखे सपलियकनिसन्ने करयत्तपरिग्गहियं सिरसावर्च मत्थए
 अञ्जलिं कट्टु एवं वयासी पूर्वदिशा तरफ मे करीने पञ्चात्मन लेखी गया अने अने
 हाथ लेखीने तेमने अस्तक उपर भूत्वा आ प्रभावे वेत्था—(नमोस्त्युगं अरिहं
 ताणं भगवताणं नमोस्त्युगं समणस्स भगवभो महावीरस्स जाव संपाविउकमस्स मम
 पम्मापरियस्स वदामि) भगवान् अस्तक तने नमस्कार, साथ धर्माचार्य भगव
 न्भगवान् महावीरने नमस्कार आगे लेखीने (वदामिणं भगवत् सत्थगय इइगए पासव
 मे भगवत्सत्थगए इइगएयं चिट्ठु वंदइ नमसइ) तेमजे बहुत गुणशिलक चेत्येभी
 विराजमान ते भगवान् महावीरने हु आ पृथ्वी शिलापट्टक उपर स्थित हेट्ठा बदन
 ३३ ३३ त्या विषय आ भगवान् महावीरस्वामी अहाँ लेखेला अने गुणे आगे करीने

गतः इहगतामात कृत्वा वदत नमस्यात वदित्वा नमस्यत्वा एवमवदत्
पूर्वमपि च खलु मया श्रमणस्य भगवतो महावीरस्यान्तिके सर्वैः प्राणातिपातः
प्रत्याख्यातः, मृपावादः अदत्तादानं, मैथुन, परिग्रहः, क्रोधो, मानो, माया,
लोभः, राग, द्वेषः, कलहोऽऽप्याख्यातः, परपरिवादः अरतिरतिर्मायामृपा,
मिथ्यादर्शनशल्यं प्रत्याख्यातम्, इदानीमपि खलु अहं तस्यैवान्तिके सर्वैः
प्राणातिपातः प्रत्याख्यामि यावत् मिथ्यादर्शनशल्यं प्रत्याख्यामि, सर्वैः

हुआ वंदना करता हूँ—वहाँ विराजमान वे भगवान् यहाँ पर स्थित हुए मुझे देखें इस प्रकार बोलकर उन्होंने उन्हें वंदना किया नमस्कार किया। (वदित्ता नमसित्ता एव वयासी) वंदना नमस्कार कर फिर वे इस प्रकार कहने लगे—पुनर्वि पिय ण मए समणस्स भगवओ महावीरस्स अतिए सन्वे पाणा-इवाए पच्चक्खाए,, सुमावाए अदिन्नादाणे मेहुणे परिग्गहे कोहे माणे माया लोहे पेज्जे दोसे कलहे अब्भक्खाणे पेसुन्ने परिपरिवाए अरइरइ माया मोसे मिच्छादसणसल्ले पच्चक्खाए) पहिले ही मैं श्रमण भगवान् महावीर के पास सर्व प्राणातिपात प्रत्याख्यान कर चुका हूँ, मृषावाद, अदत्तादान मैथुन, परिग्रह, क्रोध, मान, माया, लोभ, राग, द्वेष कलह, अभ्याख्यान, पैशुन्य परपरिवाद, अतिरति माया, मृषा मिथ्यादर्शन शल्य इन सबका भी प्रत्याख्यान कर चुका हूँ। (इयानिं पिय ण अह नमस्सेव अंतिए सव्व पाणाट्ठायं पच्चक्खामि जाव मिच्छादंसणसल्ल पच्चक्खामि, सव्वं असणपाणखाइम साइमं चउन्विह पि आहारं पच्चक्खामि) इस समय भी मैं उन्हीं के पास सर्व प्राणातिपात का यावत् मिथ्यादर्शन शल्य का प्रत्या-

તેમણે તેમને વદન અને નમસ્કાર કર્યા (વદિત્તા નમંમિત્તા એવં વયાસી) વદન અને નમસ્કાર કરીને તેઓ આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા—(પુનિવ પિ ય ણં મણ સમણસ્સ મગવઓ મહાવીરસ્સ અતિણ સવ્વે પાણાહવાણ પચ્ચક્ખાણ મુસાવાણ અદિન્ના-
દાણે સ્સેહુણે પરિગ્ગહે કોહે માણે માયા લોહે પેજ્જે દોસે કલહે અવ્ભવ્ખાણે પેસુન્ને પરપરિવાણ અરહરહમાયામોસે મિચ્છાદસણમ્મલ્લે પચ્ચક્ખાણે) મે પહેલાં ભગવાન મહાવીરની પાસે સર્વપ્રાણુતિપાત પ્રત્યાખ્યાન કર્યું છે મૃષાવાદ, અદત્તાદાન, મૈથુન, પરિગ્રહ, ક્રોધ માન, માયા, લોભ, પ્રેમ, દ્રૌપ, કલહ, અભ્યાખ્યાન, પૈશ્વન્ય, પરપરિવાદ, અરતિરતિ, માયા, મૃષા, મિથ્યાદર્શન અને શત્રુ આ બધાનું પણ મે પ્રત્યાખ્યાન કર્યું છે (इयानिपि ण अह तस्सेव अतिण सव्व पाणाहवायं पच्चक्खामि जाव मिच्छादसणमल्ल पच्चक्खामि, सव्व असणपाणख्खाहम साडम चउन्विहं पि आहारं, पच्चक्खामि) અત્યારે પણ હું તેમની પાસે સર્વ પ્રાણુતિપાતનું ચાવત

स्त्यामिमुच्यः स पर्यङ्गिपण्य = पद्यातनेनोपाट्ट करतः पण्डित शिर आरते
मस्तकंऽञ्जलिं कृत्वा एवमवदत् 'नमोऽप्युणं अरिहताय भगवताय जाय सपत्न्याय
नमोऽप्युणं समन्वस भगवन्मो महावीरस्स जाय सपाविडकामस्स' मम धम्माय
रियस्स' नमोऽस्तु खलु आर्यभूयो भगवन्मय यावत् सपाप्तेभ्यः
नमोऽस्तु खलु भगवताय भगवते महावीराय यावत् संप्राप्तकामाय मम धर्मा
चार्याय । वेवे खलु भगवन्तं तमगतम् = तत्र गुणशिलके चैत्ये, गत = स्थितम् इह
गत इह = अत्र - पृथिवीशिलापट्टकेऽहगत = स्थितोऽस्मि, पश्यतु मां भगवान् तत्र

उच्चारपासवणभूमि पङ्क्तिरेहह, पङ्क्तिरेहिरा द्धम् सधरग सयरह संधरिषा द्धम्
सधारगं दुरुहह) प्रतिछेत्तना करके फिर उन्होंने उच्चार और प्रसवण की भूमि
की प्रतिछेत्तना की । इसकी । प्रतिछेत्तना करके फिर उन्होंने उस पर धर्म के
संधारे को बिछाया । बिछाकर फिर वे उस पर बैठ और (दुरुहिरा) बैठकर
(पुरत्यामिमुहे सपत्नियकनिसन्ने करयत्परिगाहिय सिरसावत्त मत्थाय अञ्जलिं
कट्टु एव वयासी) पूर्वदिशा की तरफ मुख करके पद्यासन स बैठ गये
और दोनों हाथों को जोड़ कर उसे मस्तक पर रखकर इस प्रकार बोले—
(नमोऽप्युणं अरिहताय भगवताय, नमोऽप्युणं समन्वस भगवन्मो महावीरस्स
जाय सपाविडकामस्स मम धम्मायरियस्स वदामि) अरिहन्त भगवन्तों को नम
स्कार हो मेरे धर्माचार्य भगवान् महावीर की नमस्कार हो । इत्यादि
पाठ को बोलकर (वदामि धं भगवन्तं तत्थगय इहगए पासउ मे भगव तत्थगए
इहगयचि कट्टु वदइ नमसइ) फिर उन्होंने ऐसा वक्ता-गुणधर्मक चैत्य में
विराजमान उन भगवान् महावीर की मैं इस पृथिवी शिलापट्टक पर रहा

छेदिषा द्धम्सधारग सयरह संधरिषा द्धम्सधारग दुरुहह) प्रतिछेत्तना
करीने तेमछे उच्चार अने प्रसवणभूमिनी प्रतिछेत्तना करी त्थारपछी तेमछे तेना
उपर इहाँ सधारो पाथये। पाथरीने तेमो तेना उपर भेथी अथा अने, (दुरुहिरा)
भेथीने (पुरत्यामिमुहे सपत्नियकनिसन्ने करयत्परिगाहिय सिरसावत्त मत्थाय
अञ्जलिं कट्टु एव वयासी पूर्वदिशा तरह भां करीने पद्यासनभां भेथी अथा अने अने
हाथ भेथीने तेमने भरतक उपर भूत्तां आ प्रभाछे जेत्था—(नमोऽप्युणं अरिहं
ताय भगवताय नमोऽप्युणं समन्वस भगवन्मो महावीरस्स जाय संपाविड कामस्स मम
धम्मायरियस्स वदामि) भगवान् अरिहन्ते नमस्कार, आरा धर्माचार्य भगवन्
भगवान् महावीरने नमस्कार आभ जेहीने (वदामि भगवन्तं तत्थगय इहगए पासउ
मे भगव तत्थगए इहगयचि कट्टु वदइ नमसइ) तेमछे कट्टु उज्जितक चैत्यभां
विराजमान ते भगवान् महावीरने हुं आ पृथ्वी शिलापट्टक उपर स्थित रहैत बदन
३३ ३३ त्थां विराजत्ता भगवान् महावीरस्वाभी आदीं जेठेला अने गुम्मे आभ करीने

गतः दृढगतामात कृत्वा वदत नमस्यात वदित्वा नमस्यत्वा एवमवदत्
पूर्वमपि च खलु मया श्रमणस्य भगवतो महावीरस्यान्तिके सर्वः प्राणातिपातः
प्रत्याख्यातः, मृषावादः अदत्तादानं, मैथुनं, परिग्रहः, क्रोधो, मानो, माया,
लोभः, राग, द्वेषः, कलहोऽभ्याख्यानं, परपरिवादः अरतिरनिर्मायामृषा,
मिथ्यादर्शनशल्यं प्रत्याख्यातम्, इदानीमपि खलु अहं तस्यैयान्तिके सर्वं
प्राणातिपातं प्रत्याख्यामि यावत् मिथ्यादर्शनशल्यं प्रत्याख्यामि, सर्वं

हुआ वंदना करता हूँ—वहां विराजमान वे भगवान यहां पर स्थित हुए
मुझे देखें इस प्रकार बोलकर उन्होंने उन्हें वंदना किया नमस्कार किया।
(वंदित्ता नमंसित्ता एव वयासी) वंदना नमस्कार कर फिर वे इस प्रकार
कहने लगे—पुनर्वि पि य ण मए समणस्स भगवओ महावीरस्स अतिए सव्वे पाणा-
इवाए पच्चक्खाए,, मुसावाए अदिन्नादाणे मेहुणे परिग्गहे कोहे माणे
माया लोहे पेज्जे दोसे कलहे अब्भक्खाणे पेसुन्ने परिपरिवाए अरइरइ माया
मोसे मिच्छादसणसल्ले पच्चक्खाए) पहिले ही मैं श्रमण भगवान् महावीर
के पास सर्व प्राणातिपात प्रत्याख्यान कर चुका हूँ, मृषावाद,
अदत्तादान मैथुन, परिग्रह, क्रोध, मान, माया, लोभ, राग, द्वेष कलह,
अभ्याख्यान, पैशून्य परपरिवाद, अरतिरति माया, मृषा मिथ्यादर्शन शल्य
इन सबका भी प्रत्याख्यान कर चुका हूँ। (इयान्ति पि ण अहं तस्सेव अतिए
सव्वं पाणाइवायं पच्चक्खामि जाव मिच्छादंसणसल्ल पच्चक्खामि, सव्वं
असणपाणखाइमं साइमं चउन्विह पि आहारं पच्चक्खामि) इस समय भी
मैं उन्हीं के पास सर्व प्राणातिपात का यावत् मिथ्यादर्शन शल्य का प्रत्या-

तेमणे तेमने वदन अने नमस्कार कर्था (वदित्ता नमंसित्ता एवं वयासी) वदन
अने नमस्कार कर्शने तेमो आ प्रमाणे कडेवा लाग्या—(पुनर्वि पि य णं मए समणस्स
भगवओ महावीरस्स अतिए सव्वे पाणाइवाए पच्चक्खाए मुसावाए अदिन्ना-
दाणे मेहुणे परिग्गहे कोहे माणे माया लोहे पेज्जे दोसे कलहे अब्भक्खाणे पेसुन्ने
परिपरिवाए अरइरइमायामोसे मिच्छादसणसल्ले पच्चक्खाये) मे पहिलां
भगवान् महावीरनी पासे सर्वप्राणातिपात प्रत्याख्यान कर्तुं छे. मृषावाद, अदत्तादान,
मैथुन, परिग्रह, क्रोध मान, माया, लोभ, द्वेष, कलह, अभ्याख्यान, पैशून्य,
परपरिवाद, अरतिरति, माया, मृषा, मिथ्यादर्शन अने शल्य आ गंधातु पणु मे
प्रत्याख्यान कर्तुं छे (इयान्ति पि णं अहं तस्सेव अतिए सव्वं पाणाइवायं पच्चक्खामि
जाव मिच्छादंसणसल्ल पच्चक्खामि, सव्व असणपाणखाइमं साइमं चउन्विहं
पि आहारं, पच्चक्खामि) अत्यारे पणु हुं तेमनी पासे सर्व प्राणातिपातनुं यावत्

अशनपानस्वाद्यस्वाद्य चतुर्विधमप्याहर याचञ्जीवम्, यद्यपि चेद् शरीरमिष्टं कान्त
प्रिय याचत् अत्र याचत्पादेन-मनोश्च मन आम धेये वैश्वसिकं समतम्
अनुमत पटुमत माण्डकरण्डकसमान रत्नकरण्डकभूत, मा खलु शीतं, मा
खलु उष्णं, मा खलु क्षुधा, मा खलु पिपासा, मा खलु व्यामा, मा
खलु चौरा, मा खलु दशमशकाः, मा खलु वातिक-पैत्तिक-लैम्पिक-सनि
पातिका इति सग्राह्यम् विविधा रोगादङ्गाः परीपहोपसर्गाः स्पृष्टन्तु इति कृत्वा
एतदपि च खलु चरमेष्टि ऊसासनिस्तासेहि व्युत्सनामीति कृत्वा स मेघः स छेत्तना
जोपणजुष्टः मस्तपानप्रत्याख्यात पादपोषगत कासं अनवकांसमाणो
चिह्नरति। तत खलु ते स्थविराः मगरन्तो मेघस्यानगारस्य वैषादस्यं

रूपान करता हूँ। समस्त अशन, पान स्वाद्य और स्वाद्य इन चार प्रकार
के आहार का जीवन पयत्त प्रत्याख्यान करता हूँ—(जं पि य इम मरीर इहं
कर्म पि य जान विविहारोगायका परीसहोवसग्गा फुसतु लिङ्गदु एयं पि य न
चरमेहि ऊसासनिस्तासेहि वोसिरामि) यह जो मेरा इष्ट कान्त प्रिय
आदि विशेषणों वाला रत्नकरण्डकसमान शरीर है कि जिसे
ठंडी गरमी क्षुधा व्यामा सर्प दश मशक (जंम-मच्छर) तथा वात
पित्त कफ मनिपात सवधी नाना प्रकार के रोग आशक के तथा परीपह
और उपसर्ग स्पर्श न करे, इस प्रकार जो सुरक्षित रखा गया है
उसे भी मैं अन्तिमभ्यासों तक ममत्त्व भाव से रहित करता
हूँ। (मिहं मेहे सछेहणा मूमणा मूतिग मभपाणपडियाईकित्तर पायशोषगए
काण अणवकवमाणे विहरइ) इस प्रकार निवार कर उनमेघकुमार मुनिरामने
मछेगनाओं को यथाविधि प्रमपूर्वक धारण कर मिया, चारों प्रकार क आहार
का परित्याग कर दिया और गरणाजंसासे रहित होकर पादपोषगमन सभारा

मिभ्यादशन शक्येन प्रत्याख्यान इउ छु समस्त अशन पान, आद्य अने स्वाद्य
आ चार प्रभारना आहारु याचत् एपन प्रत्याख्यान इउ छु (जं पि य इम मरीर
इहं कत पि य माय विविहारोगायका परीसहोवसग्गा फुसतु लिङ्गदु एयं पि य न
चरमेहि ऊसासनिस्तासेहि वोसिरामि) छु अंत प्रिय आदि विशेषणोंवाले
अने रत्नना करवीया स भु ने आ भाइ शरीर छु के नेने इही जमी, सर्पदश
मशक (जंम मच्छर) तथा पित्त कफ मनिपात सवधी अनेक प्रभारना रोग अतक
तथा परीपह अने उपसर्ग स्पर्श न करे अने रीते नेने मुससित शयेछु छु तेने
पण छेहणा स्वाद्य सुधी मभवाहीन अनाबुं छु (मिहं मेहे सछेहणा मूमणा
मूतिग मभपाणपडियाईकित्तर पायशोषगए काल अणवकवमाणे विहरइ)
आ प्रभावे विद्यानि मुनिराम मेघकुमार मछेजनाओंने विधिभर धारण कथा यारे
अनन्य आहारने पण त्याग कथी अने भगवन्ती आश माथी रहित कथी पादपोषगमन

કુર્વન્તિ। તતઃ સ્વલુ સ સેવઃ શ્રમણમ્મ મગવતો મહાવીરમ્મ તવારૂપાણા સ્થવિરાણા અન્તિકે સામાયિકાદીનિ એકાદશાઙ્ગાનિ અચીત્ય વહુપતિપૂર્ણાનિ દ્વાદશવર્ષાણિ શ્રામણ્યપર્યાયં પાલચિત્ત્વો માસિકયા સંલેખનયા આત્માના જોપયિત્વા ષષ્ટિ મક્તાનિ અનગનેન છેદયિત્વા ‘આલોડયપડિક્કતે’ આલો ચિતપ્રતિક્રાન્તઃ=આલોચિતઃ=ગુરુસમીપે રૂચિતો યોડતિચારઃ સપ્રતિક્રાન્તઃપુનર- કરણવિપયીકૃતો યેન સ તથા. ‘ઉદ્ધિય સહ’ ઉદ્ધૃતગલ્યઃમાયાબલયરહિતઃ, ‘મસાદિ-

ધારણ કર લિયા। (તણં તે થેરા મગવંતો મેહસ્સ અણગારમ્મ અગિલાએ વેયાવડિયં કરેંતિ) ડસકે વાદ વે સ્થવિર ઉન મગવાન અનગાર મેઘકુમાર કા અગ્લાન ભાવ સે વૈયાવૃત્ત્ય કરને મેં લગ ગયે। (તણં સે મેહે અણગારે સમણસ મગવઓ મહાવીરસસ તહારૂવાણં અંતિએ સામાહ્યમાડયાઈં એકકાર-સઅંગાડ અહિજ્જિત્તા વહુપડિપુન્નાઈં દુવાલસવરિસાટ સામન્નપરિયાગ પાઠગિત્તા માસિયાએ સંલેહ્ણાએ અપ્પાણં ઈોસિત્તા સદ્ધિ મત્તાઈ અણસણાએ, છેદિત્તા આલોડયપડિક્કતે ઉદ્ધિયસલ્લે સમાદિપત્તેઆણુપુવ્વે ણં કાલગાએ) ડસકે વાદ વે મેઘકુમાર કિ જિન્હોને અનગાર શ્રમણ મગવાન મહાવીર કે તથા રૂપ સ્થાવિરોં કે પાસ સામાયિક આદિ ગ્યારહ અંગોં કો પઢ લિયા ઈ વહુ પ્રતિપૂર્ણ-ટીક-૧૨ ચારહવર્ષ તક શ્રામણ્ય પર્યાય કો પાઠ કર એક માસ કી સંલેખના સે અપને આપકો કૂચા કર સાઠ મક્તોં કો અનગન દ્વારા છેદ દર ગુરુ કે સમીપ અપને પાપોં કી આલોચના કર તથા ઉનસે પ્રતિ-ક્રાન્ત હોકર માયાદિ ગલ્યોં સે રહિત હો.કર, સંકલ્પ વિકલ્પોં સે વર્જિત

સથારે ધારણુ કયોં (તણં તે થેરા મગવતો મેહસ્સ અણગારસસ અગિલાએ વેયાવડિય કરેંતિ) ત્યારબાદ તે સ્થવિર, ભગવાન અનગાર મેઘકુમારની અગ્લાન ભાવથી વૈયાવૃત્ત્ય કરવામા પડેવાઈ ગયા (તણં સે મેહે અણગારે સમણસ મગ-વઓ મહાવીરસસ તહારૂવાણં થેરાણં અંતિએ સામાહ્યમાડયાઈં એકકારસ અંગાઈં અહિજ્જિત્તા વહુપડિપુન્નાઈં દુવાલસવરિસાઈં સામન્નપરિયાગ પાઠગિત્તા માસિયાએ સંલેહ્ણાએ અપ્પાણં ઈોસિત્તા સદ્ધિમત્તાઈં અણસણાએ છેદિત્તા આલો ઈયપડિક્કતે ઉદ્ધિયસલ્લે સંમાદિપત્તે આણુપુવ્વેણં કાલગાએ) ત્યારબાદ મેઘકુમાર કે જેમણે અનગારશ્રમણ ભગવાન મહાવીરની તેમજ તથા રૂપ સ્થવિરોની પાસે સામા-યિક વગેરે અગિયાર અગોનો અભ્યાસ કરી લીધો છે, બહુ પ્રતિપૂર્ણ અરેખર બાર વર્ષ સુધી શ્રામણ્ય પર્યાયને પાળીને એક મહિનાની સલેખનાથી પોતાની બતને દૂબળી બનાવી ને સાધક લકટોને અનગન દ્વારા જેમણે ગુરુની પાસે પોતાના પાપોનુ સ્પષ્ટી કરણુ કરી લીધુ છે, તેમજ તે પ્રતિક્રાન્ત થઈ ગયા છે, લય વગેરે

પતે : માંધવાસ = સ કર્યાવકલ્યવર્જિત - માસમાર્ગેકમાનસઃ, બાનુપૂર્યા =
ક્રમેણ આયુઃ પદ્મદલિકસમાપ્તૌ કાલ ગત = મૃત । તતઃ સ્વલ્લ તે સ્થવિરા
મગધન્તં મધમનગારં આનુપૂર્ય્યાં કાલગતં પश्यन्ति, દષ્ટ્વા પરિનિઘ્વાણમ
ચિય' પરિનિર્વાણમત્યયિકા, પરિનિર્વાણ = મૃતદશપરિવટાપનં, તદ્વ
મત્યયિક = દેતુર્યસ્ય સ તથા, તમ્ કાપોરસગ કુર્ષન્તિ, કૃત્વા મધસ્ય આચાર
માષ્ટકમ્ = આચારપરિપાલનનિમિષકં ચરુપાત્રાદિકં યદ્ગણતિ, યદ્ગીત્યા વિપુસા
સ્વવતાત્ શ્વે શ્વેઃ મત્યવરોઽન્તિ = અતરતિ, મત્યવસ્થા યથૈવ ગુણશ્લોક પૈત્ય
યથૈવ ધમખો મગધાન્ મહાવીર તથૈવોપાગચ્છતિ, ઉપાગત્ય ધમખ મગધન્ત
મહાવીર વંદતે નમસ્પતિ, ચદિત્વા નમસ્પિત્થા પચમવદન્ एवं સ્વલ્લ દવાણુ

હોતે છુપ અર્થાત્ મોક્ષમાર્ગ મં અપને મનકો પદ્મા કર તે છુપ-ક્રમક્રમ
ક આયુ દલિયોં કી સમાપ્તિ હોને પર મૃત્યુ કો માત્ર છુપ । (તપ્ણ તે પેરા
મગધતો મેઢ અણગાર અણુપુર્યણં કામગય પાસે તિ પામિત્તા પરિનિઘ્વા
ણવચિય કાઠસ્સગં કરેતિ) હસકે અનન્તર મેઢ કુમારકો અનુપૂર્યેણ કામ-
ગય જય ડન મગધાન્ સ્થવિરોને દેવા તથ ડહોને મૃતદેહ કે પરિવટાપના દેતુદ
કાપોરસર્ગ કિયા । (કરિતા મદ્દસ્ આચારમંદગં ગિયદિતિ ગિન્દિતા વિઝ
લાઓ પચ્ચયાઓ સળીય ૨ પચ્ચોરુદંતિ પચ્ચોરુદિષા જેનામચ ગુણસિલ્લ
ચેદપ જેનામેવ સમખે મગધ મહારીરે તેનામેવ ડવાગચ્છતિ) કાપોરસર્ગ
કરને કે પાદ ફિર ડહોને મેઢકુમાર કે આચાર માષ્ટકમ્ -- ચરુ પાત્રા
ત્રિકોંશો-ડઠાગા-ડઠાદ્દ ફિર કે ડસ ત્રિપુલ પચ્ચ સે ધીરે ૨ નીચે ઉતર ધીર
ઉતરકર મજાં ગુણશ્લોક પૈત્ય યા ધીર જાં ધમખ મગધાન્ મહાવીર
યે ઘડાં ગય । (ડવાગચ્છિતા સમખ ૩ વંદંતિ નમસતિ ચરિતા નમસિત્તા

ચલ્યોધી દિત ચડ ગયા છે, સહકપ વિકલ્પોધી જેઓ સદિત થયેલા છે તેઓ મોક્ષ
માર્ગમા પોતાના મનને જોડાત્ર કરવા ધીમે ધીમે આમુકર્મના દલિતોની સમાપ્તિ કરાં
જેવા તે મેઢકુમાર મત્સુ પામ્યા । (તપ્ણ તે પેરા મગધતો મેઢ અણગાર
અણુપુર્યેણ કામ ગય પાસેતિ પામિત્તા પરિનિઘ્વાણવચિય કાઠસ્સગં કરેતિ)
ત્યારબાદ મગધાન્ સ્થવિરોએ મેઢકુમારને આનુપૂર્યેણ કાળગત થયેલા જોયા ત્યારે
મૃત શરીરના પશ્ચિપત માટે કાપે.ત્યર્જ ક્યો (કરિતા મેદ્દસ્ આચારમંદગ
ગિન્દંતિ ગિન્દિતા વિઝલાઓ પચ્ચયાઓ સળીય ૨ પચ્ચોરુદંતિ પચ્ચોરુદિષા જેના
મચ ગુણસિલ્લ ચેદપ જેનામેવ સમખે મગધ મહારીરે તેનામેવ ડવાગચ્છતિ)
કાપે.ત્યર્જ પછી તેઓએ મેઢકુમારના આચાર માષ્ટક અને વચપાત્ર વચેરે ઉપાડ્યા
ઉપાડિ તેઓ ધીમે ધીમે વિપુલ પવતની નીચે ઉતરી અને ઉતરીને જ્યાં રખડીલા
ધન્ય દત્ત અને ત્યાં ધમખ મગધાન્ મહાવીર દવા તથ પડોંધ્યા. (ડવાગચ્છિતા

प्रियाणामन्तेवासी मेघो नाम अनगारः प्रकृतिभद्रकः=स्वभावत एव खलु यावद-अत्र यावच्छब्देन-“प्रकृत्युपशान्तः, प्रकृति प्रतनुक्रोधमानमायालोभः, मृदुमार्दवसम्पन्नः,=अत्यन्तसरलभावसम्पन्नः, आलीनः=सर्वगुणैरालिङ्गितः भद्रकः=स्वच्छान्तःकरणः’ इति विज्ञेयम् । विनीतः स मेघमहामुनिः खलु देवानुप्रियैः अभ्यनुज्ञातः सन् गौतमादीन् श्रमणान् निर्ग्रन्थान् निर्ग्रन्थींश्च क्षामयित्वा अस्माभिः सार्धं विपुलं=विपुलनामकं पर्वतं शनैः शनैः दूरोहति दुरूह स्वयमेव मेघघनसन्निकाशं पृथिवीशिलापट्टकं प्रतिलेखयति, प्रतिलेख्य

एवं वयासी) जाकर उन्होंने श्रमण भगवान् महावीर को वन्दना की, नमस्कार किया—वन्दना नमस्कार कर फिर इस प्रकार कहा—(एवं खलु देवानुप्पियाणं अंतेवासी मेहे णामं अणगारो) देवानुप्रिय आपके अंतेवासी मेघकुमार नामके अनगार जो (पगइभद्दए जाव विणीए) प्रकृति से भद्र थे—स्वभावतः सरल थे—प्रकृति से उपशान्त थे, प्रकृति से प्रतनुक्रोध थे, मान माया एव लोभ भी जिनका स्वभाव सेही बहुत अधिक मंद था, अर्थात् उत्तम क्षमा, मार्दव आर्जव, शौच के जो भण्डार थे आलीन समस्त गुणों से आलिङ्गित थे भद्रक-स्वच्छ अन्तःकरण से युक्त थे । (से णं देवानुप्पिएहिं अब्भणुन्नाए समाणे गोयमाइए समणे निग्गथे निग्गंथीओय खामेत्ता अम्हेहिं सद्धिं विउलं पव्वयं सणियं २ दुरूहह) आप देवानुप्रिय से आज्ञा प्राप्तकर गौतम आदि निर्ग्रन्थ साधुओं से और निर्ग्रन्थी साध्वियों से अपने अपने अपराध की क्षमा याचना करके हमलोगों के साथ विपुल नामके पर्वत पर धीरे २ चढे (दुरूहिता सयमेव मेहघणसन्निगासं

समणं ३ वंदंति नमसति, वदित्ता नमंसित्ता, एव वयासी) त्या पछोत्थिने तेमण्णे श्रमणु लणवान् महावीरने वदन् अने नमस्कार कया वदन् अने नमस्कार करीने तेमण्णे क्खु—(एवं खलु देवानुप्पियाणं अंतेवासी मेहे णामं अणगारे) हे देवानुप्रिय ! तमारा अंतेवासी मेघकुमार अनगार हे जेओ स्वभावथी सरण हुता, प्रकृतिथी प्रतनुक्रोधवाणा हुता, मान, माया, अने लोभ पणु जेमना स्वभावथी भूष ७ भद्द हुता ओटवे हे उत्तम क्षमा, मार्दव आर्जव, शौचना जे लडार हुता, आलीन—समस्त गुणुथी जे आलिङ्गित हुता, भद्रक—निर्भण अन्तःकरणवाणा हुता (से णं देवानुप्पिएहिं अब्भणुन्नाए समाणे गोयमाइए समणे निग्गंथे निग्गंथीओय खामेत्ता अम्हेहिं सद्धिं विउलं पव्वयं सणियं २ दुरूहह) देवानुप्रिय ! तमारी आज्ञा मेणवीने गौतम वगेरे निर्ग्रन्थ साधुओथी अने निर्ग्रन्थी साध्वीओथी पोताना अपगघोनी क्षमा भाजीने अमारी साथे विपुल नामक पर्वत उपर धीमे धीमे चढ्था (दुरूहिता सयमेव मेहघणसन्निगासं पुढविसिला-

भक्तपान प्रत्याख्यातः आनुपूर्व्या काल गतः, एतत्स्वच्छ हे देवानुमिया ।।
मेघस्यानगारस्य आचारमाण्डके—धर्मापकरणरूप ब्रह्मपात्रादिक वर्तते ॥ सू ४९॥

मूलम्—भते त्ति भगव गोयमे समणं भगव महावीर वदइ,

नमसइ, वदित्ता नमसित्ता एव वयासी—एव खलु देवाणुप्पियाणं
अतेवासी मेहे णाम अणगारे। से णं भते ! मेहे अणगारे कालमासे
काल किञ्चा कहिंणए कहिं उववन्ने ? गोयमाइ समणे भगव महा
वीरे भगव गोयम एव वयासी—एव खलु गोयमा । मम अतेवासी
मेहे णाम अणगारे पगइ भइए जाव विणीए मेणं तहारूयाणं धेराणं
अतिए सामाइयमाइयाइ पक्कारसअगाइ अहिज्जइ, अहि
जित्ता धारम्मभिवखुपडिमाओ गुणरयणसवच्छर तवोक्कम्म कोणं
फासित्ता जाव किट्ठित्ता मए अच्चणुन्नाए समणे गोयमाई धेरे
खामेइ खामित्ता तहारूवेहिं धेरेहिं सद्धिं जाव विउल पव्वय दूकइइ

पुढविसिलापट्टयं पडिछेहेइ) और बड़कर—स्वयमेव उन्होंने धनीभूत
मेघ के समान इयाम पृथिवी विलापट्टक की प्रतिछेखना की। (पडिछेहिता)
प्रतिछेखना करके फिर उन्होंने (भक्तपाणपडियाइविसए) अतुर्विष
आहार का परिस्पाग कर दिया। (अणुपुग्गेय कालगए) बाद मे वे वहाँ
से क्रम २ से आयु कर्म के दलिकों की पूर्ण निर्जरा हो जाने से काल
माप्त हो गये हैं (एसण देवाणुप्पिया ! मेइस्स आचारभइए) हे देवानु-
मिया ! यह आचार मंडक ठन्ही मेघकुमार का है। सूत्र “४९”

पट्टय पडिछेहेइ) अने अहीने पीतानी अतेव तेमजे धनीभूत धमेत्ता मेवना
जेवा स्थान पृथ्वी विलापट्टकनी प्रतिछेखना करी। (पडिछेहिता) प्रतिछेखना
करीने तेमजे (भक्तपाणपडियाइविसए) आर अतना आहारने त्याग करी।
(अणुपुग्गेय कालगए) त्थार पछी तेजे त्थं भीमे भीमे आनुभर्मा दविकेभी
अपूर्वपजे निगंश जेवाने भरजे मज (अलु) वय धमा छे। (एस णं दया
जुप्पिया ! मेइस्स आचारभइए) हे देवानुमिया ! आ आचार मंडक ते मेघ
कुमारना छे ॥ सूत्र “४९” ॥

दुरुहिता दम्भसंथारंगं संथरइ, संथरित्ता दम्भसंथारोवगए सयमेव
 पंचमहव्वए उच्चारैइ, वारससामण्णपरियागं पाउणिता मासियाए
 संलेहणाए अप्पाणं झूसित्ता सट्ठि भत्ताइं अणसणाए छेदेत्ता आलो-
 इय पडिक्कते उद्धिय-सल्ले समाहिपत्ते कालमासे कालं किच्चा उड्डं
 चंदिमसूरगहगणणक्खत्ततारारूवाणं वहूइं जोयणसयाइं वहूइं
 जोयणसहस्साइ वहूइं जोयणसयसहस्साइं वहूइं जोयणकोडीओ
 वहूइं जोयणकोडाकोडीओ उड्डं दूरं उप्पइत्ता सोहंमीसाणसणंकु-
 मारमाहिदवंभलोयलंतगमहासुक्कसहस्साराणयपाणयारणच्चुए, तिणिण-
 य अट्ठारसुत्तरे गेवेज्जविमाणवाससए वीइवइत्ता विजए
 महाविमाणे देवत्ताए उववण्णे । तत्थणं अत्थेगइयाणं देवाणं तेत्तीसं
 सागरोवमाइं ठिई पण्णत्तो, तत्थणं मेहस्स वि देवस्स तेत्तीसं साग-
 रोवमाइं ठिई पण्णत्ता । एसणं भंते ! मेहे देवे ताओ देवलोयाओ आउ
 क्खएणं भवक्खएणं ठिइक्खएणं अणंतरं चयं चइत्ता कहिं
 गच्छिहिइ ? कहिं उववज्जिहिइ ? गोयमा ! महाविदेहे वासे सिज्झिहिइ,,
 बुज्झिहिइ, मुच्चिहिइ, परिनिव्वाहिइ, सव्वदुक्खाणमंतं करेहिइ ।
 एवं खलु जंबू ! समणेणं भगवया महावीरेणं आइगरेणं तित्थगरेणं
 जाव संपत्तेणं अप्पोपालंभनिमित्तं पढमस्स नायज्झयणस्स अयमट्ठ
 पन्नत्तेत्तिवेमि ॥सू० ५०॥

पढमं अज्झयणं समत्तं

टीका—‘भतेत्ति’ इत्यादि । ‘भदन्तइति भगवान्गीतमः श्रमणं’ भगवन्त
 महावीर वंदते, नमस्यति, वंदित्वा नमस्यित्वा एवमवदत्-एव खलु देवा-

नुमियाणाम-तथामा मयनामा अनगारः स खलु हे मयन्त ! मयाऽनगारः
काल्मासे काल कृत्वा कुप्रगत ? कुप्र उत्पन्नः !, 'मोयमाई' हे गौतम ! इति
संशोध्य गौतमादीन् भ्रमणान् निर्ग्रन्थान् उरिष्य भ्रमणो भगवान् महावीरः
भगवन्त गौतम एवमब्रुव-एवं खलु गौतम ! ममाऽन्तेवासी मेघनामा अन
गारः प्रकृतिमद्भक्तो यावद् विनीतः, स खलु तथारूपत्वां स्पष्टिराणामन्तिक
सामायिकादीनि एकादशाङ्गानि अधीते अधीत्य द्वादशभिस्तुमतिमाः

मते स्ति भगवं गोयमे इत्यादि

टीकार्थ- (मते) हे भवत ! इस प्रकार कहकर (भगवं गोयमे) भगवान् गौत
मने (समण भगवं महावीर ब्रह्म, नमः सङ्गं वदिष्या नमसिष्या एव वयासी) भ्रमण
भगवान् महावीर को ब्रह्मना की नमस्कार किया। ब्रह्मना नमस्कार
करके फिर उन्होंने इस प्रकार कहा—(एव खलु देवाणुप्पियाण अन्ते
वासी मेहे णामं भगवारे, सेणं मते ! मेहे अणगारे काल्मासे काल कृत्वा
कहिं गए कहिं उववन्ने ?) देवानुमिय आपके अन्तेवासी मेघ नामक
अनगार ये वे भग्व अनगार कालमासमें काल करके कहाँ गये हैं कहाँ
उत्पन्न हुए हैं (गोयमाइ समणे भगवं महावीरे भगवं गोयमं एव वयासी)
हे गौतम ! इस प्रकार स संशोषित करते हुए भ्रमण भगवान् महावीरने
उन गौतम से ऐसा कहा—(एव खलु गोयमा ! मम अन्तेवासी मेहे
णामं अणगारे पगइमए जाव विणीए से णं तद्धारुणां घेराणं अतिए
सामाइयमाइयाइ एक्कारसंभगाइ अहिज्झइ) सुनो मैं कहता हूँ—मेरे

(अन्तेसि भगवं गोयमे इत्यादि ॥

टीकार्थ- (मते) हे भवत ! जेवी शीते खज्जिणी (भगवं गोयमे) भगवान्
गौतमे (समण भगवं महावीर ब्रह्म नमसङ्गं, वदिष्या, नमसिष्या एव वयासी)
भ्रमण भगवान् महावीरने वहन करने नमस्कार कथा वहन करने नमस्कार करने
तेभल्ले आ प्रभावे भू—(एव खलु देवाणुप्पियाण अन्तेवासी मेहे णामं भग
वारे सेणं मते ! मेहे अणगारे कालमासे काल कृत्वा कहिं गए कहिं
उववन्ने ?) हे देवानुमिय ! मेघ नामका अनगार तमास अन्तेवासी काल ते अन
गार मेघकुमार अण आसमां अणवरा वधने कहां गया है ? कहां उत्पन्न गया है ?
(गोयमाइ समण भगवं महावीरे भगवं गोयमं एव वयासी) हे गौतम !
जेवी शीते खज्जिणी भ्रमण भगवान् महावीर गौतमने भू—(एव खलु गोयमा
मम अन्तेवासी मेहे णाम अणगारे पगइमए जाव विणीए सेण तद्धारु
णां घेराणं अतिए सामाइयमाइयाइ एक्कारसंभगाइ अहिज्झइ)

गुणरत्नसत्त्वर तपः कमे कायन स्पृष्ट्वा यावत्कोतायत्वा मया अभ्यनुज्ञातः
सन् गौतमादीन स्थविरान् क्षामयति क्षामयित्वा तथारूपैर्यावद् विपुलं
पर्वत दूरोहति दुरूह दर्मसंस्तारक सस्तरति संस्तीर्य संस्तारोपगतः स्वयमेव
पञ्चमहाव्रतानि उच्चारयति, द्वादशवर्षाणि भ्रामण्यपर्यायं पालयित्वा मासिक्या

अंतेवासी जो मेघकुमार नाम के अनगार थे कि जो प्रकृति से सरल
यावत् विनीत थे तथा जिन्होंने तथा रूप स्थविरों के पास सामायिक
आदि ग्यारह अंगों का अध्ययन किया था।—(अहिजित्ता वारसभिवखु-
पडिमाओ गुणरयणसवच्छरं तवोकम्मं काएणं फासित्ता जाव किट्ठित्ता
मए अब्भणुत्ताए समाणे गोयमाई थेरे खामेइ) और अध्ययन कर
जिन्होंने उन्हें अच्छी तरह अधिगत कर १२—भिक्षु प्रतिमाओं को तथा
गुणरत्न रूप संवत्सर वाले तप कर्म कों शरीर से स्पर्श कर जोधित
कर उनमें पारंगत आदि होकर अच्छी तरह आराधित किया था। वाद
में जिन्होंने मुझ से आज्ञा प्राप्त कर गौतमादिक निर्ग्रन्थ साधुओं आदिसे
अपने अपराधों की क्षमा याचना की थी (खामित्ता तहारुवेहिं थेरेहिं
सद्धिं जाव विउलं पव्वयं दुरूहई, दुरूहित्ता दब्भसंथारगं संथरइ संथरित्ता
दब्भसंथारोवगए सयमेव पंचमहव्वए उच्चारेइ) खमत खामणा करके
तथारूप कृतादि स्थविरों के साथ विपुल नाम के पर्वत पर चढ़े चढ़कर
वहाँ जिन्होंने दर्म संथारा बिछाया। उसे बिछाकर फिर जो उसपर

सालणो हुं ऊहुं धु—अनगार मेघकुमार नामना भारा अंतेवासी हे जेओ प्रकृति
सरण यावत् विनम्र हुता, अने जेभेले तथाइय स्थविरेनी पासो सामायिक वगेरे
अगियार अंगोने अव्यास कथे— (अहिजित्ता वारसभिवखुपडिमाओ गुण-
रयणसवच्छरं तवोकम्मं काएणं फासित्ता जाव किट्ठित्ता मए अब्भ
णुत्ताए समाणे गोयमाई थेरेखामेइ) अने अव्यास करीने तेभेले तेभने सारी
पेठे भेणवी भार भिक्षु प्रतिमाओने तेभज गुणरत्न इय सवत्सरवाणा तपकर्मने
शरीरथी स्पर्शनि शोधित करीने तेमां पारंगत वगेरे थछ ते सारी रीते आराधित
कथुं हुतु, त्थार जाद जेभेले भारी आज्ञा भेणवीने गौतम वगेरे निर्ग्रन्थ साधुओ
वगेरेथी पोताना अपराधोनी क्षमा भागी हुती (खामित्ता तहारुवेहिं थेरेहिं
सद्धिं जाव विउल पव्वयं दुरूहई, दुरूहित्ता दब्भसंथारगं संथरइ सथ-
रित्ता दब्भसंथारोवगए सयमेव पंचमहव्वए उच्चारेइ) भमत आमणा करीने
तथा इय कृतादि स्थविरेनी साथे विपुल नामना पर्वत उपर थड्या, थडीने तेभेले
दलं सथारइ पाथयुं पाथरीने तेना उपर पूर्व दिशा तरइ भो करीने पद्मासनमा

नुमियागाम-तथासा मघनामा अनगारः स खलु हे भवन्त ! मघाऽनगारः
 काममासं कालं कृत्वा कुप्रगत ? कुप्र उत्पन्न ? 'भोयमाई' हे गौतम ! इति
 संशोष्य गौतमादीन् भ्रमणान् निर्भ्रम्यान् उद्दिश्य अभयौ मगवान् महावीरः
 मगवन्त गौतम एनमनवत्-एवं खलु गौतम ! ममाऽन्तेवासी मेघनामा अन-
 गारः प्रकृतिमद्भक्तो यावद् विनीतः, स खलु तपारूपाणां स्वविराजामन्तिके
 सामायिकादीनि पद्मादृशाङ्गानि अभीते अभीत्य द्वादशमिष्टुमतिमाः

भते स्ति मगवं गोयमे इत्यादि

टीकार्थ- (मंते) हे भवन्त ! इस प्रकार कहकर (मगवं गोयमे) मगवान गौत-
 मने (समण मगवं महावीरं वदइ, नमसइ, धंदिषां नमसिषा एवं वयासी) ।
 भ्रमण मगवान महावीर को वदना की नमस्कार किया । वदना नमस्कार
 करके फिर उन्होंने इस प्रकार कहा—(एवं खलु देवानुप्पियाण भंते
 वासी मेहे नामं अणगारे, सेणं भते । मेहे अणगारे कालमासे कालंकिषा
 कहिं गए कहिं उववने ?) देवानुप्पिय आपके अंतेवासी मेघ नामके
 अनगार ये वे मेघ अनगार कालमासमें काल करके कहाँ गये हैं कहाँ
 उत्पन्न हुए हैं (गोयमाइ समणे मगवं महावीरे मगवं गोयम एवं वयासी)
 हे गौतम ! इस प्रकार से संशोषित करते हुए भ्रमण मगवान महावीरने
 उन गौतम से ऐसा कहा—(एवं खलु गोयमा ! मम अंतेवासी मेहे
 नामं अणगारे पगइमइए जाव विणीए सेण तहास्वाम घेरायं अंतिए
 सामाइयमाइयाइ पक्कारसमगाइ अदिज्झइ) सुनो मैं कहता हूँ—मेरे

(भंतेहि मगवं गोयमे इत्यादि ।)

टीकार्थ- (मंते) हे भवन्त ! जेवी शीते संविधीने (मगवं गोयमे) मगवान
 गौतमे (समण मगवं महावीरं वदइ नमसइ, धंदिषा, नमसिषा एवं वयासी)
 अभय मगवान महावीरने वदना नमस्कार किया वदना नमस्कार करके
 तेभल्ले आ अभयल्ले कह्यु—(एवं खलु देवानुप्पियाण भंतेवासी मेहे नामं अण-
 गारे सेणं भते ! मेहे अणगारे कालमासे कालंकिषा कहिं गए कहिं
 उववने ?) हे देवानुप्पिय ! मेघ नामका अनगार तमास अंतेवासी काल मा-
 सार मेघपुमार काण भासमा काणवत्थ यानि कथा जथा ठा ? कथा उत्पन्न कथा ठा ?
 (गोयमाइ समणे मगवं महावीरे मगवं गोयम एवं वयासी) हे गौतम !
 जेवी शीते संविधीने अभय मगवान महावीर गौतमने कह्यु के—(एवं खलु गोयमा
 मम अंतेवासी मेहे नाम अणगारे पगइमइए जाव विणीए सेण तहा
 स्वाण घेराय अंतिए सामाइयमाइयाइ पक्कारसमगाइ अदिज्झइ)

गुणरत्नसंवत्सर तपः कर्म कायन स्पृष्ट्वा यावत्कौतायत्वा मया अभ्यनुज्ञातः
सन् गौतमादीन् स्थविरान् क्षामर्यात् क्षामयित्वा तथारूपैर्यावद् विपुलं
पर्वत दूरोहति दूरुह्य दर्भसंस्तारक सस्तरति संस्तीर्य संस्तारोपगतः स्वयमेव
पञ्चमहाव्रतानि उच्चारयति, द्वादशवर्षाणि श्रामण्यपर्यायं पालयित्वा मासिकया

अतेवासी जो मेघकुमार नाम के अनगार थे कि जो प्रकृति से सरल
यावत् विनीत थे तथा जिन्होंने तथा रूप स्थविरों के पास सामायिक
आदि ग्यारह अंगों का अध्ययन किया था।—(अहिज्जिता वारसभिक्षु-
पडिमाओ गुणरयणसवच्छरं तवोकम्मं काएणं फासित्ता जाव किट्ठित्ता
मए अब्भणुत्ताए समाणे गोयमाई थेरे खामेइ) और अध्ययन कर
जिन्होंने उन्हें अच्छी तरह अधिगत कर १२—भिक्षु प्रतिमाओं को तथा
गुणरत्न रूप संवत्सर वाले तप कर्म कों शरीर से स्पर्श कर शोधित
कर उनमें पारगत आदि होकर अच्छी तरह आराधित किया था। बाद
में जिन्होंने मुझ से आज्ञा प्राप्त कर गौतमादिक निर्ग्रथ साधुओं आदिसे
अपने अपराधों की क्षमा याचना की थी (खामित्ता तहारुवेहिं थेरेहिं
सद्धिं जाव विउलं पव्वयं दुरुहई, दुरुहित्ता दब्भसंथारगं संथरइ संथरित्ता
दब्भसंथारोवगए सयमेव पंचमहव्वए उच्चारेइ) खमत खामणा करके
तथारूप कृतादि स्थविरों के साथ विपुल नाम के पर्वत पर चढ़े चढ़कर
वहाँ जिन्होंने दर्भ संथारा बिछाया। उसे बिछाकर फिर जो उसपर

सालणो हुं कहुं धु—अनगार मेघकुमार नामना भारा अतेवासी के जेओ प्रकृति
सरण यावत् विनम्र हुता, अने जेभले तथाइय स्थविरेनी पासे सामायिक वगेरे
अगियार अंगेनो अभ्यास कर्यो—(अहिज्जिता वारसभिक्षुपडिमाओ गुण-
रयणसवच्छरं तवोकम्मं काएणं फासित्ता जाव किट्ठित्ता मए अब्भ
णुत्ताए समाणे गोयमाई थेरेखामेइ) अने अभ्यास करीने तेभले तेभने सारी
पेठे भेणवी भार बिक्षु प्रतिमाओने तेभज गुणरत्न इय सवत्सरवाणा तपकर्मने
शरीरथी स्पर्शनि शोधित करीने तेभा पारंगत वगेरे थछ ते सारी रीते आराधित
अर्थ हुं, त्थार भाइ जेभले भारी आज्ञा भेणवीने गौतम वगेरे निर्ग्रथ साधुओ
वगेरेथी पोताना अपराधोनी क्षमा मागी हुती (खामित्ता तहारुवेहिं थेरेहिं
सद्धिं जाव विउलं पव्वयं दुरुहई, दुरुहित्ता दब्भसंथारगं संथरइ सथ-
रित्ता दब्भसंथारोवगए सयमेव पंचमहव्वए उच्चारेइ) अमत आभणा करीने
तथा इय कृतादि स्थविरेनी साथे विपुल नामना पर्वत उपर गइया, गइने तेभले
दर्भ संथारइ पाथयुं पाथरीने तेना उपर पूर्व दिशा तरइ भो करीने पद्मासनभा

संछेखनया आत्मानं जोषयित्वा पट्टि मत्तानि धनशनेन छदयित्वा आ १
 धितप्रतिष्ठात, उद्धृतधन्य समाधिपात्र कालमासे काल कृत्वा उर्ध्व चन्द्रम
 सूर्यप्रगणनसप्रतारात्पाणां बहूनि योजनानि, बहूनियाजनशतामि, बहूनि
 योजनसहस्राणि, बहूनि योजनशतसहस्राणि, बहूनीयोजनकोटी, बहूनीयोजन
 कोटिकोटीः, उर्ध्व दूरम् उत्पत्प, सोममैशानमनत्कुमारमाहेन्द्रशमनोक
 सान्तकमहाशुक्लमहत्ताराननपामताऽऽरणाच्युतान् श्रीणि च अष्टादशाक्षराणि

पूर्व दिशा की तरफ मुख करके पश्चात्तन से विराजमान हो गए। वहाँ
 पञ्च महाव्रतों का भिक्षुने स्वयं उच्चारण किया (वारसवामाई सामण्य
 परियाग पाउणिजा मासियाए संछेहणाए अप्पाणं सूसित्ता सट्टि मचाए
 अणसणाए छेदेत्ता आमोइयपडिक्कते उद्वियमल्ले समाहिपत्ते) तथा
 १२, वर्ष तक भ्रामण्य पर्याय का पालन कर १ मास की संछेखना
 से अपने आपको कुन कर साठ मत्ता का अनशन द्वारा छेदकर, आभी
 धित प्रतिमान्त होकर और जो मावादि श्रवणों को दूर कर संकल्प
 विस्मयों से धर्मित हुए भठमें और (कायमासे काय किष्वा) जो
 कायमास में काल धर्म की प्राप्त हो गये हैं। इस तरह मृत्यु के वश
 होकर वे (उर्ध्व चन्द्रिमसूरगगणनसप्रतारात्पाणां बहूनि जायण
 सयाए बहूनि जायणसयसहस्ताए बहूनि जोयणकोटीओ बहूनि जोयणकोडा-
 कोहीओ उर्ध्व दूर उत्पत्पत्ता सोहम्मीसाणसणकुमारमाहिंदयमलोयमग
 महाशुक्लसहस्रारणयपाणयारणयुए तिण्णिय अट्टारसुत्तरे गेयेज्ज

विश्वभान यथं अथा त्वां पथमत्तेन तेभस्से जते उप्पारब्धं भुं (वारसवामाई
 सामण्यपरियागं पाउणिजा मासियाए संछेहणाए अप्पाणं सूसित्ता सट्टि
 मचाए अणसणाए छेदेत्ता आमोइयपडिक्कते उद्वियमल्ले समाहिपत्ते)
 आर वर्षेना आभयम पर्यायत्त पावनं अथा आर अथे अहिनानी संवेजनाभी पेताने
 इणत्त जनावीनि साधं कत्तेने जनयनं वटे छेदीने, आलोयित प्रतिमान्त अथि
 जने आथा वगेइ यस्सेने दूरं नि संकल्प विस्मयधी संहित यथि जते (काल
 मासे काल किष्वा) अण मासमा अण भमनि चाथा छे आ प्रभावे मृत्युय
 अथेहा मुनिसंभ मेवभुभर (उर्ध्व चन्द्रिमसूरगगणनसप्रतारात्पाणां बहूनि
 जोयणसयाए बहूनि जोयणसयसहस्ताए बहूनि जोयणकोटीओ बहूनि
 जोयणकोडाकोहीओ उर्ध्व दूर उत्पत्पत्ता सोहम्मीसाणसणकुमार
 माहिंदयमलोयसंतगमहाशुक्लसहस्रारणयपाणयारणयुए तिण्णिय

त्रैवेयकविमानावासगतानि, प्रथमग्रैवेयकस्यैकादशाधिकैकशतं विमानानि सन्ति, द्वितीयस्य सप्ताधिकशतं तृतीयस्य शतं विमानानि, तानि व्यतिक्रम्य विजये महाविमाने देवत्वेनोत्पन्नः। तत्र खलु अस्त्येकेषां देवानां त्रयस्त्रिंशत् सागरोपमास्थितिः प्रज्ञप्ता, तत्र खलु मेघस्यापि देवस्य त्रयस्त्रिंशत् सागरोपमा स्थितिः प्रज्ञप्ता। एष खलु हे भदन्त ! मेघो देवः तस्माच्चलोकात् 'आउकखण्ण'

विमाणवाससण वीडवइत्ता विजये महाविमाणे देवत्ताण उववण्णे) यहां से उर्ध्व लोक में विजय नाम के महा विमान में देव की पर्याय से उत्पन्न हुए हैं। यह विमान ज्योतिषचक्र चन्द्र, सूर्य ग्रह नक्षत्र तारा गणों से बहुत योजन ऊपर है। अनेक शत योजन ऊपर है बहुत हजार योजन ऊपर है। बहुत लाखों योजन ऊपर है। बहुत करोड योजन ऊपर है। बहुत कोटि कोटि योजन ऊपर है। तथा सौधर्म ईशान, सनत्कुमार माहेन्द्र, ब्रह्मलोक, लान्तक, महाशुक, सहस्रार, आनत, प्राणत, आरण, अच्युत इन देवलोकों के भी ऊपर है। तथा ३१८, ग्रैवेयक विमानों के ऊपर है। इनमें १११, विमान प्रथम ग्रैवेयक के हैं। १०७, विमान द्वितीय ग्रैवेयक के हैं। १००, विमान तीसरे ग्रैवेयक के हैं। सो इन सब को उल्लघन करके ऊपर में वह विजय नामका विमान स्थित है। (तत्थण अत्येगइयाण देवाणं तेत्तीस सागरोवमाइं ठिई पण्णत्ता) वहां पर कितनेक देवों की ३३ तेत्तीस सागर की स्थिति कही गई है। (तत्थण मेहस्स वि देवस्स तेत्तीस सागरोवमाइं ठिई पण्णत्ता) मेघकुमार देव की भी वहां ३३ सागरोपम की स्थिति कही गई है। (एस णं भंते मेहे

अट्टारसुत्तरे मेवेज्जविमाणं वाससण वीडवइत्ता विजये महाविमाणे देवत्ताण उववण्णे) अर्थात् उर्ध्वलोकभा विजयनामना महाविमानभा देवना पर्यायथी जन्म पाभ्या छे. आ विमान ज्योतिषचक्र चन्द्र, सूर्य, ग्रह, नक्षत्र ताराओथी धण्डा योजन ठांयु छे सौधर्म, ईशान, सनत्कुमार माहेन्द्र, ब्रह्मलोक, महाशुक, सहस्रार, आनत, प्राणत, आरण, अच्युत आ अर्थात् देवलोकैथी पणु उपर आ विमान छे. तेभज त्रयसो अट्टार ग्रैवेयक विमानोथी उपर छे. आ ग्रैवेयक विमानोभां ओकसो अगियार विमान प्रथम ग्रैवेयक छे ओकसो सात विमान द्वितीय ग्रैवेयक छे सो विमान त्रीन ग्रैवेयक छे आ अधाने ओणंगीने सौथी उपर आ विजयनामनु विमान रहैछु छे (तत्थ णं अत्येगइयाणं देवाणं तेत्तीस सागरोवमाइं ठिई पण्णत्ता) त्या डेट-वाक देवानी तेत्तीस सागर बेटली स्थिति अताववाभां आवी छे (तत्थणं मेहस्स वि देवस्स तेत्तीस सागरोवमाइं ठिई पण्णत्ता) मेघकुमार देवनी पणु त्या तेत्तीस

यनाथेष्टुपसहरन् अ.सुप्रमास्वामा जम्बूस्वामनमाह-एव खलु हे जम्बूः।
 श्रमणेन भगवता महावीरेण आदिकरेण तीर्थकरेण यावत्संप्राप्तेन आत्मोपा-
 लम्भनिमित्त-आप्तेन हितेन गुरुणेत्यर्थः, विनेयस्याविहितविधायिनः उपालम्भः-
 आत्मोपालम्भः तन्निमित्तं=तदर्थः प्रथमस्य ज्ञाताध्ययनस्य अर्थः=पूर्वोक्तः=
 मेघकुमारचरितरूपोऽर्थः प्रज्ञप्तः=कथितः। अविधिप्रवृत्तस्य शिष्यस्य गुरुणा मोक्ष-
 मार्गे स्थापनाय हितसारगर्भितवचनेन प्रतिबोधनम् उपालम्भः स दातव्यः,
 यथा भगवता दत्तो मेघकुमाराय, इत्येवमर्थं प्रथममध्ययनमिति भावः ॥

रहित होकर स्वस्थ होगे, समस्त दुःखों का नाश करेंगे अव्याचाध सुख के भोक्ता बनेंगे अब सूत्रकार श्री सुधर्मास्वामी इस अध्ययन के अर्थ का उपसंहार करते हुए श्री जगद्गुरु से कहते हैं। (एवं खलु जंबू। समणे णं भगवया महो-
वीरेणं आइगरेण त्तिथगरेणं जाव सपत्तेणं अप्पोपालंभनिमित्तं पढमस्स नायज्झ
णस्स अयमट्ठे पन्नत्ते त्तिवेमि) कि हे जंबू। आदिकर तीर्थंकर श्री श्रमण
भगवान् महावीरने कि जो सिद्धिस्थान को प्राप्त हो चुके हैं अविहित
विधायी शिष्य को आप्तोपालभनिमित्त यह मेघकुमार के चरित्ररूप प्रथम
ज्ञाताध्ययन का अर्थ प्रज्ञप्त (प्रलपित) किया है। अविधि में प्रवृत्त हुए शिष्य
को गुरु देव मोक्षमार्ग में स्थापन करने के लिये जो हित सारगर्भित वचनों
द्वारा समझाया है। इसी का नाम आप्तोपालंभ है। आप्तजन के द्वारा दिया
गया उपालंभ यही आप्तोपालभ का अर्थ है। मेघकुमार के साथ यही
कार्य प्रयुक्त किया है। यही विषय इस अध्ययन द्वारा समझाया गया है।
अनः इस अध्ययन का नाम भी आप्तदत्त परोपालंभ है। स्वोपालंभ परोपालंभ

અને અવ્યાખ્યાય સુખને ભોગવનારા થશે. અહીં હવે સૂત્રકાર શ્રી સુધર્મા સ્વામી આ અધ્યયનના અર્થને ઉપસંહાર કરતા જ ખૂસ્વામીને કહે છે. (एवं खलु जंबू ! समणेणं भगवया महावीरेणं आह्वरेणं तित्थगरेणं जाव संपत्तेण अप्पोपालंम-निमित्तं पढमस्स नायज्झयणस्स अयमट्ठे पन्नसो तिवेमि) હે જંબૂ, આદિકર તીર્થ-કર શ્રી શ્રમણુ ભગવાન મહાવીરે જેમણે સિદ્ધિસ્થાનને 'મેળખ્યું' છે એવા તેમણે અવિ-હિત વિધાયી શિષ્યને આસોપાલંભના માટે આ મેઘકુમારના ચારિત્ર્ય પ્રથમ જ્ઞાતાધ્ય-યનનો અર્થ પ્રસ્તુતિ કર્યો છે અવધિમા પ્રવૃત્ત થયેલ શિષ્યને શુરહેવ મોક્ષમાર્ગમા વાળવા માટે જે હિતસાર યુક્ત વચનો દ્વારા સમજાવે છે, તે આસોપાલંભ કહેવાય છે આસજન વડે આપવામાં આવેલો ઉપાલંભ એ જ આસોપાલંભનો અર્થ છે મેઘકુમારની સાથે પણ ભગવાને આ પ્રમાણે જ વ્યવહાર કર્યો છે. આ અધ્યયન દ્વારા એ જ વિષય સમજાવવામાં આવ્યો છે એથી આ અધ્યયનનું નામ 'આપ્તહત્ત પદોપાલંભ'

स्वोपासम्भो यथा—

लब्ध्वा जनुर्मानुषमग्न दुर्लभं,

रे जीव ! कल्पद्रुमवत्प्रमोदम् ।

जैनेन्द्रधर्म न करोपि मादरं,

स्वर्गात्मन शत्रु रहो ! परोऽस्तिका ? ॥ १ ॥

परोपासम्भो यथा—

विशुद्धवशे च उवास्ति जन्म,

जिनेन्द्रधर्मे खलु दीक्षितोऽसि ।

सदोत्तमज्ञानगुणाढ्य ! नत्स ।

कथं स्वमेवं सदसा प्रवृत्तः ? ॥ २ ॥

तथा तनुमपोपालन के भेद से उपासमंश् प्रकार का कहा गया है—स्वोपासम में जीव अपने आपको उपासम देता है—जैसे—जब किसी अपिहित कार्य में प्रवृत्ति करता हुआ जैनेन्द्र धर्म में प्रवृत्ति नहीं करता है—तब अपने आप भन्तरात्मा से जो ऐसी आवाज आती है कि हे जीव इस परिभ्रम रूप संसार में किसी घड़े मारी पुण्य के उदय से तुझे यह मनुष्य भव प्राप्त हुआ है—तो इसमें यदि कोई प्रमोददायक वस्तु तुझे मिली है तो वह एक जिनेन्द्र देव द्वारा प्रतिपादित धर्म ही है। तू जिस तरह भय संसारिक कार्यों को घड़े आदर के साथ करता है वसी तरह इसे क्यों नहीं करता। याद रख यदि इसके करने से तू खंचित हो रहा है तो तू स्वयं निज का शत्रु है दूसरा नहीं है। १॥

ॐ—स्वोपासक, परोपासक तेमव तदुभयेपासकना वेदधी उपासकना प्रवृत्त प्रकार कहेवांमां ज्ञाव्या ॐ स्वोपासकमा मावस पातानी जतने उपासक आपे ॐ जेमके लव ज्ञावे केध जविदित (न कश्च योज्य) कार्यमां प्रवृत्ति करता जैनेन्द्र धर्ममा प्रवृत्त यतो नधी त्पावे पातानी जेजेव जन्तरधी के जपाव ठे ॐ के के लव । ज्ञा परिभ्रमवृत्त्य संसारमा केध मद्धा पुण्यना कइयधी तने मनुष्यभव मज्जे ॐ ज्ञा भव के केध जेके प्रमोद आपनारी वस्तु तने मजी ॐ ते कइत जिनेन्द्र देव नठे प्रतिपादित धर्म व ॐ तु जेम जीव संसारिक ज्ञाव्यज्जु प्रसीधी करे ॐ तेम तु ज्ञा धर्ममां प्रवृत्त केम यतो नधी ? जेजेव आद सभने के ज्ञा धर्ममां तु प्रवृत्ति करीय नदि तो तु पाते पातानी जतने शत्रु जनी जयो ॐ त्पावे जीव केध शत्रु नधी ॥ १ ॥

तदुभयोपालम्भो यथा—

अज्ञानिनोऽमी निजजीवितस्य,

हेतोः किमर्थं बहु जीव कोटीः ।

संस्थापयन्तीह च दुःखगर्णे

किं जीवनं शाश्वतमस्ति तेषाम् ? ॥ ३ ॥

अत्र आप्तदत्तपरोपालम्भाधिकारः—

अयमत्राभिप्रायः—प्राप्तस्वत्नत्रयक्षणस्य विचक्षणस्यापि विनेयस्य प्रमाद-
वशतस्त्रलनायां सत्यां तं सन्मार्गे स्थापनाय भगवता मेघमुनेरिव गुरुणो-
पालम्भो देय इति ।

परोपालम्भ मे अविधि में प्रवृत्त हुए जीव को गुर्वादि आप्त जन सम-
झाते हैं—जैसे हे चत्स । तुम्हारा जन्म विशुद्ध वंश में हुआ है, और तुम
जिनेन्द्र प्रभु के धर्म में दीक्षितहुए हो । सदा तुम उत्तम ज्ञानादि गुणों से
युक्त हो रहे हो—तो फिर ऐसी क्या बात है जो तुम सहसा इस प्रकार
के अविहित कार्य में प्रवृत्ति करने की ओर झुक रहे हो । यह कार्य तुम्हें शोभा
नहीं देता है । अतः इससे विरक्त होकर विहित कर्तव्य की ओर ही प्रवृत्ति करो ॥२॥

तदुभयोपालम्भमें इस प्रकार बोध दिया जाता है—ये अज्ञानी जीव
अपने स्वयं के जीवन के लिये अनेक जीवों की कोटियों को दुःखरूपी
खड्गों में न मालूम क्यों पटकते रहेते हैं । तो क्या वे अपने जीवन को
शाश्वत मान रहे हैं ॥ ३ ॥

मेघकुमार को महावीर प्रभुने जो यह उपालम्भ दिया है—वह परोपा-
लम्भ रूप है । जिस अपने शिष्यने रत्नत्रयरूप मुक्ति का मार्ग प्राप्त कर

परोपालम्भ अवधिमा प्रवृत्त थता एवने शुरु वगेरे आप्तजनो समजवे छे-
जेमके छे भेटा । तमासे जन्म विशुद्ध वंशमा थयो छे अने तमे जिनेन्द्र प्रभुनी
दीक्षा पाव्या छे । हुमेशा तमे श्रेष्ठज्ञान वगेरे शुद्धाथी युक्त थछ रह्या छे,
तो पछी ओवुं शुं थछ गयुं छे अकट्टम तमे आप्ततना न करवा योअ
(अविहित) कार्यमा प्रवृत्ति करवा तैयार थया छे आ काम तमने शोभतुं नथी.
अटवे ओमाथी विन्दत थछने विहित (विहित) कर्तव्यमा प्रवृत्त थाओ ॥२॥

तदुभयोपालम्भमां आ प्रभावे बोध अर्थात् छे—के आ अज्ञानी एवो पोताना
एवने माटे धण्डा एवने हुं अर्थात् आंकां डेम नाभता रहे छे ? शुं ओवा भांखुसो
पोताना एवने शाश्वत मानीने भेडा छे ॥३॥

मेघकुमारने महावीर प्रभुओ ने उपालम्भ आप्यो छे ते परोपालम्भ छे ने शिष्ये
रत्नत्रयने विदितमां ओवयो छे अने एवे पयान्थ थतां ते मुक्तिमार्गाथी भ्रष्ट

‘ति धेमि’ इति=उत्तरूप तत्र यथा तीर्थंकरस्य भगवतो महावीरस्य सकाशान्मया भुत न तु स्वबुद्ध्या कल्पित, यतः स्वबुद्ध्या कथने भुम ज्ञानस्य विनयो भवति, किं च छद्मस्थानां दृष्टयोऽप्यपूर्वा भवन्ति, तस्माद् यथा भगवत्प्रतिपादितमेव त्वां ब्रवीमि=उपदिशामीत्यर्थे इदार्थे वे५ समदगाथा—

सुभ्रमाणस्त अविणयो परिहरणिज्जो परिहरणिज्जो सुहादिमासीदि ।

उत्तमस्यार्थं दिह्मी, पुण्या णत्थिचि सुइय इइणा ॥ इति ॥ सुप्र ५० ॥

॥ इति श्री चिन्मयिलयात जगद्गुरुमन्त्रसिद्धावक-पञ्चदशमापाकमितलमित कलापालापक-प्रविशुद्गायपद्यनैरुपन्यनिर्मापक-बादिमानमर्दक श्री

साह उत्तमपति कोन्हापुरराजप्रदत्त-‘जैनशास्त्राचार्य’-पद

भूषित-कोन्हापुररानगुरु बालब्रह्मचारि जेनाप्यार्थ-

जैनधर्मदिशाकर=पूज्यश्री यासीलाम्प्रति-विर

चितायां श्री शांताधर्मकथासुप्रस्थापनगार

धर्मापुनर्वर्णिनी टीकायाम् उरुति

सनामक प्रथममध्ययन

समाप्तम् ॥१॥

लिया है, और वह अथ प्रमादवत्प्रवर्ती होकर उससे स्वल्पित हो रहा है- या हो चुका है- तो उसे पुनः सन्मार्ग में स्थापित करने के लिये गुरु महाराज का कर्तव्य है कि वे उस उपासक द्वारे । जिस प्रकार महावीर मसुने मेघकुमार मुनिराज को दिया है (तिधेमि) इस प्रकार यह उत्तम रूप तत्त्व जिस तरह तीर्थंकर भगवान् महावीर मसुक पास्तसे मैने मुना है, उसी तरह यह तुमसे कहा है । अपनी बुद्धिसे कल्पित कर यह नहीं कहा है । क्यों कि बुद्धिसे कल्पित कर कहनेमें भुत ज्ञान की आशा लाना होती है दूसरी बात यह भी है कि छद्मस्थानों की दृष्टियां अपूर्ण होती है । अतः वे वस्तु का पूषरूप प्रतिपादित नहीं कर सकती है । इस लिये प्रबुध प्रतिपादित अर्थ ही यह तुम से कहा है । इस अर्थमें

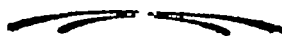
यथ रद्धो उ अथवा तो ते भुक्तिभार्जभी अथ यथ पूष्यो उ ओषी अक्षितने इरी सन्भार्जभां वाणवा भाटे शुभुभ्वाधवनी इत्थ उ के तेने उपासक आपि ने प्रभाजे प्रभुओ मुनि । अ मेघकुमारने उपासक आप्यो उ (तिधेमि) आ रीते उष शक्य तत्त्व मे ओषी रीते तीर्थंकर भगवान् महावीरनी प्रसेधी साकल्यु उ तेरी अ रीते मे तमने अणु उ मे पेटानी बुद्धिभी इत्थम् करीने अणु नथी केभके बुद्धिभी इत्थम् करीने इदंवाधी कृत्यजननी आधातन्य ठेय उ नील वात ओ उ के उग्रस्थ लोनी इत्थम् अणु ठेय उ ओटवा भाटे प्रभु प्रतिपादित अर्थ अ

જો યહ સગ્રહ ગાથા ઉદ્ધત કી गई हैं—उसका अभिप्राय यह है—जो सुखके अभिलाषी हैं उनका यह प्रधान कर्तव्य है कि वे श्रुतज्ञान का अविनय न हो ऐसा सदा ध्यानमें रखे । अपने मनसे कल्पित कर आगम की कोई बात न कहें क्योंकि छद्मस्थावस्थामे दृष्टि अपूर्ण रहती है यही विषय (तिवेमी) इन पदों से सूचित किया गया है ।

જૈનાચાર્ય જૈન ધર્મદિવાકર પૂજ્ય શ્રી ઘાસીલાલજી મહારાજ કૃત
જ્ઞાતાધર્મકથાગમૂત્રકી અનગારધર્મમૃતવર્ણિનીટીકા કે
ઉત્તિક્ષ્પ્ત નામક પ્રથમ અધ્યયન સંપૂર્ણ ॥ ૧ ॥

મેં તમને કહ્યો છે. આ અર્થ વિષે જે આ સંગ્રહગાથા ટાંકવામાં આવી છે તેનો અભિપ્રાય આ પ્રમાણે છે કે—જે સુખની ઇચ્છા ધરાવે છે તેમની આ સુખ્ય રૂપે ફરજ હોય છે કે તેઓથી શ્રુતજ્ઞાનનો અવિનય થાય નહિ આ વિષયમાં હંમેશાં સાવચેત રહે પોતાના મનથી કલ્પીને આગમની કોઈ વાત કહે નહિ કેમકે છદ્મસ્થાવસ્થામાં દૃષ્ટિ અપૂર્ણ રહે છે, એજ વિષય (તિવેમિ) પદોથી સૂચવવામાં આવ્યો છે.

જૈનાચાર્ય જૈનધર્મ દિવાકર પૂજ્ય શ્રી. ઘાસીલાલ મહારાજ કૃત
જ્ઞાતા ધર્મકથાગમૂત્રકી અનગારધર્મમૃતવર્ણિની ટીકાનું
ઉત્તિક્ષ્પ્ત નામક પહેલું અધ્યયન સમાપ્ત. ॥૧॥

अथ द्वितीयमध्ययन प्रारम्भ्यते

व्याख्यात प्रथमोध्ययनं, साम्प्रत द्वितीयमारभ्यते, अस्य पूर्वेषु सहाऽ
यममितम्पन्थ - पूर्वस्मिन्नध्ययने भगवताऽनुचितमार्गप्रवृत्तस्य शिष्यस्योपा
लम्भोक्तः, अत्र तु अनुचितोचितमार्गप्रवृत्तानामनर्थाचर्यभातिपरम्परा
प्रोच्यते, इत्यनेन सम्यग्चेनापातस्यास्येदमोदिममुपमे ।

मृगम्—जइ णं भते ! समणेणं भगवया महावीरेणं पढमस्स
नयज्झयणस्स अयमट्ठे पन्नत्ते धीयस्स णं भते ! नायज्झयणस्स के
अट्ठे पन्नत्ते ? एव खल्लु ! जवु ! तेणं कालेणं तेणं समएणं रागगिहे
णाम नयरे होत्था वन्नओ तस्स णं रायगिहस्स नयरस्स बहिघा
उत्तरपुरत्थिमे दिसीभाए गुणसिलए नाम चेइए होत्था 'वन्नओ,
तस्सणं गुणसिलयस्स चेइयस्स अदुरसामत्ते पत्थणं मह एगे जि
ण्णज्जाणे यावि होत्था, विणट्ठदेवउल्ले परिसिद्धियतोरणघरे
नाणाविहगुच्छगुल्मलयावहिवच्छच्छाइए अणेगवालसयसकणिज्जे
यावि होत्था । तस्सणं जिन्नुज्ज णस्स बहुमज्झदेसभाए पत्थणं मह
एगे भग्गकूवए यावि होत्था, तस्सणं भग्गकूवस्स अरसामत्ते पत्थणं
मह एगे मालुया कच्छए यावि होत्था, किण्हे किण्होभासे जाव रम्मे
महामेहनिउरबभूए बहुहिं रुक्खेहि य गुच्छेहि य गुम्मेहि य लय हि य
वल्लीहि य कुसेहि य स्वाणुएहि य सच्छन्ने पलिच्छन्ने अतो ह्युसिरे बहिं
गभीरे अणेग वालसयसकणिज्जे यावि होत्था ॥सू०१॥

टीका—'भइण भते !' इत्यादि—यदि खल्लु भदन्त । अमणेन भगवता
महावीरेण प्रथमस्य ज्ञाताध्ययनस्य, अथमर्थः प्रज्ञप्त द्वितीयस्य खल्लु भदन्त ।

द्वसरा अध्ययन प्रारम्भ

प्रथम अध्ययन संपूर्ण हो चुका है। अब द्वितीय अध्ययन प्रारम्भ

नीजु अध्ययन प्रारम्भ

पछे अध्ययन पुनः संपूर्ण हो चुका है। अब द्वितीय अध्ययन प्रारम्भ

ज्ञाताध्ययनस्य कोऽर्थः प्रज्ञप्तः १ । श्री सुधर्मास्वामी जम्बूस्वामिनमाह-

‘एवं खलु जम्बू’ ति-एवं खलु जम्बू ! तस्मिन् काले तस्मिन् समये राजगृहं नामं नगरमासीत् वर्णकः, तस्य खलु राजगृहस्य नगरस्य वह्निकृत्तरपौरस्त्ये दिग्भागे गुणशिलकं नामं चैत्यमासीत् वर्णकः, तस्य खलु

इस अध्ययन का पहिले अध्ययन के साथ इस प्रकार संबन्ध रहा हुआ है-कि पहिले अध्ययन में यह विषय समझाया गया है कि अनुचित मार्ग में प्रवृत्त हुए शिष्य को गुरु का कर्तव्य है कि वह उसे उपालम्भ देवे। इस अध्ययन में यह समझाया जावेगा कि मैं तथा अनुचित मार्ग में प्रवृत्त होते हैं उन्हें अपने अपने कृत कर्मानुसार अर्थ तथा अनर्थ की प्राप्ति परंपरा भोगनी पडती है। इसी निमित्त से यह अध्ययन पहिले के बाद प्रारंभ किया गया है इस अध्ययन का यह प्रथम सूत्र है ‘जहणं भंते ! इत्यादि ।

टीका—जंबू स्वामी सुधर्मा स्वामी से पूछते हैं—(जह) यदि (णं) निश्चय से (भंते) हे भद्र ! (समणेण भगवया महावीरेण पढमस्स नायज्झयणस्स अयमट्ठे पणत्ते) श्रमण भगवान् महावीरने प्रथम ज्ञाताध्ययन का यह पूर्वोक्त अर्थ प्रदिपादित किया है तो (वीयस्सणं भंते ! नायज्झयणस्स के अट्ठे पणत्ते) द्वितीय ज्ञाताध्ययन का उन्होंने क्या भाव अर्थ कहा है ? इस प्रकार जंबू स्वामी के पूछने पर श्री सुधर्मा स्वामीने उनसे कहा—(एवं खलु जंबू) हैं जंबू सुनो—इस प्रकार है—(तेणं कालेणं तेणं समणं रायगिहे नामं नयरे होत्था) उस काल उस समय में राजगृह नामका नगर था (वन्नओ) इसका

अध्ययनना पहिला अध्ययननी साथे संध आ रीते छे—डे पहिला अध्ययनमा आ विषयनु स्पष्टीकरण करवामा आव्यु छे डे अनुचित मार्गमा प्रवृत्त शिष्यने भाटे गुरुनी करण छे डे ते तेमने उपाल्ल आपे आ अध्ययन वडे समन्तववामा आवशे डे जे अनुचित अथवा तो उचित मार्गमा प्रवृत्त थाय छे, तेमने पोताना करेला कर्मो अनुसार अर्थ तेमने अनर्थनी प्राप्ति परप । लोगवपी पडे छे आ करणुथी जे आ अध्ययन पहिला अध्ययन पछी आरलवामा आव्यु छे आ भील अध्ययनने पहिलु सत्र आ छे—‘जहणं भंते’ ! इत्यादि !

टीका—जंबू स्वामी सुधर्मा स्वामीने पूछे छे—(जह) जे (ण) निश्चित रूपे (भंते) हे भद्र ! (समणेण भगवया महावीरेण पढमस्स नायज्झयणस्स अयमट्ठे पणत्ते) श्रमण भगवान् महावीर पहिला ‘ज्ञाताध्ययन’ ने अर्थ उपर कहा सुवण स्पष्ट क्यो छे, तो (वीयस्सणं भंते ! नायज्झयणस्स के अट्ठे पणत्ते) भील ज्ञाताध्ययनने तेमने कछ रीते लावार्थ समन्तव्यो छे ? जंबू स्वामीने आ प्रकारने प्रश्न सालणीने श्री सुधर्मा स्वामीने तेमने कहुं डे (एवं खलु जंबू) हे जंबू तमारा प्रश्नने जवाब

गुणश्लिषकस्य चेतस्य 'अदूरमागत' नातिदूरे नात्प्राप्तने, अथ श्वेतु
महदेक मीणोद्यानं चाप्यासीत्, तस्मिन्मित्रा- 'विणद्वेष्टे' विनष्ट
देवकुलं-विनष्टव्य-तरायतन 'पश्चिमदिग्दोरणधरे' परिस्रष्टितोरण
यह-परिस्रष्टिता नि नष्टमाया न तोरणानि बहिर्गोराणि गृहाणि, प्राकार
शरत्तरायतनसम्बन्धीनि गृहाणि यद्य तत्तथा । 'नागविहगुच्छगुम्फमया
बहिर्गुच्छगुच्छा' नानाविधगुच्छगुम्फमयावल्लीगृहगुच्छादितं-नानाविधा
य गुच्छा-कापीसी अपाकुसुमप्रमृत्तया, गुरना-वृक्षजाती प्रमृत्तय, स्नाः
मलोकलतादय चम्प-प्रपुपीप्रमृत्तय वृक्षाः-प्राज्ञादय तैम्प्रादितं यत्तथा ।
'अनेगवालयमयसाहजिज्ज' अनकम्पामयप्रमृत्तनीयम्, अनेकै-नानाविधै व्याल
शते-सर्पादि श्वापदश्वैः प्रमृत्तनीय-मयायहं चाप्यासीत् ।

वर्णन पहिले क्रिया गया है। (तस्मिन् रायगिहस्म नयरस्म बहिया उत्तर
पुरत्थिम दिसीभाए गुणसिल्ल नामं चेइए होत्या) उस राजगृह नगर के
बाहर की ओर उत्तर पूर्व क दिग्दिशभाग में अर्थात् ईशानकोणमें गुणश्लिषक
नामका उद्यान था। (यन्नमो) इसका वर्णन पहिले किया गया है। (तस्मिन्
गुणमिमयस्स चेत्यस्स अदूरमागं एत्थममहएगे मिण्णुज्जाणे यावि
होत्या) उस गुणशीलक उद्यान के न अति समीप और न अति दूर एक
और भी बड़ा भारी नीर्भ उद्यान था। (विणद्वेष्टे परिस्रष्टितोरणधरे
नागाविहगुच्छगुम्फमयावल्लीगुच्छा'ए अनेगवालयमयसाहजिज्जे या
वि होत्या) इसमें जो देवकुल था वह कभी का नष्ट हो चुका था।

आंशके- (तेणं काळेण तेण समएणं रायगिहे नामं नयरे होत्या) तेकाळे अने तेअभे
राजगृह नामे को नगर उतु (यन्नमो) ते नगरतु वरुन पढेलां करवाभां आभु छे.
(तस्मिन् रायगिहस्म नयरस्म बहिया उत्तरपुरत्थिमे दिसीभाए गुणसिल्ल
नाम चेइए होत्या) राजगृह नगरनी पकार उत्तर पूर्व दिशाभां कोटवे उद्यानकेवुमां
शुशुलील नामे उद्यान होत्ये। (यन्नमो) आ उद्यानतु वरुन पढेलां करवाभां आभु छे
(तस्मिन् गुणसिल्लयस्स चेत्यस्स अदूरमागत एत्थममहएगे मिण्णुज्जाणे यावि होत्या)
शुशुलील उद्याननी बधारे पास पळु नदि अने बधारे दूर पळु नदि कोतु को
लीले वरु उद्यान उतु (विणद्वेष्टे परिस्रष्टितोरणधरे नागाविहगुच्छ
गुम्फमयावल्लीगुच्छा'ए अनेगवालयमयसाहजिज्जे यावि होत्या) आभातु देवकुल
अतत्तयन अशरतु को नाथ पाभु उतु इवज्जने अर्थ अर्धी अन्तरतु अथतन

तस्य खलु जीर्णोद्यानस्य बहुमध्यदेशभागे अत्र खलु महानेको भग्नकूपश्चापीत् तस्य खलु भग्नकूपस्य अदूरसामंते अत्र खलु महानेकः 'मालुया कच्छए' मालुका कक्षकः मालुकाः एकास्थिकल वृक्षविशेषास्तेषां कक्षकः=गडने वनम् चाप्यासीत् । मकोदशः १ इत्याह—'किण्हे किण्हो भासे' कृष्णः कृष्णावभासः, तत्र-कृष्णः=कृष्णवर्ण-

देवकुल का अर्थ यहां व्यंतर का आयतन है। इस व्यन्तरायतन संवन्धी जिनने घर थे उन सबके भी यहां चहिद्वार नष्टमाय हो चुके थे। यह जोर्ण उद्यान अनेक प्रकार के गुच्छों से कपास के जपा पुष्पों आदि के गुच्छों से—वंशजाली आदि गुल्मों से अशोकलता आदि लताओं से त्रपुवी (ककड़ी) आदि वेजोंसे, आम्र आदि वृक्षों से, आच्छादित हो रहा था। इसमें अनेक प्रकार के सैंकड़ों सर्प इधर से ऊधर फिरते रहते थे अतः उनके द्वारा यह विशेष भयंकर बना हुआ था। (तस्स णं जिन्नुज्जाणस्स बहुमज्झदेसभाए एत्थ ण महं एगे भग्नकूपए यावि हो तथा) इस जीर्ण उद्यान के ठीक मध्य भाग में एक बड़ा भारी भग्न जीर्ण हुआ कुंआ भी था (तस्स णं भग्नकूपस्य अदूरसामंते एत्थ णं महं एगे मालुया कच्छए यावि होत्था) उस भग्न कुंए के न अति समीप और न अति दूर—पास में मालुका वृक्षों का बहुत बड़ा गहन वन था। एकास्थिकल वाले वृक्ष विशेषों का नाम मालुका है (किण्हे किण्हो भासे जाव रम्मे महामेहनिउरंवभूए बहूहि रुक्खे हि य गुच्छे हि य गुम्मे

छि आ व्यन्तरायतनना जेटला घर हुता, ते अधाना पडारना हरवाज नष्टप्राय थध गथा हुता. जूतु उद्यान धण्णी जतना शुच्छि,—जेटले के वणु अने जपापुष्प वगेरेना शुच्छि—वंशजाली वगेरे गुल्मो अशोकलता वगेरे लताओ, त्रपुवी (ककड़ी) वगेरेनी वेवो, आम्र वगेरे वृक्षोथी ढकजेटो हुतो. धण्णी जतना सेकडो साप आ उद्यानभा आभथी तेम विथरता रहता हुता ओथी आ उद्यान सविशेषलय कर लागतुं हुतु (तस्सण जिन्नुज्जाणस्स बहुमज्झदेसभाए एत्थण एगे भग्नकूपए यावि होत्था) आ जूता उद्याननी ठीक मज्झोवज्ज ओक मोटो सज्जकूप नामे ओक लुब्धं थयेवो कूवो हुतो (तस्स णं भग्नकूपस्य अदूरसामंते एत्थणं महं एगे मालुया कच्छए यावि होत्था) ते सज्ज कूपानी वधारे हर पणु नडि अने वधारे नल्लक पणु नडि कडेवाय ओवु पासे मालुका वृक्षोतु मोटु सधन वन हुतु ओकास्थिकल वृक्ष विशेषतु नाम मालुका छि (किण्हे किण्हो भासे जाव रम्मे महामेहनिउरंवभूए बहूहि रुक्खे हि य गुच्छे हि य गुम्मे

अञ्जनवत्, कृष्णावभासः=कृष्णप्रभः स्वरूपेण कृष्णदर्पणवापभासते, यावद्
 रम्यः=सुन्दरः 'महामेहनितरंभूत' महामेघनिकुरम्यभूतः, महामेघः=पर्पाकाल
 भावि मेघस्तस्य निकुरम्भ =समूहः तथाभूतः-बनीभूतः नूतनवनोपम इत्यर्थं
 नीलवर्मसाभ्यात् । बहुभिर्हृत्सैश्च, गुच्छैश्च, गुल्मैश्च, लताभिश्च, पल्लीभिश्च,
 कुसैश्च=रमैश्च, स्याणुकैश्च=ऊर्ध्वकीलकैश्च 'हुठाइति मापायाम्' सष्ठमा=
 व्यास, परिच्छन्न =विशेषेण समाच्छादितः 'अतो वृत्तिरे' अन्तः=मध्य
 मुधिरः सावकाशत्वात् 'बाहि गमीरे' बाहि गम्भीर, अतिगहनत्वेन वृष्टिरपसृत
 त्वात्, अनेक व्यासस्तच्छब्दनीय -अनेकस्तत्सर्पादिभिः शङ्कनीयः-मयजनकभा
 प्यासीत् ॥सु १॥

मूल्म-तत्थ णं रायगिहे नयरेधण्णे नाम सत्थवाहे अहे दिचे
 जाव विच्छल्लियविउलभत्तपाणे, तस्स णं धणस्स सत्थवाहस्स
 भदा नाम भारिया होत्था, सुकुमालपाणिपाया अहीणपडिपुण्णपवि

हि य मया हि य पल्ली हि य कुए हि य त्वाणुएहि य मच्छन्ने पमिच्छन्ने
 अतो वृत्तिरे बाहि गमीरे अणेगबामसयसकजिउजे यावि होत्था) यह
 पदन वन कज्जल की तरह कृष्ण वर्णवाला या स्वरूप से ही इसकी प्रमा
 कृष्ण थी। यावत् यह सुन्दर था। पर्पाकाल मापी मेघ के समूह जैसा
 यह मीला था। अनेक प्रकार के वृक्षों से, अनेक प्रकार के गुल्मों से, अनेक
 प्रकार की लताओं से, अनेक प्रकार की पल्लियों से, अनेक प्रकार के कुओं
 से, अनेक विध स्याणुओं से यह बहुत अधिक रूप में व्याप्यछादित हो रहा था।

वीथ में यह मावकाश होने से पोला था। बाहिर गहन होनेकी वजह
 से गमीर था। अनेक प्रकार के सैकड़ों सर्पों से यह भी मटान भया
 नक था। मूल्म '१'

हुम्म हि य मया हि य पल्ली हि य त्वाणुएहि य मच्छन्ने पमिच्छन्ने अतो मुधिर
 बाहि गमीरे अणेगबालसयमकजिअ यावि होत्था) आ सपनवन मेशनी
 केम काणा रजत्त दत्त आनी प्रका स्वइपधी अ काणी दत्ती वपाअणला मेघ नेवा
 ते नीला रजत्त दत्त पल्ली आतनां दुसो, पल्ली आतना शुम्भो, पल्ली आतनी लत्तज्जे
 पल्ली आतनी व बीज्जे, पल्ली आतना इलो' पल्ली आतना स्थावुज्जेयाथी आ उयान
 सपन इपे कायेह्ण दत्तो वच्चे आली ज्ज्या दत्ती पव आणूण्णू याभेर पुशपवही
 ने तीपे ते सपन दत्त पल्ली आतना सेइये य.पीधी आ पूल अ लयकारी ल जत्त
 दत्त सूत्र ॥ १ ॥

दियसरीरा लखणवंजणगुणोववेया माणुम्माणप्पमाणपडिपुन्न-
सुजायसव्वंगसुंदरंगा ससिसोमोगारा कंता पियदंसणा सुरूवा
करयल-परिमियतिवलयमज्झा कुंडलुल्लिहियगंडलेहा कोमुइ-रय-
णियर-पडिपुण्णसोमवयणा सिंगारागारचारुवेसा जाव पडिरूवा
बझा आवयाउरी जाणुकोप्परमाया यावि होत्था ॥सू. २॥

टीका-‘तएणं रायगिहे’ त्ति-तत्र खलु राजगृहे नगरे धन्यनामा
सार्थवाहः=जनममूढनायकः गरिम-धरिम-मेय, परिच्छेद्यरूपं क्रयाणकद्रव्य-
जातं गृहीत्वा लाभार्थमन्यदेशं व्रजन् सहागतवणिगूजनस्य योगक्षेमचिन्तया
परिपालक इति भावः अड्ढे ‘आहवः-ऋद्ध्यादिपूर्णः ‘दिन्ने’ दीप्तः-सच्चरित्रेण
उज्ज्वलः यावद् विच्छर्दितविपुलभक्तपानः। यावच्छब्देनायमर्थो ग्रहीतव्यः-
विस्तीर्णविपुल भवनशयनासनयानवाहनाकीर्णः. बहुधनबहुजातरुपरजनः, आयो-

तत्थ णं रायगिहे नयरे इत्यादि

टीकार्थ- (तत्थ णं रायगिहे नयरे) उस राजगृह नगरमें (धन्नेनामं सत्थवा
हे) धन्य नाम के सार्थवाह थे। जब ये गरिम धरिम मेय एवं परिच्छेद्य
रूप क्रयाणक द्रव्य समूह लेकर लाभप्राप्ति की इच्छा से परदेश जाते थे
तो इनके साथ जो और भी वर्णकजन होते उनके ये योगक्षेमकारक
होते थे। उनकी हर एक प्रकार की चिन्ता रखते थे। ये (अड्ढे)
ऋद्ध्यादि से परिपूर्ण थे। (दिन्ने) सच्चरित्र से उज्ज्वल थे। (जाव विच्छ-
र्दियविपुलभक्तपाणे) यावत् विच्छर्दित विपुलभक्तपानवाले थे--
यहां यावत् शब्द से इनके विषय में इतना और समझ लेना चाहिये कि
इनके भवन बहुत विस्तीर्ण थे, शयन, आसन, यान, वाहन, भी इनके

‘तत्थणं रायगिहे नयरे’ इत्यादि ॥

टीकार्थ- (तत्थणं रायगिहे नयरे) तेसज गृह नगरमा (धन्ने नामं सत्थवाहे)
धन्य नामे सार्थवाह होता. ज्यारे तेओ गरिम, धरिम मेय अने परिच्छेद्य रूप कल्याणक द्रव्य-
नधि लधने लाभनी छिछाथी विदेश जाता होता त्यारे ओमनी साथे जे थीण वषुं कजन
रहेता तेमना भाटे तेधन्य सार्थवाह अधी रीते कुशण करनार होता. तेमनी दरेक नतनी
सलाण राभता होता होता ओ (आह्वे) ऋद्धि वगेरथी संपूर्ण पछे पूर्ण होता
(दिन्ने) सच्चरित्रथी उज्जवण होता, (जाव विच्छर्दियविपुलभक्तपाणे) यावत्
विच्छर्दित विपुल भक्त पान वाला होता अहाँ जे यावत् शब्द आव्यो छे तेने
अर्थ आ प्रभाछे छे के ओमनां भवन, अन्न, विशाण होतां शयन, आसन, यान,

गमयोगसंयुक्त, आयोगेन त्रिगुणादिभिस्त्वया प्रयोगः अपमर्णानां सविधे द्रव्यस्य वितरण, तेन युक्त । विच्छर्दितविपुलमक्षपानः=यस्य गृहे भोजना वशिष्टैर्वहुमिरन्नपानैः सुभार्तानामनेकहीनदीनानां परिपोषणमभूदित्यर्थः ।

तस्य स्वस्त्य धन्यस्य सार्धपादस्य मद्रा नामभार्याऽभवत् सा कीदृशीत्याह—
'सुकुमालपाणिपाया' सुकुमारपाणिपादा, तत्र सुकुमारौ कोमलौ पाणी च पादौ यस्याः सा अतिकोमलकरचरणवतीत्यर्थः । 'अहीणपट्टिपुष्पा पंचिदियसरीरा' मद्रोन प्रतिपूर्णपञ्चेन्द्रियसरीरा, तत्र—'अहीण' अहीनानि लक्षणस्वरूपाभ्याम् 'पट्टिपुष्पा' प्रतिपूर्णानि, 'पंचिदिय' पञ्चेन्द्रियाणि यस्मिन् तादृशं धरीरं यस्या सा तर्था'लक्ष्मणवज्रजगुणोषवेया' लक्षणव्यञ्जनगुणोपपेता, तत्र—'लक्ष्मण' लक्षणानि लक्ष्यन्ते इत्यन्ते ज्ञायन्ते यैस्तानि भुमचिह्नानि—करस्यविधाघनादि सच

पास नाना प्रकार के बहुत अधिक थे । गाय भैंस आदि घन तथा घाड़ी मोना भी इनके पास बहुत अधिक सामानों या । आयोग प्रयोग से ये युक्त थे—अर्थात् कर्मदार्मों के लिये ये त्रिगुणित होने की अभिलाषा से कज दिया करते थे । भोजन के बाद जो विविध प्रकार की भोजन सामग्री बचती थी उसे ये पुस्तुलित भूखे अनेक हीन प्राणियों में वितरित करवा दिया करते थे । अथवा भोजन करते समय इनके यहां इतना अधिक खाना उच्छिष्ट रूप में बचता था कि जिससे अनेक हीन हीन पुस्तुलित प्राणियों का पालन पोषण हो जाता था (तस्मै न पण्यस्म सत्यराहस्स मद्रा नाम भारिया होत्या) इन धन्य सायबाह की मद्रा नाम की धर्मपत्नी थी । (सुकुमाल पाणिपाया अहीणपट्टिपुष्पा पंचिदियसरीरा लक्ष्मणवज्रजगुणोषवेया) इनका शरीर सुकुमार हाथ चरण पाला था लक्षण एवं स्वरूप इन दोनों से इनका अरि

पादन पशु कोमली जैसे धन्य भवती अने पुष्प प्रभावभा हतां । आर बोध वनेरे, पशु धन तेमः प्यादी सेतु पशु तेमनी पासे पुष्प प्रभावभा हतु आयोग प्रयोगधी तेको भुक्त हता अेटसे के कज आपता हता । नम्या पछी के धन्य भवती कोमली सामग्रीको वधती ते सामग्रीने तेको बूझा धन्य हीन, हीन, प्राणीकोभा बडेव्यानी देता हता । अथवा ते कोमने त्या अेटकु नमु पाया पछी कोहु वधतु के नेधी धन्य अरील हीन बूझा प्राणीकोतु अरज पोषतु अरि नतु हतु (तस्मै न पण्यस्म सत्यराहस्स मद्रा नाम भारिया होत्या) ते धन्य सार्धपादानी मद्रा नामे धर्मपत्नी हती (सुकुमालपाणिपाया अहीणपट्टिपुष्पा पंचिदियसरीरा लक्ष्मणवज्रजगुणोषवेया) ते भुक्तभण दायपत्र चानी हती तेमः लक्षण अने स्वरूप आ वनेधी तेमनु धरीर भुक्त हतु (लक्ष्मण) निव,

કરેવારૂપાણિ, 'વંજન' વ્યજ્જનનિ, વ્યજ્જનન્તે-સૂચ્યન્તે ભાગ્યોદયા યેસ્તાનિ
તિલમપાદીનિ 'ગુણ' ગુણાઃ સૌશીલ્યપાતિવ્રત્યાદયસ્તૈઃ ઉવવેયા' **અપે** ॥-
સમન્વિતા, તત્ર ઉપ અપહત્યુપસર્ગયોઃ 'અપ' ઇત્યત્રાઘટ કારસ્ય પૃષોદરાદિ-
ત્વાઢોપઃ ॥ 'માણુમ્માણપ્પમાણપહિપુન્નસુજાયસવ્વગસુ' દરંગા માનોન્માન
પ્રમાણપતિપૂર્ણસુજાતમર્ચાઙ્ગસુન્દરાઙ્ગી, તત્ર = 'માગ' માન = જલદ્રોણપ્રમાણતા,
તથાહિ-પરિપૂર્ણઙ્ગકુણ્ડે યસ્ય પુરુષસ્ય યમ્યાઃ સ્ત્રિયો વા પ્રવેશે સ્તિ યદિ
દ્રોણપરિમિતં જલ બહિર્નિસ્મરતિ તદા સ પુરુષઃ સા સ્ત્રી વા માનપ્રાપ્તો-
ચ્યતે, માનપ્રાપ્તાયાઃ શરીરાવગાહનાવિશેષો માનમિત્યુચ્યતે । 'ઉન્માણ'
ઉન્માનમ્, અર્ધભારપ્રમાણતા સાવેત્યમ્-તુલાયામારોપિતો નરો નારી વા યદ્ય
ધેભારપ્રમાણા ભવન્તિ તદા સ પુરુષઃ સા સ્ત્રી વા ઉન્માનપ્રાપ્તા નિગદ્યતે
'પ્રમાણ' પ્રમાણ સ્વાર્જુઠૈરપ્રોત્તરગતોચ્છ્રાયઃ, ઇત્યં ચ-માનં ચોન્માનં ચ પ્રમાણં

યુક્ત થા । (લક્ષણ) સે વિદ્યા, ધન આદિ કી સૂચક કરસ્-શુભ રેલા રૂપ
વિહોં સે, તથા ભાગ્યોદય સૂચક તિલમમા આદિ રૂપ વ્યંજનોં સે યદ
સમન્વિત થી । સુશીલતા તથા પાતિવ્રત આદિ ગુણોં કા યદ ધર થી ।
(માણુમ્માણપ્પમાણપહિપુન્નસુજાયસવ્વગસુ દરંગા) માન, ઉન્માન ઓર પ્રમાણ
ઇન કે અનુસાર હસકે સમસ્ત અંગપૂર્ણ યે । પર્ણ જલ કુણ્ડ મેં પ્રવેશ
કરને પર દ્રોણ પરિમિત જલ યદિ ઉસ કુંડ સે વાહર નિકલ આવે
તો વદ પુરુષ અથવા સ્ત્રી માન વાલી કદી જાતી હૈ । અર્થાત્ ઇસકે શરીર
કી અવગાહના ઇતને માન પ્રમાણ થી । તુલા પર આરોપિત હોને પર જિમ
સ્ત્રી અથવા પુરુષ કા વજન અર્ધભાર પ્રમાણ નિકલતા હૈ । તો વદ ઉન્માન
પ્રાપ્ત કહલાતા હૈ । આને અંગુલોંસે ૧૦૮ અંગુલ વાલી વને હુર જંચાઈ

ધન વગેરેને સચવનારી હાથની શુભરેખાઓથી તેમજ ભાગ્યોદયના સૂચક તિલમમા
વગેરે રૂપ વ્યંજનોથી તે સપત્ર હતી શાલીનતા તેમજ પાતિવ્રત્ય વગેરે ગુણોનું
તે ધર હતી (માણુમ્માણપ્પમાણપરિપુન્નસુજાયસવ્વગસુ દરંગા) માન,
ઉન્માન અને પ્રમાણ મહિત તેના બધા અંગો પૂર્ણ હતા સપૂર્ણ રૂપથી ભરેલા
પાણીના કુંડમાં પ્રવેશ્યા બાદ જો દ્રોણ પરિમાણ જેટલું પાણી તે કુંડમાંથી બહાર
નીકળે તો તે પુરુષ અથવા સ્ત્રી 'માન' વાળી કહેવામાં આવે છે એટલે કે તેમના
શરીરની અવગાહના અમુક જેટલા માન પ્રમાણવાળી હતી ત્રાજવા ઉપર ચઢીને
જો સ્ત્રી અથવા પુરુષ પોતાનું વજન કરાવતા તેમનું વજન અર્ધભાર પ્રમાણ જેટલું
થાય તો તે ઉન્માન પ્રાપ્ત કહેવાય છે પોતાના આગળથી જ માપ કે વામાં આવે
અને તે પુરુષ કે સ્ત્રી એકસો આઠ જેટલા આગળના માપ જેટલી થાય તો તે
પ્રમાણ પ્રાપ્ત કહેવાય છે એવી રીતે માન, ઉન્માન અને પ્રમાણ યુક્ત તેમના હૃદયે

चेत्प्रसादात् इह माना मानममाजानि तेः प्रातर्पूर्वानि-सर्वानानि, भूतग्व
 'सुजाय' सुजातानि यथोचितावयवमन्निवेशयवन्ति 'सर्व'
 सर्वाणि सकलानि, 'प्रग' अङ्गानि-अङ्गयत उपपद्यते प्राप्ता येस्तानि मस्त
 कद्वारभ्य चरणान्तानि यस्मिंस्तत् अतएव 'सुन्दरगा' सुन्दराङ्गी-सुन्दरमत्र
 वपुर्यस्याः सा तथा, 'ससिसोमागारा' ससिसौम्याकाङ्गा-ससौ=चन्द्रस्तद्वत्
 सौम्या-रमणीय आकार-स्वरूपं यस्याः सा 'कंठा' कान्ठा कमनीया। पिय
 दंसणा' प्रियदर्शना प्रिय दर्शकजनमनाह्लादक दर्शनमभवोक्तं यस्या सा, अत एव
 'सुकरा' सुरूपा सर्वातिशायिरूपमावश्यवतीत्यर्थः 'करयसपरिमिय-ति चर्मीय
 मज्जता' करतल परिमितप्रियविक्रमया करतलपरिमित=मुष्टिप्राङ्गः, प्रियविक्रम-
 यविक्रमयोपेतः रेखाश्रयवान् 'मज्जता' मध्यभागा यस्या सा कुशोदरी
 तनु इति शब्देत्यर्थः 'कुडलुल्लिखियगंडलेहा' कुण्डलोद्विखितगण्डलेहा कुण्डलाभ्या-
 मुल्लिखिता उद्वृष्टागण्डलेहा कपोलावस्थितचन्द्रनादि रेखा यस्याः सा, कुण्डल
 शोभासम्पन्नेत्यर्थः। 'कोमुद्र-रयणियरपडि पुण्णसोम्मवयणा' कौमुदी-कार्तिकी

शोभा मिस पुरुष भयथा स्त्री का शरीर होता है यह प्रमाण प्राप्त कहलाता
 है। इस तरह मान उमान एवं प्रमाण के अनुसार इसके समस्त शारीरिक
 अवयव वे भूतएव वे यथोचित सन्निवेश विधिष्ट वे। मस्तक से लेकर चरण
 पर्यन्त उभाग अवयव कहलाते हैं। इसी कारण इनका शरीर बहुत अधिक
 सुन्दर था। (ससिसोमागारा कंठा प्रियदर्शना सुकरा करयसपरिमिय तिर्थाभय
 मज्जता) चन्द्रमा के समान इसका आकार सौम्य था। अतः बहुत ही कमनीय
 थी। दर्शक जनों के मन को इनका अवलोकन आह्लादकारक था। यह सर्वातिशायी
 रूप लाक्षण्य से युक्त थी इनका प्रियली युक्त मध्य भाग इतना अधिक
 पतला था कि मुष्टि प्राप्त हो जाता था। (कुडलुल्लिखिय गंडलेहा कोमुद्ररयणियर-
 पडिपुण्णसोम्मवयणा सिगागारागारावेहा माव पडिरूवा वंझा अविपाउरी
 इके अवयवो समभाषु अने येअ उता भस्वथी भंदिने पज सुभी उपाअ
 अवयव कहेपाव छे. ओटला भाटे व जेमनु शरीर भूलव सुंदर छु (ससि
 मागारा कंठा प्रियदर्शना सुकरा करयसपरिमियतिवसिपमज्जा)
 तेमनी आकृति चन्द्र जेवी सौम्य उली. जेथी ते भूल व कमनीय उली. जेन्ना
 जे भाटे तेमनु इथीन आकृति हा क छु ते अतिशय रूप अने लावण्य स पत
 उली. तेमनी प्रियली मुक्त कमर (अभ्य काज) ओटली अभी पतली उली छे तेने
 समवेश भूमिमां पय वड शक्ती उले (कुडलुल्लिखियगंडलेहा कोमुद्र-
 रयणियरपडिपुण्णसोम्मवयणा सिगागारागारावेहा माव पडिरूवा वंझा

पौर्णमासी तस्याः रजनोकरश्चन्द्रस्तद्वत् प्रतिपूर्ण-सौम्यं=आर्द्धादजनकं वर्दनं-
मुखं यस्याः सा तथा 'सिंगारागारचारुवेसा,' शृङ्गारागारचारुवेसा, शृङ्गाराख्य
प्रथमरसस्य अगारमिव-गृहमिव चारुवेपो यस्याः सा, यद्वा शृङ्गारो
भूषणाटोपस्तत्प्रधान आकारो यस्याः सा तथा मनोहरनेपथ्या, अत्र पद
द्वयस्य कर्मधारयः। 'जाव' यावत् 'पडिरूवा' प्रतिरूपा 'वंध्या' बन्ध्या-
अत्यरुणपेक्षया निष्कृता, एकवार संतानसंजाता नंतरमपत्यमरणेनापि
फलतो बन्ध्या भवति, अतएव 'अविया उरी' देशी शब्दः, अविजनयित्री
सर्वथा सतानाऽजननशीला संतानजननशक्तिरहिता, इत्यतः 'जाणु-
कोप्परमाया' जानु कूर्परमाता, 'जाणु' जानुनी चरणयोर्मध्यभागौ 'कोप्पर'
कूर्परौ करयोर्मध्यभागौ तेषामेव 'माया' माता-जननी चाप्यासीत् ॥सू. २॥

मलम्—तस्स णं धणस्स सत्थवाहस्स पंथए नामं दासचेडे
होत्था, सव्वंगसुंदरंगे मंसोवचिए बालकीलावण कुसले यावि होत्था,
तएणं से धण्णे सत्थवाहे रायगिहे नयरे बहूणं नयरनियगसेट्ठि
सत्थवाहाणं अट्टारसण्ह य सेणिप्पसेणीणं वट्टसु कज्जेसु य कुडुबेसु य
मंतेसु य जाव चक्खुभूए यावि होत्था, नियगस्स विय णं कुडुंबस्स
बहुसु य कज्जेसु जाव चक्खुभूए यावि होत्था ॥सू. ३॥

जाणुकोप्परमाया यावि होत्था) उसके कपोल मंडल पर जो चन्दनादिक की
रेखा लगी रहती थी वह दोनों कानों के कुडुलों से घर्षित होती रहती
थी। कर्त्तिही पूर्णमासी के पूर्ण चन्द्र मंडल के प्रमान इसका सौम्य-आर्द्धाद-
जनक-मुख था। इसका सुन्दर वेश शृङ्गाररस के घर जैसा था। फिर भी
यह इतनी त्रिभुवन सुन्दरी होने पर भी बन्ध्या थी। ऐसी बन्ध्या थी-कि
इसके प्रारम्भ से ही संतान नहीं हुई थी-संतान जननशक्ति से यह बिल्कुल
रहित थी। यह तो केवल जानु और कूर्पर-करके मध्यभाग टेढ़नी की
माना थी। ॥पत्र २॥

अवियाउरी जाणुकोप्परमाया यावि होत्था) तेमना कपोल उपर अनाववाभां
आवेली चन्दन रेखाये, अने कानाभां पडरेवा कुडुणोथी घसाती હતી. કાર્તિક
પૂનમના ચન્દ્રમણની જેમ તેમનું મો સૌમ્ય અને આદ્યાદજનક હતું. ત્રિભુવન
સુંદરી હોવા છતાં તે વંધ્યા હતી ચર્યાતથી જ તેને એકે સતાન થયું ન હતું
સતાન જનન શક્તિ તેમનામાં સદતર સમૂળ રૂપે હતી નહિ - એને તો સતાન
રૂપે રક્ત દીવ્ય અને કોણી જ હતા ॥ સૂત્ર ૨ ॥

टाका—तस्स ण इति—तस्य म्वल्ल पन्न्यस्य सायवाहस्य पथकनामा दासवेटक—दासपुत्र आसीत् सर्वोद्गम्यराह, मांसोपचित—पुष्टशरीर, यामक्रीडनकुशल—बाबान् क्रीडयितु दक्षमाप्यभवत्। तदनु खलु स घन्यः सार्धवाहस्तस्मिन् राजगृहे नगरे बहूनां 'नयरनिगमसद्विसत्यवाहाय' नगर निगमभेष्टिमार्थवाहानाम् तत्र 'नयर' नगरस्य=राजगृहस्य, 'निगम' निगमस्य=वणिग्प्रामस्य 'सद्वि' भेष्टिनः—सार्धवाहाय, एतेषां च पुनः 'अटारसण्डय' अटारवहानाम् 'सणिप्पसेणीय' सेणिपधेमीनाम्, तत्र 'सेणि' सेणयः कुम्भ कारादिजातय 'प्यसेगो' प्रभेगय—अवातरजातयस्थानो बहुषु कार्येषु—

'तस्स ण पणस्स सत्यवाहस्स' इत्यादि ।

टीकार्थ—(तस्स ण पणस्स) उस पन्न्य सार्धवाह के यहाँ(पेयए नाम दासवेडे होत्था) पथक नामका एक दासपुत्र या (सन्धगमुदरगे) यह सर्वोद्गम्यराह था। (मांसोपचित) पुष्टशरीर वाला था। (यामक्रीडापमकुसले यावि होत्था) बामकों के खेलाने में बड़ा चतुर था। (तएणं स पण्णे सत्यवाहे रायगिहे नयरे बहू ण नयरनिगमसद्विसत्यवाहाणं अटारसण्डय सेणिप्पसेणीयं बहुसु कज्जेसु य कुडुबेसु य मत्तेसु य जाव चकखुमूए यावि होत्था) वह धन्य सार्धवाह राजगृह नगर में अनेक नगर निवासी वणिकमनों को—भेष्टिजनकों सार्धवाहों को तथा अटारह भगी प्रभेणियों को बहुत से कार्यों में अनेक परिवारों में अनेक ममणाओं में—युक्त विचारों में पावत् बहुभूत वे मार्ग दर्शक थे। कुम्भकार आदि जातियां भगी शब्द से और अवातरजातियां

तस्स ण पणस्स सत्यवाहस्स इत्यादि ॥

टीकार्थ—(तस्स ण पणस्स) ते पन्न्य सार्धवाहने त्यां (पेयए नाम दास वेडे होत्था) पथक नामके एक दास पुत्र होते। (सन्धगमुदरगे) ते सर्वोद्गम्यराह होते। (मांसोपचित) सुयोग्य शरीर वाले होते। (यामक्रीडापमकुसले यावि होत्था) बामक्रीडने रमाइनामां तेजसु च कुशल होते। (तएणं स पण्णे सत्यवाहे रायगिहे नयरे बहू ण नयरनिगमसद्विसत्यवाहाय अटारसण्डय सेणिप्पसेणीयं बहुसु कज्जेसु य कुडुबेसु य मत्तेसु य जाव चकखुमूए यावि होत्था) ते पन्न्य सार्धवाह राजगृह नगरमा पया नगरमा वणिक्के भेष्टिज्जेना सार्धवाहा तेभं अटार सेणी प्रभेणीजेने वया कामेभं वया कुट्टयेभं अनेक जातनी भवजाओमां, युक्त विचारोमां पावत् बहुभूत इत्या ओटवे के मार्गदर्शक इत्या कुम्भार भगेहेनी जातने अदी भेणी शुभधी अने पैग जातने प्रभेणी शब्द दास जयाववामां आवी उ (निगमस्स

प्रयोजनेषु च कुटुम्बेषु च परिवारेषु च 'मनेषु' मन्त्रेषु-कर्तव्यानिश्चयार्थं गुप्त-
परिवारेषु यावच्चतुर्भूतो मार्गदर्शकत्वाप्याप्तोत् 'नियगम्भ वि' निजकृत्यापि-स्वकी-
यस्यापि च खलु कुटुम्बस्य बहुषु च कार्येषु यावच्चतुर्भूतत्वाप्यासीत् ॥सू० ३॥

मूलम्—तत्थ णं रायगिहे नयरे विजए नामं तकरे होत्था, पावे
चडालरूवे भीमतररुद्धकम्मे आरुसियदित्तरत्तनयणे खरफरुस-
महल्लविगयत्रीभत्थदाढिए असंपुडियउट्टे उद्धयपइन्नलंबंतमूद्धए
भमरराहुवन्ने निरणुक्कोसे निरणुतावे दारुणे पइभए निसंसइए
निरणुत्तपे अहिच्च एगंतदिट्ठिए खुरेव ए । तधारए गिद्धेव आमिस
तल्लिच्छे अग्गिमिव सव्वभक्खी जलमिव सव्वगाही उक्कचण—वंच-
णमाया—नियडि—कूड—कवड—साइ—संपओग—वहुले, चिरनगर विणट्ट
हुट्टसीलायारचरित्ते जूयपसंगी सज्जपसंगी, भोजपसंगी संसपसंगी
दारुणे हिययदारए साहसिय संविच्छेयए उवहिए विसंभवाइ आली-
यगतित्थभेयलहुहत्थसंपउए परस्स दव्वहरणम्मि निच्च अणुवद्धे
तिव्वेरे, रायगिहस्स नयरस्स वहुणि अइगमणाणि य निग्गमणा-
णिय दाराणि य अवदाराणि य छिडीओ य खंडीओ य नगरनिद्धम-
णाणिय संवट्टणाणि य निवट्टणाणि य जूवखलयाणि य पाणागाराणि-
वेस्सागाराणि य तदारट्टाणाणि य तकरट्टाणाणि य तकरघराणिय सिंगाड-
गाणि य तियाणि य चउ हाणि य चच्चगणि य नागवराणि भूयघराणि
य जक्खदेउलाणि य सभाणि य पवाणि य पणियसालाणेय सुन्न-

प्रथेगी शब्द से यहां ली गई हैं। (नियगम्भ वि यणं कुटुम्बस्स बहुषु च
कज्जेसु जाव चक्खुभूए यावि होत्था) तथा अग्ने निज कुटुम्ब के भी अनेक
कार्यआदि में चतुर्भूत थे मार्गदर्शक थे। ॥सूत्र ३॥

विजग कुटुम्बस्स बहुषु च कज्जेसु जाव चक्खुभूए यावि होत्था) तेभ्य
येवान्ना कुटुम्बेन धल्लु अभोभा तेभ्यो मार्गदर्शनं तथेति उक्ता ॥ सूत्र ३ ॥

घराणि य आभोषमाणीर मग्गमाणे गवेसमाणे षड्भुजणस्स छिह्वेसु य
 विसमेसु य विट्ठरेसु य वसणेसु य अब्भुदएसु य उस्तवेसु य पनवेसु य
 'तिहीसु य छणेसु य ज'नेसु २ पव्वणीसु य मत्त-पमत्तस्म य विक्खि
 त्तस्स य वाउलस्स य र हियस्स य दुक्खिदस्स विदेसत्थस्स य विप्प
 वसियस्स य मग्ग च छिह्व च विरह्व च अतर च मग्गमाणे गवेस
 माणे एव च ण विहरह्व, षड्दियो वि य ण रायगिहस्स नगरस्स आरा
 मेसु य उज्जाणेसु य षावि पोस्सरिणा-दीहि रागुजालि या सरेसु य
 सरपतिवासु य सरसरपतिवासु ४ जिणगुज्जाणेसु य भग्गदूवएसु अ
 माल्लयाकच्छएसु य सुसाणएसु य गिरेकदालेण उव्वुणाणेसु य
 'षड्भुजणस्स छिह्वसु य जाव/एव च णं, विहरह्व ॥ सु ४॥

टीका—'तस्य णं' इत्यादि। तत्र स्वच्छ राजगृहे नगरे विजयनामा
 तस्सरः=चौर हो/या=आसीत्। म कीदृशः। इत्याह—'पावे' इति, पापः
 पापकर्म चाण्डालरूपः=चाण्डालरूपः, भीमतरकरकम्मे 'भीमतरकरकर्म-
 'चाण्डालकर्मपेक्षयाऽपि भीमतराणि=मयङ्गराणि शीघ्रकर्मणि हिंसादिकारकर्मणि
 यस्य स तथा, 'आरुसियदिसरक्कनयणे' आरुपित दीप्तरक्तमयनः, तत्र-आरुसिय'
 आरुपितम्पेव 'दित्त' दत्ते=विकराळे 'रत्त' रक्ते मयने यस्य स तथा, 'स्वर

'सत्थ ण रायगिहे नगरे विजय नाम तस्करे होत्था' इत्यादि।

टीका—(तस्य णं रायगिहे नगरे) चसी राजगृह नगरमें विजय नामका
 चौर था (पावे चाण्डालरूपे-भीमतरकरकम्मे आरुसियदिसरक्कनयणे, स्वरकर्म
 मरुस्सभिगयमीमत्थगहिण) यह पापो था। चाण्डाल जीसा था। इसके हिंसा
 दिह्व कर्म चाण्डाल के कार्य की अपेक्षा भी बहुत व्यपहर थे। इसक
 नेत्र की ओर पुरुष के नेत्र जैसे लाल थे, और महा विकराळ था दाढ़े इत

टीका—(तस्य णं रायगिहे नगरे) ते राजगृहनगरम् (विजयनामं
 तस्करे होत्था) विजय नामे चौर उदेत्ते दत्ते। (पावे चाण्डालरूपे भीमतर
 करकर्म आरुसियदिसरक्कनयणे, स्वरकर्म-मरुस्स-भिगय-भीमत्थ
 गहिण) ते पापी दत्ते च णं नेवे दत्ते हिंसा वगेरे तेनां दूर क्षीय भयम्
 इत्या पक्ष लक्षणे दत्ता तन्मि चाण्डालो भीम भयम्भय नेवी दत्त दत्ती जने ते

कनकचटुविगयीभ-धरादि' खररुपमहाविकृतयोभत्सदंष्ट्रिकः, तत्र-
 'वापुरुषे=अतिकर्शे 'मदल' मदल्यो=अतिविशाले 'विगय' विकृते=शोभा
 वर्जिते 'योभत्स' योभत्से=वृगाजनके 'दाढि' दंष्ट्रिके=दाढिके हनुवर्द्धितकेशगु
 चरूपे वा यस्य सः-रुक्कगविकृतवृणितदाढिकायुक्तः, खररुपमहाविकृतयोभत्स-
 दन्तो वा । 'असंपुडियउट्टे' असंपुडितौष्ठः, असंपुडितौ, असंपुडितौ वा परस्प-
 रासमिलितौ स्फाटितौ ओष्ठलघु वादशनदीर्घत्वाच्चौष्ठौ यस्य सः स्फाटित-
 सुच इत्यर्थः । 'उद्धयपडन्नलवनमुद्धए' उद्धेन प्रकीर्णलम्बमानमूर्धनः, तत्र-
 'उद्धय' उद्धेनाः=वायुमम्पर्कप्रचलिता अत एव-'पडन्न' प्रकीर्णाः=उत्तस्ततो
 विक्षिप्ताः 'लंबत' लम्बमानाः=अयः प्रसर्पन्तः 'मुद्धए' मूर्धजाः=केशा यस्य
 स तथा । 'भमरराहुवन्ने' भमरराहुवर्णः-भमरराहुर्वर्ण इव वर्णो यस्य सः-
 अत्यन्तकृष्णवर्ण इत्यर्थः । 'निरणुकोसे' निरनुकोजः=निर्दयः, निरणुतावे'
 निरनुतावे'= पापं कृत्वा पश्चात्तारहितः अनपरा 'दारुणे' दारुणः=क्रूरः । "इ-

की अतिशय कठोर थीं, बहुत विशाल थीं, शोभा रहित थीं, तथा वृगा-
 जनक थी-अथवा इस की दाढ़ी के बाल कठोर थे, बहुत
 घने थे, शोभासे रहित थे और वृणा उत्पादक थे । (असंपुडिय
 उट्टे उद्धेन, पडन्नलवनमुद्धए, भमरराहुवन्ने, निरणुकोसे, निरणुतावे दारुणे
 पइभए) दाँतों को दीर्घ होने के कारण इसके ओष्ठ परस्पर में मिले हुए
 नहीं थे-किन्तु खुले हुए थे । इसके मस्तक पर जो केश थे-वे पवन में
 झधर उधर उड़ते, इसलिये फैले हुए थे बघे हुए नहीं थे । तथा बहुत
 बड़े हुए थे । इसका शारीरिक वर्ण राहु तथा भमर जैसा अत्यन्त काला
 था । दया से यह सर्वथा रहित था । पाप कारके भी इसके हृदय में
 पश्चात्ताप का भाव उत्पन्न नहीं होता था । इसलिये क्रूर प्रकृति का था ।

भडालयंकर हुती तेनी दाढा पूगज कठोर हुती, धाणी मोटी हुती, शोभा वगरनी
 हुती तेमज धृष्णजनक हुती, अथवा तो तेनी दाढीना वाण कठोर हुता, सघन हुता,
 शोभा वगरना हुता अने धृष्णजनक हुता. (असंपुडियउट्टे उद्धयपडन्नलंबत
 मुद्धए, भमरराहुवन्ने निरणुकोसे, निरणुतावे दारुणे पइभए) तेना दांत
 लाण्य हुता तेथी अने ओठ ओठ भीजना स्थिति वगर हर न रहेता हुता ते
 डभेशा खुट्टा न रहेता हुता तेना माथाना वाग पवनने लीधे अस्तव्यस्त अथने
 उडता हुता, ओथी तेओ इलाय नता हुता. तेना वाण बाधेला रहेता न न हुता
 अने ते अहुं न बधेला हुता, तेना शरीरनो रंग राहु अने लभरा जेवो कणो
 भंश जेवो हुतो ते तद्वत् निर्दय हुतो. पाप करवा छतां तेना मनभा पस्तावे
 थतो न हुतो. ओटला भटे ते हर प्रकृतिनो हुतो तेने जेतानी साथे न प्राणीओनां

मए' प्रतिमय = मयोत्पादकः । निसंमिए' नृशंसकः । 'निगुणकपे' निरनु
कम्पः = दयागुणवर्जित । 'अहिंसाएगतादिष्टि' अहिंसैकान्तदृष्टिः, शुभ
इव क्रूरकर्मकरणे एकाग्रतालक्षणः एकान्ता = एक निश्चया दृष्टिः = विचारसरणि
रम्य स तथा । सुरेव एगतपारए' सुर इव एतान्मपारकः, धुरो = नापितश
स्वविशेष 'उत्तरा' इति मापायाम्, तद्वत् 'एगत' एकादेन = तीप्रस्तात्सर्व
प्रकारेण परवस्त्वपरणे घारा' घारा = परोपतापनरूपा परिणामघारा यस्य सा,
सर्वस्वापहारोत्पद्य 'गिद्वेव आमिसतल्लिच्छे' गृद्ध इव - आमिष तल्लिप्सः गृद्ध
इव - गृहपतिवत् आमिष, आमिषे = अन्नादिविषये 'तल्लिच्छे' तल्लिच्छः =
तत्परः 'तल्लिच्छे' इति तत्परार्थो वक्ष्यी शब्द । अथवा आमिषे = विषयमोगादिके
सा = अत्युत्कटा जिप्सा यस्य स - कामभोगे तोत्राभिलाषोत्पद्य । 'अग्निमिव
सम्बन्धमवली' अग्निरिव सर्वमवली = मह्यो मह्यमवली मोक्षी रश्मिनष्टको

इसे देखते ही जीर्ण के इत्यर्थ में भय का संचार हो जाता था। (निसमए
निरनुकपे अहिंसाएगतादिष्टि, सुरेव एगतपारए, गिद्वेव आमिसतल्लिच्छे)
यह स्वभावतः नृशंसक (घातक) या निरनुकपे-दयागुण वर्जित था। सप
की तरह क्रूर कर्म करने में इस की विचारसरणि एक निश्चयवासी होती
थी, घुरा-उत्तम का समान वह सर्व प्रकार से परकीय पशुओं के हार
करने में परोपतापनरूप परिणाम घारावाला था। गिद्वेषकी की तरह यह
शब्दादि विषयरूप आमिष में अथवा कामवासना में तत्पर रह करता था।
(अग्निमिव सम्बन्धमवली जलमिव महागङ्गा उक्कषण, पंचम, माया नियदि
कूड, कषड, साड, संश्रोग बहुछे चिरणारविणद्वद्व सीमापारपरिणे
जूपसगी, मज्जपसगी मोक्ष, पसगी, मंसपसगी दाहणे दिपप
अग्नि क समान यह सर्व मवी या अथवा लक्षण से सर्व जीवों का

भय अवलीत वर्य जाता होता। (निसमए निरनुकपे अहिंसा एगतादिष्टि
सुरेव एगतपारए गिद्वेव आमिसतल्लिच्छे) स्वभावकी व ते नृशंस अने
घातक होता। (निरनुकपे) निर्दय होता थापनी नेम क्रूर अग्नि भवत बनाता
तेना विचारण तद निश्चयता। होता अस्तजानी नेम ते अभी रीने जीवज्योनी
वस्तुज्योने हरी सेवाभां परोपतापन इव पक्षिण वाणे होता जीवनी नेम सज
वज्जे विषय इव आमिषभां अथवा कामवासना नेमी जलज्योनां ते वज्जे तेषा
रहेता होता। (अग्निमिव सम्बन्धमवली जलमिव महागङ्गा उक्कषण, पंचम,
माया नियदि, कूड, कषड साडसपश्रोग, बहुछे, चिरणारविणद्वद्व
सीमापारपरिणे, जूपसगी, मज्जपसगी मोक्षपसगी मंसपसगी दाहणे दिपप
दाहणे) अग्निना नेमे ते सर्वमवली होता अथवा ते अथवा आग्नीज्योने हतना

વા । ‘જલમિવ સન્નિગાદી’ જલમિવ સર્વગ્રાદી—યથા જલં સ્વવિપયપ્રાપ્તં
 સર્વં સ્વાન્નર્ગનં કરોતિ તથૈવાપી સર્વં સર્વપ્રમાદગદ્ધરતિ । ‘ઉક્ચ્ચ-
 વચ્ચણમાયાનિયદિક્કૂડકવડવાડસંપ્રયોગવહુલે’ ઉત્તરશ્ચનવચ્ચનમાયા-
 નિકૃતિ ક્કૂટકપટ્તમાતિસંપ્રયોગવહુલઃ, તત્ર—‘ઉક્ચ્ચ’ ઉત્તરશ્ચન=સ્વપરગુણ-
 માવેડપિ ગુણોત્ક્રીત્તનમ્, ‘વચ્ચણ’ વચ્ચન=છલકરણ, માયા=પરવચ્ચનમ્, ‘નિયદિ’
 નિકૃતિ=માયાડડછાદનાર્થ પુનર્માયાકરણ—વરુવૃત્ત્યા ગર્તલકૃત્તિધારણમ્,
 ‘કૂડ’ કૂટં પરવચ્ચનાર્થ તુલાદેન્યુનાધિકકરણમ્. ‘કવડ’ કપટમ્=વેષમા-
 પાદિવિપર્યયકરણમ્, ઇમિરુત્તરશ્ચનાદિભિઃ સહ ‘સાડસંપ્રયોગ’ સાનિસંપ્ર-
 યોગઃ—અતિગયેન યોગમ્તેન યો વહુલઃ=વ્યાપ્તઃ સકુલકૂટકપટ્ટાદિ મળ્ડાગાર
 હ્ત્યર્થઃ । ‘ચિરનગરવિગદ્ધુદ્ધસીલાયારચરિત્તે’ ચિરનગરવિનદ્ધુદ્ધસીલાચાર—

લૂટને ચાલા થા । જલ કી તરહ સર્વગ્રાહી થા અર્થાત્ જલ જિસ પ્રકાર
 અપને મેં પડે હુએ પદાર્થ કો અપને મીતર લે જાતા હૈ—ઉપી પ્રકાર યહ
 મી દૂસરોં કે પાસ મે સમસ્ત ચોજોં કા અગરણ કર આને પામ રહ્વ
 લેતા થા । અપને મીતરજો ગુણ નહીં થે ડનકી મી યહ અપને મે હૈં ઇસ
 તરહ કી પ્રશંસા ક્રિયા કરતા થા । વંચના—છલ કરને મેં યહ વિશેષપદ્—વતુર થા,
 માયા પરવંચન મેં વહુત્ત હોશિયાર થા—નિકૃતિ અપને માયાચારીકો દવાને મેં
 દુવારા માયા કરને મેં વડા હી સિદ્ધહસ્ત થા । તુલા આદિ કા ન્યુનાધિક
 કરના ઇસકા નામ વ્યૂહ હૈ, વેષ આદિ કો વદલના ઇસકા નામ કપટ હૈ
 ઇન સવકે કરને મેં યહ પ્રહ્યાત થા । અર્થાત્ ઇનઉત્કંચન માયા, નિકૃતિ
 કૂટ, કપટ કા યહ મળ્ડાર થા । ચિરકાલ સે યહ નગર સે વાહર રહ્તા
 થા । ઇસલિયે ઇસકા સ્વભાવ દુષ્ટ હો ગયા થા । આચાર—કુલ મર્યાદાલ્પ

હતો. પાણીની જેમ તે સર્વગ્રાહી હતો— એટલે કે પાણી જેમ તેમા પડી ગયેલા
 બધા પદાર્થો તે પોતાની અંદર લઈ લેતો છે, તે પ્રમાણે જ તે ચોર પણ ખીજ
 એની પાસેથી બધી વસ્તુઓ ચોરીને તેની પાસે સગ્રહી રાખતો હતો. જે શુણ્ણ
 તેમા હતા તેમની પણ ખીજએની સામે પ્રશ્ન કરતો રહેતો હતો ખીજને છત-
 રવામા તે પાવધો હતો. માયા—એટલે કે ખીજને ઠગવામા તે ખૂબ જ કુશળ હતો
 નિકૃતિ—એટલે કે માયા ચોરીને પરાજિત કરવામાં તે ખીજ વખત માયા (પર-
 વચન) કરવામા બહુ જ ચતુર હતો. ત્રાજવાં વગેરેને ચાલાકીથી ન્યૂનાધિક કરવું
 તેનું નામ વ્યૂહ છે. વેષભૂષા વગેરે બદલવી તે કપટ કહેવાય છે. આ માટે તે
 પ્રખ્યાત હતો. એટલે કે ઉત્કંચન, વંચન, માયા, નિકૃતિ, કૂટ, કપટનો તે ખજાનો
 હતો લાંબા વખતથી તે નગરની બહાર જ રહ્યા કરતો હતો એટલા માટે સ્વભાવે

परिभ्रमः, तत्र- विर' विरं=बहुकाल यावत् 'नगर' नगरात् 'विणष्ट' विनष्ट =
 स्थापित, अत एव 'बुद्ध' बुद्धं स्त्रीस्त्वभाव, आचारः कुलमर्गादभ्यस्य
 परिभ्रम=जीवनव्यवहाररूप यस्य स तथा । 'जूयपसंगी' धनपसङ्गी=युवकीडा
 सक्तः 'मञ्जुपसंगी' मद्यपसङ्गी=मद्यपायी, 'मोज्जपसंगी' मोउपसङ्गी=मज्ज
 स्वाद्यादिरममाद्यप । 'भोगपसङ्गी' इति पाठ गणिकापतायण इति । 'मसपसंगी'
 मांसपसङ्गी=मांसाहारी उपसप्तपात सप्तव्यसनसेवी । 'दारुणे' दारुण = कठोर
 हृदय । 'हिययदारण' हृदयदारक-भयेर्पा हृदयविदारक । साहमिण' साह
 मिक =मखिचारकारी । सपिच्छेपण' सपिच्छेदकः-क्षत्रभानक =गृहादिभित्ति
 भेदकः 'उवहिण' औपधिक समाविष्टेन पच्छ-नचारी । 'विस्समपाड' विस्सम
 पानी=विश्वोसपातक । 'आलीपण' आदीपक=ग्रामाग्निप्रज्वालकः लृप्तमय

व्यवहार इसका बिलकुल नष्ट भ्रष्ट हो गया था, और परिभ्रम इसका बिन्-
 दूल परिवर्तन गया था । यह धृष्ट संगी-जुआ खेलने में आसक्त मद्य पाने
 में प्रमत्त भोज्य प्रमगी-मिष्टान्न आदिरस का लोडुगी, और गणिकाओं
 के सेवन करने में मग्ना तन्मोन रहता था । यह मांसाहारी था-उपसप्तम
 से सातों ही व्यसनों का सेवन करने वाला था । कठोर हृदय था-भय
 माणियों का हृदय विदारक था (साहमिण) बड़ा साहसिक था बिना विचारे
 हर एक काम कर डालता था । (सपिच्छेपण, उवहिण, विसमवाई, आली
 पगतिरपमेयसहृदयसंपण्डण) मकानों में सप (सात) सगामे में उनकी
 भित्तिकोठने में-यह प्रख्यात था, औपधिक वा-मायापाती होने के कारण
 यह मरना बेर परिचरित कर इधर उधर क्रिा करता था । विश्वामपातक
 था । आदीपक-ग्राम आदि के जन्ममें से उसे कोई विश्वास नहीं डाला था ।

ते दुष्ट धर्म ज्यो हतो व्यापार-जेटहो के दुष्णी भर्त्ता रूप तेनो व्यवहार सत्तर
 नाश धर्मो हतो अने तेनु व्याप्तिम थाव भद्र धर्म जनु हतु ते पुत्त प्रथमी
 गुणधर्म आभक्त भगणी-बाहु पीयामां प्रभक्त, सोल्ल प्रथमी-भिज्जन्त वजरे
 जणु आचामां लोहप अने अज्जिअणो वजरेना सेवनमा ते हमेया तस्सीन रण
 हरेतो हतो ते भास जङ्ग हतो उपसप्तपेणी ते साते सात व्यसनेने व्यापारना
 हतो कठोर हृदय धर्मो हतो वीर्य भावसेना हृदयने दुष्णी जनान्नाह हतो
 (साहमिण) ते पूर व साहसिक हतो विवेक वगरेना धर्मने ते अभि ते काम
 हतो हतो (सपिच्छेपण उवहिण विसमवाई आलीपगतिरपमेयसहृ
 दयसपण्डण) धर्म आत्त सडधामां ते भण्णत हतो-से औपधिक हतो-जेटहो
 के मया धारी कोण जात ते पित्तने वेव जाहीने आम तेम जण्ण हस्ते
 हतो ते विश्वस पात हेनार हतो आदीपक-जेटहो के आम ने सज्जधर्मा तेने

मानक पद प्राकृतत्वात् 'नित्यमेयलघुहन्त्यसंपुञ्ज' तीर्थभेदलघुहस्तसंप्रयुक्तः,
'नित्यमेय' तीर्थभेदे=धर्ममध्वसने धर्मस्थानध्वमने वा लघुहस्तसंप्रयुक्त=
हस्तलाघवयुक्तः अतिकुशल इत्यर्थः। 'परस्स दन्वहरणम्मि निच्च अणुवद्धे'
परस्य द्रव्यहरणे नित्यमनुवद्धः=आसक्तः। 'तिव्ववेरे' तोत्रवैरः= उत्कट
विरोधवान् स राजगृहस्य नगरस्य बहूनि 'अङ्गमणाणिय' अतिगमनानि=
च प्रवेशमार्गाः 'निग्गमणाणि' निर्गमनानि=निस्सरणमार्गाः, 'दाराणि' द्वाराणि=
नगरद्वाराणि, 'अव्वाराणि' अवद्वाराणि-लघुद्वाराणि गुप्तद्वाराणि वा, 'छिंडीओ'
छिण्डोः=वृत्तिछिद्रारूपाः कण्टक प्राकारछिद्राणीत्यर्थः, 'खंडीओ' खण्डोः=
दुर्गछिद्राणि, 'नगरनिद्धमणाणि' नगरनिर्द्धमनानि=नगरजलनिर्गमनद्वाराणि,
'संवट्टणाणि' संवर्त्तनानि=अनेकमार्गसङ्गमस्थानानि, 'निव्वट्टणाणि' निर्वर्त्तनानि=
नूतननिर्मितमार्गरूपाणि, 'जूखलयाणि' धूनखलकानि=वृत्तक्रीडास्थानानि,
'पाणाणि' 'पानागाराणि' मदिरास्थानानि, 'वेस्सागाराणि' वेश्यागाराणि=

तीर्थ भेद लघु हस्त संप्रयुक्त था-अर्थात् धर्मस्थान को नष्ट करने में यह
अति कुशल था। (परस्स दन्वहरणम्मि निच्चं अणुवद्धे) दूसरों के द्रव्य
हरण में यह आसक्त रहता था। (तिव्ववेरे) तीव्र वैर वाला था।

(रायगिहस्स नयरस्स बहूणि अङ्गमणाणि य निग्गमणाणि य दाराणि य अव्व
णिय छिंडीओ य खंडीओ य नगरनिद्धमणाणि य) यह राजगृहनगरके अनेक
प्रवेशमार्गों को जाने के मार्गों को वहा के अनेक द्वारों को छोटे द्वारों
को-अथवा गुप्त द्वारों को काटों की लगी हुई बाड़के छिद्रों को जल के
निकलने की नालियों को (संवट्टणाणि) अनेक मार्गों के संगमस्थानों को
(निव्वट्टणाणि) नूतननिर्मित मार्गों को (जूखलयाणि) जूवा के खेलने के
स्थानों को (पाणागाराणि) मदिरा पीने के स्थानों को (वेस्सागाराणि)

विचार पणु उत्पन्न थतो हुतो के आहुं डेवुं कृत्य करी रह्यो छुं ते ' तीर्थभेद
लघुहस्त संप्रयुक्त ' हुतो-अट्टवे के धर्मस्थानने नष्ट करवाभां ते अतिकुशल हुतो
(परस्सदन्व हरणम्मि निच्चं अणुवद्धे) पारकान्ना द्रव्यने हरवामा ज ते आसक्त
रह्या करतो हुतो (तिव्ववेरे) ते अयं कर रीते वेर (दुश्मनावट) राभनार हुतो

(रायगिहस्स नयरस्स बहूणि अङ्गमणाणि निग्गमणाणि य दाराणिय अव्व
द्वाराणि य छिंडीओ य खंडीओ य नगरनिद्धमणाणि य) राजगृह नगरना
धर्मा प्रवेश मार्गोंने अवर जवरना रस्ताओने, त्यां ना धर्मा दरवान्जओने, नाना
दरवान्जओने अथवा तो शुप्त दरवान्जओने, डोटोने, बाडना छिद्रोने, डिड्डाना
छिद्रोने, पाणीनी नणीओने. (संवट्टणाणि) धर्मा रस्ताओ लेगा थता डाय तेवा
स्थानोने (निव्वट्टणाणि) नया बनाववामा आवेदा रस्ताओने (जूखलयाणि)
जूखारना अड्डाओने, (पाणागाराणि) दाडु-थीवाना स्थानोने, (वेस्सागाराणि)

गणि कायुहाणि 'तद्धारद्वाणाणि' तद्धारस्थानानि=गणि कायुहाद्वाराणोत्पद्य, तद्धारद्वाणाणि य' वस्त्ररस्थानानि च=योगनिरसम्पानानि, 'सिंघाङ्गाणि' भृङ्गाटकानि=भृङ्गाटकाकृतिविशेषस्थानानि, तिपाणि' त्रिपाणि मार्गप्रथममीलनस्थानानि, 'चउक्काणि' चतुष्काणि=चतुर्द्वेणस्थानानि, चचराणि चचराणि=चतुष्पथस्थाणि 'नागधराणि' नागगृहाणि 'भूयधराणि' भूतगृहाणि 'मयस्वदेउलानि' यक्षदेवकुलानि=यथायतनानि 'समाणि' समाः 'पयाणि' प्रपापानीयशाला 'पणियसालानि' पणितलावली-कपरिक्रयस्थानानि 'सुन्नघराणि' शून्यगृहाणि 'आमोणमाणेर' आमोणयन्त्र-सोपयोगप्रसमाणा 'मगमाणा' मार्गमाणा-अन्विष्यन् । 'गवेसमाणे' गवेषमाण, मस्मरीत्या बिम्बोक्तमान-बहुजनस्य 'छिरेसु' छिरेषु स्थलानामेषु 'बिसमेसु' विषमेषु-रोगाद्यवस्था-

वेश्याओं क गृहों को (तद्धारद्वाणाणि) उनके धराओं को (नक्काद्वाणाणि) मार्गों के निवासस्थानों को (सिंघाङ्गाणि) भृङ्गाटक जैसे द्विद्वेण वाले स्थानों को (तिपाणि) तीन मार्ग जहाँ मिले हों ऐसे स्थानों को (चउक्काणि) चतुर्द्वेण वाले स्थानों को (चचराणि) चतुष्पथ रूप स्थानों को (नागधराणि) नागगृहों को, (भूयधराणि) भूतगृहों को, (मयस्वदेउलानि) यक्ष क देवलों को (पयाणि) समारों को (पयाणि) श्याऊओं का (पणियसालाणि) कपरिक्रय क स्थानों को (सुन्नघराणि) शून्य घरों का (आमोणमाणेर) उपयोग वरु बारबार देखता था । (मगमाणे) उन्हें बार२ सलाशता । (गवेसमाणे) मस्मरीति से उन की गवेषणा करता था (बहुजनस्य छिरेसु य) जब कोई किसी प्रकार के रूप में होता था (बिसमेसु) रोगादि अवस्था संज्ञा

वेश्याओंनां वशेने, (तद्धारद्वाणाणि) ते वेश्याओंना इत्याद्यंने, (नक्काद्वाणाणि) नक्काओंना अमुंने (सिंघाङ्गाणि) अङ्गाटकां-ओट्टे के तलु रस्ता ओग यत्ता ओग तेवा स्थानेने, (चउक्काणि) चतुर्द्वेणाना स्थानेने (चचराणि) चार रस्ताओ ओग यत्ता ओग तेवा स्थानेने, (नागधराणि) नागनां गृहोने (भूयधराणि) भूतिनां वशेने, (मयस्व देउलानि) यक्षाना देवाद्योने (समाणि) समानोने (पयाणि) पयाने, (पणिय सालाणि-कपरिक्रय स्थानेने, (सुन्नघराणि) आली यली रहेवा वशेने, (आमोणमाणे) अङ्गर आपीने वारे यलीओ ओतेो हतेो (मगमाणे) ते स्थानेने वारवार तथासत्ता रहे तेो हतेो. (गवेसमाणे) यक्ष मृष्टिणी तेभने ओतेो रहेतेो हतेो (बहुजनस्य छिरेसु य) अन्धरे केअ भावस्य केअ फलु नायना अङ्गमां पीहतेो रहे ० (बिसमेसु) रोग वजेशेयी युक्त रहेतेो,

रूपेषु 'विहुरेसु' विधुरेषु व्याकुलावस्थारूपेषु 'वसणेसु' व्यसनेषु-विपत्सु
'अवमुदएसु' अवमुदयेषु राज्यलक्ष्म्यादिप्राप्तिरूपेषु 'उत्सवेसु' उत्सवेषु
विवाहादिपन्नरूपेषु 'पसवेसु' प्रसवेषु-पुत्रादिजन्मोत्सवेषु 'तिहिसु' तिथिसु-
माचत्सरिकादिरूपासु 'छणेसु' क्षणेषु आनन्दजनकव्यापाररूपेषु 'जन्नेसु'
यज्ञेषु नागाद्युत्सवेषु 'पव्वणीसु' पर्वणीषु-कार्तिकपूर्णिमादिपर्वतिथिषु 'मत्त-
पमत्तस्म' मत्तप्रमत्तस्य तत्र 'मत्त' उन्मत्तः 'पमत्त' प्रमत्तः-प्रमादवान् यः स
तस्य 'विक्रिखत्तस्स' विक्रिखत्तस्य प्रयोगविशेषेण भ्रान्तचित्तस्य 'वाउलस्स'
वातुलस्य वातरोगयुक्तस्य अन्यमनस्कस्य वा 'सुहियस्स' सुखितस्य
सकलेन्द्रियानुकूलविषयप्राप्तत्वात्सुखमग्नस्य 'दुक्खियस्स' दुःखितस्य इष्ट
वियोगानिष्ठसंयोगादिना दुःखनिम्नस्य 'विदेसत्थस्स' विदेशस्थस्य परदेश-
स्थितस्य 'विप्पवसियस्स' विप्रोपितस्य-इष्टजनवियोगिनः इत्यादि बहुज-

विहुरेसु) व्याकुल अवस्था में होता था (वाणेसु) किसी और विपत्ति से
ग्रस्त होता था उस समय में तथा (अवमुदएसु) राज्यलक्ष्मी आदि को
प्राप्तिरूप उत्सवों में (उत्सवेसु य पसवेसु य तिहिसु य छणेसु य जन्नेसु य
पव्वणीसु य) विवाह आदि प्रसंगों में पुत्रादि जन्मोत्सवों में सावत्सरिक
तिथियों में, आनंद जनक व्यापाररूप क्षणों में नागादि उत्सवरूप यज्ञों में
कार्तिक पूर्णिमा आदिरूप पर्वतिथियों में (मत्त-पमत्तस्म विक्रिखत्तस्स वाउ-
लस्स य सुहियस्स य दुक्खियस्स य विदेसत्थस्स य विप्पवसियस्स य) जब
कोई जन मत्त हो जाता था प्रमादवशंगत हो जाता था, प्रयोग विशेष
से भ्रान्त चित्त बन जाता था, वातव्याधि से युक्त हो जाता था। या
अन्यमनस्क हो जाता था, सकल इन्द्रियों के अनुकूल विषयों की प्राप्ति
से आनन्द युक्त बन जाता था इष्ट वियोग अनिष्ट संयोग आदि से दुःख
(वसणेसु) भील डोह आइतमा इसाथवो रहेतो, ते सभये तेमज्ज (अवमुदएसु)
राज्य लक्ष्मी वगेरेनी प्राप्तिरूप उत्सवोमा (उत्सवेसु य पसवेसु य तिहिसु य
छणेसु य जन्नेसु य पव्वणीसु य) लग्न वगेरेनी प्रसंगोमा, पुत्र वगेरेना जन्मो-
त्सवोमा, सावत्सरिक तिथियोमा, आनन्दनी क्षणोमा, नाग वगेरेना उत्सव रूप
यज्ञोमा कार्तिक पूनम वगेरे रूप पर्व तिथियोमा (मत्त प्रमत्तस्स विक्रिखत्तस्स वाउलस्स य
सुहियस्स य दुक्खियस्स य विदेसत्थस्स य पयत्तस्स विक्खियस्स विप्पवसियस्स य)
न्यारे डोह माणुस गाडो थड्जतो, प्रमादी थड्जतो, (तत्र भ्रान्ता) प्रयोग विशेषथी
प्रातचित्त थड्जतो, वातना रोगथी पीडित थड्जतो, शून्य मनस्क थड्जतो,
अधी छिन्दियोने सुख प्राप्ति थाय ओवो संयोग थता न्यारे डोह आनन्द भग्न
थड्जतो, छष्ट वियोग तथा अनिष्ट संयोग वगेरेथी दुःखी थड्जतो, परदेशमा

नस्य 'मग्ग' मार्गम् अवसरम् 'छिद्' छिद्रम्-स्खलनारूपम् विरह' वियोगम्
 'अतर' स्थानान्तरगमनरूपं सायकालादिरूपं वा 'मग्गमाणे' मार्गपमाण
 विलोकमान 'गवेसमाणे' अन्विष्यन् 'एव च ण' उक्तरीत्या 'विहरइ
 विहरति विनयतश्चकरोऽवतिष्ठते इत्यर्थः, चकारः समुच्चयार्थः, णं रात्र्या
 लङ्कारः । 'यदिया वि यण' वदिरपि च खलु राजगृहनगरस्य 'आरायमु' आरा
 मेषु-पुष्पफलादि समृद्धवृक्षलतासङ्घलकीडास्थानेषु 'उज्जाणेषु' उद्यानपु-
 पप्रपुष्पफलच्छायापञ्चीभित्तनगरासन्नवर्षिकीडास्थानेषु वापीपोक्सरिणी-
 दीहियागु नान्धियासरेसु' वापीपुष्करिणीदीर्घिकागुञ्जालिकासरसु,
 तत्र 'वाक्खी' वापी चतुष्काणयुक्ता 'पोक्सरिणी' पुष्करिणी-कम्पयुक्तगा
 लाकारा 'दीहिया' दीर्घिका=दीर्घाकार वापी गुञ्जालिया' गुञ्जालिका=वक्रा
 कारवापी 'नर' = तडागाः, सरपतियासु' सरःपार्श्वकासु=सरोवरभेगिषु

मग्न हो जाता था, परदेश में गये हुए जनों का, दृष्ट जनों से विपुक्त
 होना था-तब यह उनके (मग्ग च छिद्' च विरह च अंतर च मग्गमाणे,
 गवेसमाणे एव च ण विहरइ) अवसर की, स्खलनारूप छिद्रको, वियोग का
 स्थानान्तर गमनरूप मग्नवासायकाल आदिरूप अंतर को ताकता रहता था-
 उनकी खोज में रहता था इस प्रकार से यह जय नगर में रहता था तब
 अपना समय व्यतीत करता था । तथा (यदिया वि य ण रायगिहस्स नयरस्स
 आरामेषु य उज्जाणेषु य वापिपोक्सरिणी-दीहिया गुञ्जालिया-सरेसु य
 सरपतियासु य सरसरपतियासु य जिणुज्जाणेषु य मग्गकूवेसु य माच्छया
 कच्छपसु य सुसाणपसु य गिरिकंदलेण उद्यद्वाणेषु य बहुमजस्स छिरेसु च
 मार एवच णं विहरइ) राजगृह नगरके बाहर वहाँ के आरामों में पुष्पकर
 गयेवा मग्नस्थाने तेमना छेन्नोमी विधेय यद् अतो त्वाते ते (वि) तेमना

(मग्गं च छिद्' च विरह च अतरं च मग्गमाणे गवेसमाणे एवं च य विहरइ)
 उपर बोधवी नजर श्रवते। विधेय, स्थानान्तर गमन, सायकाल वनेरना नर
 सरनी तेमनी असावधानीनी अक्षय त्तेना वाक्खी च तैमर रहेतो। आया जयसरो
 ते तत्पत्रमा रहे तो आ दीते नजरमा रखीने ते योक्क वपत प्यार भते
 दते। तेम च (यदिया वि य ण रायगिहस्स नयरस्स आरामे

वापिपोक्सरिणीदीहिया गुञ्जालिया सरेसु य सरपतियासु य उज्जाणेषु य
 पतियासु य जिणुज्जाणेषु य मग्गकूवेसु य माच्छया कच्छपसु य सरसा
 पसु य गिरिकंदलेण उद्यद्वाणेषु य बहुमजस्स छिरेसु य च य सुसाण-
 विहरइ) राजनगरनी अक्षर त्तेना आसधिया उपपन्नमी अभयं च वं

‘सरसरपतियासु’ सरःसरःपङ्क्तिःकामु=परस्परं संलग्नेषु बहुषु तडागेषु चेषु सरःसु पङ्क्त्या व्यवस्थितेषु एकस्मात्परमोऽन्यस्मिन् सरसि ततोऽन्यत्र, एवं जलसंवारकपाटकेन जलं संचरति । अथवा ऊर्ध्वाधः क्रमेण पङ्क्तिरूपेण व्यवस्थितेषु सरस्सु स्वन एव सुतरा जल संचरति, तत्रेत्यर्थः । ‘जिण्णुज्जाणेसु’ जीर्णोद्यानेषु=शुष्कप्रायतरुलतादियुक्तवनगण्डेषु ‘भगगूवएसु’ भग्नकूपकेषु=वण्डितकूपकेषु ‘मालुयाकच्छएसु’ मालुकाकक्षकेषु सुमाणएसु’ श्मशानकेषु गिरिकंदरलेणोवट्टाणेषु’ गिरिकंदरलयनोपस्थानेषु=तत्र-गिरिकंदरेषु=पर्वतरन्ध्रेषु ‘लेण’ लयनेषु=गिरिस्थितपाषाणगृहेषु ‘उवट्टाणेषु’ उपस्थानेषु=लतादिमण्डपेषु बहुजनस्य=जनसमुदायस्य छिद्रेषु अत आरभ्य यावत्-अनन्तर गवेपयमाणोऽसौ तस्करः एवं प्रकारेण विचरति ॥ सू० ४ ॥

मूलम्—तण्णं तीसे भदाए भारियाए अन्नया कयाइं

पुव्वरत्तावरत्तकालसमयंसि कुडुंवजागरियं जागरमाणीए अयमे-
यारूवे अज्झत्थिए जाव समुपजित्था—अहं धण्णेण सत्थवाहेण
सद्धिं वहुणि वासाणि सदफरिसरसगंधरूवाणि माणुस्सगाइं काम-

आदि से मृद्ध वृक्षों वाले तथा लता से युक्त ऐसे क्रीडास्थानों में—उद्यानों में नगरासन्नवर्ती ऐसे क्रीडा के स्थलो में जो पत्र पुष्प फल एवं छाया वाले वृक्षों से शोभित होते हैं, वावडियों में, पुष्करणियों में दीर्घिकाओं में गुंजालिकाओं में तालाव में सरोवरश्रेणियों में परस्पर संलग्न अनेक तालावों में जीर्ण उद्यानों में, भग्नकुओं में, मालुकाकच्छों में श्मशानों में, पर्वत की गुफाओं में पर्वत ऊपर रहे हुए पाषाणगृहों में और लतादि मंडपों में छुपर कर यह जन समुदाय के छिद्रों की विरह की अन्तरआदि की ताक में रहा करता था उन की गवेपणामें लगा रहता था । सू. ४।

लता वितानेथी ढकायेला झीडा स्थानेभां, उद्यानेभां—नगरनी पासेना पत्र, पुष्प फल अने छायावाणा वृक्षेथी शोभित झीडा स्थानेभा, वावेभा पुष्करणीयेभां, दीर्घिकायेभा ‘गुंजालिकायेभा, तपावेभा, सरोवरेनी श्रेणुयेभा, भेभना पाष्ठीयेक थर रह्या छे, येवा धणु तपावेभा जूना भगीयायेभा, जूना भग्न कूवायेभा, मालुका कच्छेभा, श्मशानेभा, पर्वतनी गुहायेभा, पर्वत उपरना शिला भेजेनी चरयेना पाषाणु गृहेभा अने लता भउपीभा छुपाधने ते (यार) जन समुदायनी असावधानता तेभ न तेये क्यारे पोताना घरथी बिभूटा थाय छे तेनी शोधभा रहेतो हुतो, तेनी अशेणर तपास गणतो हुतो ॥ सूत्र ४ ॥

भोगाइ पञ्चणभवमाणी विहरामि, नो चेव ण अह दारग वा दारिग
 पयायामि, त धन्नाओ ण ताओ अम्मयाओ जाव सुलद्धेणंमाणुस्सए
 जम्मजीवियफले तासिं अम्मयाणं जासिं मन्ने णियगकुच्छिसभूयाइ
 थणदुद्धलु उयाइ महुरसमुत्तावगाइ मम्मणपयपियाइ थणमूलक-
 क्खदेसभाग अभिसरमाणाइ सुद्धयाइ थणय पिषति, तओ य
 कोमलकमलोषमेहिं हत्थेहिं गिणिहऊण उच्छगे निवेसियाइ देति
 समुल्लावए पिए सुमदुरे पुणो२ मज्जुलप्पमणिए, त अहन्न अधन्ना
 अपुत्ता अलक्खणा अकयपुन्ना एत्तो एगमवि न पत्ता, त सेय मम
 क्ख पाउप्पमायाए रयणीए जाव जलसे धण्ण सत्थवाह आपुच्छित्ता
 धण्णेण सत्थवाहेणं अम्मणुन्नाया समाणी सुधट्ठ विपुल असण
 पाणखाइमसाइम उवक्खवावेत्ता सुधट्ठ पुप्फवत्थगधमल्लालकार
 गहाय वट्ठहिं मित्तनाइनियगसयण सयधिपरिजणमहिलाहिं सद्धिसप
 रिवृद्धा जाइ इमाइ रायगिहस्स नयरस्स बहिया णागाणि य भूयाणि य
 जक्खाणि य इदाणि य खदाणि य स्थाणि य सिवाणिय वेसमणाणि
 य तत्थ णं य वट्ठणं नागपडिमाण य जाव वेसमणपडिमाण य मह
 रिह पुप्फञ्चणिय करेत्ता जाणुपायवडियाए एव वडत्तए—जइ णं अह
 देवाणुप्पया ! दारग वा दारिग वा पयायामि तो ण अह तुम्म
 जायं च दाय च माय च अक्खयणिहिं च अणुवड्ढेमि त्ति कट्ठ उय
 याइय उवयाइत्तण, एउ सपेहित्ता कल्ह जाव जलते जेणामेव धण्णे
 सत्थवाहे तेणामेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता एव वयासी—एव मल्ल

अहं देवाणुप्पिया ! तुब्भेहिं सान्नि बहुइं वासाइं जाव दे ति समुल्ला-
वए सुमहुरे पुणे संजुलप्पभणिए तण्णं अहं अहन्ता अपुन्ता
अलक्खणा एत्तो एगमवि न पत्ता, तं इच्छामि णं देवाणुप्पिया ।
तुब्भेहिं अब्भणुन्नाया समाणी विपुलं असणं ४ जाव अणुवड्ढेमि
(त्तिकट्ठु) उवाइयं करेत्तए । तण्णं धण्णे सत्थवाहे भइं भास्यं
एवं वयासी—ममं पि य णं खलु देवाणुप्पिया ! एस चेव सणोरहे
—कहं णं तुमं दारग दारिणं वा पयाएज्जसि ? भदाए सत्थवाहीए
एयमट्ठमगुजाणइ. । तए णं सा भदा सत्थवाही धण्णेणं सत्थवाहेणं
अब्भणुन्नाया समाणी हट्ठुत्तु जाव हियया विपुलं असणपाण
खाइमसाइमं उवक्खडावेइ उवक्खड्डावित्ता सुवहु पुप्फगंधवत्थस-
ल्लालकारं गेणहइ गेण्हित्ता सयाओ गिहाओ निग्गच्छइ, निगच्छित्ता
रायगिहं नयरं मज्झं मज्झेणं निग्गच्छइ, निगच्छित्ता जेणेव पोक्ख-
रिणी तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता पुक्खरिणीए तीरे सुवहु
पुप्फजाव मल्लालंकारं ठवेइ, ठवित्ता पुक्खरिणिं ओगाहइ, ओगा-
हित्ता जलमज्जणं करेइ जलकीड करेइ, करित्ता ण्हाया कयवलिकम्मा
उल्लपडसाडिगा जाइं तत्थ उप्पलाइं जाव सहस्सपत्ताइं ताइं
गिणहइ गिण्हित्ता पुक्खरिणीओ पच्चोरुहइ पच्चोरुहित्ता जेणमेव
नागघरणं य जाव वेसमणघरणं य तेणेव उवागच्छइ उवागच्छित्ता
तत्थ णं नागपडिमाणं य जाव वेसमणपडिमाणं य आलोए पणाम-
करेइ करित्ता ईसिं पच्चुन्नमइ पच्चुन्नमित्ता लोमहत्थगं परामुसइ
परामुसित्ता नागपडिमाओ य जाव वेसमणपडिमाओ य लोमहत्थ-

एण पमज्झइ पमज्जित्ता उदगधाराए अम्भुक्खेइ, अम्भुविस्सत्ता
 पम्हल्लसुकुमालाए गधकासाइयाए गायाइ लूहेइ, लूहित्ता महरिह
 वत्थारुहणं च मल्लारुहणं च गधारुहणं च चुन्नारुहणं च करेइ, करित्ता
 जाव धूव ढइइ, ढहित्ता जाणुपायवडिया पजलिउढा एव वयासी
 जइण अह दारग वा दारिग वा पयायामि तो ण अह आय च जाव
 अणुवट्ठेमि त्तिकुं उवाइय करेइ, करित्ता जेणेव पोक्खरिणी तेणेव
 उवागच्छइ, उवागच्छित्ता विउल असणं आसाएमाणी जाव विह
 रइ, जिमेया जाव सुईभूया जेणेव सए गिहे तेणेव उवागया, अबु
 त्तर च ण भद्दा सत्थवाही चाउइसट्ठमुद्धिट्ठपुन्नमासिणीसु विउल
 असणं उवक्खहेइ, उवक्खहित्ता वहवे नागा य जाव वेसमणा य
 उवायमाणी जाव एव च णं विहरइ ॥ सु० ५॥

टीका—‘तएण तीसे’ इत्यादि । ततःसख्य तस्या मद्राया भार्याया अन्यदा
 कदाचित् ‘पुष्करतावरत्तकालसमयेसि’ पुरात्रापरराप्रकाशसमय=रात्रिः पश्चिमे
 भागे ‘कुडुबजागरिय’ कुडुम्बजागरिका=कुडुम्बसम्बन्धिचिन्तना निद्राप्रसूपा
 जागरणम् ‘भागरमाणीए’ जाग्रत्याः=कुर्वत्याः अयमेत इव ‘अञ्जस्विए’

‘तएण तीसे मद्राए भारियाए’ इत्यादि ।

टीका—(तएण) इसके बाद (तीसे मद्राए भारियाए) उस मद्रा भार्या
 को (अन्या कयाइ) किसी एक समय (पुष्करतावरत्तकाल समयसि) रात्रि
 के पूर्वभाग के बाद पश्चिमभागे में (कुडुबजागरियं जागरमाणीए) कुडुम्ब
 की चिन्ता से निद्रा नहीं भागे के कारण भगती हुई स्थिति में (अयमेव)

‘तएण तीसे मद्राए भारियाए’ इत्यादि ॥

टीका—(तएण) त्वात् आह (तीसे मद्राए भारियाए) अत्रा बाधने
 (मन्नया कयाइ) केवल बधते (पुष्करतावरत्तकालसमयसि
 त्रिमा पूर्वा भागनी पश्चिमा पश्चाद्भागाभा (कुडुबजागरि पनागरमाणीए)
 कुडुबनी चिन्तने तीसरे अर्थ न आवता अस्मितावस्थाभा (अय
 मेयास्वे अञ्जस्विए ताव समुपजित्ता) आ जतने आश्चर्य भाव
 भनोअत अस्मत्त उद्भवोऽहं (स्वहं) हु (पन्नेण सत्थवाहेण सदि)

आध्यात्मिक = आत्मनि विचारः यावत् समुदपद्यत—अहं खलु धन्येन सार्थ
वाहेन सार्द्धं बहूनि वर्षाणि तावत्—बहुवर्षपर्यन्तं शब्दस्पर्शरसरूपात्मकान्
मानुष्यकान् कामभोगान् 'पच्चणुभवमाणी' प्रत्यनुभवन्ती=परिशुद्धाना
विहरामि=तिष्ठामि किन्तु नोचैव खलु अहं दारकं वा दारिका वा प्रजन-
यामि, तत्—धन्याः खलु ता अम्वा यावत् सुलब्धं खलु मानुष्यकं जन्म-
जीवितफल तामामम्बानां यासा मन्ये निजककुक्षिसम्भूताः स्तनदुग्धलुब्धा
मधुरसमुल्लापका 'मम्मणपजपियाइं' मम्मणपजल्पिता.— 'मम्मण' इति
स्वलत् प्रजल्पितं येषां ते 'तथा धणमूलककवदेमभागं अभिसरमाणाइं'
स्तनमूलककवदेशभागमभिमरन्तः— रतनमूलात्=स्तनमूलभागात् कक्षदेश-

रुवे अज्जत्थिए जाव समुपज्जित्था) इस प्रकार यह आध्यात्मिक यावत्
मनोगत संकल्प उत्पन्न हुआ कि (अहं) मैं (धन्नेण सत्थवाहेण सद्धिं) धन्य
सार्थवाह के साथ (बहूणि) बहुत वर्षों से (सद्धरिसरसगंधरूपाणि माणुस्स-
गाइं कामभोगां पच्चणुभवमाणी विहरामि) शब्द, स्पर्श, रस, गंध,
और रूप स्वरूप मानुष्यभव संबंधी काम भोगों को भोग रही हुई हूं।
(नो चेव णं अहं दारगं वा दारिगां वा पयायामि) परन्तु अभी तक मेरे
न लडका ही हुआ है और न लडकी ही (तं धन्नाओ णं ताओ अम्म-
याओ जाव सुलब्धेण माणुस्सए मण्णे जम्मजी वियफलेतासि अम्मयाओ)
अतः मैं उन माताओं को धन्य मानती हू, उन्हीं का जीवन सफल
समजती हू, और यह मानती हूं कि उन्हींने अपने मनुष्य भव सम्बन्धी
जन्म का और जीवन का फल पाया है। (जासि णियगकुच्छिमभूयाइं-
थणदुद्धलुद्धयाइं महुरसमुल्लावगाइं मम्मणयं पियाइं थणमूलककवदेमभागं

धन्य सार्थवाहुनी साथे (बहूणि वासाणि) णहु वर्षोथी (सद्धरिसरसगंध-
रूपाणि माणुस्सगाइं कामभोगाइं, पच्चणुभवमाणी विहरामि)
शब्द, स्पर्श, रस, गंध अने इधना मनुष्यभावना कामभोगो लोगवी रही छु.
(नो चेव णं अहं दारगं वा दारिगां वा पयायामि) पणु अत्यार सुधी भारे पुत्र छे,
पुत्रीकधन थयु नथी (तं धन्नाओ णं ताओ अम्मयाओ जाव सुलब्धेण माणुस्सए
मण्णे जम्मजीवियफले तासि अम्मयाओ) हूं ते माताओंने धन्य समजु
छु, तेमना एवनने न सद्धण भावु छु, छे जेभने मनुष्यभावना न-अ
अने एवनना सद्धण इण मज्जां छे (जासि णियगकुच्छिमभूयाइं थण दुद्धलुद्धयाइं
महुरसमुल्लावगाइं मम्मणयं पियाइं थणमूल-ककवदेसभागं अभिसरमाणाइं

मागम् अभिमरतः=ममस्तु सञ्चरन्तः सन्तः सुदयाह' सुग्धाः=मनोहराः
 शिष्य 'धनय' पियन्ति, स्तनज=दुग्ध पिबन्ति स्तनपानं कुर्वन्तीत्यर्थः ।
 ततश्च ते 'कोमलकमलोषमेहि' कोमलकमलोपमाभ्यां=सुकुमालकमन
 सवृत्राभ्यां हस्ताभ्यां सुहीन्या 'उच्छगनिवेशियाइ' उत्सङ्गनिवेशिताः=भङ्गे
 म्यागिता सत स्तनन्वया मातृभ्यः 'देति' ददति, किमिन्याह—'समु
 द्धाव' समुद्रापठान्, सजत्वान् कीदृशान् ? इत्याह—'पि' मियान् प्रीति
 जनकान् 'सुमहुर' सुमधुरान्=कर्णसुखजनकान् 'पुणा पुगो मञ्जुमपमपि'
 पुन पुनर्मञ्जुलप्रमणिवान्=वारंवारं कोमलाक्षरमयुक्तनस्वितान् ददति प्रियम
 मञ्जुमापया भापत घन्या इत्यर्थः । त' तत्-किन्तु अहं खलु 'अघन्ना'
 अघ-या=अकृतार्था 'अपुष्पा' अपुण्या=पुण्यहीना, 'अलक्षणा'='अवसना
 =कुसणा 'अकयपुष्पा' अकृतपुष्पा=न कृत पूर्वमये पुण्यं यया सा पूर्वमयाऽ

अभिमरमाणा सुदया यणय पिबन्ति) किं भिनकी कुसित उत्पल स्तन
 के दुग्ध में लुब्ध मीठी रसोत्तरी चोसते हुए बालक शिशु स्तन के
 मूल भाग से फल देश पर्यन्त सरक कर दूध पीने हैं । (तमो य
 कोमलकमलोषमेहि इत्येहि गिच्छिऊण उच्छगे निवेशियाइ) और माता
 उन्हे अपने सुकुमार तथा कमल जैसा दोनों हाथों में पकड़ कर उत्संग
 में बैठाती है । और वे स्तनन्वय-बालक (ममुस्माप दति) उन अपनी
 माताओं को इस प्रकार के आभाषों को देते हैं (पि सुमहुरे पुमो २
 मञ्जुमपमपि) ओ मीठि जनक होते हैं, कर्ण सुखजनक होते हैं
 और भिनमें बार-बार कोमल अक्षरवाली वाणी होती है । (तं अहन्नं अघन्ना
 अपुष्पा अलक्षणा अकयपुष्पा एतो एगमवि न पत्ता) किन्तु मैं वा अघन्य
 हू पुण्यहीन हू-कुसणा हू अकृत पुण्या हू पूर्वमय में पुण्यजिम्मे नहीं हिरा

सुदयाइ यणय पिबन्ति) ओ सु मातु उ के अघन्ना अहरे अ मेहु स्तन पान
 माउ उच्छिदित, भीहु भीहु अने तोवतु बिलतु आणक स्तनो सुभी-पडया सुभी
 पथी आवीने दूध पीवे उ (तमो य कोमलकमलोषमेहि इत्येहि
 गिच्छिऊ उच्छगे निवेशियाइ) अने माता तेने भग्न अघ अने अघिमा
 अघिने आणामां जेसाउ उ ते आणके पण (समुद्रावत देति) माताओंनी
 आगे ओनी रीते हातु हातु बिले उ के (पि सुमहुरे पुमो २ मञ्जुमपमपि)
 ओ अत्यन्त प्रेम जनक होय उ, अनेने सुखकर होय उ तेनी बाणी केभल
 अक्षरवाणी सुख होय उ (तं अहन्नं अघन्ना अपुष्पा अलक्षणा
 अकयपुष्पा एतो एगमवि न पत्ता) पण हू ने आणकी उ पुण्य हीन उ
 कुसणा उ अकृत पुण्य उ जेजे पूजय अ-अमा पुण्ये अपो अ नथी ओवी

सञ्चितपुण्याऽग्निम 'एत्तो' इतः पूर्वमद्यावधि=एपां मध्याद् एकमपि शिशु
चेष्टनकलापादेकमपि चेष्टनमेकमपि शिशु वा न प्राप्ता 'तं'तत्=तस्मात्का
रणात् 'सेयं' श्रेयः=श्रेयस्करं गोभनं मम कलये प्रादुष्प्रभातायां रजन्यां
यावत् 'जलंति' ज्वलते'=सूर्योदये सति धन्यं सार्थवाहमापृच्छय धन्येन सार्थवाहेन
'अवभणुन्नाया' अवभणुज्ञाता=प्राप्तनिदेशा सती 'सुबहु'=प्रकारबहुलं 'विउलं'
विपुलं=प्रचुरम् अशनपानस्वाद्यम् 'उवक्खडावेत्ता=उपस्कार्यं चतुर्विध-
माहारं निष्पाद्य 'सुबहु' सुबहुम्=बहुप्रकारकं पुष्पवत्तगन्धमाल्यालंकारं गृहीत्वा
बहुभिर्मित्रज्ञातिनिजकस्वजनसम्बन्धिपरिजनमहिलाभिः सार्द्धं संपरिवृता

है ऐमी हू जोअभी तक इस प्रकार की चेष्टा संपन्न बालके में से एक भी चेष्टा
विशिष्ट और सीठी तोतली दाणी बोलने वाले शिशु को नहीं पा सकी हू। (तं सेय
मम कललं पाउप्पभायाए रयणीए जाव जलते धण्ण सत्थवाहं आपुच्छित्ता
धण्णेणं सत्थवाहेणं अवभणुन्नाया समाणी सुबहुं विपुल असणपाण-
खाइमसाइम उवक्खडावेत्ता) तो अबसुझे यही श्रेयस्कर है कि मैं कल
प्रभात होते ही-- सूर्यके उदित होने पर धन्यसार्थवाह से पूछकर और
उनकी आज्ञा प्राप्त कर अशन, पान, स्वाद्य और स्वाद्य इस तरह चार
प्रकार का आहार निष्पन्न करा कर (सुबहुं पुष्पवत्तगन्धमल्लालंकारं गहाय
बहूहिं मिच्च नाइ-नियग-सयण-संवधि-परिजनमहिलाहिं सद्धिं संपरिवुडा-
जाइ इमाइं रायगिहस्स नयरस्स बहिया णागाणि य भूयाणि य जक्खाणि य
इंदाणि य खंदाणि य रुदाणि य) और पुष्प, वस्त्र, गंध, माला, एवं
अलंकार को लेकर अपने अनेक मित्र, ज्ञाति निजक, स्वजन संबन्धी

हु छु, केभडे हुल्ले ओवी भाण वेष्टाओ करनार भाणडोभाथी मे ओके पल्लु भाणके
भेणवु नथी (तं सेयं मम कललं पाउप्पभायाए रयणीए जाव जल
ते धण्णं सत्थवाहं आपुच्छित्ता धण्णेणं सत्थवाहेण अवभणुन्नाया समाणी
सुबहु विपुले असणपाणखाइमसाइम उवक्खडावेत्ता) ओवी स्थितिभा
मने ओ न उचित लागे छे के आवती कावे सवारे सूरज उदय पामता धन्य
सार्थवाहने पूछीने तेमनी आज्ञा भेणवीने अशन, पान आद्य अने स्वाद्य आ रीते
आर नतने आहार तैयारकरावडीने (सुबहु पुष्पवत्तगन्धमल्लालंकार
गहाय बहूहिं मिच्चनाइनियगसयणसंवधिपरिजनमहिलाहिं सद्धिं
संपरिवुडा जाइ इमाइं रायगिहस्स नयरस्स बहिया णागाणिय भूयाणि य
जक्खाणि य दाणि य खंदाणि य रुदाणि य वेसमणाणि य) अने पुष्प वस्त्र,
गंध भाणा अने धरेष्टाओ साथे लधने अनेक मित्र, ज्ञाति, निजक स्वजन सभंधी

યાનીમાનિ રામગૃહમ્ય નગરસ્ય ઘરિ 'નાગાણિ ચ' નાગાનિચ-નાગગૃહાણો
 સ્યર્થ, એવ સવત્ર ત્રિજ્ઞેયમ્ ભૂતાનિ ચ-ભૂતગૃહાણિ, યજ્ઞાણિ ચ યજ્ઞગૃહાણિ,
 રુદ્રાણિ ચ-રુદ્રગૃહાણિ, સ્કન્દાણિ ચ-સ્કન્દગૃહાણિ, રુદ્રાણિ ચ-રુદ્રગૃહાણિ
 શિવાણિ ચ-શિવગૃહાણિ, વૈશ્વમણાણિ ચ-વૈશ્વમણગૃહાણિ સન્તિ, ઇમ સ્વલુ વહના
 નાગપ્રતિમાનાંચ યાવત્ વૈશ્વમણપ્રતિમાનાં ચ 'મહરિઃ' મહાર્હા
 વહુમૂલ્યાં 'પુષ્કણિય' પુષ્પાર્ચનિકાં=કુસુમસેષાં કૃત્વા, (આણુપાયવદિયાપ'
 આણુપાદપતિતાયા —પાદયા પતિતા-પાદપતિતા આણુભ્યાં પાદપતિતા આણુ
 પાદપતિતા=આણુની ભૂમી વિગ્રસ્ય પ્રણેતર્યર્થઃ તસ્યા મમ એવ વહ્યમાણ
 પ્રચારેણ ચક્તું=માર્થયિતું શ્રેય 'શ્રેય' ઇતિ પૂર્વેણ સમ્બધઃ । તદેવ દર્શ
 યતિ—'જઈ ણં અહ' ઇત્યાદિનાં,—પદિ સ્વલુ અહ વતાનુમિયા ! 'દારગ
 દારક=નિજકુક્ષિસપ્તાવ પુત્ર દારિકાં વા=પુત્રીં વા, પયાયામિ પ્રજનયામિ
 પ્રજનયિષ્યામીત્યર્થ 'તો ણ' તર્હિ સ્વલુ અહ યુક્તસ્ય 'જાયં' યાગં=સેષાં
 પરિજનોં કી મહિમાઓં કે સાય મિલકર રાજગૃહનગર કે બાહર નિતને
 મી નાગઘર હૈ, જિતને મી ભૂત ઘર હૈ, જિતને મી યજ્ઞ ઘર હૈ,
 જિતને મી રુદ્ર ઘર હૈ, જિતને મી સ્કન્દ ઘર હૈ, જિતને મી રુદ્રઘર
 હૈ, જિતને મી શિવઘર હૈ, જિતને મી વૈશ્વમણઘર હૈ— ઓર
 (તત્થળ ઘયળ નાગપ્રતિમાણ ય જાય વસમણપટિમાણ ય) ડનમેં મિતની
 નાગ દેવ કી પ્રતિમાઈ હૈ યાવત્ વૈશ્વમણ દેવ પ્રતિમાઈ હૈ ડન સવકો
 (મહરિઃ પુષ્કણિય કરિના) વહુમૂલ્ય પુષ્પોં સે અર્ચા કરક (આણુપાય-
 વદિયાપ એવ વદનપ) ડનક પૈરોં મેં દાનોં છુટન ક્રુદ્ધાકાર પઢનારોં ઓર
 ડનસે પેસી માર્થના કર (નરણ અહ વેવાણુપિયા ! દારગં વા દારિગં
 પયાયામિ ઠો ણં અહ તુલ્કમેં જાયં ચ દાય ચ માય ચ ડંબલવગિર્હિ ચ
 પરિજનોની મહિમાઓની સાથે સજ્જુહ નગરની બહાર નેટલાં નાગ ઘરો ઓ નેટલા
 ભૂતઘરો ઓ નેટલાં યજ્ઞ ઘરો ઓ નેટલા રુદ્ર ઘરો ઓ નેટલા ઇન્દ્ર ઘરો ઓ
 નેટલાં યજ્ઞ ઘરો ઓ, નેટલાં રુદ્ર ઘરો ઓ નેટલાં શિવઘરો ઓ બને નેટલા
 વૈશ્વમણ ઘરો ઓ તેમજ (તત્થળ વહુમ નાગપ્રતિમાણ ય જાય વેશ્વમણ
 પટિમાણ ય) તેઓમાં નેટલા નાગ દેવથી માંડીને વૈશ્વમણ દેવ સુધીની પ્રતિમાઓ
 ઓ, તે બધી પ્રતિમાઓની (મહરિઃ પુષ્કણિય કરિના) બહુમૂલ્ય પુષ્પોથી પૂજા કરીને
 (આણુપાયવદિયાપ એવ વદનપ) તેમના ચરણોમાં બને ચૂટણ ટેકીને પડી
 બઈ બને તેમને બિનતી કુરુ કે (જાણ અઈ દેવાણુપિયા ! દારગં વા
 દારિગં વા પાયાપામિ ઠો ણં અહ તુલ્કમેં જાય ચ દાય ચ માર્થય અશ્વ

'दायञ्च' दायं-दानम् अन्त्यदानादिकं, पश्चाद्विषादिदानं वा, 'भार्यञ्च' भार्यं
वर्द्धयामि-प्रभूतद्रव्यसर्पयिष्यामीत्यर्थः, 'तिक्कटु' इति कृत्वा=इत्युक्त्वा
'उवाइय' उपयाचितम्=अपत्यमाप्तिपार्थनारूपां मान्यतां 'मनौनी' इति
प्रसिद्धाम् 'उवायडत्तर' उपयाचितु=कर्तुं 'धन्यः' इति पूर्वेषु सम्बन्धः । एव
सरप्रेक्षते, राष्ट्रप्रेक्ष्य कालये यावज्ज्वलति यत्रैव धन्यः सार्थवाहस्तत्रैवापा-
गच्छति. उपागत्य एवमवादीत्--एवं खलु अहं देवानुप्रियाः ! युष्माभिः

अणुवहुमि) यदि मै हे देवानुप्रियो ! अपनी कुक्षिसे पुत्र या पुत्री
को जन्म दूगी तो मै आपकी सेवा करूंगी—आपके निमित्त अन्त्य-
दानादिकका चिनरण करूंगी, अथवा पूर्व दिनों में दान आदि वांटने
की व्यवस्था करदूगी । अपने हिस्सेमें आपके लिये विभाग अलग
तथा आपके अक्षय कोष की वृद्धि करवादूंगी—तात्पर्य इसका यह है
कि मेरी मनो कामना पूर्णहोने पर मैं प्रभूत द्रव्य आप सबके लिये
अर्पित करूंगी । (त्ति कु उवयाइयं उवयाइत्तए) इस तरह की मुझे
उनके पास मनौली-मानता-मनाने में मेरी भलाई है। (एव संपेहेइ)
इस प्रकार का उसने विचार किया । (संपेहत्ता) और विचार कर (कल्ल-
जावज्जलंते जेणामेव धण्णे सत्थवाहे तेणामेव उवागच्छइ) वह दूसरे दिन
(उसी दिन) प्रातः काल होते ही सूर्य के प्रकाशित होने पर जहाँ
अपने पति धन्य सार्थवाह थे वहाँ गई । (उवागच्छित्ता एवं वयासी)
वहाँ जाकर उसने उनसे ऐसा कहा—(एवं खलु अहं देवानुप्रिया !

याणिहिं च अणुवहुमि) हे देवानुप्रियो ! मे भारा उदरथी पुत्र के पुत्री जन्मसे
तो हु आपनी पूजा करीश आपना निमित्त अन्त्यदान वगेरे करीश, अथवा
तो पड़ेवाना द्विसोभा दान वगेरे वड़ेयवानी व्यवस्था करीश भारा द्विसोभा मे
कंध आवेशे तेमाथी तमारे लाग जुहो भूझवडावीश तेमज तमारा अक्षय निधिनी
पक्षु हु वृद्धि करीश मतलब मे छे के मे मारी मनोकामना पूरी थेशे तो हु
प्रभूत द्रव्य तमारा खरखोभा खेट इपे अर्पणु करीश (त्तिकट्टे, उवयाइयं उवया
इत्तए) आ जलनी मान्यतामां ज मने हुवे भाउं श्रेय जणुय छे (एवं संपेहेइ)
आ प्रमाणे तेखे विचार क्यो (संपेहत्ता) अने विचार करीने (कल्ल जाव जलंते
जेणामेव धण्णे सत्थवाहे तेणामेव उवागच्छइ) भीमे द्विसे सवारे सूर्योदय
थता ज जयां पोताना पति धन्य सार्थवाह हुता त्या गध (उवागच्छित्ता
एवं वयासी) त्या जधने तेने आम कछु—(एवं खलु अहं देवानुप्रिया !

साद बहनि वर्षाणि यावद् ददति समुत्सापकान् सुमधुरान् पुन पुनर्मन्त्रुल
ममभितान् तत् स्वलु अहमपन्या, अपुण्या अकृतलक्षणा, इत एकमपि न
माप्ता, तद् इच्छामि स्वलु देवानुमिष ! युष्माभिरभ्यनुज्ञाता सती विपुम्भ
जन ४ यावद् अनुवर्द्धयामि, (चिह्न) इतिकृत्वा=इत्युक्त्वा उपयानिर्त

तुम्हेहिं सद्धि पहरिं वासा जाव देति समुत्साप सुमधुरे) हे देवानु
मिष ! आपके साथ बहुत वर्षों से मैं मनुष्य भवसंघर्षों का मोग भाग
भोग रही हूँ परन्तु अभी तक मेरे यहां न कोई लड़का हुआ है और
न कोई सख्की वे माताएँ धन्य हैं जो सतान से युक्त हैं जब उनकी
तोतली मधुर बोली से मैं अपने को मसन्न रखती हूँ—इत्यादि कह
कर फिर उसने कहा (अहं अहन्नामपुण्या असवस्यणा एतो एगमवि न पत्ता)
मैं अघ-या हूँ अपुण्या हूँ पूर्व में मैंने कोई भी ऐसा पुण्य नहीं किया
है, जिससे मेरे यहां तो सख्का लड़की मेंसे कोईभी नहीं है—
(त इच्छामि ण देवाणुप्पिया ! तुम्हेहिं अन्मणुत्साप समाना विपुं
भसण ४ जाव अणुवर्द्धेमि चिकहु उवयाइयं करेत्ताए) इसलिये हे देवानु-
मिष ! मैं आपसे आज्ञापित होकर यह चाहती हूँ। की चारों प्रकार
का आहार विपुस मांशों में तैयार कराकर तथा गंध पुष्पादिसेकर
मनेक मांशादिक महिलाओं के साथ यहां के भितने भी इन्द्रादिकों के
पर हैं उन सब की पुष्पाश्चाकर उन के चरणों में पड़कर सतान होने
की मनौती (मानवा) मनाई—। इस इच्छा के पूर्ण होने पर फिर मैं

तुम्हेहिं सद्धि पहरिं वासाह जाव दति समुत्साप सुमधुरे)
हे देवानुमिष ! तमारी साथ बहुत लम्बा वधतथी हूँ मनुष्यभावना क्षमयोगे
योग्य रही हूँ परन्तु लल भारे पुत्र के पुत्री भांधी कुछ नही आ सत्साधना
सत्तानवाणी भावायोगे न साध्याणी जस्य छे के नेमना नाना नाना भाण्डो
तोतली मधुर वाणी द्वारा तेमने पुत्र राजे छे (अहं महसा अपुण्या
अलक्षणा एतो एगमवि न पत्ता) हूँ तो अभागी हूँ, अपिणी हूँ, पूर्ववत्
मे सत्तान याव आवुं कुछ पुण्य काम कुछ नही। (त इच्छामि ण देवाणुप्पिया !
तुम्हेहिं अन्मणुत्साप समाना विपुलं भसणं जाव अणुवर्द्धेमि चि कहु
उवयाइयं करेत्ताए) हूँ तमारी आज्ञाधी पुष्कल प्रभावना भारे भतना आहार
वनावधानीने तेमन गंध पुष्प वगेरे लक्ष्मी देने अनेक अद्विष्टायोगी साथ अद्विष्टा
नेटवां छ-त्र वगेरे देवाना धरा छे ते लक्ष्मी पुष्प वगेरेधी पूज करी तेमना
वशयोगां पत्नीने सत्तानवती यवानी मानवा साथ न्याये भारी आ भनोक्षमना

કર્તુ શ્રેયઃ । તતઃ સ્વલુ ધન્યઃ સાથવાહો ભદ્રા ભાયામોઽવેમવાદોત્ત-મમાપિ ચ
સ્વલુ હે દેવાનુપ્રિયે ! એવ એવ મનોરથઃ' યથા—'કહ ણ' કથં સ્વલુ કેનો-
પાયેન ત્વં દારકં વા દારિકાં ચ પ્રજનયિષ્યસિ ? હતિ કથયિત્વા સાર્થવાહ્યઃ
'એયં' એતમ્=મનોરથરૂપમ્ અર્થમ્ 'અણુજાણઈ' અણુજાનાતિ=અણુમોદયતિ ।
તતઃ સ્વલુ સા ભદ્રા સાર્થવાહી ધન્યેન સાર્થવાહેન અભ્યનુજ્ઞાતા સતી
'હૃદ્વતુટ્ટા જાવ હિયયા' હૃષ્ટ તુષ્ટ યાવત્-હૃષ્ટતુષ્ટ ચિન્તાનન્દિતા હર્ષવશવિસર્પ-
દ્હૃદયા વિપુલમશનપાનલાઘ્વસ્વાદ્યમુપસ્કારયતિ, ઉપસ્કાર્ય સુવહું

અભયદાનાદિક કા વિતરણ કરુ ઇત્યાદિ । હસ તરહ ઉપયુક્ત સથ અપની
ભાવના ઉસ ભદ્રા ભાર્યાને ધન્ય સાર્થવાહ સે નિવેદિત કી । (તણ ણ
ધન્ને સત્થવાહે ભદ્દં ભારિયં એવં વયાસી) હસ પ્રકાર ધન્ય સાર્થવાહ
ને અપની ભદ્રાભાર્યા કી ભાવના સુનકર ઉસસે એમા કહા—(મમંપિ ણ
સ્વલુ દેવાણુપ્પિયા ! એસ ચેવ મણોરહે) હે દેવાનુપ્રિયે મેરા ખી
હી મનોરથ હૈ કિ (કહ ણં તુમં દારગં દારિયં વા પચાણ્જસિ) તુમ
કિસ ઉપાય સે દારક યા દારિકા કો જન્મ દોગી ! હસ પ્રકારકહકર
(ભદ્દાણ સત્થવાહીણ એયમટ્ટમણુજાણઈ) ધન્ય સાર્થવાહેને ઉસ ભદ્રા સાર્થવાહી
કે હસ મનોરથરૂપ અર્થ કો સ્વોકાર કર લિયા ઉસકી અણુમોદના કી ।
(તણ ણં સા ભદ્દા સત્થવાહી ધન્નેણં સત્થવાહેણં અવ્ભણુન્નાયા સમાણી હૃદ્વતુટ્ટ
જાવ) હસકે વાદભદ્રા સાર્થવાહીને અપને પતિ ધન્યસાર્થવાહ સે આજ્ઞા પ્રાપ્ત
કર વહૂત અધિક હર્ષિત એવ સન્તુષ્ટ ચિન્તિ હોતે હુણ (વિપુલં અસણં પાણં
ગ્વાહમં સાહમં ઉવક્કલ્હાવેહ) વિપુલમાત્રા મેં અશન પાન લાદિમ ઔર

સકુળ થઈ જાય ત્યારે હું અભયદાન વગેરે વહેચુ આ પ્રમાણે ભદ્રા ભાર્યાએ તેના
પતિ ધન્યસાર્થવાહને વિનંતી કરી. (તણ ધન્ને સત્થવાહે ભદ્દં ભારિયં એવં વયાસી)
આ પ્રમાણે ધન્ય સાર્થવાહે તેમની ભદ્રા ભાર્યાની વાત સાંભળીને તેને આ પ્રમાણે કહ્યું —
મમંપિ સ્વલુ દેવાણુપ્પિયા ! એસચેવ મણોરહે) હે દેવાનુપ્રિયે ! ભારી પણ ઇચ્છા એવી જ
છે કે (કહ ણ તુમ દારગં દારિગ વા પચાણ્જસિ) કેવી રીતે તમે પુત્ર કે પુત્રીને
જન્મ આપી શકો ? આ રીતે કહીને (ભદ્દાણ સત્થવાહીણ એયમટ્ટમણુજાણઈ) ધન્યસાર્થ
વાહે તેમની ભદ્રા ભાર્યાની વાત સ્વીકારી અને તેને અણુમતિ આપી. (તણં સા
ભદ્દા સત્થવાહી ધન્નેણં સત્થવાહેણં અવ્ભણુન્નાયા સમાણી હૃદ્વ તુટ્ટ જાવ)
ત્યારનાહ ભદ્રાસાર્થવાહીએ તેમના પતિ સાર્થવાહની આજ્ઞા મેળવીને અત્યંત પ્રસન્નતા
અણુભવીને અને સતુષ્ટ થઈને તેણે (વિપુલં અસણં પાણં લાહમં સાહમ ઉવક્કલ્હા-
વાવેહ) પુષ્કળ પ્રમાણુમા અશન, પાન, આદિમ સ્વાદિમ આહાર તૈયાર કરાવડાવ્યો

पुनराग राखपात्रवालह्वार पुष्पाति, पुष्पाया स्वकाद् पुष्पास्मिन्-उति
निगत्य राजपु नगर मध्यम-येन निगच्छति, निगत्य यथैव पुष्करिणी
पथैवापागच्छति, उपगत्य पुष्करिण्यास्तीरे सुबहु पुष्पगन्धवस्त्रमाल्यापह्वार
स्थापयति, स्थापयित्वा पुष्करिणीमवगाहते, अवगाह्य नममज्जनं करोति,
कृत्वा जलक्रीडा करोति, कृत्वा स्नाता कुतश्चिन्मां 'उल्लपटसाङ्गि' या
आर्द्रपटशाटिका=जम्मावगाहनेन आर्द्रे पटशाटिकं=उत्तरीयपरिधानवद्ये यस्या
मा तथ, माहशी सा यानि तत्र 'उपप्लाङ्ग' उत्पलानि=कमलानि 'आव म
इस्सपत्ताङ्ग' यावत्सहस्रपत्राणि=महम्मदल्लक्षितानि महापत्राणि सन्ति तानि

स्यादिम आठार तैयार करीया-(उपपत्तयादिना सुबहु पुष्पगन्धवस्त्रमाल्या-
लकार गेह्ण्ड) बाद में पुष्प गंध वस्त्र माला अलकार को लिया और (गेह्ण्डिना)
छेकर (सयामो गिहाओ) अपने घर से (निगच्छइ) वह (निकली निगग
च्छिता रायगिह नगरं मज्झ मज्झग गिगच्छइ) निकल कर राजपुह
नगर के ठीक बीचोबीच मार्ग से हा कर वह घली (निगच्छिता जेणेव
पोक्खरणीतेणेव-उवागच्छइ) चलते-र वह वहां पहुँची जहां पुष्करिणी थी।
(उवागच्छिता पुक्खरिणीप तीरे सुबहु पुष्पगन्धमल्लास करं ठवेइ) पहुँचते ही
उसने उस पुष्करिणी के तीर पर वह चारों प्रकार के आठार को सामग्री
तथा पुष्प आदि सब धम्पुए रख दी (ठविता पुक्खरिणि आगाइइ) रख
कर फिर उसने उस में अवगाहन किया (ओगाहिता जम्मज्जन करेइ)
अवगाहन कर स्नान किया (जम्मकीइ करेइ) जल क्रीडा को (करिता प्हाया
कयवल्लिम्मा उल्लपटसाङ्गि जाइ तथ उपप्लाङ्ग जाव सहस्मपत्ताङ्ग ताइ

(उपपत्तयादिना सुबहु पुष्पगन्धवस्त्रमाल्यालकार गेह्ण्ड) त्वापछी पुष्प
वस्त्र भाण्य अने अलक्षणेने बीधा अने (गेह्ण्डिना) छेकर (सयामो गिहाओ)
घेताना वेरथी (निगच्छइ) ते अद्वार नीकली (निगच्छिता रायगिह नगरं मज्झ
मज्झग गिगच्छइ) नीकलीने राजपुह नगरनी छिक्क वप्पे वप्पे वस्त्रेथी ते आली
(निगच्छिता जेणेव पोक्खरणी तेणेव उवागच्छइ) प्हाइता प्हाइता अथा पुष्प-
रिणी इती त्यां पढोथी (उवागच्छिता पुक्खरिणीप तीरे सुबहु पुष्प गन्ध
मल्लासलकार ठवेइ) त्यां पढोथीने तेछे पुष्पिणीया छेठि आरे अतन्ना आद्वारनी
सामग्री वगेरे अथी वप्पुअो भूझी छिथी (ठविता पुक्खरिणि आगाइइ) भूझीने ते
पुष्परिणीया छेठरी (ओगाहिता जम्मज्जन करेइ) त्यां छेठरीने तेछे स्नान करुं
(जम्मकीइ करेइ) जम्मकीइ करी (करिता प्हाया कयवल्लिम्मा उल्लपटसाङ्गि
जाइ तथ उपप्लाङ्ग जाव सहस्मपत्ताङ्ग ताइ गिहइ) त्वापछी अथा तेछे

गृह्णन्ति, गृहीत्वा पुष्पां र्णाति. प्रत्यवरोहति, प्रत्यवरोहं तं सुबहु पुष्पगन्ध-
वत्सालपालङ्कारं गृह्णन्ति, गृहीत्वा यत्रैव नागगृहं च यावद् वैश्रमण-
गृहं च तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य तत्र खलु नागप्रतिमानां च यावद्
नैश्रमणप्रतिमानां च. 'आलोए' आलोके=दृष्टिपथमागते सति प्रणामं
करोति, कृत्वा 'ईसि पच्चुणमइ' ईषत्प्रत्युन्नमति=स्तोकं प्रणमति. प्रत्युन्नम्य
'लोमहत्थगं' लोमहस्तकं=मयूरपिच्छप्रमार्जनक 'परामुसइ' परामुसति=गृह्णाति

गिण्हइ) बाद में जब वह अच्छी तरह स्नान कर चुकी और काकादि
पक्षी को अन्नादि को दिया तब गीली पटशाटिका पहिने हुए ही उसने
वहाँ जितने कमल थे यावत् सहस्रपत्र युक्त महाकमल थे उन सबका उस
पुष्पकरिणी से लिया और (गिह्णित्ता पुक्खरिणीओ पच्चोरुहइ, पच्चोरुहिन्ता
तं सुबहु पुष्प गंधवत्थमल्लालकार गेण्हइ, गिण्ह १ जेणामेवनागघरण
य जाव वेसमणघरण तेणेव उवागच्छइ) लेकर वह उस पुष्पकरिणी से
बाहर निकली-निकल कर उसने समस्त उन पुष्प, गंध वस्त्र, माला,
अलंकार आदि को लिया-और लेकर जहाँ नागघर यावत् वैश्रमण का घर
था वहाँ गई (उवागच्छित्ता तत्थणं नागपडिमाण य जाव वेसमणपडिमाण य
आलोए पणाम करेइ वहाँ पहुँच कर उसने वहाँ नाग प्रतिमाओं को यावत्
वैश्रमण प्रतिमाओं को दृष्टिपथ होते ही प्रणाम किया। (करिन्ता ईसि पच्चु-
न्नमइ) प्रणाम कर फिर वह कुछ झुकी-(पच्चुन्नमिन्ता लोमहत्थग परामुसइ-
परामुसित्ता नागपडिमाओ य जाव वेसमणपडिमाओ य लोमहत्थणं पम-

सारी रीते स्नान करी लीधु अने झगडा वगेरे पक्षीओने अन्न वगेरेने लाग
आथो त्थारभाह लीनी साडी पछेरीने व तेणु त्या जेटला डभणो, सडुस पत्रवाणा
भडा डभणो डता ते अधाने पुष्पिणीमाथी लध लीधा अने (गिह्णित्ता पुक्खरि-
णीओ पच्चोरुहइ, पच्चोरुहिन्ता तं सुबहु पुष्पगंधवत्थमल्लालकार गेण्हइ-
गिण्हित्ता जेणामेव नागघरण य जाव वेसमणघरण य तेणेव उवागच्छइ)
लधने ते पुष्पिणीनी भडार नीडणी-नीडणीने तेणु अधा पुष्प वस्त्र, गंध, माला
अलंकार वगेरे लीधा अने लधने न्या नागघर वैश्रमण घर वगेरे डता त्या गध
(उवागच्छित्ता तत्थणं नागपडिमाण य जाववेससेणपडिमाण य आलोए पणामं
करेइ) त्या पछोथीने तेणु नाग अने वैश्रमण वगेरेनी प्रतिमाओने जेता व प्रणाम कथा
(करिन्ता ईसि पच्चुन्नमइ) प्रणाम करीने ते नीथी नभी (पच्चुन्नमिन्ता लोम
हत्थग परामुसइ परामुसित्ता नागपडिमाओ य जाव वेसमणपडिमाओ य

परामृश्य नागप्रतिमां यावद् वैभमणप्रतिमां लोमहस्तकेन प्रमानयति
 रजोऽपनयति, प्रमार्ज्य उदगपाराया 'अभ्युपखेइ' अभ्युसनि=अभिपिच्छति,
 अभ्युस्य 'पम्भलसुकुमालाए' पम्भलसुकुमारया=पम्भवती सुकुमारा तथा
 'गंधकासाइयाए' गंधकापायिकया=गंधप्रधानकपायरागेण रक्ता घाटिका=
 लघुवस्त्र तथा 'गायाइ' गात्राणि 'छुइइ' हस्तयति मोठछति, रूक्षयित्वा
 'महरिइ' महार्ह=बहुमूल्य 'वत्थारुहण' वत्थारोहण च वत्थसमर्पणम्, एव
 'मत्थारुहणं' मत्थारोहणं च=पुष्पसमर्पण, गंधारुहणं गंधारोहणं च=चन्दना
 दिग्वसमर्पण 'पुन्नारुहणं' पुन्नारोहणं च=अगरतगरादिगन्धद्रव्यचूर्ण
 समर्पण, 'बन्नारुहण' वन्नारोहणं च=पिछेपनद्रव्यसमर्पणं च करोति यावद्

जई) भुक् कर वहां रखी हुई उसने मयूर पिच्छ की प्रमार्जनी को उठाया-
 उठा वह नागप्रतिमाओं का यावत् वैभमण प्रतिमाओं का उस प्रमार्जनी से
 प्रमार्जन किया। (पमज्जिष्ठा उदगपाराए अभ्युपखेइ) प्रमार्जन कर फिर
 उसने उनके ऊपर पानी की धारा छोड़ी-(अभ्युपिच्छणा पम्भलसुकुमालाए
 गंधकासाइयाए) पानी की धारा से सिञ्चित कर के फिर उसने उनको
 पम्भल, सुकुमार गंध कपाय से रंगी हुई वस्त्र से (गायाइ छुइइ) उनके
 शरीर को पोंछा (छुइइ) पोंछ कर (महरियं वत्थारुहण च मत्थारुहण च
 गंधारुहणं च पुन्नारुहणं च बन्नारुहणं च करेइ) फिर उभने उन पर वस्त्र
 का आरोपण किया- मत्थ का आरोपण किया, गंध द्रव्य का आरोपण
 किया पूर्ण का आरोपण किया, पिछेपन द्रव्य का आरोपण किया मर्वात
 जब वह उनके शरीर को पोंछ चुकी तब बाद में उसने उनको वेष्ट-
 कीमती-बहुमूल्य वस्त्र पहिराये-उन्हें बहुमूल्य मालाएँ पहिराई, उनके समस्त

लोमहस्तकण्य पमज्जि) नभीने तेले त्या भूहेली भाएना पीछंणी प्रभाएनी छपडी
 छपडीने नाग वैभवले बजेरेनी प्रतिभाएले प्रभाएनीथी प्रभाएनी ठभुं (पम
 जिष्ठा उदगपाराए अभ्युपखेइ) प्रभाएनी ठभां जाइ तेले ते प्रतिभाएले छपर
 णधासा वटे सिथन ठभुं (अभ्युपिच्छणा पम्भलसुकुमालाए गंध कासाइयाए)
 वणधासथी अभिपिच्छ करीने तेले ते प्रतिभाएलेने पम्भल, सुकुमार, गंध, कपायथी
 रजाएले वन्नथी (गायाइ छुइइ) तेभना शरीरने छुइइ (महरिया) छुडीने
 (महरिय वत्थारुहणं च मत्थारुहणं च गंधारुहणं च पुन्नारुहणं च बन्नारुहणं
 च करेइ) त्यार पछी तेले प्रतिभाएले छपरवन्थे वदन्थां, भाण्यो पदेसथी, गंध
 द्रव्यो वदन्था पूर्णं वदन्थु सुगन्धित वेष वदन्थो छेटवे के वदन्थे तेले प्रतिभाएलेने
 वस्त्रथी छुडी छुडी त्यार पछी तेले ते प्रतिभाएलेने जटु किमती वस्त्रो पदेसन्थां
 जटु भूष्य भाण्यो पदेसथी तेभनी सामे वदन बजेरेना सुगन्धित तेलेनु सिथन

धूपं दहति, दग्धा जानुपादपतिता 'पञ्जलिउडा' प्राञ्जलिपुटा=सयोजित-
काद्वया एवमवादीत—'यदि खलु अहं दारकं वा दारिकां वा 'पयायामि=
प्रजनयामि=प्रजनयिष्यामि तदा खलु अहं यागं च यावत् अनुवर्द्धयामि
=संवर्द्धयिष्यामि ! 'त्तिकट्टु' इति कृत्वा=इत्युक्त्वा उपयाचितं करोति,
कृत्वा यत्रैव पुष्करिणी तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य विपुलमग्नानं पानं स्वाद्यं
स्वाद्यमास्वादयन्ती यावद् विहरति। तदनन्तरं सा 'जिमिया' जिमिता=
भुक्ता यावद् 'सुईभूया' भुवीभूता=प्रक्षालितहस्तमुखा सती यत्रैव स्वकं

चंदनादि गंध द्रव्यों को रखा अथवा उनके ऊपर चन्दनादि तेल को छिड़का
अगरतगर आदि सुगंधिद्रव्यों का उन्हें समर्पण किया विलेपनद्रव्य उन पर
लगाया। (करिन्ता जाव धूव डहड डहत्ता जाणुपायपडिया पंजलिउडा एवं वयासी)
इन सब वस्तुओं का समर्पण करने के बाद फिर उसने वहां धूप
को जला कर फिर वह उनके समक्ष दोनों छुटने टेक कर नीचे जमीन
पर झुक गई और दोनों हाथ जोड़ कर इस प्रकार प्रार्थना करने लगी
(जइणं अहं दारगं वा दारिगं वा पायायामि तो ण अहं जायं च जाव अणुवड्ढेमि
त्तिकट्टु उवाइयं करेइ) यदि मैं पुत्र अथवा पुत्री को जन्म दूंगी तो
आपकी सेवा पूजा करूंगी यावत् आपके कोष की वृद्धि करूंगी—इस
प्रकार उसने प्रार्थना रूपमें मनौती मानता मनाई (करिन्ता जेणेव पोक्खरिणी
तेणेव उवागच्छइ उवागच्छित्ता विउलं असणं ४ आसाएमाणी जाव विहरइ)
मनौती मना कर फिर वह उस पुष्करिणी पर आई आकर वहां उसने
उस विपुल खाने पीने की सामग्री का आहार किया (जिमिया जाव सुई-
भूया जेणेव सएगिहे तेणेव उवागया) आहार कर के फिर उसने हाथ

धुंधे. अगरतगर वगेरे सुगंधित द्रव्यो अर्पणु कर्या. अने सुगंधित वेषोना वेष कर्या.
(करिन्ता जाव धूवडहड डहत्ता जाणुपायपडिया पंजलिउडा एवं वयासी)
आ अधी वस्तुओतुं समर्पणु करीने तोखे धूपसणी सणगावी अने सणगावीने ते तेमनी
आमे अने भूटखे टेडीने नीचे पृथ्वी उपर नमी अने अने हाथ नेडीने आ प्रभाखे
प्रार्थना करवा लागी (जइणं अहं दारगं वा दारिगं वा पायायामि तोणं अहं जायं
च जाव अणुवड्ढेमि त्तिट्टु उवाइयं करेइ) ने हु पुत्र के पुत्रीने जन्म आपीश
तो आपनी सेवा-पूजा करीश अने आपना निधिनी अलिवृद्धि करीश आ रीते तोखे
प्रार्थना करता मानता राणी करिन्ता जेणेव पोक्खरिणी तेणेव उवागच्छइ उवा-
गच्छित्ता विउलं असणं ४ आसाएमाणी जाव विहरइ) मानता मानीनीने ते
पुष्करिणीना डाठे आवी अने जया तोखे भूअ ४ सारी पेठे लोअन धुं (जिमिया
जाव सुईभूया जेणेव सए गिहे तेणेव उवागया) आहार वगेरे करीने तोखे हाथ

गृह तत्रैवापगता । अदुतर=नदन-तरं दक्षा दृष्ट्वाऽयम्, गृहगमनान्तरं च स्व-
 सा भद्रा सार्धवाही 'चाउरसद्वमुद्दिष्टपुनमासिणीषु' चतुर्दश्यष्टम्युद्दिष्ट-
 र्णमासीषु 'उद्दिष्ट' उद्दिष्ट'-इत्यभावात्स्या चतुर्दश्यादिदिवसपु विपुलमञ्जन-
 पानखाद्यस्याद्यवस्तराति, उपकृत्य यन् नागाश्च यावद् वैश्रवणाश्च
 'उत्थायमागी' उपपाचमाना यावद् एव च खलु 'विहरइ' विहरति=
 विच्छति । म० ५ ॥

मूलम्—तपण सा भद्रा सत्यवाही अन्नया कयाइ केणइ

कालतरेण आवन्नसत्ता जाया यावि होत्था, तपणं तीमे भद्राए
 सत्यवाहीए दोसु मासेसु वीइक्कतेसु तइए मासे षट्माणे इमेयारूवे
 दोहले पाउब्भूए धन्नाओ ण ताओ अम्मयाओ जाव कयलअख
 णाओ णं ताओ अम्मयाओ जाओ णंविउल असण ४ सुयदुय पुष्क
 वरथगधमल्लाकार गहाय मित्तनाइनियगसयणसवविपरियणमहिला
 हि य सद्धि सपरिखुढाओ राअगिहस्स नयरस्स मज्झ मज्झेणं
 निगगच्छति, निगच्छित्ता जेणेव पुक्खरिणी तेणेव उवागच्छति, उवा

बगैरह का प्रक्षालन किया इस प्रकार शुचीभूत होकर फिर वह वहाँ स-
 जहाँ अपना घर या वहाँ आगई। (अदुतर भद्रा सत्यवाही चाउरसद्वमुद्दिष्ट-
 पुनमासिणीषु विउलं असणं ४ उपकृत्यहे-उपकृत्यद्विषा वहवे नागा य
 नार वसमणा य उत्थायमागी जाव एव च ण विहरइ इसके बाद षट् भद्रा
 साथवाही चतुर्दशी अष्टमी अमावस्या और पूर्णमासी के दिनों में विपुल
 पारों प्रहार के आहार पनाती और पनाकर उन अनन्त नाग पायम्
 वैश्रवण की पूजा सथाकरती हुई उनसे मनोती मनाती रहती । ॥ मृष ५ ॥

भा पिपा आ प्रभावे शुद्ध करने से त्यागी पित्तने पर आती। (अदुतरं य य
 भद्रा सत्यवारी चाउरसद्वमुद्दिष्टपुनमासिणीषु विउलं अमणं ४ उपकृत्यहे-
 उपकृत्यद्विषा षट् मागाय जाव वसमणाय उत्थायमागी नार एवं च ण विहरइ)
 त्पारणाद भद्रा सार्धवाही बोध आहम अभ्यस्त अने पूतमना द्विषोभा पुष्प
 प्रभाजुभा धारे लानना आहार अनाजजवती अने अनाजजवति नाभ अने वैश्रवण
 बगैरे अथा देवोनी पूज करती अने अनन्त शयनी करती ॥ सूत्र. ५ ॥

गच्छिता पोक्खरिणी ओगाहंति, ओगाहिता ण्हायाओ कयवल्लि-
म्माओ सव्वालंकारविभूसियाओ विपुलं असणं ४ आसाएमाणीओ
जाव परिभुंजेमणीओ दोहलं विणेइ । एवं संपेहेइ संपहिता कलं
जाव जलंते जेणेव धण्णे सत्थवाहे तेणेव उवागच्छइ उवागच्छिता
धण्णं सत्थवाहं एवं वयासी-एवं खलु देवाणुप्पिया ! मम तस्स
गव्वमस्स जाव विणेइ तं इच्छामि णं देवाणुप्पिया ! तुव्वमेहि अव्व-
णुन्नायासमाणी जाव विहरित्तए, अहा सुहं देवाणुप्पिया ! सा पडिवधं
करेह, तएणं सा भद्दा सत्थवाही धण्णेणं सत्थवाहेणं अव्वणुन्नाया
समाणी हट्टुट्टा जाव विपुलं असणं ४ जाव ण्हाया जाव उल्लपड
साडिया जेणेव नागघरए जाव भूवं डहइ, डहिता पणासं करेइ
पणासं करित्ता जेणेव पोक्खरिणी तेणेव उवागच्छइ । तएणं ताओ
मित्तनाइ जाव नगरमहिलाओ भदं सत्थवाहिं सव्वालंकारविभूसियं
करेति, तएणं सा भद्दा सत्थवाही ताहिं मित्तनाइ नियगसयणसं-
वंधिपरिजणणगरमहिलाहिं सद्धि तं विपुलं असणं ४ जाव परिभुंज-
माणीय दोहलं विणेइ विणेइत्ता जामेव दिसिं पाउव्वभूया तामेव दिसिं
पडिगया । तएणं सा भद्दा सत्थवाही संपुन्नडोहला जाव तं गव्वं
सुहं सुहेणं परिवहइ, तएणं सा भद्दा सत्थवाही णवण्हं मासाणं
वहुपडिपुन्नाणं अद्धट्टमाण राइंदियाणंसुकुमालपाणिपायं जाव दारगं
पयाया, तएणं तस्स दारगस्स अन्मापियरो पढमे दिवसे जाय-
कम्मं करेति करित्ता तहेव जाव विपुल असणं ४ उवक्खडावेति
उवक्खडावित्तां तहेव मित्तनाइनिजकसयणसंवंधिपरिजणे भोयावेइ

भोयावेत्ता अयमेयारूष गोणं गुणनिष्फन्न नामधेज्ज करेति जम्हाणं अम्ह इमे दारए वट्ठणं नागपडिमाण य जाव वेसमण— पडिमाण य उवाइयल्ले, त होउ णं अम्ह इमे दारए देवदिन्ने नामेण, तएणं तस्स दारगस्स अम्मापियरो नामधेज्ज करेति देव दिन्नेत्ति। तएणं तस्स दारगस्स अम्मापियरो जाय च दाय च मायं च अक्खयनिहि च अणुवड्ढेति ॥सू ६॥

टीका—‘तएणं सा’ इत्यादि—तत स्वस्र सा मद्रा सार्यवाही अपद्रा कदाचित् ‘केणइकाम्तरेण’ केनापि कालान्तरेण क्विपरा कालान्तरेण ‘आव न्नसत्ता जाया’ आपन्नसत्ता जाता, आपन्न-उत्पन्नः सत्त्वः—जीवो गर्भे यस्याः सा तथा गर्भवती जाता आप्यासीत्। ततः खलु तस्याः मद्रायाः सार्यवाहा द्वयोर्मसिषोऽप्यतिक्रान्तयोः सन्तोः दुतीये मासे वर्तमानेऽयमेतद्भूयो दाहदः पावु र्भूतः—घन्याः खलु ता अम्माः यावत् कृतमसणाः खलु ता अम्मा, याः

‘तएणं सा मद्रा सत्यवाही’ इत्यादि।

टीकाय—(तएणं) इसके पाद (सा मद्रा सत्यवाही) वह मद्रा साधे वाही (अन्नया कयाइ) किसी समय (केणइकालंतरेण) कितने काल के अनन्तर (आवन्नसत्ता जाया याचि होत्या) गर्भवती हुई। (तएण सीसे मद्राए सत्य वाहीए) इससे उस मद्रासार्यवाही के (दोसु मासेसु पीइकंतेसु) दो मास व्यतीत होने पर (तइए मासे पट्टमाणे) जब तीसरा मास मारम्म हुआ तब (इमेपारूषे दोइले पाउरूपए) इस तरह का यह वस्यमाण दोइया उत्पन्न हुआ—(घ-नाओ ण ताओ अम्मयाओ) वे माताएँ घन्य हैं (जाव कपलपवणाओ ण ताओ अम्मयाओ) यावत् व माताएँ कृत्न पक्षमा हैं

‘तएणं सा मद्रा सत्यवाही’ इत्यादि।

टीकाय—(तएणं) तब पछी (सा मद्रा सत्यवाही) मद्रा सार्यवाही (अन्नया कयाइ) केवै वय कणइ कालंतरेण) केवल समय बाद (आवन्नसत्ता जाया याचि होत्या) गर्भवती हुई (तए ण से मद्राए सत्यवाहीए) मद्रावाही स्थान पर तबसे मद्रा सार्यवाहीने (दोसु मासेसु पीइकंतेसु) दो भदिना पूरा क्या (तइए मासे पट्टमाणे) अने त्रीने भदिने। जेठा तबसे (इमेपारूषे दोइले पाउरूपए) वह प्रभावे देवदेव भूते—(पग्गमाओ ण ताओ अम्म याओ) ते भान्नाओ ने पन्थ ते (जाव कपलपवणाओ ण ताओ अम्मयाओ)

લ્હુ વિપુલમશનં પાનં સ્વાદ્યં, સુવહુકં પુષ્પવસ્ત્રગન્ધમાલ્યાલંકારં ગૃહીત્વા
મિત્રજ્ઞાતિનિજકુસ્વજનસમ્બન્ધિપરિજનમહિલામિથ સાદૃ સંપરિવૃતા રાજગૃ-
રસ્ય નગરસ્ય મધ્યમધ્યેન નિર્ગચ્છન્તિ, નિર્ગત્ય યત્રૈવ પુષ્કરિણી તૃગૈવોપાગચ્છન્તિ,
ઉપોગત્ય પુષ્કરિણીમવગાહન્તે, અવ ગાહ્ય સ્નાતા કૃતવલિકર્માણઃ સર્વાલંકારવિભૂ-
ષિતાઃ તદ્ઃ વિપુલમશનપાનસ્વાદ્યમાસ્વાદયન્ત્યઃ યાવત્ પરિભુજાના દોહદં વ્યપ-

(જાઓ નં વિઝલં અસળ ૪ સુવહુયં-પુષ્ક-વત્થ-ગંધ-મલ્લાલંકારં ગહાય
મિત્તનાઈ-નિયગ-સયળ-સંવંધિપરિયળમહિલાહિ ય સદ્ધિ સંપરિવુડાઓ
રાયગિદ્સસ નયરસસ મઝ્ઞં મઝ્ઞેળં નિગગચ્છન્તિ) જો માતાએ વિપુલ અશન
પાનાદિ ૪ પ્રકાર કે આહાર કો ઓર વહુત અધિક પુષ્પ વસ્ત્ર ગંધ, માલા
અલંકાર કો લેકર મિત્રજ્ઞાતિ, નિજકુ, સ્વજન, સંવન્ધી-પરિજન કી મહિલાઓ
કે સાથર ઘિરી હુહ હોકર રાજગૃહ નગર કે ઠીક વીચો વીચ કે માર્ગ
સે નિકલતી હૈં. (નિગગચ્છિત્તા જેનેવ પુષ્કરિણી તેનેવ ઉવાગચ્છિંતિ ઉવા
ગચ્છિત્તા પુષ્કરિણી ઓગાહંતિ, ઓગાહિત્તા ણ્હાયાઓ કયવલિકર્મમાઓ
સન્વાલકારવિભૂસિયાઓ વિઝલં અસળં આસાપમાણોઓ જાવ પરિભુજે-
માણીઓ દોહલં વિણેઈ) ઓર નિકલ કર જહા પુષ્કરિણી હૈ વહાં જાતી હૈ
જા કર ઉસમેં અવગાહન કરતી હૈ, અવગાહન કર સ્નાન કરતી હૈ-સ્નાત
હોકર વલિકર્મ વાયસાદિ કો અન્નાદિ કા ભાગ દેકર સમસ્ત અલંકારોં
સે શરીર કો વિભૂષિત કરતી હૈં ઓર ફિર ઉસ વિપુલ માત્રા મેં નિષ્પન્ન

તે માતાઓના જ સામુદ્રિક શાસ્ત્ર પ્રમાણેના શારીરિક લક્ષણો સફળ થયા છે,
(જાઓ નં વિઝલ અસળં ૪ સુવહુય પુષ્કવત્થગંધમલ્લાલંકારં ગહાય
મિત્તનાઈ-નિયગ-પયળ-સંવંધિપરિયળમહિલાહિ ય સદ્ધિ સંપરિવુડાઓ
રાયગિદ્સસ નયરસસ મઝ્ઞં મઝ્ઞેળ નિગગચ્છન્તિ) જે માતાઓ પુષ્કળ પ્રમાણુમા
અશન પાન વગેરે ચાર જાતનો આહાર અને ખૂબ જ પુષ્પ, વસ્ત્ર, ગંધ, માળા
અને અલંકારોને લઈને મિત્ર, જ્ઞાતિ, નિજકુ સ્વજન સંબંધી પરિજનની મહિલા
ઓની સાથે રાજગૃહ નગરના વચ્ચે વચ્ચે માર્ગમા થઈને પસાર થાય છે
(નિગગચ્છિત્તા જેનેવ પુષ્કરિણી તેનેવ ઉવાગચ્છિંતિ ઉવાગચ્છિત્તા,
પુષ્કરિણી ઓગાહંતિ, ઓગાહિત્તા ણ્હાયાઓ કયવલિકર્મમાઓ સન્વા-
લંકારવિભૂસિયાઓ વિઝલ અસળં આપાપમાણોઓ જાવ પરિભુજે
માણીઓ દોહલં વિણેઈ) અને પસાર થઈને જ્યાં પુષ્કરિણી છે ત્યાં જાય છે
ત્યાં જઈને તેમા ઉતરે છે, ઉતરીને નહાય છે નહાઈને કાગડા વગેરે પક્ષીઓને
અન્નનો ભાગ અપીને બલિકર્મ કરે છે, અને શરીરના બધા અંગોને ઘરેણાઓથી
અલકૃત કરે છે અને ફરી તે પુષ્કળ પ્રમાણુમા તૈયાર કરવામા આવેલા અશન

नयन्ति। एव सप्रेसते, समक्ष्य कन्ये यावज्जलति यथैव घन्य सार्धवाहस्तमशोपागच्छति, उपागच्छ घ य सार्धवाहमेवमवादीत=एष स्वलु दृष्टानुप्रियाः। मम तस्य गर्भस्य (ममायण) यायत व्यपनयन्ति, तद् इच्छामि स्वलु देवानुप्रिया । मन्त्रिणश्चनुज्ञाता समो यावद् विहर्षेत्। यथा सुखं देवानुप्रिये! मा प्रतियन्वं कुरु ततः। स्वलु स

हुण अठान पानादिक चारों प्रकार का आहार करती हैं—दूसरों को कराती हैं—इस तरह जो अपने दोहले की पूर्ति करती हैं। (एष सपेहेह) इस प्रकार उस दोहले में उसने विचार किया (सपेहिता कस्व भाव जलते जेणेव मत्थराहे तेणेव उवागच्छ) विचार करके फिर घर प्रातः होते ही जब सूर्य चमकने लग गया—तब जहाँ घन्य सार्धवाह या वहाँ गई। (उवागच्छिता घणं सत्यवाह एष वयामी) जाकर उसने व यसाधवाह से इस प्रकार कहा (ण्यं स्वलु देवानुप्रिया! मम तस्स गन्मस्स जाय विणेह—तं इच्छामि ण देवानुप्रिया तुम्हेहि अन्मणुन्नाया समानी जाव विहरिस्स) हे देवानुप्रिय! मुझे उस गर्भ के प्रभाव से इस प्रकार का दोहला उत्पन्न हुआ है कि जो माताएं ऐसा २ करती हैं और अपने गर्भ के मनोरथ की पूर्ति करती हैं वे धन्य हैं कृत लभणाहि इत्यादि। अतः मैं आपके द्वारा आह्वयित हो कर इसी रूप से अपना मोहलासपन्न करना चाहती हूँ (इम प्रकार उसने अपना सब विचार घन्य सार्धवाह से निवेदित कर दिया) । धन्य सार्धवाहने उसका ऐसा अभिप्राय सुनकर उससे कहा—

धान वगेरे आरे जातने आहारे पोते करे छ अने जीलजोने करवे छ आ प्रभावे ने माताजो पोताना दोहदानी पूति करे छ ते माताजोने धन्य छ (एष सपेहेह) आ प्रभावे तेजे पोताना दोहद माटे विचार करे। (सपेहिता कस्व भाय जसते जेणेव मत्थराहे तेणेव उवागच्छ) विचार करीने तेजे सुधारमा न्नाहे सुख पूव दिशामा प्रस्थित भवे। त्वाहे न्ना धन्यवार्धवाह न्ना हते त्वा गध (उवाच्छिता घण, सत्यराहं एष वयाता) त्वां न्नि तेजे धन्य सार्धवाहने आ प्रभावे करु—(एष स्वलु देवानुप्रिया) मम तस्म गन्मस्स जाय विणेह त इच्छामि नं देवानुप्रिया तुम्हेहि अन्मणुन्नाया समानी जाव विहरिस्स) हे देवानुप्रिय! मनोवस्थाने वीपे अने दोहद यथु छ ने माताजो आ जातनु पोतानु दोहद पुत्र करी शके छ पोतनी अर्कोत्थ पूरी करे छ ते माताजो अक्षर धन्य छ अने हुतक्षणा छ वगेरे वगेरे ओटका भा? दु आपनी आशा भोजनीने आ रीते व गात्रु दोहद पुत्र करवा छम्हु छ (आ रीते तेजे पोतनी छम्हु व व माधवाहनी आमे प्रद करी) धन्य माधवाह तेनी बात माजगीने करु छ (मरागुह देवानुप्रिया! मा वदि

भद्रा सार्थवाही धन्येन सार्थनाहेताभ्यनुज्ञाता सती हृष्टतुष्टा यावद् त्रिपुलम् अग्न
पानं खाद्यं खाद्यं यावत् स्नाना यावत् आर्द्रपटशाटिका यत्रव नागग्रहं
यावत् धूपं दहति, दग्ध्वा प्रणामं करोति, प्रणामं कृत्वा यत्रैव पुष्करिणी
तत्रैवोवागच्छति। ततः खलु ता मित्रज्ञानि यावत् नगरमहिला भद्रा सार्थ
वाही सर्वालंकारविभूषिता कुर्वन्ति। ततः खलु सा भद्रा सार्थवाही ताभिर्मित्रज्ञानि
विजकस्वजनसम्बन्धिपरिजननगरमहिलाभिः सार्धं तद् त्रिपुलमग्न पानं खाद्यं
स्वाद्यं यावत् परिभुजानां च दोहदं व्यपनयति, व्यपनीय यस्या दिशः पादु-

(अहामुहं देवानुप्पिया ! मा पडिवधं करेह) हे देवानुप्रिये ! तुम्हें जैसे खुश
हो वैसा करो इसमें देरी मत करो (तएणं सा भद्रा सत्यवाही धन्नेण
सत्यवाहेण अब्भणुन्नाया समाणी हट्ठ तुट्ठा) उसके बाद उस भद्रा सार्थ-
वाहीने धन्य सेठ से अनुमति प्राप्त कर बहुत ही अधिक हर्षित और
सन्तुष्ट चित्त हो (जाव) यावत् (त्रिपुल असणं ४ जाव ण्हाया) त्रिपुलमात्रा
में चारों प्रकार का आहार तैयार किया-यावत् उसने पुष्करिणी में स्नान किया
(जाव उल्लपडसाडिया जेणेव नागवरणं जाव धूवं डहइ) यावत् गीली साड़ी
पहिने हुए ही फिर उसने उस पुष्करिणी से कमलों को लिया और जहाँ
नागवर आदि थे वहाँ गई-बहुमूल्य पुष्पार्चा कर उनके समक्ष धूप दिखाई।
इस प्रकार यहाँ पाचवें सूत्र में जो वर्णन है वह समझ लेना (उडित्ता पणामं
करेइ-पणामं करित्ता जेणेव पोक्खरिणी तेणेव उवागच्छइ) धूप दिखा चुकने
पर उसने उन्हें प्रणाम किया प्रणाम कर फिर वह पुष्करिणी पर वापिस
आ गई (तएणं ताओ मित्तनाड निगगसयणसंघं धिपरिणगगसमहिलायहिं

वधं करेह) हे देवानु प्रिये ! तमने जेम सुण थाय तेम क्खे, भोडु क्खे नडि
(तए ण सा भद्रा सत्यवाही धन्नेणं सत्यवाहेणं अब्भणुन्नाया समाणी
हट्ठ तुट्ठा) त्थार भाद ते लद्धा सार्थवाही धन्य सार्थवाहीनी पासिथी आसा भेजवीने
भूण न प्रसन्नं अने सतुष्टं थं (जाव) यावत् (त्रिपुलं असणं ४ जाव ण्हाया)
पुष्कणं प्रमाणमा चारे प्रकरणे आहारं अनावराण्ये अने त्थार पथीं तेणु पुष्करि-
णीमा स्नानं कथुं (जाव उल्लपडसाडिया जेणेव नागवरणं जाव धूवं
डहइ) बीना लुगडे न तेणु पुष्करिणीमाथी कमणे लीधा अने नागधरं वगेरेता
देवस्थानमा गच्छं भूण न डिमति पुण्यो वगेरेथी ते अथा देवानि पूजं करी तेमनी
सामे धूपसणी सणगावी आगणनु वणुंन पाठकेअे पायमा सूत्रं प्रमाणे न
अणुपु न्नेअे (उडित्ता पणामं करेइ पणामं करित्ता जेणेव पोक्खरिणी ते
णेव उवागच्छइ) धूप कथे भाद तेणु तेमने प्रणामं कथं प्रणामं कथं भाद
क्षीने पुष्करिणीना किनारे आवी गच्छं (तए णं ताओ मित्तनाड निगगसयण

भूता ताम्रव दिश प्रतिगता । ततः स्वल् स मद्रा सार्यवाही सम्पूर्ण दोहवा
यावत् त गर्भ सुखं सुखेन परिहृति । ततः स्वल् स मद्रा सार्यवाही मयसु
मासेषु बहूमतिपूर्णेण अर्द्धाष्टमेषु रात्रिन्दिषेण (अष्टमीतेषु) सुकुमारपाणिपाद
यावत् दारकं प्रमनिता । ततः स्वल् तस्य दारकस्य अम्मापितरौ प्रथमे दिसे जातवर्म
कुरुतः कृत्वा तथैव यावत् विपुलमशनं पान स्वाद्य स्वाद्यमुपस्कारयतः, उपस्कार्य

य सदि त विपुल असण ४ भाष परिमुजमाणी य दोहलं विणेइ) इसके
बाद उन मिष ज्ञाति निम्रक, स्पनन, सब-भी, परिजन की नगर महिलाओं
के साथ २ उस ४ चारों मकर के आहार को किया कराया-और अपने
दोहले की पूर्ति की । (विणिइत्ता जामेयदिसि पाउम्पूया जामेय दिसि पडिगया)
दोहले की पूर्ति कर वह फिर जिस दिशा से मकट हुए वो-आई यी
उसी दिशा की ओर चली गई । अर्थात् अपने घर पहुँच गई (तएण सा
महा सत्यवाही सपुम्नडोहला भाव तं गर्भं सुइ सुहेण परिहृइ) इसके अन
न्तर उस मद्रा सायवाहीने कि जिसका गम मनोरथ प्रच्छो तरह परिपूर्ण
हो गया है यावत् अपने गर्भ को अस्तीमांति से सुख पूर्वक परिवहन किया ।
(तएण सा महा सत्यवाही जणण मासाण बहुपडिपुण्णार्ण अददुरादिपाण
सुकुमालपाणिपायं दारग पयाया) बाद में जब गर्भ के ठीक नौ मास आ
साढे सात दिन समाप्त हो चुके तब उसने सुकुमार कर चरनवाला पुत्र
को जन्म दिया । (तएण तस्स दारगस्स अम्मापियरो पइमे दिवसे जाय
कम्म करेति, करिणा तदेय विउल असण ४ ठयस्सडावेति) इसके बाद

संक्षेपपरिपणगरमहिलादि य सदि तं विपुल असण ४ जाव
परिमुजमाणी य दोहलं विणेइ) त्थार आइ तेव्हे पोत्ताना सभ-भीनी नमस्सी
भीजे सावे आरे जतने आहार क्यो. जने कसवड्यो. आ रीते तेव्हे पोत्ताना
दोहलनी पूर्ति करी. (विणेइत्ता जामेय दिसि पाउम्पूया जामेय दिसि
पडिगया) दोहल पूर्ति करी आइ ते ज्योभी आभी हली त्या आली अर्ध ज्येठे
ते तेना घर पछोभी अर्ध (तए ण सा महा सत्यवाही सपुम्नडोहला भाव
तं गर्भं सुइ सुहेण परिहृइ) त्थार पछी पूरुं दोहल मद्रा सार्यवाही भुजेभी
पोत्ताना जभने पस्विदन करती रहेवा लागी. (तए ण सा महा सत्यवाही
जणण मासाण बहुपडिपुण्णार्ण अददुरादिपाण सुकुमालपाणि
पायं दारगं पयाया) आ प्रभावे जभं ज्यारे जणजरे नव भास जने आइ सात
दिवस शतने कथे त्थारे अद्राभवाहीजे भुजेभग दाव पत्र वाज्य पुत्रने
जन्म आये (तए ण तस्स दारगस्स अम्मापियरो पइमे दिवसे जायकम्म
करति करिणा तदेय मार विउल असण ४ ठयस्सडावेति) त्थार पछी

तथैव मित्रज्ञातिनिजकृम्वजनमम्वन्धिपरिजनान भोजयित्वा इममेतद्रूपं 'गौणं'
गौणं=गुणैर्निर्वृत्त गौणं=यथार्थ, 'गुणनिष्कन्नं' गुणनिष्पन्नं=गुणमञ्जात नाम-
धेयं कुरुतः-यस्मात् खलु आवयोरयं दारको बहूना नागप्रतिमाना च यावत्
वैश्रवणप्रतिमानां च 'उवाङ्मल्लदे-य' उवाञ्चितलब्ध=प्रार्थनया प्राप्तः तद्
भवतु खलु आवयोरय दारकः 'देवदिन्ने नामेण' देवदत्तो नाम्ना। ततः
खलु तस्य दा'कस्याम्वापितरौ नामधेयं कुरुतः 'देवदत्तः' इति। ततः खलु
तस्य दारकस्याम्वापितरौ यागं च दायं च भागं च अक्षयनिधिं चानु-
वर्द्धयतः ॥मृत्र ६॥

बालक के माता पिताने प्रथम दिन बालक का जात कर्म किया
करके उसी तरह यावत् विपुल मात्रा में अशन आदिचारों प्रकार का आहार
तैयार किया (उवक्खवाचित्ता तद्देव मित्रनाडनिजकृमयणमम्वन्धिपरिजणे
भोज्यावेत्ता अयमेयारूव गौण गुणनिष्कन्नं नामधेज्जं करेति) आहार
तैयार करके फिर उन्होंने उसे मित्र, ज्ञाति, निजक, स्वजन सवन्धिजन
और परिजनों को खिलाया-खिलाकर उन्होंने बच्चे का नाम यथार्थरूप
में गुणों से निष्पन्न होने के कारण इस तरह वक्ष्यमाणरूप से रक्खा !
(जम्हाण अम्हं इमे दारए बहूण नागपडिमाण य जाव वेसमणपडिमाण य
उवङ्मल्लदे तं होउणं अम्हं इमे दारए देवदिन्ने नामेण) यह हमारा पुत्र-
नाग प्रतिमा यावत् वैश्रवण प्रतिमाओं की मनीती से उत्पन्न हुवा है इसलिये
इसका नाम देवदत्त हो। (तएण तस्स दारगस्स अम्मापियरो नामधेज्जं
करेति) इस प्रकार कहकर उस दारक के माता पिताने उसका नाम देव-
दत्त रख दिया। (तएण तस्स दारगस्स अम्मापियरो जायं च भायं च

आणकना मातापिताये जन्मना पडेसा द्विसे पुञ्जण प्रमाणमां अशन वगेरे
थारे थार प्रक्षरने आहार तैयार करायो (उवक्खवाचित्ता तद्देव मित्रनाड-
निजकृमयणमम्वन्धिपरिजणे भोज्यावेत्ता अयमेयारूव गौण गुण
निष्कन्नं नामधेज्जं करेति) आहार तैयार करायीने तेमने मित्र, ज्ञाति,
निजक, स्वजन सवन्धिजन अने परिजनोने जमाउया जमाडीने तेमणु आणकनु
नाम तेना शुणु प्रमाणे राण्यु (जम्हाणं अम्हं इमे दारए बहूण नागपडिमा-
णय जाव वेसमणपडिमाणय उवङ्मल्लदे तं होउणं अम्हं इमे दारए
देवदिन्ने नामेण) बोडोनी सामे आणकना मातापिताये कहुं के आ अमाशे
पुत्र नाग वैश्रमणु वगेरे देव प्रतिमाओनी मानता राणवाथी थयो छे, ओथी
आनु नाम देवदत्त राणवाभा आण्यु छे (तए णं तस्स दारगस्स अम्मा-
पियरो नामधेज्जं करेति) आ प्रमाणे आणकना मातापिताये मणीने आण-
कनु नाम देवदत्त पाउयु. (तए ण तस्स दारगस्स अम्मापियरो जायं च

मूलम्—तएणं से पथए दासचेदए देवदिन्नस्स दारगस्स
 वालग्गाही जाए, देवदिन्नदारय कढीए गेण्हइ, गेण्हित्तो वहुहिं हिंभ
 एहि य हिंभयाहि य दारएहि य दारियाहि य कुमारएहि य कुमारियाहि य
 सद्धि सपरिवुद्धे अभिरमइ। तए ण भद्दा सत्थवाही अन्नया कयाइ देव
 दिन्न दारय ण्हाय कयवलिकम्म कयकोउलपायच्छित्त सव्वालकार
 विमूसिय करेइ, करित्ता पथयस्स दासचेटयस्स हत्थयसि दलइ। तएणं
 से पथए दासचेदए भद्दाए सत्थवाहीए हत्थाओ देवदिन्न दारग
 कढिण गिण्हइ, गिण्हित्ता सयाओ गिहाओ पढिनिक्खमइ, पढिनि
 क्खमित्ता वहुहिं हिंभएहि य हिंभयाहि य कुमारएहि य कुमारियाहि
 य सद्धि सपरिवुद्धे जेणेव गयमग्गे सेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता
 देवदिन्न दारग एगते ठावेइ, ठावित्ता वहुहिं हिंभएहि य जाव
 कुमारियाहिय सद्धि सपरिवुद्धे पमत्ते यावि विहरइ। इम च णं विजए तक्करे
 रायगिहस्स वहुणि दाराणि य अवहाराणि य तहेव जाव आभोपमाणे
 मग्गेमाणे गवेसेमाणे जेणेश देवदिन्ने दारए सेणेव उवागच्छइ, उवा
 गच्छित्ता देवदिन्न दारग सव्वालकारविमूसिय पोसइ पासित्ता देवदिन्नस्स
 दारगस्स आभरणालकारेसु मुच्छिण गद्धिण गिद्धे अज्झोवयन्ने पथय

अकम्बयनिदिं च अणुवद्देति) बालक के नाम म स्कार होने के पश्चात् मातापितान
 उन नागवादिन प्रतिमामों की खूब सेवा की—दान दिया—अपने हिस्से में से खूब
 द्रव्य का वितरण किया और उनके कोप की खूब बुद्धि की ॥ सूत्र ६॥

दाय च भाय च अकम्बयनिदिं च अणुवद्देति) आणकना नाम संस्कार आ
 आणकना मातापितृयो नाग वगैरे प्रतिमाओंकी पूजा व सारी, पेटे पूजा करी
 पुष्प प्रभावर्मा दान आभू पोताना आगना द्रव्य व बहुत व प्रभावर्मा वितर
 वहु अने देवताओंका कोपनी पूजा व निवृद्धि करी ॥ सू ६ ॥

दासचेडं पमत्तं पासइ, पासित्ता दिसालोय करेइ करेत्ता देवदिन्नं
 दारगं गेण्हइ, गेण्हित्ता कक्खंसि अल्लियावेइ अल्लियावित्ता उत्तरिज्जेणं
 पिहेइ, पिहित्ता सिग्धं तुरियं चवलं छेइयं रायगिहस्स नगरस्स अव-
 दारेणं निग्गच्छइ, निग्गच्छित्ता जेणेव जिण्णुज्जाणे जेणेव
 भग्गकूवए तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता देवदिन्नं दारयं जीवि
 याओ ववरोवेइ, ववरोवित्ता आभरणाळंकारे गिण्हइ गिण्हित्ता देव
 दिन्नस्स दारगस्स सरीरगं निप्पाणं निच्चेट्ठं जीवियविप्पजढं भग्गकू-
 वए पक्खिवइ, पक्खिवित्ता जेणेव मालुयाकच्छए तेणेव उवागच्छइ
 उवागच्छित्ता मालुयाकच्छयं अणुपविसइ, अणुपविसित्ता निच्चले
 निप्फंदे तुसिगीए दिवसं खवेमाणे चिट्ठइ ॥सू. ७॥

टीका—‘तएण से पंथए इत्यादि—‘तएण’ ततः खलु=तदनन्तरं ‘से’
 असौ पान्थकनामा ‘दासचेडए’ दासचेटकः= दासपुत्रो यो धन्यसार्थवाहस्य
 गृहे कर्मकरत्वेन स्थित आसीत्—स देवदत्तस्य दारकस्य ‘बालगाही’ बाल
 ग्राही बाल ग्रहीतु शीलमस्यास्तीति बालग्राही=शिशुसंरक्षको जातः । असौ देव-
 दत्त दारक कट्यां गृह्णाति, गृहीत्वा बहूभिः ‘डिम्भएहि य’ डिम्भकैश्च,

‘तएण’ से पंथए दासचेडए’ इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएणं) इसके बाद (से पंथए दासचेडए) यह पान्थकनाम
 का दास पुत्र जो धन्य सार्थवाह के घर पर—नौकर—था (देवदिन्नस्स दारगस्स
 बालगाही जाए) वह देवदत्त का बालग्राही—शिशु अवस्था का संरक्षक—
 हुआ । (देवदिन्नं दारय कडीए गेण्हइ) यह देवदत्त को अपनी कमर=गोद में
 लिये रहता था । (गेण्हित्ता) यह उसे अपनी गोद में लेकर (बहूहिं

तए ण से पंथए दासचेडए इत्यादि ॥

टीकार्थ (तए णं) त्थार पछी (से पंथए दासचेडए) पान्थक नामे दास
 पुत्र—के धन्यसार्थवाहना घेर नोकर हुतो— (देवदिन्नस्स दारगस्स बालगाही
 जाए) पाण्डे देवदत्तना संरक्षक भाटे निश्चुक्त करवाभा आब्यो (देवदिन्नं दारग
 कडीए गेण्हइ) ते देवदत्तने डेड=जोणाभा जेसाडीने राखतो हुतो (गेण्हित्ता) अने

कृ वा पान्थकस्य दासचेटकस्य हस्ते ददाति । ततः खलु स पान्थको दास-
चेटको भद्रायाः सार्थवाहा हस्ताद् देवदत्तं दारकं कट्यां गृह्णाति, गृहीत्वा
स्वकाद् गृहात् प्रतिनिष्कामति, प्रतिनिष्काम्य बहुभिः डिम्भकैश्च डिम्भिकाभिश्च
दारकैश्च दारिकाभिश्च, कुमारकैश्च कुमारिकाभिश्च सार्द्धं संपरिवृतो यत्रैव राज-
मार्गस्तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य देवदत्तदारकमेकान्ते 'ठवेइ' स्थापयति=उपवेशयति
उपवेश्य बहुभिः डिम्भकैश्च यावत्कुमारिकाभिश्च सार्द्धं संपरिवृतः 'पमते'
प्रमत'=तद्रक्षणे प्रमादवान् चापि 'विहरइ' विहरति=वालकचालिकादिभिः
सहान्यत्र रमते ।

चरित कर समस्त अलंकारों से विभूषित किया (करिता पंथयस्स दासचेट
यस्म हत्थयंसि दलयइ) विभूषित करके बाद में उसने उसे पाथक दास
चेटय के हाथमें दे दिया ! (तएणं से पंथए दासचेडए भद्दाए मत्थवा
हीए हत्थाओ देवदिन्न दारय कडिए गिण्हइ) उस पांथकदासचेटकने भद्रा
सार्थवाहीके हाथ से लेकर देवदत्त को अपनी कटी=गोद में ले लिया ।
(गिण्हिना सयाओ गिहाओ पडिनिक्खमइ) और लेकर वह अपने घर
से बाहर निकला । (पडिनिक्खमित्ता बहूहि डिम्भएहि डिम्भयाहि य कुमा-
रएहि य कुमारियाहि य सद्धि संपरिवुडे जेणेव रायमग्गे तेणेव उवा-
गच्छइ) निकल कर वह अनेक डिम्भकों से अनेक डिम्भिकाओं से कुमार
और कुमारिकाओं से घिरा हुआ होकर जहां राजमार्ग था वहां पर गा
(उवागच्छित्ता देवदिन्नं दारयं एगंते ठवेइ, ठावित्ता बहूहि डिम्भएहि
जाव कुमारियारि य सद्धि संपरिवुडे पमत्ते यावि विहरइ। जाकर उसने

अलंकृत कथों (करिता पंथयस्स दासचेटयस्स हत्थयंसि दलयइ) आणकने
धरेष्वाओथी अलंकृत कथों आह माताओ नेने पाथक दास चेटकने सोपी दीधो
(तए णं से पंथए दासचेडए भद्दाए मत्थवाहीए हत्थाओ देवदिन्न
दारयं कडिए गिण्हइ) पाथक दासचेटकने भद्रा सार्थवाहीना हाथमाथी आणकने
लधने पोताना ओणाभा लध दीधो (गिण्हित्ता सयाओ गिहाओ पडिनिक्ख-
मइ) अने लधने ते घरेथी अडार निक्खे (पडिनिक्खमित्ता बहूहि डिम्भ
एहि डिम्भयाहि य कुमारयाहि य कुमारियाहि य सद्धि संपरिवुडे जेणेव
रायमग्गे तेणेव उवागच्छइ) नीकणीने ते धष्ठा डिमिडे-आणडे-डिम्भि-
ओ-आणाओ, तेमअ कुमार अने कुमारीओनी साथे न्या राज-
मार्ग छतो त्या गये (उवागच्छित्ता देवदिन्न दारयं एगंते ठवेइ
ठावित्ता बहूहि डिम्भएहि जाव कुमारियाहि य सद्धि संपरिवुडे पमत्ते यावे

अथ च खलु विजयस्तस्करो राजगृहस्य नगरस्य चानि द्वाराणि च
 'अनद्वाराणि य' अपद्वाराणि=लघुद्वाराणि च 'तदेव तथैव=पूर्वदेवाय सर्वस्या-
 नानि वास्यानि यावत् आमोषमाणे आमोषयन्=सोपयोगमवमोषयन् माग-
 यमाणो गवेषयमाणो यथैव देवदत्तो दारकस्तथैवोपागच्छति, उपागत्य देवदत्त-
 दारक सर्वामङ्कारविभूषित पश्यति, इष्टा देवदत्तस्य दारकस्याभरणासङ्करेषु
 मुच्छिष्य' मूर्च्छित =कृतव्यवसायागशून्य 'गदिए' ग्रथित =एकाग्रतामापन्न,
 गिद्ध' गृद्ध =कृष्ण 'मज्झोषघन्ने' अभ्युपपन्न =ममस्ववहुसः पान्यकं शम

उस देवदत्त दारक को एकात में छोड़ दिया और स्वयं उन ठिंमक
 यावत् कुमारिकाओं के साथ घिरा हुआ होकर प्रमादवान् बन गया—
 अर्थात् उन शामक पालिका आदिकों के—साथ अन्ध्र खेलने लग गया।
 (इमच य विजय तत्करे रायगिहस्स नगरस्स बहूणि दाराणि य अनद्वाराणि
 य तदेव माय आमोषमाणे मग्गेमाणे गवेषमाणे जेणेन—देव
 दिन्ने दारण तेणेव उवागच्छइ) इतने में विजय तस्कर राजगृह नगर के
 अनेक द्वारों को अनेक छोटे २ द्वारों को पहिले की तरह उपयोग पूर्वक
 देखता हुआ ठहरे चार २ तपासता हुआ, सूक्ष्मदृष्टि से उनकी गवे-
 षणा करता हुआ नहीं वह देवदत्त दारक का वहाँ आया। (उवागच्छिषा
 देवदिन्ने दारणं सक्कालमारविभूसिय पासइ) आकर उसने देवदत्त दारक
 को समस्त अलंकारों से विभूषित हुआ देखा। (पासिषा देवदिन्नेस्स
 दारगस्स आमरणालकरेस्स मुच्छिष्य गदिए गिद्धे मज्झोषघन्ने पयय दास
 च्छेड पमस पासइ) देखकर के वह देवदत्त के आभरण और अलंकारों में मू-
 षिहरइ) त्या पछेअग्गे तेखे देवदत्तने प्रभाद वश अग्गे जेहात जग्गामे भूध्री
 दीषा अग्गे पोते ने जग्गा डिब्बड डिब्बड कुमार अग्गे कुमारिकाअग्गे नी मासे
 रमतमा पग्गे अग्गे जेहेते के तेमनी आसे रमतवा लाअग्गे। (इमच य विजय
 तत्करे रायगिहस्स नगरस्स बहूणि दाराणि य अनद्वाराणि य तदेव जाय
 आमोषमाणे गवेषमाणे जेणेव देवदिन्ने दारण तेणेव उवागच्छइ)
 जेहेतामा निज्ज नग्गे ते तत्कर (आर) राजगृह नगरना अनेक इत्थलाअग्गे
 अनेक नाना इत्थलाअग्गे पछेदांनी जेम य आरीनी तत्तमा खीखी नग्गे तत्तसते
 जेतो—जग्गा जग्गा देवदत्त जेतो त्या आअग्गे। (उवागच्छिषा देवदिन्ने दारणं
 सक्कालमारविभूसिय पासइ) त्या आवतानी आग्गे य तेखे जग्गा देवदत्तने
 सर्वअलंकाराणि अवदूत थयेते। जेहे। (पासिषा देवदिन्नेस्स दारगस्स आमरणाल-
 लकरेस्स मुच्छिष्य गदिए गिद्धे मज्झोषघन्ने पयय दासच्चेटं पमसं

चेट 'प्रमत्त' प्रमत्तम् अन्यत्र संलग्नचित्त पश्यति, दृष्ट्वा दिशालोपं' दिशात्रयो
कम्— 'अभिमन्नवसरे कस्यापि गमनागमनमस्ति न वा?' इति सकलदिशा
निरीक्षणं करोति, कृत्वा देवदत्तं दारकं गृह्णाति, गृहीत्वा 'कक्खसि' कक्षे=
बाहूमूले 'अल्लियावेइ' आलीनयति=अन्तर्धानं करोति आलीनयित्वा 'उत्त
रिज्जेणं' उत्तरीचेण=उपरिवस्त्रेण 'दुपट्ठा' इति भाषायां, तेन 'पिहेइ' पिद-
धाति,=प्रच्छादयति, प्रच्छाद्य शीघ्र त्वरितं चपलं वेगितं=शीघ्रातिशीघ्रमित्यर्थः
राजगृहस्य नगरस्यापद्वारेण निर्गच्छति, निर्गत्य यत्रैव जीर्णोद्यान. यत्रैव
भग्नकूपस्तत्रैवोपागच्छति. उपागत्य देवदत्त दारक 'जीवियाओ' जीविनात्

छिन्न हो गया--ग्राथत हो गया--उनमे एकाग्र बन गया, अथवा गृह--
लुब्ध हो गया--इन्हे मैं लेलू इस स्थिति से युक्त हुए उसने साथ
में पाँथक दास चेटक का भी अन्यत्र संलग्न चित्तवाला देवा (पासिता
दिशालोप करेइ करिता देवदिन्नं दारय गेण्हइ) देखकर फिर उसने दिशा
वलोकन किया--आजू बाजू का ओर इधर उधर देखा की कहीं से कोई
आता जाता तो नहीं है, जब कोई कहीं नहीं दिखाईपड़ा तो उसने
उसी समय उस देवदत्त दारक को उठा लिया। (गेण्हित्ता कक्खसि
अल्लियावेइ, अल्लियावित्ता उत्तरिज्जेण पिहेइ) उठाकर फिर उसने उसे
अपनी काँख में लुपा लिया। लुपाकर बाद में उसे दुपट्ट से ढक लिया
(पिहित्ता सिग्गं, तुरियं चवलं चेइयं रागगिहस्स नगरस्स अपद्वारेणं निर्गच्छइ)
ढक कर वह फिर वहाँ से शीघ्र, त्वरित, जल्दी जल्दी राजगृह नगर के
अपद्वार पिछले द्वार २ से बाहर निकला (निगच्छित्ता जेणेव जिण्णुज्जाणे जेणेव

पासइ) देवदत्तने बहुत मूढ्य धरेणुआथी अलक्षित नेधने ते मोडवथ थछ गथे,
तेनु यित्त धरेणुआमा न थोटी गथु अथवा तो ते बोभाछ गथे आ धरेणु-
आने हु डरी लड आ नतने विचार तेना मनमा स्कुथी थारे दास चेटक
पथकने पथु त्या थोडे दूर रमतमा तद्धीन नेथे (पासिता दिशालोप करेइ करिता
देवदिन्नं दारय गेण्हइ) पथकने नेथे पछी तेणु थामेर नेथु के कोछ आवतु
तो नथी? ज्यारे तेने कोछ देणायु नडि त्यारे तेणु तरत आणक देवदत्तने उपाडी
दीधे (गेण्हित्ता कक्खसि अल्लियावेइ अल्लियावित्ता उत्तरिज्जेण पिहेइ) उपाडीने
तेणु आणकने पडणामा छुपावीने तेने दुपट्ठाथी ढाडी दीधे (पिहित्ता सिग्गं तुरिय
चाळ वेइय रागगिहस्स नगरस्स अपद्वारेणं निर्गच्छइ) ढाडीने ते सत्वरे
त्वरित गतिथी राजगृह नगरमा अपद्वारथी अडार नीकणी गथे (निगच्छित्ता
जेणेव जिण्णुज्जाणे जेणेव भग्नकूप तेणेव उपागच्छइ) नीकणीने ते
ते जया जूनु उद्यान अने लग्न इथे डतो त्या पडोआ (उवागच्छित्ता

માણેમ્યઃ ધવરોઽય' ધવરોપયાત=પૃથક્કરાતિ મરત સ્પષ્ટ, જોષિતા
 દશપરોપ્ય આમરણાલંકારાન્ ગુહ્યતિ, ગુહ્યત્વા દશદશમ્ય દારવકસ્ય શરીર
 'નિપ્પાણ' નિપ્પાણમ્=આમોચ્છ્રિમાદિ માપરશિતં નિષ્કેદ' નિષ્કેદ=મીઠા પાણ
 રશિત ઝીણવિપ્પમદ 'ઝીણવિપ્પમ્=આત્મમદેશરશિત દેવદશાદારકશરીર મનરૂપ
 પ્રાપ્તપતિ, પ્રક્ષિપ્ય યથૈવ માલુકાકલકસ્તઙ્ગોપાગચ્છતિ, ઉપાગત્ય માલુકાચ્છત
 કમનુપ્રધિશતિ, અનુપધિશ્ય 'નિષ્કે' નિષ્કમ્=ગમનાગમનાદિવર્જિત 'નિષ્કંદે'
 નિષ્પન્દઃ=હસ્તપાદાદ્યવચનનરશિતઃ 'તુસિની' સૃષ્ટીક=વચનવ્યાપાર
 રિત મન્ દિષસં=તદિનં 'સ્વેમાણ' સપયન્=ગમયન્ તિષ્ઠતિ ॥ સૂ. ૭ ॥

મગ્ગકૂવળ, તેજાવ ઉશાગચ્છદ) નિકલ કર વહાં ગયા ફિ અહાં યહ ઝીર્ણ
 ઉદાન ઝીર મન્ન રૂપ યા । (ઉશાગચ્છિતા દેવદિન્નં દારવં ઝીવિયામો
 ધવરોઽય) ઘઠાં પહ્લુચ કર ઉસન ઉસ દેવદશ દારક કો માર ઠામા ।
 (ધવરોવિષ્ણા આમરણાલંકારે ગિચ્છદ, ગિચ્છિતા દેવદિન્નસ્સ દારગસ્સ સરીરં
 નિપ્પાણં નિષ્કેદં ઝીવિયવિપ્પમદ મગ્ગકૂવળ પવિસવદ) માર કર ઉમકે
 મમન્નઆધૂપણ ઉતાર લિયે—ઝીર દેવદશ દારક કે ઉસ નિપ્પાણ, નિષ્કે
 તથા આત્મમદેશોં સે વિઢીન યને હુવ ઝીરી કો મન્નરૂપ મેં ઢાલ દિવા ।
 (પવિસવિષ્ણા ઝેજાવ માલુયા કચ્છવ તેજેય ઉશાગચ્છદ ઉશાગચ્છિતા
 માલુયા કચ્છવ અણુપવિસદ, અણુપવિસિત્તા નિષ્કે નિષ્કંદ તુસિની
 તિષ્ઠમ મ્વયેમાણે ચિદ્દહ) ઢાલમર ફિર યહ જહાં માલુકા કમ યા ઘઠાં
 માયા । આઠર યહ ઉસમેં પ્રવિષ્ઠ હુમા—ઝીર ઝીરી મે ચુપવાપ યુસે
 યપને નિષ્કમ ઝીર નિષ્કેદ કોકર યહ અપના ત્વિ ધ્વસીત—કિયા । ॥ ધ્વ. ૭ ॥

દેવદિન્નં દારવ ઝીવિયામો ધવરોઽય) ત્યા પહેાચીને તેજે બાળક દેવદત્તને ઝીરી
 નાખ્યે. (ધવરાચેતા આમરણાલંકાર ગિચ્છદ ગિચ્છિતા દેવદિન્નસ્સ દારગસ્સ
 સરીરં નિપ્પાણં નિષ્કેદં ઝીવિયવિપ્પમદ મગ્ગકૂવળ પવિસવદ) ઝીરીને
 તેના બધા ધરેણુઓ તેજે ઉતારી લીધાં અને તેના નિષ્કાણ નિષ્કે તેમજ આત્મ
 પ્રદેશે વચનના શરીરને બન્ન હવામા ફેલી ઘીપુ (પવિસવિષ્ણા ઝેજાવ માલુયા
 કચ્છવ તેજેય ઉશાગચ્છદ ઉશાગચ્છિતા માલુયાકચ્છવ અણુપવિસદ
 અણુપવિસિત્તા નિષ્કે નિષ્કંદ તુસિની) દિયમ મ્વયેમાણે ચિદ્દહ)
 ફેલીને તે બધા માણુકા કમ હતા ત્યા ગયે. જાને તેમા પ્રવેશીને તેજે રૂપ
 ચાપ નિષ્કમ અને નિષ્કેદ યપને પોતનો દિવમ પસાર કયો ॥ સૂ. ૭ ॥

मूलम्--तएणं से पथए दासचेडे तओ मुहुत्तंतरस्स जेणेव
 देवदिन्ने दारए ठविए तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता देवदिन्नं
 दारगं तंसि ठाणंसि अपासमाणे रोयमाणे कदमाणे विलवमाणे देव-
 दिन्नस्स दारगस्स सव्वओ समंता मग्गणगवेसणं करेइ करित्ता देव
 दिन्नस्स दारगस्स कत्थइ सुइं वा खुइं वा पउत्तिं वा अलभमाणे
 जेणेव सए गिहे जेणेव धण्णे सत्थवाहे तेणेव उवागच्छइ, उवाग-
 च्छित्ता धण्णं सत्थवाहं एवं वयासी-एवं खल्लु सामी ! भद्दा सत्थ
 वाही देवदिन्नं दारयं ण्हायं जाव मम हत्थंसि दलयइ, तएणं अहं
 देवदिन्नं दारयं कडीए गिण्हामि गिण्हित्ता जाव, मग्गणगवेसणं करेमि
 त न णज्जइ णं सामि ! देवदिन्ने दारए केणइ हये वा अवहिए वा
 अवखित्ते वा पायवडिए धण्णस सत्थवाहस्स एयमट्ठं निवेदेइ, त . णं
 से धण्णे सत्थवाहे पंथयदासचेडयस्स एयमट्ठं सोच्चा णिसम्म तेण य
 महया पुत्तसोएणाभिभूये समाणे परसुणियत्तेव चंपगपायवे धसत्ति
 धरणीतलसि सव्वंगेहि सन्निवइए, तएणं मे धण्णे सत्थवाहे तओ
 मुहुत्तंतरस्स आसत्थे पच्छागयपाणे देवदिन्नस्स दारगस्स सव्वओ
 समता मग्गणगवेसणं करेइ देवदिन्नस्स दारगस्स कत्थइ सुइं वा
 खुइं वा पउत्तिं वा अलभमाणे जेणेव सए गिहे तेणेव उवागच्छइ,
 उवागच्छित्ता महत्थं पाहुडं गेण्हइ, गेण्हित्ता जेणेव नगरगुत्तिया
 तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता तं महत्थं पाहुडं उवणेइ, उवणित्ता
 एवं वयासी एवं खल्लु देवाणुप्पिया ! मम पुत्तेभद्दाए भारियाए अत्तए
 देवदिन्ने नाम दारए इट्ठे जाव उंवरपुप्फंपिव दुल्लहे सव्वणयाए किमंग

पुण पासणयाए?, तएण सा भद्दी देवदिन्न दारय सव्वालकारविभू
 सिय पथगस्स हस्ये दल्लह जाव पायवडिण त मम निवेदेइ, तं इच्छा
 मिण देवाणुप्पिया। देवदिन्नदारगस्स सव्वओ समता मग्गणगवेसणं
 काउ। तएण ते नगरगुत्तिया धण्णेणं सत्थवाहेण एव बुत्ता समाणा
 सल्लइवद्धवम्मियकवया उप्पीलियसरासणवडिया जाव गहियाउयप
 हरणा धण्णेण सत्थवाहेण सद्धिं रायगिहस्स नगरस्स वट्ठणि अइ
 गमणाणि य जाव पवासु य मग्गणगवेसणं करेमाणा रायगिहाओ
 नगराओ पढिनिक्खमसि पढिनिक्खमित्ता जेणेव जिण्णुज्जाणे जेणेव
 भग्गकूवए तेणेव उवागच्छाते उवागच्छित्ता देवदिन्नस्स दारगस्स
 सरीरगं निप्पाणं जीवविप्पजह पासति, पासित्ता हो हा अहो अक
 ज्जमितिकहु देवदिन्न दारगं भग्गकूवाओ उत्तारेंति उत्तारित्ता धण्णस्स
 सत्थवाहस्स हस्ये दलयति ॥सू० ८॥

टीका—‘तएण से पंथए’ इत्यादि। तत्तत्त्वस्तु स पान्यको दासचेटक,
 तओ मुहुत्ततरस्स’ ततो मुहुत्तान्तरस्य=मुहुत्तान्तरं यत्र देवदत्तो दारकस्यापि
 तत्तत्पैत्रोपा गच्छति, उपागत्य देवदत्तं दारकं तस्मिन् स्थाने ‘अपासमाणे’ अपश्यन

‘तएण से पंथए दासचेडे’ इत्यादि ।

टीकार्थ—इसके बाद (से पंथए दासचेडे) वह पायकदासचेटक
 (तओ) वहाँ से (मुहुत्ततरस्स जेणेव देवदिने दारण ठरिण तेजेराउभग
 च्छइ) एक मुहुत्त के बाद जहाँ देवदत्त को पैठाया या वहाँ—गया
 (उवागच्छित्ता देवदिन्न दारगं तंसि ठारंमि अपासमाणे रोपमाणे कद

तएण से पंथए दासचेडे इत्यादि ॥

टीकार्थ—(तएण) त्वर आइ (से पंथए दासचेडे) पंथए दास चेडे (तओ
 त्वाथी (मुहुत्ततरस्स जेणेव देवदिने दारण ठरिण तेजेराउपागच्छइ)
 ओह मुहुत्त भली वहाँ देवदत्तने पैठाये दतो त्वां अथै। (उवागच्छित्ता
 देवदिन्न दारग तंसि ठारंमि अपासमाणे रोपमाणे कदमाणे विषयमाणे

‘रोयमाणे’ रुदन=साधुपातमार्तनाद कुर्वन्, ‘कदमाणे’ क्रन्दन्=उच्चैः स्वरेण रुदन ‘विलवमाणे’ विलपन=‘कगतो दारकः? तमन्तरेण कीदृशोऽनर्थो भविष्यति किं करोमि? क गच्छामि?’ इति जल्पन् देवदत्तस्य दारकस्य सर्वतः समन्तान् मार्गणगवेषणां करोति कृत्वा देवदत्तस्य दारकस्य कुत्रापि ‘सुइं वा’ श्रुतिं वा=दारकवृत्तान्तं ‘खुइं वा’ क्षुतिं वा छिकाग्रव्यक्तं तच्चिह्नम्, ‘पउत्तिवा’ प्रवृत्तिं वा=प्रकटतरवार्ताम् ‘अलभमाणे’ अलभमानः=अप्राप्नुवन् यत्रैव स्वकं गृहं यत्रैव धन्यः सार्थवाहस्तत्रैवोपागच्छति

माणे विलवमाणे देवदिन्नस्स दारगस्स सव्वाओ समता मग्गणगवेषणं करेइ) जाकर उसने उस स्थानपर देवदत्त दारक को नहीं देखा—तो रो पड़ा अश्रु पात करता हुआ आर्तनाद करने लग गया जोर २ से चिल्ला चिल्ला कर रोने लगा, विलाप करने लगा— देवदत्त दारक कहाँ गया—अब—उसके बिना कैसा अनर्थ होगा, क्या करूँ—कहाँ—जाऊँ—इस प्रकार बड़बड़ाने लगा—बाद में उसने उम् देवदत्त की वहा सब तरफ चारों ओर मार्गणा की गवेषणा की। (करित्ता देवदिन्नस्स दारगस्स कत्थइ सुइं वा खुइं वा पउत्तिं वा अलभमाणे जेणेव सए गिहे जेणेव धन्ने सत्थवाहे तेणेव उवागच्छइ) करके जब उसे उस देवदत्त दारक की कोई श्रुति नहीं सुनाई दी, छिक्कादि अव्यक्त चिन्ह भी नहीं ज्ञात हो सका तथा स्पष्ट उसकी किसी बात का पता नहीं पड़ा तो वह जहा अपना घर था— और जहा धन्य सार्थवाह थे— वहा आया (उवागच्छित्ता धण्णं सत्थवाहं एवं वयासी) आकर धन्य सार्थ-

देवदिन्नस्स दारगस्स सव्वाओ समता मग्गणगवेषणं करेइ) त्या जाने ते भाण्ड देवदत्तने नहि लेता रडवा भाड्यो विलाप करवा लाज्यो “भाण्ड देवदत्त क्या जतो रह्यो? ते वगर डवे शु थथे? शुं डरु? डवे क्यां नहि? ‘आ प्रभाणो ते दुष्णी थथेने विचार करवा लाज्यो त्थार पछी तेणो योमेर भाण्ड देवदत्तनी तपास करी अने शोध करी (करित्ता देवदिन्नस्स दारगस्स कत्थइ सुइं वा खुइं वा पउत्तिं वा अलभमाणे जेणेव सए गिहे जेणेव धन्ने सत्थवाहे तेणेव उवागच्छइ) शोध करवाभा ज्यारे तेने देवदत्तनी रडवा वगेरेने अवाज तेमज छीक वगेरेनी अव्यक्त ध्वनी सबजाई नहि अने भाण्डनेो डोछ पछु रीते पत्तो मेणवी थक्यो नहि त्थारे ते जया तेनु घर डतुं अने धन्य सार्थवाह डता त्या आज्यो (उवागच्छित्ता धण्णं सत्थवाहं एवं वयासी)

पाद से इस प्रकार कहा—(एवं म्वलु सामी मश मत्यवाही दवदिन्नं
 दाग्य णाय जार मम इत्थसि दल्लयइ) हे स्वामिन् ? मरी बात सुनिष
 मद्रा सार्यवाहीने दवदत्त दारक को स्नान करा कर तथा वेप भूषा से
 सुमज्जित कर मरे हाथ में दिया— (तएण अहं दवदिन्नं दारये कळीए
 गिण्ढामि) मैंने उसे कृत्ति भाग पर ले लिया (गिण्ढिता जार मगगणगवेसग
 करमि त न णज्जइ) उसे छहर में कोई हुमार कुमारिका-भादिकों के
 साथ खेलनेमें मग--गया--खेलने के थोड़ी देर बाद उयों ही मैंने उस
 म्यान पर आकर देखा तो मुझ वहाँ दवदत्त दारक नहीं मिया है ।
 (णं सामि ! दवदिन्नं दारए कणइ इय वा अवड्डिण वा भवस्विभे वा पाय
 वड्डिए षण्णम्म सत्यवाहस्स एगमट्ठं निषेदेइ) अत है स्वामिन् ? नहीं
 मानूम कि—दवदत्ता दारक को वहा स रिम्मी मिमनेकहीं अचमर रस
 दिया है या किमी खोर न उसे वहाँ से हर लिया है या किमी रस

આવીને ધન્યસાધવાહને આ પ્રભાવો કહ્યું—(એવ સત્તુ સામી મરા સત્પ્રસાદી
 દેવદિન્ન જારય જાવ મમ હર્યમિ દમયઈ) હે સ્વામી ! બાળક દેવ
 દત્તને નવસાવીને સુદર વસ્ત્રો તેમજ ધરેણાઓથી અલકૃત કરીને બદ્ધા આયવાદીએ
 મને સોંપ્યો હતો (હવે જં કહં દેવદિન્ન જારય કહીય મિત્તામિ)
 મેં તેને કેળ્યા લીધા (મિત્તિહતા જાવ મગગાવસણ કરેમિ જ ગમ્મદ)
 બાળકને તરફને દુ કેટલાક કુમાર કુમારિકાઓ વગેરેની સાથે રાજમાર્ગ ઉપર મળ્યા
 ત્યાં બાળકને એક તરફ બેસાડીને દુ તે બધા બાળક અને બાળાઓની સાથે રમનામ એક
 ચિત્ત થઈ મળે રમતા રમતા થોડો વખત પસાર થયો ત્યારે મેં જે સ્થાને બાળકને બેસા
 ડ્યો હતો ત્યાં જઈને એમુ તે મને બાળક દેવદત્ત મળ્યો નહિ. (જં મામિ ! દેવ
 દિન્ન દાપ્પ કેળઈ જારા અરણિય પા અરણિય પા વાવરહિય પગમ્મ
 મગવાહમ્મ પ્યમદ્દ નિવેદઈ) તેથી હે સ્વામી ! કહ ખતર પ ની નથી
 કે બાળકને માણવા કેઈ જ મિત્રે તરફને કડી ત્રીજે મૂડી લીધા છે કે કોડી થોડે

पान्यकः। सचटकस्य एतमथ श्रुत्वा निशाम्य तत्र च महता पुत्रशोकं
'अभिभूय' अभिभूतः=आक्रान्तः सन् 'परसृणियत्तेव' परशुनिकृत्त इव
परशुना=कुठारेण निकृत्तः=दिन्नः 'चंपगपायवेव' चम्पकपादप इव=चम्पक
वृक्ष इव 'धसन्ति धरणीयलमि' 'यस' इति शब्देन भूमितले 'सव्वगेहि'
सर्वाङ्गैः संनिवडए' संनिपतितः। ततः खलु स धन्यः सार्थवाहः 'ततो
मुहुत्तरस्स' ततो मुहूर्तान्तरम्य=मुहूर्तस्य पश्चात् मुहूर्तान्तरमित्यर्थः
'आसत्थे' आसत्थः, आश्वस्तो वा=प्राप्तचेष्टः 'पच्छागयपाणे' पश्चादाग-
तप्राणः=पूर्व मृतप्राण इव भूत्वा पुनर्जागरितप्राणः सन् देवदत्तस्य दारकस्य
'सव्वओ समंता' सर्वतः समन्तात्=सर्वासु दिशासु मार्गगवेषणं करोति,

आदि में डाल दिया है। इस प्रकार वह कर वह धन्य सार्थवाह के
पैरोंपर गिर पड़ा। (तएण से धन्ने सत्थवाहे पथयदासचेडयस्स एयमट्ठं
पोच्चा णिसम्म तेणय महया पुत्तसोयेणाभिभूय समाणे परसृणियत्ते चंपगपायवे
धसन्ति धरणीतलमि सव्वगेहि संनिवडए) इस प्रकार वह धन्य सार्थवाह
पांथक दासचेटक से इस अर्थ-समाचार-को सुनकर और उसे हृदय में अव-
धृतकर उस महान् पुत्र शोक से युक्त होता हुआ परशु कुठार से काटे गये चंपक
वृक्षके समान समस्त अंगों से इकदम जमीन पर गिर पड़ा। (तएणं
से धन्ने सत्थवाहे तओ मुहुत्तरस्स आसत्थे पच्छागयपाणे
देवदिन्नस्स दारगस्स सव्वओ समता मग्गणगवेस्सण करेइ) बाद में
वह धन्य सार्थवाह १ मुहूर्त के बाद आश्वस्त हुआ ऐसा उस समय
मालुम हुआ कि मानों इसमें प्राण लौटकर पुनः आ गये हैं—
अपने पुत्र देवदत्त की सब तरफ चारों दिशाओं में मार्गणा गवेषणा
तेनु अपहरणं कथुं छि अथवा आणकने छोछ छुछे आडा वगेरेमां ईंकी दीधा छि
आ रीते छुछेता ते धन्यसार्थवाडना पगे पड्ये (तए णं से धण्णे सत्थवाहे
पथयदासचेडयस्स एयमट्ठं सोच्चा णिसम्म तेणय महया पुत्तसोयेणाभि-
भूये समाणे परसृणियत्तेव चंपगपायवे धसन्ति धरणीतलंसि सव्वगेहि
संनिवडए) आ प्रमाणे धन्य सार्थवाडे पाथकदास चेटकना भोटिथी अधी विगत
सालणीने तेने जराजर हृदयमा धारणुकरीने मडान पुत्रशोकथी पीडाते छुछा-
दीथी आपेला य पाना वृक्षनी जेम ते पृथ्वी उपर पडी गये, (त एणं से धण्णे
सत्थवाहे तओ मुहुत्तरस्स आसत्थे पच्छागयपाणे देवदिन्नस्स दार-
गस्स सव्वओ समता मग्गणगवेस्सण करेइ) त्थार आह ओक मुहुत्तं
पछी धन्य सार्थवाड लानमा आण्ये ते वणते नण्णे इरी तेओमा प्राणुत्त सत्थ-
रणु थयु छोय तेम दाण्युं ओलो थधने ते पोताना पुत्र देवदत्तनी ओमेर तपास

देवदत्तस्य दारकस्य कृपापि भुक्ति वा क्षुक्ति वा प्रवृत्ति वा अलममानो यत्रैव स्वकं सुखं तत्रैवोपागच्छति उपागत्य 'महत्स्य' महार्थं=बहुमूल्य 'पादुङ्ग' प्राप्तुम्=उपहारं दृष्टाति, दृष्टीत्वा यत्रैव नगरगुप्तिया' नगर गोप्यताः=नगररसकाः कोद्वपाला इत्यर्थे तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य तन्म हार्थं प्राप्तुम् 'उपजेड' उपनयति तेषां समीपे स्थापयति, उपनीय एवम आदीत् एव खलु देवानुमिया ! मम पुत्रो भद्राया मार्याया आत्मजा देवदत्ता नाम दारक इहे इष्टे=अभिलषितः यावत् 'उत्तरपुष्कपिब' दुल्लहे सवणयाए किमंगपुणपासगयाए' सदुम्बरपुष्पमिव दुल्लभं भव

करने में लग गया—परन्तु (देवदत्तस्य दारकस्य कथं सुखं वा खु वा पउत्ति वा अलममाणे जेणेव सए गिहं तणए उवागच्छइ) देवदत्तदारक की उस कहीं पर भी कुछ भी खबर नहीं मिली, छिन्ना आदि बिह्न भी उसका उस कहीं दिखलाई नहीं दिया—और न उसकी किसी बात का ही ठीक २ उसे पता पड़ा। इस तरह निराश होकर वह अपने घर पर आ गया। (उवागच्छिता महत्स्य पादुङ्गं गेहइ, गेहिता जेणेव नगरगुप्तिया, तणए उवागच्छइ) घर आकर उसने बहुमूल्य प्राप्त लिया और लेकर वहाँ नगर के रसक कोद्वपाल के वहाँ गया—(उवागच्छिता त महत्स्य पादुङ्गं उपजेड उपणिया एव वयासी)—जाकर उसने वह बहुमूल्य मगराना उहे मेरेमें दिया—दकर फिर उस प्रकार बोला (एव खलु देवानुमिया ! मम पुत्रो भद्राए मारियाए भवए=देवदत्तने माम दारए इहे जाव उत्तरपुष्कपिब दुल्लहे मणयाए किमंग पुण

कत्वा वाञ्छे। पणु (देवदत्तस्य दारकस्य कथं सुखं वा खु वा पउत्ति वा अलममाणे जेणेव सए गिहं तेणेव उवागच्छइ) जाणके देवदत्त तेने कथं वैयाये नहिं। जाणक्या छीक नजरेन्य अन्वक्त बिह्न। पणु केउपणु स्थाने सवणया नहिं। आ रीते अन्य भाईवाइने जाणके देवदत्त विरिणी बैदी पणु भाइती भणी शह नहिं। अते निराश छनि ते पेटाने घर पाछे क्षेपे। (उवागच्छिता महत्स्य पादुङ्गं गेहइ, गेहिता जेणेव नगर गुप्ताया तेणेव उवागच्छइ) घर आवीने तेवे अहु अन्य बीधु अने नजरएके केउवाणनी पावे अथे। (उवागच्छिता त महत्स्य पादुङ्गं उपजेड, उपणिया एव वयासी) अथने तेवे अहुअथी नजरएके केउवाणने केउअ आआ अने अहं—(एव खलु देवानुमिया ! मम पुत्र भद्राए मारियाए भवए देवदत्तने नाम दारए इहे जाव उत्तरपुष्क पिब दुल्लहे सवणयाए किमंगपुणपासगयाए ?) के देवानुमिथे। सावये

गतया किं पुनर्दर्शनतया=अयमुदुम्बरपुष्पवत् श्रवणगाचरतया दुर्लभः
किं पुनर्दर्शनेन, तस्य नाम श्रवणमपि दुर्लभं वर्तते दर्शनस्य का कथे
ति भावः । ततः खलु=एकदा सा भद्रा भार्या देवदत्तं दारकं स्नातं
सर्वालङ्कारविभूषित पान्थकस्य हस्ते ददाति यावत् पादपतितस्तन्मम निवे-
दयति. तत्=तस्मात् कारणात् इच्छामि खलु हे देवानुप्रियाः देवदत्तस्य-
दारकस्य सर्वतः समन्तान्मार्गगणवेपणं कर्तुम् । ततः खलु ते नगर-

पासणयाए) हे देवानुप्रियों ! सुनो ! भद्रा भार्या की कुक्षि से उत्पन्न
हुआ देवदत्त नामक मेरा एक पुत्र है जो विशेष इष्ट यावत् उदुम्बर
पुष्प के समान सुनने के लिये भी मुझे दुर्लभ था । उसके देखने
की तो बात ही क्या है (तएणं सा भद्रा देवदिन्नं दारय ण्हायं सञ्चाल-
लकारविभूसियं पंथगस्स हत्थे दलाइ) उस देवदत्त दारक की भद्रा भार्याने
स्नान करा कर और समस्त अलंकारों से विभूषित कर पाथक के
हाथमें दिया । (जाव पायपडिए तं मम निवेदेइ) वह उसे गोद में
लेकर क्रीडा के लिये राजमार्ग ले गया साथ में और भी कई बालक
बालिकाये थीं--उसने वहाँ जाकर उसे एक तरफ एकांत स्थान में
रख दिया और स्वयं उन बालक बालिकाओं के साथ खेलने लग गया ।
थोड़ा समय बाद जब वह वहाँ आया तो क्या देखता है कि वहाँ देवदत्त
नहीं हैं आकर उसने मेरे पैरों में पडकर मुझसे यह समाचार
निवेदित किया है । अतः (इच्छामि ण देवानुप्रिया ! देवदिन्नदारगस्स
सञ्चओ समंता मग्गणगवेसण काउ) अतः मैं चाहता हूँ कि हे देवा

भारी पत्नी लद्राना उदरथी जन्मेदी देवदत्त नामे भारे पुत्र उतो जे मने अहु ज
धु उतो तेने जेवानी बात तो हर रही पणु उहु भरना पुष्पनी जेम तेनुं नाम श्रवण
पणु असंभव उतु. (तएणं सा भद्रा देवदिन्न दारय ण्हायं सञ्चालंकार-
विभूसियं पंथगस्स हत्थे दलाइ) देवदत्तने लद्राभार्याये नवअवीने अधां धरेणु-
ओथी सुसज्ज कथीं अने पाथकने सोथ्ये (जाव पायपडिए, तं मम निवेदेइ)
आणकने ते डेउभां लछने सज्जभार्ग उपर रभाउवा लछ गये तेनी साथे धणु
आणके अने आणाओ उती त्या जछने तेणु आणक देवदत्तने ओक तरङ्ग भेसाडी
दीधो अने जते ते भीन्त आणकेानी साथे रमतभा पडी गये थोडा वणत पछी
ज्यादे ते त्या आओ त्यादे आणक देवदत्त तेने जउये नछि. भारी पासे आवीने
तेणु आ अधी बात करी छे. (इच्छामि णं देवाणुप्रिया ! देवदिन्न
दारगस्स सञ्चओ समंता मग्गणगवेसण काउ) हु आहुं छे डे आणक देव

गाष्टया धन्यन साधवाइन एवमुक्ता मन्त सन्तद्वषद्वषाम्मयकषया संन
 द्वषद्वषमिमतकषया सनद्व = कृत = नाहा = य = धनोपयागिमाधने सञ्ज भूता,
 यदा कशाध = धनन, रमिता = शरीरे परिभूता कषया यैस्ते तथा, 'उष्पी
 म्रियमरासमपट्टिया' उत्पीडितशरासनपट्टिका:—'उष्पीलिय' उत्पीडिता =
 गुणारोपणेन नमिता 'सरासमपट्टिया' शरासनपट्टिका = धनु पट्टिका यैस्ते
 तथा, यावत् गरिष्याउपहरणा' शृङ्गीतायुधप्रहरणा गरिष्य' शृङ्गीतानि
 'माउद्ध भायुधानि = धनुरादीनि पहरणा' पहरणानि = प्रसिद्ध
 न्तादीनि यैस्ते तथा, एवमुक्ता मन्ता नगरगाष्टया धन्यन साधवाइन
 सार्द्धं राजसृष्ट्य नगरस्य यद्वानि 'अङ्गमणाणि य' अङ्गिमनानि च
 पञ्चैवमार्गा, स्यादि—स्थानानि तेषु यावत् प्रयासु च मार्गगवेपथं
 कुर्वन्ता राजसृष्टान्नगराप्रतिनिष्कार्मात, प्रतिनिष्कर्म्य यत्रैव जीर्णोद्धानं

लुप्रियो ! आप लोक उम देवदत्त दारक का मय भार चारो दिशाओं
 में मार्गणकर गव'ण करे । (सपण सं नगरसृष्टिया धणणेण मत्थवाहेण
 एव घुत्ता समाणा सन्तद्वषद्वषाम्मयकषया उत्पीलियमरासनपट्टिया
 जाव गरिष्याउपहरणा धन्नेण मत्थवाहेण सद्धि रायगिहस्स बह्वि
 अङ्गमणाणि य जाव पयासु य मगगणगवेमणं करमाणा रायगिहाभा
 नगराभा पट्टिमिरन्मति) धन्य सार्धंराह स इम प्रकार कहें वे नगर
 रक्षक जन बंधनापयागी साधनों से सञ्ज भूत हुए कशाधधन से बद्ध
 हुए और शरीर पर कषयों का पट्टिन २ कर अपने २ धनुषों पर प्रत्यंसा
 आगेति कर यावत् आयुध और पहरणों को छेद कर धन्यसार्धंराह क
 साय राजसृष्ट नगर के गमनागमनों के स्थानों की यावत् प्रया (पिवाउ)
 आदि स्थलोंकी मागणा गवणणा करते हुए राजसृष्टनगर से निकल ।

इतनी लम्बे जगह भण्डिने धामेरे दण्डस करे । (सपण सं नगरसृष्टिया धणणेण
 मत्थवाहेण एव घुत्ता समाणा सन्तद्वषद्वषाम्मयकषया उत्पीलिय
 मरासनपट्टिया जाव गरिष्याउपहरणा धन्नेण मत्थवाहेण सद्धि रायगिहस्स
 बह्वि अङ्गमणाणि य जाव पयासु य मगगणगवेमणं करमाणा
 रायगिहाभा नगराभा पट्टिमिरन्मति) धन्य सार्धंराहनी आ गीते जात भागण्डिने
 ते जगह नगर रक्षकाने धामेरे बजेरे गुनेराधने जावजा धामेरे साधनो भावे वीध
 तेमच दारजणे जावजा अने शरीरे इवथा पट्टिने धातपातना धनुषो उध
 प्रत्यंसा बधायी आ प्रयासु तेमच पट्टिने धातपातना धनुषो उध
 धन्य सार्धंराह स इम प्रकार कहें वे नगर रक्षक जन बंधनापयागी साधनों से सञ्ज भूत हुए कशाधधन से बद्ध
 हुए और शरीर पर कषयों का पट्टिन २ कर अपने २ धनुषों पर प्रत्यंसा
 आगेति कर यावत् आयुध और पहरणों को छेद कर धन्यसार्धंराह क
 साय राजसृष्ट नगर के गमनागमनों के स्थानों की यावत् प्रया (पिवाउ)
 आदि स्थलोंकी मागणा गवणणा करते हुए राजसृष्टनगर से निकल ।

यत्रैव भग्नकूपस्तत्रोपागच्छन्त, उपागत्य देवदत्तस्य दारकस्य शरीरक निष्पाणं निश्चेष्ट जीवविप्रत्यक्तं पश्यति, दृष्ट्वा 'हा ! हा ! अहो ! अकज्ज' हा ! हा ! अहो अकार्यम्=अनिष्टं मञ्जातम् ? इतिकृन्वा=इति प्रोच्य देवदत्त दारक भग्नकूपात् 'उत्तारेति' उत्तारयन्ति=वर्द्धिर्निष्काशयन्ति उत्तार्य धन्यस्य सार्थवाहस्य हस्ते ददति. ॥ सू. ८ ॥

प्रलम्—तए णं ते नगरगुत्तिया विजयस्स तक्करस्स पयमग्गमणुगच्छमाणा जेणेव मालुयाकच्छए तेणेव उवागच्छति उवागच्छित्ता मालुयाकच्छयं अणुपविसंति अणुपविसित्ता विजयं तक्करं ससक्खं सहोढं सगेवेज्जं जीवग्गाहं गिण्हति गिण्हित्ता अट्ठिमुट्ठिजाणुकोप्परपहारसंभग्गमहियगत्तं करेति, करित्ता अवउडग वंधणं करेति कारित्ता देवदिन्नस्स दारगस्स आभरणं गेण्हति गेण्ह-

(पण्डिनिकखमित्ता जेणेव जिण्णुज्जाणे जेणेव भग्गकूवए तेणेव उवागच्छइ) निकल कर वे फिर वहां आये जहां वह जीर्ण उद्यान और वह भग्नकूप था । उवागच्छित्ता देवदिन्नस्स दारगस्स शरीरकं निष्पाणं निश्चेष्टं जीव विप्पजह पासंति पासित्ता हा हा अहो अकज्जमिति कट्टुदेवदिन्नं दारगं भग्गकूवाओ उत्तारेति उत्तारित्ता धण्णस्स सत्थवाहस्स हत्थे दलयंति) आकर के उन लोगोंने देवदत्त दारक के शरीरको निष्पाण निश्चेष्ट और जीव से विप्रमुक्त देखा देखकर "हाय होय यह महान् अनर्थ हुआ" इस प्रकार कहकर देवदत्त दारक को उस भग्नकूप से बाहर निकाला । बाहर निकाल कर फिर उसे धन्य सार्थवाह के हाथ में सौंप दिया । सूत्र ॥ ८ ॥

शोध करता राजगृह नगरनी अडार नीडब्बा (पण्डिनिकखमित्ता जेणेव जिण्णुज्जाणे जेणेव भग्गकूवए तेणेव उवागच्छइ) अडार नीड्डीने तेओ करता एण्ण उद्यान तेमअ लज्ज कूवाणी पासो आव्वा, (उवागच्छित्ता देवदिन्नस्स दारगस्स शरीरक निष्पाण निश्चेष्ट जीवविप्पजह पासति पासित्ता हा हा अहो अकज्जमिति कट्टु देवदिन्न दारग भग्गकूवाओ उत्तारेति उत्तारित्ता धण्णस्स सत्थवाहस्स हत्थे दलयति) त्या तेओओ भाणक देवदत्तना शरीरने निष्पाणु, निर्लव अने निश्चेष्ट जेथु अने जेधने "अरे ! अरे ! अहुं ओट्टुं थयु " आ प्रमाणे डडीने तेओओ भाणक देवदत्तना शरीरने लज्ज कूवाभाथी अडार डाढयु अडार डाडीने धन्य सार्थवाहने ते शरीर सोपी दीधु ॥ सूत्र ॥ ८ ॥

ता विजयस्स तकरस्स गीवाए वधति वधित्ता मालुया कच्छगाओ
 पडिनिक्खमति पडिनिक्खमित्ता जेणेव रायगिहे नयरे तेणेव उवा
 गच्छति उवागच्छित्ता रायगिह नगर अणुपविसिस्सि अणुपविसित्ता
 रायगिहे नयरे सिंघाडगतियचउक्खच्चरमहापहपहेसु कसप्पहारे य
 लयप्पहारे य छिवापहारे य निवाएमाणा २ छार च धूर्लि च कय
 वर च उवरि पक्किरमाणा २ महया २ सहेण उग्घोसेमाणा एव
 वयति,—एसण देवाणुप्पिया ! विजए नाम तकरे जाव गिहे
 विव आमिसभक्खी घालघायए घालमारए, त नो खलु देवा
 णुप्पिया ! एयस्स केइ राया वा रायपुत्ते वा रायमच्च वा अवरज्झइ
 एत्थहे अप्पणो स्याइ कम्माइ अवरज्झति तिकहु जेणामेव चार
 गसाला तेणामेव उवागच्छति, उवागच्छित्ता हडिबधणं करेति
 करित्ता भत्तपाणनिराह करेति, करित्ता तिसम्म कसप्पहारे य जाव
 निवाएमाणा २ विहरति । तएण से धण्णे सत्थवाहे मित्तनाड
 नियगसयणसवधिपरयणेण सद्धि रोयमाणे जाव विलवमाण
 देवदिन्नस्स दारगस्स सरीरम्स महया इद्धिसक्कारसमुदएण नीह
 रण करेइ, करित्ता वहुइ लोइयाइ मयगकिच्चाइ करेइ करित्ता
 केणइ कालतरेण अवगयसोए जाए यावि होत्था ॥ सु ८ ॥

टीका—‘तएण ते’ इत्यादि । ततः खलु तदनु=सज्जीभूतानन्तरं त्रिगणपक्षो
 न नगरगाप्पुत्ता=नगररक्षणं विजयस्य तत्करस्य ‘वयमग’ पदमार्गे=पदन्वयाम्

मय वं ते नगर गुणिया इत्यादि ॥

७ काथ—(तएणं) इमं याद (ते नगर गुणिया) च नगर रक्षणं (विजयस्य)

मय ते नगरगुणिया ग्यादि ।

टीका—(तएणं) त्वार मय (ते नगरगुणिया) नगर रक्षणं (विजयस्य)

चरणचिह्नं अणुगच्छमाणा' अनुगच्छन्तो यत्रैव मालुकाक्षकम्तत्रैवोपागच्छान्त,
उपागत्य मालुकाक्षकमनुप्रविशन्ति, अनुप्रविश्य विजय तस्करं 'ससक्खं' ससाक्ष्यं
ससाक्षिकमित्यर्थः 'सहोढ' सहोढ=समोपं चौर्यापहनवस्तुमहितं देवदत्तदार-
काङ्कारयुक्तमित्यर्थः, 'सगेवेज्जा' सग्रेवेयक=ग्रीवाबन्धनसहितं गलबन्धन-
बद्धं गले रज्जुं बद्धेत्यर्थः, तं 'जीवग्गाह' जीवग्राहं=जीवन्तं 'गिहन्ति' गृह्णन्ति'
गृहीत्वा 'अट्टिमुट्टिजाणुकोप्परपहार सभगमहियगत्तं' अस्थिमुट्टिजानुकूर्परप्रहार
संभग मथितगात्रम्-अस्थि च मुट्टिश्च जानुनी च कूर्परौ च-अस्थिमुट्टिजानुकूर्पराः,
तेषु तैर्वा ये प्रहारान्तैः 'सभग' सम्भग्नं=चूर्णितं 'महिय' मथितं=जर्जरितम्
'गत्तं' गात्रं=शरीरं यस्य स त=भग्नसकलशरीरसन्धिस्थानं कुर्वन्ति. कृत्वा
'अवउडगवंधणं' अवकोटकबन्धनम्-अवकोटकेन बाधोः शिरसश्च पश्चाद्भागा-

तस्करस्स पयमग्गमणुगच्छमाणा जेणेव मालुयाकच्छए तेणेव उवागच्छति)
विजयतस्कर के पाद चिह्नों का अनुसरण करते हुए वहा पहुचे जहां
वह (मालुका काच्छया उवागच्छिता मालुयाकच्छय अणुपविसन्ति)
पहुचकर वे उसमें छुसे (अणुपविसित्ता विजय तस्कर ससक्ख सहोढ
सगेवेज्ज जीवग्गाह गिण्हति) छुसकर उन्होंने उसके गलेमें रस्सी बांधकर जीता
ही मसाक्ष्य देवदत्त दारक के अलंकार रूप साक्ष्य सहित पकड़ लिया । गिह्णित्ता
अट्टिमुट्टि जाणुकोप्परपहारसंभगमहियगत्तं करेति) पकड़कर उन्होंने उस की
हड्डियों में मुठियों में, छुटनों में, कुहनियों में, खूब प्रहार किये--इससे
उसका शरीर का चूर २ हो गया--जर्जरित हो गया । तात्पर्य यह
कि उसे इतनी बुरी तरह उन लोगोंने पीटा कि जिससे उसके शरीर
की समस्त संधियां भग्न हो गई । (करित्ता अवउडगवंधणं, करेति

तस्करस्स पयमग्गमणुगच्छमाणा जेणेव मालुयाकच्छए तेणेव उवागच्छति)
विजय नामना चोरनां पगना चिह्नोंने अनुसरता मालुका क्षमा पछोच्या
(उवागच्छिता मालुयाकच्छय अणुपविसन्ति अने मालुका क्षमा पेक्षा
अणुपविसित्ता विजयं तस्करं ससक्खं सहोढ सगेवेज्ज जीवग्गाहं
गिण्हति) पेसीने तेजोओ विजय नामना चोरने ससाक्ष्य ओटवे पाण्ड देव-
दत्तना धरेणुओनी साथे ७ गणाभा दोरी पाधीने छुवतो ७ पडडी वीधा
(गिह्णित्ता अट्टिमुट्टिजाणुकोप्परपहार स भगमहियगत्तं करेति)
पडडीने तेजोओ चोरना डाडडा, भूडीओ, डीयणो अने डोणीओ उपर भूय प्रहार
क्या. ओथी तेनुं शरीर शिथिल अने भूडा नेवु थर्ग गथुं भतलण ओ छे तेने
ओवो सणत मार पडयो ६ ओथी तेना शरीरना णधा साधाओ तूटी गया

नयनपुष्पक यन्धन यम्य स तं कुर्वन्ति कृत्या दन्दसम्य दारकस्यामरार्थं
 गृह्णन्ति, गृहीत्वा विजयस्य तस्करस्य शीवायां यच्छन्ति वस्त्रा माला इत्येकत्र
 मतिनिष्कामन्ति, मतिनिष्कम्य यत्रैव राजगृह नगर तत्रैवापागच्छन्त, उपा-
 गत्य राजगृहे नगरमनुप्रविशन्ति अनुप्रविश्य राजगृहे नगरे भृङ्गाट्टकशिकतण्ड-
 पत्वं महापथपथेषु कस्यप्यहारे य कस्यप्यहारांश्च चायुक्त' इति शीवायाम्,
 'लघ्वहारे य' लघ्वहारांश्च यष्टिमहारान् 'छिवापहारे य' छिवापहारांश्च =
 विक्रणकशापहारांश्च 'निषाणमाणा' निषाण्यन्त = पुनः पुनः कुर्वन्तः छारं 'सारं =
 भस्म धूलिं = रमः, कयवर, कयवर = वृणवृत्त्यादिपुञ्ज च उवर्ति' उपरि
 तस्योपरि पक्किरमाणा २' प्रकीर्यमाणाः २ = पुनः पुन उत्क्षिपन्तो महमा
 महता शब्देन उद्योपयन्त एवं वदन्ति एव स्वस्तु देवानुप्रियाः !

करिषा देवदिन्ननस्स भामरण गेहंति) मार मार कर फिर उन्होंने उसके
 दोनों हाथों को कमर के पीछे करके बांध लिया और बांध कर उसके
 पास से दण्डित दारक के भामरणों को छे लिया। (गेहिषा विजय म
 तस्करस्स शीवाए यच्चति यच्चिता मालुया कच्छगाओ निक्खममति) और
 फिर उन्होंने उस विजय चोर को ग्रीधामे बांधा और बांधकर फिर वे
 उस मालुयाकच्छक से बाहर निकले। (पडिनिक्खममिता जेयेव राजगहे नयर
 तेयेव उवागच्छति) बाहर निकल कर फिर—वे सबके सब रामगृह नगरी ओर
 चम दिये (उवागच्छिता रायगिह नयरं अनुपविसि ति) चलकर वे रामगृह
 नगर प्राये / अनुप्रविशिता रायगिहे नगरे सिपाडगनियच्चउक्कचक्खरमहा
 पडपडेसु कसप्पहारे य मयप्पहारं छिवापहारं य निषाणमाणा २ छार च
 धूमि च कयवरं च उवर्ति पक्किरमाणा २ महयार सरेव उगोसेमाणा

(करिषा भवउडगवण करेति, करिषा देवदिन्ननस्स दारगस्स भाम
 रण गेहंति) न्याम भारी पीटीने तेन्य जने कय चच्छा न्याम जने
 तेनी पासेथी पाण्ड देवदत्तन्य धरेछाब्बो पोत्तान्य कय्ये कय्ये (गेहिषा विजयस्स
 तस्करस्स शीवाए यच्चति यच्चिता मालुयाकच्छगाओ पडिनिक्खममति)
 कय्ये करिने तेज्येज्ये और विजयने थील वपत्त जणमां ज्येज्ये जने पछी तेज्ये
 भाहुअ कय्यथी कय्यार नीक्खत्थ। (पडिनिक्खममिता जेयेव रायगिहे नगरे तेयेव
 उवागच्छति) त्याथी तेज्ये सल्लयुद्ध नगर वरुद्ध जय (उवागच्छिता रायगिह
 नयर अनुपविसि ति) जने सल्लयुद्ध नगरमा प्रवेत्थ (मनुपविसिता रायगिहे
 नगरे सिपाडगनियच्चउक्कचक्खरमहापडपडेसु कसप्पहारेय मयप्पहारे
 छिवापहारे य निषाणमाणा २ छार च धूमि च कयवरं च उवर्ति पक्किरमाणा
 २ महयार सणेण उगोसेमाणा एव यपति) सल्लयुद्ध नगरमा प्रवेत्थी

विजयो नाम तस्करः यावद् गृध्र इवामिषभक्षी बालघातको बालमारकोऽस्ति
तत्=तस्मात्काणात् नो खलु देवानुप्रियाः ! एतस्य कोऽपि राजा वा राज-
पुत्रो वा राजामात्यो वा 'अवरज्जइ' अपराध्यति=न 'कोऽप्यन्य एनं
पीडयतीत्यर्थः. किन्तु 'एत्यट्टे' अत्रार्थे=एतद्विषये 'अप्पणो' आत्मनः=
निजस्य 'सयाड कम्मड' स्वकानि कर्माणि=स्वकृतान्येव कर्माणि 'अवर-
ज्जति' अपराध्यन्ति=एनं पीडयन्ति, 'उकट्टु' इति प्रोच्य यत्र चारगसाला'

एवं वयंति) राजगृह नगर मे आकरके वहां के शृगाटक, त्रिक चतुष्क
चत्वर और महापथ इन सब मार्गों में उन्होंने उस विजय चोर को
कोड़ों से बेतों से चिकने किये हुए कोड़ों--से बार बार और भी
बुरी तरह पीटते हुए उसके ऊपर भस्म धूली और तृण आदि रू
कड़ा करकट बार २ डालते हुए फिर इस प्रकार जोर जोर से घोषण
की--(एणं देवानुप्रिया विजए नामं तक्करे जाव गिद्धे विव आमिष-
भक्खी बालघायए बालमारए) हे देवानुप्रियों ! यह विजय नामका
चोर है। यह गृध्र पक्षी की तरह आमिष (मांस) का भक्षी है बाल
घातक है और बाल मारक है। (त नो खलु देवानुप्रिया ! एयस्स
केड राया वा रायपुरिसे वा रायमच्चे वा अवरज्जइ) सो हे देवानुप्रियों !
इस विषय में इनका न कोई राजा अपराधी है. न राजपुत्र अपराधी है
और न राजा का प्रधान अपराधी है। (एयमट्टे अप्पणो सयाडं कम्मड
अवरज्जंति) किन्तु हमके निज कृत क' ही अपराधी बने हुए हैं।
(त्तिकट्टु) ऐग कहकर (जेणामेव चारगसाला तेणामेव उवागच्छंति) वे

शृगाटक, त्रिक, चतुष्क चत्वर अने महापथ आ अंधा मार्गों उपर डेरडा, बेतो
अने थिकण्ठा करायेलो डेरडाओथी सभत रीते विजयचोरने भारता अने बारबार
तेना उपर राण, भाटी अने क्यरो वगेरे नाभता रक्षकओ भोटथी घोषणा (ढंढेरे)
करी (एसणु देवानुप्रिया विजए नाम तक्करे जाव गिद्ध विव आमिष
भक्खी बालघायए बालमारए) हे देवानुप्रियो ! आ विजय नामे चोर छे
गीधनी जेम आ मांस खानारे छे, आण घाती छे अन आण डत्यारे छे
(त नो खलु देवानुप्रिया ! एयस्स केड राया वा रायपुरिसे वा रायमच्चे
वा अवरज्जइ) ओटवे हे देवानुप्रियो ! आ विषे डेअपिणु रीते राज अपराधी
नथी, राजपुत्र अपराधी नथी, तेमज राजना प्रधान पणु अपराधी नथी
(एयमट्टे अप्पणो सयाड कम्मड अवरज्जंति) पणु जरी रीते अना पैताना
कर्मो न अने अपराधी साजित करे छे (त्तिकट्टु) आभ कडिने (जेणामेव

નગનપૂવક ધન્યન યમ્ય સ તં કુર્વન્તિ કૃત્યા દશદશમ્ય દારકમ્યામરણ
 ગૃહ્ણન્તિ, યુદ્ધીત્યા વિજસ્ય સસ્કરમ્ય ગ્રીવાયાં ચઘનન્તિ ષષ્ઠા માલુ તાઽપ્પકાવ
 મતિનિષ્ક્રામન્તિ, મતિનિષ્ક્રમ્ય યથેષ રાજયુદ્ધં નગરં તથેશાપાગચ્છન્ત, ઉપા
 ગત્ય રાજયુદ્ધં નગરમનુપવિસન્તિ પ્રનુપવિસ્ય રાજયુદ્ધે નગરે મૃદ્ધાટકુષ્ઠિકાતુલ્ય
 સ્ત્વ મહાપથપથેષુ કયલ્પહારે ય કલ્પામહારાંશ 'વાયુક' इति મોષાયામ્,
 'લયલ્પહારે ય' લતાપહારાંશ મદ્દિપહારાન 'છિવાપહારે ય' છિવાપહારાંશ
 ચિક્ષુણકલ્પામહારાં શ 'નિવાપમાણા' નિવાપન્ત = પુનઃ પુનઃ કુર્વન્તઃ છારં 'સારં =
 મસ્મ ધૂલિં = રજ, ૫યચર, કચચર = તુણધૂત્યાદિપુણ ચ ઉચરિં' ઉપરિ
 તસ્યોપરિ 'પક્ષિરમાણા ૨' પ્રકીર્ણમાણા ૨ = પુન પુનઃ ઉત્ક્રિષ્ણન્તો મહત્તા
 મહત્તા શબ્દેન ઉદ્ધોપયન્ત એવ ચદન્તિ ત્વ સ્વલુ દેવાનુમિપાઃ !

કરિષ્ણા દશદિનનસ આમરણ ગેહ્ણતિ) માર માર કર ફિર ઉન્હોને ઉસકે
 દોનોં હાયોં કો કમર કે પીછે કરકે વાંધ મિયા મોર વાંધ કર ઉસકે
 પાસ સે દશદશ દારક કે આમરણોં કો છે લિયા । (ગેહ્ણિયા વિજય મ
 ત્વકરમ્સ ગ્રીવાય ઘંધતિ ધંધિયા માલુયા કચ્છગાઓ નિવલ્લમતિ) એવ
 ફિર ઉન્હોને ઉપ વિજય ચોર કો ગ્રીવામે વાંધા ઓર વાંધકાર ફિર વે
 ઉસ માલુયાકચ્છક સે વાહર નિકલે । (પદિનિષ્વમિત્તા જેમેર રાજ ગિહે નયરે
 તેમેર ઉવાગચ્છતિ) વાહર નિકલ કર ફિર—વે સ્વકે મહ રાજયુદ્ધ નગરી ઓ
 વમ નિધે (ઉવાગચ્છિત્તા રાયગિહે નયરં અણુપવિસતિ) ચલકર વે રાજયુદ્ધ
 નગર આપે ૮ અણુવિસિયા રાયગિહે નયરે મિયાગતિયચ્છકચ્છરમહા
 પદપહેસુ કસપ્પહારે ય લયલ્પહારે છિવાપહારે ય નિવાપમાણા ૨ છાર ચ
 ધૂલિં ચ કયચર ચ ઉચરિં પક્ષિરમામા ૨ મહપાર સંદેશ ઠગોસેમાણા

(કરિષ્ણા મરુદહગવચ્છા કરેતિ, કરિષ્ણા દેવદિનનસ દારગસસ આમ
 રણ ગેહ્ણતિ) આમ મારી પીટીને તેના બને હાથ ચાછળ માંધ્યા અને
 તેની પાસેથી બાળક દેવદત્તનાં ધરેણાએ પાતળના કબજે ક્યાં. (ગેહ્ણિયા વિજયમ્સ
 ત્વકરમ્સ ગ્રીવાય ઘંધતિ ધંધિયા માલુયાકચ્છગાઓ પદિનિષ્વમતિ)
 કબજે કસીને તેઓએ વોર વિશ્વને બીજી વખત ગળ્યામાં બાધ્યા અને પછી તેઓ
 માલુયા કચ્છથી બહાર નીકળ્યા. (પદિનિષ્વમિત્તા જેમેર રાયગિહે નયરે તેમેર
 ઉવાગચ્છતિ) ત્યાંથી તેઓ રાજયુદ્ધ નગર વધકે ગયા (ઉવાગચ્છિત્તા રાયગિહે
 નયર અણુપવિસતિ) અને રાજયુદ્ધ નગરમાં પ્રવેશ્યા (અણુપવિસિયા રાયગિહે
 નયરે મિયાગતિયચ્છકચ્છરમહાપદપહેસુ કસપ્પહારેય લયલ્પહારે
 છિવાપહારે ય નિવાપમાણા ૨ છાર ચ ધૂલિં ચ કયચર ચ ઉચરિં પક્ષિરમાણા
 ૨ મહપાર સંગેણ ઠગોસમાણા ત્વ ચપતિ) રાજયુદ્ધ નગરમાં પ્રવેશિ

‘विजयो नाम तस्करः यावद् गृध्र इवामिषभक्षी बालघातको बालमारकोऽस्मि
तत्=तस्मात्काणां नो खलु देवानुप्रियाः ! एतस्य कोऽपि राजा वा राज-
पुत्रो वा राजामात्यो वा ‘अवरज्ज्वह’ अपराध्यन्ति=न ‘कोऽप्यन्य एनं
पीडयतीत्यर्थः, किन्तु ‘एत्यद्वे अत्रार्ये=एतद्विषये ‘अप्पणो’ आत्मनः=
निजस्य ‘सयाड कम्ममड’ स्वकानि कर्माणि=स्वकृतान्येव कर्माणि ‘अवर-
ज्जति’ अपराध्यन्ति=एनं पीडयन्ति, ‘उकट्टु’ इति प्रोच्य यद्यत्र चारुगसाला’

एवं वयंति) राजगृह नगर में आकरके वहां के शृगाटक, त्रिक चतुष्क
चत्वर और महापथ इन सब मार्गों में उन्होंने उस विजय चोर को
कोड़ों से चेतों से चिकने किये हुए कोड़ों--से बार बार और भी
बुरी तरह पीटते हुए उसके ऊपर भस्म धूली और तृण आदि का
कुड़ा ककट बार २ डालते हुए फिर इस प्रकार जोर जोर से घोषणा
की--(एण देवानुप्रिया विजय नामं तक्करे जाव गिद्धे विव आमिष-
भक्षी बालघायण बालमारण) हे देवानुप्रियों ! यह विजय नाम का
चोर है। यह गृध्र पक्षी की तरह आमिष (मांस) का भक्षी है बाल
घातक है और बाल मारक है। (त नो खलु देवानुप्रिया ! एयस्स
केड राया वा रायपुरिसे वा रायमच्चे वा अवरज्ज्वह) सो हे देवानुप्रियों !
हम पिपय में इनका न कोई राजा अपराधी है न राजपुत्र अपराधी है
और न राजा का प्रधान अपराधी है। (एयमद्वे अप्पणो सयाडं कम्ममड
अवरज्ज्वति) किन्तु हमके निज कृत कर्मा ही अपराधी बने हुए हैं।
(तिकट्टु) एण कहरर (जेणामेव चारुगसाला तेणामेव उवागच्छंति) वे

शृगाटक, त्रिक, चतुष्क चत्वर अने महापथ आ जथा मार्गों उपर डेरडा, चेतो
अने थिकण्ठा डराओला डेरडाओथी सणत रीते विजयचोरने भारता अने बारवा
तेना उपर राण, भाटी अने कयरे वगेरे नाभता रक्षकओ भोटथी घोषणा (ढढरे)
करी (एसण देवानुप्रिया विजय नाम तक्करे जाव गिद्ध विव आमिष
भक्षी बालघायण बालमारण) हे देवानुप्रियो ! आ विजय नामे चोर छे
गीधनी जेभ आ भास जानारे छे, जाण घाती छे अन जाण डत्यारे छे
(त नो खलु देवानुप्रिया ! एयस्स केड राया वा रायपुरे वा रायमच्चे
वा अवरज्ज्वह) ओटवे हे देवानुप्रियो ! आ विषे डोडपिणु रीते राज अपराधी
नथी, राजपुत्र अपराधी नथी, तेभन राजना प्रधान पण अपराधी नथी
(एयमद्वे अप्पणो सयाड कम्ममड अवरज्ज्वति) पण जरी रीते ओना पोताना
कर्मो न अने अपराधी साजित छे न

पारकशास्त्र=पारागच्छन्ति, उपागच्छन्ति तस्य 'हृदियेर्धनं'
 हृदियेर्धनं=हृदियेर्धनं 'धेनी' इति भाषापरिनिष्ठे हृदियेर्धने यत्न
 कुर्वन्ति कृत्वा 'मत्तपाणनिरोह' मत्तपाणनिरोधम्=अशनपानप्रतिषेधं कुर्वन्ति
 कृत्वा 'विसंश्र' अस्मिन्=प्रातर्भक्ष्याह्नसायंस्थरूपे काश्चिन्मन्त्रे कश्चाप्यहारात्
 पादं निपातयन्तो निपातयन्तो विहरन्ति। तण्णं' ततः मन्त्रः=इतः स
 प्रत्ये सार्धवाह्य मिश्रज्ञातिनिजकस्वजनसम्पत्तिपरिजननं साधे कश्चिन्
 यावद् विम्वर्यं देवदत्तस्य दारकस्य शरीरस्य महत्या इष्टीसंस्कारसमुद्दर्पणं
 महता ऋद्धिमत्संस्कारसमुद्दर्पणं=महता=विष्तीर्णेन ऋद्ध्या=रक्षादि सामग्रा
 मत्कार=मृतशरीरसम्मानं तन, समुद्दर्पणं=जनसङ्घेन च 'नीहरणं' निर्हरणं=
 शवस्य श्मशानभूमिनयनं करोति कृत्वा मृतकशरीरदहनक्रियानन्तरं यत्न
 कारागार (कैश्वाना) जहां था। यहां गये उपागच्छिता हृदियेर्धनं करेति)
 यहां जाकर ये उस हृदियेर्धन में बांध दते हैं। (करिषा मत्तपाणनिरोहं
 करेति करिषा विसंश्रं कस्यप्यहारे य जाय निषाद्यमाणा २ विहरति)
 पाद में उसे स्नानापोना देना बांध कर देते हैं। और तीनों संख्या क
 समय (सुषुप्त तो पहर तथा सांयकाल) उस कोड़े आदि के महारों
 में अर्जित शरीर कर देते हैं। (तण्णं से धन सत्यवाह मिमनाः
 निपातयन्तो निपातयन्तो विहरन्ति सद्धिं रोपमाणं जाय विम्वरमाणे देवदि
 न्मम दारकस्म शरीरस्म महत्या इष्टीसंस्कारसमुद्दर्पणं नीहरणं करे।)
 इसक बाद उस धन भाषावाहने मिश्र ज्ञाति, निजक स्वजन, सम्पत्ति
 और परिजनों से युक्त होकर रीत हुए यावत् विलाप करते हुए अपने
 दारक दारक क शरीरकी वह भारी उत्सव के साथ भर्षा निर्यायी। —

પાત્રમાયા તેણામેષ ઉવાગચ્છતિ) તેઓ જેલ તરફ ગયા. (ઉવાગચ્છતા
જનિવણ કરતિ) ત્યાં જઈને તેઓએ ચોરને હથિયાર (લાકડાની લેટી)માં
બંધન કર્યો 'કરિષ્તા મનપાણનિરોહ પરેતિ કરિષ્તા નિસપ્ત કસળજારે ચ
જાવ નિગામમાગા ર વિદ્વતિ' ત્યાર બાદ તેઓ ચોર ને ખાખા
પીચાની બધી વસ્તુઓ આપવાની બદ કરે છે અને સવાળ બધાર અને સાજ
રંગે સંધ્યાના મમયે દોરડા બહેરના પ્રદારથી તેના શરીરને શિથિલ અને વ્યવસ્થિત
કરી નાખે છે (૧ વર્ણ સે ઘન્ટે માધવાદે મિળેનાઈનિયમમયનમપંચિપરિ
વળેણ મદિ ગાયમાણે ત્રાય વિવરમાણે જ્વદિભ્રમ દાગમસ મરીરસા મર્યા
કુટ્ટીમરજામમુદણ ત્રીદરણ કરફ) ત્યાર પછી પન્થ સાથવાદે મિત્ર સ્થિતિ,
નિઃશ્વા સ્વચ્છ, મનથી અને પરિશ્વરોની સાથે મળીને ૩ ત્ર ૨-૫ અને ૩૨૫ કદન
ક્રમા બાજી દેવતાના શરીરની બહુ મિત્ર ઉન્નત કરે જમ્યાનપાત્ર કાઢી મમ્યા

लौकिकानि=लोकमन्वन्धीनि 'मयगकिच्चाइ' मृतककृत्यानि=मृतकशिशुस
मन्वन्धिकार्याणि करोति, कृत्वा 'केणइकालंतरेण' केनचित्कालान्तरेण=कतिप
यकालानन्तरम् 'अवगयसोए' अपगतशोकः=शोकरहितो जातश्चाप्यासीत् ॥ सू ९ ॥

मूलम्— तएणं धण्णे सत्थवाहे अन्नया कयाइं लहूसयंसि
रायावराहंसि संपलत्ते जाए यावि होत्था, तएणं ते नगरगुत्तिया
धण्णं सत्थवाहं गेण्हंति गेण्हत्ता जेणेव चारगे तेणेव उवागच्छंति,
उवागच्छित्ता चारगं अणुपविसंति, अणुपविसित्ता विजएण तकरेणं
सद्धिं एगयओ हडिवंधणं करेति । तएणं सा भद्दा भारिया कल्लं
जाव जलंते विउलं असणं ४ उवक्खडेइ, उवक्खडित्ता भोयणपिडयं
करेइ, करित्ता भोयणाइं पक्खिवइ लंछियमुद्धियं करेइ, करित्ता
एगंच सुरभिवरवारिपडिपुन्नं दगवारयं करेइ, करित्ता पंथयं दास-
चेडं सदावेइ, सदावित्ता एवं वयासी गच्छ णं तुमं देवाणुप्पिया ।
इम विउलं असणं ४ गहाय चारगसालाए धण्णस्स सत्थवाहस्स
उवणेहि, तएण से पंथए दासचेडए भद्दाए सत्थवाहीए एवं वुत्ते
समाणे हट्टुट्टे तं भोयणपिडयं तं च सुरभिवरवारिपडिपुन्नं
दगवारयं गेण्हइ, गेण्हत्ता सयाओ गिहाओ पडिनिक्खमइ,
पडिनिक्खमित्ता रायगिहे नगरे मज्झं मज्झेणं जेणेव चारगसाला

इसमें बहुत अधिक जन समूह सम्मिलित हुआ था । (करित्ता बहूई लोह-
या 'मयगकिच्चाइ करेइ, करित्ता कालंतरेण अवगयस'ए जाए यावि होत्था)
बाद में उमने अनेक और भी लौकिक कृत्य किये । कर के, फिर
धीरे २ चढ़ अपने पुत्र के शोक से भी रहित हो गया । सूत्र ॥ ९ ॥

नयात्रासा धणु भाणुसो अेकठा थया डता (करित्ता बहूइ लोहयाइ मयगकि-
च्चाइ करेइ, करित्ता कालंतरेण अवगयसोए जाए यावि होत्था) त्याग्यछी धन्य-
सार्थवाडे पुत्रनी अन्त्येष्टी भरणु पछीनी उत्तर किया सणधी धणु लौकिक
कर्मो कर्यो. अने आस ते वणत पसार थता धीमे भीरे पुत्र शोकने पणु लूली गयो ॥ सू ९ ॥

जेणेव धण्णे सत्थवाहे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता भोय
 णपिहय ठावेइ, ठावित्ता उल्लछेइ, उल्लछित्ता भायणाइ गेण्हइ
 गेण्हित्ता भायणाइ धावेइ, धोवित्ता इत्थसोय दलयइ, दलयित्ता
 धण्ण सत्थवाह तेणं विउलेण असण ४ परिवेसइ, तएण मे
 विजए तद्धरे धण्ण सत्थवाह एव वयासी—तुमण्ण देवाणुप्पिया ।
 मम एयाओ विउलाओ असण० ४ सविभागं करेहि, तएण से
 धण्णे सत्थवाहे विजय तद्धर एव वयासी अविद्याइ अह विजया ।
 एय विउल असण ४ कायाण वा सुणगाण वा दलएज्जा उरु
 ङियाए वा ण छट्ठेज्जा नो चेव ण तव पुत्तघायगस्स पुत्तमारगस्स
 अरिस्सवेरियस्स पडिणीयस्स पञ्चामित्तस्स एत्तो विउलाओ
 असण० ४ सविभाग करेज्जामि, तएण से धण्णे सत्थवाहे त
 विउल असणं ४ आहारेइ, आहारित्ता त पथय पडिविसज्जेइ,
 तएण से पथए दासचेहे त भोयणपिडग गिण्हइ, गिण्हित्ता जामेव
 दिस्सि पाउळ्भूय तामेव दिस्सि पडिगए, तएण तस्स धण्णस्स सत्थ
 वाहस्स त विउल असण ४ आहारियस्स समाणस्स उच्चारपासवणे
 ण उव्वाहित्था, तएण से धण्णे सत्थवाहे विजय तद्धर एव वयासी
 —एहि ताव विजया ! एगंतमवक्कमामो जेण अह उच्चारपासण
 परिट्ठेमि, तएण से विजए तद्धरे धण्णं सत्थवाह एव वयासी—
 तुम्ह देवाणुप्पिया ! विउल असण ४ आहारियस्स अत्थि उच्चारे वा
 पासवणे वा ममण देवाणुप्पिया । इमेहिं वट्ठहिं कसप्पहारेहि
 य जाव लयापहारेहि य तण्हाए य लुहोय य परब्भवमाणस्स णत्थि
 केइ उच्चारे वा पासवणे वा त छंदेण तुम देवाणुप्पिया ! गगते

अवक्कमित्ता उच्चारपासवणं परिट्टवेइ, तएणं से धण्णे सत्थवाहे
 विजएणं तक्करेणं एवं वुत्ते समाणे तुसिणीए संचिट्टेइ, तएणं से
 धण्णे सत्थवाहे मुहुत्तंतरस्म बलियतरागं उच्चारपासवणेणं उठ्वाहिज्ज-
 माणे विजयं तक्करं एवं वयासी—एहि ताव विजया ! जाव अव-
 क्कमामो, तएणं से विजए धण्णं सत्थवाहं एवं वयासी—जइणं
 तुमं देवाणुप्पिया । तओ विउलाओ असण० ४ संविभागं करेहि
 तओहं तुब्भेहिं सद्धिं एगंतं अवक्कमामि, तएणं से धण्णे सत्थवाहे
 विजयं एवं वयासी—अहण्णं तुब्भं तओ विउलाओ असण० ४
 संविभागं करिस्सामि, तएणं से विजए धण्णस्स सत्थवाहस्स एय-
 मट्ठं पडिसुणेइ, तएणं से विजए धण्णेणं सद्धिं एगंते अवक्कमेइ
 उच्चारपासवणं परिट्टवेइ, परिट्टवित्ता आयते चोक्खे परमसुईभूए
 तमेव ठाणं उवसकमित्ता विहरइ, तएणं सो भद्दा कल्लं जाव
 जलंते विउलं असणं० ४ जाव परिवेसेइ, तएणं से धण्णे सत्थ
 वाहे विजयस्स तक्करस्स तओ विउलाओ असण० ४ संविभागं
 करेइ, तएणं से पंथए भोयणपिडयं गहाय चारगाओ पडिनिक्ख-
 मइ, पडिनिक्खमित्ता रायगिहं नगरं मज्झं मज्झेणं जेणेव सए
 गिहे जेणेव भद्दा भारिया सत्थवाही तेणेव उवागच्छइ, उवा
 गच्छित्ता भद्दं सत्थवाहिणिं एवं वयासी—एवं खलु देवाणुप्पिए ।
 धण्णे सत्थवाहे तव पुत्तघायगस्स जाव पच्चामित्तस्स ताओ
 विउलाओ असणं० ४ संविभागं करेइ । तएणं सा भद्दा सत्थ-
 वाही पंथयस्स दासचेडयस्स अंतिएएयमट्ठं सोच्चा आसुरुत्ता रुट्ठा जाव
 मिसिमिसेमाणा धण्णस्स सत्थवाहस्स पओसमावज्जइ ॥सू. १०॥

टोका—तए णं से इत्यादि । तत खलु स धन्य सार्यवाहोऽप्यवा
 कदाचित्—एकस्मिन् कस्मिंश्चित्समये महसयसि रायावराहसि' लघुस्वके
 राजापराधे=स्तोक राजकर्मप्रदानरूपे भूषणगवे सति केनाऽपि विधुनेन
 मूपाय 'संपन्नसि' संपन्नपितृ=अपराधित्वेन कविता मातृभाष्यासीत् । तत
 खलु=पैथुन्यप्रलयनानन्तर ते नगरगोष्ठका धन्य सार्यवाहं वृद्धन्ति, दूरीत्वा
 यत्रैव चारक=कारागारस्तत्रैवोपागच्छन्ति उपागत्य चारकं मुमुक्षुं दद्यान्ति
 अनुप्रवश्य विजयेन तत्करण सार्द्धम् 'एगयमा' ऐकत=एकत्र तेन सहैव
 एकस्मिन् इन्द्रियत्र 'बेडी' इति मापामसि दे इन्द्रियन्वन कुर्वन्ति । ततः
 खलु मा मद्रा माया कस्ये मावतवमति=धन्यभेष्टिनो इन्द्रियचनस्य
 द्वितीयदिग्बसे मूर्षोदय सति विपुल=विस्तीर्ण स्वपतिभाजनार्थम् अन्नं पान
 माद्य स्वाद्य=नानाविधमम्लनादिकम् 'उन्नवखंडे' उपगक्रोति=धीरकद्वि-

तए ण स घण्णे सत्पवाहे इत्यादि ।

टीका—(तएण) इसके बाद (से घण्णे सत्पवाहे) वह धन्यसायवाह
 (अन्नगा कयाई) किसी एक समय (महसयसि रायावराहसि) देखम न वेमे
 के छोटे अपराध में (सालगो भाप याबि होत्था) त्रा क पास किसी
 चुगल खोरने फसा हुआ कह दिया । (तएण ते नगरगुप्तिया
 घण्ण सत्पवाह गेहति) इसके बाद नगरसकोंने उस धन्य
 सार्यवाह को पकड़ लिया । (गेहत्तिता जेणेव चारगे तेणेव उवा
 च्छन्ति उवागच्छिता चारग अणुपविससि) पकड़ कर के उसे
 जहाँकारागार या जहाँ ले गये, छोड़ाकर उन्होंने उसे कारागार में
 बन्द कर दिया । (अणुपविससि ता विजयण तवकरेण सद्धि एग
 यमा इन्द्रियभयं करेति) बन्द करके उसे जहाँ वह विजयघोर या
 रहीं उसीकी बेडी से बांध दिया । तएण मा मद्रा माया कस्ये

'त एव से घण्णे सत्पवाहे' इत्यादि ।

टीका—(तएण) त्थार पडी (स घण्णे सत्पवाहे) धन्यसायवाह (अन्नगा
 कयाई) ठाँठ लेक वजते (महसयसि रायावराहसि) ३२ न आपवा इपी नाना अप-
 राध जइल (संपन्नसे आप याबि होत्था) ठाँठव्याख्याले सभानी पसे पडोवाडी दीपि
 (त एण ते नगरगुप्तिया घण्ण सत्पवाह गेहति) त्थार जाइनअर रइकोले धन्य
 सायवाहने पकड़थे. (गेहत्तिता जेणेव चारगे तेणेव उवागच्छन्ति उवागच्छिता
 चारग अणुपविससि) पकड़ने लेके तेने लेकमा लछ अथा जने तेमा पूरी दीपि
 (अणुपविससि ता विजयण तवकरेण सद्धि एगयमा इन्द्रियभयं करेति) अथा विजय
 घोर अथर केने त्हां व धन्यसायवाहने पछु नेदीथी जांथी दीपि (तएण मा मद्रा

ग्रादिना संस्कारपूर्वकं पचति, उपस्कृत्य 'भोयणपिडयं' भोजनपिटक=भोजन
भरणाय पिटकं=सम्पुष्टकृत् 'पिटारा' 'कटोरदान' 'ढब्बा' इति. सम्प्रति
काले 'टीफनबोक्स' इति च प्रसिद्ध 'करेइ' करोति=सज्जयति, कृत्वा=
यज्जयित्वा तस्मिन् 'भोयणाइ' भोजनानि=खाद्यपदार्थानि 'पक्खिबड' पक्षि
पति=स्थापयति, पक्षिप्य 'लंछियमुद्दियं' लाळ्छिमुद्दिना लाळ्छितं=रेवादिचिह्न-
युक्त, मुद्रितं=अक्ष्वादिमुद्रासहितं 'करेइ' करोति=सज्जयति, कृत्वा एकं च
'सुरभिवरवारिपडिपुन्न' सुरभिवरवारिप्रतिपूर्णं-सुरभि=केतकीपाटलादि
सुगन्धवासितं वरश्रेष्ठं स्वच्छं वारि=जल, तेन प्रतिपूर्णं=भृतं 'दगवारय'
दकवारकं=जलपात्रविशेष 'झारी' इति भाषा प्रसिद्धं जलपात्र 'करेइ'
करोति=सज्जयति, कृत्वा, पान्थकं दासचेटकं शब्दयति शब्दयित्वा एवमवादीत्-गच्छ-

जाव जलंते विउल असणं ४ उक्खवडेइ) इमके बाद उस भद्रा सार्थ
वाहीने दूसरे दिन प्रातः काल जब सूर्यप्रकाशित हो चुका तब ४
प्रकारका आहार तैयार किया--(उक्खवडित्ता भोयणपिडयं करेई--
करित्ता भोयणाइ पक्खिबड, लंछियमुद्दियं करेइ,--करित्ता एगच सुरभि-
वरवारिपडिपुन्नदगवारय करेइ) जब आहार निष्पन्न हो चुका तब उसने
उसके रखने के लिये एक कटोरदान तैयार किया। जब कटोरदान
स्नाफ सुथर रूप से तैयार हो चुका तब उसमें उसने आहार को
रख दिया--आहार रखकर फिर उसे लाख की मुद्रा से मुद्रित कर
दिया। कटोरदान को मुद्रित करने के बाद फिर उसने एक सुगन्धित
उत्तम जल से प्रतिपूर्ण झारी को तैयार किया। (करित्ता पंथयं दास-
चेड सदावेइ, सदाविता एव वयासी) झारी तैयार कर उसने फिर
पान्थक दास चेटक को बुलाया--और बुलाकर उसने इस प्रकार कहा--

भरिया कल्लं जाव जलंते विउल असणं ४ उक्खवडेइ) त्थार भाड लद्दाभाया
सार्थवाहीये भीम द्विसे सवारे सूरज उदय पामता चार जलतने आहार तैयार करावडायो
(उक्खवडित्ता भोयणपिडयं करेई करित्ता भोयणाइ पक्खिबड, लंछियमुद्दियं
करेइ, करित्ता एगच सुरभिवरवारिपडिपुन्नदगवारय करेइ) आहार न्यारे तैयार
थई गये त्थारे तेणे आहारने भूक्खा भाटे उणे तैयार कयेी न्यारे साइ पाण्णीथी उणे
धावाधने साइ थई गये त्थारे तेभा आहार भूकी दीधो आहार भूकीने लाण वगेरे
लगावीने तेने जणपर जण करी दीधो उणानु "सीद्ध" करीने तेणे अथ सुवास
युक्त जणथी पूर्ण लरेदी जरी तैयार करी.(करित्ता पंथयं दासचेडं सदावेइ,
सदाविता एव वयासी) जरी तैयार करीने तेणे पाथकदास चेटकने बोलाव्यो अने

खलु त्वं देवानुप्रिया ! इदं त्रिपुल=प्रचुरम् अन्नं पानं स्वाद्यं स्वाद्यं गृहीत्वा चारु-
कशालायां पयस्य सार्यवाहस्य उषणेहि' उपनय=समीपे प्रापय। ततः खलु
स पान्यको दामचेष्टको मद्रया सार्यवाहा एवमुक्तं सन् इष्टुष्टस्मद्
भोजनपिटकं, तच्च सुरमिवरवारिप्रतिपूर्णदक्षारकं गृह्णाति गृहीत्वा
स्वकाद् गृहात् प्रतिनिष्कामति, प्रतिनिष्कम्य राजगृहे नगरे मध्यमन्थेन
यथैव चारुकाशा यथैव घन्य सार्यवाहस्तथैवोपागच्छति, उपागम्य

(गच्छ यं तुम देवाणुप्पया। विउल अत्तणं ४ गहाय चारुमालाए पन्नस्स
मत्थवाहस्स उषणेहि) इ देवानुप्रिया ! तुम इस त्रिपुल अन्नं पान, स्वाद्य
और स्वाद्य—भाहार का लेकर कारावास में घन्य सार्यवाह क पास
पहुँचाआया। (तएण से पयस दामचेष्टए मद्रया मत्थवाहीए एवं घुरो
समाणे इष्टुष्टे ४ मायणपिटकं तं च सुरमिवरवारिपिट्ठिपुल्ल दगवारय
गेह्हा) अग सार्यवाही के इस कयन को घुनकर वह पाँचक दास चेटक
पहुँत अधिक इर्षित हुआ और संतुष्ट हुआ। तथा उस भोजन के भर
हुए डिब्बेको एव घुगन्धित उगम जल से परिपूर्ण उम झारी को
उसने ले लिया। (गोह्हाया सयामो गिहाओ पट्टिनिक्खमइ) अग वह
अपने घर से निकला—(पट्टिनिक्खमिहा। रायगिहे नयर मग्ग मग्गेय
जेजेव चारुमाला जेजेव पन्ने सत्थवाहे तणेव उपागच्छइ) निकल कर
वह राजगृह नगर के टीफ पाँचा पीछ ४ मार्ग स जाता हुआ जहाँ
वह कारावास एवं घन्य सार्यवाह या रहा गया—(उपागच्छिता मोयण

तेने अ प्रभाजे तेसु—(गच्छ यं तुम देवाणुप्पया ! विउल अत्तण ४ गहाय
चारुमालाए पन्नस्स मत्थवाहस्स उषणेहि) इ देवानुप्रिया ! तेने अ
पुत्तण प्रभाजमा जन्तवेत्ता अन्नं पान, स्वाद्य अने स्वाद्य नाहारने लपने गेहमा
घन्यभायकानी पास पढायते ४इ। (त एण से पयस दामचेष्टए मद्रया मत्थ
वाहाए एवं घुरा समाणे इष्टुष्टे तं मायणपिटकं तं च सुरमिवरवारि
पिट्ठिपुल्ल दगवारय गेह्हा) अग सार्यवाहीनी आत्ता भासरीने पायकयस घेटक
जटु ४ प्रमन्न भयो—अने अटुट भयो। त्वाए पाठी तेजे भोजनगी परिपूर्ण उमाने
तेमअ शुभमित जगगी ४ए जरेदी अरीने तेजे लप लीपी। (गट्टिता सयामो
गिहाओ पट्टिनिक्खमइ) लपने ते पात्तने घ यी नीज्जये। (पट्टिनिक्खमिहा
रायगिहे नयर मग्ग मग्गेय जेजेव चारुमाला जेजेव पन्ने सत्थवाह
तणए उपागच्छइ) नीज्जनि सज्जट नअनी ४इ कय्थेना भाजगी पअए धरिने
ते अग गेट अने घन्यभायकद दत्तं त्वा पढायते। (उपागच्छिता मोयण

भोजनपिटक स्थापयति, स्थापयित्वा 'उल्लेख' उल्लङ्घयति= निर्लाञ्छितं करोति=उद्घाटयतीत्यर्थः, उल्लङ्घय 'भायणाणि' भाजनानि= स्थाली कटोरकादीनि गृह्णाति, गृहीत्वा भाजनानि 'धोवेड' धावति=प्रक्षालयति, धावयित्वा=पात्रप्रक्षालनानन्तर 'हृत्थमोयं दलयड हस्तशोचं ददाति, श्रेष्ठिनो हस्तौ धावयति, हस्तगौचानन्तरं धन्यमार्थाह तेन विपुलेन— अशन-पान खाद्यस्वाद्येन 'परिवेसड' परिवेषयति=श्रेष्ठिनो भोजनपात्रेऽगनादीनि निदधातीत्यर्थः 'तएणं' तदाग्वलु=श्रेष्ठिभोजनसमये म विजयस्तस्करो धन्यं सार्थवाहमेवमवादीत्-त्वं ग्वलु देवानुप्रिय ! मम एतस्माद् विपुलाद् अशन-पान-खाद्य-स्वाद्यात् संविभागं कुरु । ततः ग्वलु म धन्यः सार्थवाहस्तस्य वाक्यं श्रुत्वा विजयं तस्करमेवमवादीत्अपि 'आड' वाक्का

पिडगं ठवेड) जाकर उसने उस भोजन के डिब्बेको वहां रख दिया । (ठवित्ता उल्लेख) रखकर फिर उसने उस डिब्बेको खोला (उल्लछिन्ना भायणाड गेह्ण्ड गेह्णित्ता भायणाइ धोवेड धोवित्ता हृत्थमोयं दलयड) खोलकर उसने थाली-कटोरी आदि को उठाया-उठा कर उन्हें धोया, (दलयित्ता धण स त्थवाहं तेणं असणं ४ परिवेसड) धुलाकर उस सेठ धन्य सार्थवाह के लिये वह विविध आहार परोसा (तएणं से विजय तक्करे धणं सत्थवाह एवं वयासी) इसी बीच में उस विजय चौरने धन्य सार्थवाह से इस प्रकार कहा— (तुमणं देवाणुप्पिया मम एयाओ विउलाओ असणं ४ संविभाग करेहि) हे देवानुप्रिय ! तुम इस अशन, पान खाद्य, एवं स्वाद्यरूप चार प्रकार के आहार में से विभाग करो (तएणं से धन्ने सत्थवाहे विजय तक्कर एवं नयामां) विजय चौर की इस प्रकार बात सुनकर धन्य सार्थवाहने उस विजय चौर

पिडग ठवेड) अने त्या पडोचीने लोअनना उभाने तेले त्या भूडी दीधी (ठवित्ता उल्लेख) त्या भूडीने तेले उओ उधाउथे (उल्ल छित्ता भायणाड गेण्ड गेह्णित्ता भायणाड धोवेड धोवित्ता हृत्थमोयं दलयड) उधाडीने तेले थाणी अने वाडकीने दीधी अने लधने पाणीथी धोध त्यार जाह तेले शेठना अने हाथ धोव अव्या (दलयित्ता धणं सत्थवाह तेणं विउलेणं असणं ४ परिवेसड) धोव उवीने तेले धन्यसार्थवाडने माटे विविध जतना आहारो पीरस्था. (तएण से विजयतक्करे धणं सत्थवाहं एवं वयासी) ओ न वणते ते विजय ओरे धन्यसार्थवाडने आ प्रभाणे उहु—(तुमण देवाणुप्पिया मम एयाओ विउलाओ असणं ४ संविभाग करेहि) हे देवानुप्रिय ! तमे आं अशन, पान खाद्य अने स्वद्य आहारमाथी भारोपणु छिस्सो उरे (तएणं से धन्ने सत्थवाह विजयं तक्करं एवं वयासी) विजय ओ नी आ जतनी बात सासणीने

महारे भई हे विजय ! एतद् विपुलममनं स्वाय स्वाय काकेश्यो वा
 मुनकेश्यो वा वृषाम्, 'उत्कुरुडियाए' उत्कुरुडि कापां=रुचयरपुठननिसेगम्भान
 वा मल्ल=निमयेन 'छट्टेज्जा' त्यजेय=प्रसिपेय किन्तु नैव मल्ल=तुभ्यं, पुत्र
 घातकाय पुत्रमारकाय 'अरिस्स' अरय=अनिष्टकारिण 'वेरियस्स' वैरिकाय=
 परिजतशत्रुमावाय, पडिगीयस्स' प्रत्यनोकाय=प्रतिहृलविघायिने, 'पवा
 मिचस्स' प्रत्यामित्राय=दार्दिकप्रभे 'एत्ता' एतस्माद् विपुलाद् अमनपान-
 स्वायस्वायात् 'सविभाग' सविभागपु=अक्षरूपेण पृथक्त्वेण 'करेज्जामि'
 कुर्वामि अस्मादमनादिकापुभ्य किञ्चिदपि न दास्यामीति भावः, ता॥ सत्तु=
 युक्तत्वात् स धन्य सार्यशास्त्रम् विपुलममनपानस्वायस्वायम् आहारेह आहारयति=
 सुष्ठक, आहारयित्वा न पान्थक 'पडिविसज्जेह' प्रतिविसर्जयति=गृहं प्रति

से इस प्रकार कहा—(प्रियाः ४ विजया ! एय विउलं असणं ४ कायाण
 वा सुणगाणं वा दमएज्जो उत्कुरुडियाए वा ण छट्टेज्जा ना चेव न तव पुत्तघायगस्स
 पुत्तमारगस्स अरिस्सवेरियस्स पडिणीयस्स पवामिचस्स एत्तो विउलाभो असणं ४
 सविभाग करेज्जामि) हे विजय चौ ! मैं चाहे इस विपुल 'अमन, पान,
 स्वाय स्वाय, रूप वदुर्विष आहार को कौनों के लिये अथवा कुतों के
 लिये दे दूंगा—या इसे उकड़े पर—कुड़ा करकट खालनेके स्थान पर—डाल
 दूंगा परन्तु पुत्रघातक पुत्रमारक अनिष्टकारी, प्रभुभाव से परिजत, प्रति
 हृल विघायी तथा दार्दिक'सत्तु' ऐसे तुम्हारे लिये इसमें स विभाग तुम्हें
 नहीं दूंगा। (तएव) से धन्य सार्यशास्त्रं त 'विउलं असणं ४ आहारेह,
 आहारित्वा तं पयय पडिविसज्जेह) इस प्रकार उस विजय तस्सर से
 कह कर धन्य सार्यशास्त्रे उस विविध प्रकार के अमनादिरूप वदुर्विष

धन्यसार्थवादे, ते विजय ओरने आ प्रभासे ३३—(प्रिया भई विजया !
 एय विउलं असणं ४ कायाण वा सुणगाणं वा दमएज्जो उत्कुरुडियाए
 वा ण छट्टेज्जा ना चेव न तव पुत्तघायगस्स पुत्तमारगस्स अरिस्स वेरियस्स
 पडिणीयस्स पवामिचस्स एत्तो विउलाभो अमन ४ सविभाग करेज्जामि)
 हे विजय ओर ! आ पुत्र प्रभासुभां ज्ञानवर्धनो ज्ञानेतां गार ज्ञानो आहार
 हं आहारो अथवा इत्यर्थेने ज्ञानवर्धनो तेषां ३३ हे उत्कुरुडिनी ज्ञानो नापीय
 पत्तु तात्त ज्ञेया पुत्तघातक पुत्र आस्तास अनिष्ट करनार शत्रु मल्ल ज्ञेया
 जोडु करनार । तेमज्ज पडिवि' शत्रुने आभांभी विस्सो मणी न शङ्के, तमज्ज
 ज्ञेया इत्यने तो ज्ञेयं ३३ये पत्तु आभांभी मणी शङ्के तेम नभी। (तएव) से धन्य
 तं विउलं असणं ४ आहारेह आहारित्वा तं पयय पडिविसज्जेह)
 आ प्रभासे विजय ओरने ज्ञान आपीने धन्य सार्थवादे ते अमन, पान, वनेरेण

प्रषयति । ततः खलु स पान्थको दामचेटकस्तं भोजनपिडकं गृह्णाति, गृहीत्वा यस्या दिशः प्रादुर्भूतस्तस्यामेव दिशि प्रतिगतः, येन मार्गेणागतस्तेनैव मार्गेण गतवानित्यर्थः । ततः खलु=तदनु तस्य धन्यस्य सार्थवाहस्य तद् विपुलमशनं पानं खाद्यं स्वाद्यम् 'आहारियस्स' आहारितस्य=भुक्तस्य सतः 'उच्चारपासवणेणं' उच्चारप्रसवणं खलु=उच्चारच=विष्ठाप्रसवणंच=मूत्रमित्युच्चार-प्रसवणे, ते उवाहित्या' उदवांधयतां पीडयतः स्मेत्यर्थः । 'तएणं' ततः खलु =तदनु स धन्यः सार्थवाहो विजय तस्करमेवमवादीत-एहि=आगच्छ तावत्-प्रथमं हे विजय ! आवाम् 'एगंतमवक्कमामो' एकान्तमपक्रामावः=उच्चार-प्रसवणनिवृत्त्यर्थं निर्जने स्थाने गच्छावः, येनाहमुच्चारप्रसवणे 'परिट्टवेमि' परिष्ठापयामि=उच्चारप्रसवणोत्सर्गं करोमि । ततः खलु स विजयस्तस्को धन्य

आहार कोया-आहार कर बादमे उस पांथक को वहां से खाना कर दिया । (तएणं से पथए दासचेडे तं भोजनपिडकं गिह्णइ गिह्णित्ता जामेव दिस्सि पाउब्भूए तामेव दीस्सि पडिगए) खाना खाते समय उस पांथकदास चेटकने उस भोजन के डिब्बे को ले लिया और लेकर जहां से आया था वहीं पर चला गया (तएणं तस्स धणस्स सत्थवाहस्स तं विउलं असणं ४ आहारियस्स समाणस्स उच्चारपासवणे णं उवाहित्या) इसके बाद धन्यसार्थवाह को उस ४ प्रकार के अशन आदि खाने से बड़ी नीत और लघुनीत की बाधा उपस्थित हुई (तएण से धन्ने सत्थवाहे विजयं तक्कर एव वयासी) सा उस धन्यसार्थवाहने विजय चौर से इस प्रकार कहा-(एहि ताव विजया ! एगंतं अवक्कमामो जेण अहं उच्चारपासवणं परिट्टवेमि) आओ-विजय-चौर तुम और हम दोनों निर्जन एकान्त-स्थान में चले । मुझे उच्चारप्रसवण की बाधा हो रही है सो मैं वहां उच्चार प्रसवण से निवृत्त होऊंगा ।

आर नतना आहारने नम्या नम्या पछी तेणे पाथकने त्याथी नवानी आरा आपी. (नएण से पथए दासचेडे तं भोजनपिडकं गिह्णइ गिह्णित्ता जामेव दिस्सि पा उब्भूए तामेव दीस्सि पडिगए) नम्या पछी पाथकदास चेटके ते उभाने दीधो अने लधने नम्या थीआव्यो हुतो त्या नतो रक्षो (तएणं तस्स धणस्स सत्थवाहस्स तं विउलं असणं ४ आहारियस्स समाणस्स उच्चारपासवणे णं उवाहित्या) आर आह धन्यसार्थवाहने आर नतना आहारने नम्या पछी दीधं शकं तेभज लघु शकानी सुशेवली वेली थध (नएण से धन्ने सत्थवाहे विजयं तक्कर एवं वयासी) त्यारे धन्य सार्थवाहे विजय ओरने कहु—(एहि ताव विजया ! एगंतं अवक्कमामो जेण अहं उच्चारपासवणं परिट्टवेमि) विजय ओर आलो आपणे पने निर्जन एकान्त स्थानमा नधये मने उच्चार प्रसवणानी सुशेवली वेली

સાર્યવાહમયમવાદીત-હે દેવાનુપ્રિયા ! =હે બ્રેષ્ટિવર્ષાઃ ! યુગ્માક 'ચિત્ત' વિપુલ=પ્રચુરમણનાદિકમાહારિતાનામસ્તિ-ઉચ્ચાર વા પ્રસ્રવણ વા, મમ સ્વલ્લ હે દેવાનુપ્રિયા ! એતૈર્યદુમિ કશાપ્રહારૈઃ યાચત્-સ્તામપ્રહારૈઃ, તૃણયા ચ છુષયા ચ 'પરમ્મયમાણસ્ત' પરામ્મયતઃ=પીઠિતસ્પાઝનાહારિતસ્ય ચ નાસ્તિ કિમિ ઉચ્ચાર વા પ્રસ્રવણ વા, કા નામ યુગ્માપ્રહાર પીઠિતસ્પોચ્ચારપ્રસ્રવણયાત્ર ? તિ આચા, 'તં' તસ્માત્કારણાત્ 'હ્રદેન' હ્રદેન=સ્વેચ્છયા યુયં હે દેવાનુપ્રિયા ! ! એકાતે ઉપક્રમ્યોચ્ચારપ્રસ્રવણે પરિ (તપ્ત્ય સે વિજયતત્કરે પથ્ય સત્યવાહ એવં યયાસી) પન્નસાર્યવાહ કી રસ વાત કો સુનકર ઉસ વિજય ચૌરને ઉનસ એસા કદા-(તુમ્મ દેવાનુપ્રિયા ! ચિત્ત અસર્જ ૪ આહારિયસ્મ અતિય ઉચ્ચાર વા પામવણે વા) હે દેવાનુપ્રિય ! મમ વિપુલ મણનાદિક ૪ પ્રકાર કા આહાર કરને ઘાટે આપ કો ઘટો ના લઘુનીત કી વાપા મલે હો ગઈ હે। પરન્તુ (મમમ્મ દેવાનુપ્રિયા ! મેઈં બહઈં કસપ્પહારેદિય વાવ યયાપહારેદિ ય તજ્ઞાપ ય છુદ્ધાપ ય, પરામ્મયમાણસ્મ ણતિય કેઠ ઉચ્ચારે વાપાસવણેવા ત હ્રદેન દેવાનુપ્રિયા ! તુમ્મ પગતે અવક્કામિસ્સા ઉચ્ચારપાસવણ પરિહરેદિ) હે દેવાનુપ્રિય ! રૂમ પનેક કશા કે મહારો સે યાચત્ લતા-ચલિ-કે મહારો સે તથા છુષા ચૌર વ્યામ સે પીઠિત દુપ્પ સ્સઝ અનાહારી કો ઉચ્ચાર પ્રસ્રવણ કી કોઈ વાચા હી નઈં હૈ। ખર્વાન મુક્ક પર જો માર પઢી હૈ ઉમસ યુમ્મ ઓર વ્યામ મય શાંત હો ગઈ હૈ। ઉચ્ચાર ઓર પ્રસ્રવણ કી વાપા મુક્કે કદાં સ હો મરુતી હૈ। મમ હે દેવાનુપ્રિય ! આપ હી મપની રૂચ્છા સે એકાન્ત મેં જાકર ઉચ્ચાર ઓર

અહ ઇ માટે મારે તેનાથી નિવૃત્ત થવું છે (તપ્ત્ય સે વિજયતત્કરે પથ્ય સત્યવાહ એવં યયાસી) પન્નસાર્યવાહની આ વાત સાંભળીને વિજય ઓરે તેને કહ્યું-(તુમ્મ દેવાનુપ્રિયા ! ચિત્ત અસર્જ ૪ આહારિયસ્મ અતિય ઉચ્ચારે વા પાસવણે વા) હે દેવાનુપ્રિય ! પુષ્પ પ્રમાણમાં અશન વગેરે વાર જાતના આહારને કરનાર તમને દીર્ઘ શક્તિ અને લઘુ શક્તિની મુશ્કેલી જાણી થઈ છે પણ (મમમ્મ દેવાનુપ્રિયા ! મેઈં બહઈં કસપ્પહારેદિ ય વાવ યયાપહારેદિ ય તજ્ઞાપ ય છુદ્ધાપ ય, પરામ્મયમાણસ્મ ણતિય કેઠ ઉચ્ચારે વા પાસવણે વા ત હ્રદેન દેવાનુપ્રિયા ! તુમ્મ પગતે અવક્કામિસ્સા ઉચ્ચાર પાસવણ પરિહરેદિ) હે દેવાનુપ્રિય ! કોરમ્મ અને લાકડીઓ વગેરેના સખત ખારથી તેમજ જૂખ્યા અને તરસ્મા ખાસ જેવા નિરાહારી માણસને ઉચ્ચાર પ્રસ્રવણની વાપા કઈથી હોય ? જોટલે કે સખત ખારથી તેમજ જૂખ અને તરસને દીર્ઘ દીર્ઘ શક્તિ અને લઘુશક્તિઓ એકદમ શાંત પડી બધું છે એવી ઉચ્ચાર પ્રસ્રવણની મુશ્કેલી જાણવાની સલાહના જ દેખાતી નથી, જોટલા માટે હે દેવાનુપ્રિય ! તમે જ તમારી ધમ્મ

ष्ठापयत । ततः खलु स धन्यः सार्थवाहो विजयेन तत्करेणैवमुक्तः सन्
'तुसिणीए' तूष्णीकः= उदासीनतया वाग्व्यापारहितः सन् सतिष्ठति ।
ततः खलु=तत्पश्चात् स धन्यः सार्थवाहः 'मुहुत्तरस्म' मुहूर्त्तान्तरेण पुनः
'उच्चारपासवेणं' उच्चारप्रसवणाभ्या 'वलियतराग' वलिततरम्=अतिप्रबलम्
'उन्वाहिज्जमाणे' उद्धाध्यमानः= अतिशयेन पीडयमानो विजय तत्करमेव-
मवादीत्—एहि तावत् हे विजय ! यावद् अपक्रामावः । ततः खलु स
विजयो धन्यं सार्थवाहमेवमवादीत्—यदि खलु यूय देवानुप्रियाः ! तस्माद्

प्रसवण की बाधा से निवृत्त होइये । (तएणं से धण्णे सत्थवाहे विजएणं
तक्करेणं एवमुक्ते समामे तुसिणीए संचिद्दइ तएणं से धण्णे सत्थवाहे मुहुत्तं-
तरस्स वलियतराग उच्चारपासवेणं उन्वाहिज्जमाणे विजय तक्करं एवं वयासी)
विजय चौरने जब धन्यसार्थवाह से इस प्रकार (उलाहने के रूप में) कहा
तो वह चुप हो गया । इसके बाद पुनः थोड़ी देर में धन्यसार्थवाह को
उच्चार और प्रसवण की बाधा पहिले की अपेक्षा और अधिक रूपमें हुई
तब उसने विजय चौर से इस प्रकार कहा—(एहि ताव विजया ! जाव अवक्क-
मामो, तएणं से धण्ण सत्थवाहं एवं वयासी—जइण तुम देवानुप्रिया ! तओ
विउलाओ अमण ४ संविभाग करेहि तओ ह तुव्भेहिं सद्धिं अवक्कमामि)
आओ विजय—हम तुम दोनों एकान्त—निर्जन—स्थान में चले । मुझे उच्चार
और प्रसवण की बहुत जोर से बाधा हो रही है । इस तरह धन्य सार्थवाह
की बात सुनकर विजयने उससे कहा—यदि तुम हे देवानुप्रिय ! उस विपुल

भुज्ज अेकान्तमा जइने उच्चारप्रसवणुनी मुशेदलीथी निवृत्ति भेगवे (तएणं से
धण्णे सत्थवाहे विजएणं तक्करेणं एवमुक्ते समामे तुसिणीए संचिद्दइ
तएणं से धण्णे सत्थवाहे मुहुत्तंतरस्स वलियतरागं उच्चारपासवेणं
उन्वाहिज्जमाणे विजय तक्करं एवं वयासी) विजय चोरे अेक रीते उपादल
(४पक्षा) ना इयमा धन्यसार्थवाहने आ प्रमाणे कहु—त्यारे ते यूय थध गये। त्थार
पछी थोडा वज्जते धन्यसार्थवाहने पडेला करता वधारे सभत रीते उच्चार प्रसवणुनी
मुशेदली जिली थध त्थारे इरी तेणे विजय चोरने कहु (एहि ताव विजया !
जाव अवक्कमामो तएणं से धण्ण सत्थवाह एवं वयासी जइण तुम
देवानुप्रिया ! तओ विउलाओ असण ४ सविभाग करेहि तओह
तुव्भेहिं सद्धिं एगत्तं अवक्कमामि) विजय थोला आपणे जने अेकत्त
निर्जन स्थानमा जइअे उच्चार प्रसवणुनी सभत मुशेदली भने थवा भाडी छे
आ रीते धन्य सार्थवाहनी वात् सासणीने विजये तेने कहु हे देवानुप्रिय ।

'जाव जलंते' = यावज्ज्वलति = यावत्-प्रादुष्पभातायां रजन्या = प्रभातसमये दिन-
करेज्ज्वलति सूर्योदये मति पुनर्विपुलमग्नं ४ यावत्- उपस्कृत्य पान्यकाय
दामचेटाय भोजनपिटकं ददाति, स चारकशालायां गत्वा धन्यस्य सार्थ-
वाहस्य भोजनपात्रे 'परिवेसेइ' परिवेषयति = निदयति । ततः खलु स धन्यः
सार्थवाहा विजयस्य तस्करस्य तस्माद् विपुलाद् अग्नपानग्वाद्यन्वाद्यात्
सविभाग करोति, स्वयं च सुते । ततः खलु स धन्यः सार्थवाहः पान्यक
दासचेट विमज्जेइ विमर्जयति = गृहगमनायाऽऽदिशति । ततः खलु स
पान्यको भोजनपिटकं गृहीत्वा 'चारगाओ' चारकात् = चारगागात् प्रतिनिष्क्रा-
मति, प्रतिनिष्क्रम्य राजगृहं नगर मध्यमध्येन यत्रैव स्वक गृह यत्रैव भद्रा

चोखे हुए और परमशुचीभूत हो कर उसी अपने स्थान पर आ गये। (तएण
मा भद्रा कलं जाव जलंते विउल अम्मणं ४ जाव परिवेसेइ) दूसरे दिन
जब प्रातःकाल हुआ आर सूर्य प्रकाशित हो चुका तब उस भद्राने अग्ननादि
रूप चतुर्विध आहार को विपुलमात्रा में बनाकर उसे भोजन के डिब्बे में
रख पाथकदास चेटक के हाथ धन्यसार्थवाह के पास कारागार में भेजा-
पाथकदास चेटक ने पहिलेकी ही तरह होकर उसे यालीमें भोजन के लिये
परोमा-परोम कर उमने सेठ के दोनों हाथों को धुलाया-(तएण से धण्णे
सत्थवाहे विजयस्स तस्करस्स तओ विउलाओ अम्मणं ४ सविभाग करेइ)
बाद में उस धन्यसार्थवाहने विजय चौर के लिये उस अपने चार प्रकार
के आहार में से विभाग कर दिये (तएण से धण्णे सत्थवाहे पंथगं दास
चेडयं विमज्जेइ) धन्य सार्थवाहने बाद में उस पाथक दास चेटक को
वहा से वापिस कर दिया। (तएण से पथए भोगणपिडग गहाय चारगाओ

४ जाव परिवेसेइ) भील द्विसे सवार थयु अने सर्थ उदय पाभ्यो त्यारे
भद्रा लार्थाओ पुण्ण प्रमाणुमा अशन वगेरे चार नतना आहार जनावी ते ओक
स्वच्छ उणामा भूमीने पाथकदास चेटकने जेलमा धन्य सार्थवाडनी पासे पडोयाडवा
आज्ञा करी पडेलानी जेम न पाथक दास चेटके त्या न्धने थणीमा नभव नु
पीरस्थु पीरसीने तेणे शेठना जने छाय धोवडव्या (तएण से धण्णे सत्थवाहे
विजयस्स तस्करस्स तओ विउलाओ असण ४ सविभाग करेइ) त्यार पछी
धन्य सार्थवाडे विजय ओरने भाटे चार नतना आहारमाथी लाग करी आभ्यो
(तएण से धण्णे सत्थवाहे पथग दासचेडयं विमज्जेइ) त्यार पछी धन्य
सार्थवाडे पाथक दास चेटकने घेर पाछो वज्यो (तएण से पथए भोगण-
पिडग गहाय चारगाओ पडिनिक्खमइ) पाथक दास चेटक सो नतना उण्णाने

भार्या=धन्यसार्ववाहपत्नी शरीरोपागगच्छति, उपागत्य भद्रा सार्ववाहीमेवमवा
 कीत्-एव खलु हे देवानुमिये ! धन्य सार्ववाहस्तत्रपुत्रघातकस्य यावत्
 मर्यामित्रस्य तस्माद् विपुलाद् अशनपानत्वापस्वाघात् सविभाग करोति ।
 तत् = तदनन्तर खलु सा भद्रा सार्ववाही पान्यकस्य दासचेष्टकस्य 'भतिप'
 अन्तिके=समीपे 'एष' एतम् पान्यककथितम् 'भद्र' अर्थम्=धन्यसार्ववाहस्य
 विजयतस्करार्थं स्वस्याशनादेः सविभागकत्वरूपप्राप्त्यन्तु भुत्वा 'भासुरुत्ता'
 आशुक्ता, आशुरत्ता=आशु=शीघ्र क्ता=कोपोदयाद् विमृष्टा, यद्वा आशु=शीघ्र

पङ्क्तिवत्समम्) यह पाँचक दासचेष्टक भोजन पिटक को छेकर कारावास
 से निकला (पङ्क्तिवत्समिच्छा रायगिह नयर मज्ज मज्जे ण जेणेष सएगिह
 जेणेष भद्रा भारिया सत्थवाही तेणैव उवागच्छइ) निकल कर रात्रयूह नगर
 के ठीक बीचों बीच मार्ग से होता हुआ जहाँ अपना घर और यह
 भद्रा सार्ववाहीभी वहाँ आया—(उवागच्छिता भद्र सार्ववाहीणि एष वयासी)
 आकर उसने भद्रा सार्ववाहीनी से ए० कहा—एष खलु देवानुप्पिय
 घण्णे सत्थवाहे त्वं पुत्तपापगस्स जाय पच्चामित्थं तामो विउल्लोओ
 असग ४ संविमार्ग करेइ) हे देवानुमिये ! धन्य सार्ववाह तुम्हारे पुत्र
 घातक यावत् हार्दिक शत्रु विजय और को विपुल भशन आदि रूप कार
 प्रकार के आहारमें स हिस्सा देते हैं । (तएण सा भद्रा सत्थवाही
 पंपयस्स दासचेडयस्स भतिप एयम सोच्चा आसुरुत्ता रुद्धमाय मित्त
 मित्तेमाणा पण्णस्स सत्थवाहस्स पभोसमावज्जइ) इस तरह पाँचक

वर्धने जेवभायी अद्धार निज्जो (पङ्क्तिवत्समिच्छा रायगिह नयर मज्ज
 मज्जेण जेणैव सएगिह जेणैव भद्रा भारिया सत्थवाही तेणैव उवागच्छइ)
 नीज्जणीने सत्थवाह नमस्सी ठीक वच्चेना भाज्जिमां पत्थार धर्धने न्ना पीतान्ना
 पर जने अद्दा साधवाही वती त्या आण्ये (उवागच्छिता भद्र सत्थ
 वाहीणि एष वयासी) आधीने तेले अद्दा साधवाहीने आ प्रभाले ठह
 (एष खलु देवानुप्पिय ! घण्णे सत्थवाहे त्वं पुत्तपापगस्स जाय पच्चामित्थं
 तामो विउल्लोओ असग ४ संविमार्ग करेइ) छेदेवात्तु मिये ! धन्य सार्ववाह
 तमाश पुत्रना घातक जने शत्रु विजय औरने बहुत व पचाइ भशन वजेरेण
 थार प्रकरना अद्धारभायी हिस्से जाना भाये आपे ४ (तएण मा भद्रा भारिया
 सत्थवाही पंपयस्स दासचेडयस्स भतिप एयम सोच्चा आसुरुत्ता
 रुद्धा जाय मित्तमित्तमाणा पण्णस्स सत्थवाहस्स पभोसमावज्जइ)

रक्ता=कौपावेशाद् रक्तमुखनेत्रा. 'रुद्धा' रुष्टा=रोषयुक्ता यावत् 'मिसिमिसे-
माणा' मिसमिसन्ती=क्रोधज्वालायाऽन्तर्दाहमन्विता सती धन्यस्य सार्थ-
वाहम्योपरि 'पओसं' प्रद्वेष=प्रकृष्टद्वेषम् 'आवज्जऽ' आपद्यते=गमोति॥ सू० १०॥

मूलम्— से धण्णे सत्थवाहे अन्नया कयाइं मित्तनाइ
नियगसयणसंवधिपरियणेणं सएण य अत्थसारेणं रायकज्जाओ
अप्पाणं मोयावेइ, मोयावित्ता चारगसगलाओ पडिनिक्खमइ पडि
निक्खमित्ता जेणेव अलंकारियसभा तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता
अलकाग्निकम्मं कारवेइ, कारवित्ता जेणेव पुक्करिणी तेणेव उवा-
गच्छइ, उवागच्छित्ता अह धोयमट्ठीयं गेणहइ, गिण्हित्ता पोक्खरिणीं
ओगाहइ, आगाहित्ता जलप्रज्जण करेइ करित्ता पहाए कयवलिकम्मे
जाव रायगिहं नगरं अणुपविसइ, अणुपविसित्ता रायगिहनगरस्स
मज्झंमज्झेणं जेणेव सए गिहे तेणेव पहारेत्थ गमणाए । तएणं
तं धण्णं सत्थवाहं एज्जमाणं पासित्ता रायगिहे नगरे वहवे नियग
सेट्ठिसत्थवाहपभियओ आढंति परिजाणंति सक्कारेति सम्माणेति
अब्भुट्ठेति सरीरकुसलं पुच्छंति । तएणं से धण्णे सत्थवाहे जेणेव
सए गिहे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता जा वि य से तत्थ
वाहिरिया परिसा भवइ, तजहा—दासाइ वा पेस्साइ वा भियगाइ

दासचेष्टक के मुख से इस ममाचार को सुनकर वह भद्रा सार्थवाही
एकदम क्रोध से लाल मुख नेत्रवाली बन गई, और रोष से युक्त होती
हुई क्रोध की तीव्र ज्वाला से भीतर ही भीतर जलने लगी । इस
तरह उसने धन्यमार्थवाह के ऊपर प्रकृष्ट द्वेष भाव को धारण कर लिया । सूत्र १०॥

आ शीते पाथक्क दासयेट्ठकना भोथी समाचार सालणीने भद्रा लार्था ऐष्टदम
क्रोधथी लाल ओण थं गं, अने ते क्रोधनी ज्वाणाओथी सणगवा लागी आ
प्रमाणे तेना मनभा धन्य सार्थवाह उपर सभत दोष लाव न्दोये ॥ सूत्र १० ॥

वा भाइलगाइ वा सा वि य ण धणं सत्थवाह एजत पासइ,
 पासित्ता पायवाडियाए खेमकुल पुच्छति, जावि य से तत्थ
 अब्भतरिया परिसा भवइ त जहा--मायाइ वा पियाइ वा
 भायाइ वा भगिणीइ वा, सावि य ण धणं सत्थवाह एजमाण
 पासत पासित्ता आसणाओ अब्भुट्टेइ अब्भुट्ठित्ता कठाकठिप अय
 यासिय बाह्णपमोक्खण करेति तएण धण्णे सत्थवाहे जेणेव
 भदा भारिया तेणेव उवागच्छइ तएण सा भदा धणं सत्थवाह
 एजमाण पासइ पासित्ता णो आढाइ नो परियाणाइ नो सक्कारेइ,
 नो सम्माणेइ, ना अब्भुट्टेइ नो सरीरकुसल पुच्छइ, अणाढा
 यमाणी अपरिजाणमाणी अमक्कारेमाणी, असम्माणेमाणी, अणव्भु
 ट्ठेमाणी सरीरकुसल अपुच्छमाणी तुसिणीया परम्भुही सचिट्ठइ,
 तएण से धण्णे सत्थवाहे भइ भारिय एव वयासी-किण्णं
 तुब्भ देवाणुप्पिए । न तुट्ठी वा न हरिसे वा नाणदि वा ज मए
 सएण अत्थमारेण रायकज्जाओ अप्पा विमोइए, तएण सा भदा
 धणं सत्थवाह एव वयासी--कहण्णं देवाणुप्पिया । मम तुट्ठी
 वा जाव आणदे वा भविस्तइ, जेण तुभ मम पुत्तघायगस्त जाव
 पञ्चामित्तस्त तओ विउलाओ असगपाणखाइम साइमाओऽ सविभाग
 करेसि, तएणमे धण्णे भइ एव वयासी-नो खल्ल देवाणुप्पिए ।
 धम्मेत्ति वा तवोत्ति वा कयपडिक्कइयाइ वा लोगजत्ताइ वा घाडि
 एइ वा सहाएइ वा सुहि वा तओ विपुलाओ असण०ऽ सविभागे
 कए नन्नात्थ सरीरविताए, तएण सा भदा धण्णेण सत्थवाहेण

एवं वृत्तः समाणी हट्ट जाव आसणाओ अवमुट्टेड अवमुट्टित्ता
कंठाकंठि अवयासइ खेमकुसलं पुच्छइ पुच्छित्ता पहाया जाव
पायच्छित्ता विउलाइं भोगभोगाइं भुंजमाणी विहरइ ॥ सू. ११ ॥

टीका—‘तएण से धण्णे’ इत्यादि—ततः श्वलु म धन्यः सार्थवाहः
अन्यथा कदाचित् मित्रज्ञातिनिजकस्वजनमभ्यन्धिपरिजनेन=मित्रज्ञातिप्रभृति-
द्वारा स्वकेन च ‘अत्थसारेण’ अर्थसारेण=बहुमूल्यरत्नादिना बहुमूल्यरत्नादि
समर्पणेनेत्यर्थः ‘रायकज्जाओ’ राजकार्यात्=राजसङ्कटात् आत्मान=स्वकं
‘मोयावेड’ माचयति, मोचयित्वा=मुक्तो भूत्वा चारकशालायाः प्रतिनिष्का-
मति, प्रतिनिष्क्रम्य यत्रैव ‘अलकारियमभा’ अलङ्कारिकसभा=नापिनशाला-
क्षौरकर्मादिशोरसम्कारस्थानमित्यर्थः, तत्रैवोपागच्छति. उपागत्य ‘अलकारि-
यकम्म’ अलङ्कारिककर्म=नवकेशमण्डनादिकर्म ‘कारवेड’ कारयति, कारयित्वा
यत्रैव ‘पुक्खरिणी’ पुष्करिणी=वर्तुलनापो तत्रैवोपागच्छति. उपागत्य—अथ

‘तए णं से धण्णे सत्थवाहे अन्नया कयाइ’ इत्यादि ॥

टीकार्थ—(तएण) इसके बाद (से धण्णे सत्थवाहे) उम धन्यसार्थवाहने
(अन्नया कयाइ) किसी एक समय (मित्रनाइनियगसयणसवधिपरियणेण)
मित्र, ज्ञाति, निजक स्वजन सबही परिजनों द्वारा (स्वकेन
अत्थसारेण) अपने बहु मूल्य रत्नादि भेट राजाको समर्पण करवा कर
(रायकज्जाओ अप्पाणं मोयावेड) राज्य सकट से अपने आपको मुक्त करा
लिया। (मोयावित्ता चारगसालाओ पडिनिक्खमइ) जब वह मुक्त घोषित
हो चुका—तब कारागार से बाहर निकला (पडिनिक्खमिन्ना जेणेव
अलकारियसभा तेणेव उवागच्छइ) बाहर निकल कर वह जहाँ नापिन
की दुकान थी—वहाँ गया—(उपागच्छित्ता अलकारियकम्म कारवेड)

‘तएण से धण्णे सत्थवाहे अन्नया कयाइ’ इत्यादि ॥

टीकार्थ—(तएण) त्थार पछी (से धण्णे सत्थवाहे) धन्य सार्थवाहे (अन्नया
कयाइ) डेढ ओक वખते (मित्रनाइनियगसयणसवधिपरियणेण)
पोताना मित्र ज्ञाति स्वजन, सबधी अने परिजने द्वारा (स्वकेन अत्थसारेण)
जहु डिमती रत्ने वगेरे समर्पण करवीने (रायकज्जाओ अप्पाणं मोयावेड)
राज्य सकटमाथी पोतानी नतने छोडवी (मोयावित्ता चारगसालाओ पडिनि-
क्खमइ) न्यारे ते मुक्त थयेदो न्हरेर करवाभा आव्यो, त्थारे ते न्हेलमाथी
जहार निकज्यो (पडिनिक्खमिन्ना जेणेव अलंकारियसभा तेणेव उवागच्छइ)
जहार नीकणीने ते हुलभनी हुकान उपर गयो (उपागच्छित्ता अलंकारियकम्म कारवेड)

धायमद्वियं' धौतमृत्तिका=शुद्धसुगन्धितमृत्तिकां गृह्णाति, गृहीत्या पुष्करिणीम्
 'ओगाहइ' अवगाहते=प्रविशति, अत्रगाय 'जलमज्जनं जलमज्जनं=जलेन-
 सरीरशुद्धिं करोति, कृत्वा 'हाए' स्नात=सर्वतः कृतस्नान 'कययलिकम्म'
 कृतबलिकर्मा कृत स्नानान्तमवश्यकरणीय-पशुपध्यादिनिमित्तमन्नदानादिरूप
 यमिर्म्म येन सः, कृतदानकृत्य इत्यर्थे, यावद् रामगृहं नगरमनुपविशति,
 अनुपविश्य रामगृहनगरस्य मध्यमध्येन यत्रैव एक गृहं तत्रैव 'गमणाए'
 गमनाय 'पहारेत्थ' प्रवारयति=विचारयति, गृहं प्रति गमनायायता भवती-
 त्वय गृहं गच्छतीति भावः । ततःसल्लु त घन्य मार्यवाहम् 'एज्जमाग'
 एज्जमानम्=आगच्छन्त इष्ट्वा रामगृहं नगरे बहवा निजकषेष्टिसार्यवाहप्रभृतय
 आकर उसने वहाँ बाळ घनशाय । (कारविता जेणेव पुष्करिणी तणेव
 उवागच्छइ) दादी मूछ आदि के बाळ घनशाय कर फिर वह महां पुष्क-
 रिणी थी वहाँ गया । (उवागच्छिता अह धोयमद्विय गेणइ) आकर
 उसने वहाँ से शुद्ध सुगन्धित मिट्टी का मिथा—(गिण्डिता पाकसरिणी
 आगाहइ) लेकर वह वाह में उस पुष्करिणी में प्रविष्ट हुआ । (ओगा-
 हिता जलमज्जनं करेइ, करिता जहाए कययलिकम्मे जाय रायगिह नगर
 अनुपविसइ) प्रविष्ट होकर वहाँ उसने स्नान किया स्नानकर घायसादि
 पत्तियों के लिये अन्नादि देने रूप बलिकर्म किया । यावत् रामगृह
 नगरमें वह प्रविष्ट हुआ । (अनुपविसिता रायगिहनगरस्स मज्जं मज्जेणं जेणेव
 सए गिहे तेणेव पहारेत्थ गमणाए) प्रविष्ट होकर फिर वह ठीक रामगृह नगर क
 पीछो पीचवाले मार्ग से होता हुआ—महां अपना घर था उस तरफ
 कारवेइ) त्या जेणे तेजे वाण कथाव्या (कारविता जेणेव पुष्करिणी तेणेव
 उवागच्छइ) दादी मूछ अने भावा वजेरेन वाण साह कशवी ते पुष्करिणी तर
 जेणे. (उवागच्छिता अह धोयमद्विय गेणइ) त्या जेणे तेजे सुवासित भाटी
 बीधी (गिण्डिता पाकसरिणी ओगाहइ) भाटी जेणे तेजे पुष्करिणीमा प्रवेश जेणे.
 (आगाहिता जलमज्जन करेइ करिता जहाए कययलिकम्म जाय रायगिह
 नगर अनुपविसइ) प्रवेशिने तेजे स्नान कथुं स्नान करीने तेजे हाजअ वजेरे
 पक्षीजेने भाटे अन्न वजेरेन भाज आपीने जेहि कभं कथुं त्याए जाह ते सज्जुळ
 नगरमा आयेणे. (अनुपविसिता रायगिहनगरस्स मज्जं मज्जेणं जेणेव सए गिहे
 तेणेव पहारेत्थ गमणाए) नगरमा आपीने ते ठीक सज्जुळ नगरली वज्जेन
 भाजंभी पसार जेणे ज्या तेनु घर इतु त्या जेणे (तएणं त घन्यं सत्यवाह

‘आहति’ आद्रियन्ते हृदयेन ‘परिजागंति’ परिजानन्ति=सुस्वागत श्रेष्ठिनः’
इति नस्यागमनमनुमोदयन्ति ‘सत्कारेति’ सत्कारयन्ति मधुरवचनैः,
सम्मानेति’ समानयन्ति विविधवस्तुसमर्पणेन, ‘अव्भुट्टेति’ अभ्युत्तिष्ठन्ति
विनयार्थमभिमुखमुत्तिष्ठन्ति शरीरकुशलं च पृच्छन्ति । ततः खलु=तद-
नन्तरं स धन्यः सार्थवाहो यत्रैव स्वकं गृहं तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य यापि च
तस्य तत्र बाह्या परिषद्=गृहवर्तिर्निजनसमुदायः, ‘तजहा’ तद्यथा- स
यथा ‘दामाडवा’ दासा इतिवा, दासाः=गृहदासी पुत्राः. ‘पेम्माड वा’

चला- (तएणं त धणं सत्थवाहं एज्जमाणं पासित्ता रायगिहे नयरे बहवे
नियगसेट्ठिसत्थवाहपभियओ आहंति परिजाणंति सत्कारेति सम्माणेति
अव्भुट्टेति शरीरकुशलं पुच्छंति) घर को आते हुए उस धन्य सार्थवाह को
जब राजगृह नगर में निज श्रृंखली, सार्थवाह आदि लोगों ने देखा तो उन लोगों
ने उसका हृदयसे खूब आदर किया- ‘आपका स्वागत हो’ इस प्रकार कहकर
उसके आगमन की खूब अनुमोदनाकी मधुर वचनों द्वारा उसका खूब सत्कार
किया। अने वस्तुओं को भेट में देकर खूब सन्मान किया। अपनी विनय प्रकट
करने के लिये उसके सम्मुख आने पर उठ बैठे शरीर में कुशल समाचार
पूछे। (तएण से धणं सत्थवाहे जेणेव सए गिहे तेणेव उपागच्छइ)
इसके बाद धन्य सार्थवाह जहा अपना घर था गया (उपागच्छित्ता)
जावि य से तत्थ बाहिरिया परिसा भवइ) वहा जाकर उसका जो घरक
बाहर के लोगों का समुदाय था—(त जहा) जैसा—(दामाड वा पेम्माड

एज्जमाण पासित्ता रायगिहे नयरे बहवे नियगसेट्ठि सत्थवाहपभियओ आहति
परिजाणंति सत्कारेति सम्माणेति अव्भुट्टेति शरीरकुशलं पुच्छंति)
राजगृह नगरना निजक श्रेष्ठियों, सार्थवाहों वगैरेके न्यारे धन्य सार्थवाहने घर
तरफ जाता लेया त्थारे तेओ अधाये भणीने तेभनु उदय पूर्वक भूषण व सत्स रीते
सन्मान कयुं “तमाइ स्वगत छे” आ रीते तेना आगमनने अनुमोदन आभ्यु
मधुर वचनोथी बोझाये धन्य सार्थवाहने सत्कार कयौ तेने बोझाये अनेक वस्तुओ
लेटमा आपी विनय बताववा भाटे न्यारे धन्य सार्थवाह बोझानी सामे पढाव्या
त्थारे तेओ बोझा थल गया अने तेभणे शरीरनी कुशलता पूछी (त एण से
धणं सत्थवाहे जेणेव सए गेहे तेणेव उपागच्छइ) त्थार आह न्या तेनु
घर हुतु त्या गये (उपागच्छित्ता जावि य से तत्थ बाहिरिया परिसा भवइ)
त्या घरनी पहार तेना घरना भाणुसोना समुदाय ओकठो थये हुतो (त जहा)

मेव्या इति वा, मेव्याः=प्रयोजनविशेषे ये नगरान्तरादिषु मेव्यन्ते ते, मिय गाह वा' मृत्यका इति वा, मृत्या=आशान्नपोषिता माहृगवा वा' मागिका इति वा, मागिका=भागवन्त चतुर्थांशादिसामेन कृष्यादिकारिणो वा यस्यां पण्डि साऽपि स्वलु-माया परिषद् अन्य सार्यवाहमेवमान पश्यति, इष्टा 'पायवडिया' पादपविता=पादसलज्जा पादस्पर्शपूर्वक नम्रीभूता 'खेम-कुशल' श्लेगकुशलम्, अनर्थानुत्पत्तिः श्लेम्, अनर्थप्रतिपात कुशल, तस्य 'पुच्छ' पृच्छति। अग्रे अपि—यस्य तत्र 'अग्मतरिया' माभ्यन्तरिका=गृहमाभ्यन्तरवर्तिनो परिषद् मन्त्रि=अस्ति, 'तथा-तया-मातेति वा पितेति वा भ्रातर इति वा मगिन्य इति वा, साऽपि च स्वलु मातापित्रा

वा मियगाइ वा माइरलगाइ वा साविण चण्णं सत्यवाहं एज्ज पासइ) वास-पुहदासी पुत्र-दास्य-ओ काम पढने पर नगरान्तरों में मेजे नावे ये वे मृत्य-ओ बालक अवस्थासे ही इस के घर पक्ष पुसे ये—मागिक-चीयाइ हिस्सा छेकर जो कृष्यादि कर्म करते ये वह सब धन्यसार्यवाह को जय आते हुए दम्बा—तय (पासिता पायवडियाए खेमकुशलं पुरच्छति) देखकर उसके पैरों पर गिर पड़ा और उसकी श्लेम कुशल की बात पूछने लगा। अनर्थ की निवृत्तिका नाम श्लेम, और अनर्थ के प्रतिपात का नाम कुशल है (जा मिय से तस्य अग्मतरिया परिषा भवइ-तंजहा-मायाइ वा पियाइ वा मायाइ वा मगिनेइ वा सा विण चण्णं सत्यवाहं एज्जमाण पासति) इसी तरह उम धन्य सार्यवाह की जो भीतरी समा यी—जसे माता, पिता, भाई, और बहिन—सो इन माता पिता भाई और मगिनो रूप समाने जय धन्य सार्यवाह को आते हुए देखा

नेम के—दासाइ वा पेस्माइ वा मियगाइ वा माइरलगाइ वा सा विण चण्णं सत्यवाहं एज्ज पासइ) वास-मत्तय दासी पुत्र, दास्य-ओह फलु नतनय काम भाटे बीजा नजशेभां ओकलवा भाटेन नोक्कथ, नुत्त ने नानफलुथी तेने घेर पोपलु भेगवीने भेटा यथा छैन, भात्रिक-यथा काम लधने जेती वगेरे कस्त दत्त म्म नधामे धन्यसाधवाहने आवतो जेधने (पासिता पायवडियाए खेमकुशलं पुरच्छति) तेना पगे च-वा अने तेनी कुशल श्लेम पूछ्या दाम्या. अनर्थ दूर धन्य ते श्लेम, अने अनर्थने प्रमत्त पूर्वक इच्छावत् ते कुशल छे (मायि य से सत्य अग्मतरिया भवइ तंजहा-मायाइ वा पियाइ वा मायाइ वा मगिनेइ वा सा विण चण्णं सत्यवाहं एज्जमाण पासति) म्म प्रभाजे न धन्य साधवाहना परमा श्रेण्यास कुटुम्बना भावसे-भावा पिता, भाई अने भेटेना-वगेरेके धन्य

द्विरुपाऽऽभ्यन्तरपरिषद् धन्यं सार्थवाहमेजमान पश्यति, दृष्ट्वा 'आमणाओ'
 ग्रामनात्=स्वस्वोपवेशनस्थानात् 'अव्युद्वेह' अभ्युत्तिष्ठति=संसु वसूध्वी
 भवति, अभ्युत्थाय 'कंठाकंठिय' कण्ठाकण्ठिकं=कांठे च कण्ठे च
 गृहीत्वा यत्प्रवृत्तन तत् कण्ठद्वयसंमिलनपूर्वकम् 'अवयासिय' आश्लिष्य=
 समालिङ्ग्य 'वाहपमोक्खण' वाहपमोक्षण=चिरवियुक्तप्रियसमागमजन्य-
 हर्षाश्रुमोचन करोति । ततः खलु=तदनु स धन्यः सार्थकाहो यत्रैव भद्रा
 भार्या तत्रैवोपागच्छति । ततः खलु सा भद्रा धन्यं सार्थवाहम् 'एजमाण'
 एजमान=स्वसमीपे समायातं पश्यति, दृष्ट्वा नो आदिगते, नो परिजानानि.

(पासित्ता) तव देखकर (आसणाओ अव्युद्वेह अव्युद्वित्ता कंठाकंठिय अवया-
 सिय वाहपमोक्खण करेति) ने अपने २ अधिष्ठित स्थान से उठ बैठे
 और उठकर परस्पर मे गले से गला लगाकर मिले । सबने उससे धेट
 की । आलिङ्गनकिया । तथा बहुत दिनों के बाद मिलने से उन लोगों
 ने आनन्द जन्य हर्षाश्रुओं का मोचन भी किया अर्थात् हर्षाश्रु
 बरसाये (तएणं से धण्णे सत्थवाहे जेणेव भद्रा भारिया, तेणेव उवा-
 गच्छइ) इसके बाद वह धन्य सार्थवाह जहाँ भद्रा सार्थवाही थी वहाँ
 गया (तएणं सा भद्रा धण्ण सत्थवाहं एजमाण पासइ, पासित्ता
 णो आढाह, नो परिजानाइ, नो सक्कारेइ, नो सम्माणेइ, णो
 अव्युद्वेह, नो सरीरकुमलं पुच्छइ) भद्रा सार्थवाहीने आते हुए धन्य
 सार्थवाह को देखा भी परन्तु उसने उस का आदर नहीं किया उसका
 स्वागत नहीं किया, मधुर वचनों से उसका स्तुकार नहीं किया विविध
 वस्तुओंके समर्पण से उसने उसका सन्मान नहीं किया । वह उसके

सार्थवाहने घर तरफ आवतो जेथो (पासित्ता) जेधने (आसणाओ अव्युद्वेह
 अव्युद्वित्ता कंठा कंठियं अवयासिय वाहपमोक्खणं करेति) तेजो अधा
 पोतपोतानी जयाओथी जिला थया अने जिला थधने ओइ भीजना गणार्थी प्रेम.
 पूर्वक लेटया धन्य सार्थवाहने अधा भाणुसो भज्या अने तेनु आदिगन कथुं
 धण्ण द्विसो पछी धन्य सार्थवाहने जेथो अने भिलन थयु ओटले अधानी आओभा
 डर्धना आसुओ वरसवा लाग्या (तएणं से धण्णे सत्थवाहे जेणेव भद्रा
 भारिया, तेणेव उवागच्छइ) त्यार पछी धन्य सार्थवाह न्या लद्रा लायां
 डर्धी-त्या गथो (तएणं सा भद्रा धण्ण सत्थवाहं एजमाण पासइ,
 पासित्ता णो आढाह, नोसम्माणेइ, णो अव्युद्वेह, नो सरीरकुसल
 पुच्छइ) लद्रा सार्थवाही ओ धन्य सार्थवाहने आवता जेथो पणु तेणु तेभने
 आदर कथी नहि, तेभनु स्वागत कथुं नहि, मधुर वाणी वडे तेभने सत्कार्यो नहि,

नो सत्करोति नो सम्मानयति, नो अभ्युत्तिष्ठति नो शरीरकुशलं पृच्छति, अनाद्रियमाणा, अपरिजानन्ती अस्तकुर्वन्ती, असम्मानयन्ती अनभ्युत्तिष्ठन्ती, शरीरकुशलमपृच्छन्ती तुसिणीया' तूष्णीका=मौनारत्नम्बिनी 'परम्मुही' पराङ्मुखी=पतिहूला मुग्धं परास्वर्ग्यं सतिष्ठतीत्यर्थः । ततः खलु स पाप सार्धंवाहो भद्रां भार्यामेवमवादीत्-किष्ण' किं कलु=कर्मणं तव ह देवानुमिये ! न तुही वा न तुष्टि सन्तोषो न वर्तते न इषो वा नानन्दो वा, यमया स्वर्कन=स्वकीयन अथसारेण=बहुपुत्ररत्नादि दानेन 'रायकृष्णामो रामकार्यात्=राजसङ्कटाद् आत्मा खलु विमोहितः ।।

स मुख नही गई-- उठी नहीं, और न उसने उसकी कुशल क्षम पूछी । (अनादायमाणी, अपरिजाणमाणी, अस्वकारेमाणी, असम्मानेमाणी, अण भुष्टेमाणी, शरीरकुशलं अपृच्छमाणी तुसिणीया, परम्मुही संविद्ध) इम तरह अपन प्रति अनादर का भाव प्रदर्शित करने वाली अपना— स्वागत नहीं करम वाली सत्कार नहीं करने वाली सम्मान नहीं करने वाली, उठकर अपने सम्मुख नहीं आनेवाली, शरीर की कुशल क्षेम नहीं पूछने वाली ऐसी भद्रासार्धवादी को पुपचाप मुँह-फेरकर बैठी हुई जब धन्य सार्धवाहने देखा तो (तृण से घण्टे सत्यवाहे भार मारियं एवं बयासी) उस धन्य सार्धवाह ने उस भद्रा भार्या से इम प्रकार कहा—(किष्णं तुग्मं देवाण्युपप ! न तुही वा न हरिसे वा, नाण दे वा ज मण सण अस्वसारे ण रायकृष्णामो अण्ण विमोहण) हे देवानुमिये ! क्या तुझे सन्तोष नहीं हुआ है इयं नहीं हुआ है, वा मैंने बहु मूल्य रत्नादिरूप अर्थसार लेकर राज्य सकट से अपने को मुक्त करवाया है

कैतमा अनेह वस्तुमेवा आधीने सम्मानं कथुं नहि भद्रा भार्या तेभन्ती आमे अहं नहि क्षिणी पणु न होवी कथं तेम न तेहे शेहन्ती कुशलं क्षेमं विशेने प्रभ कथो न होतो । (अनादायमाणी अपरिजाणमाणी, अस्वकारमाणी असम्मानेमाणी अणभुष्टमाणी, शरीरकुशलं अपृच्छमाणी तुसिणीया परम्मुही, संविद्ध) आ रीते धन्य सार्धवाहने तेभन्ना प्रत्ये कान्दरेने भाव जतायनारी स्वागत नहि कनारी सत्कार नहि करनारी सम्मान नहि करनारी, क्षिणी यन्नि आमे सत्कार माटे नहि जतायनारी तेभन्ना शरीरन्ती कुशल अने क्षेमन्ती वात नहि पूछनारी पित्तान्ना पत्नी भद्रा सार्धवाहन्नि जेध त्वादे (तृण से घण्टे सत्यवाहे भार मारियं एवं बयासी) तेभन्ने भद्रा सत्यवाहन्नि भू (किष्णं तुग्मं देवाण्युपप ! न तुही वा न हरिसे वा नाण दे वा ज मण सण अस्वसारेण राय कृष्णामो अण्ण विमोहण) हे देवानुमिये ! शु तने सतोष कथो नथी मे त्वा वजेरे अहु किमती द्रव्य आधीने कन्य सकटधी मुक्ति भेजवी छ शु तने

ततः खलु सा भद्रा धन्यं सार्थवाहमेवमवादीत्—कथं खलु मां देवानुप्रिय ! मम तुष्टिर्वा यावदानन्दो वा भविष्यति 'जेणं' यः खलु त्वं मम पुत्रघातकाय यावत्प्रत्यामित्राय तस्माद् विपुलाद् अशनपानखाद्य-
ग्वाद्यात् संविभागं करोषि ? । ततः खलु= तदनु तच्छ्रुत्वा स धन्यो भद्रामेव
मवादीत्—हे देवानुप्रिये ! नो खलु=नैव 'धम्मोत्ति वा' वर्म इति भा

(तएणं सा भद्रा सत्थवाहं एवं वयासी) इस प्रकार सुनकर भद्रा सार्थ-
वाहीने धन्य सार्थवाह से ऐसा कहा— (कहणं देवानुप्पिया ! मम तुट्ठी
वा जाव आणंदे वा भविस्सइ जेणं तुमं मम पुत्ताघायगस्स जाव पच्चामि
त्तास्स तओ विउलाओ असण ४संविभागं करेमि) हे देवानुप्रिय ! मुझे तुष्टि
यावत् आनंद कैसे होगा जो तुमने (कारावस में) मेरे पुत्रघातक यावत् हार्दिक
शत्रु उम विजय के लिये विपुल मात्रा वाले उस चतुर्विध आहार को विभक्त
कर दिया है। (तएणं से धण्णे भद्द एवं वयासी) ऐना सुनकर धन्यमार्थ
वाहने भद्रा सार्थवाही से ऐसा कहा—(नो खलु देवानुप्पियाए ! धम्मोत्ति वा
तवोत्ति वा कयपडिकयाइ वा लोगजत्ताइ वा नायएत्ति वा घाडिए
वा सहाएइ वा सुहिइ वा तओ विपुलाओ असण ४ संविभागे
कए नन्नत्थं सरीरचित्ताए) हे देवानुप्रिये ! मैंने जो उस
चतुर्विध अशन, पान, खाद्य एवं स्वाद्य रूप चतुर्विध आहार में से विभाग
कर जो विजय चौर को हिस्सा (कारावासमें) दिया हैं वह संविभागकरण-

आ णधु गग्गु नथी ? (तएण सा भद्रा सत्थवाह एव वयासी) आ रीते
धन्य सार्थवाहनी वात सांखणीने लद्दा सार्थवाहीअे तेभने क्खु—(कहन्न देवानु-
प्पिया ! मम तुट्ठी वा जाव आणंदे वा भविस्सइ जेणं तुमं मम पुत्त-
घायगस्स जाव पच्चामित्तस्स तओ विउलाओ असण ४ संविभागं करेमि)
हे देवानुप्रिय ! भने आनंद थाय न केम ? करणु के न्यारे तरे जेलमा भारा
पुत्तना इत्याराने ते पुक्खण प्रमाणुमा अनाववामा आवेला आहारमाथी लाग
आपत्ता इत्ता (त एण से धण्णे भद्द एवं वयासी) त्थारे धन्य सार्थवाह
लद्दा साथीने क्खु—(नो खलु देवानुप्पिए ! धम्मोत्ति वा तवोत्तिवा कय
पडिकइयाइवा लोगजत्ताइ वा नायएत्ति वा घाडिए वा सहाएइ वा सुहिइ वा
तओ विउलाओ असण ४ संविभागे कए नन्नत्थं सरीरचित्ताए)
हे देवानुप्रिये ! मे जे जे विजय योअने पुक्खण प्रमाणुमा अनाववा आवेला
आर जतना अशन, पान, आद्य अने स्वाद्य रूप आहारमाथी जे क्खं पणु लाग
आथ्ये छे ते तेने लाग आपवे जेअये आ जतना अविलाज्जरणु रूप धर्मथी

‘सविभागकरणरूपा धमेः स्यात्’ इति मत्वा, ‘तद्योक्तया’ तप इति वा= स्वभ्या-ऽनौदारिकं तप मविष्यति’ इति मत्वा कथपठिकइयाऽवा’ कृत प्रतिकृतितेति वा=‘कृतस्य प्रत्युपकारोऽयम्’ इति हेतुमुपादाय, भोगजनाइ वा’ लोकयाशति वा ‘लोकभ्यवहारोऽयम्’ इति मत्वा, लोकसज्जया वा ‘नाय एति वा’ शातक इति वा=‘पूर्वापरसम्बन्धिजन इति ज्ञात्वा, ‘नायक’ इति च्छायापक्ष ‘स्वामी’ ति, ‘न्यायद् इति पक्षे ‘न्यायदाता’ इति च मत्वा ‘वाङ्मिर्षा वा’ घाटिक इति वा=‘सहजातमित्र बालमित्रमित्यय, इति कृत्वा, सहाएत्तिवा’ सहाय इतिवा, सहायक=सहचारीति मत्वा, ‘सुष्ठिसि वा’ सुष्ठुइति वा=मिषमिश्रमयम्, इति मत्वा मया तस्माद् विपुलाद् अश्नपान स्वापस्वाद्यात् सविभागो न कृत, किन्तु ‘नन्नस्यसरीरक्षिताप’ नायप्रसरीर चिन्ताया, उच्चारप्रस्रवणपरिष्ठापनरूपशरीरचित्तां विहाय न मया सविभागः

रूप धर्म मानकमर नहीं दिया है मुझे कनोदर तप की प्राप्ति होगी ऐसा मानकर भी नहीं दिया है अथवा प्रत्युपकार के रूपमें भी नहीं दिया है, भोगभ्यवहार की दृष्टि से भी नहीं दिया है, भोगभाजके रूपाल से भी नहीं दिया है, यह हमारा पूर्वापरसहचारी है इस भाव से भी नहीं दिया है, अथवा यह पाप प्रदाता है ऐसा जानकर भी नहीं दिया है, यह हमारा घाटिका है बाल मित्र है, ऐसा मानकर भी नहीं दिया है यह हमें सहायता देनेवाला है ऐसा समझ कर भी नहीं दिया है, यह हमारा मित्र मित्र है ऐसा जानकर भी नहीं दिया है किन्तु कथस शारिरिक चिन्ता के भाव से ही दिया है। प्रयाद मुझे कारावासमें उच्चार प्रस्रवण की बाधने सताया या, तो उसकी

प्रेरणा ने आधे न थी, मने तेथी उन्नाइर तपनी प्राप्ति करे आम आत्मीने पक्ष मे तेने भाग आधे न थी, प्रत्युपकरण रूपमा पक्ष मे तेने भाग आधे न थी वेष्टाआनी दृष्टिमे प्रेरणा ने पक्ष मे तेने भाग आधे न थी, ते भावे पूर्वापर सज्जधी छ आम आत्मीने पक्ष वेष्टाआनी मे तेने भाग आधे न थी ते आम आपनार छ आनु आत्मीने पक्ष तेने भाग आधे न थी, ते अभावे घाटिक छ भाग सज्ज छ आनु आत्मीने पक्ष तेने मे भाग आधे न थी ते मने सहायता करे छ आम समझने पक्ष मे तेने भाग आधे न थी, ते अभावे मित्र मित्र छ आ आत्मीने पक्ष तेने वेष्टाआनी भाग आधे न थी. पक्ष शारीरिक चिन्ता इर क वाना बिचारधी न मे तेने पीताना वेष्टाआनी भाग आधे छ अतमा देता मने उच्चार प्रस्रवणनी मुश्किली सताया करती હતી तेथी ते आधायी

कृतः, शरीरचिन्ताथमेव तस्म सविभागः कृत इति भावः। ततःखलु सा भद्रा धन्येन सार्थवाहेन एवमुक्ता सती 'हृद जान' हृष्टयावत्=हृष्टतुष्टचित्तानन्दिता हर्षवशविसर्पहृदया आपनात् अभ्युत्तिष्ठति, अभ्युत्था । 'कठाकठे' कठा-कठि=कठेन कण्ठं संमेलयेत्यर्थः 'अवयासेड' आश्लिष्यति=आलिङ्गति, आदर-भक्तारादिकं करोति क्षेमकुशलं=कुशलवार्ता पृच्छति च । कुशलपश्चमोपृच्छयः 'ण्हाया' स्नाता=कृतस्नाना 'जाव' यावत् 'कयवलिकम्मा' कृतवर्लिकर्मा=कृत=सम्पादितं बलिकर्म=प्रियागमननिमित्तं पशुपक्ष्यादिप्राणिभ्योऽन्नादिदानरूपं यया सा तथा, 'कयकोउयमंगलपायच्छित्ता' कृतकौतुकमङ्गलप्रायश्चित्ता कृत कौतुकं=दृष्टिदोषादिनिवारणार्थं मयीपुण्ड्रादिकं, मङ्गलं= दुस्स्वप्नादिफलस्याग-

निवृत्ति के भाव से उसे हमने उस चतुर्विध आहार में से विभक्त कर उसे हिस्सा दिया है (तएणं सा भद्रा धण्णेण सत्थवाहेण एव बुत्ता समाणी, हृदजाव आसणाओ अब्भुट्ठेइ अब्भुट्ठित्ता कठाकंठि अवयासेड, खेमकुसलं पुच्छइ) इसके बाद धन्य सार्थवाह के द्वारा इस प्रकार कहे जाने पर हर्षित और सतुष्ट हृदय होती हुई वह भद्रा सार्थवाही आसन से उठ कर बैठी, उठ कर उसका उसने कंठसे आलिङ्गन किया और दुःख प्रादिक क्षेमकुशलकी बात पूछी। (पुच्छित्ता ण्हाया जाव पायच्छित्ता विउलाइ भोगाभोगाइ भुंजमाणी विहरइ) पूछकर फिर उसने स्नान किया यावत् प्रायश्चित्त किया। और विपुल भोगोंको भोगते हुए वह अपना समय आनन्द से व्यतीत करने लगी। यहां "जाव" पद से (कयवलिकम्मा कयकोउयमंगलपायच्छित्ता) "इन पदों का सूचन किया गया है। इनका भाव यह है कि--प्रिय आगमन के निमित्तको लेकर उमने पशु पक्षी

निवृत्त थवा माटे तेने हु पोताना चार जतना आहारमाथी आहार आपतो हुतो (तएणं सा भद्रा धण्णेण सत्थवाहेण एव बुत्ता समाणी हृदजाव आसणाओ अब्भुट्ठेइ, अब्भुट्ठित्ता कंठाकठि अवयासेड, खेमकुसलं पुच्छइ) त्थार णाह भद्रा सार्थवाही ओ धन्य सार्थवाहनी आ वात सालणीने उषित्त अने संतुष्ट हृदया थथने तेणे धन्य सार्थवाहत्तुं आलिगन कयुं अने तेनी क्षेम कुशलनी वात पूछी (पुच्छित्ता ण्हाया जाव पायाच्छित्ता विउलाइ भोगभोगाई भुंजमाणी विहरइ)पूछीने तेणे स्नान अने प्रायश्चित्त कयुं तेमज धन्य सार्थवाहनी साथे विपुल भोग भोगवता तेणे पोतानो वप्पत सुजेथी पसार करवा माउथो अही 'जाव' पदथी ('कयवलिकम्मा कयकोउयमंगलपायच्छित्ता') आ पढोनु सूचन करवामा आबु छि. ओनो अर्थ प्रमाणे छि छे तेणे प्रिय आगमनत

नुकारिणादथ निवारणाय दध्यसतादिग्रहणं तद्व प्रायश्चित्तम्=अवश्यं करणी
यत्वेन यथा सा विपुलान् भोगभोगान् भुञ्जाना सती विहरति=भास्ते स्म ॥४१॥

मूलम्—तएण से विजए तकरे चारगसालाए तेहिं वधेहिं बहेहिं
कसप्पहारेहिं य जाव तण्हाए य लुहाए य परब्भवमाणे कालमासे
काल विञ्चा नरएसु नेरइयत्ताए उववन्ने । सेण तत्थ नेरइए जाए काले
कालोभासे जाव वेयणं पच्चणुभवमाणे विहरइ । से णं ताओ उव्व
ट्ठित्ता अणाइय अणवदग्ग दीहमद्ध चाउरतससारकतार अणुपरिअट्ठि
स्सइ । एवामेव जव्व ! जेणं अम्ह निग्गथो वा निग्गथी वा आय
रियउवज्झायाण अतिए मुक्खे भवित्ता अगाराओ अणगारिय फव्व
इए समाणे विपुलमणिमुत्तिय धणकणगरयणसारेण लुब्भइ से
वि य एव चैव ॥सू० १२॥

टीका—तएण से विजय' इत्यादि ।

तत मल्लु=इतथ स विजयस्तस्कर चारगसालाए' चारकशामापां=
वारागारे सै पूषप्रदर्शितैः 'बधेहिं' व-धैः रज्यादिदहनियन्त्रणरूपैः, 'बहेहिं'
आदि प्राणिषों के लिये आनादि देनेकर पालिकर्म किया । तथा दृष्टे दोष
आदि को निषादन करने के लिये उसने मयोपुद्ग आदि क्रिये तथा
म्वप्नके फल रूप आगन्तुक अरिष्ट आम्हिके निवारण करने के लिय
असन दध्यक्षत आढक ग्रहण किया । ॥४०॥ ११॥

तएणं स विजए तकरे' इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएण) इसक पाद (विजए तकरे) विजय तस्कर—(चारग सालाए)
वारागाममें (तेहिं वधेहिं बहेहिं कसप्पहारेहिं य जाव तण्हाए य लुहाए
निमित्त पशु प ॥ वजेरे प्राणीजोने अन्न वजेरे अपीने अतिअभं कथुं तेभए
दृष्टि दोषथी निवृत्ति आटे तेजे मयीयु- वजेरे क्खो स्वप्नना इणना इपमा
अविध्यमा वनाए अनिष्ट वजेरेनी निवृत्ति आटे तेजे इद्धीं अश्रुत वीधा. (स. ११)

तएण से विजए तकरे' इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएण) त्थाए पडी (से विजए तकरे) विजयधारे (चारगसालाए)
नेतमा (तेहिं वधेहिं बहेहिं कसप्पहारेहिं य जाव तण्हाए य लुहाए य

वधैः=यष्ट्यादिना ताडनरूपैः 'कसप्पहारेद्विय' कशाप्रहारैश्च दिवसेऽनेकवार
कशाघातरूपैः 'जाव' यावत् एवं लत्तादिपरिघातरूपैश्च प्रहारैः, तृष्ण्या
च क्षुधया च 'परम्भवमाणे' परम्भवन्=परिपीडयमानो जर्जरितशरीरः
सन् कालमासे=मृत्युसमये कालं कृत्वा 'नरएसु' नरके पापकर्मिणा
यातनास्थाने 'सूत्रे प्राकृतत्वाद् बहुवचनम्' 'नेरइयत्ताए' नैरधिकतया
नारकत्वेन 'उववन्ने' उपपन्नः=उत्पन्नः । स खलु तत्र=नरके नैरधिको जातः,
कीदृशः ? इत्याह— 'काले' इत्यादि, 'काले' कालः=कृष्णवर्णः 'कालोभासे'
कालावभासः=द्रष्टृणा काल इव=मृत्युरिव अवभासते, यद्वा कालः=श्यामः
अवभासः=दीप्तिर्यस्य स तथा 'जाव' यावत् यावच्छब्देन—'गंभीर
लोमहरिसे भीमे उत्तासणए परमकण्हे वण्णेण' से ण तत्थे निच्च भीए,

य परम्भवमाणे कालमासे कालं किञ्चा नरएसु नेरइयत्ताए उववन्ने)
उन पूर्व प्रदर्शित रज्ज्वादि द्वारा दृढनियत्रणरूप बंधों से यष्ट्यादि द्वारा
ताडन रूप बंधों से, दिवस में अनेक बार कृत कशाघातरूप प्रहारों
से— लत्तादि परिघात रूप प्रहारों से भूख और पियास से परिपीडित
होता हुआ—जर्जरित-शरीर होता हुआ काल अवसर काल कर
के ओर पार करों के यातना स्थानरूप नरकमें नारकी
की पर्याय से उत्पन्न हुआ । (से ण तत्थ नेरइए जाए) वह वहां
ऐसा नैरधिक हुआ कि जो (काले कालोभासे जाव वेयणं पच्चणुमावमाणे
विहरइ) शरीर में कृष्ण वर्ण वाला देखने वालों को मृत्यु जैसा प्रतीत
होता था—अथवा काली दीप्तिवाला । या यावत् शब्द से इस पाठ का
यहां और सग्रह किया गया है । (गंभीरलोमहरिसे, भीमे, उत्तासणए
परमकण्हे वण्णेण से तत्थ निच्च भीए, निच्च तत्थे, निच्च तत्थे,

परम्भवमाणे कालमासे कालं किञ्चा नरएसु नेरइयत्ताए उववन्ने) पड़ेला
वर्णन करवाभा आल्या भुज्ज डोरीओना सभत बंधने लाकडीओ वगेरेने
भार अने दिवसभा घण्टीवार करवाभा आवेला डेरडाओना प्रहारो, लत्ता वगेरेना
प्रहारो भूष अते तरसथी हु भी थतो शिथिल शरीरवाणो थधने आपरे मृत्यु
पाभ्यो अने पापकर्मोना यातना स्थानइय नरकभा नारकीनी पर्यायभा जनभ्यो
(से ण तत्थ नेरइए जाए) नैरधिकनी पर्यायभा ते (काले काओभासे जाव
वेयणं पच्चणुभवमाणे विहरइ) शरीरे ओकठम डणोभेश जेवो अने जेनाराओ
ते मृत्यु जेवो प्रयड लागतो इतो अडी (यावत्) शण्ठथी आ पाठेना सग्रह
थयो छ — (गंभीरलोमहरिसे भीमे उत्तासणए परमकण्हे वण्णेण से

નિષ્ઠ તરથે નિષ્ઠ તસિય, નિષ્ઠ પરમસુહસવદ્ નરગ' इत्येतेषां स
 ग्रह तत्र-‘गमीर’ गम्मीरः=प्रचुर ‘भोमहरिसे’ रोमहर्ष =मयजनितरोमांश
 यस्य स, ‘मीम’ मीम =मयङ्कुरः, अत एव ‘उत्तासणाए’ उत्पासकः=
 मयजनितवृ स्वजनकः, वर्णेन परमकुण्डा -असौ तत्र नित्यं मीतः, नित्य तसिप’
 प्रसित =परमानर्गिमिच्छास प्रापित सन ‘परमसुहसवद’ परमाधुममम्बद्वाम्
 =उत्कृष्टपापकर्मोपनीतां ‘नरगवेयग’ नरकवदनां = नरकमन्थभिघोरयातनां
 ‘पञ्चभुमभमाणे’ प्रत्यनुभवन्=आत्मनः प्रतिप्रवेशतोऽनुभवन् ‘निहर्ष’ विहरति=
 उपतिष्ठते। स खलु=विजयतस्करजीवः ‘तमो’ तस्मात् नरकस्यानात् ‘उब्बट्टिषा’
 उद्वृत्त्य=निस्तृत्य ‘अणाइय’ अनादिकम्=आदि रहितम् अणवदग्ग’ अनवदग्रम्=
 ‘दीहमद’ दीर्घाश्चान=दीर्घमार्गे चतुर्गतिविक्षणम्, दीर्घादम् इति
 च्छायापक्षे तु दीर्घा=अद्वा=कालः उत्सर्पिण्यवसर्पिणी लक्षणो यत्र तत्र दीघका
 यिकमित्यर्थः ‘चाउरत संसारकतार’ चातुरन्त संसारदान्तारं-चातुरन्त=चतुर्गति

નિષ્ઠ પરમસુહસવદ્ નરગ) इन परं का अर्थ इम प्रकार है—इसे वहाँ
 मदा मय रहेता है इमलिये सर्वदा इसे मयजनित रोमांश बना रहता
 है—यह नरक स्वयं मयकर है—इसलिये मय से उत्पन्न होनपाछे दुःख
 का यह उत्पादक है। वर्ण की दृष्टि से यह परम कृष्ण है। यह वहाँ
 नित्य मयशील और अस्त बना रहता है। परमाधुमि देव इसे वहाँ
 नित्य प्राप्त दिया करते है। उत्कृष्ट पाप कर्म के उदय स प्राप्त हुई
 नरक सषष्ठी घोर यातनाओं को आत्माके प्रतिप्रवेश से वह भोगता
 है (से ण तामो उब्बट्टिषा अणाइय अणवदग्गं दीहमद चाउरतस-
 सारकतार अणुपरिअट्टिस्सइ) इसके बाद यह विजय तस्कर का जीव
 उस नरक स्थान से निकल कर अनवद—आदि रहित नाश रहित
 —अनन्त रूप ऐसी चतुर्गति रूप भयावस्था में जिसका कि चतुर्गति रूप

નિષ્ઠ મીપ નિષ્ઠ તરથે, નિષ્ઠ તસિય, નિષ્ઠ પરમસુહસવદ્ નરગ)
 આ પદોનો અર્થ આ પ્રમાણે છે— તેને નરકમાં બીક રહે છે એથી સદા તે
 અમળનક રોમાંચ યુક્ત રહે છે તે પોતે અમથી ઉત્પન્ન હુ અને તે ઉત્પન્ન કરનાર
 છે રહે તે સાવધાણ છે હુએમાં તે નરકમાં અમથીલ અને સતત બની રહે છે
 પરમાધુમિક દેવ તેને સદા ત્યાં નરકમાં ગ્રાસ આપવા રહે છે ઉત્કૃષ્ટ પાપકર્મોને
 દીર્ઘ પ્રાપ્ત થયેલી નરકની અવકાશ મુરકેલીએને તે આત્માના રહેકે રહેક પ્રદેશથી
 એએ છે (સ વ તામો ઉબાટ્ટિષા અણાઈય અણવદગ્ગં દીહમદ્ ચાઉરત
 સસારકતાર અણુપરિઅટ્ટિસ્સઈ) ત્યાર બાદ વિજય ધારને છવ તે ન કસ્યાનથી
 બહાર નીકળીને અનવદિ અનવદિત નાશરહિત અનવરૂપ એવી ચતુરગતિરૂપ આ

રૂપ સંસાર એવ કાનતારં=મહાડરણ્યં, તત્=મવાટત્રીમિત્યર્થઃ, 'અણુરિયટ્ટિ-
મ્મહ' અનુર્થયટ્ટિણ્યતિ=નિરન્તર પરિભ્રમિણ્યતિ । 'એવામેવ' એવમેવ=અનેનૈવ
પ્રકારેણ હે જમ્બુઃ ! યઃશ્વલુ અમ્માકં નિર્ગન્થો વા નિર્ગન્થી વા આચાર્યો
પાધ્યયાનામન્તિકે 'મુંડો' મુણુઃ, દ્રવ્યતો ભાવતશ્ચ મુંડિતો ભૂત્વા અગારાત્=
અનગારિતા ધ્વજિતઃ=પાપ્તઃસન્ વિપુલમણિમૌક્તિકથનકનકરત્નસારેણ
'લુભ્મહ' લુભ્યતિ=મણિમૌક્તિકથનાદિ લુબ્ધો ભવતિ 'સે વિ ય' સોઽપિ ચ
માધુર્વા માધ્વી વા 'એવચેવ' એવમેવ=વિજયતસ્કરવદેવ ચાતુરન્તસંસાર-
કાન્તારે ભ્રમિણ્યતીનિ ભાવઃ ॥મ્ ૦ ૧૨॥

મૂલપ્ર—તેણં કાલેણં તેણં સમણં ધમ્મઘોસા થેરા ભગ-
વંતો જાહ સંપન્ના જીવ પુઠ્ઠાણુપુઠ્ઠિવ ચરમાણા ગામાણુગામં દૂહજ્જમાણા
જેણેવ રાયગિહે નગરે જેણેવ ગુણસિલ્લે ચેહ્ણે તેણેવ ઉવાગચ્છંતિ,
ઉવાગચ્છિત્તા અહાપડિરૂવં ઉગ્ગહં ઉગ્ગિણ્ણિત્તા સંજમેણં તવસા અ-

માર્ગ વહુત લવા ચોડા હૈ અથવા ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણી રૂપ કાલ
જિમ્કા વહુત દીર્ઘ હૈ—પરિભ્રમણ કરેગા । (એવામેવ જંબૂ । જે ણં અમ્હ
નિર્ગંથો વા નિર્ગંથી વા આયરિયઉવજ્જાયાણં અતિે મુઢે ભવિત્તા
અગારાઓ અણગારિયં પન્વહ્ણે સમાણે વિપુલમણિમુત્તયધનકણગ
રયણસારેણ લુભ્મહ સે વિ ય એવ ચેવ) ડસી પ્રકાર સે હેજવૂ । જો
હમારેનિર્ગંથ અથવા નિર્ગંથી સાધુ માન્વી જન આચાર્ય, ઉપાધ્યાય કે
પાસ દ્રવ્ય માત્ર રૂપસે મુઢિત હોકર અગાર સે અનગારી અવસ્થા કો
પાપ્ત કરતે હુએ વિપુલ મણિમૌક્તિક, ધન, કનક, રત્ન આદિ મેં
લુભા જાતે હૈ વે મી ડસી તાહ ચતુર્ગતિરૂપ ડસ મસાર અટવી મેં ભ્રમણ
કરતે રહેમે । ॥મ્ ૦ ૧૨॥

બહુ જ લાભો અને વિસ્તાર પામેલો છે અથવા ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણી રૂપ કાળ
જેમનો બહુ દીર્ઘ છે—પરિભ્રમણ કરશે (એવામેવ જંબૂ ! જે ણ અમ્હં નિર્ગંથો વા
નિર્ગંથી વા આયરિયઉવજ્જાયાણં અતિે મુઢે ભવિત્તા અગારાઓ
અણગારિયં પન્વહ્ણે સમાણે વિપુલમણિમુત્તયધનકણગરયણસારેણ લુભ્મહ
સે વિ ય એવ ચેવ) આ રીતે જ જમ્બૂ । જે અમારા નિર્ગંથ કે નિર્ગંથી સાધુ
સાધ્વીજન આચાર્ય અને ઉપાધ્યાયની પાસે દ્રવ્ય લાવ રૂપથી મુઢિત થઈને અગારથી
અવસ્થાને મેળવતા ખૂબ જ મણિ, મૌક્ટિક, ધન, કનક રત્ન વગેરેમા લોહુપ
થઈ નીચ છે તેઓ પણ આ વિજય તસ્કર જેવા જ છે અને તેઓ પણ આ
પ્રમાણે જ ચતુર્ગતિરૂપ આ સંસાર રૂપી અટવીમા પરિભ્રમણ કરતા રહેશે સુ । ૧૨ ।

પ્પાણં ભાવેમોળા વિહરતિ, પરિસા નિગ્ગયા ધમ્મો કહિઓ, તણં
 તસ્સ ધણ્ણસ્સ સત્થવાહસ્સ ઘટ્ટુજણસ્સ અતિય એમઠ્ઠ સોઝા ણિ
 સમ્મ હમેયારૂવે અજ્ઞાતિય જાવ સમુપજિત્યા—એવ સ્વલ્લ થેરા ભગ
 વતો જાહસપન્ના હહમાગયા હહસપ્પા તા હચ્છામિ ણ થેરે ભગ
 વતે વદામિ નમસામિ ણહાએ જાવ સુદ્ધપ્પવેસાહ મન્નહાહ વત્યાહ
 પવરપરિહિય પાયવિહારચારેણ જેણેવ ગુણસિલે ચેહય જેણેવ થેરા
 ભગવતો તેણેવ ઉધાગચ્છહ, ઉવાગચ્છિત્તા વદહ નમસહ. તણં
 થેરા ભગવતો ધણ્ણસ્સ સત્થવાહસ્સ વિચિત્ત ધમ્મમાહક્કવતિ, તણં
 સે ધન્ને સત્થવાહે ધમ્મ સોઝા એવ વયાસી—સહહામિ ણં ભતે.
 નિગ્ગંથે પાવચણે જાવ પવ્વહય જાવ વહૂણિ વાસાણિ સામન્નપરિયાગ
 પાઉણિત્તા ભત્ત પચ્ચક્કવાહ, પચ્ચક્કિત્તા માસિયાય સલેહ્ણાએ સઠ્ઠિ
 મત્તાહ અણસળાએ છેવેહ, છેદિત્તા કાલમાસે કાલ કિચ્છા સોહમ્મે
 કપ્પે દેવત્તાએ ઉવધન્ને, તત્થણં અત્થેગહયા ણં દેવાણં ચત્તારિ પલિ
 ઓઘમાહ ઠિર્હ પન્નત્તા, તત્થ ણં ધણ્ણન્સ દેવસ્સ ચત્તારિ પલિઓ
 વમાહ ઠિર્હ પણ્ણત્તા, સે ણ ધણ્ણે દેવે તાઓ દેવલોચાઓ આઠક્ક
 ણંભયક્કવણ ઠિહક્કવણં અણતર ચર્યં વહિત્તા મહાવિવેહે વાસે
 સિજ્ઞિહિહ જાવ સઠ્ઠવદુક્કસાણામત્ત કરેહિહ ॥સુ, ૧૩॥

ટીકા—તેણ કાલેણ ઇત્યાદિ તસ્મિન્ કાલે તસ્મિન્ સમયે ધર્મપોષા નામ સ્વ
 ચિરા મગવતો જાતિસમ્પન્ના યાવત્ 'પુરુષાણુપુરુષિ' પૂરોનુ પૂરુષાં ધરન્તઃ=તીર્થંકર

‘તેણ કાલેયં તેણ સમય ણ’ ઇત્યાદિ.

તીર્થાર્ય—(તેણ કાલેણ તેણ સમાયણ) ઉત્ત કાલ, ઉત્ત સમય મેં (ધમ્મપોષા
 નામ થેરા) ધમ્મપોષા નામકે સ્થવિર (મગવતો) ભગવાન (માહ સપન્ના માવ

(તેણ કાલેયં તેણસમયણ) ઇત્યાદિ.

ધર્માર્થ—(તેણ કાલેણ તેણ સમાયણ) તે કાલે અને તે સમયે (ધમ્મપોષા નામ
 થેરા) ધર્મપોષાનાસ્થવિર (મગવતો) ભગવાન (માહસપન્ના માવ પુરુષાણુ

मर्यादया विचरन्तः 'गामाणुगाम' ग्रामानुग्रामम्=एक ग्रामादव्यवधानेनान्य-
ग्रामं 'दूडज्जमाणा' द्रवन्तः=गच्छन्तः यत्रैव राजगृहं नगरं यत्रैव गुणशिलकं
'चेइए' चैत्यम्=उद्यान तत्रैवोपागच्छन्ति, उपाग-य 'अहापडिरुवं' यथाप्रति-
रूप=यथायोग्य=साधुमर्यादाहम् 'उग्गहं' अत्रग्रह=व्रमतेराज्ञाम् 'उग्गिह्मिन्ता'
अवगृह्य=वनपालसकाशान्मार्गायित्वा सयमेन तपसाऽऽत्मानं 'भावेमाणा'
भावयन्तः=वासयन्तो विहरन्ति=तिष्ठन्ति। परिषन्निर्गता। धर्मः कथितः।
ततः खलु तस्य धन्यस्य सार्थवाहस्य बहुजनस्यान्तिके एतमर्थं श्रुत्वा निश्चय
अयमेतद्रूप आध्यात्मिको यावत् समुदपद्यत एव खलु स्थविरा भगवन्तो

पुत्राणुपुत्रि चरमाणा गामाणुगाम दूडज्जमाणा जेणेव रायगिहे नयरे
'गुणसिलए चेइए तेणेव उवागच्छन्ति' जो कि विशुद्ध मातृवंशवाले थे
यावत् तीर्थकरों की परम्परा के अनुसार विहार करते थे। वे एक ग्राम से
दूसरें ग्राम में विहार करते हुए जहां राजगृह नगर और गुणशिलक चैत्य
था वहां आये। उवागच्छिन्ता अहापडिरुव उग्गह उग्गिह्मिन्ता सजमेण तत्रमा
अप्पाण भावेमाणाविहरन्ति) वहां आकर वे साधुजन की मर्यादा के अनुसार
वसति की आज्ञा वहां के वनपालक से मांग कर समय और तपसे अपनी आत्मा
को भावित करते हुए ठहर गये। (परिसा निग्गया, धम्मो कहिओ तएण तस्स
धणस्स सत्थवाहस्स बहुजणस्स अतिए एयमट्ठं सोच्चा णिसम्म इमेयारुवे अज्झत्थिए
जाव समुपज्जित्था) राजगृह नगर से परिषद यहा आई-भगवान् ने उसे धर्म की
देशना दी। इसके बाद उस धन्य सार्थवाह ने अनेक जनों के मुख से इस
अर्थ-भगवदागमन रूप समाचार-को सुनकर-उसे हृदय में अवधारित

पुत्रि चरमाणा गामाणुगाम दूडज्जमाणा जेणेव गुणसिलए चेइए तेणेव
उवागच्छन्ति) के जेओ विशुद्ध मानवशना हुता, अने तीर्थक्षेत्री परपरागत
प्रथा मुज्जण विहार करता हुता तेओ ओक गामथी भीजे गाम विहार करता जथा
राजगृह नगर अने शुषु शिलक चैत्य हुतु त्या आव्या (उवागच्छिन्ता अहा
पडिरुव उग्गह उग्गिह्मिन्ता सजमेण तत्रमा अप्पाण भावेमाणा विहरन्ति)
त्या आवीने तेवो साधुजनोचित मर्यादाने अनुसरता त्याना वन पालकनी पासेथी
वास करवानी आज्ञा मेणवीने तप अने सयमथी पोताना आत्माने लाविक करता
त्या शेकाथा (परिसा निग्गया धम्मो कहिओ तएण तस्स धणस्स सत्थवा-
हस्स बहुजणस्स अतिए एयमट्ठं सोच्चा णिसम्म इमेयारुवे अज्झत्थिए जाव
समुपज्जित्था) राजगृह नगरथी त्या परिषद् ओकही थछ लगवाने परिषद्ने सओधी
ओटवे के धर्म देशना आपी त्यार पछी धन्य सार्थवाहे धण्णा भाणुसोना मोठेथी
लगवाने पधारवाना समाचार सालणीने, तेने हृदयमा अवाधरित करता तेना

प्पाण भावेमोणा विहरति, परिसा निग्गया धम्मो कहिओ, तएण
 तस्स धणस्स सत्थवाहस्स वहुजणस्स अतिप् एधमह सोच्चा णि
 सम्म इमेयारूवे अज्झतिप् जाव समुपजित्था—एव खलु थेरा भग
 वतो जाइसपन्ना इहमागया इहसपत्ता सं इच्छामि णं थेरे भग
 वते वदामि नमसामि ण्हाए जाव सुद्धप्पवेसाइ मङ्गल्लाइ वत्थाइ
 पक्करपरिहिप् पायविहारचारेण जेणेव गुणसिले चेइप् जेणेव थेरा
 भगवतो तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता वदइ नमसइ। तएणं
 थेरा भगवतो धणस्स सत्थवाहस्स विचित्त धम्ममाइक्खति, तएण
 से भन्ने सत्थवाहे धम्म सोच्चा एव वयासी—सइहामि णं भते!
 निग्गंथे पावयणे जाव पव्वइप् जाव वहुणि वासाणि सामन्नपरियाग
 पाउणित्ता भत्त पच्चक्खाइ, पच्चक्खित्ता मासियाए सलेहणाए सट्ठि
 भत्ताइ अणसणाए छेदेइ, छेदित्ता कालमासे काल किच्चा सोहम्मो
 कप्पे देवत्ताए उववन्ने, तत्थणं अत्थेगइया णं देवाणं चत्तारि पलि
 ओवमाइ ठिई पन्नत्ता, तत्थ णं धणस्स देवस्स चत्तारि पलिओ
 वमाइ ठिई पणत्ता, से णं धण्णे देवे ताओ देवलोयाओ आउक्ख
 एणंभवक्खएणं ठिइक्खएणं अणतर चय चइत्ता महाविदेहे वासे
 सिज्झिहिइ जाव सव्वदुक्खाणामस करेहिइ ॥सु. १३॥

टीका—तेण कालेण इत्यादि तस्मिन् काले तस्मिन् समये धर्मपोषा नामस्य
 विरा मगवन्तो जातिसम्पन्ना चावत् 'पुब्बाणुपुब्बि' पूर्वानु पूर्व्या चरन्तः=तीर्थङ्कर

‘तेण कालेणं तेणं समए व इत्यादि।

टीकार्थ—(तेणं कालेण तेण समाएण) उस काल, उस समय में (धम्मपोसा
 नाम थेरा) धर्मपोष नामके स्थविर (मगवन्तो) भगवान् (जाइ सपन्ना जाइ

(तण कालेणं तेणंसमएणं) इत्यादि।

टीकार्थ—(तेणं कालेण तेण समएण) तेषामने ते समये (धम्मपोसा नाम
 थेरा) धर्मपोषनामस्थविर (मगवन्तो) भगवान् (जाइसपन्ना जाइ पुब्बाणु

मर्यादया विचरन्तः 'गामाणुगाम' ग्रामानुग्रामम्=एक ग्रामादव्यवधानेनान्य-
ग्रामं 'दूइजमाणा' द्रवन्तः=गच्छन्तः यत्रैव राजगृह नगरं यत्रैव गुणशिलकं
'चेइए' चैत्यम्=उद्यान तत्रैवोपागच्छन्ति, उपाग-य 'अहापडिख्वं' यथाप्रति-
रूप=यथायोग्य=साधुमर्यादाहम् 'उग्गहं' अवग्रहं=व्रमतेराज्ञाम् 'उग्गिह्मिन्ता'
अवग्रहं=वनपालसकाशान्मार्गयित्वा सयमेन तपसाऽऽत्मानं 'भावेमाणा'
भावयन्तः=वासयन्तो विहरन्ति=तिष्ठन्ति। परिषन्निर्गता। धर्मः कथितः।
ततः खलु तस्य धन्यस्य सार्थवाहस्य बहुजनस्यान्तिके एतमर्थं श्रुत्वा निश्चय्य
अयमेतद्रूप आध्यात्मिको यावत् समुदपद्यत एव खलु स्थविरा भगवन्तो

पुत्राणुपुत्रि चरमाणा गामाणुगाम दूइजमाणा जेणेव रायगिहे नयरे
गुणसिलए चेइए तेणेव उवागच्छति) जो कि विशुद्ध मातृवंशवाले थे
यावत् तीर्थकरों की परम्परा के अनुसार विहार करते थे। वे एक ग्राम से
दूसरे ग्राम में विहार करते हुए जहां राजगृह नगर और गुणशिलक चैत्य
था वहां आये (उवागच्छिता अहापडिख्व उग्गह उग्गिह्मिन्ता सजमेण तपसा
अप्पाण भावेमाणाविहरन्ति) वहां आकर वे साधुजन की मर्यादा के अनुसार
वसति की आज्ञा वहां के वनपालक से माग कर सयम और तपसे अपनी आत्मा
को भावित करते हुए ठहर गये। (परिसा निग्गया, धम्मो कहिओ तएण तस्स
धणस्स सत्थवाहस्स बहुजनस्स अतिए एयमट्ठं सोच्चा णिसम्म इमेयारूवे अज्झत्थिए
जाव समुपज्जित्था) राजगृह नगर से परिषद् यहा आई-भगवान् ने उसे धर्म की
देखना दी। इसके बाद उस धन्य सार्थवाह ने अनेक जनों के मुख से इस
अर्थ-भगवदागमन रूप समाचार-को सुनकर-उसे हृदय में अवधारित

पुत्रि चरमाणा गामाणुगाम दूइजमाणा जेणेव गुणसिलए चेइए तेणेव
उवागच्छति) हे जेओ। विशुद्ध मानव शता हुआ, अने तीर्थक्षेत्रानी पर परागत
प्रथा मुज्ज विहार करता हुआ तेओ ओके गामथी भीजे गाम विहार करता जथा
राजगृह नगर अने गुण शिलक चैत्य हुतु त्या आव्या (उवागच्छिता अहा
पडिख्वं उग्गह उग्गिह्मिन्ता सजमेणं तपसा अप्पाण भावेमाणा विहरन्ति)
त्या आवीने तेओ साधुजनोचित मर्यादाने अनुसरता त्याना वन पालकनी पासोथी
पास करवानी आज्ञा भेजवीने तप अने सयमथी पोताना आत्माने लाविक करता
त्या शोधया (परिसा निग्गया धम्मो कहिओ तएण तस्स धणस्स सत्थवा-
हस्स बहुजनस्स अतिए एयमट्ठं सोच्चा णिसम्म इमेयारूवे अज्झत्थिए जाव
समुपज्जित्था) राजगृह नगरथी त्या परिषद् ओकड़ी थळ लगवाने परिषद्ने सओधी
ओटवे हे धर्म देखना आपी त्थार पछी धन्य सार्थवाहे धणु माणुसोना भोटथी
लगवानेने पधारवाना समाचार साभणीने, तेने इइयमा अवाधरित करता तेना

जातिसम्पन्ना इहागता, इहसम्पन्ना, तद् इच्छामि खलु स्थविरान् भगवन्तां यन्मे नमस्यामि। स्नातः यावत् शुद्ध मयेदयानि माहुरयानि घञ्जाणि 'पवर परिहिण्' पवरपरिहिता=प्रवर यथास्याचया सुपुद्गुतयेत्यर्थः परिहित=वृत्त परिहितप्रवरवत्तः सन् 'पायविहारचारेण' पादविहारचारेण=पादाभ्यां सञ्चरणेन यमैव गुणशिल्लकं चैतय यमैव स्थविरा भगवन्तस्मैशोषागच्छति, उवागत्य वदते नमस्यति। ततः खलु स्थविरा भगवन्तो धन्यस्य मार्गवा हस्य विचित्र धर्ममामाख्याति। ततः खलु स धन्य मार्गवाहो धर्मं भुत्वा एषमवादीत्-अहमामि खलु मदन्त। निर्ग्रन्थ प्रवचन यावत् प्रवर्जितः यावद्

कर-इम प्रकार को यह आध्यात्मिक यावत् मनोगत सकल्प उत्पन्न हुआ। (एष खलु घरा-भगवन्तो जाइसपन्ना इहमागया इहसपने, त इच्छामि णं घेरे भगवन्ते वदामि नमसामि) स्थविर भगवन्त जो भाति सपन्न है यहां भाय हुए हैं यहां सम्पन्न हुए हैं। अतः मैं चाहता हूँ कि मैं उन्हें वदू-नमन करूँ। ऐसा विचार कर उसने (हाए, जाव सुदुप्पवेसाइ मगरसाइ पत्याइ पवर परिहिण्) स्नान किया-यावत् शुद्ध मयेदय करने योग्य, मंगल रूप वस्त्रों को पहिना (पाय विहारचारेण जेणेव गुणसिल्ल केइए जेणेव घरा भगवन्तो तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छिस्ता वदइ नमसइ) पहिन कर फिर वह पैदम ही महां गुणशिल्लक चैतय और स्थविर धर्मघोष भगवन्त विरानमान ये कहा गया। भाकर उसने उन्हें वंदन किया नमस्कार किया। (तएण घरा भगवन्तो घणस्स सत्यवाइस्स विचित्र धम्मामाखलति) इसके बाद उन स्थविर भगवन्तने धन्य सोर्यवाहको विचित्र धर्म का उपदेश दिया। (तएण से घण्णे सत्यवाइ

भनभां आ बलने। आध्यात्मिक जने भनोजत सकल्प उद्भवन्ते—(एष खलु घेरा भगवन्तो जाइसपन्ना इहमागया इहसपत्त तं इच्छामि णं घेरे भगवन्ते वदामि नमसामि) काही सपत्त स्थविर भगवन्त आ पधारता छे सम्पन्न तथा छे जेही भने धम्म थाय छे के हु तेभने वहु जने नमन केउ आ प्रभावे विचार करिने तेभने (हाए, जाव, सुदुप्पवेसाइ मगरसाइ पत्याइ पवरपरिहिण्) स्नान भुत्वा भगवान् पासो ज्वा भोज्य शुद्ध वस्त्र पहिना (पायविहारचारेण जेणेव गुणसिल्ल केइए जेणेव घेरा भगवन्तो तेणेव उवागच्छइ उवागच्छिस्ता वदइ नमसइ) पहिने तेजो पजयी आहीते तथा उज्जुशिल्लक थाय जने स्थविर धर्मघोष भगवन्त विराजमान हुत्वा तथा तथा पद्धोभीने तेजोभी भगवानने वइन जने नमस्कार क्यो। (तएण घेरा भगवन्तो घणस्स सत्य वाइस्स विचित्र धम्मामाखलति) त्थार पछी ते स्थविर भगवन्ते धन्य सोर्यवाहने अज्जुत हीते धर्म-देशना आपी। (तएण से घण्णे सत्यवाइ धम्मं सोवा

बहूनि वर्षाणि श्रामण्यपर्यायं पालयित्वा भक्तं प्रत्याख्याति, प्रत्याख्याय मासिकया संलेखनया पण्डितं भक्तानि अनशनेन छिनत्ति, छित्त्वा कालमासे कालं कृत्वा सौधर्मे कल्पे देवत्वेन उपपन्नः। तत्र खलु अस्त्येककानां देवानां चत्वारि पल्योपमानि स्थितिः प्रज्ञप्ता, तत्र खलु धन्यस्य देवस्य चत्वारि पल्योपमानि स्थितिः प्रज्ञप्ता। स खलु धन्यो देवस्तस्मादेवलोकात् आयुः

धम्म सोच्चा एवं वयासी) इसके बाद उस धन्यस्यार्थवाहने धर्म सुनकर उस प्रकार कहा—(सद्वहामि णं भंते निग्गंथे पावयणे जाव पव्वडए जाव बहूणि वासाणि सामन्नपरियाग पाउणित्ता भत्तं पच्चक्खाइ) हे भदंत ! मैं निर्गन्थ प्रवचन को श्रद्धा करता हूँ। यावत् वह प्रव्रजित हो गया। बहुत वर्षों तक उसने श्रामण्य पर्याय का पालन किया—बाद में उसने चतुर्विध भक्त को प्रत्याख्यान कर दिया।—(पच्चक्खित्ता मासियाए संलेहणाए सट्ठि-भत्ताइ अणसणाए छेदेइ) प्रत्याख्यान करके १ एक मास की संलेखना से उसने ६० भक्तों को अनशन द्वारा छेद दिया—(छेदित्ता कालमासे कालं किच्चा सोहम्मं कप्पे देवत्ताए उव्वन्ने) छेदकर फिर वह मृत्यु के अवसर आने पर मरा—और मर कर सौधर्म कल्प में देव की पर्याय से उत्पन्न हो गया। (तत्थण अत्थेगइयाणं देवाण चत्तारिपलिओवमाइ ठिई पणत्ता) वहां कितनेक देवों की चार पल्योपमप्रमाणस्थिति कही गई है सो (तत्थणं धण्णस्स देवस्स चत्तारिपलओवमाइ ठिई पणत्ता) इसमें धन्यकुमार देवकी वहां चार

एव वयासी त्थार पछी धर्म—द्वेषनानु श्रवणु करीने धन्य सार्थवाहे कहु—सद्वहामि ण भंते निग्गंथे पावयणे जाव पव्वडए जाव बहूणि वासाणि सामन्नपरियाग पाउणित्ता भत्तं पच्चक्खाइ) हे भदंत ! निर्गन्थ प्रवचनमाहु सारी पेटे श्रद्धा धरावु छु आ रीते धन्य सार्थवाहु प्रव्रजित थय गया धणु वर्षो सुधी तेओओ श्रामण्य पर्यायनु पालन कयुं त्थार भाद तेभणु अतुविध भदंतनु प्रत्याख्यान कयुं (पच्चक्खित्ता मासियाए संलेहणाए सट्ठि भत्ताइ अणसणाए छेदेइ) प्रत्याख्यान करीने ओक भडिनानी सलेखनावडे तेभणु साछि भदंतोनु अनशन वडे छेदन कयुं (छेदित्ता कालमासे कालं किच्चा सोहम्मं कप्पे देवत्ताए उव्वन्ने) छेदन कयां भाद मृत्युने वण्णत न्यारे आव्यो त्थारे तेओ भरणु पाभ्या अने भरणु पाभीने सौधर्म कल्पमा देवनी पर्यायथी तेओ उत्पन्न थया (तत्थ णं अत्थेगइयाणं देवाण चत्तारि पलिओवमाइ ठिई पणत्ता) त्या डेट-लाक देवानी स्थिति चारपल्योपम प्रमाणु नेटली छे (तत्थ णं च धण्णस्स देवस्स चत्तारिपलिओमाइ ठिई पणत्ता) आ रीते धन्यकुमार देवनी स्थिति त्या आ

क्षयण म्यितिसयण मयक्षयण 'अणतर' अनन्तरम्—मन्तररहित व्यवधान
रहित ययन्तरीरं 'चइत्ता' त्यक्त्वा महाविदेहे वप' सेत्स्यति यावत्—यावच्छ
ब्देन मोत्स्यते मात्स्यति परिनिर्वास्यति, सर्वं दु खानामन्तं करिष्यमि । सु १५।

मूलम्— जहा ण जवू ! धण्णेण नो धम्मो ति वा जाव
विजयस्स तक्करस्स तमो विउलाओ असणपाणखाइमसाइमाओ
सविभागे कए, नन्तत्थ सरीरसारक्खणट्ठाए । एवामेव जवू ! जेण
अम्ह निग्गथे वा निग्गथी वा जाव पव्वइए समाणे ववगयण्हा
णुम्मइणपुप्फगधमल्लालकारविभूसे इमस्स ओरालियसरीरस्य नो वन्त
हेउ वा रूवहेउविसयहेउ वा असण पाण खाइम साइम आहार
माहारेइ, नन्तत्थ णाणदसणचरिस्ताण वहणयाए, से ण इहलोए
चेव वहूण समणाण समणीण सावगाण य साविगाण य अच्चणिजे
वदणिज्ज, पूयणिज्जे, पज्जुवासणिजे भवइ, परलोए वि य ण नो
वहूणि हत्थच्छेयणाणि य वन्नेच्छेयणाणि य नासाच्छेयणाणि य,

परम की स्थिति हुई। (म र्ग धने देव ताओ देवलायाओ आउवन्वणमव
वन्वण ठिइक्खण अणतर यय चइत्ता महाविदेहे वास सिज्झिइि जाव सव
सव्वदुपत्ताममत्त करेइइ) व पन्थदेव उस दखलाक से आयु क क्षय स,
म्यिति के क्षय स मय क क्षय से, आतर शरीर का छोड़कर महाविदेह
क्षेत्र में (गत्व होकर वहाँ स सिद्ध पद प्राप्त करेंगे) । यहाँ यावत् पद स
'मात्स्यते मात्स्यति, परिनिर्वास्यति सर्वं दु खानामन्तं करिष्यति' इस पाठका
संग्रह हुआ है । ॥सूत्र १३॥

पम्ह नेट्ठी यउ (स र्ग धन्ने देव ताओ देवलोपाओ आउवन्वण मववन्वण
ठिइक्खण अणतर यय चइत्ता महाविदेहे वासे सिज्झिइि जाव सव
दुपत्ताममत्त करेइइ) ते पन्थदेव ते बोधी आमुप्य क्षय, स्थिति क्षय अने भावना
क्षय यथा पटी शीरस्से त्याज करीने म्हाविदेह क्षेत्रमा उत्पन्न धम्मि तथा भिद
पद भेगवथे । अदी यावत् पटी 'मात्स्य त मोत्स्यति परिनिर्वास्यति सर्वं दु खाना
मामन्तं करिष्यति' आ पाये अत्र द यथे उ ॥ सु. १३ ॥

एवं हियय उप्पाडणाणि य, वसणुप्पाडणाणि य, उल्लंघणाणि य
पाविहिइ, अणाइयं च णं अणवदग्गं दीहमच्चं चाउरंतसंसाग्कंतारं
वीइवइस्सइ जहा व से धण्णे सत्थवाहे। एवं खलु जंबू! समणेणं जाव
संपत्तेणं दोच्चस्स णायज्झयस्स अयमट्ठे पणत्ते—त्तिवेमि।सू. १४।

॥ विइयं णायज्झयणं समत्त ॥ २ ॥

टीका—‘जहाण जंबू’ इत्यादि। ‘जहाण’ यथा खलु=येन प्रकारेण हे
जम्बू! धन्येन सार्थवाहेन ‘नो’ न ‘धम्मोत्ति वा’ धर्मइति वा मत्वा यावत्
‘सुहृद्’ इति वा मत्वा विजयाय तस्कराय तस्माद् विपुलाद् अशनपानखा-
द्यस्वाद्यात् संविभागः कृतः, नान्यत्र शरीरस्वरक्षणार्थाय-शरीरसंरक्षणं विद्याय
अशनादि संविभागो न कृत इत्यर्थः एवमेव हे जम्बू! यः खलु अस्माकं
निर्गन्थो वा निर्ग्रन्थी वा ‘जाव’ यावत्-आचार्योपाध्यायानामन्तिके मुण्डो
भूत्वा अगाराद् अणगारिता प्रव्रजितः सन् ‘ववगयक्काणुम्मदणपुप्फगंधम-

‘जहा ण जंबू!’ इत्यादि।

टीकार्थ—(जहाणं जंबू!) हे जंबू जिस प्रकार (धण्णेणं सत्थवाहेणं)
धन्य सार्थवाहने (नो धम्मोत्ति वा जाव विजयस्स तक्करस्स तओ विउलाओ
असणपाणखाइमसाइमाओ सविभाग कए) धर्म नहीं मानकर यावत् मित्र
नहीं मानकर विजय तस्कर के लिये उस विपुल अशन, पान, खाद्य स्वाद्य
रूप आहार में से विभाग किया (नन्नत्थ सरीरसारक्खणट्ठाए) केवल
अपने शरीर की रक्षा के निमित्त। (एवामेव जंबू! जेण अम्मं निगगंथे
वा निगगंथी वा जाव पव्वइए समाणे ववगयक्काणुम्मदणपुप्फगंधमल्लालंकार-
विभूसे) इसी तरह हे जंबू! जो हमारे निर्ग्रन्थ साधु वा निर्ग्रन्थी साध्वियां

‘जहा ण जंबू!’ इत्यादि।

टीकार्थ—(जहाण जंबू!) हे जंबू! जेवी रीते (धण्णे ण , सत्थवाहेण)
धन्यसार्थवाहे (नो धम्मोत्ति वा जाव विजयस्स तक्करस्स तओ विउलाओ
असणपाणखाइमसाइमाओ सविभागं करेइ) पोतानी इए के पोतानो मित्र
ऐवुं डंठ न णाणुता विजय तस्करने भाटे विपुल अशन पान, आद्य अने स्वाद्यइए
अहारभाथी लाग डरी आये। (नन्नत्थ सरीरसारक्खणट्ठाए) ते इक्षत पोताना
शरीरनी रक्षा भाटे ए (एवामेव जंबू! जेण अम्मं निगगंथे वा निगगंथी वा
जाव पव्वइए समाणे ववगयक्काणुम्मदणपुप्फमल्लालंकारविभूसे) आ प्रभाणु
ए एणु डे! जेअभारा निर्अथ साधु डे निर्अथ साध्वीओ आचार्य डे उपाध्यायनी

मल्लास कारविभूते' व्यपगतस्नानो मर्दनपुष्पगन्धमास्त्राण्डकारविभूतः, तत्र-
 'वृषगा' व्यपगता=परित्यक्ता- 'ह्यणुम्मवण स्नानम्=देशतः सर्वतो वा शरीर
 सस्काररूपम् उन्मदन=तैलादिभिः शरीरसंमर्दनम् 'पुष्प' पुष्पाणि=जपादि
 कुसुमानि 'मल्ल' मास्य=पुष्पमाला 'अलकार' अलङ्काराणि=मणिमुक्तापाव
 नानि, तैर्विभूता=शरीरशोभा येन स तयोक्तः-परित्यक्तस्नानादिसर्वभृद्भार
 शोभा इत्यर्थः अस्त्यौदारिकशरीरस्य 'वण्णहेउ वा' वण्णहेउवे=कान्त्याद्यर्थम्,
 'रुवहेउ वा' रूपहेतवे=भाकृति सौन्दर्यार्थम्, 'विसयहेउ वा' विषयभोगार्थ
 मश्न पान स्वाद्य स्वाद्यम् एतद्दूषं चतुर्विधमाहारं 'नो' न 'आहारेइ आह
 रति, औदारिकशरीरस्य वण्णदिनिमित्तमाहारं न करोतीति भावः 'ननत्थ-
 णाण्णवदसणचरिणाणं वण्णयाए' नो यत्र ज्ञानदर्शनचरित्राणां वदतायाः=
 ज्ञानादिरत्नप्रत्यागपनाया अन्यत्र न, ज्ञानापाराधन विद्याग्राहारं न करोति
 किन्तु समयमात्रनिर्वाहार्थमेव करोतीति वाच्यम् । सः स्वच्छ निर्ग्रन्थो वा
 निर्ग्रन्थी वा इहलोके चैव यद्गुणं भ्रमणानां भ्रमणीनां भावकाणां च 'अव-

हं वे अ चार्य उपाध्याय के समीप आगारअवस्था से अनगार अवस्था
 धारण कर स्नान, उन्मर्दन, पुष्प, गन्ध, माला, अलकार इन से शारीरिक
 शोभा करने का परित्याग कर (इमस्स ओरासियसरीरस्स नो
 वण्णहेउ वा रुवहेउ वा विसयहेउ वा असण, पाण, स्वाइम साइम
 आहारमाहारेइ नन्नत्थ णाणवदसण चारिणां वण्णयाए) इम औदारिक
 शरीर की कांति के निमित्त, भाकृति की सुन्दरता के निमित्त, अपना
 विषयभोगों का भोगने के निमित्त अद्यान, पान, स्वाद्य और स्वाद्य रूप
 चतुर्विध आहार नहीं करते हैं किन्तु ज्ञान दर्शन और चारित्र को बढ़ाने
 के लिए करते हैं (से वं इहलोए चैव यद्गुणं सन्नपण सममीनं साव

पासेभी आगार अवस्थाभाभी अनगार अवस्था धारण करीने स्नान, उन्मर्दन, पुष्प;
 अ धमाणा वरेणांवे वगेरेभी शरीरने शबुआरुं छेदीने (इमस्स ओरासियसरी
 रस्स नो वण्णहेउ वा वहेउ वा विसयहेउ वा असणं पाणं
 स्वाइम, साइम आहारमाहारेइ नन्नत्थ णाणवदसणचारिणां वण्णयाए)
 आ औदारिकरूपने कतिबाण्ण अनपक्व भाटे, भाकृतिने सुद्ध जनाववा भाटे अद्यवा विषय
 वेगेगे वेअववा भाटे अद्यान, पान, आद्य जने स्वाद्यरूप आ अतन्ना आकाशे इत्या
 नभी पञ्च ज्ञान, इशान जने आदिभनी सिद्धि भाटेअ वेगेगे आकाश वगेरे करे छे
 (भगं इहलोए चैव यद्गुणं सममार्गं समणीणं सावगाणय साविगाणं य अरुचमिज्जे

णिज्जे' अर्चनीयः=माननीयोऽभ्युत्थनादिना, वंदणिज्जे' वन्दनीयः स्तुतियोग्यो गुणोन्कीर्तनादिना, 'पूयणिज्जे' पूजनीयः=आदरणीयश्चरणस्पर्शादिना, 'पज्जुवासणिज्जे' पर्युपासनीयः=सेवनीय आहार वस्त्रपात्रादिभिर्भवति । परलोकेऽपि च खलु=भवान्तरेऽपि 'बहूणि' बहूनि=बहुविधानि 'हत्थच्छेयणाणि य' हस्तच्छेदनानि=करकृन्तनानि, 'कणच्छेयणाणि य' कर्णच्छेदनानि च 'नासाच्छेयणाणि य' नासाच्छेदनाणि च, एवं 'हिययउप्पाडणाणि य' हृदयोत्पाटनानि च=हृदयविदारणानि 'वसणुप्पाडणाणि य' वृषणोत्पाटनानि च=अण्डकोषविदारणानि 'उल्लंघणाणि य' उल्लम्बनानि च उत्त=ऊर्ध्वप्रदेशे वृक्षशाखादौ लम्बनानि=वन्धनानि उल्लम्बनानीत्यर्थः 'नो' न 'पाविहिइ' प्राप्स्यति पूर्वोक्तदुःखानि न लप्स्यतइति भावः । 'अणाइय' अनादिकम्=आदिरहितं च खलु 'अणवदग्ग' अनवदग्रम्=अनन्तम्, दीहमद्धं' दीर्घाध्वानं=चतुर्गतिलक्षणं दीर्घमार्गम्,

गाण य साविगाण य अचणिज्जे वंदणिज्जे, पूयणिज्जे, पज्जुवासणिज्जे भवइ, परलोए वि य णं नो बहूणि हत्थच्छेयणाणि य कणच्छेयणाणि य नासाच्छेयणाणि य एवं हिययउप्पाडणाणिय वसणुप्पाडणाणि य उल्लंघणाणि य पाविहिइ) वे निर्ग्रन्थ साधु और निर्ग्रन्थ साध्वि या महाराज इस लोकमे अनेक श्रमण और श्रमणीयो के श्रावक और श्राविकाओं के माननीय होते है, वदनीय होते हैं, पूजनीय होते हैं पर्युपासनीय होते हैं तथा परलोकमे वे हस्तच्छेदसे कर्णच्छेदसे, नासिकाच्छेदसे वचते हैं । उनके हृदय नहीं विदारें जाते हैं, अण्डकोष उनके नहीं विदारें जाते हैं न वे ऊर्ध्व प्रदेशरूप वृक्षादिकों की शाखा पर ही लटकाये जाते हैं । इस पूर्वोक्त समस्त दुःखोंसे वे परे रहते हैं । (अणाइयं च णं अणवदग्गं दी

वदणिज्जे, पूयणिज्जे, पज्जुवासणिज्जे भवइ, परलोए वि य णं नो बहूणि हत्थच्छेयणाणि य कणच्छेयणाणि य नासाच्छेयणाणि य एवं हिययउप्पाडणाणिय वसणुप्पाडणाणि य उल्लंघणाणि य पाविहिइ) ते निर्ग्रन्थ साधु अने निर्ग्रन्थ साध्वीओ (भिक्षारज) आ जगतमा श्रमणु अने श्रमणीओना तेमज्ज श्रावक अने श्राविकाओनी वच्चे सन्मान युक्त पद भेजवे छे अने तेओ वंदनीय, पूजनीय अने पर्युपासनीय होय छे, तथा परलोकमा तेवा साधु-साध्वीओ हस्तच्छेदथी भन्थी जाय छे तेमना हृदय अने अण्डकोषो विहीणुं करवाभां आवतां नथी अने तेमने ओया वृक्षानी शाखाओ उपर पणु लटकाववाभा आवता नथी उपर डहेवाभा आवेला भधा दु जोथी तेओ मुक्त रहे छे (अणाइयं च णं अणवदग्गं दीहमद्धं चाउरंतसंसारकंतारं

दीर्घांश्च वा=दीर्घकालिकम्, 'चातरत ससारकंसारं' चातुरन्त संसारकान्तरं=चातुर त=चतुर्गतरूपं ससार एव कान्तरं=महारण्य, तत्-अटवीमित्यर्थ 'वीक्षस्व' व्यतिवृत्तिमिष्यति=व्यतिक्रमिष्यति मोक्षं यास्यतीति भावः, कथम्? यथा स धन्य सार्थवाह । अत्र दृष्टान्तयोजना वैवम्—

✓ इह मनुष्यक्षेत्र राजगृहनगररूपम् तत्र साधुजीवो धन्यसाधवास्वरूपः । शरीर शब्दादिषिष्यमवृत्त मदविमयचौर । अनुपमानन्दजनकत्वेन सयम पुत्र । समितिगुप्तिवपः शीलान्याभरणानि । तसारो जीर्णोद्यानम् । आसन्नरूपा भग्नकूप । तत्र=असन्नपाश्वर्यभत्वादि प्रवृत्तिरूपनिवृत्तपरिवृत्तो मायामृपादिरूपा मालुकाकम् । अन्त्यादशापमद प्रमेदो सर्पाः । जीवशरीरयोरविभागे

इमं च चातरतससारकान्तरं वीक्षस्व इति जहा व स धने सत्यवाहे एव सल्लु जव । समणेन माय स्वप्नेन दोषस्म णायज्जगणस्म आयमद्वे पणसे-स्सियमि) नेम जीव ही अनादि-अनन्त इति चतुर्गतरूपं वीक्षमार्गं पाली भगवती का उल्लेखन कर देंगे । जैसे धन्यसाधवाह करेगा । इस दृष्टान्त को योजना यहाँ इस प्रकार करनी चाहिये । यह मनुष्य क्षेत्र रामधानी व नगर के समान है । इसमें धन्य सार्थ की तरह ये साधुरूप जीव हैं । पण्डितरूप विषयोमे प्रवृत्त हुआ यह शरीर विजय चौर के स्थानापन्न हैं । अनुपम आनन्द का जनक होने से सयम ही यहाँ पुत्र है । समिति, गुप्ति वर तथा शील ये सब आभरण हैं । जीर्ण उद्यान की तरह यह ससार व । आसन्नही इसमें जीर्णरूप जैसा है । असन्न पाश्वर्य आदिकों की प्रवृत्तिरूप निवृत्त से परिवृत्त हुआ मायामृपादिरूप मालुका रक्ष है । इसमें १८ पाश्व्यान के भेद प्रमेद ही सर्प हैं । जीव और शरीर का अविभाग

वीक्षस्व इति जहा व स धने सत्यवाहे एव सल्लु जव । समणेन माय स्वप्नेन दोषस्म णायज्जगणस्म आयमद्वे पणसे-स्सियमि) अथा लोको न जन्तादि अनन्त रूप चतुर्गतरूपं वीक्षमात्रवाणा अवाटवीने अजाजगो नेम के धन्य साधवाह योताना महाभगवती सिद्धि भगवती आ दृष्टात अही आरीते रथ कृपाभा आवे है—
आ मनुष्य जगत गृहनगर नेवु है आ जगत्मा धन्यसाधवाहनी नेम मनु ३५ लोको है शब्द वगेरे विषयोभा प्रवृत्त धनु शरीर विजय वाहनी नेम है उत्तम गुण आपना होवा लक्ष मयम न आ मनुष्य जगत भागे पुत्ररूप है समिति गुप्ति तप तेमय शीव आ लप्ता आलस्यो है जगत लुप्त दृष्टान नेवु है आ जगत आरूपधर्मो है ते १८ लो दूषो है असन्न पाश्वर्य वगेरेनी प्रवृत्तिरूप निवृत्त ही चित्तगयेतो मायामृपावगेरे रूप-मात्राका है आभा अक्षर पाप यानोभा है अने उपमेद १ साध है लक्ष अने शरीरनु अविभाज्य है ने अवग्रहान है

નાવસ્થાન હૃદિવંધનમ્, કર્મપરિણામો ભૂપઃ કર્મપ્રકૃતઃ રાજપુરુષાઃ, મનુ
 ળ્યાયુષ્કવંધહેતવઃ સ્વલ્પાપરાધાઃ, પ્રતિલેખનાદિ ક્રિયા મલમૂત્રપરિત્યાગરૂપાઃ,
 પ્રતિલેખનાદિ ક્રિયાર્થં હિ શરીરં પ્રવર્તતે, તન્નાઽઽહારાદિદાનં વિના પ્રવર્તિતું
 ન પ્રભવતિ, અતો વિજયચોરસ્થાનીયસ્ય શરીરસ્યાઽઽહારાદિદાનં પ્રતિલેખનાદિ
 ક્રિયાર્થમેવેતિ । પન્થકદાસચેટકસ્થાનીયઃ—પ્રકૃતિભદ્રકઃ સાધુઃ । યતઃ—સ
 ભક્તાદિકમાનીયં દદાતિ । મદ્રાસાર્થવાહીરૂપા આચાર્યાઃ । તે હિ આહારા-
 દિભિઃ શરીરપોષણપરં સાધુમુપાલમ્ભયન્તિ, તદા સાધુર્ભોજનકારણં ક્ષુધાવે-

રૂપ સે જો અવસ્થાન હૈ વહી હૃદિવંધન હૈ । કર્મપરિણામ રાજા ઔર
 કર્મ કી પ્રકૃતિયાં રાજપુરુષ હૈ । સ્વલ્પ અપરાધ મનુષ્યાયુ કે વધ કે હેતુ
 હૈ મલમૂત્ર પરિત્યાગરૂપ પ્રતિ લેખનાદિ ક્રિયાઈ હૈ । પ્રતિલેખનાદિ ક્રિયા
 કરનેકે લિયે શરીર હી પ્રવર્તિત હોતા હૈ । પરન્તુ જવતક इसे આહારાદિ
 ન દિયા જાય તત્તતક इसकी प्रवृत्ति उनके करने के लिये नहीं हो सकती
 હૈ । इस लिये विजयचोर के स्थानापन्न इस शरीर को जो आहारादि का
 देना होता है वह उससे प्रतिलेखनादि क्रिया कराने के लिये ही होता
 હૈ । पन्थदासचेटक के जैसा प्रकृति से भद्र परिणाम वाला साधुजन है ।
 क्योंकि वह भक्तादि लाकर देता है । मद्रा सार्थवाही की तरह आचार्य
 महाराज है । क्योंकि वे आहारादिद्वारा शरीर के पोषणमें तत्पर हुए
 साधुओंको उपालंभ—उलहना देते हैं । उस समय साधुजन इसका कारण

તે જ 'હૃદિવંધન' છે અહીં કર્મનું પરિણામ રાજા અને કર્મની પ્રકૃતિઓ રાજપુરુષ છે
 સ્વલ્પ અપરાધ મનુષ્યના આયુષ્યના બંધનો હેતુ છે મળમૂત્ર પરિત્યાગરૂપ પ્રતિલે-
 ખના વગેરે ક્રિયાઓ છે શરીર જ પ્રતિલેખના વગેરે ક્રિયાઓ કરવા માટે પ્રવૃત્ત થાય
 છે પણ જ્યાં સુધી આ શરીરને આહાર વગેરે અપાતો નથી ત્યાં સુધી આ શરીર
 મળમૂત્રના ત્યાગ માટે પ્રવૃત્ત થતું નથી વિજયચોરના સ્થાને મૂકાયેલા આ શરીરને
 જે આહાર વગેરે આપવામાં આવે છે, તે પ્રતિલેખના વગેરે ક્રિયાઓ કરાવવા માટે
 જ આપવામાં આવે છે પાથકદાસ ચેટક જેવો ઉત્તમ સ્વભાવવાળો માણસ સાધુજ-
 નનના સ્થાને મૂકી શકાય કેમકે તે ભોજન વગેરે લાવીને આપે છે ભદ્રા સાર્થવા-
 હીની જેમ આચાર્ય મહારાજ છે કેમકે તેઓ આહાર વગેરેથી પોતાના શરીરને
 પુષ્ટ બનાવનારા સાધુઓને ઉપાલભ (હપકો) આપે છે તે વખતે સાધુઓ આહારનું
 કાળજીપૂર્વક (ભૂખ) વેદનાથી નિવૃત્તિ બતાવે છે ત્યારે તેઓ (આચાર્ય) સતુષ્ટ થઈ જાય
 છે સયમ યાત્રાના નિર્વાહ માટે એટલે કે સમયથી જીવન પસાર કરવા માટે જ સાધુઓ
 આહાર કરે છે આ પ્રમાણે સપૂર્ણ ખીજા અંત્યયનનો આ નિષ્કર્ષા રૂપે અર્થ સ્પષ્ટ

નાદિ નિષેદયતિ, એવં નિષેદિતેસત્યાધાર્યાઃ પરિવૃષ્ટા મથન્તિ, સાપચઃ સ ય
મયામા નિર્વાહાર્યમેતદ્દાર કુર્વન્તીતિ સમગ્રાધ્યયનસ્ય નિષ્કૃપ્તોઽર્થઃ । ✓

એવં સ્વલુ કે મમ્બુઃ ! મમળેન મગવતા યાવત્ મોહાં સમ્પાપ્તેન દ્વિતીયમ્પન-
સંઘાટાલ્પસ્ય જ્ઞાતાધ્યયનસ્યાયમથઃ પ્રજ્ઞાત 'ચિથેમિ' ઇતિ પ્રતીમિ, પૂર્વેત્ । સુ ૧૪ ।

ઇતિ ઓ વિશ્વવિસ્તાર-જગદ્ગ્રહ-પ્રસિદ્ધવાચકપઠ્યદશા માપાક-
સ્થિતલલિતકલ્પાલાપક-પ્રયિદ્ધાદગધવધનૈરુપન્યનિર્માપક-
વાદિમાનમર્દક ઓ જ્ઞાતુસ્થાપતિ કોન્દાપુર રાજમદત્ત-જૈન
શાસ્ત્રાચાર્યવપૂષિત-કોન્દાપુરરાજગુરુ-બાલદાસ
વારી-જૈનાચાર્ય-જૈનધર્મદિવાકરપૂજ્યશ્રી-
વાસીલાસમતિચિરધિતાયા 'જ્ઞાતાધર્મકથા
સૂત્રાધ્યાનગારધર્મામૃતવર્ણિયા
સ્વાધ્યાસ્યાધ્યાયાંદિતીય-
મધ્યયન સમ્પૂર્ણમ્ । ૨ ।

જુઘા વેદના આદિ હૈ એસા જય કદ દેતે હૈ તો વે સંતુષ્ટ હો જાતે હૈ ।
સંયમ યાત્રા કે નિર્વાહ કે સિયે હી સાધુજન આદાર કરતે હૈ । સ
પ્રકાર ઉસ સમગ્ર અધ્યયન કા યહ નિષ્કર્ષાર્થ નિકલતા હૈ ।

હસ તરહ હૈ જમ્બુ ! મોક્ષમે સંપાદ હુય મમથ મગવાન મહારીરને
સંઘાટાલ્પ જ્ઞાતાધ્યયન કા યહ અર્થ પ્રકૃષિત કિયા હૈ એસા મૈ કહતા હૂં ।
“ચિથેમિ” સમ વર્તો કી વ્યાસ્યા પહિલે મધ્યયનમે કી હો મા જુકી હૈ ।
અત યહી નહી કી ગઈ હૈ । “સુત્ર ૧૪”

જૈનાચાર્ય-જૈનધર્મદિવાકર પૂજ્યશ્રી-વાસીલાસમતિ મહારાજકૃત 'જ્ઞાતાધ
ર્મકથા' સૂત્ર કી અનગારધર્મામૃતવર્ણિની વ્યાસ્યાકા
વૃત્તરા અધ્યયન સમાપ્ત ॥ ૨ ॥

કરવામાં આવ્યો છે

આ રીતે કે જમ્બુ ! મોક્ષમાં સંપાદ થયેલા મમથ ભગવાન મહાવીર સંઘાટાલ્પ
જ્ઞાતાધ્યયનનો ઉપર લખ્યા સુષ્ટ્વ અર્થે બતાવ્યો છે આ કુ વને કહુ છે 'ચિથેમિ'
આ વર્તોની વ્યાખ્યા પ્રથમ અધ્યયનમાં કરવામાં આવી છે ॥ સુત્ર ૧૪ ॥

જૈનાચાર્ય-જૈનધર્મદિવાકર પૂજ્યશ્રી-વાસીલાસમતિ મહારાજ કૃત
'જ્ઞાતાધર્મકથા' સૂત્ર ની અનગારધર્મામૃતવર્ણિની વ્યાખ્યા
ત બીડ અધ્યયન સમાપ્ત ॥ ૨ ॥

તૃતીયાધ્યયનમારમ્ભતે.

દ્વિતીયાધ્યયને વિષયકપાયાદાવાસક્તસ્ય દોષા, અનાસક્તસ્ય ગુણા ઉપદિષ્ટાસ્તેન ચારિત્રશુદ્ધિઃ કર્તવ્યેતિ પ્રતિવોધયિતુમ્, અથાસ્મિન્નધ્યયને સશક્તિનિઃશક્ત્યોર્દોષગુણા ઉપદિષ્યન્તે, તેન સયમશુદ્ધિકારણીભૂત—સમ્યક્ત્વશુદ્ધિઃ કર્તવ્યતયા પ્રતિવોધયતિ, તત્રેદ ગુપ્તેષ્વમૂત્રમાહ—

મૂલમ્—જઙ્ગણં મંતે ! સમણે ણં ભગવયા મહાવીરેણં વિઙ્ગય અજ્ઞયણસ્સ ણાયાધમ્મકહાણં અયમદ્દે પન્નત્તે, તદ્વિઅસ્સ ણં મંતે ણાયજ્ઞયણસ્સ કે અદ્દે પણ્ણત્તે ? ॥સૂ. ૧ ॥

ટીકા—‘જઙ્ગણં મંતે !’ इत्यादि

यदि खलु भदन्त ! श्रमणेन भगवता महावीरेण द्वितीयस्याध्ययनस्य ज्ञाताधर्मकथानामयमर्थः प्रज्ञप्तः, तृतीयस्य खलु भदन्त ! ज्ञाताध्ययनस्य कोऽर्थः प्रज्ञप्तः ? । सर्वं सुममम् ॥मूत्र १ ॥

તીસરા અધ્યયન પ્રારંભ

દ્વિતીય અધ્યયનમાં, વિષય કપાય આદિમાં આસક્ત હુએ વ્યક્તિ કે દોષ તથા તેમાં આસક્ત હુએ વ્યક્તિ કે ગુણ ઉપદિષ્ટ હુએ હૈં । હસસે ત્યાં ત્યાં સમજાયા હૈ કે ચારિત્ર કી શુદ્ધિ અવશ્ય હી કરની ચાઠિયે અથ હસ તૃતીય અધ્યયનમાં જો શંકા સહિત હૈ ઓર જો શંકા રહિત હૈ તેન દોનોં કે દોષ ઓર ગુણ કહતે હૈ । હસસે સયમ કી શુદ્ધિમાં કારણી-ભૂત જો સમ્યક્ત્વ કી શુદ્ધિ હૈ ત્યાં કર્તવ્ય હૈ ત્યાં વાત પ્રતિવોધિત હોતી હૈ । ત્યાં વાત ત્યાં સૂત્રકાર સમજાતે હૈ—હસકે તિયે તે હસ આરંભ વોધક સૂત્ર કો કહતે હૈ—જઙ્ગણં મંતે ! इत्यादि

તૃતીય અધ્યયન પ્રારંભ

બીજા અધ્યયનમાં વિષયકપાય વગેરેમાં આસક્ત થયેલા માણસના દોષો તેમજ અસક્ત થયેલા માણસના ગુણો બતાવવામાં આવ્યા છે આ રીતે બીજા અધ્યયનમાં મુખ્યરૂપે એજ વાત સમજાવવામાં આવી છે કે ચારિત્રની શુદ્ધિ ચોક્કસ કરવી જોઈએ આ ત્રીજા અધ્યયનમાં જે માણસો શકાશીલ અથવા શકા રહિત છે, તે બંનેના ગુણો કહેવામાં આવ્યા છે. એથી સંયમની શુદ્ધિ માટે શરણુરૂપ જે સમ્યક્ત્વની શુદ્ધિ છે તે જ કર્તવ્ય છે, આ વાત સમજાવ છે સૂત્રકાર અહીં એજ વાત સમજાવે છે તેઓ સમજાવતા આરંભ બોધક પહેલું સૂત્ર કહે છે—જઙ્ગણં મંતે ! इत्यादि ।

सुधर्मास्वामी जम्बू स्वामिनमा—‘एव खलु जम्बू इत्यादि—

मूलम्—एव खलु जम्बू ! तेण कालेण तेण समणेण चपा

नाम नयरी होत्था वसओ, तीसेण चपाए नयरीए वहिया उत्तर
पुरत्थिमे दिसिभाए सुभूमिभाए नाम उज्जाणे होत्था, सव्वोउय
पुप्फफलसमिद्धे सुरम्मे नदणवणे इव सुह सुरभिमीयलच्छायाए
समणुवद्धे, तस्स ण सुभूमिभागस्स उज्जाणस्स उत्तरओ एगदेसमि
माल्लया कच्छए वन्तओ, तत्थ ण एगा वणमऊरी दो पुट्ट परि
यागये पिट्ठही पट्टरे निव्वणे निव्वहए भिन्नमुट्ठिप्पमाणे मऊरी
अडए पसवइ पसवित्ता सएणं पक्खवाएण सारक्खमाणी सगो
वमाणी सविट्ठेमाणी विहरइ ॥ सू २ ॥

‘एव खलु जम्बू, इत्यादि

टीका—वस्मिन् फाले तस्मिन् समये चम्पानाम नगरी आसीत्
यणंके=वर्णनप्रपः चम्पानगर्या वर्णनं प्रागुक्तम्, ‘तीसण’ तस्याग्रम्पाया

टीकार्थ—(मते) हे भद्रत (जइण समणेण भगवया महावीरेण) यत्ति
धमण भगवान् महावीरने (एहायाधम्मकइण विइय अज्झयणस्स) ज्ञाता धर्म
कथा के द्वितीय अध्ययन का (अधमद्वे पण्यले) यह माध-अर्थ प्रस्वित
रिया है तो (तअस्म ण मते ! णायस्सअणम्म के अट्टे पण्यले) द्वितीय
ज्ञाताध्ययन का क्या अध प्रकट किया है। इस प्रकार मनु स्वामी की
वात सुनकर धर्मार्थ स्वामीने उनसे कहा कि—‘सू १’

टीकार्थ—(मते) हे भद्रत। (जइण समणेण भगवया महावीरेण
धमण भगवान् महावीरे (एहायाधम्मकइण विइयअज्झयणस्स) ज्ञाता धर्म
कथा के द्वितीय अध्ययनने (अधमद्वे पण्यले) आ माध-अर्थ निरूपित की है तो
(तअस्म ण मते ! णायस्सअणम्म के अट्टे पण्यले) द्वितीय ज्ञाता अध्ययनने
श्री अध ज्ञानने है ? आ रीत जणु स्वामीनी वात भावणीने सुधर्मास्वामीने
तेभने १७२-के प्रश्न १७

नगर्या वहिरुत्तरपौरस्थे दिग्भागे सुभूमिभागं नामोद्यानमासीत् तत्
 कीदृशमित्याह—‘सर्वोद्यपुष्पफलसमिद्धे’ सर्वतूकपुष्पफलसमृद्धम्—
 वसन्तादिबृहद्भुजनिर्गुष्पफलादिसम्यन्नम्, सुरम्यम्—अतिशयरमणीय,
 नन्दनवनवत् ‘सुहसुरभिसीयलच्छायाए’ शुभसुरभि—शीतलछायाया—तत्र
 ‘सुह’ शुभा—शोभना ‘सुरभि’ सुगन्धिः ‘सीयलं’ शीतला च या छाया
 तथा ‘समणुबद्धे’ समनुबद्धम्—युक्तम्, तस्य खलु सुभूमिभागस्योद्यानस्य
 ‘उत्तरओ’ उत्तरतः—उत्तरदिशा यामित्यर्थः ‘एग देसंमि, एकदेशे—एकस्मिन्

‘एवं खलु जंबू ! तेणं कालेणं इत्यादि ।

टीકાર્થ—(જંબૂ ! એવં સ્વલુ) હે જંબૂ ! તુમ્હારે પ્રશ્ન કા ઉત્તર ઇસ પ્રકાર હૈ—(તેણં કાલેણં તેણ સમણ ચંપા નામં નયરી હોત્થા) ઉસ કાલમેં ઉસ સમયમેં ચંપા નામકી નગરી થી (વન્નઓ) ઇસકા વર્ણન પહિલે ક્રિયા જા ચુકા હૈ । (તીસેણ ચંપાએ નયરીએ વહિયા ઉત્તરપુરત્થિમે દિસિમાએ સુ-ભૂમિમાએ નામં ઉજ્જાણે હોત્થા) ઉસ ચંપા નગરી કે બાહર ઈશાન કોણમે સુભૂમિભાગ નામકા ઉદ્યાન થા । (સર્વોડય પુષ્પફલમિદ્ધે સુરમ્મે નદણવણે ઇવ) યહ સમસ્ત ઋતુઓં કી શોભાસે સમૃદ્ધ થા—આર્થાત્ સમસ્ત ઋતુ સંબન્ધી ફલપુષ્પાદિકોં સે યહ સમ્પન્ન થા અતિશય રમણીય થા । નદન-વન કે સમાન યહ (સુહસુરભિ સીયલચ્છાયાએ સમણુબદ્ધે) શુભ, સુરભિ ઓર શીતલ છાયાસે યુક્ત થા । (તસ્સ ણ સુભૂમિભાગસ્સ ઉજ્જાણસ્સ ઉત્તરઓ એગદેસંમિ માલુયાકચ્છાએ વન્નઓ) ઉસ સુભૂમિભાગ ઉદ્યાન કી

‘એવં સ્વલુ જંબૂ ! તેણ કાલેણં’ ઇત્યાદિ ॥

ટીકાર્થ—(જંબૂ ! એવં સ્વલુ) જંબૂ ! તમારા પ્રશ્નનો જવાબ આ પ્રમાણે છે—(તેણ-કાલેણં તેણ સમણ ચંપા નામ નયરી હોત્થા) તે કાળે અને તે સમયે ચંપા નામે નગરી હતી (વન્નઓ) તે નગરીનું વર્ણન પહેલા કરવામા આવ્યું છે. (તીસેણ ચંપાએ નયરીએ વહિયા ઉત્તરપુરત્થિમે દિસિમાએ સુભૂમિમાએ નામં ઉજ્જાણે હોત્થા) તે ચંપાનગરીની બહાર ઈશાન કોણમા સુભૂમિભાગ નામે ઉદ્યાન હતો. (સર્વોડયપુષ્પફલસમિદ્ધે સુરમ્મે નદણવણે ઇવ) તે ઉદ્યાન સમસ્ત ઋતુઓની શોભાથી યુક્ત હતું એટલે કે બધી ઋતુઓના ફળો અને પુષ્પોથી તે સમ્પન્ન હતું અને તે બહુ જ રમણીય હતું નદન વનની જેમ તે (સુહસુરભિસીયલચ્છાયાએ સમણુબદ્ધ) શુભ સુરભિ અને શીતળ છાયાવાળું હતું (તસ્સણં સુભૂમિભાગસ્સ ઉજ્જાણસ્સ ઉત્તરઓ એગદેસંમિ માલુયાકચ્છાએ વન્નઓ) તે સુભૂમિ ભાગ ઉદ્યાનની ઉત્તર દિશાએ એક તરફ માલુકા કચ્છનામે વન હતું તે માલુકા કચ્છનું વર્ણન

भागे मालुकाश्लक आसीत्, वर्णक वर्धनं = मालुकाश्लकस्य वर्धनं
मत्रैव द्वितीयाध्ययनेऽभिहितम् ।

‘तस्य न तत्र खलु एका वनमयूरी द्वे-द्विसमयके ‘पुट्टे’ पुष्टे-वर्धिते
‘परियागए’ पर्यायागते-पर्यायेण प्रवृत्तिकालक्रमेण आगते प्रवृत्तिकालमात्रे
इत्यर्थः, परियागए-इत्यत्र यकारभोग्य प्राकृतस्वात् ‘पिडुडी पडरे’
पिण्डोष्ठी पाण्डुरे तत्र-पिडु पिष्टस्य-ताण्डुलवर्णस्य ‘उष्ठी’ पिण्डो उड्ड
पाण्डुरे घाछे ये ते तथा ‘निबणे’ निर्गणे-सतरहिते ‘निरुपडते-उपद्रव
-रहिते ‘मिनमुट्टिपमाणे’ मिनमुट्टिपमाणे तत्र ‘मिन्न’ मिन्ना मध्यपरिका
यां मुष्टिः सा प्रमाण यथास्ते तथा ‘मऊरी मंडए’ मयूराण्डके मयूरो
त्पादके अंडे ‘पसवइ’ प्रसूते-जनयति, प्रसूय-जनयित्वा ‘सणज पसव
वाणण’ स्वकृत पक्षपातेन भण्डोपरि स्त्रीयपक्षाच्छादनेन ‘सारपवमाणी’

उत्तर दिशामे एक और मालुक कच्छनाम का वन था । इस मालुका कच्छ
का वर्धन इसी शास्त्र के द्वितीय अध्ययनमें किया जा चुका है । (तत्त
ण एगा वनमऊरी दो पुट्टे मऊरी मंडए पसवइ परियागए) उस वृक्षक्रम एक
वन मयूरो ने दो पुष्ट मयूर उत्पादक अंड उत्पन्न किये । ये दोनों अंडे
उसने मिन्न मिन्न समयमें अर्थात् एक पहिले और पर दूसरा उनके
उसी समय बादमें मगुल किये थे । (पिडुडो पडुरे) य दोनों ही तंदुल
पूर्व की पिठी-पिण्डो-के समान फल थे । (निबणे निरुपडते मिन
मुट्टिपमाणे) बिना मिमा सल के थे । उपद्रव रहित थे । और मध्यपरिक
पोरी मुष्टि के घराघर थे । (पसविता सणज पववाणण सारपवमाणी
संगोषमाणी सवट्टमाणी विहरइ) मसक करके उसमें उन दोनों मयू
रात्पादक अंडों की भवन पंखों के द्वारा आच्छादन करके अर्थात् उन
दोनों अंडों को भवन पंखों के नीचे रख और उन पर पंखों का पसार

जाता सूत्रना जीव अध्ययनभां कश्चाभा आन्धु ॐ (मध्यम एगा वनमऊरी दो
पुट्टे मऊरीमंडए पसवइ परियागए) ते अष्टुप्त कश्चाभा अेक वननीडेवे ने मुष्टेण
अेधने उत्पन्नकरनाश अेवा ने एंय भूमा आ एंय तेने अेक पडी अने अेकडेडे
अेक पडेवा अेम अुध अुध वजते भूमां कत्ता (पिडुडो पडुर) अने एंयअेवा अेवाभा
वेदना पीटनी अेम पण्ड दत्ता (निबणे निरुपडते मिन्नमुट्टिपमाणे) ते अने
एंयअेवा दत्त वअरन्ता उपद्रव रहित अने वच्च पोटी भूमीनी अतअर दत्ता
(पसविता सणज पववाणण सारपवमाणी संगोषमाणी सवट्टेमाणी विहरइ)
एंय भूमा आद अने भूमात्पाद तेडेवे पाजे प्रअरीने अने एंयने अेवाअी

संरक्षन्ती रक्षां कुर्वन्ती, 'संगोवेमाणी' संगोपायन्ती-उपद्रवतः परिरक्षन्ती 'संठे-
माणी' सम्बेष्टयन्ती पोषयन्ती समन्तात् पक्षौरावृत्य वर्धयन्ती विहरति । सू. २ ।

मूलम्—तत्थणं चंपाए नयरीए दुवे सत्थवाहदारगा परि-
वसन्ति तं जहा—जिनदत्तपुत्ते य सागरदत्तपुत्ते य सह जायया सहवड्ढि-
यया सहपंसुकीलियया सहदारदरिसी अन्नमन्नमणुरत्तया अन्नमन्नमणु-
व्वयया अन्नमन्नच्छंदाणुवत्तया अन्नमन्नहियइच्छियकारया अन्नम-
न्नेसु गिहेसु किच्चाइं करणिज्जाइं पच्चणुभवमाणा विहरन्ति. ॥ सू. ३॥

'तत्थणं' इत्यादि,

टीका—तत्र खलु चम्पायां नगर्यां द्वौ सार्थवाहदारकौ परिवसतः तद्यथा
—जिनदत्तपुत्रश्च सागरदत्तपुत्रश्च, तौ विशेषयति 'सहजायया' सहजातकौ
—समानजन्मकालत्वात् 'सह वड्ढियया सहवर्द्धितकौ—सार्धमेव वृद्धिमुपगतत्वात्
'सहपंसुकीलियया' सह पांशुक्लीडितकौ समानकाले बूली क्रीडाकरत्वात्
'सहदारदरिसी' सहद्वारदर्शिनौ सह द्वारदर्शिनौ सह सार्धमेव परस्परं
गृहयोर्द्वारे दृष्टुं शीलं ययोः तौ तथा—सहदारदर्शिनौ—इति छायापक्षे
समानकालकृतविवाहौ 'अन्नमन्नमणुरयया' अन्योऽन्यमनुरक्तकौ—पर-

कर रक्षा की—उपद्रवों से उन्हें बचाया चारों तरफ से उन्हें पक्षों से
आवृत कर उनका पोषण किया ॥ सू. २ ॥

टीकार्थ—(तत्थ ण चंपाए नयरीए) उस चंपा नामकी नगरीमें (दुवे सत्थ
वाहदारगा परिवसन्ति) दो सार्थवाह दारक रहते थे । (तंजहा) वे ये
हैं—(जिनदत्तपुत्ते य सागरदत्तपुत्ते य) एक जिनदत्त का पुत्र दूसरा
सागरदत्त का पुत्र (सहजायया सहवड्ढियया सहपुसकीलियया सहदार-
दरिसी अन्नमन्नमणुरत्तया अण्णमन्नमणुव्वयया अण्णमन्नच्छंदाणुवत्तया

ढाक्षिने तेमनी रक्षा करी उपद्रवोत्थी छंडाने भयाव्या, बोभेर छंडाने पाओत्थी ढाक्षिने-
यावृत्त करीने—तेओत्तु पोषणु करु ॥ सूत्र २॥

'तत्थण चंपाए नयरीए' इत्यादि ।

टीकार्थ—(तत्थण चंपाए नयरीए) ते चंपा नामे नगरीमा (दुवे सत्थ-
वाहदारगा परिवसन्ति) ये सार्थवाह दारके (पुत्रे) रहते हैं (तंजहा)
तेओ आ प्रमाणे छे—(जिनदत्तपुत्ते य सागरदत्तपुत्ते य) ओके जिनदत्तने
पुत्र अने भीजे सागरदत्तने पुत्र (सह जायया सह वड्ढियया सह पुंसकीलियया
सहदारदरिसी अन्नमन्नमणुरत्तया अण्णमन्नमणुव्वयया अण्णमन्नच्छंदाणुव-

स्परं स्नेहवतौ 'अन्नमन्नमनुकरयथा अन्योऽन्यानुव्रजकौ-परस्पराभिमामानुव-
'तिनौ अन्नमन्नद्वियश्छिद्यकारया अन्योऽन्यद्वयेमितकारकौ परस्पर
चित्तानुकूलकारिणौ 'अन्नमन्नसु गिहेसु अन्योऽन्यगृहयो 'किञ्चाइ करणि
ज्जाइ' कृत्यानि करणीयानि कृत्यानि=उचितकार्याणि करणीयानि=मांसपार्जन
क्यानि गृहमयपानि 'पण्णुमवमाणा' मत्पनुमवन्तौ कृवन्तौ विहरन्ति । सू ३।

मूलम्— तप णं तेसि सत्थवाहदारगाण अन्नया
कयाइ पगयओ सहियाण समुवागयाण सन्नि सन्नाणं सन्निविट्ठण
इमेयारूवे मिहो कहासमुखावे समुप्पज्जित्था ज ण देवाणुप्पिया।
अम्ह सुह वा दुक्ख वा पवज्जावा विदेसगमण वा समुप्पज्जइ

अन्नमन्नद्वियश्छिद्यकारया अन्नमन्नेसु गिहेसु किञ्चाइ करणिज्जाइ पण्णु-
मवमाणा विहरन्ति) ये दोनों एक साथ ही उत्पन्न हुए थे । एक साथ
ही पड़े हुए थे । साथ ही साथ खेले कूदे थे । साथ ही साथ इन दोनों
का चिराह हुआ था । अतः इन्हीं सब बातों को लेकर इन दोनों का
आपसमें बड़ा अभिर स्नेह था । जहाँ कहीं भी एक जाता था तो दूसरा
भी उसके साथ जाता था । कोई किसी की इच्छा के विरुद्ध काम नहीं
काता था अर्थात् ये दोनों परस्परमें एक दूसरे के अभिप्रायानुसार वर्तन
करते थे । परस्परमें ये दोनों एक दूसरे के विल के अनुकूल हो पहचान
दिया करते थे । यहाँ तक कि इन दोनों के स्नेह की अनुश्रुति पढ़ा
हुई थी कि ये आपस में एक दूसरे के परके करने योग्य कारणों का
भी कर दिया करते थे । म ३ ॥

वाता अन्नमन्नद्वियश्छिद्यकारया अन्नमन्नेसु गिहेसु किञ्चाइ करणि
ज्जाइ पण्णुमवमाणा विहरन्ति) ते जने जेही साथे जन्म्या हुना जेही साथे
मोटा भया हुत्ता, जने जेही साथे रम्या हुत्ता तेजो जनेनां सज पण्णु साथे साथे व
वया हुत्ता आ जधी जातेने दीपे ते जनेमां जेक जीव्य उपर जुहुव प्रेम हुते
अमे त्या जेकने जन्म्यु होय त्यारे जीव्य पण्णु नेनी साथे मोहस अमे व होय जने
माही-जेक पण्णु जेकजीवने बिपरीत काम कस्ता व न हुत्ता जेठे के तेजो जेक जीव्यना
भन मुक्कल वर्तता हुत्ता जेक जीव्यना जितने अनुकूल व तेजो काम कस्ता हुत्ता
आ जनेने प्रेम जेठे सुधी पढाये हुते के तेजो जने जेक जीव्यना वस्तु
अन्ध भोज्य काम पण्णु करी आपता हुत्ता ॥२५॥ ३॥

तन्नं अम्हेहि एगयओ समेच्चा णित्थरियव्व त्तिरुहु अन्नमन्न
मेयारूवं संगारं पडिसुणेंति, पडिसुणित्ता सकम्मसपउत्ता जाया
यावि होत्था. ॥ सू. ४ ॥

टीका—‘तत्थ ण इत्यादि—तत्र खलु तयोः सार्थवाहदारकयोरन्यदा
कदाचित् ‘एगयओ’ एकनः कस्मिंश्चित् एकस्मिन्स्थाने ‘सहिंयाणं सहितयोः
—मिलितयोः ‘समुवागयाण’ समुपागतयोः एकतरस्य गृहे प्राप्तयोः ‘सान्नम
न्नाणं’ सन्निषण्णयो’ उपविष्टयो ‘सन्निविट्ठाणं’ सन्निविष्टयोः एकस्मिन्
स्थले संमिलिततया स्थिरमुत्वासनतयाच स्थितयोः ‘इमेयारूवे’ अयमे
तूपः वक्ष्यमाणस्वरूपः ‘मिहो क्हासमुल्लावे’ मिथः कथासमुल्लापः, तत्र
‘मिहो क्हा’ मिथः कथा—परस्परकथा तस्या ‘समुल्लाव’ समुल्लापः जल्पो यस्य
स तथा ‘समुप्पज्जित्था’ समुपपद्यत अभवत् ‘जण’ यत् खलु देवानुप्रियः
‘अम्हं’ आचयाः सुखं वा दुःखं वा ‘पव्वज्जा’ प्रवज्ज्या वा पर्यटन—गमनो ग

‘तएणं तंसि सत्थवाहदारगाण’ इत्यादि ॥

टीकार्थ—(तएण) इसके बाद (अन्नया कयाइ) किमी समझमें
(एगयओ सहिया णं) किसी एक स्थलमें मिले हुए (समुवागयाणं)
एक दूसरे के घरमें प्राप्त हुए (सन्निसन्नाणं, सन्नि विट्ठागइमेयारूपे
मिहो क्हासमुल्लावे समुप्पज्जित्था) अच्छी तरह बैठे हुए, अच्छी तरह
एक स्थल पर मिलकर सुग्वरूप से स्थित हुए । (तंसि सत्थवाहदारगाण)
उन सार्थवाह पुत्रों को (इमेयारूवे मिहो क्हासमुल्लावे समुप्पज्जित्था) इस
तरह यह वक्ष्यमाण मिथो कथा समुल्लाप उत्पन्न हुआ ।—परस्पर की गोष्ठी में
उन लोगोंने इस प्रकार विचार किया (अम्हं सुहं वा दुक्खं वा पव्वज्जा
वा विदेसगमणं वा समुप्पज्जइ) अपन दोनों चाहे सुखमें रहे या दुःखमें

‘तएणं तंसि सत्थवाहदारगाण’ इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएणं) त्थार भाव (अन्नया कयाइ) डोल्क वधते (एगयओ सहि-
याणं) डोल्क अेक स्थाने संयुक्त थयेला (समुवागयाणं) अेक भीलना घरमा अेकठा
थया (सन्निसन्नाणं सन्निविट्ठाणं इमेयारूवेमिहो क्हासमुल्लावे समुप्पज्जित्था)
तेअो जने त्था सारी रीने जेठा अने अेकज स्थाने अेक भीलथी मणीने प्रसन्नता
अनुभवी (तंसि सत्थवाहदारगाण) ते सार्थवाह पुत्रोने (इमेयारूवे मिहोक्हा-
समुल्लावे समुप्पज्जित्था) आ प्रभावे अेक भीलनी साथे प्रेमपूर्वक वार्तालाप करता विचार
उद्भव्यो—अेटले डे तेअो जनेअे आ प्रभावे विचार क्यो डे—(अम्हं सुहं वा दुक्खं
वा पव्वज्जा वा विदेसगमणं वा समुप्पज्जइ) अमे जने जेले सुभमा उड़ीशु

यथम् विदग्धगमन-व्यापाराण्येषा 'समुत्पन्ना' समुत्पद्येत सवेत् 'तन्न'
 तत्त्वल्ल 'अम्हेहि आवाभ्या एगयभो' एक एव 'समेधा' समेत्य
 मिलिषवा कार्य, नित्यरियव्वं' निस्सरितव्यम् पारयितव्य कर्तव्यमि
 त्यर्थ 'तिकट्टु' इति कृत्वा अयोन्य परस्पर, एमद्वं-एतादृशम् 'संगार'
 मङ्गलम् पडिमुणेति' प्रतिभाणुम स्वीकृत्य प्रतिभुत्व-स्वीकृत्य 'सकम्म'
 सपउत्ता म्मकम्मसम्पुत्तौ-स्वकार्यपरायणौ जातौ चाप्यमृताम्, स्व स्वकाय
 कारणोत्सुगौ स्वगृह जगत्पुरिस्पय ॥ सूत्र ४ ॥

मृमम्—तत्थण चपाप् नयरीए देवदत्ता नाम गणिया
 परिवसइ अहुँ जाव अपरिभूया चउसट्टिकलापडिया चउसट्टि
 गणियागुणोववेया अउणसीसविसेसे रममाणी एकवीस र्ह
 गुणप्पहाणा वत्तीसपुरिसोवयारकुसला णवगसुत्तपडिवोहिया अट्टा-
 रसदेसीभासा विसारया सिंगारागारचारुवेसा सगयगयहसिय० उसे
 यझया सहस्सलभा विदिन्नछत्तचामर वालवियणिवाकन्नी रहप्पयाया
 यावि होत्था वहुण गणिया सहस्साणं आहेवच्च जाव विहरइ ।सू ५।

रहे, प्रवृत्त्या प्रवृत्त कर या व्यापार आदि के लिय परदेशमें जावे (तन्नं
 अम्हेहि एगयभो समेधा नित्यरियव्वं ति कट्टु अन्नमन्नमेपाकव संगार
 पडिमुणेति) फिर भी अपने दोनों जो कुछ काम करे वह मिलकर ही
 कर । इस प्रकार उन दोनों ने परस्परमें सकेत स्वीकृत कर लिया । (पडि
 गुणिता म्मकम्मसपउत्ता जाया यावि होत्था) इस तरह परस्परमें सकेत
 पद्ध होकर वे दोनों अपने २ कार्य करनेमें उत्कटित बनकर पक्कासे अपने
 २ घर को चम दिये । सू ४ ॥

६ दु अभा स्त्रीशु, प्रमज्जा अद्धण ऋरीशु ६ वेपार भाटे परदेश जेयीशु (तन्न
 अम्हेहि एगयभो समेधा नित्यरियव्वं ति कट्टु अन्नमन्नमेपाकव संगार पडि
 मुणेति) पण अमे अने अमे के कामभा पयीशु ते भगीने ७ ऋरीशु आ प्रभावे
 तेज्जे अनेज्जे परस्पर सकेत (यत्त) स्त्रीअरी वीधि. (पडिमुणिता म्मकम्म सपउत्ता
 जाया याविहोत्था) आ रीते परस्पर सकेत (यत्त) जद (प्रविशजद) याने तेज्जे
 अने चेतपोत्तना कामभा उत्तुअ अनीने त्याधी अने चेतपोत्तने यत्त अथा, ॥सूत्र ४ ॥

टोक—‘तत्थणं’ इत्यादि तत्र खलु चम्पाया नगर्या देवदत्ता नाम गणिका परिवसति, सा च आढ्या यावद् अपरिभूता ‘चउसट्टिकलापंडिया’ चतुष्पष्टि कला पण्डिता-चतुष्पष्टिसंख्यकाः कलाः नृत्यादि फलवृष्टि पर्यन्ताः तत्र पण्डिता-निपुणा ‘चउसट्टिगणियागुणोच्चवेया’ चतुष्पष्टि-गणिकागुणोपवेता चतुष्पष्टिसंख्यकाः गणिकागुणाः शृङ्गारचेष्टारूपाः तैरुपवेता-युक्ता ‘अउणतीसं विसेसे रममाणी’ एकोनत्रिंशद् विशेषान् रममाणा-एकोनत्रिंशद्विशेषान् कामशास्त्रप्रसिद्धान् अधिकृत्य रममाणा-विलासं कुर्वाणा ‘एक्कवीसरडगुणप्पहाणा’ एकविंशति रतिगुणप्रधाना एक विंशति सख्यकाः रतिगुणाः. तै प्रधाना ‘वत्तीसपुरिसोवयारकुसला’ द्वात्रिंशत् पुरुषोपचारकुशला द्वात्रिंशत् सख्यकाः पुरुषोपचाराः कामशास्त्रप्रसिद्धास्तेषु कुशला-दक्षा ‘णवंगसुत्तपडिवोहिया’ नवाङ्गप्रस पतिवोधितानि—

‘तत्थ ण चंपाए नयरीए’ इत्यादि ॥

टीकार्थ—(तत्थण चंपाए नयरीए) उसी चपा नगरीमे (देवदत्ता नाम गणिया परिवसइ) देवदत्ता नाम की एक गणिका रहती थी । (अड्डाजाव अपरिभूया चउसट्टिकलापंडिया, चउसट्टिगणियागुणोच्चवेया अउणतीस विसेसे रममाणी) यह धन संपन्न थी । यावत् अपरिभूत थी—कोई इसका तिरस्कार नहीं कर सकता था । नृत्यादि से लेकर फलवृष्टि पर्यंत की ६४ कलाओं में यह निपुण थी । शृंगार चेष्टारूप जो ६४ गणिकागुण होते हैं उनसे यह भरपूर थी । कामशास्त्र प्रसिद्ध २५ विशेषों को लक्ष्य में रख कर यह विलास करती थी । (एक्कवीसरडगुणप्पहाणा) २५ प्रकार के रति गुणों से यह समन्वित थी । (वत्तीसपुरिसोवयारकुसला) ३२ प्रकार के कामशास्त्र प्रसिद्ध पुरुषोपचारों में यह कुशल थी । (णवंगसुत्तपडिवोहिया)

‘तत्थणं चंपाए नयरीए’ इत्यादि ।

टीकार्थ—(तत्थणं चंपाए नयरीए) ते चपा नगरीमा देवदत्ता नाम गणिया परिवसइ) देवदत्ता नामे गणिका रहती હતી (अड्डाजाव अपरिभूया चउसट्टिकलापंडिया, चउसट्टिगणियागुणोच्चवेया अउणतीस विसेसे रममाणी) ते धन संपन्न હતી अपરિભૂત હતી—એટલે કે કોઈપણ વ્યક્તિની એવી તાકત ન હતી કે તેના તિરસ્કાર કરીશકે નૃત્ય વગેરેથી માલીને ફળવૃષ્ટિ સુધીની એસઠ કળાઓમા તે કુશળ હતી શૃંગારની એષ્ટાશ્વે જે એસઠ ગણિકા ગુણો હોય છે, તેખધા ગુણો તેમા વિગ્રમાન હતા કામશાસ્ત્રમા પ્રસિદ્ધ ઓગણત્રીસ (૨૬) વિશેષોને લક્ષ્યમા રાખીને તે વિલાસ કરતી હતી (એક્કવીસરડગુણપ્પહાણા) એશ્વીસ બતના રતિગુણોથી તે યુક્ત હતી. (વત્તીસ પુરિસોવયારકુસલા) બત્રીસ બતના કામશાસ્ત્રમા પ્રસિદ્ધ પુરુષો પચાસમા

नवाङ्गानि द्वे भोत्रे, द्वे नयने, द्वे नासिके, जिह्वा १५। मनश्चेत्येतानि सुप्ता
नाथ सुप्तानि मानि यौवनप्राप्त्या प्रतिषोषितानि स्वस्वविषयग्रहणपटुतां
मापितानि यथा सा तथा 'अङ्गारसदेसमासविसारया' अष्टादशदेश
भाषाविशारदा--अष्टादशदेशभाषासु विशारदा-कुशला 'सिंगारागार
चारुवमा' भृंगारागारचारुवमा- अङ्गारस्यागारमिव चारु मनोहरो वेषो
यस्या सा तथा 'संगत-गत-इति' अङ्गित-वेष्टि-विहिय विसास-समाप्त
छाद्यनिउणजुसोषयारकुसणा सङ्गत-गत इति-माणितवेष्टितविषय
—विष्णुमसल्लापोलायनिपुणयुक्तोपचारकुशला इति तु कथारूपासपूर्वम्
'उमियज्जया उमिंस्त-भजा-उच्छिता भजा यस्याः सा तथा 'सहस्र
लम्मा' सहस्रलम्मा शूरकन सहस्रलम्मा लामो यस्याः सा तथा 'विदिन्निछत्त
। मग्गयाययिगिया' विदीर्णछत्तवामरपाल्पयजनिका विदीर्णानि=भूपेन दत्तानि
छत्तवामरायि पाम्पयजनिकावामरविशपो यथा सा तथा 'कन्नीरहप्पयाया'
कन्नीरयप्रयाता कन्नीरय प्रवणनरवाक्षयानविशेषस्तेन 'पयाया प्रयात गमनं
दो भोत्र, दो नयन दो नासिका के छिद्र ६ जिह्वा ७ स्पश ८ तथा मन ९ इन
सप्त नवाङ्गों की यह प्रतिषोषक थी। (अङ्गारसदेसमासा विसारया) अष्टादश
देशों की भाषामें यह विशारदा-निपुण थी। (सिंगारागारचारुवेसा संगपगय
इसिय० ऊसियज्जया) भृंगार के आगार के समान इसका सुन्दर वेष था।
सगत यात्र निपुण युक्तोपचार में यह कुशल थी। संगत, गत, इति,
अणित इत्यादि निपुणयुक्तोपचार पर्यन्त पदों की व्याख्या पहिले की जा
चुका है। इसमें ध्वजा कहलाती थी। (मरम्मलम्मा) एक हजार रुपया इन
की कीम थी (विदिन्निछत्तवामरपाल्पयजिगिया) राजाने इसके लिय छत्र
चामर, और पाण्डुरत्नानिचें विमोचन किये थे। (कन्नीरहप्पयाया गारिहोत्सा)
ने निपुण હતી (વયગસુતપટિવાદિયા) બે કાન બે આંખો બે નાકના ઢાંગ
છલ, સ્પર્શ અને મન આ નવ મુઠ અંગોની તે પ્રતિબોધક હતી. (અઙ્ગારસદેસ
નાનાવિમાયા) અઙ્ગર દેશોની બાષામાં તે પઠિત હતી. (સિંગારાગારનારુવેમા
મગવગયદમિય ડમિયજ્જયા) ધ્રુંગારના નિવાસસ્થાનની જેમ તેને વેષ સુદર
હતો. ગગન અને બીજા યુક્તોપચારમાં તે નિપુણ તેમજ કુશળ હતી. મગત, મત,
અમિત, અણિત, વગેરે નિપુણ યુક્તોપચાર મુખીના પદોની વ્યાખ્યા પહેલાં કરવામાં
આવી છે તે અણિગાની ખબ લેશેતલી હતી (મરમ્મલ્પમા) એક હજાર રૂપિયા તેની
કીમ હતી. (વિદિન્નિછત્તવામરપાલ્પયિગિયા) રાજાએ તેના માટે છત્ર, ચામર અને
બાણપદ્મનિદાએ (ધીન્નણી) આપી હતી. (કન્નીરહપ્પયાયા ગારિહોત્સા) પદાભી-

यस्याः सा तथा चाप्यभवत् गणिकासहस्रस्याधिपत्यं कुर्वन्ती यावद्विहरति ॥ सू. ५ ॥

मूलम्--तएणं तेसिं सत्थवाहदारगाणं अन्नया कयाइ पुब्बा-
वरण्हकालसमयंसि जिमियभुत्तुत्तरागयाणं समाणाणं आयन्ताणं
चोक्खाणं परमसुइभूयाणं सुहासणवरगयाणं इमेयरूवे मिहो-
कहासमुल्लावे समुप्पजित्था, तं सेयं खल्लु अम्हं देवाणुप्पिया !
कल्लं जाव जलंते विउलं असणं ४ उवक्खडावेत्ता तं विउलं असणं
४ धूव पुप्फगंधवत्थं गहाय देवदत्ताए गणियाए सद्धिं सुभूमिभा-
गस्स उज्जाणस्स उज्जाणसिरिं पच्चणुभवमाणाणं विहरित्तए तिकड्ड
अन्नमन्नस्स एयमट्ट पडिसुणेंति पडिसुणित्ता कल्लं पाउप्पभायाए
रयणीए कोडुविय पुरिसे सदावेति सदावित्ता एव वयासी-गच्छह
णं देवाणुप्पिया ! विउलं असणं ४ उवक्खडेह तं विउलं असणं
४ धूवपुप्फवत्थं गहाय जेणेव सुभूमिभागे उज्जाणे जेणेव णंदा-
पुक्खरिणी तेणामेव उवागच्छह, णदा पुक्खरिणीतो अदूरसामंते
थूणा मंडवं आहणह. । आसित्त सम्मज्जियोवलित्तं सुगंध जाव कलियं
करेह, अम्हे पडिवालेमोणा २ चिट्ठह जाव चिट्ठति. ॥सू. ६ ॥

पालक्री-तामजाम-पर बैठ कर यह चलती थी । (नरवाहयान विशेष का नाम
कर्गारिथ है) ऐसी यह गणिका (बहूणं गणियासहस्राणं आदेवच्च जाव
विहरइ) और हजार गणिका जनों का आधिपत्य करती हुई अपने समय
को आनन्दके साथ व्यतीत करती थी । । सूत्र ४॥

‘तएण तेसिं सत्थवाहदारगाणं’ इत्यादि ।

तामजाम-उपर सवार थडने ते अवरजवर करती, नरवाहयान विशेषतु नाम कर्गारिथ
छे अेवी ते गल्लिका (बहूणं गणियासहस्राण आदेवच्च जाव विहरइ) हजार
गल्लिकाओतु आधिपत्य करती येनाजा नयानेने ने गल्लेणी नसार करती હતી ॥सूत्र ५॥

टीका—‘तएण तेसिं इत्यादि—सत स्वच्छ तयोः सार्यवाहदारकयोरपदा-
कदाचित् पूर्वापराहकालममये पश्चिमप्रहरे ‘जिमियसुसुतरागयाण’ जिमित
मुक्त—आस्थात्नेन अनुभूतम् उत्तर—तत्पश्चात् आगतयोः ‘समाणाभ’ सतोः
‘आर्यताण’ आचमितयो—कृतबुल्लुकयोः ‘चोक्खाण’ चोक्षयोः अन्नादिछे
पापनयनेन शुद्धयो अतएव ‘परमसुईभूयाणं’ परमशुची भूतयोः हस्तमुखादि
प्रक्षालनेन परमपवित्रयोः सुहासणवरगयाण’ सुहासनवरगतयोः सुखा
मनावस्थितयोः ‘इमेयारूवे’ अग्रमेतद्भूयो बध्यमाणकक्षणः ‘मिहा कहसमुल्लावे’
मिय कयासमुल्लाप विलासविषयकपाठां संछाप ‘समुपजित्था’ समुदपगत
अभवत् तत्रभेयः खल्ल भावयोः देवानुमिय! कस्ये यावत्तलति विपुल
मशन पानं स्वाद्यस्वाद्यमुपस्कार्य स विपुलमशनपानस्वाद्यस्याय घूप—

टीकार्थ—(तएण) इसके बाद (अन्नया कयाइ) किसी एक समयही
(तेसिं सत्यवाहदारगाण) उन दोनों सार्यवाह पुत्रों को (जिमियसुसुतरागयाण)
जब कि व जीम कर और स्वाकर कुस्का करने के लिय अपने स्थान से
उठ चुके थे और (आर्यताण) अच्छी तरह कुस्कामी कर चुके थे।
(चोक्खाण) तथा पोती आदि बस्त्रों पर खाते समय पड़े हुए अनादिकों क
सीतों को जय बे साफ कर शुद्ध हो चुके थे। परमसुईभूयाणं) इस्त मुख
आदि के प्रक्षालन से उनके मुख आदि अवश्य जय शुद्ध हो चुके
थे तब (पुष्पावरह कालसमयसि) पश्चिम प्रहर में (सुहामणवरगयाण) जब वे
एक स्थान पर आनन्द के साथ बैठे हुए थे—(इमेयारूवे मिहो कहासमुल्लाव
समुपजित्था) इस प्रकार का यह पाठपोत करते हुए विचार बांधा—

‘तएण तेसिं सत्यवाहदारगाणं’ इत्यादि।

टीका—(तएण) त्थार वाह (अन्नया कयाइ) ठाढ़ ओके वजतनी वस्तु छे
(तेसिं सत्यवाहदारगाण) ते अने सार्यवाह पुत्रोने (जिमिय सुसुतरागयाण)—के
न्यारे तेओ नीने पेटाना नमवाना स्थानेथी डोअण कस्य भा? उला मय कथा
दत्ता अने (आर्यताण) आरी रीते तेभवे डोअण पण करी लीधा दत्ता (चोक्खाण)
तेभय पीली वजेरे वओ उपर नमती वजते पटेला अन्न वजेरेना कोने भाइ करीने
शुद्ध अनी कथा न्या. (परमसुईभूयाण) दाय मय वजेरेना प्रक्षालनथी तेभया भो
वजेरे अवयवे। न्यारे स्वच्छ अनी कथा न्या. (पुष्पावरह कालसमयसि) रिचभना
उल्ला पदोरेभा (सुहामणवरगयाण) न्यारे तेओ ओके स्थाने आनन्दपूव ओ दत्ता
(इमेयारूव मिहो वहाममुल्लावे समुपजित्था) त्थारे वातधीतनो विचार उल्लाभयो

पुष्पगन्ध वस्त्रगृहीत्वा देवदत्तया गणिकया सार्द्धं सुभूमिभागस्योद्यानस्य
उद्यानश्रियम्—उद्यानशोभाम् प्रत्यनुभवतोः—उपवनशोभादर्शनादिना
प्रमोदयतोः विहर्तुं=विलासितुम् इति कृत्वा अन्योऽन्ययोरेतमर्थं प्रतिश्रुणुतः
प्रतिश्रुत्य निश्चित्येत्यर्थः 'कठु' कल्ये 'पाउप्पभाया रयणीए'पाडुप्पप्रभाताया
रजन्यां रात्र्यन्ते प्राच्या दिशि प्रकाशोदये कौटुम्बिकपुरुषान् शब्दयतः
शब्दयित्वा एवमवादिष्टाम् गच्छत खलु यूयं देवानुप्रियाः ! विपुलमशन-

(त सेयं खलु अम्हं देवाणुप्पिया) हे देवानुप्रिय ! हम दोनोंका अब यह
अच्छा है कि (कलल जाव जलते विउल असण उवक्खडावित्ता तं विउल
असण ४ धूव, पुप्फ, गंधवत्थं गहाय देवदत्ताए गणियाए सद्धिं
सुभूमिभागस्स उज्जाणस्स उज्जाणसिर्णि पच्चणुभवमाणण विहरित्ते)
हम दोनों कल जब कि प्रभात हो जाय और सूर्य प्रकाश हो
जाय तब विपुलमात्रामें अशन पान, खाद्य, और स्वाद्य चारों प्रकार
का आहार निष्पन्न करा कर उस निष्पन्न हुए अशन आदि ४ चारों प्रकार
के आहारको तथा धूप, पुष्प, गंध, और वस्त्र को लेकर देवदत्त गणिका
के साथ सुभूमिभाग उद्यान की उद्यान श्री का अनुभव करते हुए विच-
रण करें। (त्तिकहुं अन्नमन्नस्स एयमट्ठं पडिमुणेति) ऐसा विचार उन दोनोंने किया
परस्पर के इस विचारको स्वीकार कर लिया (पडिमुणित्ता कलल पाउप्प-
भायाए रयणीए कोडुवियपुरिसे सदावेति) विचार स्वीकृत हो चुकने के
बाद कल जब रात्रि प्रभात प्राय हो चुकी और सूर्य प्रकाशित हो चुका
तब उन दोनोंने अपने-२ कौटुम्बिक पुरुषों को बुलाया (सदावित्ता एव

(त सेयं खलु अम्हं देवाणुप्पिया) हे देवानुप्रिये ! आपणें अपने भाटे से बात
सुणइय थसे हे (कलल जावजलते विउल असण ४ उवक्खडावित्ता तं विउल
असण ४ धूव, पुप्फ, गंधवत्थं गहाय देवदत्ताए गणियाए सद्धिं सुभूमिभाग-
स्स उज्जाणस्स उज्जाणसिर्णि पच्चणुभवमाणणं विहरित्ते) आवती अवे न्यारे
सवार थाय अने सूर्य प्रकाशतो थाय त्यारे पुष्कण प्रमाणुमा अशन, पान, भाद्य,
अने स्वाद्य थारे प्रकाशने आहार जनावशावीने ते थारे जतना आहारने तेमन् धूप,
पुष्प, गंध अने वस्त्रने लधने देवदत्ता गणिकानी साथे सुभूमि भाग उद्याननी
उद्यानश्रीने अनुभवता विहार करीये (त्तिकहुं अन्नमन्नस्स एयमट्ठं पडिमुणेति)
आ विचारने अपनेसे स्वीकारी लीधा (पडिमुणित्ता कलल पाउप्पभायाए रयणीए
कोडुविय पुरिसे स इवेति) विचारनी स्वीकृति पाइ न्यारे रात्रि पसार थध
प्रभात थयु अने सूरजने प्रकाश थोमेर प्रसथी त्यारे अपनेसे पोतपोताना कौटुम्बिक
पुरुषोने बोलाव्या (सदावित्ता एव वयासी) बोलावीने कहु—(गच्छह णं देवा-

पानत्वाद्यस्नाय 'उपकम्बहेह' उपस्कारयत् उपस्कार्य च त्रिपुल्लमश्नपानत्वाद्य
 स्वाद्य धूपपुष्पगन्धपञ्च सुदीप्त्वा यत्रैव सुभूमिमागच्छ्यात् यत्रैव
 नन्दा पुष्करिणी तत्रैवोपागच्छत् उपागत्य नन्दाया पुष्करिण्या
 अद्भूतसामन्ते 'धूणामडव' स्थणामडव छादनादि स्तम्भनाय
 बल्ली काष्ठ धूणा स्थूणा, तत्प्रधानो वस्त्राच्छादितमण्डप स्थूणा मण्डपस्तम् 'आह
 णह' आहन-निवस्यत कुरुतेत्यर्थः 'आसित्तसम्मज्झियोवलित' आसित्त
 संमार्जितोपलित, तत्र-'आसित्त' आसित्त-अस्तेन सित्त 'सम्मज्झिय'
 समार्जित कचवरापनयनेन समार्जित 'उवलित' उपलित-गोमयादिना समि
 त्तम् सुगन्ध पायन् कलितम्-भार्यादि कालाशुरुमभृतिस्तुगन्धिद्रव्यै,
 कलित-युक्तम् 'करेह' कुरुत 'अम्हे पडिवालेमाणा' आवां प्रतिपालयमाना
 ययासी) बुलाकर इस प्रकार कहा-(गच्छह ण देवानुप्पिया) हे देवानुप्पियों !
 तुम जाओ और (विउल असणं उववत्तहेह) त्रिपुल्ल मात्रा में भक्षण, पान,
 स्वाद्य, और स्वाद्य आहार निष्पन्न करो (सं विउल असणं उ वृष पुष्पवत्त्वं गहाय
 जेणेव सुभूमिभागे उज्जाणे जेणेव णंदा पुष्करिणी तेणामेव उवागच्छह) निष्पन्न
 होने के बाद त्रिपुल्ल भक्षणादिरूप सुदुर्विष आहार को धूप, पुष्प, वस्त्र आ लेकर
 जहा सुभूमि भाग नामका उद्यान है और जहाँ नन्दा नामकी पुष्करिणी है, वहाँ
 जाओ-(नन्दापुष्करिणी अद्भूतसामन्ते धूणामडव आहणह) वहाँ आकर तुम
 नन्दापुष्करिणी से न चिमकुल पास और न बहुत दूर किन्तु उचित प्रदेश
 में एक स्थणामडव को रखो बनाओ-तैयार करो । (आसित्त सम्मज्झियोव
 लित्तं सुगन्धं पाय कलिय करेह, अम्हे पडिवालेमाणा २ चिट्ठह माव चिट्ठति)
 अब वह तैयार हो जावे तब उस जल से सिंठिचल करो, कचरा बगैरह

पुप्पिया) हे देवानुप्पियों ! तमे अम्हे (विउल असणं उ ववत्तहेह) अने पुष्प
 प्रभासमा भक्षण, पान, आद्य अने स्वाद्य आहार तयार करो (सं विउल असणं उ
 वृषपुष्पवत्त्वं गहाय जेणेव सुभूमिभागे उज्जाणे जेणेव णंदा पुष्करिणी
 तेणामेव उवागच्छह) अने ज्यारे भक्षण, पान, आद्य वनेने चार अवतने आहारतयार
 वधं जय तयारे सुदुर्विष आहार तेमज धूप, पुष्प अने वस्त्रोने धानि ज्यो सुभू
 मिभागे नामे उद्यान छे अने ज्यो नन्दा नामकी पुष्करिणी (पाव) छे त्यां ज्यो
 (नन्दा पुष्करिणीतो अद्भूतसामन्ते धूणामडव आहणह) त्या ज्योने नन्दा
 पुष्करिणीधी वजारे दूर पल्ल नद्धि तेमज तेनाधी वजारे नल्ल पल्ल नद्धि ज्यो ज्यो
 स्थाने तमे स्थूणा मण्डप तयार करो. (आसित्त सम्मज्झियोवलित्तं सुगन्धं पाय
 कलियं करेह अम्हे पडिवाले माणा २ चिट्ठह माव चिट्ठति) स्थूणा मण्डप
 ज्योने तयार वधं जय तयारे तमे पाणी छांटीने ते ज्योने भिक्षित्त करो, ज्यो

२ पुनः पुनः प्रतीक्षमाणाः इत्यर्थः 'चिद्वह' तिष्ठत यावत्तौ कौटुम्बिक-
पुरुषाः तदाज्ञानुसारेण कार्यं सम्पाद्य तिष्ठन्तः ॥ सू. ६ ॥

मूलम्—तए णं ते सत्थवाहदारगा दोच्चंपि कोडुंघिय-
पुरिसे सदावेति सदावित्ता एवं वयासी-खिप्पामेव लहुकरण जुत्त
जोयं समखुरवालिहाणसमलिहियतिक्खग्गसिंघएहि रययमय-
घंटसुत्तरज्जुपवरकंचणखचियणत्थपग्गहोवग्गहिएहि नीलुप्पलकया-
मेलएहि पवरगोणजुवाणएहि नाणामणिरयणकंचणघंटिया जाल-
परिक्खित्तं पवरलक्खणोववेयं जुत्तमेव पवहणं उवणेह तेऽवि
तहेव उवणेति ॥ सू. ७ ॥

टीका—'तएणं ते सत्थवाहदारगा दोच्चंपि' इत्यादि—ततः खलु तौ सार्थं
वाहदारकौ द्वितीयवारमपि कौटुम्बिकपुरुषान् शब्दयतः शब्दयित्वा एव

वहाँ का सब अच्छी तरह साफ करो। उसे अच्छे रूपमें गोमय आदि से
लीपो। अगरवत्ती, काला गुरु आदि सुगंधित द्रव्यों से उसे वासित करो।
पश्चात् हमारी वहाँ प्रतीक्षा करो। इस प्रकार उन सार्थवाह पुत्रों की बात
सुनकर उन कौटुम्बिक पुरुषोंने जैसा उन्होंने कहाथा वैसा ही सब कार्य
संपादित कर दिया और उनकी प्रतीक्षा करते हुए वहाँ बैठ रहे ॥ सूत्र ६ ॥

'तएणं ते सत्थवाहदारगा' इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएणं) इसके बाद (ते सत्थवाहदारगा) उन दोनों सार्थ
वाह पुत्रोंने (दोच्चंपि) दुबारा भी कौडुंघियपुरिसे) कौटुम्बिकपुरुषों को
(सदावेति) बुलाया (सदावित्ता) बुलाकर उनसे (एवं वयासी) इस प्रकार कहा—

वगेरे त्याथी साइ करी नाजो ते स्थानने छाण्ण माटी वगेरेथी सरस रीते ढीपो
धूप सणी, झालागुरु, वगेरे सुवासित द्रव्योथी ते स्थानने सुगंधित बनावो त्थार भाद
तमे अमारी त्यां न्हीने प्रतीक्षा करो आ रीते ते सार्थवाह पुत्रोनी बात साब
णीने ते कौटुम्बिक पुरुषोन्हे तेमण्हे जेम आसा आपी छती तेमण्हे काम पुरुं करी
दीधु अने तेमनी प्रतीक्षा करता त्या न्हेसी रह्या ॥ सूत्र ६ ॥

'तए णं ते सत्थवाहदारगा' इत्यादि ।

टीकार्थ—(त एणं) त्थार भाद (ते सत्थवाहदारगा) ते अने सार्थवाह पुत्रोन्हे
(दोच्चंपि) भील वार (कौडुंघियपुरिसे) कौटुम्बिक पुरुषोंने (सदावेति) भेलाव्या

મરાવિષ્ટામ્ આદ્યાપયત 'ત્વિષ્યામેવ' ક્ષિપમેષ 'લઘુકરણજુતે જોડયં' લઘુકરણયુક્તયોમિતમ્ તત્ર-લઘુકરણેન-ગમનાદિક્રિયાદસત્ત્વેન યુક્તાઃ યે પુરુષાસ્તે, યોજિત યન્નયૂપાદિમિ સમ્બન્ધિતમ્ અસ્ય પ્રવહગમિત્યનેન સમ્બન્ધઃ 'સમસ્તુરવાભિજ્ઞાણસમભિહિયતિષ્વગ્ગસિગર્હિ' સમસ્તુરવાભિજ્ઞાણસમભિસ્તિતતીક્ષ્ણાગ્રમૃદ્ધકામ્યામ્ તત્ર-સમ=સમૌ-સમાનો સુરૌ, વાલધાનો=પુછ્છૌ, સમસ્તુરવાભિજ્ઞાણનો તથા સમ=સમે-તુલ્યે, ભિસ્તિતે=પ્રસ્તા પસારિતવાદ્યત્વે, તીક્ષ્ણાગ્રમૃદ્ધે યયાઃ તૌ, તથા સમસ્તુરવાભિજ્ઞાણનો વ સમભિસ્તિતતીક્ષ્ણાગ્રમૃદ્ધકો વેતિ કર્મધારયઃ તામ્યામ્ 'રયયમયઘંટસુતરજ્જુ પવરકંચનમ્બચિયણત્પગ્ગદ્દોષગર્હિર્હિ' રમતમયઘંટામ્પરજ્જુપવરકાઠધન-ત્વચિતનસ્તપ્રમદોષગૃહીતામ્યામ્ તત્ર-રમતમય=રૂપનિર્મિતે ઘંટે=દ્વૃઢપ્રષ્ટિકે ગલમદ્દશ ઘટે યપોસ્તૌ તયા-સૂતરજ્જુ=કાર્પાસિક-રજ્જુ નિર્મિતે રજ્જુ મયે પવરકાઠનત્વચિતે યે 'નત્યે। નસ્તે-તપોઃ પ્રમદો=રમીનસ્ત

(ત્વિષ્યામેવ લઘુકરણ જુત જોડય પવહણ ઉચ્છેદ) જુમલોગ વીઘ્ર હી લઘુકરણ યુક્ત પુરુષો દ્વારા યન્નયૂપાદિ સે સંયધિત કિયે છુપ્ એક પવહણ-શ્વકટકો છે આઝો માપા મેં ફસે સેમ-ગાઠી કહતે હૈં। જો (પવરગોણ જુવાણર્હિ જુત મેવ) તરુણ એવ ઉત્તમ ચૈલોં સં સર્વયા યુક્ત હો (સમસ્તુરવાભિજ્ઞાણ સમ ભિહિયતિષ્વગ્ગસિગર્હિ) યે ચૈલ મી સમાન સુરોં વાછે હો એક સી પૂઝોશછ હાં તયા શાસ્ત્ર સે રૂપર ની ભ્યાલ ઊલિ જામે સે જિનકે અપ્રમાણ ગુફીછે બને રહે હૈં જેસે એક મે સીંગોં વાલ હોં (રયયમયઘંટ, સુતરજ્જુપવરકંચન મ્બચિયણત્પગ્ગદ્દોષગર્હિર્હિ) વાંદી કે ઘંટિકારૈં જિનકે ગલ મેં વૈધી હુઈ

(સદાવિષ્તા) બિલાવીર તેમને (એવ ઘપાસી) આ પ્રમાણે કહ્યું (ત્વિષ્યામેવ લઘુકરણ જુતમોડયં પવહણ ઉચ્છેદ) તમે સત્ત્વરે લઘુકરણ જુત પુરુષો વડે તત્ર રૂપ વજેરની સપ્ત બેઠ પ્રકલ્પ-આગને લાવો ભાષામાં પ્રવહણ-શ્વકટને સેજાવી કહે છે. (બિલાવીરની જેમ આવી સેજાવી પલ્લ ચોમેર અને ઉપર બેઠ સરસ આવરણથી આશ્ચરિત રહે છે માનુષ આશમથી આમાં અવસ્થાવર કરી શકે છે બેઠલા માં બેને 'સેજાવી કહે છે.) તે સેજાવી (પવરગોણજુવાણર્હિ જુતમય) જુવાન અને ઉત્તમ બગદોવાળી દેવી દેવી બેઠબે (સમસ્તુરવાભિજ્ઞાણસમભિહિય-તિષ્વગ્ગસિગર્હિ) બગદો મરખી પૂછી વાળા તેમજ બોબર વડે ઉપર ઉપાધી જેમતુ ચામડુ ઊઠી નખાયુ છે અને તેથી જેમનાં શિજગના આત્રગના બાગ અત્પીધર ઘડ ગથા અથા ઉ તેવા સરખા શિજથવાગ દોવા બેઠબે. (રયયમયઘંટસુતરજ્જુપવરકંચનમ્બચિયણત્પગ્ગદ્દોષગર્હિર્હિ) વાંદીની

संलग्न-वृषभारुषेकरज्जुद्वयमित्यर्थः ताभ्याम् उपगृहीतौ शकटवाहकपुरुषेण स्ववशीकृतौ, रजतमयघण्टौ च तौ मूत्ररज्जुप्रवरकाञ्चनखचिननस्त प्रग्रहोपगृहीतौ इतिकर्मधारयः ताभ्याम् 'नीलोत्पलकयामेलर्हि' नीलोत्पल-कृतापीडाभ्याम् त -नीलोत्पलैः=नीलकमलैः, कृतः आपीडः=शिरोभूषणं ययो स्तौ ताभ्याम्. 'प्रवरगोणजुत्राणर्हि' प्रवरगोयुवभ्याम्-तरुणोत्तम-वशीवर्दाभ्यादम् 'जुत्तमेव' युक्तं-सर्वथा संयुक्तमेव 'नानामणिरयणकंचण घंटियाजालपरिक्खित्त' नानामणिरत्नकाञ्चनघट्टिकाजालपरि-

क्षिप्त-अनेकमणिरत्नखचितसुवर्णमयघट्टिकासमूहेन युक्तम्. 'प्रवरलक्ख-णोववेय' प्रवरलक्षणोपपेत-शुभलक्षणयुक्त 'प्रवहणं' प्रवहणं—शकटम् सेजगाडीति भाषायाम्. 'उवणेह' उपनयत-समानयत. । ते कौटुम्बिकपुरुषा अपि नयैवोपनयन्ति. ॥ सू. ७ ॥

हो। कपास के तन्तुओं से निर्मित रस्सी कि जो प्रवर काचन से खचित हो जिनके दोनों नयनों में पड़ी हुई हो और इसी के बल पर जो शकट वाहक पुरुषों द्वारा वशीभूत किये गये हों (नीलोत्पलकयामेलर्हि) तथा नीलकमलों का बना हुआ शिरोभूषण जिनके मस्तक पर लगाहो (नानामणिरयणकंचणघंटिया जालपरिक्खित्त) जो एवं नानामणियों से तथा रत्नों से खचित ऐसे सुवर्णमय घट्टिका समूह से युक्त हों तथा जो (प्रवरलक्ख-णोववेय) शुभलक्षणों से संपन्न हों (ते वि तहेव उवणेति) इस प्रकार उन दोनों सार्थवाह पुत्रों का आदेश सुनकर उन कौटुम्बिक पुरुषोंने जैसा उन्होंने प्रवहण लाने को कहा था-वैसा ही लाकर उपस्थित कर दिया। और उनकी ॥मूत्र ७॥

घट्टीयो जेमना गणामा गाधवामा आवी छे येवा, तेमज सूतरनी प्रवर काञ्चनथी परिवेष्टित दोरीनी नाथ जेमना जने नाडना छिट्रोमा नाथेली डोय अने येवी नाथोने दीधि ज ते जणहो गाडीने डाडनाशयो वडे वथमा रणाता डोय. (नीलोत्पलकयामेलर्हि) तेमज नीलकभणोवाणु शिरोभूषणु जेमना मस्तके शोभतु डोय (नानामणिरयणकंचणघंटिया जालपरिक्खित्त) जेमले अनेक भण्डि अने रत्नो जडेली सोनानी धुधरीयो पडेरेली डोय तेमज जे (प्रवरलक्ख-णोववेय) शुभ लक्षणोवाणा डोवा जेधये (ते वि -तहेव उवणेति) आ रीते जने सार्थवाह-पुत्रोनी आज्ञा साबणीने कौटुम्बिक पुरुषो आज्ञा प्रमाणे ज येज्य प्रवडणु लर्थ आव्या ॥ सूत्र ७ ॥

भूमि—तए णं ते सत्थवाहदारगा ण्हाया जाव सरीरा
 पवहण वुरूहति वुरूहत्ता जेणेव देवदत्ताए गणियाए गिह तेणेव
 उवागच्छति उवागच्छत्ता पवहणाओ पच्चोरुहति, पच्चोरुहत्ता देवद
 त्ताए गणियाए गिह अणुप्पविसांत, तएणं सा देवदत्ता गणिया
 सत्थवाहदारए पज्जमाणे पासइ पासित्ता हट्टुट्टु आसणाओ अब्भु
 ठ्ठेइ अब्भुट्टित्ता सत्तट्टुपयाइ अणुगच्छइ, अणुगच्छित्ता ते सत्थवाह
 दारए एव वयासी—सदिससु णं देवाणुप्पिया ! किमिहागमणप्प
 ओयणं ? तएण ते सत्थवाहदारगा देवदत्त गणिय एव वयासी—
 इच्छामो ण देवाणुप्पिय ! तुब्भेहिं सद्धिं सुभुमिभागस्स उज्जा
 णस्स उज्जाणसिंरि पच्चणुब्भवमाणा विहरित्तए । तएण सा देवदत्ता
 तोस सत्थवाहदारगाण एयमद्व पडिसुणेइ, पडिसुणित्ता ण्हाया
 कयकिच्चा किंते पवर जाव सिरिसमाणवेसा जेणेव सत्थवाहदा
 रगा तेणेव समोगया ॥ सू ८ ॥

टीका—‘तएण ते सत्थवाहदारगा ण्हाया इत्यादि—ततस्तदनन्तर
 मज्झु षी मार्यवाहदारको स्नायी—स्नानानन्तर कृतवर्षिकर्माणी यावदामणा
 मर्कृतसरीरौ परिरित्तथुदपस्मौ प्रवहणे दूरोहतः मारोहतः दूहस्य यत्रैव

‘तएण ते सत्थवाहदारगा’ इत्यादि ।

टीकार्य—(तएणं) इसके बाद (ते सत्थवाहदारगा) ये दोनों मार्य
 वाह दारक (हाया) कि जिन दोनों में परिछे में स्नान कर लिया है (जाव सरीरा)
 स्नान के बाद बाधसादि पक्षियों के लिये अन्नादिका भागरूपयलिकर्म कर
 जिन दोनों अपने शरीरको आमरण से अलकृत किया है और थुद पस्मों को पहिना

‘तएणं ते सत्थवाहदारगा’ इत्यादि ।

टीका—(तएण) त्थार पथी (ते सत्थवाहदारगा) जने साधवाय पुत्रोमे
 (हाया) स्नान करिने (जाव सरीरा) जने स्नान कयो जइ मज्झ वनेइ पथीज्जोने
 जत भाज जथीने जडिभं करिने पित्तज्ज शरीर मुदर आकरेजे तेमज्ज थुद

देवदत्ताया गणिकाया गृहं वर्तते तत्रैवोपागच्छत', उपागत्य प्रवहणात् प्रत्यव-
रोहतः प्रत्यवरुह्य देवदत्ताया गणिकाया गृहमनुप्रविशतः ततस्तदनन्तरं खलु
सा देवदत्ता गणिका तौ सार्थवाहदारकौ एजमानौ-आगच्छन्तौ पश्यति,
दृष्ट्वा हृष्टतुष्टा=अतिशयेन प्रमुदिता, अथ मम भाग्योदयो जातो यत एताविभ्य-
पुत्रौ मम गृहे आगताविति विचार्य स्वासनादभ्युत्तिष्ठति, अभ्युत्थाय सप्ता-
ऽष्टपदान्यनुगच्छति=अभिगच्छति अनुगम्य, तयोः संमुखं गत्वा तौ सार्थवाह-
दारकौ प्रत्येवं वक्ष्यमाणप्रकारेणावादीत् 'संदिसंतु ण' सन्दिशन्तु आदेशं

है (प्रवहणं दुरुहंति) उस प्रवहण पर सवार हुए। (दुरुहित्ता जेणेव देवदत्ताए
गणियाए गिह तेणेव उवागच्छंति) सवार होकर जहां देवदत्ताका घर था वहां-
पहुंचे। (उवागच्छित्ता प्रवहणाओ पच्चोरुहंति) पहुँच कर वे उसे प्रवहण से
नीचे उतरे। (पच्चोरुहित्ता देवदत्ताए गणियाए गिह अणुपविसंति) नीचे
उतरकर देवदत्ता गणिका के घरमें प्रवेश किया (तएणं सा देवदत्ता गणिया
सत्थवाहदारए एज्जमाणे पासइ) देवदत्ता गणिकाने उन दोनों सार्थवाह पुत्रोंको
आते हुए देखा (पासित्ता इदुत्तुइ आसणाओ अब्भुट्ठेइ) देखकर बड़ी
अधिक प्रसन्न हुई उसने विचारा आज मेरे भाग्य का उदय हुआ है, जो
ये दोनों उभयपुत्र मेरे घर पर आये हैं-इस प्रकार विचार कर वह अपने
आसन से उठी-(अब्भुट्ठित्ता सत्ताट्ठपयाइ अणुगच्छइ) उठ कर वह सात
आठ पैर और सामने गई (अणुगच्छित्ता ते सत्थवाहदारए एवं वयासी)
जाकर उसने उन सार्थवाह दारकों से इस प्रकार कहा (संदिसंतु णं देवाणु-

पञ्चो धारणु कथां (प्रवहणं दुरुहति) अने प्रवहणु (सेज्जगाडी) भा जेडा (दुरुहित्ता
जेणेव देवदत्ताए गणियाए गिहं तेणेव उवागच्छंति) जेसिने तेज्जा देवदत्ताने
घेर पडोअ्या (उवागच्छित्ता प्रवहणाओ पच्चोरुहंति) त्या पडोअ्याने तेज्जा प्रव-
हणु भाथी नीचे उतथी (पच्चोरुहित्ता देवदत्ताए गणियाए गिह अणुपविसंति)
नीचे उतरिने गणिका देवदत्ताना घरभा प्रविष्ट थया (तए ण सा देवदत्ता गणिया
सत्थवाहदारए एज्जमाणे पासइ) गणिका देवदत्ताज्जे अने सार्थवाह पुत्रोने आवता
जेज्जा (पासित्ता इदुत्तुइ आसणाओ अब्भुट्ठेइ) जेधने ते भूष ज प्रसन्न
थइ अने तेने थयु के आजे भारे लाग्योइथ थयो छे केभके आ जने उभयपुत्रो
(शेड्डियाना पुत्रो) भारे घेर आव्या छे आ रीते विचार करिने ते पोताना आसन
परथी जेली थइ (अब्भुट्ठित्ता सत्ताट्ठपयाइ) जेली थधने ते सात-आठ पगदा सामे
गइ. अणुगच्छित्ता ते सत्थवाहदारए एवं वयासी) सामे जधने तेज्जे सार्थवाह
पुत्रोने कथु-- (संदिसंतु ण देवाणुप्पिया! किमिहागमणप्पओयण)

कुर्वन्तु खलु देवानुमियाः किं-कथमिहागमनप्रयोजने वात ? ममोपरि मय
 दया महती कृपा कृमा यतो मदृष्टे भवन्तो समागतौ तनस्तदनन्तरं तौ सार्यवाह
 तारकी देवदत्ता गणिकां मन्येवमवादिष्टाम् 'इच्छामोष' आवामिच्छानः खलु
 दधानुमिये युष्माभिः सार्द्धं सुभूमिभागस्पोधानस्पोधानभिय प्रत्यनुमपन्तो-
 विष्टुम् त्वया सार्द्धमावाप्तुपवनदर्शनादिसुखं कर्तुमिच्छामोऽतस्त्वमावाप्त्यां साद-
 मागच्छ, इति भावः। ततस्तदनन्तरं खलु सा देवदत्ता तयोः सार्यवाहदारक्यो
 रेतमर्थं प्रतिश्रुति, प्रतिभृत्य स्नाता स्नानानन्तरं कृतकृत्या किं ते' किं
 तेन भवं तेन वर्णनेन 'पवरपरिहिता' पवरपरिहिता=पवरं यथा स्यात्तथा
 परिहिता, वस्त्रपरिधानकमाऽभिहितया सुन्दरपरिधाना यावत् भीसमानवपा-
 वेपभिया साक्षाच्छ्रमोषत् प्रतिमासमाना यत्रैव सार्यवाहदारकी तत्रैव समागता । ॥ ८ ।

पिया ! किमिहागमनप्रयोजन) हे देवानुमियो ! कहिये किस प्रयोजन स
 यहाँ आना हुआ है ? (तर्पणं ते सत्यवाहदारगा देवदत्त गभिर्य एषं वयासी)
 देवदत्तागणिकाकी ऐसी बात सुनकर उन दोनों सार्यवाह पुत्रोंने उससे ऐसा
 कहा—(इच्छामो ऽ देवानुमिये ! तुम्हेंहिं सद्धिं सुभूमिभागस्त उज्जाणस्त
 उज्जाणमिरि पञ्चशुभ्रमाणा विरिचिप) हे देवानुमिये हमलोग यह पाहते
 हैं कि तुम्हारे साथ सुभूमिभाग उधान की शोभा का अनुभव करते हुए
 विचरण करे । (तर्पणं सा देवदत्ता तेसि सत्यवाहदारगा एयमहं पडिमुणै)
 हमके बाद उस देवदत्ताने उन सार्यवाहदारकों के इस कथन रूप भर्ष
 को स्वीकार कर लिया । (पडिमुणित्ता द्वाया कयकिञ्चा किं ते परर नार
 सिरिसमाणवेसा जेणेष सत्यवाहदारगा तेणेष समागया) इसके पश्चात्
 उसने स्नान किया स्नान कर यह कृत कृत्य हुई अब इस विषय में और

हे देवानुमियो ! आपसे कहे गए हैं कि आप पधायो हैं । (तर्पणं ते
 सत्यवाहदारगा देवदत्त गभिर्य एषं वयासी) गभिर्य देवदत्तनी वात ओंछणीने
 तेओओ कसु—(इच्छामो ऽ देवानुमिये ! तुम्हेंहिं सद्धिं सुभूमिभागस्त
 उज्जाणस्त उज्जाणमिरि पञ्चशुभ्रमाणा विरिचिप) हे देवानुमियो ! तमारी
 साथे सुभूमिभाग उधाननु ओहम पान करत्ता करत्ता त्वा विचार करीओ ओवी नमारी
 धुंछा है । (तर्पणं सा देवदत्ता तेसि सत्यवाहदारगा एयमहं पडिमुणै)
 तमारे देवदत्ताओे आर्भवाह पुत्रानी वात स्वीकारी थीं । (पडिमुणित्ता द्वाया कय
 किञ्चा किं ते परर नार सिरिसमाणवेसा जेणेष सत्यवाहदारगा तेणेष
 समागया) तमारे बाद देवदत्ताओे स्नान कथुं आने स्नान कमा पडी आ विने

मूलम्—तएणं ते सत्थवाहदारगा देवदत्ताए गणियाए सद्धिं
जाणं दुरूहंति दुरूहित्ता चंपाए नयरीए मज्झं मज्झेणं जेणेव सुभूमि-
भागे उज्जाणें जेणेव नंदा पुक्खरिणी तेणेव उवागच्छंति उवागच्छित्ता
पवहणातो पच्चोरुहंति पच्चोरुहित्ता नंदा पोक्खरिणी ओगाहंति ओगाहित्ता
जलमज्जणं करेंति, करित्ता जलकीडं करेंति, करित्ता ण्हाया देवदत्ताए
सद्धिं पच्चुत्तरंति पच्चुत्तरित्ता जेणेव थूणामंडवे तेणेव उवा
गच्छंति, उवागच्छित्ता थूणामंडवे अणुपविसंति अणुपविसित्ता सव्वा-
लंकारविभूसिया आसत्था विसत्था सुहासणवरगया देवदत्ताए सद्धिं
तं विउलं असणं ४ धूवपुप्फगंधवत्थं आसाएमाणा वीसाएमाणा
परिभुंजेमाणा एवं च णं विहरंति जिमिय भुत्तुत्तरागयावि य णं समाणा
देवदत्ताए सद्धिं विपुलाइं माणुस्सगाइं कामभोगइं भुंजमाणा
विहरंति ।सू. ९।

टीका—‘तएणं ते’ इत्यादि—ततस्तदनन्तरं खलु तौ सार्थवाहदारकौ
देवदत्तया गणिकया सार्द्धं यानं—रथं दूरोदतः, आरोदतः, दूरुह=आरुह चम्पा-

अधिकवर्णन क्या करे—उसने अच्छी तरह वस्त्र पहिरे यावत् अपना वेषश्री केजैसा
बनाया-और जहां वे दोनों सार्थवाह पुत्र थे, वही आनंद के साथ गई । ॥सूत्र ८॥

‘तएणं ते सत्थवाहदारगा’ इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएणं) इसके बाद (ते सत्थवाहदारगा) वे दोनों सार्थ-
वाह पुत्र (देवदत्ताए गणियाए सद्धिं) देवदत्ता गणिका के साथ (जाणं दुरूहंति)

वधारे शु कहीये तेणे सुहर वओ पडेयां अने तेणे पोतानो देह लक्ष्मी नेवे
सुहर अनापीने ते न्या अने सार्थवाह पुत्रो छता त्यांआन दअनुसवती पछोच्यी । सूत्र ८ ।

‘तए ण ते सत्थवाहदारगा’ इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएणं) त्थार पछी (ते सत्थवाहदारगा) अने सार्थवाह पुत्रो
(देवदत्ताए गणियाए सद्धिं) गणिका देवदत्तानी साथे (जाणं दुरूहंति) ते रथमा

नगर्या मध्य-मध्येन-मध्येमूर्त्त्या यत्रैव सुभूमिभागमुद्यानमस्ति यत्रैव नन्दा नाम्नी
पुष्करिणी तत्रैवोपागच्छतः, उपागत्य प्रवहन्मातु-रथातु मत्प्रवरोहन्-मत्प्रवतरत
वेश्यापि यानादुत्तीर्णा, ततःपश्चात्, नदा पुष्करिणीमवधाहते, अवगाह-प्रवेश
कृत्वा देवदत्तया सार्द्धं जलमञ्जन-स्नानं कुरुतः स्नानं कृत्वा जलक्रीडां कुर्वन्त
कृत्वा स्नात्वा (स्नातो) देवदत्तया गणिकया सार्द्धं सुमीं मत्पुनरतः नदापुष्क-
रणीतो बहिर्निस्सरन्त मत्पुनर्य यत्रैव स्थूणामण्डपो वस्त्राच्छादितमण्डपस्तत्रैव
पागच्छतः, उपागत्य स्थूणामण्डपमनुप्रविशन्त, =मण्डपमध्ये देवदत्तया सार्द्धं तां
सार्धवाहदारकौ प्रवेशं कुरुत इत्यर्थः । अनुप्रविश्य सर्वालंकारविभूषितौ पद्मा

उत्तर रथ पर आरुह्य हुए (दुर्द्धिता चंपाए नयरीए) आरुह्य होकर चंपा
नगरी के (मञ्जम मञ्जोष) ठीक बीचबीच से होकर (जेणेष सुभूमिभागे
उद्याणे) वहाँ सुभूमि भाग नाम का उद्यान और उसमें भी (जेणेष नदा
पुष्करिणी) वहाँ नदा नाम का पुष्करिणी (बावही) थी (तेणैव उपागच्छति)
वहाँ पहुँचे । (उपागच्छिता प्रवहन्मातो पश्चोर्हति) पहुँच कर फिर वे रथ
से नीचे उतर । (पश्चोर्हति नदापावस्वरिणी आगाहति) उतर कर नदा
पुष्करिणी में प्रवेश किया (आगाहिता जलमञ्जनं करेति) प्रवेश कर वहाँ
उन्हींने स्नान किया (करिता मलक्रीडां करेति) स्नान करके जलक्रीडा की
(करिता द्वाया देवदत्ताए सार्द्धं पञ्चुत्तरति) जलक्रीडा करके वे दोनों देव
दत्ता गणिका के साथ उस पुष्करिणी से बाहर निकल (पञ्चुत्तरिता जेणेष
स्थूणामण्डपे तेणैव उपागच्छति) बाहर निकल कर वहाँ वह स्थूणामण्डप-
वस्त्राच्छादितमण्डप-या-वहाँ आये-(उपागच्छिता स्थूणामण्डपे अनुप्रविशति)

सवार रथा (दुर्द्धिता चंपाए नयरीए) सवार होने आया नयरीनी (मञ्जम
मञ्जोष) ठीक बीच बीच (जेणेष सुभूमिभागे उद्याणे) वहाँ सुभूमिभागे उद्यान
तेमथ (जेणेष नदा पुष्करिणी) वहाँ नदा नाम पुष्करिणी (कमल जेथो होय
तेवी स्वच्छ पावनी नीली सुहर वाव) वही (तेणैव उपागच्छति) त्या पहुँचा
(उपागच्छिता प्रवहन्मातो पश्चोर्हति) पहुँचीने तेजो रथमाथी नीचे उतरा
(पश्चोर्हति नदा पावस्वरिणी आगाहति) उतराईने नदा पुष्करिणी (वाव) गये
आने (आगाहिता जलमञ्जनं करेति) प्रवेशाईने तेजोस्ने स्नान कर्तुं (करिता
मलक्रीडा करेति) स्नान करीने तेजोस्ने जल क्रीडा करी (करिता द्वाया देव
दत्ताए सार्द्धं पञ्चुत्तरति) जल क्रीडा करीने तेजो आने देवदत्ता अगिअनी साथ
पुष्करिणीमाथी पछार नीकल्या (पञ्चुत्तरिता जेणेष स्थूणामण्डपे तेणैव उपागच्छति
पछार नीकलीने वहाँ रथमा मठप (वस्त्राच्छादितमण्डप) वहाँ वपू वतो त्या अथा
(उपागच्छिता स्थूणामण्डपे अनुप्रविशति) त्या अर्थाते तेजो मठपमा प्रविष्ट रथा

भरणशोभितौ, 'असत्था' आस्वस्थौ परिश्रमापनयनेन स्वस्थौभूतौ, प्रसन्नचित्तौ इत्यर्थः।
'वीसत्था' विस्वस्थौ विशेषेण स्वस्थौभूतौ सर्वथाऽपगतश्रमौ, सुखासनवरगतौ
सुखप्रदपर्यङ्काद्यासनोपविष्टौ, देवदत्तया सार्द्धं तं विपुलं विस्तीर्णम् अशनं पानं खाद्यं-
स्वाद्यं धूपं पुष्पं गन्धं वस्त्रं च, 'असाएमाणा' आम्वाद्यन्तौ-ईषत्स्वादयन्तौ
'विसाएमाणा' विस्वादयन्तौ-विशेषेण वारं वारमास्वादयन्तौ, 'परिभुंजेमाणा'
परिभुंजानौ-परिभोगं कुर्वाणौ एवं च अनेन प्रकारेण खलु विहरतः आसाते।
अपि च खलु 'जिमिय भुत्तुत्तरागया' जिमित भुक्तोत्तरागतौ जिमितं=खादितं,
भुक्तम्=आस्वादितं ताभ्यामुत्तरं=अनन्तरम् आगतौ सुखासनं पर्यङ्कादिकं प्राप्तौ,
जिमितमुक्तानन्तरम्-आचान्तौ शुद्धोदकेन कृताचमनौ, लेपाद्यपनयनेन चोक्षौ

आकर वे उसमें प्रविष्ट हुए (अणुपविसित्ता सव्वालंकारविभूसिया आसत्था
वीसत्था सुहासणवरगया देवदत्ताए सद्धि) प्रविष्ट होकर सर्व अलंकारो
से विभूषित बने हुए वे आश्वस्त-परिश्रम के अपनयन से स्वस्थचिन्त हुए
विश्वस्त हुए-सर्वथा परिश्रम से रहित हुए और सुखप्रदपर्यङ्क (पलंग) आदि
आसन पर जाकर बैठ गये। बाद में उन्होंने उस देवदत्ता के साथ (तं
विउल असणं ४ धूवपुष्पगंधवत्थ आमाएमाणा, वीमाएमाणा परिभुंजे
माणा एवं च णं विहरन्ति) उस विपुलमात्रामें निष्पन्न हुए अशन, पान, खाद्य,
स्वाद्यरूप चारों प्रकार के आहार को किया रुचर कर उसका स्वाद लिया-
धूप, पुष्प, गंध, वस्त्र का वितरण किया-(जिमियभुत्तुत्तरागया वि य णं समाणा
देवदत्ताए सद्धि विउलाइमाणुस्सगाइ कामभोगाइ भुंजमाणा विहरति) जब
वे अच्छी तरह खा पी चुके-तब देवदत्ता के साथ वे पर्यङ्क आदि आसन
पर आकर बैठ गये वहां इतना संवन्ध और इस प्रकार जोड़ लेना चाहिये-

(अणुपविसित्ता सव्वालंकारविभूसिया आसत्था वीसत्था सुहासणवरगया
देवदत्ताए सद्धि) प्रवेशीने सर्व अलंकारोत्थी विभूषित थयेला तेज्यो आश्वस्त-थाइ वगर
स्वस्थचित्त अन्या विश्वस्त थया-सर्वथा श्रम रहित थया, अने सुप्रेथी भेसाथ तेवा
पलंग (पर्यङ्क) वगेरे आसनो पर भेसी गया त्थारभाइ तेभण्णे देवदत्ता गुण्डिकानी साथे
(तं विउल असण धूवपुष्पगंधवत्थ आसाएमाणा, वीसाएमाणा परि-
भुंजेमाणा एवं च णं विहरन्ति) पुष्कण प्रमाणुमा तैयार करावीने त्या पडोआ-
डवामा आवेला अशन, पान, आद्य अने स्वाद्य इथ चार जातना आहारने यथारुचि
अभ्या तंभज धूप, पुष्प, गंध अने वस्त्रोत्तुं वितरणुकथुं (जिमिय भुत्तुत्तरागया
वि य णं समाणा देवदत्ताए सद्धि विउलाइ माणुस्सगाइ कामभोगाइ भुंजमाणा
विहरति) अग्या पछी तेज्यो पलंग वगेरे सरस आसनो पर आवीने देवदत्ता
गण्डिकानी साथे भेसी गया अडी आटली विगत वधारानी जाणी देवी जेधये हे-

स्वच्छौ, अत एव परमशुचिभूतो सुखासन प्राप्योपविष्टौ इत्यर्थः । 'समाणा' सन्तौ देवदशया गणिकया साध्विपुलान्-श्रीस्तीर्णान् मानुष्यदान्-मनुष्य सवपिन काममोगान् शब्दादीन् पठन्नेन्द्रियविषयान् भुञ्जानौ विहरत आसातेत्याद्यः ।

मूलम्—तएण ते सत्यवाहदारगा पुष्पावरणहकालसमयसि देवदत्ताए गणियाए सद्धि धूणामहवाओ पहिनिक्खमति पहिनि क्खमित्ता हत्थ सगेह्णीए सुभूमिभागे उज्जाणे बहुसु आलिघरणसु य कयलीघरेसु य लयाघरणसु य अच्छणघरणसु य पेच्छणघरणसु य पसाहणघरणसु य मोहणघरणसु य सालघरणसु य जालघरणसु य कु सुमघरणसु य उज्जाणसिरि पच्चणुभवमाणा विहरति ॥सू १०॥

टीका—ततस्तदनन्तरं स्वच्छौ तौ सार्यवाहदारकौ पूर्वापराहकालसमये- पश्चिम महरे दशदशया गणिकया साध्वि धूणामण्डपात् प्रतिनिष्कामतः बहिः

‘भोजन करने के बाद उन्होंने आचमन-शुद्ध जल से कुल्ला किया। तबसे समय जो अस्मादि के मीत उनके पैर आदि अवयवों पर गिर गये थे उन्हें उन्होंने दूर कर उन अवयवों को साफ किया। इस तरह परमशुचि भूत होकर सुखासन पर आकर बैठ गये’ बैठने के बाद उन्होंने उस देवदशा गणिका के साथ विपुल मनुष्यमय मयपी काममोगों को शब्दादिक पाँचों इन्द्रियों के त्रिषयों को सेवन किया। ॥सूत्र ९॥

‘तएण ते सत्यवाहदारगा’ इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएण) इसके बाद (ते सत्यवाहदारगा) वे सार्यवाहदारक (पुष्पावरण-काल समयसि) पश्चिम महार में (देवदत्ताए गणियाए सद्धि) देवदत्ता

वत्सा पत्नी तेजोको शुद्ध पक्षीधी कामला ह्मा वभती वपते अत वगेरेना ह्मे। तेमना ह्माय पत्र उपर पत्नी गथा ह्मा तेमने तेजोको साध्वि ह्मा। अने ह्मा प्रभासे पोताना अवयवोने स्वच्छ जनाह्मा। शुद्ध यथा। आह तेजो सरस सुभद्र आसन पर आसीने जेह्मा जेह्मा तेजोको जलिका देवदत्तानी साथे पुच्छण मनुष्यमयना काममोगो। तेमह्म शण्ड वजेरे पाँचो धन्दिभोना विषयेणु सेवन ह्मु ॥सूत्र १०॥

‘त एण ते सत्यवाहदारगा’ इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएण) तत्पश्चात् (ते सत्यवाहदारगा) साथवाहना पुत्रो (पुष्पावरण कालसमयसि) पक्ष्या पक्षरना वपते (देवदत्ताए गणियाए सद्धि) देवदत्ता उ जिकानी साथे (धूणामहवाओ पहिनिक्खमति) स्वप्ना भवपती जनाह्मीकणा।

निस्सरतः प्रतिष्किम्य 'हृत्थसंगेल्लिना-अन्योन्यं हस्तावलम्बनेन सुभूमिभागे उद्याने बहुषु 'आलिघरएसु' आलिगृहकेषु श्रेणिबद्धगृहाकारपरिणतवनस्पतिविशेष-
निकुञ्जेषु च-पुनः 'कयलीघरेसु' कदली गृहकेषु-कदली निकुञ्जेषु च 'लया-
घरएसु' लतागृहकेषु-चंपकाशोकादिलतागृहेषु च 'अच्छणघरएसु'
आसनगृहकेषु आसन-उपवेशनम् तेषां गृहेषु यदा तदा जना आगत्य सुखा-
सिकयोपविशन्ति यत्र तत्र च 'पेच्छणघरएसु' प्रेक्षणगृहकेषु-प्रेक्षण-प्रेक्षणकं
तस्यगृहेषु-यत्रागत्य जना नाटकादिकं कुर्वन्ति प्रेक्षन्ते च तेषु 'पसाहणघर-
एसु य' प्रसाधनगृहकेषु प्रसाधनं मण्डनं यत्रागत्य जना स्व परं च मण्डयन्ति तेषां
गृहेषु 'मोहणघरएसु' मोहनगृहकेषु-विलासगृहेषु 'सालघरएसु' शाला
गृहकेषु शाला शाखा तासां गृहेषु वस्त्रगृहेषु वा 'जालघरएसु' जालगृहकेषु—
जालिकान्वितगृहेषु यत्राभ्यन्तरस्थिता बहिः स्थितैर्न दृश्यन्ते किन्तु अन्तः

गणिमा के साथ (थूणामंडवाओ पडिनिक्खमंति) उस स्थूणामंडप से बाहर निकले (पडिनिक्खमिन्ता) बाहर निकल कर (हृत्थसंगेल्लीए) हाथ में हाथ मिलाए हुए वे (सुभूमिभागे उज्जाणे बहुसु आलिघरएसुय) उस सुभूमिभाग उद्यान में अनेक श्रेणिबद्ध गृहाकार परिणत हुए वनस्पति विशेषों के निकु जों में (कयलीघरएसु य लयाघरएसुय) कदलीगृहों में और लतागृहों में (अच्छण घरएसुय) यदा कदा आई हुई जनता को बैठने के लिये बनाये हुए आपन गृहों में (पेच्छणघरएसुय) जहाँ पर आकर के जन नाटक आदि करने हैं और देखते हैं उन्हें प्रेक्षण घरों में (पसाहणघरएसु य) प्रसाधन गृहों में—जहाँ आकर के मनुष्य अपने को और दूसरों को अलंकारों से विभूषित करते हैं ऐसे घरों में (मोहणघरएसुय) विलास गृहों में (सालघरएसु य) शाला घरों में (जालघरएसु य) जालिकान्वित घरों में—जिनके भीतर रहे हुए

(पडिनिक्खमिन्ता) બહાર નીકળીને (હૃત્થસંગેલ્લીએ) હાથમા હાથ નાખીને તેઓ (સુભૂમીભાગે ઉજ્જાણે) વહુસુ આલિઘરેસુ ય) સુભૂમિભાગ ઉદ્યાનમા આવેલા ઘણા શ્રેણિબદ્ધ ઘરના આકાર જેવા વનસ્પતિ વિશેષોથી બનાવવામા આવેલા નિકુળેમા (કયલીઘરેસુ ય લયાઘરેસુ ય) કદલી ગૃહોમા, લતાગૃહોમા, (અચ્છણઘરેસુ ય) અવારનવાર આવતા સામાજિકોને ખેસવા માટે બનાવવામા આવેલા આસનગૃહોમાં (પેચ્છણઘરેસુ ય) માણસો ન્યા આવીને નાટક વગેરે કરે છે અને બુઝો છે તેવા પ્રેક્ષાગૃહોમા (પસાહણઘરેસુ ય) પ્રસાધન ગૃહોમા એટલે કે ન્યા માણસો પોતાની બાતને અને બીજાઓને શણગારે છે, તેવા ઘરોમા, [મોહણઘરેસુ ય] વિલાસગૃહોમા (સાલઘરેસુ ય) શાળાગૃહોમા (જાલઘરેસુ ય) બળીઓવાળા ઘરોમા એટલે કે

स्वितैर्बहिःस्था इत्यन्तं तादृशेषु च 'कुसुमपरपसु' कुसुमपरपकेषु=पुष्पपरपकेषु, इत्यादिषु, स्थानेषु 'उज्जाणसिरि' उज्जाणसिरि, उपवनस्य शोभा मुखं च 'पञ्चपु मयमाणा' मयपुमयन्तौ देवदत्ताया सादंमनुमयन्तौ विहरतः=विवरतः ॥ सू. १० ॥

मूलम्—तए ण ते सत्थवाह दारया जेणेव से मालुया कच्छए तेणेव पहारेत्थ गमणाए, तएण सा वणमऊरी ते सत्थवाहदारए पज्जमाणे पारुह पारित्ता भीया तत्था ससिया उव्विग्गा पलाया महया महया सइण केकारव विणिम्मुयमाणी २ मालुयाकच्छाओ पडिणिक्खमइ, पडिणिक्खमित्ता पगसि रुक्खडालयसि ठिक्खा ते सत्थ वाहदारए मालुयाकच्छय च अणिमिसाए दिट्ठिए पेहमाणी २ चिट्ठइ ॥ सू० ११ ॥

टीका—'तएण ते' इत्यादि—सतस्त्वदनन्तरं खलु तदुद्यानशोभासु स्थानुमयानन्तरं तौ सार्यवाहदारकौ य य स मालुकाकच्छकः पूर्वोक्त एका स्थिकफलानां वृक्षविशेषाणां काननं वर्तते तत्रैव 'पहारेत्थ गमणाए' प्रापार यतां

मनुष्य बाहिर रहें हुए मनुष्यों की दृष्टि में न आवे किन्तु बाहिर मनुष्य उन भीतर में रहें हुए मनुष्यों को दिखलाई पड़ते रहें ऐसे घरों में—(कुसुमपरपसु य) पुष्प वृक्षों (उज्जाणसिरि पञ्चपुमयमाना विहरति) देवदत्ता के साथ २ उद्यानश्री का निरीक्षण करता हुआ आनंद भोग करते हुए विचरते रहे ॥ सूत्र १० ॥

'तएण ते सत्थवाहदारगा' इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएण) इसके बाद (ते सत्थवाहदारगा) वे दोनों सार्यवाहदारक (जेणेव मालुयाकच्छए) जहाँ वह मालुका कच्छ या (तेणेव पहारेत्थ गमणाए) उस ओर मानेके सिधे उत्कठित हुए (तएण सा वणमऊरी ते

जेवा वणमा ठे जेमनी अइर जेठेवा भावसेने सारी पठे जेठ शके पण जकारण भावसे अइर भावसेने जेठन शके, (कुसुमपरपसु य) पुष्प वृक्षों, (उज्जाणसिरि पञ्चपुमयमाणा विहरति) उद्यानश्री शोभा जेता देवदत्तानी साथे मनुष्य अनुभवता विद्यता रह्य ॥ सूत्र १० ॥

'तएण ते सत्थवाहदारगा' इत्यादि ।

टीका—(तएण) तत्पश्चात् (ते सत्थवाहदारगा) अने साथेवा उत्रे (जेणेव से मालुया कच्छए) जे तरह मालुका कच्छ जेतो. (तेणेव पहारेत्थ गमणाए)

गमनाय=तत्र गन्तुमुत्कण्ठितौ गतौ च, ततस्तदनन्तरं खलु सा वनमयूरी
तौ सार्थवाहदारकौ 'एजमाणे' एजमानौ प्रत्यागच्छन्तौ पश्यति दृष्ट्वा च
'भीया' भीताः अकस्माद् भयजनकवस्तुदर्शनेन भयं प्राप्ता 'तत्था' अन्ता-
भयजनितदुःखं प्राप्ता स्तब्धा वा क्षणमात्रं भयेन निश्चला जाता 'तसिया'
अन्तर्भावितव्यर्थः, त्रासिता आत्मनः प्रतिप्रदेशं भयेन संक्रान्ता जाता 'उक्किगा'
उद्विग्ना-त्रोणशरणरहितत्वेनोद्वेगं प्राप्ता 'पलाया' पलायिता-उड्डियनोद्युक्ता
'महया २ महेण' महता २ शब्देन उच्चस्वरेण 'केकारवं' मयूरशब्दं 'विणि-
म्भुयमाणी २' विनिर्मुञ्चन्ती=पुनःपुनः कुर्वन्ती मालुकाकक्षात् 'पडिनिक्ख-
मह' प्रतिनिष्क्रामति निस्मरति 'पडिनिक्खत्ता' प्रतिनिष्क्रम्य निस्सृत्य स्वस्थाना-
नादुड्डियो 'एगंसि' एकस्यां वृक्षशाखायां 'ठिच्चा' स्थित्वा तौ सार्थवाहदारकौ त

सत्यवाहदारण एजमाणे पासड) उम वनमयूरीने उन दोनों सार्थवाह-
दारकों का ज्यों ही आते हुए देखा-तो (पासित्ता) देवकर (भीया तत्था
तमिया उक्किगा पलाया) भयभीत हो गईं वस्तु हो गई--अकस्मात्
भयजनक वस्तु को देखने से भय जनित दुःखको प्राप्त हुई-अथवा क्षण
मात्र के लिये भयसे निश्चल हो गई-आत्मा के प्रतिप्रदेश में भय
से युक्त हो गई, उद्वेग को प्राप्त हो गई-और उस स्थान से उड़ी (महया २ महेण
केकारव विणिम्भुयमाणी २ मालुकाकक्षाओ पडिनिक्खमह) उडती २ बड़े जोर २ से
केकारव (शब्द) बारबार करती करती वह उस मालुका कच्छक से बाहर हो गई
(पडिनिक्खमिता एगसि रुक्खडालयसि ठिच्चा ते सत्यवाहदारण मालुया-
कच्छय च अणिमिसाए दिट्ठिए पेहमाणी २ चिट्ठड) बाहर होकर एक

ते आन्तु ज्वा आगण वध्या (तएण सा वनमयूरी ते सत्यवाहदारण एजमाणे पासड)
ते देखे जने सार्थवाहोने जेया अने (पासित्ता) जेधने (भीया तत्था तमिया उक्किगा
पलाया) ठरी गध, स वस्तु थध गध ओचित्ता लय पमाडनारी वस्तुने जेधने ते
हु प पाभी, अथवा तो ते लयलीत थधने थोडा वणत माटे स्तब्ध थध गध, तेना
आत्मप्रदेशेमा लय प्रसरी गये ते उद्विग्न थध गध तेनी सामे रक्षाने कोध पण्णु
जतने उपाय हुतो नहि तेथी ते व्याकुण जनी गध अने ते स्थानेथी उडी
(महया २ महेण केकारव विणिम्भुयमाणी २ मालुया कच्छाओ पडिनिक्खमह)
अने मोटा स्वरेथी टडूकती २ उडती ते मालुका कच्छथी जडार नीकणी गध (पडिनि-
क्खमिता एगसि रुक्खडालयसि ठिच्चा ते सत्यवाहदारण मालुया
कच्छय च अणिमिसाए दिट्ठिए पेहमाणी २ चिट्ठड) मालुका कच्छनी जडार नीकणीने ते

मालुकाकसक च 'भणिमिस्ताए' भनिमेषया निमेषया 'दिहीए' इष्टया
'पेहमाणी २' प्रेक्षमाणी २—पुनः पुनः पश्यन्ती 'विह्व' तिष्ठति ॥ सू० ११॥

मूल—तएणं ते सत्थवाहदारगा अण्णमण्ण सदावेति
सदावित्ता एव वयासी जहाण देवानुप्पिया ! एसा वणमऊरी अम्हे
एज्जमाणा पासित्ता भीया तत्था तसिया उव्विग्गा पलाया महया
महया सहेण जाव अम्हे मालुया कच्छय च पेच्छमाणी रचिट्ठइ, त
भनियव्वमेत्थ कारणेणं तिक्कु मालुयाकच्छय अतो अणुपविसति
अणुपविसित्ता तत्थ दो पुढे परियागये जाव पासित्ता अन्नमन्न
सदावेति, सदावित्ता एव वयासी—सेय खलु देवाणुप्पिया ! अम्ह
इमे वणमऊरी अढए साण २ जाइमताणं कुकुडियाण अढएसुअ
पक्खिवावित्तए तएणं ताओ जाइमताओ कुकुडियाओ एए अढए
सएणं पक्खिवाएणं सारक्खमाणीओ सगेवेमोणीओ विहरिस्संति,
तएणं अम्ह एत्थ दो कीलामणगा मऊरीपोयगा भविस्सतिसि कहुं
अन्नमन्नस्स पयमट्ट पडिसुणति, पडिसुणित्ता सए मए दासवेढए
सदावेति सदावित्ता एव वयासी गच्छह ण तुज्जेदेवाणुप्पिया ! इमे
अढए गहाय सयाणं जाइमताणं कुकुडीणं अंढएसु पक्खिवह माव
सेवि पक्खिवेति ॥ सू १२॥

शुभ की शाय पर जाकर बैठ गई और पैठी २ वहीं से उन दोनों
माधवाहदारकों की ओर मालुका कसक की ओर बार बार अनिमित्त
दृष्टि से देखने लगी । सूत्र । ११ ।

એક આ ની શાખા ઉપર બેસી ગઈ, અને ત્યાંથી જ તે બંને માધવાહારને તેમજ
માલુકા કસકની તરફ વારંવાર એકી નજરે બેચા લાગી ॥ સૂત્ર ૧૧ ॥

टाका—‘तएण ते’ ततस्तदनन्तरं—मयूरी उड्डयनान्तरं तौ सार्थवाह दारको अन्योऽन्ये=परस्परं शब्दयतः=भाषयतः=संमुखी कुरुतः ‘सद्वावित्ता’ शब्दयित्वा=अन्योन्यमाहूय वक्ष्यमाणप्रकारेणावादिष्टाम् ‘जहाण’ यथा खलु देवानुप्रिय ! एषा वनमयूरी आवामेजमानौ आगच्छन्तौ दृष्ट्वा च भीता, त्रस्ता, त्रसिता, उद्विग्ना पलायिता—स्वस्थानं त्यक्त्वाऽन्यत्स्थानं गता महता शब्देन केकारवं म्रुञ्चन्ती मती यावदावां मालुकाकच्छकं च पुनः पुनः प्रेक्षमाणी तिष्ठति ‘तं’ तत्-तस्मात् ‘भवियव्वं’ भवितव्यम् ‘एत्थ’ अत्र केनापि कार-

‘तएण ते सत्थवाहदारगा’ इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएण) इसके बाद (ते सत्थवाहदारगा) उन दोनों सार्थवाह दारकोने (अन्नमण्णं सद्वावेति) परस्पर में विचार किया वानचीन की (सद्वा-वित्ता) बातचीत कर के (एव वयासी) फिर वे इस प्रकार कहने लगे—(जहाणं देवानुप्पिया ! एसा वणमऊरी अम्हे एज्जमाणा पासित्ता भीया तत्था तसिया उद्विग्गा पलाया महया २ सद्देणं जाव अम्हे मालुयाक च्छय च पेच्छमाणी २ चिट्ठइ) जिस कारण हे देवानुप्रिय ! यह वनमयूरी हम लोगों को आता हुआ—देखकर भयभीत, त्रस्त और त्रसित होकर उद्विग्न बनी और यहां से उड़ गई—उड़ती २ उसने बड़े जोर २ से के-कारव किया—और इस मालुकाकच्छक से बाहर होकर एक वृक्ष की डाल पर बैठी २ यह हम लोगों की ओर और मालुकाकच्छक को ओर बार २ देख रही है (तं भवियव्वं एत्थ कारणेण त्तिक्खु मालुयाकच्छयं अंतो अणुपविसंति) तो इसमें कोई न कोई कारण अवश्य होना चाहिये—ऐसा

‘तएण ते सत्थवाहदारगा’ इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएण) त्याख्याद (ते सत्थवाह दारगा) अने सार्थवाह पुत्रोअे (अन्नमण्णं सद्वावेति) अेकणीअ साथे वातो करी (सद्वावित्ता) बातचीत करीने (एव वयासी) तेअे कडेवा लाअ्या (जहाणं देवानुप्पिया ! एसा वणमऊरी अम्हे एज्जमाणा पासित्ता भीया तत्था तसिया उद्विग्गा पलाया महया २ सद्देणं जाव अम्हे मालुयाकच्छयं च पेच्छमाणी २ चिट्ठइ) हे देवानुप्रिय ! आ देख आपणुने आवता नेधने लयलीत सत्रस्त, त्रसित, अने व्याकुण थधने अड्डीथी उडी, अने न्यादे ते उडी त्यादे तेअे मोटा अवाअे डेकारव कथे अने ते मालुकाकच्छनी अडार नीकणीने अेक आडनी थाणा उपर अेसी गध छे अने त्याथी पणु ते आपणुने अने मालुकाकच्छने बार बार नेध रडी छे (तं भवियव्वं एत्थ कारणेण त्तिक्खु मालुया कच्छयं अंतो अणुपविसंति) तो अेनी पाछण कधने कधं रडस्य अेअस डेअं

ળેન 'તિક્ત' इति कृत्वा इति परस्परं विचार्य मालुकाकक्षकमन्तो मध्येऽनुप्र
 विक्षत-प्रवेशं कुरुतः अतः अनुप्रविश्य तत्र तस्मिन् स्थाने खलु वनमयूषा
 'पुष्टे' पुष्टं पर्यायागते पतत्रकान्तनिते योवद्वि-नमुष्टिप्रमाणे अण्डके दृष्टा म-पोऽन्य
 सम्पद्यत वाताकुरुतः प्रविष्ट्वा एवमवारिष्टा 'सेय' श्रेयः अग्न्य प्रक्षेपयितुमित्यत्र
 मय्यधः, खलु हे देवानुमिय ! आवयोरिमे वनमयूराण्डके दृष्टीत्वा 'माण
 साण' स्वासां स्वासा=स्वकीयानाम् २ 'जा'ममाण' जातिमतीनां विशिष्ट
 जातिमतां कुक्कुटिकानामण्डकेषु प्रक्षेपयितुम्-स्थापयितुम्, ततस्तदनन्तरं खलु
 तामो' सा-आवयोर्जातिमन्य कुक्कुटिकाः 'एए' एते मत्सस्तमानीते अण्डके-
 मयया अण्डके पुनः 'सए य अहए' स्वकानि आण्डकानि सरक्षन्त्य सम्पद्
 पोषणादिना 'संगोवमाणीओ' संगोपायमाना-परकृतोपव्रवतः प्रतिपाद
 यन्त्यः विहरिष्यन्ति । ततस्तदनन्तरं खलु आवयो 'एत्य' अत्र अस्मिन्

विचार कर व दोनों उस मालुकाकच्छक के भीतर प्रविष्ट हो गये
 (अनुप्रविमिता तत्पण दोपुष्टे परिયાગये जात्र પાસિષા અન્નમન્નં સહાવેતિ)
 પ્રવિષ્ટ હોઈને ત્યાં જઈને પુષ્ટ એકઠી સાથે ક્રમશઃ ઉત્પન્ન હુણ મિશ્ર
 ધૃત્તિ પ્રમાણ દો ખંડે દો દેશ્વા દશ્વકર ફિર લે પરસ્પર મેં એક દુપરે
 સે કહને સમે । કહકર ફિર હવ પ્રતાર ડહોને વિચારતિયા કિ (સયં
 સલુ દેવાણુપિયા ! અમ્હં હમે ષણમઝરી અહણ સાળ ૨ જામતાણ
 કુવકુટિયાણ અહણસુ ય પરિસ્થાવેણ) હે દેવાનુમિય ! હમ દોનોં કે
 મિયે યહ વઢી મન્છો માળ હે કિ હમ દોનોં હન દોનોં અઠો કો
 અપની ૨ જાતિમતી કુક્કુટિકાઓં ક બણો મેં રલ્લ લેલે (મણ્ય તાઓ
 જાહમતાઓ કુવકુટિયાઓ ણ અહણ સણ્ય અહણ સણ્ય પરસ્પ્રાણ
 મારત્ત્વમાળીઓ સંગોવમાળીઓ વિહરિસ્સતિ) હસ તરહ લે વિશિષ્ટ જાતિ

જ નેપ્રજે આમ વિચારીને નેએ બને માણુમ કચ્છમાં પ્રવિષ્ટ થયા (અનુપ્રવિ
 મિત્તા તત્પ ણં દો પુષ્ટે પરિયાગયે જાત્ર પાસિકા અન્નમન્નં સહાવેતિ) પ્રવેશીને
 તેઓએ એકી સાથે ખલુકને ઉત્પન્ન થયેલા મૂકીના નેટલાં પ્રમાણુવાળા બે ઇંડા એમાં
 તે એકને તેઓ એક બીજાને કહેવા લાગ્યા, અને આ પ્રમાણે વિચાર કરવા લાગ્યા કે
 (સેય જલુ દેવાણુપિયા ! અમ્હં હમે ષણમઝરી અહણ સાળ ૨ જામતાણ
 કુવકુટિયાણ અહણસુ ય પરિસ્થાવેણ) હે દેવાનુમિય ! આપણા બંને માટે એ
 સાડ છે કે આપણે બંને એ બંને ઇંડાઓને પોતપોતાની મરથીઓના ઇંડાઓમાં મૂકી ઇંડો
 (તર્ણ તાઆ જાહમતાઓ કુવકુટિયાઓ ણ અહણ સણ્ય અહણ સણ્ય પરસ્પ્રાણ
 મારત્ત્વમાળીઓ સંગોવમાળીઓ વિહરિસ્સતિ) આ રીતે તે જુદી જુદી
 બતિની આપણી મરથીઓ આપણા વે લાજનાએલા દેશના ઇંડા અને પોતાનાં ઇંડાનુ

स्थाने स्वगृहे एव अ(नेन प्रकारेण) 'दो कीलामणगा' द्वौ क्रीडनकौ-क्रीडा कारकौ द्वौ मयूरापौतकौ मयूरीशावकौ भविष्यत इति कृत्वा-इति विचार्य, अन्योऽन्यस्यैतमर्थं प्रतिश्रुणुतः मनसि धारयतः, प्रतिश्रुत्य 'सए सए' स्वकान् स्वकान्-दासचेडकान् शब्दयतः शब्दयित्वा चैवं वक्ष्यमाणप्रकारेणावादिष्टाम् हे देवानुप्रियाः गच्छत खलु यूयं इमे-एते अण्डके मयूर्या अण्डके गृहीत्वा स्वकानां जानिमतीनां कुक्कुटीनामण्डकेषु प्रक्षिपत, इति वचन श्रुत्वा यावत्ते दासा अपि तथैवाण्डके प्रक्षिपन्ति ॥ सू. १२ ॥

वाली हम दोनो की कुक्कुटिकाएं इन हम लोगों के द्वारा लाये हुए मयूरी के अडों की अपने २ अडों की रक्षा तथा उनकी परकृत उपद्रवों से प्रतिपालना करती हुई रक्षा और प्रतिपालना करलेगी। (तएणं अम्ह एत्थ दो कीलामणगा मऊरपोयगा भविस्संति तिकट्टु अन्नमन्नस्स एयमट्ठ पडिसुणेति) इस प्रकार हम लोगों के अपने २ घर पर दो क्रीडा कारक मयूरी पोत (वच्चे) हो जावेगे ऐसा विचार कर उन दोनोंने आपसमें एक दूसरे का विचार स्वीकार कर लिया (पडिसुणिच्चा सए सए दासचेडए सदावेति) स्वीकार कर फिर उन्होंने अपने २ नौकरों को बुलाया (सदा-विच्चा एव वयासी) बुलाकर ऐसा कहा—(गच्छह णं तुम्हे देवाणुप्पिया !) हे देवानुप्रियो ! तुम लोग जाओ और (इमे अडए गहाय सयाण जाइमंताणं कुक्कुडीणं अडएसु पक्खिवह जाव ते वि पक्खिवेति) इन मयूरी के दोनों अडोंको ले जाकर अपनी २ जातीवाली कुक्कुटिकाओं के अडों में रख दो। इस प्रकार के उनके कथन को सुनकर “यावत् उन दासोंने भी उस तरह उन दोनों अडों को ले जाकर उन कुक्कुटिकाओं के अडों में रख दिया ॥ सू. १२ ॥

બહારના ઉપદ્રવોથી રક્ષણ કરતી ઢેલના ઇંડાનુ પશુ રક્ષણ કરશે અને પાલન પોષણ કરશે (તણ અમ્હં એત્થ દો કીલામણગા મઝરપોયગા ભવિસ્સંતિ તિકટ્ટુ અન્નમ-ન્નસ્સ એયમટ્ઠં પડિસુણેતિ)આ રીતે આપણા બનેના ઘરેમા કીડામયૂરના બચ્ચાઓ થઈ જશે આમ તેઓ બને એક બીજાના વિચારોથી સહમત થયા (પડિસુણિચ્ચા સએ સએ દાસચેડએ સદાવેતિ) સહમત થઈને તેઓએ પોતપોતાના નોકરોને બોલાવ્યા (સદાવિચ્છા એવં વયાસી) બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું (ગચ્છહણ તુમ્હે દેવાણુ-પ્પિયા !) હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે જાઓ અને (ઈમે અડએ ગહાય સયાણ જાઈમંતાણં કુક્કુડીણં અડએસુ પક્કિવવહ જાવ તે વિ પક્કિવવેતિ) આ ઢેલના બને ઇંડાને આમારી મરઘીઓના ઇંડાઓની વચ્ચે મૂકી દો આ રીતે તેમની વાત સાભળીને નોકરોએ બને ઇંડાને લઈને સાથવાડ પુત્રોની મરઘીઓના ઇંડાઓની વચ્ચે મૂકી દીધા સૂ ૩ ૧૨૫

मूलम्—तएण ते सत्थवाहदारगा देवदत्ताए गणियाए सद्धिं
 सुभूमिभागस्स उज्जाणस्स उज्जाणसिंरि पच्चणुभवमाणा विहरिन्ता
 तमेव जाण दुरुद्धा समाणा जेणेव चपा नयरीए जेणेव देवदत्ताए
 गणियाए गिहे तेणेव उवागच्छति उवागच्छित्ता देवदत्ताए गिह
 अणुपविसांते अणुपविसित्ता देवदत्ताए गणियाए विउल जीवि नारिह
 पीइदाण दलयति दलयित्ता सक्कारेति सक्कारित्ता सम्माणेति सम्मा
 णित्ता देवदत्ताए गिहाओ पढिनिक्खमति पढिनिक्खमित्ता जेणेव
 सयाइए गिहाइ तेणेव उवागच्छति उवागच्छित्ता सक्कम्मसपउत्ता
 जाया यावि होत्था ॥ सु १३ ॥

टीका—तएण ते' तत्सत्तदनंतर तौ सार्यवाहदारगी देवदत्ताया गणि
 कया सार्द्धं सुभूमिभागस्थोद्यानस्थोद्यानभिधं प्रत्यनुभवन्तौ विहरत्य तदेव यानं
 प्रवह्यमाकूतौ सन्तौ यत्र चपानगरी देवदत्ताया गणिकाया गृहं वर्तते
 तत्रोपागच्छत उवागत्य देवदत्ताया गृहमनुपविशन्तः—प्रवेशं कुरुतः देवदत्तायै

'तएण ते सत्थवाहदारगा' इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएण) इसके पाद (ते सत्थवाहदारगा) वे सार्यवाह दा
 रग (देवदत्ताए गणियाए) देवदत्ता गणिकाके (सद्धिं) साथ (सुभूमिभा
 गस्स) सुभूमिभाग उद्यान की (उज्जाणसिंरि) उद्यानभीटा (पच्चणुभवमाणा)
 अनुभव करते हुए (विहरिन्ता) घूम कर (तमेव जाण दुरुद्धा समाणा) उमा
 रण पर चढ़े हुए (जेणेव चपानयरी जेणेव देवदत्ताए गणियाए गिहे तेणेव
 उवागच्छति) जहाँ चपानगरी में देवदत्ता गणिका का घर था—वहाँ आय

'तएण ते सत्थवाहदारगा' इत्यादि ।

टीका—(तएण) त्वा ५४ (ते सत्थवाहदारगा) आर्द्धवाह पुत्री (देव
 दत्ताए गणियाए) देवदत्ता अश्विजानी(सद्धिं) साथ (सुभूमिभागस्स उज्जाणस्स)
 सुभूमिभाग उद्यान की (उज्जाणसिंरि) उद्याने (पच्चणुभवमाणा) अनुभवता (विहरिन्ता)
 बिहरता ४२५ (तमेव जाण दुरुद्धा समाणा) ते ४२५ उपर सत्तार भूति (जेणेव
 चपानयरी जेणेव देवदत्ताए गणियाए गिहे तेणेव उवागच्छति) अद्यान
 नरीभां ५५ देवदत्ता अश्विजानु पर ४२५ त्वां ५५ (उवागच्छित्ता देवदत्ताए

‘जीव जलने’ याचो जमा ज्वलति मयेभ्युद्गते मति ‘जेणेव’ यत्रैव ‘से’ तद् वनमयूया अण्डकं रक्षितमस्ति ‘तेणेव’ तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य च ‘तंसि’ तस्मिन् वनमयूया अण्डके ‘सकिण्’ संकितः—अण्डकविषये शङ्कावान्—इदमण्डकं पक्वावस्था प्राप्स्यति न वा इति ‘कविण्’ काङ्क्षितः—फलंऽऽकाङ्क्षायुक्तः—अस्मादण्डकात् कदा मयूरशावकः समुत्पत्स्यते इति, ‘वित्तिगिच्छासमावन्ने’ विचि कित्सा समापन्नः—फलं प्रति संदेहयुक्तः इतः समुद्भूतेऽपि मयूरशावके तेन सम क्रीडारूप फलं किमुमविष्यति न वा इत्येव फलं प्रति संशयापन्नः, ‘भेय समावन्ने’ भेदसमापन्नः, मनेर्द्वैधीभावं प्राप्तः, अस्मादण्डकाज्जातो मयूरपोतो

शित होने पर जहाँ उस वन मयूरी का अंडक रखा था वहाँ गया (उपागच्छन्ना तंमि मऊरी अंडयसि संकिते वित्तिगिच्छासमावन्ने भेय-समावन्ने कलुसममावन्ने किन्नं सम एत्थ किलावणमऊरी पोयए भविस्सइ उदाहु णो भविस्सइ तिग्घु) वहाँ जाकर रह उस मयूरी के अंडे के विषय में संकित हो गया—यह अंडा पक्वावस्था को प्राप्त होगा या नहीं इस प्रकार का उसे संदेह हुआ—कांक्षित हो गया—इस अंडे से कब मयूरी शावक उत्पन्न होगा इस प्रकार के फलके विषय में वह आकांक्षा युक्त बन गया—विचिकित्सा समापन्न हो गया—इससे मयूर पोतक होने पर भी उस से मुझे क्रीडा रूप फल प्राप्त होगा कि नहीं होगा—इस प्रकार वह फल में संशयापन्न हो गया—भेद समापन्न हो गया—इस अंडे से उत्पन्न हुआ मयूरी पोतकजीवित रहेगा या नहीं रहेगा इस प्रकार से उसकी सत्ताके विषय में संकल्प विकल्प वाला बन कर वह मति की द्विविधता से युक्त हो गया, कलुष समापन्न हो गया

ढेलतु धडु भूडेलु डतु त्या गथे (उपागच्छन्ना तंमि मऊरीअंडयसि संकिते कखिते वित्तिगिच्छासमावन्ने भेयसमावन्ने कलुससमावन्ने किन्न एत्थ किलावणमऊरी पोयए भविस्सइ उदाहु णो भविस्सइत्तिकट्टे) लधने त्या ढेलना धडा भाटे तेने शङ्कायुक्त विचारो थवा भाड्या डे आ धडु परिपक्व थशे डे नडि ? आ धडु भांथी ड्यारे मोरतु णञ्चु जन्मशे, आ रीते तेना परिणामनी तेने जिज्ञासा उत्पन्न थध आकाक्षा युक्त भनी गथे अने विचिकित्सा युक्त भनी गथे आभाथी मोरतु णञ्चु जन्मशे तो पणु ते णञ्चु अमारु मनोरजन करशे डे नडि ? आ रीते परिणाममा तेने सशय उत्पन्न थथे, लेह समापन्न थध गथे धडाभाथी ढेलतु णञ्चु एवतु रडेशे डे नडि ? आ रीते तेनी सत्ताना विषे संकल्प विकल्प करतो ते सुंजवणुमा पडी गथे, कलुष युक्त थध गथे, तेनी भति भलीन थध गध अे न वातने

भविस्सइ उदाहु णो भविस्सइ त्तिकहु त मऊरी अइय अभिक्खण
 अभिक्खण उव्वत्तेइ परियत्तेइ आसारेइ आसारेइ ससारइ चालेइ
 फदेइ घट्टइ खोभेइ अभिक्खण अभिक्खण वन्नमूलसि टिट्ठियावेइ
 तएण से मऊरी अइए अभिक्खण अभिक्खण उव्वत्तिज्जमाणे जाव
 टिट्ठिया वेज्जमाणे पोच्चहे जाए यावि होत्था, तएण से सागरदत्तपुत्त सत्थ
 वाहदारए अन्नया कयाइ जेणेव से मऊरी अइए तेणेव उवागच्छइ
 उवागच्छिता त मऊरी अइय पोचढमेव पासइ पासिता अहोणं
 मम एसकिलावणए मऊरीपोषए ण जाए तिकहु ओह्यमण जाव
 झियायइ । एवामेव समणाउओ । जो अम्ह निग्गथो वा निग्गयी वा
 आयरिय उवज्झयाणं अतिए पव्वइए समाणे पच महव्वएसु छज्जी
 विनि काएसु निग्गथे पावयणे सकित्ते जाव कलुससमावन्ने से णं इहभवे
 चेष वहुण समणाणं वहुण समणीणं वहुणं सावगाणं वहुणं सावि
 गाणं हीलणिज्जे निंदणिज्जे खिसणिज्जे गरहणिज्जे परिभवणिज्जे पर
 लोएवि य ण आगच्छइ वहुणं दडणाणिय जाव अणुपरियइइ । सू १४।

टीका—‘तत्थण’ इत्यादि—‘तत्थणं’ तत्र तयोर्मयोमभ्ये जे से’ योऽसौ—
 सागरदत्तपुत्रः साधवाहदारकः ‘स णं’ सः तस्य ‘कल्ल कल्लय—प्रातः समये

‘तत्थ णं ज स सागरदत्तपुत्र’ इत्यादि ।

टीका—(तत्थ) इममे (जे स सागरदत्तपुत्रे सत्थवाहदारए) जो
 साधवाह दारक सागर दत्तपुत्र था (म न कल्ल जार जमत्ते जेणेव से
 वणमऊरी अइए तणेव उवागच्छइ) वह प्रात समय मानव सूर्यके प्रका

तत्थणं जे से सागरदत्तपुत्रे’ इत्यादि ।

टीका—(तत्थ) तेजोभां (जे स सागरदत्तपुत्रे सत्थवाहदारए) ७
 साधवाह सागरदत्तपुत्रे पुत्र इत्ये ते (म न कल्ल जार जमत्ते जेणेव स वणमऊरी
 अइए तणेव उवागच्छइ) सारि न्यारे सूर्य उदय पश्चिमे त्वारे न्या वनवगजनी

‘जोव जलने’ यात्तो जया उजलति मय्येभ्युद्गते मति ‘जेणेव’ यत्रैव ‘से’ तद् वनमयूयां अण्डकं रक्षितमस्ति ‘तेणेव’ तत्रैवोपागच्छति, उवागत्य च ‘तंसि’ तस्मिन् वनमयूयां अण्डके ‘सकिए’ संकितः—अण्डकविषये शङ्कावान्—इदमण्डकं पकावस्थां प्राप्स्यति न वा इति ‘कविए’ काक्षितः—फलाऽऽकाङ्क्षायुक्तः—अस्मादण्डकात् कदा मयूरशावकः समुत्पत्स्यते इति, ‘वित्तिगिच्छासमावन्ने’ विचि कित्सा समापन्नः—फलं प्रति संदेहयुक्तः इतः समुद्भूतेऽपि मयूरशावके तेन मम क्रीडारूपं फलं किमुमविष्यति न वा इत्येव फलं प्रति संशयापन्नः, ‘भेय समावन्ने’ भेदसमापन्नः, मनेह्वैधीभावं प्राप्तः, अस्मादण्डकाज्जातो मयूरपोतो

शित होने पर जहाँ उस वन मयूरी का अण्डक रखा था वहाँ गया (उवागच्छन्ता तंमि मऊरी अण्डयंसि संकिते वित्तिगिच्छासमावन्ने भेय-समावन्ने कलुमसमावन्ने किन्न मम एत्थ किलावणमऊरी पोयए भविस्सइ उदाहु णो भविस्सइ तिकट्टु) वहाँ जाकर वह उस मयूरी के अण्डे के विषय में शकित हो गया—यह अण्डा पक्कावस्था को प्राप्त होगा या नहीं इस प्रकार का उसे संदेह हुआ—काक्षित हो गया—इस अण्डे से कब मयूरी शावक उत्पन्न होगा इस प्रकार के फलके विषय में वह आकांक्षा युक्त बन गया—विचिकित्सा समापन्न हो गया—इससे मयूर पोतक होने पर भी उस से मुझे क्रीडा रूप फल प्राप्त होगा कि नहीं होगा—इस प्रकार वह फल में संशयापन्न हो गया—भेद समापन्न हो गया—इस अण्डे से उत्पन्न हुआ मयूरी पोतकजीवित रहेगा या नहीं रहेगा इस प्रकार से उसकी सत्ताके विषय में संकल्प विकल्प वाला बन कर वह मति की द्विविधता से युक्त हो गया, कलुष समापन्न हो गया

ढेलनु धडु भूडेडु डतु त्या गथे (उवागच्छन्ता तंमि मऊरीअण्डयंसि संकिते कविते वित्तिगिच्छासमावन्ने भेयसमावन्ने कलुससमावन्ने किन्न एत्थ किलावणमऊरी पोयए भविस्सइ उदाहु णो भविस्सइत्तिकट्टु) लधने त्या ढेलना धडा भाटे तेने शङ्कायुक्त विचारो थवा माउथा डे आ धडु परिपक्व थशे डे नडि ? आ धडु भाथी ड्यादे मोरनु णव्यु नन्मशे, आ रीते तेना परिणामनी तेने निश्चासा उत्पन्न थथ आकाक्षा युक्त णनी गथे अने विचिकित्सा युक्त णनी गथे आमाथी मोरनु णव्यु नन्मशे तो पणु ते णव्यु अमारु मनोरजन करशे डे नडि ? आ रीते परिणाममा तेने सशय उत्पन्न थथे, भेद समापन्न थथ गथे धडाभाथी ढेलनु णव्यु लवतुं रहशे डे नडि ? आ रीते तेनी सत्ताना विधे सङ्कल्प विकल्प करतो ते सुअवणुमा पडी गथे, कलुष युक्त थथ गथे, तेनी मति मदीन थथ गथे अ न वातने

भविस्सइ उदाहु णो भविस्सइ तिकहु त मऊरी अहय अभिक्खण
 अभिक्खण उव्वत्तेइ परियत्तेइ आसारेइ आसारेइ ससारइ चालेइ
 फवेइ घट्टइ खोभेइ अभिक्खण अभिक्खण कन्नमूलसि टिट्ठियावेइ
 तएण से मऊरी अहए अभिक्खण अभिक्खणं उव्वतिज्जमाणे जाव
 टिट्ठिया वेज्जमाणे पोच्चवे जाए यावि होएथा, तएणं से सागरदत्तपुत्त सत्थ
 वाहदारए अन्नया कयाइ जेणेव से मऊरी अहए तेणेव उवागच्छइ
 उवागच्छत्ता त मऊरी अहय पोचढमेव पासइ पासित्ता अहोणं
 मम एसकिलावणए मऊरीपोयए ण जाए तिकहु ओहयमण जाव
 झियायइ। एवमेव समणाउओ। जो अम्ह निग्गथो वा निग्गथी वा
 आयरिय उव्वज्झयाणं अतिए पव्वइए समाणे पव महव्वएसु छज्जी
 बिनि काएसु निग्गथे पावयणे सकिसे जाव कलुससमावन्ने से णं इहभवे
 चेष वहुण समणाण वहुण समणीण वहुणं सावगाण वहुणं सावि
 गाणं हीलणिज्जे निंदणिज्जे खिसणिज्जे गरहणिज्जे परिभवणिज्जे पर
 लोएवि य णं आगच्छइ वहुण दढणाणिय जाव अणुपरियइइ। सू १४।

टीका—‘तत्थणं’ इयादि—‘तत्थणं’ तत्र तयाईयोमभ्ये जे से’ योऽसौ—
 सागरदत्तपुत्रः साधवाहदारक स णं सः खलु ‘कल्ल कस्ये—प्रातः समय

‘तत्थ णं ज स सागरदत्तपुत्रा’ इत्यादि।

टीका—(तत्थ) इममे (जे स सागरदत्तपुत्रे सत्थवाहदारए) जो
 साधवाह दारक सागर दत्तपुत्र था (स ण कल्ल नाव जमते जेणेव से
 वणमऊरी अहए तणेव उवागच्छा) यह प्रात समय याव सुर्षके मका

तत्थ जे से सागरदत्तपुत्रे’ इत्यादि।

टीका—(तत्थ) तेभोभा (ज स सागरदत्तपुत्रा सत्थवाहदारए) ७
 भावभावा अभिरुद्धने पुत्र इत्ये ते (म अ कल्लजाव जमते जेगाव स वणमऊरी
 अहए तणेव उवागच्छा) भवारे भवारे सुम उहय भावये त्थारे न्था वनवमज्जनी

वेति निज कर्णान्तिके नीत्वा टिटि-ईति शब्द कारयति । ततस्तदनन्तरं खलु तन्मयूर्या अण्डकमभीक्षणमभीक्षणमुद्धर्त्य मानं यावच्छब्दायमानं क्रियमाणं सत् 'पोच्चडे' पोच्चडं निःसारं पोतोत्पादनशक्तिरहितमित्यर्थः 'जाए' जातं चाप-सीत । ततस्तदनन्तरं खलु स सागरदत्तपुत्रः सार्थवाहदारकः 'अन्नया कयाइं' अन्यदा कदाचित्= एकदा 'जेणेव' यत्रैव 'से' तन्मयूर्या अण्डकं 'तेणेव' तत्रैव उपागच्छति, उपागत्य तन्मयूर्या अण्डक 'पोच्चडमेव' निर्जीवमेव 'पासइ' पश्यति, दृष्ट्वा चेन्न्यचिन्तयत्. 'अहो' इति खेदे 'ण' अल कृतौ 'ममं' मम 'एस किलावणए' एष क्रीडनकः क्रीडाकरणार्थं मयूरीपोतकः, मयूर्याः शिशु न जात इति कृत्वा 'ओहयमण' अवहनमनाः-निराशचित्तः, यावत् 'झियायइ' ध्यायति-आर्तध्यानं करोतीत्यर्थः ।

तथा वार २ अपने कर्ण के पास ले जाकर टि टि इस प्रकार से शब्द को करवाया (तएण से मऊरी अडए अभिक्खण २ उव्वत्तिज्जमाणे जाव टिट्टियावेज्जमाणे पोच्चडे जाए यावि होत्था) इस तरह वह मयूरी अण्डक चार वार उद्धर्तित यावत् शब्दायमान क्रियमाण होता हुआ निःसार बन गया-पोतोत्पादन शक्ति से रहित हो गया । (तएण से से सागरदत्तपुत्ते सत्थवाहदारए अन्नया कयाइं जेणेव से मऊरी अडए तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता तं मऊरीअण्डयं पोच्चडमेव पासइ) कुछ दिनों के बाद वह सार्थवाह दारक सागरदत्त पुत्र जहां वह मयूरी का अडा रखा हुआ था । वहा गया-जाकर उसने उस मयूरी अण्डक को निर्जीव देखा (पासित्ता अहोण ममं एस किलावणए मऊरी पोयए ण जाए तिकहु ओहयमण जाव झियायइ) देखकर उसे दुःख हुआ-उसने सोचा-मेरे लिये यह क्रीडा करने के योग्य मयूरी पोतकनिष्पन्न नहीं

दीधु, अने धडाने वारवार पोताना डाननी पास ले धडाने 'टि टि' आभ शब्द अश्रवडाव्ये। (तएण से मऊरीअडए अभिक्खण २ उव्वत्तिज्जमाणे जाव टिट्टिया वेज्जमाणे पोच्चडे जाए यावि होत्था) आ रीते वारवार डलाववाथी णसेडवाथी तेम ज तेने शब्द युक्त भनाववाथी ते डलनुं धडु नि सार थड गथु. णय्याने उयन्न डरवानी ताडाव्थी रहित भनी गथु (तएण से सागरदत्तपुत्ते सत्थवाह-दारए अन्नया कयाइं जेणेव से मऊरी अडए तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता तं मऊरीअण्डयं पोच्चडमेव पासइ) डेटलाड द्विस पछी सार्थवाड सागरदत्तने। ते पुत्र डलना धडानी पास गथे अने त्या तेणे डलना धडाने निर्जीव जेथुं (पासित्ता अहो णं ममं एस किलावणए मऊरीपोयए ण जाए तिकहु ओहयमण जाव झियायइ) जेधने तेने भूय ज डुय थयुं, मनमा ते विचार वा लाव्ये भारी डीडा भाटे आ डलनु धडु निष्पन्न थयु नथी आ रीते विचार

भीविष्यति नवेत्येव तदीयमसाविषये सकल्पचिक्छपान्, 'कल्लससमापन्ने' कल्लससमापन्नः मतेर्माभिन्यसुपगतः भञ्जत पूर्वोक्तार्थमेवाह—'किन्न' किं मल्ल अत्र किमिति पितृके ममास्मिन् वनमर्था अण्डके क्रीडनार्थं मयूरीपोतको भविष्यति ! 'उदाहृ' उदाहो—अथवा न भविष्यति, इति कृत्वा 'त मऊरी अहय' तमपूर्या अण्डकम् 'अभिवस्वण २ अमीक्षणम्' पुनः पुनः 'उध्वघो' उद्धतयति—अघः प्रवेदामुपरिकरोति' परियत्तेइ' परिपतयति—पूर्व यथास्थितं तथैव पुनः करोति—भासारेइ' भासारयति यस्मिन् स्थाने स्थितमासीत् ततो मनागपसारयति 'ससारैइ' ससारयति पुन पुनः स्थानान्तरं प्रापयति 'चाछेइ' चालयति कम्पयति 'फदेइ' स्पन्दयति—किञ्चिच्चलितं करोति 'घट्टेइ' घट्टयति हस्तेन पुनः पुनः स्पृशति 'स्वोमेइ' सोमयति भूम्यां स्वस्वतरं गतं कृत्वा तत्र प्रवेशयति अमीक्षणममीक्ष्य 'कण्णमूलसि टिट्ठियावेइ' कर्णमूले टिट्ठिया

मति की मलिनता से वह व्याप्त हो गया। इसी पात को भङ्गः मूत्रकार "किन्न" इत्यादि पदों द्वारा स्पष्ट करते हैं—जया मुझे क्रीडा के लिये इस वन मयूरीके अङ्गेमें से क्रीडापोतक प्राप्त होगा अथवा नहीं होगा—इस प्रकार विचार कर (त मऊरीअहय अभिवस्वण २ उध्वघो, परियत्तेइ, भासारेइ, ससारैइ, चाछेइ, फदेइ, घट्टेइ, स्वोमेइ, अभिवस्वण २ कण्णमूलसि टिट्ठियावेइ) उसने उस मयूरी के अङ्गे को बार २ नीचे से ऊँचा किया अर्थात् नीचे के प्रदेश को ऊपर किया परिवर्तित किया—जैसा रक्ता वा पुनः वैसा हो रक्त दिया, बाद में जिस स्थान पर वह रक्ता था उस स्थानसे कुछ आगे सराफ दिया बाद उसे और दूसरे स्थान पर रक्खने लगा उसे चपाया—क पित किया, कुछ २ चलाया, हाथ से उसे पुनः परिवर्तित किया अमीन में षोडा सा गर्वकर (स्वर्द्धाकर) उसे उसमें रक्ख दिया ।

अत्रकार 'किन्न' वज्रे पडोवडे स्पष्ट करे छे—शु भने कीड भाटे आ वननी देखना छेअभाभी कीड पोतक (अण्ड) मण्ठे के नकि आ हीते विचारीने (त मऊरीअहयं अभिवस्वण २ उध्वघो परियत्तेइ भासारेइ, ससारैइ, चाछेइ, फदेइ, घट्टेइ, स्वोमेइ, अभिवस्वण २ कण्णमूलसि टिट्ठियावेइ) साधवाड पुत्रे देखना छेअने बारबार उपर नीचे कहुँ, जेहले के छेअना नीचेना आउने उपर कही, अने त्थार पछी छेअने पहेलानी जेमज भूझी छेपु त्थार आइ तेखे छेउ अभा भूझे छेउ त्थानी भेउ आउण असेही छेपु, आ प्रभाखे छेअने ते बारबार जेअभाअनेभी नीला स्थाने असेअभा लाओ अखित अने कपित करवा लाओ असेहीने लाओ वडे छेअने स्पष्टावा लाओ अमीनभां नाने सरओ आओ करीने तेभां छेअने भूझी

તપઃ સંયમારાધનસ્ય ફલ ભવિષ્યતિ ન વા હત્યેવં ફલં પ્રતિ શઙ્કાવાન, મેદ
સમાપન્નઃ-અસ્માદેવ નૈર્ગ્રન્થ્યપ્રવચનાદાત્મકલ્યાણ સ્યાત્ કિમુત-અન્યસ્મા-
દિત્યેવ મતેદ્વૈધીમાવં પ્રાપ્તઃ । કલુષસમાપન્નઃ=મતિમાલિન્યસુગતઃ, ચિરકાલ-
પરીપહોપમર્ગપદ્ધતેન કિં ફલં સ્યાદિતિ કાલુષ્યપરિણામવાન્ । 'સે જં' સ
સાધુઃસ્વલ્લ 'ઇદમભવે' અસ્મિન્નેવમભવે ચૈવ નિશ્ચયેન વહૂનાં શ્રમણાનાં વહૂનીનાં
શ્રમણીનાં વહૂના શ્રાવકાણાં વહૂનીના શ્રાવિકાણાં 'હીલણિજ્જે' હીલનીયઃ-
ગુરુકુલાદ્યુદ્યાતઃ પુનઃ નિંદણિજ્જે' નિન્દનીયઃ-કુત્સનીયઃ સ્યાત્ મનસા
'સ્વિસણિજ્જે' સ્વિસનીયઃ જનમધ્યે 'ગરહણિજ્જે' ગર્હણીયઃ સમક્ષમેવ ચ 'પરિ-
ભવણિજ્જે' પરિભવનીયઃ અનભ્યુત્થાનાદિભિઃ 'પરલોણ વિ ચ જ' પરલોકેઽપિ ચ સ્વલ્લ

इस तपसयम की आराधना का फल मुझे प्राप्त होगा या नहीं होगा
इस प्रकार फल के प्रति शंका वाले होते हैं, भेद समापन्न होते हैं--
इसी नैर्ग्रन्थ्य प्रवचन से आत्मकल्याण होगा—या अन्य किसी और
से आत्मकल्याण होगा इस प्रकार के विचार से युक्त रहते हैं, कलुष
समापन्न होते हैं--चिरकाल तक परीषद और उपसर्ग के सहन करने
से क्या लाभ है इस प्रकार कालुष्य परिणाम वाले होते हैं (सेण इह
भवे चेव वहूणं समणाणं वहूण समणीण वहूण सावगाण वहूणं सावि-
गाणं हीलणिज्जे निंदणिज्जे, स्विसणिज्जे गरहणिज्जे परिभवणिज्जे)
वे इस भव में ही अनेक श्रमणों के अनेक श्रमणियों के अनेक श्रावकों
के और अनेक श्राविकाओं द्वारा हीलनीय होते हैं निंदनीय होते हैं
जन मध्यमें स्विसणीय होते हैं-समक्ष में गर्हणीय होते हैं तथा अनभ्युत्थान
आदिसे परिभवनीय होते हैं । (परलोण वि च ज आगच्छइ वहूणं दंडणाणिय

અને સયમને આરાધવાનુ ફળ મને મળશે કે નહિ આ રીતે ફળ પ્રત્યે શંકાશીલ
હોય છે, ભેદ સમાપન્ન હોય છે-- આ નૈર્ગ્રંથ પ્રવચનથી આત્મકલ્યાણ થશે કે
બીજા કોઈથી આત્મકલ્યાણ થશે આ પ્રકારના વિચારો કરવા માટે છે, કલુષ સમાપન્ન
હોય છે લાખા વખત સુધી પરીષદ અને ઉપસર્ગોને સહન કરવાથી શો લાભ ?
આ પ્રમાણે કાલુષ્ય પરિણામવાળા હોય છે (સે જં 'ઇદમભવે ચૈવ વહૂણં સમણાણં
વહૂણ સમણીણ વહૂણ સાવગાણ વહૂણ સાવિગાણ હીલણિજ્જે, નિંદણિજ્જે સ્વિસ-
ણિજ્જે ગરહણિજ્જે પરિભવણિજ્જે) તે આ ભવમાં ઘણા શ્રમણો ઘણી શ્રમણીઓ
વડે હીલનીય હોય છે, નિંદનીય હોય છે સમાજમાં ખિસણીય હોય છે, બધાની
સામે ગર્હણીય હોય છે તેમજ અનભ્યુત્થાન વગેરેથી પરિભવનીય હોય છે (પરલોણ
વિ ચ જ આગચ્છઈ, વહૂણ દંડણાણિય જાવ અણુપરિયટ્ઠઈ) પરલવમાં પણ તે

ઉક્ત દૃષ્ટાન્ત વાર્ણાન્તિકે યાજયતિ—

‘एवामेष’ एवमेव=सागरादुत्पन्नप्रवहेन ‘समणाउसो’ भ्रमणायुष्मन्तः=
 अहो मायुष्मन्त धमणाः ! ‘जो अम्ह’ य अस्माक निर्मथो वा निर्मथोवा
 आचार्योपाध्यायानां चान्तिके प्रव्रजित सन्-पङ्गीतदीक्षः सन् पञ्चमहाव्रतेषु
 प्रागातिपातविरमणादिषु पञ्चसु महाव्रतेषु यावत् पञ्चमीवनिकायेषु पृथिवी
 कायादिषु षड्जोवनिकायेषु नैर्मथे प्रवचने-साधुमार्गे वा, ‘સંકલ્પ’ છક્કિતા
 भवति, पणु महाव्रतादिषु शङ्कावान एतद् महाप्रमादिक सत्य न वा इति, ‘જાવ
 કલુસસમાવન’ यावत् अत्र यावच्छब्देन-‘કલ્પિયળ, ચિત્તિગિછાસમાવન’
 भेषसमावन्ते’ इति वाक्यम् । तत्र ‘कल्पि’ काङ्क्षितः अर्थः ततः सयमारा
 धनस्य फल कदा भविष्यतीत्यत्र काङ्क्षायुक्त, વિચિકિત્તાસમાપન્નઃ-મસ્ય

હુઆ છે । હસ પ્રકાર વિચાર કર વહ નિરાશ વિન થન ગયા-યાવત્ આર્ત
 ધ્યાન મેં પઢ ગયા । હસ દૃષ્ટાન્ત તો સૂત્રકાર અથવા ડાક્ટરનાં નિર્મથો કે સાથ યોગિત
 કરતે દુષ્ટ કહતે છે—‘एवामेष समणाउसो जो अम्ह निर्मथो वा निर्मथो
 वा आपरिय उवज्जमयाण क्षतिए पक्खए समाणे पंचमहव्वएसु छज्जीव
 निकासु निग्गये पावयणे सक्खिते जाव कलुससमावन्त’ इमी तरह सागरात्
 पुत्र की तरह-हे मायुष्मन्त भ्रमणों ! जो हमारे निर्मथ व निर्मथी—
 સાચ્વી-જન છે તે આચાર્ય ઉપાધ્યાય કે પાસ પ્રવ્રજિત હોતે દુષ્ટ પથ
 મહાવ્રતો મેં છહ ઝીવનિકાઓમેં એ નિર્મથ પ્રવચન
 મેં અથવા સાધુ માર્ગ મેં શકિત હાતે છે । ય પ્રાગાતિપાત વિરમણસ્ય
 પાંચ મહાવ્રત સત્ય છે નહિ છે હસ પ્રકારકી મોશકા કરતે છે યાવત
 શબ્દ સ વાંસિત હાતે છે—‘इस तप संपन्न भाराधन का फल कब होगा
 इस प्रकार का कांक्षा से युक्त होते हैं, विचिकित्ता समापन्न होते हैं—

કરીને તે હતાશ મર્ત બનેા. અને આત્મ્યાન કરવા હાઓ. આ દૃષ્ટાન્તને સૂત્રકાર
 હવે ઘટાન્તિક રૂપમાં કહે છે—(एवामेष समणाउसो! जो अम्ह निर्मथो वा
 निर्मथी वा आपरिय उवज्जमयाण क्षतिए पक्खए समाणे पंचमहव्वएसु
 छज्जीवनिकासु निग्गये पावयणे सक्खिते जाव कलुससमावन्ते) આ પ્રમાણે
 હે માયુષ્મન્ત ભ્રમણો ! સાચાંવાદ સામરથ્યના પુત્રની જેમ જે અમારા નિર્મથ
 કે નિર્મથી જન છે તેઓ આચાર્ય કે ઉપાધ્યાયની પાસે પ્રવ્રજિત થતા પંચમહાવ્રતોમાં,
 છ ઝવનિકાઓમાં અને નિર્મથ પ્રવચનોમાં અથવા તો સાધુ માર્ગમાં શકા કરે છે
 કે આ પ્રાગાતિપાત વિરમણ રૂપ પાંચ મહાવ્રતો સત્ય છે નહીં ? આ રીતે જેઓ
 શકા કરે છે કાસિત હોય છે— આ તપ અને આત્મ્યાનના ફળ અમને ક્યારે મળશે
 એવી આકાંક્ષા (ઇચ્છા) થી મુક્ત હોય છે વિચિકિત્તા સમાપન્ન હોય છે— આ તપ

दत्तपुत्र सार्थवाहदारको 'जेणेव' यत्रैव यस्मिन्नेव स्थाने 'से' तन्मयूरी अण्डकं
वर्तते 'तेणेव' तत्रैवोपागच्छति, उपागत्य च 'तंसि' तस्मिन् मयूरी अण्डके
'निसंसकिए' निःशङ्कितः शङ्कारहितश्चितयति, 'सुवत्तए' सुव्यक्तकं परिपक्त्वेन
स्फुटतया विज्ञायमान, खलु 'ममएत्थ' ममात्र क्रीडाकरणार्थं मयूरपोतको
भविष्यतीति, कृत्वा तन्मयूरी अण्डकमभीक्षणं २ पुनः पुनः 'नो उव्वत्तेइ'
नोद्वर्त्तयति-अधः प्रदेशं नो परिकरोति यावत् 'नो टिट्टियावेइ' न टि टि
इति शब्दयति—स्वकीयकर्णमूले धृत्वा न शब्दायमानं करोति. । ततस्त-
दनन्तरं खलु 'से' तद्, मयूरी अण्डकं 'अणुव्वत्तिज्जमाणे' अनुद्वर्त्यमानं
यावत्-स्वस्थानाद-यस्मिन्स्थाने ह्रपदप्यचाल्यमानं, 'अटिट्टियाविज्जमाणं'
टि टि इति न शङ्गायमानः 'कालेण समएणं' काले-समये प्राप्ते सति
स्वयमेवात्मनैव उन्निम्नो' उद्भिन्नः-परिपक्वावस्थायां स्फुटितं तदा मयूरी

वाहदारक जिनदत्त पुत्र (जेणेव से मऊरी अण्डए) जहां वह मयूरी का अंडा था
(तेणेव उवागच्छइ) वहा गया (उवागच्छिचा तंसि मऊरी अण्डयंसि निसंसकिए जाव
सुवत्तए ण मम एत्थ कीलावणए मऊरीपोयए भविस्सइ, तिकहु तं मऊरी
अडय अभिक्खण २ नो उव्वत्तेइ) जाकर वह उस मयूरी के अंडे के
विषय में निःशङ्कित आदिवृत्ति वाला बना रहा--और विचारने लगा--
यह मयूरी अण्डक परीपक्वरूप से स्पष्ट प्रतीत होने लगा--सो इसमें
मुझे क्रीडा करनेका मयूर पोतक पिप्पन्न हो जावेगा-- ऐसा विचार कर
उसने उस मयूरीके अंडेको बार बार उद्वर्तित नहीं किया यावत् उसे
शब्दायमान नहीं किया--अपने कान के पास रखकर उसे टो टो इस
प्रकार से वाचालित नहीं किया (तएणं से मऊरी अण्डए अणुव्वत्तिज्ज-
माणे जाव अटिट्टियाविज्जमाणे कालेणं समएणं उन्निम्नो) इस तरह वह

जिनदत्तनो पुत्र (जेणेव से मऊरी अण्डए) ज्या ते ढेल्लु धंडु डु (तेणेव
उवागच्छइ) त्या गथो (उवागच्छिचा तंसि मऊरीअण्डयंसि निसंसकिए जाव
सुवत्तए ण मम एत्थ कीलावणए मऊरीपोयए भविस्सइ, तिकहु तं
मऊरी अडय अभिक्खण २ नो उव्वत्तेइ) त्या जधने ढेल्लो धडाना विधे ते
नि शङ्क वृत्तिवाणो भनी गथो अने विचारया लाज्यो--आ ढेल्लु धंडु परिपक्व
थई गथु छे आभ जणाय छे, आमाथी भारी डीडा भाटे ढेल्लु जग्गु जन्मथो.
आ रीते विचार करीने तेणु ते धडाने सागरदत्तना पुत्रनी जेम बार बार नीचे
उपर करुं नडि अने तेने शब्द थुकत थणु करुं नडि अट्टे डे पोताना डाननी
पासे धडाने राणीने तेने हलावीने शब्द थुकत भनाव्यु नडि (तएण से मऊरी
अण्डए अणुव्वत्तिज्जमाणे जाव अटिट्टियाविज्जमाणे कालेणं समएणं

आगच्छतिमानोति, यद्गुनि मनोदष्टप्रभृतीनि 'द्वन्द्वणाणि' दण्डनानि च यावत्
'अणुपरियद्व' अनुपर्यटति-चातुर्वैकससारमनुपरिचरयति, मनाघनवक्त्रा
परिभ्रमज करोति ॥ सूत्र १३ ॥

मूलम्—तएणं से जिणदत्तपुत्ते सत्थवाहदारण जेणेव मे
मऊरी अढए तेणेव उवागच्छइ उवागच्छित्ता तसि मऊरी अढयास
निस्सकिए, जाव सुवत्तए णं मम पएथ कीलावणए मऊरी पोयए
भविस्सइ, चिकहु त मऊरीअढय अभिक्खणं २ नो उव्वत्तइ जाव
नो टिट्ठियावेइ। तएणं से मऊरीअढए अणुव्वत्तिज्जमाणे जाव अटि
ट्टियाविज्जमाणे कालेणं समएणं उव्विन्ने मऊरीपोयए पएथजाए। तएणं
से जिणदत्तपुत्ते त मऊर पोयय पासइ पासित्ता हट्टुत्तइ मऊरपोसए
सहावेइ सहावित्ता एवं वयासी तुब्भेणं देवाणुप्पिया! इम मऊर
पोय, वहुहि मऊरपोसणपाउग्गेहिं दव्वेहिं अणुपुव्वेणं सारक्ख
माणा सगोवेमाणा सव्वेइह नहुल्लग च सिक्खावेइ। तएणं से मऊर-
पोसगा जिणदत्तपुत्तस्स पयमट्ट पडिसुणेति पडिसुणिता त मऊर-
पोयय गेण्हति गेण्हित्ता जेणेव सए गिहे तेणेव उवागच्छति उवाग
च्छित्ता तमऊरपोयग जाव नहुल्लग सिक्खावेति ॥ सू १४ ॥

टीका—'तएण से जिणदत्तपुत्ते' इत्यादि—ततस्तदनन्तर स्वस्र स जिन

जाव अणुपरियद्व) परस्मैक मे भी अमेक मानों बड़ो बगैरइ को प्राप्त
करते हैं और अनादि अनंत काल तक इस चातुर्वैक रूप संसार में परि
भ्रमज करते रहते हैं ॥ सू १३ ॥

'तएण से जिणदत्तपुत्ते सत्थवाहदारण' इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएण) इसके बाद (सत्थवाहदारण जिणदत्त पुत्ते) सार्थ

अनेक जातनी शिक्षाने प्राप्त थाय छ ओटते छ तेने अनेक जातनाओ सदन इत्थी
पटे छ अने अनादि, अनंत काल लगी ते आ चातुर्वैक रूप संसारमें परि
भ्रमज करते रहे छ ॥ सू, १३ ॥

'तएण से जिणदत्तपुत्ते सत्थवाहदारण' इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएण) त्थर ५४ (सत्थवाहदारण जिणदत्त पुत्ते) सार्थ थाय

'सिक्खावेह' शिक्षयन्ति । ततस्तदनन्तरं खलु 'से' ते मयूरपोषका जिनदत्तापुत्रस्य 'एयमद्व' एवमर्थं प्रणिष्ठापयन्ति । प्रतिश्रुत्य च 'तं मऊरपोषय' त मयूरपोषकं गृह्णन्ति गृहीत्वा च 'जेणेव' यत्रैव सए गिहे' स्वकीयं गृहं वर्तते 'तेणेव' तत्रैवोपागच्छन्ति उपागत्य च तं मयूरपोषकं पोषयन्ति पालयन्ति यावत् नृत्यं च सिक्खावेति' शिक्षयन्ति । ॥ सू. १४ ॥

मूलम्—तएणं से मऊरपोषए उम्मुक्कवालभावे विन्नाय परिणयमेत्ते जोळणगसणुपत्ते लक्खणवंजणगुणोववेए माणुम्माण-
प्यनाग पडिपुन्नमखपेहूणकलावे विचित्तपिच्छे सतचंदए नील
कंठए नच्चणसीलए एणाए चप्पुडियाए कयाए समाणीए अणे-
गाई' नहुँल्लगसयाइं केकारवसयाणि य करेमाणे' विहाइ । तएणं से
मऊरपोसगा तं मऊरपोषगं उम्मुक्क जाव करेमाणं पामइ पासित्ता तं
मऊरपोषगं गेण्हंति गेण्हत्ता जिणदत्तपुत्ते सत्थवाहदारए हट्ठतुं
तेसिं विउलं जीवियागिहं पीइदाणं जाव पडविसज्जेइ, ॥ सू. १५ ॥

पामइ, पासित्ता हट्ठतुं मऊरपोसए महावेह) जिनदत्तने मयूरपोषक को देखा-तो देखकर वह बहुत अधिक हर्षित एवं तुष्ट हुआ-वादमे उसने मयूरपोषकोंका बुलाया (सहायित्ता एव वयासी) बुलाकर उनसे ऐसा कहा-
तथा मार्जार आदिकृत उपद्रवों से बचाते हुए बहाओ-और (नहुँल्लगच सिक्खावेह)नृत्य भी मिलाओ । (तएणं ते मऊरपोसगा जिणदत्तपु-
त्तस्म एयमद्व पडिसुणेति) इस प्रकार उन मयूरपोषकोंने जिनदत्तपुत्र के इस कथन को स्वीकार कर लिया (पडिसुणित्ता तं मऊरपोषगं गेण्हंति-
गेण्हत्ता जेणेव सए गिहे तेणेव उवागच्छंति) स्वीकार कर वाद में वे उस मयूर-शिशुको ले चले-लेनल कर वे जहां अपना घर था-
वहां आगये । (उवागच्छित्ता तं मऊरपोषगं जाव नहुँल्लग सिक्खावेति) आकर उन्होंने उस मयूर शिशु को पाला यावत् उसे नृत्यकला भी मिलाई । सू. १४।

(नहुँल्लग च सिक्खावेह) मोट्टु थाय त्यरे नायता शिण्णवाडो (तएणं ते मऊर पोसगा जिणदत्तपुत्तस्म एयमद्व पडिसुणेति) आ शीते मोरना पाण्डोअे जिणदत्तना पुत्रतु आ कथनं स्वीकारुं (पडिसुणित्ता तं मऊरपोषय गेण्हंति गेण्हत्ता जेणेव सए गिहे तेणेव उवागच्छंति) स्वीकार्यो आद तेओ ढेलना अत्थाने साथे लध गया अने लधने न्या तेमत्तु घर डत्तु त्या गया (उवाग च्छित्ता तं मऊरपोषगं जाव नहुँल्लग सिक्खावेति) त्या नधने तेओअे ते ढेलना मत्थानु पो । अथुं तेमत्तु मोट्टु थयु त्यारे तेने नायता पत्थु शीण्णवाडुयु सू १४।

पोतक शिशुः 'एस्य' अत्र-अस्मिन् स्थाने जाए' जानः मोदुरभूत् ।
 ततस्तदनन्तर खलु स मिनवच्च पुमस्त मयूरपोतकं पश्यति दृष्ट्वा च इष्ट
 तुष्णोऽतिशयेन हृष्टस्तदा 'मऊरपोसए मयूरपोपकान्-पावमान कन्ध्यात्,
 चाध्वयित्वैवस्यमागपकारेणावादीत्, 'हृग्मेज' यूय देवानुप्पिया । इम मयूर-
 पोतक बहुमि 'मऊरपोसणपाउगोहिं मयूरपोपणप्रायोग्यैः-मयूरस्य
 पोपणाय प्रायोग्यै सम्यैः 'दग्धेहि' द्रव्यैः-द्रव्यविशेषे 'अणुपुण्ये' मानुपुण्यौ
 -अनुक्रमेण 'सारस्वमाणा' संस्तत्पः पोपणादिना 'संगोवेमाणा' सन्तोषामन्ताः,
 मामारदिकृतोपद्रवतः 'सपद्देह' सवर्दयत, वृद्धिं प्रापयत 'नदुल्लग' नृत्यं च

मयूरी अष्टक अनुद्वर्त्यमान होता हुआ-अपने स्थान से थोड़ासा भी
 चारपमान नहीं होता हुआ और टी, टी, इस प्रकार के शब्द से भी
 शब्दापमान नहीं किया गया होता हुआ समय आ जाने पर अपने आप
 ही उड़िन हो गया- परिपश्य होकर फूट गया । (मऊरी पोपए एस्य
 माए) फूटते ही उस में से एक मयूरी पोतक निकल- (तएण से जिण
 दक्षपुत्त व मऊरीपोपय पासिता इद्वृद्धे मयूरपोपय सरावइ)
 जिनदत्तने मयूरपोप को देखकर बह पड़त अधिक हर्षित एव
 हुए हुआ-याद में उसने मयूरपोपको को बुझाया (महाविज्ञा एव वयावी)
 युष्माकर उनसे सा कहा-(हृग्मेज देवानुप्पिया ! इम मऊरीपोपय वृद्धिं का
 पोसणपाउगोहिं दग्धेहि अणुपुण्येण सारस्वमाणा संगोवेमाणा सपद्देह) हे देवानुप्पियो
 तुमलोग इस मयूर शिशुको अनेक मयूर पापक प्रायोग्य द्रव्यों से क्रमशः रसाकरते हुए

उत्तिग्मे) आ प्रभावे ते देवतु धं वारवार नीचे तपर परिनिर्तित क्यो वमर
 पोतानी अन्ध्याधी अहे / पञ्च भसेअथा वगर अने टि टि' आ आतना शब्द कशआ
 वगर व थोआ अमये पोतानी आते व उद्भूतिन्न वध अमु ज्येष्ठे के पादनि इटी
 अमु मऊरी पोपए एस्य जाए) अने तेभांती ज्येष्ठ देवतु अमु नीकणु
 (तएणं स जिनदत्तपुत्तो व मयूरपोपय पामइ पासिता इद्वृद्धे मयूरपोपय
 सरावइ) जिनदत्त देवता अन्ध्याने जेति भूतव हर्षित आम्हे अने तुष्ट थो
 त्थार पछी तेजे भिरने पण्णमास भाजसेने पोताम्हा (महाविज्ञा एव वयावी)
 पोतावीने इति- (हृग्मेज देवानुप्पिया ! इम मऊरीपोपय वृद्धिं मऊरी
 पोमगपाउगोहिं दग्धेहि अणुपुण्येण सारस्वमाणा संगोवेमाणा सपद्देह)
 हे देवानु प्रियो ! तमे आ देवता अन्ध्यानी अनेक भिरना पोपण भागे थोथ ज्येष्ठ इ थोथी
 एव इति तेमए जित्ता वमेरेना उपद्रवोपी पञ्च अन्ध्यान् इटी तेनु पोपण इति अने

‘सिक्खावेह’ शिक्षयत् । ततस्तदनन्तरं खलु ‘से’ ते मयूरपोषका जिनदत्तपुत्रस्य ‘एयमद्’ एवमर्थं प्रणिष्ठाप्य, प्रतिश्रुत्य च ‘तं मयूरपोषकं’ तं मयूरपोषकं गृह्णन्ति गृहीत्वा च ‘जेणेव’ यत्रैव सए गिहे’ स्वकीयं गृहं वर्तते तेणेव’ तत्रैवोपागच्छन्ति उवागत्य च तं मयूरपोषकं पोषयन्ति पालयन्ति यावत् नृत्यं च सिक्खावेति’ शिक्षयन्ति ॥ सू. १४ ॥

मूलम्—तएणं से मऊरपोयए उम्मुक्कवालभावे विन्नाय परिणयमेत्ते जोडवणगसणुपत्ते लक्खणवंजणगुणोववेए भाणुम्माण-पनाग पडिपुन्नरखपेइणकलावे विचित्तपिच्छे सतचंदए नील कंठए नच्चणसीलए एगाए चप्पुडियाए कयाए समाणीए अणे-गाईं नहुंलगसयाइं केकारवसयाणि य करेमाणे विहाइ । तएणं से मऊरपोसगा तं मऊरपोयगं उम्मुक्क जाव करेमाणं पामइ पासित्ता तं मऊरपोयगं गेण्हंति गेण्हित्ता जिणदत्तपुत्ते सत्थवाहदारए हट्टतुइं तेसिं विउलं जीवियागिहं पीइदाणंजाव पड विसज्जेइ, ॥सू. १५ ॥

पामइ, पासित्ता हट्टतुइं मऊरपोसए महावेह) जिनदत्तने मयूरपोषक को देखा-तो देखकर वह बहुत अधिक हर्षित एवं तुष्ट हुआ-वादमे उसने मयूरपोषको को बुलाया (सदावित्ता एव वयासी) बुलाकर उनसे ऐसा कहा- नया मार्जार आदिकृत उपद्रवों से बचाते हुए बढाओ-और (नहुंलगव सिक्खावेह)नृत्य भी मिलाओ। (तएणं ते मऊरपोसगा जिणदत्तपु-त्तस्म एयमद् पडिसुणेति) इस प्रकार उन मयूरपोषकोने जिनदत्तपुत्र के इस कथन को स्वीकार कर लिया (पडिसुणित्ता तं मऊरपोयगं गेह्णंति-गेह्णित्ता जेणेव सए गिहे तेणेव उवागच्छति) स्वीकार कर बाद में वे उस मयूर-शिशुको ले चले-लेनल कर वे जहा अपना घर था-वहा आगये। (उवागच्छित्ता तं मऊरपोयगं जाव नहुंलग सिक्खावेति) आकर उन्होंने उस मयूर शिशु को पाला यावत् उसे नृत्यकला भी सिखाई। सू. १४।

(नहुंलग व सिक्खावेह) मोट्ट थाय त्यरे नायता शिषवाडो (तएणं ते मऊर पोसगा जिणदत्तपुत्तस्म एयमद् पडिसुणेति) आ रीते भोरना पाणकेअे जिनदत्तना पुत्रु आ उथन स्वीकारुं (पडिसुणित्ता तं मऊरपोयगं गेह्णंति गेह्णित्ता जेणेव सए गिहे तेणेव उवागच्छति) स्वीकार्यो ग्राह तेअो देवना भन्थाने साथे लड गया अने लडने न्या तेमनु धर इतु त्या गया (उवाग च्छित्ता तं मऊरपोयगं जाव नहुंलग सिक्खावेति) त्या न्धने तेअोअे ते देवना भन्थानु पो।यु न्धुं तेमन मोट्ट थयु त्यारे तेने नायता पणु शीषवाडयु सू १४।

पोतक शिशुः 'एत्य' अत्र-अस्मिन् स्थान जाए' जातः मादुरभूत् । ततस्तदनन्तर खलु स निनदच्च पुत्रस्त मयूरपोतकं पश्यति इष्टा च इष्टं तुष्णोऽतिश्रयेन हृष्टस्तदा 'मकुरपोसए मयूरपोपकान्-पासकान् कब्ध्वात्, शब्दयित्वैवस्यमागमकारेणावादीत्, 'हृस्मेण' ययं देवाणुप्पिया । इम मयूर-पोतकं यहुमि 'मकुरपोसणपाउग्गेहिं मयूरपोपणप्रायोग्यैः-मयूरस्य पोपणाय प्रायोग्यै समयैः 'दब्बेहिं' द्रव्यै -द्रव्यविशेषे 'अणुपुब्बेण' आनुपूर्व्या -अनुक्रमण 'सारकस्यमाणा' संरक्षन्त्यः पोपणादिना 'संगोवेमाणा' सन्तोषायन्तः, मार्जारदिकृतोपद्रवतः 'संवद्देह' संवर्द्धयत, वृद्धिं प्रापयत 'नदुल्लग' नृत्यं च मयूरी अञ्चक अनुद्वर्त्यमान होता हुआ--अपने स्थान से थोडासा भी चारुयमान नहीं होता हुआ और टी, टी, इस मकार के शब्द से भी खन्दायमान नहीं किया गया होता हुआ समय आ जाने पर अपने आप ही उड़िन्न हो गया--परिपक्व होकर फूट गया । (मकुरी पोपए एत्य जाए) फूटते ही उस में से एक मयूरी पोतक निकला--(तएणं से जिण दच्चपुच व मकुरीपोपय पासिचा इद्वुद्धे मयूरपोपय सारावइ) मिनदच्चने मयूपोष को देखा--तो देखकर वह बहुत अधिक हर्षित एवं दुष्ट हुआ--याद में उसने मयूरपोतको को बुलाया (महाविज्ञा एव ययासी) बुलाकर उनसे सा कहा--(हृस्मेणं देवाणुप्पिया ! इम मकुरीपोपयं यहुहिं ऊर पोसणपाउग्गेहिं दब्बेहिं अणुपुब्बेण सारकस्यमाणा संगोवेमाणा संवद्देह) हे देवानुप्पियो ! तुमलोग इस मयूर शिशुको अनेक मयूर पोपक प्रायोग्य द्रव्यों से क्रमशः रसाकरसे हुए

उन्मि-मे) आ प्रभावे ते देवतु उदु वारवार नीचे उपर परिवर्तित हो वार पोतानी जन्माधी सहेज पञ्च जसेध्या वगर अने टि टि' आ आतना राजा असन्ना वगर ज येज्ज समये पोतानी आते ज उद्विन्निन यध गयु जेटवे के पाणिनि इटी जयु मकुरी पोपए एत्य जाए) अने तेमांती जेह देवतु जन्म नीकपु (तएणं से मिनदच्चपुचो व मयूरपोपयं पासइ पासिचा इद्वुद्धे मयूरपोपय सारावइ) चिन्तित देवता जन्माने जेधने जन्म ज दपित पाभ्यो अने तुष्ट ध्ये त्थार पछी तेवे भयने पाणनारा भावसेने ज्ञावाध्या (महाविज्ञा एव ययासी) ज्ञावाधीने हसु--(हृस्मेणं देवाणुप्पिया ! इम मकुरीपोपयं यहुहिं मकुरी पोसणपाउग्गेहिं दब्बेहिं अणुपुब्बेण सारकस्यमाणा संगोवेमाणा संवद्देह) हे देवानु प्रियो ! तमे आ देवता जन्मानी अनेक भयना पोपय भागे योय जेवा द्रव्योधी रक्ष भये तेमज जिहाध वगेधेना उपरपोधी पञ्च जन्मावत रही तेतु पोपय भये अने

‘सिक्खावेह’ शिक्षयत् । ततस्तदनन्तरं खलु ‘से’ ते मयूरपोषका जिनदत्तपुत्रस्य ‘एयमद्’ एवमर्थं प्रणिष्णन्ति, प्रतिश्रुत्य च ‘तं मयूरपोषकं’ तं मयूरपोषकं गृह्णन्ति गृहीत्वा च ‘जेणेव’ यत्रैव स ए गिहे’ स्वकीय गृहं वर्तते तेणेव’ तत्रैवोपागच्छन्ति उपागत्य च तं मयूरपोषकं पोषयन्ति पालयन्ति यावत् नृत्यं च सिक्खावेति’ शिक्षयन्ति ॥ सू. १४ ॥

मूलम्—तएणं से मयूरपोषणं उस्सुक्कवालभावे विन्नाय परिणयमेत्ते जोव्वणगसणुपत्ते लक्खणवञ्जणगुणोववेण माणुस्मान-
पमाग पडिपुन्नरक्खपेदूणकलावे विचित्तपिच्छे सतचंदए नील
कंठए नच्चणसीलए एणाए चप्पुडियाए, कयाए समाणीए अणे-
गाईं नहुंलगसयाइं केकारवसयाणि य करेमाणे’ विहाइ’ । तएणं से
मयूरपोसगा तं मयूरपोषणं उस्सुक्क जाव करेमाणं पामड पासित्ता तं
मयूरपोषणं गेण्हंति गेण्हित्ता जिणदत्तपुत्ते सत्थवाहदारए हट्टुदुं
तेसिं विउलं जीवियागिहं पीइदाणं जाव पड विसज्जेइ, ॥ सू. १५ ॥

पामड, पासित्ता हट्टुदुं मयूरपोसए मयावेड) जिनदत्तने मयूरपोषक को देखा-तो देखकर वह बहुत अधिक हर्षित एवं तुष्ट हुआ-वादमे उसने मयूरपोषकोंका बुलाया (सदावित्ता एव वयासी) बुलाकर उनसे ऐसा कहा-
नया मार्जार आदिकृत उपद्रवों से बचाते हुए बहाओ-और (नहुंलगव सिक्खावेह) नृत्य भी मिललाओ। (तएणं से मयूरपोसगा जिणदत्तपु-
त्तस एयमद् पडिपुणेति) इस प्रकार उन मयूरपोषकोंने जिनदत्तपुत्र के इस कथन को स्वीकार कर लिया (पडिपुणित्ता तं मयूरपोषणं गेण्हंति-
गेण्हित्ता जेणेव स ए गिहे तेणेव उवागच्छंति) स्वीकार कर
वाद में वे उस मयूर-शिशुको ले चले-लेना कर वे जहा अपना घर था-
वहा आगये। (उवागच्छित्ता तं मयूरपोषणं जाव नहुंलग सिक्खावेति) आकर
उन्होंने उस मयूर शिशु को पाला यावत् उसे नृत्यकला भी मिललाई ॥ सू. १४ ॥

(नहुंलगं च सिक्खावेह) मोट्टु थाय त्यरे नायता शिषवाडो (तएणं से मयूर-
पोसगा जिणदत्तपुत्तस एयमद् पडिपुणेति) आ रीते मोरना पाण्डेये
जिनदत्तना पुत्रनु आ कथन स्वीकार्युं (पडिपुणित्ता तं मयूरपोषणं गेण्हंति
गेण्हित्ता जेणेव स ए गिहे तेणेव उवागच्छंति) स्वीकार्यो जाद तेयो ठेवना
अन्थाने साथे लध गया अने लगेने न्या तेमनु घर डुतु त्या गया (उवाग-
च्छित्ता तं मयूरपोषणं जाव नहुंलग सिक्खावेति) त्या लगेने तेयोये ते
देवना मन्थानु पोत्तु उरुं तेमन् मोट्टु थपु त्यारे तेने नायता पणु शीषवाडु सु १४

टीका—‘तएण, से मऊरपोयए’ इत्यादि—उतस्तदन उर’ मयुत्तु स मयूरपोयए ‘उम्मुक्कपालभावे’ उम्मुक्कपालभावेः स्यक्तवासावस्य ‘सिन्नाय परिणयमेत्ते’ विद्वत्परिणतमात्रः, विद्वत् विद्वान् तत् परिणतमात्र परिपक्वपस्य यस्य स तथा परिपक्वविद्वान् इत्यर्थः, वर्धनमा जैव तेन नृत्यकपादि विद्वोऽपि मिति भावः। ‘नोव्वणगमणुपवे’ यौवनरुमनुप्राप्तः—सुरुणात्वं संप्राप्तः ‘लक्खणवज्जणगुणोव्वेए’ मक्ष्णव्यञ्जनगुणोपपेतः—तत्र लक्ष्यानि=मयूरलक्ष्यानि व्यञ्जनानि=मयूरसम्बन्धि चित्वाचन्द्रकादीनि मयूरगुणाश्च तैरुपपेत । ‘माणो म्माणप्पमाणपडिपुण्णपक्खणेइमकलावे’ मानोन्मानप्रमाणप्रतिपूर्णपक्षपिड्ण कलापः मानेन विष्कम्भतः, विस्तारतः। उन्मानेन बाहुव्यपतः, उत्सेधेन=उच्चतया प्रमाणेन व्यापामत प्रतिपूर्णपक्षपेड्ण कलापः यस्य स तथा पेड्ण कलापः विच्छिन्नसमूहः। ‘विचिचपिच्छे’ विचित्रपिच्छ विचित्राणी=विचित्ररूपाणि पिच्छानि यस्य स तथा ‘सत्तव्वदए’ सत्तव्वद्रक सत्तव्वद्रका मन्द्रा यस्य स तथा ‘नीलकंठए’ नीलकण्ठकः नीलवर्णो कण्ठो यस्य स ‘नव्वणसीसए’ नव्वणसीलकः—नृत्यकला परायणः, ‘एगाए चण्डुडिपाए’

‘तएणं से मऊरपोयए उम्मुक्कपालभावे’ इत्यादि ।

टीका—(तएण) इसके बाद (से मऊरपोयए) यह मयूरपाठक (उम्मुक्कपालभावे) पालभावे का परिस्पाग कर—विन्नायपरिणयमेत्ते मोव्वणगमणुपवे) परिपक्वविद्वान् पाला यन गया इससे यह देखने मात्र से ही नृत्यकला जानने लग गया। जब यह यौवन भवस्था का प्राप्त हुआ तो (लक्खणवज्जणगुणोव्वेए) मक्ष्णों से तथा मयूर सवन्धी चित्वा चन्द्रक आदि व्यञ्जनों से एवं मयूरसम्बन्धी गुणों से युक्त हो गया। (माणुम्माणप्पमाणपडिपुण्णपक्खणेइम कलावे विचिचपिच्छे सत्तव्वदए नीलकंठए नव्वणसीसए) मानसे (विस्तारकी अपेक्षा) उन्मान से (छवाइकी अपेक्षा) और प्रमाण से (व्यापामकी अपेक्षा) इसका विच्छिन्न समूह प्रतिपूर्ण गा। इसके पाँच विचित्र रूपवाले थे, पाँचों

‘तएण से मऊरपोयए उम्मुक्कपालभावे’ इत्यादि ॥

टीका—(तएण) त्वा २५१ (से मऊरपोयए) से त अम्मु (उम्मुक्कपालभावे) मयुत्तु यमु (विन्नायपरिणयमेत्त मोव्वणगमणुपवे) त्वा २५२ अनी यध अमु त्वा २५३ ते गुणान् यमु त्वा २५४ (लक्खणवज्जणगुणोव्वेए) मयूरलक्षणे—कलापी, मन्द्रा पीछाये अने मयूना जथा श्रुत्वा यमु मुक्क यध अमु (माणुम्माणप्पमाणपडिपुण्णपक्खणेइम कलावे विचिचपिच्छे सत्तव्वदए नीलकंठए नव्वणसीसए) मानथी (विस्तारकी दृष्टिसे) उन्मानथी (छवाइकी दृष्टिसे) अने प्रमाणथी (व्यापामकी दृष्टिसे) तेना पीछां प्रतिपूर्णं कत्ता, तेना पीछाया सेकये यद्रोहो कत्ता अने तेना कंठं भूश २ अने कत्ता नाभया भाटे ते कथेशां तैसा २

एकस्या चप्पुटिकायां-अर्जुण्डेन सार्धमङ्गुली तालिकायां. चुःकीति भाग्यायाम्
'क्याए समोणीण' कृताया सत्यां, 'अणेगाइ' अनेकानि 'नट्टलगमयाइ नर्तन
गतानि 'केकारवसयाणि' केकारवशतानि च कुर्वत् विहरति-विचरति।
ततस्तदनन्तरं खलु ते मयूरपोषकास्तं मयूरपोतक उन्मुक्तबालभावं यावत्
नर्तनशतानि केकारवशतानि च कुर्वन्तं पश्यन्ति, दृष्ट्वा तं मयूरपोतक गृह्णन्ति,
गृहीत्वा जिनदत्तपुत्रस्यग्रे 'उवणेंति' उपनयति-अर्पयन्ति। ततस्तदनन्तरं खलु
स जिनदत्तपुत्रः सार्धवाहदारको मयूरपोनरुम्, उन्मुक्तबालभाव यावत्
नर्तनशतानि केकारवशतानि च कुर्वन्तं पश्यति दृष्ट्वा च हृष्टतुष्टः--
अतिशयेन संतुष्टः सन् 'तेसिं' तेभ्यो-मयूरपोषकेभ्यो विपुलं जीवियारिहं'
जीविकार्हमाजन्मनिर्वाहयोग्यं प्रीतिदान पारितोषक ददाति यावत्
सत्कारसम्मानयुक्तं कृत्वा 'पडिविसज्जेइ' प्रतिविसर्जयति ॥ सूत्र १५ ॥

में सैकड़ों चट्टक थे। कंठ नील था। नृत्य कला में यह तत्पर रहता था।
(एगाए चप्पुडियाए क्याए समोणीए अणेगाइ न लङ्गमयाइ केकारवसयाइ य
करेमाणे विहरइ) एक ही चुटकी करने पर वह सैकड़ों बार नृत्य और
सैकड़ो बार केकारव कर दिया करता था। (तएणं से मऊरपोसग्गा तं
मऊरपोयगं उम्मुक्क जाव करेमाणं पासइ, पासित्ता, तं मऊरपोयगं गेह्णति
गेह्णित्ता जिणदत्तपुत्तस्स उवणेंति) इसके बाद जब उन मयूर पोषकोंने उस
मयूरपोतक को बाल भाव सेरहित यावत् एक ही चुटकी में सैकड़ो बार नृत्य
करते हुए तथा सैकड़ो बार केकारव करते हुए देखा-तो देखकर उसे
जिनदत्त के पास लेकर पहुँचे। (तएण से जिणदत्तपुत्ते सत्थवाहदारए मऊर-
पोयगं उम्मुक्क जाव करेमाणं पासइ, पासित्ता हट्टतुट्टे तेसिं विउल जीवि-
यारिहं पीडदाण जाव पडिविसज्जेइ) जिनदत्तपुत्रने ज्यों ही उसे बालभाव से

रहेतुं हट्ट (एगाए चप्पुडियाए क्याए अणेगाइ नट्टलगसयाइ केकारवसयाइ य
करेमाणे विहरइ) ओक थपटी सांलणतानी साथे ज तेसे छेओ बार नृत्य अने से छेओ बार
टुडुडु हट्ट (तएणं से मऊरपोसग्गा तं मऊरपोयगं उम्मुक्कजाव करेमाण पासइ
पासित्ता तं मऊरपोयगं गेह्णतिगेह्णित्ता जिणदत्तपुत्तस्स उवणेंति) त्थार
आह भोरने छेरनाराओ ते अन्थ्याने जुवान तेमज ओक थपटीने सांलणीने से छेओ
वण्णत नायतु तेमज से छेओ वण्णत टुडुडुत्तुं ओधने तेने जिनदत्तनी पासे
लाओ। (तएणं से जिणदत्तपुत्ते सत्थवाहदारए मऊरपोयगं उम्मुक्क जाव
करेमाण पासइ, पासित्ता हट्ट तुट्टे तेसिं विउलं जीवियारिहं पीईदाण
जाव पडिविसज्जेइ) न्थारे जिनदत्तना पुत्रे भोरना अन्थ्याने अथयणु वटावीने

मूलम्—तएणं से मऊर पोयए जिणदत्तपुत्तेण एगाए चप्पु
 डियाए कयाए समाणीए णगोला भगमिरोघरे सेयावगे अवया
 रियपइन्नपक्खे उक्खित्तचदकाइय कलावे केकाइय सयाणि विमु
 च्चमाणे णच्चइ । तएणं से जिणत्तपुत्ते तेण मऊरपोयएण चपाए
 नयरीए सिंघाढग जाय पहेसु सहएहिय साहस्सिएहिय सयसाह
 स्सिएहिय जय करेमाणे विहरइ ।

एवामेव समणाउसो जो अम्ह निग्गथो वा निग्गथी वा
 पव्वइय समाणे पचसु महव्वएसु छसु जीवनीकाएसु निग्गथे पावयणे
 नस्सक्किं निक्कम्बिए निव्वित्तिगिच्छे से णं इहभवे चेव धरूण
 समणाणं धरूणं समणीण जाव वीड वइस्सइ ।

एव खलु जवू । समणेणं जाय सपत्तेणं नायाणं तच्चस्स
 अज्झयणस्स अयमहे पन्नत्ते, सिधेमि ॥ सू १६ ॥

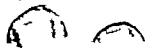
टीका—‘एण से मऊरपोयए’ इत्यादि ‘तएणं’ ततस्तदनन्तर खलु
 ‘से’ स मपरपोतको जिनदत्तपुत्रेण सायंसाहेन ‘एगाए एरुत्थां’ ‘चप्पुडियाए
 रडिग यावत् एह गी पुग्गो में सैहडों पारवृत्त्य और केकात्त कावे हुए
 दम्मा तो देख कर वह बहुत हर्षित एव सवृत्त हुआ और बाद में उसने
 उन मार्गों के लिये जीविका के योग्य प्रीतिदान देकर यावत् उन्हें विस
 मित कर दिया । मूल १५ ॥

तएणं स मयूरपायए इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएण) इसके बाद (से मऊरपोयए) वह मयूरपोतक (जिन
 गुणान यथेष्ट) अने जेष्ठ अथवा सांख्यी से हरे पार नाव्यत तेमए टक्कटु जेष्ठ
 त्यादि ब्रह्मने तेने पूज्य ६५ यथे अने ते सत्पुत्र यथे त्यार पछी जिनदत्ते
 भोक्ते उच्छिन्नराज्योने भोज्य प्रीतिदान आप्तिने तेज्योने अथवा अशरी । सू. १५

‘तएण से मऊरपोयए’ इत्यादि ॥

टीकार्थ—(तए ण) त्यार पछी (से मऊरपोयए) भोक्ते जेष्ठ (जिनदत्तपुत्रेण)
 जिनदत्त वडे (एगाए चप्पुडियाए कयाए समाणीए) जेष्ठ अथवा वज्राववा जेष्ठ

कथाए समाणीए' चप्पुटिकाए-कृतायां सत्यां 'गंगोलाभंगसिरोधरे' लाज्जिल
भङ्गशिरोधरः सिंहादिपुच्छवक्रीकरणसदृशः शिरोधरो ग्रीवा यम्य तथा.
'सेयावेगे' स्वेतापाद्ग. = श्वेतनेत्रान्तभागः यद्वा 'सेयावण्णे' स्वेदापन्नः जात-
स्वेदः 'अवयारियपइन्नपक्खे' अवतारितप्रकीर्णपक्षः तत्र-अवतारितौ-
गरीराद् दूरीकृतौ प्रकीर्णौ प्रसारितौ पक्षौ यम्य स तथा 'उक्खित्तचंदकाइय
कलावे' उक्खित्तचन्द्रकादिककलापः-तत्र, उत्क्षिप्तः = उर्ध्वीकृतः चन्द्रकादिकः =
मयूराङ्गविशेषोपेतश्चन्द्रकै रचितः कलापः = शिखण्डो येन स तथा 'केकाइय-
सयाणि' केकायितशतानि मयूरशब्दशतानि विमुञ्चन् सन् नृत्यति। ततस्त-
दनन्तर खलु स स जिनदत्तापुत्रस्तेन मयूरपोतकेन चम्पायां नगर्यां मध्ये
शृङ्गाटकत्रिकचतुष्कचत्वरमहापथेषु 'सइएहिय' शतकैः--शनसंख्यैर्द्रव्यैः
'साहस्मिएहिय' साहस्रिकैश्च सहस्र संख्यकैः द्रव्यैः 'सयसाहस्मिएहिय' शतसाहस्रिकैश्च

दत्तापुत्रेण) जिनदत्तपुत्र द्वारा (एगाए चप्पुडियाए कथाए समाणीए) एक ही
चुटनी बजाई जाने पर (गंगोलाभंगसिरोधरे सेयावेगे अवयारियपइन्न--
पक्खे उक्खित्तचंदकाइयकलावे केकाइयसयाणि मुच्चमाणे णच्चइ) अपनी ग्रीवा
को सिंहादिकोंके पूछके समान वक्र कर लेता था। दोनों नेत्र प्रान्त भाग श्वेत हो
जाते थे अथवा इसका समस्त शरीर खेद से व्याप्त हो जाता था। इसके
द्वारा फैलाये गये पांख इसके शरीर से भिन्न २ हो जाते थे। मयूरांग
विशेष से उपेत चन्द्रक रचित कलाशिखण्ड इसका उंचा हो जाना था।
और सैकड़ों केकारवों को छोड़ता हुआ यह नाचने लग जाता था।
(तएणं से जिणदत्तपुत्ते तेण मऊरपोयएण चंपाए नयरीए सिंघाडग जाव
पहेसु सइएहिं साहस्मिएहिं य सयसाहस्मिएहिं य पणिएहिय जयं करेमाणे
विहरइ) इसके बाद वह जिनदत्त पुत्र उस मयूरपोतकेके साथ चंपानगरी के

(ण गोला भंगासिरोधरे सेयावेगे अवयारियपइन्नपक्खे उक्खित्त
चंदकाइयकलावे केकाइयसयाणि विमुच्चमाणे णच्चइ) पेटानी डेकने सिद्ध
पणेनी पूछीनी जेम वाडी करु डतु, तेनी जने आपोना भूख्खाओ धाणा थं
जता डता, अने तेनु आपु शरीर जेद युक्त थं जतु डतु ते न्यारे पीछाओने
इलावतु त्यारे पीछाओ तेना शरीरथी जुहां थं जता डता तेनी चन्द्रवाणी
डलगी जेथे (उन्नत) थं जती डती, अने सेडडे वार टड्डेतु ते नाथवा भाडतु
डतु, (तएण से जिणदत्तपुत्ते तेण मऊरपोयएण चंपाए नयरीए सिंघाडग
जाव पहेसु सइएहिं य साहस्मिएहिं य सयसाहस्मिएहिं य पणिएहिं य
जय करेमाणे विहरइ) त्वाः आह जिनदत्त पुत्र ते भारता जन्मानी साथे

લક્ષ સંખ્યે દ્રવ્યેઃ 'પણિપદિય, પણિ વ્યવહારેષુ' તત્ત્વપચ્ચારેઃ 'જય કર માણે' જયે કુર્વન્-પરેણાં મયૂરપોતાનાં પરાજય કુર્વન્ વિહરતિ-વિચરતિ।

'પદામેવ સમણાડસો' હે આયુષ્યમન્તઃ અમગા ! પદમન્-જિનદત્તપુત્ર સાર્પલાહનદેવ યોઽસ્માક નિર્ગ્રંથો યા નિર્ગ્રંથી યા પ્રવ્રજિતઃ સન્ પશ્ચસુ પ્રાણાતિપાતવિરમણાદિમહાવ્રતેષુ પટ્સુ જીવનિકાપેષુ નૈર્ગ્રંથે પ્રવચને ચ નિઃશક્તિઃ=કર્ત્ત્વિદેકસ્મિન્ તત્ત્વે અમદ્વાનાદિરૂપાદેશશક્તિ સકમ્ભત્વા-

યોષ મૃગાટક, ત્રિક, ચતુષ્ક, ચત્વર ચીર મહાપથોં મેં સૌ હજાર સાલ, દ્રવ્યોં કી શતે લગા કર દસરોં કે મયૂર પોતકોંકો પરાજિત કરને લગા।-

(પદામેવ સમણાડસો ! જો અમ્હ નિર્ગ્રંથો યા નિર્ગ્રંથી યા પશ્ચદ્દેવ સમાણે પંચસુ મહાવ્રતેષુ છસુ જીવનિકાપેષુ નિર્માણપાત્રપણે નિસ્સંકિપ નિકલ્લિપ નિઃશક્તિ સે પં હ્રમવે ચેવ ચહૂણ સમણાગં ચહૂણ સમણીય જાવ ચીહવા-સ્સા) હે આયુષ્યમન્ત અમગો ! इसी तरह जिनदत्तपुत्र सार्वलाह की तरह —जो हमारे निर्ग्रन्थ साधु अथवा निर्ग्रन्थ साध्वीजन प्रव्रजित होकर पंच प्राणातिपात विरमणरूप-महाव्रतों में छह जीवनिकायों में, निर्ग्रन्थ संबन्धी प्रवचनमें अथवा साधुमार्ग में निःशक्ति होकर निःकाक्षित निर्गणिकित्तासंपन्न होकर, विचरते हैं वे इस भव में अनेक अमग और अनेक अमगियों के यावत् अर्चनीय होते हैं पूजनीय होते हैं। तथा इस अनादि अनतरूप चतुर्गतिवाले समार के पार पहुँच जाते हैं। अर्थात् इस संसार सागर को पार कर देते हैं। शाका दो प्रकार की होती हैं— १ एक देश शाका २ दूसरी सर्वदेश शाका। अर्हत प्रति मापित किसी एक तत्त्व में अमद्वान आदिरूप आत्मवृत्ति का नाम एक देश

મૃગાટક ત્રિક ચતુષ્ક ચત્વર, અને મહાપથોમા એકસો હજાર લાખ દ્રવ્યોની શસ્ત લગાવીને બીજા માણસોના મોસ્ના બચ્ચાઓને હરાવવા લાગ્યો (પદામેવ સમણાડસો ! જો અમ્હ નિર્ગ્રંથો યા નિર્ગ્રંથી યા પશ્ચદ્દેવ સમાણે પંચસુ મહાવ્રતેષુ છસુ જીવનિકાપેષુ નિર્માણપાત્રપણે નિસ્સંકિપ નિકલ્લિપ નિઃશક્તિ સેવ હ્રમવે ચેવ ચહૂણ સમણાગં ચહૂણ સમણીય જાવ ચીહવા-સ્સા) હે આયુષ્યમન્ત અમગો ! સાર્વલાહ જિનદત્ત પુત્રની જેમ જે અમારા નિર્ગ્રંથ સાધુ કે નિર્ગ્રંથ સાધ્વીઓના પ્રવ્રજિત થઈને પંચ પ્રાણાતિપાત વિરમણ રૂપ મહાવ્રતોમા છ જીવનિકાપોમાં નિર્ગ્રંથ સંબંધી પ્રવચનોમાં અને સાધુમર્ગમા નિઃશક્તિ થઈને નિઃકાક્ષિત નિર્ગણિકિત્તા મુક્ત થઈને વિચરણ કરે છે તેઓ આ ભવમાં યજ્ઞ અમગો અને યજ્ઞી અમગીઓને માટે અર્ચનીય હોય છે તેમજ પૂજનીય હોય છે. અને છેવટે બનત રૂપ ચતુર્ગતિવાલા સંસાર સમુદ્રને પાર પારે છે એટલે કે તેઓ આ સંસાર સમુદ્રને તરી બાજ છે.

અહીં એ બાતની શક્યો ઉદ્ભવે છે— (૧) દેશ શકા, (૨) બીજા સર્વ દેશ શકા અર્હતવડે આગ્રાપિત કેટકપણ એક તત્ત્વમાં અમદ્વાન બંધેરની આત્મવૃત્તિ

श्रद्धानरूपा सर्वशङ्कोतवर्जितः 'निष्कालितः' परदर्शनाडम्बरनिरीक्षणोद्धृत
मिथ्यात्वमोहनीयजनितपरदर्शनवाञ्छावर्जितः, निर्विचिकित्सः—तपः संयम
फले संदेहवर्जितः, मंदमतितया तद् विधाचार्यविरहात् 'ज्ञेयगहनत्वात्,
ज्ञानावरणीयोदयात् तत्त्वनिर्णयेहेतूदाहरणाप्राप्त्यसंभवाच्च जिनभाषित—
भाषेपु श्रेष्ठिपुत्रोदाहरणद्वय सम्प्रगवबुद्धय मतिमान् संदेहं न कुर्यात्, सर्वज्ञ

शंका है।— तथा अर्हत प्रतिभाषित समस्त तत्त्वों में अश्रद्धान आदिरूप
आत्मवृत्ति का नाम सर्वदेश शंका है। पर दर्शन के आडम्बर के निरीक्षण
से उत्पन्न हुआ जो मिथ्यात्व मोहनीय कर्म है—उससे जनित परदर्शन
की जो वाञ्छा है उसका नाम वाञ्छा है। तप और संयम के फलमें
संदेह करना इसका नाम विचिकित्सा है। उस तरह जिनभाषित तत्त्व में शंकित
वृत्तिका अभाव निःशंकितवृत्ति है। कांक्षा का अभाव निःकांक्षितवृत्ति है। विचि
कित्सा का अभाव निर्विचिकित्सा है। जब किसी भी प्रकार की शंकित आदि वृत्ति
उत्पन्न हो तो उस समय ऐसा विचार कर इसे दूर कर देना चाहिये कि मैं तो मंद
मतिवाला हूँ—और इस समय कोई विशिष्ट ज्ञानी आचार्य हैं नहीं—ज्ञेय
(पदार्थ) गहन है, ज्ञानावरणीय का उदयवर्त रहा है—तत्त्व के निर्णायक
जो हेतु, उदाहरण—आदि हैं, उनकी प्राप्ति असंभव हो रही है। अतः
जो कुछ जिन देवने कहा है वही सर्वथा शुद्ध तत्त्व है। इसमें किसी
प्रकार का संदेह नहीं है। इस तरह श्रेष्ठिपुत्र के उदाहरण द्वय को अच्छी

ऐक देश शंका कहेवाय छे तेमज अर्हत प्रतिभाषित भधा तत्वोभां अश्रद्धान
वगेरेनी आत्मवृत्ति सर्वदेशशंका नामे कहेवाय छे परदर्शनना आडम्बरना
निरीक्षणथी उद्भवेल मिथ्यात्व मोहनीय कर्म छे तन्नन्य परदर्शननी वाञ्छा
(धञ्छा) तु नाम ते वाञ्छा कहेवाय छे, तप अने संयमना इपमा सहेइ थवे ते
विचिकित्सा कहेवाय छे, आ रीते जिन लगवाने आशा करे तेभां निशयवृत्ति
राखी ओटवे के निशकपणे ते वात स्वीकारवी ते निशकवृत्ति छे कांक्षाने
अभाव निःकांक्षितवृत्ति छे, विचिकित्साने अभाव निर्विचिकित्सा छे, न्यारे
कौपिण्य जतनी शंका उत्पन्न थाय त्यारे आ प्रमाणे विचार करवे जेधये
के हुं तो डीन बुद्धि वाणे छु, अत्यारे भारी सामे ओवा कौध विशिष्ट ज्ञानी
आचार्य पणु नथी अने ज्ञेयवस्तु (पदार्थ) समजय ओवी नथी ज्ञानावरणीय कर्मने
उदयवर्ती रह्यो छे—तत्त्वना निर्णय भाटे जे हेतु उदाहरण वगेरे छे तेमनी प्राप्ति
असंभव थध पडी छे ओथी जिनदेवे जे कंधपणु कहु छे ते ऐकदम शुद्ध तत्त्व
छे आमा कौध पणु जतनी शंकाने स्थान नथी आ रीते जने सार्थवाड पुत्रोना

मूत्रम्—तएणं से मऊरपोयए जिणदत्तपुत्तेण एगाए चप्पु
 द्वियाए कयाए समाणीए णंगोला भगमिरोधरे सेयावगे अवया
 रियपइन्नपक्खे उक्खित्तचदकाइय कलावे केकाइय सयाणि विमु
 च्चमाणे णञ्चइ । तएणं से जिणदत्तपुत्ते तेण मऊरपोयएणं चयाए
 नयरीए सिंघाडग जाव पहेसु सहएहिय साहस्सिएहिय सयसाह
 स्सिएहिय जय करेमाणे विहरइ ।

एवामेव समणाउसो जो अम्ह निग्गथो वा निग्गथी वा
 पव्वइए समाणेपचसु महव्वएसु छसु जीवनीकाएसु निग्गथे पावयणे
 निस्सक्किए निक्कम्बिए निब्बित्तिगिच्छे से णं इहभवे चेव बहूणं
 समणाण बहूण समणीण जाव वीइ वडस्सइ ।

अथ खलु जसू ! समणेण जात्र सपत्तेणं नायाणं तच्चस्स
 अज्झयणस्स अयमढे पन्तत्ते, त्तिवेमि ॥ सू १६ ॥

टीका—‘एण से मऊरपोयए’ इत्यादि ‘तएणं’ तत्तन्तदन्तर म्वस्य
 ‘स’ म मयुरपोयको जिणदत्तपुत्रेण सार्यरादेन ‘एगाए णरुत्तां’ ‘चप्पुद्वियाए
 ररिन् पावत् एरु गी चुत्तां’ में सैरुओं वारवृत्त और केकाएर करत हुए
 दग्धा हो देल कर वह बहुत इर्षित एर सतुष्ट हुमा और बाद में उसन
 उन लोगों के बिये प्रीतिकार के योग्य प्रीतिदान देकर यापत् उन्हें विस
 मित कर दिया । मूत्र १५ ॥

तएण स मयुरपोयए इत्यादि ।

टीकार्थ—(नएण) इसके बाद (से मऊरपोयए) वह मयूरपोयक (मिन्

जुवान यथेष्ट) अने कोऊ बपटी आंखणी से कये वार नायत्तु तेमव टट्टेत्तु नेत्तु
 त्यारे बाधने तेने भूलव दुषं यथे अने ते सतुष्ट यथे त्यार पछी चिनहते
 भोएने उक्खित्तचदोने भोए प्रीतिदान आपीने तेओने ज्वानी आसा करी । सू. १५

‘तएण से मऊरपोयए’ इत्यादि ॥

टीका—(तए ण) त्यार पछी (से मऊरपोयए) भोएत्तु लब्धु (मिणदत्तपुत्रोत्र)
 चिनहत्त पटे (एगाए चप्पुद्वियाए कयाए समाणीए) कोऊ बपटी वजाउवा भवत

कयाए समाणीए' चप्पुटिकाए-कृतायां सत्यां 'गंगोलाभगसिरोधरे' लाङ्गुल
भङ्गशिरोधरः सिंहादिपुच्छवक्रीकरणसदृशः शिरोधरो ग्रीवा यम्य तथा.
'सेयावेगे' स्वेतापाङ्ग.=श्वेतनेत्रान्तभागः यद्वा 'सेयावण्णे' स्वेदापन्नः जात-
स्वेदः 'अवयारियपइन्नपक्खे' अवतारितप्रकीर्णपक्षः तत्र-अवतारितौ-
शरीराद् दूरीकृतौ प्रकीर्णौ प्रसारितौ पक्षौ यम्य स तथा 'उक्खित्तचंदकाइय
कलावे' उक्खित्तचन्द्रकादिककलापः-तत्र, उक्खित्तः= उर्ध्वीकृतः चन्द्रकादिकः=
मयूरान्नविशेषोपेतश्चन्द्रकै रचितः कलापः=शिखण्डो येन स तथा 'केकाइय-
सयाणि' केकायितशतानि मयूरशब्दशतानि विमुञ्चन् सन् नृत्यति। ततस्त-
दनन्तर खलु स स जिनदत्तपुत्रस्तेन मयूरपोतकेन चम्पायां नगर्यां मध्ये
शृङ्गाटकत्रिकचतुष्कचत्वरमहापथेषु 'सइएहिय' शतकैः--शतसंख्यैर्द्रव्यैः
'साहस्मिएहिय' साहस्रिकैश्च सहस्र संख्यकैःद्रव्यैः 'सयसाहस्सिएहिय' शतसाहस्रिकैश्च

दत्तपुत्रेण) जिनदत्तपुत्र द्वारा (एगाए चप्पुडियाए कयाए समाणीए) एक ही
चुटही बजाई जाने पर (गंगोलाभगसिरोधरे सेयावेगे अवयारियपइन्न-
पक्खे उक्खित्तचंदकाइयकलावे केकाइय सयाणि मुच्चमाणे णच्चइ) अपनी ग्रीवा
को सिंहादिकोंके पूछके समान वक्र कर लेता था। दोनों नेत्र प्रान्त भाग श्वेत हो
जाते थे अथवा इसका समस्त शरीर खेद से व्याप्त हो जाता था। इसके
द्वारा फैलाये गये पांख इसके शरीर से भिन्न २ हो जाते थे। मयूरांग
विशेष से उपेत चन्द्रक रचित कलाशिखण्ड इसका उँचा हो जाता था।
और सैंकड़ों केकारवों को छोड़ता हुआ यह नाचने लग जाता था।
(तएण से जिणदत्तपुत्ते तेण मऊरपोयएण चपाए नघरीए सिंघाड्ग जाव
पहेसु सइएहिं साहस्सिएहिं य सयसाहस्सिएहिं य पणिएहिय जयं करेमाणे
विहरइ) इसके बाद वह जिनदत्त पुत्र उस मयूरपोतकके साथ चंपानगरी के

(ण गोला भगासिरोधरे सेयावेगे अवयारियपइन्नपक्खे उक्खित्त
चंदकाइयकलावे केकाइय सयाणि विमुच्चमाणे णच्चइ) पेटानी डोढ़ने सिं
वगेरेनी पूछडीनी जेम वाडी डरतु डतु, तेनी जने आणेना भूष्णुओ धाणा थछ
जता डता, अने तेनु आभु शरीर जेह युक्त थछ जतु डतु ते ज्यारे पीछाओने
डेवानतु त्यारे पीछाओ तेना शरीरथी जुहा थछ जता डता तेनी अन्द्रवाणी
डवणी छे (उन्नत) थछ जती डती, अने सेड्डो वार टड्डुडतु ते नायवा माडतु
डतु, (तएण से जिणदत्तपुत्ते तेण मऊरपोयएण चपाए नघरीए सिंघाड्ग
जाव पहेसु सइएहिं य साहस्सिएहिं य सयसाहस्सिएहिं य पणिएहिं य
जयं करेमाणे विहरइ) त्याग गाह जिनदत्त पुत्र ते मोरना भय्यानी साथे

लक्ष संख्ये द्वयेः 'पण्डित्य, पणि व्यग्रहारेण' तस्य पण्डित्यहारेः 'जय करमाणे' जयं कुर्वन्-परेषां ममुर्योत्तानां पराजयं कुर्वन् विहरति-विचरति।

‘एवमेव समणावसो’ हे आयुष्यमन्तः श्रमगा । एषमव-जिनदत्तपुत्र
सार्यवाहवदेन योऽस्माकं निर्ग्रन्थो वा निर्ग्रन्थी वा मग्नजितः सन् पञ्चसु
माणातिपातयिरमगादिमहायत्नेषु पट्सु ज्ञानिकायेषु नैर्ग्रन्थे प्रवचने च
निश्चिह्नितः=कस्मिंश्चिदेकस्मिन् तत्त्वे अथद्वानादिरूपादेशशब्दा सरूपतया-

धीरे धुगाटक, भिक्ष, चतुष्क, चत्वार और महापथों में सौ हजार मान्, द्रव्यों की दात लगा कर दूसरों के मयूर पौनकोको पराजित करने लगा।—
(एवामेव समणाउभो ! नो अम्ह निग्गयो वा निग्गयी वा पक्कइए समणे पंथु मारइएणु छुणु ओवनिक्काण्णु निर्गयपावयणे निहसंस्सिपा निवर्त्तनिए निह तिगिच्छे से ष इहमवे चेव यहुण समणाग यहम समणीअ जाव वोइवड-
स्सइ) हे आयुष्मान् अमणो ! इसी तरह जिनवृक्षपुत्र सार्येवाह की तरह — जो हमारे निर्धन्य साधु अथवा निर्धन्य साध्वीजन प्रमत्त होकर पंथ प्राणातिपात विरमणरूप—महाजनों में छह जीवनिक्कायों में, निर्धन्य मन्थरी प्रपचनमें अथवा साधुमार्ग में निःशंकित होकर निःकोशित, निर्गि विक्रिस्तासंपन्न होकर, विचरते हैं वे इस मन्थ में अनेक अमण और अनेक अमणियों के यावत् अर्चनीय होते हैं पूजनीय होते हैं । तथा इस अनादि अनन्तरूप चतुर्गतिवाले समार के पार पहुँच जाते हैं । अर्थात् इस संसार सागर को पार कर देते हैं । शाखा दो प्रकार की होती है—
१ एक देश शाखा २ दूसरी सर्वदेश शाखा । अर्हन्त प्रति आविष्ट किसी एक तत्त्व में अभिज्ञान आदिरूप भात्मवृत्ति का नाम एक देश

મગધાદક ત્રિઠ વતુક, વત્વર, અને મહાપદોમાં જોડેસો, હબાર, લાખ દ્રોષોની
શસ્ત્ર લગાવીને બીજા માણસોના મોરના બચ્ચાંબોને હણવવા લાગ્યો. (પદામેર
સમળાવસો ! જો અમ્હું નિર્ગમ્યો ના નિર્ગમ્યો પન્નર મમાળે પવસ
મહાપદો છસુ જીવનિકાપસુ નિર્મલપાત્રવળે નિસ્સ કિપ નલ્લિપ નિધિ
વિગિચ્છે સેજ હસમવે સેજ વહૂળ સમળાજ વહૂળ સમળીજ નાન પીહ
વહસાર) હે આધુમનત અમલો ! સાધ્યાદ બિનદત્ત પુત્રની જેમ હે અમાલ
નિર્જીવ સાધુ હે નિર્જીવ સાધીજનો પ્રવલિત થઈને પત્ર પ્રાણુતિવાત વિશગ્ધ રૂપ
મહાપદોમાં છે સુવનિર્મલોમાં, નિર્જીવ સબધી પ્રવલોમાં, અને સાધુમાર્ગમાં
નિશ્ચિત થઈને નિર્મલિત નિર્વિચ્છિત્યા મુક્ત થઈને નિવરણ કરે છે તેઓ આ
ભવમા વધ્યા અમલો અને થઈ શ્રમણીઓને માટે બર્જનીમ હોમ છે તેમજ પૂર્ણીમ
હોમ છે અને ઉવટે અનત રૂપ સતુર્જિતિવાલા સચાર સમુદ્રને પાર પારે છે એટલે
હે તેઓ આ સચાર સમુદ્રને વરી લાય છે

જાહીં યે જાતની શક્યો ઉદ્ધારવે ઉ— (૧) દેશ શકા (૨) બીજા સર્વ
દેશ શકા જાહીં તવટે આશાપિત દેશીય જોડે તવમા જાસદાન વગેરેની આત્મવૃત્તિ

અધ્ધાનરૂપા સર્વશક્તોત્તરજિતઃ 'નિષ્કાલ્લિતઃ' પરદર્શનાઢમ્બરનિરીક્ષણોદ્ભૂત મિથ્યાત્વમોહનીયજનિતપરદર્શનવાઙ્છાવર્જિતઃ, નિર્વિચિકિત્સઃ—તપઃ સંયમ ફલે સંદેહવર્જિતઃ, મંદમતિતયા તદ્ વિધાચાર્યવિરહાત્ 'જ્ઞેયગહનત્વાત્, જ્ઞાનાવરણીયોદયાત્ તત્ત્વનિર્ણયેહેતુદાહરણપ્રાપ્ત્યસંભવાચ્ચ જિનભાષિત—ભાવેષુ શ્રેષ્ઠિપુત્રોદાહરણદ્વય સમ્યગવબુદ્ધ્ય મતિમાન્ સંદેહં ન કુર્યાત્, સર્વજ્ઞ

શકા છે ।— તથા અર્હત પ્રતિભાષિત સમસ્ત તત્ત્વોં મેં અશ્રદ્ધાન આદિરૂપ આત્મવૃત્તિ કા નામ સર્વદેશ શંકા છે । પર દર્શન કે આઢવર કે નિરીક્ષણ સે ઉત્પન્ન હુઆ જો મિથ્યાત્વ મોહનીય કર્મ છે—ઉસસે જનિત પરદર્શન કી જો વાઙ્છા છે ઉસકા નામ વાઙ્છા છે । તપ ઔર સંયમ કે ફલમેં સંદેહ કરના ઇસકા નામ વિચિકિત્સા છે । ઉસ તરહ જિનભાષિત તત્ત્વ મેં શંકિત વૃત્તિકા અભાવ નિઃશંકિતવૃત્તિ છે । કાંક્ષા કા અભાવ નિઃકાંક્ષિતવૃત્તિ છે । વિચિકિત્સા કા અભાવ નિર્વિચિકિત્સા છે । જબ કિસી મી પ્રકાર કી શંકિત આદિ વૃત્તિ ઉત્પન્ન હો તો ઉસ સમય એસા વિચાર કર ઇસે દૂર કર દેના ચાહિયે કિ મેં તો મંદ મતિવાલા હૂં—ઔર ઇસ સમય કોઈ વિશિષ્ટ જ્ઞાની આચાર્ય હેં નહી—જ્ઞેય (પદાર્થ) ગહન છે, જ્ઞાનાવરણીય કા ઉદયવર્તે રહા છે—તત્ત્વ કે નિર્ણાયક જો હેતુ, ઉદાહરણ—આદિ હેં, ઉનકી પ્રાપ્તી અસંભવ હો રહી છે । અતઃ જો કુછ જિન દેવને કહા છે વહી સર્વથા શુદ્ધ તત્ત્વ છે । ઇસમેં કિસી પ્રકાર કા મંદેહ નહીં છે । ઇસ તરહ શ્રેષ્ઠિપુત્ર કે ઉદાહરણ દ્વય કો અચ્છી

એક દેશ શકા કહેવાય છે. તેમજ અહીં પ્રતિભાષિત બધા તત્ત્વોમાં અશ્રદ્ધાન વગેરેની આત્મવૃત્તિ સર્વદેશશકા નામે કહેવાય છે પરદર્શનના આઢવરના નિરીક્ષણથી ઉદ્ભવેલ મિથ્યાત્વ મોહનીય કર્મ છે તત્ત્વન્ય પરદર્શનની વાઙ્છા (ધંગ્છા) તુ નામ તે વાઙ્છા કહેવાય છે. તપ અને સયમના રૂપમાં સંદેહ થવો તે વિચિકિત્સા કહેવાય છે આ રીતે જિન ભગવાન જે આજ્ઞા કરે તેમાં નિસશયવૃત્તિ રાખવી એટલે કે નિશંકપણે તે વાત સ્વીકારવી તે નિશકવૃત્તિ છે કાંક્ષાનો અભાવ નિકાંક્ષિવૃત્તિ છે. વિચિકિત્સાનો અભાવ નિર્વિચિકિત્સા છે. ન્યારે કોઈપણ જાતની શકા ઉત્પન્ન થાય ત્યારે આ પ્રમાણે વિચાર કરવો જોઈએ કે હું તો હીન બુદ્ધિ વાળો છું. અત્યારે મારી સામે એવા કોઈ વિશિષ્ટ જ્ઞાની આચાર્ય પણ નથી અને જ્ઞેયવસ્તુ (પદાર્થ) સમજાય એવી નથી જ્ઞાનાવરણીય કર્મોના ઉદયવર્તી રહ્યો છે—તત્ત્વના નિર્ણય માટે જે હેતુ ઉદાહરણ વગેરે છે તેમની પ્રાપ્તિ અસંભવ થઈ પડી છે એથી જિનદેવે જે કંઈપણ કહ્યું છે તે એકદમ શુદ્ધ તત્ત્વ છે આમાં કોઈ પણ જાતની શકા નથી આ રીતે બને સાર્થવાહ પુત્રોના

મતં સત્યમિતિ સર્વદૈવ ચિન્તયત્, જિતરાગદ્વેષ મોહા નિ સ્વાર્થપરાનુગ્રહપરા
યના નાન્યથા યાદિનો ભવતીતિ માર્ગઃ ।

સત્વલ્લુ રૂઢ અસ્મિન્ ભવે ચૈર=નિષ્કપેન વહુનાં ભમણાના બહીના
અમણીના ધાવકાનાં ધારિયાનાંધાર્થનીય પૂજનોપો ભવતિ, યાત્રદનાધોત-
ષતુર્ગતિકસમારસ્થાન્ત વ્યતિવ્રતિનિવૃત્તિ-સત્સારમાર્ગરં તરિવ્યતિ ।

સુધર્માસ્વમીમાદ—

પ્રથમમુના પ્રકારેણ અનેનોપનયચચનન લલ્લુ નિષ્કપે હે જમ્પુઃ ધમણેન
મગવતા મહાવીરેણ યાત્રસંપ્રાપ્તેન શ્રાતાનાં તૃતીયસ્થાઽધ્યયનસ્થાપમર્થ=
મદ્મતઃ । 'સિદ્ધેમિ' રૂપે મયીમિ ધયા મગવ મુલાવૃત્તિ તથા તત્ત્વાગ્રે વદામિ ન
તુ સ્વતીયધુદેયતિ ॥

ઈતિ શ્રી જૈનાધાર્ય-જૈનધર્મદિષાકર પૂજ્ય શ્રી ઘાસીમાલવ
તિવિરચિતાયાંશ્રાતાધર્મકથાઃ મુખસ્થાનગાર્ધર્મવર્ણિત્યામ્ભયાં વ્યાખ્યાયાં
તૃતીયમધ્યયન સમાપ્તઃ ॥ ૩ ॥

તરહ સમજ્ઞ કર બુદ્ધિમાન કો સદેહ નહીં કરના ચાહિયે । સર્વજ્ઞ મા
યાન કા મત સત્ય હે પસા હી સર્વદા વિચાર કરતે રહના ચાહિયે ।
મિનહોને—રાગદ્વેષ, મોહ કા બીત લિયા હે ઓર જો નિઃસ્વાર્થરૂપ સે
પરાનુગ્રહ મેં પરાયણ હેં એસ મહાપુરુષ અન્યથાવાદી નહીં હોતે હેં ।
અથ સુધર્મા સ્વામી શ્રી જમ્પુ સ્વામી સે કહતે હે—(એ સ્વલ્લુ
જમ્પુ ! સમણેણ જાવ સપત્થણ નાયાણ તથસ્સ અજ્ઞપણસ્સ
અયમદ્દે પળ્લવે સિદ્ધેમિ) કિ હે જમ્પુ । હસ તરહ સે અમણ મગવાન મહા
વીરમે કિ જો યાવત્ મિદ્ધિગતિ કો પ્રાપ્ત હો પુકે હે જ્ઞાત કે હસ
તૃતીય અધ્યયન કા મર્થ મદ્મત કિયા હે એસા હી મેં કહતા હે—અર્થાત્
મગવાન કે મુલ્લ સે જૈસા મૈને મુના હે વૈસાઠી વુમ્હાર સામમે યહ કહા
હે અપની બુદ્ધિ સે કલ્પિત કર નહીં કહો હે ॥ સ્વ ૧૬ ॥

તૃતીય અધ્યયન સમાપ્ત

બે શ્રામણાઓ તે સારી પેઠે સમજીને બુદ્ધિમાન માણસે થમ કરવી બેઠી નહિ.
અર્થતઃ અજવાનનો મત સત્ય છે એવો જ વિચાર કરેલા થવો બેઠીએ એમણે
રાગદ્વેષ મોહ ઉપર વિશ્વસ મેળવ્યો છે અને એઓ નિઃસ્વાથ પહે પરાનુગ્રહમાં
પરાયણ છે એવા મહાપુરુષો અન્યથાવાદી કોવા નથી. એ સ્વલ્લુ જમ્પુ ! સમણે
જાવ તપસોળ નાયાજ તથસ્સ અજ્ઞપણસ્સ અયમદ્દે પળ્લવે સિદ્ધેમિ)
હે જમ્પુ ! જા રીતે અમણ અજવાન મહાવીર-કે એઓ સિદ્ધગતિ મેળવી શક્યા
છે—જાતાના આ ત્રીજા અધ્યયનનો અર્થ પ્રગટ થયો છે આ હું તને હુક છે
એટલે કે અજવાનના મુખેથી જે મેં સાંભળ્યું છે તે તમારી સામે તે પ્રમાણે
જવડાનું કહું છે બુદ્ધિથી મોઢપણ બતાવી તપાના કરી ને મેં કહ્યું નથી ॥ સ્વ ૧૬ ॥

ત્રીજું અધ્યયન સમાપ્ત

॥ चतुर्थाध्ययनम् ॥

તૃતીયાધ્યયને સુત્રાર્થતદુભયરૂપેન્વાગમેષુ શક્ત્વાકાંક્ષાદિયુક્તસ્ય મુનેર્દો-
પાસ્તથા તદ્રહિતસ્ય ગુણા ઉક્તાઃ, અત્ર ચતુર્થાધ્યયને તુ અગુપ્તપંચેન્દ્રિયસ્ય
મુનેર્દોપાસ્તથા ગુપ્તપંચેન્દ્રિયસ્ય ગુણા અભિધીયન્તે, અનેન સમ્બન્ધેનાયાતમ્યૈ
તસ્યાધ્યયનસ્યેદમુવક્ષે માદિમુત્રમાહ—

મૂલમ—જહ્ણ મંતે ! સમણેણં ભગવયા મહાવીરેણં નાયાણં
તચ્ચસ્સ નાયજ્ઞયણસ્સ અયમદ્દે પવ્વત્તે, ચઙ્ગત્થસ્સ ણં મંતે !
ણાયજ્ઞયણસ્સ કે અદ્દે પન્નત્ત ? ॥ ૧ ॥

टीका—‘जह्णं मंते ?’ इत्यादि । यदि खलु भदन्त ! श्रमणेन

चतुर्थ अध्ययन

તૃતીય અધ્યયન મેં “ સૂત્ર અર્થ ઔર તદુભય રૂપ આગમોં મેં શકા કાંક્ષા
આદિ દોષોં સે યુક્ત હુણ—મુનિજન દોષોં કે ભાગી હોતે હૈ
ઔર ઉનસે રહિત મુનિજન ગુણોં કે ભાજન વનતે હૈ ” યહ
વાત પ્રકટ કી ગઈ હૈ । અત્ર ઇમ ચતુર્થ અધ્યયન મેં યહ પ્રકટ ક્રિયા
જાયગા કિ જો મુનિજન અગુપ્ત પંચેન્દ્રિય હોતે હૈ ઉનકે યે દોષ હૈ ઔર
જો ગુપ્ત પંચેન્દ્રિય હોતે હૈ ઉનકે યે ગુણ હૈ । ઇસી સમ્બન્ધ કો લેકર
પ્રારમ્ભ કિયે ગયે ઇસ અધ્યયન કા યહ આદિ કા પ્રારમ્ભ સૂત્ર હૈ : —

‘જહ્ણ મંતે । સમણેણ ભગવયા’ ઇત્યાદિ ॥

टीका— (जह्णं मंते) सुधर्मा स्वामी से जंबू स्वामी पूछते हैं—
कि हे भदन्त ! यदि (समणेण भगवया महावीरेण) श्रमण भगवान् महा-

ચોથુ અધ્યયન

ત્રીજા-અધ્યયનમાં જે મુનિઓ સૂત્ર, અર્થ અને તદુભયરૂપ (સૂત્ર અને અર્થ
બંને જેમા છે એવા) આગમોમા શકા આકાંક્ષા વગેરે દોષોથી યુક્ત હોય છે
તે દોષી કહેવાય છે તેમજ આગમોમા કોઈ પણ જાતની શકા કર્યા વગર તેઓમા
વિશ્વાસ ધરાવે છે તે મુનિઓ શુણ્ણીલ કહેવાય છે આ વાત સ્પષ્ટ કરવામાં આવી છે
આ ચોથા અધ્યયનમા એ વાત સ્પષ્ટ કરવામા આવશે કે જે મુનિઓ ‘અગુપ્ત પંચે-
ન્દ્રિય’ હોય છે તેઓના શુ દોષો છે અને જેઓ ‘ગુપ્ત પંચેન્દ્રિય’ હોય છે તેઓના
શુ શુણ્ણી હોય છે એજ વાતને લઈને પ્રારભ થતા આ અધ્યયનતુ આ પહેલું સૂત્ર છે—

‘જહ્ણ મંતે ! સમણેણ ભગવયા’ ઇત્યાદિ ॥

टीका—(जह्णं मंते) सुधर्मा स्वामीने जंबू स्वामी पूछेछे हे भदन्त ! जे (समणेण
भगवया महावीरेण) श्रमण भगवान् महावीरे (नायाणं तच्चस्स नायज्झयणस्स

મગધતા મહાવીરેણ જ્ઞાતાનાં તૃતીયસ્ય જ્ઞાતાધ્યયનમ્યાયમર્થ પ્રશ્નઃ, ચતુર્થસ્ય
સ્વલ્પ ભદન્ત! જ્ઞાતાધ્યયનસ્ય કોડ્યર્થઃ પ્રશ્નઃ, સર્વચૈતભિગદ્સિદ્ધમ્ । યુ ૧ ।

શ્રી સુષમા સ્વામી જમ્ભૂસ્વામિનમાઃ—

મૂલ્ય—પદ સ્વલ્પ જંબૂ ! તેણે કાલેણ તેણે સમણ વાળા

રસી નામ નયરી હોત્યા, ધન્નઓ, તીસેણ વાળારસીપ નયરીપ
વહિયા ઉત્તરપુરસ્થિમે દિસિભાપ ગગાપ મહાનદીપ મયગતીરદહે
નામ દહે હોત્યા, અણુપુવ્વસુજાયવપ્પગમીરસીયલજ્જલે અછ્છવિમ
લસલિલપલિચ્છન્ને સછન્નપુપ્ફપત્તપલાસે પડમકુમુયનલિણસુભગ

સોગધિયપુઢરીયમહાપુઢરીયસયવત્તકેસરપુપ્ફોવચિપ પાસાઈપ
દસણિજ્જે અભિરૂવે પઢિરૂવે, તત્થણ ઘઠૂણ મચ્છાણ ય કચ્છ
માણ ય ગાહાણ ય મગરાણ ય સુસુમારાણ ય સહ્યાણ ય સાહ
સ્તિયાણ ય સયસાહસ્તિયાણ ૫ જૂહાહ નિબ્ભયાહ નિરુઢિવગાહ સુહ
સુહેણ અભિરમમાણાઈ ૨ વિહરતિ ॥ સુ ૨ ॥

ટીકા—‘પદ સ્વલ્પ જંબૂ’ इत्यादि । एवं स्वल्पं जम्बू ! तस्मिन् काले
तस्मिन् समये ‘वाणारसी नाम नयरी’ वाराणसी नाम नगरी, करेण वारा
वीरने (नापाण तच्चस्स नापक्खणस्स अपमहे पन्नसो—घटस्थस्स ण
अते ! नापज्झणस्स के अहे पण्णसे !) ज्ञाताके तृतीय अध्ययन का
पूर्वोक्त मर्थ प्रकपित किया है तो हे भदन्त ! चतुर्थ ज्ञाताध्ययन का क्या
मर्थ प्रकपित किया है ?—इस प्रकार जंभू स्वामी के पूछने पर सुषमा
स्वामी उनसे कहते हैं कि— ॥ यु १ ॥

‘पद स्वल्प जंभू !’ इत्यादि ॥

ટીકા— हे जंभू ! चतुर्थ ज्ञाताध्ययन का उन्होंने इस प्रकार मर्थ

के अहे पण्णसे !) ज्ञाताના ત્રીજા અધ્યયનનો અર્થ પૂર્વોક્ત રૂપે વર્ણવ્યો છે તે
કે ભદન્ત ! ચોથા જ્ઞાતાધ્યયનનો શો અર્થ પ્રકૃષ્ટિ કર્યો છે જા રીતે જંબૂ સ્વામીના
પ્રશ્નને સ્વામીની જવાબમાં સુષમા સ્વામી તેમને કહે છે કે— ॥ યુ, ૧ ॥

‘પદ સ્વલ્પ જંબૂ ?’ इत्यादि ॥

ટીકા—હે જંબૂ ! તમવાન મહાવીર સ્વામીએ ચોથા જ્ઞાતાધ્યયનનો અર્થ જા

णस्यो रणोर्व्यत्ययः' (८, २, ११६) इति सूत्रेण रेफणकारयोः व्यत्ययः ।
साम्प्रत चनारसनाम्ना प्रसिद्धा, 'होत्था' आसीत् । 'वन्नओ' वर्णकः वर्णनग्रन्थः
अस्या अन्यसूत्राद् विज्ञेयः । तस्याः खलु वाराणस्या नगर्याः, वहिरुत्तर-
पौरस्त्ये दिग्भागे, ईशानकोणे गङ्गायां महानद्या भृतगङ्गातीरहूदो नाम हूद
आसीत् । स कीदृश इत्याह—'अणुपुञ्चसुजायवप्पगंभीरमीयलजले' अनुपूर्व
सुजातवप्रगम्भीरशीतलजलः, अणुपुञ्च' अनुपूर्व=क्रमेण, 'सुजाय' सुजाताः=
सुष्ठु स्वय स्वभावतः समुत्पन्नाः, 'वप्प' वप्राः=तटाः यत्र स तथा, गम्भीरम्=अगाध
शीतलं जलं यत्र स तथा, अनुपूर्वसुजातवप्रश्चामौ गम्भीरशीतलजल इति
कर्मधारयः । 'अच्छविमलसलिलपलिच्छन्ने' अच्छविमलसलिलप्रतिच्छन्नः=
अच्छं स्फटिक रत्नवत्स्वच्छं विमल=निर्मल यत् सलिलं=जलं तेन प्रतिच्छन्नः=
प्रतिपूर्णः, 'संछन्नपत्तपुष्पपलासे' संछन्नपत्रपुष्पपलाशः तत्र पत्राणि=कमलकुमु

प्ररूपित किया है—(तेणं कालेणं तेणं समएणं वाणारसी नाम नयरी
होत्था) उस काल और उस समय में वाराणसी नामकी नगरी थी
(वन्नओ) इस नगरी का वर्णन अन्य दूसरे सूत्र से जान लेना चाहिये ।
(तीसे ण वाणारसीए नयरीए वहिया उत्तरपुरत्थिमे दिसिभाए) उम
वाराणसी नगरी के बाहर ईशान कोण में (गंगाए महानदीए मयगतीर-
दहे नामं दहे होत्था) गंगा महानदी में भृत गंगातीर हूद नाम
का हूद था । (अणुपुञ्चसुजायवप्पगंभीरसीयलजले) यह हूद क्रम २
से स्वभावतः समुत्पन्न हुए तटों से शोभित था, तथा गम्भीर शीतल
जल से परिपूर्ण था । (अच्छविमलसलिलपलिच्छन्ने) यही वात अच्छ
विमल इत्यादि पद द्वारा व्यक्त की गई है । इसमें जो जल भरा हुआ
था वह स्फटिक रत्न के समान स्वच्छ था—और निर्मल था । (संछन्न

प्रभाषे निरूपित कथेछि—(तेग कालेणं तेण समएण वाणारसी नामनयरी
होत्था) ते काले अने ते वणते वाराणसी नामे नगरी હતી (વન્નઓ) આ
નગરીહુ વર્ણન બીજા સૂત્ર દ્વારા જાણી લેવું જોઈએ (તીસેણં વાણારસીએ નયરીએ
વહિયા ઉત્તરપુરત્થિમે દિસિભાએ) તે વારાણસી નગરીની બહાર ઈશાન કોણ
માં (ગંગાએ મહાનદીએ મયંગતીરદહે નામં દહે હોત્થા) ગંગા મહાનીમાં
ભૃત ગંગાતીર હૂદ નામે એક ધરો હતો (અણુપુજ્જસુજાયવપ્પગમ્भीર-
સીયલજલે) આ ધરો ધીમે ધીમે પોતાની મેળે જ બની ગયેલા કિનારાથી શોભતો
હતો અને ઊંડા શીતળ જળથી પરિપૂર્ણ હતો. (અચ્છવિમલસલિલપલિછન્ને)
'અચ્છવિમલ' પદ વડે એ જ વાત સ્પષ્ટ કરવામાં આવી છે આ ધરાનું પાણી
આરસ પથ્થરની જેમ સ્વચ્છ અને નિર્મળ હતું (સચ્છન્નપત્તપુષ્પપલાસે) પત્ર,

મતં સત્યમિતિ સર્વદૈવ ચિત્તપત્ત, મિતરાગ્રેષ્ઠ મોહા નિ સ્વાર્થપરાનુગ્રહપરા
યના નાપથા ઘાદિનો અથ ત્રીતિ ભાવઃ ।

સ સ્વછ્છ રૂઢ અસ્મિન્ મતે ચૈર=નિષ્ણેન વહુનાં અમળાનાં વહીના
અમળીનાં ધાવકાનાં ધારિતાનાં ચાર્ષનીય પૂજનોષો અથતિ, યાવદનાષાત-
ચતુર્ગતિકસસારસ્યાન્ત ક્વતિત્રિજિલ્પતિ-સસારમાર્ગ તરિલ્પતિ ।

સુષર્માસ્વમીમાહ—

અવમમુના પ્રકારેણ અનનોપનયઘચનન તલ્લુ નિષ્ણે હે જમ્બુ! અમળેન
અમળતા મહાવીરેણ યાવત્સપ્રાપ્તેન શ્રાતાનાં તૃતીયસ્યાઽધ્યયનસ્યાયમર્થ-
મદ્વતઃ । ‘ચિથેમિ’ રૂપ્યઃ પ્રધીમિ યયા મગવન્મુન્વાપ્તુમં તથા તથાગ્રે વદામિ ન
તુ સ્વમીયપુદેયતિ ॥

इति श्री जैनाचार्य-जैनधर्मविवाकर प्रज्ज्य धी घासीमालप्र
तिशिरचितायां श्राताधर्मकथाय् शुभस्थानगारधर्मवर्षिण्यामपायां व्याख्यायां
तृतीयमध्ययन समाप्त ॥ ३ ॥

તરહ સમજા કર બુદ્ધિમાન કો સંદેહ નહીં કરના ધારિયે । સર્વજ્ઞ આ
ધાન કા મત સત્ય હે એસા હી સર્વદા વિચાર કરતે રહના ધારિયે ।
નિર્દોને--રાગદ્રેષ, મોહ ક' બીત લિયા હે ઓર જો નિઃસ્વાર્થરૂપ સ
પરાનુગ્રહ મેં પરાયણ હે એસ મહાપુરુષ અન્યધાવાદી નહીં હોતે હે ।
અથ સુષર્મા સ્વામી શ્રી જમ્બુ સ્વામી સે કહતે હે--(અર્થ સત્તુ
જમ્બુ ! સમળેણ જાણ સપત્તય નાયાણ તથાસ્ત અજ્ઞાનયગસ્ત
અયમદ્વે પથ્થાતે ચિથેમિ) કિ હે જમ્બુ । હસ તરહ સે અમળ મગવાન મહા
વીરને કિ જો યાવત્ મિદ્ધિગતિ કો પ્રાપ્ત હો ચુકે હે જ્ઞાત કો હસ
તૃતીય અધ્યયન કા અર્થ મદ્વત કિયા હે એસા હી મેં કહતા હે--અર્થાત
મગવાન કો મુન્થ સે જૈમા મૈને મુના હે વૈસાહી તુમ્હારે સામને યહ કહા
હે અપની બુદ્ધિ સે કલ્પિત કર નહીં કહો હે ॥ સ્વ ૧૬ ॥

તૃતીય અધ્યયન સમાપ્ત

મે દાખલાઓ તે સારી પેઠે સમજીને બુદ્ધિમાન માણસે થકા કલ્પી બેઠાં નહિ
સર્વત્ર ભગવાનનો મત સત્ય છે એવો જ વિચાર હોય ત્યાં એવો બેઠાં બેઠાં
રાગદ્રેષ, મોહ ઉપર વિશ્વ મેળવ્યો છે અને બેઠાં નિઃસ્વાર્થ પથે પરાનુગ્રહમાં
પતયવ્ય છે એવા મહાપુરુષો અન્યધાવાદી હોતા નથી એવું સત્તુ જમ્બુ । સમળે
જાણ સપત્તેણ નાયાણ તથાસ્ત અજ્ઞાનયગસ્ત અયમદ્વે પથ્થાતે ચિથેમિ)
હે જમ્બુ ! આ રીતે અમળ ભગવાન મહાવીર-કે બેઠાં સિદ્ધાન્તિ મેળવી શક્યા
છે--શ્રાતાના આ ત્રીજા અધ્યયનનો અર્થ પ્રજ્ઞા થયો છે આ હુ તને હુક છે
બેઠાં હે ભગવાનના પ્રમેથી બે મે સાંભળ્યું છે તે તમારી સામે તે પ્રમાણે
જવલુંન થયું છે બુદ્ધિથી કોઈ પથે જાતની ભ્રમના કરી ને મે કહ્યું નથી ॥ સ્વ ૧૬ ॥

ત્રીજુ અધ્યયન સમાપ્ત

॥ चतुर्थाध्ययनम् ॥

तृतीयाध्ययने सूत्रार्थतदुभयरूपेष्वागमेषु शङ्काकाङ्क्षादियुक्तस्य मुनेर्दोषास्तथा तद्रहितस्य गुणा उक्ताः, अत्र चतुर्थाध्ययने तु अगुप्तपञ्चेन्द्रियस्य मुनेर्दोषास्तथा गुप्तपञ्चेन्द्रियस्य गुणा अभिधीयन्ते, अनेन सम्बन्धेनायान्म्यै तस्याध्ययनस्येदमुपक्षेपादिमुत्रमाह—

मूलम्—जड्ण भंते ! समणेणं भगवया महावीरेणं नायाणं तच्चस्स नायज्झयणस्स अयमट्ठे पन्नत्ते, चउत्थस्स णं भंते ! नायज्झयणस्स के अट्ठे पन्नत्त ? ॥ १ ॥

टीका—‘जड्णं भंते ?’ इत्यादि । यदि खलु भदन्त ! श्रमणेन

चतुर्थ अध्ययन

तृतीय अध्ययन में “ सूत्र अर्थ और तदुभयरूपभागों में शका कांक्षा आदि दोषों से युक्त हुए—मुनिजन दोषों के भागी होते हैं और उनसे रहित मुनिजन गुणों के भाजन बनते हैं ” यह बात प्रकट की गई है । अब इस चतुर्थ अध्ययन में यह प्रकट किया जायगा कि जो मुनिजन अगुप्त पञ्चेन्द्रिय होते हैं उनके ये दोष हैं और जो गुप्त पञ्चेन्द्रिय होते हैं उनके ये गुण हैं । इसी सम्बन्ध को लेकर प्रारम्भ किये गये इस अध्ययन का यह आदि का प्रारम्भ सूत्र है :—
‘जड्णं भंते । समणेण भगवया’ इत्यादि ॥

टीका— (जड्णं भंते) सुधर्मा स्वामी से जंजू स्वामी पूछते हैं—
कि हे भदन्त ! यदि (समणेणं भगवया महावीरेणं) श्रमण भगवान् महा-

चोथ अध्ययन

तृतीय अध्ययनमा ले मुनिओ सूत्र, अर्थ अने तदुभयरूप (सूत्र अने अर्थ णने जेमा छे जेवा) आगमोमा शका आकाक्षा वजोरे दोषोथी युक्त होय छे ते दोषी कहेवाय छे तेमज आगमोमा केछ पणु जातनी शका उर्या वजर तेओमा विश्वास धरावे छे ते मुनिओ गुणशील कहेवाय छे आ वात स्पष्ट करवाभा आवी छे आ चोथा अध्ययनमा जे वात स्पष्ट करवामा आवशे के जे मुनिओ ‘अगुप्त पञ्चेन्द्रिय’ होय छे तेओना शु दोषो छे अने जेओ ‘गुप्त पञ्चेन्द्रिय’ होय छे तेओना शु गुणो होय छे जेज वातने लघने प्रार ल थता आ अध्ययननु आ पड़ेछ सूत्र छे—
‘जड्णं भंते ! समणेणं भगवया’ इत्यादि ॥

टीकार्थ—(जड्णं भंते) सुधर्मा स्वामीने जंजू स्वामी पूछेछे के छे लहत ! जे (समणेणं भगवया महावीरेणं) श्रमणु भगवान् महावीरे (नायाणं तच्चस्स नायज्झयणस्स

મતં સત્યમિતિ સર્વદૈવ ચિત્તયત્, નિતરાગદ્વેષ મોહા નિ સ્વાર્થપરાનુગ્રહપરા
યણા નાપથ્યા ઘાદિનો અથ તીતિ માયઃ ।

સ ત્વહ્ન રહ્ન અસ્મિન્ મયે ચૈર=નિશ્ચયેન મહનો અમણાનાં મહીનો
અમણીનાં આપકાનાં બાધિકાનાં ચાર્થનીય પૂજનોષો અથતિ, યાવદનાયાંત-
પતુગતિકસમારસ્યાન્ત કથતિગ્રનિગ્ધતિ-સતારમાગરં તરિગ્ધતિ ।

સુધર્માસ્વામીયાઃ—

પ્રથમમુના પ્રકારેણ અનનોપનયધ્વચનન ત્વહ્ન નિશ્ચયે હે અમ્બુ અમણેન
અમણતા મહાવીરેણ યાવત્સપ્રાપ્તેન જ્ઞાતાનાં તૃતીયસ્યાઅધ્યયનસ્યાયમર્થ-
મહત્તઃ । 'ચિવેમિ' રસ્યહ ઘયીમિ યથા મગધન્મુશ્વાસ્તુતં તથા તથાગ્રે ધવામિ ન
તુ સ્વકીયપુદ્ગેયતિ ॥

ઈતિ શ્રી જૈનાચાર્ય-જૈનધર્મદિનાકર પ્રજ્ઞ ધી ઘાસીમાલત્ર
તિથિરચિતાયાંશાતાધર્મકથાઃ મુખસ્થાનગારધર્મચરિત્ત્યામ્યાયાં ધ્યાત્વસ્યાયાં
તૃતીયમધ્યયન સમાપ્તઃ ॥ ૩ ॥

તરહ સમજ્ઞ કર યુદ્ધિમાન કો સદેહ નહીં કરના ઘાદિયે । સર્વજ્ઞ મા
યાન કા મત સત્ય હ એસા હી સર્વદા વિચાર કરતે રહના ઘાદિયે ।
નિન્હોને--રાગદ્વેષ, મોહ કો બીત લિયા હે જીર જો નિઃસ્વાર્થરૂપ સે
પરાનુગ્રહ મેં પરાયણ હે એસ મહાપુરુષ અન્યધારાદી નહીં હોતે હે ।
અથ સુધર્મા સ્વામી શ્રી જંબુ સ્વામી સે કહતે હે--(એવં ત્વહ્ન જંબુ !
સમણેણ માય સપત્તમ નાયાણ તથસ્સ અજ્ઞયણસ્સ અયમદ્વે પળ્લવે ચિવેમિ) કિ હે અમ્બુ । રસ તરહ સે અમણ મગધાન્ મહા
વીરને કિ જો યાવત્ મિદ્ધિગતિ કો પ્રાપ્ત હો જુકે હે જ્ઞાત ક હસ
તૃતીય અધ્યયન કા અર્થ મહત્ત કિયા હે એસા હી મેં કહતા હે--મયાંત
મગધાન્ કે મુખ સે જૈમા મૈને મુના હે જૈતાહી તુમ્હારે સામને યહ કહા
હે અપની યુદ્ધિ સે કલ્પિત કર નહીં કહો હે ॥ સુ. ૧૬ ॥

તૃતીય અધ્યયન સમાપ્ત

મે ઘાપહાઓ તે સાચી પેઠે સમજીને યુદ્ધિમાન માણસે શકા કરવી બોધબિ નહિ.
સર્વત્ર ભગવાનનો મત સત્ય છે એવો જ વિચાર હંમેશા યથા બોધબિ જેમણે
સમજે, મોહ ઉપર વિશ્વસ મેળવ્યો છે અને જેઓ નિઃસ્વાર્થ પદ્ધતિ પરાનુગ્રહમાં
પરાયણ છે એવા મહાપુરુષો અન્યધારાદી હોતા નથી. એવં ત્વહ્ન જંબુ ! સમણે
જ માય સપત્તેણ નાયાણ તથસ્સ અજ્ઞયણસ્સ અયમદ્વે પળ્લવે ચિવેમિ)
હે જંબુ ! આ રીતે અમણ ભગવાન મહાવીર-કે જેઓ સિદ્ધાન્ત મેળવી ચૂક્યા
છે--જ્ઞાતાના આ ત્રીજા અધ્યયનનો અર્થ પ્રસન્ન બને છે આ હું તને હું હું
બોલે છે ભગવાનના યુગેથી જે મેં સાંભળ્યું છે તે તમારી સામે તે પ્રમાણે
જ વર્ણન કરું છે યુદ્ધિથી કોઈપણ બાતની કહ્યા કરી ને મેં કહ્યું નથી ॥ ૧૬ ॥

ત્રીજું અધ્યયન સમાપ્ત

णस्यो रणोर्व्यत्ययः' (८, २, ११६) इति सूत्रेण रेफणकारयोः व्यत्ययः ।
साम्प्रत वनारसनाम्ना प्रसिद्धा, 'होत्था' आसीत् । 'वन्नओ' वर्णकः वर्णनग्रन्थः
अस्या अन्यसूत्राद् विज्ञेयः । तस्याः खलु वाराणस्या नगर्याः, बहिरुत्तर-
पौरस्त्ये दिग्भागे, ईशानकोणे गङ्गायां महानद्यां मृतगङ्गातीरद्वीपे नाम हूद
आसीत् । स कीदृश इत्याह—'अणुपुव्वसुजायवप्पगंभीरसीयलजले' अनुपूर्वं
सुजातवपगम्भीरशीतलजलः, अणुपुव्व' अनुपूर्वं=क्रमेण, 'सुजाय' सुजाताः=
सृष्टु रवय स्वभावतः समुत्पन्नाः, 'वप्प' वप्राः=तटाः यत्र स तथा, गम्भीरम्=अगाध
शीतलं जलं यत्र स तथा, अनुपूर्वसुजातवपश्चात्सौ गम्भीरशीतलजल इति
कर्मधारयः । 'अच्छविमलसलिलपलिच्छन्ने' अच्छविमलसलिलप्रतिच्छन्नः=
अच्छं स्फटिक रत्नवत्स्वच्छं विमल=निर्मल यत् सलिलं=जलं तेन प्रतिच्छन्नः=
प्रतिपूर्णः, 'सञ्छन्नपत्तपुष्पपलासे' सञ्छन्नपत्रपुष्पपलाशः तत्र पत्राणि=कमलकुमु

प्ररूपित क्रिया है—(तेणं कालेणं तेण समएणं वाणारसी नाम नयरी
होत्था) उस काल और उस समय में वाराणसी नामकी नगरी थी
(वन्नओ) इस नगरी का वर्णन अन्य दूसरे सूत्र से जान लेना चाहिये ।
(तीसेण वाणारसीए नयरीए बहिया उत्तरपुरत्थिमे दिसिभाए) उस
वाराणसी नगरी के बाहर ईशान कोण में (गंगाए महानदीए मय गतीर-
द्वीपे नामं दद्वे होत्था) गंगा महानदी में मृत गंगातीर हूद नाम
का हूद था । (अणुपुव्वसुजायवप्पगंभीरसीयलजले) यह हूद क्रम २
से स्वभावतः समुत्पन्न हुए तटों से शोभित था, तथा गम्भीर शीतल
जल से परिपूर्ण था । (अच्छविमलसलिलपलिच्छन्ने) यही बात अच्छ
विमल इत्यादि पद द्वारा व्यक्त की गई है । इसमें जो जल भरा हुआ
था वह स्फटिक रत्न के समान स्वच्छ था—और निर्मल था । (सञ्छन्न

प्रभाणु निरूपित कथोछि—(तेण कालेणं तेण समएण वाणारसी नाम नयरी
होत्था) ते क्षणे अने ते वपते वाराणसी नामे नगरी હતી (વન્નઓ) આ
નગરીહુ વર્ણન બીજા સૂત્ર દ્વારા જાણી લેવું જોઈએ (તીસેણ વાણારસીએ નયરીએ
વહિયા ઉત્તરપુરત્થિમે દિસિભાએ) તે વારાણસી નગરીની બહાર ઈશાન કોણ
માં (ગંગાએ મહાનદીએ મયંગતીરદ્વે નામં દદ્વે હોત્થા) ગંગા મહાનદીમાં
મૃત ગંગાતીર હૂદ નામે એક ધરો હતો (અણુપુવ્વસુજાયવપ્પગમ્भीર-
સીયલજલે) આ ધરો ધીમે ધીમે પોતાની મેળે જ બની ગયેલા કિનારાથી શોભતો
હતો અને બીજા શીતળ જળથી પરિપૂર્ણ હતો (અच्छविमलसलिलपलिच्छन्ने)
'अच्छविमल' 'पद' वडे એ જ વાત સ્પષ્ટ કરવામાં આવી છે આ ધરાનું પાણી
આરસ પથ્થરની જેમ સ્વચ્છ અને નિર્મળ હતું (સંછન્નપત્તપુष्पपलासे) પત્ર,

मगधता यद्वासीरेण ज्ञातानां वृत्तीयस्य ज्ञाताध्ययनम्यायमर्थं ग्रहणं, चतुर्थस्य खलु भवन्तः ज्ञाताध्ययनस्य कोऽर्थं ग्रहणः, सर्वेष्वेव भिन्नगदसिद्धम् । सू. १ ।

श्री सुषर्मा स्वामी जम्बूस्वामिनमाह—

भूष—एष खलु जंबू ! तेण कालेणं तेणं समएण वाणा रसी नाम नयरी होत्था, वन्नओ, तीसेण वाणारसीए नयरीए वहिया उत्तरपुरत्थिमे दिसिभाए गगाए महानदीए मयगतीरबहे नाम दहे होत्था, अणुपुव्वसुजायवप्पगभीरसीयलज्जेले अच्छविम लसलिलपलिच्छन्ते सछन्नपुप्फपत्तपलासे पउमकुमुयनलिणसुभग

सोगधियपुढरीयमहापुढरीयसयपत्तकेसरपुप्फोवचिए पासाईए दसणिज्जे अभिरूवे पडिरूवे, तत्थण वहुण मच्छाण य कच्छ भाण य गाहाण य मगराण य सुसुमाराण य सइयाण य साह स्सियाण य सयसाहस्सियाण य जूहाइ निब्भयाइ निरुव्विग्गाइ सुह सुहेण अभिरममाणाइ २ विहरति ॥ सू. २ ॥

टीका—‘एष खलु जंबू’ इत्यादि । एवं खलु जम्बू ! तस्मिन् काले तस्मिन् समये ‘वाणारसी नामं नयरी’ वाराणसी नाम नगरी, करेण वारा वीरने (नायाण तथस्स नायज्जणस्स अयमद्वे पन्नसो—वउत्थस्स ण भवे ! नायज्जणस्स के अद्वे पण्णसे !) ज्ञाताके तृतीय अध्ययन का पूर्वोक्त अर्थ प्ररूपित किया है तो हे भदत ! चतुर्थ ज्ञाताध्ययन का क्या अर्थ प्ररूपित किया है ?—इस प्रकार जंबू स्वामी के एछने पर सुषर्मा स्वामी उनसे कहते हैं कि— ॥ सू. १ ॥

‘एष खलु जंबू !’ इत्यादि ॥

टीका—हे जंबू ! चतुर्थ ज्ञाताध्ययन का अर्थोंमें इस प्रकार अर्थ के अद्वेपणत्त ?) ज्ञातानां त्रीन् अध्ययनानां अर्थं पूर्वोक्त इषे चतुर्थे उ ते द भवतः । यथा ज्ञाताध्ययनानां अर्थं प्ररूपित इति उ. आ. सीते जंबू स्वामीनां प्रश्नानां आशङ्कानां सुषर्मा स्वामी तेभ्यो उते उ उ— ॥ सू. १ ॥

‘एष खलु जंबू !’ इत्यादि ॥

टीका—हे जंबू ! ज्ञातानां त्रीन् अध्ययनानां अर्थं पूर्वोक्त इषे चतुर्थे उ ते द भवतः । यथा ज्ञाताध्ययनानां अर्थं प्ररूपित इति उ. आ. सीते जंबू स्वामीनां प्रश्नानां आशङ्कानां सुषर्मा स्वामी तेभ्यो उते उ उ— ॥ सू. १ ॥

सुंसुमाराणां=शिशुमाराणां=जलजन्तुविशेषाणां च शक्तिकानां य साहस्रिकाणां
च शतसाहस्रिकाणां युथानि=वृन्दानि निर्भयानि निरुद्धिगानि सुखंसुखेन अभि-
रममाणानि २ विहरन्ति ॥ मृ. २ ॥

मूलम्—तस्स णं मयंगतीरद्वहस्स अदूरसामंते एत्थणं महं
एगे मालुयाकच्छए होत्था, वन्नओ, तत्थणं दुवे पावसियालगा परि-
वसंति, पावा चंडा रोद्धा तल्लिच्छा साहसिया लेहियपाणी आमिसत्थी
आमिसाहारा आमिसप्पिया आमिसलोला आमिसं गवेसमाणा
रत्तिं वियालचारिणो दिया पच्छन्नं चावि चिट्ठंति ॥ सू. ३ ॥

टीका—‘तस्सणं’ इत्यादि तस्य खलु मृतगङ्गातीरद्वहस्यादूरसामन्ते
अत्र खलु महानेको मालुकाकक्षक असीत्, वर्णकः अस्य द्वितीयाध्ययने
व्याख्यातः, तत्र खलु द्वौ ‘पावसियालगा’ पाप शृगालकौ पापपरायणौ शृगालौ
सयसाहसियाण य जूहाइ निव्वयाइ निरुव्विग्गाइ सुहंसुहेणं
साहसियाण य अभिरममाणाइ २ विहरंति) उसमें अनेक ग्राहों के अनेक
मकरो के अनेक शिशुमारों के, अनेक शतसाहस्रिकों के यूथ के यूथ
निर्भय और निरुद्धिग होकर आनन्द के साथ विचरते रहते थे। मृ. १२।

‘तस्स णं मयंगतीरद्वहस्स इत्यादि ॥

टीकार्थ—(तस्स णं मयंगतीरद्वहस्स) उस मृत गङ्गातीर द्वह के (अदूर-
सामन्ते) न अतिदूर और न अति समीप प्रदेश में (एत्थ णं महं एगे
मालुयाकच्छए होत्था) एक बड़ा भारी मालुका कच्छ था (वन्नओ)
इसका वर्णन द्वितीय अध्ययन में किया जा चुका है। (तत्थणं दुवे पाव-

सयसाहसियाणय, जूहाइ निव्वयाइ निरुव्विग्गाइ सुह सुहेणं अभिरममाणाइ २
विहरंति) तेभा धणु भाछलाओना, धणु कायभाओना, धणु आछिना, धणु
भगरोना, धणु शिशु भारेना धणु सेछो, धणु साहस्रिकोना, धणु शतसा-
हस्रिकोना समूहो निर्बाध अने निरुद्धिग थनि सुपेथी वियरणु करता छता ॥ सू. २ ॥

‘तस्स ण मयंगतीरद्वहस्स’ इत्यादि ॥

टीकार्थ—(तस्स ण मयंगतीरद्वहस्स) ते मृत गङ्गातीर द्वहना(अदूर-
सामन्ते) धणु हर पणु नहि तेभज्ज अत्यंत नष्टक पणु नहि ओवा प्रदेशमा
(एत्थण महं एगे मालुयाकच्छए होत्था) ओक भड्डु विशाण मालुका कच्छ
छता (वन्नओ) मालुका कच्छतु वणुन पील अध्ययनमा करवामा आण्यु छे

दादिदलानि पुष्पपलाशानि=पुष्पाणां पत्राणि पांखरी' इति भाषा मसिद्धानि, सछ
न्नानि=आच्छादितानि ननोपरिदिशमानत्वादावरणानि यत्र स तथा, 'यहु ठप्पल-
पउम कुमुपनत्थिग सुमग सोगविप पुडरीय महापुडरीय सयपच सरस्मयल केसापु
प्फोवचिप' बह्मपत्र कुमुदन्तिन सुभा नौगन्त्रिक्तुडरीक महापुडरीक-
क्षतपत्र-सहस्रपत्र-केसरपुष्पोपचित पह्नाम् उत्पलादि सहस्रपत्रपर्यन्तानां
केसरैः पुष्पैश्चोपवितः शोभा सुगन्धयुक्तत्वात्समृद्धः तत्रोत्पन्नानि-नीलकम
लानि, पद्मानि मुर्यविकासीनि कमलानि, कुमुदानि कुमुदनाम्ना मसिद्धानि-चन्द्र
विकासीनि, नलिनानि-रक्तकमलानि पुण्डरीकाणि=शुक्लकमलानि महापुण्ड
रीकानि-विशालशुक्लकमलानि-क्षतपत्राणि=क्षतपत्रयुक्तानि कमलानि, महस्र
पत्राणि सहस्रपत्रमभन्वितकमलानि इत्यप्युपनिषदेषु पत्रमाह- 'पासाईप' इत्यादि
मासादीयः, दर्शनीयः, अभिरूप एतानि चत्वारि पदानि पूर्वे व्याख्यातानि ।
तत्र इदं चत्वारं पह्नां मत्स्यानां च कच्छपानां च ग्राह्याणां च मकराणां च

पत्र पुष्पपलासे) पत्र-कमल-कुमुद आदि के वलों से, तथा पुष्प पलाशों
से—पुष्प की पांखड़ियों से यह आच्छादित हो रहा था । (यहु ठप्पल-
पउम कुमुप नत्थिग सुमग सागंविप पुडरीय-महापुडरीय-सयपच-सहस्म-
पनकसरपुष्फोवचिप) अनेक नीलकमलों की, मुर्य विकाशी पत्रों की,
चन्द्र विकाशी कुमुदों की सालकमलों की, सफेद कमलों की, विशालशुक्ल
कमलों की, क्षतपत्र युक्त कमलों की, सहस्रपत्र युक्त कमलों की केसर
से और पुष्पों से समृद्ध था । (पासाईप, दंसजिज्ज अभिरूपे पडिरूपे)
यह मासादीय या दर्शनीय या, अभिरूप या, प्रतिरूप था । इन प्रासा
दीय आदि पदोंका अर्थ पहिले लिख दिया गया है । (तत्थण बह्मण
मच्छाण, य, कच्छमाणय, गाहाणय, मगराणय, सुसुमारोण य, सहपाणय
कमण, कुमुद पगेरेण इथे तेमच पुष्प पलाशी (इथेनी पाण्डीकोशी) कमले
इउ (यहु ठप्पल-पउम-कुमुप-नत्थिग-सुमग-सोगविप-पुडरीय महापुडरीय-
सयपचमहस्रपत्रकेसरपुष्फोवचिप) यहाँ भूरां कमणो सुयं विकाशी पत्रो.
यद् विकाशी कुमुदो, लाल कमणो खेतकमणो भौटा सहदे कमणो क्षतपत्रवाणां कमणो,
महअलवाणां कमणोत्ता इथर तेमच पुष्पाशी आ दूद समुद इतो. (पासाईप,
दंसजिज्जे, अभिरूप पडिरूपे) ते ॥ प्रासादीय (मनने प्रसन्न करने) इशनीय
अभिरूप (सुंदर) अने प्रतिरूप इतो. अदी प्रयुक्त भयेवा प्रासादीय जेहे परोत्ता
अर्थ पहिलां सम्भववचभां आल्या छे (तत्थण बह्मण मच्छाणय, कच्छमाणय,
गाहाण य, मगराण य, सुसुमारोण य, सहपाण य साहस्तिपाय य-

सुसुमाराणां=शिशुमाराणां=जलजन्तुविशेषाणां च शक्तिकानां च साहसिकाणां
च शतसाहसिकाणां यूथानि=वृन्दानि निर्भयानि निरुद्विग्नानि सुखंसुखेन अभि-
रममाणानि २ विहरन्ति ॥ सू. २ ॥

मूलम्—तस्स णं मयंगतीरदहस्स अदूरसामन्ते एत्थणं महं
एगे मालुयाकच्छए होत्था, वन्नओ, तत्थणं दुवे पावसियालगा परि-
वसन्ति, पावा चंडा रोद्धा तल्लिच्छा साहसिया लेहियपाणी आमिसत्थी
आमिसाहारा आमिसप्पिया आमिसलोला आमिसं गवेसमाणा
रत्तिं वियालचारिणो दिया पच्छन्नं चावि चिट्ठन्ति ॥ सू. ३ ॥

टीका—‘तस्सणं’ इत्यादि तस्य खलु मृतगङ्गातीरदहस्यादूरसामन्ते
अत्र खलु महानेको मालुकाकक्षक असीत्, वर्णकः अस्य द्वितीयाध्ययने
व्याख्यातः, तत्र खलु द्वौ ‘पावसियालगा’ पाप शृगालकौ पापपरायणौ शृगालौ
सयसाहसियाण य जूहाइ निब्भयाइ निरुद्विग्गाइ सुहंसुहेणं
साहसियाण य अभिरममाणाइ २ विहरति) उसमें अनेक ग्राहों के अनेक
मकरो के अनेक शिशुमारों के, अनेक शतसाहसिकों के यूथ के यूथ
निर्भय और निरुद्विग्न होकर आनन्द के साथ विचरते रहते थे। सू. १२।

‘तस्स णं मयंगतीरदहस्स इत्यादि ॥

टीकार्थ—(तस्स णं मयंगतीरदहस्स) उस मृत गंगातीर दह के (अदूर-
सामन्ते) न अतिदूर और न अति समीप प्रदेश में (एत्थ णं महं एगे
मालुयाकच्छए होत्था) एक बड़ा भारी मालुका कच्छ था (वन्नओ)
इसका वर्णन द्वितीय अध्ययन में किया जा चुका है। (तत्थणं दुवे पाव-

सयसाहसियाणय, जूहाइ निब्भयाइ निरुद्विग्गाइ सुहंसुहेणं अभिरममाणा २
विहरति) तेभा धण्ठा माछलाओना, धण्ठा कायणओना, धण्ठा आछोना, धण्ठा
भगरोना, धण्ठा शिशु भोरना धण्ठा सेकडो, धण्ठा साहसिकोना, धण्ठा शतसा-
हसिकोना समूहो निर्भीक अने निरुद्विग्न थधनि सुजेथी विचरणु करता हुता ॥ सू. २ ॥

‘तस्स णं मयंगतीरदहस्स’ इत्यादि ॥

टीकार्थ—(तस्स णं मयंगतीरदहस्स) ते मृत गंगातीर दहना(अदूर-
सामन्ते) धण्ठे इर पणु नडि तेमअ अत्यंत नल्लक पणु नडि ओवा प्रदेशमा
(एत्थण महं एगे मालुयाकच्छए होत्था) ओक णडु विशाण मालुका कच्छ
हुता (वन्नओ) मालुका कच्छपु वर्षान् पीणा अध्ययनमा करवामा आओ छे

परिवसत । किं भूतौ भृगालौ 'पावा' पापौ=पापात्मानौ, 'चढा' चण्डौ=प्रथम
कोपयुक्तौ, 'रोहा' रौद्रौ=भयंकरौ, 'तल्लिच्छा' तल्लिप्सौ=अत्र तच्छब्देन मांसस्य
परामर्शः चण्डरौद्रविशेषणोपादानात् मांसेच्छासमन्वितौ, साहसिकौ बला
स्कारिणौ दृष्टौ, लोहियपाणी लोहितपाणी रक्षाद्रिकरौ अत्र पाणिशब्दोऽग्रिम
चरणद्वयं हस्तं च बोधयति, भृगालादीनां चरणमुत्स्यैव करकायकारि
त्वात् मज्जमेपवालादिशोणितससक्तमुत्स्यचरणावित्यर्थः, आमिषार्थिनौ=मांसाद्य-
मिलापिणौ, आमिषाऽऽहारी=मांसादिमत्तकौ, आमिषमिषौ आमिषमालौ=
मांसनिघृणया चपलौ, आमिष गवेय्यमाणौ=भन्वेय्यन्तौ रात्रौ विकालचारिणौ
विक्राम=मृयांस्तमनकानः, तत्र चरितुं शीलं ययोस्ती तथा, सायं रात्रौ च
मांसेच्छया भ्रमणशीलावित्यादि । 'दिया पच्छन्नां चावि चिद्धंति' 'चावि'
अपि च दिवा=दिपसे पच्छन्तौ=शुभ्रौ=जनैरलक्षितौ भूत्वा तिष्ठत ॥३॥

सियालगा परिवसंति) वहाँ दो पाप कर्म में परायण भृगाल रहते थे ।
ये दोनों (पावा चढा, रोहा, तल्लिच्छा, साहसिया, लोहियपाणी आमिसत्थी
आमिसाहारा आमिसप्पिया आमिसमोला आमिसं गवेसमाणा रत्तिं विपास-
चारिणो दिया पच्छन्नां चावि चिद्धंति) भृगाल पापात्मा थे, चढ थे, प्रबल
क्रोध से युक्त थे, रौद्र थे,—भयंकर थे, मांस की इच्छा से सम-
न्वित थे, बलात्कारी थे—दुष्ट—ये—इनके आगे के दोनों चरण और मुख
सदा रक्त से आर्द्र बने रहते थे । मांसादि के ये सदा अभिमापी थे,
आमिष (मांस) ही इन्हें अधिक मिय था—मांस के मिपृष्ट होने से ये
चपल बने रहते थे । इसलिये रात और दिन ये मांस की इच्छा से
इधर उधर फिरा करते थे । कमी २ दिन में छुपकर भी बैठ जाते थे । सू ३।

(सत्यं वृत्ते पावसियालगा परिवसंति) त्वां पापकर्मभां प्रवृत्तं जनेषु ये
शियालगा रहेता हत्ता आ जने (पावा, चढा, रोहा, तल्लिच्छा साहसिया,
लोहियपाणी, आमिसत्थी आमिसाहारा आमिसप्पिया, 'आमिसमोला'
आमिस गवेसमाणा रत्तिं विपासचारिणो दिया पच्छन्नां चावि चिद्धंति)
चापी हत्ता, चढ (भयंकर) हत्ता, लदुल कोपी हत्ता रौद्र हत्ता, भयंकर हत्ता,
मांसना छप्पुड हत्ता जणजेरी करनारा हत्ता दुष्ट हत्ता तेमना आत्रगना जने
पत्र तेमना मी दमेशा होदीथी जणजेला रहेता हत्ता मांस वजेरेना तेजो
अभिहापी हत्ता, आमिष (मांस) ज तेमने आहार (जोसक) हत्ता मांस ज तेमने
बधारे पत्तु जमतु हत्ता मांसना छिपुसु होवासी तेजो जने दमेशा बधज
रहेता हत्ता रात जने दिवस तेजो मांसनी शोधभा धामेर बिअरता रहेता हत्ता
हे हत्त जमत दिवसभा पत्तु शिकारनी शोधभा छुपापने जेभी जता हत्ता ॥ सूत्र ३ ॥

મૂલમ્—તદ્દર્શનં તાઓ મયંગતીરદ્વહાઓ અન્નયા કયાઈં સૂરિયંસિ ચિરત્થમિયંસિ લુલિયાઈ સંઝાઈ પવિરલમાણુસંસિ ણિસં- તપડિણિસંતંસિ દુવે કુમ્મગા આહારત્થી આહારં ગવેસમાણા સણિયં ૨ ઉત્તરંતિ । તસ્મેવ મયંગતીરદ્વહસ્સ પરિપેરંતેણં સઘ્વઓ સમંતા પરિયોલેમાણા ૨ વિત્તિં કપ્પેમાણા વિહરંતિ ॥ સૂ. ૪ ॥

ટીકા—‘તદ્દર્શનં’ इत्यादि । ततः खलु तस्माद् मृतगङ्गातीरद्वहाद् अन्यदा कदाचित् ‘सूरियंसि’ सूर्ये ‘चिरत्थमियंसि’ चिरास्तमिते=चिरं बहु कालम् अस्तमिते अस्तंगते, अत एव—‘लुलियाई संझाई’ लुलितायां चलिता- याम् व्यतीतायां संध्यायां ‘पविरलमाणुसंसि’ पविरलमाणुषे पविरला अल्पाः माणुषा नरा यत्र तस्मिन् अधिकजनसंचाररहिते इत्यर्थः, निसेंतपडिनिसेंतंमि’ निशान्तप्रतिनिशान्ते निशान्तानि ग्रहाः प्रतिनिशान्तानि सर्वथा प्रशान्तानि शयनसमयागमने सति शब्दरहितानि—जनादिसंचाररहितानि यत्र तस्मिन् काले स्थले वा आर्पत्वान्निष्ठान्तस्य परनिपातः । ‘समाणंसि’ सति=विद्यमाने- वर्तमाने सतीत्यर्थः, ‘दुवे कुम्मगा’ द्वौ कर्मकौ=कच्छपौ आहारार्थिनौ आहारा

‘તદ્દર્શનં તાઓ મયંગતીરદ્વહાઓ’ इत्यादि ।

ટીકાર્થ—(તદ્દર્શનં) इसके बाद (अन्नया कयाईं) किसी एक समय (ताओ मयंग- तीरद्वहाओ) उस मृत गंगातीर द्व से (सूरियंसि चिरत्थमियंसि) सूर्य अस्त हो जाने को बहुत समय हो जाने पर (लुलियाई संझाई) तथा संध्याकाल व्यतीत हो जाने पर तथा शयन का समय आजाने से (णिसंतपडिणिसंतंसि) प्रत्येक घर शब्द रहित हो जाने पर (पविरल- माणुसंसि) एव स्थलों को मनुष्यों के संचार से रहित हो जाने पर अथवा उनको अत्यल्प मनुष्यों के संचार वाले होने पर दुवे कुम्मगा आ-

‘તદ્દર્શનં તાઓ મયંગતીરદ્વહાઓ’ इत्यादि ।

ટીકાર્થ—(તદ્દર્શનં) ત્યાર પછી (અન્નયા કયાઈં) કોઈ એક વખતે (તાઓ મયંગતીરદ્વહાઓ) મૃત ગંગાતીર દ્વહમાથી (સૂરિયંસિ ચિરત્થમિયંસિ) સૂર્યાસ્ત પછી બહુ વખતે (લુલિયાઈ સંઝાઈ) તેમજ સંધ્યાકાળ બાદ સૂવાનો વખત થઈ ગયો હોય (ણિસંતપડિણિસંતંસિ) અને દરેકે દરેક ઘરમાથી માણુ- સોનો ઘોઘાટ બંધ થઈ ગયો (પવિરલમાણુસસિ) અને આસપાસની જગ્યાએ માણુસોની અવરજવર એકદમ બંધ થઈ ગઈ અથવા તો એાછી થઈ ગઈ (દુવે

परिवसत । किं भूतौ भृगालौ 'पात्रा' पापी=पापात्मानौ, 'चडा' चण्डौ=चण्ड
कोपयुक्तौ, 'रोषा' रौद्री=भयंकरौ, 'तद्धिच्छा' तद्धिप्सौ=अप्र वच्छन्देन मांसस्य
परामर्शं चण्डरौद्रविशेषणोपादानात् मांसेच्छासमन्वितौ, साहसिकौ वमा
त्कारिणौ दुष्टौ, मोहियपाणी मोहितपाणी रत्तार्द्रकरौ अप्र पाणिशब्दोऽप्रिम
चरणद्वयं मुखं च बोधयति, भृगालादीनां चरणमुखस्यैव करकार्यकारि
त्वात् भजमेवपालादिशोणितससत्त मुखचरणावित्यर्थः, आमिषार्पिणौ=मांसाद्य-
मिलायिणौ, आमिषाऽऽहारौ=मांसादिभक्षकौ, आमिषभियौ आमिषभालौ=
मांसनिघ्नया चपसौ, आमिष गवेपयमाणौ=भन्वेपयन्तौ राभौ विकालचारिणौ
विक्राम=घृषांस्वमनकामः, तत्र चरितुं शीलं ययोस्तौ तथा, सायं राभौ च
मांसेच्छया भ्रमणशीलारिणः । 'दिया पच्छन्ने चापि चिद्धंति' 'चापि'
अपि च दिया=दिवसे पच्छन्ने=गुप्तौ=जनैरसंज्ञितौ भूत्वा तिष्ठतः ॥ ३॥

सियासगा परिवसंति) वहां दो पाप कर्म में परायण भृगाल रहते थे ।
ये दोनों (पाषा चडा, रोषा, तद्धिच्छा, साहसिया, मोहियपाणी आमिसत्थी
आमिसाहारा आमिसत्पिया आमिसम्बोला आमिस गवेसमाणा रति वियाभ-
चारिणो दिया पच्छन्ने चापि चिद्धंति) भृगाल पापात्मा थे, चडा थे, प्रबल
कोप से युक्त थे, रौद्र थे,—भयंकर थे, मांस की इच्छा से सम-
न्वित थे, बलात्कारी थे—दुष्ट—ये—इनके आगे के दोनों चरण और मुख
सदा रक्त से आर्द्र बने रहते थे । मांसादि के थे सदा अभिमापी थे,
आमिष (मांस) ही इन्हें अधिक मिय था—मांस के निपुष्ट होने से ये
चपल बने रहते थे । इसलिये रात और दिन ये मांस की इच्छा से
इधर उधर फिरा करते थे । कभी २ दिन में छुपकर भी बैठ जाते थे । घृ ३।

(तत्पञ्च कुवे पाषसियासगा परिवसंति) त्वां पापकर्मभां प्रवृत्तं बनेछा के
शियागना रहेछा छत्ता आ बने (पाषा, चडा, रोषा, तद्धिच्छा साहसिया
मोहियपाणी, आमिसत्थी आमिसाहारा आमिसत्पिया, 'आमिसम्बोला'
आमिस गवेसमाणा रति वियाभचारिणो दिया पच्छन्ने चापि चिद्धंति)
आपी छत्ता, बड (भयंकर) छत्ता बहुज होपी छत्ता रौद्र छत्ता, भयंकर छत्ता,
मांसना छपुछ छत्ता जगज्जेरी करुणा छत्ता, दुष्ट छत्ता तेमना आगजना बने
पग तेमना भौं छमेशा होदीपी अरुअमेछा रहेछा छत्ता मांस बजेरेना तेजो
अजिछापी छत्ता, आमिष (मांस) अ तेमना आहार (जेशक) छत्ता मांस अ तेमने
वधारे पडतु जमतु छत्ता मांसना निपुष्ट होवापी तेजो बने छमेशा अपग
रहेछा छत्ता रात बने दिवस तेजो मांसनी शोधभा आभेर बिअत्ता रहेछा छत्ता
छे छे वजत दिवसमां पज्ज शिआरनी शोधभा छुपाधने जेसी अत्ता छत्ता ॥ सूत्र ३ ॥

आहारार्थिनौ यावद् आहारं गवेपयमाणौ मालुकाकच्छकात् 'पडिनिक्खमंति'
प्रतिनिष्क्रमतः=प्रतिनिर्गतौ, 'पडिनिक्खमिन्ता' प्रतिनिष्क्रम्य= यत्रैव मृतगङ्गा-
तीरे हृद्स्तत्रैव उपागच्छतः, उपागत्य मृतगङ्गातीरहृदस्य परिपर्यन्ते तटभागे
पूर्णमानौ वृत्तिं कल्पयन्तौ विहरतः । ततःखलु तौ पापशृंगालौ तौ कूर्मकौ
पश्यतः, दृष्ट्वा यत्रैव तौ कूर्मकौ तत्रैव 'पहारेत्थ गमणाए' प्राधारयतां गमनाय
गन्तु समुत्सुकौ जातौ ॥ सू. ५ ॥

मूलप्र--तएणं ते कुम्मगा ते पावसियालए एज्जमाणे पासंति,
पासित्ता भीता तत्था तसिया उड्विग्गा संजायभया हत्थे य पादे
य गीवाए य सएहिं २ काएहिं साहरंति, साहरित्ता णिच्चला
णिक्फंदा तुसिणीया संचिट्ठंति. ॥ सू. ६ ॥

(आहारत्थी) आहार के अर्थी होकर (जाव आहारं गवेसमाणा) यावत् आहार
की गवेपणा करते हुए (मालुकाकच्छयाओ पडिनिक्खमंति) उस मालुका-
कच्छ से निकले (पडिनिक्खमिन्ता जेणेव मयंगतीरे दहे) निकल कर जहां
वह मृतगंगातीर हृद् या (तेणेव उवागच्छंति) वहां आये (उवागच्छित्ता
तस्सेव मयंगतीरहृदस्य परिपर्यन्तेण परिघोलेमाणा २ विट्ठिकप्पेमाणा विह-
रति) आकर वे उसी मृतगंगातीर हृद् के तट पर इधरसे उधर घूमने
लगे और उदरपूर्ति करने का विचार करने लगे और (तएणं ते पाव-
सियाला ते कुम्मए पासंति) इतने में उन दोनों पापी शृंगालों ने उन
दोनों कच्छपोंको देखा पासित्ता जेणेव ते कुम्मए तेणेव पहारेत्थ गमणाए)
देखकर वे दोनों के दोनों जहां वे कच्छप थे वहां जाने के लिये
उत्कण्ठित हो गये ॥ सू. ५ ॥

(आहारत्थी) आहार भेजवान्नी धृच्छथी (जाव आहारं गवेसमाणा) आहारनी
शोध करता (मालुका कच्छयाओ पडिनिक्खमंति) मालुका कच्छनी अहार नीकल्या.
(पडिनिक्खमिन्ता जेणेव मयंगतीरे दहे) अहार आवीने न्या--मृत गंगातीर
हृद् हृत्तु (तेणेव उवागच्छंति) त्यां आन्या उवागच्छित्ता तस्सेव मयंगतीर-
हृदस्य परिपर्यन्तेण परिघोले माणा २ विट्ठि कप्पेमाणा विहरति) आवीने भूत गंगा
तीर हृदना छोडे आभ तेम आटा भारता लूभने शात करवानो विचार करवा लाख्या.
(तएणं ते पावसियाला ते कुम्मए पासंति) येज्ज वण्णते अने पापी
शृंगालोनी नजर अने कायणाओ उपर पडी (पासित्ता जेणेव ते कुम्मए तेणेव
पहारेत्थ गमणाए) नजर पडता ज्ज अने शृंगालो त्यां जवा भाटे तत्पर थछ गेया सू. ५ ।

आहारार्थिनौ यावद् आहारं गवेपयमाणौ मालुकाकच्छकात् 'पडिनिक्खमंति' प्रतिनिष्क्रमतः=प्रतिनिर्गतौ, 'पडिनिक्खमिता' प्रतिनिष्क्रम्य= यत्रैव मृतगङ्गा-तीरो हृदस्तत्रैव उपागच्छतः, उपागत्य मृतगङ्गातीरहृदस्य परिपर्यन्ते तदभागे धूर्णमानौ वृत्तिं कल्पयन्तौ विहरतः। ततःखलु तौ पापशृंगालौ तौ कूर्मकौ पश्यतः, दृष्ट्वा यत्रैव तौ कूर्मकौ तत्रैव 'पहारेत्थ गमणाए' प्राधारयतां गमनाय गन्तु समुत्सुकौ जातौ ॥ सू. ५ ॥

मूलम्—तएणं ते कुम्मगा ते पावसियालए एज्जमाणे पासंति, पासित्ता भीता तत्था तसिया उव्विग्गा संजायभया हत्थे य पादे य गीवाए य सएहिं २ काएहिं साहरंति, साहरित्ता णिच्चला णिप्फंदा तुसिणीया संचिट्ठंति. ॥ सू. ६ ॥

(आहारत्थी) आहार के अर्थी होकर (जाव आहार गवेसमाणां) यावत् आहार की गवेपणा करते हुए (मालुयाकच्छयाओ पडिनिक्खमंति) उस मालुया-कच्छ से निकले (पडिनिक्खमिता जेणेव मयंगतीरे दहे) निकल कर जहां वह मृतगङ्गातीर हृद था (तेणेव उवागच्छंति) वहां आये (उवागच्छित्ता तस्सेव मयंगतीरहृदस्य परिपेरत्तेणं परिघोलेमाणा २ विट्ठिकप्पेमाणा विहरंति) आकर वे उसी मृतगङ्गातीर हृद के तट पर इधरसे उधर घूमने लगे और उदरपूर्ति करने का विचार करने लगे और (तएणं ते पावसियाला ते कुम्मए पासंति) इतने में उन दोनों पापी शृंगालों ने उन दोनों कच्छपों को देखा पासित्ता जेणेव ते कुम्मए तेणेव पहारेत्थ गमणाए) देखकर वे दोनों के दोनों जहां वे कच्छप थे वहां जाने के लिये उत्कठित हो गये ॥ सू. ५ ॥

(आहारत्थी) आहार भेजवान्नी धंछत्थी (जाव आहारं गवेसमाणा) आहारनी शोध करता (मालुया कच्छयाओ पडिनिक्खमंति) मालुका कच्छनी भंडार नीकल्या (पडिनिक्खमिता जेणेव मयंगतीरेदहे) भंडार आवीने न्या मृत गङ्गातीर हृद हतु (तेणेव उवागच्छंति) त्यां आव्या उवागच्छित्ता तस्सेव मयंगतीर-हृदस्य परिपेरत्तेणं परिघोले माणा २ विट्ठिकप्पेमाणा विहरंति) आवीने मृत गङ्गा तीर हृदना डाढे आभ तेम आटा भारता लूणने शात करवाने विचार करवा द्याव्या. (तएण ते पावसियाला ते कुम्मए पासंति) ओज वणते भने पापी शृंगालोनी नजर भने कायणाओ उपर पडी (पासित्ता जेणेव ते कुम्मए तेणेव पहारेत्थ गमणाए) नजर पडता ज भने शृंगालो त्या जवा भाटे तत्पर थछ गया सू. ५ ।

मिलापिणौ आहार गवेपयमाणौ=अवेपयन्तौ सणिय २' श्वनेः श्वनेः भृगालादि-
घातकनीचमयामन्द मन्दम् 'उत्तरत=जलाभिः उत्तय भूमाधुपरिचरतः स्य
स्यर्थ तस्यैव मृतगङ्गातीरद्वयस्य 'परिपेरते' परिपर्यते निकटप्रदेशे सन् 'न'
वापयामकारे सर्वत्र=सर्व दिग्बिदिषु समान्ताद्=सर्वथा 'परिघोलेमाणा २'
परिधूर्णमानौ २ पुनः पुनः परिभ्रमन्तौ 'विर्ति' वृत्तिश्च=उदरपूर्ति 'कप्पेमाणा'
कल्पयन्तौ=विचिन्तयन्तौ विहरतः 'आस्ताम् ॥ सू ४ ॥'

मूलम्—तयणतर च णं ते पावसियालगा आहारस्थी जाव
आहार गवेसमाणा मालुयाकच्छयाओ पडिनिक्खमति, पडिनिक्ख
मिच्छा जेणेव मयगतीरे दहे तणेव उवागच्छति, उवागच्छिच्छा
तस्सेव मयगतीरद्वयस्स परिपेरते णं परिघोलेमाणा २ विर्ति कप्पेमाणा
विहरति, तए णं ते पावसियालगा १ कुम्मए पासति, पासिच्छा जेणेव
ते कुम्मए तेणेव पहारेत्थ गमणाए ॥ सू ५ ॥

टीका—'तयणतरं च' इत्यादि। तदनन्तरं च गच्छतीं पावसियालगा
आहारस्थी आहारं गवेसमाणा सणिय २ उत्तरति) को कच्छप आहार के अर्थी
होकर आहारकी गवेसगा में घोरे २ ऊपर भाये। अर्थात् जल से निकल
कर बाहर ऊपर जमीन पर भाये। (तस्सेव मयगतीरद्वयस्स परिपेरणेण
सम्बन्धो समता परिघोलेमाणा २ विर्ति कप्पेमाणा विहरति) और उसी
मृत गंगातीर द्वय के समोप दिशाओं और विदिशाओं में इधर से उधर बार
२ घूमन और अपने उदर की पूर्ति का विचार करने लगे ॥ सू ४ ॥

'तयागतरं च त पावसियालगा' इत्यादि ॥

टीकार्थ—(तयणतरं च) इस के पाश् (ते पावसियालगा) वे पापिष्ठ भृगाव

कुम्मगा आहारस्थी आहार गवेसमाणा सणिय २ उत्तरति) त्वाए जे लल्लग्याओ
ओशक भेजवानी छल्लग्याओ ओशकनी ओशभां भीमे भीमे पाक्कीभांभी जलार निकलति
जमीन उपर आब्या। (तस्सेव मयगतीरद्वयस्स परिपेरणेण सम्बन्धो समता
परिघोलेमाणा २ विर्ति कप्पेमाणा विहरति) अने अर्ध गंगातीर द्वयनी नल्लग्या
अदेशभां ओटवे के किनारा उपर ओमेर दिशाओ अने विदिशाओभां आभ तेम
बारबार इत्था लाब्या, तेमज भूजशांत करवाने विचार करवा लाब्या, ॥ सूत्र ४ ॥

'तयागतरं च ते पावसियालगा' इत्यादि।

टीकार्थ—(तयणतरं च) त्वाए पछी (ते पावसियालगा)

परियत्तेति आसारेति संसारेति चालेति घट्टेति फलेति खोभेति
गहेहिं आलुपंति दंतेहि य अक्खोडेति नो चेव णं संचाएति, तेसिं
कुम्मगाणं सरीरस्स आवाहं वा पवाहं वा वावोहं वा उप्पाएत्तए-
छविच्छेयं वा करेत्तए ॥ सू. ७ ॥

टीका—‘तएणं ते पावसियालया’ इत्यादि। ततः खलु तौ पापशृगालौ
यत्रैव तौ कूर्मकौ तत्रैवोपागच्छतः तदनन्तरं तयोः कच्छपयोः समीपे तौ
शृगालौ गतावित्यर्थः। उपागत्य=कच्छपयोः समीपे आगत्य, तौ शृगालौ तौ
कूर्मकौ सर्वतः समन्ताद् ‘उव्वत्तेति’ उद्धर्तयतः=अधः प्रदेशमुपरि कुरुतः
‘परियत्तेति’ परिवर्तयतः=पूर्व यथाऽवस्थितं—तथैव पुनः कुरुतः, उपरिकृतं गात्र-
मधः कुरुत इत्यर्थः। ‘आसारेति’ आसारयतः=यस्मिंस्थाने तयोरेकैकस्य
शरीरं स्थितमासीत् ततो मनागपसारयतः, ‘संसारेति’ संसारयतः=पुनः
पुनः स्थानान्तरं प्रापयतः। ‘चालेति’ चालयतः कम्पयतः, ‘घट्टेति’ घट्टयतः

‘तएणं ते पावसियालया’ इत्यादि।

टीकार्थ—(तएणं) इसके बाद (ते पावसियालया) वे दोनों पापी
शृगाल (जेणेव ते कुम्मगा) जहाँ वे दोनों—कच्छप थे—(तेणेव उवागच्छन्ति)
वहाँ पर आये—उवागच्छित्ता ते कुम्मगा सव्वओ समन्ता उव्वत्तेति) आकर
के उन्होंने उन कूर्मों को सब प्रकार से अच्छी तरह उद्धर्तित किया—
उन्हे नीचे से ऊँचा किया—पलटा—(परियत्तेति) परिवर्तित किया—
जिस स्थितिमें वे पहिले पड़े हुए थे उसी स्थिति में उन्हे पुनः कर
दिया (आसारेति) उनके स्थान से उन्हे कुछ २ आगे चलाया
—(संसारेति) दूसरे स्थान पर ले जाकर रख दिया
(चालेति) वहाँ उन्हे हिलाया (घट्टेति) अपने दोनों आगे के

‘तएणं ते पावसियालया’ इत्यादि।

टीकार्थ—(तएणं) त्थार आद (ते पावसियालया) जने पापी शृगालो (जेणेव
ते कुम्मगा) न्थारे ते कायभाओ उता (तेणेव उवागच्छन्ति) त्या गया। (उवागच्छित्ता ते
कुम्मगा सव्वओ समन्ता उव्वत्तेति) त्यां आवीने तेओओ कायभाओने सारी
पेठे नीचे उपर कथां (परियत्तेति) परिवर्तित कथां—जे स्थितिमा पड़ेलां उतां
ते ज स्थितिमा झरी भूझी दीधा. (आसारेति) तेओओ न्था पड्या उता त्यांथी
थोडा आगण भसेड्या, (संसारेति) तेओओने थीन्त स्थाने भूझी दीधा (चालेति)
त्यां भूझीने तेभने हुलाव्या, (घट्टेति) पोताना आगण जने पगोथी तेभने स्पश

टीका—तएष ते' इत्यादि । ततः खलु तौ कूर्मकौ इदं कर्तुं पदं तौ पापशृणाल्लको एजमानौ=चञ्चन्तौ भागच्छन्तौ पश्यत, इष्टा (नौ कूर्मकौ) मोतौ पत्नौ, असितौ उद्विग्नौ सजायमयी मीठादिशब्दाः । पूर्वं व्याख्याताः भूत्वेति शेषः, इत्यौ च पादौ च ग्रीवा च 'सर्पहि' २ स्वके स्वके स्वकीये स्वकीये 'कारहि' काये=शरीरे 'साहरति' सहरत=सकोचयतः शृणालोमयमयादात्मनस्त्राणाय स्वदे शम्पन्तरे प्रतिनिवेशयतः स्मेत्यर्थः । 'साहरिता' सङ्कृत्य स्वस्वाङ्गानि शरीरा न्गलीनानि कृत्वा बाह्यसंस्पर्शानन्तरमिति मात्रायाः, तौ कूर्मकौ 'निबली' निबलौ=स्विरौ, 'णिष्कदा' निःस्पन्दौ चलनरहितौ, तुसिणीया' तूष्णीकौ धाम्नापाररहितौ भूत्वा 'सचिद्वति' सचिच्छतः संस्पृष्टौ ॥ सु ६ ॥

मूलम्—तए णं ते पावसियालया जेणेव ते कुम्मगा तेणेव उवागच्छति, उवागच्छिता ते कुम्मगा सव्वओ समता उव्वत्तति,

'तएष ते कुम्मगा' इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएणं) इसके बाद (ते कुम्मगा) उन दोनों कच्छपोंने (ते पावसियालए) उन पापी भृगालोंको (एज्जमाणे) आते हुए क्यों ही (पासति) देखा तो वे (पासिता) देखकर (भीया तत्था वसिया उद्विग्गा सजायमया इत्थे य, पादे य, गीवाए य, सर्पहि २ कारहि साहरति) भयभीत हो गये—असित हो गये, उद्विग्न हो गये, रोम २ मं उनके मय व्याप्त हो गया ऐसा हो गये और हाथों को, पैरों को तथा गर्दन को अपने २ शरीर में उड़ोने संकुचित कर लिया । (साहरिता निबला णिष्कदा तुसिणीया सचिद्वति) संकुचित करके फिर वे निश्चल हो गये, धमन क्रिया से रहित हो गये और चुपचाप ठहर गये ॥ सु ६ ॥

'तए णं ते कुम्मगा' इत्यादि ।

टीका—(तएणं) त्थार जाइ (ते कुम्मगा) जने भयभाज्योले (ते पावसियालए) पापी भगवोने (एज्जमाणे) न्थारे आबत्ता (पासति) नेथा त्थारे (पासिता) तेभने नेथने (भीया तत्था वसिया उद्विग्गा सजायमया इत्थेय, पादेय, गीवाए य, सर्पहि २ कारहि साहरति) भयभीत भईं मयां सजस्त भईं मया, न्थापुण भईं मया, तेभन्ना शरीरन्ना जल्लु जल्लुभां लभ न्थापी जये। जने तेज्जोले दाथिने, पगेने तेभन्ना भेने धेतान्ना शरीरमां उठोवी तीर्था (साहरिता निबला णिष्कदा तुसिणीया सचिद्वति) सठोथ्था जाइ तेज्जो निश्चल जनी मया स्थिर भईने तेज्जो चुपत्थाय त्था ॥ ४ ॥ ५ ॥ २ ॥ सु ॥ ६ ॥

परिच्येति आसारेति संसारेति चालेति घट्टेति फलेति खोभेति
गहेहिं आलुं पति दंतेहि य अक्खोडेति नो चेव णं संचाएति, तेसिं
कुम्मगाणं सरीरस्स आवाहं वा पवाहं वा वावाहं वा उप्पाएत्तए-
छविच्छेयं वा करेत्तए ॥ सू. ७ ॥

टीका—‘तएणं ते पावसियालया’ इत्यादि । ततः खलु तौ पापशगालकौ
यत्रैव तौ कूर्मकौ तत्रैवोपागच्छतः तदनन्तरं तयोः कच्छपयोः समीपे तौ
शृगालौ गतावित्यर्थः । उपागत्य=कच्छपयोः समीपे आगत्य, तौ शृगालौ तौ
कूर्मकौ सर्वनः समन्ताद् ‘उव्वन्तेति’ उद्धर्तयतः=अधः प्रदेशमुपरि कुरुतः
‘परिच्येति’ परिवर्तयतः=पूर्व यथाऽवस्थितं=तथैव पुनः कुरुतः, उपरि कृतं गात्र-
मधः कुरुत इत्यर्थः । ‘आसारेति’ आसारयतः=यस्मिंस्थाने तयोरेकैकस्य
शरीरं स्थितवासीत् ततो मनागपसारयतः, ‘संसारेति’ संसारयतः=पुनः
पुनः स्थानान्तरं प्रापयतः । ‘चालेति’ चालयतः कम्पयतः, ‘घट्टेति’ घट्टयतः

‘तएण ते पावसियालया’ इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएणं) इसके बाद (ते पावसियालया) वे दोनों पापी
शृगाल (जेणेव ते कुम्मगा) जहाँ वे दोनों—कच्छप थे—(तेणेव उवागच्छन्ति)
वहाँ पर आये—उवागच्छित्ता ते कुम्मगा सव्वओ समन्ता उव्वन्तेति) आकर
के उन्होंने उन कूर्मों को सत्र प्रकार से अच्छी तरह उद्धर्तित किया—
उन्हे नीचे से ऊँचा किया—पलटा—(परिच्येति) परिवर्तित किया—
जिस स्थितिमें वे पहिले पड़े हुए थे उसी स्थिति में उन्हे पुनः कर
दिया (आसारेति) उनके स्थान से उन्हे कुछ २ आगे चलाया
—(संसारेति) दूसरे स्थान पर ले जाकर रख दिया
(चालेति) वहाँ उन्हे हिलाया (घट्टेति) अपने दोनों आगे के

‘तएण ते पावसियालया’ इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएणं) त्थारणाद (ते पावसियालया) याने पापी शृगालौ (जेणेव
ते कुम्मगा) न्यारे ते कायभाओ उता (तेणेव उवागच्छन्ति) त्यां गया (उवागच्छित्ता ते
कुम्मगा सव्वओ समन्ता उव्वन्तेति) त्यां आवीने तेओओ कायभाओने सारी
पेठे नीचे उपर कथा (परिच्येति) परिवर्तित कथा—जे स्थितिमा पड़ेलां उतां
ते जे स्थितिमा इरी भूडी दीधा (आसारेति) तेओ न्या पड्या उता त्यांथी
थोडा आगण भसेड्या, (संसारेति) तेओने थीन स्थाने भूडी दीधा (चालेति)
त्यां भूडीने तेभने डेलाव्या, (घट्टेति) पोताना आगण यने पयोथी तेभने स्थ

अग्रिमचरणः स्यात् स्पृशतः 'फ'देति' स्पन्दयतः । ईषद्यमितं कुरुतः, 'स्योमेति'
 सोमयतः संस्कार कागयितुं नयजनकषेट्रां कुरुतः, इममेवार्थे स्पष्टी कुरु-
 न्नाह—'गहेहिं आलुपति, वृतेहि य मयस्लोडेति' नम्वैरालुम्पतः नखापातेः,
 कन्तत, दन्तैश्चाऽऽस्फोटयतः दन्ताघातैश्च विदारयतः॥ किन्तु नो चेत् स्वच्छ
 'संवापंति' क्षमनुतः तयोः कूर्मकशोः शरीरयोः 'आवाह' आवाधाम् ईषत्
 पीडां, वा 'पवाह' मरुत्पीडा वा, 'वाधा' व्याधायां विशिष्टपीडां वा
 'उष्पाएण' उत्पादयितुं 'छविच्छेप' छविच्छेदं चर्मच्छेदम्, आकृतिविकृति
 वा 'करेत्तए' कर्तुम् ।

यद्यपि तौ शृगालौ नखदन्तघातैः कूर्मकद्वय पीडयितुं प्रवृत्तौ तथापि
 कापिक्षतिस्तयोर्नाभूदिति संक्षिप्तार्थः ॥ सू ७ ॥

चरणो से ठहे घूरा । (कदेति) एतद् में उन्हे कुछ २ अंगे सरकाया—
 (स्योमति) उन्हे खलाने के लिये उन्होंने वहाँ मय जनक घेष्टा भी की
 (गहेहिं आलुपति वृतेहि मयस्लोडेति नो चेत् न संवापंति)—नखों से उन्हे
 विदारा भी दाँतों से ठहे काटा भी, परन्तु वे समर्थ नहीं हो सके (तेसिं कुम्मगाणं
 सरीरस्स आवाह वा पवाह वा वाधा वा उष्पाएण छविच्छेप वा करेत्तए)
 उन कूर्मों के शरीर में घोटो सी भी पीडा पहुँचाने के लिये प्रबल
 पीडा पहुँचाने के लिये विशिष्ट पीडा पहुँचाने के लिये । और न उनके
 छविच्छेद—चर्मच्छेद—करने के लिये—आकृति को विकृत बनाने के लिये
 समर्थ हो सके । वात्सर्व यद्यपि वे दोनों शृगाल नख और दाँतों
 से उन दोनों कच्छपों के उपर प्रहार करने में जुट गये तो भी वे
 उनका कुछ भी बिगाड़ नहीं कर सके ॥ सू ७ ॥

श्री. (फदेति) त्वा पछी तेमने शैल आजण भसेल्ल (स्योमेति) तेमने अल्लपवा
 भाटे तेज्जोले जघोत्पाडक घेष्टाज्ज पण्ठ करी (गहेहिं आलुपति वृतेहि मयस्लो
 डेति नो चेत् न संवापंति) नज्जोभी हाडवा भाटेनी तेमज्ज हाँताभी अपी
 नाभ्जानी भेशिज्ज पण्ठ तेज्जो व्यर्थ साजित थल (तेसिं कुम्मगाणं सरीरस्स
 आवाह वा पवाह वा वाधा वा उष्पाएण छविच्छेप वा करेत्तए) ते अल्लपवा-
 ज्जोना शरीरने सहेज्ज अट्ठ आपण्णमां पधाए अट्ठ आपण्णमां, तेमना चर्मजाजने
 हाड भां जाने आकृतिने विकृत गणाववाभां जाने अगालो शक्तिमान् थल शब्ध
 नही कहेवानो हेतु जे छे छे जाने अगालोले पीताना नज्ज जाने हाँताना
 लयकर प्रहारो क्यो छ्यां जे जाने अल्लपवाज्जोने सहेज्ज पण्ठ छल पडोवाडवाभां
 सभसं थल शब्ध नही ॥ सूत्र ७ ॥

गूलम्—तएणं ते पावसियालया एए कुम्मए दोच्चंपि तच्चपि, सव्वओ समंता उव्वत्तेति जाव नो चेव णं संचाएति जाव करेत्तए, ताहे संता तंता परितंता निव्विन्ना समाणा सणियं २ पच्चोसक्कंति, पच्चोसक्किता एगंतमवक्कमंति, एगंतमवक्कमिता णिच्चला णिप्फन्दा तुसिणिया संचिट्ठंति ॥ सू. ८ ॥

टीका—‘तएण ते पावसियालया एए कुम्मए’ इत्यादि । ततः खलु तो पापशृगालकौ (इदं कर्तुं पदं) एतौ ‘दोच्चंपि’ द्वितीयमपि द्वितीयवारमपि ‘तच्चंपि’ तृतीयमपि तृतीयवारमपि गृह्णुर्गृह्णित्थर्थः, ‘सव्वओ समंता उव्वत्तेति जाव’ सर्वतः समन्ताद् उद्वर्तयतः यावत् ‘नो चेव णं संचाएति जाव करेत्तए’ नो चेव खलु शक्नुतः यावत् कर्तुम्, अनन्तरमत्रोक्तप्रकारेणोद्वर्तनादिभिर्भय-

‘तएणं ते पावसियालया, इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएणं) इसके बाद—अर्थात् जब वे पापी शृगाल-उन कच्छपों के शरीर में कुछ भी क्षति नहीं पहुँचा सके तब (ते पावसियालया) वे पापी दोनों शृगाल (एए कुम्मए) इन दोनों कच्छपों को (दोच्चंपि तच्चंपि सव्वओ समंता उव्वत्तेति जाव नो चेव णं संचाएति, जाव करेत्तए) द्वारा तिवारा भी—अर्थात् बारं बार सब प्रकार से उन्हें उद्वर्तित करने लगे—परिवर्तित करने लगे, आसारित करने लगे, संसारित करने लगे—कम्पित करने लगे—घटित करने लगे, स्पन्दित करने लगे, क्षुभित करने लगे, और उनके पास भयजनक चेष्टा भी करने लगे इत्यादि—अनंतर सूत्रोक्त सब प्रकार का कार्य वहाँ उन्होंने किया परंतु

‘तएणं ने पावसियालया, इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएणं) त्थार पछी ओठवे के न्थारे तेओ अने पापी शृगालो कायभाओना शरीरने सडेर पछु धन पडोयाडी शक्या नहि त्थारे (ते पावसियालया) तेओ अने पापी शृगालो (एए कुम्मए) अने कायभाओने (दोच्चंपि तच्चंपि सव्वओ समता उव्वत्तेति जाव नो चेव णं संचाएति जाव करेत्तए) भील वार अने त्रील वार ओठवे के वारवार अधी आबुओथी अने अधी शीते तेओने उद्वर्तित तेमल परिवर्तित करवा लाओ, आसारित करवा लाओ, संसारित करवा लाओ, हुलाववा लाओ, घर्षित करवा लाओ, स्वदित करवा लाओ, क्षुभित करवा लाओ अने तेमनी पासे लथोडिपाडके ओठो पछु करवा लाओ,

जनकव्यापारेः क्षामपितुं नस्तदन्ताघातेष्वपीडयितुं तत्परौस्तस्तथापि तयोः
 कूर्मकयोः कामपि पीडयामाकृते वैकल्प्य वा कर्तुं न शक्नुत इत्यर्थः । ताहे' वदा
 (तौ श्रगालौ) 'सता' भान्तौ शरीरतः स्पन्नौ, 'तंता' तान्तौ मनसा खिन्नौ,
 'परितता' परितान्तौ सर्वथा खिन्नौ, अतएव 'जिह्विन्नौ' निर्विष्यौ निर्वदं
 मातौ, उदासीनौ 'समाणा' सन्तौ 'सणियं २' धनैः धनैः, 'पक्षोसक्केति' प्रत्यक्ष
 केते=प्रत्यावृत्तौ मन्त्रतः, 'पक्षोसक्किता' प्रत्यक्षप्रत्यक्ष=प्रत्यावृत्तौ भूत्वा परिनिवृत्तौ
 भूत्वेत्यर्थः, 'एगंतमवकर्मति' एकान्तमपक्रामतः सर्वथाऽपमरतः दूर गच्छतः ।
 'एगंतमवकर्मिता' एकान्तमपक्राम्य सर्वथाऽपमृत्य दूरंगत्वेत्यर्थः निश्चयौ नि
 स्पन्दौ तूष्णीकौ (भूत्वा) सतिष्ठन्तः । निश्चयाद्विषयदा अस्मिन्नेवाध्ययने
 पूर्वं व्याख्याताः ॥ सू ८ ॥

अब वे इन उद्धर्तन आदि व्यापारों द्वारा उन्हें पीड़ित करने के लिये
 —समर्थ नहीं हो सके—उई किसी भी प्रकार की पीड़ा पहुँचाने
 के लिये तथा उनकी विरूपायस्या करने के लिये शक्तिसंपन्न नहीं
 हो सके—(ताहे सता तंता परितंता जिह्विन्ना समाणा सणियं २ पक्षोसक्केति
 पक्षोसक्किता एगंतमवकर्मति एगंतमवकर्मिता जिह्वला जिह्वदा तृसिणीया
 संविद्धति) तब शरीर से आत, मन से खिन्न—खेद खिन्न और परितत,
 सर्वथा खिन्न बने हुए वे निर्विष्य—उस कार्य से उदासीन हो गये और पीरे
 २ वहाँ से बापिस लौट आये। बापिस लौटकर बाद में वे फिर एकान्त
 स्थान में चले गये अर्थात् दूर चले गये। दूर जाकर फिर वे निश्चल
 और निष्पद होकर चुपचाप बैठ गये ॥ सू ८ ॥

अब लभी जिह्वोधी उद्धर्तन वगैरे व्यापारोधी तेमने कुचित क्रियाओं के नष्ट
 होत वगैरेधी तेमने पीड़ित क्रियाओं तेजो समर्थ यह शक्य नहि, तेमने तेमने पीड्य
 पक्षोसक्किने विवृत्त क्रियातु आभय्य परावी शक्य नहि,—(ताहे सता तता परि
 तंता जिह्विन्ना समाणा सणियं २ पक्षोसक्केति, पक्षोसक्किता एगंतमव
 कर्मति एगंतमवकर्मिता जिह्वला जिह्वदा तृसिणीया संविद्धति)
 त्याहे शरीरधी आत, मनधी खिन्न, खेद युक्त तेमने परितंत—खेदम भनधी
 तेजो निर्विष्य यह गया जने भीमे भीमे त्यांभी पाछ हवा जने पाछ हरीने
 जेकत स्थानभां हर जत्ता रक्का हर जने तेजो निश्चल जने निष्पद जने
 चुपचाप जेथी गया ॥ सू ८ ॥

मूलम्—तत्थ णं एगे कुम्मगे ते पावसियालए चिरंगए दूरंगए जाणित्ता सणियं २ एगं पायं णिच्छुमइ ॥ सू. ९॥

टीका—‘तत्थ णं एगे’ इत्यादि, तत्र खलु एकः कूर्मकस्नो पापशृंगालकौ चिर गतौ बहुकालाद् गतौ, दूरं गतौ ‘जाणित्ता’ ज्ञात्वा शनैः शनैरेकं पादं ‘णिच्छुमइ’ निःक्षिपति बहिष्करोति. ॥ सू. ९ ॥

मूलम्—तए णं ते पावसियाला तेणं कुम्मएणं सणियं २ एगं पायं णीणियं पासंति, पासित्ता ताए उक्किट्ठाए गईए सिग्धं चवलं तुरियं चंडं जवियं वेगियं जेणेव से कुम्मए तेणेव उवागच्छंति, उवागच्छित्ता तस्स णं कुम्मगस्स तं पायं नखेहिं आलुपंति, दंतेहिं अक्खोडेति, ततो पच्छा मंसं च सोणियं च आहारेति, आहारित्ता तं कुम्मगं सव्वओ समंता उव्वत्तंति जाव नो चेव णं संचा इति जाव करेत्तए, ताहे दोच्चं पि अवक्कमंति, एवं चत्तारिवि पाया जाव सणियं २ गीवं णीणेइ, तएणं ते पावसियालगा तेणं कुम्मएणं गीव णीणियं पासति, पासित्ता सिग्धं चवलं ६ नहेहिं दंतेहिं कवालं विहाडेति, विहाडित्ता त कुम्मग जीवियाओ ववगेवेति, ववरोवित्ता मंसं च सोणियं च आहारेति ॥ सू. १० ॥

‘तत्थ णं एगे कुम्मगे’ इत्यादि ।

टीकार्थ—(तत्थ णं) वहां (एगे कुम्मगे) एक कच्छपने (ते पावसियालए) वे दोनों पाप शृंगाल (चिरंगए) बहुत समय हो चुका है (दूरंगए) बड़ी दूर चले गये होंगे ऐसा (जाणित्ता) जानकर (सणियं २ एगं पायं णिच्छुमइ) धीरे धीरे अपना एक पैर बाहर निकाला ॥ सू. ९ ॥

‘तत्थ णं एगे कुम्मगे, इत्यादि ।

टीकार्थ—(तएणं) त्थां (एगे कुम्मगे) एक शय्याभावे (ते पावसियालए) पापी शृंगालोंने (चिरंगए) बहुत वक़्त थोड़ा छे (दूरंगए) तेथो अत्यार दूरी तो बहुत दूर जाता रह्या इथे आभ (जाणित्ता) जानीने (सणिय सणियं एग पायं णिच्छुमइ) धीमे धीमे चोताने—एक पैर अडार डाल्यो ॥ सूत्र ९ ॥

जनकव्यापारे सोमयितु नसदन्ताघानैश्च पीडयितु तत्परोस्तस्तथापि तयोः
 कूर्मकयोः कामपि पीडामाकृते वैरूप्यं वा कर्तुं न शक्नुत इत्यर्थः । ताहे' तदा
 (तौ भगालौ) 'सता' भान्ती शरीरत स्पन्नौ, 'संता' सान्तौ मनसा विन्तौ,
 'परितता' परितान्तौ सर्वथा विन्तौ, अतएव 'निर्विन्तौ' निर्विण्णौ निवेदं
 माप्नो, उदासीनौ 'समाणा' सन्तौ 'सणियं २' शनैःशनैः 'पक्षोसकेति' प्रत्यक्ष
 पक्षेते=प्रत्यावृत्तौ मन्तः, 'पक्षोसकिता' प्रत्यक्षपक्षक्य=प्रत्यावृत्तौभूत्वा प्रतिनिवृत्तौ
 भूत्वेत्यर्थः, 'एगंतमवक्रमंति' एकान्तमपक्रामत सर्वथाऽपमरतः दूर गच्छतः।
 'एगंतमवक्रमिता' एकान्तमपक्राम्य सर्वथाऽपसृत्य दूरगत्वेत्यर्थः निश्चयौ नि
 स्पन्दौ तृष्णीकौ (भूत्वा) सतिष्ठत । निश्चमादिशब्दा अस्मिन्नेवाप्ययन
 पूर्व व्याख्याताः ॥ सू ८ ॥

मग वे इन उद्धर्तन आदि व्यापारों द्वारा उन्हें पीड़ित करने के लिये
 —समर्थ नहीं हो सके—उह किसी भी प्रकार की पीड़ा पहुँचाने
 के लिये तथा उनकी विरूपायस्या करने के लिये शक्तिसंपन्न नहीं
 हो सके—(ताहे सता संता परितता निर्विन्ता समाणा सणियं २ पक्षोसकेति
 पक्षोसकिता एगंतमवक्रमंति एगंतमवक्रमिता निश्चला निष्कंदा तृमिणीया
 सतिष्ठति) तब शरीर से भ्रान्त, मन से झुन्न—खेद विन्न और परितप्त,
 सब वा सिन बने हुए व निर्विण्ण—उस कार्य से उदासीन हो गये और पीरे
 २ वहाँ से बापिस लौट आये। बापिस लौटकर बाद में वे फिर एकान्त
 स्थान में चले गये अर्थात् दूर चले गये। दूर जाकर फिर वे निश्चय
 और निष्पद होकर सुपचाप बैठ गये ॥ सू ८ ॥

अप जभी क्रियाश्रेणी उद्धर्तन वगेरे व्यापारश्रेणी तेमने सुचित करवाभां के नभ
 घत वगेरेभी तेमने पीडित करवाभा तेजो ममथं यथ शक्या नहि तेमन तेमने पीड
 पक्षोसकिने विवृत करवातु सामर्थ्यं धरावी शक्या नहि,—(ताहे सता संता परि
 संता निर्विन्ता समाणा सणियं २ पक्षोसकेति, पक्षोसकिता एगंतमव
 क्रमंति एगंतमवक्रमिता निश्चला निष्कंदा तृमिणीया सतिष्ठति)
 त्पारे शरीरश्रेणी भ्रान्त, मनश्रेणी झुन्न, जेह मुक्त तेमन परितांत—जेहम उदास मनशी
 तेजो निविदय यथ जथा बने भीमे भीमे त्पथी पाछा इथी बने पाछा इरीने
 जेकत स्थानभां इरे जत्ता रक्ष। इरे जथने तेजो निश्चय बने निष्पद यथने
 सुपचाप जेभी जथा ॥ सू. ८ ॥

‘आहारिचा’ आहारयित्वा, तं कूर्मकं सर्वतः समंताद् उद्वर्तयतः यावत् नो चैव खलु शक्नुतः यावत् कर्तुं, तदा द्वितीयमपि अग्रक्रमतः, तं कूर्मकमित्याद्यपकामन इत्यन्तपदसमुदायस्यायं भावार्थः चरणैकभक्षणानन्तरं पुनस्तौ शृगालौ, अवशिष्टत्रितयचरणक कूर्मकं सर्वतः समन्तादुद्वर्तनपरिवर्तनमनागपसारणादिभिर्व्यापारैः क्षोभयितुं तथा-नखदन्ताघातैश्छिन्नं खण्डितं च कर्तुं प्रयतमानौ, न शक्नुतस्तस्य कूर्मकस्य शरीरे कामपि बाधां कर्तुं, तदा श्रान्तौ निर्वेदं प्राप्तौ तौ शृगालौ द्वितीयवारमपि पराट्टय दूरमपसरत इति ।

‘एवं चत्वारि विपाया जाव २ गीवं णीणेइ’ एवं चतुरोऽपि पादान् यावत् शनैः शनैः ग्रीवां नयति । एवमु=उक्तक्रमेण स कूर्मकस्तौ शृगालौ दूरं उव्वत्तेति) खाकरके फिर उन्होंने उस कच्छप को सब प्रकार से और सब तरफ से उल्टा पल्टा । (जाव नो चैव ण संचाएंति करेत्तए) परन्तु वे उसके शरीर में किसी भी प्रकार की पीड़ा आदि को करने में समर्थ नहीं हो सके । (ताहे दोच्चंपि अबक्कमंति) तब दुव्वारा भी उन्होंने उस पर आक्रमण किया । इसका भाव यह है कि जब उन्होंने उसका एक चरण भक्षण कर्त्त लिया, तब उसके बाद अवशिष्ट तीन चरण वाले कच्छप को सर्व प्रकार से और सब तरफ से उद्वर्तन, परिवर्तन, मनागपसारण आदि व्यापारों द्वारा क्षुब्ध करने का तथा नखदन्तादि आघातों द्वारा छिन्न और खण्डित करने का प्रयत्न किया—तो भी वे उस कच्छप के शरीर में किसी भी प्रकार की बाधा करने के लिये समर्थ नहीं हो सके । तब श्रान्त और निर्वेद को प्राप्त होकर वे दोनों के दोनों शृगाल दुव्वारा भी लौटकर बहुत दूर चले गये । (एवं चत्वारि वि पाया जाव सणियं २ गीवं णीणेइ) उस कच्छपने इसी तरह

समंता उव्वत्तेति) आधा पछी शृगालोअे ते कायआने आभ तेम उपर नीअे परिवर्तिंत करवा लाया (जाव नो चैव ण संचाएंति करेत्तए) पणु तेअो तेना शरीरने सडेअ पणु पीडा पडेअ्याडी शक्या नडि (ताहे दोच्चंपि अबक्कमंति) त्यारे भील वार पणु तेअोअे कायआ उपर हुमलो कथी. कडेवानो डेतु अे छे के न्धारे तेअोअो कायआनो अेक पग आधा त्यारे त्रणु पगवाणा कायआने सर्व प्रकारे बोभेरथी उद्वर्तन, परिवर्तन मनागपसारणु वगेरे क्रियाअो वडे क्षुब्ध करवानो तेमअ नअ दात वगेरेना प्रहारे वडे छिन्न अने अडित करवानो प्रयत्न कथी छताअे तेअो कायआना दुशरीरने-काधपणु नतनी पीडा पडेअ्याडवाभा समर्थ थअ शक्या नडि. त्यार पछी आत कलांत थयेला शृगालो भील वार पणु पाछा डरीने दूर अता रह्या (एव चत्वारि वि पाया जाव सणिय २ गीवं णीणेइ)